

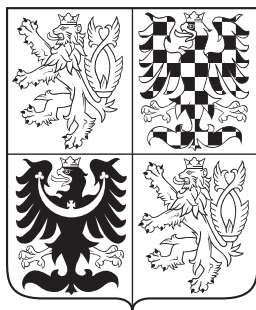
Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 76 / ročník 2015 – I. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Vzor citace:

Ústavní soud České republiky: Sbírka nálezů a usnesení – svazek 76.
Vydání 1. Praha : C. H. Beck, 2016

CIP – KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR
Česko. Ústavní soud
Sbírka nálezů a usnesení. Sv. 76, ročník 2015. – I. díl/Ústavní soud
České republiky. – Vyd. 1. – V Praze : C. H. Beck, 2016, 992 s.
ISBN 80-7179-029-X (soubor : váz.).
ISBN 978-80-7400-609-8 (váz.)
342.565.2 * 347.951 * (437.3)
Česko. Ústavní soud
ústavní soudy – Česko
soudní nálezy a usnesení – Česko
sbírky
342 – Ústavní právo. Správní právo [16]

Vydal Ústavní soud České republiky v Nakladatelství C. H. Beck v Praze
roku 2016
Vydání první
Sazba: SV, spol. s r. o.
Tisk: Finidr, s.r.o.

© Ústavní soud České republiky, Nakladatelství C. H. Beck, 2016

ISBN 978-80-7400-609-8 (C. H. Beck. Praha)
ISBN 80-7179-029-X (Soubor)

OBSAH

I. Nález

- Č. 1 K určování výše bezdůvodného obohacení vzniklého v souvislosti s užíváním nebytového prostoru k bytovým účelům33
- Č. 2 K výkonu kolektivní správy práv podle autorského zákona
K žalobě na vydání bezdůvodného obohacení41
- Č. 3 Ke stížnosti na postup plátce daně
K posuzování rdousícího efektu při solárním odvodu63
- Č. 4 K zastoupení účastníka řízení na základě plné moci
K povinnosti soudu učinit vhodná opatření k odstranění nedostatku podmínek řízení81
- Č. 5 K postupu dovolacího soudu při posuzování otázky, již účastníci řízení považují za otázku zásadního právního významu
K odpovědnosti za škodu způsobenou plněním veřejnoprávní povinnosti91
- Č. 6 K odškodnění za majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině....99
- Č. 7 K rozhodování soudu ve věcech péče o nezletilé
K otázce souběhu chráněných zájmů a posuzování priorit v případě jejich kolize115
- Č. 8 K nesprávnému poučení účastníka řízení o lhůtě k doplnění dovolání123
- Č. 9 K právu na zákonného soudce
K rozvrhu práce Nejvyššího soudu131
- Č. 10 K náhradě nemateriální újmy za nezákonné omezení osobní svobody v době komunistického režimu147
- Č. 11 K restituci pozemku využívaného pro veřejné účely153
- Č. 12 K povinnosti obecných soudů vycházet při interpretaci smluvních ustanovení ze skutečné vůle smluvních stran163
- Č. 13 K náhradě nemateriální újmy za nezákonné odsouzení v době komunistického režimu
K vázanosti senátu Ústavního soudu stanoviskem pléna.....179
- Č. 14 K rozhodování obecného soudu o námitkách proti příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce185
- Č. 15 K návrhu na zrušení § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 375/2011 Sb., a § 34 odst. 5 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)197
- Č. 16 K návrhu na zrušení § 46 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a § 29 odst. 1 písm. f) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.....231

OBSAH

Č. 17	K zákonem uložené povinnosti mlčenlivosti rozhodce K otázce zapůjčení rozhodčího spisu exekučnímu soudu	275
Č. 18	K právu účastníka řízení vyjádřit se k právnímu názoru odvolacího soudu odlišnému od právního názoru soudu prvního stupně K nedostatku pasivní legitimace účastníka řízení	283
Č. 19	K úhradě nákladů exekuce soudnímu exekutorovi při zastavení exekuce	289
Č. 20	K výši odměny ustanoveného advokáta v občanském soudním řízení	299
Č. 21	K požadavkům na dokazování ve sporech o tzv. bagatelní částky	307
Č. 22	K odůvodnění rozhodnutí dovolacího soudu a posouzení otázky zásadního právního významu	313
Č. 23	Ke střetu svobody projevu s právem na ochranu osobnosti	325
Č. 24	K náležitému odůvodnění soudního rozhodnutí	341
Č. 25	K přezkoumávání rozhodnutí finančních (daňových) orgánů ve správním soudnictví Ke způsobu stanovení daně z přidané hodnoty	349
Č. 26	K odškodnění za nemajetkovou újmu vzniklou nezákonným vězňením v době komunistického režimu	357
Č. 27	K účelnosti nákladů vynaložených Českou televizí při zastoupení advokátem v případě tzv. formulářových žalob týkajících se vymáhání televizních poplatků K závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu	367
Č. 28	K náhradě nákladů řízení při zastoupení České televize advokátem	375
Č. 29	K rozhodování soudu druhého stupně ve věci povolení obnovy trestního řízení ve veřejném zasedání	383
Č. 30	K problematice doručování rozhodnutí správního úřadu	389
Č. 31	K rozhodování obecných soudů o náhradě nákladů vynaložených nájemcem na odstranění závad bránících řádnému užívání bytu K náležitému odůvodnění soudního rozhodnutí	407
Č. 32	K rozhodování obecných soudů o návrhu na vyslovení neplatnosti voleb do zastupitelstva obce	417
Č. 33	K nařízení předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu za účelem hospitalizace nezletilého bez souhlasu zákonných zástupců	451
Č. 34	K aktivní legitimaci žadatelů o stanovení výše a podmínek úhrady léčivých přípravků z veřejného zdravotního pojištění k podání správní žaloby	

OBSAH

	K právu na soudní ochranu	477
Č. 35	K odlišnému hodnocení důkazů odvolacím soudem K zásadě přimotosti při dokazování v občanském soudním řízení	485
Č. 36	K náhradě nákladů řízení při zastoupení České televize advokátem	503
Č. 37	K náhradě nákladů exekuce v případě zastavení exekuce	509
Č. 38	K náhradě nákladů vynaložených poškozeným v trestním řízení K náležitému odůvodnění rozhodnutí	515
Č. 39	K zabránění věci či jiné majetkové hodnoty v trestním řízení	527
Č. 40	K rozhodování o nároku na odškodnění za majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině	537
Č. 41	K rozhodnutí o vydání věci podle § 80 odst. 1 trestního řádu	553
Č. 42	K rozsahu přezkumné činnosti správního soudu ve věci rozhodování o stanovení výše a podmínek úhrady léčivých přípravků ze zdravotního pojištění	573
Č. 43	K přípustnosti rekoznice provedené jako neodkladný a neopakovatelný úkon coby rozhodujícího důkazu o vině	591
Č. 44	K náhradě nákladů řízení o zastavení exekuce	609
Č. 45	K placení povinného ručení u neprovozovaného vozidla vedeného v centrální evidenci	627
Č. 46	K právu cestujících na náhradu za zpoždění letu způsobené technickou závadou a střetem letounu s ptákem K povinnosti obecného soudu položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie	637
Č. 47	K rozvrhu práce soudů a právu na zákonného soudce	649
Č. 48	K rozvrhu práce soudů a právu na zákonného soudce	659
Č. 49	K veřejnému vyhlášení rozsudku a zásadě veřejnosti soudního jednání	669
Č. 50	K zásahu do práva na osobní svobodu nevydáním rozhodnutí o dalším trvání vazby v zákonné tříměsíční lhůtě	683
Č. 51	K právu na život K povinnosti účinného vyšetřování	691
Č. 52	K posuzování protiprávního zvýhodnění nabyvatele při rozhodování o restitučním nároku	717
Č. 53	Ke sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení poskytovatelem zdravotních služeb K právu na ochranu soukromí	731
Č. 54	K povinnosti soudu vypořádat se s důkazními návrhy účastníků řízení K tzv. opomenutým důkazům v občanském soudním řízení	747

OBSAH

Č. 55	K rozsahu sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení poskytovatelem zdravotních služeb K právu na ochranu soukromí	761
Č. 56	K doručování stejnopisu odvolání protistraně ve věcech nákladů řízení	773
Č. 57	K ukládání kázeňských trestů K rozhodování obecných soudů o přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu	781
Č. 58	K povinnosti dovolacího soudu seznámit účastníky řízení se svým odlišným právním názorem a dát jim možnost vyjádřit se k věci	785
Č. 59	K právu na obhajobu a právu obviněného podat odpor proti trestnímu příkazu	795
Č. 60	K rozhodování obecných soudů o právní povaze vzletové a přistávací dráhy letiště	809
Č. 61	K rozhodování obecných soudů o přípustnosti dalšího držení v ústavu zdravotnické péče	825
Č. 62	K výši bezdůvodného obohacení při výkonu práva užívání cizí věci	849
Č. 63	K povinnosti obecných soudů náležitě odůvodnit rozhodnutí o náhradě nákladů řízení	861
Č. 64	K návrhu na zrušení čl. LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva	867
Č. 65	K otázce promlčitelnosti nároku na bezúplatný převod pozemků podle § 60a zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů	887
Č. 66	K procesním právům znalce v postavení účastníka pro určitý úsek řízení	895

II. Usnesení

Č. 1	K návrhu na zrušení § 123 odst. 6 písm. e) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů	903
Č. 2	K soudnímu přezkumu disciplinárních rozhodnutí komory Parlamentu	909
Č. 3	K přezkumu uložení dítky vězni	941
Č. 4	K výši odměny ustanoveného advokáta v občanském soudním řízení	947
Č. 5	K rozhodování obecných soudů o střídavé výchově nezletilého dítěte	957

OBSAH

Systematický rejstřík nálezů	964
Systematický rejstřík uveřejněných usnesení	966
Věcný rejstřík	968

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

nový občanský zákoník

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

obč. zák.

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Sbírka rozhodnutí

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

SbNU

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (<http://nalus.usoud.cz>), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

1. Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

N. č. 29

- čl. 1 – N. č. 2, 6, 8, 12, 14, 18, 22, 23, 25, 30, 33, 35, 36, 40, 42, 46, 52, 53, 56,
59, 60, 62, 64, 65
usn. č. 1, 2
- čl. 2 – N. č. 2, 4, 7, 9, 12, 16, 30, 32, 62, 64, 65
usn. č. 2
- čl. 4 – N. č. 12, 14, 22, 23, 34, 41, 42, 53, 54, 62
usn. č. 2
- čl. 5 – N. č. 32
- čl. 6 – N. č. 32
- čl. 8 – N. č. 22, 32
- čl. 9 – usn. č. 2
- čl. 23 – usn. č. 2
- čl. 26 – usn. č. 2
- čl. 27 – usn. č. 2
- čl. 78 – N. č. 16
usn. č. 1
- čl. 79 – N. č. 16, 42
- čl. 81 – N. č. 34, 45, 49, 59
- čl. 82 – N. č. 22, 50
- čl. 83 – N. č. 2, 3, 5, 6, 8, 12, 14, 18, 23 až 26, 33 až 35, 38 až 40, 43, 46 až
50, 53, 54, 56, 57, 59, 62, 65
usn. č. 2, 5
- čl. 87 – N. č. 2 až 8, 15, 18, 19, 23, 24, 27, 28, 30, 32 až 35, 40, 49, 53 až 55,
57, 58, 62, 63, 65, 66
usn. č. 2, 4
- čl. 89 – N. č. 10, 12, 13, 26, 27, 32, 36, 52
- čl. 90 – N. č. 4, 6, 7, 12, 23, 37, 43, 53, 54, 57, 59, 62, 66
- čl. 91 – N. č. 4, 5, 7, 12, 18, 19, 27, 28, 34, 35, 45, 56, 62, 63, 66
usn. č. 4
- čl. 95 – N. č. 6, 14, 37, 64, 65
- čl. 96 – N. č. 49, 57, 66
- čl. 99 – N. č. 32
- čl. 100 – N. č. 22, 32
- čl. 101 – N. č. 22, 32
- čl. 102 – N. č. 32
- čl. 104 – N. č. 16, 32

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PŘÁVNÍCH PŘEDPISŮ

2. Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

- čl. 1 – N. č. 10, 11, 13, 14, 16, 31, 42, 55, 59 až 61
usn. č. 1, 2
- čl. 2 – N. č. 2, 4, 7, 9, 12, 14, 16, 25, 30, 39, 44, 53, 57, 62, 64, 65
- čl. 3 – N. č. 15, 16, 22, 25, 33, 59
usn. č. 1
- čl. 4 – N. č. 15, 16, 32, 33, 39, 43, 45, 53, 55
- čl. 5 – N. č. 61
- čl. 6 – N. č. 16, 33, 51
- čl. 7 – N. č. 15, 16, 33, 43, 51, 55
- čl. 8 – N. č. 26, 33, 50, 57, 61
usn. č. 3
- čl. 9 – N. č. 14
- čl. 10 – N. č. 10, 15, 16, 18, 23, 33, 43, 49, 55
usn. č. 5
- čl. 11 – N. č. 2, 3, 6, 11, 12, 14, 16, 18 až 20, 22, 23, 25, 37 až 41, 44, 45, 52
až 54, 58, 60, 62 až 65
- čl. 12 – N. č. 31
- čl. 13 – usn. č. 3
- čl. 15 – N. č. 15, 16
- čl. 16 – N. č. 15, 16
- čl. 17 – N. č. 23, 32
- čl. 21 – N. č. 32
- čl. 22 – N. č. 32
- čl. 26 – N. č. 3, 14, 15, 30, 42
- čl. 28 – usn. č. 1
- čl. 29 – N. č. 42
- čl. 31 – N. č. 16, 31
- čl. 32 – N. č. 7, 15, 16, 33, 43, 49
usn. č. 5
- čl. 33 – N. č. 15
- čl. 34 – N. č. 2
- čl. 36 – N. č. 1 až 14, 17 až 31, 33 až 52, 54, 56 až 66
usn. č. 2 až 5
- čl. 37 – N. č. 14, 21, 25, 37, 38, 43, 56, 57, 59, 60, 62, 66
usn. č. 3 až 5
- čl. 38 – N. č. 9, 18, 21, 22, 25, 29, 34, 35, 40 až 43, 46 až 49, 54, 57 až 59, 61,
62, 66
usn. č. 3

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- čl. 39 – N. č. 21, 38, 39, 57
usn. č. 3
- čl. 40 – N. č. 21, 38, 43, 54, 59
usn. č. 3
- čl. 41 – N. č. 2, 3, 15, 42
usn. č. 1
- 3. Ústava Československé socialistické republiky (ústavní zákon Národního shromáždění č. 100/1960 Sb., ve znění pozdějších předpisů)**
- čl. 7 – N. č. 12
čl. 16 – N. č. 12
čl. 28 – N. č. 12
- 4. Ústavní zákon Federálního shromáždění č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky, ve znění pozdějších předpisů**
- čl. 2 – N. č. 12
čl. 26 – N. č. 12
čl. 34 – N. č. 12
- 5. Ústavní zákon Parlamentu České republiky č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky**
N. č. 53
- 6. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)**
N. č. 32
čl. 14 – N. č. 41
čl. 19 – N. č. 23
- 7. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)**
čl. 12 – N. č. 16
- 8. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů**
N. č. 8
čl. 2 – N. č. 16, 51

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- čl. 3 – N. č. 51
- čl. 5 – N. č. 10, 13, 26, 33, 51, 61
- čl. 6 – N. č. 1 až 4, 6, 10, 12 až 14, 22 až 24, 26, 29, 33, 35, 40 až 43, 49, 50,
54, 56, 59 až 61, 63, 65
usn. č. 2 až 5
- čl. 8 – N. č. 15, 16, 32, 33, 51, 53, 55, 61
usn. č. 5
- čl. 9 – N. č. 15, 16, 32
- čl. 10 – N. č. 16, 23, 32
- čl. 11 – N. č. 16, 32
- čl. 13 – N. č. 3, 33, 42, 51, 53
usn. č. 2
- čl. 14 – N. č. 33
- čl. 18 – N. č. 33

Dodatkový protokol

- čl. 1 – N. č. 6, 11, 12, 16, 20, 22, 38, 40, 41, 60, 64
- čl. 2 – N. č. 15
- čl. 3 – N. č. 32

Protokol č. 4

- čl. 2 – N. č. 16

Protokol č. 7

- čl. 2 – N. č. 2

9. Listina základních práv Evropské unie (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 111/2009 Sb. m. s.)

- čl. 35 – N. č. 16
- čl. 47 – N. č. 46
- čl. 51 – N. č. 46

10. Úmluva o právech dítěte (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)

- čl. 2 – N. č. 33
- čl. 3 – N. č. 7, 33
usn. č. 5
- čl. 6 – N. č. 33
- čl. 9 – N. č. 33
- čl. 12 – N. č. 33, 35

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- čl. 16 – N. č. 33
- čl. 18 – N. č. 33
- čl. 25 – N. č. 33
- čl. 37 – N. č. 33

**11. Evropská úmluva o výkonu práv dětí (sdělení Ministerstva zahranič-
ních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.)**
N. č. 35

**12. Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v sou-
vislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech
a biomedicíně (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001
Sb. m. s.)**

- čl. 4 – N. č. 51
- čl. 5 – N. č. 16, 51
- čl. 6 – N. č. 16
- čl. 8 – N. č. 51
- čl. 10 – N. č. 55
- čl. 24 – N. č. 16
- čl. 26 – N. č. 15, 16, 51, 55
- čl. 29 – N. č. 51

**13. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (sdělení Minister-
stva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s.)**

- čl. 13 – N. č. 61
- čl. 14 – N. č. 61

**14. Evropská sociální charta (sdělení Ministerstva zahraničních věcí
č. 14/2000 Sb. m. s.)**

- čl. 11 – N. č. 16

**15. Úmluva o vzájemné pomoci v trestních věcech mezi členskými státy
Evropské unie (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 55/2006
Sb. m. s.)**

- N. č. 43

**16. Úmluva o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zlo-
činu (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 33/1997 Sb.)**

- N. č. 39, 41

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

17. Smlouva mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině (č. 186/1946 Sb.)
N. č. 6, 40
18. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 1 až 66
usn. č. 1 až 5
19. Zákon Národního shromáždění č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 1, 5, 9, 12, 16, 31, 38, 51, 58, 60 až 62, 64, 65
20. Zákon Parlamentu České republiky č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
N. č. 7, 12, 16, 35, 47 až 49, 51, 60 až 62, 64, 65
usn. č. 5
21. Zákon Národního shromáždění č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 2, 4 až 6, 8, 9, 12, 14, 17 až 23, 26 až 28, 30, 31, 33 až 38, 40, 42, 44 až 49, 54, 56, 58, 61 až 66
usn. č. 4
22. Zákon Parlamentu České republiky č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
N. č. 33, 61
23. Zákon Parlamentu České republiky č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 3, 30, 32, 34, 40, 42
usn. č. 2, 3
24. Zákon Federálního shromáždění č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 22, 47, 48
25. Zákon Parlamentu České republiky č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
N. č. 64

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

26. Zákon Parlamentu České republiky č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém
N. č. 64
27. Zákon Parlamentu České republiky č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva
N. č. 64
28. Zákon Parlamentu České republiky č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 9, 65
29. Zákon Federálního shromáždění č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 9
30. Zákon Národního shromáždění č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 65
31. Zákon Národního shromáždění č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 26, 39
32. Zákon Parlamentu České republiky č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 32, 33, 35, 38, 39, 41, 43, 50, 51, 55, 57, 59
usn. č. 2, 3
33. Zákon Národního shromáždění č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 29, 33, 38, 39, 41, 43, 50, 51, 53, 55, 57, 59
usn. č. 2

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

34. Zákon Parlamentu České republiky č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 33
35. Zákon Parlamentu České republiky č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 39
36. Zákon Parlamentu České republiky č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)
N. č. 38
37. Zákon Parlamentu České republiky č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 57
usn. č. 3
38. Zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 15, 16, 18
usn. č. 2
39. Zákon Národního shromáždění č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 58
40. Zákon Parlamentu České republiky č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 18, 30
usn. č. 2
41. Zákon Parlamentu České republiky č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 18, 22

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

42. Zákon České národní rady č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 11
43. Zákon Parlamentu České republiky č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 32
44. Zákon Parlamentu České republiky č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 64
usn. č. 2
45. Zákon Parlamentu České republiky č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů
usn. č. 2
46. Zákon Parlamentu České republiky č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
usn. č. 2
47. Zákon Parlamentu České republiky č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 9, 47, 48, 64
48. Zákon Národního shromáždění č. 125/1920 Sb., o volebním soudě, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 32
49. Zákon Parlamentu České republiky č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 51
50. Zákon Parlamentu České republiky č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 64

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

51. Zákon České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 64
52. Zákon Federálního shromáždění č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 10, 26, 52
53. Zákon Národního shromáždění č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 7, 33, 35, 55
54. Zákon Parlamentu České republiky č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 33
55. Zákon Federálního shromáždění č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 58
56. Zákon Národního shromáždění č. 42/1958 Sb., úpravě některých nároků a závazků souvisejících se sjednocením Zakarpatské Ukrajiny s Ukrajinskou sovětskou socialistickou republikou, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 6, 40
57. Zákon Parlamentu České republiky č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik, ve znění zákona č. 121/2012 Sb.
N. č. 6, 40
58. Zákon Parlamentu České republiky č. 121/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik
N. č. 6, 40

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

59. Zákon Federálního shromáždění č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 52, 58
60. Zákon Parlamentu České republiky č. 261/2001 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky účastníkům národního boje za osvobození, politickým vězňům a osobám z rasových nebo náboženských důvodů soustředěných do vojenských pracovních táborů a o změně zákona č. 39/2000 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky příslušníkům československých zahraničních armád a spojeneckých armád v letech 1939 až 1945
N. č. 26
61. Zákon Parlamentu České republiky č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 60, 65
62. Zákon Federálního shromáždění č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 11, 58
63. Zákon Parlamentu České republiky č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 9
64. Zákon České národní rady č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 60
65. Zákon Federálního shromáždění č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 9
66. Zákon Národního shromáždění č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 64

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

67. Zákon Parlamentu České republiky č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
usn. č. 1
68. Zákon Parlamentu České republiky č. 250/2014 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o státní službě
usn. č. 1
69. Zákon Federálního shromáždění č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 64
70. Zákon Národního shromáždění č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 51, 53
71. Zákon Parlamentu České republiky č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 15, 16
72. Zákon Parlamentu České republiky č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 16, 34, 42
73. Zákon Parlamentu České republiky č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 15, 16, 33, 51, 53, 61
74. Zákon Parlamentu České republiky č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 55
75. Zákon České národní rady č. 220/1991 Sb., o České lékařské komoře, České stomatologické komoře a České lékárnické komoře, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 30

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

76. Zákon Parlamentu České republiky č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 42
77. Zákon Parlamentu České republiky č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 3, 25
78. Zákon České národní rady č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 3
79. Zákon Parlamentu České republiky č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 3, 25
80. Zákon České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 64
81. Zákon Parlamentu České republiky č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 25
82. Zákon České národní rady č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 36
83. Zákon Federálního shromáždění č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 60
84. Zákon Parlamentu České republiky č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 14, 17, 19, 37, 44, 64

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

85. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 9
86. Zákon Národního shromáždění č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnicích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 66
87. Zákon Parlamentu České republiky č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 17
88. Zákon Federálního shromáždění č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem
N. č. 26
89. Zákon Parlamentu České republiky č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 18, 26, 37, 63
usn. č. 4
90. Zákon Parlamentu České republiky č. 29/2000 Sb., o poštovních službách a o změně některých zákonů (zákon o poštovních službách), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 30
91. Zákon Parlamentu České republiky č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 15, 16
92. Zákon Federálního shromáždění č. 505/1990 Sb., o metrologii, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 37

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMĚNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

93. Zákon Parlamentu České republiky č. 254/2000 Sb., o auditorech a o změně zákona č. 165/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů
N. č. 54
94. Zákon Parlamentu České republiky č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 5
95. Zákon Parlamentu České republiky č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 5
96. Zákon Parlamentu České republiky č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 60
97. Zákon Parlamentu České republiky č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích a o změně zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění zákona č. 307/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů
N. č. 45
98. Zákon Parlamentu České republiky č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 45
99. Zákon Parlamentu České republiky č. 49/1997 Sb., o civilním letectví a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 60

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

100. Zákon Parlamentu České republiky č. 364/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s úspornými opatřeními v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí, ve znění zákona č. 234/2014 Sb.
usn. č. 1
101. Zákon Národního shromáždění č. 35/1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 12
102. Zákon Parlamentu České republiky č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 2, 12, 47, 48
103. Zákon Parlamentu České republiky č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 21, 27, 28, 36
104. Zákon Parlamentu České republiky č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 31
105. Zákon Parlamentu České republiky č. 180/2005 Sb., o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a o změně některých zákonů (zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 3
106. Zákon Parlamentu České republiky č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 34, 42
107. Zákon Parlamentu České republiky č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 53, 55

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

108. Vládní nařízení č. 15/1959 Sb., o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru
N. č. 58
109. Vládní nařízení č. 8/1947 Sb., o soupisu československého majetku na Zakarpatské Ukrajině
N. č. 6, 40
110. Nařízení vlády č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů
usn. č. 1
111. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 20, 27, 28, 36
usn. č. 4
112. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších vyhlášek
N. č. 20, 27, 36
usn. č. 4
113. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 66
114. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 14, 19, 44

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

115. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 532/2005 Sb., o úhradách léčiv a potravin pro zvláštní lékařské účely, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 34
116. Vyhláška Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 26/2007 Sb., kterou se provádí zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů, (katastrální vyhláška)
N. č. 60
117. Vyhláška Českého cenového úřadu a Ministerstva financí České socialistické republiky č. 43/1969 Sb., o cenách staveb v osobním vlastnictví a o náhradách při vyvlastnění nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 11
118. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 439/2000 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 16
119. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 15, 16
120. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 49, 61
121. Vyhláška Ministerstva financí č. 159/1959 Ú. l., o vnitrostátním vypořádání některých nároků podle zákona č. 42/1958 Sb., týkajících se Zakarpatské Ukrajiny
N. č. 6, 40
122. Vyhláška Ministerstva financí č. 43/1959 Ú. l., o přihlášení k náhradě za majetky na Zakarpatské Ukrajině podle zákona č. 42/1958 Sb.
N. č. 6, 40

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

123. Vyhláška Ministerstva místního hospodářství č. 57/1957 Ú. l., kterou se vydávají prováděcí předpisy k zákonu o hospodaření s byty
N. č. 40
124. Vyhláška Ministerstva financí č. 88/1959 Ú. l., o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru
N. č. 58

I. Nálezzy

Č. 1

K určování výše bezdůvodného obohacení vzniklého v souvislosti s užíváním nebytového prostoru k bytovým účelům

Při řešení otázky výše bezdůvodného obohacení vznikajícího užíváním pronajatých prostor a s tím spjaté otázky, zda nájemcem užívaný prostor má povahu bytu nebo nebytového prostoru, je rozhodný skutečný stav užívání. Fakticita užívání pronajatých prostor nájemcem musí mít přednost před formálně právní povahou těchto prostor.

Za situace, kdy nájemce v dobré víře fakticky užíval pronajaté prostory k účelu, k němuž mu byly v minulosti podle tehdy platné právní úpravy úředně přiděleny, tedy jako byt, nevzniká jeho bezdůvodné obohacení, a to ani tehdy, jestliže se dodatečně zjistí, že pronajaté prostory nebyly (bez zavinění nájemce) řádně zkolaudovány jako byt, a jestliže skutečně placené regulované nájemné z bytu bylo nižší, než by bylo ne-regulované nájemné z nebytových prostor ve výši obvyklé v daném místě a čase.

V této situaci nevzniká pronajímateli nárok na vydání bezdůvodného obohacení odvozovaného z rozdílu mezi vyšší nájemného z nebytových prostor a mezi vyšší skutečně placeného regulovaného nájemného z bytu.

Jestliže obecné soudy při stanovení výše bezdůvodného obohacení nepřihlédly ke skutečnému stavu užívání, posoudily věc v rozporu s principy spravedlivého procesu zakotvenými v čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Vladimíra Kůrky – ze dne 8. ledna 2015 sp. zn. III. ÚS 788/12 ve věci ústavní stížnosti A. Jaroslava Krákory a B. Michaely Krákorové, oba zastoupeni JUDr. Jiřím Bílkem, advokátem, se sídlem Karlovo nám. 5, 120 00 Praha 2, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 10. března 2010 č. j. 28 Cdo 3226/2009-84, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16. listopadu 2011 č. j. 11 Co 348/2011-150 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 26. dubna 2011 č. j. 18 C 330/2006-124, jimiž byla stěžovatelům uložena povinnost zaplatit žalobci částku 203 688 Kč s příslušenstvím z titulu bezdůvodného obohacení, za účasti 1. Nejvyššího soudu, 2. Městského soudu v Praze a 3. Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení a prof. Joachima Spieglera, zastoupeného JUDr. Klárou A. Samkovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem Španělská 742/6, 120 00 Praha 2, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. března 2010 č. j. 28 Cdo 3226/2009-84, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 16. listopadu 2011 č. j. 11 Co 348/2011-150 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 26. dubna 2011 č. j. 18 C 330/2006-124 bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. března 2010 č. j. 28 Cdo 3226/2009-84, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16. listopadu 2011 č. j. 11 Co 348/2011-150 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 26. dubna 2011 č. j. 18 C 330/2006-124 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatelé napadají v záhlaví označená rozhodnutí, která podle jejich názoru porušila jejich ústavně zaručená práva a svobody, konkrétně čl. 11 odst. 1 a 3, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Ústavní soud konstatuje, že stížnost splňuje náležitosti vyžadované ustanoveními § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

II.

3. Z obsahu ústavní stížnosti a z obsahu napadených rozhodnutí, jakož i z připojeného spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 18 C 330/2006 se zjišťuje:

4. U Obvodního soudu pro Prahu 4 probíhal pod spisovou značkou 18 C 330/2006 občanskoprávní spor, v němž se žalobce prof. Joachim Spiegler (dále jen „žalobce“) domáhal, aby mu žalovaní Jaroslav Krákora a Michaela Krákorová (dále jen „žalovaní“ nebo „stěžovatelé“) zaplatili částku 203 688 Kč s příslušenstvím z titulu bezdůvodného obohacení. Bezdůvodné obohacení mělo vzniknout tím, že žalovaní v době od 1. 3. 2003 do 1. 3. 2006 užívali bez platné nájemní smlouvy nebytový prostor v žalobcově domě k bytovým účelům a za toto užívání žalobci hradili toliko regulované nájemné ve výši stanovené pro nájemné v bytech.

5. Pro úplnost je třeba uvést, že nájemní vztahy mezi žalovanými, kteří dotyčné podkrovní prostory (dvě místnosti o výměře 44 m²) užívali od roku 1991 k bytovým účelům na základě nájemní smlouvy uzavřené s právními předchůdci žalobce, a mezi žalobcem, který dům zakoupil

v roce 1994, byly velmi komplikované. Mezi smluvními stranami proběhlo několik soudních sporů (řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp. zn. 43 C 195/98; řízení o vyklizení nebytových prostor, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp. zn. 27 C 241/2000), v nichž se řešily zejména otázky, zda prostory užívané žalovanými mají povahu bytového nebo nebytového prostoru a zda uzavřená nájemní smlouva je či není platná.

6. V navazujícím sporu o zaplacení částky 203 688 Kč s příslušenstvím z titulu bezdůvodného obohacení vycházel žalobce z premis, že prostory užívané žalovanými jsou nebytovými prostorami, že smlouva o nájmu bytu, uzavřená mezi žalovanými a právním předchůdcem žalobce, je neplatná a že požadovaná částka, jako rozdíl mezi placeným regulovaným nájmem za užívání bytu a obvyklým nájmem za nebytové prostory, je bezdůvodným obohacením žalovaných, které jsou povinni mu zaplatit. Žaloba byla nejprve zamítnuta rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 17. 9. 2007 č. j. 18 C 330/2006-45. K odvolání žalobce přezkoumal uvedené rozhodnutí soudu prvního stupně Městský soud v Praze a rozsudkem ze dne 21. 5. 2008 č. j. 11 Co 122/2008-62 rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 potvrdil.

7. Zvrat do tohoto sporu vnesl rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. března 2010 č. j. 28 Cdo 3226/2009-84, kterým o dovolání žalobce bylo rozhodnuto tak, že se zrušují rozsudky Městského soudu v Praze ze dne 21. 5. 2008 č. j. 11 Co 122/2008-62 a Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 17. 9. 2007 č. j. 18 C 330/2006-45 a věc se vrací soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Dovolací soud vytkl nalézacímu a odvolacímu soudu, že jejich rozhodnutí nerespektují závěry dovolacího soudu ohledně objektivního charakteru odpovědnosti za bezdůvodné obohacení, která nastává vždy, jsou-li splněny zákonné podmínky uvedené v ustanovení § 451 tehdy platného občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „obč. zák.“). Posouzení otázky vzniku bezdůvodného obohacení soudy nižších stupňů označil dovolací soud za rozporné s hmotným právem. Dovolací soud v souvislosti s otázkou vzniku a existence bezdůvodného obohacení zdůraznil, že v projednávané věci není důležité, k jakým účelům stěžovatelé nebytové prostory užívali. K jejich bezdůvodnému obohacení došlo prý již tím, že prostory užívali, přičemž řádné užívací právo k nim mělo zcela jinou (vyšší) majetkovou hodnotu, kterou však stěžovatelé nevyvalovali.

8. Dovolací soud nesouhlasil ani s názorem soudů obou stupňů o existenci konkludentního smluvního ujednání mezi stranami o nižším než obvyklém nájmem, vylučujícího vznik bezdůvodného obohacení. Nejvyšší soud s odvoláním na svou předchozí judikaturu vyloučil možnost dovzovat konkludentní uzavření nájemní smlouvy z okolností, že po nájemci

bylo požadováno nájemné a nájemce tuto částku hradil. V těchto okolnostech nelze podle dovolacího soudu spatřovat náležitou vůli stran ke vzniku řádného a trvalého nájemního vztahu. Jakákoliv konstrukce nového smluvního vztahu mezi stranami je tedy nepřipadná a nemá oporu v hmotném právu či v ujednání stran.

9. Podle názoru dovolacího soudu oba soudy nižších stupňů nerespektovaly podmínky a předpoklady uplatnění námitky rozporu s dobrými mravy, které jsou v souladu s platnou judikaturou dovolacího soudu vázány na konkrétní, specifické okolnosti každé věci, přičemž aplikace ustanovení § 3 obč. zák. je možná jen ve zcela mimořádných případech.

10. Vázán právním názorem dovolacího soudu rozhodl poté Obvodní soud pro Prahu 4 rozsudkem ze dne 26. dubna 2011 č. j. 18 C 330/2006-124 tak, že žalobě vyhověl a uložil žalovaným povinnost zaplatit společně a nerozdílně částku 203 688 Kč s příslušenstvím. O odvolání žalovaných rozhodl Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 16. listopadu 2011 č. j. 11 Co 348/2011-150 tak, že rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Proti tomuto rozsudku není dovolání přípustné.

11. Nyní projednávaná ústavní stížnost je namířena proti třem posledně uvedeným rozhodnutím, tj. proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 10. března 2010, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16. listopadu 2011 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 26. dubna 2011.

12. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení.

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření reagoval na tři okruhy námitek stěžovatelů, přičemž zdůraznil, že stěžovatelé opírají odůvodněnost svých tvrzení především o skutkové okolnosti, které byly nalézacími soudy zjištěny v řízeních, která předcházela vydání rozsudku Nejvyššího soudu nyní napadeného ústavní stížností. Ty byly určující pro subsumpci projednávané věci pod relevantní právní normy.

14. Dovolací soud poukázal na své závěry k otázce bezdůvodného obohacení, které považuje i v projednávané věci za souladné jak s vlastní judikaturou, tak i s platnou judikaturou Ústavního soudu, a zdůraznil, že „... není významné, jak ten, komu bylo umožněno prostory užívat, toto oprávnění fakticky realizoval, tedy zda a jakým způsobem užívání nebytových prostor konzumoval, majetkovou hodnotu má již samo přenechané užívací právo“. Protože závěry obsažené v rozhodnutích soudů nižších stupňů předcházejících napadenému rozsudku dovolacího soudu poukazují na zjištění, že prostory užívané stěžovateli byly prostorami nebytovými a stěžovatelé realizovali na základě neplatné smlouvy užívací oprávnění, za které by při platně uzavřené smlouvě museli platit nájemné odpovídající nájemnému za nebytové prostory, bylo nutné stanovit vyšší majetkového

prospěchu jimi nabytého na úkor žalobce ve výši ekvivalentu obvyklého nájemného za obdobné nebytové prostory.

15. Městský soud se k projednávané ústavní stížnosti nevyjádřil.

16. Obvodní soud pro Prahu 4 ve svém vyjádření zdůraznil, že procesní obrana stěžovatelů i jejich námitky uplatněné nyní v ústavní stížnosti jsou obsahově totožné. Obvodní soud pro Prahu 4 zdůraznil, že jedinou spornou otázkou projednávané věci, kterou byl charakter stěžovateli užívaných prostor a s ním spojený vznik bezdůvodného obohacení, řešil v souladu se závazným právním názorem dovolacího soudu.

17. Vedlejší účastník řízení po rekapitulaci dosavadního průběhu a výsledku řízení ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatelé přesně nevymezili, v čem spatřují porušení svých základních práv, přičemž postup, který navrhuje stěžovatelé, by porušil jeho právo na ochranu vlastnictví. I když jde o legální omezení vlastnictví, jde o zásah do vlastnických práv, jež je nutné kompenzovat spravedlivou náhradou. Vedlejší účastník proto navrhuje odmítnutí, případně zamítnutí ústavní stížnosti.

III.

18. V ústavní stížnosti stěžovatelé Nejvyššímu soudu vytykají, že jeho rozhodnutí je překvapivé, neboť vychází pouze z dovoláním napadeného rozsudku, přičemž jeho argumentace je údajně velmi povrchní a nekoresponduje s obsahem příslušného spisového materiálu. V opačném případě by prý dovolací soud zjistil, že jimi užívaný prostor nebyl nebytovým prostorem, ale byl bytem.

19. Namítají, že závěr, že dotyčné prostory nejsou bytem, nelze opřít o rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 27. 6. 2000 č. j. 43 C 195/98-53, jako to učinily obecné soudy v rozhodnutích napadených ústavní stížností. Takový názor byl totiž vysloven pouze v odůvodnění citovaného rozsudku, nikoliv ve výroku, který se vztahoval ke zcela jiné otázce, totiž k povinnosti vyklidit byt.

20. Stěžovatelé opakovaně zdůrazňují, že jimi užívané prostory byly bytem a jako byt jim byly přiděleny do užívání. Protože jim byly tyto prostory přiděleny do užívání na základě rozhodnutí bytového odboru tehdejšího ONV Praha 4, užívali je v dobré víře jako bytové prostory. Nelze proto v souvislosti s jejich užíváním k bydlení dospět k závěru o bezdůvodném obohacení, pokud až do pravomocného rozhodnutí sporu neplatili nájemné z nebytových prostor, ale z bytu. Podle názoru stěžovatelů nelze klást k jejich tíži pochybení stavebního úřadu, který při posouzení účelu, resp. charakteru předmětných prostor, při absenci řádné stavební dokumentace, vycházel ze stavební dokumentace starší a neúplné.

21. Rozhodnutí o povinnosti zaplatit z titulu bezdůvodného obohacení částku 203 688 Kč, jako rozdíl mezi placeným regulovaným nájemným

za užívání bytu a nájemným za nebytové prostory, považují stěžovatelé za rozporné s dobrými mravy.

IV.

22. Ústavní soud po provedeném dokazování dospěl k závěru, že ústavní stížnost je opodstatněná.

23. Ústavní soud ve své platné judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí obecné soudní soustavy a nepřisluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody.

24. V projednávané věci, v souladu s námitkou stěžovatelů a pod zorným úhlem tohoto pohledu, Ústavní soud konstatuje, že jak v řízení před oběma obecnými soudy, tak v řízení dovolacím a zejména napadenými rozhodnutími těchto soudů bylo porušeno základní právo stěžovatelů na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny.

25. Ústavní soud souhlasí s tvrzením stěžovatelů, uplatněným jako jejich procesní obrana již v řízení před nalézacími soudy, že podstatou projednávané věci je výše bezdůvodného obohacení uplatněná žalobou na základě užívání předmětných prostor stěžovateli k bytovým účelům, tedy tak, jak jim tyto prostory byly do užívání přiděleny. Na této skutečnosti podle názoru Ústavního soudu nemůže nic změnit ani pozdější zjištění nalézacích soudů, že tyto prostory nikdy jako byt nebyly zkolaudovány a že podle dokumentace k předmětnému domu jde o nebytové prostory.

26. Ústavní soud nesouhlasí s názorem vyjádřeným Nejvyšším soudem, že „... není významné, jak ten, komu bylo umožněno prostory užívat, toto oprávnění fakticky realizoval, tedy zda a jakým způsobem užívání nebytových prostor konzumoval, majetkovou hodnotu má již samo přenechané užívací právo.“

27. Ústavní soud připomíná, že v nálezu ze dne 1. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 143/11 [(N 161/74 SbNU 383), veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná též v internetové databázi NALUS na <http://nalus.usoud.cz>], který se týká věci, jež je po skutkové stránce analogická nyní projednávané věci, dospěl k závěru opačnému, než jaký je vysloven v nynější věci dovolacím soudem. V citovaném nálezu Ústavní soud zřetelně vyslovuje názor, že při řešení otázky výše bezdůvodného obohacení vznikajícího užíváním prostor a s tím spjaté otázky, zda nájemcem užívaný prostor má povahu bytu nebo nebytového prostoru, je rozhodný „skutečný stav užívání“. Tento nálezní dospěl k závěru, že jestliže obecné soudy při stanovení výše bezdůvodného obohacení nepřihlédly ke skutečnému stavu užívání, „posoudily véc v rozporu s principy spravedlivého procesu“. Citovaný nálezní mj. poukazuje

těž na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2526/98, který rovněž akcentuje skutečný důvod užívání před formálně právní povahou užívaných prostor.

28. Obdobně se závěry uvedenými ve výše citovaném nálezu tedy lze i v nyní projednávané věci shrnout, že nelze požadovat po stěžovatelích úhradu nájemného ve výši obvyklého nájemného z nebytových prostor v daném místě a čase za situace, v níž stěžovatelé fakticky užívali předmětné prostory k účelu, k němuž jim byly přiděleny, tedy jako byt. Fakticita užívání předmětných prostor stěžovateli tedy musí mít přednost před formálně právní povahou těchto prostor rovněž proto, že stěžovatelé nepochybně vznik sporu nezavinili a je věcí majitele, resp. správce nemovitosti, aby stavebnětechnická dokumentace nemovitosti odpovídala charakteru i účelu jím pronajímaných prostor. Při aplikaci těchto závěrů je tedy spravedlivé, aby při stanovení výše plnění, kterou jsou stěžovatelé povinni vydat žalobci, vycházely obecné soudy z premisy, že prostory byly užívány jako byt a tento fakt je rozhodný též pro určení výše nájemného.

29. Ústavní soud tedy shrnuje:

30. Při řešení otázky bezdůvodného obohacení vznikajícího užíváním pronajatých prostor a s tím spjaté otázky, zda nájemcem užívaný prostor má povahu bytu nebo nebytového prostoru, je rozhodný skutečný stav užívání. Fakticita užívání pronajatých prostor nájemcem musí mít přednost před formálně právní povahou těchto prostor.

31. Za situace, kdy nájemce v dobré víře fakticky užíval pronajaté prostory k účelu, k němuž mu byly v minulosti podle tehdy platné právní úpravy úředně přiděleny, tedy jako byt, nevzniká jeho bezdůvodné obohacení, a to ani tehdy, jestliže se dodatečně zjistí, že pronajaté prostory nebyly (bez zavinění nájemce) řádně zkolaudovány jako byt a jestliže skutečně placené regulované nájemné z bytu bylo nižší, než by bylo neregulované nájemné z nebytových prostor ve výši obvyklé v daném místě a čase.

32. V této situaci nevzniká pronajímateli nárok na vydání bezdůvodného obohacení odvozovaného z rozdílu mezi výší nájemného z nebytových prostor a mezi výší skutečně placeného regulovaného nájemného z bytu.

33. Jestliže obecné soudy při stanovení výše bezdůvodného obohacení nepřihlíděly ke skutečnému stavu užívání, posoudily věc v rozporu s principy spravedlivého procesu zakotvenými v čl. 36 odst. 1 Listiny.

34. Z tohoto důvodu podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu Ústavní soud ústavní stížností vyhověl a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil (a spolu s nimi i akcesorické výroky o nákladech řízení). Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 2

**K výkonu kolektivní správy práv podle autorského zákona
K žalobě na vydání bezdůvodného obohacení**

1. Při prováděné kontrole a při uzavírání licenčních smluv musí kolektivní správce postupovat s péčí řádného hospodáře a odborně [§ 100 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů]. Touto „péčí řádného hospodáře“ však není výkon kolektivní správy práv, který je bezohledný či příliš tvrdý vůči uživatelům předmětů ochrany a nespočívá na zásadách opodstatněnosti a rozumnosti.

2. Při hodnocení, zda bylo zasaženo do majetkového práva autorského nebo majetkového práva souvisejícího s právem autorským, je nutno především zkoumat: a) zda dochází ke zpřístupňování chráněných děl veřejnosti, a tedy k zásahu do autorských práv, b) zda předmětné dílo náleží do kategorie nehmotných předmětů, nad nimiž vykonává příslušný správce kolektivní správu, a c) zda uživatel předmětů ochrany je zpřístupňuje v souladu s právními předpisy.

3. Umístěním televizního přístroje v restauračním zařízení může jeho provozovatel sledovat navýšení zisku („nalákání hostů“), neboť vysíláním různých programů lze zvýšit zájem potenciálních klientů právě o tento podnik v rámci možností dané lokality, cenové úrovně a typu zařízení. Při hodnocení povinnosti k uzavření příslušné licenční smlouvy je třeba přihlížet i k tomuto „komerčnímu“ aspektu, a provozovatelé těchto zařízení proto v zásadě jsou povinni uzavřít licenční smlouvy.

4. Musí však být prokázáno, že zařízení umožňující televizní přenos je provozuschopné a že jeho prostřednictvím skutečně může docházet k zásahům do autorských práv (presumpce zásahu do autorských práv). Z pouhé existence provozuschopného televizoru v restauraci ještě nelze bez dalšího dovozovat, že musí dojít k uzavření smlouvy s kolektivním správcem, resp. že dochází k bezdůvodnému obohacování.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 13. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 2186/14 ve věci ústavní stížnosti Jiřího Tůmy, zastoupeného JUDr. Tomášem Těmínem, Ph.D., advokátem, se sídlem Karlovo náměstí 28, Praha 2, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 31. 3. 2014 č. j. 32 EC 8/2012-118 o stěžovatelově povinnosti

zaplatit částku 3 895,20 Kč s příslušenstvím z titulu bezdůvodného obohacení, které mu mělo vzniknout tím, že ve své provozovně pohostinství zpřístupňoval veřejnosti bez potřebného licenčního oprávnění prostřednictvím televizoru autorská díla chráněná autorským zákonem, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníka řízení a INTERGRAM, nezávislé společnosti výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově-obrazových záznamů, z. s., se sídlem Klimentská 1207/10, Praha 1, zastoupené JUDr. Jiřím Vlasákem, advokátem, se sídlem Jankovcova 1518/2, Praha 7, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 31. 3. 2014 č. j. 32 EC 8/2012-118 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Návrh na zrušení ustanovení § 202 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, se odmítá.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 26. 6. 2014, se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaného rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové, neboť má za to, že jím bylo porušeno jeho základní právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a že předmětné rozhodnutí rovněž nerespektovalo příkaz stanovený v čl. 2 odst. 2 Listiny, dle něhož lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.

2. Porušení těchto práv stěžovatel spatřuje ve skutečnosti, že se krajský soud nedostatečným způsobem vypořádal s jeho argumentací a nevedl dokazování ke skutečnostem, které stěžovatel rozporoval. Takto především [s odkazem na relevantní judikaturu Ústavního soudu – především nálezy sp. zn. II. ÚS 3076/13 ze dne 15. 4. 2014 (N 57/73 SbNU 125), veškerá judikatura zdejšího soudu je dostupná též z <http://nalus.usoud.cz>; dále jen „nálezy sp. zn. II. ÚS 3076/13“] vytýká, že krajský soud neprokázal, že stěžovatel v rozhodné době provozoval televizní zařízení, prostřednictvím něhož měl bez patřičného licenčního povolení zpřístupňovat veřejnosti záznamy uměleckých výkonů výkonných umělců a výrobců záznamu. Stěžovatel na-

opak zdůrazňuje, že inkriminované zvukově obrazového zařízení (televizor) provozováno ani být nemohlo, jelikož nebylo připojeno k satelitu či k anténě. Takto prý v rozporu s judikaturou zdejšího soudu nebylo prokázáno, že by k provozování veřejné produkce došlo, případně že by k němu docházelo po celou dobu, za niž bylo vedlejším účastníkem vymáháno bezdůvodné obohacení, a že byly veřejně produkovány předměty ochrany autorů, jejichž práva je oprávněn vedlejší účastník na základě zákona či smlouvy kolektivně spravovat.

3. Dále stěžovatel rozvádí, že krajský soud (v rozporu s jím citovanou judikaturou Nejvyššího soudu) dospěl ke skutkovým a právním závěrům pouze na základě fyzického umístění televizoru v jeho provozovně, aniž by však zkoumal, zdali předmětný televizor skutečně sloužil k veřejné produkci. Tvrdí totiž, že televizor byl používán pouze pro soukromé účely, případně pro účely promítání videozáznamů motoklubu, přičemž pro tento případ není relevantní, zda promítání byli přítomni i další návštěvníci restaurace, neboť se jednalo o promítání soukromých videozáznamů. Zároveň stěžovatel odmítá, že jediným důkazem, ze kterého krajský soud učinil své závěry, byl kontrolní protokol sepsaný kontrolorem, který však nebyl pořízen oprávněnou osobou k jeho sepsání a byl podepsaný osobou – jeho zaměstnankyní, která neměla oprávnění v těchto věcech činit jakékoli úkony.

4. Ve druhé části ústavní stížnosti stěžovatel připojuje návrh na zrušení ustanovení § 202 odst. 2 občanského soudního řádu, neboť se domnívá, že toto ustanovení je v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy. Důvod ke zrušení dotčeného ustanovení stěžovatel spatřuje především ve skutkových okolnostech svého případu, kdy mu byla uložena povinnost k úhradě částky ve výši 3 895,20 Kč se zákonným úrokem z prodlení (tj. bagatelní částka) a na náhradě nákladů řízení částka ve výši 14 244 Kč. Takto stěžovatel soudí, že je zřejmé, že celková částka mnohonásobně převyšuje hranici bagatelních sporů, a přesto je stěžovateli možnost využití opravného prostředku v podobě odvolání odepřena. V souvislosti s přiznanou náhradou nákladů vedlejšímu účastníkovi pak stěžovatel upozorňuje též na extrémní rozpor žalované jistiny a výše přiznaných nákladů řízení, přičemž dochází k závěru, že přiznaná částka je natolik vysoká, že je z principu výhodné se soudit i o předměty plnění nepatrné hodnoty.

II. Splnění podmínek řízení

5. Ústavní stížnost je přípustná [§ 75 odst. 1 a *contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

6. Krajský soud ve svém vyjádření plně odkázal na odůvodnění svého rozsudku napadeného nyní projednávanou ústavní stížností.

7. Vedlejší účastník (INTERGRAM, nezávislá společnost výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově-obrazových záznamů, z. s.) se s argumentací stěžovatele neztotožnil a především vyzdvihl, že v jeho případě se jedná o zcela jinou situaci, než tomu bylo v případě řízení před Ústavním soudem vedeného pod sp. zn. II. ÚS 3076/13, kdy stěžovatelem byl provozovatel cykloservisu s omezeným okruhem zákazníků a rozhodnutí soudu prvního stupně bylo Ústavním soudem zrušeno z toho důvodu, že nebylo provedeno dostatečné dokazování a rozhodnutí nebylo dostatečně odůvodněno. V případě, ke kterému se vztahuje tato ústavní stížnost, se naopak jedná o provozovnu restaurace navštěvovanou širokým spektrem osob, tedy o zcela jiný typ provozu z hlediska posuzování veřejné produkce, přičemž dle názoru vedlejšího účastníka bylo soudem prvního stupně provedeno dostatečné dokazování a rozsudek byl řádně odůvodněn. V odůvodnění se soud vyjádřil ke všem námitkám stěžovatele (k údajné nezpůsobilosti obsluhy provozovny podepsat kontrolní protokol, k neoprávněnosti kontrolora k provedení kontroly na provozovně a rovněž k tvrzení, že zařízení bylo používáno pouze pro soukromé účely a že nebylo funkční). Krajský soud tak postupoval v souladu s právním řádem i *lege artis*, vyjádřil se ke všem účastníkům řízení uváděným skutečnostem, vypořádal se se všemi navrženými důkazy a své rozhodnutí podrobně a konkrétně odůvodnil. Proto vedlejší účastník považuje ústavní stížnost za nedůvodnou a navrhuje její zamítnutí.

IV. Replika stěžovatele

8. Stěžovatel v replice na vyjádření vedlejšího účastníka předně upozornil na skutečnost, že toto vyjádření bylo sepsáno a podepsáno advokátním koncipientem, tedy v rozporu s ustanovením § 31 zákona o Ústavním soudu (k tomu Ústavní soud uvádí, že později bylo vyjádření vedlejšího účastníka řádně předloženo advokátem; jelikož však znění tohoto vyjádření bylo doslovné s prvním zaslaným podáním, nezasílal jej Ústavní soud opakovaně právnímu zástupci stěžovatele). Ve věci samé pak stěžovatel odmítl, že by se na jeho případ nevztahovaly závěry Ústavního soudu vyřčené v nálezu sp. zn. II. ÚS 3076/13, neboť zde je uvedeno, že pro posouzení těchto druhů žalob je klíčové, zda ke sdělování autorských děl veřejnosti skutečně docházelo po celou dobu uvedenou v žalobě a zda se jednalo o díla autorů, jejichž práva je oprávněna dotčená asociace na základě zákona či smlouvy spravovat. Tyto skutečnosti musí být prokázány vždy, bez ohledu na charakter provozovny, což se však v řízení před krajským soudem nestalo. V této souvislosti stěžovatel znovu připomíná, že předmětné

zařízení neprovozoval a ani je provozovat nemohl, neboť bylo prokázáno, že televizor nebyl připojen k satelitu ani k anténě. Takto stěžovatel odmítá i závěr vedlejšího účastníka, že rozsudek krajského soudu byl řádně odvodněn. Naopak tvrdí, že se krajský soud řádně nevypořádal s řadou vznesených námitek a odmítl některé z jím navrhovaných a klíčových důkazů, přičemž soud neprokázal, že by byl televizor v době kontroly v provozu, tedy že došlo k provozování veřejné produkce, případně že by k němu docházelo po celou žalovanou dobu. Proto stěžovatel zdůrazňuje, že pouhá přítomnost televizoru nemůže dostát podmínkám stanoveným relevantní judikaturou Ústavního soudu a z této skutečnosti krajský soud nemohl vyvodit závěry, které by dostály ústavněprávním požadavkům na soudní rozhodnutí. Proto stěžovatel nadále setrval na tom, že rozhodnutí krajského soudu zasáhlo do jeho základních práv a svobod.

V. Podstatný obsah spisového materiálu

9. Z vyžádaného spisu Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 32 EC 8/2012 Ústavní soud zjistil především následující skutečnosti.

10. Předmětem sporu mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem byla částka odpovídající bezdůvodnému obohacení stěžovatele, kterou měl získat tím, že ve své provozovně (pohostinství) bez potřebného licenčního oprávnění uděleného vedlejším účastníkem zpřístupňoval veřejnosti prostřednictvím zvukově obrazového zařízení (televizoru) záznamy uměleckých výkonů výkonných umělců a výrobců záznamu. Uvedenou skutečnost zjistil vedlejší účastník, který je na základě rozhodnutí Ministerstva kultury oprávněn k výkonu kolektivní správy práv výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů podle ustanovení § 95 a násl. zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, provedením kontrolní prohlídky v místě provozovny.

11. Na základě provedené kontroly následně vedlejší účastník stěžovatele vyzval k uhrazení částky odpovídající bezdůvodnému obohacení, který však na výzvu k uhrazení dlužné částky nereagoval. Proto vedlejší účastník podal návrh na vydání elektronického platebního rozkazu, kterému Krajský soud v Hradci Králové vyhověl. Proti vydanému platebnímu rozkazu však podal stěžovatel včas odpor, v němž uvedl, že nároky uplatněné žalobou neuznává.

12. Nyní napadeným rozsudkem krajský soud žalobě vedlejšího účastníka vyhověl a uložil stěžovateli povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi (žalobci) částku ve výši 3 895, 20 Kč se zákonným úrokem z prodlení ve výši 7,75 % ročně z částky 3 895,20 Kč od 17. 9. 2011 do zaplacení. Zároveň soud rozhodl, že je stěžovatel povinen uhradit žalobci náhradu nákladů řízení ve výši 14 244 Kč. Soud přitom vzal za prokázané, že stěžovatel

měl ve své provozovně umístěný televizor, přičemž z výpovědi svědků (i osob přítomných dřívější kontrole v místě provozovny) údajně vyplynulo, že dotčený televizor je funkční a občas se používá k veřejné produkci (tuto skutečnost soud dovodil především z výpovědi obsluhy obsažené též v kontrolním protokolu, která neuvedla, že by byl televizor nefunkční, nýbrž připustila, že bývá někdy zapnutý, např. „když je olympiáda“), a zároveň provozovatel neuzavřel s autorem, resp. s kolektivním správcem práv výkonných umělců, licenční smlouvu pro veřejnou produkci. Jelikož pak podle ustanovení § 71 odst. 1 a odst. 2 písm. g) a § 76 odst. 1 a odst. 2 písm. e) autorského zákona nelze bez předchozího uděleného oprávnění výkonných umělců a výrobců záznamů užít jejich umělecké výkony a záznamy jejich sdělováním veřejnosti, rozhodl soud, že se stěžovatel neuhrazením poplatku za uzavření licenční smlouvy s vedlejším účastníkem na jeho úkor bezdůvodně obohatil.

VI. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

13. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření hlavního i vedlejšího účastníka, včetně repliky stěžovatele na tato vyjádření, Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonitosti [čl. 83 a čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, (dále jen „Ústava“)]. Není proto povolán k přezkumu aplikace podústavního práva, a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

15. Podstatu ústavní stížnosti tvoří námitka stěžovatele, že krajský soud nedostatečně zjistil skutkový stav věci, na základě čehož dospěl k chybným právním závěrům týkajícím se povinnosti stěžovatele uhradit vedlejšímu účastníkovi plnění z bezdůvodného obohacení vyplývajícího z předchozího zpřístupnění autorských děl chráněných autorským zákonem veřejnosti bez patřičného licenčního oprávnění, jejichž práva vedlejší účastník kolektivně spravuje.

16. Ústavní soud předně připomíná, že výtvoři vzniklé duševní činností člověka si zaslouží plnou ochranu. Vyčerpávající definici „tvůrčí činnosti“ v českém právním řádu nenalezneme, což je ostatně i logické, neboť se jedná do značné míry o jev i pojem mimoprávní. Lze ji však charakteri-

zovat jako činnost spočívající ve vytvoření něčeho nehmotného s tím, že dosažení tohoto cíleného i necíleného výsledku závisí na osobních vlastnostech tvůrce, bez nichž by tento výtvar nebyl vůbec dosažen (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2009 sp. zn. 30 Cdo 4924/2007; veškerá judikatura tohoto soudu je dostupná na www.nsouid.cz). Takto tvůrčí činnost obecně chrání jak čl. 11 Listiny, tak i čl. 34 Listiny, který ochranu duševního vlastnictví sice systematicky zařazuje mezi kulturní práva, což vychází z chápání lidské kultury jako svébytné hodnotové kategorie a klade hodnotový důraz na tvořivost lidského ducha, avšak zároveň je třeba čl. 34 Listiny vnímat jako konkretizaci ochrany majetku a vlastnického práva zakotveného v čl. 11 Listiny. Ustanovení čl. 34 Listiny přitom obsahuje též obecný odkaz na zákonnou ochranu právních výsledků duševní tvůrčí činnosti, což zakotvuje povinnost státu tuto ochranu upravit v zákonech a také ji efektivně poskytovat (poskytnutá ochrana se však nemezuje pouze na zákonnou úpravu, nýbrž lze se jí dovolávat též přímo, neboť čl. 34 Listiny není zahrnut v čl. 41 odst. 1 Listiny, jenž omezuje vymahatelnost některých hospodářských, sociálních a kulturních práv; srov. též Šimáčková, K. in: Wagnerová, E., Šimáček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod: Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 690–696).

17. Zákonným předpisem chránícím práva k duševnímu vlastnictví je v českém právním řádu především autorský zákon, který obsahuje základní instituty, jež mají sloužit k náležité ochraně výsledků tvůrčí činnosti jednotlivce. Důležité je přitom uvést, že právo autorské má soukromoprávní povahu, která je dána přirozenou soukromou povahou vztahů vyplývajících z tvorby (z duševní tvořivé činnosti), jež toto právo upravuje a které se týkají dvou právních skutečností, s nimiž nejsou spojeny žádné formální zápisné principy ani principy poplatkové, protože povahově ani nejsou zapotřebí: a) vytvoření díla (v jeho širokém pojetí zahrnujícím též umělecké výkony, zvukové záznamy či zvukově obrazové záznamy – pokud je i dále hovořeno o díle, je chápáno v tomto širokém pojetí) a b) veřejné nebo jiné užití díla. Autorské právo je takto tzv. právem absolutním (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2013 sp. zn. 30 Cdo 3056/2012). Tvoří součást skupiny práv k výsledkům duševní tvořivé činnosti, která jsou spolu s některými právy majetkovými vyšší třídy práv duševního vlastnictví, jež patří do globálního generálního systému práv ke všem statkům nehmotným.

18. Právní postavení osoby autorskoprávně oprávněné, tj. zejména autora, se vyznačuje tím, že takováto osoba vylučuje kohokoliv jiného z jakéhokoliv působení na nehmotné dílo jí ovládané (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2007 sp. zn. 30 Cdo 739/2007). Ustanovení § 29 odst. 1 autorského zákona stanoví, že výjimky a omezení práva autorského lze uplatnit pouze ve zvláštních případech stanovených v tomto zákoně

a pouze tehdy, pokud takové užití díla není v rozporu s běžným způsobem jeho užití a ani jím nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora. Toto ustanovení upravuje obecnou zásadu, tzv. tříkrokový test, kterou lze chápat jako výkladové pravidlo ve vztahu ke všem způsobům volného užití a zákonné licence spočívající v myšlence, že volná užití chráněných děl, jakož i užití na základě bezúplatné zákonné licence jsou vždy zásahem do výlučných práv a vzhledem k tomu je třeba zvažovat, zda v každém jednotlivém případě nenarušují běžný způsob užití díla a zda se nepřiměřeně nedotýkají oprávněných zájmů autora. Volné užití děl a zákonné licence jsou přitom v zákoně uvedeny taxativně a jejich aplikace nedovoluje extenzivní výklad, což odpovídá absolutní povaze autorského práva k cizímu dílu, do níž se touto mimořádně zákonem dovolenou cestou v upřednostněném obecném zájmu zasahuje (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2008 sp. zn. 30 Cdo 2277/2007).

19. Právo dílo užití tedy náleží autorovi díla a jiným osobám pouze tehdy, pokud jim autor udělí smluvní oprávnění k výkonu tohoto práva prostřednictvím licenční smlouvy (srov. ustanovení § 12 autorského zákona). S ohledem na skutečnost, že pro nositele práv je nemožné nebo velmi obtížné kontrolovat užití děl (či jiných předmětů ochrany) a uplatňovat individuálně právo na odměnu za udělení licence k užití a na druhé straně i pro zájemce o díla (či o jiné předměty ochrany) je obdobně obtížné získávat příslušné licence k jejich užití od jednotlivých nositelů práv (srov. přibližně rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 2. 2011 sp. zn. 5 As 38/2008), upravuje autorský zákon tzv. kolektivní správu autorských práv a práv s autorským právem souvisejících (viz ustanovení § 95 a násl. autorského zákona). Její funkcí je umožnit snadno a prakticky rychle nabýt soukromoprávní oprávnění uživatelem spravovaných předmětů ochrany. Tím je založen systém tzv. povinné kolektivní správy taxativně stanovených autorských práv a z nich odvozených nároků, což znamená, že ze zákona je k jejich výkonu povolán kolektivní správce, který vlastním jménem na účet zastupovaných subjektů (nositelů práv) činí zákonem předvídané úkony směřující k tomu, aby odměny, případně náhrady za bezdůvodné obohacení při neoprávněném užití díla, byly vybrány a přerozděleny mezi nositele práv (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2009 sp. zn. 25 Cdo 1821/2007). Takto v nyní posuzovaném případě vystupovala společnost INTERGRAM, jež z hlediska konkretizace nehmotného předmětu chrání práva vztahující se k výkonům umělců, zvukovým záznamům, zvukově obrazovým záznamům či mluvené složce audiovizuálních děl.

20. Při hodnocení postavení těchto kolektivních správců je nutné uvést, že povinnosti uložené kolektivním správcům autorským zákonem jsou do určité míry povahy veřejnoprávní. Na této jejich povaze nic nemění, že jsou uplatňovány v právních vztazích soukromoprávních, které svým

způsobem také obsahově formují a podněcují (srov. Telec, I., Tůma, P. Autorský zákon. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 198 či s. 807). Tato veřejnoprávní povaha plyne i ze základního účelu kolektivní správy, kterým není pouze ochrana subjektivních práv soukromých práv autorů – vlastníků, ale také zajištění veřejného zájmu, jenž spočívá v plnění obecného účelu tkvícího ve vzniku a šíření kulturní tvůrčí činnosti. Ryzím projevem veřejnoprávnosti jejich činnosti je pak typicky ustanovení § 100 odst. 3 autorského zákona, které stanoví, že uživatelé předmětů ochrany, jakož i osoby povinné k platbě zvláštních odměn jsou povinni umožnit kolektivnímu správci řádný výkon kolektivní správy a bez vážných důvodů kolektivnímu správci neodmítnout poskytnutí k tomu potřebných informací.

21. Zároveň však musí Ústavní soud zdůraznit, že při prováděné kontrole a při uzavírání licenčních smluv musí kolektivní správce postupovat s péčí řádného hospodáře a odborně (viz ustanovení § 100 odst. 1 autorského zákona), což v sobě nese povinnost sledovat zákonné účely kolektivní správy zakotvené v ustanovení § 95 odst. 1 autorského zákona. Kolektivní správci si tedy musí při své činnosti počínat tak, aby jejich činnost přinášela nositelům práv trvalé a pokud možno stabilní zhodnocování jejich práv. Zároveň Ústavní soud zdůrazňuje, že „péči řádného hospodáře“ není výkon kolektivní správy práv takovým způsobem, který je sice formálně kolektivnímu správci autorským zákonem uložen, nicméně je bezohledný či tvrdý vůči uživatelům předmětů ochrany, popř. i vůči nositelům práv, nebo celkově neprozřetelný a jenž se v konečném důsledku obrací proti samotným nositelům práv (srov. též Telec, I., Tůma, P. Autorský zákon. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 799).

22. Činnost kolektivního správce směřující k ochraně práv subjektů, které zastupuje, tak musí spočívat na zásadách opodstatněnosti a rozumnosti. Kolektivní správce totiž musí mít vždy na zřeteli, že povinnost uzavřít licenční smlouvu týkající se autorského vlastnictví vyvstává pouze tehdy, pokud je do tohoto práva autorů předmětů ochrany ze strany dalších subjektů skutečně zasaženo. Takto přitom musí být kolektivní správce o zásahu do autorských práv najisto spraven či musí na základě zjištěných skutečností dospět k jednoznačnému závěru, že k zásahům do autorských práv jím zastupovaných subjektů dochází. Opačný, a ve své podstatě velmi restriktivní, přístup by se neslučoval s principy soukromoprávních vztahů mezi kolektivním správcem a uživatelem předmětů ochrany a ani případně s výkonem kolektivní správy jako určitého veřejnoprávního oprávnění. V těchto případech by totiž nebyl ctěn důvod a účel uzavírání licenčních smluv tkvící v ochraně autorského vlastnictví, nýbrž docházelo by k nedůvodnému obohacování kolektivního správce neakceptovatelným dovozováním skutečností nezbytných pro uzavření licenční smlouvy, jež by však nemělo svůj základ v příslušné právní úpravě.

23. Takto musí kolektivní správce při hodnocení otázky, zda bylo sazeno do majetkového práva autorského nebo majetkového práva souvisejícího s právem autorským (a nositel tohoto práva tedy má právo na ochranu), především zkoumat: a) zda dochází ke zpřístupňování chráněných děl veřejnosti, a tedy k zásahu do autorských práv, b) zda předmětné dílo náleží do kategorie nehmotných předmětů, nad nimiž vykonává příslušný správce kolektivní správu, a konečně c) zda uživatel předmětů ochrany je zpřístupňuje v souladu s právními předpisy, neboli zda má platně uzavřenou licenční smlouvu na jejich produkci.

24. Otázkou zpřístupňování díla veřejnosti se, s ohledem na výklad směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (dále jen „směrnice 2001/29/ES“), opakovaně zabýval Soudní dvůr Evropské unie (či dříve Evropský soudní dvůr – dále jen „Soudní dvůr“). Soudní dvůr vytkl, že z čl. 3 odst. 1 směrnice 2001/29/ES zaprvé plyne, že k jakémukoliv sdělení díla veřejnosti musí udělit svolení nositel autorského práva. Pojem „sdělování veřejnosti“ tak zahrnuje dva kumulativní prvky, a sice „sdělování“ díla a sdělování tohoto díla „veřejnosti“. Soudní dvůr přitom opakovaně zdůrazňuje, že hlavním cílem směrnice 2001/29/ES je zavedení vysoké úrovně ochrany autorů, která jim umožní obdržet odpovídající odměnu za užívání jejich děl, zejména při jejich sdělování veřejnosti. Z toho plyne, že pojem „sdělování veřejnosti“ uvedený v čl. 3 odst. 1 citované směrnice je třeba chápat v jeho širokém smyslu, jak ostatně výslovně stanoví i bod 23 odůvodnění této směrnice. Pojem „veřejnost“, na který odkazuje čl. 3 odst. 1 směrnice 2001/29/ES, se přitom týká blíže neurčeného počtu potenciálních diváků či posluchačů a kromě toho vyžaduje dosti vysoký počet osob. Z čl. 3 odst. 1 směrnice 2001/29/ES však vyplývá, že aby se jednalo o „sdělování“, postačuje zejména, aby bylo dílo zpřístupněno veřejnosti takovým způsobem, aby osoby, které ji tvoří, mohly mít k tomuto dílu přístup, a není přitom rozhodující, zda této možnosti využijí. Zároveň Soudní dvůr připomíná, že k tomu, aby sdělování díla vysílaného rozhlasem či televizí spadalo pod pojem „sdělování veřejnosti“, je ještě nezbytné, aby bylo zprostředkováno nové veřejnosti, tedy veřejnosti, kterou autoři chráněných děl nebrali v potaz při udělování povolení k jejich užítí sdělováním původní veřejnosti. Z toho pak Soudní dvůr dovozuje, že pokud je inkriminované sdělování chráněných děl sdělováním veřejnosti ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 2001/29/ES, musí vnitrostátní právní úprava stanovit, jak vyplývá ze znění tohoto ustanovení, výlučně právo autorů udělit svolení k tomuto sdělování, nebo je zakázat, pokud se na toto sdělování nevztahuje některá výjimka nebo omezení stanovené směrnicí 2001/29/ES [viz rozsudek Soudního dvora ze dne 7. 12. 2006 ve věci *Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) proti Rafael Hoteles SA*, č. C-306/05,

rozsudek Soudního dvora ze dne 4. 10. 2011 ve věci *Football Association Premier League Ltd a další proti QC Leisure a dalším* a *Karen Murphy proti Media Protection Services Ltd*, spojené věci C-403/08 a C-429/08, rozsudek Soudního dvora ze dne 13. 2. 2014 ve věci *Nils Svensson, Sten Sjögren, Madelaine Sahlman a Pia Gadd proti Retriever Sverige AB*, č. C-466/12, nebo rozsudek Soudního dvora ze dne 27. 2. 2014 ve věci *OSA – Ochramný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, o. s., proti Léčebným lázním Mariánské Lázně, a. s.*, č. C-351/12].

25. Soudní dvůr se zabýval též specifickou otázkou, zda samotné umístění televizních přijímačů v určitém typu zařízení představuje samo o sobě sdělování veřejnosti ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 2001/29/ES, přičemž zdůraznil, že znění dvacátého sedmého bodu odůvodnění této směrnice uvádí, že „pouhé poskytnutí fyzického zařízení pro umožnění nebo uskutečnění sdělování není samo o sobě sdělováním ve smyslu této směrnice“, což ale nic nemění na tom, že toto zařízení může učinit technicky možným přístup veřejnosti k dílům vysílaným rozhlasem či televizí. Proto, poskytuje-li zařízení prostřednictvím takto umístěných televizních přijímačů signál svým klientům, jedná se o sdělování veřejnosti. Ačkoliv tedy pouhé poskytnutí fyzického zařízení nepředstavuje, jako takové, sdělování ve smyslu směrnice 2001/29/ES, poskytování signálu již představuje, nezávisle na užívané technice přenosu signálu, sdělování veřejnosti ve smyslu čl. 3 odst. 1 této směrnice [rozsudek Soudního dvora ze dne 7. 12. 2006 ve věci *Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) proti Rafael Hoteles SA*, č. C-306/05].

26. Uvedený případ se vztahoval ke klientům hotelu ubytovaným v hotelových pokojích, v nichž byly umístěny televizní přístroje (ve vztahu k hotelovým pokojům i obecně též Nejvyšší soud judikoval, že zpřístupněním díla vysílaného rozhlasem nebo televizí je poskytnutí signálu televizního či rozhlasového vysílání, čímž je umožněn přístup veřejnosti k dílu; je přitom nerozhodné, zda tak sekundární uživatel činí v souvislosti s poskytováním určitých služeb nebo bez tohoto kontextu; podstatná je skutečnost, že dílo je zpřístupňováno třetím osobám pro jejich osobní potřebu, a nikoliv pro osobní potřebu toho, kdo dílo zpřístupňuje – srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2008 sp. zn. 30 Cdo 2277/2007). V této souvislosti Ústavní soud konstatuje, že velmi podobný charakter mají též televizní přístroje umístěné v pohostinstvích, neboť tato zařízení jsou místy, která často zprostředkovávají, při plném vědomí důsledků svého chování, svým klientům přístup k chráněnému dílu (srov. výše citovaný rozsudek Soudního dvora č. C-351/12).

27. Navíc, umístěním televizního přístroje v restauračním zařízení může jeho provozovatel sledovat eventuální cíl spočívající v navýšení zisku („nalákání hostů“), neboť je obecně známo, že určitý segment návštěvníků pohostinství může vyhledávat právě zařízení, v nichž dochází k přenosu

rozličných hudebních, zpravodajských či sportovních kanálů. Podle ustanovení § 30 odst. 1 autorského zákona ostatně platí, že „za užití díla podle tohoto zákona se nepovažuje užití pro osobní potřebu fyzické osoby, jehož účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, nestanoví-li tento zákon jinak“ [podobně Soudní dvůr vyzdvihl, že není irelevantní výdělečná povaha „sdělování“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 2001/29/ES, i přesto, že sledování zisku jako cíle není podmínkou nezbytnou pro existenci „sdělování veřejnosti“ – srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 15. 3. 2012 ve věci *Societa Consortile Fonografici (SCF) proti Marcu Del Corsovi*, č. C-135/10]. Jinak řečeno, umístění televizorů či jiných médií do těchto zařízení má zpravidla ekonomický důvod, jelikož je způsobilé zvýšit zájem potenciálních klientů právě o tento podnik v rámci možností dané lokality, cenové úrovně a typu zařízení, a představuje tak jednu z možností pro lepší prosazení se na volném trhu. V případě restauračních zařízení je proto třeba při hodnocení povinnosti k uzavření příslušné licenční smlouvy přihlížet i ke zmíněnému „komerčnímu“ aspektu.

28. Proto Ústavní soud shrnuje, že provozovatelé restauračních zařízení, v nichž dochází k produkci televizního přenosu, jsou v zásadě povinni uzavřít licenční smlouvy tak, aby nezasahovali do majetkových práv autorů, neboť užívají jejich díla a sdělují je veřejnosti (viz též ustanovení § 18 autorského zákona).

29. Zároveň je však třeba zdůraznit (i s ohledem na výše vyřčené), že musí být prokázáno, že toto zařízení umožňující televizní přenos je provozuschopné, resp. že skutečně jeho prostřednictvím vůbec může docházet k zásahům do autorských práv (viz též důraz na „poskytování signálu“ ve výše citovaném rozsudku Soudního dvora č. C-306/05). Tak tomu zajisté bude, pokud kolektivní správce při prováděné kontrole zjistí, že televizor je zapnutý, obzvláště pokud zároveň zprostředkovává konečnému uživateli díla chráněná autorským zákonem, která jsou kolektivním správcem spravována. Opačná situace však nastane, pokud kolektivní správce najisto tuto skutečnost nepostaví. Za tohoto stavu totiž nemůže ze samotné faktické existence a pouhého umístění televizoru v restauračním zařízení dovozovat, že skutečně slouží k výše uvedenému účelu, poněvadž přesvědčivě nezjistí, zda je provozuschopný, zda umožňuje zachycení vysílacího signálu apod. Pokud totiž dotčený televizor fakticky k veřejnému přenosu děl ani nemůže sloužit, nemůže být jeho prostřednictvím ani zasaženo do chráněných autorských práv, a nebylo by tak důvodné požadovat po provozovateli, v jehož restauračním zařízení je umístěn, uzavření licenční smlouvy na užití autorských předmětů ochrany. Jak totiž přímo plyne z ustanovení § 18 odst. 3 autorského zákona, „sdělováním díla veřejnosti není pouhé provozování zařízení umožňujícího nebo zajišťujícího takové sdělování.“

30. Takto je tedy nezbytné, aby kolektivní správce, resp. jím pověřená osoba, v průběhu prováděné kontroly bez důvodných pochybností nejprve zjistil, zda prostřednictvím inkriminovaného zařízení (televizoru, rozhlasu apod.) vůbec může docházet k přenosu chráněných děl ke konečnému uživateli jakožto veřejnosti, jíž jsou předměty ochrany „sdělovány“. Postačí přitom, pokud k tomuto přenosu může docházet, neboť takto již v případě restauračních zařízení vyvstává vysoká pravděpodobnost, že v určitých chvílích k přenosu skutečně dochází (podobně jako např. ve dřívě zmiňovaných hotelových pokojích, kde v zásadě nelze ověřit, zdali si hoteloví hosté skutečně televizor umístěný v pokoji zapnou – resp. ověřit lze, nicméně za cenu nežádoucího zásahu do práva na soukromí těchto hostů). Zde totiž míra pravděpodobnosti zásahu do autorských práv dosahuje natolik vysoké úrovně, že jej je možno v zásadě presumovat. Výjimkou by byla situace (která však v projednávaném případě nenastala), kdy by zmíněné „sdělování“ bylo bez dalšího dovozováno z pouhého umístění televizního přístroje v restauraci bez prokázání toho, zda tento přístroj vůbec je schopen efektivního přenosu (ad absurdum by například bylo nemyslitelné, aby podléhaly licenční smlouvě nefunkční televizory plnicí pouze dekorativní funkcí). Podobně dochází také k presumpci skutečnosti, že ke sdělování chráněných děl veřejnosti dochází po celou dobu, kdy mohlo být dotčené zařízení v provozu, neboť by bylo neakceptovatelným požadavkem na kolektivní správce, aby prokazatelně doložili, že skutečně docházelo k produkci chráněných děl po celou dobu, po kterou vymáhají dlužné licenční poplatky. Zde totiž vyvstává zřetelný veřejný zájem na ochraně autorských předmětů ochrany, v rámci něhož lze akceptovat určitou míru presumpce spočívající ve faktu, že funkční a provozuschopné zařízení je schopné zpřístupnit užití chráněných děl, a proto jeho provozovatel musí mít (za splnění dalších podmínek) uzavřenou platnou licenční smlouvu pro veřejnou produkci těchto předmětů ochrany, ve smyslu jejich „sdělování veřejnosti“.

31. Pokud tedy kolektivní správce zjistí umístění zařízení prokazatelně umožňujícího zásah do autorských práv v inkriminovaném objektu, musí v dalším kroku prokázat, zda skutečně prostřednictvím tohoto zařízení dochází k zásahu do autorských práv subjektů, které je oprávněn zastupovat právě on. Uvedené ostatně vyplývá již z ustanovení § 98 odst. 6 písm. c) autorského zákona, jež stanoví, že ministerstvo udělí oprávnění žadatelé, jestliže pro výkon téhož práva ve vztahu k těmž předmětům ochrany, a pokud jde o díla, pro výkon téhož práva k těmž druhu díla, nemá oprávnění již jiná osoba. Kolektivní správce tedy může zastupovat pouze ty nositele práv, které kolektivně spravuje, neboť v opačném případě by překračoval meze jím získané kolektivní správy. Takto se výkon kolektivní správy dle autorského práva vyznačuje zákonným monopolem v daném oboru, což znamená, že pokud v určitém oboru vykonává kolektivní správu

jiný kolektivní správce, nemůže být oprávnění v tomto rozsahu uděleno jinému subjektu. Uvedený zákonný monopol nepovažoval za nesouladný s právem Evropské unie ani Soudní dvůr, který vyřkl, že příslušná ustanovení evropských právních aktů musí být vykládána v tom smyslu, že nebrání takové právní úpravě členského státu, která výkon kolektivní správy autorských práv k určitým chráněným dílům na území tohoto státu vyhrazuje pouze jednomu kolektivnímu správci autorských práv, a tím takovému uživateli těchto děl brání ve využívání služeb poskytovaných správcem usazeným v jiném členském státě (viz např. rozsudek Soudního dvora ze dne 27. 2. 2014 ve věci OSA – *Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, o. s., proti Léčebným lázním Mariánské Lázně, a. s.*, č. C-351/12).

32. Kolektivní správce je tedy oprávněn zastupovat autorská práva pouze těch umělců, nad nimiž vykonává kolektivní správu. Z tohoto důvodu zdejší soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 3076/13 vyzdvihl, jak správně stěžovatel poukazuje, že skutečnost, zda se hudební produkce vztahovala výhradně k mistrům zvuku, které jako kolektivní správce zastupuje, je klíčová pro posouzení vlastního nároku. Uvedené je třeba mít na zřeteli též při hodnocení otázky, zda kolektivní správce určil díla, která měla být veřejně produkována, resp. v jaké podobě by měl určit chráněná díla a nositele jejich práv zasazených jejich neoprávněným užitím. Zde Ústavní soud uvádí, že by samozřejmě bylo proti smyslu a účelu kontroly prováděné kolektivním správcem, pokud by takto měl určit konkrétní díla, jež byla uživatelem zpřístupněna veřejnosti, poněvadž tento postup by v mnohých případech nebyl, s ohledem na značné množství zastupovaných nositelů práv, zřejmě ani možný. Řečené plyne i z jedné z funkcí kolektivní správy a taktéž zákonného monopolu pro jednotlivé oblasti chráněných děl, jenž spočívá ve skutečnosti, že takto budou autorská práva komplexně chráněna a v zásadě mezi jednotlivými autorskými díly spadajícími do stejné kategorie nebude činěn rozdíl. To však nevylučuje, aby v případě kontroly a následného vymáhání protiprávně neuhrazeného licenčního poplatku kolektivní správce specifikoval (alespoň druhově), že prostřednictvím inkriminovaného zařízení skutečně docházelo (či mohlo docházet s pravděpodobností blízkící se jistotě) k produkci děl, právě k jejichž ochraně je povolán, poněvadž v opačném případě by nemohl uživatel předmětů ochrany (v nyní pojednávaném případě stěžovatel) ověřit, zdali skutečně tomuto dotčenému kolektivnímu správci (či naopak jinému) přísluší odměna za produkci předmětných děl. Pouze tímto postupem bude předmět požadované částky náležitě a určité specifikován, což představuje základní požadavek pro právní vztahy uskutečňované v soukromém i veřejném právu.

33. Třetí podmínka – platně uzavřená licenční smlouva – pak odráží charakter ochrany práv z duševních vlastnictví nejenom jako soukromoprávního vztahu mezi uživatelem a autorem autorského díla (resp. kolektivním

správce zastupujícím nositele autorských práv), ale také jeho veřejnoprávní povahu, neboť i stát má zájem na ochraně (a potažmo vzniku) kulturních a uměleckých děl a vlastnických práv jejich tvůrců. Proto svěřil kolektivním správcům úkol účelně chránit autorská a majetková práva a takto jim poskytl též zákonná oprávnění v rámci efektivnosti této ochrany. Na druhé straně pak i uživatelům autorských děl náleží povinnost užívat tato díla pouze v souladu se zákonem, tj. pouze v rámci platně uzavřené licenční smlouvy na jejich produkci (srov. ustanovení § 12 autorského zákona).

34. Pokud Ústavní soud posoudil ústavní stížnost stěžovatele s ohledem na shora vyřčené zásady týkající se povinnosti uzavřít licenční smlouvu s kolektivním správcem autorských práv, dospěl k následujícím závěrům.

35. Vedlejší účastník – společnost INTERGRAM – je právoplatným kolektivním správcem děl výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů, přičemž takto je jeho úkolem chránit autorská práva subjektů, jež jsou zahrnuta do jeho kolektivní správy. V rámci této kolektivní správy též kontroluje, zda jednotliví uživatelé autorských děl, jež zastupuje, užívají předmětná autorská díla v souladu s platnou právní úpravou, tj. především zda mají uzavřeny platné licenční smlouvy s kolektivním správcem. Na druhé straně stěžovatel jako provozovatel restauračního zařízení má povinnost, pokud v jeho provozovně dochází k produkci děl chráněných autorským zákonem, uzavřít platnou licenční smlouvu s kolektivním správcem, poněvadž v opačném případě by se bezdůvodně obohacoval na úkor nositelů autorských práv. Ústavní soud má rovněž za prokázáno, že televizor v předmětné provozovně fyzicky umístěn byl (viz pořízené fotografie), což ostatně nezpochybňuje ani stěžovatel.

36. Jak však plyne z výše uvedeného, samotná existence televizoru v restauračním zařízení ještě nepředstavuje skutečnost, ze které by bez dalšího bylo možno dovodit opodstatněnost závěru o bezdůvodném obohacení stěžovatele. Je totiž nutno i prokázat, že prostřednictvím tohoto zařízení v daném případě může být objektivně do předmětných autorských práv zasaheno. K prokázání tohoto zásahu nicméně podle Ústavního soudu nemohla postačovat samotná fyzická existence televizoru a výpověď obsluhy, z níž však pouze plyne, že se televizor „moc nepoužívá, jen když je např. olympiáda“. Toto tvrzení navíc již od počátku řízení provozovatel (stěžovatel) rozporoval, když tvrdil, že televizor nebývá v provozu v čase otevíracích hodin, a pokud tedy na něm byla nějaká produkce provozována, tak pouze pro soukromé účely. Posléze rovněž uvedl, že v době kontroly televizor již ani nebyl provozuschopný a ani dříve nebyl schopen přenosu televizního vysílání.

37. Krajský soud tato vyjádření stěžovatele považoval za ryze účelová, přičemž dospěl k závěru, že televizor byl v restauraci přítomen, obsluha

neuvědla, že by byl nefunkční, a proto sloužil k veřejné produkci. Uvedené měl podle krajského soudu potvrdit též výslech stěžovatele, který sdělil, že televizor občas sloužil k promítání videí blíže specifikované skupiny osob (motokářského klubu), přičemž tomuto promítání mohly být přítomny též další osoby.

38. Ústavní soud však tyto závěry krajského soudu považuje za nedostatečné, neboť z provedených důkazů nelze dospět k jednoznačnému závěru, že by televizor skutečně byl užíván k produkci děl chráněných autorským zákonem. Jak přitom plyne z obecné rozhodovací praxe Ústavního soudu, do oblasti dokazování a hodnocení důkazů Ústavní soud při své přezkumné činnosti nezasahuje, pokud celý proces probíhá v hranicích vymezených zásadou volného hodnocení důkazů, kdy obecné soudy posuzují každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemných souvislostech; jestliže některé navrhané důkazy neprovedou, pak jednoznačně odůvodní, proč tak neučinily. Z obecně známé judikatury Ústavního soudu rovněž vyplývá, že odůvodnění rozhodnutí musí být jasné, logické, bez vnitřních rozporů tak, aby z něho bylo patrné, jaké úvahy vedly obecné soudy k vysloveným závěrům a jak se vypořádaly s námitkami účastníků způsobilými založit opačné rozhodnutí ve věci [srov. za všechny např. nálezy sp. zn. I. ÚS 854/09 ze dne 9. 12. 2009 (N 255/55 SbNU 463)]. Ústavně zaručenému právu na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny) odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit a v tom rámci se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně logicky způsobem vypořádat s argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení [srov. i rozhodnutí Ústavního soudu vydaná ve věcech sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU 213), sp. zn. III. ÚS 521/05 ze dne 23. 3. 2006 (N 70/40 SbNU 691), sp. zn. III. ÚS 151/06 ze dne 12. 7. 2006 (N 132/42 SbNU 57), sp. zn. III. ÚS 677/07 ze dne 1. 11. 2007 (N 179/47 SbNU 371), sp. zn. I. ÚS 3184/07 ze dne 17. 4. 2008 (N 71/49 SbNU 61), sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565)].

39. V daném případě nicméně kontrola provedená vedlejším účastníkem a ani důkazy provedené před soudem jednoznačně nevyloučily stěžovatelovo tvrzení, že televizor v době kontroly již nebyl funkční, resp. že nebyl využíván a ani určen ke zpřístupňování děl chráněných autorským zákonem veřejnosti. Osoba provádějící jménem vedlejšího účastníka kontrolu totiž nikterak skutečnou funkčnost televizoru neověřila, ačkoliv toto učinit mohla, a to bez výraznějších komplikací. Fakticky se tedy spokojila pouze s fyzickou existencí televizoru a s výpovědí přítomné obsluhy, přestože tato výpověď byla značně neurčitá a nebylo z ní možno nikterak dovodit zásahy do chráněných autorských práv spravovaných právě vedlejším účastníkem. Pokud pak krajskému soudu postačovala informace obsluhy, která neuvědla, že by televizor byl nefunkční, tak tato informace sice může

svědčit o potenciální funkčnosti přístroje, avšak nikterak nedokládá, že prostřednictvím předmětného televizoru skutečně docházelo ke zpřístupňování děl chráněných autorským právem.

40. Uvedené je přitom pro prokázání faktu, zda může být skrze předmětné zařízení naplněn požadavek „sdělování veřejnosti“, a tedy pro posouzení zásahu do autorských práv, klíčové. Taktéž je tato informace důležitá pro určení toho, zda lze presumovat, že k provozu dotčeného zařízení docházelo po celou inkriminovanou dobu, za niž je požadováno uhrazení licenčního poplatku, pokud není v rámci dokazování prokázán opak. V opačném případě byl fakticky požadavek „sdělování veřejnosti“ dovozován pouze z fyzické existence přístroje, který toto sdělování potenciálně umožňuje, což však, i s ohledem na výše citovanou judikaturu, nelze považovat za dostačující pro povinnost uzavření licenční smlouvy.

41. Ústavní soud v této souvislosti též připomíná, že pokud kolektivní správce chrání autorská práva zastoupených umělců, musí tak činit „s péčí řádného hospodáře“. Tato péče v sobě přitom nese též povinnost řádně prokázat povinnost uzavřít (či mít uzavřenou) platnou licenční smlouvu, neboť povinnost hradit licenční poplatky náleží pouze těm, kteří objektivně do autorských práv zasahují. Uvedené vyvstává obzvláště silně při provádění kontrol dle ustanovení § 100 odst. 3 autorského zákona, neboť tato kontrola v sobě nese určitý veřejnoprávní charakter (viz výše) chránící veřejný zájem. Takto musí být ctěny též principy zákazu libovůle plynoucí z čl. 2 odst. 2 Listiny a čl. 2 odst. 3 Ústavy, jež se právě mnohdy projevuje nedostatkem kvalitní argumentace spočívající v nedostatečném odůvodnění. Kolektivní správce je tedy při zjištění porušení povinností plynoucích z autorského zákona povinen tato porušení řádně prokázat, neboť nezbytnost náležitého prokázání zásahu do autorských práv představuje základní východisko pro následné vymáhání bezdůvodného obohacení vzniknuvšího porušením povinností plynoucích z autorského zákona. Takto je tedy především na kolektivním správci, aby u kontrolované osoby prokázal povinnost mít uzavřenou licenční smlouvu na užití chráněných děl, poněvadž jinak není oprávněn licenční poplatky vymáhat; opačně by jeho správa autorských předmětů ochrany mohla být bezohledná či tvrdá vůči jejich uživatelům, jelikož by kolektivního správce stavěla oproti uživateli do značně výhodnější situace. Právě proto také ostatně autorský zákon stanoví povinnost součinnosti dotčených provozovatelů s příslušným kolektivním správcem.

42. Ústavní soud rovněž připomíná, že předpoklady vzniku právního vztahu z bezdůvodného obohacení prokazuje v soudním řízení ten, kdo se vydání bezdůvodného obohacení domáhá (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2010 sp. zn. 23 Cdo 5031/2008). Proto bylo v projednávaném případě na vedlejších účastnících, aby (samozřejmě v rámci

daných možností) prokázal, zda vůbec mohlo dojít k bezdůvodnému obhacení stěžovatele neoprávněným zásahem do autorských práv umělců, nad nimiž vykonává kolektivní správu. V daném případě proto bylo namístež prokázat, zda prostřednictvím inkriminovaného televizoru bylo vůbec možno šířit takové audiovizuální záznamy, které jsou chráněny autorským právem. Pokud by totiž inkriminovaný televizor nebyl funkční, resp. by prostřednictvím něho nemohlo docházet ke zprostředkování vysílání (například z důvodu jeho nenapojení na anténu), možnost zásahu do autorských práv by byla významně oslabena, ne-li vyloučena. Eventuální možnost, že by k zásahu do autorských práv docházelo při promítání děl v rámci schůzek motokářského klubu, ke kterým, jak vyplynulo z výpovědi stěžovatele, docházelo, přitom také nebyla prokázána, neboť i zde by bylo nezbytné jednoznačně zásah do chráněných práv prokázat. Obzvláště s ohledem na charakter promítaného materiálu, poněvadž soukromý filmový záznam členů dotčeného klubu obecně nepoživá autorské ochrany, k jejíž ochraně by byl povolán vedlejší účastník (ostatně i krajský soud v odůvodnění citoval výpověď stěžovatele, dle které „sloužil televizor určité skupině osob k promítání jejich videí“). S naposledy uvedeným též souvisí, zdali z doposud zjištěného skutkového stavu vůbec bylo možno dospět k závěru, že stěžovatel zasáhl (či mohl s pravděpodobností blížící se jistotě zasáhnout) do autorského práva těch jeho nositelů, za které svým jménem jednal vedlejší účastník jako kolektivní správce. Jak totiž plyne i z výše zmíněného, kolektivní správce je oprávněn pouze k uzavírání licenčních smluv za ty nositele autorských práv, které právoplatně zastupuje.

43. Touto otázkou se však krajský soud povytce příliš nezabýval, neboť z jeho odůvodnění pouze vyplývá, že ji spojil, nejspíše s ohledem na výpověď obsluhy restaurace o provozu televizoru během olympiády, s projekcí televizního vysílání (viz s. 8 napadeného rozsudku: „Právo dílo užít, tj. provozovat televizní a rozhlasové vysílání podle § 23 autorského zákona, je právem autora díla, kterého kolektivní správce zastupuje. Jiná osoba potřebuje k jeho zákonnému užívání licenční smlouvu.“).

44. Ustanovení § 23 autorského zákona přitom jednoznačně definuje, že provozováním rozhlasového či televizního vysílání se rozumí zpřístupňování díla vysílaného rozhlasem či televizí pomocí přístroje technicky způsobilého k příjmu rozhlasového či televizního vysílání. Tato definice je z hlediska logiky pojetí autorského práva a systematiky autorského zákona zařazena do autorského zákona tak, aby navazovala na demonstrační výčet práv, jejichž výkonem dochází k užití autorského díla, uvedený v ustanovení § 12 odst. 4 autorského zákona a konkretizovala jej - k tomu viz též ustanovení § 12 odst. 5 autorského zákona. Lze přitom konstatovat, že způsob užití díla podle ustanovení § 23 autorského zákona upravuje případ sekundárního užití díla, kdy osoba, která je na základě licenční smlou-

vy oprávněna dílo tímto způsobem užívat (nebo i sám autor) jako sekundární uživatel zpřístupní dílo vysílané rozhlasem či televizí pomocí přístroje technicky způsobilého k příjmu rozhlasového či televizního vysílání veřejnosti. Primárním užitím díla je vysílání tohoto díla rozhlasem nebo televizí ve smyslu § 21 autorského zákona, případně přenos vysílání ve smyslu § 22 tohoto zákona. Osoby, jimž je vysílání díla zpřístupňováno, nejsou uživateli díla ve smyslu autorského zákona. Autorovi díla pak samozřejmě náleží odměna i za použití díla jeho vysíláním rozhlasem nebo televizí původním vysílatelem ve smyslu § 21 autorského zákona, případně jeho přenosem ve smyslu § 22 tohoto zákona. V případě, že je toto vysílání (či přenos) díla dále zpřístupněno ve smyslu § 23 autorského zákona, lze tvrdit, že v daném okamžiku vzniká autorovi díla nárok na odměnu dvakrát, a to jednou v souvislosti s užitím díla ve smyslu § 21 a podruhé v souvislosti s užitím díla ve smyslu § 23 autorského zákona. Tento stav je zcela v souladu se zákonem a s mezinárodními smlouvami (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2008 sp. zn. 30 Cdo 2277/2007 nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 1. 2007 č. j. 1 As 36/2006-75).

45. Zároveň však musí Ústavní soud konstatovat, že dle současného legálního pojetí nejsou kolektivně spravována samotná práva rozhlasového a televizního vysílání a v praxi není právo rozhlasového a televizního vysílání vysílatele (s výjimkou kabelového a jiného přenosu vysílání) téměř vykonáváno. Autorský zákon používá pro předměty výkonu kolektivní ochrany legislativní zkratku „předmět ochrany“, přičemž tyto předměty taxativně vymezuje jako díla, umělecké výkony, zvukové záznamy, zvukové obrazové záznamy [srov. ustanovení § 95 odst. 2 písm. c) autorského zákona]. Nejedná se tedy o předměty všech práv upravených autorským zákonem, nýbrž pouze o ty v zákoně výslovně uvedené, mezi nimiž však není uvedeno televizní a rozhlasové vysílání, jehož kolektivní správa je tedy zapovězena (srov. též Telec, I., Tůma, P. Autorský zákon. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 198 či s. 751).

46. Takto tedy Ústavní soud nemůže dát za pravdu krajskému soudu, že by samotný provoz televizního (či rozhlasového) vysílání podléhal uzavření licenční smlouvy s kolektivním správcem („pokud chtěl žalovaný ve své provozovně umístit televizor, měl ještě před jeho umístěním kontaktovat kolektivního správce a sám iniciovat uzavření licenční smlouvy, což se nestalo“ – s. 7 napadeného rozsudku). Naopak se podává, že kolektivní správce může vyžadovat uzavření licenční smlouvy (či vydání bezdůvodného obohacení plynoucího z jejího předchozího neuzavření) pouze od subjektů, které bez závažných pochybností skutečně užívají autorské předměty ochrany, které jsou jim kolektivně spravovány, a to i například prostřednictvím rozhlasového a televizního vysílání. Musí však jasně prokázat, že jim kontrolovaný subjekt prostřednictvím určitého zařízení skutečně sděluje

veřejnosti (ve smyslu ustanovení § 18 autorského zákona či výše citované judikatury Soudního dvora) jím spravované předměty ochrany a nejde například „jen“ o autorská práva vysílatele televizního nebo rozhlasového vysílání. Ostatně, podle již jednou citovaného ustanovení § 18 odst. 3 autorského zákona, „sdělováním díla veřejnosti není pouhé provozování zařízení umožňujícího nebo zajišťujícího takové sdělování“. Jinak řečeno, z pouhé existence provozuschopného televizoru v restauraci ještě nelze bez dalšího dovozovat, že musí dojít k uzavření smlouvy s kolektivním správcem, resp. že dochází k bezdůvodnému obohacování ve shora popsaném smyslu.

47. Výše uvedeným Ústavní soud nikterak nepopírá, že prostřednictvím televizoru umístěného v restauračním zařízení samozřejmě může docházet ke zpřístupňování autorských děl, jejichž užití je chráněno autorským zákonem. Zdejší soud však vyzdvihuje, že pokud kolektivní správce využívá svých zákonných oprávnění a dožaduje se vydání bezdůvodného obohacení plynoucího z užití chráněného díla bez licenční smlouvy, musí náležitě prokázat, že skutečně byla stěžovatelem, který se měl obohatit, dotčena práva, která kolektivně spravuje. To se v nyní posuzovaném případě nestalo, neboť ani z kontrolního protokolu vypracovaného zástupcem vedlejšího účastníka, ani z napadeného soudního rozhodnutí nelze zjistit, jaká práva jakých autorů měla být dotčena. Zmiňováno je totiž pouze a jen televizní vysílání (resp. jeden z jeho produktů – přenos z olympijských her), a to aniž by bylo prokázáno či alespoň tvrzeno, že v průběhu tohoto přenosu vůbec mohlo docházet k zásahu do práv nositelů autorských práv kolektivně spravovaných vedlejším účastníkem. Nemluvě ani o tom, že je notorietou, že olympijské hry se konají ve čtyřleté periodě (letní i zimní olympiáda), takže pokud by mělo být skutečně prokázáno, že se předmětná televize využívá (toliko) pro tento jediný účel, není důvod, aby byla daná částka placena každoročně.

48. Lze tak v nyní projednávané věci shrnout, že nebylo jednoznačně prokázáno, že stěžovatel získal na úkor vedlejšího účastníka bezdůvodné obohacení. Jak přitom již Ústavní soud zdůraznil, zde uvedené neznámá, že by vedlejší účastník měl povinnost vymezit konkrétní nositele práv, která spravuje, jejichž díla byla užita bez patřičné licence. Je však třeba trvat na tom, že při vymáhání bezdůvodného obohacení musí vedlejší účastník doložit, že skutečně došlo k majetkovému prospěchu uživatele odpovídajícímu jeho majetkové újmě (resp. majetkové újmě nositelů autorských práv). V opačném případě totiž dochází k vymáhání bezdůvodného obohacení bez patřičného titulu, což nikterak nenaplnuje požadavek na řádnou správu kolektivních práv, a naopak je vůči uživatelům předmětů ochrany nepřipřítelně tvrdé a neodůvodněné.

49. Celkově tedy lze konstatovat, že skutkový stav zjištěný krajským soudem dostatečně nesvědčí jím vyřčeným právním závěrům, neboť mno-

he ze skutečností, které jsou klíčové pro určení toho, zda došlo na straně stěžovatele k bezdůvodnému obohacení tkvícímu v užití díla bez patřičného licenčního oprávnění, nebyly prokázány. Jak plyne z ustanovení § 132 občanského soudního řádu, obecné soudy jsou povinny vypořádat se se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci. Pokud soudy této zákonné povinnosti nedostojí, a to jednak tím, že se zjištěnými skutečnostmi nebo tvrzeními námitkami nezabývají vůbec, anebo se s nimi vypořádají nedostatečným způsobem, má to za následek vadu řízení, promítající se jako zásah do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a do práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 563/03 ze dne 12. 5. 2004 (N 71/33 SbNU 209) nebo nález sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005 (N 171/38 SbNU 367)]. Tímto postupem se respektuje základní funkce důkazního řízení v občanském soudním procesu, které obsahuje provedení důkazů, jejich hodnocení a ústí v řádné zjištění skutkového stavu, bez něhož nelze dospět k relevantním a správným právním závěrům.

50. Ústavní soud tedy uzavírá, že v nyní posuzované věci nelze – z doposud provedeného dokazování – zcela bezpečně usoudit na skutkový stav, s nímž by byly právní závěry obecných soudů v souladu. Proto je z hlediska principu spravedlivého procesu nutné vzniklou protiústavní důkazní mezeru vyloučit a dokazování v naznačeném směru doplnit či přehodnotit doposud vyslovené právní závěry. Dosavadní skutkové zjištění totiž nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování, obzvláště ve vztahu ke skutečnostem, které byly významné pro posouzení věci z hlediska hmotného práva. Poněvadž se přitom jedná o pochybení, které sehrává v hmotněprávním posouzení případu zásadní roli, nezbyvalo Ústavnímu soudu než rozhodnutí krajského soudu zrušit.

51. Dále se Ústavní soud zabýval stěžovatelovým návrhem podaným dle ustanovení § 74 zákona o Ústavním soudu na zrušení ustanovení § 202 odst. 2 občanského soudního řádu, neboť se domnívá, že je v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy. Tento návrh však shledal zjevně neopodstatněným, a proto jej odmítl.

52. Ústavní soud předně podotýká, že návrhem na zrušení ustanovení § 202 odst. 2 občanského soudního řádu se již ve své judikatuře opakovaně zabýval, přičemž jeho rozpor s ústavním pořádkem České republiky neshledal [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 150/03 ze dne 6. 11. 2003 (N 128/31 SbNU 149), nález sp. zn. IV. ÚS 2369/13 ze dne 28. 5. 2014 (N 109/73 SbNU 731) nebo nález sp. zn. IV. ÚS 548/14 ze dne 12. 6. 2014 (N 122/73 SbNU 863)]. Naopak vždy vyzdvíhl maximu, kterou pro posuzování ústavnosti instančního soudního přezkumu vyslovil v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 15/01 ze dne 31. 10. 2001 (N 164/24 SbNU 201; 424/2001 Sb.): „Žádný právní řád není

a nemůže být z pohledu soustavy procesních prostředků k ochraně práv, jakož i z pohledu soustavy uspořádání přezkumných instancí budován ad infinitivum. Každý právní řád generuje a nutně musí generovat i určitý počet chyb. Účelem přezkumného, resp. přezkumných řízení může reálně být takováto pochybení aproximativně minimalizovat, a nikoli bezesbýtku odstranit. Soustava přezkumných instancí je proto výsledkem poměřování na straně jedné úsilí o dosažení panství práva, na straně druhé efektivity rozhodování a právní jistoty.“ Ve vztahu k tzv. bagatelním věcem tudíž jednoinstanční soudní přezkum není v rozporu s principem proporcionality s ohledem na požadavky, jež v tomto kontextu vyplývají z čl. 1 Ústavy a čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud v této souvislosti také opakovaně uvedl, že z ústavněprávního hlediska není soudní řízení povinně dvoustupňové, s výjimkou věcí trestních, u kterých tento požadavek vyplývá z čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě; z čl. 36 Listiny tudíž bez dalšího pro jiné než věci trestní neplatí nezbytnost dvojestupňového soudního řízení, protože jednostupňové soudnictví, zejména pak ve věcech objektivně bagatelního významu, nikterak nevybočuje z ústavních mezí.

53. Z důvodu výše uvedeného shledal Ústavní soud návrh na zrušení § 202 odst. 2 občanského soudního řádu zjevně neopodstatněným, a proto jej podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a), b) zákona o Ústavním soudu odmítl.

54. Ústavní soud se pak nezabýval stěžovatelovými námitkami směřujícími do výroku o náhradě nákladů řízení, neboť ty jsou v první řadě závislé na výsledku soudního řízení a úspěchu účastníků ve věci (srov. ustanovení § 142 odst. 1 až 3 občanského soudního řádu), který nelze, po nynější ingerenci zdejšího soudu, v současné chvíli předjímat [srov. podobně např. náleze sp. zn. II. ÚS 2154/14 ze dne 18. 11. 2014 (N 211/75 SbNU 365)].

VII. Závěr

55. Ústavní soud uzavírá, že krajský soud svým rozhodnutím porušil stěžovatelovo právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť jeho právní závěry neodpovídaly zjištěnému skutkovému stavu.

56. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona napadené rozhodnutí zrušil. Úkolem krajského soudu bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že musí řádně prokázat, zdali skutečně došlo k bezdůvodnému obohacení stěžovatele tím, že bez řádně uzavřených licenčních smlouv užíval a sděloval veřejnosti díla chráněná autorským zákonem, která kolektivně spravuje vedlejší účastník.

57. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 3

**Ke stížnosti na postup plátce daně
K posuzování rdousícího efektu při solárním odvodu**

1. V řízení o stížnosti na postup plátce daně podle ustanovení § 237 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, může správce daně přezkoumat postup plátce daně pouze z hlediska dodržení zákonných ustanovení. V případě solárního odvodu podle ustanovení § 7a zákona č. 180/2005 Sb., o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a o změně některých zákonů (zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů), ve znění platném do 31. 12. 2012, proto může jen posoudit, zda při jeho srážce byla dodržena ustanovení zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů. V tomto řízení proto není dán procesní prostor pro zvážení toho, zda tento odvod vůči plátcům daně nevyvolává tzv. rdousící efekt.

2. Pokud Ústavní soud již dříve posuzoval soulad solárního odvodu s ústavním pořádkem a neshledal jej rozporným [nález sp. zn. Pl. ÚS 17/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.)], nemůže být jeho apel na případné zhodnocení rdousícího efektu na provozovatele fotovoltaických elektráren chápán jako výzva soudní moci k „ohýbání“ a nepřiměřené interpretaci právních norem obsažených v daňovém řádu, nýbrž jako apel na zákonodárce a výkonnou moc k přijetí a aplikaci takové právní úpravy, jež by umožňovala v některých případech zohlednit skutečnost, že solární odvod má na poplatníka likvidační dopad. Není však úkolem Ústavního soudu, aby finanční správě přesně určoval, jakými způsoby a metodami naplní dříve vymezené ústavní limity, pokud daného cíle dosáhne a pokud zvolené metody budou ústavně konformní (zejména z hlediska právní jistoty, předvídatelnosti a proporcionality), tedy zda v konkrétním případě je namístě např. posečkáni (§ 156 daňového řádu) anebo prominutí daně (§ 259 daňového řádu). Je ale nutno trvat na tom, aby orgány finanční správy o podané žádosti o posečkáni, případně o prominutí daně, řádně rozhodly a aby takováto rozhodnutí byla soudně přezkoumatelná. Je totiž primárně věcí právě finanční správy, aby velmi bedlivě v každém konkrétním případě zvažila, jak zmírnit případné likvidační účinky, a to případně i s ohledem na celkovou ekonomickou situaci daňového subjektu se zohledněním jeho celkové daňové zátěže.

3. „Rdousící efekt“ však nelze dovozovat pouze ze samotného faktu tohoto odvodu, nýbrž i s ohledem na výnosy z tohoto zdroje obnovitelné energie po dobu celých patnácti let. Změnu zákonných parametrů lze totiž pořídit pod jedno z podnikatelských rizik, které musí

podnikatelé v rámci svých investic (obzvláště dlouhodobých) akceptovat. Úkolem soudní moci není ochrana dříve očekávaného zisku, nýbrž pouze posouzení, zda přijatou právní úpravou nedochází v nedůvodné a neakceptovatelné míře k zásahu do vlastnických (či jiných) práv dotčených osob. Záruka patnáctileté návratnosti investice proto neznamená právo každého podnikatele v tomto oboru na ziskovost jeho podnikání v rámci této doby, nýbrž pouze, že za obvyklých okolností a při vynaložení péče řádného hospodáře by uvedené návratnosti mělo být u průměrného podnikatele podnikajícího v tomto oboru zpravidla dosaženo.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 13. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 2216/14 ve věci ústavní stížnosti PT Energetická, spol. s r. o., se sídlem Washingtonova 1599/17, Praha 1, zastoupené Mgr. Sandrou Podskalskou, advokátkou, se sídlem Údolní 33, Brno 2, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 4. 2014 č. j. 8 Afs 3/2014-39, jímž byla zamítnuta stěžovatelčina kasační stížnost, a proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. 12. 2013 č. j. 15 Af 45/2013-78 o zamítnutí stěžovatelčiny správní žaloby týkající se rozhodnutí správce daně a finančního ředitelství, jimiž bylo rozhodováno o stěžovatelčiných stížnostech na postup plátce daně při výběru odvodu z elektřiny ze slunečního záření, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníků řízení a Odvolacího finančního ředitelství, se sídlem Masarykova 427/31, Brno, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 30. 6. 2014 se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno její základní právo na ochranu vlastnictví zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny a právo na soudní ochranu obsažené v čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i v čl. 6 odst. 1 a čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. V případě namítaného porušení základního práva na spravedlivý proces se stěžovatelka domnívá, že se vůči ní správní soudy, zejména Nejvyšší správní soud, dopustily odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*), neboť se vyhnuly meritornímu přezkoumání její věci, ačkoliv pro toto přezkoumání byly naplněny všechny zákonné podmínky. Podle výkladu Nejvyššího správního soudu totiž výrobce energie ze slunečního záření, který tvrdí, že do jeho ústavně zaručených práv bylo zasaženo v důsledku aplikace ustanovení zákona č. 180/2005 Sb., o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a o změně některých zákonů (zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů), ve znění platném do 31. 12. 2012, (dále jen „zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů“), upravujících „solární odvod“, nemá ve své procesní dispozici žádný prostředek obrany, jímž by se proti takovému tvrzenému zásahu mohl účinně bránit. Tento názor prý navíc představuje nepřijatelnou změnu ustálené judikatury správních soudů, neboť Nejvyšší správní soud ve své judikatuře nejprve postupně upřesňoval požadavky, jež musí být splněny při postupu dle ustanovení § 237 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, (tj. při stížnosti na postup plátce daně), aby bylo možné v každém individuálním případě posoudit ústavnost aplikace „solárního odvodu“, přičemž později zcela překvapivě svůj předchozí přístup zcela popřel a prohlásil uvedenou procesní cestu za „nepoužitelnou“.

3. V této souvislosti stěžovatelka vytýká, že Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11 ze dne 15. 5. 2012 [(N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.), veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>] uvedl, že výrobce elektřiny z fotovoltaické elektrárny, který tvrdí, že jeho ústavně zaručená práva jsou aplikací „solárního odvodu“ porušena, musí mít k dispozici právní prostředek obrany proti této aplikaci. Musí se přitom jednat o takový právní nástroj, který je v plné procesní dispozici subjektu, jenž namítá zásah do svých ústavně zaručených práv, a to včetně možnosti soudního přezkumu rozhodnutí správních orgánů (správce daně) o takovémto prostředku. Takto stěžovatelka dochází k závěru, že pouze postup podle ustanovení § 237 daňového řádu, tedy žádost poplatníka (výrobce elektřiny ze slunečního záření) o vysvětlení správnosti sražené nebo vybrané daně adresované plátcem daně „solárního odvodu“ a následná stížnost na postup plátce daně správci daně, je jediným právním nástrojem, který má poplatník (výrobce) ve své procesní dispozici a který zároveň může vést k přezkumu aplikace ustanovení o „solárním odvodu“ na jeho konkrétní situaci v řízení před správcem daně (či následně před správními soudy). Nynější interpretace zákona soudy naopak údajně způsobuje, že v jediném dostupném procesním postupu „z povahy věci“ nelze řešit právě ty právní otázky, které jsou pro tvrzené porušení ústavně zaručených práv zcela zásadní. Pokud tedy ve výše citovaném nálezu Ústavní soud výslovně závazal

obecné soudy, aby v individuálních případech „udělaly vše pro spravedlivé řešení“, a jestliže zároveň existuje procesní postup, s jehož využitím může konkrétní výrobce takovýto zásah tvrdit, je dle stěžovatelky zcela neakceptovatelné, aby se správní soudy této své povinnosti vyhýbaly s odkazem na neexistenci konkrétních kritérií pro posouzení protiústavnosti aplikace „solárního odvodu“ v individuálních případech. Takto stěžovatelka odkazuje na mnohou judikaturu Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva týkající se práva na přístup k soudu, přičemž shrnuje, že postupem Nejvyššího správního soudu jí byl odepřen přístup k účinné, resp. „skutečné“ ochraně jejích ústavně zaručených práv, do nichž bylo dle odůvodněného tvrzení stěžovatelky zasaženo v důsledku aplikace zákonných ustanovení upravujících „solární odvod“.

4. Dále stěžovatelka namítá porušení principu právní jistoty v důsledku změny právního názoru Nejvyššího správního soudu, který nejprve akceptoval napadání dopadů „solárního odvodu“ v individuálních situacích postupem podle ustanovení § 237 daňového řádu a následně správními žalobami a až později usnesením rozšířeného senátu ze dne 17. 12. 2013 č. j. 1 Afs 76/2013-57 (dále též jen „usnesení rozšířeného senátu“), dostupným na www.nssoud.cz, prohlásil uvedenou procesní cestu za „nepoužitelnou“ a zcela tak popřel svoji předchozí judikaturu. Touto změnou judikatury přitom dle stěžovatelky došlo k odnětí jakékoliv reálné možnosti ochrany jejího vlastnického práva a k porušení práva na přístup k soudu.

5. Stěžovatelka rovněž shledává porušení svého práva na spravedlivý proces v postupu krajského soudu, který se nezabýval tvrzeními žalobce, že ve vztahu k jeho fotovoltaické elektrárně je porušena zákonná garance patnáctileté návratnosti jeho investice a že uplatněním „solárního odvodu“ dochází k zásahu do jeho samotné majetkové podstaty jako výrobce, a výslovně odmítl provést důkazy, které stěžovatelka v tomto směru navrhla v průběhu řízení o podané žalobě. Povinností soudu totiž je vypořádat se s řádně uplatněnými tvrzeními, resp. žalobními námitkami, a v souladu se zákonem odůvodnit neprovedení navržených důkazů, jinak soud zasáhne do stěžovatelčina práva na spravedlivý proces.

6. Následně stěžovatelka přednáší argumenty svědčící protiústavnímu dopadu „solárního odvodu“ v jejím případě, neboť za současné situace vykazuje ztráty, její vlastní kapitál i cash flow jsou záporné, společnost je ohrožena insolvencí a je porušena také požadovaná patnáctiletá návratnost. Soudí tak, že „solární odvod“ představuje nepřijatelný zásah do jejích ústavně zaručených práv, konkrétně do práva vlastnického, neboť její majetková sféra byla zasažena ze strany veřejné moci dodatečnou daní, uvalenou na její činnost v rozporu s *ex lege* garantovanými zárukami, jakož i do jejího práva na svobodu podnikání, když její podnikání bylo státem cíleně zmařeno. Dle přesvědčení stěžovatelky by tedy ustanovení o solárním

odvodu v rozsahu, ve kterém zabraňují dodržení zákonných garancí obsažených v uvedeném ustanovení, neměla být v jejím případě aplikována, neboť by jejich aplikace byla protiústavní. Dochází tak k závěru, že je zřejmé, že stát se vůči stěžovatelce dopustil zjevné nespravedlnosti a že stěžovatelka byla ze strany státu poškozena zásahem do své majetkové sféry, přičemž z pozice doktríny materiálního právního státu nemůže být napadené počínání státu vyhodnoceno jinak než jako neústavní a odporující základním principům právního státu.

7. Z těchto důvodů stěžovatelka navrhuje, aby Ústavní soud zrušil napadená rozhodnutí obecných soudů.

II. Splnění podmínek řízení

8. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 a *contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

9. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení a vedlejší účastník.

10. Krajský soud ve svém vyjádření uvedl, že se plně ztotožňuje se závěry, ke kterým dospěl ve stěžovatelsčině věci Nejvyšší správní soud, a v podrobnostech odkázal na podrobné odůvodnění jeho rozsudku.

11. Nejvyšší správní soud odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Zdůraznil, že při svém rozhodování vycházel především z právního názoru, který předtím vyjádřil v usnesení rozšířený senát Nejvyššího správního soudu, přičemž neshledal důvod se od těchto závěrů odchýlit (v této souvislosti připomíná, že též ústavní stížnost brojí především vůči závěrům rozšířeného senátu). S ohledem na argumenty stěžovatelky přitom vyzdvihl, že princip dělby moci a role správního soudnictví Nejvyššímu správnímu soudu neumožňují nahrazovat činnost moci zákonodárné či výkonné a zákonodárci nebo ministru financí musí být ponechán časový prostor, v němž mohou reagovat na požadavky vyslovené Ústavním soudem v nálezu ze dne 15. 5. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 17/11 a posléze rozšířeným senátem. Pouze pokud by uvedené složky státní moci zůstaly dlouhodobě nečinné a tato nečinnost by nabyla ústavního rozměru, otevře se stěžovatelce cesta k ochraně práv prostřednictvím moci soudní. Proto dochází k závěru, že zamítnutí kasační stížnosti stěžovatelky nepředstavuje odepření spravedlnosti.

12. Vedlejší účastník (Odvolací finanční ředitelství) ve svém vyjádření uvedl, že v případě stěžovatelky orgány finanční správy i plátce daně

postupovali zcela v souladu s dikcí účinných právních norem. Na základě nich má plátce daně zákonnou povinnost srazit, vybrat a odvést „solární odvod“ a není mu dána žádná zákonná možnost těmto svým povinnostem nedostát, aniž by mu nesplněním uvedených povinností nevznikla majetková a sankční odpovědnost za nesplnění zákonem uložených povinností. Takto správce daně své povinnosti v případě stěžovatelky (poplatníka) dostál, neboť odvod byl proveden ve správné výši, a proto vedlejšímu účastníkovi nezbyvalo než stížnost stěžovatelky na postup plátce daně podle ustanovení § 237 daňového řádu (s ohledem na platnou právní úpravu) zamítnout. Dále pak vedlejší účastník odkázal na usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2014 sp. zn. IV. ÚS 1711/14, kterým Ústavní soud odmítl pro zjevnou neopodstatněnost ústavní stížnost spočívající na v zásadě shodných stížnostních námitkách.

IV. Replika stěžovatelky

13. V replice k podaným vyjádřením stěžovatelka uvedla, že nadále setrává na své ústavní stížnosti. K vyjádření Nejvyššího správního soudu uvedla, že dle aktuálního stanoviska Ministerstva financí mají výrobci elektrické energie ze slunečního záření využít v případě „rdousícího“ efektu solárního odvodu v jejich konkrétním případě institut žádosti o posečkání. Takové řešení však dle stěžovatelky neodpovídá řešení uvedenému v usnesení rozšířeného senátu, resp. vůbec není řešením pro výrobce elektrické energie ze slunečního záření (tedy ani pro stěžovatelku). Využití institutu žádosti o posečkání tak, aby mohlo zohlednit negativní dopady solárního odvodu na výrobce elektrické energie ze slunečního záření, musí předpokládat, že výše daňových povinností těchto subjektů dosahuje aspoň takové výše, v jaké protiústavní dopady solárního odvodu na takové výrobce působí. Navíc, i kdyby tomu tak bylo (jakkoliv je to nepravděpodobné), neřeší to situaci výrobců elektrické energie ze slunečního záření, neboť protiústavní dopady solárního odvodu pouze oddaluje. Zároveň stěžovatelka odmítá, že by měl být dán prostor zákonodárci k přijetí adekvátních právních opatření odstraňujících protiústavní dopady solárního odvodu, neboť zákonodárce ani ministr financí dosud žádné kroky neučinili. Dle stěžovatelky tak lze konstatovat, že uvedené složky státní moci jsou dlouhodobě nečinné, a je proto načase, aby stěžovatelku ochránila před protiústavními dopady solárního odvodu moc soudní. K usnesení Ústavního soudu citovanému vedlejším účastníkem pak stěžovatelka uvedla, že v tomto rozhodnutí se Ústavní soud nevypořádal se stěžovatelkou uvedenou judikaturou Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Z toho důvodu, stejně jako z důvodu vzniku nových okolností (absence vůle zákonodárce k přijetí opatření proti rdousícímu efektu solárního odvodu) nelze uvedené závěry Ústavního soudu na případ stěžovatelky použít.

V. Podstatný obsah spisového materiálu

14. Z vyžádaných spisů krajského soudu a Nejvyššího správního soudu Ústavní soud zjistil následující skutečnosti.

15. Stěžovatelka provozuje fotovoltaickou elektrárnu v obci Zbrašín. Vyrobenou elektřinu dodává do distribuční sítě společnost ČEZ Distribuce, a. s., (dále jen „plátce daně“). Předmětem sporu se stala platba za elektřinu dodanou do distribuční sítě v období únor až červen 2012. Plátce daně totiž nevyplatil žalobci celou fakturovanou částku za dodanou elektřinu, ale srazil z ní částku ve výši odvodu z elektřiny ze slunečního záření („solární odvod“) podle § 7a zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů. Stěžovatelka tak požádala plátce daně o vysvětlení podle ustanovení § 237 odst. 1 daňového řádu. Plátce daně uvedl, že byl povinen solární odvod srazit a odvést podle ustanovení § 7g odst. 1 zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů.

16. Následně podala stěžovatelka k Finančnímu úřadu v Děčíně (dále jen „správce daně“) stížnosti na postup plátce daně podle § 237 odst. 3 daňového řádu. Správce daně však tyto stížnosti zamítl a stejně tak Finanční ředitelství v Ústí nad Labem (poznámka Ústavního soudu: Finanční ředitelství v Ústí nad Labem bylo ke dni 31. 12. 2012 zrušeno zákonem č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky, a jeho působnost přešla na Odvolací finanční ředitelství), zamítl podaná odvolání proti těmto rozhodnutím.

17. Stěžovatelka brojila proti rozhodnutím správce daně a finančního ředitelství správní žalobou, kterou zamítl krajský soud nyní napadeným rozhodnutím, v němž konstatoval, že solární odvod byl zaveden do zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů novelou provedenou zákonem č. 402/2010 Sb., a odkázal na nález Ústavního soudu ze dne 15. 5. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 17/11, kterým Ústavní soud zamítl návrh na zrušení části zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů týkající se solárního odvodu, neboť dospěl k závěru, že solární odvod je v souladu s ústavním pořádkem. Neshledal přitom, že by ve stěžovatelčině případě měl dotčený odvod likvidační charakter, neboť vzal též v úvahu i určitou míru podnikatelského rizika výroby elektřiny ve fotovoltaické elektrárně. Navíc uvedl, že stěžovatelka měla již v řízení před finančními orgány (a nikoli až v soudním řízení) tvrdit a doložit skutečnosti, z nichž vyplývá, že solární odvod měl v jejím konkrétním případě likvidační efekt, poněvadž daňový subjekt nese v daňovém řízení jak břemeno tvrzení, tak břemeno důkazní a řízení před správním soudem nemůže nahrazovat řízení před správním orgánem.

18. Následnou kasační stížnost stěžovatelky zamítl Nejvyšší správní soud. Předně odmítl námitku nepřezkoumatelnosti rozsudku krajského soudu pro nedostatek důvodů, neboť z rozhodnutí krajského soudu je zřejmé, jakými úvahami se soud řídil při naplňování zásady volného hodnocení důkazů či utváření závěru o skutkovém stavu. Dále soud odkázal na nález

Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 17/11 a především na usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 12. 2013 č. j. 1 Afs 76/2013-57, v němž rozšířený senát dospěl k závěru, že dopady solárního odvodu na konkrétní situaci poplatníka nelze posuzovat v řízení o stížnosti na postup plátce daně ani v navazujícím soudním řízení, přičemž za současného právního stavu je nejhodnějším prostředkem k zohlednění rdousících dopadů solárního odvodu institut prominutí daně podle ustanovení § 259, resp. § 260 daňového řádu. Prizmatem těchto rozhodnutí soud shledal, že daňové orgány i krajský soud postupovaly v souladu se zákonem a odmítl provedení navržených důkazů o dopadu solárního odvodu na stěžovatelku a k řešení otázky, zda ve stěžovatelčině případě doba návratnosti investice skutečně činí více než zákonem garantovaných patnáct let. Zároveň Nejvyšší správní soud odmítl, že by zamítnutí kasační stížnosti způsobilo odepření spravedlnosti, neboť nemůže jakkoli nahrazovat činnost moci zákonodárné či výkonné s tím, že zákonodárci či ministru financí musí být ponechán časový prostor, v němž mohou reagovat na požadavky vyslovené Ústavním soudem a posléze rozšířeným senátem Nejvyššího správního soudu. Závěrem se pak Nejvyšší správní soud odmítl zabývat námitkou, že solární odvod měl povahu vyvládnění, za které by měl společník stěžovatelky obdržet přiměřenou náhradu, neboť tuto námitku shledal nepřipustnou.

VI. Vlastní hodnocení provedené Ústavním soudem

19. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníků i vedlejšího účastníka, včetně repliky stěžovatelky na tato vyjádření, Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

20. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti (čl. 83 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“). Ústavní soud v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

21. Zároveň Ústavní soud připomíná, že v určitých výjimečných případech považuje za nezbytné rozhodnout o ústavní stížnosti formou nálezu bez ohledu na reálnou efektivnost či nutnost zásahu proti tvrzenému porušení základních práv a svobod. Tato tzv. objektivní funkce ústavní stížnosti

slouží zejména k vyjasnění výkladu ústavních norem a způsobu jejich promítnutí do aplikace podústavního práva či řešení významných společensko-právních otázek, které může posílit legitimní očekávání, jako důležitou součást právní jistoty jednotlivců, v budoucí jednotné rozhodování soudů v obdobných případech.

22. Takové okolnosti nastaly právě v nyní projednávaném případě, neboť Ústavnímu soudu je známo, že skutkově a právně podobných případů řeší zdejší soud i obecná justice značné množství, a jak mj. plyne též z argumentů stěžovatelky obsažených v ústavní stížnosti, zásadní právní otázky jsou v těchto případech vykládány jednotlivými účastníky řízení značně odlišně. Na uvedeném přitom nic nemění, pokud již Ústavní soud některé ústavní stížnosti podpořené podobnými argumenty odmítl jako zjevně nepodstatné (viz např. usnesení sp. zn. II. ÚS 1273/14 ze dne 13. 5. 2014).

23. Podstatu ústavní stížnosti tvoří námitka stěžovatelky, že obecné soudy chybně shledaly, že právním institutem k prokázání rdousícího efektu při solárním odvodu nemůže být stížnost na postup plátce daně dle ustanovení § 237 daňového řádu.

24. Jelikož stěžovatelka v ústavní stížnosti své námitky nesměruje pouze proti právním závěrům vyřčeným obecnými soudy v nyní projednávaném případě, nýbrž obrací se též k dalším soudním rozhodnutím týkajícím se problematiky solárního odvodu, považuje Ústavní soud nejprve za vhodné stručně připomenout vývoj dotčené právní úpravy a judikatury.

25. Novela zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů přijatá jako zákon č. 402/2010 Sb. stanovila s účinností od 1. 1. 2011 povinnost odvodu z elektřiny ze slunečního záření, kdy dle tehdy platného ustanovení § 7a zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů se předmětem odvodu stala elektřina vyrobená ze slunečního záření v období od 1. ledna 2011 do 31. prosince 2013 v zařízení uvedeném do provozu v období od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2010. Důvody pro přijetí dotčené novely spočívaly ve skutečnosti, že rychlý rozvoj výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie způsobil růst výše nákladů na její financování, což vedlo k přehodnocení dosavadního postoje státu k veřejné podpoře výroby elektřiny z těchto zdrojů. Stanovením povinnosti solárního odvodu tak došlo ve své podstatě ke změně výše podpory, která byla poskytována provozovatelům fotovoltaických elektráren.

26. Citovanou novelu zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů následně posoudil Ústavní soud [viz nálezný sp. zn. Pl. ÚS 17/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.)], který dospěl k závěru, že volba zákonných opatření směřujících k omezení státní podpory výroby elektřiny ze slunečního záření je za podmínek zachování garancí v rukou zákonodárce. Princip právní jistoty totiž nelze ztotožnit s požadavkem na absolutní neměnnost právní úpravy, neboť ta podléhá mimo jiné

sociálně-ekonomickým změnám a nárokům kladeným na stabilitu státního rozpočtu. Dodal přitom, že je legitimní, pokud zákonodárce přistoupí po objektivně zjištěné změně poměrů na straně investic do fotovoltaických elektráren k regulaci podpory výroby elektřiny z těchto zdrojů tak, aby byla zachována rovnováha mezi vstupy a výnosy nastavená původním zněním zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů, která byla vyjádřena patnáctiletou návratností investice a pevně danou výší výnosů. Na druhou stranu však Ústavní soud zdůraznil, že nelze vyloučit, že v individuálních případech dolehne některé z napadených ustanovení na výrobce jako likvidační („rdousící efekt“) či zasahující samotnou majetkovou podstatu výrobce v rozporu s čl. 11 Listiny – tedy protiústavně. V těchto případech bude nutno hodnotit jak dodržení garancí ve smyslu § 6 odst. 1 zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů v jejich dlouhodobém (patnáctiletém) trvání, tak okamžité (průběžné) účinky napadených ustanovení, aby byl v takovém výjimečném případě vzniklý nárok ochráněn.

27. Příkazem Ústavního soudu k zohlednění eventuálního rdousícího efektu na některé výrobce elektřiny z fotovoltaických elektráren se následně zabývaly správní soudy, které především musely zvážit, jaké právní instituty mohou sloužit dotčeným poplatníkům při prokázání onoho rdousícího efektu. Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu přitom ve shora citovaném usnesení dospěl k závěru, že za stávající právní úpravy není nástrojem, který by umožnil správci daně posuzovat věc s přihlédnutím ke konkrétním skutkovým okolnostem a v odůvodněných případech poskytl poplatníkovi efektivní ochranu, ani stížnost dle ustanovení § 237 daňového řádu, neboť ta představuje specifický prostředek obrany poplatníka vůči plátcí daně při uplatňování srážkové daně. Jedná se totiž o ochranu před nezákonným postupem plátce, o nástroj určený pro řešení sporu mezi plátcem a poplatníkem, který slouží zejména k tomu, aby byl postup plátce podroben kontrole státní moci a poplatník byl před případným nezákonným postupem plátce prostřednictvím konečného rozhodnutí správce daně ochráněn. Bylo by však absurdní klást na plátce daně povinnost, nota bene bez jakékoliv psané právní úpravy, aby sám posuzoval likvidační účinky solárního odvodu na poplatníka. Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu přitom nikterak nepochybnil, že obecné soudy jsou povinny udělat vše pro spravedlivé řešení a konkrétního výrobce ochránit v některých případech před uplatněním příslušných zákonných ustanovení, nepřiléhavějším prostředkem k zohlednění individuálních účinků odvodu vyměřeného podle zákona, leč dopadajícího rdousícím způsobem na jednotlivce je však za stávající právní úpravy institut prominutí daně dle ustanovení § 259 daňového řádu. Pouze prostřednictvím tohoto institutu dle rozšířeného senátu výkonná moc dostojí výslovnému pokynu Ústavního soudu, a splní tak povinnost uplatnit individuální přístup k jednotlivým vý-

robcům, kteří se nacházejí ve výjimečné situaci předvídané nálezem sp. zn. Pl. ÚS 17/11.

28. Na základě výše uvedené judikatury tedy daňové orgány i správní soudy odmítly posuzovat rdousící efekt solárního odvodu na výrobce elektřiny z fotovoltaických elektráren v řízeních dle ustanovení § 237 daňového řádu, tj. v rámci stížností na postup plátce daně. Podobně tomu bylo i v nyní projednávaném případě, přičemž Ústavní soud neshledal, že by nastalý výklad příslušných ustanovení právního řádu (předestřený především rozšířeným senátem Nejvyššího správního soudu) byl v rozporu s předchozí judikaturou zdejšího soudu či by v nepřiměřené míře zasahoval do základních práv a svobod stěžovatelky.

29. Institut stížnosti na postup plátce daně normuje ustanovení § 237 daňového řádu tak, že „má-li poplatník pochyby o správnosti sražené nebo vybrané daně, může nejpozději do 60 dnů ode dne, kdy se o výši sražené nebo vybrané daně dozvěděl, požádat plátce daně o vysvětlení. V žádosti uvede důvody svých pochybností.“ Podobný institut znal již zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, (srov. ustanovení § 51), přičemž Ústavní soud k němu uvedl, že tento zvláštní daňový institut zajišťuje ochranu poplatníka vůči plátcům daně při uplatňování srážkové daně, kde daňovou povinnost a její výši stanovuje plátce daně bez přímé účasti poplatníka nebo správce daně. Pokud poplatník s postupem plátce daně nadále nesouhlasí, může podat stížnost přímo místně příslušnému správci daně a ten je povinen o stížnosti rozhodnout; rozhodnutí se pak doručí poplatníkovi i plátcům daně a lze proti němu podat v zákonné lhůtě odvolání. Řízení o stížnosti je tak klasickým správním řízením, jehož výsledkem je rozhodnutí o tom, zda stížnost byla či nebyla oprávněná, přičemž dochází k odbornému posouzení, zda byly či nebyly dodrženy hmotněprávní i procesněprávní předpisy, přičemž rozhodnutí správce daně autoritativně stvrzuje postup plátce daně, tedy v konečné podobě potvrzuje výši daňové povinnosti poplatníka [srov. nález sp. zn. II. ÚS 667/2000 ze dne 20. 6. 2001 (N 92/22 SbNU 299)].

30. Zároveň však, jak vytkl též rozšířený senát Nejvyššího správního soudu, je důležité zdůraznit, že v rámci tohoto řízení může následně správce daně přezkoumat pouze postup plátce daně z hlediska dodržení zákonných norem. Neboli v případech solárního odvodu zhodnotit, zda při jeho srážce byla dodržena ustanovení zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů. Tento zákon přitom z hlediska osvobození od solárního odvodu v ustanovení § 7d, účinném do 29. 5. 2012, stanovil, že „od odvodu je osvobozena elektřina vyrobená ze slunečního záření ve výrobě elektřiny s instalovaným výkonem výroby do 30 kW, která je umístěna na střešní konstrukci nebo obvodově zdí jedné budovy spojené se zemí pevným základem evidované v katastru nemovitostí“. Další výjimky ze solárního

odvodu, na základě kterých by byl poplatník, resp. plátce odvodu, své zákonné povinnosti zproštěn, zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů neobsahoval, což ostatně zmínil Ústavní soud již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11. Za této situace tedy institut stížnosti na postup plátce daně neumožňoval individuální přístup k dotčeným výrobcům elektřiny ze slunečního záření zasažených rdousícím efektem, neboť zákon nepředvídal možnost neplacení solárního odvodu z důvodu masivního zásahu do majetkové podstaty poplatníka. Opačný výklad by byl ve značném rozporu s dikcí příslušných ustanovení daňového řádu a ve své podstatě by překračoval meze akceptovatelné interpretace právních norem.

31. Ústavní soud sice ve své judikatuře, již se dovolává stěžovatelka, opakovaně zdůraznil preferenci ústavně konformního výkladu právních předpisů, když zdůraznil, že obecné soudy nejsou absolutně vázány doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případech, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku [srov. např. nálezu sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Zároveň však obecné soudy nemohou příliš extenzivním výkladem nahrazovat činnost zákonodárce, neboť by tak docházelo k narušení dělby moci ve státě. Úlohou soudní moci je totiž interpretace a aplikace právních norem a naplnění tak vůle zákonodárce, nikoli prostřednictvím výkladu pozměňování této vůle, jež je vyjádřena v jednotlivých právních normách. Normotvůrcem projevem vůle tak v případech stěžovatelky nelze revidovat takovou interpretaci ustanovení § 237 daňového řádu, jež by natolik pozměnila podstatu a charakter stížnosti na postup plátce daně, že by ji v rozporu se zněním zákona i tradiční jurisprudencí přisoudila naprosto odlišný smysl. Pokud by totiž soudy, včetně soudu Ústavního, akceptovaly stěžovatelkou navrhovaný postup, fakticky by docházelo k situaci, kdy by soudní moc dávala především plátcům daně oprávnění, která mu mohou být dána pouze zákonem samotným. Nemožnost takové, *contra legem* jdoucí, interpretace, nemůže být ospravedlněna ani odkazem na předchozí výzvy Ústavního soudu k ochraně vlastnického práva při solárním odvodu v některých specifických případech.

32. Za této situace je nutno odlišit ústavně konformní výklad, který respektuje ústavní principy, a výklad, který již překračuje rámec možné interpretace právních norem. Zatímco první případ je žádoucí, neboť dotváří vůli zákonodárce, avšak nikterak ji v zásadě nepozměňuje, druhý je nutno odmítnout s ohledem na funkci a úkoly jednotlivých mocí ve státě, když pouze Ústavní soud je specificky nadán pravomocí revidovat vůli zákonodárce v řízeních o návrhu na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu anebo jejich jednotlivých ustanovení, pokud jsou v rozporu s ústavním

zákonem [srov. čl. 87 odst. 1 písm. a), b) Ústavy, resp. ustanovení § 70 odst. 1 či § 74 zákona o Ústavním soudu]. Takto ostatně již posuzoval soud solárního odvodu s ústavním pořádkem, přičemž jej neshledal rozporným. Jeho apel na eventuální zhodnocení rdousícího efektu na provozovatele fotovoltaických elektráren pak nelze chápat jako výzvu soudní moci k „ohýbání“ a nepřiměřené interpretaci právních norem obsažených v daňovém řádu, nýbrž jako výzvu dotčeným státním subjektům k přijetí takové právní úpravy, jež by umožňovala plátcí (resp. správci) daně či soudní moci zohlednit v určitých jasně daných případech skutečnost, že solární odvod má na poplatníka likvidační dopad. Jinými slovy řečeno, není úkolem Ústavního soudu, aby finanční správě přesně určoval, jakými způsoby a metodami naplní dříve vymezené ústavní limity, pokud daného cíle dosáhne a pokud zvolené metody budou ústavně konformní (zejména z hlediska právní jistoty, předvídatelnosti a proporcionality).

33. Ústavní soud zdůrazňuje, že možnost stanovení daní a poplatků je obsažena přímo v čl. 11 odst. 5 Listiny. „Solární odvod“ lze zajisté za takovou daň či poplatek považovat, přičemž z hlediska ústavnosti jeho výběru je klíčové, zda byl vybrán na základě a v souladu se zákonem. Tak tomu bezesporu bylo, přičemž ústavností jeho samotné podstaty se Ústavní soud široce zabýval v citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11. Podobně platí též pro námitku stěžovatelky týkající se porušení práva svobodně podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, jehož se navíc lze dle čl. 41 odst. 1 Listiny domáhat jen v mezích zákonů, které ho provádějí. Pokud tedy zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů stanovil pro jeden z těchto zdrojů „solární odvod“, jehož rozpor s ústavním pořádkem Ústavní soud neshledal, nemůže se stěžovatelka dovolávat tohoto práva, pokud byl vůči ní zákon uplatňován ústavně konformním způsobem [srov. přiměřeně nález sp. zn. II. ÚS 377/04 ze dne 6. 9. 2007 (N 136/46 SbNU 283)]. Jakkoli tedy nepochybně přijetím předmětných ustanovení zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů došlo ke snížení podpory poskytované provozovatelům fotovoltaických elektráren, nejednalo se o zásah, který by ve svém důsledku znamenal porušení ústavně zaručených práv dotčených subjektů, ať již se jedná o právo vlastnické či svobody podnikání, případně nerespektování základních náležitostí demokratického právního státu, jak se domnívá stěžovatelka. Změnu zákonných parametrů lze totiž podřadit pod jedno z podnikatelských rizik, které musí podnikatelé v rámci svých investic (obzvláště pokud se jedná o investice dlouhého časového rozsahu) akceptovat. Úkolem práva (a soudní moci) přitom nemůže být ochrana dříve očekávaného zisku, nýbrž pouze zhodnocení, zda přijatou právní úpravou nedochází v nedůvodné a neakceptovatelné míře k zásahu do vlastnických (či jiných) práv dotčených osob, což však nelze ztotožňovat s ochranou plánovaného zisku. Jinak vyjádřeno, uvedená garance patnáctileté návratnosti

předmětné investice neznamená právo každého podnikatele v tomto oboru na ziskovost jeho podnikání v rámci této doby. Znamená pouze, že za obvyklých okolností a při vynaložení péče řádného hospodáře by uvedené návratnosti mělo být u průměrného podnikatele podnikajícího v tomto oboru zpravidla dosaženo. Nikoliv však každé obtíže spojené s nutností unést břemeno solárního odvodu, byť by ve spojení s dalšími faktory zásadně ovlivnily hospodaření podnikatele, mohou mít likvidační účinky ve smyslu, v jakém je chápe náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 17/11.

34. V této souvislosti Ústavní soud neodhlíží od skutečnosti, že to byl stát, který zákonem zaručil garance patnáctileté doby návratnosti investic a výše výnosů za jednotku elektřiny z obnovitelných zdrojů, a tím motivoval dotčené subjekty k podnikatelské činnosti v oblasti výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů. Ústavní soud však považuje současně za legitimní, pokud zákonodárce přistoupí po objektivně zjištěné změně poměrů na straně investic do fotovoltaických elektráren k regulaci podpory výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie tak, aby byla zachována rovnováha mezi vstupy a výnosy nastavená původním zněním zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů, která byla vyjádřena patnáctiletou návratností investice a pevně danou vyšší výnosů. Okolnosti rdousícího efektu ze solárního odvodu však nelze posuzovat pouze prizmatem tohoto odvodu, nýbrž s ohledem na výnosy z tohoto zdroje obnovitelné energie po dobu celých patnácti let. Je pak věci pečlivého posouzení konkrétních případů, aby se zamezilo opakovaně zmiňovanému „rdousícímu“ efektu. Není však primárně úkolem Ústavního soudu, aby se vyslovoval k tomu, zda tomuto nežádoucímu efektu lze v konkrétním případě zamezit posečkáním (§ 156 daňového řádu) anebo promíjením (§ 259 daňového řádu). Je nicméně nutno trvat na tom, aby orgány finanční správy o podané žádosti o posečkání, případně o prominutí daně řádně rozhodly a aby takováto rozhodnutí byla soudně přezkoumatelná. Je totiž primárně věcí právě finanční správy, aby velmi bedlivě v každém konkrétním případě zvážila, jak zmírnit případné likvidační účinky, a to případně i s ohledem na celkovou ekonomickou situaci daňového subjektu se zohledněním jeho celkové daňové zátěže.

35. Okrajem pak Ústavní soud opakuje, že v některých případech skutečně mohou být provozovatelé fotovoltaických elektráren v neúměrné míře zasaženi solárním odvodem, který by na ně měl likvidační dopad, a je proto na státních orgánech, aby přijaly adekvátní opatření zamezující v extrémních (a eventuelních) případech tomuto „rdousícímu“ efektu. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že již ve své dřívější judikatuře konstatoval, že je připraven v opodstatněných případech chránit základní práva a svobody stěžovatelů, kteří by byli zasaženi ve svých právech a svobodách nečinností normotvůrce. Takto zdůraznil, že dlouhodobou nečinnost Parlamentu České republiky lze v některých případech považovat za nesluči-

telnou s požadavky právního státu, přičemž jestliže některá ze složek moci přestoupí ústavní rámec svého vymezení, svoji pravomoc, nebo naopak neplní své úlohy a tím brání v řádném fungování druhé (v posuzovaném případě soudní) moci, musí nastoupit kontrolní mechanismus brzd a vyvažování [srov. kupř. náleží sp. zn. Pl. ÚS 20/05 ze dne 28. 2. 2006 (N 47/40 SbNU 389; 252/2006 Sb.)]. Do této fáze však případ stěžovatelky doposud nedospěl, jelikož nelze tvrdit, že by již nyní bylo zřejmé, že státní moc úmyslně zamýšlela v neakceptovatelné míře zasáhnout do práv a svobod dotčených provozovatelů fotovoltaických elektráren, neboť mj. ani neuběhla doba, v rámci níž stát garantoval návratnost investic do těchto zdrojů. Za této situace (i přes stěžovatelčiny poukazy na prozatím referované ztráty) tedy nelze dospět jednoznačně k závěru, že by bylo v neúměrné míře zasaženo vlastnické právo stěžovatelky (či stěžovatelů ve skutkově podobných případech), a proto není možné jakkoli nahrazovat normotvorbu zákonodárce pro stěžovatelku výhodnou interpretací právních norem.

36. Ústavní soud tedy uzavírá, že prokázání rdousícího efektu při solárním odvodu není možné prostřednictvím stížnosti na postup plátce daně. Připomíná rovněž, že již dříve, než rozšířený senát Nejvyššího správního soudu vydal stěžovatelkou rozporované usnesení, Ústavní soud rozhodl (srov. usnesení ze dne 31. 10. 2013 ve věci sp. zn. III. ÚS 732/13), že tvrzení ve vztahu k rdousícímu efektu jsou „uplatnitelná především v rámci užití institutů daňového řízení v rovině platební, jakým je kupříkladu posečkání daně dle § 156 a násl. daňového řádu, případně i prominutí daně dle § 259 a násl. daňového řádu, o nichž je možno usuzovat jako o vhodné platformě pro vytvoření praktických postupů správce daně pro hodnocení, zda je odvod z elektřiny ze slunečního záření v případě jednotlivého poplatníka likvidační“. V později vydaném usnesení ze dne 27. 2. 2014 sp. zn. III. ÚS 61/14 Ústavní soud potom dokonce uvedl, že „vztáhl-li by Ústavní soud usnesení rozšířeného senátu na případ stěžovatelky, nemožnost vyhovění její ústavní stížnosti argumentující na poli likvidačních účinků solárního odvodu by platila o to více, a to z důvodu nevyčerpání prostředků k ochraně jejích práv“. Zároveň Ústavní soud připomíná, že rovněž tak odmítl ústavní stížnost směřující proti konečnému rozhodnutí ve věci kasační stížnosti, která se stala základem pro řízení před rozšířeným senátem Nejvyššího správního soudu (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 1273/14 ze dne 13. 5. 2014). Ústavní soud tedy již v dřívějších rozhodnutích nijak nepochybnil výklad rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu a od svého výkladu, jak plyne ze shora řečeného, se neodchýlil ani v nyní posuzované věci. Právní názor vyjádřený Nejvyšším správním soudem v odůvodnění ústavní stížnosti napadeného rozhodnutí (tak i v předchozím rozhodnutí rozšířeného senátu) je tak z ústavního hlediska plně akceptovatelný. Okolnost, že se stěžovatelka se závěry vyslovenými v těchto rozhodnutích neztotožňuje,

totiž nemůže sama o sobě založit odůvodněnost její ústavní stížnosti. K porušení stěžovatelčina vlastnického práva či svobody podnikání tedy v její věci nedošlo, neboť obecné soudy dospěly na základě současně právní úpravy ke správným právním závěrům.

37. Podobně Ústavní soud neshledal, že by došlo k porušení dalších ústavně zaručených práv a svobod stěžovatelky, především nebyl narušen princip právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování. Stěžovatelka spatřuje odchýlení se od tohoto principu mj. v tom, že ačkoliv původně Nejvyšší správní soud projednával množství obdobných kauz brojících proti solárnímu odvodu prostřednictvím stížností na postup plátce daně, tak posléze označil rozšířený senát Nejvyššího správního soudu tento postup za nemožný. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že situace stěžovatelky mohla být do určité míry nepřehledná (ostatně tak je tomu vždy při změně judikatorní praxe), nedosáhla však takové úrovně, aby zasáhla do jejich ústavně zaručených práv a svobod.

38. Postup Nejvyššího správního soudu ostatně nelze považovat za svévolný, protože za situace, kdy jednomu z rozhodujících senátů vznikly pochybnosti o správnosti dosavadní praxe, postupoval striktně podle ustanovení § 17 soudního řádu správního a věc předložil k posouzení rozšířenému senátu. Jak již dříve konstatoval Ústavní soud, „v případech zpravidla nejvyšších soudních orgánů je stanoven pro změnu judikatury, resp. odchýlení se od dosavadní interpretace práva, i zvláštní procesní postup, který zajišťuje účast širšího okruhu soudců. To právě i s ohledem na to, že změna judikatury takového soudního orgánu znamená mnohem citelnější zásah do principu právní jistoty a rovnosti před zákonem“ [srov. nález sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20. 9. 2006 (N 170/42 SbNU 455)]. Bylo pak na rozšířeném senátu, aby jako instituce určená k eventuálnímu přehodnocování dosavadní judikatury (viz dikci citovaného ustanovení soudního řádu správního) posoudil danou věc ve všech jejích právních souvislostech a vyjádřil právní názor závazný do budoucna. Je pak nabíledni, že tento názor může být odlišný od dosavadní praxe, čímž sice dochází do určité míry k narušení právní jistoty osob dotčených tímto rozhodnutím, avšak Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že judikatura nemůže být bez vývoje a není vyloučeno, aby (a to i při nezměněné právní úpravě) byla nejen doplňována o nové interpretační závěry, ale i měněna, i přesto, že každá změna je jevem ve své podstatě nežádoucím, neboť takovouto změnou je zjevně narušen jeden z principů demokratického právního státu, a to princip předvídatelnosti soudního rozhodování [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 613/06 ze dne 18. 4. 2007 (N 68/45 SbNU 107) nebo nález sp. zn. IV. ÚS 2170/08 ze dne 12. 5. 2009 (N 117/53 SbNU 473)]. Zároveň pak právě rozhodnutí rozšířeného senátu právní jistotu do budoucna posilují, neboť sjednocují postupy, které nejsou právně jednoznačné (srov. též rozsudek Nejvyššího správního sou-

du ze dne 8. 1. 2009 č. j. 1 Afs 140/2008-77, publ. pod č. 1792/2009 Sb. NSS: „Skutečnost, že judikatura byla sjednocena rozšířeným senátem, přináší zvlášť významné argumenty ve prospěch setrvání na takto vytvořeném právním názoru.“). Právní jistota a předvídatelnost soudního rozhodování tedy nebyla v případě stěžovatelky dotčena v takové míře, ve které by zakládala zásah do práva na spravedlivý proces.

39. V této souvislosti musí Ústavní soud odmítnout též vznesenou námitku *denegationis iustitiae*. Ústavní soud v této souvislosti vyzdvihuje opakovaně vyřčenou premisu, že „z ústavního zákazu odepření spravedlnosti vyplývá povinnost obecných soudů vyplňovat mezery v zákonech tam, kde by opak vedl k faktické nevykonalnosti nároku“ [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 125/10 ze dne 1. 9. 2010 (N 180/58 SbNU 579)]. K tomu však v případě stěžovatelky nedošlo, neboť obecné soudy nepopřely již dříve Ústavním soudem vyslovenou možnost žádat při „rdousícím“ efektu o zmírnění následků „solárního odvodu“. Ve svých rozhodnutích pouze upřesnily, jakým postupem se lze těchto eventuálních nároků domáhat, a podrobně uvedly, z jakých důvodů byl dosavadní postup výrobců elektrické energie z fotovoltaických elektráren (i zde konkrétní stěžovatelky) chybny. Spravedlnost tedy stěžovatelům odepřena nebyla, poněvadž odepření spravedlnosti nelze zaměňovat se spravedlností nepřiznanou na základě chybného postupu účastníků řízení, jak činí stěžovatelka. Naopak bylo povinností soudů, aby celý případ hodnotily v souladu s právní úpravou a s ohledem na veškeré možnosti, které právní řád ve skutkovém případě stěžovatelky nabízí. Z napadených rozhodnutí plyne, že takto skutečně postupovaly, přičemž za této situace nelze hovořit o tom, že by odepřely stěžovatelce spravedlnost.

40. Uvedené přitom platí též o vznesené námitce týkající se nevypořádání se se všemi stěžovatelčinými tvrzeními a navrhovanými důkazy ze strany obecných soudů. Ústavní soud sice ustáleně judikuje, že opomenutí důkazu či nevypořádání důkazního návrhu, resp. námitky nedostatečné důkazní podloženosti výroku, mohou založit protiústavnost napadeného rozhodnutí, to však neplatí za situace, kdy předložené důkazy nemohou mít vliv na samotný výsledek řízení, neboť předmětná řízení vůbec nemohou tyto důkazy hodnotit. Tak tomu bylo též v případě stěžovatelky, neboť jí navrhované důkazy sice mohly nasvědčovat jejím závěrům, v dotčeném daňovém (a následně soudním) řízení však nemohly nic změnit na výsledku sporu, neboť již z podstaty dotčených řízení (stížností na postup plátce daně) nebylo možno k těmto důkazům přihlížet (jak plyne ze shora řečeného). Takto by tedy bylo provádění dotčených důkazů nadbytečné a ve své podstatě by neodůvodněně zasahovalo do procesní ekonomie soudního řízení. Z hlediska ústavnosti dotčených rozhodnutí je přitom stěžejní, že se nejednalo o opomenuté, nýbrž nadbytečné důkazy, jelikož se obecné soudy

vypořádaly s tím, proč je nepokládaly za nutné provést, a odůvodnění napadeného rozhodnutí nenese znaky zřejmé libovůle. Z těchto důvodů tedy Ústavní soud shledává, že ani v tomto bodě nebylo zasaženo stěžovatelčino právo na spravedlivý proces.

VII. Závěr

41. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy svými rozhodnutími neporušily stěžovatelčino právo na ochranu vlastnictví garantované čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, právo podnikat zaručené čl. 26 odst. 1 Listiny ani právo na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť správně interpretovaly předmětná ustanovení zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů i daňového řádu a nepřekročily pravomoc jim danou ústavním pořádkem České republiky.

42. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnost zamítl, neboť napadenými rozhodnutími nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky.

43. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 4

**K zastoupení účastníka řízení na základě plné moci
K povinnosti soudu učinit vhodná opatření k odstranění
nedostatku podmínek řízení**

Nedostatky v činnosti soudní moci nemohou jít k tíži těch, kteří se na soud obracují jako na ochránce svých základních práv a svobod. Není proto spravedlivé, aby nedostatek v činnosti soudu spočívající v absenci výzvy soudu adresované stěžovateli jako oprávněnému k odstranění vad plné moci, resp. doložení plné moci opravňující advokáta zastupovat stěžovatele jako oprávněného, šel k tíži stěžovatele.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka – ze dne 15. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 3144/14 ve věci ústavní stížnosti T. D., právně zastoupeného JUDr. Josefem Sedláčkem ml., advokátem, se sídlem nám. Míru 9, 787 01 Šumperk, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 30. června 2014 č. j. 40 Co 391/2014-40, kterým bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve výroku o nákladech řízení tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení a R. D., právně zastoupeného JUDr. Ivem Pavlů, advokátem, se sídlem nám. T. G. Masaryka 11, 796 01 Prostějov, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 30. června 2014 č. j. 40 Co 391/2014-40 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 30. června 2014 č. j. 40 Co 391/2014-40 se ruší.

Odůvodnění**I.**

Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 26. září 2014, se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, a to pro

porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Okresního soudu v Šumperku pod sp. zn. 22 E 6/2014.

Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že Okresní soud v Šumperku usnesením ze dne 18. dubna 2014 č. j. 22 E 6/2014-32 ve věci výkonu rozhodnutí oprávněného (v době rozhodování obecného soudu nezletilého) T. D. (v řízení před Ústavním soudem „stěžovatel“) proti povinnému (v řízení před Ústavním soudem „vedlejší účastník“) pro výživné zrušil usnesení Okresního soudu v Šumperku ze dne 10. února 2014 č. j. 22 E 6/2014-20 (výrok pod bodem I) a řízení o nařízení výkonu rozhodnutí zřízením soudcovského zástavního práva k nemovitým věcem ve vylučném vlastnictví povinného, a to st. p. č. X1 o výměře 350 m², zastavěná plocha a nádvoří s rodinným domem č. p. XX, st. p. č. X2 o výměře 67 m², zastavěná plocha a nádvoří s garáží bez č. p., p. č. X3/5 o výměře 570 m², zahrada, p. č. X3/21 o výměře 30 m², zahrada, p. č. X4 o výměře 101 m², ostatní plocha, zapsaných na listu vlastnictví č. Y pro katastrální území a obec Postřel-můvek u Katastrálního úřadu pro Olomoucký kraj, Katastrální pracoviště Šumperk, podle rozsudku Okresního soudu v Šumperku ze dne 20. listopadu 2013 č. j. 40 P 104/2007-158, ve prospěch pohledávky oprávněného ve výši 20 000 Kč zcela zastavil (výrok pod bodem II). Současně okresní soud rozhodl, že povinný je povinen zaplatit oprávněnému na náhradě nákladů řízení částku 4 687,50 Kč (výrok pod bodem III). Proti tomuto usnesení, a to výslovně proti výroku pod bodem III o nákladech řízení mezi účastníky podal povinný odvolání.

Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci usnesením ze dne 30. června 2014 č. j. 40 Co 391/2014-40 usnesení Okresního soudu v Šumperku ze dne 18. dubna 2014 č. j. 22 E 6/2014-32 v napadené části, tj. ve výroku pod bodem III o nákladech řízení mezi účastníky, změnil tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně (výrok pod bodem I). Ve výroku pod bodem II krajský soud nepřiznal povinnému právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené pro její podání zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

II.

V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že v posuzovaném případě byla jediným důvodem pro nepřiznání nákladů řízení, resp. pro změnu výroku o náhradě nákladů řízení procesně plně úspěšnému účastníku, ta skutečnost, že v plné moci jeho právního zástupce byla formální vada, kdy plná

moc byla stylizována tak, že právní zástupce zastupuje stěžovatelovu matku, a nikoliv stěžovatele jako nezletilého. Krajský soud tedy rozhodl o nepřiznání náhrady nákladů pouze z toho důvodu, že stěžovatel nebyl advokátem zastoupen, resp., že nepředložil řádnou plnou moc.

Stěžovatel poukazuje na to, že krajský soud nezohlednil ani tu skutečnost, že je nezletilý. Stěžovatel předpokládal, že náklady řízení ve sporu, v němž musel vynucovat jako nemajetná osoba plnění výživovací povinnosti, mu budou refundovány právě jejich náhradou. Stěžovatel poukazuje na to, že z jeho strany se nejedná ani o účelové podání, když svůj návrh na výkon rozhodnutí pro uhrazení výživného nezletilého dítěte podával až poté, co právního zástupce povinného opakovaně o úhradu výživného vyzýval. Důvodně tedy přiznání náhrady nákladů, jež musel vynaložit, očekával.

Stěžovatel považuje postup krajského soudu, který mu nepřiznal náhradu nákladů řízení pouze z důvodu chybně formulované plné moci, za neústavní. Stěžovatel poukazuje na to, že po celou dobu řízení i z jednotlivých podání bylo zřejmé, že úkony činí právní zástupce za osobu stěžovatele, a toto nezpochybňoval ani soud prvního stupně. Pokud krajský soud měl pochybnost o tom, zda právní zástupce zastupuje stěžovatele nebo jeho matku, potom měl stěžovatele vyzvat k odstranění této nejasnosti, a nikoliv jej zcela zbavit práva na náhradu nákladů řízení. Povinnost soudu vyzvat účastníka řízení k doložení plné moci pak vyplývá z ustanovení § 24, 25 a 32 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“), jakož i z konstantní judikatury.

Podle stěžovatele pokud zástupce účastníka nesplní povinnost předložit plnou moc, musí na tento nedostatek průkazu oprávnění k zastupování soud reagovat. Lhůta k doložení oprávnění k zastupování není propadná, zástupce může své oprávnění doložit i později. Jestliže ten, kdo vystupoval v řízení jako zástupce účastníka, aniž se prokázal plnou mocí, předloží dodatečně ve lhůtě určené soudem plnou moc, je tím uvedený nedostatek zhojen, a byly tak schváleny i ty úkony učiněné v řízení zástupcem účastníka, k nimž došlo před podpisem plné moci (viz sp. zn. Rc 12/1985). Obdobně např. když bylo odvolání podáno osobou, která se označila jako zástupce účastníka, avšak její oprávnění účastníka zastupovat nebylo prokázáno, nelze takové odvolání ihned odmítnout. Pouze v případě, že nedostatek prokázání plné moci se nepodaří odstranit přes soudem učiněná vhodná opatření, odvolací soud odvolací řízení zastaví (viz sp. zn. Rc 48/1998); k tomu srov. Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád, 1. vydání, 2013, s. 130–131). Krajský soud tedy, aniž by učinil jakékoliv opatření k prokázání plné moci (stěžovatel ani jeho právní zástupce k ničemu takovému nebyli vyzváni) v podobě výzvy k jejímu doložení a stanovení lhůty ke splnění této povinnosti, jak mu zákon ukládá, bez dalšího rozhodl tak, že stěžovateli právo na náhradu nákladů řízení fakticky odňal. Stěžovatel

je toho názoru, že takový postup lze považovat za vadný procesní postup, kdy je účastníku řízení odepřeno využití procesního práva uplatnitelného v procesu rozhodování o nákladech řízení.

Na podporu své argumentace stěžovatel odkazuje na náleze Ústavního soudu ze dne 16. února 2006 sp. zn. II. ÚS 576/05 (správně usnesení Ústavního soudu, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>, stejně jako další rozhodnutí zde citovaná); Ústavní soud však zjistil, že se jedná o usnesení Ústavního soudu, ve kterém dospěl Ústavní soud k odlišnému právnímu závěru.

III.

Ústavní soud si dále vyžádal vyjádření Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci jako účastníka řízení a R. D. jako vedlejšího účastníka řízení.

Vedlejší účastník ve svém vyjádření Ústavnímu soudu doručeném dne 27. listopadu 2014 poukázal na ustálenou soudní praxi a stanovisko, které zastává Ústavní soud ve svých rozhodnutích, že není čtvrtou soudní instancí. Ústavní stížnost v podstatě směřuje k revizi rozhodnutí odvolacího soudu jako konečného rozhodnutí, a domáhá se tedy vlastně dalšího přezkumu. Vedlejší účastník vyjádřil své přesvědčení, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu bylo vydáno v souladu s pravidly spravedlivého procesu, je řádně zdůvodněno a nelze dovést, že v řízení byla zásadním způsobem porušena Ústavou zaručená práva stěžovatele na soudní ochranu. V této věci není rozhodné, že chybu, kterou stěžovatel považuje za formální, nevytkl soud prvního stupně, ale až soud odvolací. Za procesní pochybení stěžovatel nese následek v podobě nepřiznání náhrady nákladů řízení, přičemž podle vedlejšího účastníka není možné konstatovat bez dalšího zásah do Ústavou zaručených práv.

Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci se ve stanovené lhůtě k podané ústavní stížnosti nevyjádřil.

IV.

Ústavní soud není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy České republiky) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti soudů je v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody.

Ústavní soud tedy přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud opakovaně judikuje, že postup v soudním řízení, včetně interpretace a aplikace právních předpisů a vyvození skutkových a právních závěrů, je primárně záležitostí obecných soudů. Způsobitelné zasáhnout do základního práva a svobody jednotlivce jsou případy porušení některé z norem podústavního práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy), v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, nebo v důsledku uplatnění toliko jedné z možných interpretačních alternativ, která však neobstojí z hlediska ústavní konformity a souladu s principy spravedlnosti na rozdíl od interpretační alternativy jiné. Jak již Ústavní soud také mnohokrát konstatoval, základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. V extrémním rozporu s principy spravedlnosti je také přepjatě formalistická interpretace zákona.

V souzené věci stěžovatel brojí proti výroku, kterým Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci nepřiznal stěžovateli náhradu nákladů řízení, resp. náhradu nákladů právního zastoupení v prvostupňovém řízení.

Ústavní soud se ve své dřívější judikatuře opakovaně zabýval rozhodováním soudů o náhradě nákladů řízení a jeho reflexí z hlediska zachování práva na spravedlivý proces a opakovaně k otázce náhrady nákladů řízení konstatoval, že tato problematika (odpovídající procesní nároky či povinnosti) zpravidla nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, obvykle nedosahuje intenzity zakládající porušení jejich základních práv a svobod [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98 ze dne 1. 11. 1999, usnesení sp. zn. II. ÚS 130/98 ze dne 27. 5. 1998, usnesení sp. zn. I. ÚS 30/02 ze dne 4. 2. 2003, usnesení sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (U 25/27 SbNU 307), usnesení sp. zn. III. ÚS 255/05 ze dne 13. 10. 2005].

Ústavní soud ve své judikatuře rovněž opakovaně konstatoval, že rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně doménou těchto soudů; zobrazují se zde aspekty nezávislého soudního rozhodování. Ústavní soud není tudíž oprávněn v detailech přezkoumávat jednotlivá rozhodnutí těchto soudů o nákladech řízení (srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 457/05 ze dne 24. 11. 2005). Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo nastat v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen např. prvek svévole. Případy, kdy Ústavní soud ústavní stížnost proti pravomocným rozhodnutím obecných soudů o nákladech řízení připustil k věcnému posouzení, jsou zcela výjimečné [např. nález sp. zn. II. ÚS 598/2000 ze dne 4. 7. 2001 (N 100/23 SbNU 23), nález sp. zn. III. ÚS 727/2000 ze dne 17. 5. 2001

(N 75/22 SbNU 145), nález sp. zn. III. ÚS 619/2000 ze dne 24. 5. 2001 (N 79/22 SbNU 165), usnesení sp. zn. I. ÚS 633/05 ze dne 10. 1. 2006].

Ačkoli Ústavní soud ve své judikatuře dává najevo svou zdrženlivost ve vztahu k rozhodování obecných soudů v otázkách nákladů řízení (např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 426/03 ze dne 29. 9. 2003, sp. zn. III. ÚS 259/02 ze dne 13. 8. 2002 a další), v daném případě shledal důvod pro svůj zásah, a to s ohledem na níže uvedené.

Občanský soudní řád je právním předpisem veřejného práva, který upravuje výkon státní (soudní) moci. Jeho ustanovení jsou kogentní, nelze se od nich odchýlit ani je dohodou vyloučit či změnit – pokud takovou dohodu sám občanský soudní řád výslovně nepřipouští (jako např. u prorogace). Státní (soudní) moc lze vykonávat pouze na základě zákona a v jeho mezích, proto ve vztahu k jejím nositelům (v tomto případě soudu) platí zásada, že smí činit jen to, co je dovoleno (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny). Ve vztahu k adresátům veřejné moci však platí, že jsou povinni strpět výkon veřejné moci pouze, je-li uplatňována v mezích zákona, a v soukromoprávních vztazích pak, že mohou činit vše, co není zakázáno (čl. 2 odst. 4 Ústavy, čl. 2 odst. 3 Listiny).

Občanský soudní řád upravuje postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků (§ 1 o. s. ř.). Soudy přitom dbají, aby nedocházelo k porušování práv a právem chráněných zájmů fyzických a právnických osob a aby práv nebylo zneužíváno na úkor těchto osob (§ 2 o. s. ř.). V řízení postupuje soud v součinnosti se všemi účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly spolehlivě zjištěny (§ 6 o. s. ř.).

Podle § 3 o. s. ř. je občanské soudní řízení jednou ze záruk spravedlnosti a práva, slouží upevňování a rozvíjení zásad soukromého práva; každý se může domáhat u soudu ochrany soukromého práva, které bylo ohroženo nebo porušeno. Ustanovení čl. 90 Ústavy stanoví, že soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se může každý domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

Zastoupení účastníka v občanském soudním řízení zástupcem na základě plné moci občanský soudní řád podrobuje následujícím pravidlům. Účastník řízení se může dát v řízení zastupovat zástupcem, jehož si zvolí; zástupcem může být (až na výjimky stanovené § 26 a 26a o. s. ř., o něž v tomto případě nejde) pouze fyzická osoba, přičemž v téže věci může mít účastník pouze jednoho zvoleného zástupce (§ 24 odst. 1 o. s. ř.). Zvoleným zástupcem může být buď advokát (§ 25 o. s. ř.), nebo kterákoliv fyzická osoba plně způsobilá k právním úkonům (§ 27 o. s. ř.). Pouze advokáto-

vi lze udělit plnou moc pro celé řízení (tzv. procesní plnou moc) a pouze advokát se může nechat zastoupit jiným advokátem, advokátním koncipientem nebo svým zaměstnancem jako dalším zástupcem (§ 25 odst. 1, 2 o. s. ř.); zástupce – fyzická osoba, která není advokátem – může jednat jedi-
dině osobně (§ 27 odst. 1 o. s. ř.).

Každý, kdo v řízení vystupuje jako zástupce účastníka, má procesní povinnost své oprávnění doložit již (nejpozději) při prvním úkonu, který ve věci učinil (srov. § 32 odst. 1 o. s. ř.). Nesplní-li tuto povinnost a vystupuje-li tedy jako zmocněnec účastníka, aniž by předložil plnou moc, jde o nedostatek podmínky řízení, který lze odstranit. Nesplnění procesní povinnosti podle § 32 odst. 1 o. s. ř. není překážkou v postupu řízení, která by sama o sobě vedla k zastavení řízení (§ 104 odst. 1, 2 o. s. ř.); může se však projevit v tom, že zástupce účastníka bude povinen nahradit náklady, které zaviněným nesplněním této povinnosti způsobil (srov. § 147 odst. 1 o. s. ř.).

Vhodným opatřením soudu k odstranění uvedených nedostatků plné moci je zpravidla výzva adresovaná označenému zmocněnci účastníka (popř. účastníku samotnému), aby ve stanovené lhůtě (jde o lhůtu soudcovskou) předložil písemnou plnou moc nebo plnou moc s úředně ověřeným podpisem anebo aby k udělení plné moci došlo ústně do protokolu.

Jestliže přes výzvu soudu nebudou odstraněny uvedené nedostatky plné moci (v prokázání oprávnění k zastupování účastníka), soud řízení zastaví (srov. § 104 odst. 2 o. s. ř. a komentář k § 104), bylo-li zahájeno podáním, které učinil za účastníka tento „zmocněnec“; v ostatních případech soud v řízení pokračuje a jedná přímo s účastníkem (stejně, jako kdyby označeného zmocněnce nikdy neměl).

Bude-li soudu dodatečně předložena písemná plná moc nebo řádná písemná plná moc, která byla udělena až poté, co zmocněnec již za účastníka provedl některé úkony (například podal žalobu nebo odvolání), je tím nedostatek plné moci zhojen, a byly tak schváleny i ty úkony učiněné v řízení zástupcem účastníka, k nimž došlo před podpisem plné moci. Totéž platí, dojde-li k dodatečnému udělení plné moci ústně do protokolu (Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., Mazanec, M. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 103 a násl.).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pokud někdo vystupuje jako zástupce účastníka, aniž by předložil plnou moc, jde o nedostatek podmínky řízení, který lze odstranit. Pokud ten, kdo vystupoval jako zástupce, aniž se prokázal plnou mocí, předloží dodatečně ve lhůtě soudem určené procesní plnou moc, je tím nedostatek plné moci zhojen a jsou tím schváleny i ty úkony zástupce, k nimž došlo před podpisem plné moci.

V odůvodnění svého rozhodnutí Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci poukázal na to, že okresní soud správně na rozhodnutí o nákladech řízení mezi účastníky aplikoval ustanovení § 254 odst. 1 ve spojení

s § 146 odst. 2 větou druhou o. s. ř., podle něhož byl-li pro chování žalovaného (jiného účastníka řízení) vzat zpět návrh, který byl podán důvodně, je povinen hradit náklady řízení žalovaný (jiný účastník řízení). I když ze shora uvedeného ustanovení je zřejmé, že nezletilý oprávněně byl v tomto řízení procesně úspěšný, neboť návrh na nařízení výkonu rozhodnutí zřízením soudcovského zástavního práva na nemovitých věcech povinného byl podán u okresního soudu dne 21. ledna 2014 důvodně a byl vzat zpět v důsledku chování povinného, který dlužné výživné zaplatil dne 27. ledna 2014 (tedy po zahájení výkonávacího řízení), přesto nezletilému oprávněnému nelze přiznat náklady. Z obsahu plné moci ze dne 20. ledna 2014 (č. 1. 6 spisu) totiž jednoznačně vyplývá, že matka nezletilého oprávněného M. D. zmocnila JUDr. Josefa Sedláčka ml., advokáta, se sídlem v Šumperku, nám. Míru 9, aby ji obhajoval, resp. ve všech právních věcech zastupoval. V průběhu výkonávacího řízení tudíž nezletilý oprávněný byl zastoupen pouze svou matkou M. D., jako zákonnou zástupkyní, neboť plná moc k zastupování advokátem JUDr. Josefem Sedláčkem ml. je koncipována toliko k zastupování matky nezletilého oprávněného, tedy M. D. Matka nezletilého oprávněného však není účastníkem tohoto řízení. Podle § 255 odst. 1 o. s. ř. jsou účastníky řízení při výkonu rozhodnutí jen oprávněný a povinný. Oprávněným v takové věci je nezletilé dítě a povinným je rodič, který má výživné platit. Nezletilý oprávněný musí být dle § 22 o. s. ř. v řízení zastoupen svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. V zájmu urychleného podávání návrhu na výkon rozhodnutí k vydobytí výživného pro nezletilé děti se v soudní praxi uplatnila zásada, že v takovém řízení proti jednomu z rodičů k vydobytí dlužného a běžného výživného je oprávněn zastupovat dítě druhý rodič. Důvodem pro takový postup je skutečnost, že při podání návrhu není ještě dáno nebezpečí střetu zájmů mezi rodiči a dítětem, v tomto stadiu proto není třeba ustanovit nezletilému oprávněnému opatrovníka. Matka nezletilého oprávněného byla proto oprávněna ve výkonávacím řízení zastupovat své nezletilé dítě ve fázi nařízení výkonu rozhodnutí pro dlužné výživné proti povinnému jako otcí. Dle § 24 a násl. o. s. ř. má každý účastník řízení právo zvolit si k výkonu procesních práv a povinností zástupce. Ani zákonný zástupce účastníka, který nemá procesní způsobilost, není povinen v řízení vystupovat osobně, ale může nezpůsobilému účastníku zvolit pro zastupování v řízení zástupce z řad advokátů. Matka nezletilého oprávněného M. D. však v posuzovaném případě neudělila právnímu zástupci (advokátu JUDr. Josefu Sedláčku ml.) plnou moc, aby v řízení zastupoval nezletilého oprávněného T. D., ale zmocnila ho toliko k zastupování své osoby („mne obhajoval“). Náklady právního zastoupení zákonného zástupce účastníka však nejsou náklady řízení účastníka samotného (§ 137 o. s. ř. *a contrario*), a není tudíž možné k jejich náhradě zavázat být procesně neúspěšného účastníka, tj. povinného.

Jak již Ústavní soud zdůraznil, základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. V extrémním rozporu s principy spravedlnosti je také přepjatě formalistická interpretace zákona.

Aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je přepjatý formalismus) – viz též nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 606/04 ze dne 15. 9. 2005 (N 177/38 SbNU 421), sp. zn. III. ÚS 521/05 ze dne 23. 3. 2006 (N 70/40 SbNU 691), sp. zn. III. ÚS 151/06 ze dne 12. 7. 2006 (N 132/42 SbNU 57). Uvedené závěry je možné analogicky vztáhnout i na nyní projednávanou věc.

V souzené věci považoval Okresní soud v Šumperku JUDr. Josefa Sedláčka ml. za zástupce stěžovatele a také s ním jako s jeho zástupcem v řízení jednal (viz záhlaví usnesení Okresního soudu v Šumperku ze dne 18. dubna 2014 č. j. 22 E 6/2014-32, doručenkou tohoto usnesení), aniž však stěžovatele vyzval k odstranění vad plné moci, resp. k doložení právního zastoupení jeho osoby. Ústavní soud ve své judikatuře již dříve zdůraznil, že nedostatky v činnosti soudní moci nemohou jít k tíži těch, kteří se na soud obracejí jako na ochránce svých základních práv a svobod. Nebylo by proto spravedlivé, aby nedostatek v činnosti soudu spočívající v daném případě v absenci výzvy soudu adresované stěžovateli jako oprávněnému k odstranění vad plné moci, resp. doložení plné moci opravňující JUDr. Sedláčka ml. zastupovat stěžovatele jako oprávněného, šel k tíži stěžovatele.

Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci změnil usnesení soudu prvního stupně, pokud jde o náhradu nákladů prvostupňového řízení, a nepřiznal stěžovateli náklady jeho právního zastoupení, aniž vzal výše uvedený vadný postup soudu prvního stupně v úvahu; JUDr. Sedláčka považoval za zástupce matky stěžovatele, která nebyla účastnicí předmětného řízení.

S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že napadené rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci se dostalo do extrémního rozporu s principy spravedlnosti a nelze je označit jinak než jako přepjatý formalismus. Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci svým postupem porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces, jež je zaručeno ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny.

Na základě výše uvedených skutečností Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 30. června 2014 č. j. 40 Co 391/2014-40 zrušil.

Č. 5

K postupu dovolacího soudu při posuzování otázky, již účastníci řízení považují za otázku zásadního právního významu

K odpovědnosti za škodu způsobenou plněním veřejnoprávní povinnosti

Řízení o dovolání coby procesní postup nesoucí znaky mimořádnosti podléhá poměrně přísnému procesnímu režimu, neboť úspěšné uplatnění dovolání představuje průlom do právní moci, tj. jistoty v právních vztazích, kterou pravomocné rozhodnutí nastolilo, a dovolání je vzhledem k těmto závažným důsledkům připuštěno pouze v zákonem taxativně stanovených případech, reflektujících převážující zájem na přezkoumání pravomocného rozhodnutí nad stabilitou právních vztahů jím nastolenou. Jsou-li dány závažné pochybnosti o jeho správnosti, když právě nebyla dána přípustnost dovolání ex lege, nýbrž o jeho přípustnosti rozhodoval Nejvyšší soud, je v souladu s principy spravedlivého procesu pouze takový postup, který odpovídajícím způsobem odůvodní svůj závěr z posouzení dovolatelem označené právní otázky, kterou považuje dovolatel za otázku zásadního právního významu.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka - ze dne 20. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 3000/13 ve věci ústavní stížnosti Českého rybářského svazu, místní organizace Štáhlavy, se sídlem Štáhlavy 653, 332 03 Štáhlavy, zastoupeného JUDr. Tomášem Tesařem, Ph.D., advokátem, se sídlem Malická 1576/11, 301 00 Plzeň, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013 č. j. 25 Cdo 1661/2012-644, proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 25. 1. 2012 č. j. 12 Co 491/2011-610 a proti rozsudku Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 13. 7. 2011 č. j. 9 C 164/2008-562, vydaným v řízení o žalobě na náhradu škody vzniklé na nemovitosti ve vlastnictví vedlejších účastníků v důsledku provozní činnosti stěžovatele, za účasti Bohumila Doubka a Zdenky Doubkové jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013 č. j. 25 Cdo 1661/2012-644 bylo porušeno základní právo stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013 č. j. 25 Cdo 1661/2012-644 se proto ruší.

III. Ústavní stížnost v části, která směřuje proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 25. 1. 2012 č. j. 12 Co 491/2011-610 a proti rozsudku Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 13. 7. 2011 č. j. 9 C 164/2008-562, se odmítá.

Odůvodnění

I.

Stěžovatel se ve včas podané ústavní stížnosti domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, a to pro porušení svého ústavně zaručeného základního práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

Konkrétně stěžovatel namítá, že se obecné soudy dopustily ústavně nekonformního výkladu práva při posouzení odpovědnosti za škodu vzniklou na nemovitosti, mlýnu ve vlastnictví vedlejších účastníků. Stěžovatel měl podle závěrů obecných soudů tuto škodu způsobit při výkonu rybářského práva udržováním hladiny vody v náhonu na kótě 342 m n. m., a to na základě objektivní odpovědnosti z provozní činnosti. Stěžovatel namítá, že výkon rybářského práva jednak nemůže být považován za provozní činnost ve smyslu ustanovení § 420a zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a jednak že udržování dané hladiny vody mu bylo uloženo vodoprávním úřadem jako veřejnoprávní povinnost.

Podle stěžovatele obecné soudy zaujaly zcela formální výklad, pokud dospěly k závěru, že za provozní činnost by měl být považován i výkon rybářského práva, které je činností vykonávanou ve veřejném zájmu a bezúplatně. Dále je odpovědnost stěžovatele za škodu podle jeho názoru vyloučena i tím, že jeho jednání spočívalo v plnění zákonné povinnosti uložené státem dle zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Z pohledu stěžovatele je stav, který napadenými rozhodnutími vytvořily obecné soudy, neřešitelný, jelikož stěžovatel je na jedné straně povinen pod případnou sankcí udržovat stav vody na určité hladině a zároveň na straně druhé odpovídá za škodu, kterou plněním této veřejnoprávní povinnosti způsobí třetím osobám.

Stěžovatel ve své ústavní stížnosti dále uvádí, že obecné soudy nevěnovaly náležitou pozornost jeho argumentaci, podle které je pro posouzení odpovědnosti za škodu zásadní skutkové zjištění o tom, jaký stav zde byl před vznikem škody, a v odůvodnění svých rozhodnutí tuto zásadní okolnost zcela pomíjejí.

Stěžovatel konečně také namítá, že obecné soudy ignorovaly závěr znaleckého posudku Technické fakulty České zemědělské univerzity v Praze o tom, že příčinná souvislost jako obligatorní znak odpovědnosti za škodu mezi zjištěným poškozením stavby a výškou hladiny vody v náhonu neexistuje, a před obecnými soudy tedy nebylo vůbec prokázáno, že by k poškození nemovitostí došlo v období tvrzeném vedlejším účastníkem jako žalobcem.

Rozhodnutí obecných soudů jsou proto podle názoru stěžovatele nedostatečně odůvodněná, nepřezkoumatelná a v rozporu s principem právní jistoty a principem legitimního očekávání.

II.

Ústavní soud si k posouzení námitek stěžovatele vyžádal spis Okresního soudu Plzeň-jih sp. zn. 9 C 164/2008. Z dovolání stěžovatele k Nejvyššímu soudu, obsaženého v tomto spisu, Ústavní soud zjistil, že stěžovatel připustnost svého dovolání opíral mimo jiné o otázky zásadního právního významu, zda může být výkon rybářského práva považován za provozní činnost ve smyslu ustanovení § 420a občanského zákoníku a zda je subjekt jednající v důvěře ve správnost správního aktu odpovědný za škodu vzniklou v důsledku řádného plnění povinností v tomto správním aktu uložených.

Na základě výzvy Ústavního soudu podal dne 15. 12. 2014 Nejvyšší soud k předmětné ústavní stížnosti vyjádření, v němž předseda senátu 25 Cdo v první řadě rekapituluje odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu, kterým bylo odmítnuto dovolání stěžovatele, neboť podmínky pro meritorní přezkum dovolacího řízení nebyly splněny; otázky, které stěžovatel (tehdejší dovolatel) označil jako otázky zásadního právního významu, byly již v rozhodovací praxi vyřešeny a rozhodnutí soudů nižších stupňů byla s touto praxí v souladu. Dle mínění Nejvyššího soudu ani ve světle námitek, které stěžovatel uplatňuje v ústavní stížnosti, nelze shledat protiústavnost těchto závěrů. Skutečnost, že stěžovatel musel respektovat nařízení správních orgánů, nevylučuje, že by bylo možno škodě zabránit jinak. Smyslem občanskoprávního řízení o náhradu škody pak není přezkum správních rozhodnutí, ale projednání nároku poškozeného subjektu (vedlejší účastníci řízení o ústavní stížnosti) vůči škůdci. Jestliže v rámci dané připustnosti dovolání nebyl závěr o odpovědnosti podle § 420a občanského zákoníku účinně zpochybněn, vedlo by nerespektování zákonného nároku k zásahu do ústavně zaručených práv vedlejších účastníků. Napadené rozhodnutí proto Nejvyšší soud považuje za správné a v podrobnostech odkazuje na jeho odůvodnění.

Vedlejší účastníci ve svém vyjádření ze dne 16. 12. 2014 mimo jiné uvedli, že činnost stěžovatele na předmětných vodních dílech má zákonné znaky

provozní činnosti podle § 420a občanského zákoníku a plnění veřejnoprávní povinnosti uložené státem stěžovateli není liberačním důvodem k tomu, aby byl stěžovatel zproštěn odpovědnosti za škodu. Vedlejší účastníci rovněž poukazují na skutečnost, že stěžovatel mohl vykonávat právem mu uloženou povinnost pečovat o předmětná vodní díla i jinak, bez poškozování práv vedlejších účastníků, a to metodou vodního trkače či pomocí čerpadla. Závěrem svého vyjádření vedlejší účastníci uvádějí, že k porušení ústavních práv stěžovatele napadenými rozhodnutími nedošlo, a navrhují proto, aby jeho ústavní stížnost byla odmítnuta jako návrh zjevně neopodstatněný.

III.

Ústavní stížnost byla podána včas, byla přípustná a splňovala veškeré formální a obsahové náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), bylo tedy možno přistoupit k jejímu meritornímu přezkoumání.

Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy) a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. Jestliže postupují obecné soudy v souladu s příslušnými ustanoveními občanského soudního řádu, respektují procesní ustanovení upravující základní zásady řízení před obecnými soudy, jakož i záruky transparentnosti a přesvědčivosti odůvodnění svých rozhodnutí, nemůže Ústavní soud činit závěr, že proces byl veden způsobem, který nezajistil možnost spravedlivého výsledku.

Ústavní soud se nejprve zabýval tou částí námitek stěžovatele, dle kterých byly v posuzované věci splněny podmínky přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 31. 12. 2012, a proto nemělo být dovolání stěžovatele jako nepřipustné odmítnuto.

Pokud jde o naplnění podmínek přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, Ústavní soud již mnohokrát judikoval, že posouzení toho, zda jde o otázku zásadního právního významu, je zcela v kompetenci dovolacího soudu, a to z důvodu, že jeho úlohou

je mimo jiné sjednocovat judikaturu obecných soudů. Tuto otázku nelze přitom posuzovat jen z pohledu jednoho konkrétního sporu, ale je nezbytné ji zobecnit tak, aby její řešení bylo zásadní pro rozhodovací činnost obecných soudů vůbec.

Nejvyšší soud se v dovolacím řízení zabýval tím, zda k posouzení předložené shora uvedené právní otázky jsou či nejsou zásadního právního významu, přičemž dospěl k závěru, že se o otázky zásadního právního významu nejedná, a tento závěr odůvodnil následovně.

K námitce stěžovatele, že výkon rybářského práva není provozní činností ve smyslu § 420a občanského zákoníku, neboť jde o činnost provozovanou dobrovolně a bezplatně, Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného usnesení uvedl, že úprava v § 420a občanského zákoníku jako podmínku odpovědnosti nezakotvuje dosahování zisku při provozní činnosti. Podle Nejvyššího soudu: „Rozhodující je charakter činnosti a to, zda vykazuje prvky provozní povahy, především jistou technologickou náročnost, která je nejčastěji potenciálním zdrojem rizik. Protože odvolací soud v souladu se zákonem vyložil, že za provozní činnost je zde třeba považovat provozování vodního díla spojené s udržováním určité výšky hladiny vodního toku, nikoliv samotný výkon rybářského práva podle zákona č. 99/2004 Sb., o rybářství, nelze rozhodnutí přisuzovat po právní stránce zásadní význam“ (odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu).

Pokud dovolací soud v projednávané věci dospěl z výše uvedených důvodů k závěru, že dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu nemá po právní stránce v části věnující se povaze provozní činnosti zásadní právní význam, nelze podle Ústavního soudu v tomto názoru spatřovat nic protiústavního. Naopak, dovolací soud zde postupoval v intencích příslušných ustanovení občanského soudního řádu, tedy ústavně konformním způsobem, a tento svůj závěr řádně odůvodnil. Pod aspektem ochrany ústavnosti nelze proto dovolacímu soudu v souvislosti s námitkou, že výkon rybářského práva není provozní činností, cokoli vytknout.

K opačnému závěru však Ústavní soud dospěl v souvislosti s tou částí odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu, která se váže k posouzení stěžovatelem v dovolání vznesené otázky, zda řádné plnění veřejnoprávních povinností uložených jednotlivci vykonavatelem veřejné správy může vést ke vzniku jeho odpovědnosti za škodu. Nejvyšší soud k tomu v odůvodnění napadeného usnesení konstatuje, že závěr odvolacího soudu, že u objektivní odpovědnosti za škodu podle § 420a občanského zákoníku není rozhodující oprávněnost činnosti či její soulad se správními rozhodnutími, je v souladu s rozhodovací praxí dovolacího soudu.

V této souvislosti odkazuje dovolací soud v napadeném usnesení na svůj rozsudek ze dne 16. 7. 2008 sp. zn. 25 Cdo 769/2006, uveřejněný pod č. 55/2009 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, ze kterého pro nyní

posuzovanou věc přejímá závěr, že „dodržování práva a plnění povinností uložených např. správními rozhodnutími je významné především z hlediska veřejného zájmu na kontrole kvality určitých činností, a to ze strany státu, avšak smyslem této objektivní odpovědnosti je reparace újmy konkrétního subjektu, kterému vznikla škoda za podmínek stanovených zákonem“ (odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu).

Ústavní soud především poukazuje na to, že rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2008 sp. zn. 25 Cdo 769/2006, o který se citovaný názor napadeného usnesení dovolacího soudu opírá, nelze v posuzované věci aplikovat způsobem, jak činí Nejvyšší soud, neboť tento rozsudek byl přijat za významně odlišných okolností. V daném rozsudku Nejvyšší soud posuzoval, zda se plněním povinností plynoucích z předpisů o ochraně ovzduší a placením poplatků za znečišťování ovzduší fakticky hradí škoda způsobená provozní činností na lesních porostech, a dospěl k závěru, že vrchnostenské působení státu v podobě ukládání řady povinností znečišťovatelům nevylučuje případnou soukromoprávní odpovědnost za škodu způsobenou emisí škodlivých látek škůdce na majetku fyzické či právnické osoby. Konkrétně v odůvodnění předmětného rozsudku uvedl, že „smyslem občanskoprávního institutu náhrady škody je reparace újmy vzniklé tomu, na jehož majetku či jiných hodnotách byly způsobeny, a adresátem náhrady (poškozeným) je proto ten, v jehož majetkovém stavu se určitá škodná událost projevila negativním způsobem. I z toho je zřejmé, že ve srovnání s náhradou škody má ochrana ovzduší prostřednictvím správních poplatků širší působnost z hlediska zákonem chráněného zájmu, přičemž finanční plnění nesměřuje přímo k osobě poškozeného.“

Podstatou otázky řešené v citovaném rozsudku Nejvyššího soudu tedy nebylo, zda za škodu způsobenou plněním povinností uložené veřejnou mocí je odpovědný provozovatel, který na základě uložené povinnosti konal, jak je tomu v nyní posuzované věci, nýbrž ve stručnosti to, zda postupem v souladu s právem, zejména plněním „poplatkové“ povinnosti, již není způsobená škoda kompenzována. Ve světle shora uvedeného nelze podle názoru Ústavního soudu závěry rozsudku ze dne 16. 7. 2008 sp. zn. 25 Cdo 769/2006 ani zobecnit tak, aby na ně bylo možné v napadeném usnesení odkázat způsobem, jakým to Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného usnesení činí.

Ústavní soud připomíná, že rovněž nelze vycházet pouze z právní věty citovaného rozsudku Nejvyššího soudu, podle které: „Odpovědnost provozovatele za škodu způsobenou na lesních porostech vypouštěním škodlivých látek do ovzduší není vyloučena tím, že provozovatel plní povinnosti plynoucí z předpisů o ochraně ovzduší, včetně placení poplatků za znečišťování“ (Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2009, svazek 5, s. 536). Daný případ je nutno posuzovat na základě konkrétních okolností

uvedených v odůvodnění tohoto rozsudku, přičemž z argumentace tam obsažené a již shora uvedeného je zjevné, že obsah této právní věty není bez dalšího převoditelný na nyní posuzovaný případ.

Dovolací soud se nad rámec již shora uvedeného nijak předmětnou otázkou odpovědnosti za škodu vzniklou plněním povinnosti, mající v souzené věci klíčový význam, v odůvodnění napadeného usnesení dále nezabýval, a odůvodnění napadeného usnesení k této otázce se tak shora uvedeným odkazem na – pro nyní projednávanou věc nepřipadný – rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2008 sp. zn. 25 Cdo 769/2006 vyčerpává.

Řízení o dovolání coby procesní postup nesoucí znaky mimořádnosti podléhá poměrně přísnému procesnímu režimu, neboť úspěšné uplatnění dovolání představuje průlom do právní moci, tj. jistoty v právních vztazích, kterou pravomocné rozhodnutí nastolilo, a dovolání je vzhledem k těmto závažným důsledkům přípustěno pouze v zákonem taxativně stanovených případech, reflektujících převažující zájem na přezkoumání pravomocného rozhodnutí nad stabilitou právních vztahů jím nastolenou. Jsou-li dány závažné pochybnosti o jeho správnosti, když právě nebyla dána přípustnost dovolání ex lege, nýbrž o jeho přípustnosti rozhodoval Nejvyšší soud, je v souladu s principy spravedlivého procesu pouze takový postup, který odpovídajícím způsobem odůvodní svůj závěr z posouzení dovolatelem označené právní otázky, kterou považuje dovolatel za otázku zásadního právního významu.

Opačný přístup je odrazem neúplnosti rozhodovacích důvodů, netransparentnosti soudního rozhodování a v konečném důsledku odmítnutím spravedlnosti, kterýžto postup principům právního státu neodpovídá a je též v rozporu se zásadami stanoveného postupu plynoucího z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Podléhá-li každé uplatnění práva před obecnými soudy procesním pravidlům, kdy účastník řízení nese plnou odpovědnost za svůj procesní postup, stojí na druhé straně v tomto vztahu občana a státu, autoritativně rozhodujícího o jeho právech, nepochybně povinnost soudu se jeho návrhem v plném rozsahu zabývat, a jakkoliv se mohou jevit vznesené návrhy důvodné či naopak neopodstatněné, v odůvodnění rozhodnutí se s nimi řádným způsobem vypořádat [nález sp. zn. IV. ÚS 414/01 ze dne 20. 2. 2003 (N 23/29 SbNU 203)].

Jak plyne ze shora uvedeného, podle přesvědčení Ústavního soudu se v souzené věci Nejvyšší soud otázkou, zda za škodu způsobenou plněním povinnosti uložené veřejnou mocí je odpovědný provozovatel, který na základě uložené povinnosti konal, ve svém odůvodnění řádně nevypořádal a svůj závěr, že odvolací soud rozhodl o této otázce v souladu s rozhodovací praxí dovolacího soudu, opřel toliko o nepřipadnou judikaturu.

Uvedeným postupem Nejvyššího soudu bylo zabráněno stěžovateli, aby jeho věc byla projednána stanoveným postupem u nezávislého

a nestranného soudu. Jak již Ústavní soud uvedl ve svém nálezu ze dne 25. 9. 1997 sp. zn. IV. ÚS 114/96 (N 114/9 SbNU 71), právo plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, totiž právo na řádný a spravedlivý proces, zahrnuje v sobě nejen právo na spravedlivý způsob vedení procesu, ale také právo na trvání procesu až do jeho ukončení zákonem předpokládaným způsobem.

Ústavní soud vzhledem k výše uvedenému v souladu s ustanovením § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti z části vyhověl a napadené usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013 č. j. 25 Cdo 1661/2012-644 zrušil, jak je ve výroku uvedeno.

V dalším řízení je nezbytné, aby Nejvyšší soud otázku ohledně odpovědnosti vzniklé na základě plnění povinnosti uložené orgánem veřejné moci, kterou stěžovatel v dovolání označil za otázku zásadního právního významu, znovu posoudil a buď uspokojivě ústavně konformním způsobem odůvodnil absenci zásadního právního významu této otázky, nebo tuto otázku podrobil řádnému meritornímu posouzení.

Ústavní soud dále s ohledem na znění odůvodnění nyní rušeného usnesení, ve kterém Nejvyšší soud uvádí, že: „u objektivní odpovědnosti za škodu podle § 420a obč. zák. není rozhodující oprávněnost činnosti či její soulad se správními rozhodnutími“, připomíná, že je rovněž nezbytné, aby Nejvyšší soud vzal v úvahu rozdíl mezi tím, kdy se v posuzované věci má jednat o plnění uložené povinnosti, a nikoliv „toliko“ o výkon práva či činnost vykonávanou v souladu s právem, přičemž pro posuzovanou věc je rovněž významné, zda a do jaké míry bylo možné plnit uloženou povinnost, aniž by tím vznikla škoda, jak ve svých vyjádřeních poukazuje Nejvyšší soud i vedlejší účastníci. Ať již Nejvyšší soud následně rozhodne o této otázce jakkoliv, bude jeho povinností své závěry řádně odůvodnit.

Pokud jde o ostatní stěžovatelem uplatněné námitky směřující k posouzení skutkového stavu před vznikem škody a příčinné souvislosti mezi zjištěným poškozením stavby a výškou hladiny vody, Ústavní soud, po seznámení se s příslušným obsahem ústavní stížnosti a vyžádaným spisovým materiálem, konstatuje, že tyto námitky směřují především proti napadeným rozsudkům Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu Plzeň-jih, přičemž v argumentaci Nejvyššího soudu neshledává v souvislosti s těmito námitkami žádné ústavněprávní deficity.

Veden doktrínou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci pak Ústavní soud napadená rozhodnutí Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu Plzeň-jih nepřezkoumával a ústavní stížnosti v tomto rozsahu mimo ústní jednání odmítl pro nepřipustnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu. Případný ústavněprávní přezkum by byl za této situace předčasný.

Č. 6

K odškodnění za majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině

I. Aplikace podústavního práva ze strany obecných soudů může mít za následek porušení práva účastníka řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod rovněž tehdy, jestliže v ní lze spatřovat prvek svévole, tedy postrádá-li smysluplné odůvodnění. Typicky jde o případy, kdy provedený výklad nerespektuje obecně akceptované metody interpretace právních předpisů, např. z důvodu, že ve své podstatě vede k popření jejich účelu nebo je navzdory jejich kogentní povaze přehlíží. Jeho porušení ovšem může být i důsledkem interpretace, která je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti.

II. Přejícné ustanovení čl. II zákona č. 121/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanů České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik, nezakládá důvod pro zastavení řízení o žalobě, kterou se žadatel podle části páté občanského soudního řádu domáhá nahrazení rozhodnutí správního orgánu vydaného podle zákona č. 42/1958 Sb., o úpravě některých nároků a závazků souvisejících se sjednocením Zakarpatské Ukrajiny s Ukrajinou sovětskou socialistickou republikou, a pro postoupení věci Ministerstvu vnitra k rozhodnutí podle zákona č. 212/2009 Sb. Jestliže soud tímto způsobem postupoval pouze na jeho základě, pak při jeho aplikaci vybočil z mezí přípustné interpretace právních předpisů, neboť znění tohoto ustanovení, a to ani při zohlednění účelu restitučního zákonodárství, takovýto výklad v žádném případě neumožňovalo.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 20. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 2610/14 ve věci ústavní stížnosti Marie Pochobradské, zastoupené JUDr. Kristinou Škampovou, advokátkou, se sídlem v Brně, Pellicova 8a, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. června 2014 č. j. 28 Cdo 1066/2014-432 a usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 22. října 2013 č. j. 23 Co 127/2013-391 vydaným v řízení o stěžovatelčině žalobě, kterou se podle části páté občanského soudního řádu domáhala nahrazení rozhodnutí

Ministerstva financí, jímž byla zamítnuta její žádost o náhradu za nemovitý majetek zanechaný jejím strýcem (právním předchůdcem) na území někdejší Podkarpatské Rusi, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva financí, se sídlem Praha 1, Letenská 15, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 5. června 2014 č. j. 28 Cdo 1066/2014-432 a usnesením Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 22. října 2013 č. j. 23 Co 127/2013-391 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. června 2014 č. j. 28 Cdo 1066/2014-432 a usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 22. října 2013 č. j. 23 Co 127/2013-391 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 5. srpna 2014, se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů z důvodu tvrzeného porušení svých ústavně zaručených základních práv podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 90 a 95 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Dne 15. března 1947 byla Ministerstvu vnitra doručena přihláška, kterou se Antonín Pochobradský podle vládního nařízení č. 8/1947 Sb., o soupisu československého majetku na Zakarpatské Ukrajině, přihlásil ke svému majetku zanechanému na Zakarpatské Ukrajině (někdejší Podkarpatské Rusi). Po jeho smrti dne 8. ledna 1957 se jeho závětní dědičkou stala stěžovatelka, jeho neteř. Dopisem ze dne 30. března 1962 č. j. 24-4189/62 HŠ Ministerstvo financí stěžovatelce oznámilo, že s ohledem na rozsah a hodnotu předmětného majetku jí nelze poskytnout náhradu podle zákona č. 42/1958 Sb., o úpravě některých nároků a závazků souvisejících se sjednocením Zakarpatské Ukrajiny s Ukrajinskou sovětskou socialistickou republikou. Tento majetek totiž neměl povahu osobního nebo drobného soukromého majetku, nýbrž se jednalo o velký výdělečný majetek (nebyla tedy splněna podmínka přiznání náhrady podle § 3 vyhlášky

Ministerstva financí č. 159/1959 Ú. l., o vnitrostátním vypořádání některých nároků podle zákona č. 42/1958 Sb., týkajících se Zakarpatské Ukrajiny). Věc byla uložena ad acta. Vzhledem k tomu, že uvedeným dopisem nebylo věcně rozhodnuto o žádosti stěžovatelky (resp. jejího právního předchůdce), vydalo Ministerstvo financí dne 6. září 2008 rozhodnutí č. j. 908/31644/2008, kterým jí ze stejných důvodů nevyhovělo. Rozklad proti tomuto rozhodnutí byl zamítnut rozhodnutím ministra financí ze dne 10. listopadu 2008 č. j. 908/79637/2008.

3. Proti poslední uvedeným správním rozhodnutím podala stěžovatelka žalobu podle části páté občanského soudního řádu, na jejímž základě byla rozsudkem Okresního soudu v Chrudimi (dále též „soud prvního stupně“) ze dne 12. října 2012 č. j. 11 C 100/2010-299 uložena povinnost České republice – Ministerstvu financí zaplatit jí částku 7 653 360 Kč s úrokem z prodlení ve výši 3% ročně za dobu od 19. března 1992 do zaplacení. Tím byla žalobou napadená rozhodnutí nahrazena. K odvolání vedlejší účastnice byl však tento rozsudek následně zrušen usnesením Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích (dále též „odvolací soud“) ze dne 22. října 2013 č. j. 23 Co 127/2013-391, kterým bylo současně rozhodnuto o zastavení řízení a postoupení věci Ministerstvu vnitra, do jehož pravomoci patří rozhodování o nároku na náhradu podle zákona č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové krivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpacké Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik. Dovolání proti tomuto usnesení odmítl Nejvyšší soud (dále též „dovolací soud“) usnesením ze dne 5. června 2014 č. j. 28 Cdo 1066/2014-432.

4. Všechna tři rozhodnutí se zabývala otázkou, na základě jakého zákona mělo být rozhodováno o nároku stěžovatelky a zda byly soudy v předmětném řízení věcně příslušné k projednání žaloby. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že s ohledem na povahu řízení podle části páté občanského soudního řádu je třeba věc posoudit podle stejných hmotněprávních norem, podle nichž postupoval správní orgán. V daném případě to byla zejména vyhláška č. 159/1959 Ú. l., která ovšem musela být interpretována ústavně konformním způsobem, tedy bez přihlídnutí k diskriminačním omezením podle jejího § 3, která s ohledem na velikost přihlášeného nemovitého majetku poskytnutí náhrady stěžovatelce vylučovala. Na úrovni podústavního práva naopak nebyly splněny podmínky pro zastavení řízení a postoupení věci Ministerstvu vnitra. Byl zde totiž k dispozici nastolený pořad práva, platná procedura, jakož i právní předpis stanovící pravomoc a příslušnost správního orgánu. Zákon č. 212/2009 Sb. ve svých přechodných ustanoveních neupravoval, zda podle něj má být rozhodováno i o přihláškách posuzovaných podle zákona č. 42/1958 Sb., bral ale v úvahu existenci dříve zahájených řízení a akceptoval jejich výsledek. To znamená, že

připouštěl duplicitu (původní) přihlášky z roku 1947 a (nové) žádosti o odškodnění. Ustanovením čl. II zákona č. 121/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik, zas byla stanovena nepravá zpětná účinnost pouze pro žádosti podle tohoto zákona, nikoliv však i pro řízení o přihláškách posuzovaných podle zákona č. 42/1958 Sb. Nic na tom nemění ani skutečnost, že zákonem č. 121/2012 Sb. byl s účinností od 1. května 2012 zrušen jak zákon č. 42/1958 Sb., tak i vyhláška č. 159/1959 Ú. l., neboť z logiky normotvorby vyplývá, že se tak mohlo stát jen do budoucna. Zastavení řízení a postoupení věci Ministerstvu vnitra by podle názoru soudu prvního stupně neodpovídalo ani jeho povinnosti vycházet při svém rozhodování z individuálních rozměrů každého případu a hledat spravedlivé řešení. Ve své podstatě by totiž vedlo toliko k protahování řízení a oddálení konečného rozhodnutí o podstatě nároku, a tím k porušení práva stěžovatelky podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Soud ve svých úvahách zohlednil i její věk (v době vydání jeho rozhodnutí měla 87 let). Rovněž nelze akceptovat, aby důsledkem případných legislativních nedůsledností různého druhu a nepředvídatelnosti v postupu různých státních orgánů byl výklad, který bude v neprospěch oprávněných osob. V této souvislosti nelze přehlédnout, že stěžovatelka při striktním a doslovném výkladu zákona č. 212/2009 Sb. není oprávněnou osobou, v důsledku čehož při aplikaci tohoto zákona nemusí být její nárok uspokojen.

5. Odlišný právní názor zaujaly odvolací soud a dovolací soud. Odvolací soud zdůraznil, že ze Smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině, publikované pod č. 186/1946 Sb., (dále jen „Smlouva o Zakarpatské Ukrajině“) vyplývá pouze obecná povinnost státu poskytnout náhradu za zanechaný majetek. Stát má nicméně volnost při určování toho, za jakých podmínek a v jakém rozsahu k tomu dojde. Zákonodárce nastavil rozsah a podmínky restituce za tento majetek zákonem č. 212/2009 Sb. Zejména pak v čl. II bodu 1 zákona č. 121/2012 Sb. uvedl, že řízení o žádostech podle zákona č. 212/2009 Sb., zahájená přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona (z povahy věci tedy i podle předchozí právní úpravy), včetně soudního přezkumu rozhodnutí vydaných v těchto řízeních, o nichž nebylo ke dni účinnosti tohoto zákona pravomocně rozhodnuto, se dokončí podle zákona č. 212/2009 Sb., ve znění účinném od nabytí účinnosti zákona č. 121/2012 Sb. Toto přechodné ustanovení přitom dopadá i na projednávanou věc, v důsledku čehož je k projednání nároku stěžovatelky oprávněno Ministerstvo vnitra. Dovolací soud tuto argumentaci doplnil o poukaz na své rozhodnutí ze dne 11. února 2014 sp. zn. 28 Cdo 2632/2013, podle

něhož „nelze obcházet pořad práva nastolený zákonem č. 212/2009 Sb., který sice nabyl účinnosti před vyhlášením rozsudku odvolacího soudu, ale poté, co bylo o nároku záporně rozhodnuto Ministerstvem financí – tedy nyní již nepřislušným orgánem – bez toho, že by kritériem pro posouzení daného nároku mohl být zákon č. 212/2009 Sb. Je třeba vytvořit takové procesní podmínky, aby byl původním žalobcem uplatněný nárok projednáván a posuzován ať již správním orgánem, či případně posléze soudem podle platné procedury, k tomu příslušným orgánem a podle téhož právního předpisu.“ Zastavením řízení a postoupením věci Ministerstvu vnitra proto za této situace nemělo být dotčeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka se ztotožňuje s právním hodnocením soudu prvního stupně, zatímco závěry odvolacího a dovolacího soudu považuje za nesprávné a nepřesvědčivé. Přechnodné ustanovení čl. II zákona č. 121/2012 Sb. se týká pouze řízení zahájených před jeho účinností podle zákona č. 212/2009 Sb. Nelze jej však aplikovat i ve vztahu k řízením, která probíhala před soudem podle docela jiné právní úpravy. Z tohoto důvodu tak toto ustanovení nemohlo dopadat ani na její věc. Napadená rozhodnutí jsou přesto založena na opačném výkladu, aniž by se dostatečně vypořádávala s tím, že v řízení podle části páté občanského soudního řádu je třeba postupovat podle stejných právních předpisů, podle kterých rozhodoval správní orgán, jehož rozhodnutí mají být nahrazena.

7. Dovolací soud se podle stěžovatelky zcela vyhnul posouzení individuálních okolností její věci. Jeho přístup byl naprosto formalistický a přehlížející výjimečnost samotného procesu přiznání náhrady za tento majetek, k němuž dochází po uplynutí 60 let od jeho zanechání na území Podkarpatské Rusi, jakož i jeho restituční rozměr. Stěžovatelka odmítá, aby se obecné soudy neustále zaštiťovaly tím, že je věcí státu, v jakém rozsahu připustí restituční nároky svých občanů. V daném případě je v zákoně č. 212/2009 Sb. zjevná nespravedlnost, neboť již v roce 2009 muselo být zákonodárci zřejmé, že původní vlastníci se tohoto data již nedožili, a pokud jde o jejich děti, tak ty v té době byly vysokého věku a v řadě případů v průběhu správního nebo soudního řízení zemřely. Stát sice přijal právní předpis, kterým deklaruje odškodnění za zanechané majetky, avšak tím, že z okruhu oprávněných osob podle zákona č. 212/2009 Sb. vylučuje vnuky i další dědice původních vlastníků, de facto ve skutečnosti řadě „oprávněných osob“ předem sděluje, že se na ně takový nárok vztahovat nebude. Pokud proto soudy odkázaly stěžovatelku do řízení podle zákona č. 212/2009 Sb., ačkoliv jim muselo být jasné, že není oprávněnou osobou, jde o výsměch jejímu mnohaletému snažení o nápravu majetkové křivdy

a o zbytečné zatěžování správního orgánu, který při současném znění uvedeného zákona nemůže její žádosti vyhovět. Akceptace závěrů vyslovených v napadených rozhodnutích by navíc znamenala nepřezkoumatelnost vydaných správních rozhodnutí Ministerstva financí a ministra financí, resp. odepření spravedlnosti, což by bylo v rozporu se zásadou demokratického právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy. Stěžovatelka je přesvědčena, že v důsledku aplikace nesprávné právní úpravy při rozhodování o její žádosti bylo porušeno její právo na soudní ochranu podle čl. 36 a násl. Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a že tímto postupem jí byla v rozporu s čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě odepřena ochrana jejího práva na odškodnění.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spis původně vedený u Okresního soudu v Chrudimi pod sp. zn. 11 C 100/2010, jenž byl v důsledku postoupení věci připojen k příslušnému správnímu spisu vedenému u Ministerstva vnitra pod sp. zn. MV-94723/OSM-2014, a vyzval účastníky řízení a Ministerstvo financí k vyjádření se k ústavní stížnosti.

III./a Vyjádření odvolacího a dovolacího soudu

9. Nejvyšší soud ve vyjádření ze dne 28. srpna 2014, podepsaném předsedou příslušného senátu JUDr. Josefem Rakovským, a Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích ve vyjádření ze dne 27. srpna 2014, podepsaném předsedou příslušného senátu Mgr. Lukášem Páchou, odkázaly na odůvodnění svých napadených rozhodnutí. Ústavní stížnost nepovažují za důvodnou. Dovolací soud navíc spatřuje relativizaci její přípustnosti v tom, že se z ní nepodává zřetelný přesvědčivý závěr, v čem spatřuje stěžovatelka zkrácení svých práv.

III./b Vyjádření Ministerstva financí

10. Ministerstvo financí nesouhlasí s tvrzením stěžovatelky, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení jejích práv. Z jeho vyjádření ze dne 19. září 2014, podepsaného JUDr. Monikou Vláčilovou, ředitelkou odboru 44 Náhradové agendy, vyplývá, že zákon č. 212/2009 Sb. má povahu restitučního předpisu, vycházejícího z principu částečného zmírnění křivd, přičemž stanovení rozsahu tohoto zmírnění, tedy vymezení rozhodného období, okruhu oprávněných osob či majetku, který podléhá odškodnění, bylo věcí suverénního rozhodnutí státu. Nelze se proto domáhat uspokojení jiných či dalších nároků, než těch, které tento speciální zákon upravuje. Jestliže tedy obecné soudy aplikovaly zákon č. 212/2009 Sb., nedopustily se tím porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces, neboť tento zákon již ze své povahy vylučoval, aby byl její nárok posouzen podle předchozích

právních předpisů, tedy zákona č. 42/1958 Sb. nebo vyhlášky č. 159/1959 Ú. I. V tomto směru nebylo rozhodné ani to, že ke zrušení těchto předpisů došlo až zákonem č. 121/2012 Sb., stejně jako srovnání případné „výhodnosti“ staré a nové právní úpravy pro stěžovatelku. Aplikace zákona č. 212/2009 Sb. na její případ odvolacím soudem podle ministerstva neimplikuje nepřezkoumatelnost doposud vydaných správních rozhodnutí. Použití jiného právního předpisu, který je právním předpisem speciálním, je totiž třeba rovněž považovat za formu přezkumu dosud vydaných správních rozhodnutí, přičemž specialita v tomto případě spočívá v nutnosti orgánu státu použít restituční předpis, pokud věcně dopadá na danou problematiku. Jiný postup by představoval obcházení restitučních předpisů.

11. Pokud jde o namítané porušení práva na ochranu majetku, ministerstvo uvádí, že smyslem čl. 11 odst. 1 Listiny (i čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu) je ochrana vlastnického práva konstituovaného, eventuálně legitimního očekávání na jeho konstituování (např. na základě hmotněprávního předpisu), tedy práva již existujícího, a nikoliv pouze domnělého nároku. Pouhý spor o vlastnictví, v němž má být existence vlastnického práva teprve zjištěna, příp. má být takové právo konstituováno, ústavně chráněn není a ani chráněn být nemůže. Neexistuje ani obecná povinnost státu restituovat majetek, který byl ve vlastnictví oprávněné osoby ještě před tím, než se státní útvar této osoby stal smluvní stranou Úmluvy. Je tedy namístě závěr, že napadenými rozhodnutími nemohlo dojít k porušení vlastnického práva stěžovatelky.

12. Ve zbylé části svého vyjádření ministerstvo obsáhle shrnulo průběh předmětného správního řízení. Přihláška Antonína Pochobradského k soupisu majetku zanechaného na Zakarpatské Ukrajině podle vládního nařízení č. 8/1947 Sb., podaná u Ministerstva vnitra, podle jeho názoru nemohla být považována za žádost o zahájení řízení podle zákona č. 42/1958 Sb. a vyhlášky č. 159/1959 Ú. I. Je tomu tak z toho důvodu, že uvedená úprava nabyla účinnosti až 12 let po podání přihlášky, nebyla podána u Ministerstva financí a výše uvedený následek jí ani nebyl zamýšlen. Přihláška byla jen podkladem pro rozhodnutí a výpočet náhrady, nebylo však možné ji stavět naroveň žádosti o zahájení řízení. Pakliže došlo k postoupení přihlášky Ministerstvu financí, neznamenalo to, že by u něj bylo zahájeno nebo probíhalo správní řízení. Ministerstvo na ni nahlíželo pouze jako na podnět k posouzení nároku, který neshledalo důvodným, což je skutečnost, kterou sdělilo stěžovatelce dopisem ze dne 30. března 1962. Povahu žádosti tak měla až hromadná žádost ze dne 21. března 2008, kterou podal dne 25. března 2008 zmocněnec stěžovatelky. Ve vztahu k samotné otázce existence nároku ministerstvo dodává, že zákon č. 42/1958 Sb. ve spojení s vyhláškou č. 159/1959 Ú. I. jej stěžovatelce založit nemohly, neboť majetek zanechaný na území Zakarpatské Ukrajiny jejím právním předchůdcem

nebyl nikdy zařazen mezi majetek, za který měla být náhrada poskytnuta. Stejně tak nelze subjektivní právo na odškodnění vyvozovat ani přímo ze Smlouvy o Zakarpatské Ukrajině. Podle § 8 vládního nařízení č. 8/1947 Sb. z podání přihlášky nevzniká straně právní nárok na odškodnění. Ústavní stížnost by podle ministerstva měla být odmítnuta.

III./c Replika stěžovatelky

13. Uvedená vyjádření byla zaslána stěžovatelce pro případ, že by na ně chtěla reagovat, k čemuž jí byla poskytnuta přiměřená lhůta. Ve své replice ze dne 31. října 2014 setrvala na důvodech ústavní stížnosti a podrobně se zabývala zejména argumentací, kterou v tomto řízení uplatnilo Ministerstvo financí. Předně uvedla, že v projednávané věci nespochívá problém v konkurenci obecného právního předpisu a speciálního předpisu restitučního, nýbrž v souběhu dvou restitučních předpisů (zákon č. 42/1958 Sb. ve spojení s vyhláškou č. 159/1959 Ú. l. na straně jedné a zákon č. 212/2009 Sb. na straně druhé), které po určitou dobu platily vedle sebe, a dále v otázce, zda má být soudem podle části páté občanského soudního řádu přezkoumáváno rozhodnutí správního orgánu podle stejných hmotněprávních norem, na jejichž základě bylo vydáno. Ustanovení čl. II zákona č. 121/2012 Sb. stanoví, že tento zákon je třeba aplikovat pouze na vyřizování žádostí podle zákona č. 212/2009 Sb., resp. na ta řízení před soudem, jehož rozsudkem mají být nahrazena rozhodnutí správního orgánu vydaná podle tohoto právního předpisu. Neaplikovatelnost dřívější právní úpravy pak již vůbec nelze dovozovat toliko z povahy zákona č. 212/2009 Sb. jako restitučního předpisu. Jestliže by tomu tak bylo, pak by derogace zákona č. 42/1958 Sb. a vyhlášky č. 159/1959 Ú. l. zákonem č. 121/2012 Sb. neměla žádný smysl. Stěžovatelka nikdy netvrdila, že důvod pro aplikaci předchozí právní úpravy spočívá v její výhodnosti. Spatřovala jej však v tom, že takovéto řešení odpovídá povinnosti soudu vycházet z individuálních poměrů každého případu a hledat spravedlivé řešení.

14. K otázce legitimního očekávání stěžovatelka uvedla, že podle čl. 2 Protokolu ke Smlouvě o Zakarpatské Ukrajině mohly osoby československé národnosti, které měly trvalé bydliště na území Zakarpatské Ukrajiny, do 1. ledna 1946 optovat pro státní občanství Československé republiky. Pakliže tohoto práva využily, mohly si s sebou vzít veškerý movitý majetek s tím, že za majetek nemovitý dostanou odškodné. Stejným způsobem měly být za zanechaný nemovitý majetek odškodněny i osoby, které musely v důsledku nepřátelské okupace opustit území Zakarpatské Ukrajiny. K odškodnění přitom mělo dojít do 18 měsíců ode dne ratifikace smlouvy (tj. do 31. července 1947). Podle stěžovatelky je zřejmé, že bez uvedené záruky by řada osob jen stěží zanechala svůj majetek, a tudíž na jejich straně lze konstatovat legitimní očekávání, že budou odškodněny.

15. Pro úplnost a dokreslení problematiky odškodňování stěžovatelka „uvádí na pravou míru“ mylný výklad vládního nařízení č. 8/1947 Sb. provedený Ministerstvem financí, které neuznává kontinuitu správního řízení zahájeného podáním přihlášky podle tohoto nařízení. V této souvislosti kromě jiného odkazuje na § 4 odst. 2 zákona č. 42/1958 Sb., podle něhož se předpokládá, že řízení o náhradách bude vedeno na základě přihlášky k soupisu majetku podle vládního nařízení č. 8/1947 Sb. Současně se v něm uvádí, že pokud nebyla přihláška nemovitého majetku podle tohoto nařízení podána buď vůbec, nebo včas, zmocňuje se Ministerstvo financí, aby v případech zvláštního zřetele hodných pominulo důsledky, které z toho podle vládního nařízení č. 8/1947 Sb. plynou. Nadto dodává, že podle ustanovení § 1 vyhlášky Ministerstva financí č. 43/1959 Ú. l., o přihlášení k náhradě za majetky zanechané na Zakarpatské Ukrajině podle zákona č. 42/1958 Sb., mělo být za nemovitý majetek, který měly československé právnické a fyzické osoby dne 29. června 1945 na Zakarpatské Ukrajině a který následně pozbyly podle příslušných mezinárodních smluv a dohod, provedeno řízení o náhradě podle přihlášky k náhradě za tento majetek. Ustanovení § 4 odst. 1 této vyhlášky pak stanoví, že přihláška k soupisu majetku zanechaného na území Zakarpatské Ukrajiny, kterou osoby uvedené v § 1 této vyhlášky nebo jejich oprávnění dědicové podali podle vládního nařízení č. 8/1947 Sb. ve lhůtě do 31. března 1947, nahrazuje přihlášku podle této vyhlášky. Zákon č. 42/1958 Sb. ani vyhláška č. 159/1959 Ú. l. nepředpokládaly podání jakékoliv žádosti o vypořádání za majetek zanechaný na Podkarpatské Rusi, protože vycházely z toho, že řízení se vede na základě dříve podané přihlášky. Omezení náhrady poskytované pouze za majetek, který měl charakter osobního nebo drobného soukromého vlastnictví, provedené vyhláškou č. 159/1959 Ú. l., považuje stěžovatelka za cílenou diskriminaci vlastníků velkého či výdělečného majetku, která neměla oporu ani ve Smlouvě o Zakarpatské Ukrajině, ani v zákonu č. 42/1958 Sb.

III./d Sdělení Ministerstva vnitra

16. Ministerstvo vnitra sdělilo, že po postoupení věci odvolacím soudem rozhodlo o žádosti stěžovatelky o náhradu za majetek zanechaný na území Podkarpatské Rusi rozhodnutím ze dne 1. září 2014 č. j. MV-94723-11/OSM-2014 tak, že stěžovatelce nepřisluší vypořádání podle zákona č. 212/2009 Sb. Důvodem je skutečnost, že není oprávněnou osobou podle jeho § 3. Proti tomuto rozhodnutí nebyl podán opravný prostředek.

III./e Ústní jednání

17. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní

soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

VI. Vlastní posouzení

18. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas, osobou k tomu oprávněnou a splňovala i ostatní zákonem předepsané formální náležitosti. Ústavní soud tedy přistoupil k jejímu věcnému posouzení, načež zjistil, že je důvodná.

19. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. Jejich ochrana je tedy jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přirozeně uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

VI./a Hledisko ústavněprávního přezkumu

20. V projednávané věci rozhodovaly obecné soudy o žalobě stěžovatelky, kterou se podle části páté občanského soudního řádu domáhala nahrazení rozhodnutí Ministerstva financí, jímž byla zamítnuta její žádost o náhradu za nemovitý majetek zanechaný jejím strýcem (právním předchůdcem) na území někdejší Podkarpatské Rusi. Nárok byl uplatněn jejím strýcem již v roce 1947 prostřednictvím přihlášky podle vládního nařízení č. 8/1947 Sb., tedy úkonem, jenž zákon č. 42/1958 Sb. ve spojení s § 2 odst. 2 vyhlášky č. 159/1959 Ú. l. považoval za přihlášku k náhradě podle tohoto zákona. Na rozdíl od Ministerstva financí, které o žádosti stěžovatelky, resp. o jejím rozkladu, rozhodlo v říjnu 2008, rozhodovaly obecné soudy o její žalobě již za účinnosti zákona č. 212/2009 Sb., ve znění novely provedené zákonem č. 121/2012 Sb. (po 1. květnu 2012). Základní otázka, se kterou se při svém rozhodování musely vypořádat, proto spočívala v tom, zda mají nárok stěžovatelky, který byl uplatněn podle zákona č. 42/1958 Sb., od nabytí účinnosti zákona č. 212/2009 Sb. (od 1. října 2009) posuzovat podle předchozí, nebo nové zákonné úpravy, resp. zda v tomto směru přinesl změnu čl. II zákona č. 121/2012 Sb. (účinného od 1. května 2012). Jestliže by totiž měla být věc posouzena podle zákona č. 212/2009 Sb., znamenalo by to, že příslušný soud by musel zastavit řízení a postoupit věc Ministerstvu vnitra jako orgánu, do jehož pravomoci náleží. V následném

správním řízení by žádosti stěžovatelky nebylo vyhověno, protože není oprávněnou osobou podle tohoto zákona (viz níže).

21. Odvolací soud, a potažmo i soud dovolací, na tuto otázku odpověděly právě uvedeným způsobem, přičemž předmětem ústavněprávního přezkumu v tomto řízení jsou jejich související právní závěry (shrnuté v bodě 5). Ústavní soud podotýká, že za relevantní hledisko pro jejich posouzení považuje právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Jak vyplývá z jeho ustálené judikatury, aplikace podústavního práva ze strany obecných soudů může mít za následek porušení tohoto ústavně zaručeného práva rovněž tehdy, jestliže v ní lze spatřovat prvek svévole, tedy postrádá-li smysluplné odůvodnění. Typicky jde o případy, kdy provedený výklad nerespektuje obecně akceptované metody interpretace právních předpisů, např. z důvodu, že ve své podstatě vede k popření jejich účelu nebo je navzdory jejich kogentní povaze přehlíží. Jeho porušení ovšem může být i důsledkem interpretace, která je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti [např. nález ze dne 2. března 2000 sp. zn. III. ÚS 269/99 (N 33/17 SbNU 235)]. Ústavní soud v této souvislosti zdůrazňuje, že při nalézáni práva je nezbytné vždy vycházet z individuálních okolností každého jednotlivého případu. Platí přitom, že mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být značně komplikované a netypické, což však nevyazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení, jakkoliv se to může jevit složité [srov. nález ze dne 5. srpna 2010 sp. zn. II. ÚS 3168/09 (N 158/58 SbNU 345), body 20 a 21].

VI./b Relevantní právní úprava

22. V obecné rovině platí, že k přijetí restitučních zákonů dochází tehdy, vznikla-li v minulosti v důsledku určité skutečnosti újma na právech jednotlivců, jejíž odstranění nebylo na základě tehdy platné právní úpravy možné, případně bylo ze strany státu fakticky znemožněno, nebo sice (alespoň v určitém rozsahu) možné bylo (nebo stále je), avšak s ohledem na celkový rozsah vzniklé újmy a s ní spojené požadavky na její odstranění existuje veřejný zájem na přijetí zvláštního způsobu jejího vypořádání. Jeho prostřednictvím by měly být jednak vytvořeny efektivní podmínky pro dosažení tohoto cíle, jednak zohledněna existence dalších v kolizi stojících zájmů, jež odůvodňují omezení rozsahu, v jakém k tomuto vypořádání dojde (rozsah náhrad by např. neměl být ekonomicky neúnosný, a nepředstavovat tak pro společnost jako celek nepřiměřenou zátěž). Restituční zákonodárství, jehož účelem je zmírnění některých v minulosti vzniklých křivd, tak umožňuje dosažení rozumného a spravedlivého řešení, pokud jde o vyvážení těchto zájmů. Jeho konkrétní rozsah a podmínky jsou přitom věcí politického rozhodnutí zákonodárce, jehož prostřednictvím je projevena vůle státu k restituci.

23. Z obsahu zákona č. 42/1958 Sb., stejně jako zákona č. 212/2009 Sb., je patrné, že jejich účelem bylo/je zmírnění některých majetkových křivd, které vznikly v důsledku zanechání nemovitého majetku na území někdejší Podkarpatské Rusi, postoupeném v roce 1945 Svazu sovětských socialistických republik. Řada osob byla nucena opustit toto území v důsledku jeho okupace. Po válce zas mohly osoby slovenské a české národnosti, jež na něm měly trvalé bydliště, využít možnosti, které jim dávala Smlouva o Zakarpatské Ukrajině, a do 1. ledna 1946 optovat pro československé občanství a následně se přestěhovat na území Československa. Ustanovení čl. 2 Protokolu k této smlouvě, jenž byl její integrující (nedílnou) částí, předpokládalo pro všechny tyto případy odškodnění za zanechaný majetek.

24. Jakkoliv lze v případě obou uvedených restitučních zákonů nalézt shodu, pokud jde o jejich základní účel, tento závěr již nelze učinit ve vztahu ke konkrétním jimi založeným nárokům. Rozdíl je patrný již při vymezení oprávněných osob. Zákon č. 42/1958 Sb. zakládal předmětný nárok fyzickým i právnickým osobám československé státní příslušnosti, které měly ke dni 29. června 1945 na území Zakarpatské Ukrajiny majetek. Tento nárok přitom nevylučoval ani u jejich právních nástupců, byť v případě dědiců ze zákona jej omezoval pouze na některé z nich. V případě zákona č. 212/2009 Sb., ve znění novely provedené zákonem č. 121/2012 Sb., je okruh oprávněných osob vymezen úžeji. Zahrnuje výlučně fyzické osoby, které byly státními občany Československé republiky ke dni 29. června 1945 nebo pro toto občanství se souhlasem Ministerstva vnitra optovaly do 1. března 1946, byly ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona občany České republiky a na Podkarpatské Rusi zanechaly svůj nemovitý majetek v období od 29. září 1938 do 23. května 1945, nebo jej zanechaly anebo pozbyly v souvislosti se smluvním postoupením tohoto území Svazu sovětských socialistických republik a jsou tyto skutečnosti schopny doložit předepsaným způsobem. Jestliže tyto osoby mezitím zemřely, pak zákon považuje za oprávněné osoby též jejich manžela a děti, avšak jen za předpokladu, že v jejich případě byla ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona splněna podmínka státního občanství České republiky. Těmto osobám vznikl nárok na náhradu i v případech předvídaných v § 3 odst. 4 zákona č. 212/2009 Sb., ve znění zákona č. 121/2012 Sb. Oba restituční zákony se dále navzájem lišily i ve vymezení majetku, za který měla být poskytnuta náhrada. Zákon č. 42/1958 Sb. zmocňoval vládu, aby stanovila zásady, za které druhy majetku a v jaké výši se náhrada oprávněným osobám poskytne. Zákon č. 212/2009 Sb. naopak umožňuje poskytnutí náhrady za veškerý nemovitý majetek, ve svém § 7 odst. 5 ale omezuje výši vypořádání částkou 2 000 000 Kč, a to i pro případy, je-li více oprávněných osob.

25. Zcela přirozeně upravují zákony č. 42/1958 Sb. a č. 212/2009 Sb. odlišně lhůtu, ve které bylo možné uplatnit nárok na náhradu. V případě prvního z nich tak, přesně řečeno, činí již zmíněný § 2 odst. 2 vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., podle něhož byla přihláškou k náhradě, jejíž včasné podání bylo podmínkou pro přiznání nároku na náhradu, přihláška k soupisu majetku podaná podle vládního nařízení č. 8/1947 Sb. ve lhůtě do 31. března 1947 nebo podaná optanty, kteří v přihlašovací lhůtě byli ještě na Zakarpatské Ukrajině, Ministerstvu vnitra, ve lhůtě do 1 měsíce po přesídlení ze Zakarpatské Ukrajiny do Československé republiky. U jiných osob se přihláškou k náhradě rozuměla přihláška podaná do 30. června 1959 podle vyhlášky č. 43/1959 Ú. l. Nárok na vypořádání podle zákona č. 212/2009 Sb. zas bylo třeba uplatnit písemnou žádostí podanou Ministerstvu vnitra nejpozději do 31. prosince 2012; nabytím účinnosti zákona č. 121/2012 Sb. (dne 1. května 2012) byla tato lhůta prodloužena do 31. prosince 2013. V opačném případě nárok zanikl.

26. Vzájemný vztah nároků podle uvedených restitučních zákonů je vyjádřen v § 7 odst. 4 zákona č. 212/2009 Sb., podle něhož v případě, že oprávněná osoba byla již odškodněna podle dosavadních právních předpisů a podala žádost o odškodnění podle tohoto zákona, bude výše odškodnění stanovena jako rozdíl částky vypočtené podle odstavců 2 a 3 a částky odškodnění vyplacené oprávněné osobě podle dosavadních právních předpisů. Za zmínku dále stojí, že zákon č. 121/2012 Sb., kterým byla provedena změna zákona č. 212/2009 Sb., s účinností od 1. května 2012 zrušil zákon č. 42/1958 Sb., jakož i vyhlášky č. 43/1959 Ú. l. a č. 159/1959 Ú. l. Ve svém čl. II odst. 1 zároveň stanovil, že „řízení o žádostech podle zákona č. 212/2009 Sb., zahájená přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, včetně soudního přezkumu rozhodnutí vydaných v těchto řízeních, o nichž nebylo ke dni účinnosti tohoto zákona pravomocně rozhodnuto, se dokončí podle zákona č. 212/2009 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.“

VI./c Možnost aplikace zákona č. 42/1958 Sb. po nabytí účinnosti zákona č. 121/2012 Sb.

27. Na základě výše shrnuté právní úpravy dospěl Ústavní soud k závěru, že ani zákon č. 212/2009 Sb., ani čl. II zákona č. 121/2012 Sb. nebrání tomu, aby obecné soudy v řízení podle části páté občanského soudního řádu přezkoumaly a případně nahradily rozhodnutí správního orgánu, kterým bylo rozhodnuto o žádosti o náhradu podle zákona č. 42/1958 Sb.

28. Účelem zákona č. 212/2009 Sb. je (opětovně) umožnit odškodnění za majetek zanechaný československými občany na území někdejší Podkarpatské Rusi. Ze žádné jeho části ale nevyplývá, že by jim zákonodárce zamýšlel vytvořit překážku ve vztahu k neskončeným řízením o obdobných

žádostech podle zákona č. 42/1958 Sb., případně pro soudní přezkum rozhodnutí vydaných v těchto řízeních. Takovýto právní následek nelze vyvozovat ani z povahy zákona č. 212/2009 Sb. jako restitučního předpisu. Jak totiž správně uvedla stěžovatelka, v projednávané věci nejde o vztah restitučního právního předpisu k obecní právní úpravě (vůči níž by musel mít přednost – viz bod 22), nýbrž o konkurenci dvou restitučních předpisů. Přijetím zákona č. 212/2009 Sb. zákonodárce reagoval na nedostatky spojené s poskytováním předmětné náhrady podle zákona č. 42/1958 Sb. a za účelem dosažení nápravy nově vytvořil prostor, aby se dotčené osoby domohly odškodnění alespoň v určitém rozsahu. Odškodnění podle nové právní úpravy se přitom mělo oprávněným osobám poskytnout pouze ve výši přesahující částku, která jim byla vyplacena podle dosavadních právních předpisů. Ústavní soud proto zastává názor, že zákon č. 212/2009 Sb., ve svém původním znění, nenahrazoval, ale pouze doplňoval zákon č. 42/1958 Sb., což lze usuzovat i s ohledem na odlišné vymezení oprávněných osob, rozsahu majetku, za který má být poskytnuta náhrada, a její výše (viz body 24 až 26). Dokončení řízení podle zákona č. 42/1958 Sb., jakož i případného navazujícího soudního přezkumu s ním nemohlo založit rozpor.

29. Meritornímu rozhodnutí o žalobě stěžovatelky nebrání ani čl. II bod 1 zákona č. 121/2012 Sb. Podle tohoto přechodného ustanovení se v řízeních o žádostech podle zákona č. 212/2009 Sb. jež byla zahájena před nabytím účinnosti jeho novely provedené zákonem č. 121/2012 Sb. (před 1. květnem 2012), včetně soudního přezkumu rozhodnutí vydaných v těchto řízeních, použije zákon č. 212/2009 Sb., ve znění uvedené novely. Vzhledem k obsahu změn tohoto zákona, zahrnujících především rozšíření okruhu oprávněných osob a prodloužení lhůty k podání žádosti o odškodnění, jde v případě těchto řízení nepochybně o nepravou retroaktivitu působící (z povahy těchto změn) ve prospěch oprávněných osob. Z jednoznačného znění uvedeného ustanovení nicméně nelze dovodit, že by nová právní úprava měla být stejným způsobem aplikována i v řízení o žalobě, kterou se žadatel podle části páté občanského soudního řádu domáhá nahrazení rozhodnutí správního orgánu vydaného podle zákona č. 42/1958 Sb. V těchto případech je i nadále zachována možnost aplikace předchozí právní úpravy, jež platila až do nabytí účinnosti zákona č. 121/2012 Sb., jestliže podle ní v tomto období rozhodl příslušný správní orgán. Z těchto důvodů nelze souhlasit s názorem dovolacího soudu, že posouzení uplatněného nároku obecními soudy podle zákona č. 42/1958 Sb. znamená nezbytně obcházení pořadu práva nastoleného zákonem č. 212/2009 Sb.

30. Z uvedeného vyplývá, že odvolací soud zrušil rozsudek soudu prvního stupně a rozhodl o zastavení řízení o žalobě stěžovatelky a postoupení její věci Ministerstvu vnitra, aniž by pro takovýto jeho postup existoval zákonný důvod. Ten přitom nebylo možné vyvozovat ani z čl. II zákona

č. 121/2012 Sb., ani ze samotné existence zákona č. 212/2009 Sb. Jestliže jej odvolací soud přesto spatřoval pouze ve zmíněném přechodném ustanovení, pak při jeho aplikaci vybočil z mezí přípustné interpretace právních předpisů, neboť znění tohoto ustanovení, a to ani při zohlednění účelu restitučního zákonodárství, takovýto výklad v žádném případě neumožňovalo.

31. Na těchto závěrech nic nemění ani skutečnost, že Ústavní soud v minulosti postoupení věci v několika případech buď aproboval [usnesení ze dne 19. března 2012 sp. zn. IV. ÚS 1769/11 ve znění opravného usnesení ze dne 10. dubna 2012 sp. zn. IV. ÚS 1769/11 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)], nebo obecným soudům vytkl, že takto nepostupovaly [nález ze dne 26. června 2012 sp. zn. I. ÚS 2050/11 (N 125/65 SbNU 615)]. Vždy se totiž jednalo o situace, kdy obecné soudy dospěly k závěru, že stěžovateli nevznikl nárok na náhradu podle zákona č. 42/1958 Sb., pokud by však jeho přihláška byla posouzena na základě zákona č. 212/2009 Sb., pak by se domohl alespoň částečného odškodnění. Jinými slovy, v těchto případech materiální posouzení přihlášky stěžovatele jako žádosti podle pozdějšího zákona č. 212/2009 Sb. odpovídalo povinnosti obecných soudů (jakož i jiných státních orgánů) „interpretovat restituční zákony ve vztahu k oprávněným osobám co nejstřícněji, v duchu snahy o zmírnění některých majetkových krivd, v jejichž důsledku k odnětí majetku došlo“ [např. nález ze dne 14. srpna 2001 sp. zn. II. ÚS 386/99 (N 118/23 SbNU 163) nebo nález ze dne 4. dubna 2012 sp. zn. I. ÚS 2758/10 (N 73/65 SbNU 27)]. V případě stěžovatelky ale takovýto postup postrádá jakýkoliv smysl. Zákon č. 212/2009 Sb. jí nepřiznává postavení oprávněné osoby, a tudíž je vyloučeno, aby jí na jeho základě vznikl nárok na odškodnění. Jako závětní dědička původního vlastníka by se svou žádostí mohla být úspěšná pouze tehdy, bude-li posouzena podle zákona č. 42/1958 Sb. (samozřejmě za předpokladu, že pro vznik nároku na náhradu budou splněny i další podmínky).

32. Ústavní soud připomíná, že při výkladu restitučních předpisů není možné postupovat příliš restriktivně a formalisticky, nýbrž naopak je nutné vykládat je velmi citlivě a vždy s ohledem na okolnosti konkrétního případu [srov. nález ze dne 24. února 2009 sp. zn. I. ÚS 617/08 (N 33/52 SbNU 325)]. V případě stěžovatelky to znamená, že obecné soudy měly její nárok posoudit podle stejných právních předpisů, podle nichž tak učinilo Ministerstvo financí. Pakliže místo toho na základě nepřipustného výkladu čl. II zákona č. 121/2012 Sb. dospěly k závěru, že její věc je třeba posoudit podle zákona č. 212/2009 Sb., v důsledku čehož zcela vyloučily možnost, že by se domohla žádaného odškodnění, bylo jejich rozhodnutím porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

II. ÚS 2610/14

č. 6

33. Zbývá dodat, že Ústavní soud tímto nálezem nijak nepředjímá výsledek řízení o odvolání vedlejší účastnice proti rozsudku soudu prvního stupně, kterým bylo vyhověno žalobě stěžovatelky.

V. Závěr

34. Vzhledem k tomu, že napadenými usneseními bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl její ústavní stížnosti a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona tato usnesení zrušil. Tím se věc vrací k projednání odvolacímu soudu.

Č. 7

**K rozhodování soudu ve věcech péče o nezletilé
K otázce souběhu chráněných zájmů a posuzování priorit
v případě jejich kolize**

I když postoj nezletilého není jediným hlediskem pro rozhodování soudu o tom, kterému z rodičů bude svěřen do výchovy, vzhledem k jeho dostatečné rozumové a emocionální vyspělosti v jeho věku je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Pokud se dostal do konfliktu se zájmy jeho mladší sestry, musí soud své rozhodnutí založit na pečlivém a komplexním posouzení všech relevantních skutečností (nikoliv pouze zájmů sestry vyvozených toliko z jejích obav, přání a zhoršeného chování), přičemž při vyvažování jednotlivých oprávněných zájmů má mít soud na zřeteli, že zájem nezletilého má vysokou prioritu.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) – ze dne 20. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 2919/14 ve věci ústavní stížnosti J. P., zastoupeného JUDr. Šárkou Apltauerovou, advokátkou, se sídlem Preslova 361/9, Ostrava – Moravská Ostrava, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě č. j. 14 Co 22/2014-220 ze dne 22. května 2014, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, a rozsudku Okresního soudu ve Frýdku-Místku č. j. 0 Nc 863/2012-172 ze dne 11. září 2013 o svěřeni nezletilých dětí do výchovy matky, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu ve Frýdku-Místku jako účastníků řízení a P. P., zastoupené Mgr. Richardem Kolibou, advokátem, se sídlem Havlíčkova 190/12, Český Těšín, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě č. j. 14 Co 22/2014-220 ze dne 22. května 2014 a rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku č. j. 0 Nc 863/2012-172 ze dne 11. září 2013 byla porušena základní práva stěžovatele garantovaná v čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě č. j. 14 Co 22/2014-220 ze dne 22. května 2014 a rozsudek Okresního soudu ve Frýdku-Místku č. j. 0 Nc 863/2012-172 ze dne 11. září 2013 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 2. září 2014, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, jimiž mělo být porušeno jeho ústavní právo na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a to ve vazbě na čl. 32 odst. 4 Listiny, zaručující právo dítěte na rodičovskou výchovu a péči.

2. Z obsahu spisu Okresního soudu ve Frýdku-Místku sp. zn. 0 P 318/2014 se podává, že napadeným rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku byli nezletilý D. a nezletilá K. V. svěřeni do výchovy matky (dále též „vedlejší účastnice“) a otci (dále též „stěžovatel“) bylo stanoveno výživné pro nezletilého D. ve výši 5 000 Kč měsíčně a pro nezletilou K. V. ve výši 4 000 Kč měsíčně s účinností od 1. října 2013 s tím, že byla určena splatnost výživného za dobu od 1. října 2013. Dále bylo rozhodnuto, že shodná úprava práv a povinností k nezletilým platí i pro dobu po rozvodu manželství rodičů. Posledním výrokem bylo rozhodnuto o nákladech řízení účastníků. Krajský soud v Ostravě na základě odvolání stěžovatele dalším napadeným rozsudkem rozhodnutí okresního soudu potvrdil a rozhodl o nákladech odvolacího řízení. Odvolací soud jednak převzal důkazy provedené soudem prvního stupně a jednak dokazování aktuálně doplnil a po vyhodnocení všech důkazů se s rozhodnutím okresního soudu ztotožnil. Po komplexním posouzení zájmů obou nezletilých dospěl k závěru, že je namístě, aby děti vyrůstaly společně, a byly tedy svěřeny společně do výchovy matky, neboť rozdělení sourozenců a skutečnost, že otec projevil zájem o svěřeni do výchovy nezletilého D., má na nezletilou K. V. negativní vliv, který se odrazil v jejím chování i prospěchu.

II.

3. Stěžovatel tvrdí, že soudy porušily jeho právo vychovávat děti a pečovat o ně dle čl. 32 odst. 4 Listiny, ale i základní právo dítěte na rodičovskou výchovu a péči. Nereflektováním zákonného kritéria zatížily svá rozhodnutí libovůlí, čímž došlo k porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny. Dle názoru stěžovatele se soudy měly podrobněji zabývat výchovnými předpoklady obou rodičů, skutečností, kdo zmařil mediaci a kdo bojkotuje komunikaci, když je zřejmé, že matka není ochotna spolupracovat, komunikovat a participovat se stěžovatelem na výchově, což je v zájmu nezletilých dětí. Matce bylo zcela legálně umožněno zneužívat své postavení výlučně vychovávat děti, a byly tak narušeny rovnocenné podmínky pro výchovu a péči dětí druhým rodičem. Stě-

žovatel tvrdí, že zneužití postavení matky, které soud nesprávným postupem legalizoval, vytvořilo pocit nespravedlnosti a bezmoci nejen u něj, ale zejména u nezletilého D., v jehož důsledku má syn nedůvěru ve spravedlnost a právní stát. Stalo se tak tím, že D. je již ve věku, kdy je schopen formulovat svůj názor, který zmiňoval opakovaně před opatrovníkem a v neposlední řadě i před krajským soudem, kdy spontánně a bez jakéhokoliv zaváhání vyjádřil svůj názor být s otcem. Měl-li soud za nedostatečné takové vyjádření a pochyboval-li o rozumové vyspělosti nezletilého, měl stanovisko ověřit znaleckým zkoumáním.

III.

4. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud účastníky řízení Krajský soud v Ostravě a Okresní soud ve Frýdku-Místku a vedlejší účastnici řízení P. P., aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

5. Krajský soud v Ostravě ve vyjádření plně odkázal na odůvodnění svého rozsudku, který dle jeho názoru odpovídá zákonu a jímž nebylo porušeno žádné ústavně zaručené právo nebo svoboda. Ústavní stížnost proto pokládá za nedůvodnou.

6. Okresní soud ve Frýdku-Místku svého oprávnění vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužil.

7. Vedlejší účastnice ve vyjádření upozornila na to, že z postoje stěžovatele je patrné, že před nezletilou K. upřednostňuje nezletilého D. Z dokazování dle jejího názoru vyplývá, že možnost rozdělení sourozenců a skutečnost, že stěžovatel projevil zájem pouze o nezletilého D., má na nezletilou K. negativní vliv. Má za to, že soudy rozhodovaly v zájmu dětí, když dospěly k závěru, že je namístě, aby oba nezletilí sourozenci vyrůstali společně. Dle jejího názoru soudy dostatečně zjistily výchovné předpoklady obou rodičů, přičemž bylo prokázáno, že vedlejší účastnice zabezpečovala potřeby dětí péčí o ně a stěžovatel se dětem věnoval v rámci jejich volnočasových aktivit. Vedlejší účastnice přitom nikdy stěžovateli nebránila ve styku s dětmi. Nepopírá, že konflikty mezi rodiči přetrvávají, což však v rámci probíhajícího rozvodového řízení není nic překvapivého. Upozorňuje i na to, že stěžovatel je značně časově vytížen, kdy i z tohoto hlediska by nebyl schopen se o děti starat v takovém rozsahu jako matka. Navíc má z přechozího manželství již dospělou dceru, se kterou tráví poměrně velkou část svého volného času. Navrhuje ústavní stížnost jako nedůvodnou zamítnout.

IV.

8. Po zvážení stížnostních námitek, příslušného spisového materiálu a obsahu napadených rozsudků dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

9. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti vychází z principu, že státní moc může být uplatňována jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny). Ústavní soud, s ohledem na ústavní vymezení svých pravomocí (čl. 87 Ústavy), respektuje skutečnost – což vyslovil v řadě svých rozhodnutí – že není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy), že mu nepřísluší právo dozoru nad rozhodovací činností soudů a že mu zpravidla ani nepřísluší přehodnocovat „hodnocení“ dokazování před nimi prováděné. Na straně druhé mu však v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy náleží posoudit, zda v řízení před soudy nebyla porušena základní práva nebo svobody stěžovatele, a v rámci toho přezkoumat, zda řízení před nimi bylo jako celek spravedlivé.

10. Stěžovatel vyjadřuje nesouhlas s tím, že soudy nevyhověly jeho požadavku a přání nezletilého D., aby byl nezletilý svěřen do jeho výchovy.

11. Referenční rámec ústavněprávního přezkumu ohledně rozhodování soudů ve věcech péče rodičů o nezletilé dítě po jejich rozchodu Ústavní soud vymezil např. v nálezu sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. února 2010 (N 32/56 SbNU 363), v němž uvedl, že k porušení ústavních práv jednoho z rodičů může dojít v případech, kdy soudy excesivním způsobem nerespektují ustanovení § 26 odst. 2 a § 50 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. V poslední době se k této otázce, řešené soudy již za účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, komplexně vyjádřil např. v nálezech sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. května 2014 (N 105/73 SbNU 683), sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. května 2014 (N 110/73 SbNU 739) a sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. září 2014 (N 176/74 SbNU 529) – dostupných též na <http://nalus.usoud.cz>.

12. V uvedených nálezech Ústavní soud konstatoval, že povinností orgánu rozhodujícího o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do péče, je sledovat a chránit především zájem nezletilého dítěte, tak jak je zakotven v čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

13. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte (viz nález sp. zn. I. ÚS 1506/13, body 22 až 24). Mezi kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v řízení o svěřeni dítěte do péče vzít v potaz, patří zejména 1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou; 2. míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby; 3. schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby a 4. přání dítěte (viz nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. května 2014, body 18 až 19).

14. Za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Současně však není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů (tamtéž, bod 23).

15. Z formulace, že nejlepší zájem dítěte musí být „předním hlediskem“, totiž zároveň vyplývá, že nejde o hledisko jediné, které soudy v řízeních týkajících se dětí musí zvažovat. Nejlepší zájem dítěte může být v konfliktu s oprávněnými zájmy ostatních osob (dalších dětí, rodičů atd.). Výbor OSN pro práva dítěte proto uznává, že je nutný určitý stupeň flexibility v aplikaci tohoto principu a případné konflikty s jinými oprávněnými zájmy je třeba řešit případ od případu. Nejlepší zájem dítěte je tedy možno, ba dokonce nutno vyvažovat s ostatními oprávněnými zájmy. Z jeho označení jako „přední hledisko“ však vyplývá, že nejlepší zájem dítěte má při vyvažování vysokou prioritu. Jinými slovy, v případném vyvažování má nejlepší zájem dítěte vyšší váhu než ostatní oprávněné zájmy, které je však nutno též vzít v potaz [viz nálezný sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. září 2014, s odkazem na Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration, 2013, CRC/C/GC/14)].

16. Jádrem nyní projednávaného případu je tedy posoudit, zda soudy dostatečně zvažily všechna výše zformulovaná kritéria z hlediska nutnosti rozhodnout v nejlepším zájmu nezletilých, a zda tedy existují důvody pro omezení rodičovských práv stěžovatele.

17. Z obsahu spisového materiálu se podává, že stěžovatel od počátku řízení nesouhlasil s návrhem vedlejší účastnice, aby děti byly svěřeny do její výlučné péče, a navrhoval střídavou výchovu (viz jeho vyjádření ze dne 13. listopadu 2012, č. I. 25), s čímž vedlejší účastnice nesouhlasila. Svě stanovisko změnil až u jednání dne 9. září 2013, kdy uvedl, že má obě děti velmi rád a chtěl by se nadále podílet na jejich výchově. Protože je mu však známo, že nezletilá K. velmi lpí na své matce, souhlasí, aby byla svěřena do její výchovy. Chtěl by však, aby jemu byl svěřen nezletilý D., neboť se domnívá, že vzhledem k jeho věku potřebuje mužský vzor. Vedlejší účastnice ani s tímto návrhem nesouhlasila, přičemž kolizní opatrovník navrhl pro případ provádění dalšího dokazování vypracovat znalecký posudek za účelem zjištění výchovných předpokladů obou rodičů a zájmu dětí na jejich rozdělení. Soud prvního stupně však již další dokazování neprováděl a rozhodl o svěřeni obou dětí do výchovy matce, když především uvedl, že je v zájmu obou nezletilých, aby nebyly trhány jejich sourozenecké vazby.

18. Odvolací soud s ohledem na odvolací argumentaci stěžovatele doplnil dokazování vyžádáním podrobné zprávy kolizního opatrovníka, z níž vyplynulo, že nezletilá K. si i nadále přeje zůstat v péči matky, a to i se svým bratrem, s nímž má hezký vztah. Nezletilý D. však projevil přání zůstat u otce, a to i přesto, že sestra chce být s matkou, neboť setkávání se sestrou ve škole, o víkendech nebo na společných výletech by mu připadalo dostatečné. Na svém stanovisku setrval i při výslechu provedeném před odvolacím soudem, kde potvrdil, že chce trvale zůstat u otce. Odvolací soud po vyhodnocení všech provedených důkazů rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, neboť stejně jako soud prvního stupně dospěl k závěru, že je namístě, aby oba nezletilí sourozenci vyrůstali společně, a byli tedy svěřeni společně do výchovy matky, neboť možnost jejich rozdělení má na nezletilou K. negativní vliv, který se odrazil v jejím chování a prospěchu. Přihlédl i k tomu, že rodiče měli po dobu svého soužití zachován jistý model fungování rodiny, kdy matka zabezpečovala běžné potřeby dětí a otec se dětem věnoval v rámci volného času, v němž je vedl k různým aktivitám, přičemž nic nebránil tomu, aby i po rozchodu rodičů zůstal takový výchovný režim zachován.

19. Z uvedeného vyplývá, že soudy svá rozhodnutí o tom, kterému z rodičů svěří děti do výchovy, opřely o zájem obou dětí, aby mohly nadále vyrůstat spolu, a nebyly tak po rozchodu rodičů zpřetrhány jejich sourozenecké vazby. Rozhodly tak za situace, kdy nezletilý D. opakovaně (v rámci výslechu před opatrovníkem i soudem) projevil jednoznačný zájem zůstat s otcem i přesto, že nezletilá K. před opatrovníkem vyslovila přání zůstat spolu s bratrem u matky. Před postojem nezletilého D., který měl v době rozhodování odvolacího soudu již téměř 15 let, tak zohlednily především zájem nezletilé K., když z provedeného dokazování shodně vyvodily, že možnost rozdělení sourozenců na ni má negativní vliv. Vyšly přitom pouze ze zprávy opatrovníka, před nímž nezletilá měla vyjádřit obavu, že ji otec nemá rád a že upřednostňuje nezletilého D., kterého chce do své péče, a ze zprávy základní školy, z níž vyplynulo, že u nezletilé došlo v poslední době ke zhoršení prospěchu a chování, které podle ní samotné souvisí s domácím prostředím a s tím, že nemá dostatečný klid na přípravu do školy a že se otec více věnuje staršímu sourozenci. Další skutečnosti (výchovnou způsobilost obou rodičů, osobnosti nezletilých, rizika jejich rozdělení, důvody pro svěřeni nezletilého D. do péče otce) již v tomto kontextu nezjišťovaly. Opatrovník nezletilých přitom již u jednání před soudem prvního stupně dne 9. září 2013 vzhledem k návrhu stěžovatele děti rozdělit navrhol vypracování znaleckého posudku za účelem zjištění výchovných předpokladů obou rodičů i zájmu dětí na jejich rozdělení a porušení sourozeneckých vazeb. Uvedený návrh však nebyl vyslyšen, byť se i dle názoru Ústavního soudu jeví opatření takového objektivního důkazu pro posouzení dané věci ve všech jejích souvislostech potřebným.

20. I když postoj nezletilého D. není jediným hlediskem pro rozhodování soudů o tom, kterému z rodičů bude svěřen do výchovy, vzhledem k jeho dostatečné rozumové a emocionální vyspělosti v jeho věku (o níž ani soudy nepochybovaly) je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Pokud se dostal do konfliktu se zájmy jeho mladší sestry (i zájmy vedlejší účastnice), soudy měly svá rozhodnutí založit na pečlivém a komplexním posouzení všech relevantních skutečností (nikoli pouze zájmů sestry nezletilého vyvozených toliko z jejích obav, přání a zhoršeného chování), přičemž při vyvažování jednotlivých oprávněných zájmů měly mít na zřeteli, že zájem nezletilého D. má vysokou prioritu.

21. Ústavní soud uzavírá, že v napadených rozsudcích absentuje řádné odůvodnění závěru o vhodnějších výchovných podmínkách na straně matky, přičemž při zvažování zájmu nezletilého D. nejsou zohledněna všechna relevantní kritéria tak, jak jsou interpretována v judikatuře Ústavního soudu (viz body 12 až 15 výše). Postupem soudů obou stupňů tak bylo zasaženo do základního práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo rodiče na péči o dítě dle čl. 32 odst. 4 Listiny.

22. Z uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 8

K nesprávnému poučení účastníka řízení o lhůtě k doplnění dovolání

K odepření přístupu k soudu dochází i v případě, kdy se Nejvyšší soud odmítne zabývat doplněním dovolání (podaným v souladu s výzvou okresního soudu a ve lhůtě jím stanovené), neboť má za to, že okresní soud stěžovateli poskytl lhůtu delší, než dovoluje zákon (§ 241b odst. 3 věta druhá o. s. ř.).

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 20. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 3157/14 ve věci ústavní stížnosti Pavla Vejmelky, zastoupeného JUDr. Helenou Hrubou, advokátkou, se sídlem Lidická 289/20, Opava, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2014 č. j. 33 Cdo 1111/2014-159 o odmítnutí stěžovatelova dovolání, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a O2 Czech Republic, a. s., se sídlem Za Brumlovkou 266/2, Praha 4 – Michle, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2014 č. j. 33 Cdo 1111/2014-159 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

Odůvodnění**I. Podstatný obsah ústavní stížnosti**

1. Ústavní stížností, předanou k poštovní přepravě dne 25. 9. 2014 v zákonem stanovené lhůtě (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], brojí stěžovatel proti v záhlaví citovanému usnesení Nejvyššího soudu, neboť má za to, že jím bylo porušeno jeho základní právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti spatřuje namítané porušení svého základního práva na spravedlivý proces v procesním postupu Nejvyššího soudu, který stěžovatelem podané dovolání odmítl podle ustanovení § 243c odst. 1 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) s tím, že lhůta k doplnění dovolání skončila již dne 4. 2. 2014, aniž by se vypořádal s důsledky výzvy soudu prvního stupně (Okresního soudu v Opavě) ze dne 24. 1. 2014, kterou byl stěžovatel vyzván k doplnění svého dovolání, a to ve lhůtě jednoho měsíce. Dle stěžovatele je takový postup Nejvyššího soudu rozporný s ústavním pořádkem s ohledem na ochranu dobré víry v nabytá práva, konstituovaná akty orgánů veřejné moci, přičemž případné vadné poučení o procesních právech nemůže jít k tíži adresátů. Nadto stěžovatel namítá, že se nachází i v přímém rozporu s judikaturou Ústavního soudu, konkrétně pak se závěry obsaženými v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3042/11 ze dne 14. 11. 2012 (N 188/67 SbNU 265) – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou rovněž dostupná na <http://nalus.usoud.cz>.

II. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

3. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil účastník řízení (Nejvyšší soud) a vedlejší účastník řízení (O2 Czech Republic, a. s.).

4. Nejvyšší soud ve svém vyjádření znovu rekapituloval svůj procesní postup i okolnosti, které odůvodňovaly jím přijatý závěr o opožděnosti stěžovatelem podaného dovolání. „[Stěžovatel] včas, tj. před uplynutím uvedené lhůty, požádal o ustanovení zástupce pro dovolací řízení. Okresní soud v Opavě usnesením ze dne 12. 11. 2013 přiznal stěžovateli pro dovolací řízení osvobození od soudních poplatků a ustanovil mu pro dovolací řízení zástupkyni JUDr. Helenu Hrubou, advokátku. V části týkající se ustanovení zástupkyně nabylo usnesení dne 4. 12. 2013 právní moci. Od tohoto okamžiku začala ve smyslu § 241b odst. 3 věty druhé o. s. ř. běžet dvouměsíční lhůta, v jejímž průběhu muselo být dovolání doplněno o shora vytkené obligatorní náležitosti; jde o lhůtu zákonnou, kterou nelze prodloužit. Poslední den lhůty připadl na úterý 4. 2. 2014. Ustanovená zástupkyně dovolání stěžovatele doplnila podáním z 27. 2. 2014, tedy pozdě.“ Ve vztahu k postupu Okresního soudu v Opavě pak uvedl, že „mohl stěžovatele, resp. jeho zástupkyni vyzvat k doplnění dovolání; lhůtu k odvolání vad však měl stanovit tak, aby neuplynula později než lhůta uvedená v § 241b odst. 3 o. s. ř.“. Z těchto důvodů tak považoval ústavní stížnost za nedůvodnou.

5. Vedlejší účastník řízení O2 Czech Republic, a. s., ve svém vyjádření uvedl, že „ani poté, co byla právní zástupkyně stěžovatele vyzvána přípisem okresního soudu (ve dvouměsíční propadlé lhůtě) k odstranění vady dovolání, nelze tuto výzvu považovat za prodloužení zákonem stanovené dvouměsíční lhůty, v tomto případě plynoucí od 4. 12. 2013“. Nadto zdůraznil, že postup Nejvyššího soudu je v souladu s jeho judikaturou (zde odkázal

na rozhodnutí „č. j. 29 Odo 108/2002 ze dne 18. 6. 2003, č. j. 22 Cdo 3261/2011 ze dne 26. 10. 2011, č. j. 32 Cdo 1310/2011 ze dne 25. 5. 2011“) i judikaturou Ústavního soudu [zde odkázal na usnesení sp. zn. III. ÚS 1452/14 ze dne 10. 6. 2014 a sp. zn. IV. ÚS 2100/13 ze dne 15. 10. 2013 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)], a proto navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

III. Podstatný obsah spisu

6. Ze spisu Okresního soudu v Opavě sp. zn. 7 C 132/2011 Ústavní soud zjistil následující skutečnosti.

7. Okresní soud v Opavě rozsudkem ze dne 25. 4. 2013 č. j. 7 C 132/2011-87 zamítl (výroky I a II) jako nedůvodnou žalobu stěžovatele, jíž se po vedlejších účastníkovi řízení domáhal jednak zaplacení částky 121,65 Kč coby zbylého peněžního kreditu na jeho SIM kartě, jednak odblokování SIM karty k jeho telefonnímu číslu nebo zaslání veškerých dat uložených na této SIM kartě, a to s odůvodněním, že mu bylo odepřeno využívat telekomunikačních služeb společnosti O2, když mu bylo předmětné telefonní číslo zrušeno na základě oznámení, že po dobu šesti měsíců aktivně toto číslo nevyužil a ani jednou nedobil peněžní kredit. Dále okresní soud rozhodl o nákladech řízení (výrok III).

8. O stěžovatelem podaném odvolání proti tomuto rozsudku okresního soudu následně rozhodl Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 22. 8. 2013 č. j. 8 Co 541/2013-117 tak, že napadený rozsudek okresního soudu podle ustanovení § 219 o. s. ř. jako věcně správný potvrdil. Dále pak rozhodl o nákladech odvolacího řízení (výrok II).

9. Proti uvedenému rozsudku krajského soudu podal stěžovatel dne 26. 9. 2013 dovolání (č. l. 122 spisu), aniž by však byl právně zastoupen. Proto jej Okresní soud v Opavě usnesením ze dne 1. 10. 2013 č. j. 7 C 132/2011-124 vyzval, aby si pro podání dovolání v této věci „zvolil zástupce advokáta a aby jeho prostřednictvím podal řádné dovolání“.

10. Na tuto výzvu reagoval stěžovatel podáním ze dne 9. 10. 2013 (č. l. 131 spisu), v němž jednak podle ustanovení § 30 o. s. ř. žádal o ustanovení právního zástupce, „který jeho dovolání doplní a bude jej v řízení zastupovat“, jednak žádal o osvobození od soudních poplatků pro dovolací řízení. Okresní soud v Opavě oběma těmito žádostem usnesením ze dne 12. 11. 2013 č. j. 7 C 132/2011-138 vyhověl a stěžovateli ustanovil právního zástupce JUDr. H. Hrubou. Výrok usnesení o ustanovení advokáta nabyl právní mocí dne 4. 12. 2013.

11. Na č. l. 149 spisu se dále nachází pokyn ze dne 23. 1. 2014 podepsaný soudcem Okresního soudu v Opavě Mgr. V. Špalkem, jímž kanceláři soudu ukládá, aby do datové schránky právní zástupkyně stěžovatele bylo odesláno podání stěžovatele ze dne 26. 9. 2013 (označené jako dovolání)

k doplnění, k čemuž jí byla stanovena lhůta jednoho měsíce. Na základě tohoto pokynu pak byl zástupkyni stěžovatele do datové schránky doručen přípis Okresního soudu v Opavě ze dne 24. 1. 2014 ve znění: „V právní věci výše uvedené Vám zasiláme podání žalobce s tím, abyste toto podání jako soudem ustanovená zástupkyně žalobce pro dovolací řízení ve lhůtě 1 měsíce doplnila“, jak se podává z jeho kopie přiložené stěžovatelem k ústavní stížnosti, neboť jeho originál ve spisu okresního soudu založen není, nicméně je tam založeno potvrzení o dodání a doručení tohoto přípisu do datové schránky právní zástupkyně stěžovatele, datované k 27. 1. 2014.

12. Právní zástupkyně stěžovatele na uvedenou výzvu reagovala podáním ze dne 27. 2. 2014, jímž doplnila dovolání stěžovatele ze dne 26. 9. 2013, které bylo posléze doručeno vedlejšímu účastníkovi řízení k vyjádření. Následně Okresní soud v Opavě dne 10. 3. 2014 věc předložil Nejvyššímu soudu k rozhodnutí o dovolání.

13. Nejvyšší soud o tomto dovolání rozhodl ústavní stížností napadeným usnesením tak, že je podle ustanovení § 243c odst. 1 věty první o. s. ř. odmítl, a to s odkazem na ustanovení § 241b odst. 3 věty druhé o. s. ř., dle něhož „nebyla-li v době podání dovolání splněna podmínka uvedená v § 241, běží tato lhůta až do uplynutí lhůty, která byla dovolateli určena ke splnění této podmínky; požádal-li však dovolatel před uplynutím lhůty o ustanovení zástupce (§ 30), běží lhůta podle věty první znovu až od právní moci usnesení, kterým bylo o této žádosti rozhodnuto“. Nejvyšší soud vycházel ze skutečnosti, že výrok usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 12. 11. 2013 o ustanovení právní zástupkyně stěžovatele pro dovolací řízení nabyl právní moci dne 4. 12. 2013. „Zástupkyně (stěžovatele) mohla dovolání doplnit ve dvouměsíční lhůtě plynoucí od právní moci výroku usnesení, kterým byla ustanovena (tj. od 4. 12. 2013); poslední den lhůty připadl na úterý 4. 2. 2014 (§ 57 odst. 2, 3 o. s. ř.)“. Proto Nejvyšší soud konstatoval, že k doplnění dovolání podáním ze dne 27. 2. 2014, které bylo tentýž den doručeno okresnímu soudu, „nemohl dovolací soud pro opožděnost přihlídnout (marným uplynutím lhůty se vady dovolání stávají neodstranitelnými)“.

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

IV.a) Obecná východiska hodnocení namítaného porušení práva na spravedlivý proces

14. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky]. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení toho, zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat

za spravedlivé. Jak Ústavní soud opakovaně judikoval, základní práva a svobody působí jako regulativní ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva; současně tyto ideje determinují výklad právních norem. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy), anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá porušení základního práva a svobody [srov. např. náleze sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235); náleze sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. 9. 2010 (N 206/58 SbNU 857) nebo stěžovatelem citovaný náleze sp. zn. IV. ÚS 3042/11].

15. Podstatu ústavní stížnosti tvoří nesouhlas stěžovatele s procesním postupem Nejvyššího soudu, na jehož základě došlo k odmítnutí jím podaného dovolání a v němž spatřuje porušení svého práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

16. Za jedno z takových porušení práva na spravedlivý proces, jehož imanentní součástí je i právo jednotlivců domáhat se ochrany svých práv soudní cestou, je třeba nezbytně považovat svévolné odmítnutí meritorního přezkumu (*denegatio iustitiae*) z důvodu restriktivního či „přepjatě formalistického“ výkladu příslušných procesních pravidel podmiňujících přístup jednotlivců k soudu, resp. stanovujících podmínky pro připuštění meritorního přezkumu jednotlivých podání. Taková pravidla a podmínky jsou obecné soudy povinny interpretovat a aplikovat tak, aby dodržely maximy práva na spravedlivý proces vymezené Listinou a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Při jejich výkladu musí obecné soudy vždy přihlídnout k tomu, že účastník řízení svým podáním sleduje ochranu svých subjektivních práv, a proto je třeba bdít nad tím, zda tato omezení jsou proporcionální ochraně základního práva, a to nikoliv pouze v rovině normativní, ale též při posuzování konkrétního případu v rovině výkladu a aplikace takových omezení, neboť základní práva nevytvářejí pouze rámec normativního obsahu podústavního práva, nýbrž právě i rámec jeho interpretace [srov. k tomu např. náleze sp. zn. I. ÚS 2030/07 ze dne 11. 9. 2007 (N 138/46 SbNU 301) a judikaturu tam uvedenou].

17. Uvedené platí tím spíše za situace, pokud postup obecných soudů implikuje tak významný zásah do procesního postavení účastníka řízení, jehož důsledkem je jeho úplné vyloučení z řízení, resp. nezvratné odepření meritorního přezkumu jeho podání, jako tomu ostatně bylo v nyní projednávaném případě při posouzení přípustnosti stěžovatelem podaného dovolání ze strany Nejvyššího soudu.

18. Ústavní soud totiž ve své judikatuře setrvale zdůrazňuje, že shora uvedené maximy platí i pro řízení o dovolání před Nejvyšším soudem. Přestože dovolání představuje mimořádný opravný prostředek, jehož existence sama nepožívá ústavněprávní ochrany, rozhodování o něm nemůže být

vyjmutu z rámce ústavněprávních principů a ústavně garantovaných práv a svobod, včetně práva na spravedlivý proces, garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355); nález sp. zn. I. ÚS 2030/07 ze dne 11. 9. 2007 (N 138/46 SbNU 301); nález sp. zn. IV. ÚS 2117/09 ze dne 15. 3. 2010 (N 51/56 SbNU 553); nález sp. zn. II. ÚS 475/13 ze dne 24. 6. 2014 (N 129/73 SbNU 941) či nález sp. zn. I. ÚS 3106/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 196/75 SbNU 211)].

19. Proto Ústavní soud v minulosti kupříkladu konstatoval, že pokud Nejvyšší soud odmítne dovolání jako opožděné, ačkoliv bylo podáno ve lhůtě, poruší tím ústavně zaručené právo dotčeného účastníka řízení na řádný proces [srov. nález sp. zn. III. ÚS 938/06 ze dne 15. 1. 2009 (N 9/52 SbNU 99)]. Opakovaně rovněž zdůraznil, že nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci spočívající ve vadném poučení o procesních právech nemožou jít k tíži těch, kteří se na soud obracejí jako na ochránce svých základních práv a svobod [srov. nález sp. zn. I. ÚS 167/98 ze dne 13. 10. 1999 (N 139/16 SbNU 45) či nález sp. zn. III. ÚS 674/04 ze dne 14. 4. 2005 (N 85/37 SbNU 173)]. Nebylo by proto kupříkladu spravedlivé, aby pochybení soudu tkvící ve vadném poučení o délce lhůty k podání dovolání poskytnutém účastníkům řízení odvolacím soudem šlo k tíži těchto účastníků, a to tím spíše, že v právním státě by měla platit zásada, že soud zná právo [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 618/01 ze dne 20. 2. 2002 (N 20/25 SbNU 153) či nález sp. zn. II. ÚS 1331/07 ze dne 27. 11. 2007 (N 207/47 SbNU 255)].

IV.b) Aplikace ústavněprávních východisek na projednávaný případ

20. Výše předestřená obecná východiska jsou aplikovatelná i na nyní projednávaný případ stěžovatele, neboť samotný procesní postup Nejvyššího soudu a jej odůvodňující závěry jsou s nimi ve zřetelném rozporu. Jak vyplývá z odůvodnění ústavní stížností napadeného usnesení a rovněž z obsahu vyjádření k ústavní stížnosti, Nejvyšší soud shledal postup Okresního soudu v Opavě, který ve výzvě ze dne 24. 1. 2014 k doplnění dovolání stěžovateli poskytl lhůtu delší, než dovoluje zákon (§ 241b odst. 3 věta druhá o. s. ř.), nesprávným. Při posouzení přípustnosti dovolání nicméně tomuto postupu okresního soudu a především jeho důsledkům pro jednání stěžovatele (resp. jeho právní zástupkyně) nepřikládal žádnou relevanci, následkem čehož k podání stěžovatele předloženému v takto stanovené lhůtě nepřihlížel a stěžovatelovo dovolání meritorně neprojednal. Tím ovšem Nejvyšší soud dle názoru Ústavního soudu odňal stěžovateli právo na přístup k soudu a právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, když v takové situaci nelze stěžovateli přičítat k tíži nesprávný postup okresního soudu, neboť právě tento procesní postup měl za důsledek opožděnost (doplnění) předmětného dovolání, nikoliv jednání stěžovatele, který se prokazatelně držel pokynů obsažených v předmětné výzvě okres-

ního soudu. Jinými slovy, stěžovatel, resp. jeho právní zástupkyně, při svém jednání presumoval správnost výzvy okresního soudu k doplnění dovolání a v něm stanovené lhůty, a legitimně tedy očekával, že dovolání bude pro-
jednatelné, bude-li postupovat v souladu s těmito pokyny.

21. Tímto je nesprávnost postupu Nejvyššího soudu ještě umocněna, neboť v konečném důsledku nabourává důvěru jednotlivců v rozhodovací činnost orgánů státu (ať už jde o rozhodování orgánů moci zákonodárné, výkonné či soudní), která je jedním ze základních atributů právního státu, neboť podstatou uplatňování veřejné moci v demokratickém právním státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky) je princip dobré víry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci a ochrana dobré víry v nabytá práva konstituovaná akty veřejné moci, ať už v individuálním případě plynou přímo z normativního právního aktu, nebo z aktu aplikace práva. Princip dobré víry působí bezprostředně v rovině subjektivního základního práva jako jeho ochrana, v rovině objektivní se pak projevuje jako princip presumpce správnosti aktu veřejné moci [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 150/01 ze dne 9. 10. 2003 (N 117/31 SbNU 57); nález sp. zn. IV. ÚS 42/09 ze dne 29. 12. 2009 (N 260/55 SbNU 509) či nález sp. zn. IV. ÚS 298/09 ze dne 1. 3. 2010 (N 35/56 SbNU 391)].

22. Ústavní soud se tak neztotožňuje ani s názorem vedlejšího účastníka řízení, který postup Nejvyššího soudu označil za správný a souladný s judikaturou Nejvyššího soudu, resp. Ústavního soudu. Nelze totiž odhlédnout od skutečnosti, že jím použité odkazy na příslušná usnesení Ústavního soudu nejsou relevantní, neboť vycházely z odlišných skutkových okolností (nesprávné poučení o přípustnosti dovolání; žádost o ustanovení advokáta, aniž by bylo následně podáno dovolání; atp.). Uvedené shodně platí i ve vztahu k citovaným rozhodnutím Nejvyššího soudu, ve kterých ostatně Nejvyšší soud (kupříkladu v usnesení sp. zn. 32 Cdo 1310/2011) ani zdaleka nezaujal tak restriktivní výklad příslušných ustanovení o. s. ř., jímž by fakticky odpíral právo dotčených jednotlivců na přístup k soudu a právo na soudní ochranu, jako tomu bylo v nyní projednávaném případě.

23. Naopak, jak stěžovatel správně poukázal na nález sp. zn. IV. ÚS 3042/11, Ústavní soud v minulosti již – v podstatě v stejné procesní situaci – Nejvyššímu soudu vytkl, že se tímto postupem dopouští odepření přístupu k soudu, a porušuje tak právo na spravedlivý proces. Jak nicméně plyne z nyní projednávané věci, Nejvyšší soud tento právní názor povytče nerespektuje.

24. S ohledem na výše uvedené proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Nejvyššího soudu zrušil. Bez ohledu na skutečnost, zda považuje procesní postup okresního soudu za správný či nikoliv, proto

II. ÚS 3157/14

č. 8

při opětném posouzení splnění podmínek dovolacího řízení se Nejvyšší soud vypořádává též s doplněním dovolání stěžovatele ze dne 27. 2. 2014, doručeným Okresnímu soudu v Opavě.

25. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 9

**K právu na zákonného soudce
K rozvrhu práce Nejvyššího soudu**

Připouští-li rozvrh práce soudu úvahu interpretující konkrétní jeho ustanovení (typicky pojem „kvalifikace sporné právní otázky“), musí být při posuzování otázky zachování ústavního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod z okolností případu zřejmé, že při výkladu tohoto pojmu nešlo o libovůli, která by vytvářela prostor pro neopodstatněný (účelový) výběr soudce, nýbrž o postup racionální, logický a zdůvodnitelný.

Nález

Ústavní soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jiřího Zemánka a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) – ze dne 21. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 1589/13 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Pavla Klána, správce konkursní podstaty úpadce Vojenské stavby CZ, a. s., se sídlem Praha 9, Sokolovská 278, zastoupeného Mgr. Luisem Velázquezem, advokátem, se sídlem Praha 8, Za Poříčskou bránou 390/18, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2013 č. j. 21 ICdo 16/2012-94, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 10. 2011 č. j. 101 VSPH 134/2011-71, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí stěžovatelovy žaloby o určení pravosti pohledávky přihlášené do insolvenčního řízení, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Praze jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I. Řízení před obecnými soudy**

1. Stěžovatel (v řízení před obecnými soudy žalobce) se návrhem podaným u Městského soudu v Praze dne 17. 5. 2010 domáhal proti žalované insolvenční správce dlužníka Vojenské stavby – státní podnik v likvidaci (dále jen „dlužník“) určení pravosti pohledávky ve výši 12 081 250,50 Kč přihlášené do insolvenčního řízení dlužníka. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 6. 6. 2011 č. j. 93 ICm 367/2010-36 byla žaloba zamítnuta.

2. Vrchní soud v Praze ústavní stížností napadeným rozsudkem rozsudek Městského soudu v Praze potvrdil.

3. Proti rozhodnutí odvolacího soudu podal stěžovatel dne 3. 2. 2012 dovolání, které bylo ústavní stížností napadeným usnesením dovolacího soudu odmítnuto jako nepřípustné, neboť neshledal, že by otázky předestřené stěžovatelem byly otázkami zásadního právního významu (konkrétně zda „pracovněprávní povaha vztahu mezi dlužníkem a jeho bývalými zaměstnanci vylučuje aplikaci ustanovení § 454 občanského zákoníku v případě plnění poskytnutého úpadcem jednajícím v právním omylu, že je k plnění povinen“, zda „došlo k přechodu pracovněprávních závazků dlužníka vůči jeho bývalým zaměstnancům na společnost Vojenské stavby, a. s. v případě, kdy v rámci privatizace majetku dlužníka nedošlo k jeho zrušení ani zániku“, a zda „dobrovolnost poskytnutého plnění úpadcem jednajícím v právním omylu, že je k plnění povinen, sama o sobě vylučuje existenci příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním dlužníka a vznikem škody na majetku úpadce“). O dovolání rozhodl senát Nejvyššího soudu pod označením 21 ICdo ve složení předseda JUDr. Ljubomír Drápal, soudci JUDr. Zdeněk Novotný a JUDr. Mojmír Putna.

II. Tvrzení stěžovatele

4. Ve včasné podané ústavní stížnosti napadá stěžovatel shora uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu s tvrzením, že jím bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Dále namítá porušení čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a čl. 2 odst. 2 Listiny zakotvujících povinnost uplatňovat státní moc jen způsobem, který stanoví zákon. Jak stěžovatel dále uvádí, vzhledem k dikci ustanovení § 72 odst. 4 ve spojení s § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) je nucen napadnout rovněž rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, ačkoliv k dominantnímu porušení základních práv došlo dle stěžovatele rozhodnutím Nejvyššího soudu.

5. Stěžovatel shora vymezené protiústavní vady napadeného usnesení dovolacího soudu opírá o dvě tvrzení. Jednak dovolací soud rozhodoval podle stěžovatele v jiném senátu, než byl podle rozvrhu práce příslušný, jednak dovolací soud dospěl dle stěžovatele k právnímu názoru odlišnému od právního názoru již vyjádřeného v předchozí judikatuře dovolacího soudu, o kterou se opírala argumentace stěžovatele, přičemž v případě, že dojde ke kolizi mezi právními názory na obdobnou problematiku, je povinností rozhodujícího senátu zastávajícího odlišný právní názor, než byl vysloven v předchozích rozhodnutích dovolacího soudu, řízení přerušit a věc předložit velkému senátu kolegia Nejvyššího soudu. Stěžovatel uzavírá

rá, že pokud tak příslušný senát Nejvyššího soudu nepostupuje a ve věci sám rozhodne (v rozporu s předchozí relevantní judikaturou), dochází k uplatňování státní moci v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny, čímž je řízení zatíženo vadou nesprávně obsazeného soudu, jež v rovně ústavněprávní představuje porušení ústavního práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny.

6. Stěžovatel tvrdí, že podstata incidenčního sporu spočívala v uplatnění pohledávky vzniklé úpadci poskytnutím peněžitého plnění z titulu regresních náhrad za ztrátu na výdělku bývalým zaměstnancům dlužníka namísto dlužníka, čímž mělo dojít na straně dlužníka k bezdůvodnému obohacení. Podle stěžovatele by mělo být nesporné, že předmětem dovolacího řízení byl incidenční spor o pravost přihlášené pohledávky, tak jak je vymezen v ustanovení § 159 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Za této situace se tak dle stěžovatele jednalo o dovolání ve sporu vyvolaném insolvenčním řízením, k jehož projednání a rozhodnutí byl podle pravidel rozvrhu práce výlučně příslušný senát č. 29, neboť tato agenda spadala do jeho specializované druhové působnosti.

7. Dle přesvědčení stěžovatele nebylo v projednávané věci možno aplikovat větu druhou pravidel pro přidělování věcí obsažených v rozvrhu práce dovolacího soudu [„Pro určení přidělení věci jednotlivým senátům je určující charakter (hmotněprávní, popř. procesněprávní kvalifikace) sporné právní otázky, kterou má dovolací soud řešit nebo je za takovou v dovolání označena“], neboť tato pravidla se dle stěžovatele vztahují pouze na věci, v nichž nelze určit specializovanou druhovou působnost jednotlivých senátů, a je tedy třeba zkoumat hmotněprávní či procesněprávní povahu sporných právních otázek.

8. V této souvislosti stěžovatel zdůrazňuje, že stěžejní právní otázkou podléhající dovolacímu přezkumu bylo posouzení přípustnosti konkurence (souběhu) odpovědnosti za vydání bezdůvodného obohacení podle ustanovení § 451 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, a podle ustanovení § 454 občanského zákoníku v případě plnění za jiného v důsledku právního omylu. Z uvedeného tak stěžovatel dovozuje, že ani v případě posuzování hmotněprávní povahy sporné právní otázky by nebyla dána působnost senátu č. 21, nýbrž senátů č. 23, 28, 32 a 33.

9. Stěžovatel dále uvádí, že dovolací soud nepřezkoumal ani se jinak nevypořádal s další neméně významnou relevantní částí dovolací argumentace zabývající se právní otázkou faktického splnění závazku dlužníka vůči jeho věřiteli třetí osobou, která neměla objektivně právní povinnost plnit, a s tím související zákonnou a soudní ochranou dobré víry oprávněného věřitele a subjektu poskytujícího plnění, která musí mít přednost před ochranou dlužníka, za něhož bylo plněno, přestože stěžovatel v dovolání

namítal, že takto nalézacím a odvolacím soudem provedená aplikace a interpretace platného právního řádu vykazuje znaky nepřipustné rezignace na nalézání spravedlivého rozhodnutí, ke kterému je soudce v prostředí materiálního právního státu povinen.

III. Vyjádření účastníků řízení

10. Ústavní soud si vyžádal spis a vyjádření účastníků řízení, jejichž rozhodnutí byla ústavní stížností napadena.

11. Za dovolací soud zaslal vyjádření předseda rozhodujícího senátu JUDr. Ljubomír Drápal. K otázce tvrzené nepřislušnosti senátu 21 Cdo uvádí, že pro přidělení věci do soudního oddělení (senátu) Nejvyššího soudu je podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu určující charakter (hmotněprávní, popř. procesněprávní kvalifikace) sporné právní otázky, kterou má dovolací soud řešit nebo je za takovou v dovolání označena, přičemž za takovou může být podle okolností věci označena i otázka předběžná. Ve vyjádření se ztotožňuje se stěžovatelem v tom, že předmětem dovolacího řízení byl v posuzovaném případě incidenční spor. Stěžovatel však pomíjí, že spornou právní otázkou, která měla povahu otázky předběžné, bylo určení pravosti pohledávky vzniklé tím, že domnělý zaměstnavatel plnil na uspokojení pracovněprávních nároků skutečného zaměstnavatele, což je právní otázka, jejíž řešení spadá podle rozvrhu práce do působnosti soudního oddělení (senátu) 21 Cdo. Projednávaná věc byla po předložení Nejvyššímu soudu původně přidělena soudnímu oddělení (senátu) 29 Cdo, který ji s poukazem na předběžnou otázku předal soudnímu oddělení (senátu) 21 Cdo. Uvedený postup je v souladu s rozvrhem práce, a věc proto projednalo a rozhodlo soudní oddělení 21 Cdo.

12. K druhé námitce vznesené stěžovatelem pak předseda rozhodujícího senátu uvádí, že pro vyřešení sporné právní otázky byla v projednávané věci rozhodující ustálená judikatura soudů, podle níž nenáleží právo učinit právní úkon směřující k zániku nároku z pracovněprávních vztahů uspokojením nároku kterékoliv třetí osobě a plnění poskytnuté osobou odlišnou od účastníků pracovněprávního vztahu může být způsobitelným důvodem zániku nároku z pracovněprávního vztahu jeho uspokojením jen tehdy, jestliže to pracovněprávní předpisy připouštějí (s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2003 sp. zn. 21 Cdo 323/2003, který byl uveřejněn pod č. 39 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2004). Jak dále dovolací soud konstatuje, uvedené závěry zcela postačovaly k rozhodnutí sporu. Dovolací soud dále uvádí, že se v rozhodnutí vyjádřil též ke vztahu bezdůvodného obohacení podle § 451 a 454 občanského zákoníku, a odkázal v tomto směru na judikaturu soudů, která je dle něj dlouhodobě ustálená a jednoznačná. Dovolací soud připouští, že byla přijata též rozhodnutí, která této judikatuře neodpovídají. Senát 21 Cdo přihlédl k tomu,

že šlo o rozhodnutí zcela ojedinělá (ojediněle vybočující z jinak nepochybného výkladu) a že v nich přijaté závěry se sice odvolávají na judikaturu (předurčenou zejména zprávou publikovanou pod č. 1 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1979), ale ve skutečnosti svědčí o jejím nepochopení a zkreslení, a přijal v tomto směru (možná nadbytečně) závěry v usnesení uvedené. Namítá-li stěžovatel, že věc měla být předložena velkému senátu kolegia, přehlíží dle dovolacího soudu, že pro hmotněprávní posouzení věci nešlo o závěry určující, a je podivné, že se sám dovolává rozhodnutí sp. zn. 33 Odo 2291/2006 nebo 28 Cdo 96/2010, ačkoliv nebyla přijata velkým senátem, i když byla (ve výše uvedeném smyslu) v rozporu s mnoha jinými rozhodnutími Nejvyššího soudu. Na závěr pak navrhuje ústavní stížnost odmítnut jako zjevně neopodstatněnou.

13. Za odvolací soud zaslal vyjádření předseda senátu JUDr. František Kučera, přičemž odkazuje na odůvodnění svého rozhodnutí. Jak dále uvádí, je z ústavní stížnosti zřejmé, že v podstatné části výhrady směřují především proti rozhodnutí soudu dovolacího, přičemž tyto výhrady považuje za nedůvodné. Závěrem navrhuje, aby stížnost byla shledána „důvodnou“, ovšem s ohledem na celkový obsah vyjádření jde o zjevnou chybu v psaní.

14. Ústavní soud si dodatečně vyžádal též vyjádření předsedy občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu JUDr. Františka Ištvánka o pohybu věci sp. zn. ICdo 16/2012. Předseda kolegia ve svém vyjádření uvádí, že podle čl. 13 jednacího řádu Nejvyššího soudu (dále „jednací řád“) předseda kolegia zejména a) organizuje a řídí činnost kolegia a kanceláře kolegia, b) rozhoduje ve sporných případech o přidělení věci do senátu atd. Podle čl. 7 odst. 1 jednacího řádu dojde-li mezi senáty téhož kolegia k neshodě o tom, kterému senátu podle rozvrhu práce přísluší vyřízení věci, určí příslušný senát předseda kolegia. Předsedovi kolegia předkládá spis k určení příslušného senátu řídicí předseda senátu, kterému byla věc určena k vyřízení jako prvnímu, po písemném vyjádření řídicího předsedy senátu, který s převzetím věci nesouhlasí. Rozvrh práce Nejvyššího soudu pro rok 2012 v části občanskoprávního a obchodního kolegia uvádí pravidla pro přidělování věcí, mj. stanoví, že předseda kolegia prostřednictvím dozorců úřednice kolegia přiděluje dovolací agendu jednotlivým senátům podle jejich působnosti, přičemž pro určení přidělení věci jednotlivým senátům je určující charakter (hmotněprávní, popřípadě procesněprávní kvalifikace) sporné právní otázky, kterou má dovolací soud řešit nebo je za takovou v dovolání označena. Za takovou může být podle okolností věci označena i otázka předběžná. V roce 2012 napadlo u Nejvyššího soudu 4 036 dovolacích věcí zapsaných do rejstříků Cdo a ICdo.

15. Ve svém vyjádření dále předseda občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu uvádí, že napadlé věci jsou zapisovány do jednotlivých soudních oddělení podle specializace oddělením evidence pod

přímým vedením dozorčí úřednice při organizační a řídicí odpovědnosti předsedy kolegia. Ta se běžně ve vztahu k zápisu jednotlivých věcí projevuje jen výjimečně formou vyjádření odborného předběžného názoru ve sporných (složitě určitelných) případech. Dojde-li k zápisu, k němuž má předseda senátu, jemuž byla věc zapsána, výhrady, předkládá věc k posouzení působnosti předsedovi senátu, do jehož působnosti podle jeho názoru náleží. Teprve tehdy, jestliže ten návrh na zápis věci neakceptuje, vzniká negativní kompetenční konflikt, který rozhoduje předseda kolegia. V praxi k tomu dochází v méně než 1% všech zápisů, obvykle právě proto, že je zapotřebí řešit jako otázku předběžnou právní problematiku, která nezákládala původní zápis, nebo proto, že by oba či více senátů mohly podle své rozvrhem práce vymezené působnosti dovolání, vztahující se k více právním otázkám, řešit. V předmětném řízení sp. zn. ICdo 16/2012 byla podle obsahu pomocného spisu a rejstříkového záznamu věc zapsána po nápadu 22. 5. 2012 do soudního oddělení 29, následný den 23. 5. 2012 řídicí předsedkyně senátu 29 v souladu s určením procesního senátu dle rozvrhu práce přidělila věc předsedovi senátu JUDr. Zdeňkovi Krčmářovi. Ten 13. 6. 2012 spis předložil prostřednictvím řídicí předsedkyně doc. JUDr. Ivo Štenglové, řídicím předsedovi senátu 21 JUDr. Ljubomíru Drápalovi k posouzení, zda věc nenáleží soudnímu oddělení 21. Ten přijetí věci akceptoval, a proto ve věci nadále jednal a rozhodoval senát v rámci soudního oddělení 21. Nevznikl tak kompetenční konflikt, do nějž by zasahoval předseda kolegia. Tento postup zcela odpovídal jednacímu řádu i pravidlům rozvrhu práce.

16. K vyjádření byl připojen rejstříkový výpis pohybu ve věci ICdo 16/2012 po nápadu věci a kopie č. l. 17 pomocného spisu obsahující návrh zápisu věci do oddělení 21 zpracovaný JUDr. Zdeňkem Krčmářem. Závěrem předseda občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu vyjadřuje přesvědčení, že ústavní stížnost proti rozhodnutí Nejvyššího soudu není v rovině stížnostní námitky nesprávně obsazeného dovolacího soudu důvodná.

IV. Replika stěžovatele

17. Vyjádření soudů byla zaslána stěžovateli k případné replice. Stěžovatel ke shora reprodukovánému vyjádření předsedy senátu Nejvyššího soudu JUDr. Ljubomíra Drápala uvádí, že v projednávané věci nebylo možno postupovat ve smyslu věty druhé „Pravidel pro přidělování“, když tato pravidla se vztahují pouze na věci, v nichž nelze určit druhovou působnost jednotlivých senátů, a je tedy třeba zkoumat hmotněprávní či procesněprávní povahu sporných právních otázek, přičemž s touto argumentací se účastník řízení dle stěžovatele nikterak nelypořádal. Stěžovatel trvá na tom, že pokud lze bez důvodných pochybností přidělit věc na základě

rozvrhem práce závazně a nezměnitelně stanovené druhové působnosti, není přípustné jakkoliv zkoumat hmotněprávní či procesněprávní kvalifikaci sporných právních otázek včetně otázek předběžných. Stěžovatel dále poukazuje na skutečnost, že dle vyjádření předsedy senátu dovolacího soudu byla věc v souladu s rozvrhem práce původně přidělena soudnímu oddělení 29 Cdo a následně blíže neobjasněným a rozvrhem práce výslovně neupraveným postupem předána soudnímu oddělení 21 Cdo, čímž dovolací soud nepřímo potvrzuje důvodnost stěžovatelem uplatněné argumentace.

18. Dle názoru stěžovatele je rozvrh práce v části označené „Pravidla pro přidělování“ větě druhé v rozporu s ustanovením § 42 odst. 2 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění účinném ke dni podání dovolání v projednávané věci, podle něhož se „ve věci rozdělují mezi jednotlivá soudní oddělení podle jejich druhu, určeného předmětem řízení v jednotlivé věci, ledaže jde o věci, jejichž povaha nebo význam takové opatření nevyžadují; způsob rozdělení věci musí být současně stanoven tak, aby v den, kdy věc soudu došla, bylo nepochybné, do kterého soudního oddělení náleží; je-li v rámci jednotlivých úseků určeno rozvrhem práce více soudních oddělení, rozdělují se mezi ně věci ve stanovených poměrech vždy postupně“. Pokud tedy rozvrh práce dovolacího soudu v části označené „Pravidla pro přidělování“ větě druhé umožňuje způsob rozdělení věci mezi jednotlivá soudní oddělení vázat na objektivně obtížně přezkoumatelné posouzení dalších podpůrných kritérií, která neodpovídají zákonem výslovně stanovenému způsobu rozdělení věci podle jejich druhu, určeného předmětem řízení v jednotlivé věci, pak je třeba konstatovat, že tímto postupem může docházet k libovolnému nebo účelovému obsazení soudu ad hoc, což je v příkrém rozporu s ústavním principem předvídatelnosti a transparentnosti obsazení soudu v každém sporu či jiné právní věci ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny. Stěžovatel též uvádí, že Nejvyšší soud ve své dosavadní praxi účastníky řízení neseznamuje s přidělením věci konkrétnímu senátu, a fakticky tak neumožňuje účastníkům řízení před rozhodnutím ve věci vyjádřit se k obsazení soudu včetně uplatnění případné námítky podjatosti soudce.

19. Dále se stěžovatel ve své replice vyjádřil ke druhé části vyjádření předsedy senátu dovolacího soudu týkající se namítaného nepředložení věci velkému senátu kolegia Nejvyššího soudu. Stěžovatel uvádí, že podstatou uplatněné ústavněprávní argumentace stěžovatele není spor o věcnou správnost rozhodnutí dovolacího soudu v rovině tzv. jednoduchého práva, nýbrž posouzení otázky, zda v případě zjevné kolize mezi právními názory dovolacího soudu na obdobnou problematiku je povinností rozhodujícího senátu dovolacího soudu zastávajícího odlišný právní názor oproti názoru

již vyjádřenému v předchozích rozhodnutích dovolacího soudu řízení přerušit a věc předložit velkému senátu kolegia Nejvyššího soudu. K takto konkrétně uplatněné stížnostní argumentaci se dle stěžovatele dovolací soud vyjádřil věcně a logicky rozporným způsobem, neboť na jednu stranu připustil existenci dřívější judikatury potvrzující právní názor stěžovatele, a na druhou stranu tuto judikaturu diskvalifikoval s odůvodněním, že se jedná o rozhodnutí údajně zcela ojedinělá, jejichž odborná úroveň a přijaté závěry svědčí o nepochopení a zkreslení projednávané problematiky. Argumentace dovolacího soudu údajnou ojedinělostí rozporné judikatury není dle stěžovatele případná, protože se dle něj ve skutečnosti jedná o judikaturu konstantní a dlouhodobě zastávanou senátem dovolacího soudu č. 33 Odo již od roku 2005 až do současnosti a rovněž tak senátem č. 28 Cdo v jeho rozhodnutí ze dne 4. 2. 2010 sp. zn. 28 Cdo 96/2010 a senátem č. 33 Cdo v jeho rozhodnutí ze dne 20. 10. 2011 sp. zn. 33 Cdo 960/2009. Při posuzování důvodnosti ústavní stížnosti by právě dovolacím soudem nastíněná názorová nejednotnost judikatury měla být tou rozhodující skutečností prokazující splnění zákonných podmínek pro předložení věci velkému senátu.

20. K vyjádření předsedy občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu JUDr. Františka Ištvánka stěžovatel v replice uvádí, že nepovažuje za podstatné polemizovat s právním názorem, že ve smyslu obecných pravidel pro přidělování se jedná o dovolání v pracovní věci, jakkoliv s tímto názorem nesouhlasí. Dle přesvědčení stěžovatele pro meritorní posouzení ústavní stížnosti nastolené právní otázky by mělo být rozhodující zjištění, že rozvrh práce obsahuje vzájemně si konkurující pravidla pro rozdělování věcí mezi jednotlivá soudní oddělení, neboť na straně jedné upravuje tzv. druhovou působnost jednotlivých senátů, a na straně druhé stanoví tzv. obecná pravidla pro přidělování. Aplikací obecných pravidel pro přidělování může prakticky dojít v každé věci k jejímu odnětí senátu, jehož rozhodovací pravomoc je dána druhovou působností, a přidělení věci jinému senátu, a to pouze na základě dohody dotčených předsedů senátů bez jakékoliv ingerence předsedy kolegia upravené v čl. 7 odst. 1 jednacího řádu. Takto formulovaný rozvrh práce dle stěžovatele neodpovídá a není souladný se stávající zákonnou úpravou, jejímž dominantním cílem je eliminovat vznik sporů obdobného charakteru a s tím související nepřipustný stav právní nejistoty na straně účastníků řízení.

21. Stěžovatel zdůrazňuje, že v případě sporů vyvolaných insolvenčním řízením není charakter řešených sporných právních otázek (s výjimkou sporů uvedených v odstavci 1 rozvrhu práce) rozhodným ani podpůrným kritériem pro přidělení věci tomuto soudnímu oddělení. Ve světle těchto skutečností se argumentace předsedy senátu 29 odůvodňující vznik sporu o správnost přidělení věci tomuto soudnímu oddělení jeví jako bez-

cenná a jsoucí v rozporu s rozvrhem práce. Pokud byla rozvrhem práce jednoznačně stanovena druhová působnost jednotlivých senátů, nelze aplikovat obecná pravidla pro přidělování způsobem, kterým dojde k „faktickému obejití“ stanoveného rozhodného kritéria pro přidělení věci, jak se tomu nepochybně stalo v projednávané věci. Dále stěžovatel upozorňuje na rozvrhy práce Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu, které považuje, na rozdíl od rozvrhu práce Nejvyššího soudu, za předvídatelné a přezkoumatelné.

22. Závěrem stěžovatel odkazuje na obsah své ústavní stížnosti, přičemž má za to, že vyjádření účastníka Nejvyššího soudu na jádro stěžovatelem uplatněné argumentace prakticky nereagovalo ani se s ní přezkoumatelným způsobem jinak nevypořádalo.

V. Upuštění od ústního jednání

23. Ústavní soud nenařizoval ústní jednání, neboť s ohledem na všechny zjištěné skutečnosti nebylo možno od ústního jednání očekávat další objasnění věci ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu.

VI. Posouzení Ústavním soudem

24. Po zhodnocení argumentace stěžovatele, obsahu spisu i vyjádření účastníků řízení shledává Ústavní soud ústavní stížnost nedůvodnou.

25. Z rozvrhu práce Nejvyššího soudu účinného v rozhodné době, tj. od 1. 5. 2012 (veřejně přístupný na adrese www.nsoud.cz) Ústavní soud zjistil, že senát č. 21 rozhoduje mj. (pozn. red.: včetně pravopisných a legislativně-technických nepřesností):

„- o dovoláních v pracovních věcech včetně věcí podle § 9 odst. 2 písm. e), f), h) o. s. ř., ve věcech sporů, v nichž byla řešena jako rozhodná otázka zástavního práva včetně řízení o prodeji zástavy ve výkonu rozhodnutí (exekuci), ze zadržovacího práva, ve věcech žalob pro zmatečnost a ve věcech uvedených v hlavě páté části třetí občanského soudního řádu a o dovoláních v dědickém řízení a ve věcech dědických, jakož i ve věcech s těmito agendami souvisejících a ve věcech vkladu práva k nemovitostem do katastru dle zák. č. 265/1992 Sb., a ve věcech odpůrčích žalob podle § 42a obč. zák. a o dovoláních týkajících se veřejné dražby (zák. č. 26/2000 Sb.)

- rozhoduje ve sporech z vyvlastnění a omezení vlastnického práva (§ 128 obč. zák.), o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem, rozhoduje dále ve věcech nespádajících do specializace žádného senátu s výjimkou věcí, jež jsou v působnosti jiných senátů

- rozhoduje o návrzích na určení lhůty k provedení procesního úkonu (§ 174a zák. č. 6/2002 Sb.) pro občanskoprávní a obchodní kolegium, a to i ve věcech agendy Nd

- rozhoduje ve věcech Nd“.

26. Z rozvrhu práce dále vyplývá, že senát č. 29

„- Ve složení senátu doc. JUDr. Ivana Štenglová, JUDr. Petr Šuk, JUDr. Filip Čileček, a JUDr. Zdeněk Krčmář rozhoduje o dovoláních: ve věcech obchodního rejstříku; ve věcech uvedených v § 9 odst. 3 písm. b) až j), n), q), s) až w); ve věcech týkajících se cenných papírů, (s výjimkou směnek a šeků); ve věcech sporů týkajících se konkursu, vyrovnání nebo insolvenčního řízení, v nichž převažuje výklad práva obchodních společností a družstev nebo problematika cenných papírů, (s výjimkou směnek a šeků); ve věcech podle zákona č. 42/1992 a zákona č. 72/1994 Sb.

- Ve složení senátu JUDr. Petr Gemmel, doc. JUDr. Ivana Štenglová, Mgr. Jiří Zavázal, JUDr. Petr Šuk rozhoduje o dovoláních ve věcech směnek, šeků a bankovních obchodů.

- Ve složení senátu JUDr. Zdeněk Krčmář, JUDr. Petr Gemmel, Mgr. Jiří Zavázal a Mgr. Milan Polášek rozhoduje o dovoláních ve věcech týkajících se konkursu, vyrovnání nebo insolvenčního řízení, včetně sporů jimi vyvolaných nebo s nimi souvisejících, nejde-li o spory podle odstavce 1. Dále rozhoduje agendu Nd v insolvenčních věcech a ve sporech vyvolaných insolvenčním řízením.

- rozhoduje ve věcech Nd“.

27. Z rozvrhu práce tedy vyplývá, že senát č. 29, jehož působnosti v nyní rozhodované věci se dovolává stěžovatel, ve složení JUDr. Zdeněk Krčmář, JUDr. Petr Gemmel, Mgr. Jiří Zavázal a Mgr. Milan Polášek rozhoduje „o dovoláních ve věcech týkajících se konkursu, vyrovnání nebo insolvenčního řízení, včetně sporů jimi vyvolaných nebo s nimi souvisejících, nejde-li o spory podle odstavce 1“. Senát 21 Cdo, který o dovolání stěžovatele rozhodl, rozhoduje dle rozvrhu práce mj. o „dovoláních v pracovních věcech“.

28. Rozvrh práce pak v pravidlech pro přidělování věcí uvádí, že „předseda kolegia prostřednictvím odborné pracovnice kolegia přiděluje dovolací agendu jednotlivým senátům podle jejich působnosti. Pro určení přidělení věci jednotlivým senátům je určující charakter (hmotněprávní, popř. procesněprávní kvalifikace) sporné právní otázky, kterou má dovolací soud řešit nebo je za takovou v dovolání označena. Takovou může být podle okolností věci i otázka předběžná“.

29. Podle přesvědčení stěžovatele není možno na jeho případ aplikovat druhou větu „Pravidel pro přidělování“ (tedy pravidlo, že pro přidělení věci je určující charakter sporné právní otázky), neboť se dle stěžovatele toto pravidlo vztahuje pouze na věci, v nichž nelze určit specializovanou druhovou působnost jednotlivých senátů. Z rozvrhu práce však nelze nijak dovodit, že by kritérium charakteru sporné právní otázky nebylo obecně aplikovatelné. První věta pravidel pro přidělování stanoví, že k přidělení

věcí jednotlivým senátům dochází dle působnosti jednotlivých senátů, přičemž věta druhá pak vymezuje základní obecné kritérium pro přidělení věci, kterým je právě charakter sporné právní otázky. Věta druhá tedy logicky navazuje na větu první a pouze specifikuje, co má být kritériem pro zařazení věci do působnosti toho kterého senátu dle věty první, tedy že tímto kritériem bude „určující charakter (hmotněprávní, popř. procesněprávní kvalifikace) sporné právní otázky“, přičemž může jít též o otázku předběžnou. Z rozvrhu práce tak nelze dovést, jak to činí stěžovatel, že by obecné pravidlo pro přidělování bylo v jeho případě neaplikovatelné.

30. Stěžovatel jako právní otázku podléhající dovolacímu přezkumu v ústavní stížnosti vymezuje otázku posouzení přípustnosti konkurence (souběhu) odpovědnosti za vydání bezdůvodného obohacení podle ustanovení § 451 odst. 2 a § 454 občanského zákoníku v případě plnění za jiného v důsledku právního omylu, z čehož dovozuje, že ani v případě, kdy bude pro působnost senátu určující posouzení charakteru sporné právní otázky, nebude dána příslušnost senátu 21 Cdo, nýbrž senátů jiných.

31. Ze spisového materiálu i z napadeného rozhodnutí dovolacího soudu vyplývá, že stěžovatel svou žalobu před obecnými soudy zdůvodnil zejména tím, že úpadce uspokojoval na základě privatizačního projektu o privatizaci majetku dlužníka pracovní právní nároky zaměstnanců dlužníka, vzniklé z důvodu jeho odpovědnosti za pracovní úraz nebo nemoc z povolání, ačkoliv k tomu nebyl povinen, neboť tito zaměstnanci ukončili svůj pracovní poměr s dlužníkem ještě před privatizací majetku dlužníka. Z toho pak dovozuje, že tímto plněním vzniklo bezdůvodné obohacení, jehož vydání může požadovat ve smyslu ustanovení § 451 odst. 2 občanského zákoníku a § 454 občanského zákoníku jak proti zaměstnancům, jimž plnil, tak i proti dlužníku, za něhož plnil, přičemž plnění může obdržet pouze jednou a pracovní právní povaha vztahů mezi dlužníkem a zaměstnanci na to nemá mít vliv.

32. Z výše uvedeného vyplývá, že kvalifikace sporné právní otázky jakožto „věci pracovní“ (určení pravosti pohledávky vzniklé tím, že domnělý zaměstnavatel plnil na uspokojení pracovní právních nároků skutečného zaměstnavatele), není úvahou svévolnou, a příslušnost senátu 21 Cdo tak není vyloučena, jak dovozuje stěžovatel.

33. Stěžovateli je nutno přisvědčit, že právo na zákonného soudce je významným procesním ústavně garantovaným právem. Při tvrzeném porušení práva na zákonného soudce je však nutno posuzovat účel a smysl této ústavní záruky, kterou je zabránění účelového či svévolného přidělování věcí jednotlivým soudcům, resp. přidělování věcí libovolně, tedy ad hoc bez předem daných pravidel.

34. Jak poznamenal Ústavní soud k čl. 38 odst. 1 Listiny („nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci“) v nálezu sp. zn. III. ÚS 232/95 ze dne

22. 2. 1996 (N 15/5 SbNU 101), „zmíněný ústavní imperativ sluší pokládat za zcela nepominutelnou podmínku řádného výkonu té části veřejné moci, která soudům byla ústavně svěřena; ten totiž na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé pak představuje pro každého účastníka řízení stejně cennou záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců ad hoc“. Dále Ústavní soud ve zmíněném nálezu zdůraznil, že „ústavní princip zákonného soudce nelze obcházet, byť by důvody k tomu byly jakékoli; tím méně jej nelze zakrývat poukazem na ‚jinak věcnou správnost‘ rozhodnutí, které bylo vydáno v rozporu s ním, neboť – mimo jiné – nejen historické zkušenosti, ale i zkušenosti z nedávné doby totalitního režimu přesvědčivě ukazují, jak pro jedince nebezpečné a pro celou společnost škodlivé je při nalézání práva povolávat k výkonu spravedlnosti soudy a soudce podle účelových hledisek či výběru“.

35. Podobně v nálezu sp. zn. III. ÚS 200/98 ze dne 17. 12. 1998 (N 155/12 SbNU 423) zdůraznil Ústavní soud nutnost předvídatelnosti a transparentnosti pravidel obsazení soudu (rozvrhu práce), včetně zastupování jednotlivých soudců. Jak Ústavní soud uvedl, „kromě procesních pravidel určování příslušnosti soudů a jejich obsazení, jako garance proti možné svévoli, je součástí základního práva na zákonného soudce i zásada přidělování soudní agendy a určení složení senátů na základě pravidel, obsažených v rozvrhu práce soudů ... Mezi požadavky, jež vyplývají pro rozvrh práce z čl. 38 odst. 1 Listiny, patří dále předvídatelnost a transparentnost obsazení soudu, včetně zastupování, pro účastníky řízení. Ještě naléhavější je tento požadavek v případě možnosti rozhodování soudu bez jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.). Osoba soudce ve složení senátů musí tedy být jista předem, než návrh ve věci civilní, resp. obžaloba ve věci trestní dojde soudu“. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 2053/12 ze dne 1. 11. 2012 (N 183/67 SbNU 219) pak Ústavní soud uvedl, že soulad s právem na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod vyžaduje, aby obecný soud stanovil v rozvrhu práce jednoznačná a předem daná pravidla pro určení soudců, která berou v úvahu všechny možné eventualy.

36. Pokud jde o transparentnost a předvídatelnost rozvrhu práce, nevyloučil Ústavní soud ve své dosavadní judikatuře, že určení příslušného soudního senátu, potažmo soudce, je možné též za použití kritéria charakteru posuzované sporné právní otázky. Opět je nutno připomenout, že účelem a smyslem ústavně zaručeného práva na zákonného soudce je bránit libovůli a účelové manipulaci při přidělování věci jednotlivým soudcům. Při použití kritéria spočívajícího v posouzení hmotněprávní či procesněprávní kvalifikace sporné právní otázky může být v určité míře přítomna úvaha

dovolacího soudu, kterou je nutno učinit poté, co příslušná věc soudu napadne, a to zejména u věcí složitějších. I rozvrh práce jakožto souhrn pravidel pro přidělování věcí nutně podléhá soudcovské interpretaci. Samotnou možnost této interpretace, tedy možnost spornou otázku právně kvalifikovat, je-li v rozvrhu práce možnost této interpretační úvahy předem připuštěna, nelze a priori považovat za rozpornou s požadavkem předvídatelnosti a transparentnosti rozvrhu práce. Jinak řečeno, kritérium sporné právní otázky, i když jde o kritérium nutně podléhající další interpretaci, nelze považovat za kritérium nejasné či neurčité, tedy nezpůsobitelné transparentně stanovit příslušnost zákonného soudce.

37. Tomuto přístupu odpovídá například i judikatorní praxe německého Spolkového ústavního soudu (dále též jen „SÚS“), který se k otázce předvídatelnosti rozvrhu práce jakožto komponenty práva na zákonného soudce dle čl. 101 odst. 1 věty druhé Základního zákona (dále jen „GG“) již vícekrát vyjádřil. V rozhodnutí sp. zn. 1 PBvU 1/95 [BVerfGE 95, 322 ff.] ze dne 8. 4. 1997 uvedl, že „z účelu čl. 101 odst. 1 věty druhé GG vyplývá požadavek, aby bylo zabráněno tomu, že v jednotlivém případě by mohl být výsledek soudního rozhodování ovlivněn cíleným výběrem soudce [BVerfGE 82, 286 (296) ze dne 10. 7. 1990]. Nebezpečí cíleného výběru soudců však v zásadě nenastává u regulace, která jasným, logickým, srozumitelným, tj. plauzibilním způsobem upravuje zastoupení soudce při překážkách z důvodu jeho dovolené, nemoci či jiných důvodů. To platí také pro regulace, které připouští, aby příslušné rozhodovací těleso (senát či oddělení) či příslušný soudce k rozhodnutí dané věci byli určeni na základě stěžejní právní otázky (problému) daného případu. Navíc může být předvídáno to, že předsedající přikáže právně a skutkově související věci pouze jednomu z více příslušných rozhodovacích těles. Výklad a konkretizace neurčitých pojmů jako jsou ‚překážka‘, ‚těžiště – stěžejní otázka‘ nebo ‚věcná souvislost‘ patří k běžné soudcovské činnosti, která je v každém právním odvětví – a tedy i při aplikaci pravidel soudcovské příslušnosti – nevyhnutelná [BVerfGE 82, 286 (301) ze dne 10. 7. 1990]. Požadavky vyplývající z čl. 101 odst. 1 věty druhé GG jsou i přesto naplněny, neboť výkladové problémy, které se mohou při zacházení s těmito neurčitými pojmy v jednotlivém případě vyskytnout, je třeba překlenout běžnými právními metodami [BVerfGE 85, 337 (353) ze dne 12. 2. 1992]. Soudce sice není v případech tohoto druhu finálně určen přímo na základě normy o příslušnosti soudce, ale je určitelný srozumitelným způsobem na základě neurčitých pojmů prostřednictvím aplikace práva. To platí nehledě na možnost chybné interpretace a aplikace normy v jednotlivém případě. Chyby a vady v tomto směru – spočívající na neopodstatněných, věcně nesouvisejících a tím pádem svévolných (libovolných) úvahách – vedou k neústavnosti realizace (transponování) rozvrhu práce pro konkrétní jednotlivé řízení. Slučitelnost takového

regulace, tj. samotného rozvrhu práce s čl. 101 odst. 1 větou druhou GG však není zpochybněna [BVerfGE 18, 423 (427) ze dne 30. 3. 1965]“. Lze zmínit též usnesení SÚS sp. zn. 1 BvR 1750/01 ze dne 31. 3. 2006, kdy stěžovatelka namítala porušení práva na zákonného soudce, když o její věci ohledně stanovení poplatků za překročení doby studia na vysoké škole rozhodoval 2. senát Správního soudního dvora Bádenska-Württemberska příslušný pro daňové a poplatkové právo namísto 9. senátu, který je příslušný pro vysokoškolské právo. Spolkový ústavní soud dospěl k závěru, že k porušení práva na zákonného soudce nedošlo, neboť k zařazení věci do příslušného senátu soud nevedly neopodstatněné, věcně nesouvisející a tím pádem svévolné úvahy.

38. Připouští-li tedy rozvrh práce soudu určitou úvahu interpretující konkrétní ustanovení rozvrhu práce (typicky u dovolacího soudu výklad pojmu „hmotněprávní či procesněprávní kvalifikace sporné právní otázky“), musí být při posuzování respektu ústavního práva na zákonného soudce z okolností konkrétního případu zřejmé, že při výkladu tohoto pojmu nejde o libovůli, nýbrž že jde o postup racionální, logický a zdůvodnitelný.

39. Bylo-li v nyní posuzovaném případě možno předmětnou právní otázku, která byla před obecnými soudy řešena, formulovat jako otázku určení pravosti pohledávky vzniklé tím, že domnělý zaměstnavatel plnil na uspokojení pracovněprávních nároků skutečného zaměstnavatele, nelze přístup dovolacího soudu, který kvalifikoval tuto právní otázku jako předběžnou otázku pracovněprávního charakteru, resp. jako „věc pracovní“, považovat za svévolnou interpretaci pravidel rozvrhu práce, resp. svévolné přiřazení věci senátu, do jehož působnosti sporná právní otázka nespadá. Uvedený závěr je podepřen též tím, že dovolání věcně polemizovalo právě se závěry pracovněprávního senátu dovolacího soudu.

40. S ohledem na to, že věc byla původně zapsána do soudního oddělení 29, vyžádal si Ústavní soud dodatečně, za účelem zjištění konkrétního postupu dovolacího soudu při přidělení věci soudnímu oddělení 21, shora rekapitulované stanovisko předsedy občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu a informaci o pohybu předmětné věci ICdo 16/2012. Jak z tohoto vyjádření a ze zasláného rejstříkového výpisu pohybu ve věci ICdo 16/2012 vyplynulo, věc byla po nápadu dne 22. 5. 2012 zapsána podle obsahu pomocného spisu a rejstříkového záznamu do soudního oddělení 29 jakožto insolvenční věc. Předseda senátu JUDr. Zdeněk Krčmář však dne 13. 6. 2012 spis předložil prostřednictvím řídicí předsedkyně JUDr. Ivany Štenglové řídicímu předsedovi senátu 21 JUDr. Ljubomíru Drápalovi k posouzení, zda věc nenáleží soudnímu oddělení 21. Z písemného sdělení JUDr. Zdeňka Krčmáře, které bylo Ústavnímu soudu předloženo (č. 1. 17 sběrného spisu), je zřejmé, že jediným důvodem uvedeného postupu bylo kvalifikování sporné právní otázky jako věci pracovní, nikoli insolvenční

s tím, že dovolání neotvírá žádnou insolvenční problematiku a dovolatel polemizuje se závěry pracovněprávního senátu 21. Řídící předseda senátu 21 se s uvedeným výkladem ztotožnil, přijetí věci akceptoval a uvedený senát ve věci rozhodl.

41. Jakkoli byla původně věc mechanicky přidělena do soudního oddělení 29, které má založenou působnost ve věcech týkajících se mj. insolvenčního řízení, včetně sporů jím vyvolaných nebo s ním souvisejících, byla jediným důvodem pro přeřazení věci ze soudního oddělení 29 do soudního oddělení 21 povaha sporné právní otázky, která se jako otázka předběžná ukázala pro řešení věci rozhodná. V přidělení věci soudnímu oddělení 21 tak Ústavní soud neshledal jakýkoli nestandardní či svévolný postup, naopak bylo důsledkem racionální a zdůvodnitelné soudcovské interpretace rozvrhu práce, resp. tam uvedeného pojmu „hmotněprávní kvalifikace sporné právní otázky“. Stejně tak z rozvrhu práce nelze nijak dovodit, že použití kritéria sporné právní otázky by nebylo na případ stěžovatele aplikovatelné. V uvedeném postupu dovolacího soudu tedy Ústavní soud porušení práva na zákonného soudce neshledal.

42. Ke druhé námitce stěžovatele, že dovolací soud dospěl k právnímu názoru odlišnému od právního názoru již vyjádřeného v předchozí judikatuře a nepředložil věc velkému senátu kolegia Nejvyššího soudu, je nutno uvést, že nosné důvody rozhodnutí dovolacího soudu stojí na argumentech opírajících se o judikát Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2003 sp. zn. 21 Cdo 323/2003, uveřejněný pod č. 39 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2004. Tvrzení stěžovatele o rozporné judikatuře se pak týká úvah dovolacího soudu, které činil dovolací soud poněkud nadbytečně. S ohledem na to, že nešlo o nosné důvody rozhodnutí, nemá případná námitka týkající se nekonzistentnosti judikatury z hlediska ochrany ústavně zaručených práv stěžovatele relevanci. S ohledem na podstatu sporné právní otázky tak nešlo o rozhodnutí překvapivé, které by judikaturu týkající se plnění domnělého zaměstnavatele za skutečného zaměstnavatele jakkoli obcházel či měnilo, a bylo by tudíž nutno věc předložit velkému senátu kolegia.

43. To nic nemění na skutečnosti, že je nežádoucí, aby se obecně rozhodovací praxe dovolacího soudu k určité právní otázce lišila. Rozdílnost rozhodovací praxe sám dovolací soud připouští, byť označuje rozhodnutí, kterých se dovolává stěžovatel, za výjimky z jinak konstantní judikatury. S ohledem na to, že spor o výklad vztahu § 451 odst. 2 a § 454 občanského zákoníku nebyl pro rozhodnutí o dovolání určující a úvahy dovolacího soudu jsou v této otázce – jak dovolací soud sám připouští – nadbytečné, nelze stěžovateli přisvědčit, že právě v jeho případě bylo nutno předkládat věc velkému senátu kolegia.

44. V řízení o ústavní stížnosti jde o ochranu ústavních subjektivních práv stěžovatele, v nyní posuzované stížnosti o ochranu práva na zákonného soudce. Toto právo však nebylo nepředložením věci velkému senátu kolegia nijak dotčeno, pokud bylo možno spornou věc posoudit na základě rozhodovací praxe dovolacího soudu, která spornou právní otázku v případě plnění za jiného v pracovněprávních vztazích staví najisto. Další úvahy dovolacího soudu netvoří nosné důvody rozhodnutí, na věc samu nemají vliv, a tudíž rozdílnost judikatury v této oblasti nemůže založit nárok na předložení věci velkému senátu kolegia. Ani v této rovině tak Ústavní soud porušení práva na zákonného soudce neshledal.

45. Ostatní věcné námitky předestřené v ústavní stížnosti pak již mají pouze povahu polemiky s právními závěry soudů v rovině podústavního práva, k jejichž přehodnocování není Ústavní soud v zásadě oprávněn [srov. např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 91/33 SbNU 377), sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255) či sp. zn. II. ÚS 182/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 130/31 SbNU 165)].

46. Ústavní soud tak uzavírá, že postupem dovolacího soudu nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele, a ústavní stížnost z tohoto důvodu jako nedůvodnou zamítl.

47. S ohledem na změnu ve složení Ústavního soudu došlo v rozhodující senátu ke změnám v souladu s rozvrhem práce Ústavního soudu.

Č. 10

K náhradě nemateriální újmy za nezákonné omezení osobní svobody v době komunistického režimu

I. Nárok na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené osoby došlo, resp. tento zásah byl ukončen až poté, co se tato mezinárodní úmluva stala pro Českou republiku závaznou (tj. od 18. 3. 1992); okamžik účasti této osoby na rehabilitaci není z tohoto hlediska relevantní.

II. Tento právní názor se neuplatní u případů, kdy žaloba na zaplacení zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.).

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedkyně senátu Vlasty Formánkové a soudců Vladimíra Sládečka a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) – ze dne 21. ledna 2015 sp. zn. IV. ÚS 2183/13 ve věci ústavní stížnosti Milana Berana, zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, se sídlem Symfonická 1496/9, 158 00 Praha 5, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2013 č. j. 30 Cdo 1663/2012-35, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. 1. 2012 č. j. 13 Co 588/2011-26 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 19. 9. 2011 č. j. 22 C 21/2011-16, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelově žalobě o náhradu nemajetkové újmy za nezákonné omezení osobní svobody v době komunistického režimu, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 19. 9. 2011 č. j. 22 C 21/2011-16, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 27. 1. 2012 č. j. 13 Co 588/2011-26 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2013 č. j. 30 Cdo 1663/2012-35 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Projednávanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení svých práv garantovaných čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 5 odst. 5 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Porušen měl být také čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 2, byl stěžovatel dne 30. 8. 1983 vzat do vyšetřovací vazby, kde byl zadržován až do 28. 7. 1987. Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 1 T 23/88 ze dne 17. 4. 1998 byl zproštěn obžaloby. Usnesením Okresního soudu v Náchodě sp. zn. 0 Nt 1358/2010 ze dne 1. 9. 2010 byla vyslovena stěžovatelova účast na rehabilitaci podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů. Dne 29. 9. 2010 stěžovatel požádal Ministerstvo spravedlnosti o dodatečné odškodnění a zadostiučinění. Tomu ministerstvo částečně vyhovělo, odmítlo však vyplatit náhradu nemateriální újmy. Stěžovatel se proto obrátil na soud. Nálezací soud žalobu zamítl, neboť stěžovatelův nárok neměl oporu v právním předpise a na případ nebylo lze ani přímo aplikovat čl. 5 odst. 5 Úmluvy. Odvolací soud toto rozhodnutí potvrdil, dovolání Nejvyšší soud odmítl.

3. Nejvyšší soud odkázal na svá předchozí rozhodnutí ve věci, v nichž konstatoval, že čl. 5 odst. 5 Úmluvy se nemůže vztahovat na okolnosti nastalé přede dnem 18. 3. 1992, neboť teprve od tohoto data se Úmluva stala pro Českou republiku závaznou. Nejvyšší soud dále uvedl, že se neztotožňuje s názorem Ústavního soudu vyjádřeným v nálezu sp. zn. I. ÚS 3438/11 ze dne 23. 5. 2012 (N 111/65 SbNU 497) a s ohledem na argumentaci Nejvyšším soudem předestřenou se jím necítí být vázán ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy.

4. Stěžovatel proto podal ústavní stížnost, podle níž sporná otázka spočívá v tom, zda osoba nevinně vězněná přede dnem 18. 3. 1992 má nárok na náhradu nemateriální újmy. Stěžovatel k tomu odkazuje na již citovaný nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3438/11, podle něhož jestliže dosavadní právní úprava umožňovala nahrazovat toliko škodu hmotnou, bylo povinností soudů přednostně aplikovat čl. 5 odst. 5 Úmluvy, který dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva právo na nemateriální újmu zakotvuje. Stran účinnosti Úmluvy přitom nemá být určující, kdy byl poškozený osobní svobody zbaven, nýbrž kdy dosáhl zproštění obžaloby, resp. vydání rozhodnutí o úplné rehabilitaci. Ke stejným závěrům došel Ústavní soud také v dalších nálezech a právo na zadostiučinění v obdobných přípa-

dech několikrát přiznal též Městský soud v Praze. V závěru ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že jeho nárok nebyl promlčen.

5. Dne 29. 11. 2013 stěžovatel doplnil ústavní stížnost o odkaz na právní závěry učiněné v nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 500/13 ze dne 5. 11. 2013 (N 180/71 SbNU 163).

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

7. Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti konstatovalo, že závěry obecných soudů byly podpořeny stanoviskem pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 [(ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), dále také jen „stanovisko“], a navrhlo, aby ústavní stížnost byla odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

8. Městský soud v Praze uvedl, že sice v napadeném rozsudku neshledává porušení stěžovatelových práv chráněných Ústavou nebo Listinou, je si nicméně vědom vydání výše citovaného stanoviska, stejně jako nálezů Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1856/13 ze dne 18. 12. 2014 (N 233/75 SbNU 597). Jelikož se názory Ústavního soudu vyvinuly jiným směrem, než jak uvažoval Městský soud v Praze v napadeném rozsudku, ponechává rozhodnutí o ústavní stížnosti na uvážení Ústavního soudu.

9. Nejvyšší soud podotkl, že se v důsledku stanoviska pléna Ústavního soudu nachází v absurdní situaci, neboť Ústavní soud na jedné straně přisvědčil správnosti závěrů učiněných Nejvyšším soudem v napadeném usnesení, na straně druhé je však dočasně modifikoval z důvodu vlastní dočasně odchýlné a nesprávné judikatury. Nejvyšší soud je tak žádán, aby svou zjevně správnou judikaturu přizpůsobil chybnému rozhodování Ústavního soudu. Nejvyšší soud dokáže pochopit judikaturní „ústřelek“ Ústavního soudu, obtížně pochopitelné je však jeho „petrifikování s odkazem na očekávání poškozených, jež lze jen stěží považovat za legitimní, neboť nemá žádnou oporu v právním řádu“. Nejvyšší soud dále připomněl výtky, které Ústavní soud vůči Nejvyššímu soudu směřoval ve svém prvním chybném nálezě sp. zn. I. ÚS 3438/11, podle něhož Nejvyšší soud v dané problematice tápal a právo ničil.

10. Nejvyšší soud je nicméně smířen s tím, že jeho správné a spravedlivé rozhodnutí bude zrušeno. V zájmu „neprohlubování absurdity celé situace“ však na Ústavní soud apeluje, aby při posuzování obdobných nároků na zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu vzal v úvahu, že se jedná o nároky založené výhradně (nesprávnou) rozhodovací praxí Ústavního soudu, což by mělo být zohledněno při stanovení formy zadostiučinění. Podle Nejvyššího soudu by se tak poškozenému nemělo dostat odškodnění nad rámec konstatování porušení jeho práva s tím, že mu bude jako

odpovídající kompenzace přiznáno právo na náhradu nákladů řízení. V této souvislosti Nejvyšší soud poukazuje na to, že před vydáním nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3438/11 byly obdobné nároky poškozených zamítány. Při postupu v souladu s výrokem II stanoviska tedy hrozí vznik nerovnosti mezi těmi několika poškozenými, jejichž žalobám na zadostiučinění za nezákonné věznění bude vyhověno, a stovkami a možná tisíci poškozených, o jejichž nároku bylo rozhodováno ještě před přijetím nálezu sp. zn. I. ÚS 3438/11. Tuto nerovnost – „výrazně větší než mezi těmi několika osobami, jejichž nároky byly Ústavním soudem nesprávně posvěceny, a osobami, o jejichž nárocích dosud nebylo kladně rozhodnuto“ – by Ústavní soud neměl podle Nejvyššího soudu ve své snaze o obnovení spravedlnosti opomenout.

11. V replice k obdržným vyjádřením stěžovatel uvedl, že se na něj vztahuje výrok II stanoviska, ústavní stížnosti by proto mělo být vyhověno. Pokud jde o vyjádření Nejvyššího soudu, ten podle stěžovatele fakticky žádá, aby Ústavní soud [slovy nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2366/07 ze dne 26. 10. 2007 (N 171/47 SbNU 237)] šel cestou právního formalismu, ba až cynismu a stěžovatele sice fakticky uznal za politického vězně, avšak vzápětí mu toto postavení odňal. Nejvyšší soud tím navíc údajně popírá svůj vlastní rozsudek sp. zn. 30 Cdo 2357/2010 ze dne 11. 1. 2012 (schválený občanskoprávním a obchodním kolegiem Nejvyššího soudu dne 8. 2. 2012 k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek), podle kterého nezákonnou vazbu nelze odčinit pouhým konstatováním porušení práva. Stěžovatel dále připomíná, že i v době před přijetím nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3438/11 obecné soudy nárok na náhradu nemateriální újmy přiznávaly.

12. Polemiky o aplikovatelnosti čl. 5 Úmluvy jsou pak podle stěžovatele bezvýznamné, neboť v jeho věci došlo i k porušení práv garantovaných čl. 1, čl. 10 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny, čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 89 odst. 2 Ústavy. Stěžovatel uzavírá, že jestliže soud vyslovil stěžovatelu účast na soudní rehabilitaci dle § 33 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., vzniklo mu právo i na náhradu nemateriální újmy. Tomu má odpovídat i judikatura Evropského soudu pro lidská práva.

13. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci není třeba nařizovat ústní jednání, neboť v tomto směru jsou plně postačující písemná vyjádření účastníků řízení, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) bez jeho konání.

III. Vlastní posouzení

14. Ústavní stížnost je důvodná.

15. Spornou otázkou, tedy zda lze aplikovat ustanovení čl. 5 odst. 5 Úmluvy, pokud k zásahu do osobní svobody poškozeného došlo předtím, než se Úmluva stala pro Českou republiku závaznou, tj. před datem 18. 3. 1992, se Ústavní soud opakovaně zabýval [viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 3438/11 ze dne 23. 5. 2012 (viz výše), sp. zn. IV. ÚS 662/12 ze dne 30. 4. 2013 (N 70/69 SbNU 255) či sp. zn. IV. ÚS 644/13 ze dne 24. 4. 2014 (N 66/73 SbNU 241)]. Došel přitom k závěru, že tomu tak je a že poškozeným v těchto případech náleží právo na náhradu způsobené nemateriální újmy.

16. Tento právní názor byl však překonán stanoviskem pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014. Výrokem I tohoto stanoviska Ústavní soud konstatoval, že nárok na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené osoby došlo, resp. tento zásah byl ukončen až poté, co se tato mezinárodní úmluva stala pro Českou republiku závaznou (tj. od 18. 3. 1992); okamžik účasti na rehabilitaci přitom není z tohoto hlediska relevantní.

17. Pakliže byl tedy stěžovatel vězněn od 30. 8. 1983 do 28. 7. 1987, byl názor obecných soudů, podle kterých jeho nárok na náhradu nemateriální újmy tímto vězněním způsobené neměl oporu v právním řádu, správný; v podrobnostech lze odkázat na odůvodnění stanoviska, konkrétně na jeho body 7 až 20.

18. Ústavní soud nicméně výrokem II stanoviska v zájmu zachování spravedlnosti a rovnosti mezi jednotlivými poškozenými (viz body 25 až 36 stanoviska) určil, že se uvedený právní názor neuplatní tehdy, pokud žaloba na zaplacení zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska. To je zjevně i případ stěžovatele, který předmětnou žalobu podal dne 2. 2. 2011. V projednávané věci je tedy nutné uplatnit dříve zastávaný právní názor a konstatovat, že stěžovateli náleží nárok na náhradu nemajetkové újmy na základě čl. 5 odst. 5 Úmluvy, neboť zproštěn obžaloby byl dne 17. 4. 1998 (usnesením Okresního soudu v Náchodě sp. zn. 0 Nt 1358/2010 ze dne 1. 9. 2010 pak byla vyslovena stěžovatelova účast na rehabilitaci podle zákona č. 119/1990 Sb.), tedy již za účinnosti Úmluvy.

19. K apelu Nejvyššího soudu Ústavní soud podotýká, že bude na obecných soudech, aby při zohlednění všech okolností projednávané věci rozhodly o výši případného odškodnění. Stejně tak se Ústavní soud nevyjadřuje k otázce možného promlčení předmětného nároku, kterou se v ústavní stížnosti zabýval stěžovatel.

IV. Závěr

20. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy v napadených rozhodnutích nepostupovaly v souladu s právním názorem Ústavního soudu plynoucím

IV. ÚS 2183/13

č. 10

z dosavadní judikatury a že se dopustily porušení základních práv stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto v souladu s § 82 zákona o Ústavním soudu podané ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 11

K restituci pozemku využívaného pro veřejné účely

Přezkum proporcionality omezení restitučního nároku stojícího v kolizi s konkrétním veřejným zájmem se provádí ve třech krocích: zkoumá se vhodnost či způsobilost eventuálního omezení (tj. zda omezení je způsobilé dosáhnout účelu či cíle), dále jde o přezkum nutnosti použití omezujících prostředků a konečně se posuzuje ústavnost spojení mezi prostředkem a účelem omezení základního práva. V rámci této relace vnímané skrze hodnoty a principy ústavně konformního výkladu dostává přednost to základní právo, jež je aktuálně závažnější. V projednávané věci Ústavní soud již v prvním kroku testu proporcionality dospěl k závěru o nemožnosti nalezení rozumné proporce mezi restitučním účelem a veřejným zájmem. Předmětné pozemky – travnaté plochy částečně porostlé veřejnou zelení (park a sportovní hřiště) jsou využívány výlučně pro veřejné účely a jejich individuální využití ze strany oprávněných osob je nereálné. Nemůže-li restituent z objektivního důvodu užívat nemovitost, jež má být po kladném výroku o jeho vlastnictví předmětem vydání podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“), nastává právní stav neslučitelný s účelem restituce deklarovaným v preambuli a ustanovení § 1 zákona o půdě; vznik holého vlastnictví nebyl účelem restitučního procesu.

Ústavní soud vycházejí z hodnocení možností výkonu vlastnických oprávnění v takovýchto hraničních případech, jak bylo provedeno v nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14 ze dne 1. 7. 2014 (N 134/74 SbNU 35), na které v podrobnostech zcela odkazuje (body 31 a 34), uzavřel, že nelze naturální restituci předmětných pozemků realizovat.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jiřího Zemánka a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) – ze dne 21. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 536/14 ve věci ústavní stížnosti hlavního města Prahy, se sídlem Mariánské náměstí 2, 110 00 Praha 1, zastoupeného JUDr. Janem Mikšem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem Na Slupi 15, 128 00 Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2013 č. j. 28 Cdo 3398/2013-193 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 25. 2. 2013 č. j. 24 Co 161/2012-140 vydaným v řízení o určení vlastnictví k pozemkům, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení.

Výrok

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 3. 11. 2011 č. j. 43 C 378/2008-99, Městského soudu v Praze ze dne 25. 2. 2013 č. j. 24 Co 161/2012-140 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2013 č. j. 28 Co 3398/2013-193 se ruší, neboť jimi bylo porušeno právo stěžovatelky na ochranu vlastnictví zaručené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelka s tvrzením o porušení svých práv ústavně zaručených v čl. 1, 11 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod domáhala zrušení shora označených rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu vydaných v řízení o určení vlastnictví k pozemkům dle katastru nemovitostí p. č. X1, p. č. X2, p. č. X3, p. č. X4, p. č. X5, p. č. X6, p. č. X7, p. č. X8 a p. č. X9, dosud vedených u Katastrálního úřadu pro hlavní město Prahu, Katastrální pracoviště Praha, na LV č. Y pro k. ú. Chodov, obec Praha (dále též jen „předmětné nemovitosti“).

2. V ústavní stížnosti stěžovatelka rozvedla, proč nesouhlasí s právním závěrem Obvodního soudu pro Prahu 4 a Městského soudu v Praze o naplnění restitučního titulu podle ustanovení § 6 odst. 1 písm. k) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, (dále jen „zákon o půdě“), a tvrdila, že smlouva, kterou došlo k vykoupení předmětných pozemků za částku 0,40 Kčs/m² byla v souladu s ustanovením § 15 tehdy platné vyhlášky č. 43/1969 Sb., o cenách staveb v osobním vlastnictví a o náhradách při vyvlastnění nemovitostí. Upozornila, že šlo o nezastavěné pozemky, které se nacházely v extravilánu obce Chodov, a že uvedená cena byla cenou maximální. Za tutéž cenu byly ostatně vykupovány všechny pozemky určené pro výstavbu sídliště Jižní Město a ostatních sídlišť na území hlavního města Prahy, a proto nelze mít za to, že původní vlastníci předmětných nemovitostí byli znevýhodněni ve srovnání s ostatními převodci nemovitostí.

3. Stěžovatelka též oponovala závěru, že vydání předmětných pozemků nebrání překážka jejich zastavěnosti. Poukázala na to, že předmětné pozemky jsou funkční součástí areálu sídliště Opatov, a označila řadu judikátů Nejvyššího soudu, ve kterých byla připuštěna existence překážky zastavěnosti v případech pozemků provozně souvisejících s obytnými budovami, jež tvoří areál sídliště (šlo o místní komunikace, chodníky, vstupy

do domů, travnaté plochy, sportoviště). Stěžovatelka též upozornila na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2007 sp. zn. 28 Cdo 2518/2006, ve kterém soud formuloval některá interpretační kritéria, která mohou být právní překážkou pro vydání pozemků, jsou-li součástí areálu staveb. V projednávaném případě je zcela zřejmé, že předmětné pozemky, jež tvoří park a sportovní hřiště v rámci sídliště Opatov, jsou funkčně spojeny s okolními budovami a komunikacemi, podléhají zvláštnímu právnímu režimu obecného užívání, jenž do budoucna vylučuje jejich využití k zemědělským a lesním účelům, a nelze mít ani za to, že by k takovému využití mohlo dojít v redukované míře.

4. V závěru ústavní stížnosti stěžovatelka upozornila na důsledky vydávání pozemků tohoto druhu (tj. pozemků obecně užívaných) pozemkovými úřady – v současné době čelí značnému množství žalob, kterými se nabyvatelé pozemků, restituenti, domáhají plateb z titulu bezdůvodného obohacení v řádu desítek miliónů Kč s tvrzením, že město tyto pozemky užívá. I proto by podle názoru stěžovatelky měly být předmětné pozemky považovány za zastavěné a vedlejším účastníkům by místo nich měl stát poskytnout v souladu se zákonem o půdě pozemky náhradní, nezátížené obecným užíváním a použitelné k soukromým účelům, nebo finanční náhradu; stěžovatelka náhradní pozemky k dispozici nemá a nemůže si dovolit platit pravidelně ze svého rozpočtu vedlejším účastníkům (a ostatním nabyvatelům) náhradu za užívání restituovaných pozemků.

II.

5. Z vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 43 C 378/2008 vyplynulo, že Ministerstvo zemědělství – Pozemkový úřad Praha rozhodnutím ze dne 19. 9. 2008 č. j. PÚ 1799/08 rozhodlo, že oprávněné osoby – Hana Ženíšková, Jindřiška Mrkvičková a Otakar Ženíšek – jsou vlastníky předmětných nemovitostí na základě ustanovení § 6 odst. 1 písm. k) zákona o půdě, neboť kupní smlouva, kterou byly pozemky v lednu 1972 vykoupěny, byla uzavřena v tísni za nápadně nevýhodných podmínek. Stěžovatelka se žalobou domáhala nahrazení rozhodnutí pozemkového úřadu a určení opaku, tj. že Jindřiška Mrkvičková a Otakar Ženíšek (Hana Ženíšková zemřela) nejsou vlastníky předmětných nemovitostí. Tvrdila, že k vydání nemovitostí nebyl dán zákonný důvod, protože jde o pozemky, které lze považovat za zastavěné ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, neboť bezprostředně souvisí se stavbou Základní školy Ke Kateřinkám a Mateřské školy Modletická v sídlišti Praha – Jižní Město a jsou nezbytné k jejich provozu.

6. Obvodní soud pro Prahu 4 žalobu zamítl rozsudkem ze dne 3. 11. 2011 č. j. 43 C 378/2008-99. K překážce zastavěnosti pozemků uvedl, že nebylo prokázáno, že by pozemky byly nezbytně nutné k provozu okolních

staveb, naopak bylo učiněno nesporným, že na předmětných pozemcích je veřejná zeleň. Obvodní soud dále konstatoval, že doklady o stavbách umístěných na pozemcích p. č. X1, p. č. X8 a p. č. X9 v k. ú. Chodov se nepodařilo dohledat, a že tudíž překážky pro vydání pozemků oprávněným osobám nejsou dány.

7. K odvolání stěžovatelky Městský soud v Praze ústavní stížností napadeným rozsudkem rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Ztotožnil se s posouzením nápadně nevýhodných podmínek a nepřivědčil námitce stěžovatelky, že předmětné pozemky, tvořící součást areálu sídliště, je nutné pokládat za zastavěné. Odvolací soud zdůraznil, že v projednávané věci bylo ze skutkových zjištění nepochybné, že předmětné pozemky jsou pozemky nezastavěnými a nepředstavují plochu bezprostředně související se stavbou ani plochu nezbytně nutnou k provozu stavby.

8. Dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením odmítl jako nepřijatelné. Uvedl, že konstantně setrvává na názoru, že ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě je třeba interpretovat restriktivně, neboť stanovuje výjimky z pravidla, že osobám oprávněným se v zásadě vydávají ty pozemky, které jim byly za trvání oprávněného režimu odňaty. S poukazem na svoji dosavadní judikaturu k problematice pozemků nacházejících se v areálech sídlišť (rozsudek sp. zn. 28 Cdo 821/2007 a další), o kterou se opřel i odvolací soud, a k posouzení nápadně nevýhodných podmínek podle ustanovení § 6 odst. 1 písm. k) zákona o půdě (usnesení sp. zn. 28 Cdo 2179/2009 a další) dovolací soud uzavřel, že soud druhého stupně rozhodl správně, v souladu s judikaturou dovolacího soudu a že ve věci nebylo naplněno ani jedno hledisko, pro které by měla být dovozena přípustnost podaného dovolání.

9. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení.

10. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 22. 10. 2014 uvedl, že stěžovatelka v podstatě reprodukuje svoji argumentaci uplatněnou již v řízení před obecnými soudy, takže je otázkou, zda je ústavní stížnost přípustná – z jejího obsahu nevyplývá, v čem spočívalo zkrácení práv stěžovatelky. Ve věci samé Nejvyšší soud odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného rozsudku odvolacího soudu a žádal, aby toto bylo považováno za součást jeho vyjádření. Uvedl, že se při rozhodování o dovolání opíral o výsledky do té doby konstantní judikatury dovolacího soudu, která byla konkretizována v odůvodnění usnesení, takže k odmítnutí dovolání došlo v důsledku respektování platné úpravy přípustnosti dovolání. Posouzení přípustnosti a důvodnosti ústavní stížnosti Nejvyšší soud ponechal na Ústavním soudu.

11. Městský soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 11. 11. 2014 navrhl zamítnutí ústavní stížnosti. Soud stručně shrnul skutková zjiš-

tění soudu prvního stupně a právní závěry, se kterými se ztotožnil, a v podrobnostech odkázal na odůvodnění svého rozsudku, jakož i odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně. K námitce o neprokázání nápadně nevýhodných podmínek soud s poukazem na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2532/2010 uvedl, že neadekvátnost peněžitého plnění nemusí znamenat jen rozpor s tehdy platnými cenovými předpisy, ale může jít i o jiné okolnosti, např. může vyplývat z tehdejšího ekonomicko-politického pojetí vlastnictví. K otázce zastavenosti pozemků městský soud připomněl řadu konkrétních rozhodnutí Nejvyššího soudu a soudu Ústavního, ze kterých vycházel, zejména připomněl závěr, že ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě nelze vykládat extenzivně a že překážkou vydání pozemků není skutečnost, že se na nich nalézá sídliště. Podle městského soudu nelze tzv. „areálovou judikaturu“ vztahovat obecně na všechny pozemky v sídlišti, jak dovozovala stěžovatelka. Při posuzování, zda se jedná o areál, je nutné brát v úvahu konkrétní okolnosti případu a každý pozemek z tohoto pohledu posoudit samostatně; podle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 3793/2009 lze za areál považovat např. většinu pozemků na oplocené ploše náležející ke škole, ke sportovnímu zařízení, k průmyslové stavbě apod., ale nikoliv sídliště jako celek.

12. K ústavní stížnosti se dne 21. 10. 2014 vyjádřil i Obvodní soud pro Prahu 4, který odkázal na odůvodnění svého rozsudku. Obvodní soud uvedl, že si je vědom nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14 ze dne 1. 7. 2014 (N 134/74 SbNU 35), ve kterém Ústavní soud dospěl k jinému závěru, má však za to, že toto rozhodnutí není s dosud konstantní judikaturou Ústavního soudu v souladu. Respektování nového postoje Ústavního soudu by podle obvodního soudu přineslo řadu obtíží a ukončení celého procesu restitucí by si zřejmě vyžádalo změnu zákonné úpravy.

13. Ústavní soud umožnil vedlejším účastníkům Jindřišce Mrkvičkové a Otakarů Ženíškoví, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti, a poučil je, že pokud tak ve lhůtě soudem stanovené neučiní, bude mít za to, že se svého postavení v řízení vzdávají (ustanovení § 28 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu). Jmenovaní na výzvu Ústavního soudu nereagovali, k ústavní stížnosti se nevyjádřili, a proto s nimi Ústavní soud dále nejednal, neboť měl za to, že se svého účastenství na řízení vzdali.

14. V replice ze dne 15. 12. 2014 stěžovatelka setrvala na své argumentaci v ústavní stížnosti a názorům soudů všech tří stupňů oponovala. K existenci nápadně nevýhodných podmínek poukázala na judikáty Nejvyššího soudu, podle kterých nápadně nevýhodné podmínky spočívají zejména v podstatném rozporu ceny s cenovými předpisy platnými v rozhodné době (rozhodnutí ze dne 21. 4. 2010 sp. zn. 28 Cdo 2494/2009, ze dne 15. 11. 2010 sp. zn. 28 Cdo 3868/2010). V tomto směru nesouhlasila s názorem Městského soudu v Praze, podle kterého byly-li pozemky oceněny jako pozemky

v extravilánu obce, a nikoliv jako pozemky v intravilánu, došlo k jejich převodu za nápadně nevýhodných podmínek. Takto totiž byly uzavírány všechny kupní smlouvy pro výstavbu sídliště Jižní Město, ve všech případech se jednalo o pole, tj. nezastavěné pozemky nacházející se v extravilánu tamních obcí. Stěžovatelka též připomněla, že předmětné pozemky a zemědělskou usedlost převzalo v rámci kolektivizace v padesátých letech minulého století od původních vlastníků Jednotné zemědělské družstvo Chodov, a upozornila, že v souvislosti s výkupem předmětných (a dalších) pozemků byly původním vlastníkům přiděleny tři byty.

15. Pokud šlo o námitku zastavěnosti předmětných pozemků, stěžovatelka plně sdílela závěry Ústavního soudu vyslovené v nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14. Zopakovala, že předmětné pozemky byly vykoupěny za účelem výstavby sídliště Jižní Město a tomuto účelu slouží dodnes – nachází se na nich park a sportovní hřiště, tj. veřejné prostranství. V případě vydání předmětných pozemků tak nelze očekávat, že by je vedlejší účastníci mohli do budoucna volně užívat, neboť jako vlastníci veřejného prostranství budou ve způsobu jeho užívání značně omezeni. Vydáním předmětných pozemků tak nedojde k naplnění smyslu a účelu zákona o půdě; již nyní se oprávněné osoby, kterým byla vydána veřejná prostranství, obrací na stěžovatelku se žádostmi o poskytnutí náhrady za omezení užívání či o výkup nebo směnu. Po stěžovatelce však nelze spravedlivě požadovat, aby oprávněným osobám poskytovala finanční náhradu za omezení jejich vlastnického práva, nebo jim vydané pozemky „opětovně“ vykupovala či je směňovala za jiné pozemky, které nabyta na základě zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí. Stěžovatelka má za to, že důsledků spojených s vydáním sídlištních pozemků si začíná být vědom i Nejvyšší soud, který ve svých aktuálních rozhodnutích (ze dne 8. 4. 2013 sp. zn. 28 Cdo 3016/2012, ze dne 15. 5. 2013 sp. zn. 28 Cdo 3583/2012, ze dne 18. 12. 2012 sp. zn. 28 Cdo 3063/2012 a ze dne 7. 5. 2013 sp. zn. 28 Cdo 3863/2012) připouští existenci překážky zastavěnosti ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě i v případě ploch souvisejících a nutných k provozu obytných budov, jež tvoří areál sídliště (tj. komunikace, chodníky, vstupy do domů, travnaté plochy, sportoviště). Ve sporech o vydání bezdůvodného obohacení Nejvyšší soud ve svém aktuálním rozsudku ze dne 7. 10. 2014 sp. zn. 28 Cdo 1498/2014 (šlo o pozemky vydané podle zákona o půdě Otakaru Ženíškovi) uvedl, že je nutno rozlišovat mezi pozemky, jež nikterak neslouží k uspokojování obecných potřeb a jejichž vlastníkově je ponechána na úvaze volba způsobu jejich využití, a pozemky, u nichž tomu tak není. Dle stěžovatelky by přinejmenším pozemky posledně uvedené, tj. pozemky, jež slouží k uspokojování obecných potřeb a jejichž způsob využití jakožto veřejného prostranství nemohou oprávněné osoby změnit, neměly být oprávněným osobám vydávány. Tako-

vé rozhodnutí by představovalo návrat k původnímu výkladu ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, jak byl zastáván v rozhodnutích Ústavního soudu ještě v roce 2007.

III.

16. Ústavní soud po ověření formálních náležitostí a přípustnosti ústavní stížnosti přistoupil k meritornímu přezkumu napadených rozhodnutí v rozsahu, jak byl stěžovatelkou vymezen. Ústavní stížnost shledal důvodnou, a to i ve vztahu k rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4. Ústavní soud rozhodl ve věci bez konání ústního jednání, neboť měl za to, že by žádná další objasnění nepřineslo [§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

IV.

17. Podstatou ústavněprávní argumentace stěžovatelky byl její nesouhlas s aplikací a interpretací ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, jak jej provedly civilní soudy. Ústavní soud předesílá, že se aplikací a interpretací citovaného ustanovení ve své rozhodovací praxi opakovaně zabýval a naposledy tak učinil v nálezu ze dne 1. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 581/14, ve kterém shrnul závěry některých svých dřívějších rozhodnutí, jež byly relevantní pro posouzení překážky bránící vydání pozemku. V tomto nálezu Ústavní soud navázal na nálezy ze dne 14. 7. 2004 sp. zn. IV. ÚS 176/03 (N 96/34 SbNU 35) a v něm stanovena kritéria pro posuzování kolize vzniklé v souvislosti s potenciálním vydáním pozemku, jehož zastavenost podle § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě je z hlediska obsahu zákonné vyluky sporná, a prosazením konkrétního veřejného zájmu, je-li pozemek užíván pro veřejné účely, doplnil dalším požadavkem. Tím byl test proporcionality omezení restitučního nároku stojícího v kolizi s konkrétním veřejným zájmem.

18. Již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 176/03 Ústavní soud vyložil, že důvodem vyluk podle ustanovení § 11 zákona o půdě je působení konkrétního veřejného zájmu nebo práv třetích subjektů, které v tom kterém případě převažují nad účelem restituce a samotným restitučním nárokem na vydání původních pozemků a které by s ohledem na povahu zatížení pozemku vylučovaly nebo omezovaly využití pozemku v jiném soukromém vlastnictví, nicméně zdůraznil, že i při zohlednění restituční úpravy je třeba volit takovou interpretaci citovaného ustanovení, která nebude opomíjet princip efektivní aplikace základního práva. Koliduje-li restituce pozemku s veřejným zájmem, jenž je představován možností permanentního využití pozemku jako součásti veřejného statku, je třeba respektovat maximy obsažené v preambuli a ustanovení § 1 zákona o půdě a neopomíjet, že zemědělskými restitucemi má dojít k úpravě vlastnických vztahů k půdě

v souladu s hospodářským rozvojem venkova, s požadavky na tvorbu krajiny a životního prostředí a dále, že zákon o půdě se vztahuje na zemědělský a lesní půdní fond, jakož i na zemědělské usedlosti a ostatní stavby sloužící zemědělské a lesní výrobě.

19. Shora uvedené požadavky byly východiskem pro řešení i nyní projednávané věci, neboť Ústavní soud neshledal žádný důvod, proč by se od nich měl odchýlit. I v projednávaném případě jsou předmětné pozemky, o jejichž vlastnictví bylo vedeno řízení před civilními soudy, evidovány v příslušném listu vlastnictví jako jiná plocha, ostatní plocha, jsou částečně zatravněné a částečně osázené keři či stromy; na pozemku p. č. X1 se nachází část plochy sportovního hřiště. Předmětné pozemky volně navazují na pozemky přiléhající k budově Základní školy Ke Kateřinkám 1400/2, Praha-Chodov, a výškové obytné domy v ulici Tererova a spolu s nimi představují sídlištní parkovou úpravu. Tato skutečnost je patrná ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 a lze ji ověřit i ze snímku, který je k dispozici katastrálnímu operátu (veřejně dostupné webové stránky Českého úřadu zeměměřického a katastrálního).

20. Jak Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14 (srov. jeho bod 29), přezkum proporcionality omezení restitučního nároku stojící v kolizi s konkrétním veřejným zájmem se provádí za pomoci tří kroků. V prvním kroku testu proporcionality se zkoumá vhodnost či způsobilost eventuálního omezení. Jde o to, zda je omezující opatření, resp. omezující stav, způsobilé dosáhnout svého účelu či cíle. Ve druhém kroku jde o přezkum nutnosti použití omezujících prostředků; požadavkem je intervenční minimum. Zvažuje se, zda zákonodárce nebo orgán právo aplikující nemohl zvolit mírnější prostředek, který omezuje základní právo méně. Ve třetím kroku testu (proporcionalita v užším smyslu) se posuzuje ústavnost spojení mezi prostředkem a účelem omezení základního práva. V rámci této relace, vnímané skrze hodnoty a principy ústavně konformního výkladu, dostává přednost to základní právo, jež je aktuálně (ad hoc) závažnější.

21. Po přistoupení k prvnímu kroku testu proporcionality Ústavní soud shodně jako ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 581/14 dospěl k závěru o nemožnosti nalezení rozumné proporce mezi restitučním účelem a veřejným zájmem. Předmětné pozemky – travnaté plochy částečně porostlé veřejnou zelení – jsou užívány výhradně pro veřejné účely a jejich individuální užívání ze strany oprávněných osob je nereálné. Nemůže-li restitucent z objektivního důvodu užívat nemovitost, jež má být po kladném výroku o jeho vlastnictví předmětem vydání podle zákona o půdě, nastává v tomto případě právní stav neslučitelný s účelem restituce deklarovaným v preambuli a v ustanovení § 1 zákona o půdě; vznik holého vlastnictví (*nuda proprietatis*) nebyl účelem restitučního procesu, jinak zajisté směřujícího k ale-

spoň částečnému zmírnění majetkových krivd způsobených oprávněným osobám komunistickým režimem v rozhodném období.

22. Ústavní soud, vycházející z hodnocení možností výkonu vlastnických oprávnění v takovýchto hraničních případech, jak bylo provedeno v nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14 (srov. jeho body 31 a 34) a na které v podrobnostech zcela odkazuje, uzavřel, že v projednávaném případě nelze naturální restituci předmětných pozemků realizovat. Skutkový a právní stav vede k závěru o vylučném naplnění funkce veřejného statku a k existenci překážky jejich vydání ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 zákona o půdě, přestože tento stav přímo není v popsané podobě mezi šesti tam vypočtenými vylukami vydání uveden.

23. Ke kolizi základního práva a veřejného statku lze též odkázat na náleze z dne 9. 10. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 15/96 (N 99/6 SbNU 213; 280/1996 Sb.), podle kterého je nutné stanovit podmínky, při jejichž splnění má prioritu buď základní právo, nebo veřejný statek. Základem je maxima, podle níž lze omezit základní právo pouze v zájmu jiného základního práva či svobody, nebo – což je relevantní v projednávané věci – v zájmu veřejného statku jako hodnoty. Ústavní soud shodně se závěry přijatými v nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14 i v nyní projednávané věci konstatuje, že vztah mezi funkcí předmětných pozemků jako součástí veřejného statku a potenciální realizací restitučního nároku je nutné rozhodnout ve prospěch veřejného statku. Jako racionální vypořádání se s tezemi nálezu sp. zn. IV. ÚS 176/03 (srov. jeho bod 25) je namístě závěr, že nevratná změna účelu užívání pozemků brání jeho vydání a že opačné řešení by se dostalo do kontradikce s účelem pozemkové restituce deklarovaným v preambuli a v ustanovení § 1 zákona o půdě.

24. Konkrétní okolnosti případu vedly Ústavní soud k závěru o porušení základního práva stěžovatelky na ochranu vlastnictví zaručeného v čl. 11 odst. 1 Listiny. Stěžovatelka se v mezidobí stala vlastníkem předmětných nemovitostí a toto vlastnictví jí civilní soudy nepřiznaly i přes funkční určení nemovitostí a existenci veřejného zájmu. Pokud šlo o stěžovatelkou tvrzené porušení práva na spravedlivý proces (předvídatelné rozhodnutí), Ústavní soud jeho porušení ve výrokové části nálezu explicitně nekonstatoval, neboť dosavadní judikatura o této problematice řešila právní otázky s atypickým a zatím v úplnosti nezpracovaným skutkovým základem i právním posouzením věci.

25. K otázce možných náhradních řešení ve vztahu k oprávněným osobám ústavní soud v projednávané věci v podrobnostech odkazuje na úvahy, které vtělil do části VI nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14 označené jako *obiter dictum*.

26. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl

a napadený rozsudek Městského soudu v Praze a usnesení Nejvyššího soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud současně přistoupil i ke zrušení rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 3. 11. 2011 č. j. 43 C 378/2008-99, jenž napadenému rozsudku Městského soudu v Praze bezprostředně předcházel, svými právními závěry i skutkovými zjištěními se s ním v podstatě shodoval a který ve světle závěrů nálezů Ústavního soudu nemohl obstát. I když stěžovatelka nenavrhovala zrušení tohoto rozsudku, Ústavní soud postupoval v souladu se svou předchozí rozhodovací praxí, připouštějící ve výjimečných případech postupovat nad rámec vázanosti petitem ústavní stížnosti [náleze sp. zn. Pl. ÚS 15/01 ze dne 31. 10. 2001 (N 164/24 SbNU 201; 424/2001 Sb.) k vázanosti petitem, usnesení sp. zn. IV. ÚS 1755/09 ze dne 14. 7. 2011, sp. zn. IV. ÚS 571/11 ze dne 1. 8. 2011 (v SbNU nepublikovaná, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)].

Č. 12

K povinnosti obecných soudů vycházet při interpretaci smluvních ustanovení ze skutečné vůle smluvních stran

Jestliže obecné soudy při interpretaci soukromoprávní smlouvy zcela odhlédly od skutečného projevu vůle smluvních stran a bez přihlídnutí k dlouholetému chování stran smlouvy tento projev vůle v textu smlouvy vykládaly izolovaně, přičemž nerespektovaly požadavek výkladu „starého“ práva s přihlídnutím k novým společenským poměrům a hodnotové orientaci „nového“ práva, porušily právo stěžovatelky na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky - ze dne 22. ledna 2015 sp. zn. III. ÚS 403/12 ve věci ústavní stížnosti Zoologické zahrady hl. m. Prahy, IČO 00064459, se sídlem U Trojského zámku 3/120, Praha 7 - Troja, zastoupené JUDr. Tomášem Dobřichovským, Ph.D., advokátem Advokátní kanceláře Kříž a partneři, s. r. o., se sídlem Dlouhá 13, Praha 1, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. října 2011 č. j. 30 Cdo 5054/2009-109, kterým bylo zamítnuto stěžovatelčino dovolání, a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 8. září 2009 č. j. 3 Co 16/2009-86, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně tak, že stěžovatelce bylo uloženo zdržet se užití autorského díla - logotypu ZOO Praha vytvořeného vedlejším účastníkem, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Praze jako účastníků řízení a ak. mal. Michala Cihláře, zastoupeného JUDr. Františkem Vyskočilem, Ph.D., advokátem advokátní kanceláře Vyskočil, Krošlák & spol., se sídlem Voršilská 130/10, Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 17. října 2011 č. j. 30 Cdo 5054/2009-109 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 8. září 2009 č. j. 3 Co 16/2009-86 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. října 2011 č. j. 30 Cdo 5054/2009-109 a rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 8. září 2009 č. j. 3 Co 16/2009-86 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností ze dne 1. 2. 2012, doplněnou podáními ze dne 13. 2. 2012, 20. 3. 2012 a 27. 11. 2014, se stěžovatelka domáhala zrušení shora označených soudních rozhodnutí, a to pro porušení čl. 1 odst. 2, čl. 4 a čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 2 odst. 3, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 7. 11. 2008 č. j. 37 C 180/2007-60 byla zamítnuta žaloba vedlejšího účastníka, který se domáhal, aby stěžovatelce jako žalované byla uložena povinnost zdržet se užití autorského díla – logotypu ZOO Praha, vytvořeného vedlejším účastníkem na základě „Smlouvy o vytvoření díla“ uzavřené mezi ním a stěžovatelkou dne 1. 6. 1998 (dále též jen „Smlouva“), současně vedlejšímu účastníkovi bylo uloženo nahradit stěžovatelce náklady řízení.

3. Napadeným rozsudkem Vrchního soudu v Praze (dále též jen „vrchní soud“) byl k odvolání vedlejšího účastníka uvedený rozsudek městského soudu změněn tak, že stěžovatelce bylo uloženo zdržet se do dvou měsíců od právní moci rozsudku užití předmětného autorského díla, a dále jí byla stanovena povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně, jakož i řízení odvolacího. Proti tomuto rozsudku brojila stěžovatelka dovoláním. Nejvyšší soud je však zamítl ústavní stížností napadeným rozsudkem s tím, že se stěžovatelce nepodařilo správnost rozhodnutí odvolacího soudu ve výroku ve věci samé zpochybnit, neboť jeho úvaha, že účastníci si dne 1. 6. 1998 nesjednali platně smlouvu o šíření díla ve smyslu § 22 zákona č. 35/1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, je správná, a to s ohledem na absenci všech obligatorních náležitostí takové smlouvy.

II. Argumentace stěžovatelky

4. V ústavní stížnosti stěžovatelka uvádí, že obecné soudy při svém rozhodování zcela ignorovaly rozhodnutí Ústavního soudu, postupovaly striktně formalisticky, nebraly v úvahu jí navrhované důkazy a jejich neprovedení řádně neodůvodnily, takže napadená rozhodnutí jsou nepřezkoumatelná. Porušení čl. 1 odst. 2 Ústavy pak stěžovatelka vyvozuje z toho, že ve Smlouvě se obě strany dohodly nejen na vytvoření díla, ale taktéž na tom, že ona dílo získává do svého vlastnictví se všemi právy a povinnostmi, tj. právo s ním nakládat a užívat je dohodnutým způsobem. Vedlejší účastník ve smlouvě výslovně svolil, aby dílo bylo použito jako logo, načež toto bylo

užito, šířeno a veřejně užíváno, a to také jako součást jiných souborných či spojených děl, do nichž je sám vedlejší účastník zařadil. Takovéto užití díla dle stěžovatelky nemá nic společného se Smlouvou, která byla soudy shledána neplatnou. Obecné soudy tak bez ohledu na vůli stran při uzavírání Smlouvy a při její realizaci, trvající až do 28. 11. 2006, měly vyložit normy tzv. podústavního práva striktně formalisticky, a porušit tak její právo na vyřízení věci spravedlivě, stejně jako její právo na ochranu vlastnictví.

5. Porušení čl. 4 a čl. 89 odst. 2 Ústavy stěžovatelka vyvozuje z toho, že obecné soudy bez právního důvodu nesmí odmítnout argumentaci opřenou o základní práva a svobody, což se v souzené věci stalo ve vztahu k argumentaci obsažené v dovolání, jež byla postavena na prioritě takového výkladu smlouvy, který nezakládá její neplatnost, resp. vycházející z toho, že obecné soudy nerespektovaly ustálenou judikaturu Ústavního soudu [např. náleze ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 625/03 (N 84/37 SbNU 157)], který danou prioritu konstatoval.

6. Pokud jde o namítané porušení čl. 11 odst. 1 Listiny, stěžovatelka upozorňuje, že dané dílo bylo využíváno jako součást jiných souborných či spojených děl, přičemž takovéto užití prý nemá mít nic společného se Smlouvou. Tím, že rozhodnutí obecných soudů byla nejasná a neurčitá stran rozsahu zdržení se užití díla, je ohroženo její vlastnické právo k mnoha hmotným nosičům logotypu i k dalším souborným dílům, která daný logotyp obsahují. V této souvislosti se stěžovatelka dovolává nálezu Ústavního soudu ze dne 7. 9. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 34/09 (N 187/58 SbNU 647), přičemž tvrdí, že obecné soudy ji zbavily faktického práva užívat její majetek za účelem, pro který byl zhotoven, totiž pro užívání daného logotypu, v důsledku čehož došlo k faktickému vyvlastnění, a jí zbylo jen „holé vlastnictví“.

7. K porušení čl. 36 odst. 1 Listiny mělo dojít v důsledku formalistického přístupu, a to ve smyslu nálezu ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 571/06 (N 91/53 SbNU 171), který vedl k porušení jejího vlastnického práva a rozsáhlým následným škodám. Tvrdí, že na základě Smlouvy mělo být dílo užíváno na dobu neurčitou, Smlouva byla realizována do konce roku 2006, kdy došlo mezi stranami k rozkolu, přičemž důvodem podání žaloby byla osobní msta. Následně stěžovatelka klade otázku, zda danému zneužití práva pomocí formalistické interpretace má být poskytnuta ochrana. O vůli stran svědčí faktura vystavená vedlejším účastníkem, v jejímž textu stojí, že autorská odměna je odměnou za užití díla, k tomuto důkazu však obecné soudy nepřihlédly a nevypořádaly se s ním, v důsledku čehož jsou jejich rozhodnutí nepřezkoumatelná. Stěžovatelka dále upozorňuje, že text smlouvy je pouze prvotním přiblížením se k významu smlouvy, přičemž doslovný výklad může, ale nemusí být v souladu s vůlí stran; směřuje-li jejich vůle k jinému významu a podaří-li se tuto vůli v soudním řízení ozřejmit, má shodná vůle účastníků smlouvy přednost před doslovným významem

textu, přičemž stran ní je třeba usuzovat z vnějších okolností spojených s podpisem smlouvy a realizací smluvního vztahu.

8. V souvislosti s námitkou porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě stěžovatelka uvádí, že obecné soudy mají jednak povinnost při interpretaci zákonů zabránit faktickému odepření spravedlnosti účastníkům řízení a projednat spravedlivě jejich nárok, což se nestalo, a to (patrně) z toho důvodu, že nezaly při svém rozhodování v potaz jí navrhované důkazy a tvrzení o vůli stran považovaly za nevýznamné, a jednak povinnost její právo chránit, na což prý rezignovaly.

9. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 20. 3. 2012 stěžovatelka namítá také porušení čl. 2 odst. 3 Listiny, přičemž zčásti opakuje svou předchozí argumentaci, dále pak poukazuje na čl. VI Smlouvy i na to, že obě strany spolupracovaly až do roku 2006, během této doby vedlejší účastník žádné nároky nevzněl ani se nezmínil o tom, že by užívala dílo neoprávněně, po ukončení spolupráce však dospěl k závěru, že to, co dosud dostal zapláceno, není dostatečné a že se ještě může na ní obohatit, což má představovat zřejmé zneužití práva. Argumentuje rovněž tím, že smlouva o šíření děl má obligatorní písemnou formu, zákon však již nevyžadoval, aby projevy účastníků smlouvy byly na téže listině, přičemž ze Smlouvy i výše zmíněné faktury plyne vůle stran, že dílo má být šířeno, zároveň je v nich upraveno, jakým způsobem a jaká je výše odměny. V návaznosti na to obecným soudům vytýká, že nedostatečně akcentovaly autonomii vůle smluvních stran. V postupu vedlejšího účastníka pak stěžovatelka spatřuje zneužití práva, protože dodatečně využívá znění dané Smlouvy a svým konáním popírá své předchozí jednání trvající 8 let. V této souvislosti poukazuje na judikaturu Nejvyššího soudu týkající se výkladu pojmu „dobré mravy“ a na náleze ze dne 3. 1. 2012 sp. zn. I. ÚS 170/11 (N 1/64 SbNU 3), v němž se Ústavní soud vyjadřuje k funkci práva a kde odmítá „mechanickou“ interpretaci a aplikaci právních předpisů s tím, že je třeba upřednostnit řešení racionální a spravedlivé.

10. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 27. 11. 2014 stěžovatelka znovu zopakovala svou argumentaci, přičemž poukázala na to, že v mezidobí nabyt účinnosti nový občanský zákoník, který výslovně zakotvil povinnost výkladu smluvních ujednání jak se zřetelem na jazykový výklad, tak na vůli stran a předpokládaný účel smlouvy, přičemž význam těchto výkladových pravidel a zásad zákonodárce zdůraznil natolik, že rozhodl o jejich plné aplikovatelnosti na právní vztahy vzniklé v minulosti [§ 3030 ve spojení s § 2 odst. 3, § 3 odst. 2 písm. d), § 5, 6 a 8 nového občanského zákoníku]. Původní právní úprava sice mnohé tyto zásady obsahovala, nová právní úprava tyto uplatňuje širěji, podrobněji a klade na ně větší důraz. Výklad příslušných zákonných předpisů v souvislosti s daným skutkovým stavem dle stěžovatelčina názoru vybočil z pravidel ústavně souladného výkladu těchto norem, zvláště pak vzhledem k této nové právní úpravě.

11. V této souvislosti stěžovatelka (znovu ve stejném duchu) argumentuje obsahem Smlouvy a shora zmíněné faktury, jakož i následnou praxí smluvních stran, pokud jde o realizaci Smlouvy, a postupem vedlejšího účastníka, který tuto praxi po 9 letech popřel, přičemž výklad obecných soudů, že se smluvní strany nedohodly na šíření díla, pokládá za absurdní. Připouští, že právní problematika byla vzhledem k úpravě podle „starého“ autorského zákona poměrně složitá a že tento předpis stanovoval přísné podmínky, na jejichž základě mohlo být autorské dílo veřejně užito, resp. šířeno. Stěžovatelka přitom dle svých slov proti výchozím aspektům obecných soudů, pokud jde o problematiku smlouvy o šíření díla, žádné výhrady nemá, tyto teoretické závěry však prý byly aplikovány na danou skutkovou situaci zcela neodpovídajícím způsobem, resp. způsobem, který dlouhodobě Ústavní soud obecným soudům vytýká. Obecné soudy vyšly z toho, že smlouva o šíření díla nebyla platně uzavřena, neboť strany si nesjednaly odměnu za šíření díla, ale jen za jeho vytvoření, což stěžovatelka s ohledem na výše uvedené skutečnosti odmítá s tím, že takový závěr nelze z hlediska práva na spravedlivý proces přijmout, a v této souvislosti se dovolává nálezu ze dne 8. 10. 2014 sp. zn. II. ÚS 2095/14 [(N 190/75 SbNU 139), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>], v němž Ústavní soud odmítl výklad obecných soudů, které posoudily obsah projednávané smlouvy jako neurčitý, s důsledkem neplatnosti této smlouvy, s tím, že jsou-li možné dva výklady, přednost má výklad, který nezakládá neplatnost smlouvy. V projednávané věci bylo minimálně možné vyvodit, že si smluvní strany platně smlouvu o šíření díla sjednaly, jak bylo výše uvedeno. Současně stěžovatelka upozorňuje na z judikatury Ústavního soudu plynoucí zásadu, podle níž musí výklad zákonných a podzákonných právních norem šetřit základní práva v co nejvyšší míře při současném dodržení účelu těchto norem, na zákaz uplatňovat přehnané nároky na formulaci smluv a na povinnost akcentovat, že smluvní strany nezamýšlí dát jimi vytvořenému aktu (smlouvě) absurdní nebo nerozumné důsledky. V této souvislosti upozorňuje, že by sotva bylo možné pokládat za rozumné, aby si smluvní strany dohodly vytvoření díla, aniž by bylo sjednáno i jeho šíření, tj. možnost vytvoření díla vůbec reálně veřejně využívat.

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

12. Nejvyšší soud pouze odkázal na obsah odůvodnění svého rozhodnutí s tím, že není názoru, že by jím byla dotčena ústavně garantovaná práva stěžovatelky. To stejné pak zopakoval v doplňujícím vyjádření ze dne 6. 1. 2015.

13. Vrchní soud v Praze rovněž jen odkázal na odůvodnění svého rozsudku. V doplňujícím vyjádření ze dne 6. 1. 2015 vyslovil názor, že se v odůvodnění svého rozsudku vypořádal s argumenty obsaženými jak v doplnění

ústavní stížnosti ze dne 27. 11. 2014, tak ve stěžovatelských replikách, a dodal, že nemůže ve svém vyjádření hodnotit právní argumenty podrobněji než ve svém rozhodnutí a že jeho procesní postup plyne z obsahu spisu.

14. Vedlejší účastník upozornil, že Smlouva byla vytvořena a předložena k podpisu stěžovatelkou a jím byla akceptována, ve Smlouvě bylo obsaženo z jeho hlediska podstatné ujednání o době neurčité pro možnost užití díla stěžovatelkou – šlo o „pojistku“ pro případ, že by stěžovatelka dílo užívala v rozporu s jeho osobním uměleckým přesvědčením, příp. mimo kontext vymezený Smlouvou; jeho vůlí bylo tedy uzavřít smlouvu, kterou lze vypovědět v tříměsíční výpovědní době, bez nutnosti složitě dokazování stran naplnění výpovědních důvodů, a že to byla i stěžovatelčina vůle, svědčí čl. VI bod 1 Smlouvy. Pokud stěžovatelka svůj procesní postoj opírá o tvrzení o platnosti Smlouvy, pak tato obrana není důvodem ke zrušení rozhodnutí soudů, kterými jí bylo uloženo zdržet se užití logotypu, neboť pak bylo ujednáno užití na dobu neurčitou, s možností ji vypovědět, což také řádně učinil. O případném rozporu s dobrými mravy by bylo možné uvažovat, jestliže by inkasoval odměnu za vytvoření díla, a v okamžiku, kdy by stěžovatelka na svůj náklad vyrobila propagační předměty s logotypem, smlouvu vypověděl. Sama stěžovatelka však poukazuje na to, že logo užívala v masovém měřítku po dobu osmi let za odměnu 50 000 Kč, tedy v ceně přiměřené hodnotě vlastního uměleckého díla na svém hmotném nosiči, nikoliv v hodnotě šíření díla, jak bylo prokázáno.

15. Argumentuje-li stěžovatelka nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 625/03 (viz výše) a dalšími, pomíjí fakt, že formalismus je vytýkán tam, kde jsou možné dva výklady – jeden pro a druhý proti platnosti smlouvy, v daném případě však, pokud jde o zákonem stanovené náležitosti smlouvy o šíření díla, není možný jiný výklad než ten, že Smlouva tyto náležitosti nemá. Současně vedlejší účastník poukazuje na stěžovatelkou uváděné rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 170/11, podle kterého sporná ustanovení by neměla být vykládána ve prospěch toho, kdo sepsal text smlouvy.

16. Poukazuje-li stěžovatelka na rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 495/05 ze dne 30. 10. 2007 (N 174/47 SbNU 323) a další, která se týkají závaznosti právního názoru Ústavního soudu, pomíjí, že právní názor se vztahuje pouze na skutkově a právně obdobné případy, ovšem žádné z citovaných rozhodnutí se ani přibližně obdobného případu netýkalo, navíc stěžovatelka neobratně zaměňuje kasační a precedenční závaznost, přičemž v projednávané věci dosud Ústavní soud nerozhodoval. Odkaz na výše citovaný náleze sp. zn. Pl. ÚS 34/09 je mimo rámec předmětu řízení, neboť stěžovatelka nepochopila rozdíl mezi hmotným substrátem díla a licenci k užití díla, kdy vlastnictví díla nelze ztotožňovat s právem toto dílo šířit, reprodukovat atp.

17. K tvrzené nemravnosti vedlejší účastník uvedl, že stěžovatelka přesto, že se užití díla mělo výlučně vztahovat k její propagaci, vyráběla

a prodávala upomínkové předměty s rozmnoženinou loga, což je čistě komerční užití, kde prvotním cílem je dosažení zisku z prodeje. S ohledem na výše uvedené vedlejší účastník navrhl zamítnutí ústavní stížnosti.

18. V podání ze dne 6. 1. 2015 se vedlejší účastník vyjádřil k doplnění ústavní stížnosti ze dne 27. 11. 2014. V první řadě upozornil, že stěžovatelka sice namítá porušení práva na spravedlivý proces z důvodu přílišné „formálnosti“ výkladu, ale současně nepopírá, že posuzované smlouvy neměly náležitosti požadované zákonem. Z toho vyvodil, že stěžovatelka si hodlá vymoci posouzení historicky vzdálených vztahů prizmatem současnosti, resp. nového a jiného zákona. Takový postoj nelze označit za spravedlivý či pro účastníky předvídatelný, přičemž tvrdí, že by vedl k disproporcí v rozhodování obdobných věcí. Za zásadní rovněž považuje, že je výtvarník a stěžovatelce žádné smlouvy k uzavření nepředkládal, ty jsou stěžovatelčiným dílem, a proto ji musí stíhat pravidlo „při nejasnosti v neprospěch“, bez ohledu na to, zda je v oboru profesionál, či nikoliv, a současně jako účelovou odmítá její argumentaci, že je veřejnoprávní korporací. Dodal, že na rozdíl od stěžovatelky neshledal v nálezu Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2014 sp. zn. II. ÚS 2095/14 žádné souvislosti s projednávanou ústavní stížností a že se zřejmě stěžovatelka považuje za občana, když se dovolává principu priority občana nad státem, a to v situaci, kdy se sama označuje za veřejnoprávní korporaci.

19. V tomtéž podání se vedlejší účastník vyjádřil i ke stěžovatelčině replice ze dne 8. 8. 2014, a to tak, že neobsahuje nic nového, a k replice ze dne 15. 8. 2014 v tom smyslu, že jde o invektivu vůči soudcům a o snahu vyvolat dojem, že jako příspěvková organizace nemusí být považována za profesionála a že jedním z jejich cílů není hospodářská činnost, což mu nepřísluší komentovat, neboť toto není předmětem řízení a povaha činnosti stěžovatelky je jistě Ústavnímu soudu známa.

IV. Replika stěžovatelky

20. V replice stěžovatelka uvedla, že jak vrchní, tak Nejvyšší soud svými vyjádřeními jen potvrzují, co je vyčítáno jejich rozsudkům, tedy formalismus a setrvalé ignorování nálezů Ústavního soudu a nutnosti jejich aplikace do každodenní praxe.

21. K vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatelka uvedla, že z něho plynou skutečné motivy jeho jednání, tj. finanční profit. V této souvislosti připomněla výpověď Petra Fejka, bývalého ředitele, učiněnou u městského soudu dne 17. 1. 2013 ve věci vedené pod sp. zn. 15 Cm 188/2009, podle níž spory vznikly poté, co vedlejší účastník neoprávněně požadoval doplacení honorářů ve výši 2 000 000 Kč. Upozorňuje, že to nebyla ona, ale vedlejší účastník, kdo zneužíval možná částečně nejasné znění Smlouvy, a to způsobem, který by mohl být hodnocen jako postavení pod nátlak a uvedení

do stavu tísně. K tvrzení vedlejšího účastníka ohledně komerčního užití jeho díla stěžovatelka uvádí, že je veřejnoprávní korporace (příspěvková organizace), která se nezajímá o komerční aspekty své činnosti tak, že by měly být v popředí jejího zájmu, přičemž případný zisk z prodeje upomínkových předmětů je zcela marginální a jde na podporu činnosti, pro kterou byla zřízena. Má-li vedlejší účastník za to, že Smlouva byla vlastně licenční smlouvou, kdy jako autor logotypu mohl v podstatě kdykoliv po svévolném ukončení díla požadovat jakoukoliv další cenu za její užívání, ve své podstatě by to znamenalo, že by ve Smlouvě nebyla ani určena obligatorní náležitost smlouvy, totiž cena díla nebo určení konstrukce této ceny. To stěžovatelka považuje za účelovou dezinterpretaci Smlouvy, odporující dlouhodobému předchozímu oboustrannému plnění oběma smluvními partnery. K tomu dodává, že znění Smlouvy bylo ovlivněno zněním autorského zákona, které samo trpělo řadou nejasností, ba dokonce „nemožností“ uzavřít smlouvu v takovém rozsahu a formě, které „by odpovídaly nutnosti právní úpravy, která nastala následně“, a vedlejší účastník této nejasnosti a nedostatečnosti zákona bezostyšně využívá k interpretaci Smlouvy ve svůj prospěch, přičemž nové znění autorského zákona tyto nedostatky, jejichž důsledkem je i projednávaný spor, odstranilo. Stěžovatelka upozorňuje na (údajně) vyjádření vedlejšího účastníka, že Smlouva byla vypovězena proto, že již několik let předmětné logo neužívá, takže má být zřejmé, že se jedná o zneužití práva, kdy se domáhá na základě formálně právního posouzení Smlouvy plnění za něco, z čeho druhá strana nemá žádný prospěch. Konečně upozorňuje i na to, že vedlejší účastník po dlouhou dobu sekundárně těžil z úspěchů stěžovatelky, nyní, kdy se jejich zájmy rozešly, jsou jeho podání obrácena nejen k vlastnímu zisku, ale k úmyslu ji poškodit v mediálním prostoru.

22. V doplnění své repliky stěžovatelka poukázala na faktury vystavené vedlejším účastníkem, z nichž má (s ohledem na text, který je v nich obsažen) zřetelně plynout vůle vedlejšího účastníka převést na ni za úplatu celý souborný obsah práva „užít“ dílo. Existence těchto faktur, resp. s nimi související argumentace byla soudy ignorována, což představuje porušení § 132 občanského soudního řádu a v důsledku toho i práva na spravedlivý proces, jak má plynout z nálezů ze dne 6. 9. 2005 sp. zn. I. ÚS 643/04 (N 171/38 SbNU 367).

V. Formální předpoklady projednání návrhu

23. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb.,

o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a *contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

VI. Posouzení ústavní stížnosti

24. Ústavní soud konstatuje, že jako orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není součástí soustavy obecných soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují nový hodnotový základ právního řádu daný zejména ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky. Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelkou namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

25. Stěžovatelka vyjadřuje nesouhlas se způsobem, jakým obecné soudy interpretovaly Smlouvu (zejména pak její čl. III bod 1, který zní: „Objednatel se zavazuje zaplatit autorovi za vytvořené dílo smluvními stranami výslovně dohodnutou částku 8 000 Kč, která je určena vyšší autorské odměny a nákladů na pořízení díla.“), přičemž má za to, že Smlouva obsahuje i platnou smlouvu o šíření díla ve smyslu § 22 autorského zákona. Argumentuje tím, že je třeba předmětné ujednání vykládat podle skutečné vůle smluvních stran, kterou bylo uzavřít vedle smlouvy o vytvoření díla i smlouvu o jeho šíření, přičemž částka uváděná v čl. III bodu 1 Smlouvy představuje jak cenu (odměnu) za vytvoření díla, tak za jeho šíření. Současně stěžovatelka obecným soudům vytýká, že vedlejšímu účastníkovi poskytl ochranu, ačkoliv z jeho strany má jít o zjevné zneužití práva.

26. Jak je patrné z napadených soudních rozhodnutí, vrchní soud se zabýval otázkou, zda mezi smluvními stranami byly dohodnuty všechny obligatorní náležitosti smlouvy o šíření díla (§ 22 odst. 3 autorského zákona), načež dospěl k závěru, že Smlouva postrádá ujednání o odměně autora za šíření díla (její „stanovení“), neboť v jejím čl. III, který se týká autorské odměny, byla výslovně dohodnuta jen odměna za vytvoření díla. Vzhledem k výše uvedenému je zřejmé, že jádro souzené věci spočívá v otázce, zda obecné soudy vyložily předmětné ujednání smluvních stran vadně, a to do té míry, že jejich postup je s to založit porušení ústavnosti. Tak by tomu mohlo být, pokud by obecné soudy (svévolně) odmítly respektovat kogentní normy, které způsob výkladu právních úkonů upravují, v daném rámci především ty, které obsahuje ustanovení § 35 odst. 2 a § 37 odst. 1 („starého“)

občanského zákoníku, resp. jejich ústavně konformní interpretaci, jak plyne z poměrně bohaté judikatury Ústavního soudu.

27. Z prvně uvedeného ustanovení plyne, že vedle gramatického výkladu obsahu právního úkonu lze, resp. je nutno použít i jiné výkladové metody a v tomto rámci je třeba přihlížet zejména k vůli jednajících osob. Toto pravidlo bylo dále rozvíjeno judikaturou Ústavního soudu, která – ve stručnosti řečeno – ještě více posílila význam vůle osob, které úkon učinily, a to jako prioritní před jazykovým projevem [viz např. nález ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 625/03 (N 84/37 SbNU 157) či ze dne 8. 10. 2014 sp. zn. II. ÚS 2095/14 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)]. V této souvislosti je nutno doplnit, že rovněž Nejvyšší soud klade důraz na vůli účastníků s tím, že pod výklad „podle ... jazykového vyjádření“ („jazykový projev“) nezahrnuje jen výklad čistě gramatický, ale i výklad systematický a výklad podle pravidel logiky a logických argumentů pro výklad práva; např. v rozsudku ze dne 22. 8. 2011 sp. zn. 25 Cdo 1569/99 se uvádí, že ustanovení § 35 odst. 2 občanského zákoníku „předpokládá, že o obsahu právního úkonu může vzniknout pochybnost, a pro takový případ formuluje výkladová pravidla, která ukládají soudu, aby tyto pochybnosti odstranil výkladem založeným na tom, že vedle jazykového vyjádření právního úkonu vyjádřeného slovně podrobí zkoumání i vůli jednajících osob. Jazykové vyjádření právního úkonu zachycené ve smlouvě je proto nejprve vykládáno prostředky gramatickými (z hlediska možného významu jednotlivých použitých pojmů), logickými (z hlediska vzájemné návaznosti použitých pojmů) či systematickými (z hlediska řazení pojmů ve struktuře celého právního úkonu). Kromě toho lze obsah právního úkonu posoudit i podle vůle stran v okamžiku uzavírání smlouvy, avšak za podmínky, že tato vůle není v rozporu s tím, co plyne z jazykového vyjádření úkonu.“

28. Z výše uvedeného ustanovení dále plyne, že takovýto výklad nemůže být v rozporu s jednoznačným jazykovým projevem – srov. také výše citovaný rozsudek Nejvyššího soudu, kde se uvádí, že „jestliže jsou pojmy použité k jazykovému vyjádření obsahu písemné smlouvy natolik jednoznačné, že z nich nelze ani s přihlédnutím k tvrzené vůli účastníka smlouvy usuzovat na jiný obsah tohoto právního úkonu, nelze obsah smluvního ujednání vyložit v rozporu s jazykovým projevem“; rovněž právní teorie v souvislosti s výkladem ustanovení § 35 odst. 2 („starého“) občanského zákoníku zastává názor, že „skutečná vůle toho, kdo právní úkon učinil, může být při ... výkladu [projevu vůle] relevantní jen za předpokladu, že není v rozporu s jednoznačným jazykovým projevem vyjádřeným písemně. Jednou vyjádřený obsah právního úkonu (smlouvy) lze vykládat jen tímto způsobem; nelze však výkladem již jednou učiněný projev vůle doplňovat, měnit či dokonce jej nahrazovat, pokud ji účastník neměl, popř. měl, ale neprojevil ji“

(viz Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M., a kol. Občanský zákoník I. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325). Na okraj možno dodat, že nový občanský zákoník dané pravidlo již neobsahuje, dokonce právní doktrína připouští, že na základě tzv. hypotetické vůle stran může soud obsah právních ujednání (a to již nad rámec jejich interpretace) doplňovat či měnit, byť záměr zákonodárce, jak plyne z důvodové zprávy, byl zřejmě poněkud jiný (viz Melzer, F., Těgl, P., a kol. Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. Praha : Leges, 2013, s. 116 a násl.).

29. Podle tehdy platné právní úpravy, resp. judikatury, která se na ni váže, musel existovat elementární soulad mezi (zjištěnou) vůlí smluvních stran a její vnější manifestací (v daném případě ve formě slovního písemného projevu), a pokud skutečná vůle nenašla ve svém vnějším projevu žádný odraz, při interpretaci příslušného smluvního ujednání ji nebylo možné (jemu navzdory) prosadit. Současně je však nutno vzít v úvahu, že každý, tedy i jednoznačný jazykový projev je (a bylo) třeba interpretovat [minimálně právě co do otázky jeho (ne)jednoznačnosti], v kterémžto procesu pak má (a měla), jak plyne z judikatury Ústavního soudu (viz výše), právě vůle smluvních stran zcela dominantní úlohu, kdy společný úmysl stran má přednost před doslovným či objektivním významem použitých slov, a dojde-li k rozporu mezi ním a formálním projevem, má přednost právě zmíněný úmysl. Lze si položit otázku, zda existují nějaké meze ohledně použití tohoto, Ústavním soudem opakovaně akcentovaného principu; univerzální řešení zřejmě není k dispozici, a bude tak záležet na konkrétních okolnostech případu, kdy ve hře může být i princip právní jistoty, ochrany práv třetích osob apod. Nicméně na řešení této otázky rozhodnutí obecných soudů postaveno není, a proto se jí Ústavní soud dále nezabýval.

30. V souzené věci pak bylo klíčovou otázkou, jaká byla skutečná vůle smluvních stran, a dále, zda jazykový projev ve Smlouvě (resp. v té části, kde je upravena odměna autora) je natolik jednoznačný, a to přes použití výše uvedených výkladových metod, že se skutečná, avšak s tímto projevem snad nekorespondující vůle účastníků prosadit nemůže. Tyto otázky, byť je takto výslovně neformuloval, posuzoval městský soud; v této souvislosti sice konstatoval, že se stěžovatelka jako objednatelka zavázala zaplatit částku 50 000 Kč za „vytvoření díla“ (viz str. 4 rozsudku), nicméně Smlouvu, resp. sporné ujednání na základě zjištěných skutečností vyložil tak, že odměna byla vůlí stran sjednána za vytvoření i užití díla (viz str. 4 a 6 rozsudku). Vrchní soud vyšel z toho, že v čl. III bodu 1 Smlouvy byla sjednána odměna za vytvoření, nikoliv již za šíření díla, a se zmíněným názorem vrchního soudu se pak ztotožnil dovolací soud, jenž pouze konstatoval, že předmětné ujednání neobsahuje všechny obligatorní náležitosti smlouvy o šíření díla.

31. Ústavní soud se s takovýmto přístupem odvolacího a dovolacího soudu nemohl ztotožnit. V prvé řadě je nutno zmínit, že Smlouva obsahuje pojem odměna „za vytvořené dílo“. Již jen z takového jazykového projevu plyne eventualita, že si smluvní strany pro tuto věc mohly zvolit terminologii odlišnou od autorského zákona. Z napadených rozsudků je však patrné, že odvolací soud a dovolací soud vyšly ze zákonného významu pojmu „vytvoření díla“ a „šíření díla“ v duchu autorského zákona z roku 1965, tyto postavy do kontrapozice, aniž by si však položily právě otázku smluvního významu použitých pojmů, a to navzdory skutečnosti, že jde o výklad smluvního projevu vůle osob (navíc právních laiků), a nikoli vůle zákonodárce pocházející z historicky jiné doby, navíc podle „starého“ práva (viz níže); ve spojení se zákonnou terminologií pak uvedené ustanovení Smlouvy vykládaly izolovaně, jen skrze ně samotné, aniž by však přihlédly k používání pojmů v ostatních částech smlouvy, což je pro kontextuální výklad *condicio sine qua non* (viz výše).

32. Stejně tak nepřihlédly k době, kdy byla tato Smlouva uzavírána, tedy k situaci, ve které pro ono rozlišení (dnes pro mnohé málo srozumitelné) již nebyly dány společenské podmínky jak z hlediska odstranění plánovaného hospodaření (včetně plánování a cenzurní kontroly šíření děl), tak z hlediska toho, že v době praktikované cenzury a politických zásahů se nepředpokládalo, že každé vytvořené dílo bude nutně také možno z řady důvodů šířit např. proto, že by se mohlo dostat do rozporu s účelem kulturní politiky státu podle čl. 16 odst. 1 nebo zájmy pracujícího lidu podle čl. 28 odst. 1 Ústavy z roku 1960. Tento formální výklad zákona z roku 1965 by bylo možno akceptovat do roku 1989, stěží však poté, co se zcela zásadním způsobem změnilы společenské vztahy, na které se měly oba pojmy autorského práva z jiné historické doby aplikovat. Na potřebu takového přístupu Ústavní soud upozorňoval v minulosti v řadě nálezů, ve kterých se musel vyrovnat s postojem obecných soudů k výkladu starého práva po listopadu 1989, kdy – jak by mělo být všeobecně známo – došlo v Československu, nyní v České republice, k zásadním politickým a ekonomickým změnám. V jejich důsledku byl zaveden nový hodnotový systém moderní demokratické společnosti, pod jehož prizmatem je třeba i při zachování (zásadní) kontinuity se „starým právem“ výklad a použití právních norem podřídít jejich obsahově materiálnímu smyslu. Ústava proto jasně akcentuje hodnotovou diskontinuitu se „starým (komunistickým) režimem“ a zdůrazňuje ochranu základních práv a svobod, jež z ústavního pořádku České republiky vyplývají, a to nejen pro oblast trestního práva [zejména nálezy ze dne 26. 3. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 42/02 (N 42/29 SbNU 389; 106/2003 Sb.)], nýbrž i pro další odvětví [např. nálezy ze dne 25. 1. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 25/04 (N 14/36 SbNU 155; 134/2005 Sb.), ze dne 18. 11. 2003 sp. zn. I. ÚS 137/03 (N 135/31 SbNU 199), ze dne 28. 7. 2004 sp. zn. I. ÚS 599/03 (N 105/34 SbNU

107), ze dne 12. 2. 2009 sp. zn. II. ÚS 1693/08 (N 27/52 SbNU 267), ze dne 26. 6. 2012 sp. zn. I. ÚS 2050/11 (N 125/65 SbNU 615) a řada dalších]. Vzhledem k tomu, že již není třeba plánovat papír, kapacity tiskáren či další materiální podmínky šíření díla, nota bene za situace, kdy také neexistují takové instituce jako Hlavní správa tiskového dohledu, Ústřední publikační zpráva, úřady pro tisk a informace a další často i neformální nástroje kontroly „šíření děl“ užívané za minulého režimu, není možné zůstávat u výkladu pojmů zákona z roku 1965 v případě Smlouvy z roku 1998 tak, jak by se stalo za podmínek „starého“ režimu v mezích Ústavy z roku 1960. I zde proto nutno uplatnit Ústavním soudem opakovaný požadavek, aby se i staré právní předpisy, pokud existují, vykládaly tak, jak to odpovídá nové společenské situaci. Totéž platí pro odůvodnění rozsudku odvolacího soudu z hlediska toho, jaký význam pro výklad Smlouvy přikládá obratu „smlouva musí stanovit“ v § 22 odst. 3 autorského zákona z roku 1965.

33. Již zmíněná skutečnost, že čl. III bod 1 Smlouvy neobsahuje smluvní termín „odměna za vytvoření díla“, ale „odměna za vytvořené dílo“, nutně otevírá možnost výkladu, podle kterého odměna mohla být Smlouvou stanovena nejen za vytvoření díla (ve smyslu autorského zákona), ale i za jeho šíření. Minimálně však je evidentní, že samotný gramatický výklad tohoto ujednání nevede k jednoznačnému závěru, což o to více vyvolává potřebu interpretace Smlouvy jako celku (viz k tomu její čl. VI a VIII), na základě (i) dalších výkladových metod (viz níže). Předtím však Ústavní soud připomíná, že sám vrchní soud dospěl k závěru, že Smlouva obsahovala obligatorní náležitosti smlouvy o šíření díla, tedy až na výslovné smluvní zakotvení odměny za šíření díla, což bylo důvodem, proč Smlouvu v části zakotvující šíření díla shledal neplatnou (viz str. 8 rozsudku nahoře). Z toho však plyne podstatná skutečnost, tedy že i podle uvedeného soudu má z textu Smlouvy vyplývat záměr smluvních stran sjednat (těž) smlouvu o šíření díla, popř. smlouvu smíšenou (v tomto duchu i dovolací soud). Dlužno podotknout, že takový smluvní úmysl zjevně odpovídal povaze věci, protože pouhé vytvoření díla, bez možnosti jej šířit (veřejně užívat), což je s logem ZOO neodmyslitelně spojeno, by pro stěžovatelku nemělo žádný význam. Takový postup, jak je shora uvedeno, měl svůj základ v jiných společenských poměrech, což ale lze obtížně podsouvat stranám Smlouvy z roku 1998, takže dovolávání se závěrů judikátu z roku 1973, popř. komentáře k autorskému zákonu z roku 1982, není s ohledem na výše uvedené přesvědčivé.

34. Vzhledem k tomu, že záměrem smluvních stran nepochybně bylo sjednat smlouvu o šíření díla, bylo nezbytné řešit, zda sporné ujednání o ceně obsažené v čl. III bodu 1 Smlouvy mělo podle vůle smluvních stran zahrnout jen odměnu za vytvoření díla a odměnu za šíření díla si smluvní strany opomněly ve Smlouvě sjednat, nebo zda toto ujednání mělo

představovat jak odměnu za vytvoření díla, tak za jeho šíření, kdy smluvní strany vycházely z toho, že částka uvedená v citovaném ujednání zahrnuje obě tyto složky, to např. i z důvodu, že mylně pod širší pojem vytvoření díla podřadily i pojem šíření díla (což by bylo pochopitelné, protože i § 27 odst. 1 autorského zákona u smlouvy o vytvoření díla hovoří o „užití“ díla, a nejen právní laik si to může vyložit tak, že jde i o veřejné užití; ostatně vrchní soud na str. 6 dole opravuje soud nalézací, že nejde o smlouvu o „užití díla“, ale správně o „šíření díla“; i Nejvyšší soud v napadeném rozsudku rozsáhle vysvětluje, že smlouva o vytvoření díla podle autorského zákona nemá sama povahu smlouvy o šíření díla, přičemž vytyká stěžovatelce, že „zcela fatálně nerozlišuje právě mezi oběma smluvními typy...“).

35. Se závěry odvolacího a dovolacího soudu by mohlo korespondovat, že smlouva byla nazvána „Smlouva o vytvoření díla“ a že je v ní odkazováno jen na ustanovení autorského zákona zakotvující smlouvu o vytvoření díla, stejně jako to, že její čl. I vymezuje předmět smlouvy a v čl. II se hovoří o vytvoření díla. Na straně druhé se v čl. I Smlouvy hovoří i o jeho „realizaci ... pro dojednaný účel“, současně vedlejší účastník v ní, a to prostřednictvím čl. IV bodu 2, uděluje stěžovatelce výslovné svolení k užití vytvořeného díla odpovídajícímu dohodnutému účelu. Ten pak plyne (i) z čl. VI, v němž vedlejší účastník uděluje stěžovatelce svolení, aby jím vytvořené dílo, které je předmětem Smlouvy, bylo použito „jako logo a takto bylo užito, šířeno a veřejně užíváno pro účely reklamy, propagace a další komunikace prostřednictvím tiskovin, tisku, rozhlasu, televize, velkoplošných i jiných reklam a služeb v rozsahu potřeb reklamy a propagace“ stěžovatelky „v období ode dne podpisu této smlouvy na dobu neurčitou“, přičemž ta se zavazuje „šířit dílo na vlastní účet po stanovenou dobu“. Dále čl. VIII nese název „Užití a šíření díla“, přičemž se v něm odkazuje na autorský zákon a další právní předpisy „pro práva a povinnosti neuvedené v obsahu této smlouvy“. Rovněž tato část Smlouvy si vyžadovala odůvodnění z hlediska kategorických závěrů odvolacího a dovolacího soudu. Totéž možno uvést ve vztahu k čl. I Smlouvy, označenému jako „Vytvoření a realizace díla“, což nevylučuje, že směřoval nejen k vytvoření díla, ale i k jeho užití formou šíření, což zase na základě systematického výkladu citovaných smluvních ustanovení nevylučovalo možnost čl. III vyložit tak, že pojednává nejen o odměně za vytvoření, ale i za šíření díla (tomu ostatně nasvědčuje i jeho název „Dohoda o ceně“, pod nějž je možné podřadit i cenu za šíření díla).

36. S ohledem na výše uvedené důvody má Ústavní soud za to, že za pomoci gramatického, logického a systematického výkladu čl. III bodu 1 Smlouvy (resp. v něm obsaženého termínu odměna za „vytvořené dílo“), jenž přihlíží k terminologii použité v dalších částech Smlouvy, nelze v prvé řadě dospět k závěru, že by projev vůle stran Smlouvy, jak při jejím uzavření, tak po následující období více než osmi let byl „jednoznačný“ natolik,

aby se vůči němu nemohla „prosadit“ (případná) vůle smluvních stran upravit si jeho prostřednictvím plnění jak za vytvoření, tak za šíření díla. Z toho následně plyne, že v souzené věci bylo zcela nezbytné posoudit právě to, jaká byla – s ohledem na již analyzovaný obsah Smlouvy – skutečná vůle smluvních stran, jak to odpovídá požadavkům, které na výklad smluvních ujednání klade současné právo z pohledu respektování čl. 2 odst. 3, čl. 26 odst. 1 a čl. 34 Listiny z roku 1991, nikoli pak z hlediska čl. 7, 16 a 28 Ústavy z roku 1960. V tomto směru nebylo třeba čekat na výslovnou úpravu prozařování [viz již nález ze dne 24. 9. 1998 sp. zn. III. ÚS 139/98 (N 106/12 SbNU 93) a jej sledující konstantní judikaturu Ústavního soudu] těchto zásad do oblasti soukromého práva, jak to nyní činí nový občanský zákoník.

37. V této souvislosti je nutno zdůraznit, že na vůli smluvních stran nelze usuzovat jen na základě izolovaně braných článků samotného textu Smlouvy (resp. jeho výkladu) a okolností, za jakých k danému úkonu došlo, ale i z následného chování smluvních stran po řadu let platnosti Smlouvy, přičemž stěžovatelka v soudním řízení i v tomto ohledu přednesla konkrétní argumenty, když poukázala na text faktury č. 9/1998, kterou vystavil vedlejší účastník, ale i obecně na okolnosti, za jakých probíhala vzájemná spolupráce mezi ní a vedlejším účastníkem. Bez významu, z hlediska posuzování skutečné vůle smluvních stran, přitom nemusí být ani snaha vedlejšího účastníka o ukončení Smlouvy, přesněji (jak plyne z povahy věci) v ní obsažené smlouvy o šíření díla, výpovědí, neboť takový postup vycházel z předpokladu, že tato byla řádně uzavřena, jen vedlejší účastník již neměl zájem na jejím dalším pokračování.

38. Ústavní soud svými úvahami nikterak nemíní zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, jde-li o řešení skutkových a právních otázek (spočívají-li v rovině „podústavního práva“), nemůže však již přejít, jestliže tato jejich činnost nerespektuje ústavněprávní a hodnotový rámec, který je v případě interpretace soukromoprávních smluv (jako je tomu zde) vymezen (ústavním) principem autonomie vůle smluvních stran odvozovaným z principu priority občana nad státem, jak je upraven v čl. 1 Ústavy, a z principu smluvní volnosti ve smyslu čl. 2 odst. 4 Ústavy a v korespondujícím ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny; podle něho vůle účastníků smlouvy hraje při vytváření smluv a jejich interpretaci zásadní roli, přičemž nelze akceptovat právní formalismus orgánů veřejné moci a jimi vznášené přehnané nároky na jejich formulaci [viz např. nález ze dne 11. 11. 2009 sp. zn. IV. ÚS 128/06 (N 235/55 SbNU 267)]; proto také logicky platí, že existuje-li vícero plauzibilních interpretací, z nichž některé respektují nepochybně vyjádřenou vůli účastníků právního vztahu, zatímco jiné – byť formálně jinak udržitelné – jejich vůli deformují, či dokonce zcela popírají, musí dostat přednost výklad prvně uvedený [nález ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. IV. ÚS 1783/11 (N 64/69 SbNU 197)].

39. Vrchní soud se otázkou skutečné vůle účastníků daného smluvního vztahu, na základě interpretace Smlouvy samotné, prakticky nezabýval a pouze konstatoval, že ve Smlouvě nebylo výslovně a nepochybně sjednáno, že uvedená odměna je i odměnou za užití díla, stejně tak se nezabýval hodnocením relevantních skutkových okolností. Nejvyšší soud se pak jen s daným závěrem ztotožnil, aniž by vysvětlil, jak dovoláním napadený rozsudek ob stojí ve světle judikatury Ústavního soudu, natožpak judikatury jeho vlastní, přičemž nijak nereagoval na stěžovatelčinu (dlužno zdůraznit) právní argumentaci ohledně posouzení otázky platnosti smlouvy o šíření díla. Důvodem takového postupu zjevně bylo, že vůli účastníků uvedené soudy považovaly za daných okolností za irelevantní, což je ovšem předpokladem chybným, jak bylo výše vyloženo. Z tohoto důvodu je třeba, aby se obecné soudy otázkou skutečné vůle účastníků Smlouvy pečlivě zabývaly, přičemž za tímto účelem provedou posouzení obsahu předmětné smlouvy na základě zmíněných výkladových metod a zhodnotí provedené důkazy, eventuálně v potřebném rozsahu doplní dokazování, přičemž výsledky toho adekvátním způsobem promítnou do interpretace sporného smluvního ujednání. Jde-li o argumentaci vedlejšího účastníka, tato se netýkala důvodů, proč Ústavní soud přistoupil ke kasaci napadených rozhodnutí, přičemž se jí budou zabývat obecné soudy v pokračujícím řízení.

40. Protože však hlavním předmětem ústavněprávního přezkumu byla interpretace Smlouvy ze strany obecných soudů, pokládá Ústavní soud za potřebné se vyjádřit k otázce, jež do tohoto rámce zapadá, tj. k pokazu vedlejšího účastníka na princip *contra proferentem*. Jeho použití by přicházelo do úvahy, jestliže by vedlejší účastník kvůli (eventuálně) nejasnému obsahu výrazu, který stěžovatelka použila, nebyl schopen zhodnotit výsledek alternativního výkladu (tj. že částka sjednaná v čl. III bodu 1 Smlouvy zahrnuje i odměnu za šíření díla), a posoudit tak přesný rozsah svých práv a povinností (a současně by při uzavírání smlouvy postupoval v tomto ohledu s dostatečnou pečlivostí). Taková situace by mohla sotva nastat, pokud by bylo prokázáno, že úmyslem obou smluvních stran bylo sjednat si ve Smlouvě práva a povinnosti odpovídající právě tomuto alternativnímu výkladu.

41. Vzhledem k výše uvedeným důvodům Ústavnímu soudu nezbylo než konstatovat, že právní posouzení věci ze strany vrchního soudu a Nejvyššího soudu trpí deficitem spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Z důvodu porušení výše uvedeného ustanovení podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhovět a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 13

**K náhradě nemateriální újmy za nezákonné odsouzení
v době komunistického režimu
K vázanosti senátu Ústavního soudu stanoviskem pléna**

Senát Ústavního soudu je vázán stanoviskem pléna nejen z hlediska jeho obsahu, nýbrž i z hlediska intertemporálních účinků, a to i kdyby s nimi nesouhlasil a svůj návrh předložený k posouzení plénu podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, s takovými účinky nespojil. Dřívější právní názor Ústavního soudu, byť překonaný a popřeny senátem navrženým bodem I výroku stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), se proto uplatní i nadále za podmínek vymezených bodem II výroku tohoto stanoviska.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky - ze dne 22. ledna 2015 sp. zn. III. ÚS 2012/13 ve věci ústavní stížnosti Ing. Artura Nováka, zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, se sídlem v Praze 5, Symfonická 1496/9, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2013 č. j. 30 Cdo 3846/2011-104 o odmítnutí stěžovatelova dovolání a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 22. února 2011 č. j. 21 Co 531/2010-88 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 9. srpna 2010 č. j. 22 C 195/2006-73, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba o náhradu nemajetkové újmy za nezákonné odsouzení v době komunistického režimu, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky - Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2013 č. j. 30 Cdo 3846/2011-104, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 22. února 2011 č. j. 21 Co 531/2010-88 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 9. srpna 2010 č. j. 22 C 195/2006-73 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní soud obdržel dne 27. června 2013 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jímž se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů, kterými dle jeho tvrzení došlo k porušení jeho ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), práva na odškodnění za protiprávní omezení osobní svobody ve smyslu čl. 5 odst. 5 Úmluvy, jakož i práv vyplývajících z čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí a příslušného spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že Obvodní soud pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) zamítl rozsudkem ze dne 9. srpna 2010 č. j. 22 C 195/2006-73 stěžovatelu žalobu, kterou se domáhal na České republice finančního zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu ve výši 800 000 Kč. Ta mu měla být způsobena nezákonným rozsudkem Vojenského obvodového soudu v Hradci Králové (dále jen „vojenský soud“) ze dne 10. listopadu 1981 sp. zn. 2 T 203/81, kterým byl stěžovatel odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za spáchání trestného činu nenastoupení služby v ozbrojených silách. Usnesením vojenského soudu ze dne 7. listopadu 1991 sp. zn. 3 Rtv 125/90 byl zmíněný rozsudek zrušen a rozsudkem ze dne 12. března 1999 byl stěžovateli uložen nový trest odnětí svobody v trvání 12 měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu 18 měsíců. Na stěžovatelův návrh byla povolena obnova řízení a stěžovatel byl následně rozsudkem Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 30. července 2002 sp. zn. 6 T 120/2002 zproštěn obžaloby. Obvodní soud zamítl napadeným rozhodnutím stěžovatelu žalobu se závěrem, že stěžovatelem uplatněný nárok je promlčený. Tento závěr potvrdil napadeným rozsudkem rovněž Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“). Stěžovatel napadl rozsudek odvolacího soudu dovoláním, které Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl. Uvedl přitom, že dle jeho ustálené judikatury nelze stěžovatelův nárok dovozovat přímou aplikací čl. 5 odst. 5 Úmluvy, neboť toto ustanovení nebylo na území České republiky závazné v době stěžovatelova omezení osobní svobody. Nejvyšší soud se tak vědomě odchýlil od judikatury Ústavního soudu, neboť ten dle dovolacího soudu dosud nevážil všechny argumenty svědčící pro závěry zastávané ustáleně Nejvyšším soudem.

II. Argumentace stěžovatele

3. Stěžovatel považuje za protiústavní postup obecných soudů, který je v rozporu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu i dalších obecných soudů v České republice. Svými závěry o neexistenci (popř. promlčení) stěžovatelova nároku porušily soudy všechna výše uvedená ustanovení ústavního pořádku. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatel dále uvedl, že v praxi jsou již státními orgány podobná zadostiučinění přiznávána mimosoudně. Z uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

4. K ústavní stížnosti zaslal své vyjádření městský soud. Uvedl, že stěžovatelův nárok je promlčen, a napadená rozhodnutí jsou tak v souladu s judikaturou v obdobných věcech, včetně judikatury Ústavního soudu. Z toho důvodu navrhl, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

5. Své vyjádření k ústavní stížnosti zaslal na výzvu Ústavního soudu i Nejvyšší soud. Uvedl v něm, že ve stěžovatelově případě byly v rámci požadované částky vzneseny dva nároky, a sice za újmu způsobenou nezákonným odnětím svobody a dále újmu způsobenou průtahy v předcházejících řízeních. Ústavní stížnost však brojí jen proti závěrům týkajícím se nároku údajně vzniklého v souvislosti s nezákonným odnětím svobody. Dále Nejvyšší soud obsáhle zopakoval a rozvedl závěry obsažené ve své ustálené judikatuře. Ta je dle jeho názoru přesvědčivá a neporušuje nijak základní práva a svobody stěžovatele. Z toho důvodu Nejvyšší soud navrhl, aby Ústavní soud zamítl stěžovatelovu ústavní stížnost.

6. Obvodní soud pak v zaslaném vyjádření plně odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

7. K ústavní stížnosti se jako vedlejší účastník vyjádřilo rovněž Ministerstvo spravedlnosti. To se plně ztotožnilo se závěry obsaženými v napadených rozhodnutích, zejména usnesení Nejvyššího soudu.

8. Následně stěžovatel využil svého práva repliky, v níž shledává, že na oprávněnosti původní ústavní stížnosti nic nemění ani nedávno přijaté stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.). Stěžovatelův nárok tak nadále vyplývá z judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva. Dále stěžovatel odmítá názor městského soudu, že jeho nárok je promlčený, neboť včasnost jeho uplatnění je nutné počítat od chvíle vyslovení stěžovatelovy účasti na rehabilitaci. K tomu došlo dne 20. dubna 2006, stěžovatel uplatnil svůj nárok dne 21. července 2006, přičemž lhůta je dle právních předpisů a judikatury soudů tříletá. Stěžovatel z toho důvodu i nadále trvá na původním návrhu.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

9. Ještě dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

IV. Posouzení podstatnosti ústavní stížnosti

10. Po zvážení všech výše uvedených skutečností dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Jak vyplývá již z výše uvedeného, stává se posuzovaná problematika opakovaně předmětem řízení před Ústavním soudem. Nejednotnost rozhodování Nejvyššího soudu a Ústavního soudu v otázce existence nároku na satisfakci za újmu způsobenou před závazností Úmluvy pro Českou republiku vyvolávala u laické i odborné veřejnosti vysokou míru nejistoty, projevující se zvýšenou kritikou obou institucí. I to vedlo III. senát Ústavního soudu k rozhodnutí předložit ve věci sp. zn. III. ÚS 1856/13 [pozn. red.: později ukončené nálezem sp. zn. III. ÚS 1856/13 ze dne 18. 12. 2014 (N 233/75 SbNU 597)] návrh stanoviska plénu Ústavního soudu ve smyslu ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu.

12. Plénum přijalo dne 25. listopadu 2014 pod sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (viz výše) následující stanovisko:

I. Nárok na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené osoby došlo, resp. tento zásah byl ukončen až poté, co se tato mezinárodní úmluva stala pro Českou republiku závaznou (tj. od 18. 3. 1992); okamžik účasti této osoby na rehabilitaci není z tohoto hlediska relevantní.

II. Tento právní názor se neuplatní u případů, kdy žaloba na zaplacení zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska.

13. Tímto stanoviskem je III. senát Ústavního soudu vázán nejen z hlediska jeho obsahu, nýbrž i z hlediska intertemporálních účinků, a to i kdyby s nimi nesouhlasil a svůj návrh předložený k posouzení plénu podle § 23 zákona o Ústavním soudu s takovými účinky nespojil. Dřívější právní názor Ústavního soudu, byť překonaný a popřeny bodem I výroku uvedeného stanoviska Ústavního soudu, se proto uplatní i nadále za podmínek vymezených bodem II výroku tohoto stanoviska. Jde-li o důvody, o které se

dané stanovisko opírá, tyto jsou obsaženy v jeho podrobném odůvodnění, které bylo vyhlášeno ve Sbírce zákonů formou sdělení Ústavního soudu č. 297/2014 Sb., takže není nutno je zde opakovat; Ústavní soud na ně pro stručnost plně odkazuje s ohledem na skutečnost, že mohou mít význam jak pro posouzení projednávané věci co do základu, tak i do výše případného odškodnění.

14. Ve shodě s těmito závěry pak III. senátu nezbyvá než konstatovat, že na stěžovatelovu věc nelze použít právní názor vyslovený v bodě I citovaného stanoviska, a proto se uplatní „původní“ právní názor Ústavního soudu. Podle něj, i když byl stěžovatel protiprávně zbaven osobní svobody ještě předtím, než se Úmluva stala pro Českou republiku závaznou, a vzhledem k tomu, že se odškodnění nemajetkové újmy nemohl (alespoň v části týkající se neoprávněného omezení osobní svobody) domáhat dříve než okamžikem potvrzení účasti stěžovatele na rehabilitaci (a tedy již za účinnosti Úmluvy), a dále vzhledem k tomu, že stěžovatel se dříve nemohl domáhat odškodnění nemateriální újmy na základě vnitrostátních předpisů, náleží mu podle výše citované a I. bodem výroku stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 sice překonané, avšak II. bodem výroku stanoviska pro tento případ zachované judikatury Ústavního soudu nárok na náhradu nemajetkové újmy na základě čl. 5 odst. 5 Úmluvy. Při rozhodování o výši této náhrady obecné soudy vezmou v úvahu specifika dané věci, jež plynou z důvodů obsažených v citovaném stanovisku, tj. že sice nesmí dojít k poškození žadatelů o odškodnění, o jejichž věci nebylo do doby přijetí stanoviska pléna „shodou okolností“ rozhodnuto, na straně druhé, že jimi uplatňovaný nárok má oporu toliko v dosavadní (nesprávné) praxi orgánů veřejné moci, a nikoliv tedy v pozitivované právní normě.

15. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy v napadených rozhodnutích nepostupovaly v souladu s právním názorem Ústavního soudu plynoucím z dosavadní judikatury a že se dopustily porušení základních práv stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy, na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na přiměřené odškodnění podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy. Úkolem obecných soudů ve znovuotevřeném řízení bude tedy především posouzení vážnosti stěžovateli způsobené újmy a s ohledem na tuto skutečnost, jakož i ostatní obecně uznávané okolnosti pro stanovování nápravy poškozených práv vyměření spravedlivé satisfakce. Jejich povinností bude rovněž rozdělit a znovu vypořádat oba stěžovatelem uplatňované zvláštní nároky.

16. Z tohoto důvodu Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 14

K rozhodování obecného soudu o námitkách proti příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce

I. Soudnímu exekutorovi nelze upírat právo na odměnu za provádění exekuční činnosti, jakož i na úhradu vynaložených nákladů exekuce bez toho, že by došlo k přezkoumatelnému zohlednění a vyhodnocení jeho činnosti v exekučním řízení; rozhodnutí o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce proto musí zohledňovat relevantní vyjádření všech subjektů, jejichž práv se dotýká.

II. Uhrazení vymáhané pohledávky po zahájení exekučního řízení, byť toliko nepřímým vynucením, není bez dalšího dostačujícím důvodem pro aplikaci ustanovení § 150 občanského soudního řádu.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky - ze dne 22. ledna 2015 sp. zn. III. ÚS 2516/14 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Jiřího Nevřely, soudního exekutora Exekutorského úřadu Praha-východ, se sídlem Libocská 73/57, Praha 6, zastoupeného Mgr. Romanem Fojtáškem, advokátem, se sídlem Vínohradská 343/6, Praha 2, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 23. května 2014 č. j. 48 EXE 330/2014-36, kterým byl změněn stěžovatelem vydaný příkaz k úhradě nákladů exekuce tak, že náklady exekuce stejně jako náklady oprávněného v exekučním řízení jsou nulové, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníka řízení a 1. JUDr. Vladimíra Hrušky, zastoupeného Mgr. Filipem Kubrychtem, advokátem, se sídlem Panská 895/6, Praha 1, a 2. Ondřeje Vorlíčka, zastoupeného JUDr. Janem Touškem, advokátem, se sídlem Služeb 3056/4, Praha 10 - Strašnice, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 23. května 2014 č. j. 48 EXE 330/2014-36 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 23. května 2014 č. j. 48 EXE 330/2014-36 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel podal včasnou ústavní stížnost, v níž požaduje zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále též „exekuční soud“), jímž byl změněn stěžovatelem vydaný příkaz k úhradě nákladů exekuce tak, že náklady exekuce stejně jako náklady oprávněného v exekučním řízení (zde prvního vedlejšího účastníka řízení) jsou nulové. V napadeném rozhodnutí spatřuje stěžovatel porušení svých základních práv tím, že nebyla respektována ustanovení čl. 1 odst. 1, čl. 4, čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 1, čl. 2 odst. 2, čl. 9 odst. 1, čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 26 odst. 1 a 3 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Stěžovatel byl jako soudní exekutor pověřen (pověření exekučního soudu ze dne 18. 2. 2014) vedením exekuce ve věci prvního vedlejšího účastníka (jako oprávněného) proti druhému vedlejšímu účastníkovi (jako povinnému). Po zahájení exekučního řízení (podáním exekučního návrhu oprávněného soudnímu exekutorovi dne 4. 2. 2014) informoval oprávněný soudního exekutora o úhradě jistiny a nákladů předchozího řízení (úroky z prodlení však uhrazeny nebyly) a navrhl částečné zastavení exekuce ve výši uhrazených částek. Stěžovatel následně vydal usnesení o částečném zastavení exekuce a dva exekuční příkazy. Rovněž byla vyhotovena výzva ke splnění vymáhané povinnosti, kde byla povinnému vyčíslena vymáhaná pohledávka (úroky z prodlení) a kde byl povinný poučen o možnosti splnit dobrovolně vymáhanou povinnost a uhradit zálohu na snížené náklady exekuce a náklady oprávněného. Na základě této výzvy povinný uhradil oprávněnému zbývající část vymáhané pohledávky, zálohu na náklady oprávněného a na náklady exekuce však nesložil.

3. Stěžovatel poté vydal příkaz k úhradě nákladů exekuce, jímž určil náklady exekuce částkou ve výši 7 865 Kč a náklady oprávněného částkou ve výši 2 821 Kč s tím, že náklady exekuce a náklady oprávněného je povinen hradit povinný. Proti tomuto příkazu podal povinný námítky, kterým stěžovatel nevyhověl a předložil věc k rozhodnutí exekučnímu soudu. Tento soud pak ústavní stížností napadeným usnesením změnil příkaz k úhradě nákladů exekuce tak, že náklady exekuce činí částku 0 Kč a náklady oprávněného v exekučním řízení částku 0 Kč. V odůvodnění napadeného rozhodnutí k tomu (ve vztahu k nákladům soudního exekutora) uvedl, že „je namístě zohlednit dobrovolné plnění povinného a nepřiznat soudnímu exekutorovi náklady exekuce“.

II. Argumentace stěžovatele a vyjádření účastníků řízení

4. Stěžovatel poukazuje na § 3 odst. 1 a § 90 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční řád“) a na § 1 odst. 3 vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, (dále jen „exekutorský tarif“). Uvádí, že soudnímu exekutorovi při provádění každé exekuce vznikají hotové výdaje, přičemž některé hotové výdaje je obtížné vyčíslit, přestože nelze pochybovat o jejich vzniku. Právě z toho důvodu stanoví exekutorský tarif náhradu nákladů v paušální výši. Tato náhrada zahrnuje mj. i poštovné a telekomunikační poplatky, přičemž právě poštovné (v tomto případě bylo povinnému a jeho manželce doručováno celkem šest poštovních zásilek) je prokazatelným výdajem soudního exekutora.

5. Pokud exekuční soud v napadeném rozhodnutí stanovil náklady exekuce ve výši 0 Kč, rozhodl v rozporu se zákonem. Žádné exekuční řízení přitom z povahy věci nemůže mít nulové náklady, neboť v každé exekuci je nutno ze strany soudního exekutora provést řadu úkonů, které nejsou s nulovými náklady, přičemž tyto náklady jsou kryty pouze odměnou soudního exekutora. Zákonodárce přitom počítal s tím, že v případě dobrovolného splnění přiznává soudnímu exekutorovi snížené náklady. Nadto stěžovatel poukazuje na skutečnost, že v této exekuci povinný ani neplnil dobrovolně, když vědomě nerespektoval pravomocné a vykonatelné rozhodnutí soudu, přestože mu bylo známo a exekučním titulem uloženou povinnost měl možnost včas dobrovolně splnit.

6. Napadeným usnesením též bylo dle stěžovatele porušeno jeho právo na rovnost v řízení (čl. 37 odst. 3 Listiny), neboť se soud zabýval pouze tvrzeními jedné strany (námitkami povinného, nadto velmi stručnými), s odůvodněním soudního exekutora obsaženým v příkazu k úhradě nákladů exekuce či v usnesení o nevyhovění námitkám proti příkazu k úhradě nákladů exekuce se vůbec nevypořádal. Odůvodnění napadeného rozhodnutí je z tohoto důvodu nepřezkoumatelné.

7. Porušení čl. 9 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny spatřuje stěžovatel v tom, že pokud je povinen nařízenou exekuci provést bez ohledu na svou vůli (§ 28 exekučního řádu) a tuto činnost provádí (v důsledku napadeného rozhodnutí) fakticky bez odměny, je podroben nucené práci (službě). V této souvislosti není podle jeho názoru příléhavá argumentace uplatňovaná Ústavním soudem při rozhodování o nákladech neúspěšných exekucí, tj. že soudní exekutor je podnikatel a jako takový nese rizika podnikání, neboť na rozdíl od ostatních podnikatelů soudní exekutor nemá smluvní volnost; vybere-li si jej oprávněný pro svou exekuci, je soudní exekutor povinen ji provést. Nadto musí soudní exekutor (v důsledku napadeného

rozhodnutí) dále ze svého majetku hradit i hotové výdaje exekuce, čímž je prolomena ochrana jeho vlastnického práva.

8. Podle stěžovatele je nepravdivé tvrzení druhého vedlejšího účastníka (jakožto povinného), že neučinil nic k vymožení pohledávky. Doručil povinnému výzvu ke splnění vymáhané pohledávky i nákladů oprávněného a nákladů exekuce. Skutečnost, že soudní exekutor může provést exekuci až po právní moci exekučního příkazu a poté, co byla zapsána doložka provedení exekuce do rejstříku zahájených exekucí, nemůže jít k tíži soudního exekutora. Pokud povinný hradí s vědomím, že je proti němu nařízena exekuce a soudní exekutor si peněžní prostředky může následně bez vůle povinného stáhnout z účtu povinného, nejedná se o dobrovolné plnění, ale o plnění z tlaku probíhající exekuce. Stěžovatel dále upozorňuje na to, že dle aktuálního znění exekučního řádu se plnění poskytnuté na základě výzvy ke splnění vymáhané povinnosti považuje za vymožené plnění; exekuce vymáhaného nároku tedy byla úspěšně provedena a neuhrazené zůstaly pouze náklady exekuce.

9. Účastník řízení ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že námitky povinného proti napadenému příkazu k úhradě nákladů exekuce shledal důvodnými s ohledem na dobrovolné plnění povinného (jistiny a nákladů předcházejícího řízení), náklady exekuce tedy soudnímu exekutorovi nepřiznal. Ve vztahu k nákladům oprávněného v exekučním řízení soud přihlédl k výši vymožené částky ve výši 2 347 Kč a dobrovolnému plnění ze strany povinného a ustanovení § 150 občanského soudního řádu aplikoval tak, že náklady oprávněnému v exekučním řízení nepřiznal. Dle účastníka řízení by měly náklady exekuce odrážet míru exekuční činnosti směřující k vymožení pohledávky.

10. První vedlejší účastník řízení (v řízení před exekučním soudem „oprávněný“) se ve svém vyjádření k ústavní stížnosti připojil k návrhu stěžovatele na zrušení napadeného rozhodnutí obecného soudu. Porušení čl. 36 odst. 1 Listiny spatřuje v tom, že bez předpokladu náhrady nákladů zastoupení je postup, jímž je možné dobrat se svých práv u soudu či jiného orgánu, prakticky nevyužitelný (neekonomický). První vedlejší účastník poukázal na větší počet soudních sporů mezi ním a druhým vedlejším účastníkem řízení, v nichž se (z různých důvodů) nechává zastupovat třetí osobou. Předpoklad náhrady hotových výloh úspěšnému navrhovateli považuje za součást postupu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

11. Druhý vedlejší účastník řízení (v řízení před obecným soudem „povinný“) prostřednictvím svého právního zástupce uvedl, že stěžovateli nelze upřít právo na úplatu za provedené exekuční řízení, tato úplata by však měla vyjadřovat míru toho, co soudní exekutor vynaložil k dosažení exekuce. Povinný v tomto případě plnil dobrovolně v okamžiku, kdy o provedení exekuce a o pověření soudního exekutora ještě nebylo pravomocně

rozhodnuto. Stěžovatel o této skutečnosti věděl, ale reálný stav nerespektoval. Pokud stěžovatel tvrdí, že provedl velké množství úkonů, tak tyto úkony spadají do doby, kdy již odpadl důvod, pro který měla být exekuce vedena. Jeho iniciativa směřovala k zjištění účtů a stavů na těchto účtech, aby si převedl na svůj profesní účet prostředky odpovídající jím požadované výše náhrady nákladů. Dle druhého vedlejšího účastníka soud správně vyhodnotil, že aplikace norem exekučního řádu upravujících institut nákladů řízení není absolutním právem, nemůže výrazně zvýhodňovat soudního exekutora vůči povinnému a nemůže být v rozporu s dobrými mravy. Druhý vedlejší účastník řízení navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta pro nedostatek aktivní legitimace na straně stěžovatele, eventuálně aby byl vydán zamítavý nález.

12. Stěžovatel v replice k vyjádření účastníka řízení uvedl s poukazem na exekuční řád (§ 46 odst. 6), že každá exekuce má nenulové náklady, a to i v případě, že povinný hradí dobrovolně na základě výzvy. Zákon požaduje vyčíslit zálohu na náklady exekuce, přičemž v daném exekučním řízení nebyla tato záloha ani náklady oprávněného uhrazeny. Dle stěžovatele nelze mluvit o dobrovolném splnění, pokud povinný plnil pouze na vymáhanou pohledávku a na náklady neuhradil ničeho. Po zahájení řízení je povinný rovněž povinen hradit i náklady řízení – vedle poštovního se jedná o další nemalé výdaje (tisk, papír, obálky, poštovné, kancelářská technika, kancelářské potřeby, software, telekomunikační služby atd.). Stěžovatel je přesvědčen, že existence hotových výdajů u každého zahájeného řízení, natož u řízení řádně vedeného několik měsíců, v němž jsou vydávána rozhodnutí a další listiny, které jsou doručovány účastníkům, je obecně známou skutečností ve smyslu ustanovení § 121 občanského soudního řádu. Povinný uhradil úroky z prodlení (tj. částku ve výši 2 347,50 Kč) teprve dne 5. 3. 2014, a to na základě výzvy ke splnění vymáhané povinnosti od soudního exekutora, která mu byla doručena dne 3. 3. 2014. Na úhradu povinného je tedy nutno nahlížet jako na vymožené plnění, které je posléze i základem pro výpočet odměny soudního exekutora.

13. K vyjádření druhého vedlejšího účastníka řízení stěžovatel uvedl, že zpochybňování aktivní legitimace stěžovatele nemá oporu v platných právních předpisech, přičemž i z judikatury Ústavního soudu je zřejmé, že aktivní legitimace soudního exekutora k podání ústavní stížnosti je dána. Pokud druhý vedlejší účastník řízení uvádí, že úplata soudnímu exekutorovi by měla vyjadřovat míru toho, co vynaložil k dosažení účelu exekuce, pak není zřejmé, proč by úplata měla být 0 Kč. Soudní exekutor si exekuce nevybírá a ani nerozhoduje o jejich zahájení, to je pouze v rukou účastníků exekučního řízení. Povinný může respektováním pravomocného a vykonatelného exekučního titulu vždy včas zabránit tomu, aby exekuční řízení bylo vůbec zahájeno. A naopak oprávněný je tím, kdo rozhoduje o zahájení

exekuce, pokud není exekuční titul respektován, a vybírá si soudního exekutora.

14. Exekuční řízení je zahájeno dnem podání exekučního návrhu exekutorovi (§ 35 odst. 2 exekučního řádu). Soudní exekutor má povinnost ihned po zahájení exekučního řízení začít vykonávat svou činnost. V daném případě bylo exekuční řízení zahájeno dne 4. 2. 2014 a pověření soudního exekutora bylo vydáno dne 18. 2. 2014, přičemž nelze hovořit o tom, že povinný plnil v době, kdy o pověření nebylo pravomocně rozhodnuto. Pokud povinný uvádí, že soudní exekutor o úhradách na jistinu a náklady předchozího řízení věděl, ale reálný stav nerespektoval, pak je toto tvrzení zjevně nepravdivé. Dne 19. 2. 2014 obdržel soudní exekutor oznámení od oprávněného o tom, že mu byla uhrazena jistina a náklady předchozího řízení, ale doposud nebyly uhrazeny úroky z prodlení, a že tedy navrhuje zastavení exekuce v rozsahu uhrazených částek. Dne 27. 2. 2014 vydal soudní exekutor usnesení o částečném zastavení exekuce v rozsahu uhrazených částek a toto usnesení bylo povinnému doručeno dne 3. 3. 2014. Stěžovatel tvrdí, že velký počet úkonů učinil právě v době, kdy zde byly důvody pro vedení exekuce, neboť vymáhaná pohledávka nebyla uhrazena. Zároveň poukazuje na to, že s vedením exekuce jsou nezbytně nutně spojeny úkony činnosti soudního exekutora, které musí být vykonány nezávisle na tom, zda povinný dodatečně vymáhanou pohledávku uhradí.

15. Stěžovatel je toho názoru, že obecný soud nesprávně posoudil veškeré důkazy, resp. žádné důkazy neprováděl. Zcela pominul jemu známé skutečnosti, jež vyplývají z obsahu spisu. Soud neval za své shodná tvrzení účastníků (§ 120 odst. 3 občanského soudního řádu) o vymoženém plnění hrazeném na základě výzvy soudního exekutora. Tvrzená údajná korespondence mezi právními zástupci oprávněného a povinného nikdy nebyla předložena (není součástí podaných námitek), a tedy zůstává v rovině sporného, neprokázaného tvrzení jedné strany. Byť je stěžovatel toho názoru, že i kdyby zde taková korespondence mezi stranami byla, pak není z hlediska sporu rozhodná (oprávněný není povinen vymáhanou povinnost vyčíslovat; navíc je tato povinnost zcela jednoznačně a explicitně stanovená v samotném exekučním titulu).

16. Stěžovatel shrnuje, že není-li ze strany povinného respektován pravomocný a vykonatelný exekuční titul a oprávněný v důsledku toho nechá nařídít exekuci, přičemž soudní exekutor toto není schopen ovlivnit a exekuci provádět musí, protože nemá žádnou procesní možnost jak exekuci odmítnout, pak není mravné, aby náklady exekuce nesl soudní exekutor.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

17. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti. Ústavní stížnost byla podána

včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je osobou oprávněnou k jejímu podání a je zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Vzhledem k tomu, že proti rozhodnutí soudu o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce není přípustný opravný prostředek (§ 88 odst. 4 exekučního řádu) ani jiný procesní prostředek k ochraně práva, ústavní stížnost byla shledána přípustnou.

18. Vzhledem k námitce druhého vedlejšího účastníka řízení Ústavní soud stran naplnění formálních předpokladů projednání návrhu doplňuje, že aktivní legitimace stěžovatele vyplývá ze skutečnosti, že napadeným rozhodnutím exekučního soudu bylo rozhodováno rovněž o jeho nárocích, tj. nákladech exekuce [viz náleze ze dne 2. 11. 2004 sp. zn. IV. ÚS 630/03 (N 162/35 SbNU 215)]. Přestože jej tedy zákon neřadí mezi účastníky exekučního řízení (§ 36 odst. 3 exekučního řádu), v řízení o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce před soudy je nutno mu takové postavení přiznat.

19. Jak uvedl Ústavní soud v nálezu ze dne 27. 11. 2008 sp. zn. III. ÚS 363/06 (N 204/51 SbNU 557), soudní exekutor „má i postavení účastníka soudního řízení, a to té jeho části, kdy soud rozhoduje o jeho nároku na odměnu a náhradu hotových výdajů. Jedná se tedy o tzv. účastenství pro určitý úsek řízení, a to ten, kde se rozhoduje o jeho (díličím) nároku plynoucím z procesního práva.“ [viz též stanovisko Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2006 sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 (ST 23/42 SbNU 545), bod 7]. Jakkoli v daném případě nebylo rozhodováno ve věci samé, rozhodování soudu o odměně soudního exekutora (byť se tento nárok odvíjí od procesního práva) se „nepochybně značnou měrou dotýká jeho oprávněných zájmů, k čemuž nutno dodat, že právo na odměnu souvisí s ústavně zaručeným základním (hmotným) právem zakotveným v čl. 26 odst. 3 Listiny ... [V] závislosti na povaze práva, o němž soud rozhoduje, nutno i v těchto případech o přiměřené aplikaci (procesních) ústavně zaručených práv a svobod uvažovat, tj. takové aplikaci, jež by byla adekvátní povaze takového řízení.“

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Následně přistoupl Ústavní soud k posouzení, zda je podaná ústavní stížnost opodstatněná. Přitom vycházel ze skutečnosti, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy); není proto povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva. Do této činnosti je Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byly-li v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, porušeny jeho základní práva a svobody chráněné ústavním zákonem. Ústavní soud tak přezkoumal napadené rozhodnutí z hlediska tvrzeného porušení ústavně zaručených základních práv a svobod a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

21. Ústavní soud se nejprve zabýval námitkou stěžovatele, že došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces z důvodu nepřezkoumatelnosti napadeného rozhodnutí. Právo na odůvodnění rozhodnutí (a jemu odpovídající povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit) jakožto součást práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny vyplývá z kautel právního státu. Z odůvodnění soudního rozhodnutí musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na jedné straně a právními závěry na straně druhé; není-li tomu tak, je posuzované rozhodnutí soudou nepřezkoumatelné, čímž se právní závěry soudu porušením ústavního principu zákazu libovůle v rozhodování ocitají mimo rámec čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 1 Ústavy. Požadavky na odůvodnění rozhodnutí Ústavní soud opakovaně ve své rozhodovací činnosti formuloval [viz např. náleze ze dne 6. 3. 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153), náleze ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) či náleze ze dne 21. 7. 2004 sp. zn. I. ÚS 639/03 (N 102/34 SbNU 79)].

22. Konkrétně ve vztahu k rozhodnutím o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce se požadavkem na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí Ústavní soud zabýval např. v nálezech ze dne 2. 11. 2004 sp. zn. IV. ÚS 630/03 (N 162/35 SbNU 215), ze dne 31. 8. 2005 sp. zn. II. ÚS 336/05 (N 170/38 SbNU 361) či ze dne 10. 3. 2008 sp. zn. IV. ÚS 2701/07 (N 52/48 SbNU 599). Nemá-li soudní rozhodnutí nést znaky libovůle, je soud vždy povinen vypořádat se nejen se všemi výhradami, které byly v námitkách proti příkazu soudního exekutora (ze strany povinného v exekučním řízení) uplatněny, ale též je povinen zohlednit vyjádření (výhrady proti námitkám) uplatněná ze strany ostatních subjektů, jejichž práv se dané rozhodnutí týká, tj. oprávněného a soudního exekutora.

23. Z hlediska ústavněprávního je rovněž významné, že proti rozhodnutí soudu o námitkách není přípustný opravný prostředek (§ 88 odst. 4 exekučního řádu). Jedná-li se totiž o řízení jednoinstanční, od obecného soudu je nutno vyžadovat zvláštní pečlivost, neboť na případná pochybení či nesrovnalosti již žádný z účastníků řízení následně nemůže v řádném procesu reagovat [viz náleze Ústavního soudu ze dne 16. 4. 2009 sp. zn. I. ÚS 944/07 (N 86/53 SbNU 95)]. Jak bylo výše uvedeno, stěžovatel měl jakožto soudní exekutor postavení účastníka soudního řízení, v tomto typu řízení je tedy postaven na roveň oprávněnému a povinnému. Soud tak měl ve svém rozhodnutí věnovat pozornost nejen námitkám povinného a vyjádření oprávněného, ale též se měl dostatečně vypořádat s důvody, které soudní exekutor považoval za rozhodné při stanovení výše nákladů exekuce. Tomu však nedostál.

24. V daném případě obecný soud, aniž by jakkoli reflektoval odůvodnění soudního exekutora v příkazu k úhradě nákladů exekuce či v usnesení soudního exekutora o nevyhovění námitkám proti příkazu k úhradě ná-

kladů exekuce, dospěl k závěru, že náklady exekuce (stejně jako náklady oprávněného) činí částku 0 Kč. Napadené rozhodnutí odůvodnil ve vztahu ke stěžovateli v jedné větě tak, že „je namístě zohlednit dobrovolné plnění povinného a nepřiznat soudnímu exekutorovi náklady exekuce“. Takové odůvodnění, s přihlédnutím k postavení stěžovatele v řízení o námitkách proti jím vydanému příkazu k náhradě nákladů exekuce, neodpovídá požadavkům na kvalitu odůvodnění soudního rozhodnutí, jak byly vymezeny výše (sub 22 a 23).

25. Jak uvedl Ústavní soud v nálezu ze dne 1. 3. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 8/06 (N 39/44 SbNU 479; 94/2007 Sb.), „... ústavně konformní úprava odměn exekutora by neměla vycházet z přímé závislosti odměny na výši vymoženého plnění, ale odrážet složitost, odpovědnost a namáhavost exekuční činnosti podle jednotlivých druhů a způsobů výkonu exekuce ... Za ekvivalentní odpovídající vynaloženému úsilí exekutora lze proto považovat odměnu ve sníženém rozsahu, což je v souladu též s principem proporcionality poměřujícím přiměřenost zásahu do majetku povinného za účelem ochrany majetku oprávněného (vymožení jeho pohledávky).“ Při rozhodování o odměně soudního exekutora tak musí obecné soudy i nadále relevantní právní úpravu, která dosud s judikaturou Ústavního soudu (viz naposled uvede- ný náleží a rozhodnutí na něj navazující) zcela nekoresponduje, interpretovat v souladu s principy vytyčenými právě v odkazované judikatuře. Ústavní soud si je vědom toho, že na obecné soudy rozhodující v těchto typech řízení jsou kladeny vyšší nároky stran posouzení konkrétního příkazu soudního exekutora o jeho odměně (a nákladech exekuce), neboť se nelze omezit pouze na kritéria stanovená exekutorským tarifem. Ani za takové situace však v žádném případě nelze rezignovat na požadavek dodržení všech kautel spravedlivého procesu.

26. Jakkoli lze v napadeném rozhodnutí obecného soudu sledovat snahu zohlednit „dobrovolnost“ plnění ze strany povinného, kterou Ústavní soud obecně podpořil [viz též navazující nálezy ze dne 30. 6. 2009 sp. zn. I. ÚS 998/09 (N 152/53 SbNU 849), ze dne 18. 3. 2010 sp. zn. III. ÚS 3168/08 (N 58/56 SbNU 623), ze dne 23. 8. 2012 sp. zn. II. ÚS 3335/11 (N 143/66 SbNU 183) nebo ze dne 8. 8. 2013 sp. zn. II. ÚS 2348/12 (N 143/70 SbNU 341), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>], nelze z tohoto závěru bez dalšího dovozovat, že v případě „dobrovolného“ (tj. přímo nevynuceného) plnění nemá soudní exekutor na odměnu nárok vůbec. „Dobrovolné“ plnění povinného po zahájení exekučního řízení je nutno brát v potaz především z toho důvodu, aby nedocházelo k nepřiměřeným postihům těchto subjektů, a tudíž je nutno, aby odměna exekutora, kterou v zásadě hradí povinný, odrážela složitost, odpovědnost a namáhavost exekuční činnosti podle jednotlivých druhů a způsobů výkonu exekuce.

27. Ze spisového materiálu se podává, že po zahájení exekučního řízení (a pověření stěžovatele provedením exekuce ze strany soudu), povinný uhradil jistinu a náklady předcházejícího řízení. Ze strany soudního exekutora byl poté povinný vyrozuměn o zahájení exekuce a vyzván k dobrovolnému splnění vymáhané povinnosti (úroků z prodlení, zálohy na snížené náklady exekuce a zálohy na náklady oprávněného). Teprve poté uhradil povinný oprávněnému částku ve výši uvedených úroků z prodlení. Jakkoli by bylo v souladu s dosavadní judikaturou Ústavního soudu posouzení plnění povinného po zahájení exekučního řízení jako „dobrovolného“ (tj. toliko nepřímou vynuceného tlakem exekučního řízení), neznamená to, že by se obvodní soud již neměl činností soudního exekutora nijak zabývat. I v případě „dobrovolného“ plnění je nutno dostatečně posoudit úsilí vynaložené soudním exekutorem v daném exekučním řízení, tj. zohlednit rozsah činnosti, kterou soudní exekutor před splněním v exekuci vykonal. Právo exekutora na odměnu za provádění exekuční činnosti, jakož i na úhradu vynaložených nákladů exekuce mu totiž nelze upírat bez toho, aby došlo k přezkoumatelnému zohlednění a vyhodnocení jeho činnosti v exekučním řízení.

28. Vedle odměny soudního exekutora, u níž není v souladu s dosavadní judikaturou Ústavního soudu obecný soud omezen minimální výší stanovenou právními předpisy [viz nálezy Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 233/09 (N 142/53 SbNU 753)], je přitom nutno vypořádat se rovněž s požadavkem na náhradu hotových výdajů, jejichž případnou relevanci obecný soud v napadeném rozhodnutí vůbec nezahlavil. Soud je tedy povinen posoudit, zda konkrétní okolnosti exekučního řízení neodůvodňují přiznání nižší odměny exekutorovi, popřípadě i nižších nákladů exekuce, a to bez ohledu na limity stanovené exekutorským tarifem, tj. pokud by paušální stanovení těchto částek neodpovídalo míře exekuční činnosti směřující k vymožení pohledávky. Stanovení konkrétní výše náhrady je úkolem obecného (exekučního) soudu, který má pro posouzení všech okolností konkrétního případu nejlepší podmínky [viz nálezy Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2009 sp. zn. IV. ÚS 475/09 (N 237/55 SbNU 293)].

29. Ústavněprávní relevanci je nutno přiznat též argumentaci prvního vedlejšího účastníka řízení, jemuž exekuční soud napadeným rozhodnutím přiznal jakožto oprávněnému v exekučním řízení náklady ve výši 0 Kč, a to s argumentací, že „přihlédl k výši vymožené částky 2 347,50 Kč, k dobrovolnému plnění ze strany povinného“ a „aplikoval ust. § 150 o. s. ř.“. Podle uvedeného ustanovení občanského soudního řádu nemusí soud výjimečně náhradu nákladů zcela nebo zčásti přiznat, jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele. Ústavní soud opakovaně judikoval, že § 150 občanského soudního řádu nelze považovat za ustanovení, které by zakládalo zcela volnou diskreci soudu ve smyslu libovůle, nýbrž jde o ustanovení, podle něhož

je soud povinen zkoumat, zda ve věci neexistují zvláštní okolnosti, k nimž je třeba při stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení přihlídnout [např. nález ze dne 19. 2. 2013 sp. zn. III. ÚS 1526/12 (N 31/68 SbNU 335)]. Úvaha soudu o tom, zda se jedná o výjimečný případ a zda jsou tu důvody hodné zvláštního zřetele, pak musí vycházet z posouzení všech okolností konkrétní věci. Přitom je nezbytné, aby soud své rozhodnutí řádně a přesvědčivě odůvodnil [k tomu viz např. nález Ústavního soudu ze dne 30. 10. 2014 sp. zn. II. ÚS 2417/13 (N 199/75 SbNU 239) a judikaturu zde uvedenou]. Ústavní soud má za to, že úhrada vymáhané pohledávky po zahájení exekučního řízení (byť toliko nepřímo vynucená) není bez dalšího přesvědčivým důvodem pro aplikaci ustanovení § 150 občanského soudního řádu; z odůvodnění napadeného rozhodnutí přitom není patrné, že by se obecný soud zabýval jinými aspekty, okolnostmi či poměry na straně všech účastníků řízení, které by použití tohoto ustanovení eventuálně mohly odůvodnit.

V. Závěr

30. Ústavní soud konstatuje, že shledal ústavní stížnost důvodnou pro porušení práva na spravedlivý proces stěžovatele (i prvního vedlejšího účastníka řízení) podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní stížnosti proto vyhověl a podle § 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 zrušil.

Č. 15

K návrhu na zrušení § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 375/2011 Sb., a § 34 odst. 5 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

I. Při výkladu § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, resp. při posuzování naplnění podmínky trvalé kontraindikace pro výjimku z povinnosti podrobení se povinnému očkování k přijetí do předškolního zařízení, musí být dbáno na to, aby zde nevznikala nerovnost mezi dětmi, kterým z dlouhodobého hlediska brání jejich zdravotní stav podání příslušné očkovací látky (tedy materiální hledisko), a to bez ohledu na to, zda je termín „trvalá kontraindikace“ výslovně (formálně) uveden v příslušném potvrzení poskytovatele zdravotních služeb. Uvedený ústavně konformní výklad přitom díky napadeného ustanovení nijak nevyklučuje.

II. Očkování představuje prostředek imunizace proti vybraným nákazám, společenský benefit vyžadující sdílenou odpovědnost členů společnosti, tedy určitý akt sociální solidarity od těch, kteří podstupují riziko, v současném majoritně přijímaném vědeckém poznání však označované za minimální, aby ochránili zdraví celé společnosti. Očkování dostatečně většiny populace totiž zabraňuje šíření nákazy vybraných nemocí, čímž poskytuje ochranu nejen těm, kteří byli očkováni. Čím vyšší je pak podíl neočkovaného obyvatelstva vůči očkovanému, tím vyšší je také riziko opětovného rozšíření nákazy, a to nejen mezi těmi, kteří dobrovolně odmítli očkování, ale také mezi těmi, kteří nemohli být očkováni z vážných, zejména zdravotních důvodů. V neposlední řadě je rozšířením nákazy ohrožena i ta část osob, která sice očkována byla, avšak vakcinace v jejich případě nedosáhla požadovaného efektu. V posuzovaném případě, kdy je vakcinace podmínkou pro přijetí dítěte do mateřské školy, jsou těmito osobami vystavenými riziku nákazy zejména děti, které mohou v případě nákazy čelit zvlášť závažným důsledkům. Z těchto důvodů lze považovat podrobení se očkování dítěte před jeho přijetím do mateřské školy za akt sociální solidarity, který nabývá svého významu s rostoucím množstvím očkovaných dětí v kolektivech těchto předškolních zařízení. Naopak jako na sociální nespravedlnost by bylo možné nahlížet na případy, pokud by určitá skupina dětí přijatých do předškolních zařízení odmítala bez závažných důvodů očkování, a čerpala tak výhody vyplývající z úspěšnosti vakcinace,

resp. z ochoty ostatních dětí navštěvujících předškolní zařízení vzít na sebe ono minimální riziko, které z očkování plyne.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj), Jana Filipa, Vlasty Formánkové, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 27. ledna 2015 sp. zn. Pl. ÚS 16/14 ve věci návrhu nezletilého P. R., zastoupeného zákonnou zástupkyní B. Z., právně zastoupeného Mgr. Davidem Zahumenským, advokátem, se sídlem Brno, Burešova 6, na zrušení § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 375/2011 Sb., a § 34 odst. 5 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení, vlády České republiky a veřejné ochránkyně práv jako vedlejších účastníků řízení (nález byl vyhlášen pod č. 99/2015 Sb.).

Výrok

I. Návrh na zrušení ustanovení § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve slovech „předškolní zařízení mohou přijmout pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkováním, má doklad, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci“ se zamítá.

II. Ve zbývající části se návrh odmítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti navrhovatele a průběh řízení před Ústavním soudem

1. Navrhovatel se ve včas podané ústavní stížnosti ze dne 25. 6. 2013, doplněné podáním doručeným Ústavnímu soudu dne 11. 10. 2013, domáhá zrušení rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 3. 2013 č. j. 8 As 20/2012-42 a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 20. 10. 2011 č. j. 29 A 69/2010-36. Řízení o ústavní stížnosti je vedeno pod sp. zn. I. ÚS 1987/13 [pozn. red.: řízení bylo posléze ukončeno usnesením sp. zn. I. ÚS 1987/13 ze dne 25. 3. 2015 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud>).

cz)]. S návrhem na zrušení uvedených rozsudků se navrhovatel domáhá rovněž zrušení § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 375/2011 Sb., (dále též jen „zákon o ochraně veřejného zdraví“) a § 34 odst. 5 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), a to zejména z následujících důvodů.

2. Nejvyšší správní soud ústavní stížností napadeným rozsudkem ze dne 29. 3. 2013 č. j. 8 As 20/2012-42 rozhodl o zamítnutí kasační stížnosti navrhovatele proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 20. 10. 2011 č. j. 29 A 69/2010-36, kterým byla zamítnuta jeho žaloba proti rozhodnutí Krajského úřadu Kraje Vysočina ze dne 20. 5. 2010 č. j. KUJl 38442/2010, sp. zn. OSMS 283/2010 Odv, kterým krajský úřad zamítl odvolání navrhovatele proti rozhodnutí ředitele Mateřské školy Náměšť nad Oslavou Třebíčská ze dne 22. 4. 2010 a rozhodnutí ředitele Mateřské školy Náměšť nad Oslavou Husova ze dne 30. 4. 2010 a obě rozhodnutí, na základě kterých nebyl navrhovatel přijat do mateřské školy pro nesplnění podmínek § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví z důvodu, že se nepodrobil stanovenému pravidelnému očkování, krajský úřad potvrdil.

3. Navrhovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že shora uvedenými rozhodnutími obecných soudů došlo k porušení jeho práva na předškolní vzdělání jako součásti práva na vzdělání dle čl. 33 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), neboť jeho vyloučení z předškolního vzdělání bylo neproporcionální. Úplný zákaz přístupu zdravých nekompletně očkovanych dětí do mateřských škol je podle navrhovatele nepřiměřený a neobstojí ani v testu racionality. Jelikož je daná podmínka očkování pro přístup k předškolnímu vzdělávání neproporcionální, je neproporcionální i zásah do práva na osobní integritu. U ochrany veřejného zdraví před šířením infekčních onemocnění v mateřských školách je podle navrhovatele třeba zkoumat, zda existují mírnější opatření než úplné vyloučení ze vzdělání, které lze označit za sankci vůči těm, kteří se nechtějí podrobit nařízenému rozsahu očkování.

4. Navíc v případě odepření práva na vzdělání navrhovatele nebyla podle něj splněna podmínka zakotvená v čl. 4 Listiny, podle které meze základních práv a svobod mohou být upraveny pouze zákonem, neboť rozsah očkovací povinnosti, která je podmínkou pro přijetí do mateřské školy, je stanoven pouhou vyhláškou. V této souvislosti navrhovatel odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 35/95 ze dne 10. 7. 1996 (N 64/5 SbNU 487; 206/1996 Sb.). Navrhovatel uvádí, že rozsah očkování pro přístup ke vzdělání je určen bez jakýchkoli zákonných mezí pouhou vyhláškou. Aby úprava respektovala ústavní požadavky, muselo by být zákonem vymezeno minimálně, proti kterým nemocem má být dítě očkováno, aby mu byl umožněn přístup ke vzdělání. V této souvislosti navrhovatel odkazuje také

na nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 23/02 ze dne 30. 6. 2004 (N 89/33 SbNU 353; 476/2004 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 ze dne 14. 2. 2001 (N 30/21 SbNU 261; 96/2001 Sb.).

5. Podmínka očkování pro přístup k předškolnímu vzdělání zasahuje podle navrhovatele rovněž do práva dítěte na svobodný a informovaný souhlas chráněný Úmluvou o lidských právech a biomedicíně, publikovanou pod č. 96/2001 Sb. m. s., (dále jen „Úmluva“). Jeho rodiče jsou totiž nuceni dítě podrobit zákroku na základě nepřímé sankce, neboť vyloučení z předškolního vzdělání zasáhne nejen dítě, ale celou rodinu – zejména pracovní možnosti matky dítěte, což vylučuje „svobodnost“ takového souhlasu. Podle navrhovatele podmínka očkování proti devíti nemocem pro přístup k předškolnímu vzdělávání v České republice není v souladu s požadavkem nezbytnosti v demokratické společnosti, což je jedna z podmínek, za kterých lze podle čl. 26 Úmluvy omezit základní právo nebýt podroben jakémukoliv zákroku v oblasti péče o zdraví bez souhlasu svého nebo zákonných zástupců.

6. Rodiče navrhovatele se rozhodli syna očkovat v pozdějším věku pouze proti některým nemocem, které považovali za závažné a u kterých považovali přínos očkování za převažující nad riziky podle jejich přesvědčení o nejlepším zájmu dítěte a přesvědčení ve smyslu svobody myšlení a svědomí podle čl. 15 Listiny a čl. 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Evropská úmluva“). Navrhovatel poukazuje na to, že stát výrazně selhává v politice očkování, která je netransparentní, přičemž za případná poškození zdraví dítěte po očkování nepřevzal stát žádnou odpovědnost. Za této situace je nedobrovolné očkování (bez svobodného souhlasu rodičů) jako podmínka pro předškolní vzdělávání v rozporu s „právem na zdraví“ navrhovatele.

7. V souvislosti s tím, že navrhovatel nebylo umožněno navštěvovat mateřskou školu, a účastnit se tak předškolního vzdělávání, musela rodina rovněž čelit sociálnímu vyloučení nejen dítěte, ale i jeho matky, která byla nucena být dalších několik let s dítětem doma, což je zákonitě spojeno s celkovým snížením příjmu rodiny a její životní úrovně, v čemž navrhovatel shledává porušení práva na respektování soukromého života a rodinného života a diskriminaci na základě přesvědčení rodiny.

8. Navrhovatel dále namítá, že s ohledem na to, že se Nejvyšší správní soud ani Krajský soud v Brně vůbec nevyořadaly s jeho argumentací a podloženými tvrzeními ohledně přiměřenosti odeprání předškolního vzdělávání nekompletně očkovaným dětem, došlo k porušení práva na spravedlivý proces v podobě *denegationis iustitiae* (odeprání spravedlnosti) a porušení práva na odůvodnění rozhodnutí.

9. Správní soudy se podle navrhovatele rovněž nevypořádaly se skutečností, že u očkování proti tzv. dětským nemocem (spalničky, zarděnky, příušnice) není ve vyhlášce č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů, stanovena žádná lhůta, proto nelze splnění očkování k předškolnímu vzdělávání z právního hlediska vyžadovat. Nikde v platných právních předpisech není stanoveno, že se dítě tomuto očkování má podrobit ještě před vstupem do mateřské školy. Opomenutím vypořádat se s tímto faktem došlo rovněž k porušení práva na spravedlivý proces a práva na odůvodnění rozhodnutí.

10. S ohledem na shora uvedené navrhovatel ve své ústavní stížnosti Ústavnímu soudu navrhuje, aby vydal nálezný, kterým rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 3. 2013 č. j. 8 As 20/2012-42 a rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 20. 10. 2011 č. j. 29 A 69/2010-36 zrušuje, a rovněž navrhuje ve smyslu § 64 odst. 1 písm. e), resp. § 74 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), aby přijal nálezný, kterým zruší ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví a § 34 odst. 5 školského zákona.

11. Usnesením ze dne 18. 6. 2014 č. j. I. ÚS 1987/13-1 dospěl I. senát Ústavního soudu k závěru, že uplatněním § 34 odst. 5 školského zákona ve spojení s § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, pročež návrh navrhovatele na zrušení napadených ustanovení postoupil k rozhodnutí plénu Ústavního soudu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky.

II. Vyjádření účastníků řízení

12. Ústavní soud za účelem posouzení věci vyzval účastníky řízení, aby se vyjádřili k návrhu na zrušení napadeného ustanovení.

13. Senát Parlamentu České republiky (dále jen „Senát“) jako účastník řízení ve svém vyjádření uvedl, že přestože byl školský zákon od svého přijetí v září 2004 již mnohokrát novelizován, nedoznala díkce napadeného ustanovení § 34 odst. 5 ani jediné změny a nebyla za dobu bezmála deseti let předmětem žádné významnější kritiky na plénu či v orgánech Senátu při projednávání návrhu školského zákona ani jeho několika desítek novel. Na tomto místě je možno poznamenat, že povinnost dodržovat při přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání podmínky stanovené právními předpisy (tj. nikoliv pouze zákonem o ochraně veřejného zdraví) platí obecně a nepochybně by se uplatnila i v případě neexistence ustanovení.

14. K samotnému návrhu školského zákona Senát uvádí, že mu byl doručen dne 21. 7. 2004 a v senátní evidenci 4. funkčního období mu bylo přiřazeno číslo tisku 403. Zákonnou osnovu projednal výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice, který doporučil Senátu vrátit návrh zákona Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy uvedenými v příloze

usnesení výboru č. 227 ze dne 4. 8. 2004. Žádný z těchto pozměňovacích návrhů se netýkal oblasti předškolního vzdělávání, tj. části druhé předlohy. Dne 5. 8. 2004 se Senát na 17. schůzi 4. funkčního období přidržel doporučení svého výboru a vrátil návrh zákona Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy (usnesení č. 517). V rozhodném hlasování (č. 101) se z přítomných 55 senátorů vyslovilo pro 49, proti byl jeden. Lze tak podle Senátu uzavřít, že co do procedury projednávání školského zákona „horní“ komorou postupoval Senát v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

15. Senát ve svém vyjádření dále uvádí, že také napadené ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví je součástí daného zákona od jeho počátku, pouze s tím rozdílem, že s účinností od 1. 4. 2012 došlo [v souvislosti s přijetím zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)] k nahrazení pojmu „jesle“ pojmem „zařízení poskytující péči o dítě do 3 let věku v denním režimu“. Návrh zákona o ochraně veřejného zdraví byl Senátu postoupen dne 7. 6. 2000 a bylo mu přiděleno číslo tisku 276 ve 2. funkčním období. Následně byl návrh projednán výborem pro zdravotnictví a sociální politiku, výborem pro evropskou integraci a výborem petičním, pro lidská práva, vědu, vzdělávání a kulturu. Výsledkem jednání všech výborů bylo doporučení plénu Senátu, aby návrh zákona vrátilo Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy. Žádný z těchto pozměňovacích návrhů se však netýkal napadeného ustanovení § 50.

16. Plénum Senátu se předlohou zabývalo dne 30. 6. 2000 na své 20. schůzi ve 2. funkčním období. Návrh zákona byl vrácen Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, když pro přijetí příslušného usnesení č. 420 se v hlasování č. 117 vyslovilo 39 ze 46 přítomných senátorů, nikdo nebyl proti. Senát závěrem konstatoval, že i při proceduře projednávání zákona o ochraně veřejného zdraví postupoval v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

17. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky jako účastník řízení ve svém vyjádření k návrhu toliko zrekapitulovala legislativní proces, o kterém konstatovala, že s návrhy napadených zákonů vyslovily ústavně předepsaným postupem souhlas obě komory Parlamentu, zákony byly podepsány příslušnými ústavními činiteli a řádně vyhlášeny. Konkrétně Poslanecká sněmovna uvedla, že návrh zákona o ochraně veřejného zdraví byl předložen vládou Poslanecké sněmovně dne 10. 2. 2000 (rozeslán poslancům jako sněmovní tisk 538/0). Návrh zákona Poslanecká sněmovna projednala v prvním čtení dne 23. 2. 2000 a k projednání jej přikázala výboru pro sociální politiku a zdravotnictví. Výbor pro sociální politiku a zdravotnictví projednal návrh zákona dne 3. 5. 2000 a doporučil Poslanecké sněmovně schválit jej ve znění výborem navržených pozměňovacích návrhů.

Poslanecká sněmovna projednala návrh ve druhém čtení dne 18. 5. 2000 a ve třetím čtení dne 25. 5. 2000 na své 25. schůzi vyslovila souhlas s návrhem zákona ve znění přijatých pozměňovacích návrhů, z nichž žádný se netýkal napadeného ustanovení. V hlasování č. 258 se z přítomných 165 poslanců vyslovilo 164 poslanců pro návrh zákona a nikdo nebyl proti. Návrh zákona byl postoupen Senátu dne 7. 6. 2000. Senát návrh vrátil Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, které se rovněž ustanovení § 50 netýkaly. Návrh zákona vrácený Senátem projednala Poslanecká sněmovna dne 14. 7. 2000 na své 26. schůzi a přijala jej ve znění schváleném Senátem. V hlasování č. 699 hlasovalo z přítomných 155 poslanců pro 128 poslanců, 13 poslanců hlasovalo proti. Po přijetí zákona a po podpisu zákona příslušnými ústavními činiteli byl zákon vyhlášen dne 11. 8. 2000 ve Sbírce zákonů pod č. 258/2000 Sb.

18. Návrh školského zákona předložila vláda České republiky Poslanecké sněmovně dne 11. 3. 2004, kde byl projednáván pod číslem sněmovního tisku 602/0. V prvním čtení dne 1. 4. 2004 na 30. schůzi byl návrh přikázán k projednání výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu. Výbor pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu návrh zákona projednal dne 3. 6. 2004 na 31. schůzi a doporučil jej Poslanecké sněmovně schválit ve znění výborem navržených pozměňovacích návrhů. Druhé čtení návrhu zákona proběhlo dne 22. 6. 2004 na 33. schůzi Poslanecké sněmovny. Souhrn podaných pozměňovacích návrhů byl zpracován jako sněmovní tisk 602/2, žádný z pozměňovacích návrhů se netýkal napadeného ustanovení. Ve třetím čtení byl návrh zákona projednán dne 30. 6. 2004 na 33. schůzi Poslanecké sněmovny, kde byl schválen v hlasování č. 418. Z přítomných 182 poslanců hlasovalo pro návrh zákona 92 poslanců a proti bylo 82 poslanců. Poslanecká sněmovna postoupila návrh zákona dne 21. 7. 2004 Senátu, který jej projednal 5. 8. 2004 na 17. schůzi a vrátil jej Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy. Pozměňovací návrhy se netýkaly napadeného ustanovení. Návrh zákona vrácený Senátem projednala Poslanecká sněmovna dne 24. 9. 2004 na své 35. schůzi a přijala jej ve znění pozměňovacích návrhů Senátu. V hlasování č. 98 hlasovalo pro zákon ze 191 přítomných poslanců 96 poslanců, 91 poslanců hlasovalo proti. Zákon byl doručen prezidentu republiky dne 8. 10. 2004, který jej dne 22. 10. 2004 podepsal. Schválený zákon byl doručen k podpisu premiérovi dne 3. 11. 2004. Zákon byl publikován ve Sbírce zákonů v částce 190 pod č. 561/2004 Sb.

III. Postoj vlády a veřejné ochránčyně práv k návrhu

19. V souladu s ustanovením § 69 odst. 2 a 3 zákona o Ústavním soudu upozornil přípisy ze dne 3. 7. 2014 Ústavní soud vládu a veřejnou ochránčyni práv na probíhající řízení, přičemž připomenul, v jaké lhůtě

mohou do řízení vstoupit jako vedlejší účastníci a případně se též k návrhu vyjádřit.

20. Vláda přípisem ze dne 30. 7. 2014 oznámila, že vstoupí jako vedlejší účastník do řízení. Na úvod svého vyjádření k dané věci uvedla, že se neztotožňuje se závěrem vyplývajícím z usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2014 č. j. I. ÚS 1987/13-1 o potřebě opětovně se zabývat návrhem na zrušení § 34 odst. 5 školského zákona a § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví. Vláda v této souvislosti připomíná, že Ústavní soud se problematice ústavnosti zákonné povinnosti podrobit se stanovenému druhu očkování a s tím spojenému posouzení tvrzených porušení práva na vzdělání, zásahů do práv garantovaných Úmluvou či tvrzené protiústavnosti vyhlášky č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, opakovaně věnoval. Ústavní soud se taktéž zabýval obecnou otázkou míry autonomie rodičů při rozhodování o zdravotnických zákrocích vůči jejich dětem. Vláda ve svém vyjádření k předmětnému návrhu uvedla, že nepovažuje za nutné opakovat závěry vyplývající z předchozí relevantní judikatury a zaměřuje se zejména na věcné zdůvodnění legitimacy a racionality napadených ustanovení zákona o ochraně veřejného zdraví a školského zákona, resp. legitimitu cíle, který právní úprava povinného očkování proti infekčním nemocem sleduje – tedy ochranu veřejného zdraví, tj. zdraví populace, včetně jejich specifických skupin, mezi něž bezesporu patří i děti předškolního věku.

21. Zákon o ochraně veřejného zdraví stanoví povinnost osoby podrobit se pravidelnému očkování s tím, že podle ustanovení § 108 odst. 4 tohoto zákona při úpravě pravidelných očkování vychází Ministerstvo zdravotnictví z doporučení Světové zdravotnické organizace. Zájem všech vyspělých zemí je v souladu s doporučeními Světové zdravotnické organizace udržovat vysokou proočkovanost proti záškrtu, tetanu, dávivému kašli, invazivním onemocněním vyvolaným Haemofilem influenzae b, dětské přenosné obrně a virové hepatitidě B a dále proti spalničkám, příušnicím a zarděnkám na hladině kolem 90% populace. Jen při dostatečné proočkovanosti je totiž možné navodit tzv. kolektivní imunitu, tedy formu imunity, ke které dochází, když je významné množství osob v populaci či skupině (např. mateřské škole) očkováno proti konkrétním infekčním onemocněním. Při navození kolektivní imunity daný patogen v populaci necirkuluje a v důsledku toho není pak chráněn jen očkovaný jedinec, ale i ti jedinci, kteří očkování nejsou z důvodu trvalé kontraindikace (cca 5% populace), nebo ti, u nichž se nevytvořila dostatečná imunita po očkování. Pokud tedy není očkován jedinec – např. osoba, u níž byla zjištěna trvalá kontraindikace k očkování, pak nedojde k ohrožení kolektivní imunity, avšak tato osoba je prostřednictvím kolektivní imunity chráněna. Dojde-li ovšem k poklesu celkové proočkovanosti populace pod ochrannou hladinu, pak kolektivní imunita ohrožena je. Cirkulace původce v populaci se

může zvýšit a může dojít k vzestupu počtu nových případů onemocnění. Zachování kolektivní imunity je tedy podstatné pro zamezení šíření infekčních onemocnění v populaci.

22. Kolektivní imunita tedy sice nemůže ovlivnit patogenitu původce, ale může snížit jeho cirkulaci v populaci, případně vést až k eliminaci původce v populaci a pomocí nepřímého efektu vést k poklesu výskytu onemocnění také u neočkované populace (např. osoby s poruchou imunity, s trvalou kontraindikací pro očkování). Nepřímý efekt je pak měřitelný poklesem incidence onemocnění u neočkovaných osob. Existence kolektivní imunity je závislá na dvou faktorech: na míře proočkovanosti a účinnosti očkování, resp. účinnosti očkovací látky. K jejímu navození však vždy dochází teprve při dosažení určité (tzv. dostatečné) míry proočkovanosti. Dojde-li naopak v populaci k poklesu proočkovanosti pod její dostatečnou míru, pak je zachování kolektivní imunity ohroženo, resp. lze ztratit kolektivní imunitu pro dané onemocnění. Cirkulace patogenů v populaci se v takovém případě může zvýšit a dochází ke vzestupu nových případů onemocnění – to potvrzuje např. zvýšený výskyt spalniček ve Velké Británii při ztrátě kolektivní imunity v důsledku klesající proočkovanosti, či např. epidemie černého kašle (cca 225 000 onemocnění) v důsledku odmítnutí očkování proti této nemoci ze strany určitých náboženských skupin ve Velké Británii v letech 1976 až 1982. Míra proočkovanosti se může u jednotlivých onemocnění měnit a ne vždy je pevně stanovena. Nicméně u všech interhumánně přenosných onemocnění lze hovořit o kolektivní imunitě, pouze k jejímu dosažení je nutná rozdílná míra proočkovanosti.

23. Pokud jde o účinnost očkování, vzhledem k vysoké účinnosti v současnosti používaných vakcín pro plošné očkování, je možno konstatovat, že klíčovou pro dosažení kolektivní imunity a snížení cirkulace původců infekčních nemocí v populaci je míra proočkovanosti. Nevytvoření kolektivní imunity při 100% proočkovanosti populace by bylo možné jedině u velice málo účinné očkovací látky. Takto nízkou účinnost neprokazuje žádná ze schválených a registrovaných vakcín pro plošné očkování. Pokles koncentrací sérových protilátek v čase (nejrychlejší pokles je v průběhu 1 roku po očkování s následnou relativně pomalu klesající koncentrací – stádium „plateau“) ještě neznamená ztrátu imunity. Ke ztrátě imunity dochází až při poklesu pod mezní ochrannou hladinu. U některého očkování ani při poklesu protilátek nedochází ke ztrátě imunity v důsledku existence paměťových buněk (např. v případě očkování proti virové hepatitidě B). U nemocí, kde přetrvává riziko onemocnění celé dětství nebo až do dospělosti, se provádí přeočkování, které reaguje na pokles koncentrací protilátek. Zachování kolektivní imunity je tedy podstatné pro zamezení šíření onemocnění v populaci a jednoznačně převažuje nad individuálními základními právy jednotlivce.

24. Model právním předpisem stanovené povinnosti osoby podrobit se očkování se přitom u očkování proti dávivému (černému) kašli, záškrtu a tetanu uplatňuje ve 12 zemích (včetně Itálie a Francie) z 28 zemí sdružených v Evropské unii a u dětské obrny ve 13 těchto zemích (navíc Belgie) z uvedených 28. Je v zájmu všech zemí světa, aby proočkovanost proti základním infekčním onemocněním byla udržována na vysoké úrovni. Kromě toho je zavedeno v některých zemích i omezení přístupu neočkovaných dětí do kolektivních zařízení, např. ve Spojených státech amerických, kde do státních předškolních zařízení nesmějí docházet neočkované děti. Díky pravidelnému očkování, jeho kontrole a vysoké proočkovanosti a dobré kvalitě očkovacích látek se v České republice podařilo eliminovat dětskou přenosnou obrnu, eliminovat záškrta a výrazně omezit výskyt celé řady infekcí, proti kterým se očkuje, což je dokládáno grafy k analýze trendů očkování, kterou sestavil Státní zdravotní ústav jako zdravotnické zařízení určené k plnění úkolů v oblasti působnosti Ministerstva zdravotnictví, a které vláda ke svému vyjádření připojila. Vláda ve svém vyjádření dále ilustruje na vybraných infekčních onemocněních souvislost mezi prováděným očkováním a trvalým poklesem či vymizením onemocnění.

25. Smyslem úpravy obsažené v návrhovatelem napadeném ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví je podle vlády chránit zdraví skupiny fyzických osob požívajících zvláštní právní ochranu – dětí. Konkrétně pak dětí navštěvujících zařízení poskytující péči o dítě do 3 let věku v denním režimu nebo předškolní zařízení – tedy nejenom dětí využívajících veřejnou službu spočívající v umožnění předškolního vzdělávání formou navštěvování mateřské školy zřízené dle školského zákona.

26. K námitce návrhovatele, že rozhodnutí o jeho nepřijetí do mateřské školy je sankcí, vláda odkazuje na důvodovou zprávu k předmětnému zákonu, jakož i na výše uvedené odborné argumenty a připomíná, že jedinou sankcí, kterou právní řád umožňuje v případě návrhovatele, resp. jeho zákonných zástupců, uložit, je pokuta za spáchání přestupku na úseku zdravotnictví podle ustanovení § 29 odst. 1 písm. f) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

27. V souvislosti s výše uvedeným pak vláda poukazuje i na nepravdivost tvrzení návrhovatele, že stát nezkoumá, zda jsou očkovány i ostatní děti v mateřské škole. Splnění povinnosti podle § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví je stejně jako plnění ostatních povinností stanovených tímto zákonem, předmětem státního zdravotního dozoru podle kontrolních plánů krajských hygienických stanic.

28. K námitce návrhovatele, že rozsah očkovací povinnosti, která je podmínkou pro přijetí do mateřské školy, je stanoven „pouhou vyhláškou“ vláda připomíná, že Ústavní soud se uvedenou námitkou již v minulosti zabýval, přičemž se ztotožnil se závěry rozšířeného senátu Nejvyššího správ-

ního soudu, který ve svém rozhodnutí ze dne 3. 4. 2012 č. j. 8 As 6/2011-120 dospěl k závěru, že: „rámcová úprava povinnosti fyzických osob podrobit se očkování stanovená v § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví a její upřesnění ve vyhlášce č. 537/2006 Sb. odpovídají ústavněprávním požadavkům ...“ [srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 2873/12 ze dne 13. 12. 2012 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) nebo nálezy sp. zn. III. ÚS 449/06 ze dne 3. 2. 2011 (N 10/60 SbNU 97)].

29. K výše uvedenému pak vláda toliko dodává, že očkovací kalendář, vřelý do výše uvedené vyhlášky, vychází z doporučení Světové zdravotnické organizace a jeho cílem je optimalizovat schémata a odstupy mezi jednotlivými očkováními. Vláda však zdůrazňuje, že očkovací kalendář není neměnným dogmatem, což vyplývá i z postupných změn vyhlášky o očkování proti infekčním nemocem. Změny přitom vycházejí z doporučení Světové zdravotnické organizace opírající se o výsledky epidemiologické bdělosti (surveillance), posouzení vlivu věku očkovaných osob a počtu dávek na aktuální schopnost tvorby ochranných protilátek při zohlednění toho, že různé typy vakcín vyžadují různá schémata, některé očkovací látky lze aplikovat současně, mezi jinými je nutný odstup. I z tohoto důvodu se jeví jako potřebné zachovat možnost pružně reagovat na změny, což právní předpis vydaný ve formě vyhlášky umožňuje.

30. K námitkám navrhovatele, že vyhláška v některých případech stanoví i očkovací látku, kterou má být stanovené pravidelné očkování provedeno, pak vláda připomíná, že sám navrhovatel ve svém návrhu uvádí, že nebyl očkován proti spalničkám, zarděnkám a příušnicím a dále nebyl očkován proti virové hepatitidě B. Z toho, že navrhovatel nebyl očkován proti virové hepatitidě B, je zřejmé, že nepodstoupil pravidelné očkování hexavalentní očkovací látkou, jak předpokládá § 4 vyhlášky č. 537/2006 Sb., nýbrž jeho pravidelné očkování proběhlo ve smyslu § 47 odst. 1 věty druhé zákona o ochraně veřejného zdraví. Toto ustanovení připouští, aby k pravidelnému očkování byla použita jiná registrovaná očkovací látka, než pro kterou stanovilo Ministerstvo zdravotnictví antigenní složení postupem podle § 80 odst. 1 písm. e) téhož zákona. Tedy tento postup zákon předpokládá a postup navrhovatele, resp. jeho zákonných zástupců, by s ním nebyl v rozporu, pokud by se navrhovatel podrobil v individuálním očkovacím plánu i očkování proti virové hepatitidě B, jak stanoví § 4 vyhlášky č. 537/2006 Sb.

31. V souvislosti s výše uvedeným vláda též konstatuje, že navrhovatelem namítanou absencí povinnosti pro pracovníky mateřských škol dokládat svůj očkovací status považuje za nadbytečnou, neboť tito pracovníci buď infekce, které jsou očkováním preventabilní, již prodělali a jsou proti nim imunní, nebo byli proti nim očkováni. Vyjadřovat se k nepravým závěrům navrhovatele na adresu Ministerstva zdravotnictví a Národní imunizační

komise pak považuje vláda za nedůvodné, neboť, jak je výše uvedeno, očkování (nejen) dětí se řídí odbornými vědeckými poznatky.

32. Vláda má za to, že navrhovatel, resp. jeho zákonní zástupci, zcela neproporčně nadřazují zájmy svého vlastního dítěte nad zájem ostatních dětí a domáhají se poskytnutí veřejné služby (přijetí do mateřské školy), aniž by byli ochotni se legitimním podmínkám poskytnutí takové služby podrobit. Stát však v tomto případě nemůže připustit, aby zájem jednotlivce převážil nad zájmy ostatních dětí. Na všechny děti přijímané do mateřské školy se uplatňují stejné požadavky stanovené v § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví a z tohoto důvodu by byl zcela absurdní požadavek navrhovatele, aby ředitelé při přijímání dětí do mateřské školy individuálně posuzovali, jaké druhy očkování budou či nebudou pro přijetí vyžadovat. Vedle toho je pak nutné zdůraznit, že si rodiče mohou zvolit jinou alternativní cestu a pečovat o dítě jinými způsoby než za využití služeb mateřské školy zřízené podle školského zákona.

33. Na závěr svého vyjádření vláda vyjadřuje přesvědčení, že navrhovatelem napadená právní úprava je ústavně konformní a že případné zrušení navrhovatelem napadených ustanovení právních předpisů by vedlo k zásadnímu negativnímu průlomů v legislativě ochrany veřejného zdraví, a to v době, kdy díky aktivitám odpůrců očkování klesá nejen v České republice, ale i ve světě proočkovanost a narůstá výskyt dříve účinné očkovaním kontrolovaných infekčních onemocnění, jako je černý kašel či spalničky. Pokud bude prolomena kolektivní imunita, děti, které ze zákonem předvídaných důvodů očkovány nebyly, nebo se u nich nevytvořila dostatečná imunita po očkování, chráněny nebudou, což se může postupně negativně projevit nejen v šíření infekčních onemocnění v populaci, ale i nákladech na léčbu osob, které bylo možné ochránit prevencí. Vláda též připomíná, že při posuzování problematiky povinného očkování a jejich právních konsekvencí je třeba zohlednit i subjektivní práva a svobody druhých – a to vše při neopomenutí faktu, že existuje skupina osob, která se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci, jakož i faktu, že ani očkování nezajišťuje 100% odolnost vůči nákaze, a tudíž nelze vycházet z toho, že pro očkované děti nepředstavují děti neočkované žádné riziko. S ohledem na výše uvedené má vláda za to, že Ústavní soud by měl návrh vedený pod sp. zn. Pl. ÚS 16/14 odmítnout, nebo zcela zamítnout.

34. Veřejná ochránkyně práv připisem ze dne 11. 7. 2014 oznámila Ústavnímu soudu, že využije svého práva na vstup do řízení. Ve svém vyjádření ze dne 19. 8. 2014 uvedla, že smyslem mateřských škol není jen hlídání dětí a péče o ně, nýbrž i jejich vzdělávání. Že jde o součást práva na vzdělání, nikoli (jen) o sociální službu, vyplývá přímo i ze skutečnosti, že o vzdělávání v mateřských školách hovoří školský zákon, tedy zákon, jenž ve smyslu čl. 41 (odst. 1) Listiny právo na vzdělání provádí. Zásahem orgánu veřejně

moci, resp. rozhodnutím, jež je formálním předmětem ústavní stížnosti a které se opírá o napadená ustanovení zákona, je proto dotčeno základní právo stěžovatele na vzdělání dle čl. 33 odst. 1 Listiny, v kombinaci se základním právem nebýt diskriminován ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny bez rozdílu jiného postavení, zde konkrétně spočívajícího ve zdravotním stavu. Za takových okolností ústavní pořádek nepředpokládá vymezení vymahatelnosti práva (omezení práva) zákonem a případný zásah do tohoto práva musí být podroben přísnému posuzování přiměřenosti.

35. Podle školského zákona je vzdělávání založeno mimo jiné na zásadě rovného přístupu bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení.

36. Z přístupu ke vzdělání a jeho poskytování by tak nemělo být vyloučeno ani dítě, které pro svůj zdravotní stav nemůže být podrobeno pravidelnému očkování. Na takovou situaci svým způsobem pamatuje právě § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví. Dítě, které nemůže podstoupit očkování pro trvalou kontraindikaci, by tak do vzdělávacího zařízení mělo přicházet s jistotou, že nebude ohrožen jeho zdravotní stav. Napadená ustanovení tedy dítěti s trvalou kontraindikací prakticky zajišťují rovný přístup ke vzdělání (v opačném případě by mohlo být z přístupu ke vzdělání vyloučeno). Nezdá se však, že by právní úprava zajišťovala ochranu těchto dětí také tím, že by povinnost očkování ukládala rovněž personálu vzdělávacích zařízení.

37. Ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví však současně brání v přístupu ke vzdělání a jeho poskytování dětem s dočasnou kontraindikací, neboť bezvýjimečně nepřipouští jejich přijetí k předškolnímu vzdělávání. Ustanovení ve výsledku zasahuje do celého spektra základních práv dítěte. Krom práv zmíněných stěžovatelem navozuje také nerovné postavení dětí s trvalou kontraindikací a dětí, jimž dočasná kontraindikace (souhrn takových kontraindikací) rovněž znemožnila „včas“ podstoupit povinné očkování. Ustanovení § 50 ve spojení s § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví proto neobstojí v tzv. testu proporcionality, a to zejména v testu potřebnosti. Považuje-li stát splnění povinnosti podrobit se očkování skutečně za natolik důležité v zájmu ochrany veřejného zdraví, měl by její splnění vynucovat k tomu určenými prostředky, tedy primárně (v krajním případě – po bezvýsledném jednání) uložením sankce za přešůpek.

38. Namísto skutečného vynucování stanovené povinnosti (se zmíněnými výjimkami) však stát prakticky zneužívá opticky legitimního cíle, protože se ho fakticky snaží dosáhnout prostřednictvím jiné „sankce“ stíhající rodiče, totiž nepřijetím (částečně) neočkovaného dítěte do předškolního zařízení. Dítě si tak bere jako rukojmí, neboť ve výsledku trestá dítě tím, že mu odepré přístup ke vzdělání, a to bez posouzení skutečného rizika

ohrožení ostatních dětí v konkrétním předškolním zařízení a hlavně bezvýjimečně – bez ohledu na ostatní důvody bránící dítěti absolvovat očkování před nástupem do předškolního zařízení (včetně kombinace dočasných kontraindikací). V této souvislosti lze poukázat na nerovné postavení dětí s trvalou kontraindikací a dětí, jimž dočasná kontraindikace (souhrn takových kontraindikací) rovněž znemožnila „včas“ podstoupit povinné očkování. Příkladem veřejná ochránkyně práv uvádí případy autistických dětí, u nichž se po očkování proti příušnicím, spalničkám a zarděnkám objevily závažné komplikace. V praxi tak mohou existovat rozličné kontraindikace, které materiálně odpovídají trvalým kontraindikacím, ale nejsou takto označeny, proto nepředstavují výjimku z povinného očkování.

39. Tvrzený cíl v podobě ochrany ostatních dětí v konkrétním předškolním zařízení neobstojí pro případ, že jsou všechny ostatní děti očkované (tehdy je neočkované dítě v zásadě nemůže ohrozit, ani kdyby se snad samo nakazilo). K tvrzenému cíli nemůže vést ani očkování proti onemocněním, jejichž přenos mezi dětmi v předškolních zařízeních v České republice nepřipadá v úvahu (např. tetanus, žloutenka typu B, obrna). Myšlenku, že jde ve skutečnosti o jiný trest (komplikaci) pro rodiče, podporuje také to, že striktní podmínky vyžadované pro účely přijetí k předškolnímu vzdělávání pominou, jakmile se na dítě vztahuje povinná školní docházka.

40. Prostředek k dosažení deklarovaného cíle považuje veřejná ochránkyně práv za zjevně přehnaný (nepřiměřený a nepotřebný) i proto, že očkování představuje prostředek ryze preventivní ochrany prakticky vylučující již samotný vznik (reálného) ohrožení ostatních (neočkovaných) dětí v předškolním zařízení. Přehnanost prostředku (úplné vyloučení plně neočkovaných dětí do vzdělávacích zařízení až v okamžiku výskytu onemocnění, a to po obvyklou inkubační dobu onemocnění. Splnění prvního cíle (ochrany veřejného zdraví vysokou proočkovaností) pak tyto státy dosahují podporou dobrovolného plošného očkování v podobě úhrady očkování ze systému zdravotního pojištění.

41. Výsledky testu minimalizace zásahu do základních práv v podobě šetření podstaty a smyslu omezovaného základního práva (příkazu optimalizace) plynou podle veřejné ochránkyně práv do značné míry z úvah učiněných pro účely testu potřebnosti. Zatímco hodnocené ustanovení zasahuje samotnou podstatu práva na vzdělání (bezvýjimečným vyloučením ze vzdělávání), jeho nenaplnění prakticky není s to bezprostředně zasáhnout do práva jiných na ochranu zdraví. V rozsahu tzv. vážící formule veřejná ochránkyně práv zdůraznila, že aplikace hodnoceného ustanovení nevede pouze k zásahu do práva na vzdělání. Případné upřednostnění práva na ochranu zdraví jiných může zasáhnout také do ostatních základních

práv dítěte (zejména do jeho práva na nedotknutelnost osoby, ochranu zdraví a respektování soukromého a rodinného života).

42. Ve shodě se stěžovatelem se pak veřejná ochránkyně práv domnívá, že napadená ustanovení ani ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví nedostojí požadavku zákonného základu pro možné omezení základního práva podle čl. 4 odst. 2 Listiny. Zákonodárce totiž nevymezil ani podstatné parametry povinného očkování (nestanovil meze zmocnění), a zjevně tak na moc výkonnou delegoval uložení primárních povinností. Podzákonná úprava pak sama, bez opory v zákoně, vymezila definiční znaky povinného očkování.

43. Závěrem svého vyjádření veřejná ochránkyně práv s ohledem na shora uvedené uvedla, že ustanovení § 50 (ve spojení s § 46) zákona o ochraně veřejného zdraví zasahující do práva na vzdělání dle čl. 33 odst. 1 Listiny v kombinaci se zásahem do práva nebyť diskriminován ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny neobstojí v testu proporcionality ani v požadavku zákonného základu pro možné omezení základního práva podle čl. 4 odst. 2 Listiny, a navrhl, aby Ústavní soud zrušil § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví.

44. Ústavnímu soudu bylo taktéž doručeno dne 28. 8. 2014 podání *amicus curiae brief* od MUDr. Jana Vavrečky, Ph.D., jako předsedy občanského sdružení Unicampus, o. s., které se věnuje ochraně kolektivních zájmů a práv spotřebitelů. V tomto vyjádření bylo zejména reagováno na (Ústavním soudem mu nezasláné) shora uvedené vyjádření vlády. Ve vyjádření je uvedeno, že vlastní fyzická separace a oddělení neočkovaných dětí od dětských kolektivů nepřináší vůbec žádný užitek nikomu. Vlastní separační účinky nelze odůvodnit žádnou medicínskou či zdravotní potřebou takového stavu. Stojí zcela proti ochraně veřejného zdraví a proti teorii kolektivní imunity vytvářet fyzickou separaci neočkovaných dětí jejich početnější nechráněné skupiny či komunity v populaci.

45. Fyzickou separací neočkovaných dětí z dětských kolektivů se podle daného vyjádření nechrání děti očkované, neboť ty takovou ochranu vůbec nepotřebují, a ani děti neočkované, neboť ty před proočkovanými kolektivy chránit nepotřebují. Ačkoliv platí, že čím více je v populaci chráněných jedinců, tím silnější kolektivní imunita je, narůstající kolektivní imunita však slouží ku prospěchu stále se zmenšujícímu počtu jednotlivců. Je tedy iracionální chtít dosáhnout protilátkové ochrany všech jednotlivců z důvodu maximalizace kolektivní imunity. Pokud kolektivní imunita populace slouží již zcela zanedbatelnému počtu jedinců, je sama zcela zanedbatelnou, přestože je velice silná. Racionálním cílem ochrany veřejného zdraví je tedy „optimum kolektivní imunity“.

46. Další *amicus curiae brief* byl doručen soudci zpravodaji dne 1. 6. 2014 od prof. MUDr. Jana Jandy, CSc., předsedy sekce očkování České

pediatrické společnosti, který uvádí, že dítě neočkované proti spalničkám, zarděnkám a příušnicím, které získá některé z uvedených onemocnění mimo kolektiv mateřské školy, může nakazit děti v kolektivu mateřské školy. Onemocnění neočkovaného dítěte zanesené do kolektivu mateřské školy může rezultovat v přenos infekce na děti, u kterých očkování bylo ze závažné zdravotní indikace odloženo, nebo v případech, kdy dítě bylo očkováno, ale z různých, byť vzácných důvodů, nevznikla předpokládaná imunita. Ohrožení personálem mateřské školy, kdy jde o dospělé osoby, je sice teoreticky možné, ale vysoce nepravděpodobné. Personál byl v minulosti v naprosté většině případů očkován, resp. přeočkován v dětském věku, riziko je tedy minimální, vyloučit je ale nelze. Muselo by být provedeno laboratorní vyšetření hladiny ochranných protilátek proti daným onemocněním. To se běžně neprovádí.

47. Neočkované dítě zařazené do kolektivu mateřské školy je vystaveno riziku infekce spalniček, zarděnek a příušnic. Tuto infekci může získat buď od dalšího neočkovaného dítěte, které ji zaneslo do kolektivu mateřské školy, nebo od dítěte sice očkovaného, ale u kterého nevznikla předpokládaná imunita a infekci získá mimo mateřskou školu a tam ji zanesle. Co se týká rizika onemocnění hepatitidou typu B, pediatri se opakovaně setkávají s případy, kdy ve veřejných prostorách mimo budovy jsou nacházeny pohozené použité injekční jehly použité předtím jedinci drogově závislými (např. na pískovištích, kde si děti hrají). Zranění takovou jehlou je spojeno s jasným rizikem nákazy hepatitidou B. Obecně je možno dodat, že doporučení očkovat děti již v kojeneckém věku je podporováno skutečností, že nákaza virem hepatitidy typu B v útlém věku je spojena s významně vyšším rizikem závažného průběhu nemoci ve srovnání s infekcí získanou v pozdějším věku.

48. Rodiče svým rozhodnutím neočkovat mohou ohrozit na zdraví i na životě nejen vlastní, ale i ostatní děti. Jde zde tedy o princip solidarity. V zájmu ochrany veřejného zdraví by mělo převážít přesvědčení, že rizika vedlejších účinků vakcinace jsou naprosto nesrovnatelná s rizikem, kdy poklesne v populaci tzv. proočkovánost.

IV. Replika navrhovatele

49. Navrhovatel ve své replice k vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení zejména uvedl, že se téměř ve všem shoduje s názorem veřejné ochránkyně práv k projednávané věci. Naopak s argumentací a tvrzením vlády se neshoduje a k tomu uvádí, že plošné státem doporučené a hrazené očkování je sice v souladu s doporučeními Světové zdravotnické organizace, ta ovšem nedoporučuje povinné očkování. Dále uvádí, že dostatečná proočkovánost, a tedy i kolektivní imunita, je zajištěna jak v systému povinného očkování, tak i v systému dobrovolného státem hrazeného

očkovaní. I když je v zemích s dobrovolným individuálním očkovacím přístupem proočkovanost o něco nižší, je stále velmi vysoká. Vláda není podle navrhovatele schopna zajistit základní předpoklady, aby alespoň nařizování povinného očkování bylo legitimní, tedy aby jeho medicínskou nutnost podložila důvěryhodnými studii a aby orgán, který politiku očkovaní tvoří, byl důvěryhodný, vyvážený, bez střetů zájmů a jednal v zájmu dětí.

50. Argumentace vlády je podle navrhovatele jednostranná a manipulativní, neboť uvádí pouze výhody očkovaní a rizika zcela zamlčuje. Ke každé povinně očkované nemoci i ke každé nemoci, proti které stát očkovaní doporučuje a hraří, by měla být zpracována komplexní analýza, která vyhodnotí jak přínosy, tak rizika, tak i možné modely očkovaní a jejich účinnost a šetrnost a ze které vyplyne, zda je povinné očkovaní medicínsky nezbytné.

51. V případě 100% proočkovanosti ostatních dětí v mateřské škole chybí podle navrhovatele důvod vylučovat jediné neočkované dítě, protože nemá koho nakazit a ohrožovat. Stát rovněž nezkoumá, zda je naočkovan i personál školky, a i kdyby v minulosti byl, tak každá vakcína má pouze omezenou dobu účinnosti. Na tvrzení vlády, že zákonní zástupci nezletilého zcela neproporčně nadřazují zájmy svého dítěte nad zájem ostatních dětí, navrhovatel uvádí, že pro každého rodiče je prioritní zájem jeho vlastního dítěte a i ti rodiče, kteří dítě kompletně naočkují v souladu s oficiálním očkovacím kalendářem, tak jistě nečiní z toho důvodu, že nadřazují veřejný zájem nad zájem svého dítěte, ale z toho důvodu, že jsou přesvědčeni, že očkovaní je v takovém rozsahu v zájmu dítěte samotného.

52. V závěru své repliky navrhovatel znovu uvádí, že žádá Ústavní soud, aby rozhodl o zrušení ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví a § 34 odst. 5 školského zákona.

V. Upuštění od ústního jednání

53. Po shora rekapitulovaném průběhu řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že není třeba ve věci konat ústní jednání, neboť by nepřineslo další, resp. lepší a jasnější objasnění věci, než jak se s ní seznámil z písemných úkonů navrhovatele, účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení. S ohledem na znění § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud bez konání ústního jednání.

VI. Dikce napadených ustanovení

54. Napadené ustanovení § 34 odst. 5 školského zákona zní:

„Při přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání je třeba dodržet podmínky stanovené zvláštním právním předpisem.“

55. Napadené ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví zní:

„Zařízení poskytující péči o dítě do 3 let věku v denním režimu nebo předškolní zařízení mohou přijmout pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkováním, má doklad, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci.“

VII. Posouzení aktivní legitimace navrhovatele k podání návrhu

56. Jak již bylo výše uvedeno, navrhovatel podal návrh na zrušení citovaných ustanovení společně s ústavní stížností podle § 72 a následujících zákona o Ústavním soudu. Jeho aktivní legitimace se tak opírá o ustanovení § 64 odst. 1 písm. e), resp. § 74 zákona o Ústavním soudu. V souladu s těmito ustanoveními musel tedy Ústavní soud nejprve zkoumat, zda jsou podmínky pro podání takového návrhu v případě stěžovatele (navrhovatele) splněny.

57. Základním předpokladem podání návrhu podle ustanovení § 74 zákona o Ústavním soudu je „uplatnění“ napadeného právního předpisu. To znamená, že teprve až na základě aplikace předmětného předpisu (nastalé skutečnosti) je vydáno rozhodnutí, opatření nebo jiný zásah orgánu veřejné moci, které je předmětem ústavní stížnosti a které se projevilo v individuální právní sféře stěžovatele negativně, tj. došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod. Mezi ústavní stížností napadeným rozhodnutím nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci a ustanovením právního předpisu navrženého ke zrušení musí existovat úzká vazba v tom smyslu, že nebyť napadeného ustanovení právního předpisu, nebylo by vydáno ani napadené rozhodnutí nebo skutečně jiný zásah orgánu veřejné moci.

58. V posuzované věci, s ohledem na předmět sporu – v němž se navrhovatel domáhá zrušení rozhodnutí ředitele mateřské školy, na základě kterých nebyl přijat do mateřské školy pro nesplnění podmínek § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví – přitom dochází k aplikaci § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví pouze částečně.

59. V souladu s těmito závěry pak Ústavní soud podrobil meritornímu přezkumu jen tu část napadeného ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví, kde se praví, že: „předškolní zařízení mohou přijmout pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkováním, má doklad, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci“. Jen u této části návrhu je totiž podle Ústavního soudu z ustanovení § 74 zákona o Ústavním soudu aktivní legitimace navrhovatele dovoditelná.

60. Naopak v části, kdy navrhovatel, alespoň formálně v petitu svého návrhu, brojí proti zbylé části napadeného ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví stanovící citovanou podmínku pro přijetí dítěte i do „Zařízení poskytující péči o dítě do 3 let věku v denním režimu“ se návrh odmítá, neboť je podán osobou k tomu zjevně neoprávněnou.

61. V části návrhu požadující zrušení ustanovení § 34 odst. 5 školského zákona pak není aktivní legitimace navrhovatele k jejímu podání naplněna ani částečně. Napadené ustanovení § 34 odst. 5 školského zákona ukládá pro případy přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání povinnost dodržet podmínky stanovené zvláštním právním předpisem, a stanoví tak toliko obecnou zásadu, že zde má zvláštní zákon přednost před obecným zákonem (*lex specialis derogat legi generali*). Z této zásady vyplývá, že jsou-li naplněny podmínky pro použití zvláštní právní úpravy, musí se tato úprava aplikovat a nelze použít úpravu obecnou. Lze proto přisvědčit tvrzení Senátu, obsaženému v jeho vyjádření, že by se uvedené výkladové pravidlo obsažené v § 34 odst. 5 školského zákona uplatnilo i v případě neexistence tohoto ustanovení. Napadená rozhodnutí o nepřijetí navrhovatele do mateřské školy by proto byla vydána i nebýt § 34 odst. 5 školského zákona.

62. Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že navrhovatel ve vztahu k napadenému ustanovení § 34 odst. 5 školského zákona není oprávněným navrhovatelem, a nejsou tak v této části jeho návrhu splněny podmínky jeho aktivní legitimace v řízení o kontrole norem.

VIII. Ústavní konformita legislativního procesu

63. Podle § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., Ústavní soud – kromě posouzení souladu obsahu napadeného zákona s ústavními zákony – zjišťuje, zda byl zákon přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

64. Vzhledem k tomu, že navrhovatel nenamítal vadu legislativního procesu ani překročení Ústavou stanovené kompetence zákonodárce, není s ohledem na principy procesní ekonomie nutné tuto otázku blíže zkoumat a postačí, vedle přihlídnutí k vyjádřením předloženým Poslaneckou sněmovnou a Senátem, formální ověření průběhu legislativního procesu z veřejně dostupného informačního zdroje na <http://www.psp.cz>.

65. Návrh zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, obsahující napadené ustanovení § 50 Poslanecká sněmovna řádně schválila na své schůzi konané dne 25. 5. 2000 (usnesení č. 1020). Senát návrh vrátil s pozměňovacími návrhy Poslanecké sněmovně, která jej přijala na své schůzi konané dne 14. 7. 2000 (usnesení č. 1160). Prezident republiky přijatý zákon podepsal dne 26. 7. 2000. Po podpisu předsedou vlády byl zákon vyhlášen ve Sbírce zákonů v částce 74 pod číslem 258/2000 Sb.

66. Napadené ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví bylo tedy přijato a vydáno v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

IX. Právní hodnocení Ústavního soudu

67. Napadené ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví stanoví jako podmínku pro přijetí dítěte do předškolního zařízení podrobení se stanoveným pravidelným očkováním, ledaže má dítě doklad, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci.

68. Pravidelné očkování, na které napadené ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví shora uvedeným způsobem odkazuje, je upraveno v § 46 odst. 1 zákona o ochraně veřejného zdraví tak, že tímto ustanovením vymezené fyzické osoby jsou povinny podrobit se, v prováděcím právním předpisu upravených případech a termínech, stanovenému druhu pravidelného očkování. Předmětným prováděcím právním předpisem je podle § 108 odst. 1 zákona o ochraně veřejného zdraví vyhláška Ministerstva zdravotnictví.

69. Navrhovatel ke svému tvrzení o protiústavnosti § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví ve svém návrhu uvádí, že k omezení jeho základního práva na vzdělání, ale též práva na informovaný souhlas, resp. nedotknutelnost osoby a její fyzické integrity a soukromí, práva svobodně projevat své náboženství nebo víru a rodičovských práv nedochází zákonem, nýbrž vymezení rozsahu povinnosti nechat se očkovat je ponecháno vyhlášce, čímž je sféra ochrany základních práv a svobod pod pravomocí moci výkonné, která k takovým pravomocím není oprávněna. Obdobnou námitku nenaplnění požadavku zákonného základu pro možné omezení základního práva uvádí ve svém vyjádření také veřejná ochránkyně práv.

70. Ústavní soud považuje za podstatné, že ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví stanoví podmínku podrobení se stanoveným pravidelným očkováním, aniž by samo konkrétní obsah této podmínky vyznívalo či dále upravilo, jakou formou má být stanoven. Uvedené je upraveno v ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví, na které § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví v daném směru navazuje.

71. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře zdůrazňuje vázanost petitem návrhu, nikoli jeho odůvodněním, tj. argumenty, které navrhovatel uvádí. Posuzuje proto sice návrh i z jiných hledisek ochrany ústavnosti, než která jsou uvedena v odůvodnění návrhu, nemůže však rozhodnout o zrušení jiných ustanovení, než která jsou v petitu návrhu uvedena. Výjimkou z uvedeného je situace, kdy by v důsledku zrušení určitého zákonného ustanovení derogačním nálezem Ústavního soudu ustanovení jiné, obsahově na předchozím závislé, ztrácelo rozumný smysl, tj. ztrácelo opodstatněnost své normativní existence, čímž by byl dán důvod pro zrušení i tohoto zákonného ustanovení, a to aniž by se jednalo o postup *ultra petitem*. Platnost takového ustanovení zaniká totiž na základě principu *cessante ratione legis cessat lex ipsa*, derogace provedená Ústavním soudem má pro-

to toliko evidenční, technickou povahu [srov. např. náleze sp. zn. Pl. ÚS 59/2000 ze dne 20. 6. 2001 (N 90/22 SbNU 249; 278/2001 Sb.)].

72. Posuzovaný návrh však s ohledem na shora uvedené takovým případem není. Ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví – vůči kterému podstata námitek navrhovatele, byť spojovaných s napadeným ustanovením, ve skutečnosti směřuje, a to aniž by jeho zrušení bylo návrhem požadováno – není totiž ustanovením, které by pouze legislativně-technicky na ustanovení, jehož zrušení je navrhováno, navazovalo. Situace je zde do jisté míry opačná, neboť to je právě napadené ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví, resp. jím předpokládaná podmínka podrobení se stanovenému očkování pro přijetí do předškolního zařízení, jež naplňování by bez existence § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví nemohlo být v praxi vyžadováno. Kdyby však Ústavní soud přezkoumával ve světle námitek navrhovatele ve spojení s napadeným ustanovením také § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví, jednalo by se o postup ultra petitem.

73. S ohledem na shora uvedené, tedy že napadený § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví upravuje podmínku podrobení se stanoveným pravidelným očkováním, aniž by sám upravoval, jakým způsobem má být pravidelné očkování stanovené, nemůže Ústavní soud námitce porušení výhrady zákona v souvislosti s tímto ustanovením přisvědčit.

74. S poukazem na ústavně konformní výklad, který má prioritu před zrušením zákona nebo jeho částí, Ústavní soud proto uzavírá, že § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví výhradu zákona nijak neporušuje, neboť na jeho základě není dokonce ani vyloučeno, aby povinnost podrobení se pravidelným očkováním byla stanovena výhradně jen zákonem. Úpravu samotné povinnosti podrobit se očkování, na kterou napadené ustanovení svým obsahem toliko odkazuje, činí § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví, který ve spojení s § 108 odst. 1 zákona o ochraně veřejného zdraví zmocňuje Ministerstvo zdravotnictví k vydání příslušné vyhlášky. Předmětná námitka porušení výhrady zákona proto může mít ústavněprávní relevanci až v souvislosti s posledně citovanými ustanoveními zákona.

75. Navrhovatel v petitu svého návrhu, kterým je Ústavní soud vázán, však vedle § 34 odst. 5 školského zákona, k jehož zrušení není aktivně legitimován, brojí pouze proti § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví. Proto Ústavní soud na základě shora uvedeného shledal návrh v části, ve které je namítáno porušení výhrady zákona ustanovením § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví, jako zjevně neopodstatněný.

76. Nad rámec uvedeného Ústavní soud dodává, že se otázkou naplnění požadavku zákonného základu v souvislosti s § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví již zabýval, a to ve věci sp. zn. Pl. ÚS 19/14, přičemž dospěl k závěru, že: „text ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví je dostatečně jasný a srozumitelný a vyplývají z něj spolehlivě základní

atributy a meze právní úpravy povinného očkování proti infekčním nemocem. Zmocnění, jež je v zákonné úpravě poskytnuto prováděcí vyhláškou za účelem regulace podrobností spjatých s realizací povinné vakcinace, využívá podzákonná norma v daných mezích, aniž by zasáhla do skutkové podstaty obsažené v podstatných znacích v zákoně. Nedošlo tedy k legislativnímu zásahu do garancí poskytnutých nositelům základních práv a svobod v čl. 4 odst. 1 a 2 Listiny“ [náleží ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 19/14 (N 16/76 SbNU 231; 97/2015 Sb.)].

77. Pokud jde o další námitky navrhovatele a veřejné ochránkyně práv směřující k tomu, že podmínka očkování pro přístup k předškolnímu vzdělání obsažená v § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví zasahuje do práva navrhovatele na vzdělání, práva nebýt diskriminován a že neobstojí v testu proporcionality, Ústavní soud podotýká, že v souladu s tím, co je uvedeno výše (k petitu návrhu), nezkoumal Ústavní soud ústavnost obsahu zákonné povinnosti podrobit se stanovenému druhu pravidelného očkování, v případech a termínech upravených prováděcím právním předpisem, a to jak na úrovni zákonné (ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví), tak ani na úrovni podzákonné (vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem).

78. V intencích takto vymezeného přezkumu, jehož předmětem je ze shora uvedených důvodů toliko samotná dílčí část ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví stanovící podmínku pro přijetí dítěte do předškolního zařízení, je nutné zodpovědět otázku, zda péče v předškolním zařízení spadá pod Listinou chráněné základní právo na vzdělání, jehož porušení stěžovatel a veřejná ochránkyně práv namítají.

79. Ustanovení čl. 33 Listiny, kterým je právo na vzdělání garantováno, nestanoví, jaký je rozsah „vzdělání“, které především v první větě svého prvního odstavce pokrývá. Školský zákon, který je jedním ze zákonů, které toto ustanovení provádějí, v § 1 vymezuje svůj předmět úpravy tak, že: „Tento zákon upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova (dále jen ‚vzdělávání‘) uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství.“

80. Podle důvodové zprávy k § 1 školského zákona je pro potřeby tohoto zákona pojem „vzdělání“ uvedený v čl. 33 Listiny chápán jako „vzdělávání“ ve smyslu procesu i „vzdělání“ ve smyslu výsledku, tj. úspěšného ukončení tohoto procesu završeného obvykle dosažením stupně vzdělání.

81. Ustanovení § 2 odst. 2 školského zákona pak vymezuje obecné cíle vzdělávání, resp. výchovy a vzdělávání ve smyslu citovaného § 1 školského zákona, kdy jako jeden z těchto cílů je např. pod písmenem a) uveden „rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociální

mi způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života“.

82. Ustanovení § 33 školského zákona stanoví cíle předškolního vzdělávání tak, že: „Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.“

83. S ohledem na shora uvedené a dále s přihlédnutím k judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“), která vyslovila, že ustanovení čl. 2 Dodatkového protokolu k Evropské úmluvě zaručující, že nikomu nesmí být odepřeno právo na vzdělání, se vztahuje na všechny typy a úrovně vzdělávání poskytované v rámci smluvního státu (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Leyla Zahin proti Turecku* ze dne 10. 11. 2005 č. 44774/98, § 134), Ústavní soud dospěl k závěru, že není důvod předškolní vzdělávání jako proces vedoucí k osvojování stanovených dovedností, postojů a vědomostí, a nikoliv pouze jako péči o děti či hlídání dětí vylučovat z dosahu práva na vzdělání podle čl. 33 Listiny (srov. Katzová, P. Školský zákon: komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2009).

84. Právo na vzdělání, obsažené v hlavě čtvrté Listiny, patří do tzv. sociálních práv. Ustanovení čl. 41 odst. 1 Listiny i samotná povaha sociálních práv vylučují, aby metodologie jejich přezkumu byla totožná s metodologií užívanou ve vztahu ke „klasickým“ základním právům (obsaženým zejména v hlavě druhé Listiny), jako je „přísný“ test proporcionality, jehož aplikace ve svém důsledku výrazně omezuje diskreci zákonodárce při přijímání právní úpravy mající regulovat přezkoumávanou oblast společenských vztahů. S ohledem na ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny však uvážení zákonodárce není (resp. z ústavního pohledu nemůže být) ani v oblasti regulace sociálních a ekonomických práv zcela neomezené a může být podrobeno přezkumu Ústavním soudem.

85. Na základě uvedeného konstruoval Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 24. 4. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 54/10 (N 84/65 SbNU 121; 186/2012 Sb.) jako metodologický nástroj k přezkumu zásahu zákonodárce do oblasti ústavně garantovaných sociálních práv tzv. test rozumnosti. Tento test reflektuje jak nutnost respektovat poměrně rozsáhlou diskreci zákonodárce, tak potřebu vyloučit jeho případné excesy a skládá se ze čtyř následujících kroků: 1. Vymezení smyslu a podstaty sociálního práva, tedy jeho esenciálního obsahu. 2. Zhodnocení, zda se zákon nedotýká samotné existence

sociálního práva nebo skutečné realizace jeho esenciálního obsahu. 3. Posouzení, zda zákonná úprava sleduje legitimní cíl; tedy zda není svévolným zásadním snížením celkového standardu základních práv. 4. Zvážení otázky, zda zákonný prostředek použitý k jeho dosažení je rozumný (racionální), byť nikoliv nutně nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší.

86. Prvním krokem přezkumu v rámci tohoto testu je vymezení smyslu a podstaty sociálního práva, ve zkoumaném případě práva na vzdělání ve smyslu ustanovení čl. 33 Listiny.

87. Jak je již výše uvedeno, u práva na vzdělání se lze podle čl. 41 odst. 1 Listiny domáhat tohoto práva jen v mezích zákona. Ustanovení čl. 33 Listiny je tak primárně vydáno zákonodárci k tomu, aby je naplnil konkrétním obsahem. Od základních práv obsažených zejména v druhé hlavě Listiny se právo na vzdělání liší v tom, že neexistuje jako a priori neomezené základní právo, které by bylo zákonodárcem případně omezováno z důvodů předvídaných v Listině, ale je to naopak zákonodárce sám, který mu dává příslušný obsah a rozsah. Byť má zákonodárce relativně širokou dispozici pro konkrétní vymezení obsahu a způsobu realizace tohoto článku, je vázán ústavními maximami, z nichž hlavní v tomto smyslu představuje čl. 4 odst. 4 Listiny [srov. náleží sp. zn. Pl. ÚS 38/04 ze dne 20. 6. 2006 (N 125/41 SbNU 551; 409/2006 Sb.), vztahující se k čl. 26 Listiny, či náleží sp. zn. Pl. ÚS 35/93 ze dne 15. 2. 1994 (N 7/1 SbNU 51; 49/1994 Sb.), vztahující se k čl. 33 odst. 2 Listiny].

88. Ovšem ani zmíněná relativní volnost zákonodárce vyplývající z čl. 41 odst. 1 Listiny nemůže vést k tomu, aby formou zákona porušil podstatu a smysl čl. 33 Listiny. K charakteru práva na vzdělání však Ústavní soud ve své předchozí judikatuře poznamenal, že „jeho pojmový znak je sám o sobě vágní, neboť s tímto jen všeobecně formulovaným právem je spojen nespočet sociálních aspektů a účelů, a to mnohdy rozdílné sociální kvality a sociálního dopadu. Tendence posunout jakýkoliv z těchto aspektů a účelů do roviny způsobilé k porušení tohoto práva by podle názoru Ústavního soudu byla způsobilá, stejně jako v celé řadě obdobných případů, vyvolat celou řadu sociálně dysfunkčních a nežádoucích účinků“ [náleží sp. zn. Pl. ÚS 32/95 ze dne 3. 4. 1996 (N 26/5 SbNU 215; 112/1996 Sb.)].

89. Zásah do samotného jádra práva na vzdělání je tak něčím výjimečným a může k němu dojít jen v případech zjevných excesů. To by se tak mohlo stát např. za situace, když by měl daný právní předpis obecně nepřijatelné (např. diskriminační) důsledky či by nesplňoval požadavky v právním státě obecně kladené na právní předpisy (usnesení ze dne 5. 1. 2011 sp. zn. II. ÚS 2446/10).

90. V rámci druhého kroku testu Ústavní soud posuzuje, zda napadená zákonná úprava nepopírá samu existenci, podstatu či smysl ústavně garantovaného sociálního práva. Jak již bylo výše uvedeno, ustanovení

čl. 41 odst. 1 Listiny totiž s ohledem na ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny nelze samo sebou vykládat tak, že umožňuje prostřednictvím zákonné úpravy ústavní garance zcela negovat; v opačném případě by ústavní úprava sociálních práv postrádala jakýkoliv praktický smysl. K protiústavnímu zásahu spočívajícímu v narušení podstaty a smyslu práva na vzdělání však v projednávané věci nedošlo.

91. Napadené ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví stanoví pro přijetí dítěte do předškolního zařízení podmínku spočívající ve splnění povinnosti podrobení se stanoveným pravidelným očkováním. Výjimkou, kdy pro přijetí dítěte do předškolního zařízení není splnění uvedené podmínky vyžadováno, jsou podle napadeného ustanovení případy, kdy má dítě doklad o tom, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci.

92. Citovaná právní úprava představuje pohledem judikatury Evropského soudu pro lidská práva nezbytné preventivní opatření k zajištění, že v souvislosti s předmětnou podmínkou pro přijetí dítěte do předškolního zařízení nepůjde lékařský zákrok v podobě očkování k tíži dítěte v míře, která by narušovala rovnováhu mezi jeho tělesnou integritou a veřejným zájmem na ochraně zdraví obyvatelstva (viz rozsudek ESLP ve věci *Solomachin proti Ukrajině* ze dne 15. 3. 2012, č. stížnosti 24429/03, § 36, dostupný v internetové databázi HUDOC – <http://hudoc.echr.coe.int>).

93. Veřejná ochránkyně práv ve svém vyjádření namítá, že napadené ustanovení v uvedené výjimce z dané podmínky navozuje nerovné postavení dětí s trvalou kontraindikací a dětí, jimž dočasná kontraindikace rovněž znemožnila podstoupit povinné očkování, a to s poukazem na případy kontraindikací, které materiálně odpovídají trvalým kontraindikacím, ale nejsou takto označeny, a proto nepředstavují výjimku z povinného očkování, což je ve svém důsledku diskriminační.

94. Ustanovení § 46 odst. 2 zákona o ochraně veřejného zdraví stanoví, že: „Před provedením pravidelného a zvláštního očkování je fyzická osoba povinna podrobit se v případech upravených prováděcím právním předpisem vyšetření stavu imunity (odolnosti). Pravidelné a zvláštní očkování se neprovádě při zjištění imunity vůči infekci nebo zjištění zdravotního stavu, který brání podání očkovací látky (trvalá kontraindikace). O těchto skutečnostech poskytovatel zdravotních služeb vystaví fyzické osobě potvrzení a důvod upuštění od očkování zapíše do zdravotnické dokumentace.“ Z citovaného ustanovení tak plyne, že užitím legislativní zkratky „trvalá kontraindikace“ v napadeném ustanovení je myšlen případ, kdy je zjištěn takový zdravotní stav dítěte, který brání podání očkovací látky.

95. K tomu Ústavní soud poukazuje na již shora citovaný náleze ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 19/14, podle kterého musí být institut očkovací povinnosti, jako omezení základního práva, doprovázen takovými

zákonnými zárukami, jež by minimalizovaly jeho zneužití a vyloučily lékařský výkon v případě, že nejsou dány podmínky pro jeho provedení. Ústavní soud v návaznosti na to v citovaném nálezu konstatoval, že aniž hodlá zasahovat do odborných aspektů realizace očkování, považuje za takovou garanci právě právní úpravu obsaženou v ustanoveních § 46 odst. 2 a 3 zákona o ochraně veřejného zdraví.

96. Ústavní soud na tomto místě znovu připomíná, že k základním argumentačním metodám postupu Ústavního soudu v řízení o kontrole norem patří princip priority ústavně konformní interpretace před derogací, podle něhož v situaci, kdy určité ustanovení právního předpisu umožňuje dvě různé interpretace, přičemž jedna je v souladu s ústavním pořádkem a druhá je s ním v rozporu, není dán důvod zrušení tohoto ustanovení. Při aplikaci daného právního předpisu je pak úkolem všech vykonavatelů veřejné moci interpretovat jej ústavně konformním způsobem. Tato metoda vychází z principu dělby moci a s ní spojeného principu zdrženlivosti, tj. z principu, dle něhož, lze-li zajištění ústavnosti dosáhnout alternativními prostředky, Ústavní soud volí ten, jež moc zákonodárnou omezuje v míře nejmenší [např. nález sp. zn. Pl. ÚS 5/96 ze dne 8. 10. 1996 (N 98/6 SbNU 203; 286/1996 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 19/98 ze dne 3. 2. 1999 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 15/98 ze dne 31. 3. 1999 (N 48/13 SbNU 341; 83/1999 Sb.), nález sp. zn. Pl. ÚS 4/99 ze dne 16. 6. 1999 (N 93/14 SbNU 263; 192/1999 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 10/99 ze dne 27. 10. 1999 (N 150/16 SbNU 115; 290/1999 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 41/02 ze dne 28. 1. 2004 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.), usnesení sp. zn. Pl. ÚS 92/06 ze dne 3. 4. 2007].

97. Ústavní soud proto konstatuje, že při výkladu napadeného § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví, resp. při posuzování naplnění podmínky trvalé kontraindikace pro výjimku z povinnosti podrobení se povinnému očkování k přijetí do předškolního zařízení, musí být dbáno na to, aby zde nevznikala nerovnost mezi dětmi, kterým z dlouhodobého hlediska brání jejich zdravotní stav podání příslušné očkovací látky (tedy materiální hledisko), a to bez ohledu na to, zda je termín „trvalá kontraindikace“ výslovně (formálně) uveden v příslušném potvrzení poskytovatele zdravotních služeb. Uvedený ústavně konformní výklad přitom dikce napadeného ustanovení nijak nevylučuje.

98. Napadené ustanovení, zavádějící očkování jako podmínku pro přijetí dítěte do předškolního zařízení, sice nepochybně představuje s ohledem na shora uvedené jisté omezení práva na vzdělání, avšak nejde (i s ohledem na zákonem o ochraně veřejného zdraví stanovené výjimky z povinnosti tuto podmínku splnit) o takový zásah, který by všem neočkovaným dětem bez výjimky znemožnil přijetí do předškolního zařízení.

99. Podle názoru Ústavního soudu zároveň napadené ustanovení evidentně sleduje legitimní cíl, jímž je ochrana veřejného zdraví. To vyplývá již

z odůvodnění nálezu ze dne 3. 2. 2011 sp. zn. III. ÚS 449/06 (viz výše), ve kterém je uvedeno, že: „povinné očkování je v obecné rovině plně ospravedlnitelné též ve vztahu k dalším základním právům stěžovatele. Ústavní soud k tomu připomíná stanovisko Výboru pro lidská práva a biomedicínu Rady vlády České republiky pro lidská práva, podle něhož očkování je jedním z neefektivnějších postupů zdravotní prevence vůbec, když se obecně považuje, spolu s využíváním antibiotik, za příčinu mimořádného poklesu nemocnosti a úmrtnosti na infekční onemocnění a za největší přínos a základ moderní medicíny. Nezbytnou součástí preventivního působení očkování je totiž jeho široké nasazení a dosažení vysokého stupně proočkovanosti, kterým je proočkovanost cca 90 %. Povinné očkování je tak ve vztahu k základnímu právu stěžovatele svobodně projevovat své náboženství nebo víru přípustným omezením tohoto základního práva, neboť jde evidentně o opatření v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu veřejné bezpečnosti, zdraví a práv a svobod druhých (čl. 16 odst. 4 Listiny)“. V nálezu ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 19/14 pak Ústavní soud uvádí, že: „jedním z uznaných legitimních cílů je ochrana zdraví, přičemž při povinné vakcinaci nejde jen o v zásadě plošné očkování osob ex lege, ale též zprostředkování o ochranu těch fyzických osob před infekcí přenosné nemoci, jež z různých důvodů očkovány nebyly“.

100. Rovněž podle judikatury ESLP sleduje povinné očkování legitimní cíl, kterým je ochrana veřejného zdraví (viz rozsudek ESLP ve věci *Solomachin proti Ukrajině* ze dne 15. 3. 2012, č. stížnosti 24429/03, § 35).

101. Zbývá tedy zodpovědět otázku, zda jsou napadená ustanovení k dosažení zmíněného cíle racionálním prostředkem. Posuzované omezení práva na vzdělání je podle Ústavního soudu způsobilé projít i čtvrtým krokem testu rozumnosti.

102. Podle Ústavního soudu představuje očkování obecně, jako prostředek imunizace proti vybraným nakažám, společenský benefit vyžadující sdílenou odpovědnost členů společnosti, tedy určitý akt sociální solidarity od těch, kteří podstupují riziko, v současném majoritně přijímaném vědeckém poznání však označovaném za minimální, aby ochránili zdraví celé společnosti. Očkování dostatečné většiny populace totiž zabráňuje šíření nakažy vybraných nemocí, čímž poskytuje ochranu nejen těm, kteří byli očkovaní. Čím vyšší je pak podíl neočkovaného vůči očkovanému obyvatelstvu, tím vyšší je také riziko opětovného rozšíření nakažy, a to nejen mezi těmi, kteří dobrovolně odmítli očkování, ale také mezi těmi, kteří nemohli být očkovaní z vážných, zejména zdravotních důvodů. V neposlední řadě je rozšířením nakažy ohrožena i ta část osob, která sice očkována byla, avšak vakcinace v jejich případě nedosáhla požadovaného efektu. V posuzovaném případě, kdy je vakcinace podmínkou pro přijetí dítěte

do mateřské školy, jsou těmito osobami vystavenými riziku nákazy zejména děti, které mohou v případě nákazy čelit zvláště závažným důsledkům.

103. Z těchto důvodů lze považovat podrobení se očkování dítěte před jeho přijetím do mateřské školy za akt sociální solidarity, který nabývá svého významu s rostoucím množstvím očkovaných dětí v kolektivech těchto předškolních zařízení. Naopak jako na sociální nespravedlnost by bylo možné nahlížet na případy, pokud by určitá skupina dětí přijatých do předškolních zařízení odmítala bez závažných důvodů očkování, a čerpala tak výhody vyplývající z úspěšnosti vakcinace, resp. z ochoty ostatních dětí navštěvujících předškolní zařízení vzít na sebe ono minimální riziko, které z očkování plyne (srov. Rubin, B. D., Kasimow, S. The problem of vaccination Noncompliance: public health goals and the limitations of tort law. Michigan Law Review, sv. 107, č. 114, 2009).

104. Podobně též názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ve věci *Acmanne a další proti Belgii*, podle kterého lidská solidarita zavazuje jednotlivce, aby se sklonil před veřejným zájmem a neohrožoval zdraví svých bližních, i když jeho život není v nebezpečí (viz rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ve věci *Acmanne a další proti Belgii* ze dne 10. 12. 1984, 40 DR, s. 253).

105. K závěru, že stanovení podmínky podrobení se stanovenému očkování pro přijetí do předškolního zařízení není iracionální či snad svévolné, ostatně vede i skutečnost, že s tímto druhem omezení práva na vzdělání se lze setkat například ve Francii, kde je podle zákona o veřejném zdraví pro přijetí dítěte do jakéhokoliv dětského zařízení (tj. i předškolního zařízení) vyžadováno předložení zdravotního deníku nebo jiných dokumentů popisujících zdravotní situaci dítěte s ohledem na povinná očkování. V případě jejich absence jsou povinná očkování provedena ve lhůtě tři měsíců od přijetí dítěte do školy (čl. R-3111-17 zákona o veřejném zdraví).

106. Takový přístup ostatně odpovídá i obsahu doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy 1317 (1997) o očkování v Evropě, přijatého dne 19. 3. 1997, které vyzývá členské státy mimo jiné k tomu, aby zavedly komplexní veřejné očkovací programy jako nejúčinnější prostředek prevence před infekčními nemocemi, a zajistily tak vysokou míru imunizace obyvatelstva (dostupné z <http://www.coe.int>).

107. Ústavní soud tedy uzavírá, že zákonné zakotvení podmínky podrobení se stanovenému očkování, aby mohlo být dítě přijato do předškolního zařízení, není protiústavním omezením práva na vzdělání garantovaného ustanovením čl. 33 Listiny. Napadená úprava prošla testem rozumnosti, neboť nezasahuje do samotného jádra práva na vzdělání, sleduje legitimní cíl a k dosažení tohoto cíle zvolila racionální, a nikoliv svévolné prostředky.

108. Na základě shora vyložených důvodů Ústavní soud návrh na zrušení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví ve slovech „předškolní zaříze-

ní mohou přijmout pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkováním, má doklad, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci“ zamítl a ve zbytku jej odmítl z důvodu nedostatku aktivní procesní legitimace navrhovatele [§ 43 odst. 1 písm. c) ve spojení s ustanovením § 43 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu]. V části požadující zrušení ustanovení § 34 odst. 5 školského zákona byl návrh rovněž odmítnut z důvodu nedostatku aktivní procesní legitimace navrhovatele.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové

1. Povinnost podrobit se očkování proti devíti nemocem (záškrt, tetanus, černý kašel, dětská obrna, žloutenka typu B, onemocnění vyvolaná *Haemophilus influenzae* typu b, spalničky, zarděnky, příušnice) jako podmínku vstupu do předškolního vzdělávání, která je stanovena v § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, (dále jen „zákon o ochraně veřejného zdraví“) ve spojení s vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, považuji z důvodů uvedených v bodě 2 a následujících za protiústavní. Zároveň odkazuji na své odlišné stanovisko k souvisejícímu nálezu pléna sp. zn. Pl. ÚS 19/14 ze dne 27. 1. 2015 (N 16/76 SbNU 231; 97/2015 Sb.), ve kterém se blíže zabývám jak neústavností aktuální právní úpravy očkovací povinnosti jako takové, tak i souvislostmi rozhodování o povinném očkování a obecněji i některých dalších medicínsko-právních otázek v České republice a jehož některé části jsou relevantní i v kontextu nynějšího nálezu Ústavního soudu. V citovaném odlišném stanovisku k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/14 jsem vysvětlila, že současnou českou právní úpravu povinného očkování shledávám v rozporu se základním právem na nedotknutelnost osoby, neboť rozsah povinného očkování je zcela ponechán na vůli Ministerstva zdravotnictví a není stanoven zákonem, jak vyžaduje čl. 7 odst. 1 a čl. 4 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Zároveň aktuální právní úprava ani nesplňuje požadavek přiměřenosti zásahu do základního práva, neboť sledovaného cíle (ochrany veřejného zdraví) by šlo dosáhnout ve stejné míře šetrnějšími prostředky, při kterých by výběr vakcíny a dávkování byl ponechán na samotných rodičích po konzultaci s lékařem; současná právní úprava neobsahuje objektivní odpovědnost státu za škodu na zdraví jedince, který se podrobil povinnému očkování; a nakonec výčet nemocí, proti kterým je povinné očkování stanoveno, je nadměrný, neboť u všech není tato povinnost dostatečně odůvodněna ochranou veřejného zdraví.

2. Jsem si vědoma, že klíčovým právem, jímž měla být právní úprava očkování jako podmínky vstupu do předškolních zařízení posuzována, není právo na tělesnou integritu. Nález dospívá k závěru, se kterým plně souhlasím, že předškolní vzdělávání spadá do obsahu práva na vzdělání podle čl. 33 Listiny (bod 83) a že stanovená očkovací povinnost, která je podmínkou přijetí do předškolního vzdělávání, je zásahem do tohoto práva (viz zejména bod 98). Nález na napadenou právní úpravu následně aplikuje test racionality, který je v judikatuře Ústavního soudu zaveden pro posuzování ústavní konformity právních úprav zasahujících do práv vyjmenovaných v čl. 41 odst. 1 Listiny, tedy včetně práva na vzdělání. Není-li zasaženo jádro práva, k čemuž nález dospívá, tak tento test předepisuje omezený přezkum, u kterého se zkoumá, zda dotčená právní úprava je vzhledem ke sledovanému legitimnímu cíli pouze rozumná, byť nikoliv nutně nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší.

3. Právo na vzdělání je však zakotveno také v evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) – čl. 2 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) však takto formulovaný test racionality nezná a zásahy do práva na vzdělání posuzuje standardním testem poměrování protichůdných zájmů, byť i je v případě zásahů do tohoto práva o něco méně přísný, než např. do práva na tělesnou integritu. Z judikatury ESLP nelze však rozhodně jednoznačně dovodit, že ESLP by v nyní posuzované otázce byl natolik deferenční (benevolentní), jako je tímto nálezem aplikovaný test racionality. Tento aspekt problému však nález zcela pomíjí a možným porušením Úmluvy, která je součástí ústavního pořádku, se vůbec nezabývá.

4. Dospívám však k závěru, že současná právní úprava povinného očkování jako podmínky přijetí do předškolního vzdělávání nevyhoví z následujících důvodů ani v testu racionality a porušuje základní práva stěžovatele podle Listiny základních práv a svobod, a tudíž nepovažuji za nutné se vyjadřovat i k možnému porušení Úmluvy.

5. I když nelze opomíjet mimořádný význam předškolního vzdělávání pro některé skupiny dětí (pro děti z vyloučených komunit, pro děti neovládající dobře český jazyk či standardní sociální návyky), uznávám, že přístup k předškolnímu vzdělávání nepředstavuje jádro práva na vzdělání, které spočívá zejména ve vzdělávání primárním. Mohu tedy souhlasit s názorem většiny pléna, že posuzovaná právní úprava nezasahuje do jádra práva na vzdělání podle čl. 33 Listiny. Souhlasím také s tím, že cíl, který daná právní úprava podle vyjádření vlády sleduje – ochranu veřejného zdraví a ochranu práv ostatních dětí skrze zamezení šíření nakažlivých nemocí mezi dětmi navštěvujícími předškolní zařízení – je cílem legitimním. Nález Ústavního soudu však již zcela nedostatečně zkoumá, zda předmětná právní úprava je skutečně vzhledem k tomuto cíli rozumná.

6. Předně rozumnost úpravy je nutno zkoumat u povinnosti podstoupit očkování proti každé z devíti nemocí zvláště. Mohou být totiž děti, jako je tomu nakonec i u nynějšího stěžovatele, které jsou očkovány jenom proti některým nemocem. Přitom racionální teoreticky může být zákaz přijmout do předškolního zařízení dítě, které nepodstoupilo žádné očkování, avšak již nikoliv děti, které podstoupily některá očkování, pokud u toho zbytku, který jim chybí, neexistuje rozumný vztah ke sledovanému legitimnímu cíli.

7. Jedním z povinných očkování je i očkování proti tetanu, které vůbec neohrožuje svou nakažlivostí od jednoho dítěte ostatní děti. Vyžadovat očkování proti tetanu jako podmínku přijetí do předškolního zařízení tedy nemá žádný racionální vztah ke sledovanému cíli zamezení šíření nakažlivých nemocí v kolektivu dětí předškolního zařízení. Pokud tedy napadený § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví vyžaduje podrobení se všem stanoveným pravidelným očkováním včetně tetanu, tak již z tohoto důvodu není tato zákonná úprava ústavně souladná.

8. Obdobně se domnívám, že rozumné není ani vyžadovat očkování proti hepatitidě typu B jako podmínku vstupu do předškolního zařízení. Tato nemoc je totiž, až na naprosté výjimky, přenositelná sexuálníím stykem či kontaminací krve, například skrze používání společných injekčních stříkaček u drogově závislých. Její přenositelnost u malých dětí je velmi omezená a sledovaného cíle tato podmínka tedy téměř nemůže dosáhnout. Pokud tedy oproti této spíše pouze teoretické možnosti dosáhnout sledovaného cíle zamezení šíření této choroby mezi kolektivem dětí v předškolním zařízení položíme závažnost zásahu (dítě je zcela vyloučeno z předškolního vzdělávání), nejeví se ani podmínka naočkování proti hepatitidě B jako rozumná.

9. Příznačné tak je, že předseda České pediatrické společnosti ve svém vyjádření jakožto *amicus curiae* uvádí, že dítě neočkovévané proti spalničkám, zarděnkám a příušnicím může ohrozit nákazou ostatní děti v kolektivu mateřské školy, nikoliv však již dítě neočkovévané proti hepatitidě B. Vhodnost očkování proti hepatitidě B tento *amicus curiae* podporuje odkazem na existující případy nákazy malých dětí od použitých injekčních jehel nacházejících se ve veřejných prostorách, kde si děti hrají (bod 47 nálezu). Tento argument však nesouvisí se sledovaným legitimním cílem. Obdobně vláda ve svém vyjádření povinnost očkování proti hepatitidě B ospravedlňuje pouze tím, že v případě infekce malých dětí je riziko vážného průběhu nemoci mnohem vyšší. Tento argument se však také týká pouze ochrany individuálního zdraví nenaočkovévané osoby, a nikoli šíření této nemoci. Jinými slovy nepopírám, že očkování proti hepatitidě B může mít výhody pro konkrétní očkovévané dítě, avšak podmínka absolvovat toto očkovévání není rozumná vzhledem ke sledovanému cíli ochrany zdraví dalších dětí v předškolním kolektivu.

10. Za další aspekt napadené právní úpravy, který svědčí pro její nerozumnost, považují, že očkovací povinnost se vztahuje na všechna předškolní zařízení nebo poskytovatele služby péče o dítě v dětské skupině. Pokud je deklarovaným cílem ochrana ostatních dětí ve školce, které nemohou být očkovány z důvodu kontraindikací, případně těch, u kterých očkování nebylo účinné, tak nepovažují za rozumné nařizovat očkovací povinnost i u těch soukromých předškolních zařízení, která jsou otevřeně zřízena i pro děti, které nejsou očkovány, rodiče všech dětí v takovém zařízení o tom vědí a souhlasí s tím. Je nutno vzít v potaz, že taková úprava již zasahuje i do rodinných vztahů a rodičovských práv (čl. 8 Úmluvy a čl. 10 a 32 Listiny). Stát tím říká, že ví lépe, co je pro děti dobré, než jejich rodiče. Napadená právní úprava těmto dětem neumožňuje žádnou oficiální alternativu předškolního vzdělávání.

11. S politováním konstatují, že většina v nálezu žádné výše uvedené úvahy o racionalitě současné úpravy očkovací povinnosti nevede. I když racionalita je velmi deferenční test přezkumu, i tak o určitý přezkum jde a ten je nutno provést pečlivě. Většina se v odůvodnění (body 102 až 106) omezuje na obecné prohlášení o tom, že očkování je pro děti dobré a jednotlivci musí být solidární. Z odůvodnění není však jasné, jaký je vztah mezi těmito společenskými benefity, které očkování přináší, a sledovaným cílem zákona, tedy ochranou veřejného zdraví a práv druhých, který jediný může odůvodnit tak přísnou právní povinnost. Nicméně argument ochrany veřejného zdraví a práv druhých neobstojí ve vztahu minimálně ke dvěma nemocem z devíti. Stranou pozornosti nálezu zůstala i některá upozornění veřejné ochránčyně práv, která se též vyslovila pro zrušení napadené právní úpravy, a to například výtka, že právní úprava je velmi přísná na děti účastníci se předškolního vzdělávání, avšak vůbec nezajišťuje ochranu dětí také tím, že by bezvýjimečnou povinnost očkování obdobně ukládala rovněž personálu předškolních vzdělávacích zařízení.

12. Jediný v tomto ohledu konkrétní argument v nálezu, že obdobné podmínky pro vstup do předškolních zařízení lze nalézt i v jiných státech, konkrétně ve Francii (bod 105), je nepřesvědčivý. Zejména ignoruje skutečnost, že tato povinnost se ve Francii týká pouze tří nemocí (záškrť, tetanus a obrna), a nic tedy nevyovídá o racionalitě české úpravy, která vyžaduje očkování proti devíti nemocem. Navíc v kontextu ústavní stížnosti stěžovatele tento argument vyznívá zvláště nepřiléhavě až absurdně, neboť stěžovatel je proti těmto třem nemocem, které podléhají očkovací povinnosti ve Francii, očkován, a přesto mu bylo odepráno přijetí do mateřské školky.

13. Celkově výše uvedené okolnosti nasvědčují dojmu, že nepřijetí do předškolního zařízení je skutečně jednou ze sankcí za porušení povinnosti podrobit své dítě všem předepsaným očkováním, jak uvádí stěžovatel a veřejná ochránčyně práv. A domnívám se, že k tomuto odůvodnění napa-

dené úpravy fakticky sklouzává i většina pléna, která ústavnost úpravy obhajuje obecnou vhodností očkování (viz předchozí dva body). Jak jsem však již podrobně odůvodnila ve svém odlišném stanovisku k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/14, na které odkazují, již aktuální úprava očkovací povinnosti je v rozporu s ústavním pořádkem, a proto protiústavní musí být i sankce za její nesplnění.

14. Závěrem tedy musím obdobně jako ve svém odlišném stanovisku k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/14 konstatovat, že většina pléna Ústavního soudu i k tomuto návrhu přistoupila příliš svázaná probíhající společenskou debatou o případné škodlivosti očkování. Důvody pro její rozhodnutí spočívaly v potřebě přitakat očkovací povinnosti jako takové a zdůraznit užitečnost očkování a solidaritu při ochraně veřejného zdraví, a proto přesvědčivě neposoudila, zda je přezkoumávaná právní povinnost v té formě, jak je nyní stanovena v české aktuální právní úpravě, racionální a ústavně konformní. Též považují solidaritu při ochraně veřejného zdraví za vysokou společenskou hodnotu, ale nemyslím, že bychom k ní přispěli tím, že jako ústavní soudci přimhouříme oko nad neústavností právní úpravy a nepomůžeme ke zkvalitnění právní úpravy, čímž by došlo i ke zvýšení legitimacy realizace této důležité společenské hodnoty. Před Ústavním soudem přece v obou očkovacích případech neležela otázka, zda očkovací povinnost má být v právním řádu zakotvena, či nikoli, ale jak má takováto právní úprava vypadat, aby byla ústavně konformní. A většina se spokojila jen s tím, že se vyjádřila obecně ve prospěch očkovací povinnosti, aniž by však dostatečně zkoumala kvalitu všech aspektů posuzované právní úpravy.

Č. 16

K návrhu na zrušení § 46 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a § 29 odst. 1 písm. f) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Za pomoci jazykového i systematického výkladu lze oprávněně dovést, že text ustanovení § 46 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o ochraně veřejného zdraví“) je dostatečně jasný a srozumitelný a vyplývají z něj spolehlivě základní atributy a meze právní úpravy povinného očkování proti infekčním nemocem. Zmocnění, jež je v zákonné úpravě poskytnuto prováděcí vyhláškou za účelem regulace podrobností spjatých s realizací povinné vakcinace, využívá podzákonná norma v daných mezích, aniž by zasáhla do skutkové podstaty obsažené v podstatných znacích v zákoně. Nedošlo tedy k legislativnímu zásahu do garancí poskytnutých nositelům základních práv a svobod v čl. 4 odst. 1, 2 Listiny základních práv a svobod.

Poměrování zájmu na ochraně veřejného zdraví a základních práv a svobod, jež jsou či mohou být povinným očkováním proti přenosným nemocem zasazeny, je polyvalentní záležitostí i proto, že na straně základních práv jsou přítomna lidská, občanská i sociální práva. Ústavní soud zde vyslovil ve vztahu k ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví, jež stěžovatelé navrhovali zrušit, obecné závěry o jeho souladu s postuláty Ústavy České republiky a Listiny základních práv a svobod, aniž by zasahoval do sféry expertní či politické. Veřejný zájem lze v relaci k základním právům posuzovat na ústavněprávní úrovni přezkumu právní úpravy povinného očkování v rovině nezbytnosti. Předmětem přezkumu jsou obecné zákonné garance postupu při povinné vakcinaci, zatímco stanovení detailních pravidel povinného očkování, vycházejících z expertních znalostí, je i při jejich dopadu na poměry jedince třeba přenechat exekutivní oblasti a koncepčním úvahám legislativní politiky.

Dosavadní legislativní řešení otázky povinného očkování proti infekčním nemocem umožňuje s dostatečnou pohotovostí reagovat na vývoj výskytu jednotlivých infekčních onemocnění na území státu i na nejnovější stav vědeckého poznání v oblastech lékařství a farmakologie. Tomu odpovídají i průběžné změny vyhlášky č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, (provedené vyhláškami č. 65/2009 Sb.,

č. 443/2009 Sb., č. 299/2010 Sb.) a předtím platné vyhlášky č. 439/2000 Sb. o téže problematice, jimiž docházelo a dochází ke změně rozsahu povinného očkování.

Ústavní soud považuje za žádoucí vyslovit k předmětu svého přezkumu též *obiter dictum*. Jeho pozitivní závěry o splnění postulátu výhrady zákona a o nezbytnosti zákonné úpravy povinného očkování vyčerpaly rámec přezkumu a neoprávnily soud k posouzení námitky stěžovatelů (formulované v podstatě *de lege ferenda*) o absenci právní úpravy odpovědnosti státu za škodu způsobenou jednotlivci tímto očkováním. Stanoví-li však stát sankci pro případ odepření povinnosti strpět vakcinaci, musí se zamýšlet i nad situací, při níž eventuálně způsobí výkonem práva očkované osobě újmu na zdraví. Prostor k odškodnění takové osoby otevírá již Úmluva o lidských právech a biomedicíně, která je součástí ústavního pořádku a v čl. 24 hovoří o „spravedlivé náhradě“ za „nepřiměřené poškození“ zdraví způsobené zákrokem stanoveným zákonem. Součástí úvah o předmětném odškodnění může být též právní úprava náhrady majetkové a nemajetkové újmy v občanském zákoníku. Nelze však přehlédnout, že při realizaci povinného očkování jde o lékařský výkon preventivní povahy, činěný v zájmu ochrany veřejného zdraví, a probovaný zákonem a mající mimořádně široký osobní rozsah a dopad. Tyto okolnosti ztěžují právní postavení osoby, jež může být v důsledku očkování poškozena na zdraví, a je tedy namístě, aby legislativa odpovědně zvažila doplnění právní regulace institutu povinného očkování proti infekčním nemocem o úpravu odpovědnosti státu za výše naznačené následky. Mělo by se tak stát tím spíše, že taková právní úprava není v jiných státech nikterak ojedinělá (srov. přílehlavou výtku, kterou v tomto ohledu adresoval zákonodárci Ústavní soud Slovenské republiky v rozhodnutí ze dne 12. 2. 2004 sp. zn. U-I-127/01).

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Vlasty Formánkové, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka, Jana Musíla, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 27. ledna 2015 sp. zn. Pl. ÚS 19/14 ve věci návrhu 1. L. C., 2. A. C. a 3. nezletilé A. C., zastoupených Mgr. Davidem Zahumenským, advokátem, se sídlem Burešova 6, Brno, na zrušení § 46 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a § 29 odst. 1 písm. f) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu

České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení (nález byl vyhlášen pod č. 97/2015 Sb.).

Výrok

Návrh na zrušení ustanovení § 46 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a na zrušení ustanovení § 29 odst. 1 písm. f) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, se zamítá.

Odůvodnění

I. Předmět řízení

1. V řízení o ústavní stížnosti vedeném pod sp. zn. I. ÚS 1253/14 se stěžovatelé L. C., A. C. a nezletilá A. C. (zastoupena rodiči, kteří zmocnili k jejímu zastoupení v řízení o ústavní stížnosti a o návrhu na zrušení obou zákonných ustanovení advokáta) domáhali zrušení rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 1. 2014 č. j. 4 As 2/2013-75 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2012 č. j. 4 A 43/2012-118. Měli za to, že obecné soudy jimi porušily jejich základní práva garantovaná v čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“), v čl. 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a v čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 3 odst. 3, čl. 4, 7, 10, 11, 15, 31 a čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“). Spolu s ústavní stížností, v níž stěžovatelé brojili proti uložení pokut rodičům ve správním řízení za odmítnutí pravidelného očkování nezletilé, podali stěžovatelé z důvodu zásahu do citovaných základních práv a svobod návrh na zrušení ustanovení § 46 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále též „zákon o ochraně veřejného zdraví“) a ustanovení § 29 odst. 1 písm. f) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o přestupcích“).

2. I. senát Ústavního soudu poté, co shledal, že navrhovatelé jsou jako osoby oprávněné k podání ústavní stížnosti právně zastoupeni (§ 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 83/2004 Sb.) a že jejich včas podaný návrh obsahuje předepsané zákonné náležitosti (§ 34 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu), rozhodl dne 11. 9. 2014 usnesením podle § 78 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, tak, že řízení ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů proti výše označeným rozsudkům obecných soudů přerušil a návrh stěžovatelů na zrušení jimi označených částí právních předpisů postoupil plénu Ústavního soudu, které věc projednalo a rozhodlo o ní pod sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

II. Rekapitulace návrhu

3. V návrhu na zrušení výše citovaných právních norem stěžovatelé především namítali rozpor právní úpravy povinného očkování s čl. 4 Listiny. Tvrdili, že Ústavní soud opakovaně ve své judikatuře vztahující se k oblasti zdravotní péče zdůraznil, že meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou upraveny pouze zákonem. Nejnověji o tom hovoří nálezy sp. zn. Pl. ÚS 43/13 ze dne 25. 3. 2014 (N 39/72 SbNU 439; 77/2014 Sb.) k lázeňské péči nebo nálezy sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.) ke zdravotnickým nadstandardům. Stěžovatelé poukázali též na nálezy Ústavního soudu Slovenské republiky sp. zn. PL. ÚS 8/94 zabývající se dodržáním výhrady zákona v souvislosti s tamní vyhláškou Ministerstva zdravotnictví Slovenské republiky o podmínkách povinného očkování.

4. Stěžovatelé se ztotožnili s právním názorem senátu Nejvyššího správního soudu, který dovedl pod sp. zn. 3 Ads 42/2010 protiústavnost konstrukce právní úpravy povinného očkování v České republice pro její rozpor s čl. 4 Listiny. Podle Nejvyššího správního soudu došlo k porušení pravidla garantujícího ukládání povinností toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. Stěžovatelé také odkázali na odlišné stanovisko soudců Nejvyššího správního soudu k usnesení rozšířeného senátu téhož soudu sp. zn. 7 As 88/2011 ze dne 23. 4. 2013. Přisvědčili jejich právnímu názoru, že rozšířený senát opomenul v případě povinného očkování dětí posoudit v náležitě širší otázku zásahu očkování do základních lidských práv, zejména do práva na tělesnou integritu a práva na rodinný a soukromý život. Zásah do těchto práv, má-li být v souladu s účelem ochrany veřejného zdraví, musí respektovat záruky poskytnuté jednotlivcům Listinou. Pro posuzovanou věc z toho vyplývalo, že povinnosti spojené s povinným očkováním a omezující základní práva bylo nutné stanovit zákonem.

5. Ve svém podání citovali stěžovatelé judikaturu Ústavního soudu k ustanovení čl. 4 Listiny o výhradě zákona. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 35/95 ze dne 10. 7. 1996 (N 64/5 SbNU 487; 206/1996 Sb.) Ústavní soud uvedl, že právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky mají občané na základě veřejného pojištění a za podmínek zákonem blíže vymezených. Mohou-li být tyto podmínky upraveny pouze zákonem, pak je zcela nezbytné, aby i rozsah a způsob jejich realizace byl stanoven ve shodném legislativním režimu. Jiná než zákonná úprava by znamenala porušení Listiny. Ústavní soud v nálezu ostatně konstatoval, že nelze připustit, aby bylo vymezení rozsahu zdravotní péče poskytované za plnou nebo částečnou úhradu ponecháno úpravě jiných než zákonných norem. Jinak by se dostala tato oblast ochrany základních práv a svobod pod pravomoc výkonné moci, která k ní však postrádá náležité oprávnění.

6. Jako další relevantní judikát ve vztahu k tvrzenému porušení čl. 4 Listiny označili stěžovatelé nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 ze dne 14. 2. 2001 (N 30/21 SbNU 261; 96/2001 Sb.). V něm se konstatuje, že jednotlivce ochraňuje před excesy výkoné moci bariéra věcí vyhrazených k regulaci pouze zákonům (tzv. výhrada zákona). Stěžovatelé dovodili, že i v případě povinného očkování je nezbytné na výhradě zákona trvat. Důvodem je zabránění excesům výkoné moci, o které podle stěžovatelů jednoznačně jde z důvodu netransparentního a nepřiměřeného rozsahu povinného očkování v rozporu se zájmem nezletilých dětí. Upravovalo-li dosud Ministerstvo zdravotnictví institut povinného očkování pouze vyhláškou jako podzákonným právním předpisem, je obrana před takovým vybočením skrze poukaz na výhradu zákona zcela důvodná. Stěžovatelé jsou přesvědčeni, že vymezení rozsahu povinnosti nechat se očkovat nemůže být ponecháno k úpravě jiným než zákonným předpisům. Rozsah omezení základních práv náležející podle čl. 4 Listiny do sféry zákona musí být podle názoru stěžovatelů upraven minimálně v rámci ustanovení, proti kterým nemocem a dokdy je osoba povinna se očkování podrobit.

7. Stěžovatelé zdůraznili, že se právní úprava povinného očkování proti infekčním nemocem ocitá v rozporu s čl. 5, 6 a 26 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny, vyhlášené pod č. 96/2001 Sb. m. s., (dále jen „Úmluva o biomedicíně“), neboť porušuje limity omezení výkonu práva v relaci k vyžadované nutnosti souhlasu povinné osoby s provedením zákroku v oblasti péče o zdraví. U povinného očkování totiž není splněna podmínka, že jde o opatření nezbytné v demokratické společnosti. V případě očkování proti tetanu není dodržen ani předpoklad, že se jedná o omezení v zájmu ochrany veřejného zdraví.

8. Za účelem posouzení nezbytnosti opatření v demokratické společnosti je třeba provést test proporcionality, resp. test nezbytnosti. Nezbytnost znamená, že k ochraně určitého společenského zájmu není možné použít mírnějšího prostředku. Požadavek nezbytnosti má objektivní povahu. Například ve všech zemích je nezbytné z důvodu ochrany veřejného zdraví přistoupit k izolaci pacienta se závažnou infekční chorobou, která se může přenášet na druhé. Právě skutečnost, že k určitému opatření je přistupováno ve všech demokratických zemích, je známkou nezbytnosti. Pokud ale v zemích se stejnou nebo srovnatelnou epidemiologickou situací, jako je např. Německo nebo Rakousko, není povinné očkování dětí vyžadováno, pak lze těžko obhajovat tuto „nezbytnost“ v České republice. Atributem nezbytného opatření je také jeho vynutitelný charakter. Omezení výkonu práv jednotlivců ve prospěch veřejného zájmu nutně vyžaduje, aby bylo možné zásah vykonat i proti vůli dotčených osob. V rámci právní regulace povinného očkování v České republice však tato vynutitelnost chybí,

čímž je značně zpochybněna nezbytnost tohoto institutu. Povinnost podrobit se očkování není akceptovatelná pro nedostatek objektivního podkladu ve formě nezávislé a komplexní analýzy, která by zmapovala medicínskou nezbytnost a nežádoucí důsledky očkovacího opatření.

9. Stěžovatelé dále vznesli námitku rozporu povinného očkování s ústavně zaručenými právy upravenými v ustanoveních čl. 10 odst. 1 a 2 a čl. 15 odst. 1 Listiny. Uvedli, že se u své nezletilé dcery rozhodli pro neprovedení očkování z důvodu přesvědčení o ochraně zdraví dítěte v jeho nejlepším zájmu. Právní úprava povinného očkování aplikovaná ve správním řízení představuje podle názoru stěžovatelů protiústavní zásah do práva na zachování lidské důstojnosti, do ochrany soukromí a svobody myšlení i svědomí. Svou právní argumentaci stěžovatelé podepřeli nálezem Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 449/06 ze dne 3. 2. 2011 (N 10/60 SbNU 97), z něhož dovodili, že ve výjimečných případech, kdy očkování dítěte odporuje myšlení a svědomí rodičů, nelze rodiče při neočkování dětí sankcionovat. Měli za to, že naplnili všechna kritéria, aby v jejich věci byla výjimka uznána, resp. aby s ohledem na absenci materiální stránky přestupku nebyli ve správním řízení sankcionováni. Přesto byli potrestáni pokutou a jejich správní žaloba byla zamítnuta, aniž by se soudy náležitě vypořádaly s dopadem právního názoru Ústavního soudu na jimi předestřený případ.

10. Ze zmíněného nálezu sp. zn. III. ÚS 449/06 stěžovatelé dále rozvedli tezi, podle níž nesmí orgány veřejné moci povinné očkování vynucovat, existují-li okolnosti, které zásadně způsobem volají po zachování autonomie vůle dotčené osoby a pro výjimečné neuložení sankce za porušení povinnosti podrobit se očkování. Při správním přezkumu musí být vzaty v úvahu všechny relevantní skutečnosti, zejména ústavní intenzita a naléhavost důvodů směřujících proti povinnosti podrobit se očkování, jakož i případné nebezpečí pro společnost, které může ten, kdo očkovací povinnost poruší, svým přístupem vyvolat. Ve správním řízení s nimi vedeném však nebyla nijak prokázána společenská nebezpečnost posuzovaného činu.

11. Stěžovatelé podotkli, že přístup rodičů k očkování jejich dětí je vždy projevem jejich vnitřního přesvědčení a ústavně garantovaného práva. Nelze objektivně vyhodnotit, který postoj k očkování je racionální ve prospěch dítěte či v zájmu ochrany veřejného zdraví. Liší se rovněž názory lékařů i jiných odborníků na očkování a na jeho potřebný rozsah, včetně hodnocení účinnosti, prospěšnosti, nebo naopak škodlivosti očkovacích látek. Neexistují relevantní studie, jež by porovnávaly dlouhodobý zdravotní stav očkovanych a neočkovanych jedinců. Není ani možné jednoznačně posoudit, do jaké míry očkování v minulosti přispělo k vyloučení nebo snížení výskytu infekčních onemocnění a v jakém rozsahu zde působily hygiena a zlepšení životní úrovně obyvatelstva. Postoj každé osoby k očkování je

založen na jejím osobním vztahu k problému, nikoli na objektivních datech. Je tedy nemyslitelné, aby správní orgán přezkoumával „správnost“ nebo „důvodnost“ přesvědčení rodičů o nevhodnosti očkování jejich dítěte. Takový přezkum by byl projevem nepřipustné ingerence státu do soukromé sféry fyzických osob.

12. Přesvědčení rodičů pochopitelně pokaždé nepřevažuje nad jinými zájmy. Proto je například přípustné léčit dítě i proti vůli rodičů, aby byl zachráněn jeho život či zachováno jeho zdraví, anebo je možné uložit osobě se závažnou infekční nemocí karanténu. Nicméně v případě pravidelného (nikoliv mimořádného) očkování zdravé osoby nemůže – již ze své podstaty – nikdy převážit jiný zájem nad respektem ke svobodě myšlení a svědomí rodičů a fyzické integritě nezletilého dítěte.

13. Opakovaná námitka stěžovatelů směřovala k rozporu právní úpravy povinného očkování se základními právy na nedotknutelnost osoby, jejího soukromí a na ochranu zdraví ve smyslu čl. 7 odst. 1 a čl. 31 Listiny. Úmluva o biomedicině navíc v čl. 24 upravuje nárok na náhradu újmy vyvolané zdravotním zákrokem: „Osoba, která utrpěla zákrokem nepřiměřené poškození, má nárok na spravedlivou náhradu podle podmínek a postupů stanovených zákonem.“ S tímto postulátem však není v souladu situace, za niž je očkování jako povinné vyžadováno státem, ale též stát současně za jeho možné vedlejší účinky a za škodu na zdraví očkováním způsobenou nepřevzal jakoukoli odpovědnost. Veškeré negativní následky očkování, včetně nákladů vynaložených za účelem léčby poškození zdraví, tu zůstávají na dotčených osobách. Popsaný právní stav je podle názoru stěžovatelů v rozporu s požadavkem Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) na spravedlivou rovnováhu mezi veřejným zájmem a právy jednotlivce.

14. Stěžovatelé tedy brojili proti napadené právní úpravě v několika směrech. Především jí vytýkali absenci úpravy rozsahu a způsobu povinného očkování přímo v zákoně, ač se tato úprava bezprostředně dotýká základních práv a svobod osob očkováných i jejich rodičů. Podle jejich názoru také nemá být očkování proti přenosným nemocem stanoveno jako povinné, především vzhledem k epidemiologické situaci v České republice a srovnatelnému stavu v ostatních evropských zemích. Současně stěžovatelé namítali, že správní orgány a správní soudy při ukládání pokuty nepřihlíděly ke konkrétním okolnostem jejich případu, a to zejména k důvodům, pro něž neposkytli součinnost nezbytnou pro očkování nezletilých. Konečně se pak domnívali, že by měly být fyzické osoby v rámci ochrany proti nežádoucím následkům očkování spravedlivě odškodněny, utrpí-li v důsledku očkování podstatnou újmu na zdraví.

III. Vyjádření účastníků řízení

15. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky se ve svém vyjádření, došlém Ústavnímu soudu dne 24. 10. 2014, omezila na popis průběhu legislativního procesu vedoucího k přijetí zákonů, jejichž ustanovení jsou předmětem návrhu. Konstatovala, že s návrhy zákonů vyslovily ústavně předepsaným postupem souhlas obě komory Parlamentu České republiky, zákony byly podepsány příslušnými ústavními činiteli a řádně vyhlášeny. Závěrem se vyslovila, že je věci Ústavního soudu, aby posoudil otázku namítané protiústavnosti napadených zákonných ustanovení a rozhodl o návrhu na jejich zrušení.

16. Vyjádření Senátu Parlamentu České republiky bylo Ústavnímu soudu doručeno dne 23. 10. 2014. Po shrnutí zásadního obsahu ústavní stížnosti se Senát postupně vyjádřil k napadeným ustanovením zákona o ochraně veřejného zdraví a zákona o přestupcích. V obou případech tak učinil s důrazem na proces přijímání návrhu zákona; u ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví citoval též část důvodové zprávy k původnímu znění vládního návrhu zákona a vybraný obsah diskuse pléna Senátu. Na závěr konstatoval, že vyjádření zasílá s vědomím, že je plně na Ústavním soudu, aby návrh na zrušení napadených zákonných ustanovení posoudil a ve věci rozhodl.

17. Vláda České republiky dne 27. 10. 2014 sdělila, že nevyužívá svého práva na vstup do řízení podle § 69 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), neboť má za to, že její účast v tomto konkrétním řízení není nezbytná. Uvedla, že Ústavní soud se námitkou protiústavnosti sankce za nepodrobení se povinnému očkování, jakož i otázkou ústavní konformity zákonem stanovené povinnosti podrobit se pravidelnému očkování podrobně zabýval ve svém nálezu ze dne 3. 2. 2011 sp. zn. III. ÚS 449/06 (viz výše). Závěry označeného rozhodnutí byly opakovaně Ústavním soudem aprobevovány [viz např. usnesení sp. zn. II. ÚS 409/14 ze dne 15. 4. 2014, usnesení sp. zn. III. ÚS 271/12 ze dne 24. 1. 2013 (dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)] a vláda se s nimi plně ztotožňuje.

18. Ve sdělení vlády se následně odkazuje na její vyjádření k otázce legitimacy a racionality zákonem stanovené povinnosti podrobit se pravidelnému očkování, resp. legitimacy cíle, který právní úprava povinného očkování proti infekčním nemocem sleduje (ochrana veřejného zdraví). Toto vyjádření již vláda zaslala k návrhu, který je předmětem řízení vedeného u Ústavního soudu pod sp. zn. Pl. ÚS 16/14 [pozn. red.: řízení bylo ukončeno nálezem sp. zn. Pl. ÚS 16/14 ze dne 27. 1. 2015 (N 15/76 SbNU 197; 99/2015 Sb.)] ve věci přezkumu ústavnosti § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví a ustanovení § 34 odst. 5 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

19. Veřejná ochránkyně práv zaslala Ústavnímu soudu podání, v němž uvedla, že práva vstupu do řízení nevyužívá. Připojila však text, v němž se označila jako *amicus curiae* a v němž vyjádřila své přesvědčení o nezbytnosti revize systému povinného očkování proti infekčním nemocem v České republice, jakkoliv systém jako takový nezpochybnila. Shrнула zkušenosti Kanceláře veřejného ochránce práv, podle nichž stěžovatelé nejčastěji kritizují rozsah povinného plošného očkování, nežádoucí účinky očkování, nedostatečnou informovanost rodičů a některé praktické problémy (například neproplácení některých vakcín ze systému veřejného zdravotního pojištění). Na rizika současného systému očkování byla veřejná ochránkyně práv upozorňována též některými neurology a alergology. Sama přitom v souhrnných zprávách o své činnosti opakovaně upozorňuje na nutnost individuálního přístupu při aplikaci zákona o ochraně veřejného zdraví; současná právní úprava dává pouze minimální prostor pro výjimky a stanoví citelné sankce. Již v roce 2004 žádal tehdejší veřejný ochránce práv Ministerstvo zdravotnictví, aby se začalo zabývat možnými výjimkami z povinného očkování a zvážilo možnosti změny právní úpravy. Veřejná ochránkyně práv nyní, vědoma si rizika odmítání věcné diskuse a odporu gestora právní úpravy k jakýmkoliv změnám, konstatovala, že případné zrušení ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví by nutně nepředstavovalo zpochybnění samotného systému povinného očkování v České republice. Naopak by mohlo otevřít tolik potřebný prostor pro jeho revizi vycházející ze seriózní odborné rozpravy k potřebnosti stávajícího rozsahu povinného plošného očkování dětí v porovnání s riziky neočkování jak pro jednotlivce, tak pro společnost (s přihlédnutím k možným nežádoucím účinkům očkování). Tolik potřebnou důvěru ve zvolený systém očkování může podpořit rovněž citlivější individuální přístup, „rozvolnění“ očkovacího kalendáře či úhrada šetrnějších vakcín ze systému veřejného zdravotního pojištění.

IV. Podmínky aktivní legitimace navrhovatelů

20. Stěžovatelé navrhli zrušení výše citovaných zákonných ustanovení společně s ústavní stížností podanou podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Jejich aktivní legitimace k podání akcesorického návrhu na konkrétní kontrolu norem se opírá o ustanovení § 64 odst. 1 písm. e) ve spojení s ustanovením § 74 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud musel nejprve přezkoumat, zda byly podmínky pro podání takového návrhu na straně stěžovatelů splněny.

21. Podmínkou podání návrhu podle ustanovení § 74 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., je „uplatnění“ napadeného právního předpisu. Znamená to, že aplikaci předmětného předpisu nastala právní skutečnost (rozhodnutí, opatření nebo jiný

zásah orgánu veřejné moci), která je předmětem ústavní stížnosti a projevila se v individuální právní sféře stěžovatele negativně, tj. došlo k tvrzenému porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod. Mezi ústavní stížností napadeným rozhodnutím, opatřením či jiným zásahem orgánu veřejné moci a právním předpisem (jeho ustanovením) navrženým ke zrušení musí existovat úzká vazba v tom smyslu, že nebyt napadeného ustanovení právního předpisu, nedošlo by ani k právnímu aktu veřejné moci jako jeho následku.

22. Návrh na zrušení ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví a ustanovení § 29 odst. 1 písm. f) zákona o přestupcích pro jejich rozpor s vypočtenými ustanoveními Úmluvy, Ústavy a Listiny podali stěžovatelé spolu s ústavní stížností vedenou pod sp. zn. I. ÚS 1253/14. Skutkovým základem ústavní stížnosti byl jejich nesouhlas s převzetím odpovědnosti za dítě podrobit se stanovenému pravidelnému očkování. Brojili proti rozhodnutí o správní sankci (pokutě), uložené jim za nedostatek součinnosti (nerespektovali očkovací kalendář, proto nedošlo k očkování) s poskytovatelem zdravotních služeb. Příslušnou hygienickou stanicí jim byla dne 7. 7. 2009 uložena pokuta každému ve výši 6 000 Kč a po jejich odvolání Ministerstvo zdravotnictví rozhodnutím ze dne 13. 8. 2009 snížilo oběma pokutu na 4 000 Kč. Stěžovatelé podali správní žalobu, které bylo nejprve rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 27. 8. 2010 č. j. 4 Ca 26/2009-56 vyhověno a rozhodnutí ministerstva zrušeno, poté však podalo ministerstvo proti rozsudku kasační stížnost a Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 29. 5. 2012 č. j. 4 As 8/2011-98 rozsudek Městského soudu v Praze zrušil a věc byla vrácena k dalšímu projednání a rozhodnutí. Následoval nový rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2012 č. j. 4 A 43/2012-118, kterým byla žaloba stěžovatelů zamítnuta. Po podání kasační stížnosti stěžovatelé pak Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 17. 1. 2014 č. j. 4 As 2/2013-75 tuto stížnost zamítl; právní moc rozsudku nastala dne 4. 2. 2014.

23. Popsané skutečnosti, jež zasáhly do právní sféry stěžovatelů v bezprostřední souvislosti s požadovaným povinným očkováním jejich dcery (třetí stěžovatelky), byly založeny na aplikaci ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví ve spojení s vyhláškou č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů, vydanou Ministerstvem zdravotnictví dne 29. 11. 2006, (dále též jen „prováděcí vyhláška“) a v ní upravených postupů při realizaci povinného očkování. Stěžovatelé napadli ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví pro absenci uvedení celé skutkové podstaty očkovací povinnosti v zákoně (viz bod 14) a navíc dovodili, že nebyt právní úpravy povinnosti podrobit se očkování proti infekčním nemocem, nebylo by proti nim vedeno správní řízení, nebyla by jim uložena pokuta a nedošlo by k zásahu do jejich svobodné sféry rozhodování o záležitostech dítěte (nenechali svou dceru

očkovat podle vlastních tvrzení z důvodu „svého svědomí a myšlení, etického a filozofického přesvědčení a svého přesvědčení o nejlepším zájmu nezletilé při ochraně jejího zdraví“).

24. Jednání prvních dvou stěžovatelů, motivované záměrem nenechat očkovat dceru (třetí stěžovatelku), bylo posouzeno jako naplňující skutkovou podstatu přestupku podle ustanovení § 29 odst. 1 písm. f) zákona o přestupcích, podle něhož se přestupku na úseku zdravotnictví dopustí ten, kdo poruší zákaz nebo nesplní povinnost stanovenou nebo uloženou k předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění.

25. Ve vztahu k oběma zákonným ustanovením byla splněna podmínka podání návrhu podle ustanovení § 74 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb. Proto bylo nutné přiznat stěžovatelům aktivní legitimaci k podání návrhu a jejich návrh na zrušení obou zákonných ustanovení podrobit ústavněprávnímu přezkumu.

V. Ústavní konformita legislativního procesu

26. Podle ustanovení § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., Ústavní soud zjišťuje, zda byl zákon přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

27. Navrhovatelé sice nenamítali vadu legislativního procesu ani překročení Ústavou stanovené kompetence zákonodárce, Ústavní soud však přesto ověřil průběh procesu přijímání předmětných ustanovení, přičemž vycházel z vyjádření předložených Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky a Senátem Parlamentu České republiky, jakož i z veřejně dostupného informačního zdroje na <http://www.psp.cz>.

28. Platné a účinné znění § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví, který je navrhován ke zrušení, je včetně původního textu též výsledkem změn zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, provedených zákonem č. 274/2003 Sb., kterým se mění některé zákony na úseku ochrany veřejného zdraví, zákonem č. 392/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, zákonem č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, a zákonem č. 375/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zdravotních službách, zákona o specifických zdravotních službách a zákona o zdravotnické záchranné službě.

29. Návrh původního zákona o ochraně veřejného zdraví předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 10. 2. 2000 jako sněmovní tisk č. 538/0. První čtení proběhlo dne 23. 2. 2000, návrh zákona byl přikázán výboru pro sociální politiku a zdravotnictví. Tento výbor návrh zákona projednal dne

3. 5. 2000 a doporučil Poslanecké sněmovně schválit jej ve znění výborem navržených pozměňovacích návrhů. Druhé čtení včetně podrobné rozpravy proběhlo dne 18. 5. 2000 a třetí čtení dne 25. 5. 2000. Poslanecká sněmovna vyslovila s návrhem zákona souhlas ve znění přijatých pozměňovacích návrhů, a to v hlasování č. 258, v němž se z přítomných 165 poslanců vyslovilo 164 poslanců pro návrh zákona, žádný poslanec nebyl proti. Návrh zákona byl postoupen Senátu dne 7. 6. 2000. Senát jej Poslanecké sněmovně vrátil s pozměňovacími návrhy. Návrh zákona vrácený Senátem projednala Poslanecká sněmovna dne 14. 7. 2000 a přijala jej ve znění schváleném Senátem. V hlasování č. 699 hlasovalo z přítomných 155 poslanců pro 128 poslanců, 13 poslanců hlasovalo proti. Po přijetí zákona a po podpisu zákona příslušnými ústavními činiteli byl zákon vyhlášen dne 11. 8. 2000 ve Sbírce zákonů pod č. 258/2000 Sb.

30. Návrh zákona později označeného č. 274/2003 Sb., kterým se mění některé zákony na úseku ochrany veřejného zdraví, předložila Poslanecké sněmovně vláda jako sněmovní tisk č. 215/0. První čtení proběhlo dne 9. 4. 2003 a tisk byl přikázán výboru pro sociální politiku a zdravotnictví, který jej projednal dne 5. 6. 2003. Návrh zákona z vlastní iniciativy projednal dne 13. 6. 2003 výbor pro evropskou integraci. Oba dva výbory přijaly k tisku pozměňovací návrhy, ovšem bez dopadu na ustanovení § 46. Druhé čtení návrhu zákona proběhlo dne 3. 7. 2003 a třetí čtení dne 8. 7. 2003. V hlasování č. 390 ze 177 přítomných poslanců hlasovalo pro přijetí zákona 127 poslanců, 1 poslanec byl proti. Návrh zákona byl postoupen Senátu dne 14. 7. 2003, Senát jej schválil dne 7. 8. 2003, prezident jej podepsal dne 20. 8. 2003 a zákon byl vyhlášen ve Sbírce zákonů dne 27. 8. 2003 pod č. 274/2003 Sb.

31. Návrh zákona později označeného č. 392/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, předložila vláda Poslanecké sněmovně jako tisk č. 824/0 dne 16. 11. 2004. První čtení proběhlo dne 14. 12. 2004 a tisk byl přikázán výboru pro sociální politiku a zdravotnictví, který jej projednal dne 9. 3. 2005. Ani ve výboru pro sociální politiku a zdravotnictví, ani ve druhém čtení v podrobné rozpravě nebyl ohledně ustanovení § 46 zákona č. 258/2000 Sb. podán pozměňovací návrh. Třetí čtení návrhu zákona proběhlo dne 11. 5. 2005, v hlasování č. 98 se ze 195 přítomných poslanců vyslovilo pro 112 poslanců, 56 poslanců bylo proti. Návrh zákona byl Poslaneckou sněmovnou postoupen dne 23. 5. 2005 Senátu, který jej dne 17. 6. 2005 zamítl. O zákonu zamítnutém Senátem Poslanecká sněmovna hlasovala dne 19. 8. 2005, v hlasování č. 84 ze 184 přítomných poslanců bylo pro zákon 111 poslanců a 63 poslanců bylo proti. Návrh zákona prezident republiky nepodepsal a vrátil jej dne 12. 9. 2005 Poslanecké sněmovně zpět. Poslanecká sněmov-

na o zákonu vráceném prezidentem hlasovala dne 23. 9. 2005 a v hlasování č. 87 z přítomných 166 poslanců pro zákon hlasovalo 107 poslanců, proti hlasovalo 51 poslanců. Zákon byl ve Sbírce zákonů vyhlášen dne 27. 9. 2005 pod č. 392/2005 Sb.

32. Návrh zákona později označeného jako č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, se jako vládní návrh v Poslanecké sněmovně projednával jako tisk č. 411/0. Vládní návrh novely zákona č. 258/2000 Sb. neobsahoval. První čtení návrhu zákona proběhlo dne 14. 3. 2008 a tisk byl přikázán ústavně právnímu výboru a zároveň byla prodloužena lhůta pro projednání tohoto návrhu ve výborech o 20 dnů. Ústavně právní výbor návrh zákona projednal dne 19. 6. 2008. V průběhu druhého čtení v rámci podrobné rozpravy, která proběhla dne 31. 10. 2008, poslanec Radim Chytka navrhl doplnit vládní návrh o další normy, v nichž se mělo promítnout snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, mezi nimi i v ustanovení § 46 zákona č. 258/2000 Sb. Ve třetím čtení, které proběhlo dne 11. 11. 2008, hlasovalo pro návrh poslance Chytky v hlasování č. 46 z přítomných 139 poslanců 107 poslanců a 25 jich bylo proti. O návrhu zákona jako celku v hlasování č. 51 z přítomných 140 poslanců hlasovalo 116 poslanců pro a 2 poslanci byli proti. Senát návrh zákona schválil dne 8. 1. 2009, prezident jej podepsal 27. 1. 2009 a ve Sbírce zákonů byl vyhlášen dne 9. 2. 2009 pod č. 41/2009 Sb.

33. Návrh zákona později označeného jako č. 375/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zdravotních službách, zákona o specifických zdravotních službách a zákona o zdravotnické záchranné službě, vláda předložila Poslanecké sněmovně dne 30. 6. 2011 jako sněmovní tisk č. 408/0. V prvním čtení dne 12. 7. 2011 byl návrh přikázán k projednání výboru pro zdravotnictví a zároveň byla zkrácena lhůta pro projednání tohoto návrhu ve výborech o 20 dnů. Výbor pro zdravotnictví návrh zákona projednal dne 25. 8. 2011 a z vlastní iniciativy projednal dne 16. 8. 2011 návrh též výbor pro obranu a bezpečnost. Druhé čtení návrhu zákona proběhlo dne 30. 8. 2011. Souhrn podaných pozměňovacích návrhů byl zpracován jako sněmovní tisk č. 408/3; žádný pozměňovací návrh se netýkal napadeného ustanovení. Ve třetím čtení byl návrh zákona Poslaneckou sněmovnou projednán dne 7. 9. 2011, schválen byl v hlasování č. 101; z přítomných 158 poslanců hlasovalo pro návrh zákona 92 poslanců a proti 59 poslanců. Senát návrh zákona projednal dne 12. 10. 2011 a zamítl jej. Návrh zákona zamítnutý Senátem projednávala Poslanecká sněmovna ve dnech 3. 11. až 6. 11. 2011. Poslanecká sněmovna setrvala na původním znění zákona, v hlasování č. 343 ze 179 přítomných poslanců hlasovalo 109 poslanců pro a 70 poslanců hlasovalo proti. Prezident republiky zákon dne 22. 11. 2011 podepsal, ve Sbírce zákonů byl zákon zveřejněn dne 8. 12. 2011 pod č. 375/2011 Sb.

34. Ze shora uvedené rekapitulace legislativního procesu je zřejmé, že ustanovení § 46 zákona č. 258/2000 Sb. bylo přijato ústavně předepsaným způsobem.

35. Napadené ustanovení § 29 odst. 1 písm. f) zákona o přestupcích je v přezkoumávaném znění výsledkem změny zákona o přestupcích provedené v § 113 bodu 6 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, [předtím bylo napadené ustanovení označeno jako písmeno g)]. Legislativní proces byl i v tomto případě bezvadný (viz bod 29 tohoto nálezu).

VI. Upuštění od ústního jednání

36. Při projednání návrhu dospěl Ústavní soud k závěru, že ve věci není třeba nařídít ústní jednání, neboť by nepřineslo další objasnění věci. Podle znění § 44 zákona o Ústavním soudu proto rozhodl Ústavní soud bez konání ústního jednání.

VII. Východiska přezkumu

37. Kontrola ústavnosti zákona vychází z materiálních i formálních kritérií kladených na jeho text. Požadavek náležitě formy velí, aby zákon podporoval princip právní jistoty svou jasností a určitostí a aby z jeho srozumitelného a bezrozporného znění plynuly předvídatelné následky beze stop případné arbitrárnosti na zákonodárcově straně [viz nálezy Ústavního soudu ze dne 24. 5. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 16/93 (N 25/1 SbNU 189; 131/1994 Sb.), ze dne 23. 5. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 24/99 (N 73/18 SbNU 135; 167/2000 Sb.), ze dne 4. 7. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 7/2000 (N 106/19 SbNU 45; 261/2000 Sb.), ze dne 12. 2. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 21/01 (N 14/25 SbNU 97; 95/2002 Sb.) a další]. Materiální kritérium se koncentruje na hodnotový aspekt právní úpravy. V posuzované věci jsou jím v první řadě maximy vyjádřené v čl. 2 odst. 3 Ústavy, v čl. 2 odst. 2 Listiny a rozvedené v čl. 4 odst. 1 a 2 Listiny, podle nichž je přípustné uplatňovat státní moc jen v zákonných mezích, povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích při zachování základních práv a svobod a zákonné meze základních práv a svobod musí respektovat podmínky stanovené Listinou.

38. Ústavní soud konstatuje, že stěžovatelé ve svých námitkách podrobněji nerozvinuli tvrzení o tom, že při neposkytnutí součinnosti nezbytné pro očkování své dcery jednali podle svého svědomí a přesvědčení (srov. citaci v bodě 23 *in fine*). Jestliže argumentovali pouhým odkazem na čl. 15 Listiny o svobodě myšlení, svědomí a náboženského vyznání, jakož i na čl. 9 Úmluvy obdobného obsahu, pak tímto předmětem jejich námitek Ústavní soud neměl důvod se zabývat, zvláště když shledal jádro návrhu v otázkách dodržení výhrady zákona a oprávněnosti právní úpravy povinné vakcinace.

39. Námitka stěžovatelů o zásahu do čl. 11 Listiny o ochraně vlastnictví byla zjevně motivována skutečností, že jim byla pravomocným rozhodnutím uložena peněžitá pokuta za správní delikt (krátcí jejich majetek), přičemž toto rozhodnutí následně obstálo při přezkumu správními soudy. Zodpovězení této námítky však bylo závislé na rozhodnutí Ústavního soudu o ústavnosti ustanovení § 29 odst. 1 písm. f) zákona o přestupcích, které je na základě výroku tohoto nálezu odůvodněno v jeho závěrech.

40. Společným jmenovatelem námitek stěžovatelů založených na ústavních zárukách autonomie vůle jednotlivce a zákazu postihu pro uplatňování základních práv a svobod (čl. 2 odst. 3, čl. 3 odst. 3 Listiny) je jejich úzká vazba na námítky proti existenci samotné právní úpravy povinného očkování a proti absenci právní úpravy náhrady újmy na zdraví vzniklé v souvislosti s povinným očkováním (viz bod 14). Úvahy sledující potenciální zásahy do citovaných článků Listiny se staly předmětem výkladu Ústavního soudu o výhradě zákona a nezbytnosti právní úpravy povinného očkování, aniž by vznikl důvod je z textu vydělovat. O problematice náhrady za zdravotní poškození se pojednává v závěrech nálezu.

41. Povinnost se ve smyslu katalogu základních práv a svobod rozumí závazek jednotlivce vůči společnosti, jehož plnění může být vyžadováno ve veřejném zájmu, tj. v zájmu zvláště chráněných hodnot demokratického právního státu. Stanovení povinnosti je vázáno na zákon s tím, že norma nižší právní síly, jež příslušnou povinnost konkretizuje, musí bezprostředně provádět prvotní normativní akt a respektovat limity v něm obsažené.

42. Zákon tedy ukládá primární povinnosti, jež mohou být v podrobnostech rozvedeny podzákonými předpisy (čl. 78, čl. 79 odst. 3, čl. 104 odst. 3 Ústavy). Podzákonná úprava se musí pohybovat *secundum et intra legem*. Zákonodárce není oprávněn delegovat na výkonnou moc úpravu těch povinností, které jsou vlastním obsahem příslušné právní regulace, definují ji a určují její účel a smysl [viz náleze Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 (N 30/21 SbNU 261; 96/2001 Sb.)].

43. Ústavní soud konstatoval v nálezu ze dne 3. 2. 2011 sp. zn. III. ÚS 449/06 (N 10/60 SbNU 97), že povinné očkování proti infekčním nemocem je evidentně opatřením v demokratické společnosti nezbytným pro ochranu veřejné bezpečnosti, zdraví a práv a svobod druhých. Uvedl též, že Úmluva o biomedicině, která je podle judikatury Ústavního soudu součástí ústavního pořádku České republiky [srov. náleze ze dne 25. 6. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 36/01 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.)], zásadně nezakládá možnost Ústavního soudu přezkoumávat ústavnost či neústavnost samotné zákonné povinnosti podrobit se určitému druhu očkování. Jakkoli Úmluva o biomedicině stanoví základní právo nebýt podroben jakémukoli zákroku v oblasti péče o zdraví bez svého souhlasu (čl. 5, resp. pro osoby neschopné souhlasu čl. 6), současně připouští v čl. 26 omezení tohoto práva, jestliže

jsou taková omezení předepsána zákonem a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany před zločinem, ochrany veřejného zdraví nebo ochrany práv a svobod ostatních. Rozhodnutí zákonodárce o tom, že určitý druh očkování bude povinný, je tedy podle Ústavního soudu rozhodnutím, které realizuje možnost stanovenou *explicitě* v čl. 26 Úmluvy o biomedicíně. Podle Ústavního soudu „jde o rozhodnutí, které je v první řadě otázkou politickou a expertní, a proto je tu i velmi omezená možnost ingerence Ústavního soudu. Takové rozhodnutí zákonodárce požívá ve vztahu k citované Úmluvě (pozn. red.: rozuměj Úmluvě o biomedicíně) poměrně velký prostor pro politické uvážení, v jehož rámci nelze rozhodnutí zákonodárce (resp. prováděcího předpisu exekutivy) o stanovení povinnosti podrobit se určitému druhu očkování přezkoumávat (margin of appreciation). Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti, přičemž jeho rozhodnutí zásadně nemůže nahradit závěr zákonodárce nebo exekutivy o tom, že určité infekční nemoci vyžadují povinné očkování.“

44. ESLP interpretuje ve své (byť zatím spíše sporadické) judikatuře otázku vztahu povinného očkování proti infekčním nemocem k lidským právům v intencích Úmluvy o biomedicíně. Respektuje zejména strukturu této úmluvy, v níž je zmíněný čl. 26 aprobační omezení nezbytných v demokratické společnosti obdobných těm, která jsou v čl. 8 až 11 (evropské) Úmluvy vypočtena v druhých „omezujících“ odstavcích. Právní úprava povinného očkování tak zůstává, jak bylo vyloženo Ústavním soudem v rámci odkazu na čl. 26 Úmluvy o biomedicíně, doménou vnitrostátních úprav.

45. Potvrzením těchto závěrů je rozsudek ESLP ve věci *Solomachin proti Ukrajině* ze dne 15. 3. 2012 č. 24429/03, vyslovující se k aspektům práva na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 Úmluvy. Předmětem stížnosti bylo rozhodování ukrajinské justice o újmě na zdraví způsobené stěžovateli povinným očkováním. ESLP konstatoval, že fyzická integrita osoby podléhá ochraně soukromého života podle citovaného článku Úmluvy. Lékařský výkon, dokonce i nízkého stupně závažnosti, je intervencí do práva na ochranu soukromí, jež omezuje jedince. Povinné očkování patří jako vůči osobě vynucený lékařský výkon k zásahům do její fyzické integrity. Zásah se však uskutečnil na základě zákona a s legitimním záměrem ochrany zdraví. Byl ospravedlnitelný v zájmu veřejného zdraví při nevyhnutelnosti zabránit šíření infekční nemoci v regionu.

46. V čl. 12 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (č. 120/1976 Sb.) se smluvní strany zavazují učinit opatření mj. za účelem zajištění zdravého vývoje dítěte a prevence, léčení a potírání epidemických chorob [odst. 2 písm. a), c)]. Evropská sociální charta (č. 14/2000 Sb. m. s.) obsahuje čl. 11 nazvaný Právo na ochranu zdraví, jehož znění je následující: „S cílem zajistit účinné uplatnění práva na ochra-

nu zdraví se smluvní strany zavazují buď přímo, nebo ve spolupráci s veřejnými a soukromými organizacemi přijímat opatření zaměřená zejména na: 1. odstranění příčin nemocí v co nejvyšší možné míře; 2. poskytování poradenských a vzdělávacích služeb na podporu zdraví a zvýšení odpovědnosti jednotlivce v záležitostech zdraví; 3. co největší prevenci epidemických, endemických a jiných nemocí.“

47. Podle čl. 35 Listiny základních práv Evropské unie s názvem Ochrana zdraví má každý právo na přístup k preventivní zdravotní péči a na poskytnutí lékařské péče za podmínek stanovených vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi. Při vymezování a provádění všech politik a činností Unie má být zajištěn vysoký stupeň ochrany lidského zdraví. Zásady zde stanovené vycházejí z čl. 168 (Veřejné zdraví) Smlouvy o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy. Soudní dvůr Evropské unie, jehož se na možnost, meze a dopady vnitrostátní úpravy povinného očkování ve vztahu k unijním předpisům dotázal Nejvyšší soud Slovenské republiky, odmítl usnesením ze dne 17. 7. 2014 pod sp. zn. C-459/13 položenou předběžnou otázku pro nepřipustnost s tím, že uvedená materie je výlučnou záležitostí vnitrostátních právních úprav a soudních systémů.

VIII. Napadená ustanovení a shrnutí obsahu prováděcí vyhlášky

48. Text § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví zní takto:

§ 46

(1) Fyzická osoba, která má na území České republiky trvalý pobyt, cizinec, jemuž byl povolen trvalý pobyt, cizinec, který je oprávněn k trvalému pobytu na území České republiky, a dále cizinec, jemuž byl povolen přechodný pobyt na území České republiky na dobu delší než 90 dnů nebo je oprávněn na území České republiky pobývat po dobu delší než 90 dnů, jsou povinni podrobit se, v prováděcím právním předpisu upravených případech a termínech, stanovenému druhu pravidelného očkování. Prováděcím právním předpisem stanovené fyzické osoby a fyzické osoby, které mají být zařazeny na pracoviště s vyšším rizikem vzniku infekčních onemocnění, jsou povinny podrobit se ve stanoveném rozsahu stanovenému druhu zvláštního očkování.

(2) Před provedením pravidelného a zvláštního očkování je fyzická osoba povinna podrobit se v případech upravených prováděcím právním předpisem vyšetření stavu imunity (odolnosti). Pravidelné a zvláštní očkování se neprovede při zjištění imunity vůči infekci nebo zjištění zdravotního stavu, který brání podání očkovací látky (trvalá kontraindikace). O těchto skutečnostech poskytovatel zdravotních služeb vystaví fyzické osobě potvrzení a důvod upuštění od očkování zapíše do zdravotnické dokumentace.

(3) Zjistí-li příslušný orgán ochrany veřejného zdraví, že se nezletilá fyzická osoba nepodrobila očkování nebo vyšetření podle odstavce 2, a jde-li o nezletilou fyzickou osobu, která nemá zvoleného praktického lékaře, stanoví jí rozhodnutím povinnost podrobit se tomuto očkování nebo vyšetření u určeného poskytovatele zdravotních služeb.

(4) Jde-li o osobu, která nedovršila patnáctý rok svého věku, odpovídá za splnění povinností podle odstavců 1 až 3 její zákonný zástupce.

(5) Orgán ochrany veřejného zdraví, který vydal rozhodnutí podle odstavce 3, požádá určeného poskytovatele zdravotních služeb, aby očkování nebo vyšetření provedlo. Určený poskytovatel zdravotních služeb je povinen žádosti vyhovět.

(6) Prováděcí právní předpis upraví členění očkování a podmínky provedení očkování, způsoby vyšetřování imunity, pracoviště s vyšším rizikem vzniku infekčního onemocnění a podmínky, za nichž mohou být v souvislosti se zvláštním očkováním fyzické osoby zařazeny na pracoviště s vyšším rizikem vzniku infekčního onemocnění.

49. Znění § 29 odst. 1 zákona o přestupcích je v relevantní části následující:

§ 29

Přestupky na úseku zdravotnictví

(1) Přestupku se dopustí ten, kdo

f) poruší zákaz nebo nesplní povinnosti stanovené nebo uložené k předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění, ...

50. Prováděcím předpisem (viz zmocnění v § 46 odst. 1, 2 a 6 zákona o ochraně veřejného zdraví) k očkovací povinnosti je vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů. Tato vyhláška v úvodním ustanovení § 1 deklaruje, že jejím předmětem úpravy jsou „a) členění očkování, podmínky provedení očkování a pasivní imunizace, způsoby vyšetřování imunity, pracoviště s vyšším rizikem vzniku infekčního onemocnění a podmínky, za kterých mohou být v souvislosti se zvláštním očkováním fyzické osoby zařazeny na tato pracoviště, b) případy, kdy je před provedením pravidelného a zvláštního očkování fyzická osoba povinna podrobit se vyšetření stavu imunity a kdy je povinna podrobit se stanovenému druhu očkování, a c) rozsah zápisu o provedeném očkování do očkovacího průkazu nebo zdravotního a očkovacího průkazu dítěte a mladistvého a do zdravotnické dokumentace očkovaného“.

51. V § 2 vyhlášky, uvozeném marginální rubrikou Členění očkování, se v odstavci 1 pod písmeny a) až e) člení očkování proti infekčním nemocem na a) pravidelné, b) zvláštní, c) mimořádné, kterým se rozumí očkování

ní fyzických osob k prevenci infekcí v mimořádných situacích, d) očkování při úrazech, poraněních, nehojících se ranách a před některými léčebnými výkony, a to proti tetanu a vzteklině, a e) očkování, provedené na žádost fyzické osoby, která si přeje být očkováním chráněna proti infekcím, u nichž je k dispozici očkovačí látka. U pravidelného a zvláštního očkování je uveden výčet onemocnění, proti kterým se tyto dva druhy očkování provádějí. Podle odstavce 2 téhož ustanovení se pravidelné očkování provádí jako buď a) základní, nebo b) přeočkování; při obou očkováních se podává jedna či více dávek očkovačí látky k dosažení požadovaného účinku.

52. V ustanoveních § 3 až 7 prováděcí vyhlášky je obsažena úprava průběhu pravidelného očkování proti tamtéž označeným nemocem včetně období, v němž má k očkování dojít. Následuje (§ 9 až 11, 13) úprava zvláštního očkování, pro niž je nezbytná charakteristika pracovišť, jakož i osob (pracovních funkcí), u nichž má být očkování provedeno. V ustanoveních § 14 až 18 jsou upraveny společné podmínky provádění očkování (nástroje, očkovačí látka), podmínky provedení pasivní imunizace (podání další látky k očkovačí látce), vymezení pracovišť s vyšším rizikem vzniku infekčních onemocnění, podmínky zařazení fyzických osob na tato pracoviště a rozsah zápisu o očkování do očkovačích, resp. zdravotního průkazu dětí a mladistvých. Poté následují přechodná a zrušovací ustanovení vyhlášky.

IX. Judikatura o očkovačí povinnosti v relaci k základním právům a svobodám

53. Nejvyšší správní soud řešil v usnesení rozšířeného senátu ze dne 3. 4. 2012 č. j. 8 As 6/2011-120 (č. 2624/2012 Sb. NSS) rozpor právních názorů senátů soudu v posouzení situací, při nichž došlo k nepřijetí dítěte do mateřské školy v důsledku chybějícího očkování proti třem dětským nemocem a také k uložení sankce za odepření souhlasu rodičů s pravidelným očkováním dítěte. V těchto souvislostech vyvstala nezbytnost zodpovědět otázku, zda právní úprava povinného očkování proti infekčním nemocem obstojí z hlediska obsahu, resp. proporce náležitostí zahrnutých do ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví na straně jedné a jejich konkretizace v prováděcí vyhlášce na straně druhé. Nejvyšší správní soud dovodil, že „Rámcová úprava povinnosti fyzických osob podrobit se očkování stanovená v § 46 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, a její upřesnění ve vyhlášce č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, odpovídají ústavněprávním požadavkům, podle nichž povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích (čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a meze základních práv a svobod mohou být upraveny pouze zákonem (čl. 4 odst. 2 Listiny základních práv a svobod).“

54. V citovaném usnesení Nejvyšší správní soud konstatoval, že ustanovení čl. 26 odst. 1 Úmluvy o biomedicině, inspirované obdobnými texty evropské Úmluvy, je součástí mezinárodní lidskoprávní smlouvy a vyplývá z něj postulát omezení základního práva pouze zákonem. Soud však připomněl interpretaci tohoto požadavku: nemusí vždy jít výhradně o zákon, ale též o „právo“ v materiálním smyslu (včetně např. ustálené judikatury), které má určitou kvalitu a je jako právní pravidlo nadáno přístupností, dostatečnou jasností a předvídatelností. Požadavky čl. 4 odst. 1 a 2 Listiny o výhradě zákona při ukládání povinnosti byly v posuzované věci podle názoru Nejvyššího správního soudu naplněny. Ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví považoval soud z hlediska vymezení rozsahu očkovací povinnosti za ústavně konformní a úpravu podrobností v prováděcí vyhlášce za souladnou s požadavkem, aby byla očkovací povinnost a její meze upraveny zákonem a konkretizace této povinnosti provedena prováděcím předpisem. Jakkoli rozšířený senát přiznal jistou oprávněnost námitky jednoho z konkurujících senátů, že prováděcí vyhláška obsahuje více podrobností ve srovnání s jinými prováděcími předpisy, nepovažoval tuto skutečnost za kvalitativní rozdíl, jenž by vyvolal neústavnost posuzované právní úpravy. Legislativci sledovali legitimní důvody, pokud vymezil v ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví očkovací povinnost rámcově a na prováděcím předpise ponechal určení případů a termínů, kdy má k naplnění této povinnosti dojít. Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu uvedl, že „otázka, zda a do jaké míry stanovit očkovací povinnost, má aspekty nejen odborné, ale i politické, neboť tato povinnost vždy představuje určité omezení zmiňovaných základních práv a svobod a zároveň se ve společnosti odlišují názory na přínos či naopak některé nežádoucí účinky očkování v konkrétních případech“.

55. Stěžovatelé neucínili předmětem ústavní stížnosti námitku porušení základního práva na život podle čl. 6 Listiny (čl. 2 Úmluvy). Toto právo se spojuje mj. s pozitivním závazkem státu přijmout nezbytná opatření k ochraně života pacientů při realizaci péče o zdraví. Vedle opatření vedoucích k bezprostřední záchraně života jsou namíste též opatření preventivní. Judikatura ESLP (srov. též výše *Solomachin proti Ukrajině*) však nepřisvědčuje eventualitě, podle níž by při realizaci institutu povinného očkování proti infekčním nemocem vznikala příčinná souvislost s čl. 2 Úmluvy (bližie Drgonec, J. Povinné očkovanie verzus základné práva zaručené Ústavou Slovenskej republiky. *Justičná revue*, 2014, č. 2, s. 226, 227, a rozhodnutí Komise ESLP ve věci *X. proti Rakousku ze dne 13. 12. 1979 č. 8278/78 citované tamtéž*).

56. Při posouzení vztahu zákonné úpravy povinného očkování a základních práv a svobod je nutné vyzdvihnout ustanovení čl. 7 odst. 1 Listiny, podle něhož je nedotknutelnost osoby a jejího soukromí zaručena a ome-

zena může být jen v případech stanovených zákonem. Vpravení očkovací látky do lidského těla, jež má vyvolat odezvu imunitního systému s dlouhodobým efektem, je zásahem do tělesné integrity. Ustanovení čl. 7 odst. 1 Listiny je konkretizací obecnější záruky ochrany soukromého a rodinného života před neoprávněným zasahováním, garantované v čl. 10 odst. 2 Listiny. Právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je významné již vzhledem ke svému umístění ve struktuře Listiny; jde o ustanovení v popředí úpravy základních lidských práv, jež má v hierarchickém uspořádání objektivních hodnot ústavního pořádku jako garance odrážející „klasické“ základní právo vyšší váhu než oprávnění plynoucí pouze z ústavního *soft law* [viz nálezn Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 823/11 (N 44/64 SbNU 521)].

57. Dalším ustanovením o základním právu, které má bezprostřední vztah k úpravě povinného očkování proti infekčním nemocem, je již Ústavním soudem judikovaný (srov. bod 43) čl. 16 Listiny o svobodě projevat náboženství nebo víru a autonomii církví. Nález sp. zn. III. ÚS 449/06 vyústil v právní větu, podle níž „Ústavní princip, stojící na požadavku zachování maxima jak základního práva, tak s tímto základním právem kolidujícího veřejného zájmu, se promítá do interpretace čl. 16 odst. 4 Listiny základních práv a svobod tak, že Ústavou České republiky požadovaná ochrana individuální autonomie, předpokládaná citovaným ustanovením, vyžaduje, aby povinné očkování nebylo proti povinným subjektům ve výjimečných případech vynucováno.“ Sluší se poznamenat, že Ústavní soud při aprobování této výjimky z povinného očkování vycházel v nikoli nepodstatné míře z vyjádření Výboru pro lidská práva a biomedicínu Rady vlády České republiky pro lidská práva, který vystupoval v řízení o ústavní stížnosti jako *amicus curiae*. Výbor pro lidská práva a biomedicínu uvedl, že s ohledem na vysokou míru proočkování populace (vyšší než předpokládaných 90%) nemůže výjimečně nevyhnutí očkování, s ohledem na mimořádné okolnosti případu, ohrozit ústavně chráněný zájem na ochraně veřejného zdraví. Ústavní soud posléze v odůvodnění nálezu, jímž mj. zrušil rozsudek Nejvyššího správního soudu s konstatováním o zásahu do čl. 16 Listiny, dovodil ohrožení základního práva stěžovatele svobodně projevat své náboženství nebo víru ve smyslu čl. 16 odst. 1 Listiny. Připustil však, že výkon tohoto základního práva není neomezený, ale podléhá zákonnému omezení podle čl. 16 odst. 4 Listiny (opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých). Rozhodl-li přesto Ústavní soud ve prospěch stěžovatele, učinil tak i se zřetelem na čl. 32 odst. 4 Listiny se závěrem, že základní právo stěžovatele podle čl. 16 odst. 1 Listiny je v tomto případě doplněno též základním právem stěžovatele jako rodiče.

58. V obecném kontextu výkladu o základních právech ve vztahu k povinnému očkování je žádoucí poznamenat, že nepochybně významnou, nikoli však rozhodující je námitka stěžovatelů o zásahu do práva na ochranu zdraví (čl. 31 věta první Listiny). Konkrétní zájem rodičů na ochraně zdraví jejich dítěte zajisté nelze opomenout. Proti němu však stojí širší zájem na ochraně veřejného zdraví, projevující se v preventivní povaze plošně prováděného očkování populace s legitimním cílem zabránit výskytu a šíření infekčních chorob mezi lidmi. Akcent práva na ochranu zdraví tu leží v oblasti pozitivního závazku státu přispět konkrétními opatřeními k ochraně zdraví občanů (srov. Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 645, čl. 31 Listiny komentoval J. Wintr).

59. Podle čl. 32 odst. 4 věty první Listiny je péče o děti a jejich výchova právem rodičů; děti mají současně právo na tuto rodičovskou výchovu a péči. Ústavní soud již ve své judikatuře vyslovil právní názor, že autonomie rodičů při rozhodování o zdravotnických zákrocích vůči jejich dětem není absolutní. Může být výjimečně omezena, a to i tehdy, pokud rodiče nesouhlasí se zdravotnickým zákrokem z náboženských důvodů [viz náleze ze dne 20. 8. 2004 sp. zn. III. ÚS 459/03 (N 117/34 SbNU 223)]. Ochrana zdraví a života dítěte je relevantním a více než dostatečným důvodem pro zásah do rodičovských práv, neboť jde o hodnotu, jejíž ochrana je v systému základních práv a svobod prioritní. Obecné soudy jsou pak povinny při svém rozhodování o konkrétních případech hledat soulad mezi zájmy dítěte a zájmy jeho rodičů.

X. Výhrada zákona X./a Judikatorní postuláty

60. Úmluva používá v souvislosti s požadavkem nezbytné úpravy problematiky zákonem obraty „*prescribed by law*“ (např. v čl. 9 odst. 2), „*provided for by law*“ (ve druhé větě čl. 1 Dodatkového protokolu) nebo „*in accordance with law*“ (čl. 2 odst. 3 Protokolu č. 4); ve francouzském znění jsou též použita rozličná slovní spojení, např. „*prévue par la loi*“ (čl. 8 odst. 2 Úmluvy). Evropský dokument má ve všech případech na mysli nikoli jen „zákon“, ale „právo“. Formulace, kterou se uskutečňuje výhrada zákona, musí být stanovena právem vnímaným v materiálním smyslu slova a podřadit lze pod něj nejen právo psané, ale i právo nepsané a soudcovské (*Sanoma Uitgevers B. V. proti Nizozemsku*, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 14. 9. 2010 č. 38224/03). Za psané právo tu považuje ESLP nejen zákony, ale i právní předpisy nižší právní síly, normativní akty vydané profesními organizacemi a další podobné prameny (blíže opět *Sanoma Uitgevers B. V.*, dále též *Leyla Şahin proti Turecku*, rozsudek velkého senátu ze dne 10. 11. 2005 č. 44774/98).

61. Výhrada zákona vyžaduje, aby podstatné otázky problematiky byly upraveny zákonem, aby právní normy tyto otázky upravující obsahovavaly minimálně skutkovou podstatu a její následek, a čím důležitější je upravená materie, tím podrobnější musí být zákonná úprava. Právní úprava naplňující výhradu zákona předpokládá takovou srozumitelnost, aby její adresáti byli schopni porozumět jejímu obsahu i dopadům a přizpůsobit této úpravě své chování včetně předvídání jeho důsledků (viz komentář citovaný v bodě 58, s. 25, 129, autorka E. Wagnerová).

62. Formální a materiální požadavky na podzákonnou normotvorbu, a tím i její odlišení ve vztahu k obsahu „výchozího“ zákona shrnuje náleze Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 (N 30/21 SbNU 261, 270; 96/2001 Sb.). Podle něj spočívá ústavní vymezení odvozené normotvorby exekutivy na třech zásadách. Jsou jimi vydání podzákonné normy (prováděcího předpisu, v citované věci šlo o vládní nařízení) oprávněným subjektem, zákaz pro tuto normu zasahovat do věcí vyhrazených zákonu (nelze v ní stanovit primární práva a povinnosti) a existence zjevné vůle zákonodárce k úpravě nad zákonný standard (pro sféru odvozené normy musí být otevřen prostor).

63. Poměr zákona a prováděcího předpisu popsal Ústavní soud také v nálezu ze dne 16. 10. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 5/01 (N 149/24 SbNU 79, 89; 410/2001 Sb.). Uzavřel v něm, že „napadené nařízení výhradu zákona neporušuje, neboť toliko na základě výslovného zákonného zmocnění konkretizuje problematiku upravenou v základních rysech již samotným zákonem. Opačný závěr, který by požadoval stanovení jakékoli povinnosti přímo a výhradně zákonem, by zjevně vedl k absurdním důsledkům, a to k popření smyslu sekundární (a v některých případech i primární) normotvorby, jelikož pojmovou součástí každé právní normy je vymezení určitých práv a povinností adresátů normy.“

X./b Posouzení zákonného textu

64. Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu považoval v usnesení sp. zn. 8 As 6/2011 (body 53, 54) za rozhodující, že § 46 odst. 1 zákona o ochraně veřejného zdraví stanoví zcela jednoznačně určitým skupinám fyzických osob povinnost podrobit se pravidelnému očkování nebo zvláštnímu očkování. Navazuje povinnost upravená v odstavci 2, podle níž je nezbytné podrobit se před provedením očkování vyšetření stavu imunity (odolnosti) nebo respektovat výsledek zjištění zdravotního stavu, jenž brání podání očkovací látky (trvalá kontraindikace). V následujících odstavcích 3 až 5 se řeší související otázky (rozhodnutí o povinnosti podrobit se vyšetření, zákonný zástupce odpovědný za osobu, která nedovršila patnáctý rok věku, součinnost orgánu ochrany veřejného zdraví s poskytovatelem zdravotních služeb). Poslední odstavec 6 v souladu s předchozími svěřuje

prováděcí vyhlášce (viz též § 108 zákona o ochraně veřejného zdraví) členění očkování na jednotlivé druhy a podmínky provedení očkování. Nejvyšší správní soud uzavírá, že ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví stanoví vybraným skupinám fyzických osob sice rámcově, ale dostatečně jasně a určitě očkovačím povinnost (ať již v rámci toho či onoho druhu očkování) a s tím související povinnost podrobit se před očkovaním vyšetření stavu imunity organismu, resp. takovému závěru vyšetření, který brání podání očkovačím látky. Prováděcí vyhláška pak zejména upřesňuje, proti jakým infekčním nemocem a v jakých termínech nastupuje povinnost podrobit se určitému druhu očkování (především pravidelnému očkování, zvláštnímu očkování či mimořádnému očkování) a upravuje též další podrobnosti.

65. Ústavní soud zdůrazňuje, že v odstavci 1 ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví se podává definice fyzické osoby, která je povinna podrobit se příslušné očkovačím povinnosti. Definiční výměr obsahuje nezbytné znaky vázící se k této osobě, jimiž jsou trvalý pobyt u občana České republiky a u cizince oprávnění k trvalému nebo přechodnému pobytu s tím, že minimální délka pobytu musí přesahovat 90 dnů. Vymezení druhů a termínů pravidelného očkování se ponechává prováděcí vyhlášce; obdobně se na prováděcí předpis přenáší stanovení okruhu fyzických osob a pracovišť spadajících pod povinnost podrobit se zvláštnímu očkování. Taková úprava je korektní a dostatečně rozlišuje, jaké její aspekty již překračují nezbytný stupeň obecnosti.

66. Součástí zákonné definice osoby povinné podrobit se očkování je odpovědnost zákonného zástupce osoby mladší patnácti let, upravená v odstavci 4. Podobně i odstavce 2 a 3 § 46 citovaného zákona jsou formulovány tak, že adresát právní úpravy je beze vší pochybnosti schopen z ní seznat, že je povinen podrobit se vyšetření stavu imunity svého organismu, které může vést, stejně jako jiné zjištění o jeho zdravotním stavu, k závěru bránícímu podání očkovačím látky (trvalá kontraindikace). V případě, že se nezletilý nepodrobí očkování nebo vyšetření jemu předcházejícímu a nemá zvoleného praktického lékaře, stanoví se povinnost podrobit se očkování nebo vyšetření u určeného lékaře (poskytovatele zdravotních služeb) rozhodnutím orgánu ochrany veřejného zdraví. I toto znění zákonné úpravy je podle Ústavního soudu dostatečně konkrétní a srozumitelné. Zbylé odstavce ustanovení § 46 stanoví povinnost poskytovatele zdravotních služeb provést vyšetření či očkování (odstavec 5) a zmocňují prováděcí vyhlášku k úpravě členění očkování, podmínek provedení očkování, způsobů vyšetřování imunity a detailů realizace zvláštního očkování (odstavec 6), což jsou zjevně takové součásti právní úpravy, které vesměs regulují realizační fázi očkovačím povinnosti a náleží textu prováděcího předpisu.

67. Námítky stěžovatelů tu směřují proti nedostatečné zákonné úpravě (§ 46) rozsahu očkování a způsobu jeho provedení. Stěžovatelé mají

za to, že z textu zákona není rozsah očkování potřebnou měrou poznatelný. Jeho úpravu podle nich obsahuje až prováděcí vyhláška, konkrétně její ustanovení § 2 o členění očkování. Až v něm se vypočítávají jednotlivé druhy očkování a následuje výčet nemocí, proti nimž se očkuje (pak se pravidelné očkování dělí na základní a přeočkování). Podobná námitka je vyslovena ke způsobu provedení očkování. K ní je případné poznamenat, že konkrétní postupy provedení jednotlivých druhů očkování proti vyjmenovaným nemocem se upravují v ustanoveních § 3 až 17 prováděcí vyhlášky.

68. Nelze však při nezbytném akcentu na obecnost právní úpravy uzavřít, že by rozsah očkování nebyl zákonem upraven s potřebnou mírou podrobností. Každý z jednotlivých druhů očkování vypočtených „až“ v ustanovení § 2 prováděcí vyhlášky, ať již jde o očkování pravidelné, zvláštní, mimořádné, očkování při úrazech a poraněních či před některými léčebnými výkony a očkování fyzickou osobou vyžádané, je totiž nevyhnutelně spojen se zcela konkrétními nemocemi, se skutečnostmi určitý druh očkování podmiňujícími, s následnými časovými požadavky na očkování a také s vymezením specifických důvodů pro očkování (očkování před léčebnými výkony) či stanovením určitých profesí (zvláštní očkování). Posledně zmíněná konkrétně se tak stávají odůvodněnou součástí prováděcího předpisu. Systematika právní úpravy zde velí neoddělovat úpravu jednotlivých druhů očkování a těch velmi určitých a nezřídka dobově (včetně stavu vědeckého poznání) podmíněných skutečností, jež se k nim váží. V popsané právní úpravě proto nelze spatřovat jakoukoli vadu stran stanovení rozsahu očkování, která by měla založit její ústavní nonkonformitu.

69. Obdobný závěr činí Ústavní soud v relaci k námitce stěžovatelů stran stanovení způsobu očkování; ten by podle nich neměl být popsán v prováděcí vyhlášce, ale v zákoně. Úprava způsobu provedení očkování je však již *prima vista* přiřaditelná nikoli k obecné úpravě, ale k prováděcímu předpisu. Ten ostatně – a to je nutné zdůraznit – pojednává převážnou měrou právě o podmínkách realizace jednotlivých druhů očkování proti konkrétním nemocem.

70. Za pomoci jazykového i systematického výkladu lze proto oprávněně dovodit, že text ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví je dostatečně jasný a srozumitelný a vyplývají z něj spolehlivě základní atributy a meze právní úpravy povinného očkování proti infekčním nemocem. Zmocnění, jež je v zákonné úpravě poskytnuto prováděcí vyhláškou za účelem regulace podrobností spjatých s realizací povinné vakcinace, využívá podzákonná norma v daných mezích, aniž by zasáhla do skutkové podstaty obsažené v podstatných znacích v zákoně. Nedošlo tedy k legislativnímu zásahu do garancí poskytnutých nositelům základních práv a svobod v čl. 4 odst. 1 a 2 Listiny.

X./c Šetření podstaty a smyslu základních práv

71. Při posouzení ústavnosti přezkoumávané právní úpravy nelze opomíjet kategorický postulát čl. 4 odst. 4 Listiny, podle něhož musí být při aplikaci ustanovení o mezích základních práv a svobod šetřeno jejich podstaty a smyslu a jejich omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Povinné očkování proti infekčním nemocem je zásahem do fyzické integrity jedince, a tedy zásahem do jeho soukromého, případně též rodinného života. Jako omezení základního práva musí být institut očkovací povinnosti doprovázen takovými zákonnými zárukami, jež by minimalizovaly jeho zneužití a vyloučily lékařský výkon v případech, že nejsou dány podmínky pro jeho provedení. Aniž hodlá Ústavní soud zasahovat do odborných aspektů realizace očkování, konstatuje, že za takovou garanci považuje právní úpravu ustanovení § 46 odst. 2 a 3 zákona o ochraně veřejného zdraví. Jak již bylo zmíněno výše, je podle ní před provedením pravidelného a zvláštního očkování fyzická osoba povinna podrobit se v případech upravených prováděcím předpisem vyšetření stavu imunity (odolnosti). Pravidelné a zvláštní očkování se neprovede po výsledku vyšetření imunity nebo po zjištění zdravotního stavu v obou případech bránících podání očkovací látky (trvalá kontraindikace). O těchto skutečnostech vystaví poskytovatel zdravotních služeb fyzické osobě potvrzení a důvod upuštění od očkování запиše do zdravotnické dokumentace. Zjistí-li příslušný orgán ochrany veřejného zdraví (hygienické služby), že se nezletilá fyzická osoba nepodrobila očkování nebo vyšetření podle odstavce 2, a jedli o nezletilou fyzickou osobu, která nemá zvoleného praktického lékaře, stanoví jí rozhodnutím povinnost podrobit se tomuto očkování nebo podrobit se vyšetření u určeného lékaře. Na zákonnou úpravu navazuje znění prováděcí vyhlášky, jež obsahuje na více místech konkrétní a detailně vymezené povinnosti poskytovatele zdravotních služeb, jejichž splnění má zajistit, že očkování bude provedeno řádně. Jde o intervaly mezi jednotlivými vakcinacemi, sledování reakce na první z prováděných očkování apod. (§ 3 odst. 2, § 5 odst. 2, § 14 odst. 2 prováděcí vyhlášky). Takto rekapitulovaný obsah právní úpravy sleduje cíl zajistit, aby povinné očkování proti infekčním nemocem proběhlo řádně a nesnížilo hranici omezení fyzické osoby na úkor šetření podstaty a smyslu základního práva v intencích čl. 4 odst. 4 Listiny.

XI. Test omezení základního práva

72. Stěžovatelé shledali v návrhu na zrušení právních norem příčinou souvislost mezi správní sankcí, jež jim byla uložena, a zákonnou povinností podrobit se očkování proti infekčním nemocem. Ústavní soud na tomto místě připomíná, že právní úprava povinného očkování využívá prostor daný národními úpravám v čl. 26 Úmluvy o biomedicíně respektova-

ný též evropskou judikaturou a že se již jeho nálezu sp. zn. III. ÚS 449/06 ze dne 3. 2. 2011 (N 10/60 SbNU 97) k oprávněnosti tohoto regulačního mechanismu jasně a pozitivně vyslovil.

73. Provádí-li se přesto dále popsany test omezení základního práva, je tak činěno z důvodu, že nejvýznamnějším základním právem, jež je právní úpravou povinné vakcinace omezeno, je právo na ochranu soukromí v podobě garance nedotknutelnosti osoby (čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 2 Listiny); tato osoba je povinna strpět zásah do své fyzické integrity v podobě lékařského výkonu za zákonem stanovených podmínek. Za účelem přezkumu lidskoprávní konformity právní úpravy omezení práva na ochranu soukromí, včetně zásahu do tělesné integrity, doprovázené limitačními klauzulemi o podmínkách přípustnosti omezení soukromí státem, používá judikatura ESLP pětistupňový test (podrobněji viz Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 99–116, komentář D. Kosař).

74. První krok testu se táže, zda projednávaný případ spadá pod věcný rozsah těch práv, jež jsou omezována. Odpověď na tuto otázku je zřejmá. Sféra ochrany základního práva na ochranu soukromého a rodinného života zahrnuje garance dané jednotlivcům, jež má stát povinnost respektovat a zasahovat do nich jen v nevyhnutelných případech. Je-li lékařským výkonem zasazeno do práva na nedotknutelnost osoby, aniž by šlo o zásah z důvodu jejího onemocnění a u osob mladších 15 let nesou za tento zásah odpovědnost zákonní zástupci dítěte, pak je zcela přirozené hovořit o omezení, které má být předmětnému testu podrobeno.

75. Druhá otázka testu směřuje ke zjištění, zda bylo do základního lidského práva skutečně v konkrétním případě zasazeno. Také odpověď na ni musí být kladná. Požadavek je naplněn zásahem do fyzické integrity očkované osoby s předpokládanou dlouhodobou účinností. V případě povinného očkování nezletilého ve věku do 15 let se omezuje též právo zákonných zástupců (rodičů) rozhodovat o péči a výchově svých dětí (čl. 32 odst. 4 Listiny). Ústavní soud ostatně judikoval v nálezu sp. zn. III. ÚS 449/06 též možnost zásahu do základního práva na svobodu projevat své náboženství a víru.

76. Předmětem třetího kroku testu je přezkum legality omezení práva na ochranu soukromí. Žádoucí zákonnost (právnost) limitace základního práva zde obsahově vychází z postulátů doktríny omezení základního práva stanoveného zákonem („*prescribed by law*“) vyjádřené v čl. 4 Listiny. Tuto problematiku ve vztahu k omezení základních práv zákonem v případech povinného očkování proti infekčním nemocem řeší již body 60 až 71 tohoto nálezu, a to s kladným závěrem o legalitě zákonného omezení.

77. Čtvrtý krok testu nastoluje požadavek legitimacy omezení dotčených základních práv. Evropská otázka zní takto: Sleduje zásah do lidského

práva alespoň některý z povolených legitimních cílů? Typologii a výčet legitimních cílů vytvořila judikatura ESLP jako výsledek generalizace judikatorní praxe (srov. komentář citovaný v bodě 73, s. 110, 111). Jedním z uznávaných legitimních cílů je ochrana zdraví, přičemž při povinné vakcinaci nejde jen o v zásadě plošné očkování osob *ex lege*, ale též zprostředkovaně o ochranu těch fyzických osob před infekcí přenosné nemoci, jež z různých důvodů očkovány nebyly.

78. Beze vší pochybnosti nejvýznamnější pátý krok testu má odpovědět na otázku nezbytnosti omezení základního práva zákonem (aniž by byl judikaturou ESLP přijat jednotný a závazný algoritmus posuzování této otázky). Právě otázku nezbytnosti povinné vakcinace v demokratické společnosti ostatně kladou stěžovatelé ve svém návrhu.

79. Ústavní soud tu nepovažuje za součást svých přezkumných oprávnění posuzovat odborné aspekty problematiky včetně těch důvodů, jež vedly ve světle poznatků lékařské vědy k zavedení dílčí či plošné vakcinace obyvatelstva včetně využití institutu povinného očkování upraveného zákonem. Není rolí Ústavního soudu, aby řešil otázku, zda epidemiologická situace v té či oné zemi evropského kontinentu opravňuje k úpravě povinného očkování, či nikoli. Jakkoli se zde nabízí využití expertních poznatků, náleží posouzení těchto pramenů do dispoziční sféry legislativní a exekutivní. Ústavní soud proto vyšel z obecně dostupných pramenů kompetentních institucí mezinárodních i českých. Závěry z nich patrně hovoří ve prospěch přijatého řešení v zásadě plošné vakcinace proti vybraným infekčním nemocem a zájem na ochraně veřejného zdraví převažuje nad argumenty stěžovatelů proti povinnému očkování.

80. Ve vyjádření Ministerstva zdravotnictví k ústavní stížnosti stěžovatelů vedené pod sp. zn. I. ÚS 1253/14 (projednávané jako konkrétní případ mimo ústavněprávní kontrolu zákona samostatně) se statisticky dokládá podstatné snížení či vymizení nemocnosti poté, co bylo u infekčních nemocí přistoupeno k (dostupnému) povinnému preventivnímu očkování. Jako příklady jsou uvedeny spalničky, poliomyelitida (dětská obrna) a záškrta. U spalniček představovala v roce 1953 nemocnost počet 350 osob na 100 000 obyvatel, postupně se ještě zvýšila až na 900 osob, při zahájení očkování v roce 1969 činila přibližně 600 osob a po zavedení dvou očkovacích dávek byla tato nemocnost, s výjimkou malé odchylky počátkem 90. let minulého století, na nule. U dětské obrny přesáhl počet hlášených onemocnění 2 000 osob již koncem 40. let minulého století. Po nasazení vakcín proti této nemoci od roku 1957 došlo již v roce 1961 k vymizení tohoto onemocnění. Při sledování záškrty bylo zaznamenáno nejvíce nemocných v roce 1946, a to v poměru přes 500 na 100 000 obyvatel. Poté začalo očkování a od 60. let nedochází k podstatnějším výskytům této choroby.

81. Doporučení Světové zdravotnické organizace (WHO) pro Evropu, zahrnující statistické údaje do roku 2011, obsahuje v sedmi bodech očkovací strategii se zdůrazněním preventivního působení očkování. Jak se demonstruje zejména v jeho prvním a čtvrtém bodě, vysoká proočkovanost vede k omezení výskytu dané nemoci a právě ona je zárukou minimalizace vzniku či šíření epidemií. Podle srovnávacích tabulek publikovaných k citovaným bodům dosahuje žádoucí stupeň proočkovanosti přibližně 95% (zdroj: http://www.uvzs.sk/docs/info/epida/Seven_Key_Reasons.pdf).

82. V roce 1997 bylo pod č. 1317 publikováno doporučení nazvané Očkování v Evropě jako dokument Parlamentního shromáždění Rady Evropy. V textu doporučení se apeluje na Výbor ministrů, aby byly členské státy vyzvány k zavedení komplexních programů veřejného očkování jako nejefektivnějšího prostředku prevence infekčních nemocí. Již v úvodu doporučení se připomíná, že v některých zemích střední a východní Evropy došlo po pádu totalitních režimů k rozvolnění či zániku systému státní zdravotní péče a důsledkem je mj. zvýšený výskyt infekčních nemocí (text je dostupný na <http://assembly.coe.int>, podrobněji viz Doc. 7726, zpráva Výboru pro sociální, zdravotní a rodinné záležitosti, přijatá v roce 1997).

83. Rada Evropské unie přijala na svém shromáždění ke zdravotnickým otázkám dne 6. 6. 2011 v Luxemburgu závěry nazvané Dětská imunizace: úspěchy a výzvy dětské imunizace v Evropě a cesta vpřed. Dokument se opírá o čl. 168 Smlouvy o fungování Evropské unie, podle něhož mají být národní politiky k otázkám ochrany veřejného zdraví souladné. Odkazuje se na nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 851/2004 z 21. dubna 2004 o zřízení Evropského střediska pro prevenci a kontrolu nemocí (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lsa/122391.pdf).

84. Ústavní soud k provedenému pětistupňovému testu omezení základního práva, který aplikoval na nezbytnost limitace práva na nedotknutelnost osoby zákonnou úpravou institutu povinné vakcinace, uzavírá, že oproti argumentům stěžovatelů je v českých i mezinárodních pramenech a doporučeních k této problematice kladen důraz na požadavek uskutečnění programů veřejného očkování včetně dětské imunizace, a to za účelem minimalizace šíření infekčních nemocí v zájmu ochrany veřejného zdraví. Úprava institutu povinného očkování, jež je plně v kompetenci vnitrostátního zákonodárství, slouží realizaci tohoto požadavku. Test tedy vyznívá ve prospěch stávající právní úpravy.

XII. Závěry

85. Poměrování zájmu na ochraně veřejného zdraví a základních práv a svobod, jež jsou či mohou být povinným očkováním proti přenosným nemocem zasaženy, je polyvalentní záležitostí i proto, že na straně

základních práv jsou přítomna lidská, občanská i sociální práva. Ústavní soud zde vyslovil ve vztahu k ustanovení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví, jež stěžovatelé navrhovali zrušit, obecné závěry o jeho souladu s postuláty Ústavy a Listiny, aniž by zasahoval do sféry expertní či politické. Veřejný zájem lze v relaci k základním právům posuzovat na ústavněprávní úrovni přezkumu právní úpravy povinného očkování v rovině nezbytnosti. Předmětem přezkumu jsou obecné zákonné garance postupu při povinné vakcinaci, zatímco stanovení detailních pravidel povinného očkování, vycházejících z expertních znalostí, je i při jejich dopadu na poměry jedince třeba přenechat exekutivní oblasti a koncepčním úvahám legislativní politiky.

86. Dosavadní legislativní řešení otázky povinného očkování proti infekčním nemocem umožňuje s dostatečnou pohotovostí reagovat na vývoj výskytu jednotlivých infekčních onemocnění na území státu i na nejnovější stav vědeckého poznání v oblastech lékařství a farmakologie. Tomu odpovídají i průběžné změny vyhlášky č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, (vyhlášky č. 65/2009 Sb., č. 443/2009 Sb., č. 299/2010 Sb.) a předtím platné vyhlášky č. 439/2000 Sb. o téže problematice, jimiž docházelo a dochází ke změně rozsahu povinného očkování.

87. Ústavní soud považuje za žádoucí vyslovit k předmětu svého přezkumu též *obiter dictum*. Jeho pozitivní závěry o splnění postulátu výhrady zákona a o nezbytnosti zákonné úpravy povinného očkování vyčerpaly rámec přezkumu a neoprávnily soud k posouzení námitky stěžovatelů (formulované v podstatě *de lege ferenda*) o absenci právní úpravy odpovědnosti státu za škodu způsobenou jednotlivci tímto očkováním. Stanovili však stát sankci pro případ odepření povinnosti strpět vakcinaci, musí se zamýšlet i nad situací, při níž eventuálně způsobí výkonem práva očkované osobě újmu na zdraví. Prostor k odškodnění takové osoby otevírá již Úmluva o biomedicíně, která je součástí ústavního pořádku a v čl. 24 hovoří o „spravedlivé náhradě“ za „nepřiměřené poškození“ zdraví způsobené zákrokem stanoveným zákonem. Součástí úvah o předmětném odškodnění může být též právní úprava náhrady majetkové a nemajetkové újmy v občanském zákoníku. Nelze však přehlédnout, že při realizaci povinného očkování jde o lékařský výkon preventivní povahy, činěný v zájmu ochrany veřejného zdraví, aprobovaný zákonem a mající mimořádně široký osobní rozsah a dopad. Tyto okolnosti ztěžují právní postavení osoby, jež může být v důsledku očkování poškozena na zdraví, a je tedy namístě, aby legislativa odpovědně zvažila doplnění právní regulace institutu povinného očkování proti infekčním nemocem o úpravu odpovědnosti státu za výše naznačené následky. Mělo by se tak stát tím spíše, že taková právní úprava není v jiných státech nikterak ojedinělá (srov. přílehlavou výtku, kterou v tomto ohledu adresoval zákonodárci Ústavní soud Slovenské republiky v rozhodnutí ze dne 12. 2. 2004 sp. zn. U-I-127/01).

88. Součástí návrhu stěžovatelů na zrušení částí právních předpisů byl též návrh na zrušení ustanovení § 29 odst. 1 písm. f) zákona o přestupcích, konkrétněji návrh na vypuštění textu o porušení zákazu či povinnosti stanovené nebo uložené k předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění. Ani tomuto návrhu nebylo možné vyhovět. Důvodem je již věcný záběh skutkové podstaty přestupku, kterou stěžovatelé žádali zrušit. Jak je patrné ze znění zákona o ochraně veřejného zdraví, nesplnění povinnosti či zákazu v souvislosti s povinnou vakcinací tvoří jen část této skutkové podstaty. Sankce zde mohou být ukládány též za přestupky spočívající v jiném jednání než nepodrobení se očkovací povinnosti (viz porušení povinností podle ustanovení § 45 až 75b zákona o ochraně veřejného zdraví, např. povinnosti provést a dodržovat protiepidemické opatření, povinnosti izolovat nemocného na infekčním oddělení atd.).

89. Ze všech uvedených důvodů neshledal Ústavní soud důvod ke zrušení předmětných zákonných úprav, neboť základní práva garantovaná čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 9 Úmluvy a čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 3 odst. 3, čl. 4, 7, 10, 11, 15, 31 a čl. 32 odst. 4 Listiny jimi nejsou porušena. Ústavní soud proto podle § 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, návrh na zrušení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví a na zrušení § 29 odst. 1 písm. f) zákona o přestupcích zcela zamítl.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové

1. Očkovací povinnost jako taková

1. Ve většině západoevropských zemí, kde je lidskoprávní ochrana a respekt ke svobodě a autonomii jednotlivce na nejvyšší úrovni (např. Rakousko, Německo, Španělsko, Nizozemsko, Dánsko, Finsko, Island, Irsko, Lucembursko, Norsko, Portugalsko, Švédsko, Velká Británie, Kanada) není stanovena žádná zákonná očkovací povinnost. Dostatečnou proočkovanosť populace zajišťují na jedné straně kvalitní lékaři, schopní rodiče v dostatečném počtu přesvědčit o potřebě dětí očkovat, a na druhé straně odpovědní rodiče, kteří umějí svobodu využívat a pojí ji s odpovědností za zdraví svých i ostatních dětí.

2. Jsem si ovšem vědoma, že v České republice ve stávající situaci velmi paternalistické medicínské péče nejsou všichni lékaři schopní či ochotní kvalitní informovanost rodičů zajistit a k očkování dětí je přesvědčit dobrovolně, a rovněž ochrana veřejného zdraví jako důležitý veřejný zájem by nebyla zajištěna, kdyby bez dalšího došlo ihned k úplnému zrušení očkovací povinnosti proti všem nakažlivým nemocem. Nicméně výhledovým cílem státu respektujícího svobodu svých občanů by mělo být, aby

všechny lékařské výkony byly prováděny na základě svobodného a informovaného souhlasu, a pokud jde o výkony na dětech, tak by tento souhlas měl být získán zásadně od jejich rodičů, pokud jsou děti tak malé, že není možno souhlas zajistit od nich.

3. Pokud by však měla v přechodné době k dosažení tohoto cílového stavu být zachována očkovací povinnost, pak stávající právní úprava není ústavně konformní z řady níže (v částech 3 a 4 tohoto stanoviska) uvedných důvodů.

2. Ideologizace otázky povinného očkování i některých dalších medicínsko-právních otázek v České republice

4. Podle sebehodnocení našich zdravotníků i z pohledu většiny společnosti je lékařská péče v České republice na mimořádně dobré úrovni. Lidé se rádi spolehnou na péči lékařů (zejména pokud jim ordinují léky a medicínské úkony a nepožadují od nich žádná režimová opatření či změny životního stylu). Právě uznávané úspěchy české medicíny a hrdost na vymanžování zdravotnické péče z doby reálného socialismu pak vedou k paternalistickému přístupu lékařů k pacientům, který je současně většinou pacientů vyžadován. Pacienti, jimž takový přístup nevyhovuje a kteří vyžadují více partnerský přístup, jsou nepočtená menšina a jsou považováni za podivíny, které „pálí dobré bydlí“. Jejich výhrady či žádosti mohou být lékaři bagatelizovány a ostatními zesměšňovány. Nedostatek porozumění na obou stranách pak vede k vyhrocení konfliktů, které se nejsilněji demonstují tam, kde jde o otázky lidské reprodukce či lékařské péče o těhotné a rodičí ženy a o děti. Dospělí pacienti, kteří se necítí dobře v trochu těsném obětí láskyplně pečujícího paternalistického státu, si zpravidla nějak poradí. Ovšem v okamžiku, kdy se jedná o péči o nenarozené či čerstvě narozené děti, případně i děti starší, stát, většina společnosti i zdravotníků považují za svou povinnost prosadit to, co považují za tu nejlepší péči, a to bez jakýchkoli kompromisů či vysvětlování, a dokonce někdy i silou. Rodiče pod nátlakem se tím více zatvrdí a začnou se o své děti obávat. Právě v těchto kolizních či krizových situacích nedorozumění obě strany na pozicích až tvrdohlavě setrvávají. Deficit přátelského a vysvětlujícího přístupu ze strany části medicínských představitelů pak u oné alternativní menšiny vede i k vzniku řady podezření, strachů a nedorozumění, proto se někdy může dopouštět i silných vyjádření, která naopak většinu společnosti i mocenskou elitu ještě více popudí.

5. Vstupuje-li do této komplikované a vyhrocené společenské situace soudní orgán, měl by tak činit prost všech ideologických předpojatostí a podle stejných pravidel jako ke všem ostatním případům. Obávám se, že to však v nyní posuzovaném případě nenastalo. Ačkoli stávající právní úprava očkovací povinnosti má řadu ústavněprávních deficitů, které jsou

popsány níže a které samy některé orgány připouštějí, většina Ústavního soudu se zalekla toho, že by se její výrok, rušící stávající zákonnou úpravu či její část, dal vykládat jako přitakání oněm výše zmíněným alternativěcům kritizujícím zdravotní péči v naší zemi. V této věci ale nebylo úkolem Ústavního soudu soudit kvalitu zdravotnické péče v České republice či soudit rodiče škodící dětem, ale bez předsudků a s chladnou hlavou z pohledu své odbornosti posoudit ústavní konformitu napadené právní úpravy. Není přece rolí soudu postavit se na některou ze stran společenského konfliktu, ale jen kvalitně a přesvědčivě jako ve všech ostatních případech ochránit ústavnost.

3. Porušení výslovně Ústavou stanovené výhrady zákona

6. Nejjednodušší a základní protiústavnost spatřuji v porušení výhrady zákona, stanovené v čl. 7 odst. 1 Listiny, který jednoznačně stanoví, že zásah do tělesné integrity musí být proveden jen zákonem, nikoli ministeruskou vyhláškou.

7. Veškerá komparace s praxí jiných států či judikaturou Evropské soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) a jiných ústavních soudů neobstojí ve světle jasné dikce čl. 7 odst. 1 naší Listiny základních práv a svobod, která stanoví, že nedotknutelnost osoby může být omezena jen v případech stanovených zákonem. Právě ochrana tělesné integrity a očkování jako zásah do této tělesné integrity spadá pod toto ustanovení Listiny, jak nakonec konstatuje i většina v bodě 56. V této souvislosti upozorňuji, že otázku, zda máme nárok na placení dvou či tří týdnů v láních, musí podle judikatury Ústavního soudu řešit zákon [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 43/13 ze dne 25. 3. 2014 (N 39/72 SbNU 439; 77/2014 Sb.)], ale rozsah zásahu do tělesné integrity (vpravení cizí látky jehlou do těla dítěte) ponecháme na ministerské vyhlášce, aniž bychom zákonem jakkoli vymezili podmínky očkovací povinnosti a toho, jaká onemocnění budou očkovací povinnosti podléhat. Zákonné zmocnění nejen že neobsahuje jmenovitý výčet nemocí, proti nimž je očkování povinné, ale dokonce ani jakkoli nestanoví kritéria, kterými se má ministerstvo při stanovení rozsahu očkovací povinnosti řídit.

8. Tato na první pohled jen formální výhrada zákona má velký materiální obsah. Aktuální praxe ponechává na veřejnosti ukrytém expertním neodůvodněném rozhodnutí všechny důležité otázky spojené s očkováním – tedy zejména rozsah povinného očkování a jeho načasování. Toto rozhodování je neveřejné, což jako v jiných oblastech vzbuzuje podezření, a navíc vede k tomu, že veřejnost se vůbec nedozvídá důvody dané úpravy a jejich změn. Vzhledem k absenci Listinou předvídané formy rovněž chybí přesvědčivá důvodová zpráva, která by stanovila důvody rozsahu stanovené očkovací povinnosti a jejich účelů (pro potřeby testování proporcionality a legitimních cílů právní úpravy). Podstatou výhrady zákona je, že zásah

do práv jednotlivců by neměl být jen uzavřeným expertním rozhodnutím, ale měl by být i předmětem otevřené demokratické deliberace v Parlamentu.

9. Navíc nelze souhlasit s tím, že povinné očkování je otázkou čistě expertní. Expertní otázkou je, jako prakticky u každé právní úpravy, dodání informací potřebných pro rozhodnutí, čili například jak je daná nemoc nebezpečná, jakým způsobem je přenosná, a tedy nakažlivá, jak účinná je očkovač látka atd. Nicméně to, zda v dané situaci převáží ochrana veřejného zdraví nad právem jednotlivců na fyzickou integritu, tedy hledání optimální rovnováhy mezi těmito soupeřícími zájmy, je otázka politická a právní. Na tomto rozlišení stojí i dosavadní judikatura Ústavního soudu týkající se výhrady zákona při zásazích do základních práv, kterou však většina v tomto případě pohřbilo zcela opomíjí. Podle této judikatury otázky odborné (srov. níže uvedené příklady z poslední doby) mohou být upraveny podzákonnými předpisy, avšak otázky politické, mezi něž patří stanovení rovnováhy mezi ústavně chráněnými zájmy, musejí být upraveny v zákoně.

Podle nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 [(N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.) – zdravotnické standardy a nadstandardy]: „Listina zahrnuje ustanovení o základních právech, která jsou co do normativního obsahu odlišná. V první řadě jsou to základní lidská práva, která vyvěrají přímo z lidského bytí, a pouze tato skutečnost je základem vymezení jejich ústavního obsahu a rozsahu. Jedná se o hodnoty, které obsahují základní práva pro uchování integrity člověka a zajištění jeho důstojnosti, jako jsou např. právo na život, nedotknutelnost osoby a osobní svoboda. Takováto práva jsou nezadatelná, nezcižitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná (čl. 1 Listiny). Jejich meze mohou být upraveny za podmínek stanovených Listinou a pouze zákonem (čl. 4 odst. 2 Listiny)“ (bod 38). Ani v případě práva na zdraví, které je sociální právo, však Ústavní soud v tomto nálezu nepřipustil, že definování nadstandardní lékařské péče je ponecháno na podzákonný právní předpis. V odůvodnění (bod 49) uvedl: „Z pohledu Ústavního soudu je ale podstatné, zda úprava v zákoně sama o sobě, tedy i bez prováděcí vyhlášky, je adresátům dostatečně srozumitelná a zda by byla aplikovatelná. Prováděcí předpis má stanovit již jen její detaily. Napadená úprava variant péče v současné době funguje tak, že kromě výše reprodukováného obecného rámce v zákoně o veřejném zdravotním pojištění jsou ve vyhlášce, kterou se vydává seznam zdravotnických výkonů s bodovými hodnotami, Ministerstvem zdravotnictví označeny zdravotní výkony, u nichž lze pojištěncům nabízet volbu mezi základní a ekonomicky náročnější variantou. Poskytovatelům zdravotních služeb, pojišťovnám i pojištěncům je tedy teprve z vyhlášky zřejmé, co je základní variantou a za jaké zdravotní výkony, pomůcky, prostředky a zdravotní materiál je možno či nutno doplácet nad rámec úhrady z veřejného pojištění. Ze zákona samotného to neplatí a nelze to z něj dovodit ani nejvolnější interpretací. Zákon o veřejném zdra-

votním pojištění tedy udělal pouze první krok k vymezení standardu a nadstandardu (slovy zákona o veřejném zdravotním pojištění základní a ekonomicky náročnější varianty). Druhá, ovšem podstatná část, bez níž je institut neživotaschopný, tedy konkrétní určení toho, co je v intencích čl. 31 Listiny bezplatnou péčí, je upravena až v prováděcí vyhlášce. Zákonnodárce tím dle Ústavního soudu požadavkům nastaveným ústavním pořádkem a opakovaně vyloženým dosavadní rozhodovací praxí nedostál.“

Podle nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/12 ze dne 23. 7. 2013 [(N 126/70 SbNU 147; 259/2013 Sb.) – větší množství než malé] mezi hledisky ústavního vymezení odvozené normotvorby exekutivy figuruje i zákaz zasahovat do věcí vyhrazených zákonu. Ústavní soud přitom v minulosti v souvislosti s právní úpravou jiné oblasti vyložil, že nelze připustit, aby se sféra ochrany základních práv a svobod dostala pod pravomoc moci výkonné, která k tomu není oprávněna. Směšování pojmů zákon a právo je tedy v podmínkách České republiky v oblasti základních práv a svobod vyloučeno. Ústavní soud v tomto nálezu požaduje, aby minimálně „zmočňovací“ ustanovení zákona stanovilo kritéria, tak aby exekutiva jen konkretizovala zákonnou povinnost, nikoli ji doplňovala.

Podle nálezu sp. zn. Pl. ÚS 43/13 ze dne 25. 3. 2014 (lázeňská vyhláška) Ústavní soud požadoval, aby stanovení podmínek rozsahu (délky) poskytnutí bezplatné lázeňské péče na základě zdravotního pojištění nebylo upraveno pouze vyhláškou, neboť: „časová omezení nelze zcela zjevně považovat za pouhou konkretizaci podmínek ... jež musí být splněny, má-li být zdravotní péče poskytnuta bezplatně na základě veřejného zdravotního pojištění, a jež mají povahu ryze odborných kritérií, k jejichž posouzení je povolán ošetřující lékař, příp. také revizní lékař. Jejich účelem je totiž dosažení takové regulace poskytování této péče, která umožní nalézt rovnováhu mezi požadavky jednak na účinnost léčby, tedy aby hrazený pobyt v lázeňském zařízení skutečně plnil svou předpokládanou léčebnou funkci, jednak na její efektivnost a ekonomickou únosnost ... Zájem na nalezení této rovnováhy je plně legitimní. Její dosažení však vyžaduje poměrování nejen medicínských, ale také ekonomických hledisek, jemuž je třeba přiznat povahu politického rozhodování, v jehož rámci je posuzována účelnost jednotlivých v úvahu přicházejících variant řešení za účelem výběru jedné z nich. ... K jejich stanovení proto může dojít v souladu s výhradou zákona pouze na základě rozhodnutí Parlamentu.“ (bod 32).

10. Domnívám se, že nyní posuzovanou otázku nelze od této předchozí judikatury plněna Ústavního soudu odlišit. Ustanovení § 46 odst. 1 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, pouze stanoví, že určitý okruh osob je povinen podrobit se v prováděcím právním předpisu upravených případech a termínech stanovenému druhu pravidelného očkování.

Tento zákonný rámec je naprosto neurčitý a bez prováděcí vyhlášky č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů, je zcela neaplikovatelný. Až teprve z prováděcí vyhlášky se dotčené osoby dozví, proti jakým nemocem se musí nechat očkovat, a jak je tedy jejich právo na nedotknutelnost jejich osoby omezeno. Zákon samotný dokonce nestanoví vůbec žádné meze rozhodování Ministerstva zdravotnictví, proti kterým nemocem povinné očkování stanoví (jako například, že musí jít o nebezpečnou nakažlivou nemoc apod.). Zákonodárce ponechal tedy bez jakéhokoli stanovení podmínek plně v dispozici ministerstva, proti jakým nemocem (žádné, jedné, devíti nebo třeba patnácti) bude očkování povinné. Samotný reálný rozsah zásahu do práva na nedotknutelnost osoby je tedy stanoven až vyhláškou, a nikoliv zákonem.

11. Dále pokud musí být vyvažování účinnosti lázeňské péče a ekonomické únosnosti vyhrazeno politickému rozhodování v Parlamentu, není vysvětlitelné, jak by vyvažování mezi ochranou veřejného zdraví a nuceným zásahem do fyzické integrity mohlo být ponecháno exekutivě. Tím spíše, že ve hře je i vyšší potřeba legitimizace a veřejné (i politické) debaty, neboť jde o zásah do těch nejzákladnějších práv, jímž ochrana fyzické integrity člověka rozhodně je.

12. Nález se s touto dosavadní judikaturou plně k výhradě zákona vůbec nevypovídá. Většina tak nevysvětlila, proč se od předchozí judikatury odchýlila či v čem je nyní posuzovaný případ od těch předchozích odlišný. Nerozporuji zde pravomoc pléna Ústavního soudu odchýlit se od své předchozí judikatury. Musí se však tak dívat pouze z dobrých důvodů a s velmi pečlivým, podrobným a přesvědčivým odůvodněním [k tomu srovnej např. nález sp. zn. Pl. ÚS 11/02 ze dne 11. 6. 2003 (N 87/30 SbNU 309; 198/2003 Sb.), případně diskuzi v Bobek, M., Kühn, Z. a kol. Judikatura a právní argumentace. 2. vydání. Praha : Auditorium, 2013, s. 356–363]. I proto se lze jen těžko nyní ubránit dojmu, že postoj většiny k výhradě zákona je selektivní a beze vztahu k výslovné úpravě Listiny základních práv a svobod. Bohužel takové rozhodování je opakem principiálního a přesvědčivého rozhodování, které je základem legitimacy soudní moci.

13. Nerespektování výhrady zákona jasně stanovené v ústavním textu (podle čl. 7 odst. 1 Listiny může být nedotknutelnost osoby omezena jen v případech stanovených zákonem) je pak též zásahem do dělby moci, neboť exekutiva zasahuje do domény Parlamentu, který jediný může formou zákona omezit rozsah základního práva a stanovit rovnováhu mezi základním právem na tělesnou integritu a veřejným zájmem na ochraně veřejného zdraví a na ochraně práv druhých. Rovněž čl. 4 odst. 2 Listiny stanoví pravidlo, že meze základních práv mohou být upraveny pouze zákonem. Nad to očkovací povinnost je sankcionována pokutou, proto by stanovení této povinnosti zákonem bylo též konformnější s čl. 4 odst. 1 Listiny.

14. Na závěr rovněž konstatuji, že často vznášený argument, že úprava vyhláškou umožňuje větší flexibilitu pro mimořádné stavy, rovněž neobstojí. Jsem přesvědčena, že kvalitní zákonná úprava, která po náležité parlamentní debatě vytvoří pravidla, za jakých okolností, proti jakému typu nemoci a v jakém rozsahu je možno dočasně stanovit očkovací povinnost podzákonným předpisem by měla úplně jinou kvalitu zásahu do základních práv než stávající biankošek udělený napadeným zákonem ministru zdravotnictví či několika očím veřejnosti skrytým expertům vytvářet plnou očkovací politiku našeho státu bez jakékoli demokratické a soudní kontroly. Jinak řečeno, nic nebrání zákonodárci, aby přijal takovou zákonnou úpravu, která stanoví pro standardní stav očkovací povinnost přímo v zákoně a pro mimořádné stavy umožní krátkodobě, v zákonných mezích, stanovit očkovací povinnost podzákonným předpisem. To, že tak zákonodárce neučinil, však neobstojí jako důvod pro stanovení všech důležitých aspektů očkovací povinnosti v podzákonných předpisech za všech okolností.

4. Porušení principu proporcionality při stanovení povinnosti

15. I v případě, že by text aktuálně obsažený ve vyhlášce byl celý joat do zákona, ani tehdy by nebyl ústavně konformní. Právo na nedotknutelnost osoby (fyzickou integritu) podle čl. 7 odst. 1 Listiny a čl. 8 Úmluvy není právem absolutním a lze do něj zasáhnout, avšak pouze přiměřeně ke sledovanému legitimnímu zájmu. Nález správně aplikuje pětistupňový test omezení základního práva, který vychází z judikatury ESLP i Ústavního soudu. Avšak v posledním kroku (poměrování protichůdných zájmů) opomíjí, že judikatura Ústavního soudu na rozdíl od ESLP má algoritmus tohoto kroku propracovaný. Je jím standardní test proporcionality. Nutnost zachování proporcionality při zásazích do základních práv vyplývá z ústavního pořádku (zejména čl. 4 Listiny) a byla již dostatečně vymezena judikaturou Ústavního soudu. Podle ní zásah do základního práva bude proporcionalní sledovanému legitimnímu zájmu, pokud splní následující tři kritéria [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.), bod 41; nález sp. zn. Pl. ÚS 37/11 ze dne 30. 7. 2013 (N 136/70 SbNU 263; 299/2013 Sb.), bod 59; nález sp. zn. Pl. ÚS 24/10 ze dne 22. 3. 2011 (N 52/60 SbNU 625; 94/2011 Sb.), bod 37; a řadu dalších]:

1. Opatření omezující základní právo je vůbec způsobilé dosáhnout sledovaného cíle (test vhodnosti).
2. Sledovaného cíle není možno ve stejné nebo podobné míře dosáhnout jinými prostředky, které by méně zasahovaly do základního práva (test potřebnosti).
3. Zásah je přiměřený, tedy závažnost zásahu do základního práva je v dané konkrétní situaci vyvážena významem sledovaného cíle, neboli oběh

přinesená v podobě omezení základního práva se nesmí dostat do nepoměru s užtkem, který omezení přineslo (proporcionalita v užším smyslu).

16. Je nesporné, že plošné očkování proti závažným přenosným nemocem je důležité pro ochranu veřejného zdraví i pro ochranu práv druhých. Vysoká proočkovanost pomáhá vytvořit tzv. kolektivní imunitu, která chrání i osoby, které z vážných zdravotních důvodů nemohou být proti nemocem očkovány či z jiného důvodu jejich imunizace očkováním selhává. Potud tedy souhlasím s názorem většiny při aplikaci pětistupňového testu (body 74–77). V aplikaci testu proporcionality se však s názorem většiny z následujících důvodů nemohu ztotožnit.

17. V prvním kroku testu proporcionality, testu vhodnosti, s přihlednutím k dostupným vědeckým informacím lze souhlasit, že povinné očkování proti závažným přenosným nemocem je opatřením, které je způsobilé ochránit veřejné zdraví a práva druhých.

18. Stávající právní úprava ovšem neobstojí v druhém kroku testu proporcionality, v testu potřebnosti, neboť cíle ochrany veřejného zdraví a práv druhých by mohlo být dosaženo ve velmi podobné, či dokonce stejné míře i způsobem šetrnějším k základnímu právu na tělesnou integritu.

19. Stávající právní úprava i praxe neobstojí v testu potřebnosti z důvodu, že neurčuje pouze onemocnění, proti němuž musí být osoba očkována, ale i typ vakcíny, která k tomu musí být použita, a dokonce i v jakých dávkách má být aplikována. Pod různými sankcemi je tedy předepsáno, jakou očkovací látku musí rodiče bezvýhradně akceptovat pro očkování svého dítěte. Přičemž pro ochranu veřejného zdraví rozhodně postačí, aby byla stanovena nemoc a věk dítěte, do kdy musí být dítě proti této nemoci očkováno, nikoli vyhláškou stanovená povinnost v jakých konkrétně časech a jakou kombinací vakcíny musí být děti očkovány. Jinak řečeno, alternativní řešení – možnost jednotlivé očkovací látky podávat samostatně podle individuálního harmonogramu vyhovujícího konkrétnímu dítěti – je schopno dosáhnout sledovaného cíle (ochrany veřejného zdraví a ochrany práv druhých) ve velmi podobné, či dokonce stejné míře jako dosavadní řešení spočívající v očkování hexavakcínou v pevně stanovených termínech a zároveň je toto alternativní řešení šetrnější vůči dotčenému základnímu právu na nedotknutelnost osoby, jehož součástí je právo být podroben zdravotním úkonům jen se svým souhlasem. Šetrnost řešení by spočívala v tom, že vedle jasně stanovené povinnosti by se zvolil takový způsob, který by zachoval v co nejširší možné míře právo rozhodovat o jednotlivých metodách zásahu do tělesné integrity.

20. Obdobně výrobce v Česku běžně aplikované povinné hexavakcíny (Infanrix) sám uvádí, že je možno ji aplikovat buď ve třech dávkách a jedno přeočkování později, což je povinným schématem dle vyhlášky, nebo ve dvou dávkách a jedno přeočkování později. Obě schémata mají praktic-

ky stejnou účinnost, což dokládají i data Evropské lékové agentury (orgán Evropské unie; viz http://www.ema.europa.eu/docs/en_GB/document_library/EPAR_-_Product_Information/human/000296/WC500032505.pdf, s. 7–8). Zachovat rodičům možnost zvolit si mezi dvěma modalitami způsobu aplikace hexavakcíny podle vlastního uvážení je k základnímu právu šetrnější a přitom sledovaného cíle je schopno dosáhnout ve stejné míře.

21. Již z těchto důvodů by měla být stávající právní úprava zrušena. Jelikož neobstojí už v druhém kroku testu proporcionality, není nutné přistupovat k třetímu kroku testu proporcionality. I po případném napravení těchto nedostatků v budoucnu by však byla stávající právní úprava protiústavní, protože by neobstála ani v třetím kroku testu proporcionality, testu poměrování. Zde je nutno rozhodnout, zda užitek pro veřejné zdraví a ochrana práv jiných převáží nad zásahem do práva jednotlivce. V dané konkrétní věci to znamená u každého jednotlivého onemocnění, u něhož je stanovena očkovací povinnost, zohlednit zejména následující otázky: jak je daná nemoc nebezpečná, jaké je riziko jejího výskytu bez existence povinného očkování, jak rychle a snadně se nemoc přenáší (toto je faktor s velkou váhou, pokud je sledovaný cíl ochrana veřejného zdraví a práv jiných), jaká je účinnost vakcín a jaké je riziko vakcín.

22. Stávající právní úprava je nicméně předně obecně neproporcionální tím, že na jedné straně stanoví povinnost podrobit se očkování z důvodu veřejného zájmu na ochraně veřejného zdraví, ale na druhou strany neobsahuje povinnost státu plně odpovídat za veškeré újmy na zdraví způsobené očkováním, které byl jednatel povinen strpět z důvodů veřejného zájmu. I očkování plně lege artis může mít v určitých případech velmi neblahý vliv na zdraví jednotlivců, kteří jej musí ze zákona strpět. Pak však musí být jasně stanoveno, že oběť ve prospěch veřejného zájmu, která prokáže spojitost mezi újmou a povinným očkováním, musí být odškodněna, a to ze zákona. Podle stávající právní úpravy však neodpovídá lékař ani výrobce vakcíny za důsledky lege artis provedeného očkování. Nový občanský zákoník a zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, správně omezily odpovědnost za lékařské úkony, při nichž škoda na zdraví vznikne z důvodů aplikace nějaké chemické látky, nicméně u negativních důsledků očkování jde o jakousi „expropriaci“ zdraví jednotlivce ve prospěch veřejného zájmu, která by měla být vždy plně odškodněna. Zahraněční úpravy tuto výslovnou odpovědnost za újmu upravují, standardní občanskoprávní náhrada škody totiž v těchto případech není použitelná, neboť újma ve výjimečných (ale experty připouštěných) případech vznikne i při zachování všech povinností, tudíž dojde k újmě, aniž by ji však způsobil jakýkoli protiprávní krok poskytovatele zdravotnické péče, výrobce vakcíny či státu. Například v USA zákon stanoví povinnost státu odškodnit

za nežádoucí účinky vakcíny bez ohledu na zavinění, a to i u očkování, která jsou pouze doporučována. Zákon dokonce uznává těžkosti s prokazováním příčinné souvislosti, a proto u stanovených účinků prokázání jejich příčinné souvislosti s očkováním nevyžaduje. Tabulka, která je součástí zákona, stanoví výčet nežádoucích účinků a doby od očkování, do kterých musí nastat. Za splnění těchto podmínek automaticky náleží odškodnění bez dalšího dokazování (viz 42 U. S. Code, Sec. 300aa-14). Obdobná legislativa a odškodňovací programy, byť v podrobnostech odlišné jsou vždy založeny na objektivní odpovědnosti, existují v desítkách dalších zemí, včetně těch, kde je očkování pouze dobrovolné (například Německo, Rakousko, Finsko, Švédsko, Norsko, Francie, Švýcarsko, Itálie, Slovinsko, Velká Británie atd.).

23. Nález tedy správně v bodě 87 dovozuje, že legislativa by měla zvážit doplnění právní regulace očkování o úpravu odpovědnosti státu za negativní následky očkování. Skutečnost, že stávající úprava toto odškodnění nezajišťuje, však nelze odbýt pouhým obiter dicto, neboť jde o integrální součást proporcionality úpravy očkování. Jinak řečeno, pokud má dítě podstoupit povinné očkování v zájmu společnosti, musí být v případě negativních zdravotních následků jeho oběť ve prospěch společnosti automaticky ze zákona kompenzována; jen tak je dodržena rovnováha mezi právem na tělesnou integritu na straně jedné a ochranou veřejného zdraví a ochranou práv druhých na straně druhé. Není-li zákonem jednoznačně zajištěné, že bude oběť negativních následků povinného očkování vždy odškodněna, pak je to ona, která musí nést nadměrné (nepřiměřené) břemeno ve prospěch veřejného zdraví. To, že možnost domoci se v této situaci kompenzace je součástí posuzování přiměřenosti úpravy povinného očkování, připouští i judikatura ESLP (viz rozhodnutí *Salveti proti Itálii* ze dne 9. 7. 2002 č. 42197/98). Zároveň požadavek zákonného nároku na kompenzaci vyplývá z čl. 24 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, která je součástí ústavního pořádku [nález sp. zn. III. ÚS 449/06 ze dne 3. 2. 2011 (N 10/60 SbNU 97)], podle kterého osoba, která utrpěla újmu způsobenou zákrokem, má nárok na spravedlivou náhradu škody za podmínek a postupů stanovených zákonem. Důvěřuji české justici, že by snad našla i bez této výslovné zákonné úpravy nějakou cestu, jak by se poškození náhrady újmy dobrali, avšak stávající úprava (resp. absence této úpravy) staví osoby podléhající očkovací povinnosti do nepřijatelné právní pozice – dojde-li k nenapravitelnému zdravotnímu postižení očkovaného dítěte, může je čekat bez jasného výsledku mnoho let soudních pokusů.

24. Dále podotýkám, že v testu proporcionality je v případě povinného očkování vždy potřeba se velmi důkladně zabývat řádným odůvodněním výběru nemocí, proti nimž bude stanoveno povinné očkování. Již samotné mezinárodní srovnání prokazuje, že počet nemocí, proti nimž je očkování

v České republice povinné, výrazně převyšuje počet nemocí, pro něž je určena potřeba očkování v jiných evropských zemích (výjimkou jsou některé státy na východ od nás). Test proporcionality je nutno provést u každé jednotlivé nemoci zvlášť, neboť povinnost očkování proti každé jednotlivé nemoci je samostatným zásahem do práva na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 odst. 1 Listiny.

25. Jako příklad aplikace posledního kroku testu proporcionality lze uvést plošnou očkovací povinnost proti hepatitidě typu B, u které lze vážně pochybovat, že je přiměřená. Tato nemoc je totiž přenositelná pouze tělesnými tekutinami, tedy v praxi nejčastěji sexuálním stykem či kontaminací krve, například skrze používání společných injekčních stříkaček u drogově závislých. Byť existuje teoretická možnost přenosu ze slin infikovaného jedince skrze silné kousnutí, jsou tyto případy velmi vzácné až ojedinělé (Hui, Alex Y. et al. Transmission of hepatitis B by human bite – Confirmation by detection of virus in saliva and full genome sequencing. *Journal of Clinical Virology*, Volume 33, Issue 3, 254–256). Její přenositelnost u malých dětí je tedy velmi omezená. Z toho důvodu plošné očkování již u batolat je schopno dosáhnout sledovaného cíle ochrany veřejného zdraví a ochrany práv druhých jen ve velmi omezené míře. Na druhé straně je nutno vzít v potaz nežádoucí účinky očkování proti hepatitidě B. Podle vědecké studie, kterou předkládají stěžovatelé v replice, statisticky každý rok v České republice očkování proti hepatitidě typu B může způsobit sedmi dětem závažné a doživotní postižení. Poměřování protichůdných zájmů tedy vyznívá spíše proti proporcionalitě povinného plošného očkování proti hepatitidě B.

26. Proto není s podivem, že než bylo povinné očkování proti této nemoci zavedeno, odborná analýza Státního zdravotního ústavu zavedení plošného povinného očkování nedoporučila. Z jakého důvodu byla tedy povinnost stanovena, nevíme, což je právě i důsledkem skutečnosti, že povinnost je stanovena pouze vyhláškou bez jakékoliv veřejné debaty v Parlamentu, důvodových zpráv atd. Vláda ve svém vyjádření k ústavní stížnosti povinnost očkování proti hepatitidě B ospravedlňuje pouze tím, že v případě infekce malých dětí je riziko vážného průběhu nemoci mnohem vyšší. Tento argument však souvisí s ochranou veřejného zdraví pouze omezeně. Primárně se totiž týká ochrany individuálního zdraví nakažené osoby. Přitom pro ochranu veřejného zdraví je mnohem podstatnější otázka přenositelnosti nemoci. Za těchto okolností nelze dospět k závěru o proporcionalitě povinnosti očkování proti hepatitidě B. Přitom je samozřejmé, že opodstatněnost zásahu do základního práva a jeho přiměřenost musí prokázat ten, který do něj zasahuje, tedy v tomto případě Ministerstvo zdravotnictví.

27. Závěrem je nutno zmínit, že jedním z povinných očkování je i očkování proti tetanu, které vůbec neohrožuje svou nakažlivostí od jednoho

dítěte ostatní děti. U tohoto očkování tedy není ve hře ani zájem na ochraně veřejného zdraví, ani na ochraně práv druhých. Důvodem zavedení očkovací povinnosti v tomto případě je tedy zřejmě ochrana dětí před rozhodnutím rodičů. Dochází tím k zásahu do rodinných vztahů a rodičovských práv (čl. 8 Úmluvy a čl. 10 a 32 Listiny), aniž by to bylo předmětem politické deliberace v Parlamentu – zda si politická většina v naší zemi myslí, že stát ví lépe, co je pro děti dobré, než jejich rodiče. Test proporcionality by pak v tomto případě musel být ještě o něco přísnější s přihlédnutím k tomu, že zde proti sobě stojí práva rodičů rozhodovat o svých dětech proti státem stanovenému a chráněnému právu dítěte (jehož ochrana i proti ostatním škodlivým rodičovským zásahům je ostatně zajištěna klasickými odpovědnostními nástroji veřejného i soukromého práva).

28. S politováním konstatují, že většina v nálezu žádné výše uvedené úvahy o proporcionalitě současné úpravy očkovací povinnosti neprovedla. Poměrování protichůdných zájmů činěné v bodech 78–84 nálezu je velmi povrchní a fakticky žádný test proporcionality není proveden. Odůvodnění jen odkazuje na tři doporučení mezinárodních orgánů a statistiky poklesu nemocnosti u tří nemocí po zavedení plošného očkování. Statistiky jsou v analýze proporcionality jistě relevantní, avšak týkají se pouze tří nemocí z devíti a navíc dokazují pouze potenciální účinnost vakcinačních programů, což je však pouze jeden z faktorů v poměrování. K mezinárodním doporučením odkazovaným v odůvodnění v bodech 81–83 lze uvést, že ty se týkají pouze obecně vhodnosti očkovacích programů. Ani jeden z uvedených dokumentů však nedoporučuje, aby očkování bylo povinné, a už vůbec nedoporučuje, že má být povinné očkování proti devíti nemocem, jak je tomu v České republice. S ohledem na příklad hepatitidy B zmíněné výše lze také poznamenat, že očkování proti této nemoci žádný z těchto dokumentů ani nezmiňuje. Z těchto dokumentů tedy lze o proporcionalitě české úpravy povinného očkování dovést pouze velmi málo, pokud vůbec něco.

29. Stále nelze opomenout, že v nyní posuzované věci jde o zásah do práva na nedotknutelnost osoby, což je, jak i nálezu nakonec konstatuje, jedno z předních základních lidských práv (bod 56). Jako takové musí mít mnohem rigoróznější ústavní přezkum, než jaký nalezneme v tomto nálezu.

5. Shrnutí

30. Současnou českou právní úpravu povinného očkování shledávám v rozporu se základním právem na nedotknutelnost osoby, neboť rozsah povinného očkování je zcela ponechán na vůli Ministerstva zdravotnictví a není stanoven zákonem, jak vyžaduje Listina. Zároveň v současné době právní úprava ani nespňuje požadavek přiměřenosti zásahu do základního práva, neboť sledovaného cíle (ochrany veřejného zdraví) by šlo dosáhnout

nout ve stejné míře šetrnějšími prostředky, při kterých by výběr vakcíny a dávkování byl ponechán na samotných rodičích po konzultaci s lékařem; současná právní úprava neobsahuje objektivní odpovědnost státu za škodu na zdraví jedince, který se podrobil povinnému očkování; a nakonec výčet nemocí, proti kterým je povinné očkování stanoveno, je nadměrný, neboť u všech není tato povinnost dostatečně odůvodněna ochranou veřejného zdraví.

31. Bohužel v této věci většina Ústavního soudu spíše hodnotila kvalitu zdravotnické péče v České republice či soudila rodiče, kteří svou kritikou stávající očkovací povinnosti v České republice mohou vystavit riziku své či cizí děti, což však není úkol strážce ústavnosti. Ústavní soud tak podle mého názoru nedostál své povinnosti bez předsudků a z pohledu své odbornosti posoudit ústavní konformitu napadené právní úpravy jako ve všech ostatních případech.

Č. 17

**K zákonem uložené povinnosti mlčenlivosti rozhodce
K otázce zapůjčení rozhodčího spisu exekučnímu soudu**

Protože obecné soudy nedostály své povinnosti vypořádat se řádně s námitkami uplatněnými stěžovatelem (rozhodce), v důsledku čehož stěžovateli řádně neosvětlily, z jakého důvodu vyžadují splnění jeho ediční povinnosti v exekučním řízení (aniž by vyčkaly na to, až bude zákonem stanoveným postupem zproštěn mlčenlivosti), porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) - ze dne 27. ledna 2015 sp. zn. III. ÚS 2588/13 ve věci ústavní stížnosti Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, IČO: 48435313, se sídlem Praha 1, Dlouhá 13, právně zastoupeného JUDr. Petrem Polednem, Ph.D., advokátem, se sídlem Praha 1, Maiselova 38/15, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 4. 6. 2013 č. j. 29 Co 295/2013-63, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jímž byla stěžovateli uložena pořádková pokuta ve výši 35 000 Kč za nevhovnění výzvě exekučního soudu k předložení rozhodčího spisu, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 4. 6. 2013 č. j. 29 Co 295/2013-63 bylo porušeno základní právo stěžovatele garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 4. 6. 2013 č. j. 29 Co 295/2013-63 se proto zrušuje.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu**

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 22. 8. 2013, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného usnesení

Krajského soudu v Praze ze dne 4. 6. 2013 č. j. 29 Co 295/2013-63 s tvrzením, že tímto rozhodnutím bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Ze spisu Okresního soudu Praha-východ sp. zn. 29 EXE 63/2013, který si Ústavní soud vyžádal, vyplynulo, že právě uvedený soud jako soud exekuční vyzval stěžovatele svým přípisem ze dne 5. 3. 2013 k zapůjčení rozhodčího spisu sp. zn. Rsp 3043/11, a to za účelem ověření splnění předpokladů pro nařízení exekuce, jejímž prostřednictvím se oprávněný domáhal uspokojení své pohledávky přiznané mu rozhodčím nálezem.

3. Na tuto výzvu stěžovatel reagoval dopisem ze dne 6. 3. 2013, v němž uvedl, že není oprávněn vyhovět výzvě exekučního soudu k předložení předmětného rozhodčího spisu, a to s poukazem na povinnost mlčenlivosti rozhodce zakotvenou v § 6 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o rozhodčím řízení“), podle něhož platí, že rozhodci jsou povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dozvěděli v souvislosti s výkonem funkce rozhodce, pokud nebyli této povinnosti zproštěni. Stěžovatel zároveň uvedl, že je připraven žádosti soudu vyhovět a požadovaný spis mu předložit, bude-li povinnosti mlčenlivosti zákonem předvídaným postupem zproštěn (viz § 6 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení).

4. V reakci na tento přípis byl stěžovatel dne 8. 3. 2013 exekučním soudem opětovně vyzván k zapůjčení předmětného rozhodčího spisu. Exekuční soud ve své výzvě odkázal na právní závěry vyplývající z usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 7. 4. 2011 sp. zn. 24 Co 3/2011, podle nichž je soud projednávající návrh na nařízení exekuce zásadně vždy oprávněn vyžádat si spis od orgánu či osoby, která exekuční titul vydala, a tato osoba je povinna soudu spisový materiál na jeho žádost zapůjčit. Právě uvedené pak dle názoru exekučního soudu platí též pro rozhodčí soud, neboť v této souvislosti se tento nemůže dovolat mlčenlivostí podle § 6 zákona o rozhodčím řízení. Stěžovatel byl zároveň poučen, že nesplní-li povinnost uloženou mu soudem, může mu být uložena pořádková pokuta do výše 50 000 Kč.

5. Na opakovanou výzvu stěžovatel reagoval přípisem ze dne 13. 3. 2013, v němž exekučnímu soudu sdělil, že požádal účastníky rozhodčího řízení o zproštění mlčenlivosti za účelem předložení spisu exekučnímu soudu. Dále uvedl, že v případě, kdy by tento souhlas účastníky udělen nebyl, požádá o zproštění mlčenlivosti předsedkyni Obvodního soudu pro Prahu 1.

6. Exekuční soud následně usnesením ze dne 3. 4. 2013 č. j. 29 EXE 63/2013-29 uložil stěžovateli pořádkovou pokutu ve výši 35 000 Kč. V odůvodnění tohoto usnesení exekuční soud uvedl, že stěžovatel svým postupem nepochybně ztížil postup v exekučním řízení, neboť přes opakované výzvy soudu nepředložil požadovaný rozhodčí spis. V dal-

ším odůvodnění pak exekuční soud zopakoval svou argumentaci stran oprávnění exekučního soudu vyžádat si nalézací spis od orgánu či osoby, která exekuční titul vydala, jemuž odpovídá povinnost tohoto subjektu žádosti exekučního soudu vyhovět (rozhodčí soud nevyjímaje), kterou již exekuční soud předestřel ve své opakované výzvě k předložení rozhodčího spisu ze dne 8. 3. 2013.

7. Proti tomuto rozhodnutí se stěžovatel odvolal. Kromě rozsáhlé argumentace stran výkladu příslušných právních předpisů upravujících povinnost mlčenlivosti rozhodce, dokazování v občanském soudním řízení a oprávnění soudů rozhodujících o návrhu na nařízení exekuce pak stěžovatel poukázal na právní závěry vyslovené v usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. 12. 2007 č. j. 20 Co 480/2007-69 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2012 č. j. 4 Cmo 104/2012-66 a dále odvolacímu soudu předložil kopii rozhodnutí předsedkyně Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 10. 5. 2013 Spr 688/2013, jímž tato stěžovatele zprostilá povinnosti mlčenlivosti pro účely zapůjčení předmětného rozhodčího spisu exekučnímu soudu.

8. Odvoláním napadené rozhodnutí však bylo usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 4. 6. 2013 č. j. 29 Co 295/2013-63 potvrzeno. Odvolací soud v odůvodnění tohoto usnesení poukázal na povinnost exekučního soudu zkoumat již ve stadiu rozhodování o nařízení exekuce exekuční titul z hlediska jeho vykonatelnosti. Dle názoru odvolacího soudu jsou soudy za účelem tohoto přezkumu vždy oprávněny vyžádat si dle § 275 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“) od příslušného orgánu či osoby spis, neboť jen na podkladě tohoto spisového materiálu může soud dospět k závěru, zda k exekuci navržené rozhodnutí je či není způsobilým exekučním titulem. Zákonem stanoveným oprávněním soudu postupovat podle § 275 odst. 2 občanského soudního řádu je pak dle názoru odvolacího soudu ze zákona prolomena případná povinnost mlčenlivosti. Pokud tedy stěžovatel nesplnil svou povinnost poskytnout exekučnímu soudu pro účely rozhodování v exekučním řízení svůj spis, pak svým postupem hrubě ztížil postup exekučního soudu v exekučním řízení. Předpoklady pro uložení pořádkové pokuty proto ve věci byly splněny. Ve vztahu k právním závěrům vysloveným v rozhodnutích, na která stěžovatel v odvolání odkazoval, odvolací soud uvedl toliko to, že těmito rozhodnutími není nikterak vázán, „neboť v českém právu neexistuje tzv. precedens, jak je tomu v právu anglosaském“.

II. Námitky obsažené v ústavní stížnosti

9. Posledně uvedené rozhodnutí stěžovatel napadl ústavní stížností. V jejím rámci uvedl, že obecné soudy chybně interpretovaly povinnost mlčenlivosti uloženou mu zákonem o rozhodčím řízení a nezohlednily limity

dokazování upravené v § 124 občanského soudního řádu, dle něhož platí: „Dokazování je třeba provádět tak, aby byla šetřena povinnost zachovávat mlčenlivost o utajovaných informacích chráněných zvláštním zákonem a jiná zákonem stanovená nebo státem uznávaná povinnost mlčenlivosti. V těchto případech lze provést výslech jen tehdy, jestliže vyslýchaného zprostil povinnosti mlčenlivosti příslušný orgán nebo ten, v jehož zájmu má tuto povinnost; přiměřeně to platí i tam, kde se provádí důkaz jinak než výslechem.“ Dle názoru stěžovatele obecné soudy právě uvedené ustanovení § 124 občanského soudního řádu, jakož i zákonnou povinnost mlčenlivosti rozhodce dle § 6 zákona o rozhodčím řízení při svém rozhodování nerespektovaly, přičemž zároveň nevysvětlily, z jakého důvodu tak činí. Stejný postup, který stěžovatel považuje za protizákonný, pak obecné soudy vyžadovaly i po stěžovateli, v důsledku čehož porušily jeho právo na spravedlivý proces.

10. Podáním ze dne 7. 3. 2014 pak stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud odložil vykonatelnost ústavní stížnosti napadeného rozhodnutí.

III. Vyjádření účastníků řízení

11. Ústavní soud si k obsahu ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníka řízení. Krajský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 4. 12. 2014 pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a navrhl, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

12. Protože Krajský soud v Praze ve svém vyjádření pouze odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, aniž by uvedl cokoli dalšího, a protože se Ústavní soud rozhodl z dále uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhovět, nezasílal již toto vyjádření stěžovateli k jeho replice.

IV. Právní posouzení věci Ústavním soudem

13. Ústavní soud předesílá, že o obdobné ústavní stížnosti téhož stěžovatele již v minulosti rozhodl svým nálezem ze dne 24. 6. 2014 sp. zn. I. ÚS 1647/13 [(N 130/73 SbNU 949), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>], na něž v podrobnostech odkazuje i v nyní souzené věci.

14. V nálezu ze dne 24. 6. 2014 sp. zn. I. ÚS 1647/13 se Ústavní soud nejprve zabýval otázkou vzájemného vztahu státem uznané mlčenlivosti rozhodců (či rozhodčích soudů), zakotvené v § 6 zákona o rozhodčím řízení, a oprávnění exekučního soudu přezkoumat před nařízením exekuce správnost potvrzení o vykonatelnosti všech titulů pro výkon rozhodnutí (§ 275 odst. 2 občanského soudního řádu). Ústavní soud přitom podrobně vysvětlil, z jakého důvodu má za to, že se ustanovení § 124 občanského soudního řádu ve spojení s § 6 zákona o rozhodčím řízení při posuzování předpokladů pro nařízení exekuce soudem před jejím vlastním nařízením, resp. před vydáním pověření ve smyslu § 43a odst. 3 zákona č. 120/2001

Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění účinném od 1. 1. 2013, (dále jen „exekuční řád“), neuplatní. Poukázal přitom na to, že opačný výklad (tj. výklad, podle něhož by i ve fázi, kdy soud před nařízením exekuce, resp. vydáním pověření dle § 43a odst. 3 exekučního řádu, ověřuje splnění podmínek pro její nařízení, bylo třeba aplikovat ustanovení § 124 občanského soudního řádu ve spojení s § 6 zákona o rozhodčím řízení) by byl v rozporu s účelem exekučního řízení, neboť povinný by se o exekuci dozvěděl již v okamžiku, kdy by byl rozhodcem vyzván ke sdělení, zdali souhlasí se zproštěním rozhodce mlčenlivosti pro účely exekučního řízení, tedy dříve, než dojde k nařízení exekuce na jeho majetek, a povinný, dosud neomezený v dispozici se svým majetkem, by tak mohl s tímto majetkem pořídit způsobem nepřipouštějícím exekuci a uspokojení oprávněného v exekučním řízení tím zmařit.

15. I přesto, že Ústavní soud dospěl v nálezu ze dne 24. 6. 2014 sp. zn. I. ÚS 1647/13 (viz výše) ohledně neaplikovatelnosti ustanovení § 124 občanského soudního řádu ve spojení s § 6 zákona o rozhodčím řízení ke stejnému závěru jako soudy obecné, rozhodl se v tehdy souzené věci přistoupit zároveň ke zrušení ústavní stížnosti napadeného rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty, a to z důvodu, že obecné soudy přistoupily k uložení pořádkové pokuty stěžovateli, aniž by ve svých rozhodnutích přesvědčivě vysvětlily, z jakých důvodů mají za to, že se ustanovení § 124 občanského soudního řádu ve spojení s § 6 zákona o rozhodčím řízení ve fázi rozhodování soudy o nařízení exekuce neuplatní, ačkoli tato námitka byla stěžovatelem v jeho podáních soudy opakovaně vznášena.

16. Ze stejného důvodu pak ke zrušení ústavní stížnosti napadeného rozhodnutí přistoupil Ústavní soud i v nyní souzené věci.

17. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně připomíná, že principu práva na spravedlivý proces odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit, přičemž se musejí vypořádat s námitkami uplatněnými účastníky řízení, a to způsobem odpovídajícím míře jejich závažnosti. Pakliže tak obecné soudy neučiní, založí tím nepřezkoumatelnost jimi vydaných rozhodnutí a zpravidla tak i jejich protiústavnost. Nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, přičemž zásada právního státu libovůli v rozhodování orgánů veřejné moci zakazuje [viz nálezy ze dne 14. 9. 2005 sp. zn. III. ÚS 183/03 (N 175/38 SbNU 399), ze dne 3. 10. 2006 sp. zn. I. ÚS 74/06 (N 175/43 SbNU 17), ze dne 23. 1. 2008 sp. zn. I. ÚS 2568/07 (N 20/48 SbNU 213) nebo ze dne 9. 4. 2008 sp. zn. I. ÚS 1589/07 (N 69/49 SbNU 45)].

18. Ústavní soud nemohl přehlédnout, že ani odvolací soud, ani soud prvního stupně se ve svých rozhodnutích o uložení pořádkové pokuty stěžovateli řádně nevypořádaly s jeho námitkou stran nutnosti aplikace ustanovení § 124 občanského soudního řádu ve spojení s ustanovením § 6

zákona o rozhodčím řízení, a to přesto, že se jednalo o námitku, jež byla jádrem argumentace stěžovatele a která byla stěžovatelem vznesena již v reakci na výzvu exekučního soudu k předložení rozhodčího spisu. Exekuční soud se ve svém usnesení omezil toliko na konstatování, že soud pojednávající návrh na nařízení exekuce je zásadně vždy oprávněn vyžádat si spis od orgánu či osoby, která exekuční titul vydala, a tento subjekt je povinen soudu na jeho žádost svůj spisový materiál zapůjčit, což platí i pro rozhodce či rozhodčí soud. Exekuční soud dále uvedl, že v této souvislosti se nelze dovolat mlčenlivosti podle § 6 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení, resp. § 129 občanského soudního řádu ve spojení s § 124 téhož zákona, aniž by však následně uvedl též to, proč je aplikace předmětných ustanovení vyloučena. Rovněž soud odvolací se k předmětné námitce řádně nevyjádřil, přičemž nikterak neosvětlil, z jakého důvodu se při přezkumu podmínek pro nařízení exekuce při současné aplikaci § 129 občanského soudního řádu neuplatní také ustanovení § 124 občanského soudního řádu. Odvolací soud ve vztahu k této námitce pouze poukázal na to, že povinnost předložit rozhodčí spis pro účely nařízení exekuce je logickým důsledkem povinnosti soudu přezkoumat exekuční titul z hlediska jeho vykonatelnosti, neboť bez znalosti rozhodčího spisu by exekuční soud nemohl dospět k závěru, zda k exekuci navržené rozhodnutí je či není způsobilým exekučním titulem. Byť se Ústavní soud s touto argumentací odvolacího soudu ztotožňuje, nepovažuje ji za dostatečnou. To proto, že na jejím základě neměl stěžovatel postaveno najisto, zda by v případě, kdy by výzvě k předložení spisu vyhověl (aniž by byl předtím předepsaným způsobem mlčenlivosti zproštěn), neporušil zákonem uloženou povinnost mlčenlivosti, jejímž porušením by se vystavoval nebezpečí vzniku odpovědnosti za škodu, již by porušením své mlčenlivosti mohl způsobit a jejíž náhrady by se poškozená strana rozhodčího řízení mohla po stěžovateli domáhat.

19. Odvolací soud se dle názoru Ústavního soudu řádně nevypořádal ani s odkazem stěžovatele na závěry vyplývající z usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2012 č. j. 4 Cmo 104/2012-66 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. 12. 2007 č. j. 20 Co 480/2007-69, v nichž tyto soudy vyslovily závěr, že i při uložení ediční povinnosti ve smyslu § 129 odst. 2 občanského soudního řádu je nutno šetřit zákonem uloženou povinnost mlčenlivosti rozhodce ve smyslu § 124 občanského soudního řádu ve spojení s § 6 zákona o rozhodčím řízení. Jediný argument odvolacího soudu, a sice že předmětnými rozhodnutími nejsou jiné soudy nijak vázány, neboť v českém právním řádu neexistuje tzv. precedens, jak je tomu v právu anglosaském, nepovažuje Ústavní soud (mj. s přihlédnutím k požadavku předvídatelnosti soudních rozhodnutí) za dostatečný.

20. Ústavní soud je toho názoru, že pokud obecné soudy stěžovatele řádně neosvětlily, z jakého důvodu trvají na splnění jeho ediční povinnosti

(a to aniž by byl stěžovatel předem zproštěn zákonem uznané mlčenlivostí), pak by nebylo spravedlivé setrávat ani na pořádkové pokutě, která stěžovateli byla za jeho jednání uložena.

21. *Obiter dictum* Ústavní soud dodává, že má za to, že stěžovateli bylo již v nálezu ze dne 24. 6. 2014 sp. zn. I. ÚS 1647/13 (N 130/73 SbNU 949) dostatečně podrobně osvětleno, z jakého důvodu má Ústavní soud za to, že výklad předmětných ustanovení občanského soudního řádu stran ediční povinnosti stěžovatele učiněný obecnými soudy je správný. Ústavní soud proto apeluje na stěžovatele, aby nadále poskytoval soudům rozhodujícím v exekučních řízeních (či v řízeních o výkonu rozhodnutí) potřebnou součinnost tak, aby těmto soudům nebylo znemožněno rychle a efektivně posoudit vykonatelnost stěžovatelem vydaných rozhodnutí, a nedocházelo tak k průtahům při nařizování exekuce, resp. při vydávání pověření k jejímu provedení dle § 43a exekučního řádu. V opačném případě by totiž Ústavní soud u vědomí toho, že stěžovateli se již v minulosti dostalo řádného odůvodnění ohledně nutnosti splnění jeho ediční povinnosti ve fázi nařizování exekuce i bez zproštění zákonem uložené mlčenlivosti, nemohl případně další ústavní stížnosti stěžovatele směřující proti rozhodnutí soudů o uložení pořádkové pokuty za nesplnění této ediční povinnosti vyhovět.

V. Závěr

22. Protože obecné soudy v nyní souzené věci nedostály své povinnosti vypořádat se řádně s námitkami uplatněnými stěžovatелеm, v důsledku čehož stěžovateli řádně neosvětlily, z jakého důvodu vyžadují splnění jeho ediční povinnosti (aniž by vyčkaly na to, až bude zákonem stanoveným postupem zproštěn mlčenlivostí), porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto stěžovateli vyhověl a napadené rozhodnutí z tohoto důvodu dle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

23. Návrhu na odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí Ústavní soud nevyhověl, neboť před rozhodnutím ve věci samé pro takovýto výjimečný postup neshledal důvody ve smyslu ustanovení § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu a stěžovatel ostatně kromě obecných důvodů žádné specifické důvody nepředložil.

Č. 18

K právu účastníka řízení vyjádřit se k právnímu názoru odvolacího soudu odlišnému od právního názoru soudu prvního stupně

K nedostatku pasivní legitimace účastníka řízení

Podle § 219 o. s. ř. má odvolací soud potvrdit i rozhodnutí soudu prvního stupně, které je postaveno na nesprávném právním názoru, avšak přesto je co do výroku správné. Nemohou-li účastníci předpokládat, zda odvolací soud zaujme jiný právní názor, má odvolací soud v zájmu předvídatelnosti svého postupu buď rozhodnutí soudu prvního stupně zrušit a vrátit mu věc k dalšímu projednání (připouští-li to důvody taxativně vypočtené v § 219a o. s. ř.), nebo seznámit účastníky se svým odlišným právním názorem, a dát jim tak příležitost se k tomuto názoru vyjádřit.

Za situace, kdy odvolací soud shledá, že řízení před soudem prvního stupně proběhlo na straně žalovaného s účastníkem, který nebyl ve věci pasivně legitimován, přičemž se nejednalo o pouhé nesprávné označení účastníka, nýbrž o zcela odlišný právní subjekt, tedy o vadu, kterou nebylo možno v rámci řízení odstranit, bylo namísto zrušení rozsudku soudu prvního stupně a vrácení mu věci k dalšímu řízení.

Postup, kdy odvolací soud dospěl k závěru o věcné správnosti výroku prvoinstančního rozhodnutí na základě odlišného právního posouzení pasivní legitimace žalovaného, s nímž však účastníky vůbec neseznámil a nedal jim příležitost se k němu vyjádřit, byl odepřením práva na právní slyšení ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) - ze dne 27. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 3330/13 ve věci ústavní stížnosti Michala Vaška, zastoupeného Mgr. Robertem Cholenským, advokátem, se sídlem Brno, Bolzanova 461/5, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2013 č. j. 30 Cdo 3257/2012-282, jímž bylo zamítnuto stěžovatelovo dovolání, a proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 2. 5. 2012 č. j. 44 Co 149/2011-262, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí stěžovatelovy žaloby, již se domáhal po městě Kuřim zaplacení částky 1 000 000 Kč jako zadostiučinění za nesprávný úřední postup Městského úřadu Kuřim při nařízení a provádění správní exekuce, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 2. 5. 2012 č. j. 44 Co 149/2011-262 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 a v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 2. 5. 2012 č. j. 44 Co 149/2011-262 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2013 č. j. 30 Cdo 3257/2012-282 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 19. 11. 2013 se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť jimi bylo zasaženo do jeho ústavně zaručených základních práv zakotvených v čl. 10 odst. 1, 2 a v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v čl. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že posouzení věci obecnými soudy bylo provedeno v rozporu s výslovnou dikcí zákona, konkrétně s § 8 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, na jehož základě stěžovatel dovedl pasivní žalobní legitimaci města Kuřim (dále také jen „žalovaný“). Žaloba stěžovatele však byla zamítnuta, aniž by soudy poskytly přesvědčivé argumenty odůvodňující závěr, že si stěžovatel vyložil citované ustanovení nesprávně. Nárok stěžovatele je tak promlčen, současně mu bylo uloženo nahradit úspěšnému žalovanému městu Kuřim náhradu nákladů řízení v celkové výši 87 300 Kč a státu na nákladech řízení dalších 21 406 Kč. V takovém postupu spatřuje stěžovatel zásah do svého práva na ochranu právní jistoty a v důsledku toho pak zásah do práva na ochranu vlastnictví.

II.

3. Ve smyslu § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) umožnil Ústavní soud účastníkům řízení i městu Kuřim, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

4. K ústavní stížnosti se vyjádřil pouze Nejvyšší soud, který s odkazem na svou judikaturu a judikaturu Ústavního soudu setrval na svém závěru, že dovolání stěžovatele do výroku o náhradě nákladů řízení bylo zcela nepřipustné. Nejvyšší soud se proto domnívá, že napadeným rozhodnutím nebyla porušena základní práva stěžovatele, a navrhuje ústavní stížnost jako nedůvodnou odmítnout, případně zamítnout.

5. Ústavní soud zaslal uvedené vyjádření stěžovateli, aby se k němu mohl vyjádřit. Ve své replice stěžovatel konstatoval, že nemůže na vyjádření věcně reagovat, neboť se nezabývá podstatným důvodem ústavní stížnosti, nýbrž se věnuje víceméně formální vadě napadeného rozsudku.

III.

6. Z obsahu spisu Okresního soudu Brno-venkov sp. zn. 27 C 102/2007, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Rozsudkem Okresního soudu Brno-venkov ze dne 13. 12. 2010 č. j. 27 C 102/2007-226 byla zamítnuta žaloba stěžovatele, kterou se domáhal po městu Kuřim zaplacení částky 1 000 000 Kč jako zadostiučinění za nesprávný úřední postup Městského úřadu Kuřim, daný dle stěžovatele neoprávněně vedenou exekucí téhož úřadu. Rozsudek soudu prvního stupně napadl stěžovatel odvoláním, o kterém rozhodl Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 2. 5. 2012 č. j. 44 Co 149/2011-262 tak, že rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Proti rozsudku odvolacího soudu podal stěžovatel dovolání, které bylo ústavní stížností napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu ve věci samé zamítnuto, v části směřující proti výroku o nákladech řízení odmítnuto.

IV.

7. Podle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.

V.

8. Ústavní stížnost posuzoval Ústavní soud z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který není další instancí v systému obecného soudnictví (čl. 91 Ústavy), není soudem nadřazeným obecným soudům a obdobně orgánům veřejné moci a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že nepostupují v souladu s právy obsaženými v hlavě páté Listiny [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. S ohledem na zjištěné skutečnosti dospěl k závěru, že k výše uvedenému porušení práv obsažených v Listině opravňujícímú zásah Ústavního soudu došlo, byť z jiných důvodů, než které uváděl v ústavní stížnosti stěžovatel.

9. Soud prvního stupně posoudil žalobcovy nároky podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, a uzavřel, že požadavek stěžovatele

na zaplacení náhrady nemajetkové újmy ve výši 1 000 000 Kč odporuje dobrým mravům v situaci, kdy se stěžovatel záměrně vyhýbal splnění své povinnosti, jež mu byla uložena v řízení o přestupcích. Odvolací soud potvrdil zamítavé rozhodnutí soudu prvního stupně, ale po právní stránce věc posoudil jinak, když v odůvodnění svého rozsudku ze dne 2. 5. 2012 č. j. 44 Co 149/2011-262 uvedl, že město Kuřim nebylo v této věci pasivně legitimováno, a proto bylo namístež žalobu zamítnout. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že majetková exekuce obecně je zákonem připuštěným případem zbravení vlastnictví a jako taková je založena na veřejné ochraně vlastnictví a je typickým znakem výkonu veřejné moci ve smyslu § 1 odst. 1 a 2 zákona č. 82/1998 Sb. To platí i pro exekuci správní prováděnou v posuzovaném případě s odkazem na zákon č. 500/2004 Sb., správní řád. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, v § 95a přitom přímo stanoví, že působností stanovené obecnímu úřadu podle tohoto zákona jsou výkonem přenesené působnosti. Ze stejných závěrů vycházel v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí i dovolací soud, který stěžovateli vyložil, že jeho názor, že působnost obce může být různá při vydávání přestupkového rozhodnutí a jeho výkonu, je mylný. Na podporu svého závěru, že výkon rozhodnutí vydaného v působnosti obce patří rovněž do její přenesené působnosti, odkázal dovolací soud na související odbornou literaturu. Nejvyšší soud uzavřel, že za újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem Městského úřadu Kuřim v rámci výkonu přenesené působnosti by odpovídal stát v režimu zákona č. 82/1998 Sb., proto je správný závěr odvolacího soudu, že město Kuřim jako samosprávný územní celek není v této věci pasivně věcně legitimováno.

10. Podle § 219 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v tehdy platném znění, (dále též jen „o. s. ř.“) platí, že dospěje-li odvolací soud ke stejnému závěru (výroku) jako soud prvního stupně, byť na základě jiného právního posouzení, napadené rozhodnutí potvrdí. Nelze však souhlasit s postupem, jakým k potvrzujícímu rozhodnutí dospěl odvolací soud v souzené věci. V této souvislosti je namístež připomenout, že zákonem č. 59/2005 Sb., kterým se změnil občanský soudní řád a některé další zákony, byla překonána letitá judikatura Ústavního soudu, podle níž byla změna právního náhledu odvolacího soudu důvodem kasačního rozhodnutí odvolacího soudu. Tato novela omezila v zájmu zajištění rychlejšího průběhu řízení množství kasačních rozhodnutí odvolacích soudů tak, že odvolací soud má rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdit, je-li „ve výroku“ věcně správné. Tato zdánlivě nepatrná změna § 219 o. s. ř. však má významné a dalekosáhlé důsledky, neboť odvolací soud má potvrdit nejen rozhodnutí soudu prvního stupně, které je založeno na správných skutkových zjištěních a správném právním posouzení, ale kupř. i rozhodnutí, které je postaveno na nesprávném právním názoru, avšak přesto je co do výroku správné.

né. Nová úprava § 219 o. s. ř. ovšem nijak nezasáhla do zákazu tzv. překvapivých rozhodnutí, resp. do požadavku, aby rozhodnutí bylo pro účastníky předvídatelné. Předvídatelnosti rozhodnutí odvolacího soudu lze docílit nejen zrušením rozhodnutí soudu prvního stupně a vrácením věci k dalšímu řízení (což je nyní možné jenom z důvodů taxativně vypočtených v § 219a o. s. ř.), ale také tím, že odvolací soud seznámí účastníky se svým odlišným právním názorem a dá jim příležitost se k tomuto názoru vyjádřit. Účastník tak ví, že odvolací soud na věc nahlíží jinak, a může tomu přizpůsobit své právní a skutkové námitky. Nutnost zpřístupnění odchylného právního názoru účastníkům vyplývá i z faktu, že odvolatel svým odvoláním brojí proti určitému skutkovému stavu a jeho právnímu posouzení, jak k němu dospěl soud prvního stupně; druhá strana se potom vyjadřuje k argumentaci obsažené v odvolání. Argumentace odvolatele i protistrany se tedy vztahuje k napadenému prvoinstančnímu rozhodnutí, přičemž žádný z nich v době, kdy podává odvolání či vyjádření k němu, nemůže předpokládat, zda odvolací soud zaujme jiný právní názor, jakou bude mít tento právní názor podobu a jaké skutkové a právní důvody by z hlediska tohoto odlišného právního názoru měly být relevantní. Ze všech těchto důvodů lze uzavřít, že postup, kdy odvolací soud potvrdí rozhodnutí soudu prvního stupně, přičemž k závěru o věcné správnosti výroku (§ 219 o. s. ř.) dospěje na základě odlišného právního posouzení věci, s nímž však účastníky vůbec neseznámí a nedá jim příležitost se k němu vyjádřit, je odepřením práva na právní slyšení ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny.

11. Z vyžádaného soudního spisu vyplývá, že odvolací soud podle naznačených zásad nepostupoval, neboť v napadeném rozsudku dospěl k závěru o věcné správnosti rozsudku soudu prvního stupně, avšak na základě právního názoru zcela odlišného od názoru soudu prvního stupně, aniž tento svůj názor účastníkům zpřístupnil a dal jim možnost se k němu vyjádřit. Pro stěžovatele jako odvolatele bylo přitom velmi podstatné, zda má brojit proti názoru, že jednání žalovaného nebylo nesprávným úředním postupem, za který náleží stěžovateli jím požadovaná částka 1 000 000 Kč, či proti názoru, že žalovaný není ve věci pasivně legitimován. Na výše uvedené nemůže nic změnit ani skutečnost, že stěžovatel si byl otázky sporné pasivní legitimace žalovaného vědom, neboť na ni sám upozornil ve svém odvolání, ani to, že usnesením ze dne 18. 5. 2011 č. j. 44 Co 149/2011-244 Krajský soud v Brně dal účastníkům výslovně na vědomí, že se bude při svém rozhodování touto otázkou zabývat. Z takového procesního kroku totiž není zřejmé, jaký právní názor odvolací soud ohledně pasivní legitimace žalovaného vlastně zastával.

12. Postup odvolacího soudu taktéž není v souladu s § 219a odst. 1 písm. a) o. s. ř., ve smyslu kterého odvolací soud rozhodnutí zruší, jestliže jsou tu jiné vady, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci,

a za odvolacího řízení nemohla být zjednána náprava. Za situace, kdy odvolací soud dospěl k závěru, že řízení před soudem prvního stupně proběhlo na straně žalovaného s účastníkem, který nebyl ve věci pasivně legitimován, přičemž se nejedná o pouhé nesprávné označení účastníka, nýbrž o zcela odlišný právní subjekt, bylo namísto zrušení rozsudku soudu prvního stupně a vrácení mu věci k dalšímu řízení, neboť se nejedná o nedostatek, který by mohl být v odvolacím řízení odstraněn [§ 219a odst. 2 o. s. ř., a *contrario* § 220 odst. 1 písm. b) o. s. ř.]. Z důvodu popsaného procesního postupu soudů prvního i druhého stupně však nastal stav, kdy o nároku stěžovatele bylo meritorně rozhodnuto po dlouho trvajícím řízení zahrnujícím rozsáhlé dokazování a několik soudních jednání proti účastníku, který ve věci údajně nebyl pasivně legitimován. Jakkoli tuto procesní situaci způsobil do jisté míry sám stěžovatel, když v žalobě označil za žalovaného město Kuřim, nelze odhlédnout od skutečnosti, že soud prvního stupně o takto podané žalobě věcně rozhodl, stěžovatel tedy mohl mít důvodně za to, že o správnosti označení žalovaného nelze mít pochyb.

13. Ústavní soud uzavírá, že postupem odvolacího soudu bylo v projednávané věci porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces, neboť mu bylo zabráněno, aby jeho věc byla projednána stanoveným postupem u nezávislého a nestranného soudu. Jak již přitom Ústavní soud uvedl ve svém nálezu ze dne 25. 9. 1997 sp. zn. IV. ÚS 114/96 (N 114/9 SbNU 71), právo plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny, totiž právo na řádný a spravedlivý proces, zahrnuje v sobě nejen právo na spravedlivý způsob vedení procesu, ale také právo na trvání procesu až do jeho ukončení zákonem předpokládaným způsobem.

14. Ústavní soud proto, aniž by se zabýval meritem věci, jehož projednání náleží obecným soudům, ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 2. 5. 2012 č. j. 44 Co 149/2011-262 zrušil. Nejvyšší soud, který, vázán dovolacími námitkami, se věcí zabýval meritorně, ústavně zaručená práva stěžovatele neporušil. Ústavní soud však přesto rozsudek dovolacího soudu zrušil, protože jeho existence by při zrušení jemu předcházejícího rozhodnutí – na které přitom procesně navazovalo – postrádala rozumný smysl. K námitce stěžovatele Ústavní soud v této souvislosti dodává, že není z pohledu ústavně zaručených práv stěžovatele rozhodné, zda Nejvyšší soud rozhodl o dovolání, pokud jde o náklady řízení, zamítavým či odmítavým výrokem, neboť dospěje-li Ústavní soud k závěru o odůvodněnosti ústavní stížnosti, jak tomu bylo např. v dané věci, projeví se tento jeho závěr i v rozhodnutí o nákladech řízení, které, pokud jsou dovoláním taktéž napadeny, tvoří s řízením ve věci samé nedílný celek.

Č. 19

K úhradě nákladů exekuce soudnímu exekutorovi při zastavení exekuce

1. Z ústavně konformní interpretace díkce § 89 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění platném do 31. prosince 2007, [viz např. stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 (ST 23/42 SbNU 545)] se podává, že na oprávněného by povinnost k náhradě nákladů exekuce měla být přenášena pouze ve zcela výjimečných případech. Nelze se ztotožnit s výkladem, dle něhož exekutor má mít vždy zajištěnu úhradu nákladů exekučního řízení. Je to exekutor, který má z úspěšného provedení exekuce zisk (odměnu), ale současně nese i riziko spočívající v tom, že majetek povinného nebude dostačovat nejen k uspokojení oprávněného, ale ani k náhradě nákladů exekuce, přičemž toto riziko nelze bezdůvodně přenášet na oprávněného.

2. Jen výrok rozhodnutí je způsobilý přivodit účinky, které zákon spojuje s jeho právní mocí a vykonatelností. Jestliže při přezkumu usnesení soudního exekutora v jeho výroku o nákladech exekuce odvolací soud převzal jako závazný závěr soudního exekutora o důvodu zastavení exekuce a otázku správného určení tohoto důvodu podle ustanovení § 268 odst. 1 občanského soudního řádu již dále nezkoumal, vyvodil vadný závěr o tom, kdo zastavení exekuce zavinil. Posoudil-li obecný soud vadně otázku procesního zavinění oprávněného na zastavení exekuce jako předpoklad pro uložení povinnosti oprávněnému k náhradě nákladů exekuce dle § 89 exekučního řádu, ve znění platném do 31. 12. 2007, porušil tím právo oprávněného na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Štírníčka a Jiřího Zemánka - ze dne 27. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 928/14 ve věci ústavní stížnosti obce Kyselka, IČO: 00254762, se sídlem Radošov 118, 362 72 Kyselka, zastoupené JUDr. Michaelou Kubsovou, advokátkou, advokátní kancelář se sídlem T. G. Masaryka 53, 360 01 Karlovy Vary, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 19. prosince 2013 sp. zn. 56 Co 551/2013 o povinnosti stěžovatelky jakožto oprávněné z exekuce zaplatit soudnímu exekutorovi

Mgr. Davidu Konczovi, Exekutorský úřad Cheb, náklady exekučního řízení, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 19. prosince 2013 sp. zn. 56 Co 551/2013 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 19. prosince 2013 sp. zn. 56 Co 551/2013 se ruší.

Odůvodnění

I.

Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 11. března 2014, se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, a to pro porušení čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené pro její podání zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Krajského soudu v Plzni pod sp. zn. 56 Co 551/2013.

Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že usnesením ze dne 12. srpna 2013 č. j. 074 EX 00879/04-078 rozhodl soudní exekutor Mgr. David Koncz, Exekutorský úřad Cheb, se sídlem 26. dubna 10, Cheb, pověřený provedením exekuce na základě usnesení Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 27. července 2004 č. j. 24 Nc 3057/2004-4, jímž byla nařízena exekuce podle vykonatelného rozhodnutí – příkazu Obecního úřadu v Kyselce ze dne 1. července 2003 sp. zn. 295/2003 tak, že exekuce se zastavuje (výrok pod bodem I), žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení o zastavení exekuce (výrok pod bodem II) a oprávněně (v řízení před Ústavním soudem „stěžovatelka“) uložil povinnost zaplatit soudnímu exekutorovi Mgr. Davidu Konczovi náklady exekuce ve výši 6 186,73 Kč, včetně DPH (výrok pod bodem III). Proti usnesení soudního exekutora Mgr. Davida Koncze, a to pouze proti výroku pod bodem III, podala oprávněná odvolání.

Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 19. prosince 2013 sp. zn. 56 Co 551/2013 bylo usnesení soudního exekutora Mgr. Davida Koncze ze dne 12. srpna 2013 č. j. 074 EX 00879/04-078 ve výroku pod bodem III potvr-

zeno (výrok pod bodem I) a ve výroku pod bodem II krajský soud rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

Krajský soud v Plzni v odůvodnění svého rozhodnutí poukázal na to, že náklady exekuce hradí exekutorovi zásadně povinný [§ 87 odst. 3 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění platném do 31. prosince 2007]. Oprávněnému lze uložit povinnost k náhradě nákladů exekuce (§ 89 exekučního řádu), jestliže při zastavení exekuce je z hlediska zásad uvedených v § 271 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále též jen „o. s. ř.“), osobou povinnou k náhradě nákladů exekučního řízení. Nelze-li oprávněnému přičítat zavinění, že exekuce byla zastavena, nelze oprávněnému povinnost k náhradě nákladů exekuce uložit a osobou povinnou k jejich náhradě exekutorovi může být jen povinný. V projednávané věci, uvedl krajský soud, však nastala jiná situace. Návrh na zastavení exekuce podala sama oprávněná, a byť odkázala na důvod zastavení exekuce uvedený v § 268 odst. 1 písm. e) o. s. ř., tj. nemajetnost povinného, soudní exekutor její návrh na zastavení exekuce posoudil podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. (prostřednictvím § 52 odst. 2 exekučního řádu) a důvodem zastavení exekuce, neboť v tomto směru již usnesení soudního exekutora nabylo právní moci, je odvolací soud vázán. Za této situace, dovodil krajský soud, nelze ve vztahu k povinnosti k úhradě nákladů exekuce soudnímu exekutorovi učinit jiný závěr než ten, že oprávněná zastavení exekuce zavinila, a je proto povinna tyto náklady exekuce soudnímu exekutorovi, ve výši soudním exekutorem uvedené a odpovídající § 11 odst. 3 a 4 vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů, uhradit. Krajský soud proto uzavřel, že usnesení soudního exekutora je v napadeném výroku pod bodem III věcně správné.

II.

V ústavní stížnosti stěžovatelka uvádí, že usnesení soudního exekutora Mgr. Davida Koncze, Exekutorský úřad Cheb, ze dne 12. srpna 2013 č. j. 074 EX 00879/04-078 jí bylo jako oprávněně doručeno teprve na základě její výzvy ze dne 12. listopadu 2013 až následující den 13. listopadu 2013, tedy tři měsíce po jeho vydání. Výrokem pod bodem I soudní exekutor vyhověl návrhu oprávněné a exekuci zastavil. Ve výroku pod bodem II rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů v řízení o zastavení exekuce. Proti výroku pod bodem III citovaného rozhodnutí, jímž jí byla uložena povinnost k náhradě nákladů řízení, podala stěžovatelka odvolání, ve kterém napadala nesprávné právní posouzení věci, zejména posouzení důvodu zastavení, neboť navrhovala zastavení s odkazem na ustanovení

§ 268 odst. 1 písm. e), nikoliv písmene c) o. s. ř. Stěžovatelka v podaném odvolání současně soudnímu exekutorovi vytýkala, že i když nesprávně posoudil důvod zastavení exekuce dle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř., tak jí i přesto neprokázal procesní zavinění na zastavení exekuce (nedbalost). Proto soud postupoval podle § 89 exekučního řádu nezákonně, jestliže jí uložil povinnost k náhradě nákladů exekuce, zvláště pokud vyšel z nesprávného právního posouzení důvodu zastavení.

Stěžovatelka namítá, že postup odvolacího soudu, pokud jde o přezkum výroku pod bodem I usnesení soudního exekutora, považuje za nezákonný, zasahující do jejich procesních práv. Odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí tvrdí, že důvodem zastavení exekuce je vázán, neboť v tomto směru již usnesení soudního exekutora nabylo právní moci. Stěžovatelka však připomíná, že výrokem pod bodem I soud rozhodl, že exekuce se zastavuje, a to bez bližší specifikace důvodu zastavení. Uvedeným výrokem bylo tedy návrhu stěžovatelky vyhověno, a vzhledem k tomu, že § 202 odst. 3 o. s. ř. výslovně nepřipouští podat odvolání jen proti důvodům rozhodnutí, pak své odvolání do výroku III usnesení soudního exekutora stěžovatelka rozšířila mimo jiné též o nesprávné právní posouzení důvodu zastavení exekuce. Stěžovatelka přitom vychází z ústavně konformní premisy, že nelze podat odvolání proti výroku rozhodnutí, kterým jí bylo vyhověno, a současně, že odvolání jen proti důvodům rozhodnutí není přípustné.

Stěžovatelka uvádí, že soudní exekutor dne 12. srpna 2013 exekuci zastavil za stavu, aniž by na pohledávku oprávněně nějakého plnění fakticky vymohl. Teprve následně (po vydání rozhodnutí), a to po více jak jednom roce od vymožení částečného plnění, vydal listinu nazvanou vyúčtování exekuce, datovanou dne 13. srpna 2013, na základě které „ex post“ provedl výplatu vymoženého plnění a která byla právní zástupkyní oprávněně připsána na bankovní účet teprve dne 15. srpna 2013, tedy až po vydaném usnesení o zastavení exekuce. Oprávněná s ohledem na shora uvedené, kdy soudní exekutor prioritně na pohledávku oprávněně ničeho nevymohl, považuje důvod pro zastavení podle § 268 odst. 1 písm. e) o. s. ř. za zcela opodstatněný. Stěžovatelka je toho názoru, že uvedený postup soudního exekutora zasahuje do jejího ústavně zaručeného práva na legitimní očekávání zákonného postupu a do práva na spravedlivý proces.

Dále stěžovatelka namítá neodůvodněný postup soudního exekutora týkající se vyplacení, resp. nevyplacení, vymoženého částečného plnění, které bylo právní zástupkyní stěžovatelky připsáno na bankovní účet teprve dne 15. srpna 2013, a to na základě listiny zvané vyúčtování exekuce, vydané dne 13. srpna 2013 (tedy až následující den po vydání usnesení o zastavení exekuce). Stěžovatelka tento postup považuje z důvodu zákonem stanovených lhůt za nezákonný, neboť exekutor tak učinil teprve na základě námítky stěžovatelky uvedené v návrhu na zastavení exekuce, a teprve

až po vydání usnesení o zastavení exekuce. Stěžovatelka má za to, že exekutor tak účelově konal pouze proto, aby zlegalizoval oprávněnost příznahových nákladů exekuce ve výroku III usnesení o zastavení exekuce.

Vadu rozhodnutí odvolacího soudu spatřuje stěžovatelka také v tom, že se při přezkumu exekučního spisu odvolací soud (stejně tak soudní exekutor) nezabýval pravomocným příkazem k úhradě nákladů exekuce ze dne 19. července 2012, jímž uložil povinnému povinnost k úhradě nákladů exekuce ve výši 6 135,60 Kč, a s tímto se ani v odůvodnění napadeného rozhodnutí nevypořádal.

Stěžovatelka dále namítá neodůvodněný postup soudního exekutora a jeho průtahy v řízení co do procesních lhůt pro doručování, když usnesení soudního exekutora Mgr. Davida Koncze, Exekutorský úřad Cheb, ze dne 12. srpna 2013 č. j. 074 EX 00879/04-078 bylo stěžovatelce doručeno až na její výzvu dne 13. listopadu 2013, tedy až po třech měsících od vydání.

Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud dále vyžádal vyjádření Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení a dále si vyžádal vyjádření Jiřího Štopfera (v řízení před krajským soudem v postavení povinného) jako vedlejšího účastníka řízení.

Krajský soud v Plzni ve svém vyjádření Ústavnímu soudu doručeném dne 7. ledna 2015 odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

Jiří Štopfer se k podané ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřil, a proto s ním Ústavní soud jako s vedlejším účastníkem řízení dále nejednal.

III.

Ústavní soud není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy České republiky) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti soudů je v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody.

Ústavní soud tedy přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející z hlediska stěžovatelkou v ústavní stížnosti uplatněných námitek a se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že soudní exekutor nesprávně posoudil důvod zastavení exekuce, když nesprávně stanovil důvod zastavení exekuce spadající pod § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř., zatímco stěžovatelka jako oprávněná svůj návrh na zastavení exekuce zdůvodnila ustanovením § 268 odst. 1 písm. e) o. s. ř. Stěžovatelka dále namítá, že přestože jí soudní exekutor neprokázal procesní zavinění na zastavení exekuce, uložil jí povinnost k náhradě nákladů exekuce. Krajskému soudu

pak stěžovatelka vytýká, že při přezkumu napadeného výroku o náhradě nákladů exekuce se odmítl zabývat důvodem zastavení exekuce, neboť výrokem o zastavení exekuce se cítil být vázán. Uvedený vadný postup soudu vedl k nesprávnému určení, kdo zastavení exekuce zavinil a kdo má nést náklady exekuce.

Ústavní soud se ve své dřívější judikatuře opakovaně zabýval rozhodováním soudů o náhradě nákladů řízení a jeho reflexí z hlediska zachování práva na spravedlivý proces a opakovaně k otázce náhrady nákladů řízení konstatoval, že tato problematika (odpovídající procesní nároky či povinnosti) zpravidla nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, obvykle nedosahuje intenzity zakládající porušení jejich základních práv a svobod [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98 ze dne 1. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 130/98 ze dne 27. 5. 1998, sp. zn. I. ÚS 30/02 ze dne 4. 2. 2003, sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (Ú 25/27 SbNU 307) a sp. zn. III. ÚS 255/05 ze dne 13. 10. 2005; dostupná na <http://nalus.usoud.cz>, stejně jako další rozhodnutí Ústavního soudu zde citovaná].

Ústavní soud ve své judikatuře rovněž opakovaně konstatoval, že rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně doménou těchto soudů; zobrazují se zde aspekty nezávislého soudního rozhodování. Ústavní soud není tudíž oprávněn v detailech přezkoumávat jednotlivá rozhodnutí těchto soudů o nákladech řízení (srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 457/05 ze dne 24. 11. 2005). Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případech extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo nastat v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen např. prvek svévole. Případy, kdy Ústavní soud ústavní stížnost proti pravomocným rozhodnutím obecných soudů o nákladech řízení připustil k věcnému posouzení, jsou výjimečné [např. nález sp. zn. II. ÚS 598/2000 ze dne 4. 7. 2001 (N 100/23 SbNU 23), sp. zn. III. ÚS 727/2000 ze dne 17. 5. 2001 (N 75/22 SbNU 145), sp. zn. III. ÚS 619/2000 ze dne 24. 5. 2001 (N 79/22 SbNU 165), usnesení sp. zn. I. ÚS 633/05 ze dne 10. 1. 2006].

Ačkoli tedy Ústavní soud ve své judikatuře dává najevo svou zdrženlivost ve vztahu k rozhodování obecných soudů v otázkách nákladů řízení (např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 426/03 ze dne 29. 9. 2003, sp. zn. III. ÚS 259/02 ze dne 13. 8. 2002 a další), v daném případě shledal důvod pro svůj zásah, a to s ohledem na níže uvedené.

V souzené věci stěžovatelka poté, co jako oprávněná zjistila, že povinný je nemajetný, podala návrh na zastavení exekuce z důvodu uvedeného v § 268 odst. 1 písm. e) o. s. ř. s tím, že v průběhu řízení se ukazuje, že výtěžek, kterého bude dosaženo, nestačí ani ke krytí jeho nákladů. Soudní exekutor však exekuci zastavil z důvodu uvedeného v § 268 odst. 1 písm. c)

o. s. ř. a povinnost k náhradě nákladů exekuce uložil oprávněné. S uvedeným závěrem stěžovatelka nesouhlasila a výrok pod bodem III, kterým soud stěžovatelce uložil povinnost zaplatit soudnímu exekutorovi náklady exekuce, napadla odvoláním. Protože výrokem pod bodem I o zastavení exekuce soudní exekutor stěžovatelce vyhověl a exekuci zastavil, nepodala stěžovatelka proti tomuto výroku odvolání. Odvolací soud v napadeném rozhodnutí konstatoval, že soudní exekutor návrh stěžovatelky na zastavení exekuce posoudil podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. (prostřednictvím § 52 odst. 2 exekučního řádu), a dále odvolací soud dovodil, že důvodem zastavení exekuce, neboť v tomto směru již usnesení soudního exekutora nabylo právní moci, je odvolací soud vázán. Za této situace, uvedl odvolací soud, nelze ve vztahu k povinnosti k úhradě nákladů exekuce soudnímu exekutorovi učinit jiný závěr než ten, že oprávněná zastavení exekuce zavinila, a je proto povinna tyto náklady exekuce soudnímu exekutorovi, ve výši soudním exekutorem uvedené a odpovídající § 11 odst. 3 a 4 vyhlášky č. 330/2001 Sb., uhradit.

Odvolání nelze podat proti rozhodnutí, kterým bylo odvolateli zcela vyhověno. Dle § 202 odst. 3 o. s. ř. není odvolání jen proti důvodům rozhodnutí přípustné. Protože jen výrok rozhodnutí je způsobilý přivodit účinky, které zákon spojuje s jeho právní mocí a vykonatelností, a protože prostřednictvím odůvodnění rozhodnutí soud jen sděluje své skutkové a právní závěry, které jsou vyjádřeny ve výroku, není odvolání přípustné též, směřuje-li jen proti důvodům rozhodnutí. Oprava odůvodnění rozhodnutí může být provedena jen postupem podle § 165 odst. 1 o. s. ř.

V souzené věci odvolací soud neval v úvahu skutečnost, že jen výrok rozhodnutí je způsobilý přivodit účinky, které zákon spojuje s jeho právní mocí a vykonatelností. Při přezkumu usnesení soudního exekutora v jeho výroku o nákladech exekuce odvolací soud převzal jako závazný závěr soudního exekutora o důvodu zastavení exekuce, správnost určení důvodu zastavení exekuce však již dále nezkoumal a z uvedeného pak vyvodil vadný závěr o tom, kdo zastavení exekuce zavinil.

Lze tedy shrnout, že pochybení Krajského soudu v Plzni spočívalo ve vadném posouzení otázky procesního zavinění stěžovatelky jako oprávněné na zastavení exekuce jako předpokladu pro uložení povinnosti oprávněné k náhradě nákladů exekuce dle § 89 exekučního řádu [viz shodně nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1327/10 ze dne 5. 10. 2011 (N 170/63 SbNU 3)].

Ústavní soud je toho názoru, že rozhodnutí odvolacího soudu se dostalo do extrémního rozporu s principy spravedlnosti a nelze je označit jinak než jako přepjatý formalismus. Krajský soud v Plzni svým postupem porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces, jež je garantováno čl. 36 odst. 1 Listiny, a ve svém důsledku krajský soud porušil i právo stěžovatelky vlastnit majetek zakotvené v čl. 11 Listiny.

Pro úplnost Ústavní soud uvádí, že ve svých četných nálezech [např. sp. zn. IV. ÚS 314/09 ze dne 5. 5. 2009 (N 110/53 SbNU 375), sp. zn. I. ÚS 969/09 ze dne 4. 6. 2009 (N 132/53 SbNU 665), sp. zn. II. ÚS 1303/09 ze dne 16. 9. 2009 (N 204/54 SbNU 531) nebo nověji sp. zn. I. ÚS 703/09 ze dne 21. 3. 2011 (N 48/60 SbNU 571) či sp. zn. III. ÚS 1907/10 ze dne 31. 8. 2010 (N 177/58 SbNU 551), sp. zn. II. ÚS 1327/10] dospěl k závěru, že z pohledu ústavně konformní interpretace intertemporality, založené novelou exekučního řádu zákonem č. 347/2007 Sb., jakož i ústavně konformní interpretace ustanovení § 89 exekučního řádu, ve znění platném do 31. prosince 2007, je třeba výkon rozhodnutí uskutečňovaný na základě usnesení soudu o nařízení výkonu rozhodnutí vydaného před účinností zákona č. 347/2007 Sb. posoudit dle exekučního řádu ve znění platném a účinném do 31. prosince 2007. Jinými slovy, s ohledem na judikaturu Ústavního soudu je třeba i zastavení exekuce a s tím související otázku nákladů řízení dle § 89 exekučního řádu posuzovat podle právní úpravy účinné do 31. prosince 2007.

Dle ustanovení § 89 exekučního řádu, ve znění platném do 31. prosince 2007, dojde-li k zastavení exekuce, může soud uložit oprávněnému, aby nahradil náklady exekuce.

Ústavněprávní interpretací dikce § 89 exekučního řádu, ve znění platném do 31. prosince 2007, se pak Ústavní soud zabýval v řadě svých rozhodnutí. Předmětná právní úprava byla jednoznačně vyložena ve stanovisku pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 (ST 23/42 SbNU 545) z něhož se podává, že na oprávněného by povinnost k náhradě nákladů měla být přenášena pouze ve zcela výjimečných případech. Výchoiskem pro tyto úvahy je, že oprávněný je procesní stranou, již svědčí plný úspěch ve věci (srov. § 142 odst. 1 o. s. ř.), jelikož nařízením exekuce bylo jeho návrhu vyhověno. V citovaném stanovisku se dále uvádí, že v situaci zastavení exekuce se na procesněprávní (nákladový) vztah mezi oprávněným a exekutorem vztahuje výslovně § 89 exekučního řádu. Zákon tak doplňuje § 271 o. s. ř. o úpravu nákladů, na něž občanský soudní řád pamatovat z povahy věci nemohl; otevírá (toliko) prostor pro vymezení procesního vztahu k dalšímu subjektu, jímž je exekutor, a to výlučně vůči oprávněnému, neboť co do povinného platí i zde princip vyjádřený v ustanovení § 87 odst. 3 exekučního řádu. Jinak pro rozhodování o nákladech exekuce, byla-li zastavena, platí kritéria obsažená v ustanovení § 271 o. s. ř. (§ 52 odst. 1 exekučního řádu). Výchoiskem je určení a hodnocení důvodů, pro něž k zastavení exekuce došlo, přičemž mezi hlediska zkoumání nenáleží majetnost, resp. nemajetnost povinného. Výjimkou je situace, kdy oprávněný nedbal požadavku náležité opatrnosti a uvážlivosti a návrh na nařízení exekuce podal, ačkoli mu byly k dispozici poznatky, z nichž se dal takový výsledek předvídat. Lze-li mu přičítat takovou účast na zastavení exekuce, nic nebrání (§ 89 exekučního řádu, § 271 o. s. ř.), aby byla oprávněnému

uložena povinnost nejen k náhradě nákladů povinného, nýbrž i nákladů exekuce ve prospěch soudního exekutora.

V nálezu sp. zn. III. ÚS 1226/08 ze dne 9. 10. 2008 (N 170/51 SbNU 85) Ústavní soud vyslovil, že je porušením čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny, jestliže obecný soud pomínul závěry stanoviska Ústavního soudu ze dne 12. září 2006 sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 a při rozhodování o nákladech exekuce v případě, že je exekuce zastavena pro nedostatek majetku na straně povinného, nezohlednil, zda lze na straně oprávněného spatřovat zavinění na zastavení exekuce (nerespektováním požadavku náležité opatrnosti a uvážlivosti). Ústavní soud rovněž akcentoval tezi, dle níž není porušením čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny, jestliže obecný soud při rozhodování o nákladech exekuce, v případě, že je exekuce zastavena pro nedostatek majetku na straně povinného, přičemž na straně oprávněného nelze shledat procesní zavinění za zastavení exekuce (při respektování požadavku náležité opatrnosti a uvážlivosti), nepřizná exekutorovi náhradu nákladů řízení vůči oprávněnému. Připomenul, že se nelze ztotožnit s interpretací, dle níž exekutor jako nositel veřejné moci, kterou je třeba vykonávat nezávisle, má mít vždy zajištěnu úhradu nákladů exekučního řízení. Ústavní soud zaujal názor, že je to exekutor, který má z úspěšného provedení exekuce zisk (odměnu), ale současně nese i riziko spočívající v tom, že majetek povinného nebude dostačovat k uspokojení oprávněného (ale i nákladů exekuce), přičemž toto riziko nelze bezdůvodně přenášet na osobu oprávněnou.

V obecné rovině pak Ústavní soud v nálezech sp. zn. IV. ÚS 1903/07 ze dne 15. 1. 2008 (N 12/48 SbNU 127) a sp. zn. IV. ÚS 2888/07 ze dne 12. 5. 2008 (N 84/49 SbNU 205) zformuloval zásadu, dle níž jen v situaci, kdy k objektivní skutkové okolnosti zastavení exekuce z důvodů nedostatku majetku povinného přistoupí i konkretizované okolnosti subjektivní povahy (procesní zavinění oprávněného), může být uložena povinnost náhrady nákladů řízení oprávněnému – procesní zavinění oprávněného nelze bez dalšího založit pouze na jeho dispozičním úkonu – návrhu na nařízení exekuce.

Z pohledu takto Ústavním soudem nastíněné ústavně konformní interpretace § 89 exekučního řádu, ve znění platném do 31. prosince 2007, nelze než uzavřít, že Krajský soud v Plzni svým rozhodnutím porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

Na základě výše uvedených skutečností Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl, a aniž se zabýval dalšími námitkami stěžovatelky obsaženými v ústavní stížnosti, podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 19. prosince 2013 sp. zn. 56 Co 551/2013 zrušil.

Č. 20

K výši odměny ustanoveného advokáta v občanském soudním řízení

Nesprávné určení časové působnosti právní normy [zde vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů] v případě určení odměny advokáta ustanoveného soudem představuje porušení práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Davida Uhlíře a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) – ze dne 28. ledna 2015 sp. zn. I. ÚS 196/14 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Zdeňka Pokorného, zastoupeného JUDr. Václavem Peňázem, advokátem, se sídlem advokátní kanceláře Pekařská 13, 602 00 Brno 2, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 21. 10. 2013 č. j. 15 Co 358/2013-259 a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 30. 8. 2013 č. j. 48 C 337/96-252, jimiž byla stěžovateli jakožto ustanovenému advokátovi přiznána odměna a náhrada hotových výdajů v nižší než nárokané výši.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 21. 10. 2013 č. j. 15 Co 358/2013-259 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 21. 10. 2013 č. j. 15 Co 358/2013-259 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Předchozí průběh řízení**

1. Včas učiněným podáním splňujícím i další náležitosti ústavní stížnosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí Městského soudu v Brně (dále jen „městský soud“) a rovněž v záhlaví citovaného usnesení Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“), neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho

právo pokojně užívat majetek garantované ustanovením čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a právo na spravedlivý proces obecně garantované ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, přiložených rozhodnutí a vyžádaného spisu vedeného u městského soudu pod sp. zn. 48 C 337/96 zjistil Ústavní soud následující. Městský soud ústavní stížností napadeným usnesením přiznal ustanovenému zástupci žalobce, tj. stěžovateli, odměnu a náhradu hotových výdajů ve smyslu ustanovení § 140 odst. 2 o. s. ř. v celkové výši 10 080 Kč. Ve svém odůvodnění soud uvedl, že vycházel z částky 28 000 Kč, která byla žalována, tj. vycházel z částky bez příslušenství, které však bylo rovněž žalováno. Stěžovatel jako ustanovený zástupce žalobce měl učinit ve věci čtyři úkony právní služby dle § 7 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Dále městský soud stěžovateli přiznal náhradu hotových výdajů dle § 13 odst. 1 a 3 advokátního tarifu.

3. Proti usnesení městského soudu podal stěžovatel odvolání, v němž usnesení soudu prvního stupně vytkl vady, které měly spočívat v nesprávném skutkovém zjištění a právním posouzení věci. Namítal, že městský soud opomenul zohlednit další úkony právní služby, které poskytoval na základě substituční plné moci udělené mu Mgr. Matúšem Bónou. Dále namítal, že městský soud nezohlednil úkony právní služby, které vykonal po datu 30. 10. 2009, a pochybil při stanovení tarifní hodnoty věci, neboť opomenul, že tarifní hodnota věci se určuje nejen z výše peněžitého plnění, ale i jeho příslušenství v době započetí úkonu právní služby. Stěžovatel uvedl, že vzhledem k proměnám příslušenství žalované částky v uplynulém čase se změnila i tarifní hodnota věci, a tedy i příslušná sazba mimosmluvní odměny. Krajský soud usnesení městského soudu změnil tak, že stěžovateli přiznal odměnu a náhradu hotových výdajů ve výši 12 440 Kč. V odůvodnění uvedl, že vyrovnání finančních závazků plynoucích ze substituční plné moci je plně v jejich kompetenci, nikoliv v kompetenci soudu. Dále uvedl, že městský soud postupoval zcela správně, když nepřihlédl k příslušenství, neboť tak by mohl postupovat pouze v případě, pokud by příslušenství bylo požadováno jako samostatný nárok, což však v přezkoumávané věci nebylo. Krajský soud však stěžovateli navýšil odměnu a náhradu hotových výdajů za další dva účelně vykonané úkony právní služby.

II. Argumentace stran

4. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti tvrdí, že mu krajský soud v rozporu s blíže nespecifikovanou právní úpravou nepřiznal odměnu a hotové výlohy za všechny provedené úkony právní služby a odmítl mu taktéž přiznat

odměnu a hotové výlohy za úkony poskytnuté v substituci předchozího ustanoveného advokáta. Dále stěžovatel namítal, že městský soud nestanovil správně tzv. tarifní hodnotu, a tedy ani sazbu mimosmluvní odměny za jednotlivé úkony právních služeb, neboť opomněl k peněžitému plnění ve výši 28 000 Kč připočíst příslušenství. Mimo tyto skutečnosti stěžovatel dále uvádí, že se krajský soud nevypořádal s jeho odvolacími námitkami, své právní závěry řádně neodůvodnil a chybně jej poučil o přípustnosti dovolání. Stěžovatel uvádí, že vytykávané jednání soudů, zejména soudu krajského, představuje extrémní vykročení z pravidel upravujících občanské soudní řízení, jakož i z interpretace a aplikace obecného práva hmotného, které nese prvky svévole. Tím měly soudy zasáhnout do stěžovatelova práva na spravedlivý proces a současně i do jeho ústavně chráněné majetkové sféry, neboť porušily jeho legitimní očekávání zmnožení majetku.

5. Ústavní soud si pro náležitě posouzení věci vyžádal od městského soudu příslušný spis a od účastníků řízení vyjádření. Městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 20. 10. 2014 plně odkázal na obsah rozhodnutí obsažených v příslušném spise. Krajský soud ve svém vyjádření ze dne 17. 20. 2014 rovněž v plném rozsahu odkázal na písemné odůvodnění ústavní stížnosti napadeného usnesení.

6. Vzhledem k obsahu vyjádření městského soudu a krajského soudu, kdy v něm Ústavní soud neshledal žádná nová tvrzení, skutečnosti nebo argumentaci, a také vzhledem k tomu, že ústavní stížnosti nakonec vyhověl, nepovažoval za nutné vyzvat stěžovatele k replice k uvedeným vyjádřením.

III. Řízení před Ústavním soudem

A. Dosavadní vybraná judikatura Ústavního soudu k přiznání odměny a náhrady hotových nákladů právních zástupců

7. Problematikou přiznání odměny a náhrady hotových výdajů ustanovených právních zástupců se Ústavní soud opakovaně zabýval. V nálezu ze dne 11. dubna 2006 sp. zn. IV. ÚS 763/05 [(N 82/41 SbNU 79)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu zde uvedená jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz> Ústavní soud konstatoval, že v případě ustanoveného právního zástupce se stát *de facto* ocitá v roli klienta, a tudíž i takový vzájemný vztah je nutno posuzovat podle příslušných ustanovení advokátního tarifu, jako relevantního způsobu vypořádání odměny právnímu zástupci. Jiný postup v takovém případě pravidla nelze považovat za správný a spravedlivý. Takový jiný postup je rovněž v rozporu se zněním ustanovení § 140 odst. 2 o. s. ř., které předpokládá, že „při určení náhrady hotových výdajů a odměny za zastupování se postupuje podle ustanovení zvláštního právního předpisu o mimosmluvní odměně“. Tato blanketová norma tak soudy určuje,

podle jakých pravidel má soud při určení náhrady postupovat. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2654/10 ze dne 17. května 2011 (N 94/61 SbNU 453) a nálezu sp. zn. II. ÚS 2873/11 ze dne 29. 3. 2012 (N 67/64 SbNU 759) Ústavní soud rovněž setrval na požadavku přiznání odměny ustanovenému právnímu zástupci dle advokátního tarifu. Opačný postup obecných soudů pak Ústavní soud kvalifikoval jako porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. náleze ze dne 2. března 2000 sp. zn. III. ÚS 269/99 (N 33/17 SbNU 235); náleze ze dne 25. února 2009 sp. zn. I. ÚS 92/08 (N 36/52 SbNU 367); náleze ze dne 11. června 2009 sp. zn. II. ÚS 2811/08 (N 141/53 SbNU 747)].

8. Podobně Ústavní soud postupoval i ve smyslu ochrany vlastnického práva stěžovatelů. V nálezu sp. zn. II. ÚS 1534/10 ze dne 27. června 2012 (N 126/65 SbNU 629) a nálezu sp. zn. III. ÚS 2801/11 ze dne 10. prosince 2013 (N 213/71 SbNU 501) setrval na již ustálené judikatuře a konstatoval, že uspokojení nároku na přiznání odměny ustanoveného advokáta spadá pod ochranu ústavně zaručeného práva na legitimní očekávání ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Dále Ústavní soud uvedl, že je-li advokát v občanském soudním řízení ustanoven zástupcem účastníka řízení, vzniká mu legitimní očekávání, že jeho odměna bude vypočtena na základě advokátního tarifu (viz shora citovanou část ustanovení § 140 odst. 2 části věty první za středníkem o. s. ř., případně § 1 odst. 3 advokátního tarifu), a jiný postup zásadně nelze připustit. Výjimku, která umožňovala postupovat dle vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, nelze aplikovat, neboť byla vzhledem ke své protiústavnosti zrušena nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. dubna 2013 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.).

B. Vlastní přezkum Ústavního soudu

9. Ústavní soud přezkoumal ústavní stížnost ve smyslu formálních podmínek, které na stížnosti klade zákon o Ústavním soudu, a shledal, že jsou splněny.

10. Ústavní soud především podotýká, že mu nepřísluší posuzovat otázku výše odměny ustanoveného advokáta v konkrétním případě, stejně jako jakoukoliv jinou otázku podústavního práva. Tím by nepřipustně rozšiřoval své pravomoci na úkor obecných soudů. Je právě věcí obecných soudů, aby určily výši odměny a přihlédly ke všem rozhodným a zákonem předvidaným skutečnostem (viz shora citovaný náleze sp. zn. II. ÚS 2873/11). Tímto limitem byl Ústavní soud vázán i při posouzení tohoto případu.

11. Poté, kdy se Ústavní soud seznámil s relevantními skutečnostmi, neshledal porušení postupu obecných soudů v případě vypořádání vztahu mezi stěžovatelem, dříve ustanoveným advokátem a obecnými soudy. Stěžovatel do doby, než byl ustanoven právním zástupcem, vystupoval jako zástupce v plné moci, nejprve mu dané žalobcem, posléze jiným advokátem, kterého soud ustanovil. Pokud stěžovatel vykonával v plné moci úkony za tohoto předchozího ustanoveného advokáta, je vše věcí jejich vzájemného ujednání, do kterého soudu nepřísluší bezdůvodně zasahovat. Obviňovat stát z nemravného zneužití skutečnosti a nemravného obohacení, jak stěžovatel ve své ústavní stížnosti emotivně uvádí, není namístě a tyto jeho námitky shledal Ústavní soud zjevně neopodstatněné. Vzhledem k tomu, že stěžovatel je advokátem, je také zjevně neopodstatněná jeho výtka stran nesprávného poučení o možnosti dovolání. Stěžovatel si měl být vědom ustálené praxe Ústavního soudu [viz např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 748/06 ze dne 3. prosince 2007 (v SbNU nepublikováno)], které setrvává na stanovisku, že není-li dovolání přípustné ze zákona, nemůže být jeho přípustnost založena v důsledku nesprávného poučení odvolacího soudu a nesprávné poučení není dostatečným důvodem pro jeho kasační zásah.

12. Jako zjevně neopodstatněná shledal Ústavní soud rovněž stěžovatelova tvrzení, která směřují k tomu, že se krajský soud nedostatečně vypořádal s jeho odvolacími námitkami, případně, že závěry soudu jsou neodůvodněné a nepřezkoumatelné. Rozhodnutí krajského soudu bylo shledáno jako prezkoumatelné a je z něj patrné, jakými úvahami byl soud při svém rozhodování veden – z ústavní stížnosti je patrné, že tyto úvahy byly zřejmé i stěžovateli, neboť je napadá. Případné související vady rozhodnutí, které Ústavní soud nakonec vedly k jeho zrušení, jsou uvedeny níže.

13. Námitku stěžovatele, která směřuje k nesprávnému stanovení tarifní hodnoty, a tedy nesprávnému použití právního předpisu krajským soudem, však Ústavní soud shledal jako důvodnou. Krajský soud stejně jako městský soud v odůvodnění svých rozhodnutí odkazují na žalovanou částku, avšak bez příslušenství. Právní úprava advokátního tarifu ke dni rozhodnutí městského soudu (tj. 30. 8. 2013) a krajského soudu (tj. 21. 10. 2013) skutečně obsahovala § 8 odst. 1, který zní: „Není-li stanoveno jinak, považuje se za tarifní hodnotu výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva v době započetí úkonu právní služby, jichž se právní služba týká; za cenu práva se považuje jak hodnota pohledávky, tak i závazku. Při určení tarifní hodnoty se nepřihlíží k příslušenství, ledaže by bylo požadováno jako samostatný nárok.“ Toto znění advokátního tarifu plyne ze změny provedené vyhláškou č. 486/2012 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2013. Do tohoto dne bylo nutné

postupovat tak, že se za tarifní hodnotu považuje výše peněžitého plnění, včetně příslušenství. (Ustanovení § 8 odst. 1 advokátního tarifu do 31. 12. 2012 znělo: „Není-li stanoveno jinak, považuje se za tarifní hodnotu výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva a jejich příslušenství v době započetí úkonu právní služby, jichž se právní služba týká; za cenu práva se považuje jak hodnota pohledávky, tak i závazku.“)

14. Stěžovateli je také nutné dát za pravdu, že tato vyhláška Ministerstva spravedlnosti současně obsahuje čl. II Přejícné ustanovení, který zní: „Za právní služby poskytnuté přede dnem nabytí účinnosti této vyhlášky přísluší advokátovi odměna podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., ve znění účinném do dne nabytí účinnosti této vyhlášky.“ Obecné soudy proto měly při stanovení odměny a náhrady hotových výdajů aplikovat i toto ustanovení, a určit, které úkony byly učiněny přede dnem nabytí účinnosti příslušné změny, tj. před 1. 1. 2013. V těchto případech bylo nezbytné použít znění ustanovení § 8 odst. 1 advokátního tarifu tak, že součástí peněžitého plnění, z něhož se určuje tarifní hodnota, je i příslušenství v době započetí úkonu právní služby. Opačný postup, tedy postup aplikovaný v ústavní stížnosti napadených rozhodnutích, je v rozporu s advokátním tarifem.

15. Součástí práva na spravedlivý proces je i očekávání, že soud bude aplikovat platné a účinné právo, čímž dostojí požadavkům na předvídatelnost rozhodnutí. To znamená, že orgány veřejné správy jsou povinny aplikovat vždy právo, které je účinné k rozhodnému okamžiku, a nikoli jen právní normy, které jsou účinné v okamžiku rozhodnutí. V tomto případě soudy zřejmě pominuly pravidlo obsažené v přechodných ustanoveních, a tím nesprávně určily časovou působnost aplikovaných právních norem, aniž by však svůj postup v tomto smyslu odůvodnily, či podložily odpovídající argumentací. Rovněž se soudy ve svém rozhodnutí blíže nezabývaly stanovením aktuální výše peněžitého plnění, z něhož je odvozena tarifní hodnota, což je rovněž v rozporu s pravidly danými advokátním tarifem.

16. Vzhledem ke shora uvedenému stanovisku Ústavního soudu, tedy, že se nezabývá konkrétní výší příslušné odměny ustanoveného advokáta, a také vzhledem k tomu, že stěžovatel nespécifikuje příslušný rozdíl mezi přiznanou odměnou a odměnou zjištěnou v souladu s právními předpisy, nezbylo Ústavnímu soudu než konstatovat zásah do stěžovatelova práva na spravedlivý proces. Současně však Ústavní soud neshledal porušení vlastnického práva, kterého se stěžovatel rovněž dovolává. Stěžovatel v tomto smyslu nepochybně měl určitá legitimní očekávání, jak vyplývá ze shora uvedených nálezů, avšak ve své stížnosti tato očekávání nijak blíže nespécifikuje, tedy nelze takový protiústavní zásah obecných soudů konstatovat.

17. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti z části vyhověl

a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí krajského soudu zrušil.

18. O ústavní stížnosti bylo rozhodnuto bez nařízení jednání, neboť Ústavní soud dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

19. Ústavní soud je toho názoru, že k efektivní nápravě konstatovaného porušení základních práv stěžovatele postačí dle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zrušit jen napadené rozhodnutí odvolacího soudu. Bude na odvolacím soudu, aby nově o odvolání, jímž je napadeno rozhodnutí soudu prvního stupně rozhodl. Jen na tomto soudu je, zda ve věci rozhodne sám či zda přistoupí ke kasaci rozhodnutí soudu prvního stupně. Z tohoto důvodu byl návrh stěžovatele týkající se zrušení rozhodnutí městského soudu odmítnut s odkazem na princip minimalizace zásahů Ústavního soudu do rozhodovací činnosti obecných soudů podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Č. 21

K požadavkům na dokazování ve sporech o tzv. bagatelní částky

Stěžovatel podle zjištění Ústavního soudu v řízení před soudem poté, co nebylo vyhověno jeho žádosti o odročení jednání z důvodu pracovní neschopnosti jeho právního zástupce, podal u soudu 4 dny před nařízeným jednáním písemné vyjádření, v němž uvedl tvrzení na svoji obranu a označil důkazy k prokázání těchto tvrzení, avšak soud se zmíněnými tvrzeními a důkazy stěžovatele vůbec nezabýval a rozhodl v neprospěch stěžovatele. Tímto postupem tak zatížil své řízení vadou, která již má, byť se jedná o tzv. bagatelní věc, ústavněprávní dimenzi. Z principů, na nichž je založen spravedlivý proces, nelze slevit ani u bagatelních věcí a ani u tohoto typu věcí nelze abstrahovat od zásady hodnocení důkazů, vyjádřené v § 132 o. s. ř. Ústavní soud respektuje nezávislost obecných soudů, avšak i ta se musí uskutečňovat nejen v zákonném, ale především v ústavním rámci (jehož součástí je i právo na spravedlivý proces), který musí vyloučit libovůli v rozhodování a musí také zajistit právně účinnou soudní ochranu, jejíž neodmyslitelnou součástí je právo na spravedlivé a vyčerpávající pojednání každé věci. Shora uvedeným postupem tak soud porušil základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Jelikož již tento závěr postačuje ke zrušení ústavní stížnosti napadeného rozsudku, další námitkou stěžovatele stran porušení jeho práva zaručeného čl. 37 odst. 2 Listiny se Ústavní soud nezabýval.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vlasty Formánkové a Vladimíra Sládečka – ze dne 2. února 2015 sp. zn. IV. ÚS 3252/14 ve věci ústavní stížnosti Jana Šorma, zastoupeného Mgr. Danielem Slavíkem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem v Praze 1, Haštalská 791/9, směřující proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. 25 C 348/2013 ze dne 14. července 2014 o stěžovatelově povinnosti zaplatit vedlejší účastníci neuhrazený televizní poplatek se zákonem úrokem z prodlení a náklady řízení, za účasti České televize, se sídlem v Praze 4, Na Hřebenech II 1132/4, zastoupené JUDr. Daliborem Kalcso, advokátem, advokátní kancelář se sídlem v Hradci Králové, Škroupova 719, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. 25 C 348/2013 ze dne 14. července 2014 bylo zasaženo do práva stěžovatele na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. 25 C 348/2013 ze dne 14. července 2014 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností podanou podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel s odkazem na porušení svého práva na soudní a jinou právní ochranu zaručeného čl. 36 až 40 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) domáhal zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí.

2. Ústavní soud zjistil, že ústavní stížností napadeným rozsudkem Obvodní soud pro Prahu 1 (dále jen „soud“) uložil stěžovateli zaplatit vedlejší účastníci částku 1 136,14 Kč, představující dlužný televizní poplatek a zákonný úrok z prodlení, a náklady řízení ve výši 4 300 Kč.

II.

3. Stěžovatel podle ústavní stížnosti s napadeným rozsudkem nesouhlasí a považuje jej za protiústavní a naprosto neodůvodněný.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že jednání v této věci bylo nařízeno na den 14. července 2014, přičemž dne 30. června 2014 odeslal právní zástupce stěžovatele soudu žádost o odročení jednání, a to z důvodu pracovní neschopnosti v důsledku zlomení obratle. Dne 9. července 2014 byla právnímu zástupci stěžovatele doručena odpověď soudu, ve které soud sděluje, že vzhledem k jednoduchosti věci a výši žalované částky soud nedoložené žádosti o odročení nevyhovuje. S ohledem na tuto skutečnost podle ústavní stížnosti zpracoval právní zástupce stěžovatele obratem vyjádření a navržení důkazů pro jednání ve věci, které dne 10. července 2014 odeslal na příslušný soud. V tomto svém vyjádření navrhoval i nové důkazy k prokázání svých tvrzení.

5. Stěžovatel namítá, že soud se vůbec jeho tvrzeními a důkazy, které dne 10. července 2014, tedy včas, předložil právní zástupce stěžovatele, nezabýval. V rozsudku je podle stěžovatele dokonce uvedeno, že žádné další důkazy účastníci včas nenavrhli, a soud proto další důkazy neprováděl. Stěžovatel dále namítá, že v řízení před soudem v důsledku výše uvedeného měla právo tvrzení a právo označit důkazy pouze vedlejší účastnice, čímž došlo k porušení ústavního práva žalovaného na rovnost účastníků v řízení

dle čl. 37 odst. 3 Listiny. Stěžovatel pak podle ústavní stížnosti rovněž neměl možnost být v řízení zastoupen svým advokátem, neboť ten byl dlouhodobě upoután na lůžko a soud odmítl jeho žádost o odročení jednání, přičemž s ohledem na krátký čas, který byl mezi odmítnutím žádosti o odročení jednání a nařízeným jednáním, nebyl právní zástupce žalovaného ani schopen zajistit za sebe substituci. Tím bylo podle stěžovatele porušeno i jeho právo zaručené čl. 37 odst. 2 Listiny.

III.

6. Ústavní soud si k ústavní stížnosti vyžádal vyjádření soudu a vedlejší účastnice řízení.

7. Soud zaslal vyjádření prostřednictvím předsedy senátu 25 C JUDr. Miloslava Sládka. K ústavní stížnosti samotné odkázal na napadený rozsudek, k průběhu řízení pak odkázal na obsah spisu. Dále uvedl, že právní zástupce stěžovatele žádal o odročení jednání z důvodu svého úrazu, nicméně tvrzení o pracovní neschopnosti nijak nedoložil, a proto soud jeho žádosti i s ohledem na výši žalované částky a dosavadní obranu žalovaného (že v bytě nebydlel) nevyhověl (což mu bylo sděleno připisem ze dne 8. července 2014) a jednal podle § 101 odst. 3 o. s. ř. v jeho nepřítomnosti. Další vyjádření zásadně měnící argumentaci stěžovatele s novými důkazními návrhy datované dnem 9. července 2014 pak bylo podle vyjádření soudci předloženo až po jednání dne 14. července 2014, takže se soud s ním nemohl vypořádat. Soud se proto podle vyjádření domnívá, že postupem soudu nebyla stěžovateli způsobena žádná újma, a to i s ohledem na zanedbatelný předmět řízení.

8. Vedlejší účastnice ve vyjádření k ústavní stížnosti uvádí, že je nedůvodná a že k namítanému porušení práv stěžovatele nedošlo. Podle vyjádření vedlejší účastnice je věcí stěžovatele a jeho právního zástupce, jak postupují, pokud jim soud sdělil, že jednání neodročí a žádosti nevyhovuje. Jistě podle vedlejší účastnice nic nebránilo substitučnímu zastoupení, či osobní účasti stěžovatele, a soud tak pouhým nevyhověním žádosti o odročení nemohl zbavit stěžovatele možnosti účastnit se řízení ani možnosti být zastoupen. Stejně tak podle vedlejší účastnice nelze z ničeho dovodit, že stěžovateli bylo odepřeno právo tvrzení a označení důkazů a že se s nimi soud nevypořádal. Z odporu stěžovatele, vyjádření vedlejší účastnice a z odůvodnění rozsudku je podle vedlejší účastnice zřejmé, že rozhodnutí nezáviselo na prokazování toho, kde žalovaný bydlí a zda vlastní televizní přístroj, ale záviselo na tom, zda stěžovatel se řádně odhlásil jako poplatník, či nikoli ve smyslu zákona č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatel podle vyjádření neprokázal, že jeho poplatková povinnost zanikla, soud své rozhodnutí náležitě zdůvodnil a tvrzená porušení ústavních

práv stěžovatele nelze z ničeho objektivně dovodit. Vedlejší účastnice navrhla, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

9. Vyjádření soudu a vedlejší účastnice bylo zasláno na vědomí a k případné replice stěžovateli. K vyjádření vedlejší účastnice, že si právní zástupce stěžovatele měl za sebe najít substituci, stěžovatel v replice opětovně uvedl, že s ohledem na krátký čas mezi odmítnutím žádosti o odročení jednání a nařízeným jednáním nebyl jeho zástupce schopen substituci za sebe zajistit, neboť šlo o čas letních dovolených, kdy žádný z kolegů ani zaměstnanců zástupce stěžovatele buď nebyl přítomen z důvodu dovolené v kanceláři, nebo neměl dostatečný časový prostor pro nastudování případu.

10. Stěžovatel dále replikuje, že jeho právní zástupce právě z důvodu, že se nikdo nemohl jednání účastnit, zpracoval obratem vyjádření a navržení důkazů pro jednání ve věci, které dne 10. července 2014 odeslal na soud, a to datovou schránkou, o čemž sám soud vede příčný záznam. Stěžovatel k tomu, že dle vyjádření soudu bylo soudci toto vyjádření předloženo až po jednání konaném dne 14. července 2014, upozorňuje na usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 15. července 2010 ve věci sp. zn. 9 Afs 28/2010, kde tento soud vyslovuje závěr, že podání prostřednictvím datové schránky vůči orgánu veřejné správy je učiněno okamžikem dodání datové zprávy do schránky orgánu veřejné moci, přičemž ve věci stěžovatele se tak stalo dne 10. července 2014. V citovaném usnesení Nejvyšší správní soud podle stěžovatele závěrem též konstatuje, že dodáním do datové schránky se podání fakticky nachází v dispoziční sféře orgánu veřejné moci a stěžovatel nemůže jít k tíži, že soudci bylo vyjádření, které i dle jeho slov zásadně mění argumentaci navrhovatele, s novými důkazními návrhy, předloženo až po jednání konaném dne 14. července 2014, přestože do dispoziční sféry soudu se dostalo již dne 10. července 2014. Soudce podle stěžovatele měl povinnost zkontrolovat, zda mu do skončení prvního jednání nebyla doručena žádná další vyjádření ani návrhy důkazů.

11. Ústavní soud rozhodoval v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu bez nařízení ústního jednání, neboť od tohoto jednání neočekával další objasnění věci a Ústavní soud neprováděl dokazování.

IV.

12. Ústavní soud přezkoumal v záhlaví citované rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Ústavnímu soudu nepřisluší, aby přezkoumával celkovou zákonost rozhodování obecných soudů a nahrazoval dokazování a hodnocení provedených důkazů. Přísluší mu však posoudit, zda v předchozím řízení nebyla porušena základní ústavní práva účastníka řízení.

14. Ze soudního spisu i z podání stěžovatele a soudu vyplývá, že v řízení před soudem stěžovatel poté, co nebylo vyhověno jeho žádosti o odroče-

ní jednání z důvodu pracovní neschopnosti jeho právního zástupce, podal u soudu 4 dny před nařízeným jednáním písemné vyjádření, v němž uvedl tvrzení na svoji obranu a označil důkazy k prokázání těchto tvrzení, avšak z odůvodnění ústavní stížnosti napadeného rozsudku i z vyjádření soudu k ústavní stížnosti je zřejmé, že soud se zmíněnými tvrzeními a důkazy stěžovatele vůbec nezabýval a rozhodl v neprospěch stěžovatele. Tímto postupem tak zatížil své řízení vadou, která již má, byť se jedná o tzv. bagatelní věc, ústavněprávní dimenzi, přičemž stěžovateli nemůže jít rozhodně k tíži, že soudci bylo předmětné vyjádření stěžovatele předloženo až po jednání konaném dne 14. července 2014. Z principů, na nichž je založen spravedlivý proces, nelze slevit ani u bagatelních věcí a ani u tohoto typu věcí nelze abstrahovat od zásady hodnocení důkazů, vyjádřené v § 132 o. s. ř. Ústavní soud respektuje nezávislost obecných soudů, avšak i ta se musí uskutečňovat nejen v zákonném, ale především v ústavním rámci (jehož součástí je i právo na spravedlivý proces), který musí vyloučit libovůli v rozhodování a musí také zajistit právně účinnou soudní ochranu, jejíž neodmyslitelnou součástí je právo na spravedlivé a vyčerpávající projednání každé věci. Shora uvedeným postupem tak soud porušil základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Jelikož již tento závěr postačuje ke zrušení ústavní stížnosti napadeného rozsudku, další námitkou stěžovatele stran porušení jeho práva zaručeného čl. 37 odst. 2 Listiny se Ústavní soud nezabýval.

15. Ústavní soud uzavírá, že v záhlaví citovaným rozhodnutím soudu bylo zasaženo do práva stěžovatele na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto Ústavní soud toto rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 22

K odůvodnění rozhodnutí dovolacího soudu a posouzení otázky zásadního právního významu

Ústavní soud podtrhuje závažnost otázek a důvodů, pro které podali stěžovatelé ústavní stížnosti, neboť podle § 237 odst. 3 o. s. ř. (ve znění účinném do 31. 12. 2012) byla otázkou zásadního právního významu zejména taková, kterou dosud dovolací soud nevyřešil a jež byla soudy rozhodována rozdílně nebo která byla sice dovolacím soudem vyřešena, ale měla být posouzena jinak. Pokud Nejvyšší soud při posuzování přípustnosti dovolání toto nerespektoval, dopouštěl se protiústavní svévolle. Ústavní soud na nemalou závažnost otázek nastolených stěžovateli usuzuje ještě z dalších okolností souzené věci, mimo jiné i z toho, že nejde o ojedinělý případ, ale o celou sérii soudních řízení, jež se týkají stejných účastníků, s v zásadě totožným skutkovým základem, avšak trpící nejednotnou rozhodovací praxí. Ústavní soud proto musí důrazně připomenout, že právní praxe vyžaduje odpovědi ze strany Nejvyššího soudu jako sjednocovatele judikatury. Tuto úlohu Nejvyšší soud musí plnit nejen v souvislosti s ochranou zákonných práv stěžovatelů jako akcionářů vedlejší účastnice, ale také – a to Ústavní soud zdůrazňuje – v souvislosti s povinností státu poskytnout těmto menšinovým akcionářům náležitou ochranu jejich ústavních práv, a to především práva vlastnit majetek podle čl. 11 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vlasty Formánkové a Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) – ze dne 3. února 2015 sp. zn. IV. ÚS 2722/13 ve věci ústavních stížností 1. Compas Capital Consult, s. r. o., se sídlem Frýdlantská 1237, Frýdek-Místek, IČO: 62301730, zastoupené Mgr. Bohdanou Šocovou, advokátkou, se sídlem Gajdošova 7, Brno, doručovací adresa Palackého 641/11, Olomouc, a 2. města Otrokovice, se sídlem náměstí 3. května 1340, Otrokovice, IČO: 00284301, zastoupeného JUDr. Ing. Pavlem Schreiberem, advokátem, se sídlem Jakubská 1, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2013 č. j. 29 Cdo 2876/2010-483, kterým byla odmítnuta dovolání stěžovatelů jako nepřípustná, usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. 2. 2010 č. j. 5 Cmo 172/2009-312, jimž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. 12. 2008 č. j. 50 Cm 95/2007, 50 Cm 97/2007-123, kterým byly mimo jiné zamítnuty návrhy stěžovatelů coby akcionářů na určení neplatnosti usnesení valné

hromady, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Vodovodů a kanalizací Zlín, a. s., se sídlem třída Tomáše Bati 383, Zlín, IČO: 49454561, zastoupené JUDr. Janem Nekolou, advokátem, se sídlem Trojanova 12, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2013 č. j. 29 Cdo 2876/2010-483 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2013 č. j. 29 Cdo 2876/2010-483 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnosti odmítají.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatelé v ústavních stížnostech navrhli zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť mají za to, že jimi došlo k porušení čl. 1 Ústavy, jejich ústavně zaručeného práva na soudní ochranu a spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a dále k porušení čl. 3 Listiny, jejich ústavně zaručeného práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě; podle druhého stěžovatele navíc došlo k porušení jeho ústavně zaručeného práva na samosprávu ve smyslu čl. 8, 100 a čl. 101 odst. 3 a 4 Ústavy.

2. Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené pro její podání zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

II.

3. Ústavní soud z obsahu spisového materiálu zjistil, že Krajský soud v Brně výše uvedeným usnesením mimo jiné zamítl návrhy stěžovatelů (ze dne 24. 8. 2007 a 28. 8. 2007) jako akcionářů vedlejší účastnice společnosti Vodovody a kanalizace Zlín, a. s., (dále jen „vedlejší účastnice“) na určení neplatnosti valné hromady vedlejší účastnice konané dne 30. 5. 2007 (výrok I) a zamítl také návrh stěžovatelky na přiměřené zadostiučinění ve výši 60 000 Kč (výrok II). Krajský soud uzavřel s tím, že ke dni konání valné hromady vedlejší účastnice povinnost nabídky převzetí nevznikla statutárně-

mu městu Zlín ani nikomu dalšímu, tj. malým obcím či jiným osobám jednajícím ve shodě. Statutární město Zlín proto bylo oprávněno vykonávat hlasovací práva spojená s vlastnictvím 488 378 ks akcií na jméno. Krajský soud se proto již nezabýval tvrzenou neplatností plných mocí pro zastoupení malých obcí na předmětné valné hromadě a nepřisvědčil ani tvrzeným speciálním důvodům neplatnosti části usnesení valné hromady.

4. Vrchní soud v Olomouci usnesením ze dne 23. 2. 2010 č. j. 5 Cmo 172/2009-312 potvrdil napadené usnesení soudu prvního stupně ve věci samé, tj. výše uvedené výroky I a II. Odvolací soud po částečném doplnění dokazování dovedl, že nebyly naplněny speciální důvody neplatnosti části usnesení valné hromady vedlejší účastnice týkající se souhlasu s prodejem akcií; nebylo ani prokázáno, že k prodeji části podniku a uzavření nájemních smluv vedlo to, že akcionáři uzavřeli zmíněné smlouvy s Českou spořitelnou, a. s., a že toto bylo jejich cílem; stěžovatelé tedy neprokázali jednání akcionářů, příp. dalších osob ve shodě k dosažení cíle předpokládaného zákonem a ani dosažení cíle jimi tvrzeného.

5. Nejvyšší soud usnesením ze dne 13. 6. 2013 č. j. 29 Cdo 2876/2010-483 dovolání stěžovatelů odmítl jako nepřipustná z důvodu absence zásadního právního významu napadeného rozhodnutí podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. (ve znění účinném do 31. 12. 2012; dále jen „o. s. ř.“). Dovolací soud mimo jiné k otázce neplatnosti plných mocí udělených obcemi České spořitelny, a. s., odkázal na své usnesení sp. zn. 29 Cdo 1259/2009; k otázce neplatnosti plných mocí pro rozpor se zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o obcích“) uvedl, že tato námitka stěžovatelům nepřísluší a k otázce povinnosti učinit nabídku převzetí a oznamovací povinnosti podle obchodního zákoníku (dále též jen „obch. z.“) konstatoval, že tyto námitky stěžovatelů se zakládají na odlišném právním posouzení a zejména odlišném hodnocení důkazů a skutkového stavu, přičemž hodnocení důkazů odvolacím soudem nelze s ohledem na zásadu volného hodnocení důkazů úspěšně napadnout žádným dovolacím důvodem.

III.

6. Stěžovatelé v ústavních stížnostech – po obsáhlejších rekapitulacích předcházejících řízení a informacích o skutkovém stavu – zásah do svého práva na spravedlivý proces spatřují v několika procesních pochybeních obecných soudů. V prvé řadě namítají překvapivost rozhodnutí vrchního soudu, který jako soud odvolací bez opětovného provedení všech relevantních důkazů či doplnění dokazování v odvolacím řízení sice potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně, avšak na základě zcela odlišného skutkového a právního závěru (soud prvního stupně uznal jednání ve

shodě, odvolací soud naopak ne), a to aniž by stěžovatele před vydáním rozhodnutí poučil o svém odlišném právním názoru.

7. Vrchní soud se podle stěžovatelů rovněž nevypořádal se všemi jejich právními argumenty a pominul mnohé důkazy provedené krajským soudem, čímž se dopustil svévole a založil nepřezkoumatelnost svého rozhodnutí. Stěžovatelé dále poukázali na to, že krajský soud a vrchní soud činily souhrnná skutková zjištění, přičemž z napadených rozhodnutí nevyplývá, o jaké konkrétní důkazní prostředky se učiněná zjištění opírají, což také vede k nepřezkoumatelnosti napadených rozhodnutí. Stěžovatelé upozornili na širší překvapivost rozhodnutí krajského i vrchního soudu, která jsou odlišná od jejich předchozích rozhodnutí ve věcech návrhů na vyslovení neplatnosti usnesení valných hromad vedlejší účastnice [v některých (v celkem pěti konkrétně uvedených) případech bylo návrhům stěžovatelů vyhověno a usnesení valných hromad zrušena], jakož i od následných rozhodnutí vrchního soudu (z roku 2012) v těchto věcech. Navíc jsou jmenovaná rozhodnutí rozporná také s judikaturou Nejvyššího soudu (co do otázek platnosti plných mocí a obcházení zákona), a to bez patřičného zdůvodnění tohoto odlišného přístupu.

8. Stěžovatelé se dále domnívají, že dovolací soud porušil zásadu dvojinstančnosti řízení, neboť se vyjádřil k některým otázkám dříve neprojednaným před nižšími soudy (aplikace zákona o obcích), a to bez toho, aby stěžovatelům umožnil se vyjádřit k daným názorům. Mimoto Nejvyšší soud nerespektoval specifika věci a při řešení některých otázek odkázal na rozhodnutí, která na projednávaný případ vůbec nedopadají.

9. Stěžovatelé v případě tvrzeného zásahu do jejich vlastnického práva poukazovali na to, že civilní soudy neposkytly řádnou ochranu vlastnictví k jejich akciím a aprobovaly jak obecně nezákonný postup vedoucí k znehodnocení společnosti, jejíž akcie stěžovatelé drží, tak konkrétně výkon hlasovacích práv neoprávněnými zástupci na valné hromadě. Stěžovatelé dále odkázali na ustanovení zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, o výlučných pravomocích zastupitelstva, mezi něž patří mimo jiné i rozhodování v některých otázkách účasti v obchodních společnostech. Obecné soudy ostatně nedokázaly aplikovat právní řád jako celek a zabývaly se toliko zákonem č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013, nehledíce na zákon o obcích jako na *lex specialis*. Nejvyšší soud se právě touto relevantní otázkou zákonnosti subdelegace (přenášení pravomoci zastupitelstva na jiné osoby) odmítl zabývat. Podle stěžovatelů tak celkově došlo nejen k založení nerovného obsahu práv spojených s vlastnictvím akcií, ale též k porušení ústavně zaručeného práva druhého stěžovatele na samosprávu ve smyslu čl. 8, 100 a čl. 101 odst. 3 a 4 Ústavy.

10. Obsah napadených rozhodnutí, průběh řízení před soudy všech instancí stejně jako obsah ústavních stížností netřeba dále podrobněji rekapitulovat, neboť jsou stěžovatelům i Ústavnímu soudu dostatečně známy.

11. Stěžovatel město Otrokovice (ve sdělení ze dne 30. 10. 2014) poukázal na to, že Ústavní soud nálezem ze dne 1. 10. 2014 sp. zn. I. ÚS 2723/13 (N 185/75 SbNU 59) totožným stěžovatelům [v důsledku zjištěného porušení jejich základního práva na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 Listiny] zčásti vyhověl a část napadených rozhodnutí zrušil; stěžovatel má za to, že uvedený případ s právě souzenou věcí souvisí v rovině věcné, časové i právní.

IV.

12. Účastníkům a vedlejší účastníci řízení byly v souladu ustanovením § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti zaslány k vyjádření.

13. Nejvyšší soud, Vrchní soud v Olomouci a obdobně i Krajský soud v Brně ve svých vyjádřeních odkázaly na odůvodnění napadených usnesení a případně také na obsah spisu (krajský soud). Proto nebyla vyjádření zaslána k příp. replice stěžovatelům.

14. Vedlejší účastnice řízení ve svém vyjádření v prvé řadě zdůraznila, že stížnosti nesměřují primárně k ochraně práva stěžovatelů na spravedlivý proces, popřípadě dalších ústavních práv, nýbrž jsou prostředkem, jak zvrátit konečný neúspěch ve věci. Proto se domnívá, že jsou dány důvody pro odmítnutí ústavních stížností. Dále vedlejší účastnice podala stručnou rekapitulaci předchozího soudního řízení a skutkového stavu; podrobněji (s odkazem na jednotlivá časová období) uvedla, proč v souzené věci nedošlo ani k jednání ve shodě, ani ke vzniku povinné nabídky převzetí (případně v době konání napadené valné hromady již tato povinnost zanikla). Vedlejší účastnice nesdílí námitky stěžovatelů týkající se porušení jejich práva na spravedlivý proces; rozhodnutí odvolacího soudu překvapivé nebylo a nebyla ani porušena zásada dvojinstančnosti řízení, neboť odvolací soud je oprávněn potvrdit ve výroku věcně správné rozhodnutí soudu prvního stupně, i když založí své rozhodnutí na zcela jiném právním posouzení. Odvolací soud navíc nerozhodoval bez nařízení jednání, odvolání bylo projednáváno veřejně za přítomnosti stěžovatelů, kteří tak měli možnost vyjádřit se ke všem prováděným důkazům. Ve vztahu k námitce stěžovatelů ohledně překvapivosti rozhodnutí krajského a vrchního soudu pro jejich názorovou odlišnost od předchozích rozhodnutí v obdobných věcech vedlejší účastnice upozornila na skutečnost, že ne ve všech obdobných věcech bylo návrhům stěžovatelů vyhověno. Odkazy stěžovatelů na pozdější judikaturu vrchního soudu (z roku 2012), v níž byla vyslovena neplatnost usnesení valných hromad, vedlejší účastnice považuje za zmatečné. Práva stěžovatelů konečně neporušil ani Nejvyšší soud, jestliže neodpověděl

na otázky mu předložené, neboť položené dotazy přesahovaly rámec přezkumu dovolacího soudu a vybočovaly z předmětu řízení posuzované nižšími soudy. Ve vztahu k námitkám týkajícím se hodnocení důkazů vedlejší účastnice poukázala na princip nezávislosti soudů a z něj vyplývající zásadu volného hodnocení důkazů, jakož i na rozsáhlou judikaturu Ústavního soudu, podle níž rozhodnutí o rozsahu dokazování spadá do výlučné kompetence obecného soudu, který nemá povinnost vyhovět všem důkazním návrhům účastníků. Vedlejší účastnice se neztotožnila ani s tvrzením stěžovatelů ohledně porušení jejich práva vlastnit majetek a uvedla, že stěžovatelé nebyli vlastnictví svých akcií zbaveni ani v něm nebyli nijak omezeni. K namítanému porušení práva na samosprávu v souvislosti s rozporem plných mocí se zákonem o obcích zdůraznila, že tato otázka již byla opakovaně řešena soudy všech stupňů v obdobných věcech a na relevantní rozhodnutí odkázala (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1259/2009, 29 Cdo 3880/2009, 29 Cdo 2876/2010). Vedlejší účastnice konečně připomněla ochranu práv třetích osob v souzené věci, a to i s ohledem na jejich dobrou víru a na dobu, jež uplynula od konání valné hromady. Vedlejší účastnice poukázala na to, že stěžovatelé především zpochybňují provedené dokazování a závěry civilních soudů, přičemž Ústavní soud nevstupuje jako další soudní instance, ale jeho úkolem je ochrana ústavnosti.

15. Na vyjádření vedlejší účastnice první stěžovatelka reagovala replikou ze dne 19. 10. 2014, v níž odkázala na argumentaci použitou Ústavním soudem v nálezu sp. zn. I. ÚS 2723/13 (viz výše). Obdobně druhý stěžovatel v replice ze dne 20. 11. 2014 mimo jiné připomněl citovaný náleze a ústavně-právní rozměr práva na samosprávu a problém subdelegace. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat obdržená vyjádření vedlejší účastnici k replice, neboť vyjádření neobsahovala žádné nové závažné skutečnosti nebo argumentaci, které by měly vliv na posouzení věci. Nadto z materiálního hlediska nelze přehlížet skutečnost, že Ústavní soud v prakticky totožné věci týchž stěžovatelů vedené pod sp. zn. I. ÚS 2723/13 – která se týkala obdobných rozhodnutí – nálezem ze dne 1. 10. 2014 zčásti vyhověl.

V.

16. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z obsahu spisu a z písemných úkonů stěžovatelů a účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

17. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná.

18. Ústavní soud připomíná, že není součástí obecné soudní soustavy a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností ostatních soudů. Do rozhodovací činnosti těchto soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody. Ústavní soud opakovaně judikuje, že postup v soudním řízení, včetně interpretace a aplikace právních předpisů a vyvození skutkových a právních závěrů, je primárně záležitostí ostatních soudů. Výjimku tvoří případy, kdy soudy na úkor stěžovatele vykročí z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních práv, resp. ústavněprávních principů. Právě k takové situaci přitom došlo i v nyní souzené věci, a to pokud jde o ústavní stížností napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu, kterým byla dovolání stěžovatelů odmítnuta jako nepřipustná podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

19. Ústavní soud – obdobně jako v citovaném nálezu, na jehož podrobné odůvodnění současně odkazuje – musí připomenout konstantní (a obecně známou) judikaturu týkající se povinnosti soudů řádně odůvodňovat svá rozhodnutí a v tom rámci se racionálně logicky vypořádat s argumentací uplatněnou účastníky řízení. Tuto podmínku Ústavní soud ostatně vícekrát připomněl i v souvislosti s dovoláním, které sice jako mimořádný opravný prostředek nepoživá ústavněprávní ochrany (neexistuje ústavně zaručené právo na dovolání), avšak současně rozhodování soudu v řízení o mimořádném, stejně jako o řádném opravném prostředku, a to včetně posuzování jeho přípustnosti v konkrétní věci, se nemůže ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce a porušovat maximy práva na spravedlivý proces [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355), sp. zn. I. ÚS 2030/07 ze dne 11. 9. 2007 (N 138/46 SbNU 301), sp. zn. IV. ÚS 2117/09 ze dne 15. 3. 2010 (N 51/56 SbNU 553), sp. zn. I. ÚS 962/14 ze dne 19. 8. 2014 (N 155/74 SbNU 323)]. Ústavní soud musí při této příležitosti zdůraznit, že jsou to právě procesní předpisy podústavního práva, které kogentně stanoví, jakými konkrétními způsoby a procesními instituty lze právo na soudní a jinou právní ochranu zakotvené v čl. 36 Listiny realizovat. Pokud pak jednotlivec takto stanovený postup dodrží a soud (příp. jiný orgán) přesto odmítne o jeho právu rozhodnout, dochází k porušení práva na soudní ochranu, k ústavně nepřipustnému odepření spravedlnosti. Posouzení zásadního významu právní stránky případu [§ 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 o. s. ř.] je sice věcí nezávislého soudního rozhodování ve smyslu čl. 82 Ústavy, kdy posouzení odchylnosti či novosti v rozhodování soudů přísluší Nejvyššímu soudu, jemuž náleží sjednocování judikatury ostatních soudů, avšak k odepření spravedlnosti by došlo v důsledku svévole, kdyby například rozhodnutí obsahovalo zcela nedostačité odůvodnění nebo kdyby interpretací zákonných ustanovení o dovolání došlo k nepřipustnému zúžení práva na přístup k dovolacímu soudu.

Lze proto říci, že ani při plnění funkce sjednocovatele judikatury [v souzené věci v případě podmínek přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 o. s. ř.] nemůže dovolací soud v rámci řízení o dovolání pouštět ze zřetele ochranu základních práv a svobod, která musí být uplatňována u soudů všech stupňů (čl. 4 Ústavy).

20. Ústavní soud konstatuje, že Nejvyšší soud v souzené věci obě své funkce (tj. ochránce základních práv stěžovatelů a sjednocovatele judikatury) nenaplnil, přičemž právo stěžovatelů na spravedlivý (řádný) proces porušil zejména nedostatečným odůvodněním absence zásadního významu právních otázek nastolených stěžovateli v dovoláních a navíc též přímým odepřením spravedlnosti, tj. odepřením meritorního posouzení otázek zásadního právního významu.

21. Ústavní soud musí připomenout, že Nejvyšší soud v souzené věci rozhodoval již v době, kdy byl znám nálezný Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.), kterým bylo zrušeno ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., a to pro jeho neurčitost, vágnost a nepředvídatelnost při jeho aplikaci Nejvyšším soudem, kdy mnohdy nebyla respektována judikatura Ústavního soudu. Nejvyšší soud se však – ani za této aktuální situace – při rozhodování o dovoláních stěžovatelů protiústavnímu postupu nevyhнул. Dovolací soud totiž nemůže nedostát nejen požadavkům na vysvětlení svých úvah, a tedy na přesvědčivé a relevantní odůvodnění svého rozhodnutí, ale současně se také nemůže – bez ohledu na (případně) sofistikované odůvodnění svého rozhodnutí – vyhýbat zodpovězení skutečně zásadní právní otázky. Těmto požadavkům však v souzené věci Nejvyšší soud nedostál, a to především v souvislosti se dvěma okruhy otázek nastolených v dovolacím řízení.

22. První z okruhu otázek se týká zejména specifik zastoupení obcí coby akcionářů, resp. dovolací námitky neplatnosti plných mocí udělených akcionáři-obcemi pro rozpor se zákonem o obcích. K tomu Nejvyšší soud uvedl, že tato námitka stěžovatelům, kteří nejsou zmocniteli, nepřislouší, a odkázal na své dřívější rozsudky sp. zn. 29 Odo 1635/2005 a 29 Odo 914/2004. Ústavní soud však považuje takové vypořádání dovolací námitky za zcela nedostatečné a nepřípadné, neboť závěry v nich uvedené se týkaly situace naprosto odlišné. V souzené věci stěžovatelé Nejvyššímu soudu předložili otázku platnosti zastoupení, resp. plných mocí údajného zmocněnce obcí jako akcionářů na valné hromadě obchodní společnosti za situace, kdy tyto plné moci nebyly schváleny zastupitelstvy obcí, ale došlo k tzv. subdelegaci, konkrétně k tomu, že zastupitelstva obcí schválila uzavření příkazních smluv (udělení plných mocí) k výkonu akcionářských práv s jinou osobou (Českou spořitelnou, a. s.) a ta pak dále zmocnila k výkonu oněch práv další osobu (Jižní vodárenskou, a. s.). Přitom podle § 84 odst. 2 písm. f) [dříve písm. g)] zákona o obcích je zastupitelstvu obce vyhrazeno

též delegovat zástupce obce na valnou hromadu obchodních společností, v nichž má obec majetkovou účast. Ústavní soud samozřejmě věnoval pozornost odpovědi na otázku, proč by stěžovatelům námitka neplatnosti plných mocí nepříslušela. Pokud by totiž při jejím posouzení bylo uzavřeno, že naznačená subdelegace je nezákonná, pak by bylo třeba stanovit též důsledek této nezákonnosti, kterým by zřejmě byla absolutní neplatnost oněch právních úkonů učiněných údajným zmocněncem, tj. neplatnost hlasování dotčených obcí na valné hromadě vedlejší účastnice. Absolutní neplatnost právního úkonu se přitom jednak může dovolat každý (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1635/2005), jednak k ní i sám soud přihlíží z úřední povinnosti. Nehledě na to se pak ona otázka neplatnosti hlasování takto zastoupených malých obcí na valné hromadě vedlejší účastnice zřejmě dotýká i vlastní sféry samotných stěžovatelů jako dalších menšinových akcionářů vedlejší účastnice, kteří byli na valné hromadě přehlasováni, a tedy s přijatými rozhodnutími nesouhlasili a nesouhlasí. Ústavní soud tak dochází k závěru, že Nejvyšší soud pochybil, pokud zcela odmítl zabývat se dovolací námitkou neplatnosti plných mocí údajně udělených obcemi jako akcionáři vedlejší účastnice ze shora popsaných důvodů. Ústavnímu soudu není ani známo, že by předestřená právní otázka byla řešena jinou dřívější judikaturou Nejvyššího soudu. To však pochopitelně neznamená, že relevantní judikatura vskutku neexistuje, resp. že se nepochybně jedná o otázku zásadního právního významu. Nejvyšší soud proto bude muset znovu posoudit právní význam nastolené specifické otázky platnosti plné moci k zastupování akcionáře-obce (jako veřejnoprávní korporace) na valné hromadě obchodní společnosti a možnosti subdelegace s ohledem na ustanovení zákona o obcích a následně se touto otázkou – bude-li shledána zásadně právně významnou – věcně zabývat a zodpovědět ji. Ústavní soud přitom připomíná, že specifický charakter obce jako veřejnoprávní korporace, územního samosprávného společenství osob, na které nelze vždy mechanicky aplikovat principy a pravidla dopadající na právnické osoby soukromého práva, včetně tvorby a projevu jejich vůle navenek [srov. například nálezný sp. zn. III. ÚS 721/2000 ze dne 10. 7. 2001 (N 103/23 SbNU 39)] uznává i judikatura Nejvyššího soudu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Čdo 1047/2010).

23. Ústavní soud je přesvědčen, že za dostatečné a současně splňující kritéria řádného odůvodnění v souladu s principy spravedlivého procesu nelze mít ani vypořádání, resp. nevypořádání dalších dovolacích námitek týkajících se zastoupení akcionářů-obcí a jejich vztahu s Českou spořitelnou, a. s., (resp. zprostředkovaně s Jižní vodárenskou, a. s.), neboť v této souvislosti dovolatelé upozornili na řadu aspektů, z nichž mimo jiné dovozovali, že ve skutečnosti došlo k zastřenému prodeji akcií bez souhlasu valné hromady, resp. k faktickému úplatnému prodeji hlasovacích práv

spojených s akciemi i k absenci odměny za jednání příkazníka podle uzavřených příkazních smluv. Nejvyšší soud však ve vztahu k těmto aspektům pouze odkázal na výše citované rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 1259/2009 a dodal, že ze skutkových zjištění nižších soudů neplyne, že by udělení plných mocí mělo sloužit k obcházení zákona. Zde však Ústavní soud připomíná, že se odkazované rozhodnutí zabývalo pouze tvrzeními důvody neplatnosti dotčených plných mocí jednotlivě a neposkytuje souhrnný náhled na předstřnou situaci, resp. komplexní právní posouzení této situace včetně všech zjištěných aspektů a specifik. Vypořádání této dovolací námítky v napadeném rozhodnutí zejména poukazem na závěry citovaného dřívějšího rozhodnutí Nejvyššího soudu proto nelze mít za dostatečné a splňující kritéria řádného odůvodnění v souladu s principy spravedlivého procesu.

24. Obdobně jako u prvního okruhu otázek Nejvyšší soud odmítl zásadní právní význam také v případě druhého okruhu otázek, které se týkaly vzniku a subjektu povinnosti učinit nabídku akcií podle § 183b obch. z., ovládnutí obchodní společnosti a potažmo jednání ve shodě, neboť se tyto otázky zakládají na odlišném právním posouzení neplatnosti plných mocí udělených akcionáři České spořitelně, a. s., a zejména na odlišném hodnocení důkazů (co do existence jednání ve shodě), a tedy i na odlišném skutkovém stavu oproti stavu zjištěnému odvolacím soudem, což nespadá pod přípustné dovolací důvody. Ústavní soud musí v této souvislosti v první řadě (k otázce neplatnosti plných mocí a jejich posouzení dovolacím soudem) odkázat na výše uvedené a dále musí poukázat na to, že stěžovatel se v dovolání domáhal posouzení otázek právních (nikoliv skutkových), když závěr o existenci či neexistenci jednání ve shodě v konkrétní věci vyžaduje právní posouzení.

25. Ústavní soud obdobně jako ve výše citovaném nálezu ze dne 1. 10. 2014 sp. zn. I. ÚS 2723/13 podtrhuje závažnost otázek a důvodů, pro které podali stěžovatelé ústavní stížnosti (a předtím dovolání), neboť podle § 237 odst. 3 o. s. ř. byla otázkou zásadního právního významu zejména taková, kterou dosud dovolací soud nevyřešil a jež byla soudy rozhodována rozdílně nebo která byla sice dovolacím soudem vyřešena, ale měla být posouzena jinak. Pokud Nejvyšší soud při posuzování přípustnosti dovolání toto nerespektoval, dopouštěl se protiústavní svévole. Ústavní soud na nemalou závažnost otázek nastolených stěžovateli usuzuje ještě z dalších okolností souzené věci, mimo jiné i z toho, že nejde o ojedinělý případ, ale o celou sérii soudních řízení, jež se týkají stejných účastníků, s v zásadě totožným skutkovým základem, avšak trpící nejednotnou rozhodovací praxí (především v prvním a druhém stupni). Ústavní soud proto musí důrazně připomenout, že právní praxe vyžaduje odpovědi ze strany Nejvyššího soudu jako sjednocovatele judikatury. Tuto úlohu Nejvyšší soud musí plnit nejen v souvislosti s ochranou zákonných práv stěžovatelů jako akcionářů vedlejší účastnice,

ale také – a to Ústavní soud zdůrazňuje – v souvislosti s povinností státu poskytnout těmto menšinovým akcionářům náležitou ochranu jejich ústavních práv, a to především práva vlastnit majetek podle čl. 11 Listiny.

26. Ústavní soud současně pro úplnost připomíná (obdobně jako v citovaném nálezu ze dne 1. 10. 2014 sp. zn. I. ÚS 2723/13), že Nejvyšší soud nevěnoval dostatečnou pozornost vypořádání dovolacích námitek, jež se dotýkají procesních vad v řízení před nižšími soudy, když otázkou zásadního právního významu mohou být podle judikatury Ústavního soudu také otázky procesního práva.

27. Na základě výše uvedeného Ústavní soud shledal, že napadeným usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2013 č. j. 29 Cdo 2876/2010-483 bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

28. S ohledem na doktrínu minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti jiných orgánů veřejné moci, jakož i zásadu subsidiarity ústavní stížnosti Ústavní soud nepřistoupil k přezkumu napadených rozhodnutí nalézacího a odvolacího soudu. Výše ostatně již bylo vícekrát uvedeno, že v první řadě je úkolem Nejvyššího soudu sjednocovat judikaturu nalézacích a odvolacích soudů, k čemuž především slouží institut dovolání a k tomuž by mělo sloužit i odůvodnění rozhodnutí o tomto mimořádném opravném prostředku [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 192/11 ze dne 28. 3. 2011 (N 55/60 SbNU 677) a sp. zn. II. ÚS 289/06 ze dne 11. 6. 2009 (N 138/53 SbNU 717)]. V této úloze Ústavní soud Nejvyšší soud nahradit nemůže. Proto i na otázky nastolené stěžovateli jak v jejich dovolání, tak v jejich ústavních stížnostech, jež polemizují se závěry nalézacího a odvolacího soudu, musí v první řadě reagovat Nejvyšší soud, a to při vědomí své ústavní povinnosti poskytovat ochranu základním právům a svobodám jednotlivců. Případný ústavněprávní přezkum rozhodnutí civilních soudů může přijít na řadu až poté, co se jimi bude řádně zabývat Nejvyšší soud a posoudí výtky stěžovatelů k aplikaci a interpretaci příslušných předpisů nalézacím a odvolacím soudem; dřívější ústavní přezkum by byl předčasný. Proto byly ústavní stížnosti v rozsahu, v němž směřovaly proti rozhodnutí Krajského soudu v Brně a Vrchního soudu v Olomouci, posouzeny jako nepřipustné (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a jako takové odmítnuty v souladu s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Č. 23

Ke střetu svobody projevu s právem na ochranu osobnosti

Při řešení kolize mezi základním právem na svobodu projevu a základním právem na ochranu důstojnosti a cti jednotlivce musí být brána v potaz zejména 1. povaha výroku (tj. zda jde o skutkové tvrzení či hodnotový soud), 2. obsah výroku (např. zda jde o projev „politický“ či „komerční“), 3. forma výroku (zejména nakolik je předmětný výrok expresivní, či dokonce vulgární), 4. postavení kritizované osoby (např. zda jde o osobu veřejně činnou, či dokonce o osobu aktivní v politickém životě, případně o osobu veřejně známou – typicky „hvězdy showbyznysu“), 5. zda se výrok (kritika) dotýká soukromé či veřejné sféry této kritizované osoby, 6. chování kritizované osoby (např. zda kritiku sama „vyprovokovala“ či jak se posléze ke kritice postavila), 7. kdo výrok pronáší (např. zda se jedná o novináře, běžného občana, politika apod.) a konečně 8. kdy tak učiní (tzn. např. jaké měl či mohl mít jeho autor v daný okamžik k dispozici konkrétní údaje, z nichž vycházel, a v jaké situaci tak učinil). Tento výčet však není konečný, neboť v úvahu musí být vždy vzat celkový kontext věci a ve specifických případech mohou být významné i okolnosti, jež nelze do žádné z právě zmíněných kategorií zařadit.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 3. února 2015 sp. zn. II. ÚS 2051/14 ve věci ústavní stížnosti Daniela Hůleho, zastoupeného Pavlem Uhlem, advokátem, se sídlem Kořenského 15, Praha 5, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 5. 2013 č. j. 1 Co 73/2013-104, jímž bylo v odvolacím řízení rozhodnuto o žalobě na ochranu osobnosti v neprospěch stěžovatele, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2014 č. j. 30 Cdo 3127/2013-129 o odmítnutí stěžovatelova dovolání, za účasti Vrchního soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Mgr. Ing. Ivany Řápkové, zastoupené JUDr. Radkem Ondrušem, advokátem, se sídlem Těsnohlídkova 9, Brno, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 5. 2013 č. j. 1 Co 73/2013-104 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2014 č. j. 30 Cdo 3127/2013-129 byla porušena svoboda projevu stěžovatele zaručená čl. 17 Listiny základních práv a svobod, čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských

práv a základních svobod a čl. 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

II. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 5. 2013 č. j. 1 Co 73/2013-104 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2014 č. j. 30 Cdo 3127/2013-129 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 16. 6. 2014, se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho základní právo na svobodu projevu ve smyslu čl. 17 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jakož i jeho základní právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

2. Namítané porušení základního práva na svobodu projevu spatřuje stěžovatel v tom, že napadená rozhodnutí dala – v rozporu s principy vyplývajícími z judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) – přednost osobnostním právům vedlejší účastnice (veřejně činné osoby) před jeho právem vyjadřovat se ke stavu věcí veřejných.

3. Stěžovatel v tomto kontextu především brojí proti závěru obecných soudů, podle něhož jeho výrok nelze považovat za oprávněnou kritiku, neboť se jednalo o nepravdivé skutkové tvrzení. Stěžovatel uvádí, že v okamžiku, kdy výrok pronášel, veškeré publikované informace svědčily o jeho pravdivosti a úplnosti. Ani informace, které zjistil v průběhu řízení před soudem prvního stupně (a jež měly svědčit o nepravdivosti předmětného výroku), nečinily dle stěžovatele jeho výrok nepravdivým; maximálně jej v důsledku těchto informací bylo možno označit za nepřesný a neúplný. Stěžovatel zároveň zdůrazňuje, že vedlejší účastnice proti veřejně dostupným informacím, z nichž vycházel, nikdy zásadně veřejně nevystoupila.

4. Z judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva údajně plyne, že zásahy do svobody projevu (a to zejména do projevu politického) jsou přípustné pouze tehdy, je-li to skutečně nezbytné, např. pokud jsou pod rouškou svobody projevu vědomě šířeny nepravdivé informace. Judikaturu obou těchto soudů interpretuje stěžovatel tak, že v jejím smyslu není možné aprobovat zásah do svobody projevu v situaci, kdy jde o tvrzení zcela obhajitelné a úplné v kontextu dostupných informací (což se prý stalo právě v nyní projednávané věci).

5. Porušení svého práva na spravedlivý proces pak spatřuje stěžovatel v tom, že odvolací soud vydal v podstatě nepřezkoumatelné rozhodnutí

a vyšel pouze z jediného důkazu, přičemž ostatní pominul. Za nedostatečné považuje stěžovatel i odůvodnění usnesení dovolacího soudu; tak lakonické odůvodnění podle jeho názoru otevírá prostor pro libovůli.

6. Za rozporné se svým právem na spravedlivý proces považuje stěžovatel i to, že tvrzením vedlejší účastnice čelil pouze v rámci jedné instance (před odvolacím soudem). Vedlejší účastnice totiž v řízení před soudem prvního stupně neunesla břemeno tvrzení a teprve poté, co její žaloba byla zamítnuta, se rozhodla tvrdit některé skutečnosti v rámci odvolacího řízení. Tím byla stěžovateli v podstatě odeprána jedna soudní instance.

II. Splnění podmínek řízení

7. Ústavní stížnost je přípustná [§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

8. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení a vedlejší účastnice.

9. Vrchní soud v Praze ve svém vyjádření toliko odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

10. Nejvyšší soud rovněž pouze odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a vyjádřil přesvědčení, že k porušení základních práv stěžovatele v projednávané věci nedošlo.

11. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření uvádí, že svoboda projevu neznamená právo lhát. V řízení podle ní nepochybně vyšlo najevo, že stěžovatelovo tvrzení, podle něhož připravila svým nezákonným postupem město Chomutov o 8 milionů korun, je nepravdivé. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu nepravdivá skutková tvrzení nepoživají ochrany, byť by byla pronášena v rámci kritiky veřejně činné osoby. Stěžovatelovo tvrzení, že jeho výrok byl „pouze“ nepřesný či neúplný, vedlejší účastnice odmítá. Předmětný výrok totiž považuje za zcela nepravdivý a neakceptovatelný. Za nesmyslný považuje argument stěžovatele, podle něhož jej měla utvrdit v přesvědčení o pravdivosti dostupných informací tím, že proti nim nijak veřejně nebrojila. Informace dostupné v médiích („exekutor žádá od města 8 milionů“) se totiž od stěžovatelova výroku („vedlejší účastnice připravila město o 8 milionů“) značně liší. Tento argument navíc stojí na nepřipustném předpokladu, podle něhož osoba, která se nebrání proti drobnému bezpráví, si zaslouží bezpráví větší. Ve vztahu k právu na spravedlivý proces vedlejší účastnice konstatuje, že odvolací soud nevyšel toliko z jediného důkazu, nýbrž z důkazů všech, přičemž tvrzení

o nepřezkoumatelnosti rozhodnutí odvolacího soudu je zcela vágní. Odůvodnění obou napadených rozhodnutí je zcela postačující a souladné s právem stěžovatele na spravedlivý proces. K námitce o porušení zásady dvojinstančnosti řízení vedlejší účastnice uvádí, že ústavní pořádek v civilním řízení dvojinstančnost negarantuje. Námitku, podle níž vedlejší účastnice (zejména v řízení před soudem prvního stupně) neunesla povinnost tvrzení, považuje za dílem nepravdivou a dílem nepodstatnou. Vedlejší účastnice prý nemusí – jak by stěžovatel chtěl – tvrdit, co přesně považuje za nepravdivé. Zcela postačuje, pokud uvede, že výrok je nepravdivý.

12. Stěžovatel s ohledem na obsah rekapitulovaných vyjádření explicitně uvedl, že své právo repliky neuplatňuje.

IV. Podstatný obsah spisu

13. Z vyžádaného spisu Krajského soudu v Praze sp. zn. 36 C 260/2011 Ústavní soud zjistil zejména následující skutečnosti.

14. Žalobou podanou ke Krajskému soudu v Praze se vedlejší účastnice domáhala, aby stěžovateli byla uložena povinnost omluvit se jí za výroky uvedené v rozhovoru pro studio ČT 24 dne 3. 5. 2011. Předmětné výroky zněly následovně: „A já musím říct, že chování poslankyně Řápkové, nezákonné chování poslankyně Řápkové, přivedlo město Chomutov cu grunt o 8 milionů do dluhu a upřímně řečeno je docela úsměvné, pokud se nepřizpůsobivá paní Řápková snaží nějakým způsobem bojovat proti nepřizpůsobivým.“ ... „V tuto chvíli ty obce tyto nástroje mají a paní Řápková jen dělá velký humbuk, aby to vyvolalo politické body, ale ve své podstatě paní Řápková svým postupem, nezákonnou exekucí, zadlužila město Chomutov o 8 milionů korun. To se jakoby málo ve společnosti ví.“

15. Vedlejší účastnice požadovala omluvu za výroky „nezákonné chování poslankyně Řápkové, přivedlo město Chomutov cu grunt o 8 milionů do dluhu“ a „zadlužila město Chomutov o 8 milionů korun“. Tato tvrzení prý byla nepravdivá a s ohledem na to, že se jednalo o tvrzení skutková (a nikoliv hodnotové soudy), nelze je považovat za oprávněnou kritiku veřejně činné osoby.

16. Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 5. 11. 2012 č. j. 36 C 260/2011-65 žalobu zamítl a vedlejší účastnici uložil povinnost nahradit stěžovateli náklady řízení. Vyšel přitom z následujícího skutkového stavu. Město Chomutov předalo část svých pohledávek k vymáhání soudnímu exekutorovi Janu Paraskovi, který za účelem vymožení pohledávek přistoupil k exekuci vyplacených sociálních dávek dlužníků. Oprávněný (město Chomutov) byl s tímto způsobem exekuce srozuměn a vedlejší účastnice tento postup veřejně prosazovala. Některé z těchto exekucí byly posléze soudy označeny za nezákonné, o čemž informovala média. Exekutor Jan Paraska exekuce zastavil a oprávněnému nařídil uhradit náklady exekuce

ve výši 8 112 000 Kč. Oprávněný tyto náklady uhradit odmítl a proti rozhodnutím, jimiž mu byla tato povinnost uložena, se bránil soudní cestou. Rovněž o těchto událostech média informovala. Zhruba rok poté (v květnu 2011) pronesl stěžovatel předmětné výroky. Exekutor Jan Paraska ovšem v blíže nezjištěném okamžiku (v mezidobí) svá rozhodnutí o náhradě nákladů exekuce zrušil a byla mu vyplacena pouze záloha ve výši 900 000 Kč, z čehož polovina byla posléze oprávněnému vrácena.

17. Na základě uvedeného skutkového stavu dospěl Krajský soud v Praze k závěru, že faktické jádro výroku (tj. že vedlejší účastnice způsobila městu Chomutov dluh ve výši 8 milionů korun) nebylo nepravdivé, nýbrž „pouze“ nedbalé a nepřesné. Tuto nedbalost a nepřesnost spatřoval krajský soud zejména v tom, že za nezákonný způsob exekuce byla vedlejší účastnice odpovědná jen částečně a že přinejmenším stejný podíl na tom měl sám exekutor. Podle krajského soudu však nebylo lze tvrdit, že by vedlejší účastnice za nezákonný způsob exekuce neodpovídala vůbec – o způsobu exekuce totiž věděla, aktivně jej prosazovala a s exekutorem spolupracovala. Stěžovatel podle krajského soudu rovněž mohl zjistit, že s požadavkem na úhradu nákladů ve výši cca 8 milionů korun vedlejší účastnice nesouhlasila. Konečně pak krajský soud vzal v úvahu, že od tohoto požadavku exekutor v určité (blíže nezjištěné) době ustoupil a reálně vyplaceno bylo jen 900 000 Kč (z čehož část byla později městu Chomutov vrácena). V tomto ohledu však krajský soud zdůraznil, že není jisté (resp. nebylo prokázáno), že by stěžovatel tuto skutečnost mohl zjistit předtím, než předmětný výrok pronesl. Taková míra nepřesnosti a ani poněkud expresivní forma výroků však podle krajského soudu nepřekračovala meze přípustné kritiky osoby veřejně činné, a to i s ohledem na skutečnost, že na stěžovatele jako na běžného občana nelze ohledně ověřování přesnosti podkladů klást stejné nároky jako např. na novináře.

18. Po rozhodnutí soudu prvního stupně se stěžovatel vedlejší účastnici omluvil za vytýkané nepřesnosti výroku (č. l. 90). Konkrétně uznal, že výrok byl nepřesný, pokud se týče výše dluhu (tj. že místo 8 milionů Kč bylo vyplaceno jen 900 000 Kč), a dále uznal, že nesprávně kladl celou záležitost za vinu pouze vedlejší účastnici, ač se na ní výraznou měrou podílel i exekutor Jan Paraska.

19. Proti tomuto rozhodnutí podala vedlejší účastnice odvolání, na jehož základě Vrchní soud v Praze napadeným rozhodnutím rozsudek soudu prvního stupně změnil a uložil stěžovateli povinnost zaslat vedlejší účastnici písemnou omluvu tohoto znění: „Dne 3. 5. 2011 jsem při svém rozhovoru pro studio ČT 24 pronesl na adresu poslankyně PS ČR Ivany Řápkové nepravdivé tvrzení, že nezákonné chování poslankyně Řápkové přivedlo město Chomutov cu grunt o 8 milionů korun do dluhu, a že paní Řápková tímto postupem, nezákonnou exekucí zadlužila město Chomutov

o 8 milionů. Tímto se omlouvám paní poslankyni Ivaně Řápkové za toto tvrzení a důsledky, které jeho zveřejnění mohlo způsobit.“ Pokud se týče požadavku vedlejší účastnice, aby omluva obsahovala navíc ještě samostatnou větu „Toto tvrzení je nepravdivé“, byla žaloba zamítnuta. Dále Vrchní soud v Praze uložil stěžovateli povinnost nahradit vedlejší účastnici náklady řízení před soudem prvního stupně i náklady řízení odvolacího. Toto rozhodnutí odůvodnil odvolací soud tím, že výrok stěžovatele byl nepravdivý. Nezákonnost exekuce totiž byla prokázána pouze v jednom případě z cca 1 200. Nebylo přitom ani prokázáno, že všechny exekuce (či jejich většina) byly vedeny na dávky v hmotné nouzi. Nebylo rovněž prokázáno, že by v důsledku nezákonných exekucí vznikl dluh ve výši 8 milionů korun. Vedlejší účastnice totiž v řízení prokázala, že se proti rozhodnutí exekutora (ukládajícímu městu Chomutov povinnost uhradit náklady řízení ve výši cca 8 milionů korun) bránila soudní cestou a exekutor následně své rozhodnutí zrušil. Město Chomutov proto zaplatilo pouze náklady na exekuci ve výši 900 000 Kč, přičemž cca polovina této částky byla městu Chomutov vrácena na vymožených pohledávkách.

20. Dovolání stěžovatele bylo Nejvyšším soudem odmítnuto jako nepřipustné. V odůvodnění svého rozhodnutí se dovolací soud v podstatě ztotožnil s hodnocením věci provedeným soudem odvolacím a dospěl k závěru, že nebyly splněny podmínky přípustnosti dovolání ve smyslu ustanovení § 237 o. s. ř.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

21. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky]. Ústavní soud není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

V. a) Východiska přístupu Ústavního soudu k posouzení kolize mezi svobodou projevu a osobnostními právy

22. V nyní posuzovaném případě, ač jde v rovině podústavního práva o občanskoprávní spor na ochranu osobnosti, nepochybně dochází též ke střetu dvou subjektivních ústavních práv, a to svobody projevu zaručené

čl. 17 Listiny a práva na ochranu osobnostních práv podle čl. 10 odst. 1 Listiny. Svobodou projevu přitom argumentuje stěžovatel a ochranou osobnosti vedlejší účastnice.

23. Ústavní soud setrvale judikuje, že funkcí soudů a justice obecně je poskytovat ochranu právům jednotlivce (čl. 90 věta první Ústavy), v demokratickém právním státě založeném na účtě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy) pak i ochranu základním právům a svobodám (čl. 4 Ústavy). Ne vždy jsou všechna základní práva přímo vykonatelná a působí vůči jednotlivci bezprostředně. V některých případech působí pouze zprostředkovaně skrze jednotlivé normy podústavního práva tak, že se uplatňují při jeho interpretaci a aplikaci. Tak je tomu ve vztazích horizontálních, tedy ve vztazích, které nejsou založeny na nadřízenosti a podřízenosti, tj. ve vztazích, v nichž jsou si jejich účastníci rovni. Proto při výkladu či aplikaci podústavního práva na takové vztahy jsou soudy povinny toto uplatnění ústavně zaručených práv a svobod pečlivě vážit a brát v potaz tak, aby současně dostály své povinnosti poskytovat ochranu jak právům v rovině podústavního práva, tak právům základním [viz např. nálezn sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19); veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná rovněž na <http://nalus.usoud.cz>]. Ústavní soud též konstantně zdůrazňuje povinnost státních orgánů, resp. orgánů veřejné moci, interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod [srov. kupř. nálezn sp. zn. III. ÚS 139/98 ze dne 24. 9. 1998 (N 106/12 SbNU 93)], z čehož vyplývá pro obecné soudy povinnost interpretovat jednotlivá ustanovení podústavního práva z pohledu účelu a smyslu ochrany ústavně zaručených práv a svobod. Ústavní soud zasáhne do rozhodovací činnosti obecných soudů a bude chránit základní práva, „pokud se obecné soudy dopustily omylu při hodnocení významu základního práva nebo svobody. Obecně: čím závažnější zásah obecného soudu do určitého práva, tím důkladnější přezkum rozhodnutí obecného soudu Ústavním soudem“ [srov. nálezn sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005 (N 57/36 SbNU 605)].

24. Obecné soudy proto byly v nyní projednávaném případě konfrontovány s nutností posoudit spor na ochranu osobnosti též optikou kolidujících ústavních subjektivních práv stěžovatele na straně jedné a vedlejší účastnice na straně druhé. Význam každého z kolidujících ústavních práv je pak determinován skutkovými okolnostmi případu a k nim se pojičí judikaturou Ústavního soudu, popř. Evropského soudu pro lidská práva, v jejichž rozhodovací činnosti již byla kolize svobody projevu a osobnostních práv opakovaně řešena.

25. Evropský soud pro lidská práva v této souvislosti setrvale zastává postoj, že jakékoli zásahy do politické diskuse vyžadují přísný přezkum (srov. např. rozsudky *Castells proti Španělsku* ze dne 23. 4. 1992 č. 11798/85, § 42, či *Ceylan proti Turecku* ze dne 8. 7. 1999 č. 23556/94, § 34). Z jeho

judikatury přitom plyne, že řešení nastíněné kolize závisí vždy na celkovém kontextu každého individuálního případu; na druhé straně však lze z relevantní judikatury abstrahovat jistá východiska (typové problémy), na jejichž posouzení musejí soudy v případech kolize mezi svobodou projevu a osobnostními právy své rozhodnutí založit [k tomu srov. i náleze Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1511/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 100/73 SbNU 621), z něhož Ústavní soud v následujících odstavcích částečně vychází].

26. Prvním důležitým aspektem, který je nutno při vyvažování vzít v potaz, je klasifikace samotných sporných výroků stěžovatele. Ústavní soud totiž ve své dosavadní rozhodovací praxi ustáleně vyžaduje, aby soudy braly v potaz, zda sporné výroky mají charakter skutkového tvrzení či hodnotícího (hodnotového) soudu [srov. kupř. náleze sp. zn. I. ÚS 156/99 ze dne 8. 2. 2000 (N 19/17 SbNU 133), náleze sp. zn. IV. ÚS 146/04 ze dne 4. 4. 2005 (N 71/37 SbNU 9) či náleze sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005 (N 57/36 SbNU 605)], což je požadavek plně korespondující též s rozhodovací praxí ESLP (srov. rozsudek ve věci *Lingens proti Rakousku* ze dne 8. 7. 1986, stížnost č. 9815/82, § 46). Uvedené rozlišení je z ústavního hlediska důležité zejména proto, že samy hodnotící soudy nepodléhají důkazu pravdy, zatímco oprávněnost skutkových tvrzení je do značné míry determinována jejich pravdivostí.

27. K uvedenému je nutno dodat další důležitý aspekt, a to charakter či povahu kritizovaných skutečností. Ve zmíněném nálezu sp. zn. IV. ÚS 1511/13 šlo o hodnocení veřejného projevu starosty obce (ve formě článku v místním tisku), ve kterém starosta obce bilancoval končící volební období. Jde tak zjevně o otázky týkající se politiky, resp. věcí veřejných. Právě v kontextu debaty o věcech veřejných, resp. politických, poskytuje Ústavní soud i Evropský soud pro lidská práva názorům zaznívajícím v takovýchto debatách velmi silnou ochranu. Svoboda projevu totiž představuje „jeden ze základních pilířů demokratické společnosti, jednu ze základních podmínek jejího pokroku a rozvoje každého jednotlivce“, přičemž „s vztahuje nejen na ‚informace‘ a ‚myšlenky‘, které jsou přijímané příznivě či jsou považovány za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepekují“ (rozsudek ESLP *Handyside proti Spojenému království* ze dne 7. 12. 1976 č. 5493/72, § 48). V této souvislosti pak Ústavní soud uvádí, že „základní právo na svobodný projev je třeba považovat za konstitutivní znak demokratické pluralitní společnosti, v níž je každému dovoleno vyjadřovat se k věcem veřejným a vynášet o nich hodnotící soudy. Věci veřejnou jsou veškeré agendy státních institucí, jakož i činnost osob působících ve veřejném životě, tj. např. činnost politiků místních i celostátních, úředníků, soudců, advokátů, popř. kandidátů či čekatelů na tyto funkce; věci veřejnou je ovšem i umění včetně showbyznysu a dále vše, co na sebe upoutává veřejnou pozornost. Tyto veřejné záležitosti, resp. veřejná činnost jednotliv-

vých osob, mohou být veřejně posuzovány. Při kritice veřejné záležitosti vykonávané veřejně působícími osobami platí z hlediska ústavního presumpce o tom, že jde o kritiku dovolenou. Jde o výraz demokratického principu, o výraz participace občanské společnosti na věcech veřejných“ [srov. nálezn. sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007 (N 111/46 SbNU 41)].

28. S tím úzce souvisí další důležité kritérium, které je nutno při vyvažování svobody projevu a osobnostních práv brát v potaz, a to status osoby, která je kritikou dotčena. Obecně platí, že limity přijatelné kritiky jsou širší u politiků než u soukromých osob. Jak konstantně judikuje ESLP, politici se na rozdíl od soukromých osob nevyhnutelně a vědomě podrobují důkladné kontrole každého svého slova a činu ze strany novinářů i ze strany široké veřejnosti, a v důsledku toho musí prokázat vyšší míru tolerance (srov. rozsudky *Lingens proti Rakousku* ze dne 8. 7. 1986 č. 9815/82, § 42, nebo *Incal proti Turecku* ze dne 9. 6. 1998 č. 22678/93, § 54). Pojem „politik“ je ze strany ESLP vykládán nejen jako politik působící na úrovni celostátní, ale i na úrovni regionální a místní (srov. rozsudek *Kwiecien proti Polsku* ze dne 9. 1. 2007 č. 51744/99, § 52). V souladu s přístupem ESLP uvádí též Ústavní soud, že „práva na ochranu osobnosti se mohou samozřejmě domáhat i politikové a ostatní veřejně činné osoby, měřítka posouzení skutkových tvrzení a hodnotících soudů jsou však v jejich případech mnohem měkčí ve prospěch novinářů a jiných původců těchto výroků“ [nálezn. sp. zn. IV. ÚS 146/04 ze dne 4. 4. 2005 (N 71/37 SbNU 9)], resp. že „osoby veřejně činné, tedy politici, veřejní činitelé, mediální hvězdy aj., musí akceptovat větší míru veřejné kritiky než jiní občané“ [nálezn. sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005 (N 57/36 SbNU 605)]. Z hlediska míry přípustné expresivity hodnotových soudů pak konstatoval Ústavní soud již ve své rané judikatuře, že „veřejně šířená stanoviska by zásadně neměla vybočit z mezí v demokratické společnosti obecně uznávaných pravidel slušnosti, neboť jinak by ztratila charakter korektního úsudku nebo komentáře a jako taková by se mohla ocitnout mimo meze ústavní ochrany“ [srov. nálezn. sp. zn. III. ÚS 359/96 ze dne 10. 7. 1997 (N 95/8 SbNU 367)].

29. Jak již však bylo shora naznačeno, Ústavní soud postupně precizoval kritéria, podle kterých se přípustnost či nepřípustnost hodnotových soudů posuzuje. Ve veřejné či politické debatě jsou i názory nadnesené a přehánějící ústavně chráněnými [srov. nálezn. sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005 (N 57/36 SbNU 605)]. V nálezn. sp. zn. I. ÚS 453/03 ze dne 11. 11. 2005 (N 209/39 SbNU 215) pak Ústavní soud shrnul, že „i přehánění a nadšázka, byť by byly i tvrdé, nečiní samy o sobě projev nedovoleným. Ani nepřipadnost názoru kritika z hlediska logiky a podjatost kritika nedovolují samy o sobě učinit závěr, že kritik vybočil z projevu, který lze označit za přiměřený. Pouze v případě, že jde o kritiku věcí či jednání osob veřejných, která zcela postrádá věcný základ a pro kterou nelze nalézt žádné

zdůvodnění, je třeba považovat takovou kritiku za nepřiměřenou. Při tom je třeba vždy hodnotit celý projev uskutečňující se ve formě literárního, publicistického či jiného útvaru, nikdy nelze posuzovat toliko jednotlivý vytržený výrok anebo větu“ [podobně srov. též nález sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007 (N 111/46 SbNU 41)].

30. Pokud jde o kritiku ve vztahu k veřejně činným osobám, je nutno vždy rovněž zvážit, zda je při kritice konkrétní osoby zasaženo do její profesní sféry či sféry soukromého života. Pokud totiž kritika zasahuje výlučně či převážně sféru profesní, je chráněna více než kritika zasahující do sféry soukromé [srov. např. rozsudek ESLP *Dalban proti Rumunsku* ze dne 28. 9. 1999 č. 28114/95, § 50]. Ani v případě veřejně činné či známé osoby totiž nemůže platit, že by její soukromý život nebyl vůbec chráněn.

31. Na základě shora uvedeného činí Ústavní soud následující obecnější východiska. Při řešení kolize mezi základním právem na svobodu projevu a základním právem na ochranu důstojnosti a cti jednotlivce musí být brána v potaz zejména 1. povaha výroku (tj. zda jde o skutkové tvrzení či hodnotový soud), 2. obsah výroku (např. zda jde o projev „politický“ či „komerční“), 3. forma výroku (zejména nakolik je předmětný výrok expresivní, či dokonce vulgární), 4. postavení kritizované osoby (např. zda jde o osobu veřejně činnou, či dokonce o osobu aktivní v politickém životě, případně o osobu veřejně známou – typicky „hvězdy showbyznysu“), 5. zda se výrok (kritika) dotýká soukromé či veřejné sféry této kritizované osoby, 6. chování kritizované osoby (např. zda kritiku sama „vyprovokovala“ či jak se posléze ke kritice postavila), 7. kdo výrok pronáší (např. zda se jedná o novináře, běžného občana, politika apod.) a konečně 8. kdy tak učiní (tzn. např. jaké měl či mohl mít jeho autor v daný okamžik k dispozici konkrétní údaje, z nichž vycházel, a v jaké situaci tak učinil). Každý z těchto faktorů hraje jistou roli při hledání spravedlivé rovnováhy mezi základními právy stojícími v kolizi, ovšem jejich relativní váha závisí vždy na jedinečných okolnostech každého případu. Zároveň Ústavní soud zdůrazňuje, že tento výčet relevantních faktorů není taxativní; v úvahu musí být vždy vzat celkový kontext věci a ve specifických případech mohou být významné i okolnosti, jež nelze do žádné z právě zmíněných kategorií zařadit.

V. b) Aplikace obecnějších východisek na nyní projednávanou věc

32. V projednávané věci (jak ostatně dostatečně plyne z rekapitulace obsahu rozhodnutí vydaných obecnými soudy) je velmi podstatný již faktor první, tj. samotná povaha výroku. Celý předmětný výrok je totiž ve své podstatě kombinací skutkového tvrzení a (přidružených) hodnotících soudů. Sporná je však toliko právě oprávněnost skutkového jádra výroku, tj. že vedlejší účastnice nezákonně způsobila městu Chomutov dluh ve výši 8 milionů korun. Tento výrok lze z větší části označit za skutkové tvrzení (avšak

povahy tvrzení o „nezákonnosti“ je poněkud složitější, k tomu srov. níže). Jak plyne již ze shora uvedeného, oprávněnost kritiky mající povahu skutkového tvrzení závisí v zásadě na jeho pravdivosti.

33. Klíčovou (a nikoliv triviální) otázkou tak je, jaké nároky musí skutkové tvrzení splňovat, aby je bylo možno označit za (ne)pravdivé. Ústavní soud totiž zdůrazňuje, že s ohledem na podstatu a smysl svobody projevu a její ochrany v demokratické společnosti nelze kategorii pravdivosti vnímat maximalisticky jako požadavek na absolutní soulad s objektivním stavem reality, a to v každé situaci a v každém časovém okamžiku. Takovéto pojetí pravdy – byť je obecně jistě možné – totiž v praktické rovině nutně naráží na možnosti a meze lidského poznání (epistemologické limity). Posouzení, zda je určité skutkové tvrzení v souladu s objektivním stavem reality, totiž nemůže být s ohledem na limity lidského poznání zpravidla nikdy zcela konečné; může existovat pouze větší či menší míra praktické jistoty, že tvrzení v takovém smyslu pravdivé je. Pakliže je z povahy věci obtížné až nemožné určit, zda je určité skutkové tvrzení v souladu s objektivním stavem reality, bylo by absurdní vyžadovat po jednotlivcích, aby jimi pronášené výroky kritérium absolutní a objektivní pravdivosti vždy splňovaly.

34. Naznačená „maximalistická“ interpretace pojmu pravdivosti by mohla k obdobně absurdním a nežádoucím důsledkům vést právě v kontextu sporů o ochranu osobnosti. Veškeré výroky, které lidé v každodenním životě pronášejí, jsou totiž založeny na informacích, které jsou jim k dispozici, tj. které mohly získat v rámci svého poznání, a jsou výrazně ovlivněny i řadou faktorů dalších (jejich inteligencí, vzděláním, hodnotovým nastavením, sociálním prostředím apod.). Pokud by si jednotlivec musel před pronesením skutkového výroku být zcela jistý tím, že je bez jakýchkoliv myslitelných pochybností v absolutním souladu s objektivním stavem reality, měl by zřejmě – přísně vzato – v mnoha životních situacích raději pouze mlčet.

35. Proto se Ústavní soud přiklání k závěru, že i v případě sporů o pravdivost skutkového tvrzení je třeba vycházet z určitého reálného pojetí kategorie pravdivosti, které bere v úvahu kontext proneseného výroku, zejména, nakolik byl tento výrok založen na spolehlivých informacích, které jeho autor k dispozici skutečně měl, či je k dispozici přinejmenším mít mohl a měl. Uvedené přirozeně neznamená, že by kategorie pravdivosti byla subjektivní či zcela závislá na informacích, které má autor výroku (nahodile) k dispozici. Právě naopak – ještě předtím, než pronese skutkové tvrzení, které je způsobilé zasáhnout do osobnostních práv jiné osoby, by každý měl vyvinout určité přiměřené úsilí za účelem zjištění, zda je jím pronášený výrok pravdivý. Míra tohoto úsilí, kterou je od autora výroku možno oprávněně požadovat, se přitom může lišit v závislosti na tom, nakolik závažný je hrozící zásah do osobnostních práv dotčené osoby či v závislosti na osobě autora výroku (větší nároky budou v tomto ohledu kladeny na

novináře, politiky či experty v určitém oboru – tedy na osoby, u nichž lze očekávat vyšší stupeň informovanosti a znalostí, a naopak nižší na „běžné občany“, od nichž tato očekávání požadovat nelze).

36. Zároveň Ústavní soud zdůrazňuje, že uvedené se pochopitelně vztahuje pouze na skutková tvrzení, o jejichž správnosti je jejich autor přesvědčen, tj. nikoliv na vědomé šíření nepravdy (lhání).

37. Veden těmito úvahami, považuje Ústavní soud (na základě skutkového stavu zjištěného Krajským soudem v Praze) sporné tvrzení stěžovatele za v zásadě racionální interpretaci veřejně dostupných informací. Toto tvrzení se totiž skládá ve svojí podstatě ze dvou částí. Jednak stěžovatel tvrdil, že jednání vedlejší účastnice bylo nezákonné a dále pak že v jeho důsledku vznikl městu Chomutov dluh ve výši 8 milionů korun.

38. Vrchní soud v Praze založil napadené rozhodnutí částečně na argumentu, podle něhož nebylo prokázáno, že by nezákonných bylo všech cca 1 200 exekucí a že soudně byla deklarována nezákonnost pouze v jednom případě. Tvrzení, že určité jednání je nezákonné, však nelze s ohledem na diskursivní povahu práva označit za „čisté“ skutkové tvrzení. Právě naopak – to, zda určité jednání má být považováno za souladné či rozporné s právem, může být – a začasť také bývá – předmětem legitimních sporů, ať již praktických či akademických. Pokud tak např. autor v odborném článku označí určité jednání (resp. právní názor, který by toto jednání odůvodnil) za protiprávní, nelze takové tvrzení podrobovat testu pravdivosti jako klasické skutkové tvrzení. Mnohem spíše lze toto tvrzení označit za hodnotový soud, resp. za vyslovení názoru vyjadřujícího přesvědčení autora o tom, jak má být právo interpretováno. Podobně, určité rozhodnutí orgánu veřejné moci se nejprve jeví jako zákonné (presumpce správnosti), nicméně později je na základě přezkumného řízení zrušeno, a bude tak postaveno najisto, že se jednalo o rozhodnutí nezákonné. Proto může být v konkrétním případě významné nejen to, jaký výrok byl učiněn, nýbrž také, v který časový okamžik.

39. Stejně tak v projednávané věci sice není možné požadovat, aby tvrzení o nezákonnosti bylo prokázáno (např. tím, že by všechny nařízené exekuce byly soudem pravomocně za nezákonné označeny), avšak, jak plyne i ze shora uvedeného, od každého, kdo činí takto veřejné výroky, je třeba očekávat, že vyvine přiměřené úsilí směřující k tomu, aby se nedopouštěl zbytečných dezinformací, či dokonce nepravd, a že pečlivě zváží, zda chování jiného označí přímo za protiprávní, anebo „jen“ např. nemorální či nesprávné. V nyní projednávané věci byl nicméně názor stěžovatele, že exekuce byly nezákonné, podpořen existencí soudního rozhodnutí označujícího jednu z nařízených exekucí za nezákonnou, a rovněž tím, že podle veřejně dostupných informací bylo předmětných 1 200 exekucí vedeno obdobným způsobem (ostatně sám soudní exekutor potom ve všech těch-

to řízení postupoval obdobně a uložil – byť dočasně – povinnost uhradit náklady řízení oprávněnému).

40. Ústavní soud se proto ztotožňuje s právním názorem Krajského soudu v Praze v tom ohledu, že tato část tvrzení je nepřesná a částečně zavádějící, neboť nezákonnost klade za vinu pouze vedlejší účastníci a pomíjí významnou roli soudního exekutora. To však samo o sobě ještě nečiní výrok „nepravdivým“ a neoprávněným. Dále pak Ústavní soud zdůrazňuje, že za tuto nepřesnost se stěžovatel vedlejší účastníci omluvil (srov. bod 18), čímž došlo ke zhojení tohoto dílčího zásahu do osobnostních práv vedlejší účastnice.

41. Tvrzení, podle něhož v důsledku tohoto postupu vznikl městu dluh ve výši 8 milionů, je ovšem bezpochyby skutkovým tvrzením. Při hodnocení jeho oprávněnosti nepovažoval Ústavní soud – v souladu se shora nastiněnými východisky – za rozhodující, že nebylo v době pronesení výroku v souladu s aktuálním objektivním stavem reality (být po určitou blíže nezjištěnou dobu tvrzení v zásadě splňovalo i toto kritérium). V kontextu projednávané věci je totiž toto tvrzení sice nepřesné, avšak s ohledem na informace, které stěžovatel v době pronesení výroku měl a mohl mít k dispozici, je lze v jádru považovat za opodstatněné. Stěžovatel totiž při formulaci tohoto tvrzení vycházel z veřejně dostupných podkladů, jejichž správnost nebyla veřejně (a to ani vedlejší účastníci) rozporována či uvedena na pravou míru a z nichž vyplývalo, že exekutor Jan Paraska požaduje po městu Chomutov 8 milionů korun a že existuje příčinná souvislost mezi tímto požadavkem a nezákonností nařízených exekucí. Za tohoto stavu proto nic nenasvědčovalo závěru, že by stěžovatel lhal. Za nepřipadný je tudíž třeba považovat argument vedlejší účastnice, podle něhož svoboda projevu neznamená právo lhát, neboť o lež (ve smyslu vědomého šíření nepravdy) v projednávané věci nešlo. I zde Ústavní soud dodává, že za nepřesnost tvrzení, pokud se týče velikosti dluhu, se stěžovatel vedlejší účastníci již omluvil, a v tomto rozsahu tak byl zásah do jejich osobnostních práv zhojen.

42. Na základě uvedeného tudíž může Ústavní soud učinit dílčí závěr, že být měla určitá část výroku povahu skutkového tvrzení a toto tvrzení nebylo (v době, kdy byl tento výrok pronesen) v souladu s objektivním stavem reality, nelze je bez dalšího označit za neoprávněný zásah do osobnostních práv vedlejší účastnice. V tomto ohledu považuje Ústavní soud za podstatné, že stěžovatel vycházel z veřejně dostupných podkladů, o jejichž správnosti neměl důvod pochybovat, a že za později prokázanou nepřesnost výroku se vedlejší účastníci po skončení řízení před soudem prvního stupně omluvil. Za této situace závisí posouzení oprávněnosti výroku jako celku na zhodnocení kontextu projednávané věci, zejména ovšem shora zmíněných relevantních faktorů.

43. Jedním z těchto významných faktorů je obsah výroku. V projednávané věci je rozporovaný výrok nepochybně možno označit za politický projev, neboť jeho obsahem je kritika stavu správy věcí veřejných, konkrétně přístupu veřejné moci k sociálně slabým občanům a hospodaření s veřejnými prostředky. Takový projev zasluhuje dle shora citované judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva (srov. např. rozsudek *Ceylan proti Turecku* ze dne 8. 7. 1999 č. 23556/94, § 34) nejvyšší dostupnou míru ochrany. Navíc, Ústavní soud nemohl ani přehlédnout, že se v daném případě ze strany stěžovatele jednalo ve své podstatě o kritiku určitého systému, resp. o kritiku konkrétního zvoleného systémového řešení, což je již svoji povahou záležitost hodna vyšší ochrany, než by tomu bylo např. jen u kritiky povahy čistě osobní.

44. Pokud se týče formy výroku, určité jeho části lze považovat za poměrně expresivní. Jde zejména o formulaci, že vedlejší účastnice přivedla město Chomutov „cu grunt“ (zřejmě z německého zu Grunde, tj. „ke dnu“, přeneseně i „ke krachu“). Míra expresivity tohoto politického projevu ovšem nijak nevybočuje z mezí obecně uznávaných pravidel slušnosti, neboť je zřejmé, že se nejednalo např. o vulgární, pejorativní či jiný podobný výraz, který by sám o sobě znevažoval osobu vedlejší účastnice (blíže viz v bodu 28 citovaný nálezn sp. zn. III. ÚS 359/96).

45. Vedlejší účastnice byla ostatně v době pronesení předmětného výroku veřejně činnou osobou, a to dokonce osobou politicky činnou, která v průběhu své kariéry zastávala poměrně významné politické pozice, zejména byla primátorkou města Chomutov a poslankyní Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Z titulu tohoto postavení je podle ustálené judikatury Ústavního soudu [nálezn sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007 (N 111/46 SbNU 41), odst. 50] i Evropského soudu pro lidská práva (např. rozsudek *Kwiecień proti Polsku* ze dne 9. 1. 2007 č. 51744/99, § 52) povinná snášet intenzivnější zásahy do svých osobnostních práv než osoba, která ve veřejném životě či konkrétně v politice nepůsobí.

46. Předmětný výrok stěžovatele se navíc nedotýkal jejího soukromého života, nýbrž právě jejího veřejného působení (veřejné sféry). I tento faktor tudíž v rámci hledání spravedlivé rovnováhy mezi dotčenými základními právy stěžovatele a vedlejší účastnice svědčí ve prospěch upřednostnění svobody projevu [srov. nálezn sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007 (N 111/46 SbNU 41), body 33 až 36].

47. Rovněž chování kritizované osoby (vedlejší účastnice) je v projednávané věci významné. Je třeba přihlédnout k tomu, že téma vymáhání pohledávek od sociálně slabých dlužníků města Chomutov bylo v letech 2009 až 2011 velmi kontroverzní politickou otázkou, což lze dokumentovat i značným zájmem médií (šíře tohoto zájmu byla částečně zachycena i v rámci dokazování provedeného soudem prvního stupně; ostatně i před-

mětný výrok byl pronesen v pořadu přenášeném ve veřejnoprávní televizi). Pokud proto vedlejší účastnice při řešení tohoto politického problému učinila (ať již sama či v součinnosti s dalšími osobami) určité kontroverzní kroky a ty pak veřejně obhájovala, musela počítat se zvýšenou mírou kritiky.

48. Konečně pak Ústavní soud přihlédl i k osobě stěžovatele (tj. autora výroku). Stěžovatel v pořadu vystupoval jako odborník na problematiku exekucí v rámci neziskové organizace Člověk v tísni. Bylo proto od něj možné očekávat určitou míru profesionální péče, pokud jde o ověření pravdivosti výroků, které v pořadu celostátní veřejnoprávní televize pronesl. Na druhou stranu však od stěžovatele nelze v tomto ohledu vyžadovat stejnou profesionální kompetenci, jako např. od odborníků anebo specializovaných novinářů. V projednávané věci s ohledem na skutkový stav, jak byl zjištěn Krajským soudem v Praze, proto činí Ústavní soud závěr, že stěžovatel, spoléhaje se zřejmě na informace zveřejněné v médiích, které v té době ostatně nebyly veřejně rozporovány ani stěžovatelkou, neporušil ani zásadu, podle níž by měl vyvinout přiměřené úsilí k ověření jejich pravdivosti, a tyto informace interpretoval v zásadě akceptovatelným způsobem.

49. Právě provedenou analýzu faktorů relevantních pro posouzení kolize základních práv v projednávané věci lze proto shrnout následovně. Předmětný výrok (resp. určitá jeho část) byl skutkovým tvrzením, které, jak se posléze ukázalo, nebylo zcela v souladu s objektivním stavem reality. Jádro tohoto výroku bylo však racionálně založeno na veřejně dostupných podkladech, o jejichž správnosti neměl stěžovatel důvod pochybovat a proti nimž ani vedlejší účastnice nikterak veřejně nebrojila. Byť bylo později prokázáno, že předmětný výrok byl v určitých ohledech zavádějící a nepřesný, nelze jej bez dalšího považovat za neoprávněný zásah do osobnostních práv stěžovatelky, a to i s ohledem na skutečnost, že se za šíření prokázaných nepřesností stěžovatel vedlejší účastnici následně omluvil (čímž byl v tomto rozsahu zásah do jejích osobnostních práv zhojen).

50. Další relevantní faktory, které Ústavní soud zohlednil při hledání spravedlivé rovnováhy mezi kolidujícími základními právy, přitom vesměs hovoří ve prospěch upřednostnění stěžovatelovy svobody projevu. Předmětný výrok byl totiž politickým projevem kritizujícím osobu politicky činnou, a to pokud se týkalo jejího působení ve veřejné sféře. Projev byl sice poněkud expresivní, avšak nikterak nevybočil z obecně uznávaných pravidel slušnosti. Sama vedlejší účastnice přitom s ohledem na své kontroverzní vystupování musela očekávat, že bude veřejně kritizována. S ohledem na postavení stěžovatele rovněž nelze učinit závěr, že by si při ověřování pravdivosti výroku počínal nedbale a nikoliv s přiměřenou péčí.

51. Vrchní soud v Praze a Nejvyšší soud v napadených rozhodnutích tyto okolnosti dostatečně nezohlednily, v důsledku čehož nesprávně (a nikoliv „nezbytně v demokratické společnosti“) upřednostnily osobnostní

práva vedlejší účastnice před svobodou projevu stěžovatele. Tím porušily právo stěžovatele na svobodu projevu ve shora popsáném smyslu.

V. c) K porušení práva na spravedlivý proces

52. Ústavní soud naopak nemůže přitakat námitkám stěžovatele stran tvrzeného porušení jeho práva na spravedlivý proces, jež považuje za zjevně neopodstatněné. Odůvodnění obou napadených rozhodnutí – byť nebyla vyčerpávající – nelze považovat za rozporná s požadavky plynoucími z práva na spravedlivý proces, neboť je z nich patrné, z jakého skutkového stavu soudy při rozhodování vycházely, o jaká ustanovení právních předpisů se jejich rozhodnutí opírala a jak byla tato relevantní ustanovení interpretována. To, že odvolací soud položil při svém rozhodnutí důraz pouze na některé dílčí aspekty projednávané věci (zatímco jiným přisoudil menší význam) mělo sice za následek protiústavní rozhodnutí ve věci samé, avšak nezpůsobuje bez dalšího zároveň porušení práva na spravedlivý proces.

53. Ani námitce stěžovatele, podle níž byl v důsledku chování vedlejší účastnice zbaven práva na dvojinstanční řízení, nelze přisvědčit. Předmět řízení byl totiž jasný od samého počátku a stěžovatelova procesní pozice (tj. co má tvrdit a co dokazovat) byla jasná již v řízení před soudem prvního stupně, což lze koneckonců dovést i z toho, jaké otázky byly před soudem prvního stupně řešeny a jaké důkazy sám stěžovatel navrhoval. Na tom nic nemění ani skutečnost, že vedlejší účastnice si v řízení před odvolacím soudem počínala procesně aktivněji.

VI. Závěr

54. Ze všech shora popsáných důvodů Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy svými rozhodnutími porušily právo stěžovatele na svobodu projevu ve smyslu čl. 17 Listiny, čl. 10 Úmluvy a čl. 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

55. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil. Úkolem těchto soudů bude posoudit daný případ znovu, přičemž jsou vázány právním názorem Ústavního soudu.

56. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 24

K náležitému odůvodnění soudního rozhodnutí

Krajský soud ústavní stížností napadeným výrokem rozsudku, v němž se nedostatečně zabýval otázkou, zda se v případě předmětné částky, jejíž přiznání stěžovateli bylo tímto výrokem zamítnuto, jednalo o platbu stěžovatele či platbu převodce, a svůj závěr o tom, že se jednalo o platbu převodce, dostatečně neodůvodnil, porušil stěžovatelovo právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a v důsledku toho i stěžovatelovo vlastnické právo zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vlasty Formánkové a Vladimíra Sládečka – ze dne 3. února 2015 sp. zn. IV. ÚS 3467/14 ve věci ústavní stížnosti Václava Mrázka, zastoupeného Mgr. Martinem Zvoničkem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem ve Zlíně, Lešetín VI/671, směřující proti výrokům II a III rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 1 Cm 116/2012-123 ze dne 14. srpna 2014, jímž byla částečně zamítnuta stěžovatelova žaloba o zaplacení částky 10 000, kterou požadoval po vedlejším účastníkovi z titulu bezdůvodného obohacení vzniklého v souvislosti s převodem členských práv a povinností, za účasti Bytového družstva Podlesí, se sídlem ve Zlíně, nám. Míru 12, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 1 Cm 116/2012-123 ze dne 14. srpna 2014 bylo zasaženo do práva stěžovatele na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a do práva stěžovatele na ochranu majetku zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 1 Cm 116/2012-123 ze dne 14. srpna 2014 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností podanou podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel s odkazem na porušení svého práva na ochranu

vlastnictví a práva na spravedlivý proces zaručených čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod domáhal zrušení v záhlaví citovaných výroků rozhodnutí.

2. Ústavní soud zjistil, že stěžovatel se žalobou domáhal po žalovaném vedlejším účastníkovi zaplacení částky 10 000 Kč s úrokem z prodlení z titulu bezdůvodného obohacení vedlejšího účastníka vzniklého zaplacením žalované částky stěžovatelem vedlejšímu účastníkovi bez právního důvodu v souvislosti s převodem práv a povinností spojených s členstvím ve vedlejším účastníkovi z Ing. Štěpaníka jako převodce tohoto členství (dále jen „převodce“) na stěžovatele. Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) rozsudkem č. j. 1 Cm 116/2012-69 ze dne 7. února 2013 žalobu zamítl. Vysvětlil, že stěžovatel předložil vedlejšímu účastníkovi smlouvu o převodu členských práv a povinností, která byla neplatná z důvodu absence údaje, zda se jedná o úplatný nebo bezúplatný převod, a proto náklady, které vedlejší účastník uhradil za posouzení platnosti této smlouvy ve výši 13 000 Kč advokátce Mgr. Markétě Vojtáškové na základě faktury č. 10121 ze dne 11. května 2010, byly vynaloženy účelně, neboť po vedlejším účastníkovi nelze spravedlivě požadovat, aby hradil veškeré náklady vzniklé předložením neplatné smlouvy stěžovatelem.

3. Na základě ústavní stížnosti stěžovatele rozsudek krajského soudu č. j. 1 Cm 116/2012-69 ze dne 7. února 2013 Ústavní soud nálezem sp. zn. II. ÚS 1457/13 ze dne 11. března 2014 [(N 31/72 SbNU 365) – dále jen „předmětný nálezh“] zrušil. Uvedl mimo jiné, že tento rozsudek je založen jak na skutkovém závěru, který nevyplývá z provedených důkazů, tak na nesprávném právním posouzení, jehož odůvodnění nadto pro svou kusost činí napadené rozhodnutí v této části stěžijí přezkoumatelným. Krajský soud totiž podle Ústavního soudu částku ve výši 10 000 Kč, kterou stěžovatel zaplatil vedlejšímu účastníkovi a jejíž vydání se domáhal, kvalifikoval jako náklady vynaložené v souvislosti s předložením neplatné smlouvy o převodu členských práv a povinností, jejichž hrazení nelze po vedlejším účastníkovi spravedlivě požadovat, avšak detailnější rozbor svého právního názoru v odůvodnění napadeného rozhodnutí nepředložil. Dále uvedl, že pokud se vedlejší účastník rozhodne požadovat po převodci a nabyvateli členských práv a povinností náklady vynaložené na posouzení smlouvy o jejich převodu, nemůže se splnění této povinnosti domáhat bez jakékoli zákonné či smluvní opory, přičemž v projednávané věci taková opora neexistuje, když zákonná opora pro tento požadavek není, stanovy vedlejšího účastníka žádné relevantní ustanovení neobsahují a uzavření dohody se stěžovatelem také prokázáno nebylo. Ústavní soud uzavřel, že zaplacení nákladů bylo po stěžovateli žádáno na základě pozdějšího a nepředvídatelného usnesení družstva ze dne 23. března 2010, tedy nepřipustným způsobem.

4. Po zrušení rozsudku krajského soudu č. j. 1 Cm 116/2012-69 ze dne 7. února 2013 Ústavním soudem znovu rozhodl krajský soud rozsudkem č. j. 1 Cm 116/2012-123 ze dne 14. srpna 2014 tak, že vedlejší účastník je povinen zaplatit stěžovateli částku 5 000 Kč se specifikovaným úrokem z prodlení (výrok I), že žaloba na zaplacení zbývající částky 5 000 Kč (dále též jen „předmětná částka“) s příslušenstvím se zamítá (výrok II) a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok III). Krajský soud vyšel z názoru Ústavního soudu o neoprávněnosti požadavku vedlejšího účastníka na úhradu částky 10 000 Kč jako nákladů vzniklých vedlejšímu účastníku v souvislosti s převodem členských práv a povinností na stěžovatele. Z obsahu spisu a ze shodných tvrzení účastníků krajský soud podle odůvodnění tohoto jeho rozhodnutí zjistil, že stěžovatel zaplatil částku 10 000 Kč na základě usnesení představenstva vedlejšího účastníka ze dne 23. března 2010, přičemž tato částka se sestávala ze dvou částí po 5 000 Kč, z nichž jednu byl povinen uhradit stěžovatel (jako nabyvatel členství ve vedlejším účastníkovi) a druhou byl povinen uhradit převodce. Z přípisu vedlejšího účastníka zaslaného stěžovateli dále krajský soud zjistil, že vedlejší účastník vyzval stěžovatele k úhradě částky 5 000 Kč za náklady v souvislosti s předložením smlouvy o převodu členských práv a povinností ze dne 29. ledna 2010 na základě usnesení představenstva vedlejšího účastníka ze dne 23. března 2010. Krajský soud má dále podle odůvodnění předmětného rozhodnutí za prokázané z obsahu spisu a ze shodných tvrzení účastníků, že na základě usnesení vedlejšího účastníka ze dne 23. března 2010 stěžovatel zaplatil vedlejšímu účastníkovi částku 10 000 Kč za náklady vzniklé v souvislosti s převodem jeho členských práv a povinností ve vedlejším účastníkovi z převodce na stěžovatele. Krajský soud uvedl, že stěžovatel zaplatil za svou osobu částku 5 000 Kč a částku ve výši 5 000 Kč zaplatil za jinou osobu, přičemž v této druhé části nebyl stěžovatel aktivně legitimován k podání žaloby, a proto krajský soud nemohl jeho nároku přisvědčit. Vedlejší účastník podle krajského soudu požadoval po stěžovateli pouze částku 5 000 Kč a z toho důvodu, že stěžovatel zaplatil i další částku 5 000 Kč za jinou osobu, tj. za převodce, mu nesvědčí nárok na přiznání této druhé částky. Vztahy mezi stěžovatelem a převodcem jsou podle soudu jejich interní záležitostí a soud by přiznáním předmětné částky stěžovateli, která však náleží převodci, rozhodl o nároku jiné osoby, která není účastníkem tohoto řízení.

II.

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že pochybení krajského soudu, pro něž stěžovatel projednávanou ústavní stížnost podal, jsou stejná jako pochybení předchozí, pro která bylo jeho rozhodnutí Ústavním soudem zrušeno, a závěry předmětného nálezu o tom, že rozhodnutí krajského

soudu je založeno jak na skutkovém závěru, který nevyplývá z provedených důkazů, tak také na nesprávném právním posouzení, a o tom, že odůvodnění tohoto rozhodnutí pro svou kusost činí toto rozhodnutí v této části stěžii přezkoumatelným, činí stěžovatel obsahem své ústavní stížnosti, neboť krajský soud podle stěžovatele tyto závěry v záhlaví citovaným rozhodnutím nerespektoval a s věcí se náležitě nelypořádal.

6. Krajský soud podle stěžovatele neuvádí, z jakých důkazů zjistil popsaný skutkový závěr o tom, že stěžovatel zaplatil vedlejšímu účastníkovi částku 5 000 Kč za jinou osobu – převodce. Stěžovatel tvrdí, že takový skutkový závěr není náležitě odůvodněn, nevyplývá z provedeného dokazování, je naopak v rozporu s provedenými důkazy, a ústavní stížností napadené rozhodnutí je tedy zatíženo stejnými vadami, pro něž již Ústavní soud v dané věci musel nálezem činnost krajského soudu usměrňovat.

7. Stěžovatel ve stručnosti rekapituluje, že vedlejší účastník neměl právo uložit stěžovateli či jiné osobě bez zákonné či smluvní opory uhradit náklady vynaložené na posouzení smlouvy o převodu členských práv a povinností a že krajský soud nijak blíže nezkoumal naplnění podmínek pro vznik odpovědnosti za škodu na straně stěžovatele. Stěžovatel tvrdí, že v řízení prokázal, že vlastním jménem vložil dne 6. dubna 2010 částku 10 000 Kč na účet vedlejšího účastníka a že tuto částku dopisem ze dne 6. května 2011 žádal vydat jako bezdůvodně obohacení zpět svým jménem. Z žádného z relevantních důkazů provedených v řízení před krajským soudem nemůže podle stěžovatele vyplnout, že by převodce platil částku 5 000 Kč ve prospěch vedlejšího účastníka společnou platbou se stěžovatelem ze dne 6. dubna 2010. Jestliže krajský soud přesto takový závěr učinil, pak se podle stěžovatele dopustil k tíži stěžovatele shora popsaných chyb a zásahu do práv stěžovatele.

III.

8. Ústavní soud si k ústavní stížnosti vyžádal vyjádření krajského soudu a vedlejšího účastníka řízení.

9. Krajský soud zaslal vyjádření prostřednictvím samosoudce JUDr. Martina Fišera. Uvedl, že právní názor soudu je obsažen v odůvodnění rozsudku, do jehož výroků II a III byla podána ústavní stížnost, a že na toto odůvodnění proto plně odkazuje.

10. Vedlejší účastník vyjádření k ústavní stížnosti nezaslal.

11. Vyjádření krajského soudu nezasílal Ústavní soud k replice stěžovateli, neboť nepřineslo ve věci ničeho nového.

12. Ústavní soud rozhodoval v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu bez nařízení ústního jednání, neboť od tohoto jednání neočekával další objasnění věci a neprováděl dokazování.

IV.

13. Ústavní soud přezkoumal v záhlaví uvedená a ústavní stížností napadená rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud je dle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, přičemž v rámci této své pravomoci mj. rozhoduje o ústavních stížnostech proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Jestliže je ústavní stížnost vedena proti rozhodnutí obecného soudu, není povinnost ústavněprávní argumentace naplněna, je-li namítána toliko věcná nesprávnost či nerespektování podústavního práva, neboť takovou argumentací je Ústavní soud stavěn do role pouhé další instance v soustavě obecných soudů, jíž však není. Pravomoc Ústavního soudu je totiž založena toliko k přezkumu z hlediska ústavnosti, tedy ke zkoumání, zda postupem a rozhodováním obecných soudů nebylo zasaženo do ústavně zaručených práv stěžovatele a zda lze řízení jako celek považovat za spravedlivé.

15. S ohledem na výši žalované částky považuje Ústavní soud za vhodné připomenout, že rozhodnutími obecných soudů o věcech tzv. objektivně bagatelního významu se ve své rozhodovací praxi zabývá dlouhodobě. V řadě svých rozhodnutí dal zřetelně najevo, že jednostupňové soudnictví o těchto věcech nevybočuje z ústavních mezí a že i hodnotové omezení přípustnosti opravného prostředku nepředstavuje *denegationem iustitiae*, nýbrž jde o promítnutí celospolečenského konsenzu o bagatelnosti takových sporů do výkladu základních práv, resp. do jejich hranic [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 101/01 ze dne 18. června 2001 (U 22/22 SbNU 387), sp. zn. III. ÚS 2097/08 ze dne 26. března 2009 a další, dostupná stejně jako řada dále citovaných rozhodnutí Ústavního soudu v elektronické podobě na <http://nalus.usoud.cz>]. Ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutím o bagatelní částce proto Ústavní soud odmítal z důvodu jejich zanedbatelnosti, resp. zanedbatelného zásahu do subjektivních práv jednotlivce, který není již z kvalitativního hlediska obecně schopný založit porušení základních práv a svobod (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 185/98 ze dne 26. srpna 1998).

16. Těmto východiskům koresponduje i názor, že při vyloučení přezkumu takových rozhodnutí ve druhé instanci obecného soudu by bylo nelogické připustit automatický posun jejich přezkumu do roviny soudnictví ústavního; Ústavní soud opakovaně též zdůraznil, že úspěšné uplatnění ústavní stížnosti, jež nevychází z ničeho jiného než z tvrzení, že bylo porušeno ústavně garantované právo na spravedlivý proces, resp. soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny), předpokládá splnění vskutku přísně kladených podmínek; opodstatněnost ústavní stížnosti v takové věci přichází v úvahu zpravidla jen v případech extrémního vybočení ze standardů, jež jsou pro

postupy zjišťování skutkového základu sporu a pro jeho právní posouzení esenciální (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 2612/07 ze dne 5. června 2008 a další rozhodnutí v něm citovaná), např. v případech, že by se obecné soudy při interpretaci ustanovení právního předpisu dopustily svévole, tj. např. své rozhodnutí by vůbec neodůvodnily, nebo by se takové odůvodnění přičilo pravidlům logiky, bylo by výrazem přepjatého formalismu či jiného extrémního vybočení z obecných principů spravedlnosti. O tom, že taková, byť výjimečná situace může nastat, svědčí nálezy, kterými Ústavní soud věc meritorně projednal [např. náleze sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. října 2002 (N 127/28 SbNU 95), náleze sp. zn. I. ÚS 3143/08 ze dne 17. března 2009 (N 59/52 SbNU 583) nebo náleze sp. zn. I. ÚS 1744/10 ze dne 6. září 2010 (N 184/58 SbNU 613)].

17. Taková situace nastala i v projednávané věci, poněvadž rozhodnutí krajského soudu je založeno na závěru, který nevyplývá z provedených důkazů a jeho nedostatečné odůvodnění činí napadené rozhodnutí stěžejí přezkoumatelným. Uvedené vady napadeného rozhodnutí jsou natolik markantní, že dosahují ústavněprávní roviny.

18. Krajský soud vyšel z názoru Ústavního soudu o neoprávněnosti požadavku vedlejšího účastníka na úhradu částky 10 000 Kč jako nákladů vzniklých vedlejšímu účastníku v souvislosti s převodem členských práv a povinností ve vedlejším účastníkovi z převodce na nabyvatele, stran její jedné poloviny vyhověl žalobě stěžovatele a uložil vedlejšímu účastníkovi jednu polovinu této částky (případající na stěžovatele) stěžovateli uhradit (vrátit). Stran druhé poloviny žalobu zamítl s tím, že se jedná o platbu provedenou za převodce, pročež platba náleží převodci a krajský soud o ní nemohl rozhodnout, neboť se jednalo o nárok jiné osoby, která nebyla účastníkem řízení. Vztahy mezi stěžovatelem a převodcem pak jsou podle krajského soudu jejich interní záležitostí. To, že se jednalo o platbu učiněnou za převodce, dovodil krajský soud patrně z usnesení vedlejšího účastníka, jímž byla po stěžovateli a převodci (neoprávněně) požadována platba částky ve výši 10 000 Kč, a z přípisu, kterým vedlejší účastník vyzval stěžovatele k úhradě (pouze) částky 5 000 Kč.

19. Krajský soud předmětnou částku ve výši 5 000 Kč, ohledně které ústavní stížností napadeným výrokem II svého rozhodnutí žalobu stěžovatele zamítl, považoval za jednu polovinu nákladů vzniklých vedlejšímu účastníkovi v souvislosti s převodem členských práv a povinností ve vedlejším účastníkovi, kterou zaplatil na základě usnesení představenstva vedlejšího účastníka ze dne 23. března 2010 za převodce stěžovatel, a to platbou ve výši 10 000 Kč ze dne 6. dubna 2010 na účet vedlejšího účastníka. Detailnější rozbor svého právního názoru stran toho, že stěžovatel předmětnou částku 5 000 Kč uhradil za převodce (pročež stěžovatel není dle krajského soudu k vymáhání této částky aktivně legitimován), však v odůvodnění své-

ho rozhodnutí nepředložil a neuvedl též, jak tvrdí stěžovatel, z jakých důkazů popsaný závěr učinil.

20. Krajský soud se nijak nezabýval otázkou vztahů mezi stěžovatelem a převodcem, a to přesto, že dle obsahu spisu převodce úhradu této částky odmítal a že tato částka byla po stěžovateli a převodci požadována neoprávněně. Podle názahu Ústavního soudu nemůže bez prokázání případného vztahu (dohody) stran předmětné částky 5 000 Kč mezi stěžovatelem a převodcem (pro kterou není ve vztahu mezi vedlejším účastníkem a převodcem právní důvod), být tato platba kvalifikována jako platba převodce. Pokud ohledně této částky žádná domluva mezi stěžovatelem a převodcem o tom, že tuto částku za převodce stěžovatel uhradí, neexistovala, resp. existenci takovéto dohody krajský soud nezjistil, nevyplývá podle názahu Ústavního soudu z provedeného dokazování závěr, že se jednalo o platbu převodce, a tento nijak blíže odůvodněný závěr je projevem libovůle soudu, když pro něj a pro existenci vztahu ohledně této částky mezi stěžovatelem a převodcem neexistuje relevantní opora. Tou by mohly být vedle eventuální dohody případně též stanovy či vnitřní předpis vedlejšího účastníka nebo relevantní zákonné ustanovení (o čemž však krajský soud ničeho neuvádí), avšak rozhodně jí podle přesvědčení Ústavního soudu nemůže být (pouze) vůči oběma uvedeným účastníkům neoprávněný požadavek obsažený v usnesení představenstva vedlejšího účastníka a výzva k úhradě jedné poloviny této částky zasláná vedlejším účastníkem stěžovateli. Navíc ani to, že právě z těchto (prokázaných) skutečností krajský soud uvedený závěr učinil, není z odůvodnění jeho rozhodnutí jasně zřejmé.

21. Jestliže pak v odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí absentuje jakákoli úvaha v tom směru, proč se v případě předmětné částky 5 000 Kč, ohledně které byla žaloba zamítnuta, jedná o platbu převodce, nikoli stěžovatele, trpí toto rozhodnutí i vadou nedostatku odůvodnění.

22. Lze tedy shrnout, že krajský soud ústavní stížností napadeným výrokem II rozsudku č. j. 1 Cm 116/2012-123 ze dne 14. srpna 2014, v němž se nedostatečně zabýval otázkou, zda se v případě předmětné částky jednalo o platbu stěžovatele či platbu převodce, a svůj závěr o tom, že se jednalo o platbu převodce, dostatečně neodůvodnil, porušil stěžovatelovo právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a v důsledku toho i stěžovatelovo vlastnické právo zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny.

23. Z výše uvedených důvodů tak shledal Ústavní soud podanou ústavní stížnost důvodnou a napadený výrok II rozhodnutí krajského soudu č. j. 1 Cm 116/2012-123 ze dne 14. srpna 2014 stejně jako na něm závislý nákladový výrok III téhož rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 25

**K přezkoumávání rozhodnutí finančních (daňových) orgánů ve správním soudnictví
Ke způsobu stanovení daně z přidané hodnoty**

Vychází-li obecný soud bez dalšího ze skutkových zjištění založených ve spisovém materiálu správních úřadů, avšak právní závěry jím učiněné těmto skutkovým zjištěním neodpovídají, jedná se o rozhodnutí nepřezkoumatelné; je-li tak ze spisového materiálu zjevné, že při stanovení daně z přidané hodnoty nebyly vůbec využity pomůcky (daň byla stanovena dokazováním), nicméně správní soudy v odůvodnění napadených rozhodnutí aprobovaly postup správních orgánů (správce daně), jímž byla stěžovateli daň z přidané hodnoty stanovena dle pomůcek, je nutno taková soudní rozhodnutí zrušit pro porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky – ze dne 5. února 2015 sp. zn. III. ÚS 3023/14 ve věci ústavní stížnosti Jaroslava Kotalíka, zastoupeného Mgr. Ing. Janem Vránou, advokátem, se sídlem Na Skalce 765/17, Praha 5, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 25. června 2014 č. j. 10 Afs 53/2014-72, rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 22. ledna 2014 č. j. 10 Af 26/2013-33, rozhodnutí Finančního ředitelství v Českých Budějovicích ze dne 3. prosince 2012 č. j. 8692/12-1300 a rozhodnutím Finančního úřadu v Milevsku – dodatečným platebním výměřům ze dne 11. dubna 2012 č. j. 16957/12/098970302616, 16975/12/098970302616, 17019/12/098970302616, 17032/12/098970302616, 17054/12/098970302616, 17062/12/098970302616 a 17076/12/098970302616, jimiž bylo rozhodnuto o doměření daně z přidané hodnoty a stěžovatelově povinnosti zaplatit penále, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Českých Budějovicích jako účastníků řízení a Odvolacího finančního ředitelství a Finančního úřadu pro Jihočeský kraj jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 25. června 2014 č. j. 10 Afs 53/2014-72 a rozsudkem Krajského soudu v Českých

Budějovicích ze dne 22. ledna 2014 č. j. 10 Af 26/2013-33 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. června 2014 č. j. 10 Afs 53/2014-72 a rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 22. ledna 2014 č. j. 10 Af 26/2013-33 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel podal ústavní stížnost, kterou se domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí správních soudů a správních orgánů, a to pro tvrzené porušení svých ústavně zaručených základních práv zakotvených v čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 3 odst. 1, čl. 11 odst. 5, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Finanční úřad v Milevsku (dále jen „správce daně“, s účinností zákona č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky, vstoupil ke dni 1. 1. 2013 do jeho pozice Finanční úřad pro Jihočeský kraj) doměřil stěžovateli shora napadenými výměry daně z přidané hodnoty za zdaňovací období 2. čtvrtletí 2007, 3. čtvrtletí 2007, 4. čtvrtletí 2007, 1. čtvrtletí 2008, 2. čtvrtletí 2008, 3. čtvrtletí 2008, 4. čtvrtletí 2008 a současně s tím mu sdělil povinnost zaplatit penále. Odvolání stěžovatele proti těmto rozhodnutím správce daně bylo napadeným rozhodnutím Finančního úřadu v Českých Budějovicích (původní žalovaný, dále jen „odvolací správní orgán“, do jehož pozice vstoupilo s účinností zákona č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky, ke dni 1. 1. 2013 Odvolací finanční ředitelství) zamítnuto.

3. Žalobu proti rozhodnutí původního žalovaného Krajský soud v Českých Budějovicích napadeným rozsudkem zamítl, neboť stěžovatel neprokázal faktické uskutečnění zdanitelných plnění dle § 72 odst. 1 a § 73 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů. Nejvyšší správní soud pak shora napadeným rozsudkem zamítl stěžovatelem podanou kasační stížnost proti uvedenému rozsudku krajského soudu s tím, že závěry zde uvedené potvrdil.

II. Argumentace stěžovatele a vyjádření účastníků

4. Stěžovatel spatřuje porušení svých ústavně garantovaných práv zejména v postupu, kterým mu byla vyměřena dodatečná daň z přidané hodnoty za zdaňovací období 1. až 4. čtvrtletí roku 2007 a za zdaňovací období 1. až 4. čtvrtletí roku 2008 za použití nevhodně zvolených pomůcek namísto dokazování, aniž pro takový způsob vyměření daně byly splněny podmínky, a dále, že subjekt, který byl pro účely stanovení daňové povinnosti za použití pomůcek vybrán, nebyl s navrhovatelem zcela srovnatelný.

5. Stěžovatel tvrdí, že v průběhu daňového řízení poukázal na řadu důkazů svědčících o tom, že se zdanitelná plnění v jednotlivých zdaňovacích obdobích uskutečnila. Navrhované výpovědi svědků správce daně odmítl provést s tím, že by nemohly vést k odstranění vzniklých pochybností, považoval je za zbytečné, s čímž stěžovatel nesouhlasí. Rovněž nebylo přihlédnuto k předloženým listinným důkazům (kopie stavebních deníků z některých stavebních akcí). Stěžovatel se domnívá, že mu správce daně znemožnil unést důkazní břemeno, resp. vyvrátit pochybnosti správce daně tak, aby nebylo nutné stanovit daň pomocí pomůcek, které správce daně má nebo které si opatří.

6. Stěžovatel dále nesouhlasí se způsobem, jakým mu správce daně stanovil daň podle pomůcek. Ke stanovení daně pomocí pomůcek došlo paušálním způsobem, když správce daně sám přiznal, že na svém teritoriu nemá subjekt srovnatelný se stěžovatelem. Stěžovatel považuje takto stanovenou daň (stanovení výdajů ve výši 80 %) za zcela zavádějící a v rozporu se skutečnou realitou, a ve svém důsledku pro něj za likvidační. Správce daně tak porušil zejména § 98 odst. 2 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, podle něhož má správce daně při tomto způsobu stanovení daně přihlídnout rovněž ke zjištěným okolnostem, z nichž vyplývají výhody pro daňový subjekt, i když jím nebyly uplatněny.

7. Tvrzení stěžovatele ohledně nevhodně stanovených pomůcek, jež stěžovatel uvedl ve svém vyjádření ze dne 27. 9. 2012, v průběhu odvolacího správního řízení však krajský soud nezohlednil a ani se s ním dostatečně nevypořádal a taktéž jej nevezl v úvahu ani Nejvyšší správní soud. Základ daně byl stanoven zcela zavádějícím způsobem a znamená ekonomickou likvidaci stěžovatele. Takové stanovení daně považuje stěžovatel za výraz zjevného faktického omylu, a daň tak nebyla stanovena v souladu se zákonem.

8. Nejvyšší správní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že námitky obsažené v ústavní stížnosti jsou totožné s těmi, které stěžovatel uplatnil již v žalobním a kasačním řízení, a proto považuje za dostatečné odkázat na odůvodnění svého rozsudku. Nadto pouze poukázal na judikaturu Ústavního soudu k otázkám rozložení důkazního břemene v daňovém řízení a zákonným podmínkám pro stanovení daňové povinnosti dle pomůcek. Nejvyšší správní soud navrhl odmítnutí ústavní stížnosti pro její zjevnou neopodstatněnost.

9. Krajský soud v Českých Budějovicích ve vyjádření k ústavní stížnosti rovněž odkázal na příslušné pasáže svého rozsudku, kde se podrobně zabýval tím, že stěžovatel nesplnil zákonné podmínky pro úspěšné uplatnění nároku na odpočet daně z přidané hodnoty, když neunesl důkazní břemeno. Má za to, že nelze stěžovateli přisvědčit v jeho tvrzení, že mu byla daň dodatečně vyměřena rozhodnutím vydaným v procesně vadném řízení

založeném na nesprávném hodnocení důkazů. Krajský soud v Českých Budějovicích navrhl vydání nálezu, jímž se ústavní stížnost zamítá.

10. Odvolací finanční ředitelství ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedlo, že v případě dodatečného vyměření daně z přidané hodnoty za zdaňovací období 1. až 4. čtvrtletí 2007 a 1. až 4. čtvrtletí 2008 nebyla správcem daně vyměřena daňová povinnost za použití pomůcek, ale dokazováním. Námitka stěžovatele ohledně použití nevhodně zvolených pomůcek namísto dokazování, stejně jako námitka, že subjekt vybraný za účelem stanovení daňové povinnosti za použití pomůcek nebyl se stěžovatelem zcela srovnatelný, jsou proto nedůvodné. Dále rozvedl zjištění, že stěžovatel neunesl břemeno důkazní, a vyjádřil se též k jednotlivým stěžovatelovým námitkám stran jeho důkazních návrhů. Uvedl, že důkazní prostředky předložené stěžovatelem v průběhu daňové kontroly i v odvolacím řízení nebyly způsobilé prokázat faktické uskutečnění zdanitelných plnění podle jednotlivých dokladů ani to, v jakém rozsahu byla plnění poskytnuta. Odvolací finanční ředitelství navrhlo zamítnutí ústavní stížnosti.

11. Finanční úřad pro Jihočeský kraj odkázal na odůvodnění rozhodnutí vydaných v této věci, resp. argumentaci týkající se stěžovatelovy důkazní nouze, v obdobném duchu jako Odvolací finanční ředitelství se vyjádřil též ke stěžovatelovým důkazním návrhům a jejich hodnocení. Ve shodě s vyjádřením odvolacího finančního ředitelství pak Finanční úřad pro Jihočeský kraj uvedl, že v projednávaném případě nebyla stěžovatelova daňová povinnost na dani z přidané hodnoty stanovena správcem daně podle pomůcek, nýbrž dokazováním. Finanční úřad pro Jihočeský kraj navrhl odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost.

12. Stěžovatel možnosti repliky nevyužil.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

13. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti. Ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je osobou oprávněnou k jejímu podání, je zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpal všechny prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje. Ústavní stížnost proto byla shledána přípustnou.

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Následně přistoupl Ústavní soud k posouzení, zda je podaná ústavní stížnost opodstatněná. Přitom vycházel ze skutečnosti, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“); není proto povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního

práva. Do této činnosti je Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byly-li v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, porušeny jeho základní práva a svobody chráněné ústavním zákonem. Ústavní soud tak přezkoumal napadené rozhodnutí z hlediska tvrzeného porušení ústavně zaručených základních práv a svobod a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Právo na řádné odůvodnění rozhodnutí (a jemu odpovídající povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit) jakožto součást práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny vyplývá z kautelního státu. Z odůvodnění soudního rozhodnutí musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na jedné straně a právními závěry na druhé straně; není-li tomu tak, je posuzované rozhodnutí soudu nepřezkoumatelné, čímž se právní závěry soudů porušením ústavního principu zákazu libovůle v rozhodování ocitají mimo rámec čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 1 Ústavy. Ústavní soud se již mnohokrát vyjadřoval k požadavkům na kvalitu odůvodnění soudního rozhodnutí, jejichž nedodržení má za následek jeho nepřezkoumatelnost [viz např. nálezy ze dne 6. 3. 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153), ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) či ze dne 21. 7. 2004 sp. zn. I. ÚS 639/03 (N 102/34 SbNU 79)].

16. Ve vztahu k tvrzením zpochybňujícím provedené dokazování a závěry z něho vyvozené, resp. jejich přezkum před správními soudy, Ústavní soud zdůrazňuje, že není v zásadě povolán k tomu, aby opětovně hodnotil důkazy; správností jejich (pře)hodnocení před správními soudy se zabývá jen tehdy, jestliže zjistí, že v řízení před nimi byly porušeny ústavní procesní principy, zejména pak právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 a násl. Listiny. Důvod ke zrušení rozhodnutí obecného soudu je pak dán tehdy, pokud jsou přijaté právní závěry v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají [srov. např. nálezy ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257)].

17. Jakkoli Ústavní soud přistupuje k rozhodovací činnosti soudů v daňové oblasti zdrženlivě, neplatí to v situaci, kdy dojde k porušení procesních práv vyplývajících z hlavy páté Listiny, a to bez ohledu na to, jaké oblasti hmotněprávních vztahů se dané řízení týká. Porušení práva na spravedlivý proces v podobě nepřezkoumatelnosti soudního rozhodnutí je přitom nutno shledat vždy tehdy, kdy právní závěry soudů vůbec nekorespondují se skutkovými zjištěními založenými ve spisu správních orgánů (zde správce daně a odvolacího správního orgánu), popř. tehdy, kdy z odůvodnění napadeného rozhodnutí není seznatelné, jakým způsobem se soud vypořádal s námitkami uplatněnými v žalobním (kasačním) návrhu. Takový zásah může plynout i z odlišností při stanovení výše daňové povinnosti

na základě dokazování, nebo naopak podle tzv. pomůcek. Ústavní soud po prostudování spisového materiálu v posuzované věci shledal oba uvedené nedostatky (tj. absenci řádného odůvodnění a zjevný rozpor mezi právními závěry a skutkovými zjištěními), a to ve vztahu ke způsobu, jímž stěžovateli daň z přidané hodnoty byla doměřena.

18. Stěžovatel jednak zpochybňuje dokazování provedené správcem daně při zjišťování základu pro výpočet daně z přidané hodnoty v předemtných zdaňovacích obdobích a jednak brojí proti doměření daně podle pomůcek, jejichž použití v odůvodnění napadených rozhodnutí aproboval jak Krajský soud v Českých Budějovicích, tak Nejvyšší správní soud. Ve vztahu k použití pomůcek Krajský soud v Českých Budějovicích na s. 11 napadeného rozsudku uvedl: „Z napadeného rozhodnutí je zřejmé, že žalovaný zkoumal dodržení podmínek pro stanovení daně podle pomůcek. Zhodnotil, že daň nelze stanovit dokazováním, zabýval se žalobcem navrhanými důkazy k prokázání skutečností uvedených v daňovém přiznání. Z odůvodnění rozhodnutí je zcela zřetelně seznatelné, že daň dokazováním stanovit nelze a je zapotřebí učinit tak podle pomůcek.“ ... „Možnost změnit způsob stanovení daně připustil rozšířený senát Nejvyššího správního soudu usnesením ze dne 14. 4. 2009 č. j. 8 Afs 15/2007-75. Právě tímto rozhodnutím se žalovaný řídil, jestliže zjistil, že stavební práce byly provedeny, avšak není zřejmé kým, v jakém rozsahu a jaká částka byla za tyto práce skutečně fakturována. Proto byl využit postup podle § 115 odst. 1 daňového řádu umožňující uložit správci daně doplnit a odstranit zjištěné vady. V souzené věci to znamenalo stanovit daň podle pomůcek a opatřit pro takový postup podklady. Ze spisů správce daně je zřejmé, že ten se zabýval vyhledáváním srovnatelného subjektu, což je ve spise doloženo a zhodnoceno v napadeném rozhodnutí. O stanovení daně z přidané hodnoty podle pomůcek pořídil úřední záznam. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí je zcela zřejmé, že žalovaný učinil úsudek o tom, že daň dokazováním stanovit nelze, a je zhodnoceno, že jsou dodrženy zákonné důvody pro stanovení daně podle pomůcek.“

19. Nejvyšší správní soud pak k nesouhlasu stěžovatele v kasační stížnosti se stanovením daně dle pomůcek pro stanovení základu daně uvedl, že námitka nesprávného použití pomůcek je nedůvodná, neboť za situace, kdy „stěžovatel nedoložil, v jakém rozsahu byly předmětné práce provedeny a kolik za ně zaplatil, a s přihlédnutím k dalším zjištěním správce daně (chybějící evidence, nekontaktnost údajných dodavatelů apod.) nelze považovat existenci zdanitelných plnění za prokázanou. Za této situace není možné vytkat původnímu žalovanému, že dle § 98 daňového řádu přikročil k doměření daně z přidané hodnoty prostřednictvím pomůcek“.

20. Ústavní soud nicméně ze spisového materiálu zjistil, že při stanovení daně z přidané hodnoty stěžovateli nebyly pomůcky využity. K námitce

stěžovatele (který sám v argumentaci jednoznačně nerozlišuje, vůči které dani směřují jeho námitky) v odvolacím řízení k využití pomůcek odvolací správní orgán (žalovaný) v napadeném rozhodnutí uvedl, že tato námitka se týká dodatečných platebních výměrů daně z příjmů (viz s. 13 napadeného rozhodnutí odvolacího správního orgánu); toto rozhodnutí tedy neobsahuje žádnou argumentaci k postupu stanovení daně v této věci dle pomůcek, přičemž tento postup nevyplývá ani ze spisového materiálu správce daně ani ze spisového materiálu odvolacího správního orgánu. Pokud tedy byl základ daně z příjmů v případě stěžovatele stanoven pomocí pomůcek, pak se tak jistě nestalo ve vztahu k dani z přidané hodnoty, jak ostatně potvrzují (byť v rozporu s dřívějším vyjádřením Odvolacího finančního ředitelství k žalobě) vyjádření obou vedlejších účastníků k ústavní stížnosti.

21. Daňové předpisy umožňují správci daně přistoupit ke stanovení daně dle pomůcek za situace, kdy daňový subjekt neplní své zákonné povinnosti a z toho důvodu nelze daň stanovit dokazováním (§ 98 daňového řádu), konkrétně např. nepodá-li v zákonných lhůtách, resp. k výzvě správce daně, řádné daňové tvrzení (§ 145, 135 a násl. daňového řádu), neumožní-li bezdůvodně správci daně provést daňovou kontrolu (§ 87 odst. 5 daňového řádu), neposkytne-li správci daně potřebnou součinnost k odstranění pochybností (§ 90 odst. 4 daňového řádu) atd. Nelze-li tedy v důsledku nedostatků na straně daňového subjektu daň (typicky z důvodu absence relevantních důkazů) stanovit dokazováním, je správce daně oprávněn (ale i povinen) zvolit pro stanovení daně metodu užití pomůcek. Z ustanovení § 98 odst. 1 daňového řádu ve spojení s jeho § 264 odst. 1 plyne povinnost správce daně uvést použití tohoto postupu ve výroku rozhodnutí (viz blíže Baxa, J. a kol. Daňový řád: komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2011, s. 570). K doložení této záměny je možno uvést, že žádné z napadených rozhodnutí správce daně ani napadené rozhodnutí odvolacího orgánu uplatnění tohoto způsobu stanovení daně neobsahuje ani ve výroku, ani v odůvodnění (viz č. l. 81 až 87 a 130 příslušného spisu odvolacího správního orgánu).

22. Ocitl-li se stěžovatel v řízení před správcem daně v důkazní nouzi, ještě to neznamená, že daň nebylo možné stanovit dokazováním. Způsob stanovení daně, jak k němu přistoupil správce, resp. odvolací správní orgán (tj. stanovení daně dokazováním), se tak zcela míjí se způsobem stanovení daně, který správní soudy v dané věci (evidentně v rozporu se skutečností) osvědčily. Jak přitom vyplývá z judikaturních závěrů Nejvyššího správního soudu, správce daně při stanovení daňové povinnosti zjišťuje rozhodné skutečnosti buď zcela dokazováním, nebo podle pomůcek; kombinace obou metod není možná (viz např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 5. 2004 sp. zn. 2 Afs 25/2003, dostupný na www.nssoud.cz).

23. Ačkoli tedy stěžovatel brojil proti způsobu stanovení daně, který v jeho případě ve vztahu k dani z přidané hodnoty nebyl ze strany správce

daně ani odvolacího správního orgánu vůbec využít, správní soudy měly zcela bez opory ve skutkových zjištěních, jak je správní orgány založily do spisového materiálu, za prokázané, že v dané věci bylo nutno pro nemožnost stanovení daně dokazováním k použití pomůcek přistoupit. Jestliže ani správní soudy neměly jasno v tom, jakým způsobem byla stěžovatelé daň z přidané hodnoty doměřena, lze mu jen stěží vyčítat, že proti způsobu takového doměření, který reálně u této daně neproběhl, brojí ústavní stížností. Za této situace není nutno zabývat se ostatními námitkami stěžovatele stran provedeného dokazování (resp. bylo by to předčasné), neboť před správními soudy bude nutno tento postup opětovně přezkoumat za účelem zjištění, zda došlo ke správnému postupu při stanovení daně.

V. Závěr

24. Ústavní soud konstatuje, že shledal ústavní stížnost důvodnou pro porušení práva na spravedlivý proces stěžovatele (i prvního vedlejšího účastníka řízení) podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní stížnosti proto vyhověl a podle § 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu napadené rozsudky Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Českých Budějovicích zrušil.

Č. 26

K odškodnění za nemajetkovou újmu vzniklou nezákonným vězněním v době komunistického režimu

Ústavní soud v nálezu ze dne 23. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 3438/11 (N 111/65 SbNU 497) dospěl k závěru, že nárok na náhradu za nemateriální újmu, založený čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, se odvíjí od účasti dotčené osoby na soudní rehabilitaci, došlo-li ke zrušení nezákonného odsuzujícího rozhodnutí z doby nesvobody. Je přípustné aplikovat čl. 5 odst. 5 Úmluvy bez ohledu na to, že k omezení osobní svobody a ke vzniku nemajetkové újmy došlo před 18. 3. 1992, tedy před počátkem vázanosti České republiky Úmluvou. Ústavní soud akceptoval jako okamžik rozhodný pro uplatnění nároku na imateriální újmu fyzické osoby datum pravomocného skončení soudní rehabilitace.

S konečnou platností se však Ústavní soud k posuzované problematice vyjádřil ve svém plenárním stanovisku ze dne 25. 11. 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.). Konstatoval v něm, že předmětný nárok na náhradu nemateriální újmy vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené osoby došlo až poté, co se Úmluva stala pro Českou republiku závaznou. Současně však dovodil, že se tento právní názor neuplatní u případů, kdy žaloba o náhradu nemajetkové újmy byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska. Ústavní soud zdůraznil, že otázka soudních rehabilitací představuje jednu ze složek snah o vyrovnání se s předlistopadovým totalitním komunistickým režimem, který porušoval základní práva a svobody jednotlivců. Při jejím výkladu je proto třeba volit nikoliv restriktivní, nýbrž extenzivní přístup. Ústavní soud tedy přistoupil k judikatornímu odklonu, při němž nezasáhl retrospektivně do průběhu těch řízení, jež byla zahájena ještě před nabytím účinnosti stanoviska, vztáhl však prospektivně sféru působení závěrů svého stanoviska na ta řízení, jež by byla (případně) zahájena po jeho vydání.

Ústavní stížnost, kterou podal stěžovatel, koresponduje svým skutkovým vylíčením těm případům, jež se staly základem dřívější judikatury Ústavního soudu před schválením citovaného plenárního stanoviska. Pro řešení právních otázek nastolených ústavní stížností platí – ještě – ty právní závěry, které byly vytyčeny postupně v nálezech sp. zn. I. ÚS 85/04 ze dne 13. 7. 2006 (N 136/42 SbNU 91), sp. zn. I. ÚS 3438/11 a dalších. Znamená to, že ve prospěch stěžovatele svědčí pozitivní závěr o aplikaci čl. 5 odst. 5 Úmluvy (bez ohledu na předěl daný datem 18. 3. 1992) a posléze i též kladný závěr o použití postulátů relevantních

pro náhradu imateriální újmy za omezení stěžovatelovy osobní svobody; vedle direktiv vyslovených již dříve Ústavním soudem tu přichází v úvahu aplikace § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění po nabytí účinnosti zákona č. 160/2006 Sb., *per analogiam*.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 6. února 2015 sp. zn. I. ÚS 3451/13 ve věci ústavní stížnosti Karla Marosze, zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, se sídlem v Praze 5, Symfonická 1496/9, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013 č. j. 30 Cdo 1710/2013-76, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 19. 2. 2013 č. j. 16 Co 31/2013-68 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 25. 10. 2012 č. j. 26 C 16/2012-51, vydaným v řízení o stěžovatelově žalobě na zaplacení nemajetkové újmy za nezákonné omezení osobní svobody v době komunistického režimu, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Ústavní stížnost směřující proti výroku I usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013 č. j. 30 Cdo 1710/2013-76 se odmítá.

II. Výrokem II usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013 č. j. 30 Cdo 1710/2013-76, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 19. 2. 2013 č. j. 16 Co 31/2013-68 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 25. 10. 2012 č. j. 26 C 16/2012-51 bylo zasaženo do práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na odškodnění podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

III. Proto se tato rozhodnutí v uvedeném rozsahu ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 13. 11. 2013 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti podle § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním

soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jehož prostřednictvím se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedeného usnesení Nejvyššího soudu a rozsudků Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 na základě tvrzení, že jimi došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a na odškodnění podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy a čl. 36 odst. 3 Listiny.

2. Předmětem řízení před obvodním soudem byla žaloba, kterou se stěžovatel domáhal zaplacení zadostiučinění ve výši 494 100 Kč za nezákonné omezení osobní svobody (vazba, výkon trestu) v období totalitního režimu v délce 549 dnů. Žalovaná částka odpovídala požadovaným 900 Kč za každý den zmíněného omezení.

3. Obecnými soudy byl zjištěn následující skutkový stav:

- Stěžovatel byl rozsudkem Vojenského obvodového soudu v Olomouci ze dne 2. 12. 1982 sp. zn. 3T 167/82 uznán vinným pro trestný čin nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, a byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání 18 měsíců nepodmíněně. Rozsudek nabyl právní moci dne 16. 12. 1982.
- Rozsudkem Vojenského obvodového soudu v Olomouci ze dne 30. 4. 1991 sp. zn. 2T 106/91 bylo při nezměněném výroku o vině (trestným činem nenastoupení služby v ozbrojených silách) upuštěno od potrestání.
- Současně byl usnesením Vojenského obvodového soudu v Olomouci ze dne 30. 4. 1991 sp. zn. 2 Rtv 54/91 původní rozsudek zrušen ve výroku o trestu a způsobu jeho výkonu a zrušena byla všechna další rozhodnutí na tento výrok obsahově navazující, pokud vzhledem k výše popsané změně pozbyla podkladu. Dále bylo rozhodnuto, že stěžovatel je účasten soudní rehabilitace. V odůvodnění usnesení je rekapitulováno, že stěžovatel vykonal vazbu od 20. 10. 1982 do 16. 12. 1982, kdy nastoupil výkon trestu, a dne 20. 4. 1984 byl po výkonu trestu propuštěn na svobodu.
- Předchozí dvě rozhodnutí Vojenského obvodového soudu v Olomouci ze dne 30. 4. 1991 byla zrušena rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. 4 Tz 52/2010 a věc byla vrácena Okresnímu soudu v Olomouci k novému projednání.
- Usnesením Okresního soudu v Olomouci ze dne 14. 12. 2010 č. j. 7 Nt 401/2010-8 bylo znovu rozhodnuto o tom, že stěžovatel je účasten soudní rehabilitace, a byl zrušen výrok o vině i trestu z původního rozsudku.
- Rozsudkem Okresního soudu v Olomouci ze dne 14. 12. 2010 č. j. 7T 224/2010-5 byl stěžovatel zproštěn obžaloby, neboť skutek, pro který byl odsouzen, není trestným činem.

4. Soud prvního stupně v nynějším řízení o žalobním požadavku stěžovatele o náhradu imateriální újmy za zbavení osobní svobody ve výši 494 100 Kč, směřujícím proti Ministerstvu spravedlnosti České republiky, žalobu zamítl z důvodu promlčení nároku. Byl toho názoru, že se stěžovatel prvně dozvěděl o tom, že byl zbaven osobní svobody nezákonně, dne 30. 4. 1991 (z rozhodnutí Vojenského obvodového soudu v Olomouci, kterým byl zrušen výrok o jeho trestu). V době rozhodnutí soudu byl účinný zákon č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem, jenž však neznal odškodnění nemajetkové újmy. Soud navíc dovodil, že šestiměsíční promlčecí lhůta podle ustanovení § 22 a 23 citovaného zákona začala stěžovateli běžet právě dne 30. 4. 1991. Stěžovatel nežádal odškodnění za nezákonné rozhodnutí podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, a nebylo proto důvodu jej zvyhodňovat, stran odškodnění a jeho způsobu, proti jiným rehabilitovaným osobám.

5. Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Uvedl v podstatě ve shodě se soudem prvního stupně, že žalobcem tvrzenou imateriální újmu není možné odškodnit podle zákona č. 119/1990 Sb. Stejně tak nelze konstitovat nárok stěžovatele podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), v příslušném znění, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Opřel se o judikaturu Nejvyššího soudu, podle níž bylo-li nezákonné rozhodnutí vydáno před datem 27. 4. 2006, nelze za imateriální újmu přiznat odškodnění; až uvedeným datem nabyl účinnost zákon č. 160/2006 Sb., kterým se mění mj. zákon č. 82/1998 Sb. a v němž je nově zařazen institut spravedlivého zadostiučinění za vzniklou nemateriální újmu. Stěžovateli podle odvolacího soudu nebylo přípustné přiznat zadostiučinění za nemajetkovou újmu ani na základě přímé aplikace čl. 5 odst. 5 Úmluvy. Správný je závěr soudu prvního stupně vážící potenciální vznik nároku k datu 30. 4. 1991; rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2010 byla sice předchozí rehabilitační rozhodnutí zrušena, nikoliv však pro nezákonný výrok o trestu, ale pro nezákonný výrok o vině. Pokud by soud přistoupil na argumentaci stěžovatele, že mu lhůta začala běžet až v roce 2010 (na základě rozsudku Nejvyššího soudu), došlo by k nerovnosti ve srovnání s osobami, k jejichž rehabilitaci došlo již počátkem 90. let. Zároveň soud konstatoval, že za dobu před účinností Úmluvy pro tehdejší Českou a Slovenskou Federativní Republiku, tj. před 18. 3. 1992, mohl stát poskytnout odškodnění v relaci k nezákonnostem spáchaným totalitním režimem jen na základě následně zvláštních zákonů, jímž je ve vztahu ke stěžovateli, kromě zákona č. 119/1990 Sb., také zákon č. 261/2001 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky účastní-

kům národního boje za osvobození, politickým vězňům a osobám z rasových nebo náboženských důvodů soustředěných do vojenských pracovních táborů a o změně zákona č. 39/2000 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky příslušníkům československých zahraničních armád a spojeneckých armád v letech 1939 až 1945. Pokud by byl stěžovatel osobou oprávněnou k odškodnění nemajetkové újmy za věznění podle tohoto zákona, nemohl být z výše uvedených důvodů ani nyní se svým nárokem úspěšný.

6. Nejvyšší soud dovolání stěžovatele proti rozsudku odvolacího soudu odmítl jako nepřipustné (výrok II usnesení). Stěžovatel podle soudu nezpochybnil závěr odvolacího soudu, podle něhož je jeho nárok promlčen, a nelze proto uzavřít, že by napadené rozhodnutí záviselo ve smyslu ustanovení § 237 zákona č. 99/1993 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) na řešení právní otázky, které stěžovatel považuje za nesprávné. Řízení o dovolání stěžovatele v části směřující (podle dovolacího soudu) proti rozsudku soudu prvního stupně zastavil Nejvyšší soud z důvodu, jak uvedl, nedostatku své funkční příslušnosti (výrok I). Dovolací soud též vyslovil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení o dovolání (výrok III).

II.

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že soud prvního stupně pochybil, jestliže v rozsudku uvádí, že běh promlčecí lhůty započal nabytím právní moci rozsudku bývalého Vojenského obvodového soudu v Olomouci ze dne 30. 4. 1991. Tento rozsudek byl totiž jako nezákonný zrušen rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2010. Soud současně přehlíží, že výklad promlčecí lhůty svěřil Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 3438/11 ze dne 23. 5. 2012 (N 114/65 SbNU 497) Nejvyššímu soudu. K tomu dále uvádí, že Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 24. 4. 2013 sp. zn. 30 Cdo 1770/2012 dovedil stran běhu lhůty, že promlčecí lhůta je tříletá.

8. V dalším textu ústavní stížnosti stěžovatel brojí proti postupu Nejvyššího soudu, který ve stručném odůvodnění svého usnesení konstatoval, že stěžovatel údajně nezpochybnil promlčení žalovaného nároku. Stěžovatel však uvedl, že v textu dovolání poukázal na právní závěry vyslovené Ústavním soudem v nálezech sp. zn. I. ÚS 85/04 ze dne 13. 7. 2006 (N 136/42 SbNU 91), sp. zn. I. ÚS 3438/11 či sp. zn. IV. ÚS 3439/11 ze dne 4. 3. 2013 (N 37/68 SbNU 379). Tyto odkazy nyní stěžovatel doplnil v ústavní stížnosti o další nálezy Ústavního soudu, například nález sp. zn. IV. ÚS 662/12 ze dne 30. 4. 2013 (N 70/69 SbNU 255).

9. Stěžovatel v závěru ústavní stížnosti rekapituluje, že rozhodnutím obecných soudů došlo zejména z důvodu jejich nesrozumitelnosti k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces, práva na soudní ochranu, práva na odškodnění a též k porušení v Ústavě zakotveného principu, podle

něhož vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby. Proto navrhl zrušení všech napadených rozhodnutí obecných soudů.

10. Obvodní soud pro Prahu 2 ve vyjádření k ústavní stížnosti odkázal v plném rozsahu na odůvodnění svého rozsudku.

11. Městský soud v Praze v zaslaném vyjádření navrhoval odmítnutí ústavní stížnosti jako zjevně bezdůvodné. K podpoře tohoto závěru poukázal zejména na důvody vyložené na str. 5 a 6 odůvodnění svého rozsudku, vztahující se k počátku běhu promlčecí lhůty.

12. Nejvyšší soud ve svém vyjádření navrhl ústavní stížnost zamítnout, popřípadě odmítnout. Stran výroku I usnesení uvedl, že nechápe výtku stěžovatele ohledně nedostatečného odůvodnění, neboť *ex lege* je zřejmé, že dovoláním nelze napadnout rozhodnutí soudu prvního stupně. K odmítavému výroku II svého usnesení konstatoval, že stěžovateli neposkytl soudní ochranu co do meritorního přezkumu dovolání z důvodu procesních nedostatků dovolání, neboť stěžovatel (nedostatečně) napadl pouze jeden ze závěrů, na nichž odvolací soud založil svůj zamítavý rozsudek. Tím stěžovatel učinil své dovolání nepřipustným. Podanou ústavní stížnost se stěžovatel snaží zmíněný nedostatek zhojit. Nejvyšší soud je přesvědčen, že jeho rozhodnutím nebylo nepřipustně zasaženo žádné základní právo stěžovatele.

13. Vedlejší účastník Ministerstvo spravedlnosti vyjádření k ústavní stížnosti nepodal.

III.

14. V posuzované věci jsou splněny podmínky věcného projednání návrhu. Jde o řízení o ústavní stížnosti podle ustanovení § 72 a následujících zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost byla podána v zákonné dvouměsíční lhůtě (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a k jejímu podání došlo poté, co stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky poskytnuté zákonem k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 část věty před středníkem zákona o Ústavním soudu). Text ústavní stížnosti splňuje náležitosti podle § 34 odst. 1 citovaného zákona. Stěžovatel je zastoupen advokátem, jak předpokládá ustanovení § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

15. Podle čl. 83 Ústavy České republiky je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Nástroji ústavněprávního přezkumu vykonávaného tímto soudem jsou vedle materiálních a institucionálních garancí fungování demokratického právního státu zakotvených v Ústavě též práva, jejichž katalogem je Listina základních práv a svobod. Ústavněprávnímu přezkumu dominuje vertikální linie: ve vztahu mezi občanem a veřejnou mocí musí být dána přednost občanu, vykazuje-li působení mocenských orgánů evidentní znaky porušování práva, resp. libovůle či svévole. Právě

o vztah mezi občanem a veřejnou mocí, upravený speciálními předpisy, v posuzované věci jde.

16. Jádrem argumentace stěžovatele a aplikačním pramenem, na něž se stěžovatel odvolává, je čl. 5 odst. 5 Úmluvy. Podle tohoto odstavce a článku se každému garantuje právo na osobní svobodu a bezpečnost, přičemž garance právnosti postupu při zbavení osobní svobody jsou popsány v odstavcích 1 až 4 citovaného ustanovení. Tamtéž jsou současně stanoveny postupy, jimiž se osoba, která byla zbavena svobody, může proti veřejné moci (též cestou soudní) bránit. Ustanovení čl. 5 odst. 5 pak říká, že každý, kdo byl obětí zatčení nebo zadržení v rozporu s ustanoveními tohoto článku, má nárok na odškodnění.

17. Ustanovení čl. 5 odst. 5 Úmluvy se nepochybně může vztahovat k situaci, za níž došlo ode dne 20. 10. 1982 (začátek výkonu vazby) do dne 20. 4. 1984 (skončení výkonu trestu) k nepřipustnému zásahu do stěžovatelovy osobní svobody, jak s definitivní platností pravomocně konstatoval Okresní soud v Olomouci v rozhodnutích ze dne 14. 12. 2010 (viz bod 3 in fine výše), v nichž stěžovatele soudně rehabilitoval v celém rozsahu.

18. Ústavní soud v nálezu ze dne 23. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 3438/11 (N 111/65 SbNU 497) dospěl k závěru, že nárok na náhradu za nemateriální újmu, založený čl. 5 odst. 5 Úmluvy, se odvíjí od účasti dotčené osoby na soudní rehabilitaci, resp. od zrušení nezákonného odsuzujícího rozhodnutí z doby minulé. K závěru, že při uplatnění nároku na zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu stěžovatele, způsobenou zatčením, zadržením a výkonem vazby nebo trestu v době nesvobody, je přípustné aplikovat čl. 5 odst. 5 Úmluvy bez ohledu na to, že k omezení osobní svobody (srov. nyní čl. 8 Listiny) a ke vzniku nemajetkové újmy došlo před 18. 3. 1992, tedy před počátkem vázanosti ČSFR a poté České republiky Úmluvou, dospěl v několika nálezech rovněž IV. senát Ústavního soudu [např. nálezy ze dne 30. 4. 2013 sp. zn. IV. ÚS 662/12 a ze dne 24. 4. 2014 sp. zn. IV. ÚS 644/13 (N 66/73 SbNU 241)]. Z řečeného zároveň vyplývá, že Ústavní soud akceptoval jako okamžik rozhodný pro uplatnění nároku na imateriální újmu fyzické osoby datum definitivní a „úplné“ soudní rehabilitace (zde 14. 12. 2010), ač k započetí rehabilitačního procesu podle zákona č. 119/1990 Sb., jehož vady musely být průběžně napraveny, došlo již takřka bezprostředně po nabytí účinnosti zákona č. 119/1990 Sb.

19. Ústavní soud se k posuzované problematice s konečnou platností vyjádřil ve svém plenárním stanovisku ze dne 25. 11. 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), v němž se zabýval mimo jiné aplikací čl. 5 odst. 5 Úmluvy z pohledu *ratione temporis*. Konstatoval v něm – a to v protikladu vůči právnímu názoru shrnutému v bodech 17, 18 supra – že nárok na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené osoby došlo,

resp. že tento zásah byl ukončen až poté, co se tato mezinárodní úmluva stala pro Českou republiku závaznou (tj. od 18. 3. 1992); okamžik účasti této osoby na soudní rehabilitaci není z tohoto hlediska relevantní.

20. Současně však v tomtéž stanovisku, jež cestou předvídanou v § 23 zákona o Ústavním soudu sjednotilo odlišné názory na řešení předmětných právních otázek ze strany jednotlivých senátů Ústavního soudu, týž soud vyřkl zcela zásadní závěr, a totiž že se tento právní názor neuplatní u případů, kdy žaloba o náhradu nemajetkové újmy – opěná o skutkové a právní argumenty adekvátní zde výše shrnuté – byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska. Ústavní soud tu připomněl jako notorietu, že otázka soudních rehabilitací představuje (pouze) jednu ze složek snah o vyrovnání se s předlistopadovým totalitním komunistickým režimem, který porušoval základní práva a svobody jednotlivců. Při jejím výkladu, a to včetně širších konsekvencí v oblasti uspokojení nároku oprávněných osob, je proto třeba „volit nikoliv restriktivní, nýbrž extenzivní přístup“ (bod 35 stanoviska).

21. Vyjádřeno jazykem obecné právní nauky, Ústavní soud přistoupil ve svém plenárním stanovisku k nikoli typickému judikatornímu odklonu, při němž nezasáhl retrospektivně do průběhu těch předmětných řízení, jež byla zahájena ještě před nabytím účinnosti stanoviska (zde vyhlášením ve Sbírce zákonů), a přidržel se tak zásady nepravé zpětné účinnosti, vztáhl však prospektivně sféru působení závěrů svého stanoviska na ta řízení, jež by byla (případně) zahájena po jeho vydání.

22. Ústavní stížnost, kterou podal stěžovatel, koresponduje svým skutkovým vylíčením těm případům, jež se staly základem judikatury shora citované Ústavním soudem i stěžovatelem. Pro řešení právních otázek nastolených ústavní stížností platí – ještě – ty právní závěry, které byly vytyčeny postupně v nálezech sp. zn. I. ÚS 85/04 (jak správně postřehl stěžovatel), sp. zn. I. ÚS 3438/11 a dalších. Znamená to, že ve prospěch stěžovatele svědčí pozitivní závěr o aplikaci čl. 5 odst. 5 Úmluvy (bez ohledu na předěl daný datem 18. 3. 1992) a posléze i též kladný závěr o použití postulátů relevantních pro náhradu imateriální újmy za někdejší omezení stěžovatelovy osobní svobody; vedle direktív vyslovených již dříve Ústavním soudem tu přichází i úvaha aplikace § 31a zákona č. 82/1998 Sb. (ve znění po nabytí účinnosti zákona č. 160/2006 Sb.) *per analogiam*.

23. Obecné nalézací soudy tedy ve svých hmotněprávních závěrech v celém rozsahu pochybily, jestliže stěžovatelově žalobě nevyhověly. Obdobný závěr o pochybení se vztahuje i na Nejvyšší soud, neboť ten měl vycházet v intencích čl. 89 odst. 2 Ústavy z dosavadní judikatury Ústavního soudu, jež pro něj navíc znamenala podnět k jinému přístupu z hlediska judikatorního přesahu věci (srov. § 237 o. s. ř.), než zaujal. Proto Ústavní soud přistoupil k vydání nálezu, jímž podle ustanovení § 82 odst. 1, odst. 2

písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti ve výrocích II, III vyhověl a za současného zrušení rozhodnutí všech obecných soudů v podstatném (a pro věc rozhodném) rozsahu konstatoval ve výroku II svého nálezu zásah do tamtéž vypočtených základních práv a svobod stěžovatele.

24. V rozsahu, v němž ústavní stížnost směřovala do výroku I usnesení Nejvyššího soudu, byla Ústavním soudem odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Nejvyšší soud v označeném výroku svého usnesení zastavil řízení o dovolání proti rozsudku soudu prvního stupně, neboť podle svého názoru nebyl – v tomto směru – nadán funkční příslušností k rozhodnutí o dovolání. Dovolací soud však postupoval nadbytečně a formalisticky, protože stěžovatel (v pozici dovolatele) správně napadl pro sebe nepříznivý pravomocný rozsudek odvolací instance (§ 236 odst. 1 o. s. ř.) a to, že v dovolání současně verbálně brojil též proti prvostupňovému rozsudku, nemůže být přičítáno k jeho tíži. Ústavní soud byl o ústavní stížnosti do výroku I dovolacího usnesení povinen rozhodnout, neboť stěžovatel i tento výrok dovolací instance napadl; logicky musel návrh v této části odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost [§ 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu], čímž se s touto částí věci vypořádal. Výrok I tohoto nálezu se tedy jakkoli nedotýká merita věci samé po hmotněprávní stránce. (Výrok III usnesení Nejvyššího soudu o nákladech řízení o dovolání nebyl podle obsahu ústavní stížnosti napaden.)

Č. 27

**K účelnosti nákladů vynaložených Českou televizí při zastoupení advokátem v případě tzv. formulářových žalob týkajících se vymáhání televizních poplatků
K závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu**

Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby, tedy tím spíše i pro samotný Ústavní soud, resp. jednotlivé senáty Ústavního soudu. Usnesení o odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost nemají tutéž právní relevanci jako nálezy, ať už vyhovující, či zamítavé [§ 13 a § 35 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a nález sp. zn. I. ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007 (N 142/46 SbNU 373)].

Pokud jde o otázku účelnosti nákladů řízení vzniklých České televizi při jejím zastoupení v soudních řízeních upínajících se k povinnosti uhradit televizní poplatek, v nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 129/70 SbNU 193) Ústavní soud výslovně uvedl, že se neztotožňuje s právním názorem vysloveným ve dříve vydaných usneseních sp. zn. II. ÚS 1588/12 ze dne 24. 7. 2012 a sp. zn. II. ÚS 2104/12 ze dne 9. 10. 2012 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Jestliže se obecný soud s odkazem na nejednotnost judikatury Ústavního soudu přiklonil k usnesením Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1588/12 a sp. zn. II. ÚS 2104/12, avšak nezabýval se otázkou, zda náklady řízení vynaložené Českou televizí jsou skutečně potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva, jde o vadu mající ústavněprávní rozměr spočívající v porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

O tom, že judikaturu Ústavního soudu lze v obdobných věcech považovat za již konstantní a ustálenou, pak svědčí rovněž nález ze dne 26. srpna 2014 sp. zn. II. ÚS 405/14 (N 160/74 SbNU 375) a nález ze dne 30. září 2014 sp. zn. II. ÚS 1727/14 (N 181/74 SbNU 577).

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 6. února 2015 sp. zn. I. ÚS 3705/14 ve věci ústavní stížnosti Bene, spol. s r. o., se sídlem Havlíčkova 4, Praha 1, právně zastoupené JUDr. Ing. Světlanou Semrádovou Zvolánkovou, advokátkou, se sídlem Karlovo nám. 18, Praha 2, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 5. 9. 2014 č. j. 19 Co 288/2014-35, kterým bylo potvrzeno usnesení soudu prvního stupně

o stěžovatelčině povinnosti nahradit vedlejší účastníci náklady řízení, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a České televize, se sídlem Na Hřebenech II 1132/4, Praha, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 5. 9. 2014 č. j. 19 Co 288/2014-35 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 5. 9. 2014 č. j. 19 Co 288/2014-35 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Obsah ústavní stížnosti a průběh dosavadního řízení

1. Ústavnímu soudu byl dne 21. 11. 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhá zrušení shora uvedeného rozhodnutí, a to pro porušení svého ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Dne 7. 2. 2014 byl do datové schránky stěžovatelky doručen elektronický platební rozkaz č. j. EPR 10699/2014-4, kterým jí bylo uloženo zaplatit žalobkyni (dále jen „vedlejší účastnice“) částku 1 215 Kč s příslušenstvím a dále náklady řízení ve výši 3 546 Kč. Stěžovatelka dlužnou částku uhradila a podala odpor proti elektronickému platebnímu rozkazu. Poté, co vzala vedlejší účastnice žalobu zpět, bylo soudem prvního stupně rozhodnuto tak, že se řízení o žalobě o zaplacení 1 215 Kč s příslušenstvím podle § 96 odst. 2 o. s. ř. zastavuje a stěžovatelka je dle § 146 odst. 1 písm. b), odst. 2 o. s. ř. povinna zaplatit vedlejší účastnici na náhradě nákladů řízení částku 5 119 Kč [spočívající v uhrazeném soudním poplatku ve výši 400 Kč, odměně právního zástupce, který je advokátem, za 3 úkony právní služby po 1 000 Kč, 3 režijní paušály za úkony právní služby po 300 Kč, obojí podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, a k tomu 21% DPH].

3. Proti výše uvedenému usnesení, a to proti výroku o nákladech řízení, podala stěžovatelka v zákonné lhůtě odvolání, neboť nesouhlasila s výší náhrady nákladů řízení. Stěžovatelka ve svém odvolání zejména poukázala na fakt, že v takto jednoduché právní věci, jakou je vymáhání nedoplatků za televizní vysílání, mohla vedlejší účastnice zcela jistě zajistit vyřešení

předmětné věci vlastními prostředky, zejména s ohledem na to, že poplatky za televizní vysílání tvoří její majoritní příjem. Pokud si ovšem zvolila externí advokátní kancelář pro řešení výše uvedeného sporu, nelze spravedlivě požadovat po stěžovatelce, aby hradila takto neúčelně vynaložené náklady, které mnohonásobně převyšují původní dluh. Dále stěžovatelka zdůraznila také fakt, že advokátní kancelář, která zastupuje vedlejší účastnici v tomto sporu, ji zastupuje v mnoha dalších (v rádech tisíců) téměř totožných sporech. Lze tedy důvodně usuzovat, že se v tomto případě jedná za tzv. formulářové žaloby, kde advokátní kancelář bez větší námahy jen doplní údaje o dlužníkovi. Toto doplňování nelze dle názoru stěžovatelky považovat za právní práci, ke které je nutná právní kvalifikace, ale pouze za jakousi administrativní činnost, kterou zvládne jakýkoliv poučený zaměstnanec bez právního vzdělání.

4. Pro podporu svých tvrzení stěžovatelka dále poukázala na judikaturu Ústavního soudu, zejména na nález ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 3344/12 (N 129/70 SbNU 193), který se zabývá téměř totožným případem náhrady nákladů řízení za vymáhání televizního poplatku.

5. Napadeným usnesením Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 288/2014-35 bylo usnesení soudu prvního stupně potvrzeno a vedlejší účastnici byla přiznána i náhrada nákladů řízení před soudem odvolacím. Po rekapitulaci průběhu řízení odvolací soud zejména poukázal na fakt, že judikatura Ústavního soudu není v této záležitosti jednotná, a odkázal na usnesení sp. zn. II. ÚS 1588/12 ze dne 24. 7. 2012 a sp. zn. II. ÚS 2104/12 ze dne 9. 10. 2012 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Stěžovatelkou předkládaný nález Ústavního soudu byl vydán v době, kdy byla ještě platná vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších vyhlášek, jež byla posléze Ústavním soudem zrušena, a v současné době se při aplikaci vyhlášky č. 177/1996 Sb. nelze na uvedené rozhodnutí Ústavního soudu odvolávat. Dále odvolací soud konstatoval, že vedlejší účastnice přesvědčivě zdůvodnila, proč nemá dostatečně veliký specializovaný útvar pro soudní vymáhání dluhů od neplatičů, a že stěžovatelka je právnickou osobou, která vlastní datovou schránku, a na výzvu k zaplacení tedy reagovat mohla.

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že k porušení jejich práv došlo špatnou interpretací právních předpisů městským soudem i přesto, že stěžovatelka ve svém odvolání poukázala na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3344/12 ze dne 24. 7. 2013 v téměř totožné věci. Městský soud si byl v době rozhodování vědom, že tendence při rozhodování o náhradě

nákladů řízení směřují výrazně právě na ochranu slabší strany, tedy plátce koncesionářských poplatků, zejména pak při podávání tzv. formulářových žalob. Stěžovatelka je toho názoru, že Ústavní soud se v odůvodnění svého výše uvedeného nálezu dostatečně kvalitně, obsáhle a podrobně k této problematice vyjádřil, a to zejména i ve vztahu České televize a jejích dlužníků. S názorem Ústavního soudu se stěžovatelka plně ztotožňuje a je toho názoru, že by jej při rozhodování o náhradě nákladů řízení měly respektovat i obecné soudy.

II. Vyjádření účastníků řízení

7. Ústavní soud si k obsahu ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníka i vedlejší účastnice řízení. Městský soud v Praze pouze odkázal na právní závěry obsažené v napadeném rozhodnutí. Vedlejší účastnice se ve stanovené lhůtě nevyjádřila.

III. Právní posouzení Ústavním soudem

8. Ústavní soud není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy) a nepřislouží mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je v řízení o ústavní stížnosti Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

9. Ústavní soud tedy přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející z hlediska stěžovatelkou v ústavní stížnosti uplatněných námitek a se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Ústavní soud se ve své dřívější judikatuře opakovaně zabýval rozhodováním soudů o náhradě nákladů řízení a jeho reflexí z hlediska zachování práva na spravedlivý proces a opakovaně k otázce náhrady nákladů řízení konstatoval, že tato problematika (odpovídající procesní nároky či povinnosti) zpravidla nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, obvykle nedosahuje intenzity zakládající porušení jejich základních práv a svobod [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98 ze dne 1. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 130/98 ze dne 27. 5. 1998, sp. zn. I. ÚS 30/02 ze dne 4. 2. 2003, sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (U 25/27 SbNU 307), sp. zn. III. ÚS 255/05 ze dne 13. 10. 2005].

11. Ústavní soud ve své judikatuře rovněž opakovaně konstatoval, že rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně doménou těchto soudů; zobrazují se zde aspekty nezávislého soudního rozhodování. Ústavní soud není tudíž oprávněn v detailech přezkoumávat jednotlivá rozhodnutí těchto soudů o nákladech řízení (srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS

457/05 ze dne 24. 11. 2005). Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo nastat v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen např. prvek svévole. Případy, kdy Ústavní soud ústavní stížnost proti pravomocným rozhodnutím obecných soudů o nákladech řízení připustil k věcnému posouzení, jsou zcela výjimečné [např. nálezy sp. zn. II. ÚS 598/2000 ze dne 4. 7. 2001 (N 100/23 SbNU 23), sp. zn. III. ÚS 727/2000 ze dne 17. 5. 2001 (N 75/22 SbNU 145), sp. zn. III. ÚS 619/2000 ze dne 24. 5. 2001 (N 79/22 SbNU 165), usnesení sp. zn. I. ÚS 633/05 ze dne 10. 1. 2006].

12. Ačkoli Ústavní soud ve své judikatuře dává najevo svou zdrženlivost v poměru k rozhodování obecných soudů v otázkách nákladů řízení (např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 426/03 ze dne 29. 9. 2003, sp. zn. III. ÚS 259/02 ze dne 13. 8. 2002 a další), v daném případě shledal důvod pro kasaci napadeného usnesení Městského soudu v Praze.

13. V odůvodnění usnesení argumentuje odvolací soud nejednotnou judikaturou k otázce nákladů řízení ve věcech vymáhání koncesionářských poplatků Českou televizí. Soud dospěl k závěru, že nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3344/12 a v něm prezentované názory vycházely ze skutečnosti existence vyhlášky č. 484/2000 Sb., která však byla později zrušena jako neústavní. Tím došlo ke snížení odměn advokátů ve věcech zahájených tzv. formulářovými žalobami.

14. V nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12 (viz výše) Ústavní soud vyslovil, že Česká televize je v převážné míře financována z televizních poplatků. Tyto (společně s rozhlasovým poplatkem) jsou nyní stanoveny zákonem č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to včetně určení jejich základu i výše, vymezení předmětu poplatků, definování poplatníka, vymezení osvobození od placení poplatků, určení způsobu placení poplatků a případné přírážky k nim atp. Podstatou poplatku je majetkový transfer (jehož podmínky jsou stanoveny formou zákona) upínající se k zařízení schopnému reprodukovat televizní vysílání. Poplatníkem televizního poplatku je vlastník, držitel nebo uživatel takového zařízení a poplatek hradí České televizi jako provozovateli televizního vysílání; je přitom lhotejný, zdali poplatník hradí poplatek například převodem ze svého bankovního účtu nebo zda za něj technicky vlastní transfer poplatku provádí poplatníkem pověřený subjekt. Pro stručnost, uvedl Ústavní soud, budíž přijato (či přesněji řečeno, převzato) rovněž východisko, že forma společenského uspořádání označovaného jako stát (dnešní demokratický právní stát z toho nevymáje) se vyvinula (zjednodušeně řečeno) proto, aby pomohla jednotlivci realizovat sféru jeho vlastní autonomie – svobody. Zvláště z ekonomického hlediska je nutno také akcentovat, že bez existence státu by nemohly být

realizovány mnohé činnosti člověka, jež vyžadují značné úsilí; takové úsilí, které jednotlivec může vynaložit jen s neúměrně velkými obtížemi nebo je není schopen vyvinout vůbec. V kontextu právě posuzované věci pak lze podle Ústavního soudu dovést, že existence České televize je konkrétním beneficiem (jedním z mnoha) společnosti uspořádané ve stát. Česká televize však z důvodů své nezávislosti není součástí státní moci, ale stát pro její fungování vytváří podmínky – ve formě zákonných záruk – a to dokonce takovým způsobem, že i sama státní moc může být (a je) předmětem kritické reflexe v rámci činnosti České televize. Není přitom třeba podle Ústavního soudu jakkoliv hlouběji zdůvodňovat, že postavení České televize (resp. Českého rozhlasu) je z hledisek výše naznačených, ve srovnání s ostatními subjekty působícími v mediálním prostoru, značně odlišné. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že při zvažování aplikace hledisek plynoucích z judikatury Ústavního soudu, jež se vztahuje k reflexi některých ústavněprávních aspektů právního zastoupení státu, není přílehavé – jako dominantní kritérium – akcentovat skutečnost, že Česká televize je nezávislá na státním rozpočtu, že hospodářs s vlastním majetkem a že stát neodpovídá za její závazky. Svědčí pro to podle názoru Ústavního soudu jak povaha samotného televizního poplatku, tak i postavení České televize jako takové. Ústavní soud se ztotožnil se závěrem obsaženým v usnesení sp. zn. II. ÚS 2104/12, že činnost České televize jistě není výkonem veřejné moci, nicméně doplnil, že na poli svého působení se těší výsadnímu postavení (k čemuž má vytvořené specifické podmínky), a lze tak na ni v určitých ohledech klást srovnatelné nároky jako na orgány státní moci (shodně též usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3092/13 ze dne 24. 10. 2013, sp. zn. I. ÚS 617/14 ze dne 25. 2. 2014).

15. Ústavní soud v citovaném nálezu rovněž konstatoval, že „pokud agendu televizních poplatků Česká televize sama spravuje a tuto agendu následně předává příslušné advokátní kanceláři, pak se racionální smysl právního zastoupení advokátem do značné míry vytrácí. Ve sporech odvíjejících se od neuhrazených televizních poplatků nelze totiž paušálně (výjimka je samozřejmě možná) očekávat uplatnění do té míry specializovaných znalostí, jimiž by nedisponovali pracovníci (zminěného) právního útvaru České televize; nadto lze podle Ústavního soudu vést úvahu i v tom směru, že měl-li televizní poplatek (podle citované výroční zprávy z roku 2011) pokrývat takřka 90 % nákladů rozpočtu na rok 2012, pak je jistě žádoucí a správné, aby si Česká televize činnosti spojené se správou a výběrem televizních poplatků zabezpečovala sama“.

16. Ústavní soud dále ve své nálezkové judikatuře [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. 10. 2008 (N 167/51 SbNU 65), nálezy sp. zn. I. ÚS 1452/09 ze dne 17. 8. 2009 (N 186/54 SbNU 303), nálezy sp. zn. II. ÚS 1215/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 246/59 SbNU 507) nebo nálezy sp. zn. IV. ÚS 3191/10 ze

dne 21. 2. 2011 (N 19/60 SbNU 197) a nálezy sp. zn. II. ÚS 2238/09 ze dne 22. 3. 2012 (N 56/64 SbNU 689), sp. zn. II. ÚS 1172/12 ze dne 19. 9. 2013 (N 165/70 SbNU 535), sp. zn. IV. ÚS 1087/09 ze dne 24. 11. 2009 (N 243/55 SbNU 349), sp. zn. IV. ÚS 3243/09 ze dne 2. 3. 2010 (N 38/56 SbNU 449), sp. zn. III. ÚS 1180/10 ze dne 14. 9. 2010 (N 194/58 SbNU 715) a sp. zn. IV. ÚS 3131/10 ze dne 19. 10. 2011 (N 179/63 SbNU 81)] konstatoval, že tam, kde je k hájení svých zájmů stát vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt, jímž byl advokát, a pokud tak přesto učiní, pak není důvod pro uznání takto mu vzniklých nákladů jako účelně vynaložených. Tím nemá být kategoricky konstatováno, že za zcela výjimečných okolností nemusí být zastoupení (státu advokátem), mající povahu účelného uplatňování či bránění práva, vyloučeno. Zastoupení státu advokátem lze tudíž akceptovat jako výjimku z pravidla, již nutno vykládat přísně restriktivním způsobem. Pokud soud rozhodl o náhradě nákladů řízení pouze s poukazem na zásadu úspěchu, přičemž otázkou, zda náklady účastníka řízení – státu – na zastoupení advokátem byly účelně vynaloženy, se nezabýval, dopustil se porušení práva na spravedlivý proces.

17. V nálezu sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61) Ústavní soud vyslovil, že pravidlo, dle něhož lze úspěšné procesní straně přiznat náhradu toliko účelně vynaložených nákladů, se vztahuje na jakékoliv náklady řízení, tedy i na náklady spojené se zastupováním advokátem (na odměnu za zastupování, paušální náhradu hotových výdajů a náhradu za daň z přidané hodnoty). Za účelně vynaložené náklady ve smyslu ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. lze považovat toliko takové náklady, které musela procesní strana nezbytně vynaložit, aby mohla řádně hájit své porušené nebo ohrožené subjektivní právo u soudu. Náklady spojené se zastoupením advokátem tomuto vymezení zpravidla budou odpovídat. Tomuto pravidlu však nelze přisuzovat absolutní, bezvýjimečnou povahu; mohou se vyskytovat i situace, za nichž náklady spojené se zastoupením advokátem nebude možno považovat za nezbytné k řádnému uplatňování nebo bránění práva u soudu. O takový případ půjde zejména v případech zneužití práva na zastoupení advokátem.

18. Závěry obsažené ve výše uvedených nálezech Ústavního soudu lze vztáhnout i na nyní projednávanou věc. Městský soud v Praze však výše uvedené otázky nevzal vůbec v úvahu a svůj výrok o náhradě nákladů prvostupňového řízení odůvodnil jen odkazem na § 146 odst. 2 o. s. ř. Z odůvodnění napadeného usnesení vyplývá, že se s odkazem na nejednotnost judikatury přiklonil k usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1588/12 a sp. zn. II. ÚS 2104/12, avšak otázku, zda skutečně jde o náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva, v konkrétní věci dostatečně

nezkoumal. V této skutečnosti Ústavní soud shledal vadu, mající ústavně-právní rozměr, spočívající v porušení čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. K argumentaci soudu ohledně nejednotné judikatury Ústavního soudu lze poukázat na čl. 89 odst. 2 Ústavy, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby. Tím spíše jsou závazná i pro samotný Ústavní soud, resp. jednotlivé senáty Ústavního soudu [srov. nález sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20. 9. 2006 (N 170/42 SbNU 455)]. K odkazům městského soudu na výše uvedená usnesení Ústavního soudu lze uvést, že usnesení o odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost nemají tutéž právní relevanci jako nálezy [ať už vyhovující, či zamítavé, viz § 13 a § 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a nález sp. zn. I. ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007 (N 142/46 SbNU 373)]. Navíc ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12 Ústavní soud výslovně uvedl, že s právním názorem vysloveným ve dříve vydaných usneseních sp. zn. II. ÚS 1588/12 a sp. zn. II. ÚS 2104/12, ke kterým se v souzené věci při svém rozhodování přiklonil soud, se neztotožňuje. Pro úplnost Ústavní soud připomíná, že vždy je nutné vycházet i z konkrétních okolností daného případu (složitost sporu, výše vymáhané částky apod.), které by jediné mohly v souladu se shora citovanými nálezy Ústavního soudu odůvodnit výjimku a zastoupení advokátem akceptovat. Ústavní soud závěrem poukazuje i na dva poslední nálezy v obdobné věci, a to nález ze dne 26. srpna 2014 sp. zn. II. ÚS 405/14 (N 160/74 SbNU 375) a nález ze dne 30. září 2014 sp. zn. II. ÚS 1727/14 (N 181/74 SbNU 577), které se týkají rovněž nákladů řízení vznikajících České televizi při soudním vymáhání televizních poplatků. V nich vyslovené právní názory se uplatňují i v nyní posuzované věci. O tom, že judikaturu Ústavního soudu lze v obdobných věcech považovat za již konstantní a ustálenou, pak svědčí rovněž usnesení ze dne 6. listopadu 2014 sp. zn. III. ÚS 404/14. V tomto řízení vystupovala Česká televize jako stěžovatelka a její ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná s odkazem na nález sp. zn. I. ÚS 3344/12.

20. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že napadeným usnesením Městského soudu v Praze došlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a napadený rozsudek zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

21. Závěrem Ústavní soud poznamenává, že ústní jednání v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu nenařizoval, neboť od něj nebylo možno očekávat žádné další objasnění věci.

Č. 28

K náhradě nákladů řízení při zastoupení České televize advokátem

Za účelně vynaložené náklady ve smyslu ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. lze považovat toliko takové náklady, které musela procesní strana nezbytně vynaložit, aby mohla řádně hájit své porušené nebo ohrožené subjektivní právo u soudu. Náklady spojené se zastoupením advokátem tomuto vymezení obvykle budou odpovídat. Tomuto pravidlu však nelze přisuzovat absolutní, bezvýjimečnou povahu; mohou se vyskytovat i situace, za nichž náklady spojené se zastoupením advokátem nebude možno považovat za nezbytné k řádnému uplatňování nebo bránění práva u soudu. O takový případ půjde zejména v případech zneužití práva na zastoupení advokátem.

Pokud agendu televizních poplatků Česká televize sama spravuje a tuto agendu následně předává advokátní kanceláři, pak se racionální smysl právního zastoupení advokátem do značné míry vytrácí. Ve sporech odvíjejících se od neuhrazených televizních poplatků nelze totiž paušálně (výjimka je samozřejmě možná) očekávat uplatnění do té míry specializovaných znalostí, jimiž by nedisponovali pracovníci právního útvaru České televize.

Z odůvodnění napadeného rozsudku vyplývá, že se soud otázkou účelnosti nákladů řízení vynaložených Českou televizí vůbec nezabýval. V této skutečnosti Ústavní soud shledal vadu, mající ústavněprávní rozměr spočívající v porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 6. února 2015 sp. zn. I. ÚS 3768/14 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Lucie Daňkové, právně zastoupené Mgr. Jiřím Melkusem, advokátem, se sídlem Růžová 1416/17, Praha 1, proti výroku III rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 25. 8. 2014 č. j. 63 C 187/2009-73 o stěžovatelčině povinnosti nahradit vedlejší účastníci náklady řízení, za účasti Městského soudu v Brně jako účastníka řízení a České televize, se sídlem Na Hřebenech II 1132/4, Praha, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Výrokem III rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 25. 8. 2014 č. j. 63 C 187/2009-73 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok III rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 25. 8. 2014 č. j. 63 C 187/2009-73 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Obsah ústavní stížnosti a průběh dosavadního řízení

1. Ústavnímu soudu byl dne 1. 12. 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhá zrušení shora uvedeného rozhodnutí, a to pro porušení svého ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Vedlejší účastnice se domáhala proti stěžovatce zaplacení částky 675 Kč s příslušenstvím jakožto dlužné částky na televizních poplatcích za měsíce červenec až listopad 2008 a náhrady nákladů řízení. Vedlejší účastnice byla při podání žaloby a po celou dobu řízení zastoupena advokátem. Žaloba byla stěžovatce doručena dne 29. 9. 2009 a dlužná částka byla stěžovatelkou den po obdržení žaloby, tedy 30. 9. 2009, v plné výši uhrazena. Zároveň byla vedlejší účastnicí stěžovatelkou zaslána dne 23. 10. 2009 žádost o smírné řešení sporu, kdy stěžovatelka navrhovala úhradu 50 % vedlejší účastnicí požadované náhrady nákladů řízení. Na tento návrh však vedlejší účastnice nepřistoupila.

3. Poté, co stěžovatelka obdržela žalobu, přihlásila se po delší době do svého koncesionářského účtu televizních poplatků a zjistila, že na poplatcích dluží vedlejší účastnici celkovou částku 2 025 Kč. Celou dlužnou částku proto dne 30. 9. 2009 ihned uhradila. Vedlejší účastnicí však byla na úhradu televizních poplatků použita pouze právě žalovaná částka (675 Kč), přičemž částka 1 375 Kč na koncesionářském účtu evidována nebyla. Stěžovatelka tedy opětovně provedla dne 5. 1. 2010 úhradu zbývajících částí dluhu evidovaného na koncesionářském účtu, který k datu odeslání platby činil již 1 755 Kč. Ani poté se však platba na koncesionářském účtu neprojevila. Stěžovatelka se proto obrátila přímo na vedlejší účastnici, která stěžovatelce sdělila, že částka 2 025 Kč byla odeslána na „úhradu žaloby“, tedy na úhradu žalované částky a vedlejší účastnicí vypočtenou náhradu nákladů řízení. V řízení se pak projevilo jako nesporné, že stejným způsobem byly využity i ostatní platby stěžovatelky.

4. Vzhledem k tomu, že dle názoru stěžovatelky se vedlejší účastnice výše uvedeným postupem bezdůvodně obohatila celkem o částku 4 725 Kč, uplatnila tento svůj nárok vzájemnou žalobou na vydání bezdůvodného obohacení ze dne 6. 4. 2010. Soud vydal dne 26. 8. 2010 usnesení, kterým řízení na návrh vedlejší účastnice zastavil, proti čemuž podala stěžovatelka odvolání ke Krajskému soudu v Brně. Na základě odvolání stěžovatelky bylo usnesení soudu o zastavení řízení zrušeno a věc vrácena k dalšímu řízení. Důvodem zrušení usnesení byla skutečnost, že soud o vzájemném návrhu stěžovatelky vůbec nerozhodl.

5. Rozsudkem ze dne 25. 8. 2014 soud rozhodl tak, že řízení o povinnosti zaplatit žalobkyni (vedlejší účastnice) částku 675 Kč s příslušenstvím se zastavuje (výrok I), žalobkyně je povinna stěžovatelce zaplatit částku 4 725 Kč s příslušenstvím (výrok II), stěžovatelka je povinna nahradit žalobkyni na nákladech řízení částku 2 904 Kč, a to do tří dnů od právní moci rozsudku (výrok III), žalobkyně je povinna nahradit stěžovatelce na nákladech řízení částku 600 Kč (výrok IV) a žalobkyni bude vrácen soudní poplatek ve výši 600 Kč (výrok V).

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že soud přiznal vedlejší účastnici nárok na náhradu nákladů řízení, ačkoliv tím postupoval v rozporu s rozhodovací praxí Ústavního soudu a tento svůj postup navíc žádným způsobem neodůvodnil. Stěžovatelka odkazuje na judikaturu Ústavního soudu, zejména pak na nálezy ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 3344/12 (N 129/70 SbNU 193), který se obdobnou problematikou zabýval. Stěžovatelka upozorňovala na uvedený nálezy již v průběhu řízení před soudem. Soud však podle ní zcela neočekávaně nerespektoval právní názor Ústavního soudu a náhradu nákladů řízení vedlejší účastnici bez dostatečného odůvodnění přiznal, čímž porušil ústavně zaručené právo stěžovatelky na spravedlivý proces.

II. Vyjádření účastníků řízení

7. Ústavní soud si k obsahu ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníka i vedlejší účastnice řízení. Žádný z nich se ve stanovené lhůtě nevyjádřil.

III. Právní posouzení Ústavním soudem

8. Ústavní soud není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy) a nepřislouží mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je v řízení o ústavní stížnosti Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

9. Ústavní soud tedy přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející z hlediska stěžovatelkou v ústavní stížnosti uplatněných námitek a se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Ústavní soud se ve své dřívější judikatuře opakovaně zabýval rozhodováním soudů o náhradě nákladů řízení a jeho reflexí z hlediska zachování práva na spravedlivý proces a opakovaně k otázce náhrady nákladů řízení konstatoval, že tato problematika (odpovídající procesní nároky či povinnosti) zpravidla nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, obvykle nedosahuje intenzity zakládající porušení jejich základních práv a svobod [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98 ze dne 1. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 130/98 ze dne 27. 5. 1998, sp. zn. I. ÚS 30/02 ze dne 4. 2. 2003, sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (U 25/27 SbNU 307), sp. zn. III. ÚS 255/05 ze dne 13. 10. 2005 (dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)].

11. Ústavní soud ve své judikatuře rovněž opakovaně konstatoval, že rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně doménou těchto soudů; zobrazují se zde aspekty nezávislého soudního rozhodování. Ústavní soud není tudíž oprávněn v detailech přezkoumávat jednotlivá rozhodnutí těchto soudů o nákladech řízení (srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 457/05 ze dne 24. 11. 2005). Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo nastat v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen např. prvek svévole. Případy, kdy Ústavní soud ústavní stížnost proti pravomocným rozhodnutím obecných soudů o nákladech řízení připustil k věcnému posouzení, jsou zcela výjimečné [např. nález sp. zn. II. ÚS 598/2000 ze dne 4. 7. 2001 (N 100/23 SbNU 23), sp. zn. III. ÚS 727/2000 ze dne 17. 5. 2001 (N 75/22 SbNU 145), sp. zn. III. ÚS 619/2000 ze dne 24. 5. 2001 (N 79/22 SbNU 165), usnesení sp. zn. I. ÚS 633/05 ze dne 10. 1. 2006].

12. Ačkoli Ústavní soud ve své judikatuře dává najevo svou zdrženlivost v poměru k rozhodování obecných soudů v otázkách nákladů řízení (např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 426/03 ze dne 29. 9. 2003, sp. zn. III. ÚS 259/02 ze dne 13. 8. 2002 a další), v daném případě shledal důvod pro kasaci napadeného výroku rozsudku Městského soudu v Brně.

13. Tímto výrokem zavázal soud stěžovatelku zaplatit na nákladech řízení žalobkyní částku 2 904 Kč, sestávající ze tří úkonů právní pomoci advokáta po 500 Kč podle ustanovení § 7 bodu 2, § 11 odst. 1 písm. a), d) vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, a z úhrady tří paušálních částek po 300 Kč podle § 13 odst. 3 citované vy-

hlášky. Celkem tedy částku 2 400 Kč zvýšenou o 21% DPH. Při stanovení náhrady nákladů vycházel soud z ustanovení § 146 odst. 2 věty druhé o. s. ř.

14. V nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12 (viz výše) Ústavní soud vyslovil, že Česká televize je v převážné míře financována z televizních poplatků. Tyto (společně s rozhlasovým poplatkem) jsou nyní stanoveny zákonem č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to včetně určení jejich základu i výše, vymezení předmětu poplatků, definování poplatníka, vymezení osvobození od placení poplatků, určení způsobu placení poplatků a případné přírážky k nim atp. Podstatou poplatku je majetkový transfer (jehož podmínky jsou stanoveny formou zákona) upínající se k zařízení schopnému reprodukovat televizní vysílání. Poplatníkem televizního poplatku je vlastník, držitel nebo uživatel takového zařízení a poplatek hradí České televizi jako provozovatelé televizního vysílání; je přitom lhostejno, zdali poplatník hradí poplatek například převodem ze svého bankovního účtu nebo zda za něj technicky vlastní transfer poplatku provádí poplatníkem pověřený subjekt. Pro stručnost, uvedl Ústavní soud, budiž přijato (či přesněji řečeno, převzato) rovněž východisko, že forma společenského uspořádání označovaného jako stát (dnešní demokratický právní stát z toho nevymáje) se vyvinula (zjednodušeně řečeno) proto, aby pomohla jednotlivci realizovat sféru jeho vlastní autonomie – svobody. Zvláště z ekonomického hlediska je nutno také akcentovat, že bez existence státu by nemohly být realizovány mnohé činnosti člověka, jež vyžadují značné úsilí; takové úsilí, které jednotlivec může vynaložit jen s neúměrně velkými obtížemi nebo je není schopen vyvinout vůbec. V kontextu právě posuzované věci pak lze podle Ústavního soudu dovodit, že existence České televize je konkrétním beneficiem (jedním z mnoha) společnosti uspořádané ve stát. Česká televize však z důvodu své nezávislosti není součástí státní moci, ale stát pro její fungování vytváří podmínky – ve formě zákonných záruk – a to dokonce takovým způsobem, že i sama státní moc může být (a je) předmětem kritické reflexe v rámci činnosti České televize. Není přitom třeba podle Ústavního soudu jakkoliv hlouběji zdůvodňovat, že postavení České televize (resp. Českého rozhlasu) je z hledisek výše naznačených, ve srovnání s ostatními subjekty působícími v mediálním prostoru, značně odlišné. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud konstatoval, že při zvažování aplikace hledisek plynoucích z judikatury Ústavního soudu, jež se vztahuje k reflexi některých ústavněprávních aspektů právního zastoupení státu, není příléhavé – jako dominantní kritérium – akcentovat skutečnost, že Česká televize je nezávislá na státním rozpočtu, že hospodaří s vlastním majetkem a že stát neodpovídá za její závazky. Svědčí pro to podle názoru Ústavního soudu jak povaha samotného televizního poplatku, tak i postavení České televize jako takové. Ústavní soud se sice ztotožnil se závěrem

obsaženým v usnesení sp. zn. II. ÚS 2104/12 ze dne 9. 10. 2012, že činnost České televize jistě není výkonem veřejné moci, nicméně doplnil, že na poli svého působení se těší výsadnímu postavení (k čemuž má vytvořené specifické podmínky), a lze tak na ni v určitých ohledech klást srovnatelné nároky jako na orgány státní moci (shodně též usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3092/13 ze dne 24. 10. 2013, sp. zn. I. ÚS 617/14 ze dne 25. 2. 2014).

15. Ústavní soud v citovaném nálezu rovněž konstatoval, že „pokud agendu televizních poplatků Česká televize sama spravuje a tuto agendu následně předává příslušné advokátní kanceláři, pak se racionální smysl právního zastoupení advokátem do značné míry vytrácí. Ve sporech odvíjejících se od neuhrazených televizních poplatků nelze totiž paušálně (výjimka je samozřejmě možná) očekávat uplatnění do té míry specializovaných znalostí, jimiž by nedisponovali pracovníci (zmiňového) právního útvaru České televize; nadto lze podle Ústavního soudu vést úvahu i v tom směru, že měl-li televizní poplatek (podle citované výroční zprávy z roku 2011) pokrývat takřka 90 % nákladů rozpočtu na rok 2012, pak je jistě žádoucí a správné, aby si Česká televize činnosti spojené se správou a výběrem televizních poplatků zabezpečovala sama“.

16. Ústavní soud dále ve své nálezkové judikatuře [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. 10. 2008 (N 167/51 SbNU 65), nálezy sp. zn. I. ÚS 1452/09 ze dne 17. 8. 2009 (N 186/54 SbNU 303), nálezy sp. zn. II. ÚS 1215/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 246/59 SbNU 507) nebo nálezy sp. zn. IV. ÚS 3191/10 ze dne 21. 2. 2011 (N 19/60 SbNU 197) a nálezy sp. zn. II. ÚS 2238/09 ze dne 22. 3. 2012 (N 56/64 SbNU 689), sp. zn. II. ÚS 1172/12 ze dne 19. 9. 2013 (N 165/70 SbNU 535), sp. zn. IV. ÚS 1087/09 ze dne 24. 11. 2009 (N 243/55 SbNU 349), sp. zn. IV. ÚS 3243/09 ze dne 2. 3. 2010 (N 38/56 SbNU 449), sp. zn. III. ÚS 1180/10 ze dne 14. 9. 2010 (N 194/58 SbNU 715) a sp. zn. IV. ÚS 3131/10 ze dne 19. 10. 2011 (N 179/63 SbNU 81)] konstatoval, že tam, kde je k hájení svých zájmů stát vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt, jímž byl advokát, a pokud tak přesto učiní, pak není důvod pro uznání takto mu vzniklých nákladů jako účelně vynaložených. Tím nemá být kategoricky konstatováno, že za zcela výjimečných okolností nemusí být zastoupení (státu advokátem), mající povahu účelného uplatňování či bránění práva, vyloučeno. Zastoupení státu advokátem lze tudíž akceptovat jako výjimku z pravidla, již nutno vykládat přísně restriktivním způsobem. Pokud soud rozhodl o náhradě nákladů řízení pouze s poukazem na zásadu úspěchu, přičemž otázkou, zda náklady účastníka řízení – státu – na zastoupení advokátem byly účelně vynaloženy, se nezabýval, dopustil se porušení práva na spravedlivý proces.

17. V nálezu sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61) Ústavní soud vyslovil, že pravidlo, dle něhož lze úspěšné procesní straně

priznat náhradu toliko účelně vynaložených nákladů, se vztahuje na jakékoliv náklady řízení, tedy i na náklady spojené se zastupováním advokátem (na odměnu za zastupování, paušální náhradu hotových výdajů a náhradu za daň z přidané hodnoty). Za účelně vynaložené náklady ve smyslu ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. lze považovat toliko takové náklady, které musela procesní strana nezbytně vynaložit, aby mohla řádně hájit své porušené nebo ohrožené subjektivní právo u soudu. Náklady spojené se zastoupením advokátem tomuto vymezení zpravidla budou odpovídat. Tomuto pravidlu však nelze přisuzovat absolutní, bezvýjimečnou povahu; mohou se vyskytovat i situace, za nichž náklady spojené se zastoupením advokátem nebude možno považovat za nezbytné k řádnému uplatňování nebo bránění práva u soudu. O takový případ půjde zejména v případech zneužití práva na zastoupení advokátem.

18. Závěry obsažené ve výše uvedených nálezech Ústavního soudu lze vztáhnout i na nyní projednávanou věc. Městský soud v Brně však výše uvedené otázky nevzal vůbec v úvahu a svůj výrok o náhradě nákladů prvostupňového řízení odůvodnil jen odkazem na § 146 odst. 2 o. s. ř. Z odůvodnění napadeného rozsudku pak vyplývá, že se soud otázkou účelnosti nákladů řízení vynaložených Českou televizí vůbec nezabýval. V této skutečnosti Ústavní soud shledal vadu, mající ústavněprávní rozměr, spočívající v porušení čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. Ústavní soud závěrem poukazuje i na dva poslední nálezy v obdobné věci, a to náleze z dne 26. srpna 2014 sp. zn. II. ÚS 405/14 (N 160/74 SbNU 375) a náleze ze dne 30. září 2014 sp. zn. II. ÚS 1727/14 (N 181/74 SbNU 577), které se týkají rovněž nákladů řízení vznikajících České televizi při soudním vymáhání televizních poplatků. V nich vyslovené právní názory se uplatňují i v nyní posuzované věci. Ústavní soud v nich uvedl, že pokud obecné soudy při úvaze o úhradě nákladů řízení, včetně posouzení jejich účelnosti, kterou jim ponechává občanský soudní řád, přihlíží ke konkrétním okolnostem případu a své závěry dostatečně odůvodní, nelze – v souladu s náleзовou judikaturou Ústavního soudu – jejich postup považovat za hlediska základních práv a svobod za svévolný a nepřiměřený. To se však v dané věci nestalo.

20. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že napadeným rozsudkem Městského soudu v Brně došlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti yhověl [§ 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a napadený rozsudek zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

21. Závěrem Ústavní soud poznamenává, že ústní jednání v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu nenařizoval, neboť od něj nebylo možno očekávat žádné další objasnění věci.

Č. 29

K rozhodování soudu druhého stupně ve věci povolení obnovy trestního řízení ve veřejném zasedání

Rozhoduje-li soud druhého stupně o stížnosti směřující proti rozhodnutí nalézacího soudu, jímž byla povolena obnova, může ve smyslu § 149 odst. 1 písm. a) tr. řádu napadené rozhodnutí zrušit a sám návrh na povolení obnovy zamítnout dle § 283 písm. d) tr. řádu (tzn. pro nedůvodnost na základě skutkových úvah) jen způsobem uvedeným v § 286 odst. 1 tr. řádu, tedy ve veřejném zasedání. Opačný výklad by byl v závažném rozporu s požadavkem kontradiktornosti procesu a dokazování.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vlasty Formánkové a Vladimíra Sládečka – ze dne 10. února 2015 sp. zn. I. ÚS 2826/13 ve věci ústavní stížnosti J. P., právně zastoupeného advokátem Mgr. Petrem Mikyskem, Chodská 30, Praha 2, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 5. 2013 sp. zn. 6 To 177/2013, jímž bylo zrušeno usnesení soudu prvního stupně o povolení obnovy řízení ve stěžovatelově trestní věci a znovu bylo rozhodnuto tak, že se stěžovatelův návrh na povolení obnovy řízení zamítá.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 5. 2013 sp. zn. 6 To 177/2013 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 a 38 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 5. 2013 sp. zn. 6 To 177/2013 se ruší.

Odůvodnění**I.**

1. Ústavnímu soudu byl dne 16. 9. 2013 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaného usnesení krajského soudu.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Usnesením Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. 4. 2013 sp. zn. 2T 128/2010 bylo rozhodnuto tak, že stěžovateli byla v souladu s ustanovením § 284 odst. 1 tr. ř. za užití § 286 odst. 1 tr. ř. povolena obnova řízení ve věci vedené u téhož soudu pod sp. zn. 2T 128/2010.

4. Výše citované usnesení okresního soudu bylo zrušeno ústavní stížností napadeným usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem, přičemž bylo rozhodnuto tak, že se návrh stěžovatele zamítá.

5. S postupem krajského soudu stěžovatel zásadně nesouhlasí a je toho názoru, že odvolací soud závažným způsobem porušil jeho právo na obhajobu, jež je mu garantováno čl. 36 a 38 Listiny základních práv a svobod. Pochybení krajského soudu je spatřováno především v tom, že o stížnosti státního zástupce bylo rozhodnuto v neveřejném zasedání, ač mělo být naopak rozhodnuto v zasedání veřejném. V souvislosti s uvedeným stěžovatel odkázal na nález Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513), podle něhož rozhoduje-li soud druhého stupně o stížnosti směřující proti rozhodnutí nalézacího soudu, jímž byla povolena obnova řízení, může ve smyslu § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. napadené rozhodnutí zrušit a sám návrh na povolení obnovy zamítnout dle § 283 písm. d) tr. ř. jen způsobem uvedeným v ustanovení § 286 odst. 1 tr. ř., tedy ve veřejném zasedání.

6. K meritu věci stěžovatel uvedl, že krajský soud nesprávně posoudil hmotněprávní otázky týkající se naplnění podmínek obnovy řízení. Odvolací soud, který stěžovateli odňal možnost se k věci vyjádřit, dospěl k závěru, že následně zrušení rozhodnutí Magistrátu hl. m. Prahy, na základě kterého byl stěžovatel odsouzen pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, není novou skutečností. Podle stěžovatele zrušením podkladového správního rozhodnutí došlo pro všechna další navazující řízení k vytvoření stavu, kdy předmětný zákaz činnosti nebyl nikdy vysloven, neboť *de iure* neexistuje vykonatelné rozhodnutí. V souvislosti s uvedeným stěžovatel odkázal též na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2011 sp. zn. 8 Tdo 146/2011. Zrušení podkladového rozhodnutí je třeba hodnotit jako novou skutečnost ve smyslu ustanovení § 278 tr. ř.

III.

7. Předmětná ústavní stížnost byla zaslána k vyjádření Krajskému soudu v Ústí nad Labem, který k výše uvedenému sdělil, že návrh stěžova-

tele považuje za neopodstatněný, a zcela odkázal na obsah odůvodnění napadeného usnesení.

8. Vzhledem k tomu, že krajský soud nevnese do věci žádné argumentační novum, Ústavní soud stěžovateli toto vyjádření k replice nezasílal a přistoupil rovnou k vydání vyhovujícího nálezu.

IV.

9. Ústavní soud přezkoumal napadené usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť dle názoru Ústavního soudu došlo k zásahu do základních práv stěžovatele garantovaných čl. 36 Listiny.

10. Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou České republiky, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti, který není další instancí v systému všeobecného soudnictví, není soudem nadřazeným obecným soudům a obdobně orgánům veřejné moci a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny. V předmětném případě však Ústavnímu soudu nezbyvá než uplatnit svoji pravomoc a do řízení před obecnými soudy zasáhnout.

11. V předmětném případě považuje Ústavní soud právní argumentaci stěžovatele za zcela přílehavou, a to zejména s odkazem na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 608/10 ze dne 26. 8. 2010 (N 173/58 SbNU 513), v němž byla zdůrazněna nutnost zachování kontradiktornosti a rovnosti účastníků soudního řízení. Ve zmíněném nálezu dospěl Ústavní soud mimo jiné k závěru, že s ohledem na charakter řízení o obnově je nezbytné, aby odvolací soud rozhodující o stížnosti podle § 286 odst. 3 tr. ř. při provádění a hodnocení důkazů, jakož i při vlastním rozhodnutí o meritu věci přiměřeným způsobem podrobil svůj postup zásadám odvolacího řízení.

12. Dokazování prováděné v obnovovacím řízení s cílem zjistit, zda tu jsou navrhovatelem tvrzené nové důkazy nebo skutečnosti ve smyslu § 278 odst. 1 tr. řádu, se nemůže vymykat zásadě volného hodnocení důkazů dle § 2 odst. 6 ani zásadám ústnosti a bezprostřednosti dle § 2 odst. 11 a 12 tr. řádu. Důkazní řízení musí mít kontradiktorní charakter, který v neveřejném zasedání zajištěn být nemůže (srov. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002, str. 878, mar. 6).

13. Kontradiktornost se v soudním procesu nevztahuje jen na dokazování [např. ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod], ale zahrnuje i právo seznámit se s argumenty předloženými druhou stranou a vyjádřit se k nim. Dle Evropského soudu pro lidská práva nemůže být soudní rozhodnutí založeno na ničem, co nebylo předmětem diskuse stran, resp. co jim nebylo předloženo k diskusi [rozsudek *Mantovanelli proti Francii* z 18. 3. 1997, *Rowe a Davis proti*

Spojenému království z 16. 2. 2000, srov. např. náleží Ústavního soudu ve věci sp. zn. I. ÚS 2971/09 ze dne 17. 2. 2010 (N 28/56 SbNU 315), bod 21]. Tato diskuse nemusí mít vždy nutně ráz ústního slyšení (např. v opravných řízeních, v nichž kasační soud rozhoduje výhradně o právních otázkách), zpravidla je však veřejné projednání věci za přítomnosti stran zároveň nejlepším předpokladem kontradiktornosti [srov. Repík, citované dílo, str. 151, dále viz rozsudky *Ekbatani proti Švédsku* z 26. 5. 1988, *Helmers proti Švédsku* z 29. 10. 1991, *Belziuk proti Polsku* z 25. 3. 1998, *Cooke proti Rakousku* z 8. 2. 2000, srov. rozhodnutí Ústavního soudu ve věci sp. zn. I. ÚS 176/04 ze dne 11. 5. 2004 (U 31/33 SbNU 515), náleží sp. zn. II. ÚS 648/05 ze dne 15. 2. 2006 (N 37/40 SbNU 311), náleží sp. zn. I. ÚS 573/02 ze dne 23. 3. 2004 (N 41/32 SbNU 397) a další].

14. Z vyžádaného soudního spisu Okresního soudu v Ústí nad Labem je zřejmé, že právnímu zástupci stěžovatele sice bylo doručeno rozhodnutí okresního soudu o obnově řízení, nicméně následně státním zástupcem podaná stížnost nikoliv. Pokud za této situace rozhodl odvolací soud o zamítnutí návrhu na povolení obnovy řízení v neveřejném zasedání, bez slyšení stěžovatele, znemožnil mu tím účinně uplatňovat vlastní námitky proti skutkové a právní argumentaci státního zástupce. Postupem krajského soudu byl stěžovatel fakticky zbaven možnosti vlastní argumentací jakkoli ovlivnit rozhodování soudu druhého stupně o opravném prostředku podaném státním zástupcem v jeho neprospěch. Řízení proto neodpovídalo zmíněným principům kontradiktornosti a rovnosti stran. Na rozhodnutí odvolacího soudu, které z uvedeného řízení vzešlo, je tudíž třeba hledět jako na rozporné se zárukami uvedenými v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, zcela v intencích nálezů Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 574/05 ze dne 30. 5. 2006 (N 109/41 SbNU 357), sp. zn. I. ÚS 988/08 ze dne 5. 8. 2009 (N 177/54 SbNU 225), sp. zn. I. ÚS 2971/09 (viz výše), sp. zn. IV. ÚS 973/09 ze dne 7. 10. 2009 (N 212/55 SbNU 3) a dalších. K uvedenému není od věci odkázat též na tu skutečnost, že ústavně konformní postup ve věci je uváděn rovněž v rámci odborné literatury (srov. Šámal, P. a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 3425).

15. Z vyloženého je zřejmé, že Krajský soud v Ústí nad Labem se bude stížností státního zástupce proti usnesení okresního soudu opětovně zabývat, a to při zachování všech kautel spravedlivého procesu. V této souvislosti je vhodné odkázat na ustálenou judikaturu Ústavního soudu k otázce přezkoumatelnosti a přesvědčivosti rozhodnutí obecných soudů, podle které z hlediska stanoveného postupu (čl. 36 odst. 1 Listiny) je požadavek řádného a vyčerpávajícího zdůvodnění rozhodnutí orgánů veřejné moci jednou ze základních podmínek ústavně souladného rozhodnutí [viz náleží Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2000 sp. zn. III. ÚS 103/99 (N 17/17 SbNU 121) či náleží téhož soudu ze dne 28. 8. 2001 sp. zn. I. ÚS 60/01 (N 127/23 SbNU

227)]. Krajský soud se tak v rámci odůvodnění svého rozhodnutí bude muset vypořádat i se stěžovatelem zmíněnou judikaturou Nejvyššího soudu, reprezentovanou usnesením sp. zn. 8 Tdo 146/2011 ze dne 20. 7. 2011.

16. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 5. 2013 sp. zn. 6 To 177/2013 podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 30

K problematice doručování rozhodnutí správního úřadu

1. Pokud správní úřad doručuje rozhodnutí chybně podle disciplinárního řádu namísto podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, (§ 180), nicméně odlišnost mezi těmito úpravami spočívá pouze v délce lhůty, s níž je spojována fikce doručení, a současně je postaveno najisto, že správní žaloba toto rozhodnutí napadající je podána opožděně, i pokud by se vznik fikce doručení počítal od lhůty podle správního řádu, je namístež tuto žalobu odmítnout pro opožděnost.

2. Doručování správních rozhodnutí představuje způsob komunikace mezi správním orgánem a účastníkem správního řízení. Lze proto očekávat a koneckonců i požadovat, aby z jejich strany nedocházelo ke vzájemným obstrukcím. Ústavní soud neposkytne ochranu takovému jednání účastníka řízení, které lze označit za značně účelové, případně (přínejmenším) za ledabylé, a porušující zásadu, podle níž je každý povinen dbát o vlastní práva.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 10. února 2015 sp. zn. II. ÚS 3694/13 ve věci ústavní stížnosti MUDr. Jiřího Půlpána, zastoupeného prof. JUDr. Alešem Gerlochem, CSc., advokátem, se sídlem Botičská 4, Praha 2, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 10. 2013 č. j. 3 Ads 114/2012-36 o zamítnutí stěžovatelovy kasační stížnosti proti usnesení Krajského soudu v Ostravě, jímž byla pro opožděnost odmítnuta stěžovatelova správní žaloba v jeho disciplinární věci, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a České lékařské komory, zastoupené JUDr. Janem Machem, advokátem, se sídlem Vodičkova 28, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Předmět řízení a obsah ústavní stížnosti

1. Ústavní stížnosti, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 6. 12. 2013, se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, a to

pro porušení čl. 26 a čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že Česká lékařská komora (dále též jen „ČLK“ anebo „vedlejší účastnice“) při doručování rozhodnutí o vyloučení stěžovatele z ČLK postupovala podle svého disciplinárního řádu (dále též jen „disciplinární řád ČLK“), nikoliv podle správního řádu. Skutečnost, že nebylo postupováno podle § 23 odst. 4 a 5 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, plyne podle stěžovatele jednak z toho, že disciplinární řád ČLK taková pravidla o náležitostech doručování neobsahuje, jednak ze samotných zjištění Krajského soudu v Ostravě a Nejvyššího správního soudu. Lze též vycházet z vyjádření ČLK ke správní žalobě ze dne 3. června 2011. Zásilka obsahující rozhodnutí byla doručována jako běžná doporučená zásilka s dodejkou. Její uložení bylo oznámeno dne 21. prosince 2010, konec odběrní lhůty byl stanoven na 5. ledna 2011. Poté byla zásilka vrácena ČLK. Podle bodu III vyjádření ČLK se nachází dosud ve spise v zalepené obálce.

3. Z toho podle stěžovatele jednoznačně vyplývá, že adresát nebyl poučen o následcích odepření přijetí zásilky, nebyla mu stanovena lhůta 10 dnů pro vyzvednutí zásilky, nebyl ani označen odesílající správní orgán a uvedena jeho adresa (§ 23 odst. 5 správního řádu). Zároveň však nebylo dodrženo ani ustanovení § 23 odst. 4 poslední věty správního řádu. Toto ustanovení představuje „poslední možnost“, jak se může adresát ze zásilkou fakticky seznámit, tj. tak, že se fyzicky ponechá ve sféře jeho dispozice, ačkoliv doklad o tom, zda ji převzal, ve skutečnosti chybí. Správní řád nařizuje, aby ke vhození zásilky do schránky došlo vždy, leda by to bylo vyloučeno správním orgánem. Vzhledem k tomu, že zásilka se stále nachází ve spise ČLK, je zřejmé, že vhozena stěžovateli do schránky nebyla, přičemž není ani tvrzeno, že by ČLK takový postup vyloučila (neboť ČLK dle správního řádu nepostupovala). Je tedy zřejmé, že ustanovení správního řádu o doručování nebyla dodržena, tudíž samotné zjištění Nejvyššího správního soudu, že žaloba byla v každém případě opožděná, není pro věc zásadní.

4. Stěžovatel namítá, že ve správní žalobě primárně napadal právě skutečnost, že rozhodnutí ČLK mu nebylo řádně doručeno. Ohradil se proti aplikaci disciplinárního řádu ČLK a domáhal se aplikace správního řádu. Výslovně pak uvedl, že nebylo postupováno podle správního řádu, pokud jde o nezbytná poučení adresáta, vhození zásilky do schránky po uplynutí lhůty k doručení atd. Protože krajský soud dovodil, že postup podle disciplinárního řádu byl správný, napadal stěžovatel tento závěr v kasační stížnosti a domáhal se aplikovatelnosti správního řádu.

5. Stěžovatel poukazuje na to, že krajský soud odmítl správní žalobu s velmi stručným odůvodněním, podle kterého byl postup ČLK při doručování podle disciplinárního řádu správný. Nejenže tento (navíc chybný) zá-

věr řádně nezdůvodnil, ale opomenul vyjádřit se též k dalším výhradám stěžovatele k doručování (např. právě povinnost poučit adresáta o následcích nepřevzetí zásilky atd.). Proto stěžovatel napadal v kasační stížnosti usnesení krajského soudu též pro nepřezkoumatelnost. Po obsahové stránce se však kasační stížnost logicky zaměřila na jediný závěr krajského soudu, a tím byla použitelnost disciplinárního řádu ČLK pro postup při doručování.

6. Stěžovatel uvádí, že se domáhal toho, aby Nejvyšší správní soud usnesení krajského soudu zrušil pro chybné právní závěry, tudíž neopakoval veškeré své argumenty ze správní žaloby. V tomto ohledu je rozhodnutí Nejvyššího správního soudu překvapivé, protože Nejvyšší správní soud provedl přezkum usnesení krajského soudu zdánlivě „do všech důsledků“, nikoliv pouze v rozsahu základní námitky, jíž byla neaplikovatelnost disciplinárního řádu ČLK. Zároveň však Nejvyšší správní soud důsledný nebyl, neboť se zaměřil pouze na posouzení běhu lhůty, po jejímž uplynutí nastane fikce doručení, ačkoliv tuto otázku stěžovatel předmětem kasačního přezkumu explicitně též neučinil.

7. Nejvyšší správní soud správně konstatoval, že disciplinární řád nebylo možno použít, nýbrž bylo nutno postupovat podle správního řádu. Tento závěr však Nejvyšší správní soud vztáhl pouze k otázce, podle kterého předpisu (správního řádu či disciplinárního řádu ČLK) se mají počítat lhůty, po jejichž uplynutí nastane fikce doručení. Nejvyšší správní soud však již nevzal v úvahu, že aplikace správního řádu vede ještě k dalším požadavkům na doručování, než je pouze určení běhu lhůty, po níž nastane fikce doručení.

8. Nejvyšší správní soud se tedy zabýval pouze otázkou lhůty, po jejímž uplynutí nastane fikce doručení, aniž by zohlednil, že jádro námitek stěžovatele se týkalo nikoliv pouze okamžiku, kdy nastane fikce doručení, nýbrž aplikovatelnosti správního řádu jako takového. Nesprávně též Nejvyšší správní soud uvedl, že stěžovatel skutečnost oznámení uložení zásilky v kasační stížnosti nezpochybnuje. Tento závěr je chybný, neboť stěžovatel nikdy netvrdil, že by si byl vědom uložení zásilky. Naopak, ve správní žalobě uvedl, že se o uložení zásilky nikdy nedozvěděl, z čehož logicky plyne, že nikdy ani nepřímo nesouhlasil s tím, že by mu bylo řádně doručováno.

9. Stěžovatel tedy ve správní žalobě namítal, že vůbec nemohla nastat fikce doručení, protože nebyly splněny podmínky pro doručování podle správního řádu. Krajský soud dovodil, že fikce doručení nastala, přičemž svůj přezkum vztáhl pouze na aplikovatelnost disciplinárního řádu ČLK, z něž dovodil, že doručení bylo řádné. V kasační stížnosti byla aplikovatelnost disciplinárního řádu ČLK jako takového úspěšně zpochybněna ve prospěch aplikovatelnosti správního řádu, avšak Nejvyšší správní soud z toho dovodil, že v každém případě fikce doručení nastala, aniž by se zabýval,

pokud už meritorně tuto otázku řešil (a to i nad rámec konkrétní argumentace stěžovatele v kasační stížnosti), všemi podmínkami řádného doručení rozhodnutí ČLK. Podle názoru stěžovatele je v právním státě nepřipustné, aby soud nereagoval plně na všechny námitky uvedené v žalobě, mají-li pro rozhodnutí význam (zde námitky ve správní žalobě, které se vztahovaly k nutnosti plně aplikovat správní řád), a navíc věc zjevně chybně posoudil (stěžovatel již ve správní žalobě odkázal na aplikovatelnou judikaturu Nejvyššího správního soudu ohledně nutnosti použít správní řád, kterou krajský soud ignoroval), načež následně Nejvyšší správní soud pochybení správního soudu sice konstatoval, avšak sám se omezil pouze na dílčí aspekt věci, který jako takový nebyl ani klíčovým aspektem sporu.

10. Stěžovatel dále poukazuje na to, že v důsledku rozhodnutí ČLK nemůže vykonávat své povolání lékaře. Jelikož byl z ČLK vyloučen nezákonným postupem, jedná se zároveň o zásah do jeho ústavně zaručeného práva podle čl. 26 Listiny. Stěžovatel důvody nezákonnosti svého vyloučení z ČLK shrnul v bodu V (formální vady rozhodnutí) a v bodu VII (věcné vady rozhodnutí) správní žaloby. Vzhledem k tomu, že tyto důvody nebyly předmětem přezkumu před správními soudy, nepovažuje stěžovatel za možné opakovat svoji argumentaci v řízení před Ústavním soudem. Přesto však stěžovatel opakuje, že mj. rozhodnutí ČLK vytýkal vady vedoucí k závěru o nicotnosti rozhodnutí ČLK. Nicotné rozhodnutí nemůže způsobovat žádné účinky, neboť se na něj hledí, jako by neexistovalo. Proto je podle názoru stěžovatele nezbytné věnovat takovému argumentu zvýšenou pozornost, protože je stěží představitelné, aby bylo někomu bráněno ve výkonu ústavně zaručeného práva na základě rozhodnutí, které z hlediska právního vlastně neexistuje.

II. Splnění podmínek řízení

11. Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené pro její podání zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

III. Podstatný obsah vyžádaných spisů

12. Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Krajského soudu v Ostravě pod sp. zn. 38 Ad 28/2011 a také spis ČLK 06/83/432, 09/83/138, 10/83-001/0219, 10/83-001/0415.

13. Z tohoto spisového materiálu Ústavní soud zejména zjistil, že usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 24. září 2012 č. j. 38 Ad 28/2011-33 byla jako opožděná odmítnuta správní žaloba žalobce (v řízení před Ústavním soudem „stěžovatel“) směřující proti rozhodnutí Čestné

rady žalované České lékařské komory ze dne 12. listopadu 2010 č. j. 06/83/432, 09/83/138, 10/83-001/0219, 10/83-001/0145, jímž bylo stěžovateli uloženo disciplinární opatření – vyloučení z České lékařské komory. Důvodem tohoto rozhodnutí ČLK byla skutečnost, že se stěžovatel provinil proti své povinnosti vykonávat lékařské povolání odborně, v souladu s etikou a způsobem stanoveným zákonem, stavovskými předpisy a závaznými stanovisky ČLK tím, že v období let 2005–2009 úmyslně vykazoval a účtoval zdravotním pojišťovnam výkony údajně provedené celkem třem pacientům, které však ve skutečnosti provedeny nebyly.

14. Citované usnesení krajského soudu napadl stěžovatel kasační stížností, která byla rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 3. října 2013 č. j. 3 Ads 114/2012-36 zamítnuta.

IV. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení

15. Ústavní soud si vyžádal vyjádření Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a České lékařské komory jako vedlejší účastnice řízení.

16. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření uvedl, že jeho postup i výsledek rozhodování v předmětné věci byly v souladu se zákonem a do ústavně zaručených práv stěžovatele nebylo zasaženo. Odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku, kde jsou dostatečně vyloženy důvody rozhodnutí. K námitce stěžovatele, že v napadeném rozsudku dostatečně nevyložil, proč se ztotožnil s jeho námitkou, že na doručování předmětného rozhodnutí dopadal režim správního řádu, Nejvyšší správní soud poznamenal, že uvedeným právním názorem na právní režim doručování předmětného rozhodnutí navázal na svoji ustálenou judikaturu, a pro stručnost odkázal na své dřívější rozhodnutí, které toto blíže odůvodňuje. Navíc v situaci, kdy Nejvyšší správní soud dal stěžovateli za pravdu, je tento soud toho názoru, že popisované odůvodnění souhlasu se stěžovatelem pro něj nepochybně bylo dostatečně přesvědčivé, a naplnilo tak beze zbytku svoji rozhodující funkci „přesvědčit“ o správnosti zvoleného řešení. Ohledně námítky týkající se závěru Nejvyššího správního soudu, že stěžovatel skutečnost oznámení zásilky v kasační stížnosti nezpochybňuje, Nejvyšší správní soud připomněl, že skutečnost oznámení zásilky v kasační stížnosti stěžovatel opravdu nezpochybňoval. Ostatně i z ústavní stížnosti samotné vyplývá, že tak měl činit v žalobě, a nikoli v kasační stížnosti. V řízení o kasační stížnosti, ovládaném dispoziční zásadou, Nejvyššímu správnímu soudu přísluší napadené rozhodnutí přezkoumávat v režimu námítek kasačních, a nad jejich rámec jen zcela výjimečně. Tato žalobní námitka však takovým případem nebyla. To se ostatně týká i dalších žalobních námítek, které stěžovatel nyní v ústavní stížnosti také připomíná. Navíc Nejvyšší správní soud nepřehlédl, že i nyní v ústavní stížnosti stěžovatel samotné oznámení zásilky rovněž nezpochybňuje (naopak na její str. 4 uvádí: „... její uložení bylo

oznámeno dne 21. prosince 2010, konec odběrní lhůty byl stanoven na 5. ledna 2011 ...“). Co zpochybňuje, je to, že oznámení o uložení předmětné zásilky nemělo všechny předepsané náležitosti. To je však podle názoru Nejvyššího správního soudu již dílem věci doručovacího poštovního orgánu – držitele poštovní licence. Z pohledu posouzení účinků doručení předmětného rozhodnutí ČLK stěžovateli Nejvyšší správní soud považuje za rozhodné, že faktický průběh doručování předmětné zásilky, poměřen režimem úpravy doručování podle správního řádu, materiálně vzato účinky doručení založil k datu, které Nejvyšší správní soud „dopočetl“, a žaloba tak byla podána zcela zjevně opožděně. To bylo také pro předmětné rozhodnutí Nejvyššího správního soudu rozhodující. Proto navrhl, aby Ústavní soud návrh odmítl jako zjevně neopodstatněný, nebo jej zamítl.

17. Vedlejší účastnice řízení (Česká lékařská komora) ve svém vyjádření uvedla, že se plně ztotožňuje s právním názorem Nejvyššího správního soudu a také s názorem Krajského soudu v Ostravě vyjádřeným v rozhodnutí, kterým byla pro opožděnost odmítnuta žaloba stěžovatele proti správnímu rozhodnutí vedlejší účastnice. Vzhledem k opožděnosti podání nemohl Krajský soud v Ostravě rozhodnout jinak než žalobu odmítnout a následně Nejvyšší správní soud nemohl postupovat jinak než zamítnout kasační stížnost proti usnesení Krajského soudu v Ostravě. Tvrzení stěžovatele, která jsou uvedena v ústavní stížnosti, jsou zcela nedůvodná a jen opakuji argumentaci z předešlého průběhu řízení, tedy argumentaci, kterou jak Krajský soud v Ostravě, tak následně Nejvyšší správní soud uznal jako nedůvodnou. Za stejně nedůvodnou považuje tuto argumentaci vedlejší účastnice i v rámci tohoto řízení před Ústavním soudem. K námitce stěžovatele, že ČLK a poté Nejvyšší správní soud nerespektovaly v rámci doručování písemností příslušná ustanovení správního řádu, vedlejší účastnice poukázala na § 2 odst. 2 písm. f) zákona č. 220/1991 Sb., o České lékařské komoře, České stomatologické komoře a České lékárnické komoře, podle kterého je komora oprávněna uplatňovat disciplinární pravomoc v rozsahu stanoveném tímto zákonem, a na § 15 odst. 2 písm. a) téhož zákona, podle kterého sjezd delegátů schvaluje, mění a ruší disciplinární řád. Z citované právní úpravy je nepochybné, že zmocnění k vydání disciplinárního řádu ČLK, tedy ke stanovení procesních pravidel uplatňovaných v disciplinárním řízení, vychází ze zvláštního zákona č. 220/1991 Sb., nikoliv tedy ze správního řádu, který je ve vztahu k disciplinárnímu řádu komory toliko podpůrným právním předpisem, jehož ustanovení se užijí pro případ, že danou věc zvláštním způsobem výslovně neupravuje disciplinární řád ČLK. V rámci fikce doručení, uplatňované v řízení před ČLK podle § 2 odst. 4 disciplinárního řádu ČLK, je úprava tohoto institutu v disciplinárním řádu ČLK výslovně zakotvena. Není v rozporu ani se zákonem č. 220/1991 Sb., ani nebyla překročena legislativní pravomoc orgánů ČLK,

byla tedy řádně schválena sjezdem delegátů ČLK. Ač v řízení před Krajským soudem v Ostravě vedlejší účastnice argumentovala, že vzhledem ke svrchované a výslovně právní úpravě fikce doručení v disciplinárním řádu ČLK nelze na daný případ aplikovat ustanovení o doručování dle správního řádu a Krajský soud v Ostravě jí dal za pravdu, Nejvyšší správní soud v odůvodnění svého rozsudku, kterým zamítl kasační stížnost stěžovatele proti usnesení o odmítnutí žaloby pro její opožděnost, upravil aplikovatelnost správního řádu pouze v rozsahu, že za lhůtu pro fikci doručení je potřeba považovat 10denní lhůtu dle správního řádu, a nikoliv pouze 3denní dle disciplinárního řádu ČLK. I přes Nejvyšším správním soudem deklarovanou aplikovatelnost 10denní lhůty však Nejvyšší správní soud zcela správně dovodil, že i s užitím této lhůty podal stěžovatel žalobu proti rozhodnutí vedlejší účastnice opožděně a odmítnutí této žaloby ze strany Krajského soudu v Ostravě bylo plně důvodné. Namítá-li tedy stěžovatel, že se nedozvěděl o písemnostech, které byly obsahem zásilek, které si stěžovatel zcela záměrně a účelově nepřebíral, i přesto, že se v místě doručení prokazatelně zdržoval, a tím bylo zasaženo do jeho práv účastníka řízení, nelze v tom případě klást tuto skutečnost za vinu vadnému procesnímu postupu vedlejší účastnice (a to i s ohledem na skutečnost, že dle názoru Nejvyššího správního soudu bylo namíste aplikovat pro fikci doručení 10denní lhůtu dle správního řádu), nýbrž procesnímu postoj stěžovatele, který on sám zvolil. Smyslem institutu fikce doručení obecně je právě stanovení těchto účinků i pro případ, že se účastník řízení o uložení nedozvěděl, což mj. také výslovně uvádí citované ustanovení disciplinárního řádu ČLK, a má za účel mj. zabránit tomu, aby disciplinárně obviněný (v tomto případě stěžovatel) pouhým nevyzvedáváním zásilek bránil projednání věci. Nad rámec tohoto konstatování vedlejší účastnice ještě doplňuje, že ač stěžovatel jako žalobce rovněž programově neposkytoval během celého řízení sebemenší součinnost, jak mu stanoví § 2 odst. 10 disciplinárního řádu ČLK, mohl kdykoliv využít své právo nahlížet do disciplinárního spisu, jak mu umožňuje § 6 odst. 3 disciplinárního řádu ČLK. Ani o toto však stěžovatel v průběhu celého řízení nejevili zájem. K zásahu do ústavně zaručených práv stěžovatele tedy nedošlo. Ze všech uvedených důvodů vedlejší účastnice navrhla, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl pro její zjevnou neopodstatněnost, případně zamítl pro nedůvodnost.

V. Replika stěžovatele

18. Stěžovatel v replice k citovaným vyjádřením uvedl, že jádro ústavní stížnosti spočívá v tom, že Nejvyšší správní soud sice dal stěžovateli za pravdu v tom, že i na doručování rozhodnutí ČLK o vyloučení z komory je nutno použít správní řád a není možno použít disciplinární řád ČLK, avšak tento názor se již nijak nepromítl do rozhodnutí o kasační stížnosti. Protože

doručení rozhodnutí ČLK stěžovateli neproběhlo v souladu se zákonem, nemohlo takto vadné doručení založit počátek běhu lhůty pro podání správní žaloby. Pokud pak správní soud dospěl k závěru, že žaloba je opožděná, neboť počátek běhu lhůty počítal od vadného doručení, zasáhl do stěžovatelova práva na soudní ochranu. Z vyjádření Nejvyššího správního soudu je patrné, že faktický průběh doručování předmětné zásilky, poměřen režimem doručování podle správního řádu, materiálně vzato účinky doručení založil. Takový závěr však považuje stěžovatel v podmínkách právního státu za naprosto neudržitelný. Nejvyšší správní soud totiž v podstatě říká: „Je lhotečné, jakým způsobem bylo doručeno, podstatné je, že nějak doručeno bylo.“ Tím v konečném důsledku opomíjí relevanci všech zákonných ustanovení o doručování aktů orgánů veřejné moci. Není možné hovořit „o materiálně založených účincích rozhodnutí“ v závislosti na jakémkoli faktickém postupu. Písemnost je buď orgánem veřejné moci doručena v souladu se zákonnými pravidly, nebo není. V prvním případě doručení účinky vyvolá, v druhém nikoliv. Je již zjevně nesporné, že pravidla doručování podle správního řádu nebyla v tomto případě dodržena. Bylo totiž doručováno běžným doporučeným dopisem, který nevykazuje náležitosti úřední písemnosti, jak požaduje správní řád. Adresát nebyl poučen o následcích nevyzvednutí zásilky, zásilka byla namísto jejího vhození do schránky adresáta v poslední den lhůty vrácena odesílateli atd. Nejvyšší správní soud dále uvádí, že skutečnost, že zásilka neměla všechny předepsané náležitosti, je již dílem věci doručujícího orgánu – držitele poštovní licence. S tímto názorem stěžovatel nesouhlasí. Za obsah zásilky, ale také za její formu, nese nutně vždy odpovědnost správní orgán, jak jednoznačně stanoví správní řád. Držitel poštovní licence přece nemůže sám vědět, jak má se zásilkou naložit (jak ji má doručovat), neboť neví, co je jejím obsahem. Správní řád přece stanoví, jak má správní orgán zásilku po vnější stránce vyhotovit, a právě podle jeho „pokynů“ ji má držitel poštovní licence doručit. Nepřímo zde ovšem Nejvyšší správní soud přiznal, že zásilka předepsané náležitosti mít nemohla. Konečně považuje stěžovatel za nutné upozornit, že řádné doručení zásilky (tj. takové, které by založilo počátek běhu lhůty pro podání správní žaloby) zpochybňuje, ačkoliv Nejvyšší správní soud tvrdí opak. Pokud stěžovatel v касаční stížnosti a ústavní stížnosti uváděl, že uložení zásilky bylo k určitému dni oznámeno a k určitému dni byl stanoven konec odběrné lhůty, pak stěžovatel pouze rekapituluje to, co se o zásilce dozvěděl z usnesení krajského soudu, vyjádření ČLK a rozsudku Nejvyššího správního soudu. Pro vyloučení pochybností stěžovatel proto opakuje, že o rozhodnutí ČLK se dozvěděl až z „obyčejného“ dopisu, který nalezl ve své schránce dne 4. června 2011. Stěžovatel popírá, že by vůči němu jakkoliv mohly nastat účinky doručení rozhodnutí na základě pokusu o doručení rozhodnutí standardním doporučeným dopisem uloženým na poště dne

21. prosince 2010. Stěžovatel znovu opakuje, že veškeré údaje o tomto doručení převzal do svých podání až z usnesení krajského soudu, vyjádření ČLK, resp. rozsudku Nejvyššího správního soudu. To, zda správní žaloba byla podána opožděně nebo včas, závisí jednoznačně na tom, zda doručení rozhodnutí bylo řádné, protože jen řádně doručené rozhodnutí může vyvolat své účinky. Věcně je již nepochybné, že k řádnému doručení nedošlo, tudíž nemohla začít ani běžet lhůta pro podání správní žaloby.

19. K vyjádření České lékařské komory stěžovatel uvedl, ČLK opět potvrzuje, že rozhodnutí o vyloučení stěžovatele z komory nedoručovala v souladu se správním řádem, což dle názoru Nejvyššího správního soudu měla. Z toho nutně plyne, že takové doručení žádné účinky vyvolat nemohlo. Stěžovatel nesouhlasí s tvrzením ČLK, že se vyhýbal převzetí písemnosti. Rozhodnutí bylo zasláno v době vánočních svátků, kdy se stěžovatel zdržoval již mimo republiku. Avšak i kdyby se stěžovatel doručení vyhýbal, i tak to nezbavuje správní orgán povinnosti dodržet pravidla pro řádné doručení zásilky. Podle názoru stěžovatele je po skutkové stránce věc zcela objasněna, a to v tom smyslu, že rozhodnutí o jeho vyloučení z České lékařské komory nebylo doručováno v souladu se správním řádem. Podle názoru stěžovatele je nepřijatelné, aby orgány veřejné moci mohly postupovat jinak, než jim ukládá zákon (čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky – dále jen „Ústava“), a takový postup měl dopady do práv jednotlivců, v tomto případě do práva zaručeného čl. 26 Listiny, jak bylo argumentováno v ústavní stížnosti. Stěžovatel uzavřel, že proto na své ústavní stížnosti setrvává, neboť je ve svém přesvědčení o správnosti své argumentace vyjádřeními účastníků řízení utvrzován.

VI. Změna soudce zpravodaje

20. Dne 13. ledna 2015 byl určen podle ustanovení § 55 zákona o Ústavním soudu vypracováním nálezu jiný člen senátu.

VII. Vlastní závěry Ústavního soudu

21. Ústavní soud není součástí soudní soustavy, a nepřislouží mu proto právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je v řízení o ústavní stížnosti oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Ústavní soud tedy přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

22. Jak plyne ze shora provedené rekapitulace předchozího řízení a obsahu ústavní stížnosti, podstata argumentace stěžovatele spočívá

v tom, že při doručování rozhodnutí ČLK o jeho vyloučení z ČLK komora nesprávně postupovala podle disciplinárního řádu ČLK, ačkoli měla postupovat podle příslušných ustanovení správního řádu. Stěžovatel namítá, že v žalobě i v kasační stížnosti namítal nejen nesprávné počítání lhůty, po jejímž uplynutí nastane fikce doručení, nýbrž i nesprávný postup při doručování rozhodnutí. Nejvyšší správní soud se však jeho druhou námitkou odmítl zabývat.

23. K tomu je třeba nejprve uvést, že Nejvyšší správní soud v odůvodnění rozhodnutí napadeného nyní projednávanou ústavní stížností uvedl, že se ztotožňuje s námitkou stěžovatele, že při doručování předmětné zásilky bylo nesprávně postupováno podle pravidel obsažených v disciplinárním řádu ČLK, a mělo být postupováno podle správního řádu. V této souvislosti Nejvyšší správní soud shodně se stěžovatelem poukázal na svůj dřívější rozsudek ze dne 21. července 2010 č. j. 3 Ads 74/2010-173, ve kterém vyšel z toho, že se v disciplinárním řízení před orgány ČLK postupuje ve smyslu § 180 odst. 1 správního řádu právě podle správního řádu. Ani v nyní posuzované věci Nejvyšší správní soud neshledal důvod se od tohoto právního názoru odchýlit. Nejvyšší správní soud však uvedl, že mu nepřislouží přezkoumávat zákonnost vnitřního předpisu ČLK v abstraktním slova smyslu; je oprávněn pouze zkoumat soulad aplikace konkrétních pravidel tohoto předpisu se zákonným rámcem disciplinárního řízení s procesním režimem upraveným ve správním řádu. Pokud by disciplinární řád ČLK obsahoval ustanovení, která jsou v rozporu se správním řádem, nutně platí, uvedl výslovně Nejvyšší správní soud, že přednost má úprava obsažená ve správním řádu.

24. Nejvyšší správní soud poukázal na to, že disciplinární řád ČLK počítal s třídní lhůtou pro nastoupení účinků fikce doručení při nezastižení adresáta. V § 2 odst. 4 disciplinárního řádu ČLK se totiž uvádí: „Zdržuje-li se adresát zásilky, která má být doručena do vlastních rukou, v místě doručení a zásilku se nepodaří doručit, zůstane zásilka uložena na poště a adresát bude o této skutečnosti vyzvednut. Nevyzvedne-li si adresát zásilku do tří dnů ode dne uložení, poslední den této lhůty se považuje za den doručení, i když se adresát o uložení nedozvěděl.“ Podrobnější úprava doručování v disciplinárním řádu ČLK není obsažena. Oproti tomu správní řád v § 23 a 24 stanoví, že nebyl-li v případě doručování adresát zastižen a písemnost nebylo možno doručit ani jiným způsobem přípustným podle § 20, písemnost se uloží u správního orgánu, který ji vyhotovil, nebo u obecního úřadu nebo u provozovně provozovatele poštovních služeb, pokud se doručuje jejich prostřednictvím. Adresát se vyzve vložním oznámením o neúspěšném doručení písemnosti do domovní schránky nebo na jiné vhodné místo, aby si uloženou písemnost ve lhůtě 10 dnů vyzvedl; současně se mu sdělí, kde, odkdy a v kterou denní dobu si lze písemnost vyzvednout. „Jest-

liže si adresát uložené písemnosti písemnost ve lhůtě 10 dnů ode dne, kdy byla k vyzvednutí připravena, nevyzvedne, písemnost se považuje za doručenu posledním dnem této lhůty.“

25. Ze srovnání obou citovaných úprav doručování plyne, že se liší co do lhůty, s níž je spojována fikce doručení. V zásadě shoda mezi nimi naopak panuje ohledně uložení zásilky a vyrozumění adresáta o tomto uložení.

26. Za daného stavu věci Nejvyšší správní soud dovodil, že v posuzovaném případě bylo třeba účinky doručení rozhodnutí žalované stěžovateli vázat nikoliv na lhůtu třídenní, jak s ní počítal disciplinární řád ČLK, nýbrž na lhůtu desetidenní ve smyslu správního řádu. Účinky doručení tak v daném případě při uložení zásilky dne 21. prosince 2010 nastaly dnem 31. prosince 2010, tj. posledním dnem desetidenní lhůty (přesněji: doby). Od následujícího dne, tj. od 1. ledna 2011, pak začala běžet třicetidenní lhůta pro podání „opravného prostředku“ ve smyslu § 129 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, resp. žaloby, a tato lhůta skončila dne 30. ledna 2011. Stěžovatel však podal žalobu teprve dne 27. dubna 2011, tzn. téměř o tři měsíce později. Tyto skutkové okolnosti ostatně nespochybňuje ani samotný stěžovatel.

27. Stěžovatel nicméně namítá, že doručení nebylo provedeno řádně, jelikož nebyl poučen o následcích odepření přijetí zásilky a nebylo dodrženo ani ustanovení § 23 odst. 4 poslední věty správního řádu, tzn. zásilka nebyla vložena do domovní schránky. Podstata uplatněné stížnostní argumentace tedy spočívá v tom, že Nejvyšší správní soud aplikoval pravidla pro doručování předmětného rozhodnutí ČLK jen ve vztahu k běhu lhůty, nikoliv však ke způsobu doručování.

28. K tomu Ústavní soud nicméně uvádí, že se plně ztotožňuje s právním názorem Nejvyššího správního soudu ohledně použití správního řádu namísto disciplinárního řádu ČLK při doručování předmětného rozhodnutí. Z aplikace správního řádu však lze dovodit pouze to, že fikce doručení předmětného rozhodnutí nastala uplynutím lhůty 10 dnů ode dne uložení (§ 24 odst. 1 správního řádu), nikoliv již uplynutím 3 dnů, jak by tomu bylo, pokud by se postupovalo podle disciplinárního řádu. Pokud stěžovatel namítá, že zásilka následně nebyla vložena do domovní schránky, je třeba uvést, že toto „vhození“ má pouze určitou informační funkci, avšak nemá žádný právní význam z hlediska nabytí samotné fikce doručení. Jinak řečeno, i pokud by poštovní doručovatel postupoval tak, jak si zřejmě představuje stěžovatel, nemohlo by toto „vhození“ nikterak ovlivnit závěr ohledně dne, kdy nastala fikce doručení předmětného rozhodnutí, a tedy ani výsledek řízení před krajským soudem a Nejvyšším správním soudem ve vztahu k opožděnosti podané žaloby. Nelze ostatně ani přehlédnout, že rovněž podle správního řádu (§ 23 odst. 4) není nezbytné zásilku vždy vložit do

domovní schránky anebo na jiné vhodné místo, pokud to vyloučil správní orgán anebo není-li to v daném případě možné.

29. Ústavní soud ostatně nemohl ani opomenout, že nepřebírání a nevyzvedávání zásilek zasilaných ČLK bylo v případě stěžovatele nikoliv výjimkou, nýbrž spíše pravidlem. Z obsahu vyžádaného správního spisu totiž plynou následující skutečnosti:

- ve věci stížnosti pacientky ing. E. R. [u zdravotní pojišťovny byly vykázány úkony za roky 2006–2008 (opakovaná kloubní punkce s aplikací léčiva), byt naposledy byla tato pacientka u stěžovatele údajně v roce 1998], stěžovatel nepřevzal doporučenou zásilku dne 10. 8. 2010, tato zásilka byla uložena do 25. 8. 2010, 2. výzva k jejímu převzetí byla učiněna dne 20. 8. 2010, nicméně zásilka nebyla vyzvednuta ani poté;
- ve věci stížnosti pacientky V. P. (u zdravotní pojišťovny byly vykázány úkony za rok 2005, byt naposledy byla tato pacientka u stěžovatele údajně v roce 2000; navíc prý stěžovatel od pacientky neoprávněně převzal finanční hotovost 35 000 Kč) stěžovatel nepřevzal doporučenou zásilku dne 21. 12. 2010, tato zásilka byla uložena do 5. 1. 2011 (poznámka ÚS: právě tato zásilka obsahovala rozhodnutí ČLK, následně napadené u Krajského soudu v Ostravě, proti němuž směřovala kasační stížnost, o níž rozhodoval rozsudkem napadeným nyní projednávanou ústavní stížností Nejvyšší správní soud);
- ve věci stížnosti pacienta A. T. (u zdravotní pojišťovny byly vykázány úkony za roky 2003–2010, byt naposledy byl tento pacient u stěžovatele údajně před rokem 2000; navíc prý stěžovatel od pacienta neoprávněně převzal finanční hotovost 22 000 Kč) stěžovatel nepřevzal doporučenou zásilku dne 13. 5. 2010 (údajně byl v zahraničí), tato zásilka byla uložena do 28. 5. 2010, 2. výzva k jejímu převzetí byla učiněna dne 25. 5. 2010, nicméně zásilka nebyla vyzvednuta ani poté;
- ve věci stížnosti pacienta K. P. (pochybnosti ohledně způsobu léčby Becthěrevovy choroby a přímé platby stěžovateli za poskytnutou péči) stěžovatel nepřevzal doporučenou zásilku dne 21. 6. 2010, tato zásilka byla uložena do 7. 7. 2010, 2. výzva k jejímu převzetí byla učiněna dne 30. 6. 2010, nicméně zásilka nebyla vyzvednuta ani poté.

Další doporučené zásilky, zasilané stěžovateli v předmětném správním řízení, stěžovatel nepřevzal dne 27. 5. 2010 (údajně byl v zahraničí; uloženo do 11. 6. 2010, 2. výzva dne 8. 6. 2010), dne 7. 6. 2010 (údajně byl v zahraničí; uloženo do 22. 6. 2010, 2. výzva dne 17. 6. 2010), dne 25. 8. 2010 (uloženo do 9. 9. 2010, 2. výzva dne 6. 9. 2010) a dne 15. 10. 2010 (uloženo do 1. 11. 2010).

30. Ústavní soud považuje za vhodné zdůraznit, že doručování v těchto případech nepředstavuje ve své podstatě nic jiného než způsob komunikace mezi správním orgánem (zde: ČLK) a účastníkem řízení. Lze proto

očekávat a koneckonců i požadovat, aby z jejich strany nedocházelo ke vzájemným obstrukcím. Pokud tedy v nyní projednávaném případě bylo postaveno najisto, že předmětné rozhodnutí ČLK bylo stěžovateli doručováno a že mu uložení této zásilky bylo oznámeno (dne 21. prosince 2010), jak sám nepopírá (viz str. 4 ústavní stížnosti), je zcela namíste očekávat, že za této situace stěžovatel, který si musel být ostatně velmi dobře vědom toho, jaké řízení proti němu bylo vedeno a s jakými možnými důsledky, se ve vlastním zájmu bude chtít s tímto rozhodnutím seznámit, a že si ho proto vyzvedne. Pokud tak neučinil, nemůže se účinně dovolávat ochrany před Ústavním soudem. Z hlediska Ústavního soudu totiž není dán sebemenší důvod, aby poskytoval ochranu jednání stěžovatele, které lze – s ohledem na výše uvedené – označit za značně účelové, případně (přínejmenším) za značně ledabylé, a porušující zásadu, podle níž je každý povinen dbát o vlastní práva [podobně viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 9. 2010 sp. zn. II. ÚS 2317/10 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

31. Ústavní soud se za této situace ztotožňuje se závěrem Nejvyššího správního soudu, že žaloba byla skutečně podána opožděně, tedy po marném uplynutí zákonné lhůty k jejímu podání.

VIII. Závěr

32. Ústavní soud uzavírá, že Nejvyšší správní soud napadeným rozsudkem neporušil stěžovatelova ústavně zaručená základní práva. Proto podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnost zamítl.

33. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka

Podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, uplatňuji k výroku i k odůvodnění nálezu toto odlišné stanovisko:

1. Nesouhlasím se zamítnutím ústavní stížnosti, neboť mám za to, že napadeným rozsudkem Nejvyššího správního soudu (dále též jen „NSS“) došlo ke stěžovatelem tvrzenému zásahu do jeho práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

2. Zamítavý nálezný aprobuje napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu argumentem, že „z aplikace správního řádu ... lze dovodit pouze to, že fikce doručení předmětného rozhodnutí nastala uplynutím lhůty 10 dnů ode dne uložení (§ 24 odst. 1 správního řádu), nikoliv již uplynutím 3 dnů,

jak by tomu bylo, pokud by se postupovalo podle disciplinárního řádu“ (bod 28). Jinými slovy, senátní většina se tu spokojila s tím, že NSS pouze „dopočítal“ lhůtu, po jejímž uplynutí nastává fikce doručení, tak, že ji prodloužil – použil § 24 odst. 1 správního řádu – ze 3 dnů na 10 dnů. Stěžovatel však ve správní žalobě, jakož i v kasační stížnosti nenamítal (jen) nesprávné počítání lhůty, po jejímž uplynutí nastane fikce doručení rozhodnutí o jeho vyloučení z České lékařské komory (dále jen „ČLK“), ale nesprávný postup při doručování tohoto rozhodnutí vůbec, neboť se při něm nepostupovalo podle správního řádu.

3. Shodně s rozsudkem NSS ani náleze nebere v úvahu nezbytnost aplikace všech ustanovení správního řádu, z nichž plynou relevantní zákonné požadavky na řádné doručování, jejichž nerespektování je způsobitelné zásahnout do sféry ústavně zaručených práv jednotlivce.

Jde tu zejména o ustanovení § 23 odst. 5 správního řádu, podle něhož se zároveň s oznámením o neúspěšném doručení písemnosti podle § 23 odst. 4 správního řádu musí adresát písemně poučit o právních důsledcích, které by jeho případné jednání podle § 24 odst. 1, 3 a 4 téhož zákona vyvolalo (tedy mj. že po uplynutí 10denní lhůty nastane fikce doručení) nebo o možnosti postupu podle § 24 odst. 2 (tedy že může požádat o určení neplatnosti doručení nebo okamžiku, kdy byla písemnost doručena). Toto poučení musí obsahovat i označení správního orgánu, který písemnost odesílá, a jeho adresu. Ze správního řádu tedy vyplývá, že nebyl-li adresát zastížen, musí být kvalifikovaně poučen o doručované zásilce, včetně následků, které nastanou, pokud si zásilku nepřevzme. Tohoto poučení se však stěžovateli nedostalo.

Právě tak je třeba dodržet i ustanovení § 23 odst. 4 věty poslední správního řádu, které stanoví, že je-li to možné a nevyloučil-li to správní orgán, písemnost se po uplynutí 10 dnů vloží do domovní schránky nebo na jiné vhodné místo; jinak se vrátí správnímu orgánu, který ji vyhotovil. Ani podle tohoto ustanovení postupováno nebylo. Bagatelizací institutu vložení zásilky do domovní schránky dle citovaného zákonného ustanovení poukazem na jeho „pouze určitou informační funkci“, nevýznamnou pro fikci doručení (bod 28), se náleze obrací i proti tomu, co na jiném místě naopak vyzdvihuje – komunikační funkci doručování (bod 30).

Zkrácená citace ustanovení § 23 a 24 správního řádu v bodě 24 nálezu, která pomíjí ustanovení § 23 odst. 4 věty poslední a § 23 odst. 5 správního řádu a kterou náleze přejímá z napadeného rozsudku NSS, vede k tomu, že ve srovnání úprav doručování podle správního řádu a disciplinárního řádu ČLK v bodě 25 nálezu (ponechávám tu stranou otázku smyslu tohoto srovnání) schází právě ony významné odlišnosti, jimiž se liší doručování dle správního řádu vzhledem k těmto jeho ustanovením.

4. Nemohu proto souhlasit s názorem NSS, jenž i náleze bere za svůj, totiž že „faktický průběh doručování předmětné zásilky, poměřen režimem úpravy doručování podle správního řádu, materiálně vzato účinky doručení založil k datu, které Nejvyšší správní soud „dopočetl““ (bod 16). Z napadeného rozhodnutí NSS je přece právě zjevné, že tento soud danou věc režimem úpravy doručování podle správního řádu (ve vztahu k požadavkům plynoucím z jeho výše zmíněných ustanovení) plně nepoměřoval. Jen při dodržení všech zákonných požadavků jde ovšem o řádné doručení, zmíněné vady při doručování pak působí jeho neúčinnost. Fikce doručení tedy v daném případě nemohla nastat, a tím ani od tohoto „doručení“ nemohla stěžovateli počnout běžet lhůta k podání žaloby ve správním soudnictví.

5. Je notorietou, že v demokratickém právním státě (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky) mohou rozhodnutí orgánů veřejné moci vyvolat své účinky v zásadě jen tehdy, jsou-li bezvadné po stránce obsahové i formální, což nepochybně zahrnuje i požadavek jejich řádného doručení adresátům. Nález staví na tezi, že „doručování v těchto případech nepředstavuje ve své podstatě nic jiného než způsob komunikace mezi správním orgánem ... a účastníkem řízení“ (bod 30). Redukovat smysl platné zákonné úpravy institutu doručování ve správním řádu jen na jednu z jeho funkcí, byť podstatnou, totiž na způsob komunikace, mi přijde značně zjednodušující. Zákon klade na doručování ve správním řízení přísné formální požadavky nepochybně především z důvodu zachování veškerých procesních práv účastníka, jež se s doručováním pojí. Mezi ně patří de lege lata i právo na písemné poučení adresáta (§ 23 odst. 5 správního řádu), jež musí zahrnovat i informaci o možnosti jeho postupu podle § 24 odst. 2 téhož zákona. Toto poučení je ovšem také nezbytnou součástí komunikace mezi správním orgánem a účastníkem řízení.

Stojí k tomu za připomenutí náleze Ústavního soudu [sp. zn. II. ÚS 1548/11 ze dne 16. 4. 2013 (N 55/69 SbNU 93)], v jehož odůvodnění se uvádí: „Institut doručování je nutno považovat ... za komunikační prostředek mezi orgány veřejné moci a subjekty, jež vůči veřejné moci uplatňují svá subjektivní práva; na druhé straně orgány veřejné moci jeho prostřednictvím seznamují subjekty práv s akty výkonu veřejné moci. Tento zásadní účel doručování nesmí být při interpretaci souvisejících norem pomíjen. Účelem právní úpravy doručování není totiž kladení překážek osobám uplatňujícím práva, nýbrž stanovení formálního postupu pro jejich uplatňování. Tento princip pak vybízí obecné soudy, aby interpretovaly a aplikovaly právní normy související s doručováním s maximální dávkou racionality a s ohledem na požadavek souladnosti výkladu právních norem jednotlivých právních předpisů. Vnitřní soulad právního normativního systému je totiž podmínkou právní jistoty osob, kterou lze považovat za nezbytnou náležitost právního státu [srov. např. náleze sp. zn. IV. ÚS 690/01 ze

dne 27. 3. 2003 (N 45/29 SbNU 417)]. Ustanovení občanského soudního řádu a zákona č. 29/2000 Sb., o poštovních službách ... upravující doručování tedy jsou ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny stanoveným postupem, kterým je možno domáhat se u nezávislého a nestranného soudu svých práv.“ Zastává-li Ústavní soud uvedený právní názor o potřebě řádného postupu při doručování jakožto součástí práva na přístup k soudu pro účely civilního řízení soudního, tím spíše by se jej měl držet ve sféře přezkumu rozhodnutí vydaných ve správním soudnictví (potažmo ve správním řízení), jde-li v nich o vady doručování, v jejichž důsledku mohla být jednotlivci odepřena soudní ochrana.

6. Nález označuje jednání stěžovatele za obstrukční, „značně účelové“ či „značně ledabylé“, když si nevyzvedl zásilku, o níž prý „nepopírá“, že mu její uložení bylo oznámeno (bod 30). Opomenuta tu ale zůstala argumentace stěžovatele, který naopak rozporuje tvrzení, že by se vyhýbal převzetí písemnosti (uvádí, že mu byla zaslána v době, kdy byl mimo republiku – viz bod 19), a v replice dále uvádí, že pokud v kasační i ústavní stížnosti uváděl, že mu bylo doručení zásilky oznámeno, tak pouze rekapituloval to, co se o jejím doručování dozvěděl teprve z usnesení krajského soudu, vyjádření ČLK a rozsudku NSS (a že o rozhodnutí ČLK se dozvěděl až z jejího pozdějšího dopisu, který našel dne 4. 6. 2011) – bod 18. Závěry obsažené v bodu 30 nálezu se tak poněkud mýjejí s těmito skutkovými tvrzeními.

7. Jakkoli jsou obstrukce při doručování jevem, na něž zákonodárce oprávněně reaguje zakotvením institutu právní fikce doručení, nelze ani při takovém jednání adresáta slevit z požadavků, které zákon klade na řádné doručování rozhodnutí vydaného ve správním řízení. Jen při jejich naplnění je legitimní, aby disparita mezi skutečností a právem, k níž dochází při uplatnění právní fikce, mohla být na újmu adresátu takové zásilky. Nelze tu než odkázat na právní názor vyslovený již v nálezu sp. zn. II. ÚS 92/01 ze dne 1. 10. 2002 (N 115/28 SbNU 9): „Účelem fikce v právu je posílit právní jistotu (srov. Knapp, V. Teorie práva. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995, s. 206). Právní fikce coby nástroj odmítnutí reality právem je nástrojem výjimečným, striktně určeným k naplnění tohoto jednoho z hlavních ústavních postulatů právního řádu v podmínkách právního státu. Aby mohla právní fikce svůj účel (dosažení právní jistoty) splnit, musí respektovat všechny náležitosti, které s ní zákon spojuje. Nejsou-li všechny právní náležitosti splněny, není soud oprávněn naplnění fikce konstatovat (viz čl. 2 odst. 2 Listiny, podle něhož lze uplatňovat státní moc jen v případech a mezích stanovených způsobem, který zákon stanoví). ... Vadné doručení nemůže být zhojeno, protože se osoba, jíž je doručováno, o doručované písemnosti nedozví, a účel doručení tak není reálně naplněn. Proto nelze oba typy doručování (přímé a náhradní) v daném ohledu poměřovat vztahem

analogie. Je-li účelem fikce náhradního doručení posílení právní jistoty, je vyvození právní fikce doručení v situaci, kdy bylo doručováno vadně, postupem, jenž právní jistotu nechrání, ale naopak oslabuje.“

8. Nelze odhlédnout ani od rozhodovací praxe vrcholných soudů soudní soustavy, které ustáleně konstatují, že: „Na jedné straně je nutno trvat na tom, aby bylo řádně doručováno, neboť v opačném případě by účastníci řízení mohli být výrazně dotčeni na svých právech, ale na druhé straně nelze přijmout formalistický přístup, je-li naplněna materiální funkce doručení, tj. seznámení se s obsahem písemnosti. Pokud se účastník s obsahem doručované písemnosti seznámil, potom otázka, zda bylo doručení vykonáno předepsaným způsobem, ztrácí význam. Nedodržení formy tedy samo o sobě neznamená, že se doručení musí zopakovat, rozhodující vždy je, zda se předmětná písemnost dostala do rukou adresáta.“ (srov. např. rozsudky NSS č. j. 1 Afs 148/2008-73, č. j. 1 As 90/2010-95, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 2425/2011 aj.). V dané věci je ovšem nepochybné, že způsob doručování nedostal zákonným požadavkům a že se písemnost do rukou adresáta nedostala. V takovém případě se absence předepsaného způsobu doručení, jež vede až k odepření práva na přístup k soudu, zjevuje jako problém v rovině ústavní.

9. Vzhledem k tomu, že NSS se k námitkám stěžovatele nezabýval otázkou, zda byl dodržen postup pro doručování podle správního řádu, nelze učinit jednoznačný závěr, že stěžovateli byla předmětná písemnost řádně doručena. Protože NSS neměl postaveno najisto, zda v souzené věci došlo k řádnému doručení zásilky, které by založilo počátek běhu lhůty pro podání správní žaloby, není zřejmé, kdy tato lhůta začala stěžovateli běžet ani kdy uplynula.

Uplatňoval-li tedy stěžovatel v kasační stížnosti své námitky – souhrnně řečeno – vůči tomu, že správní orgán ani krajský soud neaplikovaly úpravu doručování podle správního řádu, přičemž NSS ve svém rozsudku na tyto námitky relevantně reagoval pouze zčásti (toliko co do uplatnění běhu lhůty podle § 24 odst. 1 správního řádu), je otázkou, proč Ústavní soud při přezkumu rozhodnutí NSS nevzal na zřetel právní názor, o němž nedávno v nálezu sp. zn. II. ÚS 3528/13 ze dne 24. 6. 2014 (N 131/73 SbNU 959) opřel kasaci usnesení NSS z 11. 9. 2013 č. j. 6 As 118/2013/28 týkajícího se rovněž vadného doručování, totiž že tímto usnesením došlo k „porušení povinnosti rozhodnutí náležitě odůvodnit a vypořádat se s podstatnou námitkou účastníka řízení“. Jestliže bylo tehdy rozhodované ústavní stížnosti vyhověno (námitka, s níž se NSS v kasační stížnosti nevypořádal, spočívala v tom, že rozhodnutí nebylo doručeno advokátovi stěžovatele, ale přímo stěžovateli), sotva lze mít za to, že v nynější věci by neměl být Ústavní soud ve vztahu k obsahu odůvodnění napadeného rozhodnutí NSS stejně přísný.

Č. 31

K rozhodování obecných soudů o náhradě nákladů vynaložených nájemcem na odstranění závad bránících řádnému užívání bytu

K náležitému odůvodnění soudního rozhodnutí

Vzhledem k tomu, že vlastník bytu, ač prokazatelně seznámený s tím, že byt užíváný nájemcem je třeba uvést do stavu způsobilého řádného užívání, neposkytnul potřebnou součinnost, nájemci nezbylo než urychleně provést na vlastní náklady nezbytné opravy. Interpretace ustanovení § 691 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, podle níž byl požadavek na jejich uhrazení posouzen jako požadavek nesplňující náležitosti vyrozumění požadované citovaným ustanovením s odůvodněním, že lhůta pro odstranění vad formulovaná slovy „neprodleně“ je neurčitá či nepřiměřená, je zcela nepřiléhavá okolnostem daného případu a vykazuje znaky přepjatého formalismu, který je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti a ve svém důsledku vede k porušení práva na spravedlivý (řádný) proces.

Porušení práva na spravedlivý (řádný) proces je nutné dovodit i z toho, že odůvodnění napadených rozhodnutí nespĺňuje požadavky kladené na řádné odůvodnění rozhodnutí zakotvené v ustanovení § 157 odst. 2 občanského soudního řádu, které má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost činnosti soudních orgánů a zamezit potenciální libovůli rozhodování.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vlasty Formánkové a Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) – ze dne 10. února 2015 sp. zn. IV. ÚS 2281/14 ve věci ústavní stížnosti Blaženy Pekové, zastoupené JUDr. Evelynou Lojdovou, advokátkou, se sídlem Trojanova 12, Praha, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2014 č. j. 25 Cdo 259/2014-172, jímž bylo odmítnuto stěžovatelčino dovolání, a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. 5. 2013 č. j. 30 Co 117/2013-148, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba o náhradu škody, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2014 č. j. 25 Cdo 259/2014-172 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 21. 5. 2013

č. j. 30 Co 117/2013-148 došlo k zásahu do ústavního práva stěžovatelky zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2014 č. j. 25 Cdo 259/2014-172 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 21. 5. 2013 č. j. 30 Co 117/2013-148 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatelka se, s odvoláním na porušení čl. 1, 12, 31 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí městského soudu, kterým nebylo vyhověno její žalobě o náhradu škody, a Nejvyššího soudu, kterým bylo odmítnuto dovolání stěžovatelky jako nepřipustné.

II.

2. Z obsahu vyžádaného spisu a ústavní stížnosti vyplývá, že stěžovatelka je nájemkyní bytové jednotky v domě v ulici V. v Praze 1, a to na základě nájemní smlouvy uzavřené se žalovanou městskou částí Praha 1 (dále též „vedlejší účastník“) jako pronajímatelem. V předmětném bytě je vyčleněna místnost, kterou obývá bývalý manžel stěžovatelky. V bytě došlo dne 2. 11. 2008 k požáru, jehož příčinou podle zprávy Hasičského záchranného sboru hlavního města Prahy ze dne 19. 1. 2009 a 8. 3. 2009 byla technická závada elektroinstalace. Požár vznikl v pokoji, který obýval bývalý manžel stěžovatelky.

3. Stěžovatelka se žalobou domáhala náhrady škody, která jí v souvislosti s požárem měla vzniknout, a to ve výši nákladů vynaložených na rekonstrukci bytu po požáru v částce 214 913 Kč a ve výši hodnoty zničeného či poškozeného majetku ve vlastnictví stěžovatelky ve výši 639 541 Kč.

4. Obvodní soud pro Prahu 1 mezitímním rozsudkem ze dne 22. 10. 2012 sp. zn. 23 C 313/2010 rozhodl, že nárok stěžovatelky je co do základu opodstatněný a že o nákladech řízení bude rozhodnuto v konečném rozsudku. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že požár vznikl v důsledku porušení povinnosti žalované (vedlejšího účastníka), která neprováděla revizi elektroinstalace v bytě, čímž porušila své povinnosti pronajímatele (§ 687 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů – dále též jen „obč. zák.“) udržovat byt ve stavu způsobilém k řádnému užívání. K dalšímu porušení povinnosti žalované coby pronajímatele došlo podle ustanovení § 691 obč. zák. neodstraněním závadného stavu bránícího řádnému užívání bytu po požáru bez zbytečného odkladu. Jelikož žalovaná neposkytla po požáru potřebnou součinnost, vznikla stěžovatelce další škoda na majetku. Žalovaná ani nepostupovala správně,

když neuplatnila nárok na náhradu škody u příslušných pojišťoven a když z vyplacené částky od pojišťovny opravila pouze část bytu obývanou bývalým manželem stěžovatelky.

5. Městský soud rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu stěžovatelky zamítl a zavázal ji k zaplacení náhrady nákladů řízení. Odvolací soud dospěl k závěru, že stěžovatelka konkrétní porušení povinnosti ze strany žalované v dostatečném rozsahu netvrdila a neprokázala, že k požáru bytu došlo v důsledku vadné, zastaralé a neudržované elektroinstalace vedené v bytě. Z normy č. ČSN 33 1500 či bez dalšího z ustanovení § 687 odst. 1 obč. zák. neplyne povinnost provádět v bytě pravidelné revize. Příčinou požáru sice byla vadná elektroinstalace, nebylo však zjištěno, zda byla vadná elektrická síť v domě, anebo elektrické spotřebiče v domácnosti stěžovatelky.

6. Podle odvolacího soudu nebyly ani splněny zákonné podmínky pro úhradu částky požadované stěžovatelkou jako náhrada nákladů, které z vlastních prostředků vynaložila na odstranění závad bránících řádnému užívání bytu po požáru. Předpokladem nároku nájemce na úhradu jím vynaložených nákladů na odstranění závad v bytě ve smyslu ustanovení § 691 obč. zák. je nejen předchozí upozornění na závadu a stanovení přiměřené lhůty k jejímu odstranění, ale i upozornění na to, že neodstraní-li pronajímatel závadu, učiní tak nájemce sám a bude po pronajímateli požadovat náhradu účelně vynaložených nákladů (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 2008/2003). Toto upozornění však dopis ze dne 1. 4. 2009, kterým stěžovatelka vyzvala žalovanou k náhradě vynaložených nákladů na opravu, neobsahoval. Rovněž ze skutečnosti, že stěžovatelka i její právní zástupkyně ihned po požáru upozornila žalovanou, že pokud neprodleně nezačne situaci řešit, případně neprodleně neodstraní závady bránící žalobkyni v řádném užívání bytu, odstraní stěžovatelka tyto závady na vlastní náklady, nelze dovodit splnění náležitostí předchozího upozornění ve smyslu ustanovení § 691 obč. zák. Stanovení přiměřené lhůty je třeba vždy poměřovat rozsahem či závažností vzniklých závad, které užívání bytu znemožňují. Požadavek, aby žalovaná odstranila závady v užívání bytu „neprodleně“, nelze hodnotit jako stanovení přiměřené lhůty k odstranění závad.

7. Nejvyšší soud v usnesení o odmítnutí dovolání uvedl, že nebyl prokázán vznik škody v příčinné souvislosti s jednáním, resp. nekonáním žalované. Rovněž se ztotožnil s výkladem náležitostí upozornění na závady v bytě podle ustanovení § 691 obč. zák. učiněným odvolacím soudem.

III.

8. Stěžovatelka namítá, že odvolací soud i dovolací soud postupovaly čistě formalisticky, odhlížejíce od reálných společenských vztahů, jakož

i od účelu a smyslu ustanovení § 687 a 691 občanského zákoníku, v důsledku čehož je konečné rozhodnutí Nejvyššího soudu, jakož i rozhodnutí soudu odvolacího v extrémním rozporu s principy spravedlnosti a vykazuje znaky svévole. Bylo tak porušeno stěžovatelčino ústavně zaručené právo na spravedlivý proces, neboť oba soudy v této otázce rozhodovaly překvapivě, nerespektovaly ustálenou soudní praxi k dané problematice. Odvolací soud zjevně opomenul některé důkazy, ze skutkových zjištění dovodil neodpovídající právní závěry a především se oba soudy dopustily nepřipustně formalistického výkladu dané problematiky.

9. Stěžovatelka má za to, že splnila zákonné podmínky pro úhradu náhrady nákladů, které vynaložila na odstranění závad bránících řádnému užívání bytu. Vedlejší účastník s ohledem na fyzickou přítomnost svého zástupce ve vyhořelém bytě věděl přesně, jaký je rozsah škod, jaké opravy je v bytě třeba provést a že v důsledku požáru nelze byt užívat. Stěžovatelkou byl opakovaně vyzván k řešení situace, tj. k opravě bytu. Výklad odvolacího i dovolacího soudu, podle něž upozornění stěžovatelky neobsahovalo přiměřenou lhůtu k odstranění závad, když stěžovatelka požadovala „neprodlené“ řešení situace, považuje za extrémně formalistický. Stěžovatelce se jeví krajně nespravedlivé, aby za situace, kdy byt byl zdevastovaný, neobyvatelný, kdokoli do něj mohl volně vstoupit a nadto byl shledán zdravotně závadným, musela činit upozornění v kvalifikované formě, zejména pak dbát na řádnou formulaci upozornění, aby splnilo veškeré formální náležitosti dovozené soudy a poskytnout vedlejšímu účastníkovi „přiměřenou lhůtu“ k opravě. V situaci, kdy stěžovatelka čelila existenčním problémům, bylo zcela jistě přiměřené, aby vedlejší účastník započal neprodleně s opravami, tím spíše, když mu pojišťovna již druhý den po požáru nabídla, že k jeho žádosti ihned uvolní finanční prostředky na nezbytné úpravy. Vedlejšího účastníka je nutno považovat za profesionálního pronajímatele nemovitostí s odpovídajícími prostředky pro řešení i mimořádných situací, nikoliv např. za soukromého majitele domu, pro kterého by nutnost zajištění opravy bytu představovala vysokou zátěž. Účel ustanovení § 691 obč. zák. nespočíval v tom, aby nájemcům při takto fatálních závadách bytu nebyla poskytnuta žádná náhrada jimi vynaložených prostředků na opravy bytu jen z důvodu, že formálně nestanovili pronajímateli přiměřenou lhůtu k opravě, ačkoliv se primárně snažili situaci řešit v součinnosti s pronajímatelem, který však zůstal nečinný po dobu zcela nepřiměřenou charakteru vzniklých závad. Odvolací soud nadto v otázce prokázání učinění kvalifikované výzvy stěžovatelky nepřipustil provedení stěžovatelkou navržených důkazů (svědeckého výsledku právní zástupkyňe stěžovatelky).

10. Stěžovatelka se dále domnívá, že byla dostatečně prokázána i veškerá její tvrzení vztahující se k občanskoprávní odpovědnosti vedlejšího účastníka za škodu způsobenou jí a jejím dcerám na movitém majetku.

Soudy v procesu hodnocení nezohlednily některé důkazy či jiné relevantní skutečnosti, ze kterých lze dovodit odpovědnost vedlejšího účastníka za škodu, popř. nesprávně aplikovaly právní normy. Skutková zjištění v této otázce neodpovídají učiněným právním závěrům [soudy např. zcela opomněly povinnost vedlejšího účastníka vyplývající z ustanovení § 45 odst. 5 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů, resp. povinnost udržovat zařízení umožňují dodávku elektřiny ve smyslu ustanovení § 687 odst. 1 občanského zákoníku]. Nesprávně vyhodnotily pojem „závada na elektroinstalaci“ ve zprávě Hasičského záchranného sboru, do něž zahrnuly i možnou závadu na elektrospotřebiči, ačkoliv pojem elektroinstalace je definován jako soustava elektrotechnických zařízení k vedení a ovládání elektrického proudu nebo elektrických signálů v místě jejich užívání, tedy rozvody nacházející se ve zdech bytu nebo domu.

11. K porušení práva na spravedlivý proces došlo i při rozhodování o náhradě nákladů řízení, kdy soudy pouze mechanicky přiznaly vedlejšímu účastníkovi právo na náhradu nákladů řízení podle výsledku sporu, aniž by se zabývaly tím, že v daném případě jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné.

IV.

12. Městský soud i Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti setrvaly na svých závěrech a navrhly, aby ústavní stížnost byla odmítnuta či zamítnuta.

13. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat obdržená vyjádření stěžovatelce k replice, neboť neobsahovala žádné nové závažné skutečnosti nebo argumentaci, které by měly vliv na posouzení věci. Nadto z materiálního hlediska nelze přehlížet tu skutečnost, že Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl.

14. Městská část Praha 1 se k ústavní stížnosti nevyjádřila. Ústavní soud s ní proto dále jako s vedlejším účastníkem řízení nejednal.

V.

15. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by to nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatelky a účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

VI.

16. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], seznámil se s obsahem připojeného spisu a přezkoumal, že tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud předesílá, že jako soudní orgán ochrany ústavnosti není další instancí v systému všeobecného soudnictví, a proto ani soudem nadřízeným civilním, trestním a správním soudům. Je oprávněn do rozhodovací pravomoci těchto soudů zasahovat pouze za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že nesprávná aplikace podústavního práva těmito soudy zpravidla nemá za následek porušení základních práv a svobod; to může nastat až v případě, kdy dojde k porušení některé z norem tohoto práva v důsledku svévole, např. v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, tedy i tzv. přepjatý formalismus [nález sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235)], anebo v důsledku extrémního nesouladu právních závěrů s provedenými skutkovými a právními zjištěními či pochybením v procesu dokazování [nález sp. zn. III. ÚS 94/97 ze dne 26. 6. 1997 (N 85/8 SbNU 287), nález sp. zn. IV. ÚS 369/06 ze dne 7. 11. 2006 (N 206/43 SbNU 303)].

18. Právě zmíněnými vadami, tj. přepjatě formalistickou interpretací, pochybením v procesu dokazování a extrémním nesouladem právních závěrů s provedenými skutkovými zjištěními, byl zatížen postup soudů v projednávané věci.

19. Ústavní soud se ztotožňuje se stěžovatelkou, že odvolací soud a návažně i Nejvyšší soud posuzovaly splnění náležitostí ustanovení § 691 obč. zák. příliš formalisticky. Podle citovaného ustanovení platí, že nesplní-li pronajímatel svoji povinnost odstranit závady bránící řádnému užívání bytu, nebo jimiž je výkon nájemcova práva ohrožen, má nájemce právo po předchozím upozornění pronajímatele závady odstranit v nezbytné míře a požadovat od něj náhradu účelně vynaložených nákladů. Právo na náhradu musí uplatnit u pronajímatele bez zbytečného odkladu. Právo zanikne, nebylo-li uplatněno do šesti měsíců od odstranění závad.

20. Smyslem a účelem uvedeného ustanovení nepochybně je, aby byl pronajímatel vůbec seznámen s tím, že byt vykazuje nějaké závady bránící jeho řádnému užívání, a umožnit mu, aby v přiměřené lhůtě splnil svoji povinnost tyto závady, pokud budou závadami shledány, odstranit. Nájemci je pak dána možnost pro případ nečinnosti pronajímatele si zajistit obnovu řádného užívání bytu vlastním přičiněním a vzniká mu nárok na náhradu výdajů. Uvedené ustanovení tedy zejména míří na situace, kdy se v bytě vy-

skytne dílčí závada, která brání řádnému užívání bytu, přičemž pronajímatel o ní dosud není vyrozuměn. Je mu proto třeba poskytnout lhůtu na seznámení se se situací a umožnit mu závadu v rozumné lhůtě odstranit.

21. V projednávané věci však šlo o poněkud odlišnou situaci. Z obsahu spisu vyplývá, že dne 2. 11. 2008 došlo v předmětném bytě k požáru, v jehož důsledku a navazujícího zásahu hasičů byl byt včetně jeho zařízení a v něm umístěných věcí v podstatě zničen. Tato skutečnost byla následující den ověřena za přítomnosti pracovníka vedlejšího účastníka a zástupce pojišťovny (č. l. 112 spisu), což vedlejší účastník nepopírá. Stěžovatelka od počátku řízení tvrdila, že u vedlejšího účastníka požadovala a urgovala neprodlené provedení oprav, neboť neměla jinou možnost bydlení (stěžovatelce a jejím dcerám nebylo ze strany vedlejšího účastníka nabídnuto náhradní bydlení) a v přístupném, nezabezpečeném bytě navíc docházelo ke krádežím. Toto své tvrzení o řádném uplatnění nároku na náhradu škody hodlala mj. prokázat i svědeckou výpovědí své právní zástupkyně. Soud její tvrzení neval v potaz a návrh na provedení důkazu výsledkem svědkyně považoval za nadbytečný, neboť požadavek stěžovatelky na provedení oprav ve lhůtě „neprodleně“, by stejně nebylo možné hodnotit jako stanovení přiměřené lhůty k odstranění závad ve smyslu ustanovení § 691 obč. zák., a tudíž nedošlo k naplnění hmotněprávní podmínky podle tohoto ustanovení.

22. Z obsahu spisu č. l. 106 – souhrnného vyjádření vedlejšího účastníka a jeho odvolání na č. l. 129 spisu vyplývá, že vedlejší účastník se do předmětného bytu dostavil (mimo bezprostřední návštěvu po požáru) až dne 29. 1. 2009. Na základě smlouvy o dílo uzavřené s firmou Renix dne 26. 1. 2009 byly v části bytu užívané bývalým manželem stěžovatelky provedeny opravy, které byly fakturovány vedlejšímu účastníkovi fakturou ze dne 27. 3. 2009 ve výši 544 282 Kč. Vedlejší účastník ve vyjádřeních uvedl, že v ostatních částech bytu stěžovatelka již nechala opravy provést bez jeho svolení jinou firmou, a nemohl je proto učinit sám.

23. Ústavní soud má za to, že za dané situace, kdy vedlejší účastník byl prokazatelně seznámen se stavem bytu, s tím, že je prakticky neobyvatelný a je třeba jej uvést do stavu způsobilého řádného užívání, stěžovatelce neposkytnul potřebnou součinnost a opravu bytu částečně zařídil až téměř po pěti měsících od požáru. Je tak evidentní, že stěžovatelce nezbylo než urychleně provést na vlastní náklady nezbytné opravy. Interpretace ustanovení § 691 obč. zák., podle níž byl požadavek na jejich uhrazení posouzen jako požadavek nespĺňující náležitosti vyrozumění požadované citovaným ustanovením s odůvodněním, že stěžovatelkou uvedená lhůta pro odstranění vad „neprodleně“ je neurčitá či nepřiměřená, je zcela nepřiléhavá okolnostem daného případu a vykazuje znaky přepjatého formalismu, který je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti a ve svém důsledku vede

k porušení práva na spravedlivý (řádný) proces [srov. obdobně nálezy sp. zn. III. ÚS 606/04 ze dne 15. 9. 2005 (N 177/38 SbNU 421), sp. zn. III. ÚS 389/04 ze dne 20. 10. 2004 (N 154/35 SbNU 139), sp. zn. II. ÚS 348/04 ze dne 9. 6. 2005 (N 120/37 SbNU 525), sp. zn. I. ÚS 336/2000 ze dne 22. 5. 2002 (N 61/26 SbNU 143)].

24. Povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze pomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ve kterém je třeba vždy nalézat i principy uznávané demokratickými právními státy [nálezy sp. zn. II. ÚS 1648/10 ze dne 16. 11. 2010 (N 226/59 SbNU 299)].

25. Ústavní soud má také za to, že i další závěry odvolacího soudu, podle nichž stěžovatelka neprokázala, že ke vzniku požáru došlo porušením právní povinnosti vedlejšího účastníka, nejsou podloženy řádně provedeným dokazováním a ani nelze konstatovat, že uvedené závěry z provedeného dokazování jednoznačně vyplývají. Odvolací soud se totiž omezil na konstatování, že z normy č. ČSN 33 1500 či bez dalšího z ustanovení § 687 odst. 1 obč. zák. neplyne povinnost provádět v bytě pravidelné revize a stěžovatelka neprokázala porušení konkrétní povinnosti, která by vedla k porušení povinnosti udržovat pronajatý byt ve stavu způsobilém k řádnému užívání, vyplývající z ustanovení § 687 odst. 1 obč. zák.

26. Podle přesvědčení Ústavního soudu se odvolací soud dostatečně nezabýval zjištěním, zda vedlejší účastník jako pronajímatel, kterému svědčí povinnost udržovat byt ve stavu způsobilém k řádnému užívání a zajistit nájemci plný a nerušený výkon práv spojených s užíváním bytu, dbal na to, aby s ohledem na stáří elektroinstalace a její dosavadní údržbu nedošlo k ohrožení života a majetku nájemců. Tuto povinnost pronajímatele nelze eliminovat pouze z důvodu, že není stanovena uvedenou normou. Stěžovatelka navíc tvrdila, že na zastaralost elektroinstalace opakovaně upozorňovala. S její argumentací stejně jako s poukazem na povinnosti vyplývající z ustanovení § 45 odst. 5 zákona č. 458/2000 Sb. se soud v odůvodnění rozhodnutí nevypořádal. Stěžovatelce je nutno dát za pravdu i v tom, že odvolací soud i dovolací soud extenzivně vyložily pojem „závada na elektroinstalaci“ obsažený ve zprávě Hasičského záchranného sboru a zahrnuly do něj i možnou závadu na elektrospotřebiči, aniž by tento svůj závěr odůvodnily, případně podložily odborným stanoviskem.

27. Ústavní soud dále uvádí, že soudy se nijak nevypořádaly ve vzájemně si odporujícími tvrzeními vedlejšího účastníka, který na jedné straně odmítá jakoukoliv odpovědnost za vznik škody způsobené požárem, na druhé straně tuto odpovědnost přiznává. Část bytu užívanou bývalým

manželem stěžovatelky totiž nechal opravit a opravy uhradil z pojistky, přičemž důvodem, proč nemohl provést opravy celého bytu, mělo být, že je stěžovatelka již provedla.

28. Oproti tomu vedlejší účastník tvrdil, že důvodem pro neprovedení oprav celého bytu bylo zjištění, že v bytě byly bez jeho souhlasu provedeny úpravy, a uhradil proto jen opravy zkolaudované části bytu. Otázka, zda skutečně došlo v bytě k nepovoleným úpravám, vůbec nebyla vyřešena a nebylo prokázáno tvrzení vedlejšího účastníka, že nepovolené úpravy byly provedeny jen v části bytu užívané stěžovatelkou, ani tvrzení stěžovatelky, že k úpravám naopak došlo v části bytu užívané jejím manželem. Stěžovatelka přitom tvrdila, že změny byly řádně písemně ohlášeny. Odborem výstavby Úřadu městské části Praha 1 bylo dne 10. 2. 2009 zahájeno řízení o odstranění stavby a stěžovatelka dne 30. 7. 2009 z opatrnosti požádala o dodatečné povolení stavby. Správní řízení podle stěžovatelky neměla být do podání ústavní stížnosti ukončena.

29. Ústavní soud dále konstatuje, že Nejvyšší soud pochybení odvolacího soudu zcela pominul a ve svém rozhodnutí se omezil na konstatování, že k posouzení náležitostí upozornění na vady podle § 691 obč. zák. došlo v souladu s jeho judikaturou a že je na úvaze soudu, které důkazy provede, pokud jejich neprovedení zdůvodní.

30. V souvislosti se zjištěnými nedostatky Ústavní soud připomíná svou předchozí judikaturu, podle níž k porušení práva na spravedlivý (řádný) proces může dojít i v důsledku nerespektování požadavků na ústavně souladný proces dokazování a hodnocení důkazů a požadavků na řádné, úplné, srozumitelné, přesvědčivé a přezkoumatelné odůvodnění rozhodnutí, jež má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli [např. sp. zn. III. ÚS 94/97 (viz výše), sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255), sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU 213), sp. zn. III. ÚS 521/05 ze dne 23. 3. 2006 (N 70/40 SbNU 691), sp. zn. III. ÚS 677/07 ze dne 1. 11. 2007 (N 179/47 SbNU 371), sp. zn. I. ÚS 593/04 ze dne 20. 12. 2005 (N 230/39 SbNU 443) a další].

31. Povinností soudů je svá rozhodnutí řádně odůvodnit a v tomto rámci, co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem, se vypořádat se všemi důkazy i s argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení, přičemž v opačném případě dochází k ústavněprávnímu deficitu obdobnému kategorii neústavnosti v podobě tzv. opomenutých důkazů [nález sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 91/33 SbNU 377), sp. zn. III. ÚS 150/93 ze dne 3. 11. 1994 (N 49/2 SbNU 87), sp. zn. III. ÚS 176/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 89/6 SbNU 151), sp. zn. IV. ÚS 185/96 ze dne 29. 11. 1996 (N 131/6 SbNU 461), sp. zn. I. ÚS 549/2000 ze dne 18. 4. 2001 (N 63/22 SbNU 65), sp. zn. III. ÚS 3606/10 ze dne 29. 3. 2011 (N 57/60 SbNU

739) a další]. Z odůvodnění rozhodnutí přitom musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé, resp. učiněná skutková zjištění nesmí být v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy [např. nálezy ve věci sp. zn. III. ÚS 84/94, sp. zn. III. ÚS 166/95 (oba viz výše) a další].

32. Ústavní soud má za to, že těmto kritériím napadená rozhodnutí nevyhovují. Je nucen konstatovat, že v projednávané věci došlo i v souvislosti s dokazováním a hodnocením důkazů k porušení principů podle hlavy páté Listiny, jež se promítají do ustanovení občanského soudního řádu upravujících proces dokazování. Porušení práva na spravedlivý (řádný) proces je nutné dovodit i z toho, že odůvodnění napadených rozhodnutí nespĺňuje požadavky kladené na řádné odůvodnění rozhodnutí zakotvené v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř., které má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost činnosti soudních orgánů a zamezit potenciální libovůli rozhodování.

33. Námitkou stěžovatelky týkající se nákladů řízení se Ústavní soud nezabýval, neboť ve věci bude znovu rozhodováno, a to i o nákladech řízení.

34. Ústavní soud dodává, že tímto rozhodnutím nijak nepředjímá závěry soudů ohledně výše nákladů, které stěžovatelce v souvislosti s provedením oprav bytu na vlastní náklady vznikly, ani to, zda bude prokázána odpovědnost vedlejšího účastníka za vznik škody na majetku stěžovatelky v důsledku požáru a její konkrétní výše. Povinností soudů však je, aby při rozhodování o žalobě stěžovatelky rozhodly v intencích nálezu Ústavního soudu, tedy v souladu s právem na spravedlivý (řádný) proces.

35. Na základě výše uvedeného Ústavní soud shledal, že došlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý (řádný) proces, a podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Č. 32

K rozhodování obecných soudů o návrhu na vyslovení neplatnosti voleb do zastupitelstva obce

Svobodná soutěž politických sil v demokratické společnosti ve smyslu čl. 22 Listiny náleží k fundamentálním ústavním principům, na nichž je založen demokratický a právní stát. Zákonná úprava všech politických práv a svobod a její výklad všemi orgány aplikujícími právo, tedy i volebními soudy, musí tuto svobodnou soutěž politických sil umožňovat a ochraňovat.

Podle čl. 2 odst. 1 Ústavy je zdrojem veškeré státní moci lid, který státní moc vykonává prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.

Podle čl. 6 Ústavy veškerá politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny, vyjádřené svobodným hlasováním ve svobodných a demokratických volbách.

Z předchozích principů vyplývá, že pro procesní úpravu volebního soudnictví a postup v takovém řízení platí vyvratitelná domněnka, že volební výsledek odpovídá vůli voličů. Předložit přesvědčivé důkazy k jejímu vyvrácení je povinností toho, kdo volební pochybení namítá.

Žádný soudní zásah nesmí ohrozit svobodné vyjádření názorů lidu při volbě jeho zástupců a musí odrážet, resp. nemařit snahu o zachování integrity a účinnosti volební procedury, zaměřené na zjištění vůle lidu prostřednictvím všeobecných voleb. Následné zpochybňování výsledků voleb bez prokázání závažných volebních vad hrozí podryváním demokratické legitimacy zvolených zastupitelských orgánů a aktů, které přijímají. Byla-li vůle lidu svobodně a demokraticky vyjádřena, žádné následující zásahy nemohou tento výběr zpochybnit, s výjimkou existence přesvědčivých důvodů v zájmu demokratického pořádku.

S výjimkou nejzávažnějších pochybení ve volební proceduře musí státní moc, reprezentovaná volebními soudy, zachovávat zdrženlivost ve své ingerenci a vyvarovat se aktivismu. Rozhodnutí voličů jako suveréna může soudní moc změnit jen ve výjimečných případech, jestliže vady volebního procesu způsobily nebo prokazatelně mohly způsobit, že by voliči rozhodli jinak a že by byl zvolen jiný kandidát.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Vladimíra Kůrky - ze dne 10. února 2015 sp. zn. III. ÚS 3673/14 ve věci ústavních stížností 1. Ing. Rostislava

Hakla a 2. statutárního města Brna, městské části Brno-sever, a Rady městské části Brno-sever, obou se sídlem v Brně, Bratislavská 70, všichni zastoupení doc. JUDr. Zdeňkem Koudelkou, Ph.D., advokátem, se sídlem v Brně, Optátova 46, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 2014 č. j. 67 A 13/2014-113, jímž bylo rozhodnuto o neplatnosti voleb do Zastupitelstva městské části Brno-sever, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a 1. politického hnutí ANO 2011, se sídlem v Praze 4, Pyšelská 2361/4, zastoupeného JUDr. Jiřím Nykodým, advokátem, se sídlem v Říčanech, 17. listopadu 230, 2. Sdružení občanů Lesné, se sídlem v Brně, Ježkova 8, zastoupeného JUDr. Romanem Vaňkem, Ph.D., advokátem, se sídlem v Brně, Těsnohlídkova 9, a 3. Mgr. Petra Hladíka, zastoupeného Mgr. Martinem Karlínem, advokátem, se sídlem v Brně, Lidická 57, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 2014 č. j. 67 A 13/2014-113 bylo porušeno základní právo stěžovatele Ing. Rostislava Hakla na přístup k voleným a jiným veřejným funkcím zaručené v čl. 21 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Týmž usnesením Krajský soud v Brně porušil základní právo stěžovatele statutárního města Brna, městské části Brno-sever, na výkon práva na samosprávu svobodně zvoleným zastupitelstvem zaručeného čl. 101 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 100 odst. 1 a čl. 8 Ústavy, čímž rovněž porušil zákaz nezákonného státního zásahu do činnosti územního samosprávného celku zakotvený v čl. 101 odst. 4 Ústavy.

III. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 2014 č. j. 67 A 13/2014-113 se proto ruší.

IV. Rozhodnutí ministra vnitra ze dne 8. 12. 2014, o vyhlášení opakovaných voleb do zastupitelstva obce, oznámené sdělením č. 289/2014 Sb., se ruší.

Odůvodnění

I.

1. V ústavní stížnosti Ing. Rostislava Hakla ze dne 20. 11. 2014, doručené Ústavnímu soudu dne 21. 11. 2014, a ve společné ústavní stížnosti statutárního města Brna, městské části Brno-sever, a Rady městské části Brno-sever ze dne 21. 11. 2014, doručené Ústavnímu soudu dne 21. 11. 2014, stěžovatelé navrhli, aby Ústavní soud nálezem zrušil v záhlaví uvedené usnesení Krajského soudu v Brně (dále též jen „krajský soud“) vydané v ří-

zení o návrhu na neplatnost voleb do Zastupitelstva městské části Brno-sever konaných ve dnech 10. a 11. října 2014.

2. Statutární město Brno, městská část Brno-sever, a Rada městské části Brno-sever v návrhu uvedly, že společnou ústavní stížnost podávají podle čl. 87 odst. 1 písm. c) a d) Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“).

3. Všichni stěžovatelé současně navrhli, aby věc, která se jejich návrhu týkala, byla projednána jako naléhavá ve smyslu ustanovení § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a dále aby Ústavní soud odložil vykonatelnost ústavní stížností napadeného rozhodnutí krajského soudu dle ustanovení § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.

4. Usnesením ze dne 27. 11. 2014 č. j. III. ÚS 3673/14-8 Ústavní soud rozhodl, že ústavní stížnost Ing. Rostislava Hakla a společná ústavní stížnost stěžovatelů statutárního města Brna, městské části Brno-sever, a Rady městské části Brno-sever se spojují ke společnému řízení a budou nadále vedeny pod sp. zn. III. ÚS 3673/14. Zároveň bylo rozhodnuto, že věc bude projednána jako naléhavá.

5. Podáním ze dne 5. 12. 2014 požádal pan Adam Adámek, zastoupený JUDr. Pavlem Holubem, advokátem, advokátní kancelář Holub & PARTNERI, se sídlem v Brně, Kopečná 14, o přiznání postavení vedlejšího účastníka s argumentem, že má na výsledku řízení právní zájem, neboť je voličem zapsaným ve volebním seznamu městské části Brno-sever. Usnesením ze dne 9. 12. 2014 č. j. III. ÚS 3673/14-22 Ústavní soud rozhodl, že Adamu Adámkovi se postavení vedlejšího účastníka řízení nepřiznává, neboť výsledek řízení vedeného před Ústavním soudem nemá pro osobní poměry navrhovatele jako voliče žádný přímý důsledek.

6. Dne 8. 1. 2015 usnesením č. j. III. ÚS 3673/14-61 Ústavní soud odložil vykonatelnost usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 2014 č. j. 67 A 13/2014-113 a vykonatelnost rozhodnutí ministra vnitra ze dne 8. 12. 2014 č. 289/2014 Sb., o vyhlášení opakovaných voleb do zastupitelstva obce.

II.

7. Z ústavních stížností, z napadeného rozhodnutí krajského soudu a ze spisu Krajského soudu v Brně sp. zn. 67 A 13/2014, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti.

8. Ve dnech 10. a 11. 10. 2014 se konaly volby do Zastupitelstva městské části Brno-sever. Volební obvod městské části byl rozdělen do 45 volebních okrsků a počet volených členů zastupitelstva byl 35. Dle zápisu o výsledku voleb do zastupitelstva obce ze dne 11. 10. 2014 celkový počet osob zapsaných ve výpisech ze seznamu voličů a jejich dodatků byl

25 780, celkový počet voličů, kterým byly vydány úřední obálky, činil 14 563 a celkový počet odevzdaných úředních obálek byl 14 533.

II/1 Řízení o návrhu na neplatnost voleb dle soudního řádu správního

9. Dne 24. 10. 2014 Mgr. Petr Hladík, zapsaný do seznamu voličů v příslušném volebním obvodu, ve volbách kandidující, podal u Krajského soudu v Brně návrh na vyslovení neplatnosti uskutečněných voleb do Zastupitelstva městské části Brno-sever. V návrhu tvrdil, že ve volbách byl porušen zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o volbách“, popř. „volební zákon“) a ústavněprávní předpisy, na základě nichž byl zákon vydán, a to způsobem, který ovlivnil výsledky voleb. Podle navrhovatele byly ve volbách masovým způsobem použity metody rozporné s regulérním průběhem svobodných a demokratických voleb. Vůle podstatné části voličů prý byla ovlivněna „klasickým kupováním hlasů“ za částku 300 Kč až 1 000 Kč. Kromě toho byly voličům za volbu vybrané strany nabízeny náramky umožňující volný vstup na zábavu v Lidovém domě Musilka v Brně-Husovicích, Musilova 2, s bezplatnou konzumací jídla a pití. Podle navrhovatele šlo o prokazatelný organizovaný systém uplácení voličů, proto by krajský soud měl rozhodnout o neplatnosti voleb. V doplnění návrhu navrhovatel tvrdil, že k ovlivňování vůle voličů docházelo ve dvanácti volebních okrscích č. 20005, 20006, 20007, 20008, 20009, 20010, 20011, 20012, 20023, 20024, 20025 a 20026.

10. Dne 13. 11. 2014 usnesením č. j. 67 A 13/2014-113 krajský soud rozhodl tak, že volby do Zastupitelstva městské části Brno-sever konané ve dnech 10.–11. 10. 2014 jsou neplatné (výrok I), a rozhodl o nákladech řízení (výrok II). Toto usnesení je napadeno nynějšími ústavními stížnostmi.

II/2 Odůvodnění usnesení krajského soudu o zrušení voleb

11. Krajský soud v části II odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že při posuzování důvodnosti návrhu vyšel z nálezu Ústavního soudu ze dne 26. 1. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 73/04 (N 17/36 SbNU 185; 140/2005 Sb.), dále poukázal na body 27 až 29 nálezu ze dne 29. 1. 2007 sp. zn. IV. ÚS 787/06 (N 16/44 SbNU 201) a nález ze dne 18. 1. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 57/10 (N 2/60 SbNU 11).

12. Důvodnost návrhu krajský soud posuzoval ve třech krocích podle algoritmu posuzování volebních stížností, zformulovaného Nejvyšším správním soudem v usnesení ze dne 2. 7. 2004 sp. zn. Vol 6/2004 (354/2004 Sb. NSS), dle něhož podmínkami vyhovění volební stížnosti jsou 1. protizákonnost, 2. existence přímého vztahu mezi touto protizákonností a výsledkem voleb a 3. „zatemnění“ volebních výsledků. K otázce protizákonnosti krajský soud poukázal na usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne

4. 7. 2006 sp. zn. Vol 36/2006 (960/2006 Sb. NSS) a k požadované intenzitě protizákonnosti, jež dopadá na výsledek voleb, uvedl, že musí dosahovat takového stupně, že je možno se důvodně domnívat, že pokud by k protizákonnému jednání nedošlo, byl by volební výsledek zřejmě odlišný.

13. V části III odůvodnění krajský soud vyjmenoval v řízení provedené důkazy a uvedl jejich obsah, mimo jiné i obsah svědecké výpovědi svědka Adama Adámka. Krajský soud zmínil i plakát „Romové pojďte všichni volit“, z něhož zjistil, že v pátek 10. 10. a v sobotu 11. 10. 2014 se měly uskutečnit „dva dny V.I.P. romské zábavy“ v Lidovém domě „Musilka“. Na plakátu bylo mimo jiné uvedeno, že jídlo a pití bude zdarma a vstup zdarma (na vstupenky VIP).

14. V části IV odůvodnění krajský soud shrnul svá skutková zjištění, jimiž měl za prokázáno, že Adam Adámek uspořádal na „Musilce“ v sobotu večer dne 11. 10. 2014 koncert a zábavu jen pro osoby, které se voleb do obecních zastupitelstev účastnily a kterým byly bezprostředně po volbách vydány před základními školami na Vranovské a Merhautově ulici a na náměstí Republiky v Brně náramky umožňující účast na večerní zábavě s konzumací jídla a pití. Rovněž bylo prokázáno, že zábavy se účastnily stovky lidí, podle svědka Adámka mělo jít o 600 lidí, podle svědkyně Kučerové o 500 lidí, s ohledem na kapacitu „Musilky“. Dále měl krajský soud za prokázáno, že vylepování plakátů a zvaní na zábavu bylo určeno Romům, jimž bylo při vylepování a zvaní doporučováno „volit starostu Hakla“.

15. Prokázána byla podle krajského soudu existence „romských koordinátorů“, kteří měli dovést voliče k příslušným volebním místnostem; nebylo prokázáno, že by tito koordinátoři předávali romským voličům vyplněné hlasovací lístky nebo tyto voliče nabádali, aby volili konkrétního kandidáta; krajský soud připustil, že funkce koordinátorů mohla být skutečně jen koordináční, tj. dovést voliče k příslušným volebním místnostem.

16. Prokázána byla podle názoru krajského soudu věcná a časová souvislost mezi pozváním na akci na „Musilce“ spojeným s doporučením „volit starostu Hakla“, mezi účastí Romů ve volbách a jejich účastí na akci na „Musilce“.

17. Podle krajského soudu nebylo prokázáno, že by voliči vstupovali do volebních místností s předvyplněnými volebními lístky, popř. že by při jejich vyplňování ve volebních místnostech byla prováděna jakákoliv přímá kontrola „koho volí“, ani že by Adam Adámek jednotlivé voliče instruoval závazně (popř. dokonce pod jakoukoliv sankcí), koho mají volit. Přesto však podle názoru krajského soudu i „pouhé“ doporučení mohlo být za určitých podmínek vnímáno jako závazné určení pravidla „koho volit“. Tak tomu je prý tehdy, jde-li o doporučení vydané osobou, která je adresátou doporučení vnímána jako formální či neformální autorita. Je-li pak s doporučenou činností spojeno i určité protiplnění, které tato autorita poskytuje

(výhoda pro adresáty, budou-li se doporučením řídit), je vnímání závaznosti tohoto doporučení ještě umocněno, jak tomu bylo i v posuzovaném případě. Je tak dle krajského soudu zřejmé, že Romové starostu Hakla fakticky volili a činili tak proto, že jim Adam Adámek jeho volbu doporučil a za účast na volbách slíbil bezplatný vstup a konzumaci na zábavě na „Musilce“.

18. Krajský soud dále posuzoval, zda stav, kdy vůle voličů byla ovlivněna na slibem bezplatné zábavy, byl rozporný se zákonem, přičemž za klíčové východisko považoval závěry plynoucí z citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 57/10, podle něhož je pojetí voleb „obchodně tržním způsobem“ v extrémním a hrubém nesouladu s principy demokratického právního státu, bez ohledu na to, zda tento „obchodně tržní způsob“ je praktikován samotnými kandidáty (či volebními uskupeními) nebo jinými osobami, jež tento způsob praktikují ve prospěch kandidátů (volebních uskupení); v této souvislosti poukázal na usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 5. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 4/11 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), dle něhož není rozhodující, zda se podařilo prokázat, že nakupování hlasů a účasti ve volbách organizovala volební strana. Podstatné je, zda závadné volební chování mohlo ovlivnit výsledek voleb, nikoli zda ovlivnilo zvolení konkrétního kandidáta a kdo to způsobil.

19. Podle názoru krajského soudu byla vůle celé řady romských voličů ovlivněna. Šlo prý o voliče, kteří by „za normálních okolností“ k volbám pravděpodobně vůbec nešli. Adam Adámek jim však za účast ve volbách slíbil zábavu a pohoštění a současně jim doporučil, koho mají volit. Ovlivnil tak prý vůli voličů nejen v tom smyslu, aby k volbám šli (což by mohlo být vnímáno pozitivně), ale silou jeho autority a vinou údajně „politické negramotnosti“ těchto voličů ovlivnil i to, koho mají volit. Tento stav byl podle krajského soudu „již za akceptovatelnou hranicí“. Krajský soud tudíž shledal navrhovatelem tvrzenou nezákonnost.

20. Dále se krajský soud zabýval tím, zda mezi volební vadou a výsledným složením zastupitelského sboru existuje příčinná souvislost nebo alespoň možná příčinná souvislost, přičemž existenci této souvislosti v daném případě shledal.

21. Krajský soud následně postupem podle § 45 odst. 1 zákona o volbách zjišťoval, o kolik hlasů by musela volební strana č. 1 (Česká strana sociálně demokratická) přijít, aby 34. mandát nezískala, za předpokladu, že zisky ostatních stran se nemění, přičemž dospěl k závěru, že pokud by získala volební strana č. 1 o 700 hlasů méně, činila by hodnota jejího podílu v případě 34. rozdělovaného mandátu 10 913,66, což je méně než hodnota podílu volební strany č. 12 (Sdružení občanů Lesné, podíl 10 947,11), která by tak 34. rozdělovaný mandát získala. Zároveň je to méně než hodnota podílu volební strany č. 11 (Občanská demokratická strana, podíl 10 921,66),

kteřá by tak získala poslední rozdělovací (35.) mandát. Z uvedeného podle krajského soudu plyne, že pokud by volební strana č. 1 obdržela o 700 hlasů méně, neobdržela by 6 mandátů, nýbrž jen 5. Tento závěr pokládal krajský soud za potvrzený i kontrolním přepočtem vyžádaným krajským soudem od Českého statistického úřadu.

22. Krajský soud uzavřel, že mezi volební vadou a složením zastupitelského sboru existuje možná příčinná souvislost, neboť v důsledku této volební vady přišlo k volbám a volilo konkrétního kandidáta volební strany č. 1, eventuálně volební stranu č. 1, nezanedbatelné množství voličů (více než 100), z nichž každý měl k dispozici 35 hlasů, přičemž již úbytek 700 hlasů znamená, že volební strana č. 1 by získala o jeden mandát méně.

23. Krajský soud se dále zabýval otázkou, zda v důsledku zjištěné nezákonnosti došlo k „zatemnění voleb“, přičemž tuto podmínku shledal naplněnou. Poukázal na výsledky dokazování, z nichž vyplynulo, že zábavy na „Musilce“ se zúčastnilo „několik stovek lidí“, drtivá většina návštěvníků disponovala modrým náramkem, který obdržela za účast ve volbách.

24. Z volební dokumentace krajský soud zjistil, že ve volebních okrscích č. 20006, 20009, 20010, 20011 a 20023 bylo odevzdáno 108 hlasovacích lístků, kde byl zaškrtnut toliko kandidát č. 1 ve volební straně č. 1, a 26 hlasovacích lístků, kde byla zaškrtnuta jak tato volební strana, tak její kandidát č. 1. S ohledem na skutečnost, že se taková kombinace v jiných okrscích nevyskytuje, jevílo se krajskému soudu jako velmi pravděpodobné, že šlo o hlasovací lístky odevzdané právě těmi „nestandardně se chovajícími“ voliči, kteří hovořili o tom, že hlas dají „jedničky“ či „starostovi Haklovi“.

25. Krajský soud měl za to, že vedle těchto voličů, kteří hlas odevzdali jen starostovi Haklovi coby kandidátovi č. 1 volební strany č. 1, existovalo nezanedbatelné množství dalších voličů, kteří jako „jedničku“ volili celou volební stranu č. 1, což prý plynulo jednak z logiky věci a jednak s ohledem na množství osob účastnících se zábavy na „Musilce“ s náramky, kterých bylo více než 134 (což je počet voličů, kteří v okrscích 20006, 20009, 20010, 20011 a 20023 označili na hlasovacím lístku toliko kandidáta č. 1). I kdyby však soud započítal toliko tyto voliče, činí součet jimi odevzdaných hlasů 1 018, což je postačující k tomu, aby volební strana č. 1 přišla o svůj šestý mandát.

26. Krajský soud uzavřel, že došlo k uplácení voličů jako k právem pověřenému jednání způsobilému ovlivnit výsledek voleb, „a to v takové míře, že je tu vysoká míra pravděpodobnosti hraničící s jistotou, že pokud by k tomuto jednání nedošlo, nebylo by Zastupitelstvo městské části Brno-sever zvoleno tak, jak bylo zvoleno“. Nebylo však prokázáno, že za jednotlivé hlasy se vyplácely přímo konkrétní finanční částky.

III. Argumentace ústavních stížností

27. V ústavních stížnostech všichni stěžovatelé shodně tvrdili, že napadeným usnesením krajského soudu byl porušen čl. 5 a čl. 102 odst. 2 Ústavy a čl. 21 Listiny základních práv a svobod.

28. Stěžovatel Ing. Rostislav Hakl uvedl, že je osobou, která kandidovala ve volbách do Zastupitelstva městské části Brno-sever a ve volbách získala mandát člena tohoto zastupitelstva. Tvrdí, že rozhodnutím Krajského soudu v Brně, kterým bylo rozhodnuto o neplatnosti voleb, bylo porušeno stěžovatelovo základní právo na přístup k voleným funkcím zaručené čl. 21 odst. 4 Listiny.

29. Stěžovatelé statutární město Brno, městská část Brno-sever, a Rada městské části Brno-sever dále tvrdili, že „rovněž bylo narušeno právo územních samosprávných celků na samosprávu a zákaz nezákonného vstupu orgánů státu, kterým je i krajský soud, do této samosprávy – čl. 100 odst. 1 a čl. 101 odst. 1 Ústavy“.

30. Podle přesvědčení stěžovatelů krajský soud aplikoval judikaturu Ústavního soudu, zejména nálezný sp. zn. Pl. ÚS 57/10 ve věci voleb do zastupitelstva města Krupka, nepřipadně, nesprávně a způsobem narušujícím ústavní práva. Dosavadní judikatura Ústavního soudu se týkala mnohem menších obcí, než je městská část Brno-sever s téměř 50 000 obyvateli a 37 780 voliči zapsanými do voličského seznamu. Pouhá abstraktní možnost ovlivnění voleb není pro jejich zrušení dostačující a vždy je nutné dokázat příčinnou souvislost mezi vytýkaným jednáním a intenzivním ovlivněním voleb.

31. Stěžovatelé polemizovali se závěrem krajského soudu o existenci volební korupce a poukázali na jeho skutková zjištění, jimiž nebylo prokázáno, že by voliči vstupovali do volební místnosti s předvyplněnými volebními lístky, či že by byla prováděna kontrola „koho volit“. Při volebním aktu nebyl za plentou přítomen nikdo jiný než volič a tajnost voleb byla zachována. Žádné předávání peněz nebylo zjištěno. Celé závadné jednání bylo krajským soudem odvozeno jen od konání koncertu s veselící na Musilově ulici v sobotu večer dne 11. 10. 2014, tedy až po skončení voleb.

32. Ve volebním doporučení pana Adama Adámka nešlo podle stěžovatelů spatřovat nic závadného, neboť doporučení volit určitého kandidáta může dát každý každému v rámci svobody projevu. Je součástí volební kampaně, že se volební strany ucházejí o volební podporu i formou doporučení známých osobností nebo osob, jak to učinil např. žokej Váňa v přímém přenosu České televize před volbami do Poslanecké sněmovny v říjnu 2013; takové osoby sice nemusejí být mediálními hvězdami, ale požívají autority ve svém okolí, jako Adam Adámek, jehož jednání nemohlo být důvodem k zneplatnění voleb. Ostatně v rámci předvolebních kampaní je pořádání koncertů s občerstvením běžné a přitom je zřejmé, že jejich cílem je

získat volební podporu od voličů – účastníků koncertu. Lze-li pořádat předvolební koncerty s cílem získat hlasy voličů, proč by měl být nezákonný povolební koncert; jinak řečeno, je-li určité jednání dovoleno před volbami, není důvod stejné jednání postihovat po volbách.

33. Stěžovatelé dále vyjádřili názor, že volby jsou fakticky neopakovatelné, v důsledku čehož by soud měl k jejich zneplatnění přistoupit jen zcela výjimečně, pokud je volební delikt velmi intenzivní a nemůže být napraven jinak. Jsou-li volby zneplatněny, jsou zvolení členové obecního zastupitelstva fakticky zbaveni svých mandátů zpětně a otevírá se zcela nová kombinace, kdy někteří již kandidovat nebudou a jiní noví kandidovat mohou. Rovněž složení voličů bude odlišné a čas nastolí jiné problémy, které na voliče zapůsobí. Volby se tedy fakticky opakovat nemohou a vždy to budou zcela nové volby.

34. Počet „problémových hlasů“ byl podle stěžovatelů nevýznamný. Problémové hlasy krajský soud shledal jen ve čtyřech okrscích z celkem 45, tedy jde o méně než 10 % volebních okrsků. Byl-li na 108 listcích pro kandidáta č. 1 na kandidátce č. 1 zaškrtnut jen jeden kandidát, tak volební strana ČSSD získala jen jeden hlas za každý listek, což vyjadřuje stejnou hodnotu, jako kdyby tři voliči dali své hlasy kandidátce č. 1 jako volební straně; jde tedy o množství zanedbatelné. Stěžovatelé byli toho názoru, že soudem zjištěné množství problémových hlasů nebylo způsobilé ovlivnit volby v tak velké městské části, jakou je Brno-sever. Navíc tvrzení soudu, že problémové hlasy byly důsledkem povolební veselice, bylo arbitrární.

35. Závěrem své argumentace stěžovatelé uvedli, že krajský soud měl zvažovat možnost nápravy zjištěných volebních vad, aniž by rozhodl o neplatnosti voleb, např. formou přepočtu hlasů a změnou výsledků hlasování bez započítání problémových hlasů, resp. jejich určité části. Pokud tak ne učinil, narušil soutěž politických a jiných volebních stran a požadavek na konání voleb v pravidelných termínech (čl. 5, čl. 102 odst. 2 Ústavy, čl. 21 odst. 2 Listiny).

IV.

IV/1 Vyjádření účastníka a vedlejších účastníků k ústavní stížnosti

36. Krajský soud jako účastník řízení ve vyjádření k ústavní stížnosti Ing. Rostislava Hakla uvedl, že se stěžovatelem nesouhlasí, a to ani s jeho tvrzením, že závěry obsažené v rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 57/10 bylo možné aplikovat toliko na „menší obce“; z citovaného nálezu nic takového neplatí a závěry v něm obsažené byly podle krajského soudu plně použitelné i na projednávanou věc.

37. Krajský soud se neztotožnil s tvrzením stěžovatele o absenci „volební korupce“ a opakoval svůj závěr, že doporučení Adama Adámka bylo

adresáty, tj. voliči, kteří se zábavy na Musilce účastnili, vnímáno jako závazné určení pravidla „koho volit“, což bylo ještě umocněno poskytnutým protiplněním. Z provedených důkazů prý jednoznačně vyplynulo, že se desítky Romů v různých volebních okrscích doporučením Adama Adámka řídily a stěžovatele volily. Nečinily tak ze svého svobodného a nezávislého rozhodnutí, nýbrž proto, že jim to Adam Adámek doporučil a za účast ve volbách slíbil zábavu a pohoštění zdarma. Taková situace byla podle krajského soudu nepřipustnou volební korupcí, neboť voliči volili konkrétního kandidáta jen proto, aby se dostali na zábavu s pohoštěním zadarmo. Právě takový „obchodně tržní způsob“ vedení voleb Ústavní soud zapovídá. Šlo tak prý o situaci odlišnou od stěžovatelem zmíněného doporučení žokeje Váni v televizi, neboť jeho doporučení nemohlo být žádnou skupinou voličů vnímáno jako závazné a už vůbec s ním nebylo spojeno žádné protiplnění v případě, že se voliči budou jeho doporučením řídit.

38. Krajský soud nesouhlasil ani s tvrzením o nevýznamném počtu problémových hlasů, a dle jeho názoru tomu bylo právě naopak. Zábava na „Musilce“ se účastnilo několik set osob, z nichž každá disponovala 35 hlasy. Drtivá většina těchto osob se tam dostala na základě náramku, který obdržela „za volby“. Mohlo tak jít o tisíce hlasů pro volební stranu č. 1. Pokud by pak byl správný předpoklad Adama Adámka, že se zábavy účastnilo 600 osob, mohlo by v případě, že pouhá polovina z nich odevzdala řádně vyplněný hlasovací lístek s označením volební strany č. 1, jít o 10 500 hlasů pro volební stranu č. 1 (celkový zisk hlasů této strany byl cca 66 000 hlasů). Takový závěr je však v daném případě pouhou spekulací a nelze postavit najisto, o kolik hlasů získala volební strana č. 1 více v důsledku konání zábavy na „Musilce“. Krajský soud poukázal na své zjištění, že ke změně počtu získaných mandátů by postačovalo, pokud by tato volební strana obdržela o pouhých 700 hlasů méně. Z předložené volební dokumentace vyplynulo, že v okrscích č. 20006, 20009, 20010, 20011 a 20023 bylo odevzdáno 108 hlasovacích lístků, kde byl zaškrtnut toliko kandidát č. 1 ve volební straně č. 1, a 26 hlasovacích lístků, kde byla zaškrtnuta jak tato volební strana, tak její kandidát č. 1. S ohledem na skutečnost, že se taková kombinace v jiných okrscích nevyskytuje, jeví se prý jako velmi pravděpodobné, že jde o hlasovací lístky odevzdané některými z „nestandardně se chovajících“ voličů, kteří hovořili o tom, že hlas dají „jedničce“ či „starostovi Haklovi“ za zábavu na „Musilce“. Již tyto odevzdané hlasy jsou pak podle krajského soudu postačující k tomu, aby volební strana č. 1 přišla o svůj šestý mandát. Právě s ohledem na to, že nešlo zjistit, o kolik získala volební strana č. 1 více hlasů v důsledku konání zábavy na Musilce, nebylo možné některé odevzdané hlasy „nezapočítat“ a výsledky voleb toliko přepočítat, jak namítl v ústavní stížnosti stěžovatel.

39. Krajský soud setrval na svém závěru, že k uplácení voličů jako k právem zapovězenému jednání způsobitelnému ovlivnit výsledek voleb došlo, a to v takové míře, že je tu vysoká míra pravděpodobnosti hraničící s jistotou, že pokud by k tomuto jednání nedošlo, nebylo by Zastupitelstvo městské části Brno-sever zvoleno tak, jak bylo zvoleno. S ohledem na nálezh Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 57/10 prý nezbylo než vyslovit neplatnost voleb v celém volebním obvodu městské části Brno-sever.

40. Závěrem krajský soud vyjádřil přesvědčení, že jeho rozhodnutí nebylo v rozporu se stěžovatelem citovanými ustanoveními Ústavy ani Listiny, a navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

41. První vedlejší účastník – ANO 2011 – ve svém vyjádření předeslal, že stejně jako stěžovatelé považuje proběhlé volby v městské části za platné, napadené rozhodnutí krajského soudu za vadné, a připojil se proto k petitu navrhuji címu jeho zrušení. Současně se připojil ke stanovisku stěžovatelů, pokud tvrdili, že krajský soud přecenil míru intenzity ovlivnění voleb, že počet hlasů shledaných problémovými je v celkovém počtu hlasů nevýznamný, že krajský soud nedostatečně uvážil faktickou neopakovatelnost voleb a že do procesu voleb zasáhl intenzivněji, než bylo potřeba.

42. V části II vyjádření první vedlejší účastník uvedl, že nezpochybně je skutková zjištění krajského soudu v tom směru, že při volbách došlo k jednání, které je blíže specifikováno v odůvodnění jeho rozhodnutí, tedy že se druhý den voleb uskutečnila akce v kulturním středisku „Musilka“, na kterou byly zvány osoby odměnou za svou účast ve volbách a kde jim měla být nabízena možnost konzumace jídla a pití. Z pohledu vedlejšího účastníka ovšem krajský soud tato zjištění chybně vyhodnotil ve vztahu k možnosti zásahu do volebního procesu, neboť popsané skutečnosti porušení férovosti voleb vůbec neznamenaly. I kdyby ano, tak nikoliv v takové míře, aby bylo třeba opakovat volby v celém obvodu Městské části Brno-sever. Zásah krajského soudu, který zrušil volby v celém obvodu Městské části Brno-sever, byl neproporcionální závažnosti tvrzeného volebního deliktu. Navíc jednání jednoho kandidáta, resp. jednání ve prospěch jednoho kandidáta, vedlo ke zrušení mandátů dalších 34 úspěšných kandidátů, kteří se žádného pochybného jednání nedopustili. Napadené rozhodnutí dle přesvědčení vedlejšího účastníka vycházelo z chybného výkladu relevantních nálezů Ústavního soudu. Bylo-li napadené rozhodnutí krajského soudu zatíženo uvedenými nedostatky, jde podle vedlejšího účastníka o vážné narušení soutěže politických stran rozporné zejména s čl. 21 a 22 Listiny.

43. V části III. a) svého vyjádření první vedlejší účastník vyslovil přesvědčení, že krajský soud pochybil již v prvním bodě testu (existence protizákonnosti), přičemž nelze nic namítat proti tomu, že za východisko svých úvah vzal nálezh sp. zn. Pl. ÚS 57/10 ve věci komunálních voleb v Krupce, podle něhož je pojetí voleb obchodně tržním způsobem v hrubém

nesouladu s principy demokratického právního státu. Relevantní skutkové okolnosti obou případů byly však dle přesvědčení prvního vedlejšího účastníka zásadně odlišné.

44. V komunálních volbách v Krupce šlo o organizované svážení voličů do volebních místností za účelem volby konkrétní volební strany. Voličům byl distribuován jeden konkrétní volební lístek, bylo dohlíženo na jejich chování ve volebních místnostech a především organizátoři volbu konkrétní strany kontrolovali. Za to, a jen v případě odevzdání takto předpřipraveného volebního lístku, byla voličům vyplacena finanční odměna. Čili v tomto případě byla honorována pouze a jenom předem určená volba, přičemž konání voliče – splnění jeho slibu – bylo také kontrolováno. O svobodě volby v Krupce bylo proto skutečně možno vážně pochybovat.

45. Naproti tomu v komunálních volbách nyní posuzovaných nebylo zjištěno nic takového. Voliči byli příslibem volného vstupu na zábavu jen motivováni se voleb účastnit. Nikdo jejich rozhodování předem neomezil organizovanou manipulací s volebními lístky, ve volebních místnostech nebyli dozorováni. Vstup na zábavu nebyl podmíněn volbou konkrétního volebního subjektu či kandidáta a jeho volba ani nebyla kontrolována jako podmínka vybrání odměny. Podle přesvědčení vedlejšího účastníka z dokazování provedeného krajským soudem lze dovodit, že organizátor zábavy umožnil vstup voličům, bez ohledu na to, komu svůj hlas odevzdali, jen za účast ve volbách.

46. S krajským soudem, který jako problematickou shledal kombinaci odměny za účast ve volbách s doporučením volby konkrétního kandidáta osobou požívající autoritu, lze podle prvního vedlejšího účastníka souhlasit potud, že tyto faktory vůli voličů ovlivnily, ale nikoliv již s tím, že ji korumpovaly, tedy ovlivnily způsobem zavrženíhodným a nepřijatelným. Rozdíl oproti situaci v Krupce, kde skutečně o korumpování voleb šlo, však byl evidentní, neboť tam organizátoři připravili volbu tak, aby volič nemohl volit jiné než předem vybrané kandidáty, takto provedená volba byla podmínkou peněžní odměny předávané bezprostředně po provedení volebního aktu, přičemž volič měl již zpočátku jasnou představu, co výměnou za ztrátu svobody volby získá.

47. Podle prvního vedlejšího účastníka to, jak krajský soud posuzoval faktor „doporučení volby kandidáta uznávanou autoritou“, odporovalo i samé podstatě voleb jako všeobecných (čl. 102 odst. 1 Ústavy a čl. 21 odst. 3 Listiny). Jsou-li komunální volby Ústavou konstruovány jako všeobecné, nese to v sobě samozřejmě riziko, že se voleb zúčastní řada voličů bez vlastního, vnitřně zdůvodněného názoru a přesvědčení, koho volit. Pokud se voleb účastní, jejich rozhodnutí pak závisí na různých okolnostech, mezi nimi i na vlivu a názoru jimi respektované osoby. V nyní posuzovaném případě mohly sporné hlasy pocházet od voličů, kteří je sice dali s vidinou

bezplatné účasti na zábavě, ale i tak mohl být jejich hlas motivován přesvědčením, že doporučený kandidát to s nimi myslí dobře.

48. První vedlejší účastník poukázal na náleze Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 52/10 (N 56/60 SbNU 693) a dále uvedl, že pokud stěžovatel vedl kampaň způsobem popsaným v odůvodnění napadeného rozhodnutí krajského soudu, činil tak v mezích vymezených výše již citovaným náleze Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 73/04.

49. V části III. b) svého vyjádření první vedlejší účastník opětovně poukázal na náleze sp. zn. Pl. ÚS 52/10 a vyjádřil názor, že v dané věci by měl mít prioritu respekt k většinově projevované vůli voličů, tedy k právu voličů opírajícímu se o čl. 21 odst. 1 Listiny a tomu korespondujícímu právu zvolených kandidátů na výkon veřejné funkce podle čl. 21 odst. 4 Listiny, před ne příliš významným a navíc z pohledu zákona o volbách i sporně vyznívající závěrem krajského soudu o volebním deliktu spočívajícím v možném (dá se říci i poněkud spekulativním) ovlivnění volebního výsledku.

50. První vedlejší účastník dále uvedl, že pokud by i připustil neférovost voleb konaných ve dnech 10. až 11. 10. 2014, tak opakované volby by byly neférové daleko více. Zákon o volbách přitom nabízí i jiné možnosti, jak se vypořádat s volebními delikty (navíc pokud tyto nejsou celoplošného charakteru, ale týkají se pouze konkrétních volebních okrsků), než opakovat celé volby. Ustanovení § 60 odst. 2 zákona o volbách umožňuje opakování hlasování, které by se konalo pouze v dotčených volebních okrscích.

51. Podle prvního vedlejšího účastníka nelze přehlédnout, že dle zjištění krajského soudu mohlo dojít k popsanému ovlivnění některých voličů jen v pouhých pěti z celkového počtu 45 volebních okrsků nacházejících se v městské části Brno-sever. Toto ovlivnění bylo dle názoru prvního vedlejšího účastníka natolik marginální, že nemohlo vést ke zrušení voleb v celém obvodu městské části. Není možné v této souvislosti rovněž pominout, že volební účast byla právě v těchto volebních okrscích výrazně nižší, než byl průměr celé městské části.

52. První vedlejší účastník opětovně poukázal na již citovaný náleze sp. zn. Pl. ÚS 73/04, v němž Ústavní soud položil důraz na požadavek přiměřenosti zásahu do výkonu volebního práva. Krajský soud sice na výklad obsažený v citovaném náleze poukázal, pominul však zásadní odlišnost, která tento odkaz značně problematizuje, neboť v Krupce se volební vada dotkla více než čtvrtiny okrsků, zatímco v daném případě šlo o pouhou devítinu okrsků, a tudíž v celkovém množství hlasů o nepatrný zlomek.

53. Závěrem první vedlejší účastník navrhl, aby Ústavní soud ústavním stížností vyhověl a napadené usnesení krajského soudu zrušil.

54. Sdružení občanů Lesné, jako druhý vedlejší účastník, ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedlo, že se plně ztotožňuje s výrokem napadeného rozhodnutí krajského soudu i se závěry, k nimž v tomto rozhodnutí krajský

soud dospěl, a navrholo, aby Ústavní soud toto rozhodnutí jako ústavně konformní a věcně i procesně správné potvrdil a návrhy stěžovatelů v celém rozsahu zamítl.

55. Podle přesvědčení druhého vedlejšího účastníka krajský soud rozhodl v souladu s nálezem sp. zn. Pl. ÚS 57/10. Problematika volební korupce se týká malých i velkých obvodů a není náhoda, že se tato nezákonnost vyskytuje téměř výlučně u voleb do obecních zastupitelstev. Nezákonné jednání souvisí se znalostí místní situace, aktuální dispozicí finančními prostředky, existencí užších sociálních vazeb a efektivní možností poskytnout protiplnění adresnému okruhu subjektů. Veškeré v minulosti posuzované případy (zejména Český Těšín, Kadaň, Krupka, Roudnice nad Labem) vykazovaly podobné znaky jednání jako korupce na severu Brna a nelze je bagatelizovat, neboť tím se tento postup legitimizuje a jsou napadány samotné principy fungování demokratického právního státu a legitimita státní moci.

56. Podle druhého vedlejšího účastníka volební soudnictví pojem korupce chápe v širším smyslu. Nejde pouze o prokázanou finanční újmu za poskytnutý hlas, ale v širším smyslu jde o jakoukoliv účelovou změnu vůle voliče (včetně závazného doporučení) spojenou s protiplněním poskytnutým adresnému okruhu subjektů a možností kontroly plnění. Tento obchodně volební mechanismus je složitě prokazatelný a není náhoda, že se v současnosti toto nezákonné jednání obvykle zaměřuje na cílovou skupinu voličů, která by jinak k volbám vůbec nepřišla. Taková „volební kampaň a hlasovací proces“ pak není demokratickým soubojem volebních programů vůči neurčitému okruhu voličů, ale pouze pragmatickým obchodním vztahem. Tento tržně volební vztah již několikrát odsoudil i Ústavní soud pro porušení základních principů voleb deklarovaných v čl. 5 Ústavy a čl. 21 Listiny.

57. Závěrem druhý vedlejší účastník navrhl, aby Ústavní soud potvrdil rozhodnutí krajského soudu jako ústavně konformní a věcně i procesně správné a návrhy stěžovatelů v celém rozsahu zamítl.

58. Mgr. Petr Hladík, jako třetí vedlejší účastník, v části II vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že se zcela ztotožňuje se závěry krajského soudu obsaženými v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí. Poukázal na nálezh sp. zn. Pl. ÚS 57/10, z něhož nijak nevyplývá, že by se měl vztahovat pouze na „menší obce“.

59. Podle třetího vedlejšího účastníka stěžovatelé srovnávají nesrovnatelné, když tvrdí, že na situaci lze hledět stejně jako na jinak běžné konání předvolebních kulturních akcí v rámci předvolební kampaně za účelem přesvědčování voličů o tom, koho mají volit. S tímto názorem třetí vedlejší účastník nesouhlasí, neboť povolební akce již není předvolební kampaní, nikoho tedy již nemá o ničem přesvědčit. Povolební akce byla zjevně urč-

na těch, kteří již splnili svoji volební roli, tj. splnili účel sledovaný volebními manipulátory. Náramek byl jasným rozpoznávacím prostředkem k oddělení těch, co si „zaslouží“ zábavu a pohoštění zdarma, od těch ostatních, kteří si pohostinnost nezaslouží. Volební doporučení manipulátorů, včetně předem slíbené povolební odměny, přitom nebyla jen obecná ve stylu: „občané, jděte k volbám“, nýbrž naopak zcela konkrétní, cílená, zaměřená na podporu konkrétních politických subjektů. Volební manipulátoři si velmi dobře ohlíželi, aby velké množství osob, které předem věděly o odměně po vykonání volby, dostalo konkrétní instrukci, koho volit. K tomu nepotřebovali být současně s konkrétním voličem za plentou. Podle třetího vedlejšího účastníka by nikdo neměl mít při přezkoumávání volební korupce prospěch z okolnosti, že volby jsou tajné (tj. že nikdo nesmí jít až za plentu s voličem) a že nikdo nemůže ověřit, jak konkrétní volič volil. Manipulace je možná i bez toho, že by dozorující manipulátor musel vkročit s voličem až za volební plentu (což je navíc v principu nepředstavitelné, protože by mu v tom jistě zabránila volební komise); k efektivní manipulaci postačuje i „doprovod“ voličů až k volební místnosti, zvláště jde-li o voliče náchylnější k manipulaci (viz zejména výpovědi svědků – volebních komisařů, že se velké množství takto „doprovázených“ voličů chovalo ve volebních místnostech dosti zmatečně, jako by ve volebních místnostech nikdy nebyli, a navíc deklarovali veřejně svoji volbu).

60. Třetí vedlejší účastník dále uvedl, že povolební konzumace či koncert by sám o sobě ještě nezákonný nebyl, pakliže by ovšem nebyl od samého počátku konstruován jako protihodnota voličům za konkrétně vykonanou volbu. Tato konkrétní protihodnota byla voličům známa dopředu, dle hesla: „my Vám dáme, když Vy nám dáte“, tedy „my Vám dáme až poté, co nám dáte nejprve Vy, protože kdybychom Vám dali předem my, nebyli bychom později již schopni Vás jakkoli přinutit, abyste se voleb vůbec zúčastnili, natožpak volili dle našich instrukcí“. V tomto případě bylo prý navíc prokázáno, že spousta voličů by volit vůbec nešla, kdyby si tím nezajistili zdarma účast na předem slíbeném pohoštění. Stěžovatelé nesprávně ztotožnili předvolební a povolební akce, ale podle třetího vedlejšího účastníka povolební akci nelze považovat za předvolební kampaň.

61. Třetí vedlejší účastník míní, že množstvím problematických hlasů nelze v žádném případě považovat za zanedbatelné. Z volebních výsledků ve volebních okrscích prý jasně vyplývá, že chování voličů bylo nestandardní, např. ve volebních okrscích č. 20006, 20009, 20010, 20011, 20023, kde v každém z nich se vyskytl enormně vysoký počet problematických hlasů. Podle třetího vedlejšího účastníka je nepřipustné, aby k závěru o legalnosti voleb bylo možno dospět jen proto, že se nepodařilo zcela exaktně prokázat přesný počet zmanipulovaných hlasů.

62. Podle třetího vedlejšího účastníka krajský soud správně konstatoval, že došlo k uplácení voličů při volbách v takové míře, že s pravděpodobností hraničící s jistotou by bez spáchání volební korupce nebylo Zastupitelstvo městské části Brno-sever zvoleno tak, jak bylo zvoleno, a proto nebylo jiné možnosti než s ohledem na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 57/10 vyslovit neplatnost voleb v celém volebním obvodu městské části Brno-sever.

63. Třetí vedlejší účastník dále uvedl, že informace o volební korupci ve volbách do volených orgánů městské části Brno-sever pronikly zejména prostřednictvím masových médií do široké veřejnosti. Bude-li tento případ zjevně volební korupce posvěcen jako právem aprobovaný, byl by to prý zároveň jasný signál směřující do řad veřejnosti, že podobné praktiky jsou zcela beztrestné a dovolené. Demokracie by prý v takovém případě utrpěla zásadní ránu, neboť lze oprávněně očekávat, že by se to negativně odrazilo na již tak „nizkém kreditu veřejnosti, pokud jde o vnímání smyslu voleb a možnosti svým hlasem něco změnit“.

64. Závěrem třetí vedlejší účastník navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnosti zamítl, jelikož napadené usnesení Krajského soudu v Brně není v rozporu Ústavou České republiky ani s Listinou základních práv a svobod.

IV/2 Zápisy okrskových volebních komisí o průběhu a výsledku voleb

65. Ústavní soud z vyžádaných zápisů o průběhu a výsledku hlasování v městském obvodu Brno-sever ve dnech 10. až 11. 10. 2014 ve volebních okrscích č. 20005, 20006, 20007, 20008, 20009, 20010, 20011, 20012, 20025 a 20026 zjistil, že při hlasování a zjišťování výsledků hlasování nebyly žádné z těchto okrskových komisí podány jakékoli stížnosti nebo oznámení.

V. Aktivní legitimace stěžovatelů, účastníci řízení a vedlejší účastníci řízení

66. Ústavní soud připomíná, že ačkoliv se projednávaná věc týká komunálních voleb a volebního soudnictví, návrhy stěžovatelů jsou především ústavními stížnostmi podle čl. 87 odst. 1 písm. d), resp. c) Ústavy (§ 72 a násl. zákona o Ústavním soudu), jejichž účelem je ochrana před zásahem orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod fyzických nebo právnických osob, resp. do práva územního samosprávného celku na samosprávu.

67. Ústavní stížnosti tudíž nejsou opravným prostředkem určeným pro přezkum volebního výsledku podle čl. 87 odst. 1 písm. e) Ústavy (§ 85 a násl. zákona o Ústavním soudu), který se vztahuje pouze k volbě poslance či senátora. Oba zmíněné typy řízení se od sebe odlišují jak podstatou otázky přezkoumávané Ústavním soudem, tak i procesními podmínkami,

jakými mohou být lhůty pro podání návrhu, aktivní legitimace, vymezení okruhu účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení apod. Odlišný účel obou typů řízení však není na překážku použití obecných právních závěrů Ústavního soudu vyjádřených v jeho dřívější čistě volební judikatuře [srov. náleze ze dne 12. 12. 2006 sp. zn. I. ÚS 768/06 (N 224/43 SbNU 505), body 37 a 38, dostupný též, stejně jako ostatní zde uvedená rozhodnutí Ústavního soudu, na <http://nalus.usoud.cz>].

68. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnosti stěžovatelů Ing. Rostislava Hakla a statutárního města Brna, městské části Brno-sever, byly podány včas oprávněnými stěžovateli a Ústavní soud je k jejich projednání příslušný.

69. Všichni stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

70. Rada městské části Brno-sever ve společné ústavní stížnosti uvedla, že je orgánem městské části Brno-sever a že zneplatněním voleb bylo dotčeno její ústavně zaručené právo na samosprávu. Ústavní stížnost podala prý společně s městskou částí Brno-sever z důvodu procesní opatrnosti. Ústavní soud v tomto případě shledal nedostatek aktivní legitimace této stěžovatelky.

71. Rada městské části není oprávněna podat svým jménem tzv. komunální ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. c) Ústavy, resp. § 72 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu, neboť rada není nositelem ústavně zaručeného práva na samosprávu; tím je pouze územní společenství občanů městské části Brno-sever. Při striktním výkladu podmínek aktivní legitimace k podání komunální ústavní stížnosti je možno dojít k závěru, že tuto ústavní stížnost by bylo možno odmítnout podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu, neboť jde o návrh podaný někým zjevně neoprávněným.

72. Ústavní soud se přípisem ze dne 10. 12. 2014 obrátil též na další volební strany, jejichž kandidátní listina byla zaregistrována pro volby do Zastupitelstva městské části Brno-sever a které byly účastníky řízení před krajským soudem, tj. na Českou stranu sociálně demokratickou, politické hnutí Starostové a nezávislí, Křesťanskou a demokratickou unii - Československou stranu lidovou, hnutí „A CO BRNO?“ Společně pro Brno-sever, Komunistickou stranu Čech a Moravy, Stranu svobodných občanů, Stranu zelených, stranu TOP 09, Dělnickou stranu sociální spravedlnosti - Pořádek a bezpečí v Brně-sever, Občanskou demokratickou stranu. Všem těmto subjektům byly doručeny ústavní stížnosti s poučením, že se k nim mohou vyjádřit; žádný z těchto subjektů se nijak nevyjádřil a nedal najevo svůj zájem o účast na řízení o ústavní stížnosti, z čehož lze usoudit, že se všichni svého práva na účastenství vzdali.

VI. Relevantní zákonná ustanovení

73. Základním právním předpisem upravujícím přípravu, průběh a soudní přezkum voleb do zastupitelstev obcí je zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Klíčovými ustanoveními upravujícími soudní přezkum platnosti hlasování a platnosti voleb jsou následující ustanovení zákona o volbách:

§ 16

Okresková volební komise

- a) dbá o pořádek ve volební místnosti,
- b) zajišťuje a dozírá na průběh hlasování,
- c) sčítá hlasy a vyhotovuje zápis o průběhu a výsledku hlasování,
- d) odevzdává volební dokumentaci do úschovy obecnímu úřadu s výjimkou jednoho stejnopisu zápisu o průběhu a výsledku hlasování.

§ 30

Volební kampaň

(1) Pro volební kampaň starosta může vyhradit plochu pro vylepení volebních plakátů, a to nejméně 10 dnů přede dnem voleb. Možnost jejího využívání musí odpovídat zásadě rovnosti kandidujících volebních stran.

(2) V době počínající třetím dnem přede dnem voleb a končící ukončením hlasování nesmějí být žádným způsobem zveřejňovány výsledky předvolebních a volebních průzkumů.

(3) Ve dny voleb je zakázána volební agitace a propagace pro volební strany i nezávislé kandidáty v objektu, v němž je umístěna volební místnost, a v jeho bezprostředním okolí.

§ 33

Zásady hlasování

(1) Každý volič hlasuje osobně. Zastoupení není přípustné.

(2) Voliči předstupují před okreskovou volební komisí a hlasují v pořadí, v jakém se dostavili do volební místnosti.

(3) Volič po příchodu do volební místnosti prokáže svou totožnost a státní občanství České republiky, popřípadě státní občanství státu, jehož občané jsou oprávněni volit na území České republiky. Totožnost a státní občanství prokáže volič občanským průkazem nebo cestovním pasem České republiky, jde-li o cizince, průkazem o povolení k pobytu. Po záznamu ve výpisu ze seznamu obdrží od okreskové volební komise úřední obálku. Na žádost voliče mu okresková volební komise dodá za chybějící nebo jinak označený hlasovací lístek jiný.

(4) Voliče, který není zapsán ve výpisu ze seznamu a který prokáže své právo hlasovat ve volebním okrsku, okrsková volební komise dopíše do výpisu ze seznamu dodatečně a umožní mu hlasování.

(5) Neprokáže-li volič svou totožnost a státní občanství České republiky, popřípadě státní občanství státu, jehož občané jsou oprávněni volit na území České republiky, nebude mu hlasování umožněno.

(6) V prostoru určeném pro úpravu hlasovacích lístků nesmí být nikdo přítomen zároveň s voličem, a to ani člen okrskové volební komise. Volič, který nemůže sám upravit hlasovací lístek pro tělesnou vadu nebo proto, že nemůže číst nebo psát, si může vzít s sebou do prostoru určeného pro úpravu hlasovacích lístků jiného voliče, nikoli však člena okrskové volební komise, aby za něj hlasovací lístek upravil a vložil do úřední obálky.

(7) Volič může požádat ze závažných, zejména zdravotních, důvodů obecní úřad a v den voleb okrskovou volební komisí o to, aby mohl hlasovat mimo volební místnost, a to pouze v územním obvodu volebního okrsku, pro který byla okrsková volební komise zřízena. V takovém případě okrsková volební komise vyšle k voliči 2 své členy s přenosnou volební schránkou, úřední obálkou a hlasovacími lístky. Při hlasování postupují členové okrskové volební komise tak, aby byla zachována tajnost hlasování.

§ 34

Způsob hlasování

(1) Po obdržení hlasovacích lístků a úřední obálky vstoupí volič do prostoru určeného k úpravě hlasovacích lístků (§ 31 odst. 3).

(2) Volič může volit nejvýše tolik kandidátů, kolik členů zastupitelstva obce má být zvoleno.

(3) Volič může na hlasovacím lístku označit v rámečku před jménem kandidáta křížkem toho kandidáta, pro kterého hlasuje, a to v kterémkoliv ze sloupců, v nichž jsou uvedeni kandidáti jednotlivých volebních stran.

(4) Volič může na hlasovacím lístku označit křížkem ve čtverečku v záhlaví sloupce s kandidáty volební strany nejvýše jednu volební stranu. Zároveň může označit v rámečku před jménem kandidáta křížkem další kandidáty, pro které hlasuje, a to v libovolných samostatných sloupcích, ve kterých jsou uvedeny ostatní volební strany. Takto volí předně jednotlivě označené kandidáty, dále tolik kandidátů označené volební strany, kolik činí rozdíl počtu členů zastupitelstva, kteří mají být zvoleni, a označených jednotlivých kandidátů, a to v pořadí, v němž jsou kandidáti označené volební strany uvedeni v jejím sloupci.

(5) Po úpravě hlasovacího lístku podle odstavců 3 a 4 jej volič vloží do úřední obálky, kterou obdržel od okrskové volební komise. V územně členěných statutárních městech a v hlavním městě Praze volič vloží hlasovací lístek pro volby do zastupitelstva územně členěného statutárního

města nebo do Zastupitelstva hlavního města Prahy a hlasovací lístek pro volby do zastupitelstva městského obvodu nebo městské části do jedné úřední obálky.

(6) Volič po opuštění prostoru určeného pro úpravu hlasovacích lístků vloží úřední obálku před okrskovou volební komisí do volební schránky. Voliči, který se neodebral do tohoto prostoru, komise hlasování neumožní.

§ 41

Posuzování hlasovacích lístků

(1) Neplatný je hlasovací lístek, který není na předepsaném tiskopise.

(2) Hlas voliče je neplatný,

a) jestliže neoznačil na hlasovacím lístku ani volební stranu, ani žádného kandidáta,

b) označil-li na hlasovacím lístku křížkem ve čtverečku v záhlaví sloupce volební strany více než jednu volební stranu,

c) označil-li na hlasovacím lístku křížkem v rámečku před jménem kandidáta více kandidátů, než má být voleno členů zastupitelstva obce, bez ohledu na to, že kandidát se kandidatury vzdal nebo byla jeho kandidatura odvolána,

d) jestliže hlasovací lístek nebyl vložen do úřední obálky,

e) jestliže je hlasovací lístek přerazen,

f) je-li v úřední obálce několik hlasovacích lístků do téhož zastupitelstva obce.

(3) Je-li na hlasovacím lístku označena volební strana křížkem ve čtverečku v záhlaví jejího sloupce a současně jsou označeni kandidáti této volební strany křížkem v rámečku před svým jménem, k označení kandidátů se nepřihlíží.

(4) Poškození nebo přeložení hlasovacího lístku nemá vliv na jeho platnost, pokud jsou z něho patrné potřebné údaje. K jiným než zákonem stanoveným úpravám hlasovacího lístku se nepřihlíží.

(5) Platnost hlasovacího lístku potvrdí s konečnou platností okrsková volební komise.

Soudní přezkum

§ 60

(1) Podáním návrhu na neplatnost hlasování, na neplatnost voleb nebo na neplatnost volby kandidáta se může domáhat ochrany u soudu každá osoba zapsaná do seznamu ve volebním okrsku, kde byl člen zastupitelstva obce volen, jakož i každá volební strana, jejíž kandidátní listina byla zaregistrována pro volby do tohoto zastupitelstva, (dále jen „navrhovatel“). Návrh je třeba podat nejpozději 10 dnů po vyhlášení výsledků voleb do zastupitelstev obcí Státní volební komisí.

(2) Návrh na neplatnost hlasování může podat navrhovatel, má-li za to, že byla porušena ustanovení tohoto zákona způsobem, který mohl ovlivnit výsledky hlasování.

(3) Návrh na neplatnost voleb může podat navrhovatel, má-li za to, že byla porušena ustanovení tohoto zákona způsobem, který mohl ovlivnit výsledky voleb.

(4) Návrh na neplatnost volby kandidáta může podat navrhovatel, má-li za to, že byla porušena ustanovení tohoto zákona způsobem, který mohl ovlivnit výsledek volby tohoto kandidáta.

74. Následky rozhodnutí o neplatnosti voleb konkretizuje ustanovení § 54 odst. 1 písm. a) a odst. 2 volebního zákona, jež zní:

§ 54

Dodatečné volby, opakované volby a opakované hlasování

(1) Ke zvolení zastupitelstva obce nedojde, jestliže

a) soud shledá oprávněným návrh na neplatnost hlasování nebo na neplatnost voleb (§ 60),

...

(2) Nedošlo-li ke zvolení zastupitelstva obce podle odstavce 1 písm. a), vyhlásí opakované volby nebo opakované hlasování ministr vnitra do 30 dnů poté, kdy mu bylo oznámeno usnesení soudu.

75. Obecným procesním předpisem je pro řízení o neplatnosti voleb zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, jehož relevantní ustanovení znějí:

§ 90

Neplatnost voleb a hlasování

(1) Za podmínek stanovených zvláštními zákony může se občan, politická strana nebo nezávislý kandidát anebo sdružení nezávislých kandidátů a sdružení politických stran nebo politických hnutí a nezávislých kandidátů návrhem domáhat rozhodnutí soudu o neplatnosti voleb nebo neplatnosti hlasování anebo neplatnosti volby kandidáta.

(2) Účastníky jsou navrhovatel, příslušný volební orgán a ten, jehož volba byla napadena.

(3) Soud rozhodne usnesením, a to do dvaceti dnů poté, kdy návrh došel soudu. Jednání není třeba nařizovat.

VII. Posouzení Ústavním soudem

VII/1 Relevantní ústavněprávní předpisy

76. Ústavní soud podstatu ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Rostislava Hakla shledal především v tvrzení o porušení základního práva na přístup k voleným funkcím zaručeného v čl. 21 odst. 4 Listiny, jenž zní:

Čl. 21

...

(4) Občané mají za rovných podmínek přístup k voleným a jiným veřejným funkcím.

77. Je zakotveno též v čl. 25 písm. b) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, jenž zní:

Čl. 25

Každý občan má právo a možnost, bez jakýchkoli rozdílů uvedených v článku 2 a bez neodůvodněných omezení:

...

b) volit a být volen v pravidelných volbách, jež se budou konat na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva, tajným hlasováním a bezpečujícím svobodu hlasování;

...

78. Podstatu projednatelné části ústavní stížnosti statutárního města Brna, městské části Brno-sever, Ústavní soud shledal v tvrzení, že napadeným rozhodnutím krajského soudu bylo porušeno ústavní právo na územní samosprávu zaručené územním samosprávným celkům v hlavě sedmé Ústavy, zejména v čl. 101 odst. 1 ve spojení s čl. 100 odst. 1 a čl. 8 Ústavy a na jeho nerušený výkon v souladu s čl. 101 odst. 4 Ústavy. Ústavní soud neakceptoval tvrzení tohoto stěžovatele o porušení čl. 21 Listiny, neboť je zjevné, že citované ustanovení zaručuje (snad jen s výjimkou jeho druhého odstavce) veřejně subjektivní základní právo na svobodné volby občanům, nikoliv též územním samosprávným celkům, natož orgánům územní samosprávy.

VII/2 Judikatura Ústavního soudu k článkům 21 a 22 Listiny

79. V nálezu ze dne 15. 10. 1996 sp. zn. IV. ÚS 275/96 (N 104/6 SbNU 249) Ústavní soud vyslovil, že základním interpretačním pravidlem pro zákony blíže upravující výkon politických práv, je čl. 22 Listiny, dle něhož každý orgán aplikující právo je povinen vykládat a používat zákonnou úpravu tak, aby byla umožněna a chráněna svobodná soutěž politických sil v de-

mokratické společnosti. To vyžaduje, aby ustanovení zákonů o volbách byla vykládána a používána ve prospěch jejich účelu a smyslu. Účel a smysl zákona však nelze hledat jen v jeho slovech a větách. V zákoně jsou a musí vždy být obsaženy i principy uznávané demokratickými právními státy. Jestliže je tedy účelem zákonů o volbách realizovat a blíže upravit základní politické právo volit a být volen, pak jejich ustanovení musí vždy být vykládána k tomuto právu vstřícně – tedy tak, aby pokud možno bylo umožněno volit či být volen, a ne naopak. Kromě tohoto speciálního interpretačního pravidla pro práva politická nutno přihlídnout i k ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny, které stanoví, že při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu.

80. Podle nálezu ze dne 26. 1. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 73/04 (N 17/36 SbNU 185; 140/2005 Sb.) ze zásady, že lid je zdrojem veškeré státní moci, a mimo jiné se v této roli podílí na jejím ustanovování cestou svobodných a demokratických voleb, plyne pro procesní úpravu volebního soudnictví a postup v takovém řízení vyvratitelná domněnka, že volební výsledek odpovídá vůli voličů. Předložit důkazy k jejímu vyvrácení je povinností toho, kdo volební pochybení namítá.

81. Zákonná úprava volebního soudnictví nezná absolutní vady volebního řízení (tzv. absolutní zmatky volebního řízení), tj. takové porušení ustanovení volebního předpisu, které by mělo za následek automatické zrušení voleb, volby kandidáta nebo hlasování. Všechny možné vady a pochybení je v tomto smyslu třeba považovat za relativní a jejich význam je třeba poměřovat jejich dopadem na výsledek voleb do zastupitelského orgánu jako takového nebo na výsledek volby konkrétního kandidáta, popř. na výsledek hlasování, a to podle principu proporcionality.

82. Volební zákon v ustanovení § 60 odst. 3 možné volební vady zužuje na porušení ustanovení tohoto zákona „způsobem, který mohl ovlivnit výsledky voleb“. Soudní přezkum voleb je založen na ústavním principu ochrany rozhodnutí, které vzešlo z vůle většiny, vyjádřené svobodným rozhodováním a respektujícím práva menšiny (čl. 6 Ústavy), jak v jiné souvislosti Ústavní soud vyjádřil v nálezu ze dne 2. 10. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 5/02 (N 117/28 SbNU 25; 476/2002 Sb.) Úprava soudního přezkumu voleb je přitom alternativně založena na předpokladu objektivní příčinné souvislosti mezi volební vadou a složením zastupitelského sboru nebo alespoň možné příčinné souvislosti (princip potenciální kauzality ve volebním soudnictví). Tuto možnou příčinnou souvislost je však třeba vykládat nikoli jako pouhou abstraktní možnost. Z čl. 21 odst. 4 Listiny lze dovodit právo zvoleného kandidáta na nerušený výkon funkce po stanovené časové období [srov. náleze ze dne 10. 1. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 30/95 (N 3/5 SbNU 17; 31/1996 Sb.), který zdůraznil právo kandidátů v případě zvolení tyto funkce bez překážek vykonávat]. Z toho je třeba dovodit, že rozhodnutí voličů jako suveréna

může soudní moc změnit jen ve výjimečných případech, kdy vady volebního procesu způsobily nebo mohly prokazatelně způsobit, že by voliči rozhodli jinak a byl by zvolen jiný kandidát.

83. Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 73/04 připomněl, že volební kampaň je jedním z aspektů hodnocení řádně prováděných svobodných a demokratických voleb. Pokud jde o její zákonné limity, volební zákon volební kampaň výslovně zmiňuje v § 30, aniž by podrobněji vymezoval její obsah. Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 73/04 akceptoval názor bývalého volebního soudu (zákon č. 125/1920 Sb., o volebním soudě) vyslovený v jeho nálezu ze dne 23. 4. 1926 (Sbírka zásadních rozhodnutí a usnesení volebního soudu. IV. díl, Praha 1928, č. 183, s. 58), dle něhož požadovaným „vážným porušením svobody a čistoty voleb je ovšem i nepřipustná agitace, která se zvrhá v teror, jímž činí se fyzický a psychický nátlak na volné rozhodnutí voličů tou měrou, že ani tajnost volby není s to, aby svobodné rozhodnutí voličovo zabezpečila. Nepřestoupila-li však agitace tyto hranice, nelze v ní ... spatřovati porušení svobody a čistoty voleb, byť i vycházela od osob úředních.“

84. V nálezu ze dne 18. 1. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 57/10 (N 2/60 SbNU 11) ve věci komunálních voleb v Krupce Ústavní soud v bodě 33 konstatoval, že rozhodnutí voličů jako suveréna může soudní moc změnit jen ve výjimečných případech, kdy vady volebního procesu způsobily, nebo mohly prokazatelně způsobit, že by voliči rozhodli jinak a byl by zvolen jiný kandidát. Podstatné však je, že zrušení voleb nelze brát jako trest za porušení volebních předpisů, nýbrž jako prostředek k zajištění legitimacy zvoleného orgánu. V této souvislosti je třeba rovněž zdůraznit, že v mezidobí bylo jako reakce na obecní volby v roce 2010 novelizováno zákonem č. 330/2011 Sb. ustanovení § 351 trestního zákoníku, podle něhož je nyní trestné to, že někdo „jinému nebo pro jiného v souvislosti s výkonem volebního práva nebo hlasovacího práva v referendu poskytne, nabídne nebo slíbí finanční, majetkový nebo jiný obdobný prospěch, aby volil nebo hlasoval v rozporu s nezávislým vyjádřením své vůle“. V tomto ohledu již proto není stejná právní situace jako v době, kdy státní moc takovou možnost postihovat volební delikty tohoto druhu neměla.

85. V bodech 34 a násl. citovaného nálezu Ústavní soud konkretizoval obsah obecného ustanovení § 60 odst. 3 volebního zákona a uvedl, že tzv. „obchodně tržní způsob“ vedení volební kampaně je v extrémním a hrubém nesouladu s principy demokratického právního státu, v důsledku čehož při testu proporcionality bez jakékoliv pochybnosti převažuje zájem na ochraně demokratického právního státu nad požadavkem minimalizace zásahu do výsledku voleb, a to i v případech, že by dokazováním v řízení před volebním soudem nebyla zjištěna objektivní příčinná souvislost mezi volební vadou a složením zastupitelského sboru nebo alespoň možná pří-

činná souvislost. Předmětem pochybností by se takto nepřímou staly rovněž legitimita a dobré jméno zvoleného orgánu. Závěr, že obchodně tržní pojetí voleb je sice nečestné, není však protizákonné, neobstojí ani v rovině podústavního práva. Argument, že podplácení není zákonem o volbách do zastupitelstev obcí (na rozdíl od voleb do Parlamentu České republiky) explicitně uvedeno jako skutková podstata porušení volebního zákona, nemůže obstát. Smyslem voleb do obecního zastupitelstva není dražba funkcí v obecní samosprávě, ale vyjádření nezávislé vůle voličů při výběru kandidátů. Vůle voliče, který je zkorumpován, není nezávislá.

86. V nález ze dne 29. 3. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 52/10 (N 56/60 SbNU 693) v bodě 44 Ústavní soud uvedl: „... je namístě v obecné rovině uvést, že volební soudnictví je do značné míry odvětvím specifickým. Ať už na celostátní úrovni, či na úrovni redukované na územní samosprávný celek je soudem ... přezkoumávána vůle a z ní vzešlé rozhodnutí voličů ... S výjimkou nejzávažnějších pochybení v proceduře proto státní moc, reprezentovaná zde volebními soudy, musí zachovávat zdrženlivost ve své ingerenci a vyvarovat se aktivismu. Nelze pominout fakt, že v samotném institutu voleb se projevuje ‚samoočištný‘ efekt, tedy že se v pravidelných termínech opakují, a již volby následující mohou přinést změnu a nápravu, o níž se postarají sami voliči. Dále nelze pominout, že Ústavní soud je orgánem ochrany ústavnosti. Nemůže tedy hodnotit výsledek voleb optikou toho, že proběhly podle pravidel, která se mu nejeví jako nejlepší. Zajímá ho, zda byly dodrženy pokyny ústavodárce, tedy zda ve volbách rozhodla vůle většiny při respektování menšiny a zda nebyla účelovými kroky předem deformována vůle voličů a rovnost jejich hlasů. Konečně je zde také silný zájem na kontinuitě činnosti zvoleného zastupitelského orgánu a jistotě voličů, resp. obyvatel. Z toho pramení zvláštní požadavek na rychlost volebního přezkumu.“

87. V bodě 78 posledně citovaného nálezu pak Ústavní soud konstatoval, že „... je žádoucí, aby volební soudy zachovávaly zdrženlivost při revizi výsledků voleb. Ústavní soud jako orgán ochrany ústavnosti dbá výhradně na to, aby při volbách byly dodrženy ústavní principy ... Jakékoliv rozhodnutí Ústavního soudu ve věcech volební materie nelze chápat jako eventuelní potvrzení či odmítnutí politického výsledku voleb, nýbrž toliko ve volebnětechnické rovině řádného rozdělení mandátů v souladu s ústavními principy.“

88. V usnesení ze dne 10. 5. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 4/11 Ústavní soud výklad ustanovení § 60 odst. 3 volebního zákona dále zpřesnil a uvedl, že je již překonán restriktivní výklad v tom smyslu, že úspěšnost návrhu na neplatnost voleb (nebo na neplatnost hlasování nebo na neplatnost volby kandidáta) je podmíněna porušením příslušného volebního zákona a žádného jiného obecně závazného právního předpisu. Ústavní soud zde akceptoval usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 7. 2006 č. j.

Vol 36/2006-22 (dostupné na <http://www.nssoud.cz>), podle něhož je soud oprávněn v rámci své kompetence hodnotit též tvrzené porušení jiných právních předpisů než výhradně příslušného volebního zákona, a to v těch případech, kdy se z obsahového hlediska jedná o právní předpisy vážící se na volební proces, příp. se jedná o případy přímé aplikace ústavních norem bez jejich konkretizace v předpisech podústavního práva. To platí tím spíše, jsou-li takovými předpisy pravidla svobodné a volné soutěže politických sil a politických stran ve smyslu čl. 5 Ústavy a čl. 21 odst. 4 Listiny. V judikatuře je tak již vyřešena klíčová otázka rozhodování Ústavního soudu ve věcech voleb do obecních zastupitelstev, totiž zda lze za protiprávnost považovat i jiné protiprávní jednání než takové, které je výslovně zakázáno zákonem o volbách. Je třeba zdůraznit, že takováto protiprávnost sama o sobě ještě automaticky k neplatnosti hlasování vést nemůže a že je třeba provést všechny kroky potřebné ke konstatování takové neplatnosti. Vedení volebního boje „obchodně tržním“ způsobem sice samo o sobě nevede k prohlášení voleb a hlasování za neplatné, avšak představuje protiprávní jednání (jako každé jiné), které může volební výsledek ovlivnit takovým způsobem, že bude nutné volby nebo hlasování zopakovat.

VII/3 Judikatura Evropského soudu pro lidská práva k čl. 3 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

89. Základní právo na svobodné volby zaručuje též čl. 3 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), dle něhož Vysoké smluvní strany se zavazují konat v rozumných intervalech svobodné volby s tajným hlasováním za podmínek, které zajistí svobodné vyjádření názorů lidu při volbě zákonodárného sboru.

90. Ústavní soud je toho názoru, že hovoří-li čl. 3 Dodatkového protokolu výslovně jen o volbách do „zákonodárného sboru“, nelze z toho dovodit, že se vztahuje pouze a výlučně na celostátní parlamentní volby; obecné závěry ohledně obsahu práva na svobodné volby vyslovené v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) lze analogicky vztáhnout též na volby do zastupitelstev obcí. Význam komunálních voleb pro účinnou politickou demokracii je nesporný, a proto slovo „zákonodárný“ v citovaném článku nezbytně neznamená v poměrech České republiky pouze Poslaneckou sněmovnu či Senát, ale musí být vykládáno ve světle ústavní struktury státu plynoucí z čl. 99 a násl. Ústavy, zejména pak z čl. 104 odst. 3 Ústavy, dle něhož zastupitelstva mohou v mezích své působnosti vydávat obecně závazné vyhlášky. Z uvedeného Ústavní soud dovozuje, že čl. 3 Dodatkového protokolu k Úmluvě, potažmo obecné principy plynoucí z judikatury ESLP k citovanému článku, lze aplikovat i na volby do místních zastupitelstev (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 1. 7. 2004 ve věci *San-*

toro proti Itálii, stížnost č. 36681/97, § 50 a násl., rozsudek velkého senátu ze dne 18. 2. 1999 ve věci *Matthews proti Spojenému Království*, stížnost č. 28433/94, § 40, a rozsudek pléna ze dne 2. 3. 1987 ve věci *Mathieu-Mohin a Clerfayt proti Belgii*, stížnost č. 9267/81, § 53).

91. Obecné principy vyplývající z judikatury institucí Úmluvy formuloval ESLP v rozsudku velkého senátu ze dne 8. 7. 2008 ve věci *Yumak a Sadak proti Turecku*, stížnost č. 10226/03 (srov. § 105 a násl. citovaného rozsudku) následovně:

92. Ustanovení čl. 3 Dodatkového protokolu k Úmluvě zakotvuje princip účinné demokracie, v důsledku čehož má v systému Úmluvy prvořadý význam. Demokracie je základním prvkem „evropského veřejného pořádku“ a práva zaručená v citovaném článku jsou zásadní pro vytvoření a udržení základů účinné a smysluplné demokracie založené na panství práva. Základem každé demokracie jsou svobodné volby a svoboda projevu, v rámci ní pak zvláště svoboda politické diskuse.

93. Požadavek „svobodného vyjádření vůle lidu“ předpokládá absenci jakékoliv formy nátlaku při výběru jednoho nebo více kandidátů. Volič při své volbě nesmí být nadmíru nucen volit tu či onu stranu, resp. volič při výběru kandidátů či stran nesmí být žádnou formou donucován. Slovo „volba“ též znamená, že různým politickým stranám musí být zajištěna rozumná možnost prezentovat své kandidáty při volbách.

94. Znění čl. 3 Dodatkového protokolu je odlišné od dalších ustanovení Úmluvy a jejích protokolů zaručujících základní práva a svobody, neboť výslovně stanoví závazky smluvním stranám Úmluvy. ESLP však ve svých rozhodnutích již uvedl, že citovaný článek zaručuje též subjektivní individuální práva, včetně práva volit a práva být volen. Tato práva však nejsou absolutní, neboť citovaný článek vytváří smluvním státům prostor pro „implicitní omezení“ a dává jim možnost širokého uvážení.

95. Jelikož čl. 3 Dodatkového protokolu k Úmluvě není omezen specifickým seznamem „legitimních cílů“ vyjmenovaných v čl. 8 až 11 Úmluvy, smluvní státy mohou přihlížet i k cíli neobsaženému ve výjimkách z uvedených článků Úmluvy za předpokladu, že je v konkrétním případě prokázána slučitelnost tohoto cíle s principy právního státu a obecnými cíli Úmluvy. ESLP tudíž neaplikuje tradiční testy „nezbytnosti“ a „naléhavé společenské potřeby“ užívané v kontextu čl. 8 až 11 Úmluvy, ale při posuzování souladu s čl. 3 Dodatkového protokolu k Úmluvě se zaměřuje zpravidla na dvě kritéria: zda v konkrétním případě došlo ke svévoli nebo nedostatku proporcionality a zda omezení zasáhlo do svobodného vyjádření názorů lidu.

96. Je věcí ESLP v poslední instanci posoudit, zda požadavky čl. 3 Dodatkového protokolu k Úmluvě byly naplněny, a ubezpečit se, že dané omezení či zásah orgánu veřejné moci nezasáhly samotnou podstatu citovaným článkem zaručených práv a nezbavily je jejich účinnosti.

97. K případnému zásahu orgánu veřejné moci do Úmluvou zaručeného práva na svobodné volby může dojít jen při sledování legitimního cíle a za podmínky, že použité prostředky nebyly ve vztahu ke sledovanému cíli neproporcionální. Žádný zásah nesmí ohrozit svobodné vyjádření názorů lidu při volbě svých zástupců a musí odrážet, resp. nemařit snahu o zachování integrity a účinnosti volební procedury zaměřené na zjištění vůle lidu prostřednictvím všeobecných voleb. Jakýkoliv odklon od principu všeobecných voleb hrozí podryváním demokratické legitimacy zákonodárního sboru takto zvoleného a zákonů, které přijímá. Byla-li vůle lidu svobodně a demokraticky vyjádřena, žádné následující zásahy nemohou tento výběr zpochybnit, s výjimkou existence přesvědčivých důvodů v zájmu demokratického pořádku.

98. V rozsudku ze dne 26. 7. 2011 ve věci *Orujov proti Ázerbajdžánu*, stížnost č. 4508/06, ESLP připustil (§ 40 a násl.), že omezení obsažená ve volebních zákonech členských států Úmluvy a umožňující zrušení voleb, resp. diskvalifikaci kandidátů, mohou sledovat legitimní cíl zajistit rovné a spravedlivé podmínky pro všechny kandidáty ve volební kampani a ochranu svobodného vyjádření vůle, zejména pokud se někteří kandidáti uchýlí k neférovým nebo nezákonným prostředkům získání volební podpory ve volbách.

99. V tomto ohledu ESLP poznamenal, že zjištění, že kandidát se angažoval v neférových nebo nezákonných metodách volební kampaně, může mít vážné důsledky pro takového kandidáta, neboť může být vyloučen z volební soutěže. Jelikož však Úmluva garantuje účinný výkon individuálních volebních práv, ESLP současně poznamenal, že za účelem zabránit svévolné diskvalifikaci kandidátů by zákony členských států Úmluvy měly obsahovat i dostatečné záruky chránící kandidáty před zneužitím nebo před nedůvodným tvrzením o volebních vadách a že rozhodnutí o vyloučení musí být založeno na společném, relevantním a dostatečným důkazem takové vady.

100. V rozsudku ze dne 30. 9. 2010 ve věci *Kerimová proti Ázerbajdžánu*, stížnost č. 20799/06 (§ 46), ESLP vyjádřil pochyby, zda praxe nepřihlížet ke všem hlasům v celém volebním obvodu jen pro skutečnost, že k nepravdělnostem došlo jen v několika volebních okrscích, bez ohledu na rozsah volebních vad a jejich vliv na celkový volební výsledek ve volebním obvodu, může být nezbytně považována pro účely čl. 3 Dodatkového protokolu k Úmluvě za praxi sledující legitimní cíl.

101. V rozsudku ze dne 7. 2. 2008 ve věci *Kovach proti Ukrajině*, stížnost č. 39424/02 (§ 55 a násl.) ESLP členským státům Úmluvy přiznal široký prostor ohledně způsobu, jímž jsou výsledky voleb přezkoumány příslušnými národními orgány; nicméně dodal, že i přes tuto skutečnost nemůže

rezignovat na svoji povinnost v konečné instanci posoudit, zda daná rozhodnutí nebyla svévolná.

102. ESLP konstatoval, že některé národní úpravy přezkumu voleb neobsahují jasná ustanovení o přezkumu výsledků voleb, což zakládá potenciální riziko pro uplatňování volebních práv při interpretaci volebního zákona vnitrostátními orgány a vyvolává potřebu zvláštní opatrnosti z jejich strany.

VII/4 Aplikace obecných principů práva na svobodné volby na projednávanou věc

103. Stěžovatel Ing. Rostislav Hakl tvrdil, že zneplatnění voleb do zastupitelstva městské části bylo svévolné a protizákonné a ve svém důsledku porušilo jeho základní právo na přístup k voleným a jiným veřejným funkcím zaručené v čl. 21 odst. 4 Listiny. Stěžovatel statutární město Brno, městská část Brno-sever, tvrdí, že Krajský soud v Brně porušil jeho základní právo na výkon práva na samosprávu svobodně zvoleným zastupitelstvem zaručené čl. 101 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 100 odst. 1 a čl. 8 Ústavy, čímž rovněž porušil zákaz nezákonného státního zásahu do činnosti územního samosprávného celku zakotvený v čl. 101 odst. 4 Ústavy.

104. Ústavní soud ve světle námitek vznesených stěžovateli posoudil obsah napadeného rozhodnutí krajského soudu, obsah spisu Krajského soudu v Brně sp. zn. 67 A 13/2014 a vyjádření účastníků řízení a dospěl k závěru, že obě ústavní stížnosti jsou důvodné.

105. Žádný ze stěžovatelů nebo vedlejších účastníků nenamítal, že by krajský soud nesprávně zjistil skutkový stav; podle jejich tvrzení však krajský soud ze správně zjištěného skutkového stavu vyvodil extrémně nesprávné právní závěry a nepřihlédl k principům plynoucím z dosavadní judikatury Ústavního soudu k čl. 21 Listiny, resp. tyto principy na zjištěný skutkový stav nesprávně aplikoval.

106. Ústavní soud připomíná, že jeho kompetence ověřovat soulad rozhodnutí obecných soudů se zákonem je omezená a že není jeho úkolem tyto soudy nahrazovat v takových otázkách, jako je hodnocení důkazů nebo výklad podústavní normy. Nicméně pro účely dohledu nad slučitelností rozhodnutí volebního soudu s požadavky článků Ústavy, Listiny, Úmluvy či Paktu zaručujících základní právo na svobodné volby Ústavní soud musí napadené soudní rozhodnutí a postup jeho přijetí posoudit detailně a rozhodnout, zda se krajský soud nedopustil svévole.

107. Ústavní soud opakuje, že v projednávaném případě tvrzená protiústavnost rozhodnutí volebního soudu má spočívat v extrémně vadné aplikaci ustanovení § 60 odst. 3 zákona o volbách, dle něhož soud může vyslovit neplatnost voleb, má-li za to, že byla porušena ustanovení (tohoto) zákona způsobem, který mohl ovlivnit výsledky voleb.

108. Jelikož citované ustanovení § 60 odst. 3 zákona o volbách relevantní způsoby porušení zákona o volbách (natož ostatních zákonů) schopné ovlivnit výsledky voleb blíže nekonkretizuje, volební soud má relativně široké pole uvážení při posuzování zjištěných skutečností; toto uvážení však nesmí být svévolné, nýbrž musí respektovat ústavněprávní hlediska. Úkolem Ústavního soudu je pak posoudit, zda důvody diskvalifikace uplatněné soudem při zrušení voleb byly slučitelné s požadavkem právního státu, účinné politické demokracie a zda sledovaly legitimní cíl zajistit rovné a spravedlivé podmínky pro všechny kandidáty ve volební kampani a ochranu svobodného vyjádření vůle lidu ve volbách a též s mantinely vyslovenými v jeho výše zmíněné judikatuře i judikatuře Evropského soudu pro lidská práva k čl. 3 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

109. Jinak řečeno, vážnost ustanovení § 60 odst. 3 zákona o volbách a z toho plynoucí potenciální riziko pro výkon práva na svobodné volby volá po zvláštní opatrnosti při jeho aplikaci v konkrétním případě. Při rozhodování o neplatnosti volební soud nesmí překročit vymezené ústavní limity.

110. Úkolem Ústavního soudu je posoudit, zda v konkrétním případě nedošlo rozhodnutím volebního soudu ke svévoli nebo nedostatku proporcionality a zda zrušení voleb nezasáhlo do svobodného vyjádření názorů voličů, čímž by bylo zasaženo do samotné podstaty ústavně zaručených základních práv, neboť by tím byla zbavena účinnosti ve smyslu čl. 4 odst. 4 Listiny.

111. Žádný zásah nesmí ohrozit svobodné vyjádření názorů lidu při volbě jeho zástupců a musí odrážet, resp. nemařit snahu o zachování integrity a účinnosti volební procedury zaměřené na zjištění vůle lidu prostřednictvím všeobecných voleb. Jakýkoliv odklon od principu všeobecných voleb hrozí podryváním demokratické legitimacy obecního zastupitelstva takto zvoleného a aktů, které přijímá. Byla-li vůle lidu svobodně a demokraticky vyjádřena, žádné následující zásahy nemohou tento výběr zpochybnit, s výjimkou existence přesvědčivých důvodů v zájmu demokratického pořádku.

112. Ústavní soud uznává, že v projednávaném případě krajský soud sledoval legitimní cíl zajistit rovné a spravedlivé podmínky pro všechny kandidáty ve volební kampani a ochranu svobodného vyjádření vůle všech voličů v inkriminovaných volebních okrscích. Má však za to, že vadnou aplikací principů plynoucích zejména z rozhodnutí Ústavního soudu ve věcech sp. zn. Pl. ÚS 57/10 a sp. zn. Pl. ÚS 4/11 krajský soud nepřipustným a podstatným způsobem snížil hranici pro dovolený zásah soudu do výsledků voleb ve výše citovaných nálezech Ústavním soudem vymezenou.

113. Nelze totiž pominout a nevidět, že okolnosti, za nichž se konaly komunální volby v Krupce a komunální volby v městské části Brno-sever, byly výrazně a podstatně odlišné. Ve volbách v Krupce bylo prokázáno po-

jeti volební kampaně obchodně tržním způsobem, při existenci systému sofistikovaného ovlivňování vůle voličů reálnou korupcí této vůle nepřipustným uplácením voličů a jejich svážením do volebních místností za účelem hlasování pro konkrétní volební stranu, navíc hlasování zajištěného zpětnou vazbou založenou na kontrole, zda tito voliči skutečně jim určenou stranu zvolili.

114. Naproti tomu ve volbách v městské části Brno-sever existence obdobného systému korupce a nepřipustného nátlaku na vůli voličů prokázána nebyla. Ústavní soud má pochybnosti o tom, zda zjištěné skutkové okolnosti (slibování bezplatného vstupu a konzumace na „povolební party“) vůbec nějakou relevantní „nezákonnost“ mohly způsobit, zejména ve světle práva na svobodu projevu chráněného čl. 17 Listiny, resp. čl. 10 Úmluvy. Ve skutečnosti, že pan Adam Adámek některým voličům v některých volebních okrscích za účast ve volbách sliboval povolební zábavu a pohoštění a současně jim doporučil, koho mají volit, aniž na tyto osoby vyvíjel nějaký nátlak, nelze bez dalšího spatřovat nezákonnost, natož nezákonnost působící neplatnost voleb v celé městské části.

115. Závěry vyvozené krajským soudem jsou způsobivě vnést do systému komunálních voleb nežádoucí prvek právní nejistoty, neboť podobnému jednání třetích osob, které v projednávaném případě krajský soud vedlo ke zrušení voleb do Zastupitelstva městské části Brno-sever, nelze do budoucna efektivně bránit; ostatně nelze zastírat, že „slibování“ je mnohdy nedílnou či podstatnou součástí volební kampaně, aniž by zakládalo jakoukoliv relevantní nezákonnost vedoucí k „zatmění“ komunálních voleb a nutnosti jejich zrušení.

116. Ústavní soud je toho názoru, že v daném případě nešlo ani o „obchodně tržní způsob“ vedení volební kampaně, který ve svém nálezu ve věci komunálních voleb v Krupce označil za „extrémní a hrubě nesouladný s principy demokratického právního státu“.

117. Podle Ústavního soudu v projednávaném případě nebyly zjištěny jakékoliv náznaky nepřipustné agitace „ve formě teroru, jímž činí se fyzický a psychický nátlak na volné rozhodnutí voličů tou měrou, že ani tajnost volby není s to, aby svobodné rozhodnutí voličovo zabezpečila“ (srov. bod 83 tohoto odůvodnění). Voliči nebyli jakkoliv nuceni, resp. „nadmíru“ (tj. způsobem znamenajícím skutečný psychický nátlak) podněcováni volit konkrétní stranu či kandidáta, čímž by bylo mařeno „svobodné vyjádření názorů lidu“. Pouhé agitování ve prospěch určitého kandidáta výše popsaným způsobem není podle přesvědčení Ústavního soudu výjimečnou událostí, deformující vůli voličů do té míry, jež opodstatňuje zrušení celých voleb. Navíc, jak uvedl sám krajský soud v odůvodnění svého rozhodnutí, nelze postavit najisto, o kolik hlasů získala volební strana č. 1 více v důsledku konání zábavy na „Musilce“.

118. Ústavní soud neshledal též jakýkoliv důvod měnit limity nepřipustné volební agitace vymezené citovanými rozhodnutími ve věcech sp. zn. Pl. ÚS 57/10 a sp. zn. Pl. ÚS 4/11 jako kritéria, která je nezbytné vzít v úvahu při aplikaci ustanovení § 60 odst. 3 zákona o volbách, a tím zavádět či zvyšovat právní nejistotu ohledně výsledků (platnosti či neplatnosti) komunálních voleb v budoucnu.

119. Ústavní soud je toho názoru, že rozhodnutí zrušit volby do Zastupitelstva městské části Brno-sever bylo svévolné a neproporcionální k žádanému legitimnímu cíli. V důsledku toho uzavřel, že základní práva stěžovatelů uvedená ve výrocích I a II tohoto nálezu byla porušena.

120. Ústavní soud dále konstatuje, že skutkový stav, na jehož základě rozhodl krajský soud o neplatnosti voleb, nebyl zjištěn natolik spolehlivě, aby bylo možno dospět ke spolehlivému závěru o volebních vadách a o možné příčinné souvislosti vad s výsledným složením zastupitelského sboru.

121. V odůvodnění soudního rozhodnutí se vyskytuje nebývalé množství hypotetických úsudků, které mají začasť apodiktickou povahu a nejsou opřeny o faktická data, takže vzbuzují spíše dojem spekulací než skutekově podložených závěrů.

122. Takovou logicky vadnou povahu mají podle názoru Ústavního soudu např. následující tvrzení obsažená v odůvodnění napadeného rozhodnutí [odlišným typem písma a symbolem (?) vyjadřuje Ústavní soud svou pochybnost ohledně formálně logické korektnosti použité argumentace]:

- „Je tak *zřejmé* (?), že Romové starostu Hakla fakticky volili. Zároveň je podle soudu *zřejmé* (?), že tak činili proto, že jim Adam Adámek jeho volbu doporučil a za účast ve volbách slíbil bezplatný vstup a konzumaci na zábavě na ‚Musilce‘ ... Jedná se tedy *zjevně* (?) o osoby, které k volbám běžně nechodí a o politiku se nezajímají ... Je-li pak takovým osobám doporučeno někým, koho vnímají jako autoritu, konkrétní jméno osoby, kterou mají volit, a současně je jim za účast ve volbách něco slíbeno, je *zřejmé* (?), že taková ‚politikou zcela nedotčení prvooliči‘ toto doporučení budou vnímat jako závazné a uposlechnou je ... *Fakticky* (?) došlo k tomu, že Romové jeho doporučení vnímali jako závazné a volili starostu Hakla. Nečinili tak proto, že by se k volbě starosty Hakla svobodně a nezávisle rozhodli, nýbrž proto, že jim to Adam Adámek doporučil a za účast ve volbách slíbil zábavu a pohoštění zdarma.“ (str. 10 odůvodnění rozsudku).
- „V případě právě posuzovaném byla *podle názoru zdejšího soudu* (?) vůle celé řady romských voličů ovlivněna. Jednalo se o voliče, kteří by, za normálních okolností k volbám *pravděpodobně* (?) vůbec nešli. Adam Adámek jim však za účast ve volbách slíbil zábavu a pohoštění a současně jim

doporučil, koho mají volit. Ovlivnil tak vůli těchto voličů nejen v tom smyslu, aby k volbám šli (což by mohlo být vnímáno pozitivně), ale silou jeho autority a vinou „*politické negramotnosti*“ (?) těchto voličů ovlivnil i to, koho mají volit.“ (str. 11 odůvodnění rozsudku).

123. Rovněž tak v této souvislosti Ústavní soud zdůrazňuje, že krajský soud nechal bez povšimnutí tu okolnost, že povinností členů okrskové volební komise je přispívat k plnění jejího úkolu, kterým je podle § 16 volebního zákona rovněž udržování pořádku ve volební místnosti a dozor nad průběhem hlasování v souladu s volebním zákonem. Z obsahu výpovědi členů volebních komisí (z odůvodnění napadeného rozhodnutí není bohužel zřejmé, zda šlo o předsedy komisí nebo jen stěžovatelem označené členy) a ze zápisů o průběhu a výsledku hlasování ve volebních okrscích (viz bod 65 výše) však není patrné, že by okrskové volební komise při zmiňovaném chování voličů nějak zasahovaly. Nelze proto vyloučit, že toto chování voličů začalo být hodnoceno jako problematické až *ex post*, tj. po zjištění volebního výsledku. Ústavní soud konstatuje, že hodnocení těchto důkazů nevěnoval krajský soud dostatečnou pozornost.

124. Podle názoru Ústavního soudu volební soud interpretoval ustanovení § 60 odst. 3 volebního zákona, stanovící podmínky pro vyslovení neplatnosti voleb, extrémně vadným způsobem zakládajícím porušení základního práva na spravedlivý proces. Tato interpretace excesivně vybočuje z pravidel logického výkladu a zakládá důvod kasačního rozhodnutí Ústavního soudu, neboť zasáhla některé z ústavních hmotných subjektivních práv, v daném případě stěžovatelovo právo na přístup k voleným funkcím [srov. náleze ze dne 29. 5. 1997 sp. zn. III. ÚS 31/97 (N 66/8 SbNU 149)].

125. Ústavní soud závěrem shrnuje:

126. Svobodná soutěž politických sil v demokratické společnosti ve smyslu čl. 22 Listiny náleží k fundamentálním ústavním principům, na nichž je založen demokratický a právní stát. Zákonná úprava všech politických práv a svobod a její výklad všemi orgány aplikujícími právo, tedy i volebními soudy, musí tuto svobodnou soutěž politických sil umožňovat a ochraňovat.

127. Podle čl. 2 odst. 1 Ústavy je zdrojem veškeré státní moci lid, který státní moc vykonává prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.

128. Podle čl. 6 Ústavy veškerá politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním ve svobodných a demokratických volbách.

129. Z předchozích principů vyplývá, že pro procesní úpravu volebního soudnictví a postup v takovém řízení platí vyvratitelná domněnka, že volební výsledek odpovídá vůli voličů. Předložit přesvědčivé důkazy k jejímu vyvrácení je povinností toho, kdo volební pochybení namítá.

130. Žádný soudní zásah nesmí ohrozit svobodné vyjádření názorů lidu při volbě jeho zástupců a musí odrážet, resp. nemařit snahu o zachování integrity a účinnosti volební procedury, zaměřené na zjištění vůle lidu prostřednictvím všeobecných voleb. Následné zpochybňování výsledků voleb bez prokázání závažných volebních vad hrozí podryváním demokratické legitimacy zvolených zastupitelských orgánů a aktů, které přijímají. Byla-li vůle lidu svobodně a demokraticky vyjádřena, žádné následující zásahy nemohou tento výběr zpochybnit, s výjimkou existence přesvědčivých důvodů v zájmu demokratického pořádku.

131. S výjimkou nejzávažnějších pochybení ve volební proceduře musí státní moc, reprezentovaná volebními soudy, zachovávat zdrženlivost ve své ingerenci a vyvarovat se aktivismu.

132. Rozhodnutí voličů jako suveréna může soudní moc změnit jen ve výjimečných případech, jestliže vady volebního procesu způsobily nebo mohly prokazatelně způsobit, že by voliči rozhodli jinak a že by byl zvolen jiný kandidát.

133. V posuzovaném případě Ústavní soud přesvědčivé důvody pro vyslovení neplatnosti voleb nezjistil.

134. Ústavní soud proto ústavním stížnostem obou stěžovatelů Ing. Rostislava Hakla a statutárního města Brna, městské části Brno-sever, ze shora uvedených důvodů vyhověl a napadené usnesení krajského soudu podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

135. Bude nyní na Krajském soudu v Brně, aby o návrhu na neplatnost voleb podaném Mgr. Petrem Hladíkem znovu rozhodl. Ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy je krajský soud vázán právním názorem, který ve věci vyslovil Ústavní soud.

136. Ústavní soud zrušil i rozhodnutí ministra vnitra ze dne 8. 12. 2014, o vyhlášení opakovaných voleb do zastupitelstva obce, oznámené sdělením č. 289/2014 Sb., byť toto rozhodnutí nebylo ústavními stížnostmi napadeno. Za situace, kdy citované rozhodnutí ministra vnitra navazovalo na tímto nálezem zrušené usnesení krajského soudu, odpadl zrušením napadeného usnesení důvod pro jeho vydání.

Č. 33

K nařízení předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu za účelem hospitalizace nezletilého bez souhlasu zákonných zástupců

I. Osobní svoboda, jejíž ústavní garance je zakotvena v čl. 8 Listiny základních práv a svobod, představuje v demokratickém a právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot. Je předpokladem toho, aby si mohl každý sám uspořádat svůj vlastní život, aby mohl rozhodovat o jeho podstatných aspektech a svým jednáním usilovat o vlastní štěstí. Jakkoliv tato svoboda již ze své podstaty nemůže být neomezená, se zásahy do ní mohou být spojeny neodstranitelné následky ve všech sférách života jednotlivce. Stát, který je založen na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky), do ní proto může zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích a nesmí se při tom dopustit svévole. Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek jejího omezení představuje základní garanci, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce a že v jeho případě nedojde ke zneužití moci.

II. Nařízením předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2013 (nyní § 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních) nebylo možné nahradit souhlas zákonných zástupců nezletilého dítěte s jeho hospitalizací. Takovýto právní následek jednoznačně vylučoval (a i dnes vylučuje) § 38 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, který taxativně stanoví případy, kdy lze k hospitalizaci pacienta přistoupit i bez jeho souhlasu. Zbavení osobní svobody nezletilého za účelem vyšetření jeho duševního stavu pro účely řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, nebo k zamezení tomu, aby s ohledem na svůj duševní stav ohrozil sebe nebo někoho jiného, bylo navíc možné dosáhnout i jinak. Příslušné procesní instituty upravené v § 58 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a § 191a násl. občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2013, (nyní § 75 a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních) mu v této souvislosti poskytovaly vyšší míru ochrany před neoprávněnými zásahy do jeho osobní svobody a měly se aplikovat přednostně. Jejich existence tak rovněž vytvářela překážku pro takový výklad § 76a občanského soudního řádu,

v témže znění, podle něhož by se umístěním nezletilého „do vhodného prostředí“ rozuměla i jeho případná hospitalizace.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) – ze dne 17. února 2015 sp. zn. III. ÚS 916/13 ve věci ústavní stížnosti J. E., zastoupeného zákonnými zástupci, matkou K. E. a otcem T. E., právně zastoupeného Mgr. Davidem Zahumenským, advokátem, se sídlem v Brně, Burešova 615/6, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 28. února 2013 č. j. 32 Co 107/2013-116, usnesení Okresního soudu v Rakovníku ze dne 25. ledna 2013 č. j. 0 Nc 2106/2012-102, usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. prosince 2012 č. j. 32 Co 662/2012-93, usnesení Okresního soudu v Rakovníku ze dne 29. listopadu 2012 č. j. 0 Nc 2106/2012-32, usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. prosince 2012 č. j. 32 Co 661/2012-88 a usnesení Okresního soudu v Rakovníku ze dne 2. listopadu 2012 č. j. 21 Nc 2106/2012-14, jimiž bylo rozhodnuto o nařízení a prodloužení předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu spočívajícího v předání nezletilého do péče zdravotnického ústavu bez souhlasu zákonných zástupců, za účasti Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Rakovníku jako účastníků řízení.

Výrok

I. Změna návrhu spočívající v rozšíření ústavní stížnosti tím způsobem, že se jí stěžovatel domáhá i zrušení usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 28. února 2013 č. j. 32 Co 107/2013-116 a usnesení Okresního soudu v Rakovníku ze dne 25. ledna 2013 č. j. 0 Nc 2106/2012-102, se připouští.

II. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 20. prosince 2012 č. j. 32 Co 662/2012-93, usnesením Okresního soudu v Rakovníku ze dne 29. listopadu 2012 č. j. 0 Nc 2106/2012-32, usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 20. prosince 2012 č. j. 32 Co 661/2012-88 a usnesením Okresního soudu v Rakovníku ze dne 2. listopadu 2012 č. j. 21 Nc 2106/2012-14 bylo porušeno základní právo stěžovatele na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, právo na rodičovskou výchovu a péči podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod

a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

III. Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. prosince 2012 č. j. 32 Co 662/2012-93, usnesení Okresního soudu v Rakovníku ze dne 29. listopadu 2012 č. j. 0 Nc 2106/2012-32, usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. prosince 2012 č. j. 32 Co 661/2012-88 a usnesení Okresního soudu v Rakovníku ze dne 2. listopadu 2012 č. j. 21 Nc 2106/2012-14 se ruší.

IV. Ve zbytku se ústavní stížnost zamítá.

V. Náhrada nákladů zastoupení se stěžovateli nepřiznává.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 15. března 2013, se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení svých základních práv podle čl. 3 odst. 1, čl. 4 odst. 4, čl. 7 odst. 1, čl. 8, čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 1 a 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 5 odst. 1 a 4, čl. 8, 14 a 18 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 2 odst. 1, čl. 3 odst. 1 a 2, čl. 6 odst. 2, čl. 9 odst. 1, čl. 12, 16, čl. 18 odst. 1, čl. 25, čl. 37 písm. b) a d) Úmluvy o právech dítěte, publikované pod č. 104/1991 Sb. Současně navrhl, aby mu byla přiznána náhrada nákladů právního zastoupení.

2. Dne 29. října 2012 kolem 12:15 měl stěžovatel v kabinetu matematiky gymnázia, které jako student navštěvoval, bodnout do zad svou učitelku a následně ji několikrát udeřit pěstí do obličeje. V důsledku tohoto jednání utrpěla vážná zranění, zahrnující i poškození důležitého orgánu pro život. Stěžovateli bylo tou dobou čtrnáct let. Bezprostředně po skutku byl zadržen a odveden do ředitelny a poté předveden na policejní stanici. Přibližně ve 20:30 byl za doprovodu svých rodičů převezen do Fakultní nemocnice Motol, kde byl s jejich souhlasem hospitalizován. Protože však následujícího dne rodiče svůj souhlas odvolali, a to ke dni 2. listopadu 2012, nemocnice o této skutečnosti informovala Městský úřad Rakovník, odbor sociálně-právní ochrany dětí. Ten v návaznosti na to podal návrh na nařízení předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2013 (není-li dále stanoveno jinak, občanským soudním řádem se v tomto nálezu rozumí tento zákon vždy právě v tehdejší znění), na jehož základě by byl stěžovatel předán do péče Fakultní nemocnice Motol, Dětské psychiatrické kliniky.

3. Usnesením ze dne 2. listopadu 2012 č. j. 21 Nc 2106/2012-14 (toto usnesení mělo být správně označeno sp. zn. 0 Nc 2106/2012) Okresní soud

v Rakovníku (dále též „soud prvního stupně“) návrhu vyhověl. Nařízení předběžného opatření odůvodnil výsledkem poškozené provedeným policejním orgánem, z něhož vyplynulo, že stěžovatel šel do jejího kabinetu s největší pravděpodobností záměrně a nejednal zkratovitě. Soud se zároveň ztotožnil s názorem navrhovatele, že stav stěžovatele vyžaduje hospitalizaci a že je žádoucí jeho ponechání v péči specializovaného zařízení, které může zajistit jeho nepřetržitou péči a dohled tak, aby neohrozil sebe nebo někoho jiného.

4. Podle § 76a odst. 4 občanského soudního řádu byla doba trvání uvedeného předběžného opatření omezena na jeden měsíc. Dne 29. listopadu 2012, tedy ještě před jejím uplynutím, podal Městský úřad Rakovník návrh na prodloužení předběžného opatření z důvodu, že policejní vyšetřování stále není skončené a že v nemocnici nadále probíhá diagnostika. Toto své tvrzení doložil přípisem nemocnice ze dne 27. listopadu 2012, podle něhož je pokračování v hospitalizaci stěžovatele žádoucí z důvodu pokračování v podrobném vyšetřování jeho psychického stavu. Vzhledem k uvedeným skutečnostem, jakož i tomu, že dne 29. listopadu 2012 podal stejný úřad rovněž podnět k zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy stěžovatele, rozhodl Okresní soud v Rakovníku usnesením z téhož dne č. j. 0 Nc 2106/2012-32 o prodloužení předmětného předběžného opatření o další měsíc.

5. Proti oběma rozhodnutím podali rodiče stěžovatele odvolání, o nichž Krajský soud v Praze (dále též „odvolací soud“) rozhodl usneseními ze dne 20. prosince 2012 č. j. 32 Co 661/2012-88 a 32 Co 661/2012-93 tak, že je potvrdil. V prvním z nich uvedl, že soud prvního stupně postupoval v souladu s § 76a odst. 1 občanského soudního řádu, jestliže vyhověl bezodkladně návrhu na nařízení předběžného opatření, neboť skutečnosti v návrhu uváděné a osvědčené neumožňovaly jiné řešení. Na rozdíl od rodičů stěžovatele nepovažoval za rozhodující, jak bude kvalifikován předmětný skutek, nýbrž to, že stěžovatel závažným způsobem napadl jinou osobu. Bez odborného vyšetření přitom nebylo možné zjistit, z jakých pohnutek se tak stalo a zda stěžovatel, ať již s ohledem na svůj aktuální stav, nebo v důsledku uvědomění si následků svého jednání, není nebezpečný sám sobě. Nutnost hospitalizace jednoznačně vyplynula i z vyjádření Fakultní nemocnice Motol. Péče odborného zařízení tak v této fázi nemohla být nahrazena péčí rodičů v domácím prostředí. Pominout nakonec nebylo možné ani skutečnost, že stěžovatel se uvedeného jednání dopustil právě v péči rodičů a při jejich dosavadní výchově a formování postojů a osobnosti. Za této situace tak bylo v jeho zájmu, aby byla dokončena jeho základní psychiatrická diagnostika, která může zodpovědět, zda je možný jeho návrat do péče rodičů nebo zda je potřeba zvolit jiný postup. Teprve na jejím základě bude možné učinit závěr, zda život či příznivý vývoj stěžovatele nejsou vážně ohroženy.

6. Ve druhém usnesení se odvolací soud ztotožnil s důvody, pro které soud prvního stupně prodloužil předběžné opatření. Zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy, k němuž došlo 29. října 2012, nepovažoval za účelové především z toho důvodu, že psychiatrická diagnostika stěžovatele tou dobou stále nebyla dokončena. Ve zbytku odkázal na odůvodnění svého prvního usnesení.

7. Rodiče stěžovatele podali dne 31. prosince 2012 návrh na zrušení předběžného opatření, jenž však Okresní soud v Rakovníku zamítl usnesením ze dne 25. ledna 2013 č. j. 0 Nc 2106/2012-102. K zániku tohoto opatření totiž došlo již dne 2. ledna 2013 z důvodu uplynutí doby, na kterou bylo stanoveno. Uvedené rozhodnutí bylo potvrzeno usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 28. února 2013 č. j. 32 Co 107/2013-116. Až do skončení řízení ve věcech dětí mladších patnácti let podle § 89 a násl. zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), pak stěžovatel pobýval v péči rodičů.

II. Argumentace stěžovatele

8. Ústavní stížnost původně směřovala proti usnesením soudu prvního stupně, kterými bylo rozhodnuto o nařízení předmětného předběžného opatření a o jeho prodloužení, a navazujícím usnesením soudu odvolacího, jimiž byla tato usnesení potvrzena (dále též „původně napadená rozhodnutí“). Podle stěžovatele došlo na jejich základě k nezákonnému omezení jeho osobní svobody, a tím k porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy, neboť předběžné opatření nebylo věcně odůvodněno žádným z důvodů podle § 76a odst. 1 občanského soudního řádu. K nařízení vyšetření duševního stavu pozorováním ve zdravotnickém ústavu mohlo naopak dojít podle § 116 odst. 2 trestního řádu ve spojení s § 58 odst. 2 a § 93 odst. 4 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, což by byl postup, který by silněji chránil jeho základní práva a svobody. Poskytoval by mu totiž více procesních i hmotně-právních záruk proti nadměrnému zásahu do sféry jeho osobní svobody a soukromého a rodinného života, např. omezení délky zásahu do osobní svobody, odkladný účinek opravného prostředku či podmínění prodloužení tohoto zásahu odůvodněnou žádostí znalců a v přípravném řízení návrhem státního zástupce. Nařízení předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu ale neopodstatňovalo ani potenciální nebezpečí, které by stěžovatel představoval sobě nebo svému okolí. Je tomu tak z toho důvodu, že v takovém případě mělo být rozhodnuto o vyslovení přípustnosti převzetí a držení v ústavu zdravotnické péče podle § 191a a násl. občanského soudního řádu, který odpovídá čl. 8 odst. 6 Listiny. I v tomto řízení by bylo stěžovateli zaručeno daleko více procesních práv (např. podmínka ustanovení znalce ke zjištění zdravotního stavu umístěného za účelem

zjištění, zda je jeho další držení v ústavu nutné). Užitím institutu předběžného opatření, který s ohledem na své znění, účel, jakož i systematicku celého právního řádu dopadá na zcela odlišné situace, tak mělo dojít ze strany soudu prvního stupně k obejití zákona s důsledkem podstatného okleštění právních záruk vycházejících především ze zákazu nadměrnosti zásahu do osobní svobody jednotlivce.

9. Stěžovatel je přesvědčen, že primárním důvodem zbavení jeho osobní svobody bylo podezření ze spáchání činu jinak trestného ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy. Podmínkou tohoto postupu proto měla být jeho nevyhnutelnost (resp. přiměřenost), při jejímž posouzení měly obecné soudy zohlednit jeho věk a celkový dopad předmětného zásahu na jeho pohodu a zdraví, což však v jeho případě nebylo splněno. Na potřebná vyšetření totiž mohl docházet i ambulantně, což jeho rodiče navrhovali od počátku. Současně nebyla ničím odůvodněna obava, že by měl ohrožovat někoho jiného, což bylo zřejmé i z příjmové zprávy z kliniky, podle níž byl bez autoagresivních či heteroagresivních tendencí, stejně jako bez tendencí suicidálních. V den nařízení předběžného opatření, tedy ve třetí den hospitalizace, pak byla pravděpodobnost některé z těchto tendencí ještě výrazně nižší. Stěžovatel od počátku vyjadřoval upřímnou lítost nad nešťastnou událostí, aniž by se zříkal své odpovědnosti. Podle názoru okolí jde o introvertního, tichého a velmi inteligentního chlapce, což jsou vlastnosti, s nimiž se představa násilí nijak neslučuje. Zároveň je velmi fixován na svou rodinu, v důsledku čehož by jeho dlouhodobé odloučení od rodiny mohlo mít negativní dopad na jeho psychický stav a pohodu. Tím, že obecné soudy tyto skutečnosti nijak nezohlednily, resp. se s nimi ve svém odůvodnění nijak nevypořádaly, nedostály požadavku proporcionality omezení osobní svobody, čímž porušily základní právo stěžovatele podle čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy.

10. Práva stěžovatele byla podle jeho názoru porušena i z toho důvodu, že nebyla zajištěna jeho osobní účast při jednání o návrhu na prodloužení předběžného opatření ani v řízeních o odvolání proti jeho nařízení a prodloužení. Při rozhodování o prodloužení předběžného opatření soud prvního stupně neseznámil stěžovatele s podaným návrhem ani nezjišťoval a nezohlednil jeho názor na další trvání jeho hospitalizace, objektivně vyjádřený vůči zaměstnancům kliniky. Naopak zohlednil úřední záznam o podání vysvětlení stěžovatelem ze dne 29. října 2012 a o podání vysvětlení poškozenou ze dne 1. listopadu 2012, ačkoliv ani on, ani jeho zákonní zástupci neměli možnost se s těmito důkazy seznámit a vyjádřit se k nim. Odvolacímu soudu lze podle stěžovatele vytknout i to, že zákonnost nařízení předběžného opatření nepřezkoumal urychleně, což s ohledem na právní názor Výboru Organizace spojených národů pro práva dítěte ve vztahu k čl. 37 písm. d) Úmluvy o právech dítěte znamená do dvou týdnů, a nikoliv

ve lhůtě 35 dnů od podání odvolání, jak tomu bylo v případě rozhodování o odvolání proti usnesení o nařízení předběžného opatření. Všechna tato pochybení tak měla za následek porušení jeho práva podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

11. Součástí argumentace uplatněné v ústavní stížnosti je i námitka porušení zákazu diskriminace podle čl. 14 ve spojení s čl. 5 odst. 1 a 4 Úmluvy. Stěžovatel se domnívá, že jako dítě mladší patnácti let požíval nižší ochrany své osobní svobody, než jaká by mu byla poskytnuta v případě, že by byl z protiprávního činu podezřelý jako mladistvý. Důvodem je především existence podrobné procesní úpravy přípravného řízení ve vztahu k mladistvým, obsažené především v hlavě druhé sedmém dílu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Naopak přípravné řízení ve vztahu k dětem mladším patnácti let nemá žádnou zvláštní úpravu, a celé se tak odehrává v režimu obecných norem trestního řádu upravujících fázi prověřování, které však zvláštnímu postavení těchto dětí často neodpovídají a neposkytují jim adekvátní záruky. Mladiství, kteří jsou s nimi ve srovnatelné situaci, tak mají jako obvinění fakticky lepší procesní postavení. V jejich případě se musí jednoznačně postupovat podle § 58 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, které upravuje práva mladistvého, zatímco v případě stěžovatele tato povinnost vůbec zřejmá není (argumentace stěžovatele shrnutá v bodu 8 vychází z předpokladu, že toto ustanovení se použije i v jeho případě). Odlišné zacházení v těchto otázkách přitom nemá žádný objektivní a rozumný důvod.

12. Soud prvního stupně byl podle stěžovatele povinen postupovat v souladu s čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, což znamená, že měl za účelem svého rozhodnutí zjistit jeho názor a zohlednit jej. Tímto způsobem ovšem nepostupoval ani při nařízení předběžného opatření, ani při rozhodnutí o jeho prodloužení. Obecné soudy zjišťovaly pouze názor orgánu sociálně-právní ochrany dětí a kliniky jako zařízení, v němž byla detence stěžovatele vykonávána. S ohledem na tyto skutečnosti nemohl být zohledněn ani nejlepší zájem dítěte, jak to předpokládá čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spis vedený u Okresního soudu v Rakovníku pod sp. zn. 0 Nc 2106/2012 a vyzval účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

III./a Vyjádření účastníků řízení

14. Krajský soud v Praze, jehož vyjádření ze dne 15. dubna 2013 bylo podepsáno předsedkyní příslušného senátu Mgr. Janou Boudovou Zvěřinovou, setrval na svých napadených rozhodnutích a zcela odkázal na jejich odůvodnění. Upozornil, že možnosti odvolacího přezkumu rozhodnutí

soudu prvního stupně, jimiž bylo nařízeno a následně prodlouženo předběžné opatření podle § 76a občanského soudního řádu, byly omezeny ustanovením § 75c odst. 4 (co do rozhodujícího stavu v době vydání usnesení soudu prvního stupně) a § 218b (co do lhůty pro rozhodnutí o odvolání) občanského soudního řádu. Při zvážení závažnosti skutku, jehož se měl stěžovatel dopustit, jeho věku a do té doby bezproblémového vývoje považoval odvolací soud předběžné opatření za vhodnější a ve vztahu k stěžovateli šetrnější prostředek zatímní právní ochrany než v ústavní stížnosti zmiňované vyšetření duševního stavu pozorováním ve zdravotnickém ústavu nebo řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče. Tyto námitky navíc nebyly v odvolání rodičů uplatněny a neuplatnil je ani stěžovatel, který byl v řízení před obecnými soudy zastoupen opatrovníkem. V tomto směru naznačil odvolací soud pochybnost ohledně přípustnosti ústavní stížnosti.

15. Okresní soud v Rakovníku ve svém vyjádření z 10. dubna 2013, podepsaném soudkyní JUDr. Zdeňkou Braunovou, konstatoval, že práva stěžovatele byla omezena způsobem stanoveným v § 76a občanského soudního řádu, aniž by došlo k porušení Listiny nebo Úmluvy. Stěžovatel nebyl diskriminován, nýbrž předběžné opatření bylo vydáno proto, aby byl chráněn jeho zájem. S ohledem na všechny skutečnosti případu a rovněž jeho medializaci totiž existovala obava, že by se mohl osobně poškodit.

16. Uvedená vyjádření byla zaslána stěžovateli, který využil svého práva na ně reagovat. Ve své replice ze dne 15. května 2013 zdůraznil, že v době vydání napadených rozhodnutí soudu prvního stupně, jakož i v průběhu lhůty pro podání odvolání byl zbaven osobní svobody, a tím významně omezen v možnosti vyvíjet samostatně jakoukoliv procesní aktivitu. Opatrovník podle zákona č. 64/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, mu byl ustanoven až usnesením Okresního soudu v Rakovníku ze dne 30. listopadu 2012 č. j. 0 Nc 2106/2012-39, které bylo doručeno právnímu zástupci jeho rodičů dne 4. prosince 2012, tedy až poté, co byla podána odvolání proti usnesení o prodloužení předběžného opatření. Tento opatrovník přitom stěžovatele nijak nekontaktoval a po celou dobu řízení zůstal nečinný. Na výslovnou žádost rodičů se zúčastnil pouze schůzky na orgánu sociálně-právní ochrany dětí dne 2. ledna 2013, na které měl být projednáván další postup ve věci stěžovatele po skončení předběžného opatření. I při tomto jednání však opatrovník zaujal zcela pasivní postoj. Za těchto okolností nebylo možné očekávat, aby sám stěžovatel uplatňoval námitky obsažené v ústavní stížnosti již formou odvolání. V projednávané věci rovněž nemůže jít k tíži stěžovatele, že v řízení před obecnými soudy nevycherpal všechny argumentační možnosti (resp. že tak neučinili jeho rodiče). Připomíná, že řízení ve věcech péče o nezletilé je ovládáno zásadou oficiality a zásadou vyšetřovací. Protiústavní zásah do jeho osobní svobody byl zapříčiněn pře-

devším nesprávnou aplikací zákonných norem, tedy v ohledu, ve kterém se měla uplatnit zásada *iura novit curia*. V řízení o ústavní stížnosti nemůže být k tíži, pokud Krajský soud v Praze sám nemá dostatečnou znalost právních institutů předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu, vyšetření duševního stavu podle § 93 odst. 4 ve spojení s § 58 zákona o soudnictví ve věcech mládeže a § 116 a 117 trestního řádu a vyslovení přípustnosti převzetí do ústavu zdravotnické péče podle § 191a a násl. občanského soudního řádu. Právě poslední dva instituty jsou z hlediska minimalizace zásahu i možností obrany proti jejich případné nezákonnosti výrazně šetrnější než předběžné opatření podle § 76a občanského soudního řádu. Tento institut totiž nebyl vytvořen za účelem zbavování nezletilých jejich osobní svobody.

17. Závěrem své repliky stěžovatel poukázal na to, že Krajský soud v Praze zamítl odvolání jeho rodičů proti usnesení soudu prvního stupně, kterým byl zamítnut jejich návrh na zrušení předběžného opatření. V této souvislosti připomněl, že z čl. 5 odst. 4 Úmluvy vyplývá jeho nárok na to, aby bylo rozhodnuto o zákonnosti zbavení jeho osobní svobody. Ustanovení čl. 5 odst. 5 Úmluvy zas každému zaručuje právo na odškodnění, které je však podmíněno tím, že příslušné vnitrostátní orgány, případně orgány Úmluvy, konstatují porušení čl. 5 Úmluvy, přičemž zákonnou podmínkou takového rozhodnutí je rozhodnutí o nezákonnosti zbavení osobní svobody v řízení o náhradě škody. Z těchto důvodů navrhl Ústavnímu soudu, aby v ústavní stížnosti formulovaný výrok nálezu doplnil tak, že se jím navrhuje zrušení i těchto dvou usnesení.

18. Vzhledem k tomu, že předmětem ústavní stížnosti byla především právní otázka, zda k omezení osobní svobody stěžovatele za účelem jeho hospitalizace mohlo dojít předběžným opatřením podle § 76a občanského soudního řádu, a nikoliv samotné důvody jeho nařízení, a rovněž samotný přezkum Ústavního soudu se omezil v podstatě jen na její posouzení (viz níže), neshledal Ústavní soud v projednávané věci existenci kolize zájmů stěžovatele a jeho rodičů, kteří jeho jménem podali ústavní stížnost. Za těchto okolností proto nebylo nutné, aby mu pro účely tohoto řízení ustanovil opatrovníka.

III./b Připuštění rozšíření stížnostního žádání

19. Ústavní soud vyhodnotil návrh stěžovatele, aby Ústavní soud nálezem rozhodl i o jeho návrhu na zrušení usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 28. února 2013 č. j. 32 Co 107/2013-116 a usnesení Okresního soudu v Rakovníku ze dne 25. ledna 2013 č. j. 0 Nc 2106/2012-102, jako návrh na změnu stížnostního žádání ve smyslu § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve spojení s § 95 odst. 1 občanského soudního řádu. Protože v daném případě není dán žádný důvod, který by bránil jeho vyhovění,

Ústavní soud připustil takovéto rozšíření (výrok I) a věc projednal i ve vztahu k těmto dvěma rozhodnutím. Při posouzení včasnosti ústavní stížnosti v této její části vycházel ze dne podání příslušného doplňujícího vyjádření, v němž byl uvedený návrh obsažen.

III./c Ústní jednání

20. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Vlastní posouzení

21. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas, osobou k tomu oprávněnou a splňovala i další zákonem stanovené formální náležitosti. Nic tedy nebránilo tomu, aby Ústavní soud přistoupl k jejímu věcnému projednání. Poté, co se seznámil s argumentací stěžovatele, vyjádřeními účastníků a obsahem příslušného spisu, přitom dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná.

22. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Sám naopak není další přezkumnou instancí v soustavě obecných soudů, pročež není oprávněn k takovémuto zásahu toliko z důvodu jejich případného pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

IV./a Účel předběžného opatření podle § 76a odst. 1 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2013, a jeho dopad do sféry základních práv stěžovatele

23. Ústavněprávní rozměr projednávané věci je dán tím, že nařízením a prodloužením předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu došlo k zásahu do osobní svobody stěžovatele (čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny, čl. 5 odst. 1 Úmluvy), jakož i do jeho soukromého a rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 odst. 1 Úmluvy) a práva na rodičovskou výchovu a péči (čl. 32 odst. 4 Listiny).

24. Ustanovení § 76a odst. 1 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2013, (nyní je oprávnění k vydání předběžného opatření upravujícího poměry dítěte upraveno v § 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních) zmocňovalo předsedu senátu, aby

v případě, že se nezletilé dítě ocitlo bez jakékoliv péče nebo byly jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, předběžným opatřením nařídil na nezbytně nutnou dobu jeho umístění ve vhodném prostředí, které v usnesení označí. Vhodným prostředím se rozumělo výchovné prostředí u osoby nebo zařízení způsobilého zajistit nezletilému dítěti řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož i rozumovou vyspělost a umožnit realizaci případných jiných opatření stanovených předběžným opatřením. Soud mohl předběžným opatřením nařídít rovněž svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

25. Je patrné, že nařízení předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu mělo za následek zásah do soukromého a rodinného života nezletilého dítěte, a to v celé řadě jeho aspektů [srov. náleze ze dne 20. srpna 2004 sp. zn. III. ÚS 459/03 (N 117/34 SbNU 223)]. Na jeho základě dítě najednou přestalo být v péči svých rodičů, muselo si zvyknout na nové prostředí, přizpůsobit se novým podmínkám. S celou situací se muselo vypořádat i po stránce emocionální. Účelem tohoto opatření byla nicméně jeho ochrana a zajištění péče za situace, kdy se ocitlo v ohrožení [a kdy tento stav nebylo lze odstranit uložení povinnosti odevzdat dítě do péče druhého z rodičů nebo do péče toho, koho označí soud ve smyslu § 76 odst. 1 písm. b)]. Umístění nezletilého dítěte do péče jiné osoby nebo zařízení mu mělo zajistit bezpečí a vytvořit podmínky pro naplnění jeho potřeb. Pakliže tímto opatřením došlo rovněž k omezení osobní svobody, šlo ve své podstatě o jeho přirozený a nezbytný důsledek. Péče o nezletilé dítě totiž v sobě zahrnuje i jeho výchovu a s ní spojenou povinnost podrobit se určitým pravidlům, jež ale ve svém celku mají sloužit k jeho prospěchu a ochraně.

26. Při posouzení dopadu napadeného předběžného opatření do sféry základních práv a svobod stěžovatele samozřejmě nelze vycházet jen z abstraktního vymezení tohoto institutu. Rozhodující je vždy obsah konkrétní povinnosti, která byla tímto opatřením stanovena, a tudíž nelze vyloučit, že fakticky bude toto opatření sledovat i jiný než výše uvedený účel. Tak tomu je podle názoru Ústavního soudu i v dané věci. Nařízení předání stěžovatele do péče Fakultní nemocnice Motol, Dětské psychiatrické kliniky, za účelem vyšetření jeho zdravotního stavu a zamezení tomu, aby ohrozil sebe nebo někoho jiného, totiž ve své podstatě neznamená nic jiného než nařízení jeho hospitalizace bez souhlasu zákonných zástupců. Tomu odpovídající povinnost podrobit se zbavení osobní svobody ve zdravotnickém zařízení je přitom ve srovnání s tím, co se rozumí „umístěním ve vhodném prostředí“, zásahem mnohem intenzivnějším. Základní otázka tak spočívá v tom, zda § 76a občanského soudního řádu představuje pro takový zásah dostatečný právní základ.

IV./b Hlediska ústavněprávního přezkumu

27. Ústavní soud zdůrazňuje, že osobní svoboda představuje v demokratickém a právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot. Je předpokladem toho, aby si mohl každý sám uspořádat svůj vlastní život, aby mohl rozhodovat o jeho podstatných aspektech a svým jednáním usilovat o vlastní štěstí. Jakkoliv tato svoboda již ze své podstaty nemůže být neomezená, se zásahy do ní mohou být spojeny neodstranitelné následky ve všech sférách života jednotlivce. Stát, který je založen na účtě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy), do ní proto může zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích a nesmí se při tom dopustit svévole. Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek jejího omezení představuje základní garanci, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce a že v jeho případě nedojde ke zneužití moci.

28. Listina ve svém čl. 8 zaručuje osobní svobodu jednotlivce. V jeho odstavci 2 konkrétně stanoví, že nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodu a způsobem, který stanoví zákon. V tomto směru obdobně poskytuje záruku osobní svobody i čl. 5 Úmluvy.

29. Jákýkoliv zásah do osobní svobody, má-li obstat z hlediska jejich ústavních garancí, musí být proveden na základě zákona (musí mít zákonný základ) a k dosažení legitimního neboli ústavně aprobovaného cíle. Současně musí být z hlediska tohoto cíle přiměřený (musí dostát požadavku proporcionality), což bude splněno tehdy, bude-li k jeho dosažení vhodný (způsobit jej dosáhnout) a nezbytný, tedy jestliže jej nebude možné dosáhnout za použití jiného v úvahu přicházejícího prostředku, jenž by byl, pokud jde o posuzovaný zásah do základního práva, šetrnější. Jsou-li tyto podmínky splněny, je třeba v závěru tohoto posouzení provést úvahu, kterému ze dvou v kolizi provedených zájmů nebo hodnot, tedy zda veřejnému zájmu na provedení předmětného zásahu nebo základnímu právu jednotlivce, je třeba dát v konkrétním případě přednost (proporcionalita v užším smyslu).

30. Ustanovení čl. 8 odst. 6 Listiny výslovně zmocňuje zákonodárce k tomu, aby stanovil, ve kterých případech může být osoba převzata nebo držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu. Toto zmocnění je třeba vykládat především ve spojení s čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy, který připouští zákonné držení osob, aby se zabránilo šíření nakažlivé nemoci, nebo osob duševně nemocných, alkoholiků, narkomanů nebo tuláků, vedle toho ale může zahrnovat i jiné situace. Uvedené ustanovení Listiny dále stanoví, že držení osoby v ústavní zdravotnické péči bez jejího souhlasu musí být do 24 hodin oznámeno soudu, který o tomto umístění rozhodne do 7 dnů. Jde o jednu z procesních garancí ústavnosti předmětného zásahu (spadající z hlediska výše uvedených kritérií do posouzení otázky jeho nezbytnosti), která dopadá na případ, kdy ke zbavení osobní svobody přistoupí

pí zdravotnické zařízení v souvislosti s poskytováním zdravotní péče. Platí ovšem, že opodstatněnost tohoto zásahu se musí posuzovat po celou dobu jeho trvání.

31. Při posuzování ústavnosti zásahu do základního práva na soukromý a rodinný život podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy se požadavky na jeho zákonnost a přiměřenost uplatní obdobně jako v případě omezení osobní svobody (viz bod 29).

32. Rozhodnutí soudu, na jehož základě došlo ke zbavení osobní svobody, musí být náležitě odůvodněno, což mimo jiné znamená, že z něj musí být seznatelné důvody, pro které soud považovat za splněné výše uvedené ústavněprávní požadavky pro tento zásah [z poslední doby srov. např. náleze ze dne 22. listopadu 2010 sp. zn. IV. ÚS 1834/10 (N 231/59 SbNU 357), náleze ze dne 27. března 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723) nebo náleze ze dne 21. ledna 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83)]. Výklad podústavního práva přitom nesmí být svévolný či nerozumný nebo vybočující z obecně akceptovaných pravidel výkladu právních předpisů [např. náleze ze dne 18. října 2011 sp. zn. IV. ÚS 1796/11 (N 178/63 SbNU 69)]. Tak by tomu bylo např. v případě, že by soud nerespektoval kogentní normu [např. náleze ze dne 8. července 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17) nebo náleze ze dne 17. května 2011 sp. zn. I. ÚS 2654/10 (N 94/61 SbNU 453)]. Pokud by odůvodnění rozhodnutí soudu nedostálo těmto požadavkům, toto pochybení by mohlo založit porušení práva účastníka řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

IV./c Posouzení, zda k omezení osobní svobody došlo na základě zákona

33. Protože zbavení osobní svobody představuje nejvážnější zásah do základních práv stěžovatele, Ústavní soud se v první řadě zabýval otázkou, zda toto omezení ob stojí z hlediska výše uvedených ústavněprávních požadavků.

34. Ustanovení § 76a občanského soudního řádu (nyní § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních, ve vztahu k němuž se níže uvedené závěry uplatní obdobně) poskytovalo právní základ pro nařízení předběžného opatření, kterým se dočasně umísťuje nezletilé dítě do péče jiné osoby nebo zařízení, jestliže se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jestliže byly jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny. Tomu, aby pod uvedené umístění bylo možné podřadit i jeho předání do péče zdravotnického ústavu za účelem hospitalizace, ovšem bránila (a stále brání) zákoná úprava obsažená v § 38 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, který obsahuje taxativní výčet případů, kdy je možné pacienta hospitalizovat bez jeho souhlasu, resp. bez souhlasu jeho

zákonných zástupců. Nařízení předmětného předběžného opatření mezi ně nepatří. Místo toho zákon stanovil jiné instituty, jimiž bylo lze dosáhnout hospitalizace nezletilého za stejnými účely, o jaké šlo v projednávané věci. Těmito instituty bylo vyšetření duševního stavu podle § 58 zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo řízení o převzetí a držení pacienta v ústavu zdravotnické péče podle § 191a a násl. občanského soudního řádu. Oba se od předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu odlišují i rozsahem procesních záruk, jež brání tomu, aby jejich aplikace nepřipustně zasahovala do práv osob, vůči nimž směřuje. Pro lepší znázornění těchto rozdílů je žádoucí alespoň stručně shrnout zákonnou úpravu všech těchto institutů.

35. Předběžné opatření podle § 76a občanského soudního řádu mohlo být nařízeno pouze na návrh obce s rozšířenou působností (§ 75 odst. 1), přičemž doba jeho trvání, nešlo-li o svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, představovala jeden měsíc od jeho vykonatelnosti. Bylo-li před uplynutím této doby zahájeno řízení ve věci samé, čímž se v tomto případě rozumí řízení ve věci péče soudu o nezletilé podle § 176 a násl. občanského soudního řádu, pak mohl soud předmětné předběžné opatření opakovaně prodloužit o jeden měsíc tak, aby celková doba jeho trvání nepřesáhla šest měsíců. Po uplynutí i této doby jej pak bylo lze prodloužit jen výjimečně, a to tehdy, jestliže nebylo z vážných důvodů a objektivních příčin možné v uvedené době skončit důkazní řízení ve věci samé (§ 76a odst. 4). Zrušení předběžného opatření mohli soudu kdykoliv navrhnout rodiče nezletilého, orgán sociálně-právní ochrany dětí a opatrovník ustanovený nezletilému podle § 76a odst. 3 občanského soudního řádu. Byl-li návrh zamítnut, mohla jej oprávněná osoba, neuvedla-li v něm jiné důvody, opakovat až po uplynutí 14 dnů od právní moci rozhodnutí (§ 76a odst. 6). O návrhu na předběžné opatření rozhodoval předseda senátu bezodkladně a bez slyšení účastníků. Nebylo-li tu nebezpečí z prodlení, mohl o něm rozhodnout až do uplynutí 24 hodin poté, co byl podán (§ 75c odst. 2 a 3). Vyhotovení usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu, nemuselo obsahovat odůvodnění (§ 169 odst. 2). Proti rozhodnutí o předběžném opatření bylo přípustné odvolání (§ 202 odst. 1 a *contrario*), k jehož projednání nebylo třeba nařizovat ústní jednání [§ 214 odst. 2 písm. c)].

36. Pokud jde o další zmíněné instituty, v trestním řízení mohou soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce podle § 116 odst. 2 trestního řádu nařídít pozorování obviněného ve zdravotnickém ústavu za účelem vyšetření jeho duševního stavu. Ustanovení § 58 zákona o soudnictví ve věcech mládeže v této souvislosti stanoví, že k vyšetření duševního stavu mladistvého se přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou

psychologii. Pozorování duševního stavu nesmí trvat déle než jeden měsíc; do té doby je třeba podat posudek. Na odůvodněnou žádost znalců může soud pro mládež a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce tuto lhůtu prodloužit, nikoliv však více než o jeden měsíc. Proti rozhodnutí o nařízení vyšetření je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Stížnost je přípustná i proti rozhodnutí o prodloužení uvedené lhůty.

37. V případech řízení ve věcech dětí mladších patnácti let nejde o trestní řízení, nýbrž o zvláštní druh občanského soudního řízení, pro který se subsidiárně použijí ustanovení občanského soudního řádu (§ 96 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Užití § 58 zákona o soudnictví ve věcech mládeže v něm přesto není vyloučeno, a to s ohledem na jeho quasitrestní povahu, jež vyplývá z toho, že v něm uložené opatření má rovněž povahu sankce. Jím upravené vyšetření duševního stavu dítěte je dokonce nezbytnou podmínkou pro případné uložení opatření spočívajícího v ochranném léčení (§ 93 odst. 4). Stejně jako v případech mladistvých se i ve vztahu k dětem mladším patnácti let uplatní omezení délky, po kterou může být dítě drženo ve zdravotnickém ústavu za účelem pozorování. Opravným prostředkem proti rozhodnutí o nařízení nebo prodloužení předmětného vyšetření je však odvolání, a nikoliv stížnost. Ta je totiž institutem trestního řízení.

38. K zamezení tomu, aby stěžovatel neohrozil sebe nebo někoho jiného, nakonec přicházel v úvahu postup podle § 38 odst. 1 písm. b) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), podle něhož lze bez souhlasu hospitalizovat pacienta, který ohrožuje bezprostředně a závažným způsobem sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, pokud hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak. Jestliže zdravotní ústav (poskytovatel zdravotních služeb) takovouto osobu omezil na svobodě, byl podle § 191a občanského soudního řádu (nyní § 75 zákona o zvláštních řízeních soudních) povinen oznámit tuto skutečnost do 24 hodin příslušnému soudu. Soud pak musel rozhodnout do 7 dnů ode dne, kdy došlo k převzetí, o tom, zda se tak stalo ze zákonných důvodů, a pokud ano, zda tyto důvody trvají (čl. 8 odst. 6 Listiny; § 191b odst. 1 občanského soudního řádu).

39. Vyslovil-li soud, že převzetí bylo v souladu se zákonnými důvody a že tyto důvody trvají, a umístěný byl nadále omezen ve styku s vnějším světem, pokračoval soud v řízení o vyslovení přípustnosti jeho dalšího držení v ústavu zdravotnické péče. Ke zjištění zdravotního stavu umístěného a zjištění, zda další držení umístěného v ústavu je či není nutné, měl soud ustanovit znalce, kterým nemohl být lékař pracující v ústavu, kde byl pacient umístěn. Následně měl nařídít jednání, k němuž by přizval umístěného (pokud by podle vyjádření ošetřujícího lékaře nebo písemného znaleckého

posudku byl schopen vnímat průběh a význam jednání), jeho zástupce nebo opatrovníka a ústav. Při jednání měl vyslechnout umístěného, znalce, podle okolností ošetřujícího lékaře a provést popřípadě další vhodné důkazy. V rozsudku, který musel být vyhlášen do 3 měsíců od výroku o přípustnosti převzetí do ústavu a o trvání jeho důvodů, pak měl rozhodnout, zda další držení je přípustné a na jakou dobu (§ 191d občanského soudního řádu, nyní § 80 a § 81 odst. 1 a 2 zákona o zvláštních řízeních soudních). Účinnost uvedeného rozsudku zanikla uplynutím doby jednoho roku ode dne jeho vyhlášení, nebyla-li v něm určena lhůta kratší. Mělo-li být držení v ústavu prodlouženo nad tuto dobu, bylo třeba provést nové vyšetření a soud musel o povolení dalšího držení znovu rozhodnout. Tento rozsudek nebránil tomu, aby ústav propustil osobu drženou v ústavu před uplynutím uvedené doby (§ 191e občanského soudního řádu).

40. Ze srovnání všech tří zákonných institutů lze vyvodit závěr, že ani vyšetření duševního stavu nezletilého dítěte podle § 58 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, ani převzetí a držení pacienta v ústavu zdravotnické péče podle § 191a a násl. občanského soudního řádu nelze obcházet nařízením předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu. Zbavení osobní svobody podle § 58 zákona o soudnictví ve věcech mládeže má v případě, že směřuje vůči dítěti mladšímu patnácti let, vést k objasnění jednání jinak trestného a k zamezení pokračování nebo opakování takového jednání. Na rozdíl od předmětného předběžného opatření je uvedené omezení vázáno na potřebu znaleckého zkoumání (slouží vypracování znaleckého posudku, jež bude jako důkaz proveden v předmětném řízení) a současně je omezeno délkou jednoho měsíce s možností prodloužení maximálně o jeden měsíc na odůvodněný návrh znalce. Pokud ale existovala důvodná obava, že nezletilý stěžovatel v důsledku svého duševního stavu může ohrozit sebe nebo jiné osoby, poskytovatel zdravotních služeb mohl nezletilého pacienta bez souhlasu jeho zákonného zástupce hospitalizovat podle § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách. Tuto skutečnost by do 24 hodin oznámil soudu, čímž by bylo zahájeno řízení o vyslovení přípustnosti jeho převzetí a držení v ústavní zdravotnické péči podle § 191a a násl. občanského soudního řádu, v jehož rámci by soud posoudil zákonnost tohoto postupu. V příslušném řízení by byly zaručeny přísnější lhůty pro rozhodnutí soudu, byl by kladen větší důraz na slyšení účastníků řízení a nezbytné by bylo též vypracování příslušných znaleckých posudků. Ve svém celku tak poskytují oba tyto instituty více procesních garancí před neoprávněným zásahem do osobní svobody než zmíněné předběžné opatření.

41. Ústavní soud v obecné rovině uznává, že nepříznivý zdravotní stav nezletilého a bránění mu v přístupu ke zdravotní péči ze strany jeho zákonných zástupců může představovat důvod pro nařízení předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu, které by tak jeho umístěním

do vhodného prostředí otevřelo cestu pro jeho případnou hospitalizaci (uvedený zásah Ústavní soud aproboval ve svém výše citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 459/03, v němž však napadené předběžné opatření neposuzoval z hlediska ústavně zaručené osobní svobody). Z napadených rozhodnutí, kterými bylo rozhodnuto o nařízení a prodloužení předběžného opatření, však jednoznačně vyplývá, že jejich smyslem bylo dosáhnout hospitalizace stěžovatele bez souhlasu jeho zákonných zástupců, aniž by bylo posuzováno, zda pro takovýto postup jsou splněny podmínky, které pro zbavení osobní svobody stanoví zákon o soudnictví ve věcech mládeže nebo zákon o zdravotních službách. Důvody jeho umístění do péče Fakultní nemocnice Motol, Dětské psychiatrické kliniky, kterými bylo vyšetření duševního stavu a zamezení tomu, aby ohrozil sebe nebo někoho jiné, nelze vykládat jinak. Stěžovatel sám navíc v době nařízení předmětného opatření v péči zdravotnického ústavu byl, a tudíž nebyl dán ani žádný věcný důvod k tomu, aby byla rodičům uložena povinnost strpět umístění dítěte v jiném prostředí. Nemocnice mohla přistoupit k jeho hospitalizaci bez souhlasu rodičů již na základě toho, že k tomu podle jejího názoru byly splněny podmínky podle § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách.

42. Z uvedeného vyplývá jednoznačný závěr, že původně napadená rozhodnutí obecných soudů byla vydána v rozporu se zákonem. Nařízením předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu totiž nebylo možné nahradit souhlas zákonných zástupců nezletilého dítěte s jeho hospitalizací. Takovýto právní následek jednoznačně vylučoval (a i dnes vylučuje) § 38 zákona o zdravotních službách, který taxativně stanoví případy, kdy lze k hospitalizaci pacienta přistoupit i bez jeho souhlasu. Zbavení osobní svobody nezletilého za účelem vyšetření jeho duševního stavu pro účely řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, nebo k zamezení tomu, aby s ohledem na svůj duševní stav ohrozil sebe nebo někoho jiného, bylo navíc možné dosáhnout i jinak. Příslušné procesní instituty upravené v § 58 zákona o soudnictví ve věcech mládeže a § 191a násl. občanského soudního řádu mu v této souvislosti poskytovaly vyšší míru ochrany před neoprávněnými zásahy do jeho osobní svobody a měly se aplikovat přednostně. Jejich existence tak rovněž vytvářela překážku pro takový výklad § 76a občanského soudního řádu, podle něhož by se umístěním nezletilého „do vhodného prostředí“ rozuměla i jeho případná hospitalizace.

43. Protože § 76a občanského soudního řádu neumožňoval nařízení předběžného opatření za účelem hospitalizace nezletilého bez souhlasu jeho zákonných zástupců, napadenými rozhodnutími došlo k zbavení osobní svobody stěžovatele v rozporu s čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny a čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Stalo se tak totiž jiným způsobem, než který stanoví zákon. Ze stejných důvodů znamenal uvedený zásah porušení práva stěžovatele na ochranu před neoprávněnými zásahy do soukromého a rodinného

života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy, resp. do práva dítěte na rodičovskou péči a ochranu podle čl. 32 odst. 4 Listiny. V důsledku aplikace výkladu § 76a občanského soudního řádu, který přehlíží jiná kogentní zákonná ustanovení upravující hospitalizaci nezletilého bez souhlasu jeho zákonných zástupců, bylo porušeno rovněž právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy (výrok II).

44. Otázkou, zda původně napadenými rozhodnutími byla porušena i další ústavně zaručená práva stěžovatele, se Ústavní soud již dále nezabýval, protože by to bylo z hlediska výsledku tohoto řízení nadbytečné.

IV./d Zamítnutí návrhu na zrušení předběžného opatření

45. Ústavní stížnost nakonec směřovala i proti usnesení, kterým Okresní soud v Rakovníku zamítl návrh rodičů stěžovatele na zrušení předběžného opatření, a proti navazujícímu usnesení Krajského soudu v Praze, kterým bylo toto rozhodnutí potvrzeno. Důvodem zamítnutí předmětného návrhu byla skutečnost, že v době rozhodování soudů o něm již předběžné opatření pozbylo platnosti uplynutím doby, na kterou bylo stanoveno. Stěžovatel tento důvod nezpochybnuje, má však za to, že pouze tímto způsobem mohla být zpětně konstatována nezákonnost předběžného opatření (byť jen po určitou časově omezenou dobu). Nevyhověním jeho návrhu tak byl porušen čl. 13 Úmluvy, neboť mu byl odepřen efektivní prostředek k ochraně jeho práva, ačkoliv takovéto určení mohlo mít význam pro jeho případný nárok na náhradu škody způsobené nezákonným odnětím jeho osobní svobody ve smyslu čl. 5 odst. 5 Úmluvy.

46. Ústavní soud konstatuje, že v samotném zamítnutí návrhu rodičů stěžovatele z důvodu pozbytí platnosti předběžného opatření nespatřuje žádnou skutečnost, která by opodstatňovala závěr o porušení základního práva stěžovatele. Jde o logický závěr, v němž nelze spatřovat žádné pochybení, které by jakkoliv opodstatňovalo kasační zásah Ústavního soudu. Za situace, kdy Ústavní soud dodatečně přezkoumal rozhodnutí obecných soudů, na jejichž základě bylo nařízeno a následně prodlouženo předmětné předběžné opatření, a tímto rozhodnutím konstatoval, že jimi byla porušena základní práva stěžovatele, přitom bez dalšího pozbývá jakékoliv relevance i námitka ohledně absence efektivního prostředku k ochraně jeho práva. Ten totiž již tímto rozhodnutím dosáhl autoritativního konstatování nezákonnosti omezení své osobní svobody. Ústavní stížnost v této části proto není důvodná.

47. Zbývá dodat, že uvedenými závěry Ústavní soud nijak nepředjímá, zda a v jaké výši bude mít stěžovatel v důsledku tohoto nálezu nárok na náhradu škody. Přesto je žádoucí zdůraznit, že jakákoliv úvaha v tomto směru musí brát zřetel nejen na výše zjištěnou nezákonnost napadených usnesení, ale rovněž na to, zda konkrétní okolnosti věci (resp. obecnými soudy

učiněná skutková zjištění) přece jen neopodstatňovaly, nebo dokonce nečinily nezbytným (dočasné) zbavení osobní svobody stěžovatele za stejným účelem, jaký sledovalo předmětné předběžné opatření, byť k jeho dosažení měl být správně použit jiný zákonný prostředek. Lze nakonec uznat, že potřeba hospitalizace stěžovatele, která by umožnila vyšetření jeho zdravotního stavu jak pro účely řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, tak k zamezení tomu, aby ohrozil sebe nebo někoho jiného, byla přinejmenším v počátku předmětného řízení osvědčena. Tím není nijak relativizován již zmíněný požadavek, aby ke zbavení osobní svobody docházelo jen způsobem, který zákon stanoví. Při posuzování škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, která má být nahrazena, nicméně nelze odhlédnout od toho, zda by určitá újma vůči poškozenému nevznikla i v případě, pokud by k nezákonnému zásahu do jeho práv nedošlo.

V. Závěr

48. Protože původně napadenými rozhodnutími byla porušena výše uvedená základní práva a svobody stěžovatele (viz bod 43), Ústavní soud podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti (výrok II) a tato rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil (výrok III). Ve zbylé části rozhodl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu o jejím zamítnutí (výrok IV).

49. Náhradu nákladů řízení Ústavní soud stěžovateli nepřiznal (výrok V). Pro řízení před Ústavním soudem je totiž pravidlem úhrada vlastních nákladů řízení samotnými účastníky, přičemž v dané věci nebyly shledány důvody, které by postup podle § 83 zákona o Ústavním soudu opodstatňovaly. Nelze přehlédnout, že v daném případě podávali ústavní stížnost jménem nezletilého stěžovatele jeho rodiče, jejichž osobní a majetkové poměry byly pro posouzení poměrů stěžovatele rovněž relevantní. Ve vztahu k nim však existence žádných mimořádných okolností tvrzena nebyla.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jana Musíla

Nesouhlasím s výroky I a II a s odůvodněním nálezu sp. zn. III. ÚS 916/13 a podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, k nálezu zaujímám odlišné stanovisko, které odůvodňuji takto:

1. Nemohu se ztotožnit se závěrem Ústavního soudu, že rozhodnutími obecných soudů o předání nezletilého J. E. do péče Dětské psychiatrické kliniky Fakultní nemocnice Motol bylo porušeno základní právo stěžovatele na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv

a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jakož i právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy, právo na rodičovskou výchovu a péči podle čl. 32 odst. 4 Listiny a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Jsem přesvědčen o tom, že k žádnému takovému porušení stěžovatelových základních práv nedošlo a že nebyl dán důvod ke kasačnímu zásahu Ústavního soudu.

2. Základním argumentem, o němž se nálezh v bodech 33 až 44 opírá, je závěr, že k omezení osobní svobody prý nedošlo na základě zákona. Nález tvrdí, že při rozhodování o předání nezletilého do péče dětské psychiatrické kliniky neměly soudy postupovat podle ustanovení § 76a občanského soudního řádu, upravujícího předběžné opatření (zajištění péče o nezletilé děti v těch případech, kdy jsou vážně ohroženy nebo narušeny život nebo příznivý vývoj nezletilého dítěte), nýbrž mělo k tomu dojít jinými procesními postupy, jejichž použití by prý bylo procesně přílehlavější a pro stěžovatele méně zatěžující.

3. Konkrétně se v nálezu naznačuje, že vhodnějšími právními instrumenty, jež měly být v dané věci aplikovány, by byl postup podle § 191a a násl. občanského soudního řádu (převzetí a držení pacienta v ústavu zdravotnické péče), podle § 38 odst. 1 písm. b) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, podle § 116 odst. 2 trestního řádu (pozorování obviněného ve zdravotnickém ústavu za účelem vyšetření jeho duševního stavu), nebo postup podle ustanovení § 58 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Použitím těchto postupů by prý byla lépe chráněna stěžovatelova základní práva.

4. S těmito argumenty, jimiž je dovozována protiústavnost postupu obecných soudů v posuzovaném případě, nesouhlasím.

5. Je samozřejmě pravdivé tvrzení obsažené v bodě 29 odůvodnění nálezu, že jakýkoliv zásah do základních práv, má-li obstát z hlediska ústavních garancí, musí být proveden na základě zákona (musí mít zákoný základ), musí směřovat k dosažení legitimního neboli ústavně aprobovaného cíle, musí být z hlediska tohoto cíle přiměřený (musí dostát požadavku proporcionality), musí být vhodný (způsobit cíl dosáhnout) a nezbytný, tedy jestliže jej nebude možné dosáhnout za použití jiného v úvahu přicházejícího prostředku, jenž by byl, pokud jde o posuzovaný zásah do základního práva, šetrnější. Vždy je třeba též posoudit, kterému z více v kolizi stojících zájmů nebo hodnot je třeba dát v konkrétním přípa-

dě přednost (tedy zda veřejnému zájmu na provedení předmětného zásahu nebo základnímu právu jednotlivce).

6. Oproti názoru zastávanému v nálezu soudím, že všechny tyto ústavní požadavky obecné soudy při svém rozhodování splnily a že rozhodnutími o předání nezletilého stěžovatele do péče dětské psychiatrické kliniky žádná jeho základní práva porušena nebyla.

7. Tvrdím, že ústavní požadavek zákonného zmocnění vyslovený v čl. 8 odst. 2 a 6 Listiny pro převzetí nebo držení osoby v ústavní zdravotnické péči je splněn též zákonnou úpravou obsaženou v ustanovení § 76a občanského soudního řádu, podle něhož postupovaly obecné soudy v daném případě. Procesní pravidla upravující postup soudu v řízení o předběžném opatření podle ustanovení § 76a občanského soudního řádu garantují dostatečně zákonnost řízení a jsou analogicky srovnatelná s jinými právními postupy, jejichž aplikace se nález dovolává.

8. Chci upozornit na to, že správná aplikace přílehlavé zákonné úpravy týkající se umísťování osob do ústavní zdravotnické péče bez jejich souhlasu je pro soudy nesnadná, protože samotná tato právní úprava je v českém právním řádu chaotická a nepřehledná, je obsažena ve více zákonech (zejména v občanském soudním řádu a v zákoně č. 372/2011 Sb.), obsahuje několik variant možného procesního postupu, na něž právní normy vzájemně komplikovaně odkazují. Tato roztržitost právní úpravy je zvlášť markantní při řešení případů deliktního jednání osob mladších 15 let, u nichž přichází v úvahu též užití speciální právní úpravy obsažené v trestním řádu, v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže a v oddílu pátém zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Pro obecné soudy, které musejí rozhodovat často v urgentních situacích, vyžadujících velmi rychlé a neodkladné řešení, je taková nepřehledná právní úprava velmi svízelná.

9. Postup realizovaný obecnými soudy, tj. postup podle ustanovení § 76a občanského soudního řádu, je v posuzovaném případě ústavněprávně obhajitelný, byl dostatečně šetrný a respektoval náležitě práva nezletilého a jeho rodičů, jakož i pravidla spravedlivého procesu. To lze dokumentovat zejména těmito skutečnostmi:

- umístěním na dětské psychiatrické klinice nebyly sledovány (či realizovány) žádné léčebné zákroky, nýbrž toliko pasivní sledování nezletilého lékařským personálem za účelem stanovení diagnózy (existence eventuální psychické poruchy nebo její vyloučení), které pacienta nijak závažně nezatěžovalo;
- od samého počátku byl na soudním řízení aktivně účasten orgán sociálně-právní ochrany dětí, který ve věci činil příslušné návrhy a konal jiné procesní úkony a chránil dostatečně zájmy nezletilého;

- nezletilému byla okresním soudem, rozhodujícím ve věci péče o nezletilého, ustanovena právně kvalifikovaná opatrovnice – advokátka JUDr. Zita Chvojanová;
- oba rodiče nezletilého byli okamžitě po činu příslušnými orgány o záležitosti informováni, zúčastnili se policejního výslechu dne 29. 10. 2012, a dokonce sami převezli nezletilého na Dětskou psychiatrickou kliniku FN Motol a zpočátku souhlasili s jeho ponecháním v nemocniční péči; dne 2. 11. 2012 převzali rodiče osobně na Okresním soudě usnesení o předběžném opatření, proti němuž podali dne 16. 11. 2012 odvolání a v dalším průběhu řízení uplatnili další opravné prostředky;
- oběma rodičům a nezletilému se dostalo kvalifikované právní pomoci jimi přibráným advokátem JUDr. Martinem Pavlíkem;
- ve věci opakovaně rozhodovaly soudy prvního a druhého stupně, a to jednak v opatrovnickém řízení vedeném u Okresního soudu v Rakovníku pod sp. zn. 0 Nc 2106/2012, jednak v řízení vedeném podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže u Okresního soudu v Rakovníku pod sp. zn. 1 Rod 1/2013; je tedy očividné, že řízení bylo neustále v soudní ingerenci a pod kontrolou opravných prostředků, což dostatečně garantovalo regulérnost řízení;
- nezletilý měl v průběhu řízení možnost vyjádřit své stanovisko k celé záležitosti – byl slyšen policií a s protokoly o jeho výslechu byly soudy seznámeny. Jeho postoj k věci mohly soudy dostatečně seznat prostřednictvím zpráv orgánů sociálně-právní ochrany dětí a lékařských zpráv, konstatovaných v průběhu dokazování před soudy. Také pro jeho rodiče a advokáty byly veškeré listiny použité při dokazování dostupné v soudních spisech.

10. Především však chci zdůraznit, že ať již by soudy zvolily jakýkoli procesní postup, byly by jimi aplikované a zákonem připuštěné zásahy do základních práv stěžovatele prakticky identické s těmi, jež byly použity v posuzované věci. Nedovedu si, vzhledem ke skutkovým okolnostem případu, vůbec představit, že by výsledek jakéhokoli typu procesní procedury mohl vést k jinému výsledku, než jaký byl dosažen v této věci, tj. nařízení pozorování na dětské psychiatrické klinice. Odlišnosti v různých typech těchto procedur jsou nepodstatné a nedosahují ústavněprávní relevance.

11. Připomínám, že postup soudu byl vyvolán mimořádně závažným agresivním jednáním nezletilého, které by v případě dosažení věkové hranice trestní odpovědnosti pachatele mohlo být kvalifikováno jako zvlášť závažný zločin těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1 trestního zákoníku; jen náhodou nedošlo k usmrcení oběti a čin skončil ve stadiu pokusu. Útok byl spáchán ve školním prostředí, reagujícím na takové agresivní činy mimořádně senzitivně, a byl způsobil vyvolat pocity ohrožení a znepokojení dětí ve škole, jejich rodičů a široké veřejnosti. Počinání ne-

zletilého (útok bez zjevného motivu) vykazovalo nepochybně znaky abnormalnosti a dostatečně odůvodňovalo potřebu zkoumání jeho duševního stavu, aby se předešlo nebezpečí opakování agrese, ať již namířené navenek nebo proti sobě. Nelze si prakticky vůbec představit, že by za dané situace mohl být nezletilý útočník okamžitě po činu vrácen zpět do rodinné péče. Rodiče ostatně sami zpočátku souhlasili s jeho umístěním na dětské psychiatrické klinice. V lékařské zprávě, vystavené ošetřující lékařkou MUDr. Štěpánkou Beranovou při přijetí nezletilého na kliniku dne 2. 11. 2012, je konstatováno, že přednosta dětské psychiatrické kliniky „prof. Hrdlička ... doporučuje pokračovat v observaci ... s ohledem na nejasné okolnosti pacientova jednání je pacient v tuto chvíli nebezpečný okolí a stav vyžaduje další vyšetřování ...“. Tato lékařská zpráva doporučuje „zvýšený dohled pro nebezpečí agrese“. Potřebnost dalšího odborného pozorování je lékaří zmiňována i v návrhu na prodloužení umístění o další měsíc ze dne 27. 11. 2012.

12. Z reakcí veřejnosti na podobné násilné incidenty na školách nebo na jiných veřejných místech (viz nedávný případ násilí ve škole ve Žďáru nad Sázavou) je notoricky známo, že jak psychiatři, tak soudci rozhodující o detenci agresivního útočníka jsou konfrontováni s naléhavým a oprávněným požadavkem, aby školní děti byly účinně chráněny před možnou recipidou. Podobná situace se nepochybně vyskytovala i v posuzovaném případě a opravňovala soudy k bezodkladnému přijetí předběžného opatření.

13. S těmito legitimními veřejnými zájmy musely obecné soudy při svém rozhodování poměřovat intenzitu zásahu do osobní svobody stěžovatele. Stejně poměření by měl provést i Ústavní soud při posouzení toho, zda umístění stěžovatele na dvouměsíční psychiatrické pozorování za daných okolností porušilo jeho základní práva.

14. K oblíbenému repertoáru ústavního soudnictví patří v posledních desetiletích všemožné axiologické testy, jimiž jsou poměřovány různé kolidující hodnoty a zájmy, které jsou „ve hře“. Nad rámec ústavněprávní argumentace se nyní pokusím o jakési metajuristické porovnání, jak posuzovaný skutek zasáhl do sféry základních práv dvou hlavních aktérů události: 1. stěžovatele v roli pachatele činu jinak trestného a 2. jeho oběti v roli osoby poškozené. K tomuto srovnání mě dovedl můj celoživotní zájem o relativně mladý vědní obor viktimologie, což je nauka o obětech protiprávních činů. Pokusím se útržkovitě porovnat, jak zasáhla tato tragická událost, jež je předmětem našeho posuzování, do života jejich účastníků.

15. Na jedné straně je útočník – čtrnáctiletý chlapec, jemuž česká právní úprava dolní věkové hranice trestní odpovědnosti (ve srovnání se světem dosti benevolentní) zaručuje beztrestnost. Po tragické události je umístěn na dva měsíce na pozorování do dětské psychiatrické kliniky špičkové odborné úrovně. Lze samozřejmě pochopit, že dvouměsíční pobyt

v nemocnici je pro mladého pacienta skličující. Nicméně je možno vzít v úvahu, že náš pacient byl v nemocnici toliko pozorován, nebyl podrobován žádným bolestivým nebo invazivním medicinským procedurám, dostávalo se mu kvalifikované lékařské péče, udržoval stálý kontakt s rodiči.

16. Stěžovatel nicméně v ústavní stížnosti tvrdí, že umístěním na psychiatrické pozorování byla porušena nejen jeho „pohoda“, ale navíc též řada základních práv a svobod (ústavní stížnost vyjmenovává porušení hned šestnácti všemožných článků ústavních předpisů a mezinárodních smluv). Stěžovatel požaduje nejen vyslovení protiústavnosti a zrušení napadených soudních rozhodnutí, ale požádal též o náhradu nákladů právního zastoupení v řízení před Ústavním soudem. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 15. 5. 2013 stěžovatel naznačuje, že bude od státu žádat též odškodnění nemateriální újmy způsobené mu prý nezákonným soudním rozhodnutím.

17. Z veřejně dostupných informačních zdrojů vyplývá, že stěžovatel po činu a po svém návratu z nemocnice pokračuje bez potíží v normálním životě, nadále studuje na pražském soukromém gymnáziu, úspěšně se účastňuje studentských literárních soutěží.

18. Podívejme se nyní, jaké následky měla tato událost pro oběť – jednašedesátiletou profesorku A. R.: Jen o vlásek unikla usmrcení, byla těžce zraněna. S hlubokou bodnou ránou v zádech byla dopravena vrtulníkem do nemocnice, aniž by se jí kdokoliv mohl dotázat, zda bylo jejím svobodným přáním strávit řadu dní na nemocničním lůžku a na operačním sále. Logicky vzniká otázka: Její základní práva – právo na život (čl. 6 odst. 1 Listiny), právo na nedotknutelnost osoby a právo na osobní svobodu (čl. 7 odst. 1, čl. 8 odst. 1 Listiny) – nebyla porušena?

19. Poté, co se vyléčená profesorka vrátila do zaměstnání, dozvěděla se, že „část rodičů se domnívá, že další působení paní učitelky v kvartě může být pro děti traumatizující. Jiní rodiče vyslovili pochybnosti o jejím způsobu vedení výuky v této třídě. Někteří z nich dokonce vyslovili přání, aby už kvartu neučila.“ (viz Týdeník Raport Rakovnicka č. 49/2014, http://raport.cz/noviny/2012-49_radvanova-uz-kvartu-neuci/2012-49/). Po této ponižující protestní akci rodičů byla poškozená učitelka vedením školy skutečně přeložena do jiné třídy.

20. Tato kauza by mohla podle mého názoru vstoupit do univerzitních viktimologických učebnic jako exemplární příklad tzv. viktimizace, a to nejen viktimizace primární, nýbrž též sekundární. Napadá mně otázka: Jak asi bude dnešní nález Ústavního soudu psychicky působit na oběť a na její rodinu? Nemůže úzkostlivý ohled Ústavního soudu na lidská práva útočnicka způsobit další traumatizaci obětí? Dostává se ochrany a satisfakce opravdu tomu správnému aktérovi události?

21. Samozřejmě jsem si vědom toho, že nastíněné viktimologické aspekty nemusí mít pro posuzování ústavnosti napadených soudních rozhodnutí žádnou pozitivněprávní relevanci. Ústavní soud beztak nemůže z vlastní iniciativy poskytnout oběti v tomto případě žádnou pomoc, a to již proto, že oběť nepostupuje stejně asertivně jako stěžovatel a jeho rodiče a sama se ústavněprávní ochrany nedovolává.

22. Naprosto nezpochybňuji tezi, že všechny soudy, včetně soudu Ústavního, musí garantovat, aby spravedlivého procesu se dostalo každému, tedy i stěžovateli, a to bez ohledu na to, čeho se dopustil.

23. Adjektivum „spravedlivý“ v sousloví spravedlivý proces však podle mého názoru neznamená totéž, co otrocký postup toliko podle litery procesního předpisu. Existují i takové mimořádné situace, při nichž úzkostlivé lpění na literě zákona ve prospěch jedné procesní strany způsobuje do očí bijící jinou nespravedlnost, třeba nespravedlnost vůči oběti. Tak je tomu též v posuzovaném případě.

24. Právě Ústavní soud je povolán k tomu, aby rozlišil subtilní diferenciaci mezi lpěním na korektnosti formálně-procesní procedury a mezi požadavkem obecné spravedlnosti (spravedlivosti), jak ji chápali třeba Aristoteles (Etika Nikomachova), John Rawls (Teorie spravedlnosti), Gustav Radbruch (Rechtsphilosophie) či Herbert L. A. Hart (Pojem práva).

25. Domnívám se, že v posuzovaném případě se obecné soudy ve svém postupu nedopustily vůči stěžovateli žádné nespravedlnosti ani jiného porušení základních práv. Proto měla být ústavní stížnost zamítnuta.

Č. 34

**K aktivní legitimaci žadatelů o stanovení výše a podmínek úhrady léčivých přípravků z veřejného zdravotního pojištění k podání správní žaloby
K právu na soudní ochranu**

Osobami, které jsou přímo dotčeny na svých veřejných subjektivních právech rozhodnutím o výši úhrad léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely hrazených ze zdravotního pojištění, musí být též účastníci řízení podle § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Jedině tak jim bude zajištěno právo na soudní ochranu a na spravedlivý (řádný) proces garantované Listinou základních práv a svobod.

Ústavní soud již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/05 ze dne 16. 1. 2007 (N 8/44 SbNU 83; 57/2007 Sb.) zdůraznil, že rozhodování o zařazení léčivých přípravků do seznamu léčiv hrazených z prostředků veřejného zdravotního pojištění zasahuje do práv jejich výrobců a distributorů, což se musí promítnout též do výkladu čl. 36 odst. 1, resp. 2 Listiny základních práv a svobod. Rozhodnutí správního orgánu musí být založeno na objektivních a ověřitelných kritériích, aby bylo soudně přezkoumatelné a aby bylo vydáno bez zbytečných průtahů. Ústavní soud nyní doplňuje, že obdobná premisa musí platit též ve vztahu k rozhodování o výši a podmínkách úhrady léčivých přípravků z veřejného zdravotního pojištění.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vlasty Formánkové a Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) – ze dne 17. února 2015 sp. zn. IV. ÚS 3910/13 ve věci ústavní stížnosti Zentiva, a. s., IČO 31411771, se sídlem Slovenská republika, Bratislava, Einsteinova 24, zastoupené JUDr. PharmDr. Vladimírem Bíbou, advokátem, se sídlem Praha 2, Karlovo náměstí 17, směřující proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 30. října 2013 č. j. 6 Ads 161/2012-47 o zamítnutí stěžovatelčiny kasační stížnosti.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 30. října 2013 č. j. 6 Ads 161/2012-47 došlo k zásahu do ústavního práva stěžovatelky zaručeného čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. října 2013 č. j. 6 Ads 161/2012-47 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností splňující i další náležitosti podání podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví citovaného rozsudku.

2. Stěžovatelka tvrdí, že uvedeným rozhodnutím soudu došlo k porušení jejích ústavně zaručených práv podle čl. 36 odst. 1 a 2 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). K tomu mělo podle stěžovatelky dojít tím, že jí soudy odepřely právo na soudní ochranu přesto, že je podle svého názoru přímo dotčena na svých veřejných subjektivních právech v řízení o stanovení výše a podmínkách úhrady léčivých přípravků z veřejného zdravotního pojištění podle § 39b zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“).

II.

3. Z předložené ústavní stížnosti a ze spisu Nejvyššího správního soudu vedeného pod sp. zn. 6 Ads 161/2012 Ústavní soud zjistil, že rozhodnutím Státního ústavu pro kontrolu léčiv (dále jen „Ústav“) ze dne 30. 12. 2009 sp. zn. SUKLS6016/2009 byla stanovena výše základní úhrady referenční skupiny č. 28/2 a výše úhrady léčivého přípravku Febira. Stěžovatelka napadla rozhodnutí Ústavu odvoláním, které bylo zamítnuto rozhodnutím Ministerstva zdravotnictví ze dne 13. 4. 2010 č. j. MZDR5232/2010, sp. zn. FAR L19/2010. Stěžovatelka napadla rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví správní žalobou, ve které tvrdila, že výše úhrady byla stanovena nesprávně a v rozporu s § 39b a 39c zákona o veřejném zdravotním pojištění. Městský soud v Praze svým rozsudkem ze dne 12. 4. 2012 č. j. 11Ad 13/2010-104 rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví zrušil a věc mu vrátil k novému projednání a rozhodnutí.

4. Ministerstvo zdravotnictví napadlo rozsudek Městského soudu v Praze kasační stížností, které Nejvyšší správní soud vyhověl svým rozsud-

kem ze dne 11. 7. 2012 č. j. 6 Ads 70/2012-60. Nejvyšší správní soud tímto rozsudkem zrušil rozsudek Městského soudu v Praze a v odůvodnění odkázal na své předchozí rozhodnutí v obdobných právních věcech (např. rozsudek ze dne 28. 4. 2011 č. j. 3 Ads 48/2010-237, ze dne 18. 5. 2011 č. j. 3 Ads 59/2011-73 nebo ze dne 26. 5. 2011 č. j. 4 Ads 133/2010-164, všechna citovaná rozhodnutí jsou dostupná na www.nssoud.cz) s tím, že žadatelé o stanovení výše a podmínek úhrady léčivých přípravků z veřejného zdravotního pojištění podle § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona o veřejném zdravotním pojištění jsou aktivně legitimováni k podání správní žaloby pouze podle § 65 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „soudní řád správní“ nebo „s. ř. s.“).

5. Městský soud, který byl výše uvedeným právním názorem Nejvyššího správního soudu vázán, vydal dne 15. 11. 2012 rozsudek č. j. 11 Ad 13/2010-153, v němž zamítl správní žalobu stěžovatelky s odkazem na to, že veškeré námitky směřují v konečném důsledku do aplikace hmotného práva, a jsou tedy nepřipustné. Stěžovatelka podala proti tomuto rozsudku kasační stížnost, kterou Nejvyšší správní soud v záhlaví citovaným a předmětnou ústavní stížností napadeným rozsudkem zamítl.

III.

6. Stěžovatelka, která je držitelkou rozhodnutí o registraci léčivého přípravku Febira, v ústavní stížnosti namítá, že v důsledku shora uvedených rozhodnutí obecných soudů jí bylo odepráno právo na soudní ochranu, pokud jde o nesprávně stanovenou částku hrazenou na předmětný léčivý přípravek z veřejného zdravotního pojištění. Stejně tak bylo stěžovatelce odepráno právo na soudní ochranu, pokud jde o transparentní postup správních orgánů, který nemá oporu v platných právních předpisech.

7. Stěžovatelka v odůvodnění ústavní stížnosti uvádí, že postupem obecných soudů, které zamítly její námitky proti rozhodnutí správních orgánů jako nepřipustné, došlo k porušení jejího ústavně zaručeného práva na soudní ochranu. Podle soudů mohla stěžovatelka v podané žalobě proti pravomocnému rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví uplatnit pouze tzv. procesní práva, nikoli práva hmotná.

8. Stěžovatelka je toho názoru, že takto vymezený rozsah přezkumné činnosti soudu jí odírá právo na soudní ochranu, neboť ze soudního přezkumu rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví vylučuje veškeré námitky stěžovatelky směřující proti interpretaci a aplikaci hmotného práva, konkrétně tedy proti výši úhrady předmětného léčivého přípravku. Stejně tak ze soudního přezkumu vylučuje veškeré námitky stěžovatelky dokládající, že základní úhrada referenční skupiny byla rozhodnutím správního orgánu stanovena v rozporu s právními předpisy.

9. Stěžovatelka dále poukázala na skutečnost, že postup soudů byl v rozporu s právem Evropské unie (konkrétně směrnici Rady 89/105/EHS o průhlednosti opatření upravujících tvorbu cen u humánních léčivých přípravků a jejich začlenění do oblastí působnosti vnitrostátních systémů zdravotního pojištění) a dosavadní judikaturou Soudního dvora Evropské unie, který opakovaně řešil otázky přezkumu výše úhrady konkrétního léčiva a postupu stanovení této výše nezávislým orgánem (tj. soudem), a to například v případech *Komise proti Rakousku* [případ C-424/99, *Komise proti Rakousku*, (2001) ESD I-9285] a *Komise proti Finsku* [případ C-229/00, *Komise proti Finsku* (2003), ESD I-5727].

10. V neposlední řadě stěžovatelka v odůvodnění ústavní stížnosti uvedla, že postupem soudů došlo také k přímému rozporu s právním názorem Ústavního soudu vyjádřeným v nálezu ze dne 16. 1. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 36/05 (N 8/44 SbNU 83; 57/2007 Sb.). Stěžovatelka v této souvislosti upozornila, že platná právní úprava stanovování výše a podmínek úhrad léčivých přípravků ve správním řízení obsažená v části šesté (§ 39a až 39q) zákona o veřejném zdravotním pojištění byla přijata právě v důsledku výše uvedeného nálezu. Ústavní soud tímto nálezem zrušil předchozí právní úpravu (§ 15 odst. 10 a část poslední věty § 15 odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění, resp. vyhlášku Ministerstva zdravotnictví č. 532/2005 Sb., o úhradách léčiv a potravin pro zvláštní lékařské účely, ve znění pozdějších předpisů), která neumožňovala držitelům registrace léčivých přípravků uplatnit opravné prostředky proti stanovené výši úhrady léčivého přípravku.

11. Stěžovatelka uzavírá, že odůvodnění rozhodnutí soudů zakládá nerovnost účastníků řízení před soudem. Pokud by podle stěžovatelky žadatelé podle § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona o veřejném zdravotním pojištění nebyli rozhodnutím Ústavu o výši úhrady léčivých přípravků přímo dotčeni na svých veřejných subjektivních právech, neboť nejsou účastníky pojistného vztahu a žádná veřejná subjektivní práva nemají, muselo by také platit, že žadatelé podle § 39f odst. 2 písm. c) zákona o veřejném zdravotním pojištění (tedy zdravotní pojišťovny), kteří účastníky pojistného vztahu jsou, by přímo dotčeni rozhodnutím Ústavu na svých veřejných subjektivních právech byli a tato veřejná subjektivní práva by měli. Ačkoli zákon o veřejném zdravotním pojištění přiznává držitelům rozhodnutí o registraci veškerá práva účastníka správního řízení, aniž by tato práva jakkoli omezoval (stejně jako zdravotním pojišťovnám), jednotliví účastníci správního řízení si v důsledku rozhodnutí obecných soudů nejsou ve svých právech rovni. Někteří účastníci správního řízení (držitelé rozhodnutí o registraci léčivého přípravku) jsou oprávněni uplatnit pouze tzv. procesní práva, avšak nikoli práva hmotná, zatímco jiným účastníkům (zdravotním pojišťovnám) je přiznána ochrana jak v rozsahu práv procesních, tak hmotných.

IV.

12. Dříve, než Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl, poukázala stěžovatelka ve svém vyjádření ze dne 3. 2. 2014 na skutečnost, že čtvrtý senát Nejvyššího správního soudu usnesením ze dne 23. 1. 2014 č. j. 4 Ads 35/2013-37 postoupil obdobnou právní věc rozšířenému senátu k posouzení, zda ve světle uplatněných námitek ob stojí dřívější judikatura Nejvyššího správního soudu, na jejímž základě byl založen i rozsudek napadený v právě projednávané ústavní stížnosti.

13. Ústavní soud si k ústavní stížnosti vyžádal vyjádření Nejvyššího správního soudu. Předseda senátu JUDr. Petr Průcha dne 17. 4. 2014 sdělil, že možnosti vyjádřit se nevyužívá a ponechává rozhodnutí o ústavní stížnosti plně na úvaze IV. senátu Ústavního soudu.

14. Ústavní soud usnesením ze dne 23. 9. 2014 řízení o ústavní stížnosti podle § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 109 odst. 2 písm. c) občanského soudního řádu přerušil, neboť před Nejvyšším správním soudem probíhalo řízení, v němž byla řešena otázka, která může mít význam pro rozhodnutí Ústavního soudu.

V.

15. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatelky a účastníků řízení. Nenařzení ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

16. Ústavní soud přezkoumal v záhlaví citované rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud opakovaně judikuje, že není vrcholem soustavy ostatních soudů (čl. 81 a 91 Ústavy), a tudíž není ani řádnou další odvolací instancí, a že postup v soudním řízení včetně provádění a hodnocení důkazů, interpretace a aplikace právních předpisů a vyvození skutkových a právních závěrů je záležitostí obecných soudů. Proto není v zásadě oprávněn zasahovat bez dalšího do rozhodování těchto soudů. Tato maxima je prolomena pouze tehdy, pokud by soudy na úkor stěžovatele vykročily z mezí daných rámcem ochrany ústavně zaručených základních práv či svobod [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. K tomu však v projednávaném případě podle náhledu Ústavního soudu došlo.

18. Ústavní soud se plně ztotožňuje s právním názorem rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu, který v usnesení ze dne 9. 12. 2014 č. j. 4 Ads 35/2013-63 rozhodl, „že žadatelé o stanovení výše a podmínek úhrady léčivých přípravků ze zdravotního pojištění podle § 39f odst. 2 písm. a) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění

některých souvisejících zákonů, jako držitelé registrace těchto léčivých přípravků a účastníci správního řízení podle § 39g odst. 1 téhož zákona jsou v rámci soudního přezkumu rozhodnutí v tomto řízení vydaného aktivně procesně legitimováni podle § 65 odst. 1 s. ř. s.“.

19. Ústavní soud zdůrazňuje, že posuzovaná problematika má základ v právu Evropské unie, konkrétně ve směrnici Rady 89/105/EHS ze dne 21. prosince 1988 o průhlednosti opatření upravujících tvorbu cen u humánních léčivých přípravků a jejich začlenění do oblasti působnosti vnitrostátních systémů zdravotního pojištění (Úř. věst. L 40, 11. 2. 1989, s. 8–11, zvláštní vydání v českém jazyce: Kapitola 05 Svazek 001 s. 345–348).

20. Ustanovení čl. 1 odst. 1 směrnice 89/105/EHS stanoví členským státům povinnost zajistit, „aby veškerá vnitrostátní právní nebo správní opatření ke kontrole cen humánních léčivých přípravků nebo k omezení sortimentu léčivých přípravků hrazených vnitrostátními systémy zdravotního pojištění byla v souladu s požadavky této směrnice.“ Ustanovení čl. 6 směrnice, na které stěžovatelka odkazuje, se použije, jestliže je léčivý přípravek hrazen systémem zdravotního pojištění jen poté, co příslušné orgány rozhodnou o zápisu dotyčného léčivého přípravku do pozitivního seznamu léčivých přípravků hrazených vnitrostátním systémem zdravotního pojištění. Ustanovení čl. 6 stanoví některé podrobnosti řízení s tím souvisejícího, v odstavci 2 pak deklaruje, že každé „rozhodnutí o zamítnutí zápisu léčivého přípravku do seznamu přípravků hrazených systémem zdravotního pojištění musí obsahovat odůvodnění na základě objektivních a ověřitelných kritérií, včetně, je-li to nezbytné, znaleckých posudků nebo doporučení, o která se rozhodnutí opírá. Kromě toho musí být žadatel informován o opravných prostředcích, kterých může podle platných předpisů využít, a o lhůtách pro jejich uplatnění.“

21. Tyto principy nepředstavují jen požadavky práva Evropské unie na právo České republiky jako členského státu Evropské unie, ale nepřímo se promítají též do výkladu požadavků práva na spravedlivý proces a přístup k soudu podle českého ústavního pořádku.

22. Ústavní soud předesílá, že platná právní úprava správního rozhodování o žádostech o stanovení výše a podmínek úhrady podle § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona o veřejném zdravotním pojištění je přímým důsledkem nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/05 (N 8/44 SbNU 83; 57/2007 Sb.), kterým Ústavní soud zrušil jako protiústavní předchozí znění § 15 odst. 5 a 10 téhož zákona.

23. Zákonodárce na derogaci § 15 odst. 5 a 10 reagoval přijetím zcela nového rozhodovacího režimu. Zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, byla s účinností od 1. 1. 2008 do zákona o veřejném zdravotním pojištění doplněna nová část šestá obsahující podrobnou úpravu regulace cen a úhrad prostřednictvím individuálních správních řízení. Část

šestá navazuje na § 15 odst. 5 větu první téhož zákona, podle něhož „ze zdravotního pojištění se hradí při poskytování ambulantní zdravotní péče léčivé přípravky a potraviny pro zvláštní lékařské účely, pokud pro ně Státní ústav pro kontrolu léčiv (dále jen „Ústav“) rozhodl o výši úhrady (§ 39h)“. O stanovení výše a podmínek úhrady jednotlivých léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely ze zdravotního pojištění se rozhoduje na základě žádosti podle § 39f, kterou podle odstavce 2 tohoto ustanovení mohou podat „a) držitel rozhodnutí o registraci léčivého přípravku, je-li léčivý přípravek registrován, a dovozce nebo tuzemský výrobce potravin pro zvláštní lékařské účely, b) dovozce nebo tuzemský výrobce léčivého přípravku, je-li jím dovážený nebo vyráběný léčivý přípravek používaný na území České republiky v rámci specifického léčebného programu nebo jiný předkladatel specifického léčebného programu, c) zdravotní pojišťovna.“ Podle § 39g odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění: „Účastníkem řízení o stanovení maximální ceny a řízení o stanovení výše a podmínek úhrady jsou osoby, které podaly žádost, zdravotní pojišťovny, nejsou-li osobami, které podaly žádost, držitel registrace, jde-li o registrovaný léčivý přípravek, dovozce nebo tuzemský výrobce, jde-li o neregistrovaný léčivý přípravek používaný ve schváleném specifickém léčebném programu, nebo o potravinu pro zvláštní lékařské účely.“ O výši a podmínkách úhrady rozhoduje Ústav správním rozhodnutím podle § 39h zákona o veřejném zdravotním pojištění, přičemž proti tomuto rozhodnutí je přípustné odvolání, o němž rozhoduje Ministerstvo zdravotnictví jako správní orgán druhého stupně.

24. Ústavní soud má ve shodě s rozšířeným senátem Nejvyššího správního soudu za to, že z výkladu zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění jeho novely provedené zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, nelze v žádném případě vyčíst, že by se vztahoval výhradně jen na právní vztahy pojištěnců ve vztahu k pojišťovnám, tedy na povinnosti pojištěnců odvádět pojistné a jejich tomu odpovídající práva na úhradu zdravotní péče. Takové restriktivní pojetí neodpovídá již jen gramatickému výkladu § 1 odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění, který vymezuje tři oblasti působnosti zákona, a sice a) veřejné zdravotní pojištění; b) rozsah a podmínky, za nichž je poskytována zdravotní péče, resp. hrazeny zdravotní služby (ve znění účinném od 1. 4. 2012); c) způsob stanovení cen a úhrad léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely hrazených ze zdravotního pojištění. Ústavní soud souhlasí s názorem rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu, že rozhodování o výši a podmínkách úhrady léčivých přípravků ze zdravotního pojištění je třeba již jen s ohledem na § 1 odst. 1 písm. c) zákona o veřejném zdravotním pojištění vnímat jako plnohodnotnou a pojmově samostatnou součást právní úpravy tohoto zákona. Předmětem správních řízení tohoto druhu tedy není

úhrada zdravotní péče jakožto plnění z pojistného vztahu mezi pojišťovnou a pojištěnci, nýbrž stanovení úhrad léčivých přípravků ze zdravotního pojištění jako samostatný okruh právních vztahů ve smyslu § 1 odst. 1 písm. c) zákona o veřejném zdravotním pojištění.

25. Osobami, které jsou přímo dotčeny na svých veřejných subjektivních právech rozhodnutím o výši úhrad léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely hrazených ze zdravotního pojištění, proto musí být též účastníci řízení podle § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona o veřejném zdravotním pojištění. Jedině tak jim bude zajištěno právo na soudní ochranu a na spravedlivý (řádný) proces garantované Listinou.

26. Ústavní soud již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/05 zdůraznil, že rozhodování o zařazení léčivých přípravků do seznamu léčiv hrazených z prostředků veřejného zdravotního pojištění zasahuje do práv jejich výrobců a distributorů, což se musí promítnout též do výkladu čl. 36 odst. 1, resp. 2 Listiny. Rozhodnutí správního orgánu musí být založeno na objektivních a ověřitelných kritériích, aby bylo soudně přezkoumatelné a aby bylo vydáno bez zbytečných průtahů (bod 41 nálezu). Ústavní soud nyní doplňuje, že obdobná premisa musí platit též ve vztahu k rozhodování o výši a podmínkách úhrady léčivých přípravků z veřejného zdravotního pojištění.

27. Podle čl. 4 Ústavy jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Ustanovení čl. 36 odst. 2 Listiny dává každému, kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, možnost obrátit se na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z přezkumné pravomoci soudu však nesmí být vyloučena rozhodnutí týkající se základních práv a svobod, jejichž ochrana je zakotvena v ústavním pořádku České republiky.

28. Ústavní soud uzavírá, že v záhlaví citovaným rozhodnutím soudu bylo zasaženo do práva stěžovatelky na soudní ochranu a spravedlivý (řádný) proces zaručeného čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny, a proto podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Č. 35

**K odlišnému hodnocení důkazů odvolacím soudem
K zásadě přimosti při dokazování v občanském soudním
řízení**

Důkazní řízení spočívá v provedení důkazů a jejich hodnocení, které ústí ve zjištění skutkového stavu. Hodnocení důkazů bez jejich provedení soudem zakládá porušení ustanovení čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) v důsledku porušení zásady přimosti. Dle ní dokazování provádí soud, jenž rozhoduje ve věci, a to při jednání, ke kterému předvolá účastníky řízení; rozhodnutím ve věci je i změna rozhodnutí nalézacího soudu soudem odvolacím v odvolacím řízení. Smyslem a účelem zásady přimosti je objektivita a nezávislost soudního rozhodování, jakož i zabezpečení práva účastníků řízení vyjádřit se k prováděným důkazům.

Jestliže odvolací soud změnil rozhodnutí nalézacího soudu na základě odlišného hodnocení důkazů provedených soudem prvního stupně, a to aniž by je byl sám zopakoval, porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy; uvedeným postupem porušil rovněž právo stěžovatelky na to, aby se mohla vyjádřit ke všem prováděným důkazům, jak stanoví čl. 38 odst. 2 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka – ze dne 17. února 2015 sp. zn. II. ÚS 1180/14 ve věci ústavní stížnosti J. A., zastoupené Mgr. Terezou Konečnou, advokátkou, se sídlem Újezd 46, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 11. února 2014 č. j. 20 Co 595/2013-438, jímž byl mimo jiné změněn rozsudek soudu prvního stupně tak, že nezletilý syn se svěřuje do výchovy otce, spojené s návrhem na odložení vykonatelnosti výroku pod bodem I napadeného rozsudku, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníka řízení a J. A., zastoupeného JUDr. Jiřím Kašparem, advokátem, se sídlem Palackého nám. 62, 572 01 Polička, a nezletilého J. A., zastoupeného kolizním opatrovníkem JUDr. Zdeňkem Kapitánem, Ph.D., ředitelem Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 11. února 2014 č. j. 20 Co 595/2013-438 byla porušena práva stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 11. února 2014 č. j. 20 Co 595/2013-438 se ve výrocích pod body I a IV ruší.

Odůvodnění

I.

Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 28. března 2014, se stěžovatelka domáhala zrušení výroků pod body I a IV v záhlaví uvedeného rozhodnutí, a to pro porušení čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

V ústavní stížnosti stěžovatelka dále navrhla, aby Ústavní soud odložil vykonatelnost výroku pod bodem I napadeného rozhodnutí.

Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené pro její podání zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Okresního soudu v Havlíčkově Brodě pod sp. zn. OP 46/2013.

Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 11. února 2014 č. j. 20 Co 595/2013-438 byl změněn rozsudek Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze dne 23. srpna 2013 č. j. OP 46/2013-393 tak, že nezletilý J. A. se svěruje do výchovy otce (výrok pod bodem I). Ve výroku pod bodem II rozsudku bylo rozhodnuto, že nad výchovou nezletilého se stanoví dohled. Ve výroku pod bodem III rozsudku bylo rozhodnuto, že rozsudek soudu prvního stupně se ve výroku o výživném zrušuje a v tomto rozsahu se věc vrací okresnímu soudu k dalšímu řízení. Ve výroku pod bodem IV rozsudku bylo rozhodnuto, že tím se mění rozsudek Okresního soudu ve Svitavách ze dne 16. května 2012 č. j. 0 Nc 423/2011-94 ve výroku o výchově a výživě.

II.

V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že v odvolacím řízení nebyly řádně provedeny důkazy, tak jak je stanoveno v § 213 odst. 1 zákona

č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále též jen „o. s. ř.“), dle kterého musí odvolací soud dosud provedené důkazy zopakovat vždy, má-li za to, že je z nich možné dospět k jinému skutkovému zjištění, než které učinil soud prvního stupně.

Stěžovatelka je toho názoru, že pokud měl odvolací soud za to, že skutkové zjištění bylo provedeno řádně, pouze nesouhlasil s jeho závěry, avšak důkazy neprovedl, porušil svým postupem právě zásady plynoucí ze jména z § 213 o. s. ř., neboť rozdílným způsobem hodnotil nalézacím soudem provedené důkazy, aniž by je opakovaně provedl sám, a získal tak přímý a bezprostřední dojem z nich, a porušil tak zásadu přímosti [obdobně nález sp. zn. I. ÚS 3725/10 ze dne 3. 8. 2011 (N 139/62 SbNU 175), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>, stejně jako další rozhodnutí zde citovaná].

Stěžovatelka dále namítá, že nebyly provedeny důkazy, kvůli jejichž doplnění bylo první jednání odvolacího soudu odročováno. Nebyla zkoumána změna poměrů – a to jak dle § 28 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, platného do 31. 12. 2013, tak dle § 909 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, platného ke dni rozhodování odvolacího soudu.

Stěžovatelka odvolacímu soudu vytýká, že se nezabýval všemi skutečnostmi tvrzenými stěžovatelkou (např. manipulace nezletilým ze strany otce nezletilého), a tím se nevypořádal se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí, čímž došlo k porušení procesního postupu dle § 132 o. s. ř. a § 120 odst. 2 o. s. ř.

Stěžovatelka namítá, že odvolací soud v písemném vyhotovení rozsudku řádně nevyhodnotil všechny důkazy (byť provedené pouze soudem prvního stupně) v jejich vzájemné souvislosti a ve vztahu ke skutkovým zjištěním, aby byla zřejmá úvaha soudu včetně důvodů pro nepřijetí závěrů vyplývajících z jednotlivých důkazů, což činí předmětný rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové nepřezkoumatelným.

Stěžovatelka uvádí, že odvolací soud rozhodl bez účasti opatrovníka nezletilého, ačkoliv ten navrhol zcela opačné rozhodnutí, čímž došlo k porušení zásady přímosti soudního řízení.

Stěžovatelka poukazuje na to, že odvolací soud rozhodl zcela proti přání nezletilého, jak bylo zjištěno nejen na základě znaleckého posudku, ale také na základě pohovoru nezletilého s opatrovníkem. Považoval-li odvolací soud za nezbytné zjistit názor nezletilého, měl jej zjistit z předložených důkazů nebo provedením výslechu.

Rozhodnutí odvolacího soudu považuje stěžovatelka za překvapivé, neboť odcházel-li se odvolací soud od skutkových zjištění, která učinil soud prvního stupně na základě bezprostředně před ním provedených důkazů, ale také od právních závěrů z těchto zjištění vycházejících, a rozhodl sám bez jakéhokoliv dokazování, aniž by jakýmkoliv způsobem umožnil účastníkovi řízení vyjádřit se k odvolacím soudem nově nastolenému merit

věci, odepřel mu tímto postupem právo na spravedlivý proces [nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 544/98 ze dne 4. 8. 1999 (N 109/15 SbNU 75)]. Podle stěžovatelky tak odvolací soud svým postupem porušil zásadu dvojinstančnosti řízení.

III.

Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníka řízení a dále otce nezletilého jako vedlejšího účastníka řízení. Dále si Ústavní soud vyžádal vyjádření opatrovníka, který zastupoval nezletilého v řízení před obecnými soudy.

Krajský soud v Hradci Králové ve svém vyjádření, doručeném Ústavnímu soudu dne 27. srpna 2014, k námitkám stěžovatelky, že odvolací soud nezopakoval důkazy, řádně je nevyhodnotil, nevypořádal se se všemi jejími tvrzeními a že rozhodnutí odvolacího soudu je překvapivé, odkázal na odůvodnění svého rozsudku a dodal, že stěžovatelka sama proti skutkovým závěrům nebrojí a že odvolací soud nemohl s ohledem na rozsah obsahu spisu jej celý přečíst. Pouze v rámci přesvědčivosti svého rozhodnutí v odůvodnění svého rozsudku odkázal pro příklad na některé listiny a vyjádření opatrovníka nezletilého. Veškeré tyto listiny byly obsahem spisu a matka je znala. O tom, že dosavadní vývoj nezletilého po rozchodu rodičů není dobrý, svědčí i okresním soudem stanovený dohled nad jeho výchovou. Krajský soud jen oproti okresnímu soudu na základě týchž skutkových zjištění při zohlednění všeho, co v řízení vyšlo najevo, dospěl k závěru, že ze všech zákonných hledisek lepší perspektivu vývoje má nezletilý v prostředí u otce (blíže viz odůvodnění ústavní stížností napadeného rozsudku). Pokud jde o matkou namítané ovlivňování nezletilého ze strany otce, odvolací soud poznamenal, že při takto vyhrocených vztazích v rodině obvykle ovlivňují nezletilého rodiče oba (vědomě či nevědomě). Nezletilý byl svěřen do výchovy matky, která styku otce s ním nepřála. Z toho je patrné, že prostor otce pro manipulaci s nezletilým nebyl nijak velký. Dále matka krajskému soudu vytýká, že o věci rozhodl bez přítomnosti opatrovníka nezletilého u jednání. Účast zástupce účastníka u jednání je jeho právem a ne povinností. Soud nemůže nutit opatrovníka nezletilého k účasti u jednání. Je však pravda, že opatrovník nezletilého po jeho předání do péče matky a nastalých potížích v jeho výchově se prvně zapojoval aktivně a snažil se výchovné nedostatky matky řešit. Následně se z obsahu spisu jeví, že na svou funkci rezignoval. O tom podle odvolacího soudu svědčí nejen jeho nepřítomnost u jednání, ale i to, že na žádost krajského soudu nezjistil aktuální stanovisko nezletilého. Proto byla matka před jednáním požádána, aby účast nezletilého u jednání zajistila ona, což přislíbila. Matka zjevně zájem na zjištění aktuálního stanoviska nezletilého neměla a účast nezleti-

leho u jednání nezajistila. Zároveň tvrdila, že se psychický stav nezletilého neustále zhoršuje. To, že psychický stav nezletilého po jeho předání do výchovy matky nebyl dobrý, potvrdila i třídní učitelka nezletilého, která je s ním v pravidelném kontaktu a nezletilého jistě dobře zná. I proto krajský soud dospěl k závěru, že je v zájmu nezletilého přijmout rychlé rozhodnutí a svěřit ho do péče toho z rodičů (prostředí), kde lépe prospíval a které dobře zná (viz opět v podrobnostech odůvodnění rozsudku odvolacího soudu). Z výše uvedeného krajský soud dovodil, že ústavní stížnost matky je nedůvodná a do Ústavou zaručených práv matky zasaženo nebylo. Matka spíše nesouhlasí s rozhodnutím ve věci samé, kdy nezletilý byl svěřen do výchovy otce. Na druhou stranu matka přehlídá, že při jejím výchovném působení na nezletilého ten neprosplával a jeho psychický stav nebyl dobrý a neustále se zhoršoval.

Vedlejší účastník – otec nezletilého ve svém vyjádření Ústavnímu soudu doručeném dne 8. září 2014 odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku krajského soudu, kde jsou v rámci odůvodnění citovány listinné důkazy, o které odvolací soud své závěry opřel. Právě hodnocení důkazů odvolacím soudem jednotlivě a ve vzájemné souvislosti na str. 3–7 napadeného rozsudku přesně vystihlo, na rozdíl od rozsudku soudu prvního stupně, veškeré podstatné skutečnosti. Otec zdůraznil, že rozhodnutí je vedeno zájmem nezletilého a pravidly stanovenými v § 907 občanského zákoníku. V tomto směru jsou zřetelnými důkazy zpráva opatrovníka (č. l. 210 až 211 spisu), zprávy Základní školy Světlá nad Sázavou (č. l. 297, č. l. 424 spisu). Otec k tomu pro názornost předložil žákovskou knížku nezletilého z druhé třídy základní školy, tedy ze školního roku 2013–2014. Porovnání období péče u matky (září 2013 až únor 2014) a péče u otce (duben 2014 až červen 2014) přiléhavě dokumentuje rozdílnost obou výchovných prostředí. Dokumentuje také závěr odvolacího soudu, že otec nezletilého a jeho výchovné prostředí má určitý řád, na rozdíl od prostředí u matky, které je nespolehlivé a pro výchovu dítěte nevhodné. K tomu se přidává chování matky, která nezletilého nechávala často samotného, chovala se vůči němu hrubě, nezletilý byl opakovaně svědkem intimního kontaktu matky s jejím současným přítelem (č. l. 152 až 153, č. l. 154 až 157, č. l. 170 až 172 spisu). Otec dále poukázal na to, že matka je neustále v exekčním zadlužení, byla trestně odsouzena pro dva trestné činy úvěrového podvodu a přečin pojistného podvodu (řízení vedené u Okresního soudu ve Svitavách pod sp. zn. 2 T 221/2013), předtím bylo její jednání, v němž byl státním zástupcem spatřován přečin nebezpečného vyhrožování podle § 353 odst. 1 a odst. 2 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, postoupeno k projednání Městskému úřadu v Poličce (řízení vedené u Okresního soudu ve Svitavách pod sp. zn. 2 T 376/2011). Uvedené okolnosti podle otce objasňují prostředí a výchovné schopnosti matky důkladně a svědčí

o výchovném prostředí špatném, pro nezletilého nevhodném. Obdobný závěr, vycházející z listinných důkazů ve spise, učinil odvolací soud v napadaném rozhodnutí. To, že rozhodnutí odvolacího soudu bylo správné, prokázal i další vývoj: matka umístila bezprostředně po rozhodnutí odvolacího soudu nezletilého do Psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě, odkud byl nezletilý dne 4. dubna 2014 předán do péče otce. Otec okamžitě uzavřel s matkou dohodu o pravidelných kontaktech matky s nezletilým a nedělal v tomto směru naprosto žádné problémy (podotýká, že na rozdíl od dřívějšího období, kdy byl nezletilý v péči matky a kdy problémy s možnostmi kontaktů otce s nezletilým byly opakovaně). Dohodnuty a realizovány byly také dva dlouhodobější kontakty matky s nezletilým v období dvakrát 14 dnů v červenci a v srpnu 2014. Nezletilý se výrazně zklidnil a zlepšil svůj prospěch a chování ve škole - viz příloženou žákovskou knížku nezletilého z druhé třídy. Pokud tedy krajský soud s přihlédnutím k listinným důkazům, obsaženým v soudním spise, uzavírá, že je v zájmu nezletilého J., aby byl svěřen do péče otce, a tedy vrácen do prostředí, ve kterém až do rozchodu rodičů prospíval, s širokými kontakty nezletilého s matkou, pak další vývoj od dubna 2014 do současnosti tyto závěry zcela potvrzuje a dává jim za pravdu. Otec považuje za nepochopitelné, proč matka nezletilého, která nezletilému mravní, stabilní, materiálně vyvážené prostředí nezajistila a zajistit není schopná, tak úporně proti danému stavu bojuje. Otec nezletilého je názoru, že prostředí u otce je daleko vhodnější, a rozsudek odvolacího soudu je tedy správný, a proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatelky zamítl.

K vyjádření Krajského soudu v Hradci Králové a vedlejšího účastníka - otce nezletilého zaslala stěžovatelka Ústavnímu soudu dne 7. října 2014 repliku. K vyjádření krajského soudu stěžovatelka uvedla, že svým přípisem krajský soud sám potvrdil porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky, když uvedl, že důkazy nebyly skutečně v odvolacím řízení provedeny, a to z důvodu obsáhlosti spisu. Takový postup před odvolacím soudem považuje právní zástupce stěžovatelky za zcela neakceptovatelný. Samotné provedení důkazů není nutné jen ve vztahu k základním procesním právům stěžovatelky a ostatně i ostatních účastníků řízení, ale zásada přímosti v rámci odvolacího řízení slouží především k tomu, aby zde byla záruka, že se s důkazními prostředky seznámí soud. Fakticky to znamená, že v dané věci bylo rozhodnuto na základě telefonátu s třídní učitelkou, k jehož obsahu se nemohla stěžovatelka nijak vyjádřit. Ke konstatování krajského soudu, že stěžovatelka nepolemizuje se skutkovými závěry, pak stěžovatelka uvádí, že toto není pravda, že stížnosti je patrné, že se závěrem rozhodnutí krajského soudu stěžovatelka nesouhlasí, nicméně přezkum skutkových zjištění není předmětem řízení u Ústavního soudu, a proto se stěžovatelka zaměřila na otázky ústavněprávního charakteru. K neřešené

otázce manipulace nezletilého otcem odvolací soud zcela pominul skutečnost, že již několik měsíců před rozhodnutím se otec nezletilého s nezletilým pravidelně stýkal a otec měl dostatečný prostor syna manipulovat, k čemuž byly i ostatně předloženy důkazy. Byla to právě manipulace otce, která způsobila zhoršení stavu nezletilého. A je celkem logické, že pokud nyní syn vykazuje určité zlepšení ve školních výsledcích (bohužel nikoliv výchovných, kde se spíše jedná o zhoršení), je toto zlepšení dílem toho, že matka ačkoliv se současným režimem nezletilého nesouhlasí, respektuje jej, otci do výchovy nijak nezasahuje, nezatěžuje nespočetným počtem podání na soud a syna vůči otci nemanipuluje. Synovi také významně pomohla léčba v Psychiatrické léčebně v Havlíčkově Brodě, kterou zajistila matka a ve které by bylo vhodné dále ambulantně pokračovat, což otec nedodrží. Pro upřesnění stěžovatelka uvádí, že faktickou péči o nezletilého ve všech směrech převážně zajišťuje matka otce nezletilého. K vyjádření vedlejšího účastníka otce nezletilého pak stěžovatelka uvedla, že není pravda, že by otec uzavřel s matkou dohodu a nedělal žádné problémy – vše je řešeno přes orgán sociálně-právní ochrany dětí a rodiče absolvovali mediační řízení tak, aby bylo možné se alespoň o těchto základních otázkách dohodnout.

Ústavní soud si dále vyžádal vyjádření opatrovníka nezletilého; nejprve se obrátil s žádostí o vyjádření na Městský úřad Polička, který přípisem, doručeným Ústavnímu soudu dne 27. srpna 2014, sdělil, že k ústavní stížnosti matky nezletilého se nemůže vyjádřit, neboť v době rozhodování byl místně příslušný Městský úřad Světlá nad Sázavou. Ústavní soud si proto vyžádal vyjádření Městského úřadu Světlá nad Sázavou k podané ústavní stížnosti.

Dne 14. října 2014 bylo Ústavnímu soudu doručeno vyjádření Ing. Věry Weingärtnerové, vedoucí odboru sociálních věcí Městského úřadu Světlá nad Sázavou, který byl opatrovníkem nezletilého vedlejšího účastníka, k podané ústavní stížnosti. Opatrovník ve svém vyjádření připustil, že i pro něj bylo rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové velkým překvapením. Opatrovník se přednostně opíral o závěry znaleckého posudku, který byl vypracován za účelem řízení o změnu výchovy, ze kterých vplynulo, že si nezletilý i nadále přeje žít se svou matkou a otce navštěvovat. Takto se nezletilý opakovaně vyjadřoval i před opatrovníkem. Matka ve své ústavní stížnosti uvádí, že odvolací soud opakovaně neprovedl všechny důkazy, ze kterých při svém rozhodování vycházel. Odvolací soud při svém rozhodování neměl k dispozici jiné aktuální vyjádření nezletilého, než je výše uvedeno, a i přesto rozhodl. Toto rozhodnutí nebylo v souladu s přáním nezletilého uváděno opatrovníkem ve zprávách podávaných v průběhu řízení. Nebylo v souladu ani s vyjádřením nezletilého před znalcem při vypracování znaleckého posudku. Vzhledem k tomu, že již tento úřad nevede

spisovou dokumentaci, nemůže s úplnou jistotou tvrdit, že krajský soud ústně vyzval opatrovníka k provedení pohovoru s nezletilým, ale domnívá se, že tomu tak bylo. Opatrovník však pohovor s nezletilým neprovedl, a to z důvodu, že nechtěl nezletilého opakovaně stresovat tím, že by se měl znovu vyjádřit k tomu, u kterého z rodičů chce žít. Při předchozích pohovorech se nezletilý opakovaně vyjádřil, že chce i nadále žít s matkou a otce navštěvovat. Toto vyplynulo i ze znaleckého posudku, který považuje opatrovníka za plnohodnotný nestranný důkaz. Dále matka ve své stížnosti uvádí, že odvolací soud ve svém písemném vyhotovení rozsudku řádně nevyhodnotil všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti a ve vztahu ke skutkovým zjištěním, aby byla zřejmá úvaha soudu, včetně důvodů pro nepřijetí závěrů vyplývajících z jednotlivých důkazů. Opatrovník má za to, že odvolací soud nebral na zřetel závěry znaleckého posudku o duševním stavu a vzájemných vztazích vypracovaného prof. PhDr. Janem Vymětalem. Opatrovník nezletilého se odmítl vyjádřit k možnému porušení základních práv matky. Od rozhodnutí krajského soudu a předání nezletilého do péče otce již uplynula dlouhá doba. V současné době mu není známa aktuální situace nezletilého a jeho rodiny, a nemůže proto sdělit, co je v nejlepším zájmu nezletilého.

Usnesením Ústavního soudu ze dne 2. prosince 2014 sp. zn. II. ÚS 1180/14 byl nezletilému vedlejšímu účastníkovi řízení k zastupování v řízení před Ústavním soudem ustanoven kolizním opatrovníkem JUDr. Zdeněk Kapitán, Ph.D., ředitel Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Ustanoveného kolizního opatrovníka Ústavní soud vyzval k zaslání vyjádření k podané ústavní stížnosti.

Kolizní opatrovník nezletilého vedlejšího účastníka ve svém vyjádření, doručeném Ústavnímu soudu dne 31. prosince 2014, poukázal na to, že stěžovatelka argumentuje tím, že odvolací soud nezohlednil závěr znaleckého posudku vypracovaného prof. PhDr. Janem Vymětalem. Kontinuita výchovného prostředí, jak ji zdůraznila zpráva znalce, je nedílnou součástí posouzení, který z rodičů má lepší předpoklady pro péči a výchovu dítěte. Stěžovatelka však opomíjí, že odvolací soud se nezabýval toliko jediným závěrem a doporučením znalce ponechat nezletilého v péči matky, tedy kontinuitou výchovného prostředí. Ačkoli znalecký posudek hraje v těchto případech nezanedbatelnou, ba klíčovou roli, a může být tedy v obdobných případech směrodatný, není pro soud absolutně a bez dalšího závazný. Vedle kontinuity stojí i perspektiva vývojového prostředí k rozvíjení osobnosti, vloh a schopností dítěte. Je tedy klíčové zabývat se i těmito otázkami a zohlednit další závěry znalce o aktuálním psychickém stavu nezletilého v širších souvislostech, jak to učinil odvolací soud v odůvodnění rozsudku. Na druhou stranu absentuje jakýkoli argument soudu, který by se se závěrečným doporučením vypořádal, či zda soud vůbec zvažoval jakékoli jiné

možnosti, které by dosáhly stejného výsledku, a to zajištěním stabilního prostředí a pravidelnosti v životě nezletilého i jinými prostředky, než vytržením nezletilého z jeho dosavadního prostředí a svěřením do péče druhého z rodičů. Za těchto okolností by bylo bývalo podle kolizního opatrovníka vhodné znalce na jednání předvolat a vyslechnout jej a v tomto ohledu dostat zásadě přímosti beze zbytku. Opatrovník se neztotožňuje s námitkou stěžovatelky, že porušením zásady přímosti soudního rozhodnutí je i osobní neúčast opatrovníka nezletilého pro odvolací řízení na jednání soudu v případě, že tento opatrovník zaslal své stanovisko k věci a svou neúčast omluvil. Lpění na přítomnosti opatrovníka nezletilého na jednání soudu by ve svém důsledku pouze protahovalo řízení bez pádného důvodu. Jestliže soud naznal, že stanovisko opatrovníka bylo dostatečné, odpadla tedy potřeba opatrovníka dále vyslechnout. Palčivější otázkou v případě namítaného porušení zásad spravedlivého procesu je podle kolizního opatrovníka nutnost provedení pohovoru s nezletilým a přihlídnutí k jeho názoru. Výslech nezletilého dítěte a zjištění přání dítěte hraje v rodičovských konfliktech nezanedbatelnou roli. Preference dítěte proto nabývají na váze s přibývajícím věkem dítěte. Přání dítěte však ne vždy koresponduje s jeho nejlepším zájmem, který je předním hlediskem pro posuzování v obdobných případech, jako je případ právě posuzovaný. Konečné hodnocení zájmů nezletilého dítěte však přísluší opatrovníckému soudu, který má za úkol představy a názory dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné, a co nikoli, korigovat. K názoru nezletilého soud přihlíží úměrně jeho věku, rozumové a citové vyspělosti, přičemž ani z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte nelze dovodit, že by názor dítěte, o němž se v soudním řízení rozhoduje, soud zavazoval. Soud jej má toliko vzít náležitě v úvahu. V opačném případě by totiž bylo jakékoliv soudní řízení nadbytečné, neboť by postačovalo zjistit názor nezletilého a z něho vycházet (viz usnesení Ústavního soudu ve věci sp. zn. II. ÚS 1818/07 ze dne 1. 11. 2007 či sp. zn. III. ÚS 2150/07 ze dne 28. 5. 2008). V projednávaném případě je otázka skutečné potřeby zjištění a přihlídnutí k názoru dítěte o to naléhavější, že názor nezletilého byl za poslední dva roky zjišťován několikrát a v době vydání rozsudku odvolacího soudu dovršil teprve věku osmi let. Přenesením rozhodnutí o tom, u kterého z rodičů bude nezletilý do budoucna žít, na nezletilého nelze vyvázat rodiče z jejich povinnosti vytvářet pro dítě objektivně co nejlepší podmínky morálního a hmotného prospěchu (nyní § 855 odst. 2 občanského zákoníku). V posuzovaném případě rodiče učinili dle názoru kolizního opatrovníka nezletilého objektem svých vlastních zájmů, a to nejen opakovanými návrhy, ale i činěním nátlaku na nezletilého, který mohl vyústit v situaci, že se jeho názor ztotožňoval s názorem rodiče, u kterého v rozhodné době nezletilý pobýval. Dítě má právo vyjadřovat svůj názor svobodně, což znamená bez manipulace, vlivu nebo tlaku.

Nelze se tedy podívat nad tím, že nezletilý vypověděl, že si přeje být u jednoho, či druhého z rodičů právě v době, kdy u každého z nich pobýval, např. právě z toho důvodu, aby si jednoho, či druhého rodiče nepohněval. V daném případě bylo podle opatrovníka tudíž ne zcela vhodné a do jisté míry i neúčelné nezletilého opětovně vyslyšet právě s ohledem na jeho věk, psychický stav a opakovaná zjišťování jeho názoru. V této souvislosti opatrovník odkázal na nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010 ve věci sp. zn. I. ÚS 2661/10 (N 219/59 SbNU 167), který uvádí, že: „pokud totiž názor nezletilého dítěte vnímá soudce vlastními smysly, eliminuje se riziko dezinterpretace názoru nezletilého dítěte třetí osobou (srov. citovaný § 100 odst. 4 o. s. ř., jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí); jsou tak dány větší garance objektivního posouzení názoru nezletilého dítěte.“ Dle názoru opatrovníka však ve svém výsledku rozcházející se zprávy několika opatrovníků nezletilého v předchozích řízeních a posudky znalců, kteří zjišťovali názor nezletilého, nasvědčují tomu, že argumentace rizikem dezinterpretace za této situace odpadá jako nepřipadná a na projednávaný případ nelze tento právní názor aplikovat. Připustíme-li, že byl nezletilý schopen si vlastní názor vytvořit, soud se mohl od tohoto pravidla legitimně odchýlit právě z důvodu namítané psychické labilita nezletilého. V posuzovaném případě se tedy mohlo jednat o výjimečný případ, který koresponduje i s předpoklady stanovenými v čl. 6 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí (č. 54/2001 Sb. m. s.), tzn. soud mohl dospět k závěru, že se nejedná o vhodný případ, aby k výsledku nezletilého přistoupil. Kromě toho citované ustanovení připouští, aby byl názor dítěte zjištěn i prostřednictvím jiných orgánů, zde tedy orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který vystupoval v řízení jako kolizní opatrovník nezletilého. Na druhou stranu si je opatrovník vědom faktu, že soud nikterak neakcentoval tuto skutečnost (vhodnost výsledku, duševní stav nezletilého) v písemném odůvodnění rozsudku, a nelze tedy bez dalšího zastávat názor, že motivací k nepřistoupení k výsledku nezletilého, tedy neodročení jednání a vydání konečného rozhodnutí, byly skutečně výše uvedené důvody. Stěžovatelka dále odkazuje na absenci zkoumání změny poměrů upravených v § 28 zákona o rodině. Jak sama uvádí, důvody pro změnu rozhodnutí schvalujícího dohodu rodičů o úpravě poměrů k nezletilému musí dosahovat intenzity změny těchto poměrů ve všech jejich aspektech. Dle judikatury Ústavního soudu se však jedná primárně o změnu poměrů rodiče, který vychovává nezletilé dítě (srov. usnesení ze dne 30. července 2013 ve věci sp. zn. II. ÚS 1094/13), v tomto případě tedy stěžovatelky. Změna výchovného prostředí je s ohledem na zájem nezletilého na jeho další řádné výchově odůvodněna podle judikatury Ústavního soudu jen tehdy, když se toto výchovné prostředí dostane do rozporu se zájmy dítěte či když dosavadní úprava již nadále nezajišťuje nejpříznivější podmín-

ky pro zdárný vývoj dítěte. Interpretuje-li a aplikuje-li obecný soud pojem „změna poměrů“, požívá možnosti relativně volné úvahy, u níž lze z ústavněprávního hlediska posuzovat rámeček, v němž se volná úvaha soudu pohybovala [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 24. března 2005 sp. zn. II. ÚS 519/04 (N 64/36 SbNU 689) a náleží Ústavního soudu ze dne 8. dubna 2004 sp. zn. IV. ÚS 244/03 (N 53/33 SbNU 47)]. Nakolik opatrovník s některými závěry odvolacího soudu ne zcela souhlasí, domnívá se, že soubor formálních nedostatků, které lze napadeným rozhodnutím vytýkat, nepřekračuje svou intenzitou hranici ochrany ústavnosti, která by vyžadovala kasační zásah Ústavního soudu. Stížnostní námitky tak podle kolizního opatrovníka představují zejména polemiku s odůvodněním a posouzením jednotlivých důkazů odvolacím soudem, a proto kolizní opatrovník navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

Vyjádření kolizního opatrovníka zaslal Ústavní soud ostatním účastníkům řízení a vedlejšímu účastníkovi k replice. K vyjádření kolizního opatrovníka se vyjádřila stěžovatelka, Krajský soud v Hradci Králové a otec nezletilého.

Stěžovatelka zaslala Ústavnímu soudu dne 26. ledna 2015 repliku k vyjádření kolizního opatrovníka nezletilého a Městského úřadu Světlá nad Sázavou, odboru sociálních věcí. Pokud jde o vyjádření městského úřadu, stěžovatelka odkázala na obsah ústavní stížnosti. Pokud jde o vyjádření kolizního opatrovníka, stěžovatelka uvedla, že opatrovník prakticky potvrzuje nedostatky v rozhodování odvolacího soudu. Nikterak se však nevyjadřuje k dalším namítaným pochybením, jako je např. neprovedení důkazů před odvolacím soudem. Celkově však opatrovník pochybení odvolacího soudu (i když se o některých ve vyjádření nijak nezmiňuje) bagatelizuje a poukazuje na nutnost kontinuity výchovného prostředí. S takovým závěrem stěžovatelka jako matka nesouhlasí. O tom, že by její péče vykazovala nedostatky a směřovaly vůči ní výtky, nejsou ve spise žádné přímé důkazy. Studijní výsledky u nezletilého sice mohly vykazovat momentální zhoršení, nicméně je podle stěžovatelky nutno si uvědomit, že nezletilý v době soudního řízení byl pod velkým tlakem z celkové situace, kterou otec navíc zhoršoval citovým nátlakem na nezletilého. To, že otec nezletilého ovlivňuje směrem k matce, bylo prokázáno i v rámci posudků a následně i matka na tuto skutečnost poukázala. Odvolací soud se však vůbec nezabýval vlivem otce na nezletilého a v rámci odůvodnění svého rozhodnutí účelově vjmul pouze část argumentů. Stěžovatelka opětovně poukázala na to, že to nebyla ona, ale otec, který opakovanými návrhy vytvářel jak na stěžovatelku, tak na nezletilého nepřiměřený tlak. Závěrem stěžovatelka uvedla své přesvědčení, že je obecně v rozporu se zájmem nezletilého, aby byl svěřen do prostředí, do kterého neměl být na základě odborného posudku a přání nezletilého vůbec svěřen a do kterého se dostal faktickým

pochybením odvolacího soudu, kterým naopak byla narušena kontinuita prostředí u stěžovatelky jako jeho matky.

Krajský soud v Hradci Králové ve svém přípisě Ústavnímu soudu doručeném dne 22. ledna 2015 opětovně odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a na již dříve učiněné vyjádření k ústavní stížnosti. S ohledem na obsah vyjádření opatrovníka nezletilého pro řízení před Ústavním soudem a zprávu Městského úřadu Světlá nad Sázavou zdůraznil, že k závěrům znaleckého posudku znalce prof. PhDr. Jana Vymětala bylo odvolacím soudem přihlédnuto (viz např. str. 5 odůvodnění rozsudku) a že se odvolací soud důsledně zabýval stabilitou výchovného prostředí do budoucna pro nezletilého. V odůvodnění rozsudku se podrobně zabýval tím, proč výchovné prostředí u otce považuje za stabilnější a pro nezletilého do budoucna za vhodnější. Opětovně zdůraznil, že nezletilý žil od svého narození v Poličce (bydliště otce), kde dobře prospíval. Teprve po rozchodu rodičů, kdy nezletilý byl svěřen do výchovy matky, a po jejím přestěhování se z původního bydliště byl vývoj nezletilého problematický. Pokud opatrovník nezletilého odvolacímu soudu vytýká, že nezvažoval jiné možnosti, kterými by dosáhl stejného výsledku, a to zajištění stabilního prostředí a pravidelnosti v životě nezletilého, krajský soud k tomu poznamenal, že soud nemůže zajistit stabilní bytové podmínky u matky. Pokud jde o výchovná pochybení matky, poukázal na to, že opatrovník nezletilého nad jeho výchovou dohlížel, ale toto opatření se ukázalo nedostatečným (viz str. 4 odůvodnění rozsudku okresního soudu). To ostatně vyplývá i z toho, že zdravotní stav nezletilého se neustále zhoršoval (a to zejména psychický stav), což ostatně potvrzuje i to, že matka záhy nezletilého umístila do Psychiatrické nemocnice v Havlíčkově Brodě. Stanovisko nezletilého bylo v průběhu řízení zjišťováno opakovaně a nezletilý až do dubna 2013 projevoval přání žít u otce, následně toto stanovisko změnil. Je pravda, že odvolací soud požádal opatrovníka o zjištění aktuálního stanoviska nezletilého (práve pro změnu jeho postoje), což ten neučinil (viz i vyjádření Městského úřadu Světlá nad Sázavou), neboť si sám dovedl, že již nechce nezletilého nadále zatěžovat. Proto soud požádal matku, aby ta zajistila účast nezletilého u jednání. Matka zjevně zájem na zjištění aktuálního stanoviska nezletilého neměla a zároveň tvrdila, že se psychický stav nezletilého neustále zhoršuje. Za této situace odvolací soud, který u jednání měl přímý a bezprostřední kontakt s oběma rodiči, dospěl k závěru, že je v zájmu nezletilého přijmout rychlé rozhodnutí a svěřit ho do péče toho z rodičů (prostředí), kde lépe prospíval a které dobře zná (viz opět v podrobnostech odůvodnění rozsudku odvolacího soudu). Další prodlužování řízení by podle krajského soudu rozhodně v zájmu nezletilého nebylo, neboť jeho zdravotní stav (zejména psychický) se i v průběhu odvolacího jednání neustále zhoršoval. Odvolací soud proto zopakoval, že je přesvědčen o tom, že

ústavní stížnost matky důvodná není, a opětovně odkázal na odůvodnění svého rozsudku (ale i obsah celého nalézacího spisu) a na již jednou učiněné vyjádření se k ústavní stížnosti.

Vedlejší účastník – otec nezletilého ve své replice k obsahu vyjádření účastníků, Ústavnímu soudu doručené dne 3. února 2015, uvedl, že se ztotožňuje se závěry kolizního opatrovníka, jak jsou uvedeny v bodě IV jeho vyjádření ze dne 31. prosince 2014, a s návrhem, uvedeným v bodě V tohoto vyjádření, tedy aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl. Vyjádření odboru sociálních věcí Městského úřadu Světlá nad Sázavou považuje otec za nerelevantní, neboť je psáno bez spisové dokumentace, s opakovaným odkazem na již neaktuální znalecký posudek prof. PhDr. Jana Vymětala. Otec nezletilého v zásadě odkázal na své vyjádření k obsahu ústavní stížnosti ze dne 5. září 2014 a dodal, že kontakty matky s nezletilým probíhají ve velmi širokém rozsahu, v zásadě podle návrhů matky nezletilého. Otec kontaktům matky s nezletilým nijak nebrání. Otec nezletilého navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

IV.

Ústavní soud není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy) a nepřislouší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti soudů je v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatelky.

Ústavní soud tedy přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející z hlediska stěžovatelkou v ústavní stížnosti uplatněných námitek a se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Z ustálené judikatury Ústavního soudu plyne, že postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad „podústavního“ práva a jeho aplikace jsou při řešení konkrétního případu v zásadě záležitostmi obecných soudů a Ústavní soud jakožto soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není možno považovat za „superrevizní“ instanci v systému obecného soudnictví, jejímž úkolem je přezkum celkové zákonitosti (či věcné správnosti) vydaných rozhodnutí. Ingerence Ústavního soudu do této činnosti, konkrétně pokud jde o interpretaci a aplikaci „podústavního“ práva, připadá v úvahu, jestliže obecné soudy v daném hodnotícím procesu vycházely ze zásadně nesprávného posouzení dopadu ústavně zaručených práv, jichž se stěžovatel dovolává, na posuzovaný případ, eventuálně pokud by v něm byl obsažen prvek libovůle či dokonce svévole, a to např. ve formě nerespektování jednoznačné kogentní normy či přepjatého

formalismu [srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17)].

Ústavní soud se tedy zásadně nezabývá přehodnocováním dokazování, které bylo obecnými soudy provedeno. Takový postup by mu příslušel pouze za situace, kdy by v procesu dokazování byla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody, k čemuž může dojít tehdy, jsou-li právní závěry soudů v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci nevyplývají, popřípadě skutková zjištění jsou v extrémním nesouladu s provedenými důkazy. Právě tato situace v souzené věci nastala.

Základní námitkou stěžovatelky ve vztahu k rozsudku odvolacího soudu je, že odvolací soud „překvapivě“ změnil rozhodnutí soudu prvního stupně, a to aniž by provedl jakékoli dokazování ať již důkazy novými, nebo zopakováním důkazů provedených soudem prvního stupně.

V souzené věci dospěl odvolací soud na rozdíl od soudu prvního stupně k závěru, že v zájmu nezletilého je, aby byl svěřen do výchovy otce, a tedy vrácen do prostředí, ve kterém až do rozchodu rodičů prospíval. V odůvodnění svého rozhodnutí krajský soud uvedl, že při svém rozhodování porovnal skutečnosti rozhodné pro svěřeni nezletilého do výchovy v době, kdy bylo o výchovném prostředí nezletilého rozhodováno naposledy, se současným stavem a dospěl k závěru, že nezletilý J. až do rozchodu rodičů byl normálně se vyvíjejícím dítětem a od rozchodu rodičů lze datovat jeho obtíže, které se zhoršují. Při pobytu u otce po dobu platnosti předběžného opatření, byť přes počáteční značné obtíže, si na toto prostředí zvykl, přineslo mu zklidnění a zlepšení situace. Naopak pobyt nezletilého u matky zlepšení jeho stavu nepřináší, tomu odpovídají i jeho školní výsledky a chování ve škole (viz např. zprávu Základní školy Světlá nad Sázavou ze dne 27. ledna 2014 č. l. 424). Krajský soud proto změnil rozsudek okresního soudu tak, že nezletilého svěřil do výchovy otce, neboť otec je nezletilému schopen zajistit stabilnější prostředí a vést ho i k určitému řádu v životě. Při svém rozhodování vyšel odvolací soud i ze stanoviska nezletilého, který po celou dobu až do měsíce dubna 2013 prezentoval konstantní stanovisko, že si přeje žít u otce (viz zprávu Městského úřadu Polička č. l. 306 spisu). Pro úplnost odvolací soud uvedl, že k podaným odvoláním se vyjádřil i opevňovník nezletilého.

Z výše uvedeného vyplývá, že v souzené věci Krajský soud v Hradci Králové rozdílným způsobem hodnotil nalézacím soudem provedené důkazy, aniž by je opakovaně provedl sám, a získal z nich tak přímý a bezprostřední dojem.

Z pohledu podústavního práva relevantního v rozsahu ústavněprávního posouzení dopadají na předmětnou věc zejména ustanovení § 213 a 220 o. s. ř.

Ustanovení § 213 o. s. ř. se vztahuje na dokazování v odvolacím řízení a upravuje oprávnění odvolacích soudů přezkoumávat skutková zjištění nalézacího soudu; zakotvuje apelační povahu odvolací instance. Podle § 213 odst. 2 o. s. ř. pak platí, že odvolací soud může zopakovat dokazování, na základě kterého soud prvního stupně zjistil skutkový stav věci; dosud provedené důkazy zopakuje vždy, má-li za to, že je z nich možné dospět k jinému skutkovému zjištění, než které učinil soud prvního stupně.

Podle ustanovení § 220 odst. 1 o. s. ř. odvolací soud změni rozsudek nebo usnesení, jímž bylo rozhodnuto ve věci samé, jestliže nejsou splněny podmínky pro jejich potvrzení (§ 219) nebo zrušení (§ 219a) a jestliže a) soud prvního stupně rozhodl nesprávně, ačkoliv správně zjistil skutkový stav, b) po doplnění nebo zopakování dokazování je skutkový stav věci zjištěn tak, že je možné o věci rozhodnout.

Ústavní soud v nálezu ze dne 29. května 2000 sp. zn. IV. ÚS 275/98 (N 79/18 SbNU 183) konstatoval: „Podle ustanovení § 213 o. s. ř. a zavedené judikatury soudů není odvolací soud vázán skutkovým stavem, jak jej zjistil soud prvního stupně, pokud se však míní odchýlit od skutkových zjištění učiněných soudem prvního stupně na základě svědeckého důkazu před soudem prvního stupně provedeného, je nutno, aby důkazy svědecké sám opakoval, a zjednal si tak rovnocenný podklad pro případné odlišné zhodnocení svědeckého důkazu. Jestliže odvolací soud z tohoto zákonného postupu vykročil, když výpověď svědka K. sám neprovedl, pak při hodnocení důkazů zatížil své rozhodnutí a řízení mu předcházející vážnou vadou a současně jednal v rozporu s principy řádného a spravedlivého procesu chráněnými čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.“ Není důvodu, aby Ústavní soud v této konkrétní souzené věci postupoval odlišně, byť jde o důkaz nikoli svědecký, ale o důkaz výslechem znalce, který nebyl proveden.

V nálezu ze dne 3. srpna 2011 sp. zn. I. ÚS 3725/10 (N 139/62 SbNU 175) Ústavní soud v obdobné věci konstatoval: „Skutková zjištění (zjištění skutkového stavu) jsou v občanském soudním řízení výsledkem provádění důkazů (§ 122 o. s. ř.) a jejich hodnocení (§ 132 o. s. ř.). Z uvedeného plyne *a contrario* závěr, že skutková zjištění může činit toliko ten soud, který důkaz provedl (s výjimkou podle § 122 odst. 2 o. s. ř.). Dodržení zásady přímosti je tudíž jedním z pojmových znaků důkazního řízení. Jak ustálená judikatura (srov. např. již Sbíрку soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, svazek 9, ročník 1968, strana 527 – R 92/68), tak i doktrína (viz např. Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Díl II. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 1714 a násl.) z uvedených ustanovení občanského soudního řádu (ve spojení s důsledky plynoucími ze zásady ústnosti a přímosti v občanském soudním řízení) interpretují ustanovení § 213 o. s. ř. v tom smyslu, že je zásadně nepřipustné, aby odvolací soud,

jestliže se chce odchýlit od hodnocení důkazů soudem prvního stupně, tyto důkazy hodnotil jinak, aniž by je sám zopakoval. Ostatně, právě uvedený závěr akcentovala rovněž novela provedená zákonem č. 59/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, kterou byl změněn občanský soudní řád, konkrétně pak i jeho § 213 (srov. k tomu důvodovou zprávu k zákonu č. 59/2005 Sb. – sněmovní tisk č. 643/0, 4. volební období Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 2002–2006, důvodová zpráva – obecná část).“

Z pohledu práva podústavního dopadajícího na předmětnou věc dospěl tedy Ústavní soud k závěru, že napadeným rozhodnutím porušil Krajský soud v Hradci Králové zejména ustanovení § 213 odst. 2 a § 220 odst. 1 o. s. ř., jelikož změnil rozhodnutí nalézacího soudu na základě odlišného hodnocení důkazů provedených soudem prvního stupně, aniž by je byl sám opakoval.

Z pohledu ústavněprávního je pak nutno stanovit podmínky, jejichž splněním může nesprávná aplikace podústavního práva obecnými soudy založit porušení základních práv či svobod stěžovatelky.

Důkazní řízení spočívá v provedení důkazů a jejich hodnocení, které ústí ve zjištění skutkového stavu. Hodnocení důkazů bez jejich provedení soudem zakládá porušení ustanovení čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy v důsledku porušení zásady přímosti. Dle ní dokazování provádí soud, jenž rozhoduje ve věci, a to při jednání, ke kterému předvolá účastníky řízení; rozhodnutím ve věci je i změna rozhodnutí nalézacího soudu soudem odvolacím v odvolacím řízení. Smyslem a účelem zásady přímosti je objektivita a nezávislost soudního rozhodování, jakož i zabezpečení práva účastníků řízení vyjádřit se ke všem prováděným důkazům.

Ústavní soud dospěl k závěru, že v souzené věci Krajský soud v Hradci Králové tím, že změnil rozhodnutí nalézacího soudu na základě odlišného hodnocení důkazů provedených soudem prvního stupně, a to aniž by je byl sám zopakoval, porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy; uvedeným postupem krajský soud porušil rovněž právo stěžovatelky na to, aby se mohla vyjádřit ke všem prováděným důkazům, jak stanoví čl. 38 odst. 2 Listiny.

Ústavní soud je dále toho názoru, že v souzené věci Krajský soud v Hradci Králové učinil skutková zjištění, jež jsou v extrémním nesouladu s provedenými důkazy (viz zprávu Základní školy Světla nad Sázavou č. l. 297, znalecký posudek prof. PhDr. Jana Vymětala č. l. 331 až 358, zprávu Základní školy Světla nad Sázavou ze dne 27. ledna 2014 č. l. 424 spisu Okresního soudu v Havlíčkově Brodě). K obdobnému zjištění dospěl ostatně i opatrovník nezletilého ve svém vyjádření k podané ústavní stížnosti.

Krajskému soudu je nutno rovněž vytknout, že napadený rozsudek změnil a nezletilého svěřil do výchovy otce, aniž se zabýval tím, zda v předmětné věci nastala podstatná změna poměrů předpokládaná v ustanovení § 28 zákona o rodině, resp. v ustanovení § 909 občanského zákoníku, na straně otce jako povinného.

Ústavní soud tedy uzavírá, že shora uvedený postup a rozhodnutí odvolacího soudu vedly k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky zakotvených v ustanovení čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Ústavní soud proto napadený rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ve výrocích pod body I a IV zrušil.

Kasací napadeného rozhodnutí je zároveň otevřen prostor i k tomu, aby krajský soud mohl zvážit námitku stěžovatelky, že se soud nevy pořádal s tím, co v řízení vyšlo najevo a co účastníci tvrdili; té se Ústavní soud v tomto nálezu již hlouběji nevěnuje, neboť na samotném zrušení napadených výroků předmětného rozhodnutí by jejich posouzení již nemohlo nic změnit.

Ústavní soud dodává, že tímto svým rozhodnutím nikterak nepředjí má rozhodnutí krajského soudu ve věci samé; Ústavní soud tímto nálezem nevyjadřuje názor (ať již výslovně či implicitně), do čí výchovy by měl být nezletilý svěřen, zda do výchovy matky, či do výchovy otce. Zodpovědět tuto otázku je totiž i nadále úkolem obecných soudů, které však musí při svém rozhodování postupovat dle shora uvedených principů.

Ústavní soud neshledal důvod, aby vyhověl návrhu stěžovatelky a odložil vykonatelnost výroku I napadeného rozhodnutí, neboť ve věci rozhodl bezprostředně poté, co obdržel vyžádaný spisový materiál a vyjádření účastníka a vedlejších účastníků.

Na základě výše uvedených skutečností Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 11. února 2014 č. j. 20 Co 595/2013-438 ve výrocích pod body I a IV – aniž se zabýval dalšími námitkami stěžovatelky – zrušil.

Č. 36

K náhradě nákladů řízení při zastoupení České televize advokátem

Pokud se soud nezabýval účelností nákladů řízení spočívajících v nákladech na právní zastoupení České televize ve sporu o zaplacení televizního poplatku ve výši 28,81 Kč a nerespektoval ústavněprávní výklad Ústavního soudu k této věci, porušil právo stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Milady Tomkové (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka - ze dne 18. února 2015 sp. zn. II. ÚS 1333/14 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Jaroslava Filipa, zastoupeného JUDr. Danuší Matěnovou, advokátkou, advokátní kancelář se sídlem Sokolovská 101/101b, 186 00 Praha 8, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 13. 1. 2014 č. j. 39 C 296/2013-37, výroku II o náhradě nákladů řízení, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníka řízení a České televize, se sídlem Na Hřebenech II 1132/4, 147 00 Praha 4, zastoupené JUDr. Daliborem Kalcso, advokátem, advokátní kancelář se sídlem Škroupova 719, 500 02 Hradec Králové, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 13. 1. 2014 č. j. 39 C 296/2013-37 se ve výroku II o náhradě nákladů řízení ruší, neboť jím bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel s tvrzením o porušení svých práv ústavně zaručených v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) domáhal zrušení shora označeného rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4 v jeho náhradověnákladovém výroku, tj. výroku II.

2. Stěžovatel nikterak nezpochybnil svoji povinnost zaplatit žalobkyni, České televizi, částku 28,81 Kč, ke které byl zavázán výrokem I napadeného rozsudku, bránil se však povinnosti uhradit jí na náhradě nákladů

řízení částku 5 719 Kč. Uvedl, že jeho ústavní stížnost směřuje pouze proti nákladům řízení, které byly vynaloženy v souvislosti s poskytnutím externích právních služeb advokátem. Podle stěžovatele má Česká televize fungující právní oddělení, jehož kmenoví zaměstnanci mají vykonávat běžnou agendu spojenou s vymáháním poplatků ve smyslu § 1 zákona č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, a pro vymáhání dluhů z bagatelních částek nepotřebují specializované znalosti advokáta. Stěžovatel upozornil, že v obdobné věci rozhodl Ústavní soud kasačním náležením sp. zn. I. ÚS 3344/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 129/70 SbNU 193), a vytkl Obvodnímu soudu pro Prahu 4, že jeho závěry při svém rozhodování nezohlednil.

3. Z vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 39 C 296/2013 vyplynulo, že Česká televize se žalobou proti stěžovateli domáhala zaplacení částky 1 485 Kč, představující dlužné televizní poplatky za období duben 2012 až únor 2013. Po podání žaloby stěžovatel uhradil částku 1 540 Kč, kterou žalobkyně započítala částečně na jistinu a částečně na úrok z prodlení ve výši 55 Kč a v tomto rozsahu vzala žalobu zpět. Obvodní soud pro Prahu 4 usnesením ze dne 15. 10. 2013 řízení co do částky 1 540 Kč částečně zastavil. O zbytku úroku z prodlení ve výši 28,81 Kč obvodní soud po provedeném dokazování rozhodl shora označeným rozsudkem tak, že zavázal stěžovatele povinností zaplatit tuto částku žalobkyni do tří dnů od právní moci rozsudku (výrok I) a nahradit jí náklady řízení ve výši 5 719 Kč (výrok II). Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení soud odůvodnil ustanovením § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“); celková částka sestávala ze soudního poplatku 1 000 Kč a odměny za zastupování advokátem podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, včetně tří režijních paušálů a daně z přidané hodnoty. Obvodní soud v této souvislosti odkázal na usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1588/12 ze dne 24. 7. 2012 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), podle kterého je Česká televize veřejnoprávní institucí, nejde však o subjekt hospodařící s majetkem státu, na státním rozpočtu je nezávislá, a proto rozhodne-li se nechat v řízení zastoupit advokátem, má jí být přiznána plná náhrada nákladů řízení.

4. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení.

5. Obvodní soud pro Prahu 4 ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 1. 12. 2014 odkázal na obsah spisu a odůvodnění napadeného výroku o nákladech řízení, a to za použití usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1588/12 ze dne 24. 7. 2012.

6. Česká televize ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 11. 12. 2014 navrhla odmítnutí ústavní stížnosti. Uvedla, že si je vědoma názorů vyslovených v nálezů sp. zn. I. ÚS 3344/12 (viz výše), má ovšem za to, že náleze se týkal příznání nákladů řízení po zastavení rozkazního řízení, navíc Ústavní soud sám uvedl, že jde o obecný názor, nikoliv absolutní pravidlo. Česká televize upozornila, že i stěžovatel má právnické vzdělání, a přesto byl v řízení před civilním soudem zastoupen advokátem, není proto důvod upírat jí totéž právo na právní zastoupení a zpochybňovat jeho účelnost. Česká televize má za to, že judikatura v oblasti nákladů řízení se stále vyvíjí – kromě zrušení vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších vyhlášek, byl vydán nový náleze Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 39/13 ze dne 7. 10. 2014 (N 188/75 SbNU 95; 275/2014 Sb.), který stanoví jako zásadu rovnosti účastníků řízení právo na náhradu hotových výdajů podle demonstrativního výpočtu v § 137 odst. 1 o. s. ř. i nezastoupenému účastníkovi řízení, a to v analogickém rozsahu podle § 13 odst. 3 advokátního tarifu. Česká televize vyjádřila přesvědčení, že rozhodování o náhradě nákladů řízení v každém jednotlivém případě je ryze individuální záležitostí civilního soudu, a pokud ten postupuje v souladu s platnými právními předpisy, své rozhodnutí náležitě vysvětlí a odůvodní, nelze dospět k závěru, že bez dalšího došlo k zásahu do práva na spravedlivé projednání věci. Shora citovaný náleze pléna Ústavního soudu umožňuje vedlejšímu účastníkovi získat v souzené věci alespoň paušalizovanou náhradu nákladů řízení, která je bezpochyby spojena s věcí (výzva, žaloba, částečné zpětvzetí apod.)

7. V replice ze dne 6. 2. 2015 stěžovatel opětovně zpochybnil právo České televize na náhradu nákladů právního zastoupení a tvrdil, že při obsazení právního formátu odbornými pracovníky nemůže mít problém se zpracováním formulářové žaloby týkající se neuhrazeného televizního poplatku, jakož i s jejím podáním. Stěžovatel zopakoval, že veškeré rozhlásové i televizní poplatky řádně platí, jsou-li včas a řádně vyúčtovány. V projednávané věci tomu tak nebylo, zpoždění s platbou mu tak nelze dávat za vinu.

8. Po ověření formálních náležitostí ústavní stížnosti a její přípustnosti Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4 v rozsahu, jak byl stěžovatelem vymezen, a poté dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Ve věci rozhodl bez konání ústního jednání, neboť měl za to, že by žádné další objasnění nepřineslo [§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen

„zákon o Ústavním soudu“); Ústavní soud též neprováděl ve věci dokazování, vyšel toliko ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 4.

9. Podstatou ústavněprávní argumentace stěžovatele o porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny byla výtky, že Obvodní soud pro Prahu 4 při rozhodování o nákladech řízení nezkoumal účelnost nákladů vynaložených Českou televizí na právní zastoupení ve sporu o bagatelní částku a nerespektoval závěry, které v tomto smyslu Ústavní soud formuloval v nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 129/70 SbNU 193).

10. Ústavní konformitu vyřešení otázky náhrady nákladů řízení úspěšného účastníka řízení zastoupeného advokátem posuzoval Ústavní soud ve své rozhodovací praxi opakovaně. Ve svých rozhodnutích formuloval základní ústavněprávní limity pro činnost obecných soudů a opakovaně proklamoval povinnost obecného soudu brát na zřetel všechny pro rozhodnutí o nákladech řízení relevantní okolnosti, které by mohly mít vliv na výši účelně vynaložených nákladů žalobce při vymáhání bagatelní pohledávky [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 3011/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 103/65 SbNU 423), nález sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61) a další dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>].

11. Takovou okolností, relevantní pro posuzovaný případ, je i presumpce existence dostatečného materiálního a personálního vybavení a zabezpečení subjektu (účastníka řízení) k hájení svých zájmů. Ústavní soud se vymezil k otázce účelnosti nákladů vynaložených na právní zastoupení advokátem, byl-li zastoupeným stát [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. 10. 2008 (N 167/51 SbNU 65), nález sp. zn. I. ÚS 1452/09 ze dne 17. 8. 2009 (N 186/54 SbNU 303), nález sp. zn. IV. ÚS 1087/09 ze dne 24. 11. 2009 (N 243/55 SbNU 349)]. Podle těchto rozhodnutí, souhrnně vyjádřeno, je zastoupení státu advokátem akceptováno jako výjimka z pravidla, již nutno vykládat přísně restriktivním způsobem. Tam, kde je k hájení svých zájmů stát vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt, advokáta, a pokud tak přesto učiní, pak není důvod pro uznání takto mu vzniklých nákladů jako účelně vynaložených. Ústavní soud nevyloučil zastoupení státu advokátem za zcela výjimečných okolností, pokud by toto mělo povahu účelného uplatňování či bránění práva. Shodně Ústavní soud judikoval i v případě advokátního zastoupení statutárního města [nález sp. zn. III. ÚS 2984/09 ze dne 23. 11. 2010 (N 232/59 SbNU 365)] či fakultní nemocnice [nález sp. zn. I. ÚS 195/11 ze dne 15. 12. 2011 (N 215/63 SbNU 473)], zvláště šlo-li ve sporech o relativně jednoduché právní otázky.

12. Nosné rozhodovací důvody své náleзовé judikatury k posouzení účelně vynaložených nákladů Ústavní soud vztáhl i na postavení České televize ve sporech odvíjejících se od neuhrazených televizních poplatků.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12 ze dne 24. 7. 2013 vyložil, proč se neztotožňuje s právními názory vyslovenými ve svých dřívějších usneseních (sp. zn. II. ÚS 1588/12 ze dne 24. 7. 2012 a sp. zn. II. ÚS 2104/12 ze dne 9. 10. 2012) a na základě jakých argumentů se od nich odlišuje. Zejména uvedl, že „při zvažování aplikace hledisek plynoucích z judikatury Ústavního soudu, jež se vztahuje k reflexi některých ústavněprávních aspektů právního zastoupení státu, není příléhavé – jako dominantní kritérium – akcentovat skutečnost, že Česká televize je nezávislá na státním rozpočtu, že hospodář s vlastním majetkem a že stát neodpovídá za její závazky. Svědčí pro to podle názoru I. senátu Ústavního soudu jak povaha samotného televizního poplatku, tak i postavení České televize jako takové. První senát Ústavního soudu se ztotožňuje se závěrem obsaženým v usnesení sp. zn. II. ÚS 2104/12, že činnost České televize jistě není výkonem veřejné moci. Nicméně, na poli svého působení se těší výsadnímu postavení (k čemuž má vytvářené specifické podmínky), a lze tak na ni v určitých ohledech klást srovnatelné nároky jako na orgány státní moci.“ Obdobně Ústavní soud rozhodl i v dalších případech týkajících se posouzení, zda náklady vynaložené Českou televizí ve sporu o nezaplacené televizní poplatky byly vynaloženy účelně [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1727/14 ze dne 30. 9. 2014 (N 181/74 SbNU 577) a nález sp. zn. II. ÚS 405/14 ze dne 26. 8. 2014 (N 160/74 SbNU 375), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>]; v posledně citovaném rozhodnutí Ústavní soud vytkl civilnímu soudu, že řádně nevysvětlil, proč nepřiznal České televizi v postavení žalující strany náhradu nákladů řízení ve výši soudního poplatku, přestože povinnost k zaplacení soudního poplatku vzniká žalobci ze zákona podáním žaloby nebo jiného návrhu na zahájení řízení (zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů), a náklady s tím spojené nelze pokládat za neúčelně vynaložené.

13. Je zřejmé, že shora uvedené závěry je třeba vztáhnout i na nyní projednávanou, skutkově obdobnou věc. Ústavní soud se opakovaně ve svých nálezech vyslovil k principům aplikovatelným pro situaci, v níž obecný soud musí vyřešit otázky, které jsou podobné (nebo totožné) s otázkami ve věcech, jež Ústavní soud dříve rozhodl. V nálezu ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465) konstatoval, že z čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) v souvislosti s čl. 1 odst. 1 Ústavy plynou pro obecné soudy významné požadavky upínající se k jejich rozhodovací činnosti; podle nich musí obecné soudy respektovat ústavněprávní výklady Ústavního soudu, tj. jím vyložené a aplikovatelné nosné právní pravidlo (rozhodovací důvod), o něž se výrok předmětného nálezu opírá, následovat ve skutkově podobných případech. Postup obecného soudu spočívající v tom, že *rationem decidendi* nálezu Ústavního soudu jako východisko pro vlastní rozhodování zcela opomene, představuje nerefektování ústavněprávního hlediska při rozhodování a porušení subjektivního základního

práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Existuje samozřejmě možnost, aby se obecný soud vymezil vůči „precedenčním judikátům“ Ústavního soudu, taková situace však v projednávané věci nenastala, neboť Obvodní soud pro Prahu 4 žádné seriózní konkurující úvahy nevedl.

14. Obvodní soud pro Prahu 4 se účelností nákladů řízení vynaložených Českou televizí nezabýval a výrok o náhradě nákladů řízení odůvodnil pouze odkazem na ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. a sledováním závěrů vyslovených v usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1588/12. Usnesení o odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost však nemá tutéž právní relevanci jako nález, a je-li právní názor v něm vyslovený posléze překonán nálezem, je třeba reflektovat nálezovou ústavněprávní argumentaci. Ústavní soud navíc v nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12 výslovně rozvedl, proč se s právním názorem vysloveným ve svých dříve vydaných usneseních sp. zn. II. ÚS 1588/12 a sp. zn. II. ÚS 2104/12 neztotožňuje. Na závěru, že Obvodní soud pro Prahu 4 nedostál ve světle shora označené nálezové judikatury Ústavního soudu své povinnosti zkoumat, zda náklady vynaložené Českou televizí byly potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva, nic nemění ani nepřipadný poukaz České televize jako vedlejšího účastníka řízení na nález sp. zn. Pl. ÚS 39/13 ze dne 7. 10. 2014 (275/2014 Sb.); v něm Ústavní soud zaujal ústavně konformní výklad ustanovení § 137 odst. 1 o. s. ř., a to z hlediska principu rovnosti účastníků řízení ve vztahu k účastníkovi, který v řízení advokátem zastoupen není.

15. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud uzavřel, že rozhodnutím Obvodního soudu pro Prahu 4 v jeho náhradověnákladovém výroku došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 37

K náhradě nákladů exekuce v případě zastavení exekuce

Oprávněný, který usiluje o výkon svého práva cestou exekuce, nemůže být povinován k zaplacení náhrady nákladů nesprávného provedení exekuce [obdobně nálezn. sp. zn. I. ÚS 923/10 ze dne 15. 11. 2010 (N 224/59 SbNU 275)].

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) – ze dne 18. února 2015 sp. zn. III. ÚS 3564/14 ve věci ústavní stížnosti příspěvkové organizace Český metrologický institut, se sídlem Okružní 31, 638 00 Brno, zastoupené JUDr. Ing. Zdeňkem Rajdou, advokátem, se sídlem Příkop 4, 602 00 Brno, proti výroku III usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 31. 7. 2014 č. j. 26 Co 118/2014-144, jímž bylo stěžovatelce uloženo zaplatit vedlejšímu účastníkovi náklady exekučního řízení, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a J. K., zastoupeného Mgr. Robertem Follem, MBA, advokátem, se sídlem Šumavská 31, 612 54 Brno, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokem III usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 31. 7. 2014 č. j. 26 Co 118/2014-144 byla porušena práva stěžovatelky zaručená čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok III usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 31. 7. 2014 č. j. 26 Co 118/2014-144 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Projednávanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení výroku III v záhlaví uvedeného rozhodnutí, neboť se domnívá, že jím došlo k porušení jejích práv garantovaných čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 90 a 95 Ústavy České republiky.

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a přiložených rozhodnutí, byla k návrhu stěžovatelky (oprávněně) nařízena dne 28. 3. 2012 exekuce na majetek povinné. Provedením exekuce byl pověřen exekutor Mgr. Kamil Brančík, který vydal dne 30. 1. 2013 exekuční příkaz, jímž rozhodl o provedení

exekuce srážkami ze mzdy manžela povinné. Manžel povinné posléze podal návrh na částečné zastavení exekuce, neboť s ohledem na dobu zahájení exekuce nelze postupovat podle § 262a odst. 3 občanského soudního řádu, který nabyl účinnosti až 1. 1. 2013, exekutorův postup tak nemá oporu v zákoně, a je tudíž nepřipustný. Stěžovatelka se zastavením exekuce nesouhlasila, poněvadž postup exekutora považovala za správný.

3. Městský soud v Brně usnesením č. j. 75 EXE 1417/2012-62 ze dne 15. 4. 2013 (ve spojení s doplňujícím usnesením č. j. 75 EXE 1417/2012-85 ze dne 22. 5. 2013) návrh zamítl. Manžel povinné poté podal odvolání, jemuž Krajský soud v Brně vyhověl a rozhodl, že se nařízená exekuce, je-li prováděna srážkami ze mzdy manžela povinné na základě exekučního příkazu ze dne 30. 1. 2013, zastavuje.

4. Výrokem třetím, vůči němuž směřuje nyní projednávaná ústavní stížnost, krajský soud stěžovatelku zavázal k úhradě nákladů řízení manžela povinné před soudy obou stupňů ve výši 30 092,70 Kč. K tomu soud uvedl, že částečné zastavení exekuce způsobil exekutor, který ovšem není účastníkem řízení, a proto u něj nelze povinnost k náhradě vzniklých nákladů dovodit. Zastavení exekuce dále nezpůsobil povinná, což však podle soudu zcela neplatilo v případě stěžovatelky, u níž je zapotřebí, aby vůči dalším účastníkům nesla odpovědnost za případné nepříznivé následky exekuce prováděné mimo její zákonný rámec.

5. Stěžovatelka poté podala ústavní stížnost, podle níž není vůbec jisté, zda exekutor skutečně postupoval v rozporu se zákonem, jelikož sám soud přiznal, že v dané otázce existuje i opačný výklad. Nicméně i kdyby mělo být vycházeno ze závěru Krajského soudu v Brně, nebylo by podle stěžovatelky možné dovozovat zavinění částečného zastavení exekuce na straně oprávněné a z něj povinnost uhradit manželovi povinné náklady řízení. Stěžovatelka nemohla nijak ovlivnit postup soudního exekutora, který zase nemohl ovlivnit tu skutečnost, že se jím zvolený způsob provedení exekuce stane v budoucnu sporným.

6. Ke shora uvedenému měl proto krajský soud přihlídnout a rozhodnout za použití § 150 občanského soudního řádu. V této souvislosti stěžovatelka odkazuje na závěry nálezů Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 292/07 ze dne 9. 6. 2009 (N 133/53 SbNU 669) a sp. zn. I. ÚS 923/10 ze dne 15. 11. 2010 (N 224/59 SbNU 275). Stěžovatelka uzavírá, že krajský soud postupoval v rozporu s judikaturou Ústavního soudu i se zásadou předvídatelnosti soudního rozhodování a neoprávněným zvýhodněním manžela povinné porušil také zásadu rovnosti účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud vyzval účastníka a vedlejší účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

8. Krajský soud v Brně pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

9. Vedlejší účastník řízení (manžel povinné) se ve svém vyjádření shodl s argumentací obsaženou v napadeném usnesení a uvedl, že stejná ustanovení Listiny a Ústavy, na která poukázala stěžovatelka, je možno použít i k odůvodnění, proč je správné a v souladu se zákonem, že soud vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení přiznal. Vedlejší účastník podle svých slov od začátku poukazoval na to, že způsob provádění exekuce byl v rozporu se zákonem, přičemž učinil vše, co mohl, aby nikomu nevznikaly zbytečné náklady. Podle vedlejšího účastníka není možné, aby byl nucen strpět protiprávní exekuci nebo aby nesl náklady, které mu vznikly nesprávným postupem exekutora, jehož si vybrala stěžovatelka. Vedlejší účastník přirovnává argumentaci stěžovatelky k situaci, kdy by neúspěšná strana sporu odmítala hradit náklady protistraně s odůvodněním, že se nechala zastupovat advokátem, který podal žalobu, ačkoli měl vědět, že pro uplatněný nárok není opora v zákoně.

10. V replice k obdržným vyjádřením stěžovatelka nesouhlasí s přirovnáním chyby exekutora k pochybení advokáta v nalézacím řízení. Stěžovatelka vysvětluje, že exekutor je profesionál, který má za úkol vymoci plnění způsobem, který si bez ohledu na oprávněného zvolí. Jestliže si proto exekutor zvolí způsob provedení exekuce, který se stane sporným, nelze za to vinit oprávněného.

11. Ze stejného důvodu podle stěžovatelky neobstojí ani argumentace úspěchem ve věci. Podle stěžovatelky jsou řízení o vylučovacích žalobách a řízení o (částečném) zastavení exekučního řízení zvláštním typem řízení, v němž proti sobě stojí oprávnění (věřitelé) a osoby, které tvrdí, že exekučním příkazem postižené majetkové hodnoty jsou jejich výlučným vlastnictvím a nemají nic společného s dlužníkem, případně že se na ně nařízená exekuce vůbec nevztahuje. Obecně tak lze říci, že proti sobě stojí dva oprávnění, a bylo by proto nespravedlivé, aby komukoli z nich byla přiznána náhrada nákladů řízení.

12. Závěrem své repliky stěžovatelka podotýká, že se cestou exekučního řízení domáhá uspokojení své pohledávky za povinnou (manželkou vedlejšího účastníka), jež byla stěžovatelce přiznána v trestní věci jako náhrada škody. Prospěch ze zpronevěřených finančních prostředků přitom neměla mít pouze povinná, nýbrž i ostatní členové její rodiny. V rámci exekučního řízení jsou však stěžovatelce neustále kladeny překážky zejména ve formě vylučovacích žalob rodinných příslušníků povinné, kteří si vzájemně poskytují zcela účelové svědecké výpovědi. V konečném důsledku je to stěžovatelka, která jakožto oprávněná musí neustále vynakládat finanční prostředky na to, aby se domohla svých práv.

13. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci není třeba nařizovat ústní jednání, neboť v tomto směru jsou plně postačující písemná vyjádření účastníků řízení, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) bez jeho konání.

III. Oprávnění stěžovatelky podat ústavní stížnost

14. Stěžovatelkou je Český metrologický institut, tedy příspěvková organizace zřízená Ministerstvem průmyslu a obchodu, jejíž hlavní činností je plnění funkcí náležejících do působnosti státní správy v oblasti metrologie, svěřených jí zákonem č. 505/1990 Sb., o metrologii, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud proto musel posoudit, zda se nejedná o osobu zjevně neoprávněnou k podání ústavní stížnosti, neboť institut ústavní stížnosti slouží především k ochraně před nepřipustnými zásahy státu do ústavně chráněné sféry fyzických a právnických osob. Jsou to tedy jednotlivci, kdo jsou zásadně nositeli ústavně zaručených práv a svobod, a tedy subjekty aktivně legitimovanými k podání ústavní stížnosti podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

15. Ústavní soud nicméně ve své judikatuře připouští, aby se ochrany základních práv a svobod domáhaly i organizační složky státu, pakliže vystupují jako právnické osoby v soukromoprávních vztazích [srov. např. stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 9/99 ze dne 9. 11. 1999 (ST 9/16 SbNU 372)].

16. V projednávané věci vystupuje organizační složka státu v postavení oprávněné v rámci exekučního řízení, nařízeného na základě rozsudku Městského soudu v Brně, kterým byla povinná uznána vinnou ze spáchání blíže specifikovaného trestného činu a jímž jí bylo zároveň uloženo, aby stěžovatelce nahradila škodu trestným činem způsobenou; stěžovatelka je proto aktivně legitimována k podání ústavní stížnosti.

IV. Vlastní posouzení

17. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací přednesenou v ústavní stížnosti a s obsahem spisu Městského soudu v Brně, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud se obdobnou ústavní stížností zabýval již ve stěžovatelkou citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 923/10, v němž konstatoval: „Ústavní soud považuje objektivně za nespravedlivé, aby oprávněný ... který v předchozích řízeních osvědčil, že důvodně hájí svá porušená nebo ohrožená práva a následně usiloval o výkon příslušného rozhodnutí, byl v souzené věci povinován k zaplacení náhrady nákladů nesprávného provedení exekuce. Je to soudní exekutor, který musí za všech okolností postupovat vůči osobě dlužníka (resp. v souzené věci vůči bývalé manželce povinného) se

znalostí věci a s využitím odpovídajících a zákonných prostředků exekuce; musí se vyvarovat ... těch nástrojů exekuce, jež příslušný výkon rozhodnutí vylučují ... Pokud se tak nestane a soudní exekutor použije právě takové prostředky, jež výkon rozhodnutí vylučují – což v souzené věci vedlo k tomu, že bývalé manželce povinného vznikly náklady příslušné fáze exekučního řízení [podáním návrhu na částečné zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.] a odvolacího řízení – nelze spravedlivě požadovat náhradu těchto nákladů od stěžovatele (oprávněného); ten totiž takovou situaci nezavinil, a naopak právem očekával, že exekutor (profesionál) bude postupovat se znalostí práva, a tedy souladně se zákonem předvídanými prostředky. Od stěžovatele však nelze požadovat úhradu příslušných nákladů ani se zřetelem na neexistenci výslovné zákonné úpravy, jež by umožňovala v rámci exekučního řízení uložit povinnost náhrady nákladů řízení pověřenému soudnímu exekutorovi, který svým postupem při provádění exekuce procesně zavinil, že jím nesprávně zvolený způsob provedení exekuce soud zastavil; ani za této situace totiž nelze přenášet povinnost náhrady nákladů provedení exekuce na toho, kdo zastavení řízení nezavinil. To lze ostatně dovodit i z ustanovení § 89 věty první exekučního řádu.“

19. Podle Ústavního soudu jsou tyto závěry plně aplikovatelné i na nyní projednávanou věc, protože v jejich světle nemůže názor krajského soudu, že oprávněná nese vůči ostatním účastníkům odpovědnost za případné provádění exekuce mimo její zákonný rámec, obstát. V souladu s citovaným náleženem, na jehož odůvodnění lze ve zbytku odkázat, nezbyvá než konstatovat, že mezi právními závěry krajského soudu a učiněnými zjištěními existuje extrémní rozpor, v důsledku čehož došlo k porušení stěžovatelčina práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny) a v konečném důsledku i k porušení práv garantovaných čl. 11 odst. 1 Listiny.

20. Argumentací vedlejšího účastníka, který pochybení exekutora přirovnal k chybě advokáta, jehož si zvolí účastník řízení, Ústavní soud nepřisvědčuje. Zaprvé, nelze přehlédnout, že exekutor při vymáhání pravomocného rozhodnutí vystupuje jako veřejný činitel, na nějž byla zákonem přenesena faktická realizace části soudní pravomoci v oblasti výkonu rozhodnutí [viz stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 (ST 23/42 SbNU 545)], nikoli jako zástupce oprávněného. S tím pak souvisí i skutečnost, že je to právě exekutor, kdo volí způsob provedení exekuce [§ 58 odst. 3 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů]. Z druhé, vedlejší účastník pomíjí, že náhrada nákladů nalézacího řízení je vedena zásadou úspěchu ve věci (§ 142 občanského soudního řádu), naopak v případech zastavení exekuce se povinnost zaplatit náklady řízení odvíjí od zavinění oprávněného či povinného na zastavení exekuce [§ 89 exekučního řádu; srov. usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 410/14 ze dne

13. 11. 2014 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>]. Zatímco tedy v příkladu uváděném vedlejším účastníkem by stěžovatelka byla ve sporu neúspěšná, čímž by byly naplněny zákonné podmínky pro uložení povinnosti uhradit protistraně náklady řízení, v nyní projednávané věci zákonné podmínky – zavinění na částečném zastavení exekuce – naplněny nejsou.

21. Ústavní soud si je vědom, že vedlejšímu účastníkovi vznikly náklady související s účelným bráněním jeho práva, přičemž připouští, že nepříznání náhrady těchto nákladů může vedlejší účastník považovat za nespravedlivé. Náprava této nespravedlnosti však nemůže bez opory v zákoně spočívat v zásahu do vlastnického práva stěžovatelky. Nepříznivé majetkové dopady lze nicméně odvrátit cestou náhrady škody dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

V. Závěr

22. S ohledem na shora odůvodněné zjištění, že výrokem III usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 31. 7. 2014 č. j. 26 Co 118/2014-144 byla porušena práva stěžovatelky zaručená čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, Ústavní soud v souladu s § 82 zákona o Ústavním soudu podané ústavní stížnosti vyhověl a napadený výrok zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 38

K náhradě nákladů vynaložených poškozeným v trestním řízení**K náležitému odůvodnění rozhodnutí**

I. Zvláštní postavení poškozeného odůvodňuje zakotvení zásady oprávněnosti náhrady jím vynaložených nákladů (§ 154 odst. 2 trestního řádu), která může ustoupit do pozadí jen z důvodu existence výjimečných skutkových okolností. Z ústavněprávního hlediska jde o přímé naplnění ústavního imperativu ochrany majetku, resp. legitimního očekávání v jeho ochranu či náhradu, což je spjata stejně jako výsada *iuris puniendi* s povahou moci moderního státu, který na jedné straně ve veřejném zájmu rozhoduje podle pravidel trestního řízení o tom, zda a jaký trestný čin byl spáchán (čl. 39 a čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), na druhé straně proto zakazuje brát obětem trestné činnosti právo do svých rukou a zaručuje soudní ochranu jejich práv.

II. Rozhodování podle § 154 odst. 2 trestního řádu se proto nemůže s ohledem na restorativní funkci trestního řízení a trestního práva poměřovat ryze podle zásad nalézání o sporných soukromoprávních nározech v civilním procesu.

III. K rozhodnutí o postupu podle § 43 trestního řádu mají trestní soudy velmi širokou diskreční pravomoc, neboť hodnocení užitečnosti a efektivnosti dalšího dokazování ve vztahu k nárokům poškozených je jejich výhradní pravomocí; to však již neplatí pro odůvodnění v oblasti náhrady nákladů řízení, neboť tuto otázku řeší s konečnou platností, čemuž musí odpovídat i důkladnost odůvodnění jejich rozhodnutí o této otázce.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky – ze dne 19. února 2015 sp. zn. I. ÚS 1397/14 ve věci ústavní stížnosti MUDr. Zdenky Stratilové, zastoupené JUDr. Ing. Lukášem Prudilem, Ph.D., advokátem, se sídlem v Brně, Bašty 8, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 28. ledna 2014 č. j. 4 To 39/2014-537 a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 20. prosince 2013 č. j. 3 T 50/2012-522, jimiž stěžovatelce nebyla přiznána náhrada nákladů potřebných k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a J. H., zastoupené Mgr. Markétou

Vojtáškovou, advokátkou, se sídlem ve Zlíně, Kvítková 124, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 28. ledna 2014 č. j. 4 To 39/2014-537 a usnesením Městského soudu v Brně ze dne 20. prosince 2013 č. j. 3 T 50/2012-522 bylo porušeno stěžovatelčino právo na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 28. ledna 2014 č. j. 4 To 39/2014-537 a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 20. prosince 2013 č. j. 3 T 50/2012-522 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní soud obdržel dne 15. dubna 2014 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, jimiž byla dle jejího tvrzení porušena její ústavně zaručená práva na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a na rovné postavení účastníků soudního řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny. Po skončení funkčního období původní soudkyně zpravodajky byla věc dne 24. 9. 2014 postoupena k vyřízení novému soudci zpravodaji.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí a příslušného spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že v trestním řízení vedeném u Městského soudu v Brně (dále jen „městský soud“) pod sp. zn. 3 T 50/2012 vystupovala stěžovatelka jako poškozená, jejíž práva byla porušena obžalovanou, t. č. její zaměstnankyní, když tato nakupovala jménem stěžovatelky a na její účet zdravotnický materiál (zejména botulotoxin), který sama, bez stěžovatelčiny vědomí, užívala k provádění medicínských zákroků. Tím stěžovatelce způsobila škodu ve výši 1 434 850 Kč. Obžalovaná byla rozsudkem městského soudu ze dne 1. srpna 2012 č. j. 3 T 50/2012-366, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) ze dne 11. října 2012 sp. zn. 7 To 328/2012, za výše uvedené jednání shledána vinnou ze spáchání trestného činu zpronevěry a byla jí uložena povinnost nahradit stěžovatelce uvedenou škodu a vzniklé náklady řízení. Na základě dovolání podané ho obžalovanou však Nejvyšší soud obě rozhodnutí zrušil, neboť dospěl

k závěru o nedostatečném prokázání naplnění znaků trestného činu zpro-
nověry a za nezákonný označil rovněž výrok týkající se povinnosti nahradit
stěžovatelce způsobenou škodu. Stěžovatelka totiž uzavřela dne 7. ledna
2011, tedy před zahájením trestního stíhání, s obžalovanou dohodu o nar-
ovnáni ve smyslu ustanovení § 585 a násl. tehdy platného občanského zá-
koníku. Jejím předmětem byla náhrada škody způsobené neoprávněnými
nákupy zdravotnického materiálu ze strany obžalované za „uplynulé 4 ka-
lendářní roky“. Tím dle Nejvyššího soudu zanikl původní odpovědnostní
vztah a byl nahrazen novým, jímž strany odstranily pochybnosti v otázce
odpovědnosti za způsobenou škodu, jakož i její výše. Z toho důvodu nemů-
že být stěžovatelce náhrada škody přiznána v adhezním řízení. Následně
bylo ve věci znovu rozhodováno soudy nižších stupňů, které, vázány názo-
rem Nejvyššího soudu, shledaly obžalovanou vinnou ze spáchání trestného
činu podvodu ve smyslu ustanovení § 209 odst. 1 a odst. 4 písm. d) zákona
č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a stěžovatel-
ku odkázaly s jejím nárokem na občanskoprávní řízení. Napadeným usne-
sením pak městský soud rozhodl, že stěžovatelce se jako poškozené nepři-
znávají náklady řízení ve výši 121 068 Kč. Dospěl přitom k závěru, že povaha
věci a okolnosti případu ve smyslu ustanovení § 154 odst. 2 zákona
č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších
předpisů, brání tomu, aby byla odsouzené uložena povinnost nahradit ná-
klady řízení vzniklé stěžovatelce. Za takovou okolnost považuje městský
soud výše uvedenou dohodu o narovnáni, kterou zanikly nejisté závazky
mezi odsouzenou a stěžovatelkou a byly nahrazeny závazkem novým. Stě-
žovatelka se tak nemohla domáhat náhrady škody v adhezním řízení. Její
náklady proto dle soudu vznikly „v podstatě zbytečně“ a stěžovatelka se
měla primárně soustředit na vymáhání nového závazku. Stěžovatelkou po-
dané odvolání pak zamítl napadeným usnesením krajský soud, který se
ztotožnil se závěry soudu městského. Ke stěžovatelčiným námitkám stran
složitosti sporu a nejistoty výsledku celého řízení uvedl, že v projednáva-
ném případě je třeba aplikovat zásadu „neznalost zákona neomlouvá“, při-
čemž zohlednil rovněž skutečnost, že stěžovatelka byla ještě před podá-
ním trestního oznámení zastoupena odborníkem, pročež si měla být
právních důsledků uvedených okolností vědoma.

II. Argumentace stěžovatelky a vyjádření ostatních účastníků řízení

3. Protiústavnost postupu obecných soudů spatřuje stěžovatelka
v několika aspektech napadeného řízení. Při výkladu § 154 odst. 2 trestní-
ho řádu soudy nezohlednily nedávnou novelizaci tohoto ustanovení, jejímž
účelem bylo posílení práv poškozeného. Dle tohoto ustanovení je možné
nepřiznat poškozenému náhradu jemu vzniklých nákladů řízení toliko
ve zcela mimořádných případech, např. kdy sám spoluzavinil vznik škody.

Taková situace však v projednávaném případě nenastala. Stěžovatelka se naopak stala obětí úmyslného podvodu, spáchaného pouze odsouzenou. Při hodnocení skutkových okolností pak oba soudy nevzaly v potaz několik podstatných skutečností. Předně, stěžovatelka byla odsouzenou při uzavírání dohody o narovnání ujištěna, že způsobená škoda odpovídá částce v dohodě uvedené. Skutečný, mnohem větší rozsah způsobené škody vyšel najevo až po sjednání dohody. Dohoda tak byla uzavřena v omylu vyvolaném lstí ze strany odsouzené. Všechny tyto okolnosti měly soudy zvážit a provést k jejich vyhodnocení doplňující dokazování. To však i přes stěžovatelčiny návrhy neučinily. Za nepřijatelné pak stěžovatelka považuje, aby jí nebyla náhrada nákladů řízení přiznána s odkazem na zásadu *ignorantia legis neminem excusat*, přestože stěžovatelčinu argumentaci původně beze zbytku přijaly soudy nižších stupňů. Konečně, stěžovatelka je toho názoru, že soudy porušily mezinárodní závazek stran ochrany jejího majetku, neboť nelze popřít, že stěžovatelka nabyla z postupu státních orgánů v celém trestním řízení legitimní očekávání uspokojení svého nároku. Nezohledněním této skutečnosti selhaly soudy v povinnosti ochrany takového legitimního očekávání. Ze všech výše uvedených důvodů stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení

4. Městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatelka brojí již několikátou stížností proti témuž. Soud připomněl, že Ústavní soud obvykle nepovažuje oblast náhrady nákladů řízení za hodnou ústavní ochrany. V posuzovaném případě stěžovatelčin zmocněnec nevyvíjel žádnou nadměrnou aktivitu a spíše v napadeném řízení rozporoval názor Nejvyššího soudu. Pokud byla v průběhu řízení najisto postavena otázka, že se stěžovatelka nemohla domáhat nároku na náhradu škody, je nutné všechny její kroky v řízení považovat za v podstatě obsoletní, řízení prodlužující a pro poškozenou materiálně zbytečné. Její práva byla dle městského soudu dostatečně chráněna veřejnou žalobou, která pro stěžovatelku prosadila satisfakci v podobě odsouzení škůdkyně.

5. Krajský soud ve svém vyjádření zcela odkázal na obsah napadeného rozhodnutí.

6. Své vyjádření k ústavní stížnosti zaslala rovněž odsouzená bývalá zaměstnankyně stěžovatelky (dále jen „vedlejší účastnice“), která podanou ústavní stížnost považuje za zjevně neopodstatněnou, neboť napadená rozhodnutí nejsou způsobila porušení stěžovatelčina základní práva a svobody. Stěžovatelkou uplatněné námítky jsou pouhou pokračující polemikou se skutkovými a právními závěry obecných soudů. Vedlejší účastnice se ztotožňuje s hodnocením skutkového stavu provedeným obecnými soudy a z něj vyplývajícím závěrem o neúčelnosti stěžovatelkou vynaložených

nákladů. V takové situaci by byl v rozporu s ústavními principy opačný závěr zavazující vedlejší účastníci k úhradě stěžovatelkou zbytečně vynaložených prostředků. Nad rámec soudy uvedené argumentace pak ještě vedlejší účastnice připomněla, že stěžovatelkou tvrzené náklady nebyly nijak prokázány. Napadená rozhodnutí jsou tak dle vedlejší účastnice ústavně konformní.

7. Stěžovatelka následně využila svého práva repliky, v níž se neztotožnila se závěrem městského soudu, že by problematika náhrady nákladů řízení nepodléhala plně ústavní ochraně. Dále rozporuje tvrzení, že by jí zvolený zmocněnec nevyvíjel veškerou možnou aktivitu k ochraně jejich práv. Aktivita zmocněnce navíc nemůže dle judikatury Ústavního soudu být podmínkou pro přiznání náhrady nákladů řízení. Dále stěžovatelka uvedla, že byla k prokázání skutečné výše jí vynaložených nákladů připravena po celou dobu řízení, avšak nebyla k němu doposud vyzvána. Stěžovatelka tak setrvala na svém původním návrhu.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

8. Ještě dříve, než stěžovatelka mohla Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Obecná východiska pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

9. Ústavní soud již v minulosti opakovaně vymezil podmínky, za jakých je na základě formálně bezvadné ústavní stížnosti povinen zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů, do jejichž soustavy nenáleží, a nezkoumá proto věcnou správnost či „běžnou“ zákonnost jejich rozhodnutí. Oprávněn je do činnosti obecných soudů zasáhnout zásadně jen tehdy, byla-li by jí ústavně nepřipustným způsobem zásadně porušena práva a svobody účastníků soudního řízení. Posuzování ústavnosti rozhodovací činnosti obecných soudů se pak v řízení o ústavní stížnosti skládá obvykle ze tří komponentů. Nejprve je Ústavní soud ve smyslu ustanovení § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu povinen posoudit otázku ústavnosti aplikovaných ustanovení právních předpisů. Teprve po vyřešení této otázky Ústavní soud posoudí, zda v řízení byla dodržena ústavně zaručená procesní práva a konečně hodnotí ústavní konformitu výkladu a užití práva hmotného [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. června 1995 sp. zn. III.

ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) nebo ze dne 11. prosince 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375)].

10. Ústavní soud přitom nedospěl k závěru, že by jakákoliv v posuzovaném řízení aplikovaná část právního předpisu byla v rozporu s ústavním pořádkem. Ani žádný z účastníků řízení přitom takovou námitku nevznnesl.

11. Ani v procesním postupu obecných soudů neshledal Ústavní soud žádné závažné procesní pochybení odůvodňující nutnost kasace soudy vydaných rozhodnutí. Stěžovatelka sice namítala porušení několika procesních práv, její námitky však fakticky směřují především proti hmotněprávním závěrům obecných soudů, aniž by bylo poukázáno na nějaký exces v jejich procesním postupu. Ústavní soud tedy přistoupil k posouzení toho, zda v napadených rozhodnutích popsané užití a výklad zejména ustanovení § 154 odst. 2 trestního řádu obstojí z hlediska ústavních principů.

12. Zde je třeba připomenout Ústavním soudem opakovaně zdůrazňovanou zdrženlivost při hodnocení rozhodnutí obecných soudů týkajících se náhrady nákladů řízení. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře problematiku nákladů řízení považuje z ústavněprávního hlediska za část soudního řízení, jejíž řešení nedosahuje obvykle ústavněprávní roviny, a to i vzhledem k dostatečně „flexibilní“ právní úpravě, dávající v této oblasti rozhodujícímu soudu dostatečný prostor ke zvážení všech relevantních právních i skutkových okolností probíhajícího řízení [obdobně např. nález Ústavního soudu ze dne 20. května 2010 sp. zn. II. ÚS 580/10 (N 112/57 SbNU 419); dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>]. Tato diskreční pravomoc soudů nezakládá však možnost libovůle soudního rozhodování, ale klade naopak zvýšené nároky na odůvodnění závěru o (ne)přiznání náhrady nákladů řízení [obdobně např. nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2013 sp. zn. III. ÚS 1526/12 (N 31/68 SbNU 335) nebo nález ze dne 12. června 2014 sp. zn. IV. ÚS 2673/13 (N 121/73 SbNU 857)].

13. Tato obecná ústavní východiska soudní praxe se přitom zásadně uplatní i v řízení trestním při rozhodování o náhradě nákladů vynaložených k hájení práv poškozeného. Ústavní soud je povinen posoudit rovněž to, zda v rozhodnutí popsané úvahy obecných soudů mají dostatečnou logickou, skutkovou a právní oporu, či zda nejsou projevem přehnaně formalistické aplikace práva. Rozsah i struktura odůvodnění musí vždy odpovídat složitosti případu, resp. složitosti opěrných důvodů rozhodnutí. Odlišná kritéria tohoto hodnocení je však třeba uplatnit v řízeních, v nichž dospějí obecné soudy k nezpochybnitelnému závěru o vině pachatele trestné činnosti. V takovém případě se již řízení o vypořádání nákladů nevede v rovině morálně sporné otázky, či vinou byla škoda způsobena (nebo spoluzaviněna). K takové situaci došlo dle Ústavního soudu v projednávaném případě. Proto i všechny dále uvedené závěry se budou týkat právě a jen případů takového druhu. Právě v nich není tedy poškozený standardním účastníkem

soudního řízení, nýbrž obětí trestného činu, snažíci se v rámci složitého procesu usvědčování pachatele trestné činnosti dosáhnout náhrady jemu vzniklé škody. Nejedná se o neúspěšného žalobce, u něhož by existoval zájem státu nechat jej nést tíhu nákladů řízení pro jeho procesní či hmotněprávní pochybení. Naopak mezi nové základní zásady trestního řízení podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), nyní patří pravidlo § 2 odst. 15 trestního řádu, podle kterého jsou mimo jiné orgány činné v trestním řízení povinny v každé fázi řízení umožnit poškozenému plně uplatnění jeho práv, o kterých je třeba ho podle zákona *nota bene* „vhodným způsobem a srozumitelně poučit“, aby mohl dosáhnout uspokojení svých nároků.

14. Právě z důvodu zvláštního postavení poškozeného je dle Ústavního soudu v ustanovení § 154 odst. 2 trestního řádu zakotvena zásada oprávněnosti náhrady poškozeným vynaložených nákladů, která může ustoupit do pozadí jen z důvodu existence výjimečných skutkových okolností. Z ústavněprávního hlediska jde o přímé naplnění ústavního imperativu ochrany majetku, resp. legitimního očekávání v jeho ochranu či náhradu, což je spjata stejně jako výsada *iuris puniendi* s povahou moci moderního státu [viz již usnesení Ústavního soudu ze dne 26. února 1997 sp. zn. II. ÚS 361/96 (U 5/7 SbNU 343), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>], který na jedné straně ve veřejném zájmu rozhoduje podle pravidel trestního řízení o tom, zda a jaký trestný čin byl spáchán (čl. 39 a čl. 40 odst. 1 Listiny), na druhé straně zakazuje brát obětem trestné činnosti právo do svých rukou a zaručuje soudní ochranu jejich práv. Proto oběti trestné činnosti mají samozřejmé legitimní očekávání ochrany majetkových práv zakotvených v čl. 11 odst. 1 Listiny, popř. čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

15. Moderní stát ve své současné podobě demokratického právního státu má, s ohledem na takové omezení oběti trestné činnosti, ústavní povinnost vytvořit co možná nejefektivnější systém procesních institutů sloužících ke kompenzaci trestnou činností způsobených škod. Aplikací těchto institutů pak nemůže být popřen jejich kompenzační smysl tím, že by se oběti trestných činů na procesním prosazování svých oprávněných nároků nejen nedomohly nápravy, ale byly navíc nuceny vydat v mivěč značné finanční prostředky pro značně nejistý výsledek. Využití těchto institutů přitom nelze brát jen jako „obyčejný“ soukromý zájem jednotlivce, neboť souvisí s výše zmíněným veřejným zájmem a výsadou státu na zjištění trestné činnosti a potrestání ježich pachatelů. Stát je proto povinen takto porušená práva chránit a v maximální možné míře dopomoci jejich náhradě škody na straně poškozeného. To je právě účelem novelizace zákona o obětech trestných činů, neboť k principům právního státu (principu proporcionality) náleží rovněž zákaz nedostatečného zásahu ze strany moderního státu,

neboť se tím vyvažuje již mnohokrát Ústavním soudem zmíněná zásada, že stíhání trestné činnosti je věcí státu zakazujícího svémocně brání práva do rukou postižené oběti. Proto se rozhodování podle § 154 odst. 2 trestního řádu nemůže, s ohledem na restorativní funkci trestního řízení a trestního práva, poměřovat ryze podle zásad nalézání o sporných soukromoprávních nárocích v civilním procesu. Pochopitelně práva obětí nejsou neomezená, nicméně je nepřijatelné, aby byl v takových situacích, s nimiž § 154 odst. 2 trestního řádu počítá, poškozený za svůj procesní postup v trestním řízení významně finančně „sankcionován“. Závazkům zákonodárce musí pak vždy logicky odpovídat jejich předvídatelná soudní či obdobná praxe. Teprve z úrovně splnění této podmínky může být dle Ústavního soudu spravedlivě vyměřována odpovědnost poškozeného za neúspěch v adhezním řízení. Ústavní soud proto nemohl přijmout názor z vyjádření městského soudu, podle kterého poškozený je v trestním řízení dostatečně chráněn veřejnou žalobou, která pro něj vymůže satisfakci v podobě odsouzení pachatele.

VI. Aplikace obecných zásad na projednávanou věc

16. Po zvážení obsahu napadených rozhodnutí, příslušného spisového materiálu, který byl pro účely posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti vyžádán, a veškeré výše uvedené argumentace dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Městský soud odůvodnil nepřiznání náhrady nákladů stěžovatelce poukazem na dohodu o narovnání, kterou stěžovatelka s vedlejší účastnicí uzavřela ještě před podáním trestního oznámení a v jejímž důsledku zanikl závazek k náhradě škody z protiprávního činu, který byl nahrazen závazkem jiným. Proto se stěžovatelka nemohla původního závazku domáhat v adhezním řízení a jí vynaložené náklady byly proto dle soudu vydány zbytečně. Krajský soud doplnil tuto úvahu o argument, dle něž byl v průběhu trestního řízení stěžovatelčin nárok posouzen jako neexistující, čehož si jako osoba zastoupená odborníkem měla být, v duchu zásady „neznalost zákona neomlouvá“, vědoma, a nedomáhat se tak náhrady škody v adhezním řízení. Bylo tedy třeba posoudit, zda z ústavněprávního hlediska postačují pro zamítnutí stěžovatelčina návrhu uvedené závěry. Po zvážení všech výše uvedených okolností dospěl Ústavní soud k závěru, že takový závěr pro nepřiznání náhrady nákladů řízení nepostačuje, neboť jej Ústavní soud hodnotí jako svévolné pojetí podmínek aplikace ustanovení § 154 odst. 2 trestního řádu, který nyní – jak již bylo výše zdůrazněno – požaduje, aby orgány činné v trestním řízení v každé fázi řízení umožnily poškozenému plně uplatnění jeho práv, o kterých je třeba ho podle zákona *nota bene* „vhodným způsobem a srozumitelně poučit“.

18. Především musí Ústavní soud konstatovat, že k definitivnímu rozhodnutí o zániku původního závazku k náhradě škody způsobené vedlejší účastníci nejsou trestní soudy, včetně Nejvyššího soudu, příslušné. Co se týče otázky existence stěžovatelkou tvrzeného nároku, mohly trestní soudy jeho existenci buď závazně uznat, anebo pro vyřešení této otázky stěžovatelku odkázat do sféry občanskoprávního řízení. V projednávaném případě využily druhou z možností, a proto nejsou příléhavé jejich závěry nepřipouštějící pochybnosti ohledně zániku původního závazku. To však samo o sobě nemůže být důvodem ke zrušení napadených rozhodnutí Ústavním soudem, neboť se nejedná o faktický zásah do jakéhokoliv stěžovatelčina práva, ale spíše o pochybení v rovině *de lege artis* řádného soudního rozhodování. Jakkoliv tedy nejsou oba soudy kompetentní se autoritativně vyslovit o zániku uvedeného závazku, je vzhledem k účinné právní úpravě ústavně přijatelné, aby jejich v tomto směru učiněný názor, bude-li sám ústavně udržitelný, odůvodnil nepřiznání náhrady nákladů řízení poškozené, ovšem toliko za současného splnění všech níže uvedených ústavněprávních podmínek.

19. V projednávané věci obecné soudy nabyly zřejmě v důsledku rozhodnutí Nejvyššího soudu pochybnosti stran existence původního nároku a namísto dalšího dokazování, vedoucího k vyvrácení těchto pochybností, a důkladného zvažování všech již známých okolností, majících na oprávněnost stěžovatelčina nároku vliv, se rozhodly postoupit tuto otázku civilnímu soudu. K takovému rozhodnutí podle § 43 trestního řádu mají trestní soudy velmi širokou diskreční pravomoc, neboť hodnocení užitečnosti a efektivnosti dalšího dokazování ve vztahu k nárokům poškozených je jejich výhradní pravomocí. Proto Ústavní soud odmítl stěžovatelčinu ústavní stížnost právě proti výrokům odkazujícím stěžovatelku na občanskoprávní řízení [srov. usnesení ze dne 8. července 2014 sp. zn. II. ÚS 3482/13 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)], neboť důvod pro jeho zásah zde nastává jen v případě zcela zjevné svévole. V tomto aspektu soudního rozhodování proto z ústavněprávního hlediska obvykle obstojí i povšechný odkaz na konkrétní právní ustanovení. To však již neplatí pro odůvodnění v oblasti náhrady nákladů řízení. Tuto otázku řeší s konečnou platností, takže tomu musí odpovídat i důkladnost odůvodnění jejich rozhodnutí o této otázce.

20. Relevantní část ustanovení § 154 odst. 2 trestního řádu zní: „Soud i v případě, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení ani zčásti, rozhodne na návrh poškozeného o tom, že se odsouzenému ukládá povinnost uhradit poškozenému zcela nebo zčásti náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení (§ 155 odst. 4), nebrání-li tomu povaha věci a okolnosti případu, zejména spoluzavinění poškozeného ...“.

Z uvedeného je zřejmé, že nepřiznání náhrady nákladů poškozeného představuje dle zákonodárce výjimečný postup i v případech, kdy soudy odkáží poškozeného s jeho nárokem na občanskoprávní řízení, k čemuž v praxi dochází z různých důvodů. Jediným kritériem pro takové posouzení však nemůže být samotná úspěšnost poškozeného při snaze o uznání nároku v adhezním řízení, neboť pak by nyní platný obsah ustanovení § 154 odst. 2 trestního řádu pozbyl význam. Ústavní soud ve věci sp. zn. II. ÚS 289/12 [nález sp. zn. II. ÚS 289/12 ze dne 9. 10. 2012 (N 170/67 SbNU 83)] shledal, že i neuplatnění takového nároku, a jeho logicky následující neuznání, nemůže být oporou pro závěr o neúčelnosti nákladů vynaložených za zastoupení poškozené osoby odborníkem. K tomuto závěru přitom dospěl ještě v době účinnosti starší právní úpravy, která byla pro poškozené přísnější z hlediska možnosti uznání práva na náhradu nákladů řízení. Z výše uvedeného vyplývá, že právo na náhradu nákladů řízení nemůže být podmíněno pouze neúspěchem v prokázání existence takového nároku. Závěr o nepřiznání předmětné náhrady je tedy nutné, vzhledem k výjimečnosti takového postupu, zevrubně a důkladně odůvodnit a logickou interpretací skutkových okolností prokázat, že stěžovatelčina účast v trestním řízení byla zbytečně nákladná, například ve snaze majetkově poškodit odsouzenou. Právě tuto povinnost obecné soudy dle Ústavního soudu nesplnily, jelikož závěr o nutnosti nepřiznat stěžovatelce náhradu nákladů řízení opřely pouze o existenci písemné dohody o narovnání a aplikaci zásady „neznalost zákona neomlouvá“. Vzhledem ke všem skutkovým a právním okolnostem projednávaného případu považuje Ústavní soud takové odůvodnění za nedostatečně respektující ústavní záruku ochrany stěžovatelčina majetkového nároku.

21. Přitom z vyjádření všech účastníků řízení o ústavní stížnosti se jeví, že spornou otázkou je právě naplnění kritéria zbytečnosti stěžovatelkou vynaložených nákladů. Při řešení tohoto sporu přitom nelze nevzít v potaz konkrétní právní a skutkové okolnosti tohoto případu. Stěžovatelka se připojila k adheznímu řízení s nárokem, který přibližně dvojnásobně převyšoval částku, jež stěžovatelce náležela podle znění dohody o narovnání, uzavřené před začátkem trestního řízení. Oba nároky jsou tedy významně rozdílné a stěžovatelka, vedena snahou o získání náhrady přinejmenším té části škody, pro jejíž získání nebyla uzavřena dohoda dostatečným právním titulem, se obrátila na trestní soudy, jejichž povinností je v zákonem předvídaných případech přiznat náhradu trestnou činností způsobené škody (srov. ustanovení § 228 a násl. trestního řádu). V takové situaci a při aplikaci účinné právní úpravy by bylo dle Ústavního soudu možné označit stěžovatelčin vstup do adhezního řízení za celkově zbytečný či zjevně neúčelný v případě, že by stěžovatelkou vynaložené náklady byly nepřiměřeně vysoké vzhledem k „nemajetkovému“ účelu její účasti v řízení

[srov. např. bod 34 nálezu sp. zn. II. ÚS 289/12 ze dne 9. října 2012 (N 170/67 SbNU 83)] anebo by její požadavek náhrady škody způsobené trestnou činností bylo možno označit například za nepřiměřeně zatěžující a zřejmě bezúspěšné či šikanózní uplatňování procesních práv (analogicky srov. např. ustanovení § 138 odst. 1 občanského soudního řádu). Pouhé formální poukázání na existenci dohody o narovnání, kterou však jeden z jejích účastníků již v rozhodné době očividně nepovažuje za uspokojivě řešící nároky související s trestnou činností mu způsobenou škodou, nelze považovat za ústavně konformní hodnocení zbytečnosti postupu spočívajícího v domáhání se škody nad rámec takové dohody. Aby bylo možné považovat takový závěr za ústavně konformní, musely by obecné soudy ve svých rozhodnutích ozřejmit, v čem je postup poškozeného například nemravný (popř. zavrženíhodný – viz Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1854), zřejmě bezúspěšný nebo pro účastníky trestního řízení nepřiměřeně zatěžující třeba tím, že stěžovatelka měla v rukou již jiný, stejně jistý právní titul (srov. např. usnesení ze dne 12. října 2005 sp. zn. II. ÚS 531/05, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

22. O takový závěr se však napadená rozhodnutí zjevně neopírají, svou strohostí pomíjejí řadu významných okolností namítaných stěžovatelkou, jako např. otázku platného uzavření a trvání dohody, o niž opírají svůj závěr o nemožnosti přiznání náhrady nákladů řízení. Stranou je ponechána otázka uzavření a trvání dohody v rozporu s dobrými mravy, když vedlejší účastnice údajně zatajila podstatné okolnosti jí spáchané trestné činnosti, a to i přes stěžovatelčinu výzvu při uzavírání dohody (č. l. 61 spisu městského soudu), stejně jako sama skutečnost, že stěžovatelka se stala obětí právě trestného činu podvodu, tedy deliktu spáchaného zneužitím neznalosti nebo omylu oběti, jejíž svobodná vůle a vědomí jsou tímto způsobem více či méně potlačeny obvykle zneužitím její důvěry. Z vyjádření jednotlivých účastníků trestního řízení přitom nejsou nesporné ani další okolnosti týkající se této dohody, jako například různá vyjádření ohledně způsobu jejího uzavření (č. l. 13), způsobu stanovení částky uvedené v dohodě (č. l. 13), nevědomosti stěžovatelky o skutečné škodě (č. l. 16 a 40), údajného iniciování dohody vedlejší účastnicí (č. l. 283) atd. Zřejmě není ani to, zda je dohoda bezrozporná (a tedy platná), když obsahuje vyjádření, dle něž bude skutečná škoda teprve zjištěna, což může značit její prozatímní účel (č. l. 302), a co by případně taková rozpornost pro právní vztah znamenala. Odpověďet je dle Ústavního soudu třeba rovněž na to, zda pro platnost a závaznost dohody hraje roli skutečnost dalšího páchání trestné činnosti po jejím podpisu (č. l. 16 a 277). Na druhou stranu nelze odhlédnout ani od toho, že vedlejší účastnice naopak v jednom ze svých prvotních vyjádření zdůrazňovala pocit určitého nátlaku na podpis dohody (č. l. 44).

23. Mimo otázky týkající se platnosti dohody o narovnání lze dáleoliko výběrově poukázat rovněž na další okolnosti, které by mohly mít význam pro výrok stran náhrady nákladů stěžovatelky. Takovými jsou například skutečnost sepsání dohody právním odborníkem, upozornění právního zástupce vedlejší účastnice na zánik původního závazku v listinné komunikaci s právním zástupcem stěžovatelky (č. l. 58), jakož i v odvolání (č. l. 377), přiznání náhrady nákladů řízení oběma rozhodujícími soudy v dřívější fázi řízení (např. č. l. 369) a s tím spojená nepředvídatelnost vyřešení této otázky, a bez povšimnutí nelze ponechat ani vyjádření stěžovatelky stran jejího přátelství s vedlejší účastnicí a snahy řešit dlouhou dobu věc mimosoudně (č. l. 60 a 140). Tyto otázky by z hlediska poskytnutí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny neměly být pomínuty při posuzování zbytečnosti vynaložených nákladů.

24. Trestní soudy mají přitom dle Ústavního soudu povinnost vypořádat se se všemi spornými otázkami náhrady nákladů řízení samy, zvláště pokud by jejich čekání na konečné rozhodnutí civilních soudů mělo způsobit další újmu na majetkových právech, ať už stěžovatelky, či vedlejší účastnice. Ústavní soud z hlediska svého postavení podle čl. 83 Ústavy České republiky nemůže předepisovat, které z často i protichůdných zásad a hodnot mají v novém řízení převážet. Uvedené výtky k postupu obecných soudů se vztahují toliko k jejich přístupu k odůvodnění napadených rozhodnutí, kterým se dostaly do rozporu s nároky kladenými na ochranu poškozeného v trestním řízení v demokratickém právním státě.

25. Ústavní soud tedy z výše uvedených důvodů shledal, že napadenými rozhodnutími soudy porušily stěžovatelčino právo na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 a právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud mimo ústní jednání vyhověl ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a dle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil rozhodnutí vyjmenovaná ve výroku tohoto nálezu.

Č. 39

K zabránění věci či jiné majetkové hodnoty v trestním řízení

Zabere-li obecný soud v trestním řízení věc či jinou majetkovou hodnotu užitím zákonného ustanovení, které svým zněním a smyslem nedopadá na druh zabíraného majetku, poruší tím ústavně zaručené právo na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Z rozhodnutí obecných soudů, jimiž se zabírá věc či jiná majetková hodnota dle ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, musí být zřejmé, z jakého důvodu lze zabíranou věc chápat jako hodnotu získanou trestným činem či jako odměnu za něj.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky – ze dne 19. února 2015 sp. zn. III. ÚS 2301/14 ve věci ústavní stížnosti LUMEN ENERGETICKÝ DEVELOPMENT, s. r. o., IČO 28457102, se sídlem v Českých Budějovicích, Nemanická 2722, zastoupené JUDr. Jiřím Teryngelem, advokátem v Praze 5, Ke Klimentce 2186/15, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 6. června 2014 č. j. 31 To 199/2014-1931, kterým bylo zrušeno rozhodnutí soudu prvního stupně a rozhodnuto tak, že se stěžovatelce zabírá finanční částka ve výši jednoho milionu korun jakožto výnos z trestného činu, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci jako účastníka řízení a Okresního soudu v Liberci a Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 6. června 2014 č. j. 31 To 199/2014-1931 bylo porušeno stěžovatelčino ústavně zaručené právo na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 6. června 2014 č. j. 31 To 199/2014-1931 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní soud obdržel dne 7. července 2014 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci, kterým bylo dle jejího tvrzení porušeno její ústavně zaručené právo na ochranu majetku dle čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny.

2. V rámci trestního řízení vedeného proti osobám, které vesměs vystupovaly ve vedoucích funkcích ve struktuře stěžovatelky, bylo usnesením Okresního soudu v Liberci (dále též jen „okresní soud“) ze dne 6. května 2014 č. j. 6 T 170/2011-1911 rozhodnuto, že s odkazem na ustanovení § 101 odst. 1 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, se stěžovatelce vystupující v postavení zúčastněné osoby zabírá částka 1 000 000 Kč. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí vyplývá, že v předmětné trestní věci byly rozsudkem Okresního soudu v Liberci ze dne 17. ledna 2013 č. j. 6 T 170/2011-1705 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 3. března 2014 č. j. 31 To 226/2013-1855 obžalované osoby shledány vinnými ze spáchání zločinu podplacení ve smyslu ustanovení § 332 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákoníku. Toho se měly dopustit tím, že z prostředků pocházejících z majetku stěžovatelky nabídlý úplatek ve výši 1 000 000 Kč zaměstnanci Energetického regulačního úřadu. Jako protiplnění za nabízený úplatek odsouzení požadovali, aby byly v rozporu se zjištěným skutkovým stavem uvedeným zaměstnancem vypracovány doklady, které by umožnily v budoucím rozhodnutí uvedeným energetickým společností provozujícím tzv. solární elektrárny získat potřebnou licenci, a zajistit si tak státem garantované ceny výkupu platné do dne 31. prosince 2010, po dobu 20 let, oproti nižším cenám výkupu platným od 1. ledna 2011. Tento zaměstnanec Energetického regulačního úřadu pokus o podplacení nahlásil a výše zmíněná suma byla vzápětí zajištěna a uložena na účet vedený u České národní banky. Finanční prostředky tedy byly majetkem stěžovatelky, která nebyla trestně stíhána a v dané věci vystupovala jako zúčastněná osoba. Proto také dle vyjádření okresního soudu nemohl být uložen trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty ve smyslu ustanovení § 70 odst. 1 písm. a) až d) trestního zákoníku, neboť částka nepatřila odsouzeným. Okresní soud tedy v úvodu zmíněným usnesením rozhodl o zabrání částky podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku. Krajský soud následně zrušil usnesení okresního soudu a nově napadeným usnesením rozhodl tak, že se předmětná částka zabírá podle

ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku. Stížnostní soud se v napadeném usnesení ztotožnil s argumentací stěžovatelky, že v projednávané věci nemohlo ani v teoretické rovině dojít k ohrožení bezpečnosti lidí nebo majetku, ježto jsou nezbytné podmínky pro užití institutu zabránění věci dle ustanovení § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku. Ve svém rozhodnutí však dospěl k závěru, že v dané věci je třeba postupovat podle ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, neboť uvedená částka byla pro obžalované prostředkem pro získání ekonomického prospěchu z trestné činnosti.

II. Argumentace stěžovatelky

3. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že krajský soud ve svém rozhodnutí chybně vyložil a aplikoval ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, jestliže částku 1 000 000 Kč zabral jako výnos z trestného činu. Podle názoru stěžovatelky předmětná částka výnosem z trestné činnosti nebyla, neboť se dle zjištění obecných soudů jednalo o úplatek nabízený, nikoli úplatek přijímaný. K tvrzení krajského soudu, že stěžovatelka měla za poskytnutý úplatek získat ekonomický prospěch, se v ústavní stížnosti uvádí, že v této konkrétní situaci by poskytnutí požadovaného protiplnění, tedy vystavením nepravdivého potvrzení státního úředníka o provozuschopnosti elektrárny, samo o sobě k získání neoprávněného prospěchu nepostačovalo. Stěžovatelka argumentaci také doplnila o úvahu, že v případě, kdyby se tak stalo, bylo by potom možná jako výnos z trestné činnosti zabrat tento prospěch, nikoli ale nabízený úplatek. Ústavní stížnost se také vymezuje proti relevanci, kterou krajský soud v odůvodnění připisuje skutečnosti, že vzhledem k postavení odsouzených je zřejmá stěžovatelčina vědomost stran účelu předmětné částky. Tato okolnost není při aplikaci uvedeného ustanovení jakkoliv podstatná. V závěru své argumentace stěžovatelka uvádí, že obecné soudy ve svém rozhodnutí nevzaly v úvahu zásadu přiměřenosti ukládání ochranného opatření, zakotvenou v ustanovení § 96 trestního zákoníku, a nevěnovaly se dostatečně úvaze, zda hrozí nebezpečí dalšího úplatku v téže věci. To sama stěžovatelka považuje za zcela vyloučené. S ohledem na výše uvedené stěžovatelka navrhl, aby Ústavní soud napadené usnesení zrušil.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení

4. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil okresní soud. Popsal přitom některé skutkové podrobnosti celého trestního řízení a ústavní stížnost označil za polemiku s právním hodnocením skutečností, které se řešily v řízení proti odsouzeným. Argumentačně označil celou stížnost za poněkud bezradnou, postrádající souvislou logickou linii. V samotném odůvodnění pak absentuje označení konkrétního základního práva,

keré snad mělo být ze strany obecných soudů porušeno. Dle okresního soudu bylo splněno to, že o zabrání částky bylo rozhodováno soudem, za přítomnosti stěžovatelky, resp. jejího zástupce, a to ve dvou instancích. Tím byly všechny záruky spravedlivého procesu dodrženy. Okresní soud tak považuje stížnost za nedůvodnou.

5. Ve vyjádření Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci (dále jen „státní zastupitelství“) se uvádí, že se plně ztotožňuje s obsahem napadeného rozhodnutí a podmínky pro aplikaci ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku byly dle něj splněny. Dále opakuje konkrétní závěry krajského soudu a uvádí, že vzhledem k hrozící škodě nelze považovat opatření zabrání předmětné částky za nepřiměřené. Z toho důvodu státní zastupitelství navrholo, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl.

6. Krajský soud, jehož rozhodnutí bylo ústavní stížností napadeno, se k návrhu nevyjádřil.

7. Stěžovatelka následně využila svého práva repliky k vyjádření ostatních účastníků. Vyjádření okresního soudu považuje stěžovatelka za kusé, obsahující spíše osobní ataky vůči ní a jejímu právnímu zástupci. Jádro argumentace v něm uvedené je pak opakováním odůvodnění rozhodnutí, jež bylo zrušeno krajským soudem, a proto je tato argumentace zcela nepřipadná a mijející se s předmětem ústavní stížnosti. Vyjádření státního zastupitelství se pak sice vyjadřuje k podstatě ústavní stížnosti, avšak chybně přebírá nelogickou (a tedy protiústavní) argumentaci krajského soudu. Stěžovatelka tak ve zbytku své repliky v podstatě zopakovala argumenty obsažené v ústavní stížnosti.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

8. Ještě dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv, když k podání dovolání nebyla osobou oprávněnou; ačkoli je dovolání podle § 265a odst. 2 písm. d) trestního řádu přípustné proti usnesení, jímž bylo uloženo ochranné opatření, z hlediska subjektivního taková možnost zúčastněné osobě s ohledem na taxativní výčet aktivně legitimovaných osob podle § 265d odst. 1 trestního řádu dána není. Ve věci samé bylo dovolání podáno, avšak Ústavní soud nepřistoupil k odmítnutí ústavní stížnosti za použití § 265k odst. 2 ve spojení s § 261

trestního řádu, neboť – jak zjistil Ústavní soud – v mezidobí bylo o dovolání Nejvyšším soudem rozhodnuto, takže by se jednalo o postup nanejvýš formalistický.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

9. Po zvážení obsahu ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Ústavní soud již v minulosti opakovaně vymezil podmínky, za kterých je na základě formálně bezvadné ústavní stížnosti povinen zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů, do jejichž soustavy nenáleží, a nezkoumá proto věcnou správnost či „běžnou“ zákonnost jejich rozhodnutí. Oprávněn je do činnosti obecných soudů zasáhnout zásadně jen tehdy, byla-li by jí ústavně nepřipustným způsobem zasažena základní práva a svobody účastníků soudního řízení. Posuzování ústavnosti rozhodovací činnosti obecných soudů se pak v řízení o ústavní stížnosti skládá obvykle ze tří komponentů. Nejprve je Ústavní soud ve smyslu ustanovení § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu povinen posoudit otázku ústavnosti aplikovaných ustanovení právních předpisů. Teprve po vyřešení této otázky Ústavní soud posoudí, zda v řízení byla dodržena ústavně zaručená procesní práva, a konečně hodnotí ústavně konformní interpretaci a aplikaci práva hmotného [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. června 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) nebo ze dne 11. prosince 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375)].

11. Co se týče ústavní konformity aplikovaného ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, neshledal třetí senát Ústavního soudu důvod pro postup podle ustanovení § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. Ani stěžovatelka v tomto směru žádné námitky nevznesla, a naopak brojí výhradně proti nepřipadné aplikaci tohoto právního ustanovení, které dle ní na projednávaný případ vůbec nedopadá. Stejně dospěl Ústavní soud k závěru, že napadeným rozhodnutím nedošlo k porušení stěžovatelčinych ústavně zaručených procesních práv, přičemž ani v tomto směru stěžovatelka žádné námitky fakticky nevznesla, neboť její výhrady stran dodržení práva na spravedlivý proces zůstaly neodůvodněny. Ústavní soud se proto omezil na posouzení výkladu a aplikace ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku z hlediska toho, zda jimi nedošlo k neoprávněnému zásahu do stěžovatelčinych hmotných ústavních práv, zejména práva na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 Listiny, přičemž dospěl k závěru, že se tak stalo.

12. Krajský soud ve svém rozhodnutí uvedl, že předmětná částka byla pro stěžovatelku, která však jako právnická osoba nemohla být sama stíhána, prostředkem získání neoprávněného majetkového prospěchu, pročez je namístě tuto částku zabrat podle ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trest-

ního zákoníku. Je nesporné, že toto rozhodnutí představuje zásah do stěžovatelských majetkových práv. K posouzení toho, zda tento zásah byl ústavně konformní, vycházel Ústavní soud především z limitačních klauzulí práva zakotveného v čl. 11 odst. 1 Listiny. Ty jsou upraveny jednak v následných odstavcích uvedeného článku, dále pak v obecných ustanoveních Listiny, zejména pak jejím čl. 2 odst. 2 a čl. 4. Ze všech těchto ustanovení lze dovodit, že k omezení vlastnického práva potřebují orgány veřejné moci zákonný podklad, který však sám o sobě není dostačující. Orgány veřejné moci, v tomto případě obecný soud, musí rovněž důsledně sledovat účel, jemuž každé konkrétní zákonné omezení slouží a jehož naplňování představuje pro užití omezující právní normy nepřekročitelnou mez (srov. čl. 2 odst. 2 a čl. 4 odst. 4 Listiny). Ústavní soud tedy posoudil, zda krajský soud aplikoval předmětné ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku v souladu s jeho účelem a smyslem.

13. Uvedené ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku zní: „Bez podmínek odstavce 1 může soud uložit zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty pouze v případě, že je, byť nikoli bezprostředním, výnosem trestného činu, zejména byla-li věc nebo jiná majetková hodnota získána trestným činem nebo jako odměna za něj a nenáleží-li pachateli.“ Uvedený odstavec 1 pak zní: „Nebyl-li uložen trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty uvedené v § 70 odst. 1, může soud uložit, že se taková věc nebo jiná majetková hodnota zabírá, a) náleží-li pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit, b) náleží-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo c) ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu.“

14. Za použití jazykového výkladu je nutné dojít k závěru, že ustanovení § 101 odst. 2 trestního zákoníku se vztahuje na věci a jiné majetkové hodnoty, které pocházejí z trestné činnosti, resp. jež daná osoba nabyla jako výnos z ní. Dle Ústavního soudu nelze žádnou výkladovou metodou dospět k závěru, že by se uvedené ustanovení vztahovalo na věci nebo jiné majetkové hodnoty, které k páčání trestné činnosti posloužily. I komentář k trestnímu zákoníku k uvedenému ustanovení uvádí, že na jeho základě je možno komukoli zabrat věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která byla bezprostředně získána trestným činem nebo jako odměna za něj, byť jinou osobou než pachatelem. Jako typický příklad takovéto hodnoty je uveden zisk obchodní společnosti při trestném činu spáchaném jejím zaměstnancem (Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 3614 s.). Dle Ústavního soudu se tak uvedené ustanovení vztahuje k hodnotám, kterých by stěžovatelka dosáhla, nikoli k hodnotám, které snad ke spáchání trestné činnosti použila či poskytla. Nakonec i sám krajský soud v odůvodnění svého rozhodnutí uvádí, že „finanční částka byla tedy prostředkem získání neoprávněného ekonomického prospěchu“. Z tohoto

odůvodnění tak nevyplývá, že by tato částka představovala samotný výnos z trestné činnosti. V tomto směru tedy odůvodnění stran oprávněnosti užití ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku není příležitavým, neboť krajský soud v napadeném rozhodnutí nijak přijatelně nevyložil, z jakého důvodu chápe zabranou částku jako (budoucí) výnos z trestné činnosti ve smyslu ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku.

15. Pro úplnost Ústavní soud doplňuje, že podobné ustanovení bylo včleněno již do starého trestního zákona, a to zákonem č. 253/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Tato novela mimo jiné sloužila k harmonizaci českého právního řádu s Úmluvou o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (publikovanou sdělením Ministerstva zahraničních věcí pod č. 33/1997 Sb.), která ve svém čl. 1 písm. a) pojem „výnos“ definuje jako „všechny ekonomické výhody pocházející z trestných činů“. I v tomto světle je zřejmé, že předmětná částka výnosem není, neboť jako taková z trestného činu nepocházela, nýbrž sloužila ze strany obžalovaných k jeho spáchání.

16. Zvláštnost projednávaného případu spočívá ve skutečnosti, že trestný čin podplacení nebyl v tomto případě dokonán, a nabízený úplatek se tak nestal ničím výnosem, neboť podplácený úředník pokus odsouzených nahlásil. Krajský soud se pokusil vyřešit tento problém „nedokonalsí zákona“ spočívající v hrozbě nepostižitelnosti majetku, s nímž i přes (často zcela) formální vlastnictví právnické osoby fakticky disponují konkrétní pachatelé trestné činnosti zastávající vedoucí pozice uvnitř této osoby, rozšiřujícím výkladem ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku. Pro takový výklad však nedává zmíněné ustanovení krajskému soudu dostatečný prostor a vzhledem k zásadám trestního práva, požívajícím ústavní ochrany, tuto skutečnost nelze překlenout ani analogií. Z hlediska výkladu pojmu „zákon“ v čl. 39 Listiny musí proto platit osvědčené zásady plynoucí již z principů právního státu, podle kterých by taková *lex* měla zároveň splňovat zásady, podle kterých musí být *scripta* (ne obyčej), *stricta* (ne analogie), *certa* (příkaz určitosti, ne gumové klauzule) a *praevia* (zákaz retroaktivity). Pro úplnost lze už jen poznamenat, že tento hrozící problém již zákonodárce do značné míry vyřešil přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. Ani tento právní předpis však nemůže být oporou pro přehnaně extenzivní výklad ustanovení trestního zákoníku, ve znění účinném před platností uvedeného zákona, a to již proto, že na právnické osoby lze jeho ustanovení aplikovat pouze od účinnosti dnem 1. 1. 2012.

17. Na druhou stranu je však třeba zdůraznit, že zpravidla není úkolem Ústavního soudu, aby hledal ten nejhodnější výklad a správnou argumentaci pro užití norem podústavního práva, tedy i vyjadřovat se

k možnosti zabrání předmětné částky užitím jiných ustanovení, popř. ústavní konformitě řízení proběhlého před okresním soudem. Ústavní soud však jako orgán ochrany ústavnosti (srov. čl. 83 Ústavy České republiky) přezkoumává v rámci řízení o ústavních stížnostech to, zda obecné soudy nepřekročily ústavním pořádkem dané mantinely pro soudní řízení zejména z hlediska zásahu do základních práv a svobod fyzických a právnických osob. Ústavní soud hodnotil pouze to, zda krajský soud v napadeném usnesení přesvědčivě a dostatečně vyložil, z jakých důvodů a na základě jakého právního ustanovení je oprávněn, popř. povinen omezit stěžovatelčino vlastnické právo k předmětné částce. Tuto povinnost krajský soud nesplnil a v důsledku toho neoprávněně zasáhl do stěžovatelčina práva na ochranu jejího majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny. Ústavní soud tak přisvědčil názoru stěžovatelky, že užití ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku v projednávané věci není případné a jeho velmi nedostatečné, či snad dokonce zmatečné odůvodnění hraničí s libovůlí. Ústavní soud tedy mimo ústní jednání z tohoto důvodu vyhověl ústavní stížnosti a dle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené rozhodnutí a věc vrátil krajskému soudu k novému projednání.

18. Nicméně na základě výše uvedeného nelze dovozovat apriorní závěr Ústavního soudu o neexistenci důvodů pro uložení ochranného opatření, když již předmětné usnesení okresního soudu nabídlo kvalifikaci, která se jeví více přílehavou, opírající se jak o výklad doktrinární (Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 1201), tak o judikaturu obecných soudů, popř. Ústavního soudu [usnesení ze dne 1. 10. 1999 sp. zn. IV. ÚS 429/99 (U 62/16 SbNU 345)]. Bude proto na krajském soudu, aby se v dalším průběhu řízení možností zabránil věci postupem podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku znovu zabýval, s přihlédnutím k závěrům, které v tomto směru učinil okresní soud s ohledem na jeho závěr, že zabranou částkou peněz měla být získána licence k provozu solární elektrárny se státní dotací, takže tím vzniklo nebezpečí protiprávního získání až několika set milionů korun za dobu provozu elektrárny na úkor státního rozpočtu do rukou stěžovatelky, a konečně závěr okresního soudu, podle kterého nelze nijak zpochybnit, že takto byl ohrožen majetek státu. Vzhledem k zásadám, které předurčují jeho poslání, a vztahu k obecným soudům takové posouzení však nemohl učinit Ústavní soud sám, neboť je v kompetenci obecných soudů.

19. K ostatním stěžovatelčiným námitkám lze snad ještě doplnit, že její případná vědomost (jedná se o právnickou osobu) o způsobu využití jí poskytnutých finančních prostředků je ve vztahu k aplikaci ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku nepodstatná. Zároveň je však třeba konstatovat, že úvahu krajského soudu na toto téma lze vyhodnotit jako pouhé *obiter dictum* napadeného rozhodnutí. V žádném případě nezname-

ná konstatování této skutečnosti, ať už pravdivé, či nikoliv, porušení stěžovatelčinych práv, natož pak důvod pro kasaci napadeného rozhodnutí. Za stejně neopodstatněnou považuje Ústavní soud námitku, že k odčerpávání veřejných prostředků za provoz elektrárny nepostačovalo podplatit pracovníka Energetického regulačního úřadu. Taková námitka nemá dle Ústavního soudu s předmětem řízení o zabránění věci či jiné majetkové hodnoty žádnou spojitost a je uplatnitelná spíše ze strany odsouzených osob.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jana Musila

Nesouhlasím s výrokem a s odůvodněním nálezu sp. zn. III. ÚS 2301/14 a podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, k nálezu zaujímám odlišné stanovisko, které odůvodňuji takto:

1. Nemohu se ztotožnit se závěrem, že rozhodnutím obecných soudů o uložení ochranného opatření – zabránění částky jednoho milionu Kč – vydaným v trestním řízení bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 Listiny základních práv a svobod.

2. Vlastnickému právu k majetku, který byl získán trestnou činností, nebo který byl určen k páčání trestné činnosti, nelze podle mého názoru poskytnout ochranu dokonce ani prostředky práva občanského, protože by to odporovalo dobrým mravům. Tím spíše je vyloučeno, aby takovému majetku byla poskytnuta ústavněprávní ochrana.

3. V projednávané věci bylo v trestním řízení prokázáno, že částka jednoho milionu Kč, patřící stěžovateli – obchodní společnosti LUMEN ENERGETICKÝ DEVELOPMENT, s. r. o., byla použita k vytvoření jakéhosi „černého fondu“ určeného k uplácení úředníků Energetického regulačního úřadu Jihlava za účelem vystavení nepravdivých licenčních podkladů sloužících k podvodnému vylákání státní podpory fotovoltaických elektráren. Na těchto nezákonných machinacích se podíleli T. N. jako jednatel, J. M. jako výrobní ředitel a L. M. jako zaměstnanec společnosti LUMEN ENERGETICKÝ DEVELOPMENT, s. r. o., kteří byli odsouzeni za spáchání zločinu podplácení podle § 332 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákoníku. V době spáchání této trestné činnosti (v roce 2010) ještě nebylo možno trestně postihnout společnost LUMEN ENERGETICKÝ DEVELOPMENT, s. r. o., podle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, (zákon nabyl účinnosti dne 1. 1. 2012), takže společnost figurovala v trestním řízení toliko jako zúčastněná osoba. O tom, že peníze určené k podplácení pocházely z majetku stěžovatelky, nevznikaly žádné pochybnosti. Domnívám se, že nezákonné machinace vedoucích statutárních orgánů společnosti zakládají přinejmenším

občanskoprávní odpovědnost obchodní společnosti a že jsou též důvodem k zabrání její věci.

4. Nesouhlasím s názorem vysloveným v bodě 16 nálezu, totiž že „k neoprávněnému zásahu do stěžovatelčiných hmotných ústavních práv“ došlo tím, že krajský soud provedl „přehnaně extenzivní výklad ustanovení § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku“, což je dovozováno z toho, že „předmětná částka výnosem není, neboť jako taková z trestného činu nepocházela, nýbrž sloužila ze strany obžalovaných k jeho spáchání“. Domnívám se, že úsudek vyslovený v nálezu není logicky korektní.

5. Nález pravděpodobně vychází z vadné premisy, že zajištěná částka jednoho milionu Kč musí pocházet z trestného činu, který byl předmětem trestního stíhání, tj. z dokonaného trestného činu podplacení spáchaného obžalovanými N., M. a M. Takový předpoklad však není správný. Definice pojmu „výnos“ je obsažena v čl. 1 písm. a) Úmluvy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (publikované sdělením Ministerstva zahraničních věcí pod č. 33/1997 Sb.) jako „všechny ekonomické výhody pocházející z trestných činů“, tj. jakýchkoli trestných činů, nejen těch právě stíhaných. Již samotné vytváření „černého fondu“, určeného pro poskytování úplatků, je možno posoudit jako přípravu nebo pokus (§ 20, 21 trestního zákoníku) trestného činu podplacení. Příprava a pokus jsou formami pojmu trestného činu (§ 111 trestního zákoníku). Také pojem ekonomické výhody lze vztáhnout časově nejen na období po spáchání podplacení, nýbrž již na období přípravy nebo pokusu tohoto trestného činu.

6. Soudím ostatně, že vyslovení zabrání věci bylo možno opřít i o důvod uvedený v ustanovení § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku, jak to učinil prvoinstanční okresní soud, nikoliv však proto, že zadržená částka „může ohrožovat bezpečnost majetku“ (což okresní soud dovozoval z toho, že je ohrožován státní rozpočet budoucím vyplácením dotací), nýbrž proto, že „hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu“, tj. k uplácení v budoucnosti.

7. Souhlasím s názorem vysloveným v bodě 17 nálezu, totiž že „zpravidla není úkolem Ústavního soudu, aby hledal ten nejhodnější výklad a správnou argumentaci pro užití norem podústavního práva“. Domnívám se, že právě proti této zásadě se Ústavní soud v tomto nálezu prohrěšil, pokud důvody pro kasaci rozhodnutí krajského soudu spatřoval ve vadné interpretaci zákonných důvodů pro vyslovení zabrání věci. Jsem toho názoru, že použití jakékoli varianty právní kvalifikace by stejně muselo vést obecné soudy ke stejnému výsledku, tj. k zabrání věci.

8. Ze všech těchto důvodů se domnívám, že ústavní stížnost měla být zamítnuta, resp. odmítnuta.

Č. 40

K rozhodování o nároku na odškodnění za majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině

K restitucím nelze přistupovat příliš formálně, ale musí být vždy sledován účel, jehož má být restitucí dosaženo, tedy odčinění majetkové křivdy z minulosti. Jestliže obecné soudy svými rozhodnutími založily právní stav, na základě kterého rozhodnutí správních orgánů nemohou být podrobena přezkumu, resp. věc projednána podle části páté občanského soudního řádu podle dosavadních předpisů, a současně znemožnily stěžovatelce domoci se odškodnění, neboť podle nového předpisu není oprávněnou osobou, porušily tak základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 23. února 2015 sp. zn. I. ÚS 1713/13 ve věci ústavní stížnosti Mileny Preislerové, právně zastoupené JUDr. Kristinou Škampovou, advokátkou, se sídlem Pellicova 8a, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2013 č. j. 28 Cdo 363/2013-203, jímž bylo zamítnuto stěžovatelčino dovolání, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. 4. 2011 č. j. 16 Co 90/2011-150, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 11. 2010 č. j. 18 C 193/2006-119, jímž bylo zastaveno řízení o stěžovatelčině žalobě, kterou se domáhala odškodnění za nemovitý majetek zanechaný rodiči svého manžela na území Zakarpatské Ukrajiny, a jímž bylo rozhodnuto o postoupení věci Ministerstvu vnitra České republiky.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2013 č. j. 28 Cdo 363/2013-203, usnesením Městského soudu v Praze ze dne 29. 4. 2011 č. j. 16 Co 90/2011-150 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 11. 2010 č. j. 18 C 193/2006-119 byla porušena základní práva stěžovatelky garantovaná v čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních

svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2013 č. j. 28 Cdo 363/2013-203, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. 4. 2011 č. j. 16 Co 90/2011-150 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 11. 2010 č. j. 18 C 193/2006-119 se zrušují.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu

1. Ústavní soud obdržel dne 28. 5. 2013 návrh stěžovatelky na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu ustanovení § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena její ústavně zaručená práva ve smyslu čl. 36 a násl., čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Podstatou řízení před obecnými soudy byla žaloba stěžovatelky (resp. jejího právního předchůdce – manžela) podle části páté zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „občanský soudní řád“), kterou se domáhá projednání soukromoprávní věci, o níž bylo pravomocně rozhodnuto správním orgánem, v občanském soudním řízení a která se týká přiznání odškodnění za majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik. Pro úplnost je třeba dodat, že stěžovatelka je snachou osob, které zanechaly nemovitosti na Zakarpatské Ukrajině, a do řízení vstoupila na základě úmrtí manžela (syna těchto osob) v průběhu řízení před soudem prvního stupně.

3. K věcnému přezkoumání ústavní stížnosti stěžovatelky si Ústavní soud vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 18 C 193/2006. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a příslušného spisu bylo zjištěno následující:

4. Manželé Ing. Josef Preisler st. a Irena Preislerová přihlásili dne 10. 3. 1947 přihláškou k soupisu majetku zanechaného na Zakarpatské Ukrajině (podle vládního nařízení č. 8/1947 Sb., o soupisu československého majetku na Zakarpatské Ukrajině) u Ministerstva vnitra své nemovitosti. Neformálním dopisem ze dne 14. 2. 1962 jim Ministerstvo financí – Ústřední likvidátor peněžních ústavů a podniků – sdělilo, že náhradu není možné poskytnout, neboť přihlášená nemovitost nemá povahu osobního nebo drobného soukromého vlastnictví podle vyhlášky č. 159/1959 Ú. I.,

o vnitrostátním vypořádání některých nároků podle zákona č. 42/1958 Sb., týkajících se Zakarpatské Ukrajiny, ale že jde o velký výdělečný majetek.

5. O žádosti Ing. Josefa Preislera ml. (syna manželů Preislerových) ze dne 12. 5. 2005 rozhodlo Ministerstvo financí rozhodnutím ze dne 27. 3. 2006 č. j. 22/30091/2006-224 tak, že se náhrada nepřiznává, a to z toho důvodu, že přihlášený dům pro svou velikost nesplňoval podmínky pro přiznání náhrady stanovené vyhláškou č. 159/1959 Ú. l., o vnitrostátním vypořádání některých nároků podle zákona č. 42/1958 Sb., týkajících se Zakarpatské Ukrajiny, která v § 3 stanoví, že náhrada se poskytuje za nemovitý majetek, pokud měl povahu osobního nebo drobného soukromého vlastnictví, a to za 1. rodinný domek, za 2. hospodářské budovy a půdu drobných zemědělců na Zakarpatské Ukrajině, avšak jen těm, kteří nyní hospodaří jako členové jednotných zemědělských družstev nebo jako samostatní malí nebo střední zemědělci, za 3. pozemek zastavěný rodinným domkem nejvýše však za výměru 800 m² a za pozemek zastavěný hospodářskými budovami a za 4. budovy sloužící k provozu malé živnosti. Přihlášeným nemovitým majetkem byl obytný dům o 5 pokojích, 2 kancelářích, pokoje pro služku a kuchyně s příslušenstvím a jeho zastavěná plocha činila 204 m². K domu příslušela zděná garáž se zastavěnou plochou 18 m². Celkový obestavěný prostor činil 1 609,2 m³. Podlahová plocha obytných místností měla 165 m². Přihlášen byl i nezastavěný pozemek – zahrada a dvůr o výměře 578 m². Přihlášený dům nesplňoval podmínky stanovené vyhláškou č. 159/1959 Ú. l. Podle vyhlášky Ministerstva místního hospodářství č. 57/1957 Ú. l., kterou se vydávají prováděcí předpisy k zákonu o hospodaření s byty, byl totiž za rodinný domek považován obytný dům, který obsahoval nejvýše pět obytných místností, nečítaje v to kuchyně, nebo u něhož při větším počtu těchto místností nepřesahoval úhrn podlahové plochy obytných místností 120 m². Při zjišťování úhrnu podlahové plochy obytných místností se počítá i s obytnými místnostmi, jichž se užívá k jiným účelům než k bydlení. Podlahová plocha obytných místností u přihlášeného domu činila 165 m². Dále bylo rozhodnuto, že náhrada za přihlášené movité věci a peněžní pohledávky se neposkytuje.

6. Ministr financí podaný rozklad rozhodnutím ze dne 1. 8. 2006 č. j. 22/46191/2006-224 zamítl a napadené rozhodnutí potvrdil.

7. Městský soud v Praze usnesením ze dne 18. 9. 2006 č. j. 10 Ca 255/2006-33 žalobu předchůdce stěžovatelky podle § 46 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, odmítl, neboť se jedná o právní věc, o které má jednat a rozhodnout soud v občanském soudním řízení; podle § 68 písm. b) soudního řádu správního je ve správním soudnictví žaloba v případech, kdy jde o rozhodnutí správního orgánu v soukromoprávní věci vydané v mezích zákonné pravomoci správního orgánu nepřipustná. Podle názoru soudu ministr financí nerozhodoval o veřejném subjektivním právu

žalobce, ale o jeho právu soukromém, neboť fakticky jde o právo žalobce na odškodnění za zásah do vlastnických práv rodičů žalobce, čili o náhradu za omezení nebo zbavení vlastnického práva k majetku. Podle Městského soudu v Praze se uplatní postup podle části páté občanského soudního řádu, v němž již nebude napadené rozhodnutí pouze přezkoumáváno, ale soud rozhodne přímo o právní věci, která vyplývá z občanskoprávních vztahů, tj. o právu žalobce vůči státu na náhradu za omezení nebo zbavení vlastnického práva k nemovitému majetku. Žalobce proto musí podat nový návrh ve smyslu § 244 a násl. občanského soudního řádu.

8. Žalobou ze dne 3. 11. 2006, došlou místně příslušnému soudu, Obvodnímu soudu pro Prahu 1, dne 3. 1. 2007, se žalobce (manžel stěžovatelky) domáhal přiznání odškodnění jako náhrady za majetek zanechaný rodiči na Zakarpatské Ukrajině.

9. Ústavní stížností napadeným usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 11. 2010 č. j. 18 C 193/2006-119 bylo podle § 104 odst. 1 občanského soudního řádu řízení zastaveno s tím, že po právní moci rozhodnutí bude věc postoupena Ministerstvu vnitra jako orgánu, do jehož pravomoci náleží. V odůvodnění soud prvního stupně uvedl, že zákon č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik, umožňuje uplatnit nárok u Ministerstva vnitra a současně vychází z kontinuity trvání nároků již přihláškou uplatněných. Žalobkyně (stěžovatelkou) tvrzené skutečnosti jsou rozhodné pro posouzení nároku podle zákona č. 212/2009 Sb., kterým byla založena příslušnost Ministerstva vnitra jako správního orgánu pro vydání rozhodnutí ve věci poskytnutí náhrady za majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině. Pravomoc soudu tedy proto není dána, nárok projedná Ministerstvo vnitra, čímž není dotčena pravomoc soudu věc projednat a rozhodnout v řízení podle části páté občanského soudního řádu.

10. K odvolání žalobkyně rozhodl Městský soud v Praze usnesením ze dne 29. 4. 2011 č. j. 16 Co 90/2011-150 tak, že usnesení soudu prvního stupně potvrdil.

11. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky usnesením ze dne 13. 2. 2013 č. j. 28 Cdo 363/2013-203 zamítl.

12. Jak odvolací, tak dovolací soud v odůvodnění odkazují na rozhodnutí Nejvyššího soudu v obdobné věci sp. zn. 28 Cdo 202/2011, podle kterého „nelze obejít ‚pořad práva‘ nastolený zákonem č. 212/2009 Sb., který nabyl účinnosti sice před vyhlášením rozsudku soudu prvního stupně, ale poté, co bylo o nároku žalobce záporně rozhodnuto Ministerstvem financí – tedy nyní již nepřislušným orgánem – bez toho, že by kritériem pro posouzení žalobcova nároku mohl být citovaný zákon. Je třeba vytvořit ta-

kové procesní podmínky, aby byl žalobcem uplatněný nárok projednáván a posuzován at již správním orgánem, či případně posléze soudem podle platné procedury, k tomu příslušným orgánem a podle téhož právního předpisu.“ V daném případě je tedy rozhodnou skutečností pro posouzení soukromoprávního nároku žalobkyně vydání zákona č. 212/2009 Sb., kterým byla založena příslušnost Ministerstva vnitra jako správního orgánu. Proto nezbylo než pro neodstranitelný nedostatek podmínky řízení (§ 104 odst. 1 občanského soudního řádu) toto řízení zastavit a věc postoupit příslušnému správnímu orgánu. Dovolací soud navíc poukázal na znění čl. II zákona č. 121/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik, podle něhož se řízení o žádostech podle zákona č. 212/2009 Sb. zahájena přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, včetně soudního přezkumu rozhodnutí vydaných v těchto řízeních, o nichž nebylo ke dni účinnosti tohoto zákona pravomocně rozhodnuto, dokončí podle zákona č. 212/2009 Sb.

13. Proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2013 č. j. 28 Cdo 363/2013-203, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. 4. 2011 č. j. 16 Co 90/2011-150 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 11. 2010 č. j. 18 C 193/2006-119 podává stěžovatelka ústavní stížnost.

II. Námitky obsažené v ústavní stížnosti

14. Stěžovatelka namítá porušení čl. 38 odst. 1 (právo na zákonného soudce), čl. 36 a násl. Listiny a čl. 6 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (právo na spravedlivý proces). Následně podrobně rekapituluje průběh dosavadního řízení. Porušení práva na spravedlivý proces spatřuje v tom, že ve věci byla vyloučena možnost přezkumu správního rozhodnutí v řízení dle části páté občanského soudního řádu, čímž byl stěžovatelce odmítnut přístup ke spravedlnosti, a práva na zákonného soudce v tom, že příslušný soud odmítl o žalobě stěžovatelky jednat a postoupil ji jinému správnímu orgánu.

15. Ohledně porušení práva na spravedlivý proces stěžovatelka namítá, že tím, že o věci má znovu rozhodovat jiný správní orgán – Ministerstvo vnitra, dochází k nepřezkoumatelnosti již vydaných rozhodnutí správního orgánu – Ministerstva financí a následně rozhodnutí ministra financí. Odepření práva přezkumu rozhodnutí správních orgánů znamená faktické *denegatio iustitiae*, odepření spravedlnosti. Rozhodující správní orgán podmínky pro odškodnění posuzoval podle vyhlášky č. 159/1959 Ú. 1., a proto dle stěžovatelky musí stejně posoudit věc i soud v řízení podle části páté o. s. ř. Stěžovatelka se domnívá, že zákonem č. 212/2009 Sb. by se měly řídit pouze ty nároky, které byly uplatněny až v době jeho účinnosti,

zatímco dříve uplatněné nároky by se měly řídit podle dosavadní právní úpravy.

16. Stěžovatelka dále konstatuje, že si je vědoma nálezové judikatury Ústavního soudu – náleží Ústavního soudu ze dne 26. 6. 2012 sp. zn. I. ÚS 2050/11 (N 125/65 SbNU 615), podle kterého obecné soudy nepochybně, pokud dospějí k závěru, že není dána jejich kompetence (ve smyslu posouzení naplnění nových podmínek pro odškodnění stěžovatelů) a řízení z tohoto důvodu zastaví a postoupí věc příslušnému správnímu orgánu nadanému pravomocí nárok posoudit, avšak tento závěr není podle stěžovatelky obecně aplikovatelný a jeho použitím by došlo pouze k další křivdě.

17. Stěžovatelka se domnívá, že pokud by rozhodnutí Ministerstva financí a ministra financí byla přezkoumána soudy, muselo by její žalobě být vyhověno, neboť jediným argumentem pro zamítnutí bylo, že majetek nespĺňuje podmínky stanovené vyhláškou č. 159/1959 Ú. l. ve spojení s vyhláškou č. 57/1957 Ú. l., tedy že tento majetek neměl povahu drobného nebo osobního soukromého vlastnictví, neboť nespĺňoval definici rodinného domu podle vyhlášky č. 57/1957 Ú. l. V této souvislosti odkazuje na usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3241/10 ze dne 26. 5. 2011 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), kde bylo konstatováno, že neexistuje žádný zákonný podklad k použití vyhlášky č. 57/1957 Ú. l. pro posouzení povahy zanechaných nemovitostí.

18. Dále upozorňuje na to, že podle zákona č. 212/2009 Sb. stěžovatelka nespada do okruhu oprávněných osob, které se mohou domáhat odškodnění.

19. Stěžovatelka též poukazuje na to, že odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu je nepřezkoumatelné a je v rozporu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu, podle které je nutnost řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů esenciální podmínkou ústavně konformního rozhodnutí. Nejvyšší soud v odůvodnění mj. odkázal na čl. II zákona č. 121/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 212/2009 Sb., podle kterého se řízení o žádostech podle zákona č. 212/2009 Sb., zahájena přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, včetně soudního přezkumu rozhodnutí vydaných v těchto řízeních, o nichž nebylo ke dni účinnosti tohoto zákona pravomocně rozhodnuto, dokončí podle zákona č. 212/2009 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona. Postrádá odůvodnění, proč Nejvyšší soud aplikoval toto ustanovení na její případ, protože stěžovatelka nikdy žádost dle zákona č. 212/2009 Sb. nepodala a ani neusiluje o přiznání odškodnění podle tohoto předpisu.

20. Porušení práva na zákonného soudce spatřuje stěžovatelka v postupu obecných soudů, které odmítly bez opory v platném právu o žalobě jednat a bezdůvodně postoupily věc správnímu orgánu. Dospěly k nesprávnému závěru, že v mezidobí účinný zákon č. 212/2009 Sb. odnímá soudu

pravomoc věc projednat a rozhodnout o žalobě o přiznání náhrady za nemovitosti zanechané na Podkarpatské Rusi a nahrazení v minulosti vydaných rozhodnutí Ministerstva financí v řízení dle části páté občanského soudního řádu.

21. Ohledně paralelní účinnosti a aplikovatelnosti obou úprav odškodnění cituje z usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2011 sp. zn. II. ÚS 3241/10.

III. Vyjádření účastníků řízení

22. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníky řízení a vedlejší účastníky k vyjádření.

23. Nejvyšší soud poukazuje na to, že stěžovatelka reprodukuje argumentaci uplatněnou již v řízení před obecnými soudy. Ve věci samé odkázal na odůvodnění rozhodnutí. Usnesení se opírá o již dříve zastávanou interpretační tendenci a opírá se o výklad platného práva.

24. Městský soud v Praze ve svém vyjádření uvedl, že bylo rozhodnuto v souladu s tehdy dosaženými judikatorními závěry Nejvyššího soudu (usnesení sp. zn. 28 Cdo 202/2011) a tento názor, tedy, že po účinnosti zákona č. 212/2009 Sb. je třeba věc postoupit k rozhodnutí Ministerstvu vnitra jako výlučně příslušné organizační složce státu, neshledal ústavně nesouladným ani Ústavní soud [nález sp. zn. I. ÚS 2050/11 (viz výše), usnesení sp. zn. IV. ÚS 1769/11 ze dne 19. 3. 2012 ve znění opravného usnesení sp. zn. IV. ÚS 1769/11 ze dne 10. 4. 2012]. Podle Městského soudu v Praze nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces ani práva na zákonného soudce, neboť zákonný soudce rozhodl, že je třeba respektovat zákonnou úpravu účinnou v době jeho rozhodování, podle níž má ve věci nejprve rozhodnout Ministerstvo vnitra, přičemž je stěžovatelce stále zachována následná možnost soudního přezkumu tohoto nového správního rozhodnutí. V ostatním odkázal na odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu a dovolacího soudu a závěry zmíněné judikatury.

25. Obvodní soud pro Prahu 1 odkazuje pro stručnost na odůvodnění rozhodnutí a poukazuje na skutečnost, že rozhodnutí soudu již bylo podrobeno přezkumu ze strany Ústavního soudu (usnesení ze dne 30. 8. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2222/11). Proto využil možnosti k opětovně podané ústavní stížnosti se nevyjádřit.

26. Vedlejší účastník (Ministerstvo financí) k užití zákona č. 42/1958 Sb., o úpravě některých nároků a závazků souvisejících se sjednocením Zakarpatské Ukrajiny s Ukrajinskou sovětskou socialistickou republikou, ve znění pozdějších předpisů, a vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., kterých se stěžovatelka domáhá, uvádí, že aplikace těchto předpisů byla obecnými soudy vyloučena z důvodu restitučního charakteru zákona č. 212/2009 Sb. Nový předpis činí dosud platnou právní úpravu neaplikovatelnou v důsledku zá-

sady *lex posterior derogat priori*. Následně provádí rozbor tzv. restituční judikatury [nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 59/93 ze dne 26. 4. 1995 (N 22/3 SbNU 147), nález sp. zn. Pl. ÚS 45/97 ze dne 25. 3. 1998 (N 41/10 SbNU 277; 79/1998 Sb.), usnesení sp. zn. I. ÚS 24/98 ze dne 2. 2. 1999 (U 9/13 SbNU 413), stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.), rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1994/2004, 28 Cdo 2632/2013], poukazuje na závěry judikatury Ústavního soudu týkající se odškodňování českých občanů za majetek zanechaný na území Zakarpatské Ukrajiny (sp. zn. II. ÚS 3241/10, IV. ÚS 1769/11, sp. zn. I. ÚS 2206/12 ze dne 1. 11. 2012). Nad rámec ústavní stížnosti pak podává podrobné informace o průběhu správních řízení předcházejících ústavní stížností napadeným soudním rozhodnutím a vznáší pochybnosti o tom, zda vůbec byla podána žádost o odškodnění po nabytí účinnosti zákona č. 42/1958 Sb. a prováděcí vyhlášky č. 159/1959 Ú. l. právními předchůdci stěžovatelky. Vznáší též námitku promlčení nároku.

27. Vyjádření účastníků řízení byla zaslána k replice stěžovatelce. K vyjádření Obvodního soudu pro Prahu 1 stěžovatelka uvádí, že usnesením Ústavního soudu ze dne 30. 8. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2222/11 byla předchozí ústavní stížnost odmítnuta pro nevyčerpání všech prostředků k ochraně práva, neboť v důsledku nesprávného poučení v usnesení odvolacího soudu nepodalala proti tomuto rozhodnutí dovolání. K vyjádření Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu stěžovatelka pouze uvádí, že důvody porušení práva na spravedlivý proces a zákonného soudece byly podrobně uvedeny v ústavní stížnosti. K vyjádření vedlejšího účastníka předkládá podrobné úvahy, z nichž především vyplývá, že je nesprávný názor, podle kterého aplikace stěžovatelkou požadovaných předpisů byla obecnými soudy vyloučena z důvodu restitučního charakteru zákona č. 212/2009 Sb. I předpisy vydané v letech 1958 a 1959 na základě mezinárodní smlouvy č. 186/1946 Sb., mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině, a protokolu k této smlouvě uzavřené mezi tehdejším Československem a Svazem sovětských socialistických republiky byly rovněž svým charakterem předpisy restituční. Jedná se zde o otázku, podle které právní úpravy postupovat, když zde vedle sebe existovala dvojitá úprava náhrady za majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině. Principy ve vedlejší účastník zmiňované judikatuře rozhodně nejsou aplikovatelné na vztah zákona č. 42/1958 Sb. a vyhlášky č. 159/1959 Ú. l. k zákonu č. 212/2009 Sb., protože zde není řešen problém konkurence obecného právního předpisu a speciálního předpisu restitučního, nýbrž souběh dvou restitučních předpisů a dále otázka, zda má být soudem v řízení podle části páté občanského soudního řádu rozhodováno podle předpisů, podle kterých rozhodoval správní orgán, jehož rozhodnutí má být rozsudkem soudu nahrazeno. Podle stěžovatelky má být řízení do-

končeno podle dosavadních právních předpisů, neboť v opačném případě, s ohledem na nemožnost žádat odškodnění podle zákona č. 212/2009 Sb. (stěžovatelka není oprávněnou osobou), by jí bylo odňato právo, aby rozhodnutí správního orgánu bylo přezkoumáno podle části páté občanského soudního řádu. Následně, nad rámec ústavní stížnosti, podrobně reaguje na vyjádření vedlejšího účastníka týkající se průběhu předchozího správního řízení. Má za to, že se vedlejší účastník dopouští mylného výkladu vládního nařízení č. 8/1947 Sb. a neuznává kontinuitu správního řízení zahájeného podáním přihlášky podle vládního nařízení č. 8/1947 Sb. Podle stěžovatelky nelze uvažovat o námitce promlčení nároku, kterou vedlejší účastník ve svém vyjádření vznáší.

IV. Právní posouzení Ústavním soudem

28. Ústavní soud poté, co shledal ústavní stížnost přípustnou a bez formálních vad, posoudil obsah ústavní stížnosti, přezkoumal napadená rozhodnutí, včetně spisu nalézacího soudu sp. zn. 18 C 193/2006, který si za tím účelem vyžádal, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

29. Podle čl. 83 Ústavy České republiky je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

30. Ústavní soud opakovaně judikuje, že není součástí soustavy obecných soudů, a není tedy povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Je povolán toliko k přezkumu ústavněprávních principů, tj. toho, zda nedošlo k porušení ústavních principů a základních práv a svobod účastníka řízení, zda právní závěry obecných soudů nejsou v extrémním nesouladu se skutkovými zjištěními a zda výklad práva provedený obecnými soudy je ústavně konformní, resp. zda nebyl aktem „libovůle“. Ústavní soud tedy koriguje jen ty nejextrémnější excesy [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 91/33 SbNU 377)].

31. V těchto intencích Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení mu předcházející a dospěl k závěru, že v řízení před obecnými soudy byla porušena základní práva stěžovatelky zaručená v čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

32. Ústavní soud si je vědom své dosavadní rozhodovací praxe ve věcech odškodňování občanů za majetek zanechaný na území Zakarpatské Ukrajiny [nález sp. zn. I. ÚS 2050/11 ze dne 26. 6. 2012 (N 125/65 SbNU 615), usnesení sp. zn. I. ÚS 2206/12 ze dne 1. 11. 2012, usnesení sp. zn. II.

ÚS 3241/10 ze dne 26. 5. 2011, usnesení sp. zn. IV. ÚS 1769/11 ze dne 19. 3. 2012]. Skutkové okolnosti nyní posuzované věci jsou však zcela odlišné, proto bylo možné vycházet pouze z obecných principů obsažených v nálezu sp. zn. I. ÚS 2050/11 ze dne 26. 6. 2012 (N 125/65 SbNU 615).

33. Podle čl. 1 odst. 1 Ústavy je Česká republika právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Skutečnost, že Česká republika patří do rodiny demokratických materiálně pojímaných právních států, má významné implikace v oblasti interpretace a aplikace práva. Princip právního státu je vázán na formální charakteristiky, které právní pravidla v daném právním systému musí vykazovat, aby je jednotlivci mohli vzít v potaz při určování svého budoucího jednání (srov. O. Hood, Philips, Paul Jackson. *Constitutional and Administrative Law*. 7. Edition. London : Sweet and Maxwell, 1987, s. 33n.). Podle názoru Ústavního soudu mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. náleze Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.), bod 36]. Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Každá právní úprava proto musí vyjadřovat respekt k obecným zásadám právním (principům), jako je důvěra v právo, právní jistota a předvídatelnost právních aktů, které strukturují právní řád demokratického právního státu, resp. jsou z něj odvoditelné. Na právní normy je nutno klást také požadavky obsahové, neboť v materiálním právním státě založeném na myšlence spravedlnosti představují základní práva korektiv jak obsah právních norem, tak i jejich interpretace a aplikace.

34. Úkolem soudece v podmínkách materiálního právního státu je tak nalézt řešení, které by zajišťovalo maximální realizaci základních práv účastníků sporu, a není-li to možné, rozhodnout v souladu s obecnou ideou spravedlnosti, resp. dle obecného přirozenoprávního principu [viz náleze ze dne 16. 6. 2005 sp. zn. I. ÚS 353/04 (N 124/37 SbNU 563), náleze ze dne 2. 11. 2009 sp. zn. II. ÚS 2048/09 (N 232/55 SbNU 181)].

35. Obecný soud proto není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Tyto principy se uplatní tím spíše v řízeních, ve kterých dochází k aplikaci zákonů, kterými se demokratický právní stát snaží reagovat na křivdy vzniklé za minulého nedemokratického režimu. Jinými slovy to znamená, že teleologický přístup k výkladu práva musí převážít nad čistě dogmaticky gramatickým výkladem tak, aby byl v maximální míře naplněn účel předpisů, kterým je zmírnění křivd spáchaných předchozím režimem [viz náleze sp. zn. I. ÚS 2366/07 ze dne 26. 10. 2007 (N 171/47 SbNU 237)].

Povinnost soudů nalézat právo tak neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Na obecné soudy se proto klade povinnost zohledňovat specifické okolnosti každého jimi projednávaného případu a usilovat o co nejspravedlivější řešení [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 1826/11 ze dne 7. 3. 2012 (N 47/64 SbNU 581), nálezy sp. zn. I. ÚS 320/06 ze dne 29. 10. 2008 (N 184/51 SbNU 259), nálezy sp. zn. Pl. ÚS 34/09 ze dne 7. 9. 2010 (N 187/58 SbNU 647)].

36. Ústavní soud mnohokrát ve své rozhodovací praxi zdůraznil, že restitučními zákony se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky minulých majetkových a jiných křivd. Stát a jeho orgány jsou povinny postupovat podle restitučního zákona v souladu s oprávněnými zájmy osob, jejichž újma má být alespoň částečně kompenzována. Ke splnění účelu a cíle restitucí je proto zejména nutné, aby obecné soudy interpretovaly restituční zákony ve vztahu k oprávněným osobám co nejstřícněji, v duchu snahy o zmírnění některých majetkových křivd, v jejichž důsledku k odnětí majetku došlo. Případné legislativní nedůslednosti různého druhu, jakož i nepředvídatelnost v postupu různých státních orgánů nebo osob jednajících v podstatě za stát nelze vykládat v neprospěch oprávněných osob, ale ve vztahu ke konkrétní věci s ohledem na platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu tak, jak jsou vyjádřeny v ústavním pořádku České republiky [nálezy ze dne 4. 4. 2012 sp. zn. I. ÚS 2758/10 (N 73/65 SbNU 27), nálezy ze dne 26. 6. 2012 sp. zn. I. ÚS 2050/11 (N 125/65 SbNU 615)]. Jinak řečeno, při výkladu restitučních předpisů není možné postupovat příliš restriktivně a formalisticky, nýbrž naopak je nutné vykládat je velmi citlivě a vždy s ohledem na okolnosti konkrétního případu [srov. obdobně nálezy sp. zn. I. ÚS 617/08 ze dne 24. 2. 2009 (N 33/52 SbNU 325), nálezy ze dne 26. 6. 2012 sp. zn. I. ÚS 2050/11 (N 125/65 SbNU 615)].

37. K povaze restitučních předpisů se Ústavní soud vyjádřil v tom ohledu, že je věcí státu, jakým způsobem a jaké podmínky pro restituce stanoví, přičemž soudy mohou rozhodovat pouze v rámci takto zákonem stanovených podmínek (usnesení ze dne 31. 10. 2000 sp. zn. I. ÚS 479/99). Zákonodárce vymezil časově, věcně a personálně okruh vztahů, na něž se vztahuje nárok na odškodnění, z čehož lze dovodit, že měl vůli zasáhnout do existujících majetkových poměrů pouze v omezené míře a jen u těch vztahů, jejichž nápravu považoval za žádoucí a možnou. Tím, že realizoval tuto svou pravomoc, stanovil zákonodárce současně i rámec soudního rozhodování o majetkových restitucích, přičemž platí, že o rozsahu a podmínkách restituce může být soudy rozhodováno jen v rámci projevu vůle státu

k restituci, tedy v mezích restitučních zákonů (usnesení ze dne 26. 5. 2011 sp. zn. II. ÚS 3241/10, nález sp. zn. I. ÚS 2050/11).

38. Odškodnění osob za majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině v souvislosti s postoupením území SSSR upravuje 1. Smlouva o Zakarpatské Ukrajině (č. 186/1946 Sb.), 2. zákon č. 42/1958 Sb., o úpravě některých nároků a závazků souvisejících se sjednocením Zakarpatské Ukrajiny s Ukrajinskou sovětskou socialistickou republikou, 3. vyhláška č. 43/1959 Ú. l., o přihlášení k náhradě za majetky zanechané na Zakarpatské Ukrajině podle zákona č. 42/1958 Sb., 4. vyhláška č. 159/1959 Ú. l. a 5. zákon č. 212/2009 Sb. Tyto předpisy se od sebe liší mírou obecnosti, okruhem oprávněných osob i vymezením rozsahu odškodňovaného majetku. Jejich společným znakem však je snaha o napravení, resp. zmírnění majetkových křivd z minulosti, a jako takové tedy mají charakter restitučních předpisů [usnesení ze dne 26. 5. 2011 sp. zn. II. ÚS 3241/10, nález ze dne 26. 6. 2012 sp. zn. I. ÚS 2050/11 (N 125/65 SbNU 615)].

39. V nyní posuzované věci stěžovatelka (resp. její předchůdce) zákonem způsobem uplatnila svůj nárok na odškodnění za majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině. Stěžovatelka je snachou osob, které zanechaly nemovitosti na Zakarpatské Ukrajině. Do řízení před soudem prvního stupně vstoupila na základě úmrtí manžela, tj. syna těchto osob. Mezi účastníky řízení o ústavní stížnosti je sporné to, podle kterých právních předpisů by měl být posouzen nárok stěžovatelky, který byl uplatněn podle zákona č. 42/1958 Sb., když podle téhož předpisu o něm rozhodly správní orgány a stěžovatelka se domáhá nahrazení rozhodnutí správních orgánů soudem v řízení podle části páté občanského soudního řádu, to vše za situace, kdy v průběhu řízení před obecnými soudy nabyl účinnosti zákon č. 212/2009 Sb.

40. Správní orgány postupovaly v řízení podle § 1 zákona č. 42/1958 Sb. a § 3 vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., přičemž nepřiznaly právnímu předchůdci stěžovatelky náhradu za majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině s odůvodněním, že přihlášený dům pro svou velikost nesplňuje podmínky pro přiznání náhrady stanovené vyhláškou č. 159/1959 Ú. l. Pro vymezení pojmu „rodinný domek“ správní orgány přihledly k definici uvedené ve vyhlášce Ministerstva místního hospodářství č. 57/1957 Ú. l., kterou se vydávají prováděcí předpisy k zákonu o hospodaření s byty, podle které byl za rodinný domek považován obytný dům, který obsahoval nejvýše pět obytných místností, nečítaje v to kuchyně, nebo u něhož při větším počtu těchto místností nepřesahoval úhrn podlahové plochy obytných místností 120 m². Při zjišťování úhrnu podlahové plochy obytných místností počítá se i s obytnými místnostmi, jichž se užívá k jiným účelům než k bydlení. Podlahová plocha obytných místností u přihlášeného domu činila 165 m². Správní orgány dospěly k závěru o nesplnění podmínek pro přiznání náhrady.

41. K použití vyhlášky Ministerstva místního hospodářství č. 57/1957 Ú. l. obecnými soudy již Ústavní soud opakovaně konstatoval, že k němu neexistuje žádný zákonný podklad, a pokud ji obecné soudy, byť podpůrně, aplikovaly, překročily svoje procesní postavení a zabývaly se věcí nad rámec jim přiznaných oprávnění [usnesení ze dne 26. 5. 2011 sp. zn. II. ÚS 3241/10, náleze ze dne 26. 6. 2012 sp. zn. I. ÚS 2050/11 (N 125/65 SbNU 615)].

42. Právní předchůdce stěžovatelky podal dne 3. 11. 2006 žalobu podle části páté občanského soudního řádu. Tato žaloba byla doručena místně příslušnému Obvodnímu soudu pro Prahu 1 dne 3. 1. 2007. Obecný soud nejprve řízení usnesením ze dne 13. 5. 2008 č. j. 18 C 193/2006-56 podle § 109 odst. 1 písm. b) občanského soudního řádu přerušil, aby vyčkal přijetí nové právní úpravy upravující zmírnění majetkových křivd československých občanů, kteří zanechali svůj nemovitý majetek na území Zakarpatské Ukrajiny v souvislosti s její částí Ukrajinské sovětské socialistické republiky. Dospěl k závěru, že rozhodnutí ve věci závisí na otázce, kterou není v tomto řízení oprávněn řešit, tj. otázce, zda bude žalobci přiznáno odškodnění na základě nového projednávaného zákona, či nikoliv. Usnesením ze dne 8. 10. 2009 č. j. 18 C 193/2006-70 bylo rozhodnuto o pokračování v řízení (zákon č. 212/2009 Sb. nabyt účinnosti dne 1. 10. 2009) a současně o zastavení řízení z důvodu úmrtí žalobce. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 14. 12. 2009 č. j. 16 Co 454/2009-82, ve znění opravného usnesení ze dne 13. 4. 2010 č. j. 16 Co 454/2009-92, bylo rozhodnuto, že se výrok I potvrzuje a ve výroku II se mění tak, že se řízení nezastavuje, neboť v řízení bude pokračováno s pozůstalou manželkou (nyní stěžovatelkou). Následně bylo usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 11. 2010 řízení zastaveno a po právní moci postoupeno Ministerstvu vnitra. Soud prvního stupně tak vynesl konečné rozhodnutí po čtyřech letech od zahájení řízení a nutno zdůraznit, že šlo o „pouhé“ procesní, a nikoli meritorní rozhodnutí.

43. Zákon č. 212/2009 Sb. nabyt účinnosti dne 1. 10. 2009 a byl přijat v podobě, v níž absentovala přechodná, závěrečná či zrušovací ustanovení. Teprve zákonem č. 121/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik, byla s účinností ode dne 1. 5. 2012 přijata přechodná a zrušovací ustanovení. Podle čl. II odst. 1 zákona č. 121/2012 Sb. se řízení o žádostech podle zákona č. 212/2009 Sb., zahájená přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, včetně soudního přezkumu rozhodnutí vydaných v těchto řízeních, o nichž nebylo ke dni účinnosti tohoto zákona pravomocně rozhodnuto, dokončí podle zákona č. 212/2009 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona. Podle čl. III zákona č. 121/2012 Sb. se zrušují

zákon č. 42/1958 Sb., vyhláška Ministerstva financí č. 43/1959 Ú. l. a vyhláška Ministerstva financí č. 159/1959 Ú. l.

44. Soud prvního stupně rozhodl ve věci dne 12. 11. 2010, odvolací soud dne 29. 4. 2011, obě rozhodnutí byla tedy vydána v době účinnosti zákona č. 212/2009 Sb. (1. 10. 2009), avšak nikoli za účinnosti přechodných a zrušovacích ustanovení (ta nabyla účinnosti dne 1. 5. 2012). Odkaz dovolacího soudu na čl. II odst. 1 zákona č. 121/2012 Sb. je tak nepřipadný. Jinými slovy, v době rozhodování soudů prvního a druhého stupně byly účinné oba restituční předpisy, tj. zákon č. 42/1958 Sb. (včetně vyhlášky č. 43/1959 Ú. l. a vyhlášky č. 159/1959 Ú. l.) i zákon č. 212/2009 Sb. Je třeba přisvědčit názoru stěžovatelky, že se zde jedná o souběh, resp. konkurenci dvou restitučních předpisů, a nikoli konkurenci obecného právního předpisu a speciálního restitučního předpisu, jak nesprávně dovozuje vedlejší účastník. Oba předpisy totiž upravují odlišné předpoklady pro vznik nároku na odškodnění, což se zejména týká rozdílného okruhu oprávněných osob a rozdílného rozsahu majetku, za který bude poskytnuta náhrada.

45. K absenci intertemporálních ustanovení se Ústavní soud již ve své rozhodovací praxi vyjádřil a aplikovatelnost té které úpravy založil na výkladu, jenž šetří smysl a podstatu základního práva, konkrétně práva na legitimní očekávání (viz čl. 11 odst. 1 Listiny, resp. čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod), resp. ji dovodil z pohledu ústavních kautel. Při vážení těchto principů Ústavní soud vyšel z toho, že obecné soudy musí interpretovat a aplikovat restituční zákony ve vztahu k stěžovatelům co nejstřícněji [nález sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 6. 2. 2007 ve znění opravného usnesení sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 3. 4. 2007 (N 23/44 SbNU 279; 84/2007 Sb.), nález sp. zn. III. ÚS 555/06 ze dne 31. 1. 2007 (N 19/44 SbNU 243), nález sp. zn. I. ÚS 2050/11 (N 125/65 SbNU 615)].

46. Obecné soudy v posuzované věci pochybily, neboť dostatečně nepřihlédly ke zvláštním okolnostem projednávané věci, nevypořádaly se s účinností obou úprav, navíc za situace, kdy v době rozhodování soudů prvního a druhého stupně v zákoně č. 212/2009 Sb. absentovala přechodná a rušící ustanovení. Nezabývaly se otázkou, zda stěžovatelce bude možné podle nové úpravy přiznat odškodnění, či nikoliv (z tohoto důvodu ostatně bylo řízení před soudem prvního stupně přerušeno a vyčkáno přijetí nové úpravy) a s pouhým konstatováním, že novým předpisem byla založena příslušnost Ministerstva vnitra jako správního orgánu, přičemž pravomoc soudu proto není dána, a s odkazem na pořad práva nastolený zákonem č. 212/2009 Sb. věc zastavily a postoupily Ministerstvu vnitra.

47. Ústavní soud je však toho názoru, že postup podle části páté občanského soudního řádu, jehož se stěžovatelka domáhá, není v rozporu se zásadou pořadu práva. Stěžovatelka, resp. její právní předchůdce, vyčerpá-

la veškeré opravné prostředky ve správním řízení, a proto využila možnost domoci se svého práva soukromoprávní povahy tzv. pořadem práva v občanském soudním řízení. Pořadem práva je třeba rozumět postup před civilními soudy zahájený žalobou a konaný ve formách řízení sporného. U soukromoprávních věcí byla přípustnost pořadu práva pravidlem (viz Hora, V. in Hácha, E. a kol. Slovník veřejného práva československého. Sv. III. Reprint původního vydání. Praha : Eurolex Bohemia, 2000, s. 283).

48. Nad rámec uvedeného Ústavní soud konstatuje, že ani samotný čl. II odst. 1 zákona č. 121/2012 Sb. (řízení o žádostech podle zákona č. 212/2009 Sb., zahájená přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, včetně soudního přezkumu rozhodnutí vydaných v těchto řízeních, o nichž nebylo ke dni účinnosti tohoto zákona pravomocně rozhodnuto, se dokončí podle zákona č. 212/2009 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona), na něž dovolací soud v napadeném usnesení též upozorňuje, nemůže odůvodnit nový pořad práva, tj. postup podle zákona č. 212/2009 Sb. Výkladem čl. II odst. 1 zákona č. 121/2012 Sb. nelze dospět k jinému závěru, než že se použije pouze na řízení zahájená o žádostech podle zákona č. 212/2009 Sb., a nikoli na řízení, která byla zahájena podle zákona č. 42/1958 Sb., jako tomu bylo v případě stěžovatelky.

49. Stěžovatelka se po celou dobu nedomáhá ničeho jiného, než projednání téže věci, o níž rozhodl správní orgán, podle části páté občanského soudního řádu, neboť má za to, že takový postup je v souladu se zákonem a že zde jsou předpoklady pro to, aby jí bylo vyhověno (správní orgány odškodnění nepřiznaly, neboť majetek neměl povahu drobného nebo osobního soukromého vlastnictví, když nesplňoval definici rodinného domu dle vyhlášky č. 57/1957 Ú. I.; k použití této vyhlášky se však negativně vyjádřil Ústavní soud), na rozdíl od nové úpravy (zákon č. 212/2009 Sb.), která ji vylučuje z okruhu osob oprávněných podat žádost o odškodnění.

50. Ústavní soud nemůže akceptovat, aby legislativní nedůslednost, jakož i nepřiměřeně dlouhé řízení před soudem prvního stupně, které trvalo čtyři roky (po dobu více než jednoho roku bylo navíc řízení přerušeno z důvodu vyčkání přijetí nové úpravy) a vyústilo v nikoli meritorní rozhodnutí, nýbrž procesní zastavení řízení, vedly, aniž by byly jednotlivé skutečnosti náležitě posouzeny a zdůvodněny a zohledněna zřejmá vůle státu zmírnit alespoň částečně majetkové křivdy stěžovatelky, k tomu, že stěžovatelka bude nucena uplatňovat novou, zjevně však bezúspěšnou, žádost.

51. Ústavnímu soudu nepřisluší předjímat úvahy obecných soudů, k jakým skutkovým zjištěním dospějí. Konstatuje však, že právní úvahy obecných soudů obsažené v ústavní stížnosti napadených rozhodnutích postrádají jakýkoli zákonný podklad a jsou pro svou neúplnost a přepjatý formalismus rozporné s principy spravedlnosti, neboť v rozporu s restitučními principy vedou k tomu, že stěžovatelka se žádného odškodnění

nedomůže, protože není oprávněnou osobou podle zákona č. 212/2009 Sb. Tuto naprosto zásadní a relevantní otázku však soudy zcela pominuly. Ústavní soud má za to, že zde není zákonná překážka, která by bránila obecným soudům posoudit nárok stěžovatelky podle předpisů, jichž se domáhá.

52. K restitucím nelze přistupovat příliš formálně, ale musí být vždy sledován účel, jehož má být restitucí dosaženo, tedy odčinění majetkové křivdy z minulosti. Jestliže obecné soudy svými rozhodnutími založily právní stav, na základě kterého rozhodnutí správních orgánů nemohou být podrobena přezkumu, resp. věc projednána podle části páté občanského soudního řádu podle dosavadních předpisů, a současně znemožnily stěžovatelce domoci se odškodnění, neboť podle nového předpisu není oprávněnou osobou, porušily tak základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

V. Závěr

53. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud napadené usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2013 č. j. 28 Cdo 363/2013-203, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. 4. 2011 č. j. 16 Co 90/2011-150 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 11. 2010 č. j. 18 C 193/2006-119 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud tak rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 41

K rozhodnutí o vydání věci podle § 80 odst. 1 trestního řádu

Rozhodnutí podle § 80 odst. 1 trestního řádu upravující vydání věci nemá z hlediska věcného a závazkového práva žádný konstitutivní či deklaratorní účinek. Rozhodnout o vlastnictví toho kterého předmětu není totiž věcí orgánů činných v trestním řízení, ale občanskoprávních soudů.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 23. února 2015 sp. zn. I. ÚS 2307/13 ve věci ústavní stížnosti A. T., zastoupené JUDr. Vlastimilem Veزدenkem, advokátem, se sídlem Hauerova 3, Opava, směřující proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2013 sp. zn. 11 Tvo 5/2013, jimiž bylo rozhodnuto o vydání zajištěných nemovitostí, které byly ve vlastnictví stěžovatelky, poškozené, za účasti Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012, ve znění opravného usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 9. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012, a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2013 sp. zn. 11 Tvo 5/2013 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto zrušují.

Odůvodnění**I.**

1. Ústavní stížnost směřuje proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2013 sp. zn. 11 Tvo 5/2013. K bližšímu odůvodnění ústavní

stížnosti, které bylo advokátem stěžovatelky avizováno v textu ústavní stížnosti, nedošlo.

2. Usnesením předsedy senátu Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012 bylo v trestní věci odsouzených Š. M. a R. T., vedené u Krajského soudu v Ostravě pod sp. zn. 34 T 5/2012, rozhodnuto o zajištěných nemovitostech ve vlastnictví stěžovatelky tak, že podle § 81a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“), za použití § 80 odst. 1 trestního řádu, se zajištěné nemovitosti ve vlastnictví stěžovatelky, a to blíže specifikovaný rodinný dům a přilehlá zahrada, včetně hospodářských a jiných stavení nezapsaných v katastru nemovitostí, vydávají poškozené společnosti MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o., neboť o jejím právu na tyto nemovitosti není pochyb.

3. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2013 sp. zn. 11 Tvo 5/2013 byla stížnost stěžovatelky podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu jako nedůvodná zamítnuta, neboť se Nejvyšší soud v plném rozsahu ztotožnil se závěry Vrchního soudu v Olomouci.

II.

4. Stěžovatelka je přesvědčena, že výše uvedenými rozhodnutími byla porušena její základní práva zaručená ústavním pořádkem, zejména právo na spravedlivý proces vyplývající z čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“). Současně je stěžovatelka toho názoru, že napadenými rozhodnutími došlo rovněž k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“), jakož i k porušení čl. 14 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Dále má stěžovatelka za to, že oba soudy porušily rovněž její právo na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

5. Kromě výše uvedeného tvrzení o porušení základních práv stěžovatelky je obsahem ústavní stížnosti v zásadě pouze rekapitulace námitek obsažených ve stížnosti stěžovatelky proti usnesení předsedy senátu Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012.

6. Z textu ústavní stížnosti vyplývá, že ve stížnosti proti usnesení předsedy senátu Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012 stěžovatelka namítala, že pro vydání nemovitostí poškozené společnosti nebyly splněny podmínky ustanovení § 80 odst. 1 trestního řádu, neboť soud by nemovitosti v jejím vlastnictví mohl vydat poškozené společnosti pouze v případě, že by o právu této společnosti na tyto nemovitosti nebylo pochyb, přičemž stěžovatelka vyjádřila přesvědčení, že „právem, o němž není pochyb“, je nutno ve smyslu citovaného ustanovení trestního řádu rozumět především vlastnické právo k nemovitostem. O takovémto

právu však podle stěžovatelky ve vztahu k poškozené společnosti v daném případě nelze hovořit. Pokud měl soud na mysli jiné než vlastnické právo, měl toto právo v napadeném usnesení specifikovat, což však dle názoru stěžovatelky neučinil, a usnesení je proto třeba považovat za nepřezkoumatelné.

7. Dále stěžovatelka ve stížnosti proti usnesení předsedy senátu Vrchního soudu v Olomouci namítala, že v rámci trestního stíhání jejího manžela R. T. nebylo prokázáno, že by od něj přebírala nějaké peněžní prostředky pocházející z jeho trestné činnosti a že by tyto peněžní prostředky investovala do opravy či rekonstrukce svého rodinného domu. Tato skutečnost dle stěžovatelky přitom vyplývá z odůvodnění rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 11. 10. 2012 sp. zn. 34 T 5/2012, v němž tento soud dospěl k závěru, že nelze učinit bezpečný závěr, že by zajištěné nemovitosti pocházely z trestné činnosti. Stěžovatelka upozorňuje, že přestože žádné nové důkazy nebyly před Vrchním soudem v Olomouci provedeny, dospěl předseda senátu v předmětné věci k jinému závěru, opíraje se především o subjektivní hodnocení finanční situace stěžovatelky a situace jejich rodičů, aniž by byla jakýmkoliv důkazy vyvrácena její tvrzení o zdrojích peněžních prostředků, které na rekonstrukci nemovitostí použila.

8. Ve vztahu k usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2013 sp. zn. 11 Tvo 5/2013 pak stěžovatelka namítá, že ani tento nijak nespecifikoval právo poškozené společnosti na předmětné nemovitosti, „o kterém by nebylo pochyb“.

III.

9. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení.

10. Nejvyšší soud coby účastník řízení ve svém vyjádření ze dne 26. 8. 2014 sdělil, že plně odkazuje na odůvodnění napadeného rozhodnutí Nejvyššího soudu; podle jeho názoru nejsou v podané ústavní stížnosti uvedeny žádné konkrétní námitky vůči rozhodnutí Nejvyššího soudu, pouze se obecně odkazuje na porušení příslušných článků Listiny, případně Úmluvy. Navrhl proto, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl.

11. Vrchní soud v Olomouci coby účastník řízení ve svém vyjádření ze dne 28. 8. 2014 uvedl, že v projednávané trestní věci rozhodoval v souladu s ustanovením § 81a trestního řádu, za použití § 80 odst. 1 trestního řádu o zajištěných nemovitostech stěžovatelky, u kterých bylo na základě dokazování prokázáno, že byly pořízeny za výnos z trestné činnosti odsouzených Š. M. a R. T., a to ze zpronevěřených finančních prostředků z majetku společnosti MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o., která v trestním řízení uplatnila právo na náhradu škody s návrhem, aby jí byla tato nemovitost vydána ve smyslu § 81a trestního řádu a § 80 trestního řádu. V této souvislosti pak

Vrchní soud v Olomouci odkázal na Úmluvu o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu č. 33/1997 Sb. a rámcové rozhodnutí Rady ze dne 26. 6. 2001 o praní peněz, identifikaci, vyhledávání, zmrazení, zajištění a propadnutí nástrojů trestné činnosti a výnosů z ní (2001/500/SVV), ale i na umožnění uplatnění práv poškozeného. Z vyjádření Vrchního soudu v Olomouci dále vyplývá, že není přípustné, aby rodinní příslušníci, popřípadě i jiné osoby, profitovali nebo parazitovali na trestné činnosti, resp. na jejich výnosech. Vrchní soud upozornil, že právní úprava umožňuje odčerpávat výnosy z trestné činnosti, za které byly pořízeny nemovitosti, i ve vlastnictví jiných osob, které se bezprostředně na trestné činnosti nepodílely tak, jak tomu bylo i v případě stěžovatelky. Závěrem Vrchní soud v Olomouci navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

12. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci coby vedlejší účastník ve svém vyjádření ze dne 18. 9. 2014 sdělilo, že nevyužívá svého oprávnění se k věci vyjádřit.

13. K ústavní stížnosti se coby vedlejší účastník vyjádřila také společnost MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o., která v předchozím trestním řízení měla postavení poškozené společnosti. Společnost MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o., se k ústavní stížnosti vyjádřila dne 26. 9. 2014 prostřednictvím JUDr. Dalily Pelechové, advokátky, se sídlem Čs. legií 1364/20, Ostrava.

14. Dle vyjádření tohoto vedlejšího účastníka předmětná ústavní stížnost neobsahuje jakoukoliv ústavně relevantní argumentaci, jelikož se jedná o pouhou sumarizaci námitek v úrovni zákonného práva, které stěžovatelka již použila v předchozím řízení, doplněnou o výčet ustanovení zakotvujících některá základní práva.

15. V souvislosti s ústavněprávním přezkumem rozhodnutí o vydání věci dle ustanovení § 80 trestního řádu vedlejší účastník upozorňuje na rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 15. 10. 2003 sp. zn. IV. ÚS 408/01 (N 118/31 SbNU 73), resp. na disens v tomto znění: „...měla být podaná stížnost odmítnuta jako nepřipustná pro nevyčerpání všech procesních prostředků, které zákon stěžovateli k ochraně jeho práv poskytoval. Na splnění podmínky vyčerpání procesních prostředků musí Ústavní soud nahlížet nikoliv izolovaně, ale, veden zásadou subsidiarity svých rozhodnutí, musí považovat za nezbytnou podmínku pro svůj zásah takovou situaci, kdy dotčený subjekt skutečně nemá žádný jiný efektivní právní prostředek k nastolení takového stavu, kterého se domáhá. O takovou situaci v tomto případě rozhodně nešlo. Rozhodnutí o vydání věci učiněné podle § 80 odst. 1 trestního řádu nemá z hlediska věcného ani závazkového práva žádný konstitutivní či deklaratorní účinek. Subjektu, který tvrdí, že věc vydaná někomu jinému mu patří, nic nebrání domáhat se svých práv klasickou vlastnickou žalobou.“

16. Vedlejší účastník dále zmiňuje usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 1. 2006 sp. zn. I. ÚS 696/04 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz> stejně jako ostatní rozhodnutí Ústavního soudu zde citovaná), v němž Ústavní soud uvedl: „V tomto směru je rovněž nutné zdůraznit, že usnesení o vydání věci není rozhodnutím, jímž by byla definitivně vyřešena otázka vlastnického práva k vydanému motocyklu. Rozhodnutí o vydání věci podle § 80 odst. 1 trestního řádu nemá z hlediska věcného či závazkového práva žádný konstitutivní či deklaratorní účinek. Stěžovatel má tedy možnost uplatnit svá práva v občanskoprávním řízení, řešícím smluvní a vlastnické otázky, kde mohou být sporné právní poměry vyřešeny definitivně.“ Vedlejší účastník odkazuje také na usnesení ze dne 25. 2. 2010 sp. zn. I. ÚS 1514/09, v němž Ústavní soud mimo jiné uvedl: „Charakteristickým znakem ústavní stížnosti je její subsidiarita, tj. nezbytnou podmínkou přípustnosti ústavní stížnosti je vyčerpání všech procesních prostředků k ochraně práva stěžovatele. Ve formálním pojetí nevyčerpání opravných prostředků vede zpravidla k odmítnutí ústavní stížnosti pro nepřípustnost. Materiálně nahlíženo se nevyčerpání všech dostupných opravných prostředků nemusí vztahovat toliko na hierarchické opravné prostředky, nýbrž na veškeré relevantní právní nástroje, které má stěžovatel k dispozici. I nevyčerpání těchto opravných prostředků v širším materiálním náhledu vede v judikatuře Ústavního soudu k odmítnutí ústavní stížnosti, a to podle okolností pro nepřípustnost nebo pro její zjevnou neopodstatněnost.“ Vedlejší účastník pak příkladem uvádí další rozhodnutí, např. usnesení ze dne 30. 10. 2007 sp. zn. III. ÚS 2420/07 nebo usnesení ze dne 15. 6. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2546/08.

17. Vedlejší účastník dále zdůrazňuje, že vzhledem k charakteru vztahů plynoucích z vydání věci dle ustanovení § 80 odst. 1 trestního řádu by bylo rozumné odkázat stěžovatelku a vedlejšího účastníka na obecné soudy, jež mohou, na rozdíl od Ústavního soudu, jejich spor vyřešit v celé šíři všech podstatných skutečností. Vedlejší účastník se ztotožňuje se závěry Ústavního soudu o nezasahování do rozhodování orgánů činných v trestním řízení o vydání věci dle ustanovení § 80 odst. 1 trestního řádu (a tedy i dle ustanovení § 81a trestního řádu) a v tuto chvíli považuje předmětnou ústavní stížnost za předčasnou.

18. Vedlejší účastník se vyjádřil také k argumentaci stěžovatelky obsažené ve stížnosti proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012, kterou stěžovatelka v ústavní stížnosti rekapituluje. Tyto argumenty považuje vedlejší účastník za nesprávné a zřetelně podústavní. Pokud stěžovatelka vytykala Vrchnímu soudu v Olomouci to, že rozhodl o vydání věci, ačkoliv Krajský soud v Ostravě byl v rozhodnutí ze dne 11. 10. 2012 sp. zn. 34 T 5/2012 jiného názoru, upozorňuje vedlejší účastník, že Krajský soud v Ostravě nerozhodl o návrhu na vydání věci, což

samo o sobě bylo nesprávným procesním postupem, jelikož se zamítavým výrokem nevypořádal s konkrétním návrhem strany sporu (státního zástupce) i poškozené společnosti (vedlejšího účastníka). Názor krajského soudu je obsažen pouze v meritorním rozsudku, a jak správně uvedl vrchní soud mimo jiné i v rozhodnutí o odvolání proti tomuto rozsudku, krajský soud si protičeřil ve svých závěrech o použití zpronevěřených finančních prostředků.

19. Pokud jde o otázku „práva na věc, o němž není pochyb“, byl podle vedlejšího účastníka tento pojem zákonodárcem bezpochyby definován poměrně široce právě proto, aby pod něj mohla být subsumována široká škála případů a aby nedošlo vzhledem k omezení použití analogie v trestním právu k zjevně nespravedlivým rozhodnutím. Právě z těchto důvodů tedy tento pojem nebyl zúžen např. termínem „věcné právo“.

20. Vedlejší účastník shrnuje, že rozhodnutí vrchního soudu je dle jeho názoru chvályhodným zohledněním skutečného stavu věci a poskytlo vedlejšímu účastníkovi alespoň částečnou ochranu jeho vlastnického práva, které bylo hrubě porušeno chováním odsouzených (mimo jiné manželka stěžovatelky, který za zpronevěřené prostředky přestavěl předmětné nemovitosti). Trvání na formálně právním režimu nemovitosti a nezohlednění zneužití finančních prostředků vedlejšího účastníka řízení by naopak mohlo představovat zásah do ústavních práv vedlejšího účastníka řízení, kterému by nebyla poskytnuta ochrana jeho vlastnického práva ani v tak očividné situaci, kdy jemu zpronevěřené prostředky beztretně užívají třetí osoby – mimo jiné stěžovatelka. Napadeným rozhodnutím proto nelze z hlediska zachování konkordance ochrany vlastnického práva stěžovatelky a vedlejšího účastníka nic vyčítat, a naopak jsou ukázkou citlivého rozhodování o ochraně poškozeného v trestním řízení a naplňování neurčitého pojmu „právo na věc“.

21. Pro úplnost vedlejší účastník řízení připomíná, že Ústavní soud vydal nález sp. zn. I. ÚS 835/14 ze dne 12. 8. 2014 (N 154/74 SbNU 317), jímž vyhověl ústavní stížnosti vedlejšího účastníka proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 11 Tvo 34/2013-11 ze dne 21. 11. 2013, kterým Nejvyšší soud zrušil opravný výrok Vrchního soudu týkající se právě rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012, které stěžovatelka napadá v ústavní stížnosti. Ústavní soud v tomto případě rozhodoval primárně o procesní otázce, při této příležitosti si ovšem vyžádal celý trestní spis Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 34 T 5/2012. Ústavní soud se tak již seznámil s oběma napadenými rozhodnutími a lze předpokládat, že by shledal ústavně konformními, když naopak nelze předpokládat, že by Ústavní soud při rozhodování o stížnosti vedlejšího účastníka přehlédl protiústavní charakter napadených rozhodnutí a rozhodl by o zrušení rozhodnutí, jež by paradoxně chránilo vlastnické právo nynější stěžovatelky a od-

straňovalo porušení jejího ústavně zaručeného práva. I z tohoto důvodu se vedlejší účastník řízení domnívá, že předmětná otázka již byla Ústavním soudem alespoň částečně posouzena. Vzhledem ke shora uvedenému vedlejší účastník navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl.

22. S ohledem na obsah vyjádření Nejvyššího soudu a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci Ústavní soud tato vyjádření nezasílal stěžovatelce k replice. Ústavní soud zaslal dne 3. 10. 2014 k replice advokátovi stěžovatelky vyjádření Vrchního soudu v Olomouci coby účastníka řízení a společnosti MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o., coby vedlejšího účastníka řízení. Stěžovatelka však možnosti repliky k zasláným vyjádřeními nevyužila.

IV.

23. Ústavní soud si vyžádal spis Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 34 T 5/2012, z něhož zjistil následující skutečnosti podstatné pro posouzení ústavní stížnosti.

24. Krajský soud v Ostravě rozhodl dne 11. 10. 2012 sp. zn. 34 T 5/2012 tak, že Š. M. uznal vinnou spácháním zvláště závažného zločinu zpronevěry dle § 206 odst. 1, odst. 5 písm. a) trestního zákoníku a R. T. (manžela stěžovatelky) uznal krajský soud vinným spácháním návodu k zvláště závažnému zločinu zpronevěry dle § 24 odst. 1 písm. b) k § 206 odst. 1, odst. 5 písm. a) trestního zákoníku. Trestná činnost spočívala (zjednodušeně řečeno) v tom, že R. T. jako návodce přiměl Š. M., která pracovala u poškozené společnosti MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o., jako účetní a měla přístup k finančním prostředkům této společnosti, aby postupně v období od 31. 7. 2008 do 8. 12. 2011 zpronevěřila finanční prostředky této společnosti ve výši celkem 16 670 000 Kč a všechny je předala R. T.

25. Státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Ostravě rozhodl dne 27. 3. 2012 v této trestní věci ještě v přípravném řízení podle § 79d odst. 1 trestního řádu o zajištění předmětných nemovitostí, neboť v přípravném řízení zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že tyto nemovitosti jsou výnosem z trestné činnosti.

26. Rodinný dům, který je předmětem zajištění, nabyla stěžovatelka darem od svého otce na základě darovací smlouvy ze dne 24. 11. 2008. Ze zpráv státních a jiných orgánů, z odborných vyjádření, faktur, paragonů, dodacích listů, poznámek obžalovaného T. a stěžovatelky a dalších listin krajský soud zjistil, že nezaměstnaní manželé T. pobírající sociální dávky a dávky státní sociální podpory zahájili v roce 2008 rozsáhlou a mimořádně nákladnou rekonstrukci. Rodinný dům byl prakticky od základů přestavěn (nová střecha, zateplení, fasáda, omítky, nové rozvody vody a elektřiny, nová okna, nové dveře, nové obklady, nová dlažba, nové podlahy, nová kuchyň, nové schodiště, instalace kamerového systému, celý pozemek byl nově oplocen, opatřen kovovou bránou, byly provedeny zahradní úpravy

apod.) Jen dle listinných materiálů manželé investovali do rekonstrukce částku ve výši 3 696 583 Kč v hotovosti, přičemž ze zajištěných materiálů vyplývá, že nad rámec doklady doložených výdajů měli se stavebními pracemi další výdaje, neboť řadě osob platili tzv. „na ruku“ a bez dokladů. Z protokolu o domovní prohlídce předmětné nemovitosti a související fotodokumentace vyplývá, že z původní stavby rodinného domu zbylo toliko nosné zdivo. Z fotografií domu před rekonstrukcí je zřejmé rozsáhlé podmáčení domu, poškození fasády, oken, svodů a celkově zanedbaný stav nemovitosti. Odborným vyjádřením realitní kanceláře byla aktuální tržní hodnota domu stanovena na částku 3 000 000 Kč, tedy na částku nižší, než je zajištěnými doklady a fotodokumentací zadokumentovaný rozsah investic ze zpronevěřených peněz. Cena domu před zahájením rekonstrukce byla realitní kancelář odhadnuta jako třetinová.

27. Součástí spisového materiálu jsou i originály faktur, pokladních dokladů a dodacích listů o nákupech nábytku, elektroniky a dalšího vybavení tohoto domu, a to v řádech stovek tisíc korun. Dne 5. 10. 2009 uzavřeli manželé T. smlouvu o zúžení a vypořádání společného jmění manželů, dle které přešlo do výlučného vlastnictví stěžovatelky veškeré jmění, které manželé nabyli za trvání manželství. Dle seznamu tohoto majetku se lze přitom důvodně domnívat, že šlo o věci nakoupené z výnosů z trestné činnosti. V období let 2009 a 2010 obžalovaný T. a stěžovatelka také nakoupili celkem pět automobilů, přičemž za každý z nich zaplatili v hotovosti částku v rozmezí 180 000 Kč až 360 000 Kč.

28. Pokud jde přitom o finanční situaci stěžovatelky a jejího manžela, obžalovaného T., z odůvodnění rozsudku krajského soudu vyplývá, že stěžovatelka byla dlouhodobě nezaměstnaná (od roku 1999) a od roku 2007 jí byl vyplácen příspěvek na živobytí. Rodina T. byla úřady vyhodnocena jako sociálně potřebná. Oba manželé měli z období před zahájením trestné činnosti řadu dluhů po splatnosti, exekucí a byla jim promíjena penále. Jednalo se o dluhy z úvěrů, pojistek, poskytování telekomunikačních služeb, zdravotního pojištění, na nákladech trestního řízení apod. Manželé si opakovaně brali půjčky, dlužili na zdravotním pojištění, nebyli schopni platit dluhy ani v řádech tisícikorun a žili ze sociálních dávek a dávek státní sociální podpory. Obžalovanému T. nebyla v roce 2005 přiznána podpora v nezaměstnanosti, protože v posledních třech letech před podáním žádosti pracoval pouhé dva měsíce.

29. V souvislosti se zajištěnými nemovitostmi státní zástupce navrhl, aby zajištěný rodinný dům a související pozemky soud ve smyslu § 81a trestního řádu vydal poškozené společnosti MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o. Krajský soud však pro tento návrh neshledal zákonné důvody. Pokud by k tomuto postupu soud podmínky neshledal, navrhl státní zástupce, aby bylo rozhodnuto o zabránění nemovitostí, neboť se jednoznačně jedná o vý-

nosy z trestné činnosti, ale nemovitosti nepatří obžalovanému T., a jejich propadnutí proto nepřipadá v úvahu. Státní zástupce ve smyslu § 230 odst. 2 trestního řádu dále navrhl, pokud by soud dospěl k závěru, že potřebuje k rozhodnutí o tomto ochranném opatření provést ještě další dokazování, aby soud toto rozhodnutí vyhradil k veřejnému zasedání, když má za to, že s vlastníkem nemovitosti nebylo v hlavním líčení náležitě jednáno jako se zúčastněnou osobou. Ani tyto návrhy však nebyly krajským soudem shledány v souladu se zákonem.

30. Zmocněnkyně poškozené společnosti navrhla, aby zajištěné nemovitosti ve vlastnictví manželky obžalovaného T. (stěžovatelky) byly vydány poškozené společnosti, neboť z průběhu hlavního líčení je dle ní patrné, že podstatná část zpronevěřených finančních prostředků byla použita v předmětné nemovitosti, jelikož ani obžalovaný, jeho manželka, či rodina neměli finanční prostředky, aby mohli hradit provedenou nákladnou rekonstrukci, když po celou dobu pobírali dávky státní sociální podpory a nebyli s to zaplatit ani drobné platby a dluhy.

31. Krajský soud však dospěl k závěru, že nejsou splněny zákonné podmínky pro předání zajištěných nemovitostí poškozené společnosti ani pro zabránění těchto nemovitostí. Tento svůj postup krajský soud zdůvodnil tím, že vlastníkem těchto nemovitostí byla a je manželka obžalovaného (stěžovatelka), která v souvislosti s projednávanou trestní věcí nebyla odsouzena ani obviněna. Dle krajského soudu nebylo možno učinit bezpečný závěr, že by tyto nemovitosti pocházely z trestné činnosti, resp. že by byly nabyty za jiné věci získané trestným činem zpronevěry či jejího návodu, když podle krajského soudu nebylo prokázáno, že by od svého manžela (obžalovaného T.) přebírala peněžní prostředky pocházející z trestné činnosti a tyto investovala do opravy či rekonstrukce svého rodinného domu, a to přesto, že bylo prokázáno, že do rekonstrukce nemovitostí bylo investováno nejméně 3 696 583 Kč.

V.

32. Následně ve věci rozhodoval Vrchní soud v Olomouci dne 15. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012.

33. Z odůvodnění rozhodnutí vyplývá, že státní zástupce v rámci odvolání namítal, že zajištěnou nemovitost je třeba jednoznačně hodnotit jako výnos z trestné činnosti, protože rozsah investic ze zpronevěřených peněz převyšuje faktickou cenu této nemovitosti, a její hodnota je tedy plně tvořena výnosy z trestné činnosti. Z provedeného dokazování je dle názoru státního zástupce zřejmé, že ani stěžovatelka, ani obžalovaný T. si na tak nákladnou rekonstrukci nemohli vydělat. Spolehlivě tak bylo prokázáno, že nemovitost je výnosem z trestné činnosti, přičemž právní titul jejího nabytí v daném případě není rozhodný, jelikož stěžovatelka darem získala

nemovitost fakticky kvalitativně zcela odlišnou, jejíž totožnost s tou současnou je jen formálně právní. Státní zástupce zdůraznil, že s ohledem na Úmluvu o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu je nepřipustné, aby rodinní příslušníci či jiné osoby z trestné činnosti profitovali, zvláště vzhledem k okolnostem případu, kdy z výnosů trestné činnosti celá rodina T. více než tři roky žila a ze zpronevěřených prostředků předmětnou nemovitost prakticky nově postavila. Státní zástupce v rámci odvolání také upozornil, že stěžovatelka se sice snažila doložit údajné finanční zdroje, avšak ty jsou buď zcela nevěrohodné, nebo jsou předmětem trestního stíhání pro podezření z legalizace výnosů z trestné činnosti. V této souvislosti poukázal na smlouvu o půjčce ve výši 2,5 mil. Kč, kterou si stěžovatelka měla vzít od svých rodičů. Tato smlouva však při domovní prohlídce nebyla nalezena, ačkoliv si stěžovatelka pečlivě schovávala veškeré doklady o nákupech i drobných věcí. Vzhledem k tomu, že tato smlouva měla být uzavřena 7. 1. 2009, nelze přehlédnout, že ve smlouvě o vypořádání společného jmění manželů T. ze dne 5. 10. 2009 o ní není ani zmínka, přičemž by musela být do takového vypořádání zahrnuta. Rovněž také finanční šetření rodičů stěžovatelky spolehlivě vylučuje, že by vůbec byli schopni takovou půjčku poskytnout, když byli opakovaně evidováni na úřadě práce a jejich případné příjmy byly velmi nízké.

34. Soudu prvního stupně státní zástupce v odvolání vytkl, že přestože o těchto skutečnostech věděl, o zajištění nemovitosti nerozhodl, a to ani na základě návrhu státního zástupce u hlavního líčení, ani na základě návrhu zmocněnkyně poškozené společnosti. Přitom by tímto postupem došlo dle státního zástupce alespoň k částečné náhradě způsobené škody. Pokud soud s tímto postupem nesouhlasil, měl rozhodnout o zabrání věci. Soud prvního stupně však o těchto návrzích jak naložit se zajištěnou nemovitostí nijak nerozhodl, a nevyřešil tak fakt přetrvávajícího zajištění.

35. S těmito námitkami se odvolací soud ztotožnil. Odvolací soud konstatoval, že soud prvního stupně o nemovitostech mohl rozhodnout již v průběhu řízení, a to podle výsledků dokazování, které jsou jednoznačné a jsou rozvedeny již v odůvodnění napadeného rozsudku. Upozornil, že v tomto směru je odůvodnění rozhodnutí krajského soudu poněkud rozporuplné, neboť na jedné straně soud prvního stupně správně uzavřel, že předmětné nemovitosti byly kompletně zrekonstruované z finančních prostředků získaných z trestné činnosti, ale na druhé straně neshledal žádné podmínky, aby o těchto zajištěných nemovitostech jakkoliv rozhodl.

36. Dle odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu je zřejmé, že nepřichází v úvahu uložení trestu propadnutí věci, neboť předmětné nemovitosti nejsou ve vlastnictví odsouzeného T., ale jeho manželky (stěžovatelky). Stejně tak za dané procesní situace nelze uvažovat ani o uložení ochranného opatření zabrání věci, neboť do doby rozhodování odvolacího soudu

nebylo stěžovatelce umožněno uplatnění práv ve smyslu § 42 trestního řádu jako zúčastněné osobě a stejně tak nebylo soudem prvního stupně ani rozhodnuto podle § 230 odst. 2 trestního řádu, že by si vyhradil rozhodnutí o ochranném opatření do veřejného zasedání. Zároveň, pokud by však bylo rozhodnuto ochranným opatřením o zabránění věci, stává se dle § 104 odst. 1 trestního zákoníku vlastníkem takové věci stát, což by bylo v rozporu s ustanovením § 46 trestního řádu, a to s plnou možností uplatnění práv poškozené společnosti.

37. Také dle názoru odvolacího soudu z výsledku dokazování spolehlivě vyplynulo, že původní nemovitost, kterou stěžovatelka dostala darem, byla z finančních prostředků z trestné činnosti jejího manžela zrekonstruována v takové míře, že z původní nemovitosti zůstaly jen obvodové zdi. Ze zpronevěřených peněz bylo přitom do nemovitosti investováno nejméně 3,7 mil. Kč, přičemž aktuální hodnota nemovitosti se pohybuje okolo 3 mil. Kč. Dle odvolacího soudu je tedy zřejmé, že současná nemovitost je s původní nemovitostí totožná jen z formálně právního hlediska, ale fakticky se jedná o zcela jinou nemovitost, která byla celá pořízena z finančních prostředků získaných z trestné činnosti. Vzhledem k tomu, že o předmětné zajištěné nemovitosti nebylo možno rozhodnout v meritorním rozhodnutí při rozhodování o podaných odvoláních, vyhradil si vrchní soud toto rozhodnutí k samostatnému rozhodnutí.

VI.

38. Vrchní soud v Olomouci v rozhodnutí ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012, které stěžovatelka napadá v ústavní stížnosti, rozhodl o zajištěných nemovitostech ve vlastnictví stěžovatelky tak, že podle § 81a trestního řádu, za použití § 80 odst. 1 trestního řádu, se zajištěné nemovitosti ve vlastnictví stěžovatelky, a to blíže specifikovaný rodinný dům a přilehlá zahrada, včetně hospodářských a jiných stavení nezapsaných v katastru nemovitostí, vydávají poškozené společnosti MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o., neboť o jejím právu na tyto nemovitosti není pochyb.

39. V odůvodnění napadeného usnesení pak vrchní soud podrobně rekapituluje výsledky provedeného dokazování, které již byly přiblíženy pod body IV a V tohoto usnesení (finanční situace stěžovatelky a jejího manžela, finanční situace rodičů stěžovatelky, okolnosti rekonstrukce). Na tuto rekonstrukci, jakož i zařízení nemovitostí byly přitom podle odůvodnění rozhodnutí vrchního soudu použity finanční prostředky zpronevěřené poškozené společnosti MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o., když aktuální hodnota předmětné nemovitosti je tvořena výhradně těmito investicemi, které byly přitom ještě vyšší (3 696 583 Kč) než je vlastní současná tržní hodnota nemovitosti (3 000 000 Kč). Původní nemovitost, kterou darem od svého otce nabyla stěžovatelka, byla fakticky kvalitativně zcela odlišnou

nemovitostí, tudíž současně zajištěná nemovitost je pouze z formálně právního hlediska shodná s tou původní.

40. Vrchní soud v Olomouci v odůvodnění tohoto usnesení následně uzavřel, že společnost MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o., má právo na nemovitost označenou ve výroku usnesení, jelikož byla v podstatě pořízena z jejích finančních prostředků, které jí byly zpronevěřeny, a taktéž toto právo prostřednictvím své zmocněnkyně uplatnila a navrhla, aby jí byla tato nemovitost vydána ve smyslu ustanovení § 81a trestního řádu. Nemovitosti přitom pro další řízení již nebylo třeba, neboť věc byla pravomocně skončená a nepřicházelo v úvahu její propadnutí, neboť nebyla ve vlastnictví ve věci stíhaných pachatelů a v úvahu nepřicházelo ani její zabrání. Vrchní soud konstatoval, že takový postup je nejen v souladu s Úmluvou o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu č. 33/1997 Sb. a s rámcovým rozhodnutím Rady ze dne 26. 6. 2001 (2001/500/SVV) o praní peněz, identifikaci, vysledování, zmrazení, zajištění a propadnutí nástrojů trestné činnosti a výnosů z ní, ale i umožněním plného uplatnění práv poškozené společnosti, o jejímž právu na předmětnou nemovitost není pochyb, jak vyplynulo z provedeného dokazování.

VII.

41. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2013 sp. zn. 11 Tvo 5/2013, které stěžovatelka v projednávané ústavní stížnosti také napadá, byla stížnost stěžovatelky podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu jako nedůvodná zamítnuta, neboť se Nejvyšší soud v plném rozsahu ztotožnil se závěry Vrchního soudu v Olomouci.

42. Nejvyšší soud doplnil, že pro závěr, že jde o „... právo, o kterém není pochyb“ je podstatné zjištění věcných důvodů zakládajících nepopíratelnost práva poškozeného k věci, v daném případě k věci nemovité. Ustanovení § 80 odst. 1 trestního řádu rovněž zjevně neobsahuje vymezení, o jaké právo k věci se má jednat, ale klade důraz na nepochybnost práva k věci, a tedy na věcné zdůvodnění takového práva. I když stěžovatelka získala danou nemovitost darem od svých rodičů, a tedy nikoliv v souvislosti s trestnou činností obviněných, byla hodnota této nemovitosti v době darovací smlouvy stanovena na 1 mil. Kč. Až následně došlo k jejímu kompletnímu přebudování, a to výhradně z peněz získaných trestnou činností na úkor poškozené společnosti. Fakticky tak došlo k pořízení nové nemovitosti, přičemž o rozsáhlosti rekonstrukce svědčí investovaná částka, která nedosahuje ani aktuální hodnoty nemovitosti.

43. Nemovitost je výnosem z trestné činnosti, jestliže byla získána trestným činem nebo byla nabyta za jiné věci získané trestným činem – v posuzovaném případě za peníze získané zpronevěrou finančních prostředků společnosti MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o. V této souvislosti také

Nejvyšší soud poukázal na Úmluvu o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu č. 33/1997 Sb., která v článku 1 definuje výnos jako pojem označující všechny ekonomické výhody pocházející z trestných činů. Tato výhoda může spočívat ve veškerém majetku, což zahrnuje majetek jakéhokoli charakteru, hmotný nebo nehmotný, movitý nebo nemovitý a rovněž právní dokumenty nebo nástroje prokazující oprávnění nebo zájem na takovém majetku.

44. Nejvyšší soud se tedy ztotožnil se závěrem vrchního soudu, že předmětná nemovitost byla prakticky nově postavena, a její hodnota je tak tvořena čistě výnosy pocházejícími z trestné činnosti, přičemž konstatoval, že předmětnou nemovitost je možno označit za výnos z trestné činnosti, neboť byla pořízena za zpronevěřené peníze na úkor poškozené společnosti.

VIII.

45. Následně se poškozená společnost domáhala u Katastrálního pracoviště Opava provedení zápisu změny vlastnického práva k předmětným nemovitostem. Katastrální pracoviště Opava poškozené společnosti sdělilo, že usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012 nelze považovat za podklad k provedení zápisu změny vlastnického práva záznamem, neboť výrok usnesení neobsahuje určení, jaké právo náleží poškozené společnosti MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o. Dále katastrální pracoviště upozornilo na nesprávný způsob označení vybraných nemovitostí. Poškozená společnost tak požádala Vrchní soud v Olomouci o opravu chyb v jeho rozhodnutí, což vrchní soud svým opravným usnesením učinil.

46. Usnesením sp. zn. 4 To 62/2012 ze dne 26. 9. 2013 rozhodl Vrchní soud v Olomouci tak, že podle § 131 odst. 1 trestního řádu per analogiam, za použití § 138 trestního řádu se opravují písařské chyby a jiné zřejmé nesprávnosti ve výroku usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012, kde se za text „(zastavěná plocha a nádvoří)“ vkládá „pozemek parc. č. X1 (zastavěná plocha a nádvoří)“, dále místo „přílehlá zahrada na“ má správně být uvedeno „přílehlý pozemek“ a konečně se za slovo „vydávají“ vkládají slova „do vlastnictví“.

47. Proti tomuto usnesení si k Nejvyššímu soudu následně podala stížnost stěžovatelka. Nejvyšší soud usnesením ze dne 21. 11. 2013 č. j. 11 Tvo 34/2013-11 rozhodl tak, že podle ustanovení § 149 odst. 1 trestního řádu usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 9. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012 zrušil. K tomu přistoupil z toho důvodu, že podle jeho právního názoru nelze na předmětnou situaci aplikovat ustanovení § 131 odst. 1 trestního řádu, podle něž může předseda senátu zvláštním usnesením kdykoliv opravit písařské chyby a jiné zřejmé nesprávnosti, k nimž došlo

ve vyhotovení rozsudku a v jeho opisech tak, aby vyhotovení bylo v naprosté shodě s obsahem rozsudku, jak byl vyhlášen, jestliže usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012 vyhlášeno nebylo.

48. Proti tomuto rozhodnutí si poškozená společnost podala ústavní stížnost. O ústavní stížnosti poškozené společnosti rozhodl Ústavní soud nálezem vyhlášeným dne 28. 8. 2014 sp. zn. I. ÚS 835/14 tak, že usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2013 č. j. 11 Tvo 34/2013-11 zrušil pro porušení práva poškozené společnosti na spravedlivý proces a vlastnického práva z důvodu nepřiléhavosti argumentace Nejvyššího soudu a jeho přepjatého formalismu.

49. Ústavní soud v nálezu konstatoval, že opravné rozhodnutí o opravě chyb nemá samostatně žádný význam a je v podstatě pouhým technickým doplňkem opravovaného rozhodnutí. Není tedy dán žádný důvod, proč by ve věci neměla být přípustná analogie, když navíc Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti již dříve aproboval analogické užití § 131 odst. 1 trestního řádu i na opravy trestních příkazů, byť trestní příkaz zjevně také patří mezi rozhodnutí, u kterých nedochází k jejich vyhlášení a kterými může být zasahováno do ústavně zaručených práv osob.

IX.

50. Ústavní soud vzal v úvahu stěžovatelkou předložená tvrzení, zvážil obsah ústavní stížností napadených rozhodnutí a příslušného spisového materiálu, přezkoumal postup obecných soudů, zohlednil vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je návrhem opodstatněným.

51. Stěžovatelka v ústavní stížnosti napadá usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012, které však v podobě, ve které je napadáno v ústavní stížnosti, již neexistuje. V mezidobí totiž Vrchní soud v Olomouci usnesením ze dne 26. 9. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012 rozhodl o opravě písařských chyb a jiných zřejmých nesprávnostech ve výroku tohoto rozhodnutí tak, že opravil označení vybraných nemovitostí a za slovo „vydávají“ vložil slova „do vlastnictví“. Ústavní soud proto v rámci rozhodování o ústavní stížnosti přezkoumával usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012 ve znění opravného usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 9. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012.

52. Ze spisového materiálu lze spolehlivě dovodit, že předmětnou nemovitost nabyla stěžovatelka darem od svého otce na základě darovací smlouvy ze dne 24. 11. 2008. Následně ji začala spolu se svým manželem, odsouzeným T., nákladně rekonstruovat. Dle zajištěných listinných dokladů bylo do domu investováno celkem nejméně 3 696 583 Kč. Tuto nemovitost stěžovatelka se svým manželem, odsouzeným T., prakticky nově postavili, a to z finančních prostředků, které vzhledem k velmi podrobnému

dokazování jejich finanční situace nemohly pocházet z jejich legálních příjmů, ale pocházely z finančních prostředků zpronevěřených poškozené společnosti MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o.

53. Ve vztahu k námitce stěžovatelky, že nebylo prokázáno, že by peněžní prostředky investované do rekonstrukce rodinného domu pocházely z trestné činnosti jejího manžela, lze uzavřít, že tato skutečnost byla prokázána provedeným dokazováním. Nelze také souhlasit s námitkou stěžovatelky, že její tvrzení o zdrojích peněžních prostředků, které na rekonstrukci nemovitostí použila, nebyla vyvrácena, když právě opak je pravda (viz body IV a V tohoto usnesení).

X.

54. Jako problematická se však z hlediska ústavního (ale i trestního) práva jeví skutečnost, že Vrchní soud v Olomouci přistoupil na podkladě § 80 a 81a trestního řádu k vydání nemovitostí ve vlastnictví stěžovatelky „do vlastnictví“ poškozené společnosti.

55. Nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že nemovitost je určena ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byla užita, nebo je výnosem z trestné činnosti, může předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán rozhodnout o zajištění takové nemovitosti (§ 79d odst. 1 trestního řádu). V usnesení o zajištění nemovitosti se zakáže vlastníkovvi nemovitosti, aby nakládal s nemovitostí uvedenou v usnesení (§ 79d odst. 2 trestního řádu). Vklad vlastnického nebo jiného práva k zajištění nemovitosti podle zvláštního právního předpisu lze po vyrozumění příslušného katastrálního úřadu podle odstavce 2 provést jen s předchozím souhlasem orgánu, který rozhodl o zajištění podle odstavce 1 (§ 79d odst. 5 trestního řádu). Jestliže zajištění nemovitosti pro účely trestního řízení již není nutné, nebo zajištění nemovitosti není nutné ve stanoveném rozsahu, orgán činný v trestním řízení uvedený v odstavci 1 zajištění zruší nebo je omezí (§ 79d odst. 7 trestního řádu).

56. Nemovitost je výnosem z trestné činnosti, jestliže byla získána trestným činem, nebo byla nabyta za jiné věci získané trestným činem (např. trestným činem zpronevěry) nebo za věci tvořící odměnu za trestný čin. Smyslem § 79d trestního řádu je umožnit následně propadnutí nebo zabránění nemovitostí podle příslušných ustanovení trestního zákoníku tím, že v trestním řízení bude možné zajistit nemovitost, která je výnosem z trestné činnosti, přičemž není podstatné, kdo je v okamžiku zajištění jejím vlastníkem - nevyžaduje se, aby šlo jen o nemovitosti ve vlastnictví obviněného (Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1059 a 1061).

57. Ustanovení § 80 odst. 1 trestního řádu stanoví, že není-li věcí, která byla podle § 78 trestního řádu vydána nebo podle § 79 trestního řádu

odňata, k dalšímu řízení už třeba a nepřichází-li v úvahu její propadnutí nebo zabrání, vrátí se tomu, kdo ji vydal nebo komu byla odňata. Jestliže na ni uplatňuje právo osoba jiná, vydá se tomu, o jehož právu na věc není pochyb. Při pochybnostech se věc uloží do úschovy a osoba, která si na věc činí nárok, se upozorní, aby jej uplatnila v řízení ve věcech občanskoprávních.

58. Z ustanovení § 81a trestního řádu vyplývá, že na postup při vrácení peněžních prostředků na účtu, zaknihovaných cenných papírů, nemovitosti a jiné majetkové hodnoty, které byly zajištěny podle § 79a až 79e a při dalším nakládání s nimi, jakož i na postup při vrácení náhradní hodnoty, která byla zajištěna podle § 79f, a při dalším nakládání s ní se přiměřeně užijí § 80 a 81 trestního řádu.

59. Obecné soudy správně dovodily, že zajištěné nemovitosti nemohou být předmětem trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty dle § 70 trestního zákoníku, jelikož nejsou ve vlastnictví pachatele trestné činnosti a trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty může soud uložit, jen jde-li o věc nebo jinou majetkovou hodnotu náležející pachateli (§ 70 odst. 2 trestního zákoníku) – pachatelem trestné činnosti, v rámci které byla poškozené společnosti zpronevěřena částka téměř 17 mil. Kč, byl manžel stěžovatelky, nikoli stěžovatelka, která je vlastníkem zajištěných nemovitostí.

60. Nebyl-li uložen trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, může soud uložit, že se taková věc nebo jiná majetková hodnota zabírá (§ 101 trestního zákoníku). Zabraná věc připadá státu (§ 104 trestního zákoníku). Tomu, jehož věc nebo jiná majetková hodnota má být zabráná (zúčastněná osoba), musí být poskytnuta možnost, aby se k věci vyjádřil, a orgány činné v trestním řízení jsou povinny zúčastněnou osobu o jejich právech poučit a poskytnout jí možnost jejich uplatnění (§ 42 trestního řádu). Z odůvodnění rozhodnutí vrchního soudu však vyplývá, že stěžovatelce nebylo umožněno uplatnění práv ve smyslu § 42 trestního řádu. Ani uložení ochranného opatření zabránilo věci tak nepřipadat do úvahy.

XI.

61. Je zřejmé, že Vrchní soud v Olomouci byl při rozhodování o vydání věci veden dobrými úmysly – snahou o ochranu poškozené společnosti a co nejširší uplatnění jejich práv za situace, kdy jí byla způsobena mimořádně vysoká škoda a naděje na náhradu této škody se s ohledem na majetkové poměry odsouzených jeví jako velmi malá. Nicméně i přesto, že Ústavní soud tuto snahu o ochranu práv poškozené společnosti chápe, je třeba konkrétní způsob ochrany práv poškozené společnosti, který zvolil vrchní soud, označit za rozporný se základními právy stěžovatelky.

62. V daném případě se jedná o problematiku ochrany vlastnického práva, a to jak stěžovatelky, tak poškozené společnosti. Vrchní soud se ocitl v situaci, kdy musel rozhodnout o dalším osudu zajištěných nemovitostí. Na základě ve věci provedeného dokazování byl vrchní soud přesvědčen, že nemovitosti ve vlastnictví stěžovatelky byly kompletně přestavěny za výnosy z trestné činnosti manžela stěžovatelky (za část peněz z téměř sedmnácti milionů korun zpronevěřených poškozené společnosti), a že se tudíž již jedná o nemovitost zcela odlišnou, než která byla stěžovatelce darována jejím otcem. Vzhledem k tomu vrchní soud přistoupil dle § 80 a 81a trestního řádu nejprve k vydání těchto nemovitostí poškozené společnosti. S ohledem na to, že při takto formulovaném výroku Katastrální pracoviště Opava poškozené společnosti odmítlo provedení zápisu změny vlastnického práva k předmětným nemovitostem, bylo následujícím usnesením vrchního soudu opraveno označení vybraných nemovitostí a slovo „vydávají“ bylo opraveno na formulaci „vydávají do vlastnictví“.

63. Takový postup je však v rozporu s účelem příslušných ustanovení trestního řádu a se základními právy stěžovatelky.

64. Okolnosti projednávaného případu se ve světle dosavadní judikatury jeví jako velmi specifické. Z dostupné judikatury vyplývá, že institut vydání věci tomu, „o jehož právu na věc není pochyb“, dle § 80 odst. 1 trestního řádu je využíván k vydávání věci movitých, nikoli však k vydávání nemovitostí, jako tomu bylo v případě stěžovatelky. U věci nemovité se omezení zřízení zajištěním nemovitostí podle § 79d trestního řádu ruší nikoliv vydáním věci vlastníkoví nemovitosti, ale zrušením zajištění podle § 79d odst. 7 trestního řádu. Typicky je tak dle § 80 odst. 1 trestního řádu vydávána movitá věc poškozenému, který věc vlastnil předtím, než mu byla trestnou činností pachatele odcizena, a svých práv se v rámci podané stížnosti domáhá osoba, která věc následně nabyla v dobré víře od nevlastníka – pachatele.

65. V zásadě se tedy jedná o osoby, jejichž vlastnické právo k věci existovalo předtím, než se pachatel dopustil trestné činnosti, nebo o osoby, které věc od pachatele trestné činnosti později nabyly (viz např. usnesení sp. zn. I. ÚS 696/04, usnesení sp. zn. III. ÚS 665/05 ze dne 12. 1. 2006, usnesení sp. zn. IV. ÚS 2103/13 ze dne 15. 10. 2013 a mnohá další, všechna rozhodnutí dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

66. Rozhodnutí podle 80 odst. 1 trestního řádu nemá z hlediska věcného či závazkového práva konstitutivní či deklaratorní charakter. Usnesení podle § 80 odst. 1 trestního řádu není rozhodnutím, kterým by byla definitivně vyřešena otázka vlastnického práva k vydávané věci, a stěžovatelům tak zůstává zachována možnost uplatňovat svá práva v občanskoprávním řízení, řešícím smluvní a vlastnické otázky (viz např. usnesení sp. zn. III.

ÚS 665/05, usnesení sp. zn. III. ÚS 2420/07, usnesení sp. zn. I. ÚS 1514/09, usnesení sp. zn. II. ÚS 4135/12 ze dne 6. 2. 2013 a další).

67. Ústavní stížnosti tohoto typu jsou proto na základě výše uvedeného argumentace a s odkazem na subsidiární povahu ústavní stížnosti a předčasnost případného zásahu Ústavního soudu odmítány, a to buď jako nepřijatelné (viz např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 3281/09 ze dne 20. 1. 2010, usnesení sp. zn. II. ÚS 3537/10 ze dne 15. 12. 2010, usnesení sp. zn. II. ÚS 2758/11 ze dne 24. 5. 2012, usnesení sp. zn. II. ÚS 4208/12 ze dne 6. 2. 2013), nebo jako zjevně neopodstatněné (viz např. usnesení sp. zn. I. ÚS 696/04, usnesení sp. zn. III. ÚS 2420/07, usnesení sp. zn. II. ÚS 611/08 ze dne 28. 8. 2008, usnesení sp. zn. III. ÚS 2568/10 ze dne 2. 12. 2010).

XII.

68. Poškozená společnost se však nenachází ani v jedné z výše naznačených pozic. Vlastnické právo k nemovitostem stěžovatelky předtím, než došlo ke spáchání trestné činnosti, neměla a ani se nejedná o nemovitosti, které by snad nabyla v dobré víře od nevlastníka. Vlastnické právo poškozené společnosti k nemovitostem je zakládáno až samotným rozhodnutím o vydání věci „do vlastnictví“ v rámci vydávání zajištěné nemovitosti dle § 80 odst. 1 trestního řádu. Takový postup se však míjí se smyslem a účelem tohoto ustanovení.

69. Z judikatury k § 80 odst. 1 trestního řádu totiž především plyne, že rozhodnutí podle tohoto ustanovení nemá z hlediska věcného a závazkového práva žádný konstitutivní či deklaratorní účinek. Rozhodnout o vlastnictví toho kterého předmětu není totiž věcí orgánů činných v trestním řízení, ale občanskoprávních soudů (viz např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2546/08 ze dne 15. 6. 2010, usnesení sp. zn. III. ÚS 3847/12 ze dne 12. 12. 2012 a další).

70. V dané věci však bylo snahou vrchního soudu v rámci rozhodnutí o vydání věci podle § 80 odst. 1 trestního řádu vlastnictví poškozené společnosti k předmětným nemovitostem určitým způsobem nově založit (viz formulaci „vydávají se do vlastnictví“), navzdory tomu, že rozhodnutí podle § 80 odst. 1 trestního řádu nemá (mít) z hlediska věcného a závazkového práva konstitutivní účinek. Takové oprávnění však soudu v rámci trestního řízení nepřisluší, neboť rozhodování o vlastnictví spadá do působnosti soudů civilních a není věcí orgánů činných v trestním řízení.

71. To je také důvod, proč ústavní stížnost stěžovatelky nemohla být posouzena jako nepřijatelná nebo zjevně neopodstatněná, jak na základě vybrané judikatury Ústavního soudu navrhovala poškozená společnost ve svém vyjádření k ústavní stížnosti. Na postulátech formulovaných v dosavadní judikatuře Ústavního soudu k aplikaci § 80 odst. 1 trestního řádu je dle Ústavního soudu možno beze zbytku i nadále setrvat. Nicméně v da-

ném případě je zapotřebí uvedenou argumentaci použít způsobem přesně opačným, než ve který ve svém vyjádření doufala poškozená společnost.

72. Poškozená společnost ve svém vyjádření s ohledem na to, že rozhodnutí podle § 80 odst. 1 trestního řádu nemá z hlediska věcného a závazkového práva žádný konstitutivní či deklaratorní účinek, navrhuje, aby byla ústavní stížnost stěžovatelky odmítnuta s tím, že stěžovatelka se může (má) svého vlastnického práva domáhat v řízení před civilními soudy. Nicméně právě proto, že rozhodnutí podle § 80 odst. 1 trestního řádu nemá (mít) z hlediska věcného a závazkového práva žádný konstitutivní či deklaratorní účinek, je třeba ústavní stížnosti stěžovatelky vyhovět a zrušit usnesení vrchního soudu, který se snaží prostřednictvím institutu vydání věci dle § 80 odst. 1 trestního řádu vlastnické právo poškozené společnosti k nemovitostem ve vlastnictví stěžovatelky nově založit.

73. Je to tedy naopak právě poškozená společnost, která se musí svých práv dále domáhat v rámci civilního řízení, s odkazem na skutečnost, že nemovitosti ve vlastnictví stěžovatelky byly zásadním způsobem zhodnoceny za peněžité prostředky, které byly zpronevěřeny poškozené společnosti.

74. Přestože lze totiž vrchnímu soudu přisvědčit v tom smyslu, že rekonstrukce (a vybavení) nemovitostí ve vlastnictví stěžovatelky byla financována peněžními prostředky, které jsou výnosem z trestné činnosti jejího manžela vůči poškozené společnosti, nemůže trestní soud bez dalšího rozhodnout, že tyto se vydávají do vlastnictví poškozené společnosti. Příslušná ustanovení trestního řádu především vydávání „do vlastnictví“ nijak neupravují a takový způsob vydávání ani není účelem těchto ustanovení (viz výše).

75. Zároveň je třeba upozornit také na to, že takový postup by opomíjel původní vlastnické právo stěžovatelky. Je pravda, že ve srovnání se současným stavem stěžovatelka v minulosti darem od svého otce nabyla kvalitativně zcela odlišné nemovitosti. Také finanční hodnota těchto nemovitostí v době jejich nabytí stěžovatelkou byla mnohem nižší, než je současná hodnota předmětných nemovitostí, která je zároveň nižší než částka, která byla dle zajištěných dokladů do rekonstrukce nemovitostí investována. Přes to všechno však není možné zcela abstrahovat od původního vlastnického práva stěžovatelky.

76. V opačném případě (pokud by nemovitosti byly vydány „do vlastnictví“ poškozené společnosti) by stěžovatelka v důsledku rozhodnutí trestního soudu bez dalšího zcela pozbyla své vlastnické právo v původní hodnotě zhruba 1 mil. Kč, a to navzdory tomu, že v souvislosti s trestnou činností svého manžela vůči poškozené společnosti nebyla v době rozhodnutí o vydání předmětných nemovitostí odsouzena, a to ani pro legalizaci výnosů z trestné činnosti, resp. legalizaci výnosů z trestné činnosti z nedbalosti.

77. Předmětem rozhodnutí o vydání nemovitostí „do vlastnictví“ poškozené společnosti (ve znění opravného usnesení) navíc nebyla jen pouhá stavba rodinného domu, ale také pozemek parc. č. X1 (zastavěná plocha a nádvoří) a dále přilehlý pozemek na parc. č. X2 (zahrada), včetně hospodářských a jiných stavení nezapsaných v katastru nemovitostí, tj. nemovitostí zapsaných na LV č. Y u katastrálního úřadu pro Moravskoslezský kraj, Katastrální pracoviště Opava. Z odůvodnění rozhodnutí však není zřejmé, proč by výnosem z trestné činnosti měly být také tyto pozemky.

78. S ohledem na výše uvedené důvody dospěl Ústavní soud k závěru, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno ústavně chráněné právo stěžovatelky na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny, jakož i právo garantované v čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, tj. na legitimní očekávání ochrany majetku.

79. Legitimní očekávání ve smyslu výše citovaného ustanovení čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě je nejen podle judikatury Ústavního soudu, ale i judikatury Evropského soudu pro lidská práva integrální součástí ochrany majetkových práv. Ochrana legitimního očekávání jakožto integrální součástí základního práva podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě by měla nalézt reflexi v jednotlivých normách podústavního práva, resp. v jejich výkladu, který podávají obecné soudy, které jsou k ochraně základních práv zavázány ustanovením čl. 4 Ústavy. Proto musí být přijat takový výklad, který šetří smysl a podstatu základního práva.

80. Ústavní stížnosti proto bylo podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, vyhověno. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012, ve znění opravného usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 9. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012, spolu s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2013 sp. zn. 11 Tvo 5/2013 Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.

Č. 42

K rozsahu přezkumné činnosti správního soudu ve věci rozhodování o stanovení výše a podmínek úhrady léčivých přípravků ze zdravotního pojištění

V případech, v nichž Listina základních práv a svobod zaručuje soudní přezkum rozhodnutí orgánu veřejné správy, neboť se jedná o rozhodnutí týkající se základních práv a svobod podle Listiny (čl. 36 odst. 2), jsou obecné soudy povinny poskytnout plný soudní přezkum bez omezení. V soudním řízení správním tedy v takových případech nelze o správní žalobě rozhodovat v režimu dle § 65 odst. 2 soudního řádu správního. Rozhodování o stanovení výše a podmínek úhrady léčivých přípravků ze zdravotního pojištění podle § 39f odst. 2 písm. a) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se ve vztahu k držitelům registrace těchto léčivých přípravků a účastníkům správního řízení podle § 39g odst. 1 téhož zákona týká jejich základních práv a svobod podle Listiny (a to práva na podnikání zaručeného čl. 26 Listiny a případně též práva na rovné zacházení vyplývajícího z čl. 1 Listiny), a proto musí podléhat plnému soudnímu přezkumu před obecnými soudy, tedy nelze o správní žalobě v této věci rozhodovat v režimu dle § 65 odst. 2 soudního řádu správního.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 23. února 2015 sp. zn. I. ÚS 1251/14 ve věci ústavních stížností 1. APOTEX EUROPE B. V., se sídlem Darwinweg 20, 2333 CR Leiden, Holandsko, a 2. Zentiva, k. s., se sídlem U Kabelovny 130, 102 37 Praha 10, obou zastoupených JUDr. PharmDr. Vladimírem Bíbou, advokátem, se sídlem Karlovo náměstí 17, Praha 2, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 2. 2014 č. j. 3 Ads 28/2013-47 o zamítnutí kasační stížnosti proti rozsudku Městského soudu v Praze, jímž byla zamítnuta správní žaloba stěžovatele ve věci stanovení výše úhrady léčivých přípravků ze zdravotního pojištění, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Ministerstva zdravotnictví jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 2. 2014 č. j. 3 AdS 28/2013-47 bylo porušeno právo stěžovatelek na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Dosavadní průběh řízení

1. Rozhodnutím Státního ústavu pro kontrolu léčiv (dále jen „Ústav“) ze dne 18. 12. 2009 sp. zn. SUKLS6033/2009 (dále jen „rozhodnutí Ústavu“) byla stanovena výše základní úhrady referenční skupiny č. 28/1 hypolipidemika, statiny; per os, a výše úhrady předmětných přípravků. Obě stěžovatelky napadly výroky rozhodnutí Ústavu o výši základní úhrady referenční skupiny č. 28/1 a o výši a podmínkách úhrady předmětných přípravků odvoláním. Rozhodnutím Ministerstva zdravotnictví České republiky ze dne 12. 2. 2010 č. j. MZDR 2163/2010, sp. zn. FAR: L12/2010, (dále jen „rozhodnutí žalovaného“) byla odvolání stěžovatelek zamítnuta a rozhodnutí Ústavu bylo potvrzeno.

2. Stěžovatelky napadly rozhodnutí žalovaného správní žalobou, ve které věcně argumentovaly důvody, proč byla výše základní úhrady referenční skupiny č. 28/1 a výše úhrady předmětných přípravků stanovena nesprávně a v rozporu s ustanoveními § 39b a 39c zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“). Městský soud v Praze svým rozsudkem ze dne 20. 3. 2013 č. j. 7 Ad 8/2010-213 žalobu obou stěžovatelek zamítl, a to s odkazem na to, že stěžovatelky jako žalobkyně v podané žalobě proti pravomocnému rozhodnutí Ústavu mohly uplatnit pouze svá procesní práva postupem podle § 65 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále též jen „s. ř. s.“) – tedy pouze práva tzv. zájemníků, nikoli práva hmotná. Městský soud v Praze vyhodnotil, že námitky stěžovatelek směřují pouze do aplikace hmotného práva, což je při postupu podle § 65 odst. 2 soudního řádu správního nemožné, a proto žalobu zamítl s odkazem na předchozí judikaturu Nejvyššího správního soudu, a to zejména na jeho rozsudek ze dne 28. 4. 2011 č. j. 3 AdS 48/2010-237.

3. Obě stěžovatelky podaly proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 20. 3. 2013 č. j. 7 Ad 8/2010-213 kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu. Nejvyšší správní soud kasační stížnosti stěžovatelek zamítl napadeným rozsudkem. V tomto rozsudku Nejvyšší správní soud odkázal na svou dosavadní judikaturu citovanou i městským soudem a potvrdil, že

v posuzovaném případě může být soudní ochrana poskytnuta pouze v rozsahu práv procesních. Do skupiny nepřipustných námitek zařadil jak žalobní námítky, kterými stěžovatelky brojily proti nesprávnému stanovení výše úhrady předmětného léčivého přípravku, tak i námítku rozporu se směrnicí Rady 89/105/EHS o průhlednosti opatření upravujících tvorbu cen u humánních léčivých přípravků a jejich začlenění do oblasti působnosti vnitrostátních systémů zdravotního pojištění, Úřední věstník L 40/8 ze dne 11. 2. 1989, s. 345 a násl., (dále jen „směrnice 89/105/EHS“). Nejvyšší správní soud zdůvodnil svůj názor o omezeném rozsahu soudního přezkumu ve správním soudnictví (tedy postupu podle § 65 odst. 2 soudního řádu správního) tak, že obsahem právních vztahů v rámci veřejného zdravotního pojištění je povinnost pojištěnců odvádět stanovenou část svých příjmů zdravotní pojišťovně v podobě pojistného na straně jedné a jejich tomu odpovídající právo na úhradu zdravotní péče v případech, kdy dojde k pojistné události (nemoc), na straně druhé (§ 13 odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění). Zdravotní péče hrazená ze zdravotního pojištění pak zahrnuje mimo jiné také poskytování léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely [§ 13 odst. 2 písm. f) a g) zákona o veřejném zdravotním pojištění, pozn. red.: ve znění do 31. 3. 2012]. Předmětem správního řízení, ve kterém se rozhoduje o podmínkách a výši úhrady ze zdravotního pojištění, je úhrada zdravotní péče realizované formou poskytnutí léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely. Osobami, které jsou rozhodnutím přímo dotčeny na svých veřejných subjektivních právech, jsou pak pojištěnci jako účastníci pojistného vztahu s tou kterou zdravotní pojišťovnou. Naproti tomu zákon „ne zcela přesně“ dává právo být účastníkem správního řízení též „třetím osobám“, podaly-li tyto osoby žádost o zahájení řízení dle § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona. Nejvyšší správní soud sice připustil, že tyto třetí osoby nepochybně mají ekonomické zájmy na realizaci zdravotního pojištění a úhradách z prostředků zde akumulovaných, tyto zájmy však prý nelze uplatňovat v rámci soudního přezkumu rozhodnutí o výši úhrady, neboť zde nebyly předmětem rozhodování. Předmětem řízení před Ústavem je totiž úhrada zdravotní péče jakožto plnění z pojistného vztahu mezi pojišťovnou a pojištěnci. Hospodářské zájmy, které se podílejí na usku-tečňování tohoto vztahu, nejsou a nemohou být předmětem posouzení Ústavem, neboť s tímto vztahem nesouvisí a Ústav není k jejich posouzení příslušný [srov. § 13 zákona č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech), ve znění pozdějších předpisů]. Ochrana ekonomických zájmů (soutěžních práv) subjektů podle § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona č. 48/1997 Sb., která je bezesporu žádoucí, proto nemůže být poskytována tak říkájíc „po linii zdravotního pojištění“, nýbrž „po linii ochrany hospodářské soutěže“, ke které jsou ovšem právními řádem povolány odlišné orgány veřejné správy.

4. Proti napadenému rozsudku Nejvyššího správního soudu podaly stěžovatelky (každá samostatně) ústavní stížnost, přičemž řízení o obou ústavních stížnostech byla usnesením pléna Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2014 č. j. I. ÚS 1251/14-25 spojena ke společnému řízení.

5. Poté se k otázce projednávané nyní Ústavním soudem vyjádřil i rozšířený senát Nejvyššího správního soudu, který ve svém usnesení ze dne 9. 12. 2014 č. j. 4 Ads 35/2013-63 překonal názor judikovaný v rozsudku Nejvyššího správního soudu napadeném ústavními stížnostmi, a to pro rozpor výkladu s příslušnou vnitrostátní úpravou, s ústavním pořádkem i s právem Evropské unie (dále též jen „EU“), a rozhodl o tom, že osobám v pozici obdobné pozici stěžovatelek v nyní posuzované věci náleží plný soudní přezkum: „Žadatelé o stanovení výše a podmínek úhrady léčivých přípravků ze zdravotního pojištění podle § 39f odst. 2 písm. a) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, jako držitelé registrace těchto léčivých přípravků a účastníci správního řízení podle § 39g odst. 1 téhož zákona jsou v rámci soudního přezkumu rozhodnutí v tomto řízení vydaného aktivně procesně legitimováni podle § 65 odst. 1 s. ř. s.“

II. Argumentace stran

6. Stěžovatelky ve svých ústavních stížnostech obdobného obsahu poukazují na to, že v důsledku shora uvedených rozhodnutí obecných soudů došlo k tomu, že jim bylo odepřeno právo na soudní ochranu, pokud jde o nesprávnou konkrétní částku hrazenou na léčivo (tj. na předmětné přípravky) z veřejného zdravotního pojištění. Stejně tak bylo stěžovatelkám odepřeno právo na soudní ochranu, pokud jde o netransparentní postup správních orgánů, který nemá oporu v platných právních předpisech.

7. I když stěžovatelky ve své žalobě uváděly konkrétní námitky, dokládající, že výše základní úhrady referenční skupiny č. 28/1, jakož i výše úhrady předmětných přípravků byla stanovena nesprávně a v rozporu se zákonem, Městský soud v Praze posoudil veškeré námitky směřující proti výkladu a aplikaci hmotného práva správními orgány jako nepřipustné, a to z toho důvodu, že stěžovatelky v podané žalobě proti napadenému správnímu rozhodnutí mohly uplatnit pouze procesní práva, nikoli práva hmotná. V důsledku napadeného rozsudku (ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 20. 3. 2013 č. j. 7Ad 8/2010-213) došlo k tomu, že se stěžovatelky nedomohly soudní ochrany proti rozhodnutí správních orgánů, pokud jde o to, zda správní orgány postupovaly při svém výkladu a aplikaci hmotného práva v souladu se zákonem a zda výše úhrady předmětného přípravku byla stanovena v souladu s ustanoveními § 39b a 39c zákona č. 48/1997 Sb., či nikoliv. Stěžovatelky jsou přesvědčeny, že tím byla

porušena jejich základní práva garantovaná čl. 36 odst. 1 a 2 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

8. Ustanovení § 39b a 39c zákona o veřejném zdravotním pojištění sice stanoví objektivní a ověřitelná kritéria, podle nichž se určuje výše úhrady léčivého přípravku, ovšem požadavek na efektivní soudní ochranu není naplněn, pokud nelze soudně přezkoumat, zda správní orgán vskutku stanovil výši úhrady léčivého přípravku na základě těchto zákonných kritérií (tedy pokud nelze soudně přezkoumat, zda výše úhrady léčivého přípravku vskutku odpovídá těmto kritériím stanoveným zákonem).

9. Ačkoliv žádné z rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie týkající se čl. 6 odst. 2 směrnice 89/105/EHS nedává oporu k omezení soudního přezkumu toliko na veřejná subjektivní práva procesní (tato rozhodnutí naopak požadují efektivní soudní ochranu, i pokud jde o výši úhrady léčivého přípravku). Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku vyložil právní řád Evropské unie tak, že nezahrnuje právo na přezkum námitek hmotně-právní povahy a garantuje pouze právo na námitky procesní povahy. Nejvyšší správní soud přitom zcela opominul nejen právní názor vyjádřený v judikatuře Soudního dvora Evropské unie, ale i úvahu o případném předložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie týkající se výkladu evropského práva, pokud jde o rozsah soudní ochrany držitele registrace proti rozhodnutí o výši úhrady. Podle názoru stěžovatelek tím došlo k porušení jejich základního práva garantovaného čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

10. Zákon o veřejném zdravotním pojištění přiznává držiteli rozhodnutí o registraci veškerá práva účastníka řízení, aniž by tato práva jakkoliv omezoval. Držitel rozhodnutí o registraci je účastníkem řízení se všemi právy (stejně jako například zdravotní pojišťovna). Z tohoto důvodu rovněž podle názoru stěžovatelek neobstojí tvrzení, že postavení osob uvedených v ustanovení § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona č. 48/1997 Sb. odpovídá postavení tzv. zájemníků.

11. Nutnost poskytnout účastníkům řízení před Ústavem soudní ochranu v rozsahu práv nejen procesních, ale i hmotných, vyplývá již z právního řádu České republiky, což odpovídá i nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/05 ze dne 16. 1. 2007 (N 8/44 SbNU 83; 57/2007 Sb.).

12. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření, které podával ještě před rozhodnutím svého rozšířeného senátu, uvedl, že i po podrobném prostudování podaných ústavních stížností je nadále toho názoru, že jeho postup i výsledek rozhodování v předmětné věci byl v souladu se zákonem a nijak do ústavně zaručených práv stěžovatelek nezasáhl a ani zasáhnout nemohl. Důvody, které soud vedly k jeho rozhodnutí, jsou dostatečně vyloženy v odůvodnění napadeného rozhodnutí.

13. Vedlejší účastník, Ministerstvo zdravotnictví, se k ústavní stížnosti meritorně nevyjádřil.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A) Obecná východiska

1. K obsahu čl. 36 odst. 2 Listiny

14. Ústavním a lidskoprávním základem pro právní úpravu správního soudnictví a ústavní zárukou rozsahu přezkumu prováděného správními soudy je ustanovení čl. 36 odst. 2 Listiny: „Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.“ Toto ustanovení Listiny Ústavní soud v nedávném plenárním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/14 ze dne 16. 12. 2014 [(N 228/75 SbNU 539; 14/2015 Sb.), srov. zejména body 36, 37, 38], vložil tak, že procesní záruky soudní ochrany v podobě možnosti přezkumu rozhodnutí orgánu veřejné správy podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod jsou zajištěny ve vztahu ke každému rozhodnutí, které se týká kteréhokoli ze základních práv zakotvených v Listině základních práv a svobod, a to bez ohledu na povahu případného dotčení v podobě stanovení podrobností, podmínek, konkretizace či mezí. Ustanovení čl. 36 odst. 2 Listiny vystupuje jako speciální ve vztahu k čl. 4 Ústavy, které vylučuje, aby byla z pravomoci soudů vyloučena ochrana základních práv a svobod obecně, nejen v rámci rozhodování orgánů veřejné správy. Ustanovení čl. 36 odst. 2 Listiny zároveň vystupuje jako speciální ustanovení ve vztahu k čl. 36 odst. 1 Listiny. Ustanovení čl. 36 odst. 2 věty druhé Listiny nestanoví, na která základní práva a svobody dopadá, resp. že dopadá jen na některé z nich, ať již ve smyslu nějaké privilegovanosti nebo jiné kvalifikace. Z dikce tohoto ustanovení, stejně jako z historie jeho přípravy, lze usuzovat na to, že ústavodárce neměl v úmyslu činit rozdíl mezi jednotlivými skupinami základních práv z jakéhokoli klasifikačního hlediska. Správní rozhodnutí, jež má dopady na některé z práv zakotvených v hlavě čtvrté Listiny, jako tomu bylo ve věci rozhodnuté citovaným nálezem, tedy musí být způsobilé přezkumu ve správním soudnictví stejně jako správní rozhodnutí týkající se práv zakotvených v hlavě druhé a třetí Listiny, na něž se nevztahuje omezení obsažené v čl. 41 odst. 1 Listiny. Tento přístup k předmětnému ustanovení Listiny, které bez dalšího garantuje právo na soudní přezkum těch rozhodnutí správních orgánů, jež se týkají některého (jakéhokoliv) ze základních práv zakotvených v Listině, je rovněž patrný v další judikatuře Ústavního soudu [ve vztahu k rozhodnutí dopadajícím do prá-

va na svobodnou volbu povolání ve smyslu čl. 26 odst. 2 Listiny viz nález sp. zn. Pl. ÚS 11/2000 ze dne 12. 7. 2001 (N 113/23 SbNU 105; 322/2001 Sb.) a rozhodnutí na něj navazující, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>; ve vztahu k právu na ochranu osob zdravotně postižených v pracovních vztazích ve smyslu čl. 29 odst. 2 Listiny pak viz nález sp. zn. Pl. ÚS 15/12 ze dne 15. 1. 2013 (N 13/68 SbNU 191; 82/2013 Sb.).

15. Rozsahem soudního přezkumu ve správním soudnictví se Ústavní soud zabýval již ve svém nálezu, jímž zrušil pátou část občanského soudního řádu, tedy původní úpravu správního soudnictví, a který stál u zrodu dnešního správního soudnictví [sp. zn. Pl. ÚS 16/99 ze dne 27. 6. 2001 (N 96/22 SbNU 329; 276/2001 Sb.)]. V tomto nálezu mimo jiné Ústavní soud vytkl zrušené úpravě správního soudnictví i to, že se nelze bez ohledu na konkrétní povahu věci spokojit s pouhou kontrolou zákonnosti, neboť správní soudnictví by mělo zajistit soudní kontrolu takzvaně v plné jurisdikci.

16. V jiném ze svých plenárních nálezů, a to v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 18/07 ze dne 15. 9. 2009 (N 202/54 SbNU 505; 384/2009 Sb.), se pak Ústavní soud k otázce výkladu rozsahu soudního přezkumu ve správním soudnictví (u přezkumu rozhodnutí správních úřadů o odepření vydání nebo odnětí cestovního dokladu trestně stíhanému občanovi) vyslovil proti omezení plného soudního přezkumu ve správním soudnictví: „Stěžejní principy moderního demokratického právního a ústavního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky), který je chápán a definován jako tzv. materiální právní stát, vázaný nejvyššími ústavními zásadami a hodnotami, totiž něco takového nepřipouští. I podstata právní jistoty jako jednoho z atributů právního státu – zahrnující i ochranu důvěry v právo – spočívá zejména v tom, že každý může spoléhat na to, že mu stát poskytne efektivní ochranu v jeho právech a dopomůže mu k realizaci jeho subjektivního práva.“

17. Ústavní soud s odkazem na čl. 36 odst. 2 Listiny rozšířoval rozsah soudní kontroly rozhodnutí orgánů veřejné správy i dalšími derogačními plenárními nálezy, jimiž rušil konkrétní zákonné vyluky soudního přezkumu v různých oblastech – srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 9/2000 ze dne 17. 1. 2001 (N 8/21 SbNU 55; 52/2001 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 11/2000 ze dne 12. 7. 2001 (N 113/23 SbNU 105; 322/2001 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 12/07 ze dne 20. 5. 2008 (N 90/49 SbNU 247; 355/2008 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 32/08 ze dne 29. 9. 2010 (N 204/58 SbNU 809; 341/2010 Sb.) či sp. zn. Pl. ÚS 26/07 ze dne 9. 12. 2008 (N 218/51 SbNU 709; 47/2009 Sb.).

2. K rozsahu žalobní legitimace ve správním soudnictví

18. K omezení rozsahu soudního přezkumu ve věci stěžovatelek mělo dle jejich ústavních stížností dojít zejména tím, že jejich žalobní legitimace byla soudem odvozena z § 65 odst. 2 soudního řádu správního, nikoli z jeho § 65 odst. 1. Tím je vlastně obecné soudy označily jako subjekty,

jejichž veřejná subjektivní práva nebyla přímo dotčena. Soudní řád správní totiž ve svém § 65 rozlišuje dva druhy žalobních legitimací. V § 65 odst. 1 uvádí: „Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen přímo nebo v důsledku porušení svých práv v předcházejícím řízení úkonem správního orgánu, jímž se zakládají, mění, ruší nebo závazně určují jeho práva nebo povinnosti, (dále jen „rozhodnutí“), může se žalobou domáhat zrušení takového rozhodnutí, popřípadě vyslovení jeho nicotnosti, nestanoví-li tento nebo zvláštní zákon jinak.“ V odstavci 2 téhož § 65 pak vymezuje další typ žalobní legitimace: „Žalobu proti rozhodnutí správního orgánu může podat i účastník řízení před správním orgánem, který není k žalobě oprávněn podle odstavce 1, tvrdí-li, že postupem správního orgánu byl zkrácen na právech, která jemu přísluší, takovým způsobem, že to mohlo mít za následek nezákonné rozhodnutí.“

19. Podle komentářové literatury (srov. např. Potěšil, L. v Potěšil, L., Šimíček, V. a kol. Soudní řád správní. Komentář. Praha : Leges, 2014, s. 557) spočívá rozdíl mezi žalobní legitimací podle odstavců 1 a 2 § 65 soudního řádu správního v tom, že podle prvního odstavce může žalovat ten, jehož právní sféry se napadené rozhodnutí týká, zatímco podle druhého odstavce je oprávněn podat žalobu ten, kdo ve své právní sféře není rozhodnutím dotčen, ovšem v řízení, jež vyústilo ve vydání napadeného rozhodnutí, uplatňoval určitý zájem. Odstavec 2 tedy rozšiřuje žalobní legitimaci i na účastníky řízení před správním orgánem, kteří nemohou podat žalobu podle odstavce 1, neboť předmět správního řízení nezasáhl do jejich právní sféry. Žalobní legitimace je v takovém případě dána tvrzením, že postupem správního orgánu byli zkráceni na svých právech takovým způsobem, že to mohlo mít za následek nezákonné rozhodnutí. Je tedy zřejmé, že omezená žalobní legitimace svědčí takovému subjektu, jehož právní sféra napadeným rozhodnutím nemohla být dotčena. O této omezené žalobní legitimaci tedy nelze vůbec uvažovat u žalobců, jímž napadené správní rozhodnutí zasáhlo do veřejných subjektivních práv, a tím spíše, pokud zasáhlo dokonce do jejich základních práv a svobod.

3. Ke stanovování cen léčiv a podmínek jejich úhrady ze všeobecného zdravotního pojištění v judikatuře Ústavního soudu

20. Ústavní soud se problematikou právní úpravy stanovování cen léčiv opakovaně zabýval. Současná česká právní úprava správního rozhodování o žádostech o stanovení výše a podmínek úhrady podle § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona o veřejném zdravotním pojištění je přímým důsledkem nálezů ze dne 16. 1. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 36/05 (N 8/44 SbNU 83; 57/2007 Sb.), kterým Ústavní soud zrušil jako protiústavní předchozí znění § 15 odst. 5 a 10 téhož zákona. Znění zákona o veřejném zdravotním pojištění až do derogačního zásahu Ústavního soudu vycházelo z toho, že stanovení

výše úhrady z prostředků veřejného zdravotního pojištění se děje vyhláškou Ministerstva zdravotnictví (§ 15 odst. 5 a 10 zákona ve znění do 31. 12. 2007). Ústavní soud to vyhodnotil tak, že takováto vyhláška „není obecnou normou, nýbrž souborem individuálních rozhodnutí, a bylo by proto namísto uplatnit režim předvídaný v čl. 36 odst. 1, eventuálně i odst. 2 Listiny“ (bod 37 nálezu). Jak Ústavní soud dále uvedl, „stanovení konkrétní výše úhrady má zásadní význam pro poptávku po tom kterém léčivu, a to dle zásady, že poptávka je tím větší, čím je vyšší podíl úhrady z veřejného zdravotního pojištění. Toto rozhodnutí ministerstva o konkrétní výši úhrady toho kterého léčiva, resp. v našem případě to, v jaké podobě připraví a publikuje předmětnou vyhlášku, se tak odráží i na hospodářském výsledku a prospěchu příslušného výrobce či distributora. Vytvářením nerovných podmínek pro podnikatele svým způsobem deformuje jejich svobodnou soutěž na trhu humánních léčiv. Podmínky pro podnikání ovšem musí být pro všechny jeho účastníky shodné, a to i pokud jde o jeho omezení daná zákonem. Všichni výrobci a distributoři léčivých přípravků mohou na vnitrostátním trhu podnikat jen za splnění zákonem stanovených podmínek, které však musí být pro všechny stejné. Pokud se zařazením určitého přípravku na seznam léčiv hrazených z prostředků veřejného zdravotního pojištění jeho výrobce či distributor dostává proti jiným výrobcům či distributorům do výhody, musí se o to důsledněji dbát na to, aby tuto nerovnost vyvažovala možnost kontroly transparentnosti vytváření těchto podmínek, a to v každém individuálním případě.“ (bod 38 nálezu).

21. Ústavní soud vzal v citovaném nálezu v úvahu též judikaturu Soudního dvora EU, přičemž vycházel z toho, že znění čl. 6 odst. 2 směrnice 89/105/EHS a na něj navazující judikatura Soudního dvora vyžadují, aby všechna podstatná rozhodnutí v této oblasti byla činěna formou individuálních správních rozhodnutí; jinými slovy se má žadatelé dostat rozhodnutí, jehož zdůvodnění je založeno na objektivních a ověřitelných kritériích. To, jak Soudní dvůr vykládá principy odpovídající základním právům a svobodám, nemůže zůstat bez odezvy při výkladu vnitrostátního práva a jeho souladu s ústavně zaručenými právy. Jestliže tedy Soudní dvůr dovodil, že „rozhodováním o zařazení léčivých přípravků do seznamu léčiv hrazených z prostředků veřejného zdravotního pojištění dochází k zásahu do práv jejich výrobců a distributorů, a proto je třeba důsledně dbát na dodržování principů fair procesu, pak musí Ústavní soud k této argumentaci při výkladu čl. 36 odst. 1, resp. 2 Listiny přihlídnout“. Tehdejší § 15 odst. 10 zákona o veřejném zdravotním pojištění těmto ústavněprávním požadavkům nevyhovoval, neboť žadatelé negarantoval, „aby rozhodnutí o jeho žádosti bylo založeno na objektivních a ověřitelných kritériích, aby bylo soudně přezkoumatelné a aby bylo vydáno bez zbytečných průtahů. O začlenění konkrétního léčiva do množiny léčiv ze zdravotního pojištění hrazených

plně a do množiny léčiv hrazených pouze částečně, jakož i o konkrétní výši úhrady však ministerstvo rozhoduje nikoliv ve správním řízení, ale v rámci normotvorného procesu“ (bod 41 nálezu). Tím, že zákon do konce roku 2007 delegoval toto rozhodování na ministerskou normotvorbu, zbavil žadatele dle Ústavního soudu soudní ochrany (bod 46 nálezu). Ve shodě se Soudním dvorem EU Ústavní soud zdůraznil, že „žadatel musí mít možnost využít opravného prostředku efektivně zajišťujícího ochranu jeho práv. Navíc administrativní opravný prostředek nepovažuje za dostatečný, měl by mít povahu soudního přezkumu“ (bod 47). Ústavní soud dále uvedl, že vhodnost konkrétní výše úhrady toho kterého léčiva by měla být zjišťována v průběhu správního řízení na základě poměrování nejrůznějších partikulárních zájmů, s možností uvážit všechny rozpory a připomínky. Rozhodnutí o tom kterém léčivu musí být odůvodněno, aby bylo zřejmé, proč jeho předpoklady pro zařazení do systému úhrad ze zdravotního pojištění jsou lepší než předpoklady léčiv jiných, a jak se rozhodující orgán s podstatnými argumenty vyrovnal (bod 48).

22. Zákonodárce na derogaci § 15 odst. 5 a 10 zákona o veřejném zdravotním pojištění reagoval přijetím zcela nového rozhodovacího režimu. Zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, byla do zákona o veřejném zdravotním pojištění doplněna s účinností od 1. 1. 2008 nová část šestá, obsahující podrobnou úpravu regulace cen a úhrad prostřednictvím individuálních správních řízení. Část šestá navazuje na § 15 odst. 5 větu první zákona o veřejném zdravotním pojištění, podle něhož se ze zdravotního pojištění hradí při poskytování ambulantní zdravotní péče léčivé přípravky a potraviny pro zvláštní lékařské účely, pokud pro ně Ústav rozhodl o výši úhrady (§ 39h). O stanovení výše a podmínek úhrady jednotlivých léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely ze zdravotního pojištění se rozhoduje na základě žádosti podle § 39f, kterou podle odstavce 2 tohoto ustanovení může podat a) držitel rozhodnutí o registraci léčivého přípravku, je-li léčivý přípravek registrován, a dovozce nebo tuzemský výrobce potraviny pro zvláštní lékařské účely; b) dovozce nebo tuzemský výrobce léčivého přípravku, je-li jím dovážený nebo vyráběný léčivý přípravek používán na území České republiky v rámci specifického léčebného programu, nebo jiný předkladatel specifického léčebného programu; c) zdravotní pojišťovna. Podle § 39g odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění jsou účastníky řízení o stanovení maximální ceny a řízení o stanovení výše a podmínek úhrady osoby, které podaly žádost; dále zdravotní pojišťovny, nejsou-li osobami, které podaly žádost; dále také držitel registrace, jde-li o registrovaný léčivý přípravek; a konečně dovozce nebo tuzemský výrobce, jde-li o neregistrovaný léčivý přípravek používaný ve schváleném specifickém léčebném programu, nebo o potravinu pro zvláštní lékařské účely. O výši a podmínkách úhrady rozhoduje Ústav správním

rozhodnutím podle § 39h zákona a o odvolání proti tomuto rozhodnutí rozhoduje Ministerstvo zdravotnictví.

23. Nejvyšší správní soud již za účinnosti výše popsaného nového (aktuálně účinného) znění zákona při rozhodování věci vedené pod sp. zn. 3 Ads 48/2010 dospěl k závěru, že i nová právní úprava ve znění zákona č. 261/2007 Sb. je protiústavní. Proto předložil Ústavnímu soudu návrh na zrušení celé části šesté zákona o veřejném zdravotním pojištění. V tomto návrhu argumentoval, že účastníky specifického správního řízení před Ústavem jsou jednak subjekty dodávající léčivé přípravky a potraviny pro zvláštní lékařské účely osobám zabývajícím se jejich distribucí nebo výdejem, jednak subjekty, jejichž úkolem je hradit část výsledné ceny léčivých přípravků či potravin pro zvláštní lékařské účely z veřejného zdravotního pojištění. Podle návrhu Nejvyššího správního soudu nelze ani u jedné z těchto skupin účastníků stanovením výše úhrady z veřejného zdravotního pojištění dovést přímé dotčení na jejich právech. Výsledné správní rozhodnutí je nástrojem cenové regulace, tj. svou povahou cenovým předpisem, který neupravuje právní vztahy mezi účastníky inter partes, nýbrž stanovuje výši úhrady z veřejného zdravotního pojištění, a to *erga omnes*. Nejvíce jsou pak rozhodnutím Ústavu dotčeni koneční spotřebitelé, tj. pacienti. Materiálně nahlíženo je předmětem správního řízení před Ústavem cenová regulace, účastníci řízení žádnými hmotnými právy nedisponují a výsledné správní rozhodnutí je abstraktní normativní akt. Jako formu přijetí právní normy nelze akceptovat správní řízení s možností podání odvolání, včetně přezkumu správními soudy. Podle tehdejšího návrhu Nejvyššího správního soudu tak napadená úprava zcela matoucím způsobem směšuje tvorbu práva s jeho aplikací a činí zcela nečitelným, zda zákonodárce zmocnil Ústav k vydávání individuálních aktů aplikace práva nebo k podzákoně normotvorbě ve smyslu čl. 79 odst. 3 Ústavy.

24. Ústavní soud návrh Nejvyššího správního soudu na zrušení části šesté odmítl jako zjevně neopodstatněný usnesením ze dne 30. 3. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 42/10 (v SbNU nepublikováno) s tím, „že současná úprava obsažená v části šesté zákona č. 48/1997 Sb., nazvaná Regulace cen a úhrad léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely, respektuje požadavky, které Ústavní soud stanovil v uvedeném nálezu (sp. zn. Pl. ÚS 36/05). Tato skutečnost činí návrh navrhovatele zjevně neopodstatněným. Vždyť právě skutečnost, že k navrhovateli doputovala kasační stížnost mající původ ve zmíněném správním řízení, prokazuje, že část šestá zákona č. 48/1997 Sb. respektuje požadované záruky fair procesu. Ve způsobu, jakým je v této části upraven postup tvorby cen, není nic protiústavního. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud v posuzované věci neshledal důvod, pro který by se měl od svých závěrů uvedených v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/05 odchýlit, v dalším jen odkazuje na jeho odůvodnění.“

4. Zahraníční komparace a evropský rozměr

25. Ústavní soud zjistil, že zákonodárce ve Spolkové republice Německo i v Rakousku řešil obdobné otázky týkající se způsobu stanovování cen léčiv hrazených z veřejného zdravotního pojištění a rozsahu soudního přezkumu jako zákonodárce český. V Německu je regulace cen a úhrad humanálních léčiv hrazených z veřejného zdravotního pojištění upravena v V. části sociálního zákoníku (Sozialgesetzbuch, V. Buch – dále jen „SGB V“). Co se týká výše úhrad, podle § 130b odst. 1 SGB V jedná Nejvyšší sdružení spolku zdravotních pojištěn (Spitzenverband Bund der Krankenkassen, dále jen „SBKK“) po dohodě se Spolkem soukromého zdravotního pojištění (Verband der privaten Krankenversicherung) na základě usnesení Společného spolkového výboru (Gemeinsamer Bundesausschuss, dále jen „GBA“) o zhodnocení přínosu výši náhrad za léčiva, která nebyla v souladu s § 35 SGB V zařazena do některé ze skupin pevných výši náhrad. Právo účasti na sjednávání dohody mají vždy zástupci zdravotní pojišťovny. Pokud ve lhůtě 6 měsíců od zveřejnění usnesení GBA nedojde k uzavření dohody, určí obsah dohody do 3 měsíců od zahájení rozhodčího řízení rozhodčí orgán, vytvořený společně SBKK a vrcholnými spolkovými organizacemi farmaceutických společností. Rozhodčí orgán se skládá z nezávislého předsedy, dvou nezávislých členů a dále vždy dvou zástupců SBKK a farmaceutických společností (§ 130b odst. 5 SGB V). Rozhodčí řízení se zahajuje buď na návrh, nebo *ex officio*, pokud ve lhůtě 6 měsíců od zveřejnění usnesení GBA není podán návrh na zahájení rozhodčího řízení. Rozhodčí nález má povahu smluvně tvořeného správního aktu a lze ho napadnout žalobou u sociálního soudu. Předmětem žaloby může být také usnesení o zhodnocení přínosu daného léčiva; žádná ze žalob však nemá odkladný účinek (§ 130b odst. 4, § 35 odst. 7 SGB V). Soudní přezkum je omezen na zodpovězení otázky, zda rozhodčí orgán zjistil všechny protichůdné zájmy smluvních stran a učinil všechna skutková zjištění nutná pro posouzení věci, dále zda jeho posouzení bylo provedeno ve spravedlivém a svévole prostém řízení, nikoliv jednostranně, jakož i zda se zaměřil na hmotněprávní ustanovení práva na poskytování plnění zakotveného v SGB V a zejména ustanovení § 130b SGB V.

26. V Rakousku jsou ceny a úhrady léčiv upraveny v obecném zákoně o sociálním zabezpečení (Allgemeines Sozialversicherungsgesetz, dále jen „ASVG“). Systém lze zjednodušeně popsat tak, že výrobci léčiv podávají žádost o zápis do seznamu – tzv. kodexu náhrad (Erstattungskodex, dále jen „EKO“). O žádosti rozhodne dle § 351d odst. 1 ASVG na základě doporučení Komise pro zhodnocení léčiv (Heilmittel-Evaluierung-Kommission), která má 20 členů, a to 10 zástupců sociálního zabezpečení, 3 nezávislé zástupce vědy, 2 zástupce Obchodní komory Rakouska, 2 zástupce Spolkové komory práce, 2 zástupce Rakouské lékařské komory a 1 zástupce Ra-

kouské lékárnické komory a Hlavního sdružení institucí sociálního zabezpečení (Hauptverband der österreichischen Sozialversicherungsträger, dále jen „HVB“). Dané léčivo je v rámci rozhodnutí o zápisu do EKO zařazeno do jedné ze tří kategorií v souladu s katalogizací Světové zdravotnické organizace. Proti rozhodnutí o odmítnutí či zamítnutí žádosti o zápis léčiva do EKO, o vyškrtnutí z EKO, o odmítnutí či zamítnutí žádosti o zvýšení ceny léčiva nebo ohledně nerozhodnutí o žádosti v zákonné lhůtě lze podat stížnost s odkladným účinkem ke Spolkovému správnímu soudu. Do 31. 12. 2013 bylo možné podat proti rozhodnutí HVB odvolání k Nezávislé komisi pro léčiva (Unabhängige Heilmittelkommission), kterou tvořil soudce Nejvyššího soudu nebo Vrchního zemského soudu a sedm přísedících a která i dle judikatury Ústavního soudního dvora (BVerfG) měla povahu soudu, resp. tribunálu ve smyslu čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (viz např. nález BVerfG č. VfSlg. 17.686/2005). Rakousko bylo nicméně kritizováno za absenci skutečného soudního orgánu v řízení o opravných prostředcích proti rozhodnutím o zápisu léčiva do EKO včetně rozhodnutí o výši náhrad jak ze strany farmaceutických společností, tak Evropské unie (viz dále rozsudek ze dne 27. 11. 2001 ve věci *Komise proti Rakousku*, věc C-424/99). Podle aktuální právní úpravy (nyní již zřejmě eurokonformní) může Spolkový správní soud napadené rozhodnutí sám změnit z důvodu jeho nezákonnosti (§ 351h odst. 5 ASVG ve spojení s § 28 odst. 2 zákona o soudním řízení správním – Verwaltungsgesetz, dále jen „VwGVG“) nebo jej v případě, že HVB disponoval správním uvážením, zrušit a vrátit HVB k novému rozhodnutí – tehdy je HVB vázán právním názorem vysloveným ve zrušujícím usnesení (§ 351h odst. 5 ASVG ve spojení s § 28 odst. 4 VwGVG).

27. Výše citovaná právní úprava na úrovni Evropské unie v podobě směrnice 89/105/EHS v preambuli zdůrazňuje, že členské státy přijaly opatření hospodářské povahy týkající se registrace léčivých přípravků za účelem kontroly nákladů zdravotnictví na tyto přípravky. Tato opatření zahrnují přímou a nepřímou kontrolu cen léčivých přípravků jako důsledek neexistence hospodářské soutěže na trhu s léčivými přípravky nebo její nedostatečnosti a omezení sortimentu přípravků, jež jsou hrazeny vnitrostátními systémy zdravotního pojištění. Směrnice zdůrazňuje, že hlavním cílem těchto opatření je podpora veřejného zdraví zajištěním dostupnosti dostatečného zásobování léčivými přípravky za přiměřené ceny. Současně by však účelem těchto opatření měla být také podpora rentability ve výrobě léčivých přípravků a povzbuzení výzkumu a vývoje nových léčivých přípravků, na čemž v zásadě závisí zachování vysoké úrovně veřejného zdraví v rámci Společenství (bod 7 preambule). Směrnice přistupuje k problematice regulace léčivých přípravků z pohledu Evropské unie jako celku (s ohledem na rok vydání hovoří ještě o Evropském hospodářském

společností). Protože rozdíly ve vnitrostátní regulaci mohou brzdit nebo narušovat obchod s léčivými přípravky uvnitř Unie, a tím přímo ovlivňovat fungování společného trhu, pokud jde o léčivé přípravky (bod 8 preambule), je třeba být při rozhodování ve věcech léčivých přípravků maximálně transparentní. Jako první krok k odstranění rozdílů ve vnitrostátní regulaci je naléhavě nutné stanovit řadu požadavků umožňujících všem zúčastněným osobám ověřit si, že vnitrostátní opatření nevytvářejí množstevní omezení dovozu nebo vývozu ani opatření s rovnocenným účinkem. Tyto požadavky se dotýkají politiky jednotlivých států v oblasti tvorby cen a zavádění systémů sociálního zabezpečení jen do té míry, v níž je to nutné k zajištění průhlednosti ve smyslu této směrnice (bod 10 preambule). Ustanovení čl. 1 odst. 1 směrnice ukládá členským státům povinnost zajistit, aby veškerá vnitrostátní právní nebo správní opatření ke kontrole cen humánních léčivých přípravků nebo k omezení sortimentu léčivých přípravků hrazených vnitrostátními systémy zdravotního pojištění byla v souladu s požadavky této směrnice. Ustanovení čl. 6 směrnice se použije, jestliže je léčivý přípravek hrazen systémem zdravotního pojištění, jen poté, co příslušné orgány rozhodnou o zápisu dotyčného léčivého přípravku do pozitivního seznamu léčivých přípravků hrazených vnitrostátním systémem zdravotního pojištění. Ustanovení čl. 6 stanoví některé podrobnosti řízení s tím souvisejícího, v odstavci 2 pak deklaruje, že každé rozhodnutí o zamítnutí zápisu léčivého přípravku do seznamu přípravků hrazených systémem zdravotního pojištění musí obsahovat odůvodnění na základě objektivních a ověřitelných kritérií, včetně, je-li to nezbytné, znaleckých posudků nebo doporučení, o která se rozhodnutí opírá. Kromě toho musí být žadatel informován o opravných prostředcích, kterých může podle platných předpisů využít, a o lhůtách pro jejich uplatnění.

28. Jak již bylo výše konstatováno, tak se problematika výkladu čl. 6 směrnice 89/105/EHS stala opakovaně předmětem judikatury Soudního dvora Evropské unie. V rozsudku ve věci *Komise proti Rakousku* (rozsudek ze dne 27. 11. 2001, věc C-424/99, Recueil, s. I-9285, bod 30) Soudní dvůr EU konstatoval, že odvolání k nezávislým odborníkům nelze stavět na rovně opravným prostředkům uvedeným ve směrnici 89/105/EHS. Přesněji řečeno, podle čl. 6 odst. 2 směrnice „každé rozhodnutí o zamítnutí zápisu léčivého přípravku do seznamu přípravků hrazených systémem zdravotního pojištění musí obsahovat odůvodnění na základě objektivních a ověřitelných kritérií, včetně, je-li to nezbytné, znaleckých posudků nebo doporučení, o která se rozhodnutí opírá. Kromě toho musí být žadatel informován o opravných prostředcích, kterých může podle platných předpisů využít, a o lhůtách pro jejich uplatnění.“ Z toho nezbytně vyplývá, že dotčený žadatel musí mít možnost využít opravné prostředky zajišťující efektivní právní ochranu (bod 42). V bodě 43 citovaného rozsudku soud zdůraznil, že

„opravné prostředky“ ve smyslu čl. 6 odst. 2 směrnice se nesmí omezovat na přezkum rozhodnutí před správními orgány, nýbrž se musí jednat o opravné prostředky vedoucí k přezkumu „skutečnými soudními orgány“ (echte Rechtsprechungsorganen, genuine judicial bodies). V dané věci Soudní dvůr EU též připomněl, že požadavek soudního přezkumu odráží obecný princip unijního práva pramenící z ústavních tradic společných členským státním a zakotvených v čl. 6 a 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (bod 45 rozsudku). Ve vazbě na výše uvedeně shledal porušení povinností dle čl. 6 odst. 2 směrnice Rakouskem.

29. I podle navazující judikatury Soudního dvora Evropské unie je cílem směrnice 89/105/EHS vyplývajícím z jejího čl. 1, aby byla veškerá vnitrostátní opatření ke kontrole cen humánních léčivých přípravků nebo k omezení sortimentu léčivých přípravků hrazených vnitrostátními systémy zdravotního pojištění v souladu s požadavky této směrnice (srov. též rozsudek ze dne 12. 6. 2003, C-229/00, *Komise proti Finsku*). Ve věci *G. Pohl-Boskamp GmbH & Co. KG proti Gemeinsamer Bundesausschuss* (rozsudek ze dne 26. 10. 2006, věc C-317/05) dospěl Soudní dvůr k závěru, že ustanovení čl. 6 odst. 2 směrnice 89/105/EHS má přímý účinek (viz bod 42 rozsudku). V návaznosti na tento závěr uvedl, že čl. 6 bod 2 směrnice 89/105/EHS přiznává výrobcům léčivých přípravků, kteří jsou dotčeni rozhodnutím, jehož účinkem je umožnit hrazení některých léčivých přípravků obsahujících účinné látky, které jsou v něm uvedeny, právo na odůvodněné rozhodnutí obsahující poučení o opravných prostředcích, přestože právní úprava členského státu nestanoví odpovídající řízení ani opravné prostředky (bod 44 rozsudku). Dle rozsudku ze dne 13. března 2007, *Unibet*, C-432/05, bod 42, je věcí státu stanovit systém procesních prostředků a řízení, které umožní zajistit dodržování práva na účinnou soudní ochranu, avšak právo Evropské unie vyžaduje, aby vnitrostátní právní předpisy nezasahovaly do tohoto práva (princip efektivity evropského práva).

B) Aplikace obecných východisek na projednávaný případ

30. Ve vztahu k právu Evropské unie, jehož nesprávného výkladu se stěžovatelky dovolávají, platí, že Ústavní soud není v zásadě povolán k přezkumu výkladu unijních právních předpisů. Je však oprávněn (a povinen) zasáhnout, pokud by porušení unijních právních předpisů (např. v důsledku svévole či v důsledku interpretace, která je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti) mělo za následek též porušení základních práv chráněných Listinou [viz např. nález ze dne 14. 3. 2002 sp. zn. III. ÚS 346/01 (N 30/25 SbNU 237)]. Stěžovatelky zmiňovaly i námitku, že Nejvyšší správní soud měl v jejich věci zvažovat položení předběžné otázky k Soudnímu dvoru Evropské unie. Předběžnou otázkou je namísto položit tehdy, pokud nastane některá ze situací, které byly popsány již v rozsudku Soudního

dvora Evropské unie ze dne 6. 10. 1982 ve věci C-283/81 *Srl CILFIT a Lanificio di Gavardo SpA proti Ministero della sanità*, v němž jmenovaný soud uvedl k výkladu tehdejšího čl. 177 Smlouvy o EHS, jemuž dnes odpovídá čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie, následující: „Článek 177 třetí pododstavec Smlouvy musí být vykládán v tom smyslu, že soud, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je povinen, vyvstane-li před ním otázka týkající se výkladu práva Společenství, splnit svou povinnost předložit věc Soudnímu dvoru, ledaže by shledal, že otázka, která vyvstala, není relevantní nebo že dotčené ustanovení práva Společenství bylo již předmětem výkladu Soudního dvora anebo že jediné správné použití práva Společenství je tak zřejmé, že nezůstává prostor pro jakoukoliv rozumnou pochybnost; existence takové možnosti musí být posouzena v závislosti na zvláštních rysech práva Společenství, zvláštních obtížích vznikajících při jeho výkladu a nebezpečí rozdílné judikatury v rámci Společenství.“ O žádnou z těchto situací však v nyní posuzovaném případě s ohledem na výše uvedené zjevně nešlo, neboť dopad unijního práva na posuzovaný případ nevyvolával pochybnosti, které by bylo třeba odstraňovat cestou položení předběžné otázky, a to zejména s přihlédnutím k judikatuře Soudního dvora Evropské unie citované jak ve výše uvedeném usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu č. j. 4 Ads 35/2013-63, tak i v tomto nálezu. Je tedy zřejmé, že tato právní otázka byla již Soudním dvorem Evropské unie vyjasněna (šlo tedy o tzv. *acte éclairé*) a obecné soudy na základě této judikatury mohly soudní řád správní i zákon o veřejném zdravotním pojištění v souladu s touto judikaturou vyložit. Z výše uvedeného je též zřejmé, že eurokonformní výklad rozsahu žalobní legitimace stěžovatelek je rovněž výkladem ústavně konformním a souladným s ochranou základních práv chráněných Listinou, konkrétně s čl. 36 odst. 2 Listiny ve vazbě na její čl. 26, jak bude upřesněno níže. Nejvyšší správní soud tedy v posuzované věci nebyl povinen položit předběžnou otázku k Soudnímu dvoru EU, avšak z pohledu unijního práva neprovedl eurokonformní výklad výše citovaných ustanovení českého podústavního práva, jak ostatně judikoval již i rozšířený senát Nejvyššího správního soudu v citovaném usnesení č. j. 4 Ads 35/2013-63.

31. Ústavní soud se v nyní posuzované věci i v ostatním ztotožňuje se závěry rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu vyslovenými v citovaném usnesení č. j. 4 Ads 35/2013-63, zejména se závěrem, že z výkladu zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění jeho novely provedené zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, nelze v žádném případě vyčíst, že by se vztahoval výhradně jen na právní vztahy pojištěnců ve vztahu k pojišťovnám, tedy na povinnosti pojištěnců odvádět pojistné a jejich tomu odpovídající práva na úhradu zdravotní péče. Takové restriktivní pojetí neodpovídá dokonce ani gramatickému výkladu § 1 odst. 1 zá-

kona o veřejném zdravotním pojištění, který vymezuje tři oblasti působnosti zákona, a sice a) veřejné zdravotní pojištění; b) rozsah a podmínky, za nichž je poskytována zdravotní péče, resp. jsou hrazeny zdravotní služby (ve znění účinném od 1. 4. 2012); c) způsob stanovení cen a úhrad léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely hrazených ze zdravotního pojištění. Rozhodování o výši a podmínkách úhrady léčivých přípravků ze zdravotního pojištění je třeba již jen s ohledem na § 1 odst. 1 písm. c) zákona o veřejném zdravotním pojištění vnímat jako plnohodnotnou a pojmově samostatnou součást právní úpravy zákona o veřejném zdravotním pojištění. Předmětem správních řízení tohoto druhu tedy není úhrada zdravotní péče jakožto plnění z pojistného vztahu mezi pojišťovnou a pojištěnci, nýbrž stanovení úhrad léčivých přípravků ze zdravotního pojištění jako samostatný okruh právních vztahů ve smyslu § 1 odst. 1 písm. c) zákona o veřejném zdravotním pojištění.

32. Osobami, které jsou přímo zasaženy ve svých právech rozhodnutím o výši úhrad léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely hrazených ze zdravotního pojištění, jsou proto též účastníci řízení podle § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona o veřejném zdravotním pojištění (tedy v posuzovaném případě obě stěžovatelky).

33. Pro opačný výklad, který je restriktivní a především rozporný se samotným textem zákona, neexistuje žádná interpretační opora. Takovýto restriktivní výklad by ostatně byl v rozporu s účely samotné úpravy rozhodování o výši úhrad léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely hrazených ze zdravotního pojištění. Účelem příslušné úpravy podle práva EU je posílit transparentnost rozhodovacích procesů, zabránit negativním dopadům netransparentních, svévolných nebo diskriminačních rozhodnutí na společný evropský trh s léčivými přípravky.

34. Ve výše citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/05 Ústavní soud zdůraznil, že rozhodování o zařazení léčivých přípravků do seznamu léčiv hrazených z prostředků veřejného zdravotního pojištění zasahuje do práv jejich výrobců a distributorů, což se musí promítnout též do výkladu čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod. Rozhodnutí správního orgánu musí být založeno na objektivních a ověřitelných kritériích, aby bylo soudně přezkoumatelné a aby bylo vydáno bez zbytečných průtahů (bod 41 nálezu).

35. Omezení přístupu k soudu v případech, v nichž Listina základních práv a svobod zaručuje soudní přezkum rozhodnutí orgánu veřejné správy, neboť se jedná o rozhodnutí týkající se základních práv a svobod podle Listiny (čl. 36 odst. 2), se Ústavní soud opakovaně zabýval a dospěl častokrát k závěru, že bez procesních garancí uplatňování práv by jakákoliv ochrana základních práv a svobod byla iluzorní. Ve své judikatuře Ústavní soud zdůrazňuje, že ústavně konformní výklad právních norem o rozsahu přístupu k soudu by měl být prováděn ve prospěch přístupu k soudu a plného

soudního přezkumu, tím spíše, jsou-li ve hře ústavně garantovaná práva a svobody. Účelem správního soudnictví je ochrana veřejných subjektivních práv i ochrana základních práv, do nichž může být zasaženo rozhodnutími orgánů veřejné správy. Mimo rámec plného soudního přezkumu se pak nesmí dostat správní rozhodnutí, jímž je zasaženo do základních práv a svobod.

36. V posuzovaném případě stěžovatelky jako všichni adresáti rozhodnutí vydaných podle § 39f odst. 2 písm. a) zákona o veřejném zdravotním pojištění realizují své ekonomické (podnikatelské) zájmy, pro jejichž naplnění je důležité, zda, v jaké výši a za jakých podmínek bude prováděna jejich úhrada z všeobecného zdravotního pojištění, realizují tedy své právo na podnikání chráněné čl. 26 Listiny. Zásadní pro ně je i to, zda se jim z procesní stránky, ale i ve věcném posouzení dostává stejného zacházení jako ostatním výrobcům léčiv. Při popsáném rozhodování je proto ve hře právo těchto adresátů rozhodnutí na podnikání a na rovné zacházení ze strany příslušných státních orgánů (vyplývající z čl. 1 Listiny), tedy Ústavu a vedlejšího účastníka, a vyloučení jejich rozhodování z úplného soudního přezkumu zaručeného v řízení o žalobě podle § 65 odst. 1 soudního řádu správního by proto bylo v rozporu s čl. 36 odst. 2 Listiny.

IV. Závěr

37. V případech, v nichž Listina základních práv a svobod zaručuje soudní přezkum rozhodnutí orgánu veřejné správy, neboť se jedná o rozhodnutí týkající se základních práv a svobod podle Listiny (čl. 36 odst. 2), jsou obecné soudy povinny poskytnout plný soudní přezkum bez omezení. V soudním řízení správním tedy v takových případech nelze o správní žalobě rozhodovat v režimu dle § 65 odst. 2 soudního řádu správního. Rozhodování o stanovení výše a podmínek úhrady léčivých přípravků ze zdravotního pojištění podle § 39f odst. 2 písm. a) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se ve vztahu k držitelům registrace těchto léčivých přípravků a účastníkům správního řízení podle § 39g odst. 1 téhož zákona týká jejich základních práv a svobod podle Listiny (a to práva na podnikání zaručeného čl. 26 Listiny a případně též práva na rovné zacházení, vyplývajícího z čl. 1 Listiny), a proto musí podléhat plnému soudnímu přezkumu před obecnými soudy. O správní žalobě v této věci proto nelze rozhodovat v režimu dle § 65 odst. 2 soudního řádu správního.

38. Na základě výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že napadené rozhodnutí Nejvyššího správního soudu je v rozporu s čl. 36 odst. 2 Listiny.

39. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadené rozhodnutí zrušil.

Č. 43

K přípustnosti rekognice provedené jako neodkladný a neopakovatelný úkon coby rozhodujícího důkazu o vině

I. V řízení před soudem mohou být jako důkaz použity zásadně jen takové výpovědi svědků či dalších osob, včetně rekognic, jejichž provedení měla obhajoba možnost být přítomna a aktivně účastna. Pouze ve výjimečných případech lze přistoupit k použití takového důkazu (výpovědi svědka) provedeného jako neodkladný a neopakovatelný úkon podle § 158a trestního řádu, jehož se obhajoba nemohla účastnit. Zvláště v případech, kdy takový důkaz má být rozhodujícím či dokonce jediným důkazem o vině obžalovaného, je naprosto nezbytné, aby se orgány činné v trestním řízení nespolehaly automaticky na možnost použití důkazu v režimu § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu (čtení protokolu o výpovědi svědka), ale vyvinuly aktivní úsilí k opakovanému provedení dotčeného úkonu, jehož by se již obhajoba mohla účastnit, a to nejlépe v řízení před soudem. Teprve pokud toto úsilí bylo marné či onen úkon nelze opakovat z povahy věci, je možné připustit odsouzení obžalovaného založené rozhodující či plnou měrou na důkazu (výpovědi svědka či jiných osob), jehož se obhajoba nemohla účastnit, a to pouze za splnění dalších přísných kumulativních podmínek (řízení jako celek lze považovat za spravedlivé a existují skutečnosti dostatečně vyvažující nevýhody spojené s připuštěním takového důkazu, včetně možnosti řádného a spravedlivého posouzení jeho věrohodnosti a spolehlivosti). Aplikace § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu nesmí sloužit k obcházení práv obhajoby. V opačném případě dochází k porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Z hlediska zachování práva stěžovatele na spravedlivý proces je rozhodující, zda je soudní řízení, resp. trestní řízení, jedná-li se o trestní věc, spravedlivé jako celek, nikoliv v jednotlivosti úkonů. Proto i v případech s přeshraničním rozměrem, kdy se v trestním řízení využívají úkony provedené na základě právní pomoci orgány jiného státu, je při přezkumu Ústavního soudu klíčové nikoliv to, podle právního řádu jakého státu byly prováděny jednotlivé úkony trestního řízení a zda při nich tento byl beze zbytku dodržen; nýbrž to, zda předmětné trestní řízení ve svém celku splňovalo všechny ústavní požadavky spravedlivého procesu, zejména požadavek na náležité respektování a naplňování ústavně zaručených práv obviněného.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 23. února 2015 sp. zn. I. ÚS 2852/14 ve věci ústavní stížnosti V. V. V., zastoupeného Mgr. Markem Sedlákem, advokátem, se sídlem Příkop 8, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2014 č. j. 3 Tdo 467/2014-35, usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 30. 4. 2013 č. j. 2 To 39/2013-1092 a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 18. 1. 2013 č. j. 52 T 4/2012-956 vydaným ve stěžovatelově trestní věci, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Krajského státního zastupitelství v Brně jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2014 č. j. 3 Tdo 467/2014-35 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2014 č. j. 3 Tdo 467/2014-35 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů, která byla vydána v trestním řízení vedeném proti němu. Napadeným rozsudkem Krajského soudu v Brně byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání zvláště závažného zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. c), odst. 3 písm. c), odst. 4 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“) ve formě spolupachatelství a za to, spolu se sbíhající trestnou činností, z níž byl uznán vinným dřívějším rozsudkem Okresního soudu ve Znojmě, odsouzen k souhrnnému trestu odnětí svobody v délce 11,5 roku, pro jehož výkon byl zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou. Dále mu byl uložen trest vyhoštění z území České republiky na dobu neurčitou a trest propadnutí věci. Napadeným usnesením, výrokem III, Vrchního soudu v Olomouci bylo stěžovatelovo odvolání zamítnuto

jako nedůvodné; jeho dovolání pak napadeným usnesením Nejvyššího soudu bylo shledáno zjevně neopodstatněné. V rámci podaných opravných prostředků stěžovatel brojil mimo jiné proti závěru soudů o jeho vině, který byl založen na svědeckých výpovědích učiněných v přípravném řízení po zahájení trestního stíhání a v hlavním líčení jen čtených a na výsledcích rekognice, která byla provedena ještě před zahájením trestního stíhání a nesplňovala požadavky § 104b zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. K tomu obecné soudy zdůraznily, že k výsledkům svědků došlo až po zahájení trestního stíhání a obhájci stěžovatele bylo umožněno se jich účastnit, byť tohoto svého práva nevyužil. V hlavním líčení pak tyto svědecké výpovědi coby výpovědi osob trvale žijících v zahraničí byly čteny v souladu s podmínkami stanovenými trestním řádem. Rovněž procesní podmínky pro provedení rekognic byly dodrženy, neboť tyto byly provedeny ještě před zahájením trestního stíhání orgány Rakouské republiky a podle rakouské právní úpravy. Byly přitom provedeny jako neodkladné a neopakovatelné úkony a protokoly o nich byly následně čteny v hlavním líčení v souladu s podmínkami stanovenými trestním řádem.

2. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že byl jako pachatel trestné činnosti ztotožněn výlučně na základě rekognic provedených před zahájením trestního stíhání v rozporu s trestním řádem, aniž pak měl navíc možnost vyslechnout svědky k těmto rekognicím po zahájení trestního stíhání. Tím došlo ze strany obecných soudů k porušení čl. 90 Ústavy a čl. 7, 10, 32 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“). Konkrétně stěžovatel poukazuje na to, že rekognice byly rakouskými justičními orgány v rámci přeshraniční právní pomoci provedeny podle českého právního řádu, jak o to české orgány činné v trestním řízení požádaly, ovšem v rozporu s § 158a trestního řádu jim nebyl přítomen soudce coby garant spravedlivého procesu z pohledu budoucího obviněného, který při provádění tohoto úkonu z povahy věci nemá zajištěnu obhajobu. Přitom podle mezinárodních smluv o vzájemné pomoci v trestních věcech přítomnosti soudce při rekognicích nic nebránilo. Naopak pokud obecné soudy poukazovaly na možnost svědků přibrat k rekognicím důvěrníka dle rakouské právní úpravy, pak je třeba zdůraznit, že ani případná přítomnost takové osoby u rekognicí nemůže nahradit přítomnost soudce jako garanta spravedlivého procesu. Podle stěžovatele jsou tak tyto rekognice neplatné a jako důkazy neúčinné. Nadto stěžovatel zmiňuje ještě další porušení českého právního řádu při provádění rekognicí a s nimi souvisejících výsledků (konkrétně § 160 odst. 4 a § 104b odst. 1 a 2 trestního řádu).

3. Dále stěžovatel uvádí, že výsledky svědků byly po zahájení trestního stíhání v průběhu přípravného řízení v Rakousku znovu opakovány.

Stěžovatelův obhájce se jich však neúčastnil, neboť si předem ověřil, že v rámci těchto výsledků nebudou prováděny i opakované rekognice, protože legitimně očekával, že rekognice jako jediný důkaz o stěžovatelově vině budou poté znovu a procesně správným způsobem provedeny u hlavního líčení. Při něm se také stěžovatel výsledků svědků a své konfrontace s nimi domáhal, nicméně krajský soud poté, co svědci odmítli účast u hlavního líčení, přistoupil ke čtení jejich výpovědí provedených po zahájení trestního stíhání, jakož i protokolů o rekognicích provedených před tím, aniž by však pro takový postup byly splněny zákonné podmínky podle § 211 trestního řádu. Tento nezákonný postup krajského soudu výrazně poškodil možnost stěžovatelovy účinné obhajoby. Stěžovatel zdůrazňuje, že rekognice a výsledky svědků mohly být u hlavního líčení provedeny kupříkladu prostřednictvím videokonferenčního zařízení, pokud se svědci odmítli dostavit osobně, této možnosti ovšem krajský soud bez vysvětlení nevyužil. Dále stěžovatel v reakci na závěr krajského soudu, že v dané věci dostačovalo, pokud důkazy provedené mimo Českou republiku byly provedeny v souladu s rakouským právním řádem, podotýká, že rakouské orgány zde naopak postupovaly dle českého právního řádu (o což je požádaly české dožadující orgány a proti čemuž nic nenamítly), ovšem nedodržely jeho ustanovení o rekognicích jako neodkladných a neopakovatelných úkonech.

4. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili též účastníci a vedlejší účastníci řízení. Nejvyšší soud odkázal vzhledem k podobnosti dovolacích a ústavních námitek stěžovatele na odůvodnění svého usnesení napadeného ústavní stížností. Dále pak se zřetelem k obsahu ústavní stížnosti uvedl, že stěžejní stěžovatelova dovolací námitka, související s rekognicemi, nespadala pod stěžovatelem označený dovolací důvod dle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, neboť ten nedopadá na námitky procesního charakteru; nicméně i přesto Nejvyšší soud v dovolacím řízení žádné porušení procesních předpisů neshledal. Nejvyšší soud závěrem zdůraznil, že ani nalézací, ani odvolací soud podle něj ve stěžovatelově věci nepostupovaly v rozporu s právními předpisy a nedopustily se žádných pochybení majících vliv na právní posouzení věci. Nedošlo tak ani k porušení ústavních předpisů České republiky, a tedy zásahu do ústavně zaručených práv stěžovatele.

5. Vrchní soud ke stěžovatelovým námitkám zdůraznil, že všechny namítané úkony byly provedeny v souladu s rakouským právním řádem, a tak byly účinnými důkazy v českém trestním řízení (dle § 428 trestního řádu). S ohledem na provedení úkonů před rakouskými policejními orgány byl přitom vyloučen striktně upravený postup dle § 158a trestního řádu, neboť účast soudce coby prvek dohledu *sui generis* nad procesním postupem rakouského policejního orgánu není z principu možný. To však neznamená,

že podmínka postupu dle § 158a trestního řádu, nezbytná pro čtení protokolů o výpovědích svědků dle trestního řádu, nebyla splněna. Naopak podmínky výsledku prostřednictvím videotelefonu v dané věci nebyly splněny (dle § 445 odst. 1 trestního řádu je takový postup vázán na skutečnost, že svědka nelze k výslechu do České republiky předvolat). Závěrem vrchní soud zdůraznil možnost obhajoby účastnit se výslechů svědků v rámci přípravného řízení, přičemž nevyužití této možnosti nelze zdůvodnit mylnými předpoklady o postupu orgánů činných v trestním řízení.

6. Krajský soud ve svém vyjádření konstatoval, že v ústavní stížnosti stěžovatel toliko opakuje námitky a argumentaci uplatněné v předchozím řízení, s nimiž se již vypořádaly obecné soudy všech stupňů (tj. krajský soud, vrchní soud i Nejvyšší soud), na jejichž odůvodnění tak krajský soud odkázal.

7. Nejvyšší státní zastupitelství (dále jen „NSZ“) ve svém vyjádření zdůraznilo, že se plně ztotožňuje s napadeným usnesením Nejvyššího soudu a že překládaná ústavní stížnost toliko opakuje námitky vznesené již dříve, s nimiž se ovšem obecné soudy dostatečně vypořádaly, a chybí v ní bližší ústavněprávní argumentace. V reakci na stěžovatelovu argumentaci o nezákonnosti provedených rekognicí NSZ akcentovalo, že mezinárodní justiční spolupráce je založena na zásadě respektu ke svrchovanosti cizího státu, takže dožadující stát nemá efektivní možnost ovlivnit, aby konkrétní úkon byl dožádaným státem proveden v souladu s právní úpravou státu dožadujícího. Proto též platí, že pro použití úkonu provedeného dožádaným státem i v řízení před českým soudem postačuje, pokud byl proveden v souladu s procesní úpravou dožádaného státu, přičemž zásadně, nevystavě-li relevantní pochybnost o souladu postupu dožádaného státu s jeho příslušnou právní úpravou, nejsou dány podmínky pro přezkum tohoto postupu [viz i rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 59/04 ze dne 29. 4. 2004 (Ú 26/33 SbNU 479)]. V projednávané věci tak podle NSZ rakouské orgány nevyhověly požadavku českých orgánů na provedení dožádaných úkonů dle české právní úpravy, a naopak je provedly dle rakouské právní úpravy, což je ovšem zcela souladné s relevantním ustanovením § 428 trestního řádu, a taktó získané důkazy tudíž bylo možné použít v řízení před českými obecnými soudy. NSZ rovněž doplnilo, že v řízení nevystavěla žádná konkrétní pochybnost o postupu rakouských orgánů v souladu s rakouskými procesními předpisy, ba dokonce takovou pochybnost konkrétně nevznáší ani sám stěžovatel; přesto se však možnou vadou v postupu rakouských orgánů k námitce stěžovatele zabýval odvolací soud, který však této námitce nepřisvědčil. Konečně pak NSZ k námitce nezákonného čtení protokolů o provedení rekognice v řízení před soudy poukázalo na specialitu ustanovení § 428 trestního řádu ve vztahu k obecnějšímu ustanovení § 211 odst. 2 trestního řádu, pročež nemůže obstát tvrzení stěžovatele, že i v případě

důkazů opatřených jako neodkladných a neopakovatelných úkonů a v režimu § 428 trestního řádu je vždy třeba dodržet požadavek na přítomnost soudce dle § 158a trestního řádu, aby takovýto důkaz mohl být proveden v hlavním líčení.

8. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci svého oprávnění vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužilo.

9. Krajské státní zastupitelství v Brně (dále též jen „KSZ“) ve svém vyjádření v první řadě zdůraznilo, že státní zástupkyně KSZ nebylo cestou právní pomoci žádáno o provedení rekognice za účasti soudce v Rakouské republice podle § 158a trestního řádu, a to proto, že ze své praxe vědělo, že tamní právní řád neupravuje, a tak neumožňuje, účast soudce při provádění úkonů v přípravném řízení trestním, přičemž ani rakouské justiční orgány v tomto v praxi nepřipouští odchylku od svých právních předpisů. „Procesně bez významu“ pak KSZ uvedlo, že státní zástupkyně se provedení rekognicí účastnila, přičemž svědci, kteří měli poznat mezi jinými osobami osobu stěžovatele, reagovali na jeho fotografii okamžitě a bez jakýchkoli rozpaků; bylo zřejmé, že jeho osobu z minulosti dobře znají.

10. Na vyjádření účastníků a vedlejších účastníků posléze reagoval stěžovatel svou replikou. V ní zpochybnil, že by rekognice byly provedeny v souladu s rakouským právním řádem, a nesouhlasil s tvrzenou nemožností přítomnosti českého soudce při provádění úkonů v Rakousku. Podle něj naopak mezinárodní úprava vzájemné pomoci ve věcech trestních Rakouské republiky ukládá povinnost přítomnost českého soudce umožnit. Dále stěžovatel zdůraznil, že jeho zájem na provedení rekognic procesně správným způsobem s možností klást svědkům osobně otázky je zcela legitimní a souladný s právem na spravedlivý proces, přičemž ochranu základních lidských práv si zaslouží každý, nehledě na to, pro jak závažnou trestnou činnost je stíhán. Stěžovatel nepřisvědčil ani nemožnosti provedení výslechů svědků prostřednictvím videokonferenčního zařízení, jak ji interpretoval vrchní soud. Konečně pak akcentoval, že sice stěžovatelova obhajoba měla možnost se účastnit výslechu svědků v rámci přípravného řízení, nicméně účinné využití práva na obhajobu vyžaduje, aby též orgány činné v trestním řízení postupovaly procesně předvídatelným způsobem, což se v této věci nestalo.

II.

11. K posouzení ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí si Ústavní soud vyzádal též spis Krajského soudu v Brně sp. zn. 52 T 4/2012, z něhož zjistil následující relevantní skutečnosti.

12. Dne 30. 6. 2010 byly zahájeny úkony trestního řízení se stěžovatelem jako podezřelým. Dopisem ze dne 17. 1. 2011 Krajské státní zastupitelství v Brně požádalo rakouské orgány činné v trestním řízení o poskytnutí

právní pomoci – provedení rekognice prostřednictvím fotografií s označenými osobami. Rovněž bylo žádáno, aby před samotným provedením rekognice byli svědkové krátce vyslechnuti k relevantním skutečnostem (nákupu drog v České republice a jeho případným podrobnostem, včetně co nejdětajnějšího popisu osob, od nichž byly drogy nakupovány), a bylo zdůrazněno, že pro české orgány činné v trestním řízení bude mít provedení rekognice charakter neodkladného a neopakovatelného úkonu podle § 160 odst. 4 trestního řádu. Řádné procesní provedení rekognice, odpovídající požadavkům českého právního řádu, měla zajistit přítomnost státní zástupkyně KSZ a příslušníka Policie České republiky při rekognicích; k dopisu byl též připojen přehled relevantních českých právních předpisů, včetně ustanovení § 160 odst. 4 a § 104b trestního řádu. Rekognice byly provedeny ve dnech 31. 3., 1. 4. a 4. 4. 2011 a za českou stranu se jich účastnili státní zástupkyně KSZ a dva příslušníci Policie České republiky; všichni vyslychaní, kteří se se stěžovatelem dříve setkávali, jej v rámci rekognice jednoznačně identifikovali.

13. Usnesením ze dne 20. 5. 2011 došlo k zahájení trestního stíhání stěžovatele a další osoby jako obviněných. Následně dopisem ze dne 4. 8. 2011 KSZ znovu požádalo rakouské orgány o právní pomoc, a to konkrétně provedení výslechů označených svědků a rekognicí podle fotografií s nimi, tak aby obhájcí obviněných měli možnost účastnit se těchto úkonů a tyto byly procesně použitelnými v řízení před českým soudem. Výslechy svědků byly provedeny v lednu 2012, po předchozím vyzoomění obhájce stěžovatele, který se jich však neúčastnil; není zřejmé, že by při nich byly opakovány i rekognice.

14. V řízení před krajským soudem stěžovatel trval na výslechu svědků z přípravného řízení, jakož i na opakovaném provedení rekognicí a též provedení konfrontací se svědky. Krajský soud svědky předvolal, ti se však odmítli dostavit k hlavnímu líčení v Brně, přičemž čtyři z nich byli ochotni vypovídat u dožádaného rakouského justičního orgánu (č. l. 779 an.). Při hlavním líčení dne 30. 10. 2012 a dne 18. 1. 2013 bylo přistoupeno ke čtení protokolů o výpovědích svědků z přípravného řízení i protokolů o rekognicích dle § 211 odst. 2 písm. a), resp. písm. b) trestního řádu.

15. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 18. 1. 2013 č. j. 52 T 4/2012-956 byl stěžovatel uznán vinným zvláště závažným zločinem nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. c), odst. 3 písm. c), odst. 4 písm. b) trestního zákoníku, spáchaným ve formě spolupachatelství, a za to odsouzen k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 11,5 roku, trestu vyhoštění a trestu propadnutí věci. Jak vyplývá z odůvodnění rozsudku, v zásadě jedinými a přímo usvědčujícími důkazy o vině stěžovatele (i dalšího obžalovaného) byly právě rekognice provedené před zahájením trestního stíhání

prostřednictvím fotografií a svědecké výpovědi provedené po zahájení trestního stíhání. Podle krajského soudu přitom v daném případě nebylo možné rekognice (ani svědecké výpovědi) opakovat v pozdějším stadiu řízení in natura, jelikož svědci – rakouští státní příslušníci odmítli přicestovat na území České republiky a obžalovaní se zároveň nacházejí na území České republiky ve výkonu trestu odnětí svobody, resp. vazby. Podle § 428 trestního řádu jsou přitom důkazy provedené na žádost orgánů České republiky orgánem cizího státu účinné, pokud byly provedeny v souladu s právním řádem dožádaného státu anebo v souladu s právním řádem České republiky, přičemž podle krajského soudu je třeba presumovat správnost úkonu provedeného orgánem dožádaného státu podle tamního právního řádu.

16. Proti rozsudku krajského soudu se stěžovatel bránil odvoláním, v němž zejména zpochybnil použitelnost a věrohodnost důkazů provedených rakouskými justičními orgány – rekognicí i výslechy. Vrchní soud v Olomouci usnesením ze dne 30. 4. 2013 č. j. 2 To 39/2013-1092 odvolání stěžovatele zamítl jako nedůvodné. K otázce rekognicí přitom uvedl, že jejich provedení bylo nutné k samému ztotožnění pachatelů trestné činnosti, teprve po němž mohlo být zahájeno trestní stíhání; rekognice je tedy nutno označit za úkony neodkladné a vzhledem k jejich povaze také neopakovatelné ve smyslu § 158a trestního řádu. Jejich provedení sice nebylo zcela souladné s českým právním řádem (díky nepřítomnosti soudece), nicméně podle vrchního soudu nebyly s ohledem na okolnosti jejich provedení žádné rozumné pochybnosti o jejich souladu s rakouským právním řádem. Co se týče použitých svědeckých výpovědí jako důkazů, k tomu vrchní soud poznamenal, jednak že obhájci obžalovaných měli možnost se zúčastnit výslechy provedených v Rakousku po zahájení trestního stíhání a jednak že v dané věci bylo odůvodněně a přesvědčivě vyvozeno, že jejich obsah může sloužit jako jednoznačný podklad pro rozhodnutí o vině.

17. Následné dovolání stěžovatele bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2014 č. j. 3 Tdo 467/2014-35 odmítnuto jako zjevně neopodstatněné. Nejvyšší soud zejména uvedl, že není oprávněn přezkoumávat skutkové závěry učiněné soudy prvního a druhého stupně ani se zabývat procesními pochybeními, jaká namítal stěžovatel (způsob opatření a provedení důkazů). Dále pak odkázal na odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu a jeho vypořádání námitek směřujících proti použitelnosti a věrohodnosti svědeckých výpovědí i rekognicí.

III.

18. Ústavní stížnost je důvodná.

19. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k přezkumu správnosti

aplikace podústavního práva a do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. Právě k tomu, konkrétně k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces, včetně práva na veřejné projednání věci a práva vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, resp. práva vyslyšet svědky proti sobě dle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod však v nyní projednávaném případě došlo.

20. Stěžovatel v ústavní stížnosti formuluje dvě zásadní námitky proti rozhodnutím obecných soudů, jež směřují proti dvěma klíčovým, resp. v zásadě jediným, usvědčujícím důkazům proti němu – rekonvicím provedeným před zahájením trestního stíhání a svědeckým výpovědím provedeným bez účasti obhájce stěžovatele v přípravném řízení po zahájení trestního stíhání a v hlavním líčení toliko čteným. Ústavní soud zdůrazňuje, že zásadně není oprávněn zasahovat do procesu dokazování před obecnými soudy, přezkoumávat jejich skutková zjištění a na ně navazující právní úvahy a závěry. V minulosti již nicméně typově vymezil případy představující nejextrémnější excesy, v nichž má nesprávná realizace důkazního řízení za následek porušení základních práv a svobod, konkrétně práva na spravedlivý proces. Tak tomu je zaprvé v případech tzv. opomenutých důkazů, zadruhé v případech důkazů získaných, a tudíž posléze i použitých v rozporu s procesními předpisy, a zatřetí v případech svévolného hodnocení důkazů provedených bez jakéhokoliv akceptovatelného racionálního základu [nález sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 91/33 SbNU 377) a na něj navazující, například nález sp. zn. II. ÚS 2014/07 ze dne 14. 5. 2008 (N 86/49 SbNU 217)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>].

21. Ústavní soud opakovaně připomíná, že účelem trestního řízení není jen spravedlivé potrestání pachatele, nýbrž i „fair“ proces, který je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu. V takovém spravedlivém, „fair“ procesu musí mít obhajoba rovnou příležitost (čl. 37 odst. 3 Listiny) podílet se na procesním formování a verifikaci obžalobou shromážděných důkazů; přičemž výjimky z tohoto pravidla je nutno vykládat restriktivně, aby nebyly popřeny smysl a podstata omezených práv – čl. 4 odst. 4 Listiny – [nález sp. zn. I. ÚS 375/06 ze dne 17. 12. 2007 (N 225/47 SbNU 951)]. Neboli, ani způsob opatřování a používání důkazů nelze přizpůsobovat momentálnímu přesvědčení orgánů činných v trestním řízení o pachateli a vině, ale vždy je třeba striktně dbát předepsaných procesních pravidel [nález sp. zn. II. ÚS 2014/07 (citovaný výše) navazující na nález sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.)].

22. Těmto principům orgány činné v trestním řízení ve stěžovatelsvě případě nedostály, jestliže jeho odsouzení založily rozhodujícím způsobem

na výsledcích rekonvencí provedených před zahájením trestního stíhání, tedy bez možnosti účasti obhajoby. Orgány činné v soudním řízení přitom svůj postup opřely o § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu, který v hlavním líčení umožňuje přečíst protokol o výpovědi svědka, pokud byl tento úkon proveden způsobem odpovídajícím ustanovením trestního řádu a šlo o neodkladný nebo neopakovatelný úkon podle § 158a trestního řádu.

23. S ohledem na práva obhajoby, včetně občanského práva na veřejné pojednání věci a práva vyjádřit se ke všem prováděným důkazům (čl. 38 odst. 2 Listiny), jakož i některé základní zásady trestního řízení, především zásady bezprostřednosti a ústnosti v hlavním líčení (§ 2 odst. 12 a 11 trestního řádu), by provádění důkazů, zejména důkazů ve formě výsledků svědků a podobných, mělo být zpravidla soustředěno do fáze trestního řízení před soudem. Jak však již Ústavní soud v minulosti opakovaně uznal, provádění dokazování v předchozí fázi řízení po zahájení trestního stíhání sdělením obvinění neznamena automaticky porušení principů spravedlivého procesu a práv obhajoby; v hlavním líčení zpravidla lze za zákonem stanovených podmínek připustit i důkazy provedené v přípravném řízení. Je však třeba trvat na tom, že použití důkazu provedeného mimo hlavní líčení pro rozhodnutí ve věci samé je možné jen tehdy, pokud takové provedení daného důkazu garantuje právo na obhajobu a zásadu kontradiktornosti řízení v míře srovnatelné s kautelami provádění důkazů v hlavním líčení [srov. nález sp. zn. III. ÚS 376/01 ze dne 15. 11. 2001 (N 174/24 SbNU 291), nález sp. zn. II. ÚS 297/04 ze dne 18. 4. 2006 (N 84/41 SbNU 97), nález sp. zn. IV. ÚS 569/11 ze dne 12. 7. 2011 (N 129/62 SbNU 27)].

24. Zvláště problematickým tak v tomto ohledu je použití důkazů, které byly provedeny ještě před zahájením trestního stíhání jako neodkladné nebo neopakovatelné úkony, v řízení před soudem s odkazem na § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu. Ústavní soud toto ustanovení považuje za vážný průlom do principů spravedlivého procesu a takto provedený důkaz podle něj, vzhledem k tomu, že je z pohledu obhajoby jen stěží verifikovatelný, zásadně nemůže obstát v roli stěžejního důkazu o vině (srov. nález sp. zn. I. ÚS 375/06, body 20 a 22, či nález sp. zn. IV. ÚS 569/11, bod 35, oba nálezy citovány výše). Ústavní soud také zdůrazňuje, že aplikovatelnost zmíněného ustanovení je zvláště přísně vázána též na podmínky tam stanovené, tj. včetně podmínek zakotvených v § 158a (výpověď v přítomnosti soudce) a § 160 odst. 4 (neodkladný a neopakovatelný úkon) trestního řádu. Proto i existence překážek bránících opakovanému výslechu svědka musí být spolehlivě zjištěna a musí být nepochybná [nález sp. zn. I. ÚS 375/06 (citovaný výše), bod 21].

25. Rozhodovací praxe Ústavního soudu přitom v tomto ohledu značně vychází z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Podle něj pak z čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy, jež zakotvuje též

právo vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě, vyplývá, že všechny důkazy (v neprospěch obviněného) by měly být v zásadě prováděny za přítomnosti obviněného při veřejném jednání, a to za účelem jejich kontradiktorního projednání. To však zároveň neznamená, že by bylo zcela vyloučeno použití důkazů provedených v přípravném řízení; to je možné, a to za předpokladu respektování práv obhajoby (srov. například rozsudek ESLP ve věci *Tseber proti České republice* ze dne 22. 11. 2012 č. 46203/08, § 44). Lze upozornit, že ustanovení čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy je relevantní i v případech důkazů ve formě rekognice, neboť tu lze považovat za specifickou formu výslechu (Púry, F. In Šámal, P. a kol. *Trestní řád I, II, III. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1539 či s. 2647 k § 211 trestního řádu).

26. K omezení práv obhajoby rozpornému s čl. 6 Úmluvy dochází podle ESLP zejména v případech, kdy se odsouzení zakládá výlučně nebo v rozhodující míře na takové výpovědi svědka, kterého obviněný ani ve fázi jednání před soudem, ani ve fázi vyšetřování (přípravného řízení) neměl možnost vyslechnout či dát vyslechnout. V rozsudku ve věci *Balšán proti České republice* ze dne 18. 7. 2006 č. 1993/02 ESLP uvedl (§ 30): „Článek 6 totiž soudům umožňuje založit odsouzení na výpovědích svědka obžaloby, kterého ‚obžalovaný‘ ani jeho právní zástupce neměli možnost v žádné fázi řízení vyslechnout, pouze za splnění následujících podmínek: zaprvé, pokud konfrontace neproběhla z důvodu nemožnosti nalézt svědka, musí být prokázáno, že příslušné orgány tohoto svědka aktivně hledaly, aby tuto konfrontaci umožnily; zadruhé, sporné svědectví nesmí být v žádném případě jediným důkazem, na kterém se odsouzení zakládá (*Rachdad proti Francii*, č. 1846/01, § 24, 13. listopad 2003). S ohledem na zvláštní význam respektování práv obhajoby v trestním řízení nelze s odkazem na skutečnost, že podle vnitrostátního práva žalovaného státu je možné pro rozhodnutí o oprávněnosti obvinění použít prohlášení učiněná před soudním projednáním případu spoluobviněnými, kteří následně využili svého práva nevypovídat, odepřít obviněnému právo, které mu zaručuje čl. 6 odst. 3 písm. d), tedy právo přezkoumat nebo dát přezkoumat kontradiktorním způsobem jakýkoli zásadní důkaz proti sobě [*Fausciana proti Itálii* (rozh.), č. 4541/02, 1. duben 2004].“ V rozsudku ve věci *Breukhoven proti České republice* ze dne 21. 7. 2011 č. 44438/06 ESLP dále zdůraznil, že stát musí činit aktivní kroky k tomu, aby obžalovaný měl možnost výslechu svědků proti němu, přičemž pokud tito svědci nejsou k dispozici, musí státní orgány vynaložit přiměřené úsilí k zajištění jejich přítomnosti během řízení (§ 44).

27. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/13 ze dne 9. 10. 2013 (N 175/71 SbNU 69), navazujícím na shora citovaný rozsudek ESLP ve věci *Tseber proti České republice*, tak Ústavní soud shrnul k použitelnosti důkazu provedeného

jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon ve smyslu § 158a trestního řádu, tedy před zahájením trestního stíhání, v řízení před soudem (bod 31): „Obecný soud, pokud využívá postupu podle § 158a a 211 trestního řádu a přečte v hlavním líčení protokol o výslechu svědka, aniž by ho mohla obhajoba vyslechnout, je oprávněn tak učinit pouze v případě, že je pro takový postup dán závažný důvod a současně výpověď nepřítomného svědka nelze považovat za výlučný či rozhodující důkaz viny. V případě, že se obecný soud rozhodne připustit jako důkaz výpověď svědka, kterého neměla obhajoba příležitost vyslechnout, a tato výpověď představuje výlučný nebo rozhodující důkaz viny, obстоjí takovýto postup pouze tehdy, jestliže i přesto lze řízení jako celek považovat za spravedlivé a jestliže jsou dány skutečnosti dostatečným způsobem vyvažující nevýhody spojené s připuštěním takového důkazu, jakož i skutečnosti umožňující řádné a spravedlivé posouzení důvěryhodnosti takového důkazu.“ (s odkazem na rozsudek velké senátu ESLP ve věci *Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království* ze dne 15. 12. 2011 č. 26766/05 a č. 22228/06).

28. Ústavní soud zdůrazňuje, že ze shora uvedeného vyplývá, že v řízení před soudem mohou být jako důkaz použity zásadně jen takové výpovědi svědků či dalších osob, včetně rekoncí, jejichž provedení měla obhajoba možnost být přítomna a aktivně účastna. Pouze ve výjimečných případech lze přistoupit k použití takového důkazu (výpovědi svědka) provedeného jako neodkladný a neopakovatelný úkon podle § 158a trestního řádu, jehož se obhajoba nemohla účastnit. Zvláště v případech, kdy takový důkaz má být rozhodujícím či dokonce jediným důkazem o vině obžalovaného, je naprosto nezbytné, aby se orgány činné v trestním řízení nespolehaly automaticky na možnost použití důkazu v režimu § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu (čtení protokolu o výpovědi svědka), ale vyvinuly aktivní úsilí k opakovanému provedení dotčeného úkonu, jehož by se již obhajoba mohla účastnit, a to nejlépe v řízení před soudem. Teprve pokud toto úsilí bylo marné či onen úkon nelze opakovat z povahy věci, je možné připustit odsouzení obžalovaného založené rozhodující či plnou měrou na důkazu (výpovědi svědka či jiných osob), jehož se obhajoba nemohla účastnit, a to pouze za splnění dalších přísných kumulativních podmínek (řízení jako celek lze považovat za spravedlivé a existují skutečnosti dostatečně vyvažující nevýhody spojené s připuštěním takového důkazu, včetně možnosti řádného a spravedlivého posouzení jeho věrohodnosti a spolehlivosti). Aplikace § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu nesmí sloužit k obcházení práv obhajoby. V opačném případě dochází k porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

29. Těmto požadavkům orgány činné v trestním řízení, resp. obecné soudy při stěžovatelově odsouzení též na základě rekognicí provedených před zahájením trestního stíhání nedostály.

30. V prvé řadě je nutno konstatovat, že dotčené rekognice hrály rozhodující roli při stěžovatelově odsouzení, neboť byly jediným důkazem, který stěžovatele identifikoval jako pachatele stíhané trestné činnosti, tedy který jej s touto trestnou činností prokazatelně spojoval, jak ostatně uznal i sám krajský soud (viz s. 15 jeho rozsudku). Následné svědecké výpovědi, provedené na rozdíl od rekognicí již s možností účasti obhajoby, totiž popisovaly pouze skutek, tedy jednání naplňující skutkovou podstatu spáchaného trestného činu; na jejich základě však nebylo možno určit osobu pachatele onoho trestného činu. Během provedených svědeckých výpovědí, k nimž se obhájce nedostavil, nedošlo k řádnému ztotožnění osoby stěžovatele jako pachatele. Vzhledem k tomu, že tedy rekognice představovaly důkaz zcela klíčový, který však byl proveden bez možnosti účasti obhajoby, bylo nepřijatelné, aby se orgány činné v trestním řízení automaticky spoléhaly na použitelnost tohoto důkazu (protokolů o rekognicích) v hlavním líčení na základě § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu s tvrzením, že předmětné rekognice byly provedeny jako neodkladné a neopakovatelné úkony dle § 158a trestního řádu. Nehledě na naplnění podmínek dle § 158a a § 160 odst. 4 trestního řádu při provádění rekognicí naopak byly orgány činné v trestním řízení, především obecné soudy, povinny zvážit možnost jejich zopakování (či jiného způsobu ztotožnění stěžovatele s pachatelem stíhané trestné činnosti) a případně aktivně usilovat o její realizaci po zahájení trestního stíhání, nejlépe v souladu se zásadou bezprostřednosti přímo v řízení před soudem (v hlavním líčení). Teprve až pokud by zopakování rekognicí vskutku nebylo možné – a prokazatelně identifikovat stěžovatele jako pachatele trestné činnosti by nebylo možné ani jiným způsobem – bylo by přípustné uvažovat o využití výsledků rekognicí provedených před zahájením trestního stíhání v hlavním líčení a případně by bylo možné na nich založit výrok o vině stěžovatele, to ovšem jen za předpokladu splnění dalších přísných podmínek, jak je uvedeno výše (bod 28).

31. Ústavní soud se však v nynějším případě nemůže ztotožnit s neopakovatelností rekognicí po zahájení trestního stíhání, zejména v hlavním líčení, na niž obecné soudy spoléhaly. Krajský soud ve svém napadeném rozhodnutí uvedl, že rekognice podle § 104b odst. 4 trestního řádu (tj. rekognice podle fotografie) je úkonem zásadně neopakovatelným, ačkoliv teoreticky není vyloučeno, aby byla opakována v pozdějším stadiu řízení in natura; v daném případě však jejímu provedení podle krajského soudu bránila zejména skutečnost, že svědci – rakouští státní příslušníci odmítají přicestovat na území České republiky a zároveň obžalovaní se nacházejí na území České republiky ve výkonu vazby, resp. trestu odnětí svobody

v jiné trestní věci. Vrchní soud pak provedené rekognice považoval za neopakovatelné „vzhledem k jejich povaze“ (s. 9 jeho usnesení).

32. Ústavní soud naopak souhlasí s obecným konstatováním krajského soudu o tom, že přestože je rekognice zásadně neopakovatelným úkolem, není vyloučeno, aby byla opakována rekognice provedená nejdříve podle fotografie a posléze výběrem mezi několika ukázanými osobami, tzv. *in natura* (viz též Púry, F. In Šámal, P. a kol. Trestní řád I, II, III. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1540). Na rozdíl od krajského soudu však již Ústavní soud nevidí důvodu, proč by takové opakování rekognice, tentokrát *in natura*, po zahájení trestního stíhání bylo nemožné v nyní projednávaném případě; důvody uváděné krajským soudem nejsou dostatečné. Je samozřejmé, že svědci v dané věci coby cizí státní příslušníci pobývající mimo území České republiky nemohli být nuceni k osobní účasti na jednání v českého soudu. Nicméně podle Ústavního soudu existovaly i jiné způsoby, jak uskutečnit opakované a řádné provedení rekognic. Zejména se nabízel provedení výslechů svědků (zde ve formě rekognic) prostřednictvím videokonference, jak předpokládá Úmluva o vzájemné pomoci v trestních věcech mezi členskými státy Evropské unie z roku 2000 (čl. 10), mající mimo jiné aplikační přednost před zákonem, a jak ostatně navrhol i stěžovatel v průběhu řízení. Případně mohly být rekognice provedeny znovu na základě dožádání rakouskými justičními orgány, přičemž stěžovatel by k nim byl z vazby převezzen a jeho obhájce by měl možnost se jich účastnit. Ze spisu krajského soudu vyplývá, že minimálně někteří z obeslaných svědků byli ochotni vypovídat u dožádaného rakouského justičního orgánu (viz bod 14 výše). Ústavní soud tak v projednávaném případě neshledává podmínku neopakovatelnosti rekognic za splněnou (srov. též nálezy sp. zn. I. ÚS 375/06, citovaný výše; tím však současně Ústavní soud nijak nezpochybnuje neodkladnost rekognic v době před zahájením trestního stíhání právě za účelem identifikace osob, které mají být obviněny). Skutečnost, že za takových okolností, tedy s nutností využití nikoliv obvyklých způsobů uskutečnění rekognic (videokonference, dožádání a přesun obviněného do ciziny), je jejich provedení obtížnější než v případech bez přeshraničního rozměru, kdy celé trestní řízení probíhá pouze na území České republiky, nemůže vést k rezignaci orgánů činných v trestním řízení, a zejména soudů, na náležité dodržení práv obhájce v trestním řízení.

33. Zásadním ústavněprávním problémem v posuzované věci totiž není to, zda rekognice či výslechy svědků proběhly v souladu se zákonem, ale skutečnost, že klíčový usvědčující důkaz, tedy ztotožnění stěžovatele jako osoby, která spáchala trestný čin, nebyl ani jednou v průběhu celého trestního řízení proveden tak, aby umožnil reakci stěžovatele jako osoby, která byla uvedeným důkazem ztotožněna jako pachatel. Každopádně je

třeba trvat na tom, že rozhodnutí o vině stěžovatele se musí zakládat mimo jiné na jednoznačném určení stěžovatele jako pachatele trestné činnosti, a to procesně řádným způsobem respektujícím práva stěžovatele jako obviněného. Jinak řečeno, jako rozhodující důkaz o vině stěžovatele může být použit jen takový úkon, při němž dojde k jeho ztotožnění s pachatelem stíhaného skutku, jehož provedení se obhajoba bude moci zúčastnit a vyjádřit se k němu přímo, ať už tento úkon bude proveden prostřednictvím videokonference, nebo na základě dožádání v Rakousku rakouskými justičními orgány. Dokud stěžovatel nebude náležitým procesním postupem respektujícím jeho práva prokazatelně identifikován jako pachatel stíhaného trestného činu, musí být považován za nevinného (čl. 40 odst. 2 Listiny).

34. Pro úplnost tak Ústavní soud zdůrazňuje, že z ústavněprávního pohledu je v projednávaném případě bez významu, zda dosud provedené rekognice je možno považovat za neodkladný či neopakovatelný úkon vyhovující podmínkám § 158a trestního řádu, o čemž panuje nesouhlas mezi stěžovatelem a účastníky řízení. I kdyby totiž byly naplněny požadavky zmíněného ustanovení, nedávalo by to obecným soudům možnost spokojit se v hlavním líčení toliko se čtením protokolů o rekognicích, jejichž provedení se obhajoba nemohla účastnit, a to z důvodů podrobně vysvětlených výše (možnost opakovaného provedení rekognicí in natura či jiného způsobu identifikace stěžovatele coby pachatele stíhaného skutku při jeho osobním kontaktu se svědky). Přesto však Ústavní soud připomíná, že v případě realizace úkonů trestního řízení mimo území České republiky orgány jiného státu nelze trvat na dodržení českého trestního řádu (či na přítomnosti českého soudce jako dohlížejícího na zákonnost realizace onoho úkonu), ale je samozřejmé, že dotčené orgány cizího státu postupují podle pravidel svého právního řádu (srov. též nálezy sp. zn. IV. ÚS 569/11, citovaný výše, bod 40). V projednávaném případě ovšem primární problém netkví v tom, že některé úkony trestního řízení byly prováděny mimo území České republiky, a tedy nikoliv podle českého právního řádu; ale v tom, že tyto úkony byly použity jako důkaz o vině stěžovatele, aniž by se jich stěžovatel, resp. jeho právní zástupce mohl účastnit. Tudíž právě naopak, pokud by v projednávaném případě bylo vzájemné pomoci mezi českými a rakouskými justičními orgány využito v širší míře (viz bod 32), nemuselo k porušení základních práv stěžovatele vůbec dojít. Lze tedy shrnout, že z pohledu Ústavního soudu je klíčové, aby při postupu orgánů činných v trestním řízení byla náležitě respektována a naplňována ústavně zaručená práva obviněného, byť i některé úkony trestního řízení byly provedeny orgány jiného státu a podle právního řádu jiného státu [srov. též nálezy sp. zn. IV. ÚS 135/99 ze dne 14. 5. 1999 (N 74/14 SbNU 121) k přednosti Úmluvy o ochraně

lidských práv a základních svobod před mezinárodní smlouvou o vzájemné pomoci v trestních věcech].

35. Ústavní soud zdůrazňuje, že z hlediska zachování práva stěžovatele na spravedlivý proces je rozhodující, zda je soudní řízení, resp. trestní řízení, jedná-li se o trestní věc, spravedlivé jako celek, nikoliv v jednotlivosti úkonů. Proto i v případech s přeshraničním rozměrem, kdy se v trestním řízení využívají úkony provedené na základě právní pomoci orgány jiného státu, je při přezkumu Ústavního soudu klíčové nikoliv to, podle právního řádu jakého státu byly prováděny jednotlivé úkony trestního řízení a zda při nich tento byl beze zbytku dodržen; nýbrž to, zda předmětné trestní řízení ve svém celku splňovalo všechny ústavní požadavky spravedlivého procesu, zejména požadavek na náležitě respektování a naplňování ústavně zaručených práv obviněného.

36. Stěžovatel však namítal porušení svých základních práv v řízení před obecnými soudy ve dvou směrech – jednak díky použití protokolů o rekognicích jako důkazu v hlavním líčení a jednak díky takovému použití protokolů o výpovědích svědků zopakovaných po zahájení trestního stíhání, ovšem bez účasti obhajoby. Zde Ústavní soud akcentuje zásadní rozdíl mezi předmětnými rekognicemi a výsledky svědků – zatímco rekognice se obhajoba v žádném stadiu řízení nemohla účastnit, neboť byly provedeny ještě před určením obviněných osob, o následných výsledcích svědků byla předem rádně informována a mohla se jich zúčastnit. Nevyužití tohoto kardinálního práva obhajoby ve stěžovatelově případě přitom nelze ex post ospravedlnovat očekáváním dalšího zopakování svědeckých výpovědí v hlavním líčení. Přestože by toto zopakování bylo jistě vhodné, nebylo samo o sobě nezbytné pro náležité zachování základních práv stěžovatele jako obviněného [srov. obdobně usnesení sp. zn. III. ÚS 59/04 ze dne 29. 4. 2004 (U 26/33 SbNU 479)]. Navíc i samy obecné soudy (vrchní soud) uznaly, že s ohledem na skutečnost, že svědci nebyli slyšeni u hlavního líčení osobně, je nutné s obsahem těchto důkazů při jejich hodnocení zacházet opatrně. Proto podle Ústavního soudu samotnou absencí provedení výslechů svědků v hlavním líčení (a čtením jejich dřívějších výpovědí namísto toho) nedošlo k porušení práva stěžovatele na obhajobu, resp. práva vyslechnout svědky proti sobě; stěžovatelův obhájce totiž měl možnost svědky vyslechnout již v předchozí fázi řízení. Neboli, lze shrnout, že pokud by v řízení byl proveden alespoň jeden výslech svědka (i ve speciální formě rekognice či konfrontace), při němž by byl stěžovatel nepochybně identifikován jako pachatel stíhaného skutku, nebylo by z ústavněprávní perspektivy co vytknout odsouzení stěžovatele na základě tohoto důkazu a důkazů v podobě všech čtených svědeckých výpovědí, tj. i bez osobního slyšení svědků v hlavním líčení.

IV.

37. Ústavní soud uzavírá, že v řízení před obecnými soudy došlo k porušení ústavně zaručených základních práv stěžovatele, konkrétně jeho práva na spravedlivý proces, včetně práva na veřejné projednání věci a práva vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, resp. práva vyslyšet svědky proti sobě dle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. K porušení těchto práv stěžovatele došlo postupem obecných soudů, které v hlavním líčení připustily čtení protokolů o rekognicích provedených před zahájením trestního stíhání, tj. bez možnosti účasti obhajoby, ačkoliv přicházelo v úvahu opakované provedení rekognic v pozdějších fázích řízení, včetně řízení před soudem, a na těchto důkazech založily rozhodující měrou rozhodnutí o vině stěžovatele. Ústavní soud proto podané ústavní stížnosti vyhověl dle § 82 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, avšak jen ve vztahu k napadenému usnesení Nejvyššího soudu, které v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ve vztahu k napadeným rozhodnutím Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně však Ústavní soud nehledě na výše uvedené závěr považoval za nutné zohlednit zásadu minimalizace svých zásahů do činnosti obecných soudů, v souladu s níž pro ochranu porušených práv stěžovatele v projednávaném případě postačuje zrušit toliko rozhodnutí Nejvyššího soudu. Na Nejvyšším soudu nyní bude zvolit nevhodnější (nejúčinnější) cestu nápravy shledaných pochybení obecných soudů v předchozím řízení v rámci možností poskytovaných podústavním právem (včetně zvážení možnosti učinit tuto nápravu již přímo v dovolacím řízení). Stížnost proti napadeným rozhodnutím vrchního soudu a krajského soudu proto Ústavní soud odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

38. Ústavní soud dále taktéž zdůrazňuje, že tímto rozhodnutím nijak nepředjímá konečné rozhodnutí obecných soudů (Nejvyššího soudu) o vině a trestu v projednávaném případě. V novém řízení nicméně bude třeba zabývat se otázkou, zda je to skutečně stěžovatel, kdo spáchal stíhaný trestný čin, přičemž při ztotožňování stěžovatele jako případného pachatele tohoto trestného činu bude nutné respektovat jeho ústavně zaručená práva, zejména právo účastnit se prováděných úkonů – rekognic, výslechů svědků a podobných, a to třeba i prostřednictvím svého obhájce.

39. Ústavní soud samostatně nerozhodoval o návrhu stěžovatele na odložení vykonatelnosti napadených rozhodnutí podle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, neboť podanou ústavní stížnost záměrně projednal tak, aby si jeho rozhodnutí nevyžádalo delší čas.

Č. 44

K náhradě nákladů řízení o zastavení exekuce

Při rozhodování o zastavení exekuce podle § 290 odst. 2 o. s. ř. má exekuční soud při aplikaci § 271 o. s. ř. prostor pro úvahu o výši všech nákladů, tedy i nákladů vzniklých exekutorovi. Je extrémně rozporné s principy spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny), aby v základu pro výpočet odměny soudního exekutora byla promítnuta výše plnění relevantní pouze v době nařízení exekuce a bez vlivu zůstala podstatná změna, ke které došlo po vydání příkazu k úhradě nákladů exekuce (zde snížení vymáhaného plnění - výživného na polovinu původní výše).

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jana Filipa, Vlasty Formánkové, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka), Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 24. února 2015 sp. zn. Pl. ÚS 5/14 ve věci ústavní stížnosti PhDr. Jana Vaculíka, zastoupeného JUDr. Jindřichem Vítkem, Ph.D., advokátem, advokátní kancelář se sídlem Nad Petruskou 1, 120 00 Praha 2, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. 10. 2008 č. j. 21 Co 352/2008-171, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a proti výroku II usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 1. 4. 2008 č. j. 33 Nc 1104/2005-153, kterým bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků řízení ani soudní exekutor nemají právo na náhradu nákladů řízení o zastavení exekuce, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníků řízení a soudního exekutora Mgr. Radka Karafiáta, Exekutorský úřad Jihlava, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. 10. 2008 č. j. 21 Co 352/2008-171 a výrok II usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 1. 4. 2008 č. j. 33 Nc 1104/2005-153 ve vztahu k soudnímu exekutorovi se ruší, neboť jimi byla porušena základní práva stěžovatele zaručená v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění

Okolnosti případu

1. V ústavní stížnosti ze dne 16. 9. 2011, doručené Ústavnímu soudu dne 19. 9. 2011, se stěžovatel s tvrzením o porušení svých práv ústavně zaručených v čl. 2, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) domáhal zrušení příkazu soudního exekutora Mgr. Radka Karafiáta, Exekutorský úřad Jihlava, ze dne 9. 11. 2006 č. j. 35 EX 69/06-68 k úhradě nákladů exekuce, usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 1. 12. 2006 č. j. 33 Nc 1104/2005-65 potvrzujícího příkaz k úhradě nákladů exekuce, usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 1. 4. 2008 č. j. 33 Nc 1104/2005-153 o zastavení exekuce pro běžné výživné v jeho náhradově nákladovém výroku, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. 10. 2008 č. j. 21 Co 352/2008-171 potvrzujícího rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 5 o náhradě nákladů řízení a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011 č. j. 20 Cdo 2906/2009-197 o odmítnutí dovolání pro nepřipustnost a dále žádal, aby Ústavní soud uložil Obvodnímu soudu pro Prahu 5 povinnost rozhodnout ve věci sp. zn. 33 Nc 1104/2005 o nákladech řízení.

2. Ústavní stížnost byla původně odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 29. 11. 2011 č. j. III. ÚS 2760/11-16, a to zčásti pro zjevnou neopodstatněnost a zčásti jako návrh podaný po lhůtě. Na základě rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci Vaculík proti České republice ze dne 19. 12. 2013 (stížnost č. 40280/12) Ústavní soud k návrhu stěžovatele a postupem podle ustanovení § 119 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) usnesením ze dne 3. 2. 2015 č. j. Pl. ÚS 5/14-39 povolil obnovu řízení o ústavní stížnosti, avšak pouze v rozsahu, v jakém směřovala proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. 10. 2008 č. j. 21 Co 352/2008-171 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 1. 4. 2008 č. j. 33 Nc 1104/2005-153 v jeho náhradově nákladovém výroku (výrok I); v tomto rozsahu bylo usnesení třetího senátu Ústavního soudu ze dne 29. 11. 2011 č. j. III. ÚS 2760/11-16 zrušeno (výrok II).

3. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí, spisu Obvodního soudu pro Prahu 5 sp. zn. 33 Nc 1104/2005 a exekutorského spisu Exekutorského úřadu Jihlava sp. zn. 35 EX 69/06 vyplnilo, že v lednu 2006 nařídil Obvodní soud pro Prahu 5 podle vykonatelného rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 exekuci na majetek stěžovatele (dále též „povinný“) k vymožení pohledávky oprávněné, dcery stěžovatele, představující běžné výživné ve výši 9 000 Kč počínaje dnem 1. 12. 2005, dlužné výživné v celkové částce 171 000 Kč, nákladů exekuce a nákladů oprávněné; provedením exekuce soud pověřil soudního exekutora Mgr. Radka Karafiáta, Exekutorský úřad

Jihlava (č. l. 6). Exekučními příkazy z ledna 2006 soudní exekutor rozhodl o provedení exekuce prodejem nemovitostí, srážkami z invalidního důchodu povinného, příkázáním pohledávky z účtů povinného u peněžních ústavů a postizením členských práv a povinností povinného v bytovém družstvu (č. l. 13, 14, 17, 18, 22, 25). Proti nařízení exekuce se povinný včas odvolal a žádal zastavení exekuce s tím, že v březnu 2006 dobrovolně zaplatil k rukám matky nezletilé částku 189 000 Kč, na nákladech oprávněné částku 21 355 Kč a řádně hradí i běžné výživné. Městský soud v Praze posoudil stěžovatelovy odvolací námitky jako nedůvodné a rozhodnutí o nařízení exekuce potvrdil (č. l. 33). K námitce o dobrovolném zaplacení dluhu na výživném odvolací soud uvedl, že za situace, kdy k zaplacení došlo po nařízení exekuce, jde o námitku neúčinnou a soud se jí může zabývat v řízení o návrhu povinného na zastavení exekuce z téhož důvodu.

4. V listopadu 2006 stěžovatel požádal soudního exekutora o vypočtení nákladů exekuce a navrhl, aby po jejich zaplacení upustil od jejího dalšího provádění. Soudní exekutor stanovil náklady exekuce v příkazu ze dne 9. 11. 2006 č. j. 35 EX 69/06-68 ve výši 100 555 Kč a náklady oprávněné částkou 19 950 Kč. Náklady exekuce tvořily odměna exekutora vypočtená podle ustanovení § 5 odst. 4 vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční tarif“) ve výši 81 000 Kč (pětinásobek ročního plnění běžného výživného vymáhaného do budoucna), náhrada hotových výdajů v paušální částce 3 500 Kč a 19% daň z přidané hodnoty ve výši 16 055 Kč. Námitkám stěžovatele proti výši odměny soudní exekutor nevyhověl a postoupil je Obvodnímu soudu pro Prahu 5 k rozhodnutí. Obvodní soud příkaz exekutora potvrdil usnesením ze dne 1. 12. 2006 (č. l. 65); toto rozhodnutí bylo stěžovateli doručeno dne 14. 12. 2006 a téhož dne nabylo právní moci. Lze dodat, že v červnu 2007 stěžovatel napadl toto rozhodnutí ústavní stížností, kterou Ústavní soud odmítl usnesením sp. zn. I. ÚS 1473/07 ze dne 12. 12. 2007 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz> stejně jako ostatní rozhodnutí Ústavního soudu zde citovaná) jako návrh podaný po lhůtě stanovené zákonem.

5. V lednu 2007 stěžovatel zaplatil náklady exekuce a podal návrh na její zastavení. První z jeho návrhů Obvodní soud pro Prahu 5 zamítl, druhému návrhu však vyhověl (č. l. 153), exekuci ohledně běžného výživného zastavil v souladu s ustanovením § 290 odst. 2 občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“) a rozhodl [ústavní stížností napadeným výrokem opírajícím se o ustanovení § 89 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů – dále též jen „e. ř.“], že žádnému z účastníků ani soudnímu exekutorovi nenáleží

právo na náhradu nákladů řízení o zastavení exekuce (výrok II). K odvolání povinného do náhradově nákladového výroku Městský soud v Praze ústavní stížností napadeným usnesením rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil (č. l. 171). Odvolací soud označil požadavek stěžovatele, aby o nákladech exekuce bylo nově rozhodnuto, za nedůvodný a námitky do výše odměny exekutora a požadavku na její snížení posoudil jako neopodstatněné. Soud konstatoval, že snížení odměny exekutora na 50% ve smyslu ustanovení § 11 odst. 3 exekučního tarifu přichází v úvahu pouze v případech, kdy bylo od exekuce upuštěno, což se v projednávané věci nestalo. K tvrzenému dobrovolnému plnění povinného odvolací soud shodně se soudem prvního stupně a soudním exekutorem uvedl, že o něm nelze uvažovat, je-li vymáháno výživné jako opětující se plnění stanovené na dobu neurčitou a splatné v budoucnu. Dosáhnout zastavení exekuce ohledně běžného výživného z podnětu povinného s předpokladem dobrovolného plnění lze jen postupem podle § 290 odst. 2 o. s. ř. ve spojení s ustanovením § 52 odst. 1 e. ř., jak se stalo v projednávané věci, a proto jen k tomuto výroku se vztahuje napadené rozhodnutí o nákladech řízení o zastavení exekuce.

6. Z odůvodnění rozhodnutí o zastavení exekuce pro běžné výživné rovněž vyplynulo, že usnesením ze dne 7. 5. 2007 č. j. 50 P 127/2006-932 bylo výživné pro oprávněnou sníženo na částku 4 500 Kč měsíčně počínaje dnem 7. 5. 2007; usnesení nabylo právní moci dne 1. 6. 2007.

7. Dovolání stěžovatele proti usnesení Městského soudu v Praze Nejvyšší soud odmítl (č. l. 197), neboť směřovalo proti rozhodnutí, resp. rozhodnutím, proti nimž nebylo dovolání přípustné.

8. Pokud šlo o exekuci na majetek povinného formou prodeje jeho nemovitostí podle exekučního příkazu ze dne 19. 1. 2006 č. j. 35 EX 69/06-13, ta byla zastavena usnesením Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 1. 2. 2007 č. j. 33 Nc 1104/2005-82 ve spojení s usnesením Městského soudu v Praze ze dne 11. 7. 2007 č. j. 21 Co 242/2007-124; exekuční příkazy k provedení exekuce prodejem (dalších) nemovitostí, příkázáním pohledávky z účtu povinného, srážkou z invalidního důchodu, postižením členských práv a povinností povinného v bytovém družstvu, příkázáním pohledávky z účtů povinného u označených bank zrušil soudní exekutor usneseními ze dne 5. 10. 2007 č. j. 35 EX 69/06-101, ze dne 14. 11. 2006 č. j. 35 EX 69/06-70 a ze dne 29. 5. 2007 č. j. 35 EX 69/06-92, č. j. 35 EX 69/06-93, č. j. 35 EX 69/06-94 a č. j. 35 EX 69/06-95.

Argumentace stěžovatele obsažená v ústavní stížnosti

9. V ústavní stížnosti stěžovatel namítl, že exekuce byla nařízena předčasně, tři měsíce před tím, než rozsudek nalézacího soudu, stanovující stěžovateli povinnost platit výživné v určené výši, nabyl právní moci doručením rozhodnutí o odvolání. Zvláště pohledávka představující dlužné vý-

živné nemohla být vymáhaná s odkazem na tzv. předběžnou vykonatelnost rozsudku podle ustanovení § 162 odst. 1 o. s. ř. v tehdy platném znění, neboť dlužné výživné bylo splatné do tří dnů od právní moci rozsudku. Podle stěžovatele mohl být rozsudek bez ohledu na právní moc vykonatelný jen tehdy, pokud by jím byla uložena povinnost k plnění výživného za poslední tři měsíce před vyhlášením rozhodnutí o výživném, stěžovateli však byla uložena povinnost přispívat na potřeby nezletilé výživným od 28. 10. 2002 do 31. 12. 2003 ve výši 18 000 Kč měsíčně a od 1. 1. 2004 částkou ve výši 9 000 Kč měsíčně. Pro část vymáhaných pohledávek tak podle jeho názoru neměla být exekuce nařízena, a pokud se tak stalo, šlo o postup obecných soudů, který lze označit za svévolný, bez opory v zákoně. Stěžovatel se domáhal zrušení exekučního příkazu rovněž žalobou pro zmatečnost, které však nebylo vyhověno.

10. Stěžovatel se též kriticky vyjádřil k postupu soudního exekutora, který ho nevyzval k dobrovolnému splnění pohledávky oprávněně a při vyčíslení nákladů exekuce neakceptoval návrh na upuštění od provedení exekuce (§ 46 odst. 3 e. ř. ve znění do 31. 10. 2009) s možností snížit odměnu na 50 % odměny, která by mu jinak náležela podle § 6 [§ 11 odst. 1 písm. a) exekučního tarifu ve znění do 31. 10. 2009]. Jeho argumentaci soudní exekutor ani Obvodní soud pro Prahu 5 neakceptovali s tím, že v případě pohledávek splatných v budoucnu není možné hovořit o dobrovolném splnění ve smyslu tehdejšího ustanovení § 46 odst. 5 e. ř., neboť nemůže být pojmově splněno něco, co ještě není splatné. Stěžovatel měl však za to, že takový výklad není namístě. Dle jeho názoru spočívá dobrovolnost plnění v tom, že povinná osoba uhradí částky bez skutečného zásahu exekutora, spočívajícího v odebrání vymáhané částky bez ohledu na vůli povinného. Splnění se navíc váže pouze ke splatným pohledávkám, neboť pouze u těch lze hovořit o povinnosti je uhradit a pouze u nich lze pojmově uvažovat o dobrovolnosti splnění povinnosti; ve vztahu k nedospělým, nenárokovatelným pohledávkám tomu tak není, neboť tam, kde není vykonatelná povinnost, není možné ani uvažovat o jejím dobrovolném splnění.

11. Stěžovatel dále kritizoval nevhodný způsob a zbytečné prodlužování vedené exekuce, v rámci které mu v důsledku generálního inhibitoria bylo zakázáno nakládat s majetkem. To se projevilo negativně v jeho majetkové sféře, stěžovatel se dostal do platební neschopnosti a v další (jiné) nařízené exekuci ztratil členská práva v bytovém družstvu. Stěžovatel opakovaně připomínal, že v průběhu řízení o výživném přispíval na výživu své nezletilé dcery 4 000 Kč měsíčně, a to i poté, co mu byla rozsudkem soudu prvního stupně stanovena částka vyšší, neboť o předběžné vykonatelnosti rozhodnutí nebyl poučen a domníval se, že vyživovací povinnost ve výši 9 000 Kč měsíčně mu vznikne nejdříve po právní moci zamítavého rozhodnutí odvolacího soudu. Jeho dobrovolné plnění

vyživovací povinnosti, byť v nižším rozsahu, nebylo vzato při nařízení exekuce v úvahu.

12. Podstatnou část své argumentace stěžovatel zaměřil na úpravu odměn exekutorů. Uvedl, že si je vědom novelizace exekučního řádu zákonem č. 286/2009 Sb., má však za to, že v době rozhodování jeho věci byla úprava odměn soudních exekutorů v rozporu s ústavním pořádkem. Povinný neměl možnost dosáhnout za podmínek stanovených zákonem snížení sazby odměny soudního exekutora, protože tehdejší ustanovení § 46 odst. 3 e. ř. v kombinaci s ustanovením § 11 odst. 1 a 2 exekučního tarifu obsahovalo nesplnitelnou podmínku pro dosažení snížení sazby odměny exekutora. Snížení odměny bylo vázáno na zaplacení odměny soudního exekutora v plné výši a nebylo možné domáhat se snížení odměny před jejím zaplacením, případně domáhat se, aby po splnění povinností stanovených exekučním titulem soudní exekutor od provádění exekuce upustil, popř. zčásti upustil, a vedl ji dále pouze pro náklady exekuce. Ve stěžovatelově případě došlo k situaci, kdy soudní exekutor až po urgencích povinného vyčísлил vlastní odměnu, kterou povinný řádně uhradil, přičemž exekutor odmítl upustit od exekuce a vlastní sazbu odměny nesnížil. Stěžovatel rovněž nesouhlasil s argumentací soudního exekutora, podle které ustanovení § 46 odst. 3 e. ř. v tehdy platném znění neumožňovalo upustit od provádění exekuce v případě, kdy exekuční titul odsuzoval povinného k plnění splatnému v budoucnu, neboť nemohla být naplněna zákonná podmínka vyjádřená slovy „splní-li povinný dobrovolně“, neboť povinný nemohl, resp. nebyl povinen, splnit povinnost, jejíž splatnost nastávala až v budoucnu. Dle názoru stěžovatele by se i na jeho případ měly vztahovat závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 1. 3. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 8/06 (N 39/44 SbNU 479; 94/2007 Sb.) a mělo být přihlédnuto k tomu, že exekuce měla být nařízena maximálně pro běžné výživné, a nikoliv pro dlužné výživné, a že jako povinný plnil dobrovolně i běžné výživné, byť po jistou dobu jen v nižší částce. Soudní exekutor nevymohl žádné plnění vlastní činností, vydal pouze exekuční příkazy postihující majetkové hodnoty povinného.

13. Stěžovatel nepopírá právo soudních exekutorů na přiměřenou odměnu za jejich činnost, v jeho případě se mu však jeví odměna exekutora jako nepřiměřená, neboť zdaleka neodráží složitost, odpovědnost a namáhavost exekuční činnosti. Stěžovatel upozornil na odlišné stanovisko ke shora citovanému nálezu, ve kterém disentující soudce uvádí, že vytvoření nesplnitelné podmínky pro použití snížené sazby odměny je v rozporu s principy právního státu; s tímto názorem se stěžovatel zcela ztotožňuje. Odměna exekutora byla vyčíslena jako pětinašobek ročního plnění běžného výživného. Je zřejmé, že v okamžiku, kdy není jasné, jaká skutečná částka bude vymožena, je třeba stanovit určité pomocné kritérium pro stanovení odměny. Takový princip není podle stěžovatele sám o sobě nijak

nepříjemný. V okamžiku zastavení exekuce je však již naprosto zřejmé a nepochybné, jaká částka byla skutečně vymožena, a takto vypočtená odměna by měla být revidována podle skutečnosti. Ve stěžovatelově případě byla exekuce nařízena dne 10. 1. 2006 a pravomocně skončila dne 30. 4. 2008. Vzniklý nepoměr mezi náklady exekuce v části představované odměnou exekutora počítanou z pětiletého období měl být odstraněn soudem při rozhodnutí o zastavení řízení a soud měl rozhodnout i o nákladech celého exekučního řízení (pozn. Ústavního soudu – správně: o nákladech exekuce), a nikoliv pouze o nákladech řízení o zastavení exekuce.

14. Stěžovatel rovněž upozornil na to, že Obvodní soud pro Prahu 5 zastavil exekuci s poukazem na ustanovení § 290 odst. 2 o. s. ř., které umožňuje zastavit nařízený výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy za předpokladu, že srážky jsou prováděny již jen pro běžné výživné a lze předpokládat, že povinný vzhledem ke svému chování i poměru k práci bude výživné plnit dále dobrovolně. Stěžovatel má za to, že citované ustanovení nedává povinnému žádnou právní jistotu, kdy a zda bude exekuce zastavena, a to ani za předpokladu, že hradí řádně výživné po určitou dobu. Ve svém případě byl stěžovatel v prodlení s hrazením běžného výživného po dobu cca devíti měsíců, neboť se domníval, že je povinen hradit zvýšené výživné až od právní moci exekučního titulu, dalších 14 měsíců však prokázal, že bude řádně hradit běžné výživné. Další podmínku splnit nemohl, neboť je v současné době v důchodu a ukončil podnikání, takže jen stěží může prokazovat svůj poměr k práci. Stěžovatel má za to, že toto kritérium pro zastavení exekuce je diskriminační, neboť zakládá nerovné postavení adresátů právních norem.

Vyjádření účastníků řízení

15. Městský soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 15. 7. 2014 uvedl, že ve věci rozhodoval standardním způsobem dle procesních předpisů platných v době rozhodování. Uvedl, že je mu názor Evropského soudu pro lidská práva známý, nicméně se nedomnívá, že došlo k porušení ústavně zaručených práv povinného. Dle jeho názoru je třeba akcentovat i akceptovat práva oprávněné, dcery povinného, na splnění vyživovací povinnosti a zaplacení výživného stanoveného soudem. Jestliže povinný nesplnil řádně stanovenou povinnost, nepochybně si musel být vědom důsledků, které mohou nastat a též nastaly. Městský soud v Praze označil ústavní stížnost za nedůvodnou.

16. Obvodní soud pro Prahu 5 ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 17. 7. 2014 odkázal na obsah spisu sp. zn. 33 Nc 1104/2005.

17. Soudní exekutor Mgr. Radek Karafiát, Exekutorský úřad Jihlava, ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 17. 9. 2014 uvedl, že mu nepřísluší hodnotit rozhodnutí exekučního a odvolacího soudu, nicméně ve vztahu

k nim zastává názor, že sleduje-li stěžovatel změnu nákladů exekuce, napadá rozhodnutí, která se sledovaným cílem přímo nesoúvisí. Výrokem ad II usnesení ze dne 1. 4. 2008 Obvodní soud pro Prahu 5 rozhodl o nákladech řízení o zastavení exekuce ve vztahu k účastníkům a exekutorovi, nikoli o nákladech exekuce. Napadl-li stěžovatel takový výrok odvoláním, nemohlo se nákladů exekuce dotknout ani rozhodnutí odvolacího soudu. Ve vztahu k příkazu k úhradě nákladů exekuce soudní exekutor uvedl, že je správný, neboť v době jeho vydání byla vedena exekuce pro běžné výživné, tedy opětující se plnění na dobu neurčitou. Soudní exekutor zastává názor, že náklady exekuce stanovené zmíněným příkazem k úhradě nákladů exekuce mohou být změněny v případě zastavení exekuce, a to za přiměřeného použití ustanovení § 271 o. s. ř. Otázkou je, kdo je povolán náklady exekuce měnit. Vzhledem k tomu, že o zastavení exekuce v dané době nemohl rozhodnout soudní exekutor, má za to, že revizi nákladů exekuce mohl provést pouze exekuční soud spolu s rozhodnutím o zastavení exekuce. Tento názor zřejmě zastává i stěžovatel, který v podání ze dne 20. 9. 2007 a jeho doplnění ze dne 14. 1. 2008 mimo jiné navrhl, aby exekuční soud „znovu rozhodl o povinnosti povinného hradit náklady řízení v upravené výši podle skutečně vymoženého plnění“. Soudní exekutor uvedl, že takové rozhodnutí nemohl nahradit rozhodnutím vlastním, protože před zastavením exekuce pro to není důvod a po jejím zastavení pověření soudního exekutora k provádění exekuce zaniká.

18. Podle soudního exekutora není dán důvod pro zrušení usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. 10. 2008 ani výroku ad II usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 1. 4. 2008, neboť tato rozhodnutí se nedotýkala práv, jejichž ochrany se navrhovatel domáhal. Namísto není ani zrušení jeho příkazu k úhradě nákladů exekuce ze dne 9. 11. 2006, neboť ten by mohl být zrušen v rámci rozhodnutí podle ustanovení § 271 o. s. ř. soudem, který by rozhodoval o zastavení exekuce. Uložení povinnosti Obvodnímu soudu pro Prahu 5, jak se jí stěžovatel domáhá, by mělo smysl, pokud by šlo o rozhodnutí o nákladech exekuce, a nikoliv o nákladech řízení, jsou-li míněny náklady řízení upravované těmi rozhodnutími soudů, jejichž zrušení stěžovatel navrhl v bodě I petitu návrhu.

19. V replice ze dne 20. 10. 2014 stěžovatel nejprve připomněl důvody, které vedly k opětovnému projednání jeho ústavní stížnosti v obnoveném řízení, a poté reagoval na vyjádření účastníků řízení. K postoji Městského soudu v Praze, považujícího ústavní stížnost za nedůvodnou, stěžovatel, na tomto místě poněkud nepřipadně, argumentoval důvody pro povolení obnovy řízení. K vyjádření soudního exekutora stěžovatel zopakoval, že jeho odměna byla naprosto nepřiměřená okolnostem případu, neboť stěžovatel dobrovolně přispíval po celou dobu řízení o stanovení výše výživného na dceru částkou 4 000 Kč a poté uhradil celou částku dlužného výživného

ho sám a zcela dobrovolně bez jakéhokoliv přičinění soudního exekutora. Stěžovatel připomněl, že se opakovaně domáhal zrušení příkazu k úhradě nákladů exekuce všemi dostupnými prostředky včetně žaloby pro zmatečnost, které nebylo vyhověno. Tím došlo k porušení jeho práv vyplývajících z čl. 36 Listiny, a proto stěžovatel trvá na svém návrhu, jak byl učiněn.

20. Ústavní soud rozhodl ve věci bez nařízení ústního jednání, neboť toto by žádné další objasnění věci nepřineslo. Ústavní soud neprováděl ve věci dokazování, vyšel toliko ze spisů Obvodního soudu pro Prahu 5, exekutorského spisu Exekutorského úřadu Jihlava sp. zn. 35 EX 69/06 a soudu Ústavního.

Posouzení ústavní stížnosti v obnoveném řízení

21. Rozhodováním o náhradě nákladů exekuce a jeho ústavněprávní reflexí se Ústavní soud ve své rozhodovací praxi opakovaně zabýval a v řadě svých rozhodnutí postihl zásadní aspekty této problematiky. Konstatoval, že ustanovení § 87 až 89 e. ř. nelze interpretovat bez ukotvení v obecné úpravě nákladů výkonu rozhodnutí (tj. v ustanoveních § 270 a 271 o. s. ř.), neboť vystihují očividně jen zvláštnosti exekučního řízení s tím, že jinak se uplatní důsledky obecné subsidiarity občanského soudního řádu (§ 52 odst. 1 e. ř.). Tam i zde se vychází z toho, že oprávněný je procesní stranou, již svědčí plný úspěch ve věci (srov. § 142 odst. 1 o. s. ř.), jelikož nařízením exekuce bylo jeho návrhu vyhověno. Úprava povinnosti k náhradě nákladů exekuce se k tomu v exekučním řízení výslovně přihlašuje (srov. § 87 odst. 3 e. ř.). Oproti řízení o výkon rozhodnutí však v exekučním řízení vystupuje další („nákladový“) subjekt, exekutor, s nímž zákon spojuje náklady exekuce vymezené v § 87 odst. 1 e. ř. V případě nařízení exekuce, tj. je-li návrhu vyhověno, zákon připodobňuje postavení exekutora k postavení oprávněného (§ 87 odst. 3 e. ř.) a ukládá povinnému, aby náklady exekuce exekutorovi uhradil (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 282/06 ze dne 14. 4. 2006).

22. Ve stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 (ST 23/42 SbNU 545) Ústavní soud označil výklad ustanovení exekučního řádu o náhradě nákladů exekuce v usnesení sp. zn. III. ÚS 282/06 za ústavně konformní. V této souvislosti též odlišil vlastní exekuční činnost při vymáhání pravomocného rozhodnutí, kdy exekutor vystupuje jako veřejný činitel, od jeho postavení při rozhodování soudu o nákladech řízení, kdy je v postavení účastníka řízení. V případě zastavení exekuce má exekutor nárok na náhradu nákladů exekuce zásadně proti povinnému (jen ve výjimečných případech za podmíněk stanovených zákonem proti oprávněnému – § 89 e. ř.) a jako nositel takto přiznané pohledávky je v postavení běžného věřitele, který přiznanou pohledávku může vymáhat jen nástroji exekučního řízení. Pro rozhodování o nákladech exekuce, byla-li zastavena, platí kritéria obsažená v ustanovení § 271 o. s. ř. (§ 52 odst. 1 e. ř.).

23. Základní zásady odměňování exekutorů v případě dobrovolného plnění povinným Ústavní soud zformuloval v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/06 ze dne 1. 3. 2007 (N 39/44 SbNU 479; 94/2007 Sb.). Zde v souvislosti s přezkumem ustanovení § 5 odst. 1 exekučního tarifu vymezil principy, z nichž by měla vycházet ústavně konformní úprava odměn exekutorů, neboť i pro exekuci – nucený výkon rozhodnutí – platí zásada minimalizace zásahů do základního práva povinného na ochranu jeho majetku zaručeného v čl. 11 odst. 1 Listiny. Tyto principy spočívají v tom, že při stanovení výše odměny exekutora je třeba zohlednit, že povinný dlužník, byť po nařízení exekuce, splní svou pohledávku dobrovolně, bez přímé exekuce, resp. ještě před jejím vynuceným provedením. Odměna exekutora by tak neměla vycházet pouze z přímé závislosti odměny na výši vymoženého plnění, ale měla by odrážet i složitost, odpovědnost a namáhavost exekuční činnosti podle jednotlivých druhů a způsobů výkonu exekuce. Skutečnost, kdy je do základu odměny exekutora zahrnuta i částka uhrazená povinným bez přímé účasti exekutora na provedení exekuce, Ústavní soud označil za neodůvodněné zvýhodnění vůči těm exekutorům, kteří exekuci fakticky provedou.

24. V nálezu sp. zn. I. ÚS 998/09 ze dne 30. 6. 2009 (N 152/53 SbNU 849) Ústavní soud vztáhl shora vymezené principy pro určení základu pro výpočet odměny exekutora i na v budoucnu se opakující plnění. V tomto případě povinný po nařízení exekuce dobrovolně bez přímé účasti exekutora uhradil dlužné výživné, běžné výživné bylo vymáháno srážkami z jeho platu po dobu 19 měsíců, poté byla exekuce na běžné výživné zastavena podle ustanovení § 290 odst. 2 o. s. ř. Soudní exekutor shodně s exekučním soudem vycházel při stanovení základu pro určení odměny za provedení exekuce částečně z ustanovení § 5 odst. 1 exekučního tarifu (výše dlužného výživného) a částečně z ustanovení § 5 odst. 4 (ve spojení s § 6) exekučního tarifu (běžné výživné), tj. za základ pro výpočet odměny považovali pětinašobek hodnoty ročního plnění. Ústavní soud takový postup neaproboval a vytkl exekučnímu soudu, že při rozhodování o námitkách povinného proti příkazu k úhradě nákladů exekuce nerespektoval, že povinný, byť až po nařízení exekuce, avšak stále ještě před jejím vynuceným provedením, vymáhanou částku dlužného výživného v plné výši bez přímé účasti exekutora dobrovolně uhradil. Ústavní soud zdůraznil, že nosné důvody předmětného plenárního nálezu se vztahují na exekuční tarif jako celek, a proto při stanovení základu pro určení odměny exekutora z vymáhaného v budoucnu se opakujícího plnění nelze aplikovat ustanovení § 5 odst. 4 exekučního tarifu bez dalšího, ale musí být dodrženy maximy zde uvedené, zejména princip proporcionality (pojímáný též jako zákaz nadměrnosti zásahů do práv a svobod). Ústavní soud upřesnil, že pokud byla exekuce na v budoucnu se opakující plnění zastavena podle ustanovení § 290 odst. 2

o. s. ř., tj. z důvodu, že lze očekávat, že povinný bude nadále plnit svou povinnost dobrovolně, je nutné pro ústavně konformní stanovení základu pro určení odměny exekutora vycházet jen z výše jím vymoženého plnění, tedy nikoli z výše plnění vymáhaného, jak předpokládá ustanovení § 5 odst. 4 exekučního tarifu. Jinak řečeno, ustanovení § 5 odst. 4 exekučního tarifu je možno chápat pouze jako omezení maximální výše základu pro stanovení odměny exekutora v případě, že jím prováděná exekuce trvá po dobu pěti let a déle, tak, aby výše nákladů exekuce neměla pro povinného likvidační charakter. Jako *obiter dictum* Ústavní soud opětovně připomněl, že pro nařízení výkonu rozhodnutí a také následné exekuce prováděné soudním exekutorem dle exekučního řádu je kategoricky nezbytné, aby rozhodnutí o nařízení exekuce a exekuční příkazy směřovaly toliko ke spolehlivému uspokojení pohledávky oprávněného a s tím spojených nákladů exekuce a aby neznamenal pro povinného likvidační opatření. Umožňuje-li zákon nařídit výkon rozhodnutí i pro běžné výživné (ustanovení § 284 odst. 2 o. s. ř.), je vzhledem k výše uvedenému principu zákonné ochrany majetku povinného nanejvýše vhodné, aby rozsah srážek ze mzdy reflektoval pouze dobrovolně neplněnou povinnost; pokud soud dospěje k závěru, že je účelnější exekvat celé běžné výživné, měla by být dosavadní dobrovolnost v plnění vyživovací povinnosti (tj. platba výživného v nižším rozsahu) zohledněna ve výši úhrady nákladů exekuce. Pokud by tomu tak nebylo, nejen že by došlo k porušení principu ochrany majetku povinného ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny, ale především by byl neúměrně vysokými náklady exekuce ohrožen samotný účel exekučního řízení, tj. zajištění prostředků pro obživu oprávněného.

25. Shora uvedené závěry Ústavní soud sledoval i v nálezu sp. zn. II. ÚS 2348/12 ze dne 8. 8. 2013 (N 143/70 SbNU 341), ve kterém zdůraznil souvislost mezi skutečnou exekuční činností soudního exekutora a vymožením pohledávky, a to při zohlednění aktivity povinného, která není bezprostředně vynucená kroky dotýkajícími se konkrétně majetkové podstaty povinného. Rovněž v tomto případě označil rozhodnutí soudního exekutora a exekučního soudu, která za základ odměny exekutora vzala pětinašobek ročního plnění, za nadměru formalistická a rozporná s obecnými principy spravedlnosti v situaci, kdy ani exekuční soud neměl pochybnosti o tom, že splatná částka dlužného výživného a placení běžného výživného byla stěžovatelem dobrovolně poskytnuta vzápětí po obdržení usnesení o nařízení exekuce. Ústavní soud kriticky hodnotil postup exekutora, který kromě vydání exekučních příkazů a zaslání výzvy k dobrovolnému splnění povinnosti po zaplacení dlužného výživného a započítání plateb běžného výživného neučinil nic k vymožení pohledávek oprávněných. Jeho pozdější aktivita, spočívající ve vydání dalších exekučních příkazů nařizujících exekuci prodejem nemovitostí a movitých věcí, postrádala opodstatnění,

neboť vyjma nákladů oprávněné a nákladů exekuce byly vymáhané povinnosti splněny.

26. V projednávané věci se Ústavní soud nejprve zabýval otázkou možné aplikace nosných rozhodovacích důvodů shora uvedených rozhodnutí, neboť předmětem ústavněprávního přezkumu nebyla rozhodnutí o nákladech exekuce (jako ve výše citovaných věcech sp. zn. I. ÚS 998/09 a sp. zn. II. ÚS 2348/12), ale rozhodnutí o náhradě nákladů řízení o zastavení exekuce pro běžné výživné podle § 290 odst. 2 o. s. ř.

27. V exekučním řízení platí při rozhodování o náhradě nákladů při zastavení exekuce kritéria obsažená v ustanovení § 271 o. s. ř. Toto ustanovení umožňuje soudu, aby při zastavení výkonu rozhodnutí rozhodl o náhradě nákladů, které účastníkům prováděním výkonu rozhodnutí vznikly, podle toho, z jakého důvodu k zastavení výkonu rozhodnutí došlo (procesní zavinění účastníků). Ustanovení § 89 e. ř. ve znění účinném do 31. 10. 2009 stanovilo, že dojde-li k zastavení exekuce, hradí náklady exekuce a náklady účastníků ten, který zastavení zavinil, a že v případě zastavení exekuce pro nemajetnost povinného hradí paušálně určené či účelně vynaložené výdaje exekutorovi oprávněný. Ustanovení § 89 e. ř. není s úpravou v § 271 o. s. ř. v rozporu, jen ji doplňuje o prostor pro vymezení procesního vztahu oprávněného k dalšímu subjektu – exekutorovi. Nelze-li procesní zavinění na zastavení výkonu rozhodnutí přičítat oprávněnému, soud při zastavení řízení ponechá v platnosti předchozí rozhodnutí o nákladech řízení a přízná mu i náklady, o kterých dosud rozhodnuto nebylo. Soud tak nerozhoduje jen o povinnosti k náhradě nákladů tohoto úseku vykonávacího řízení (tj. řízení o zastavení výkonu rozhodnutí), ale je povinen rozhodnout o všech nákladech řízení, které vznikly prováděním výkonu rozhodnutí, a přezkoumat všechna rozhodnutí o nákladech řízení, jež byla vydána v průběhu celého řízení o výkon rozhodnutí.

28. V projednávané věci nebylo pochyb o tom, že procesní zavinění za zastavení exekuce pro běžné výživné podle § 290 odst. 2 o. s. ř. stíhalo povinného (stěžovatele), neboť zastavení exekuce bylo důsledkem toho, že po nařízení exekuce vymáhanou povinnost (s)plnil. Z tohoto pohledu není rovněž pochyb ani o tom, že soudní exekutor měl vůči povinnému právo na náhradu (svých) nákladů, tedy i odměny. Ústavní soud respektuje svoji dosavadní rozhodovací praxi, podle které je přípustná ústavní stížnost proti příkazu k úhradě nákladů soudního exekutora a rozhodnutí exekučního soudu tento příkaz přezkoumávajícímu, a obecně nepovažuje za systémové umožnit jejich opakovaný ústavněprávní přezkum v souvislosti s přezkumem náhradově nákladového výroku při zastavení exekuce.

29. Projednávanou věc však považuje za výjimečnou vzhledem k podstatné změně, ke které došlo po vydání příkazu k úhradě nákladů exekuce (příkaz nabyl právní moci dne 14. 12. 2006). Za tuto změnu považoval sni-

žení dosud vymáhaného plnění s účinností od 7. 5. 2007, neboť usnesením Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 7. 5. 2007 č. j. 50 P 127/2006-932 byl stěžovatel zavázán povinností přispívat na výživu své nezletilé dcery částkou 4 500 měsíčně.

30. Exekuci běžného výživného lze ve stěžovatelově případě rozdělit do dvou časových pásem – od nařízení exekuce do 7. 5. 2007 (sedmáct měsíců) byla předmětem exekuce částka 9 000 Kč měsíčně – od 7. 5. 2007 do doby zastavení (dvanáct měsíců) byla předmětem exekuce částka 4 500 Kč měsíčně. Výše exekvovaného běžného výživného je zásadní pro určení základu ke stanovení odměny soudního exekutora. Snížili-li se výrazně rozsah vymáhaného plnění, je nezbytné (v duchu shora uvedených obecných principů odměňování exekutorů), aby se tato změna promítla i v odměně soudního exekutora.

31. V projednávané věci vycházel soudní exekutor ze základu představujícího pětinasobek ročního plnění počítaného z tehdy stanoveného běžného výživného ve výši 9 000 Kč měsíčně (celkem 540 000 Kč). Ústavní soud zde zcela ponechává stranou, zda povinný plnil ve prospěch oprávněné za přímé účasti exekutora či nikoliv, neboť za důvod ke svému zásahu považoval skutečnost, že orgány veřejné moci nereagovaly na změnu výše výživného jako opakujícího se plnění, které bylo předmětem probíhající exekuce, a nepromítly ji do svých rozhodnutí. V okolnostech daného případu považoval za extrémně rozporné s principy spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, aby v základu pro výpočet odměny soudního exekutora, který je určen pětinasobkem hodnoty ročního plnění, byla promítnuta výše exekvovaného plnění relevantní pouze v době nařízení exekuce a zcela stranou a bez vlivu by zůstala jeho následná změna. Není-li k dispozici jiný procesní nástroj, je Ústavní soud přesvědčen, že při aplikaci ustanovení § 271 o. s. ř. při rozhodování o zastavení exekuce podle ustanovení § 290 odst. 2 o. s. ř. má exekuční soud dostatečný prostor pro úvahu o výši všech nákladů vzniklých nejen oprávněné, ale i soudnímu exekutorovi. V rámci této úvahy exekuční soud mohl a měl přezkoumat i pravomocně přiznanou (a již zaplacenou) odměnu soudního exekutora, zejména zda její základ reflektuje snížení vymáhaného opětuujícího se plnění, případně zda je vůbec dán prostor pro aplikaci věty druhé ustanovení § 5 odst. 4 exekučního tarifu. Ústavní soud na tomto místě opakuje, že soudní exekutor není ve vztahu ke své přiznané odměně v postavení orgánu veřejné moci, ale vystupuje jako účastník řízení, kterého lze soudním rozhodnutím zavázat povinností, aby povinnému vrátil, co mu na nákladech exekuce již zaplatil. Rozhodnutí o výši odměny exekutora, které nevychází z reálné výše exekvovaného plnění, poškozují majetkovou sféru povinného a porušuje jeho práva zakotvená v čl. 11 odst. 1 Listiny.

32. Ústavní soud na závěr uvádí, že se nezabýval námitkou zbytečného prodlužování vedené exekuce, neboť ji stěžovatel uplatnil až po jejím skončení. Ústavní soud připomíná, že po nabytí účinnosti zákona č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je procesním prostředkem k ochraně práva zasaženého neodůvodněnými průtahy v již skončeném řízení uplatnění nároku na náhradu škody v předběžném projednání, resp. žaloba v případě neposkytnutí náhrady. Stejně tak se nezabýval ani námitkami, které stěžovatel uplatnil ve vztahu k výroku I usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 o zastavení exekuce či k vyšší nákladů exekuce stanovené příkazem soudního exekutora, neboť obnova řízení pro tato rozhodnutí nebyla povolena.

33. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhovět a napadená rozhodnutí exekučních soudů zrušil pro porušení ústavně zaručených práv stěžovatele, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida

Nesouhlasím s výrokem citovaného nálezu, a tedy nevyhnutelně i s podstatnou částí jeho odůvodnění, a to z následujících důvodů:

1. V bodě 2 odůvodnění se rekapituluje, že ústavní stížnost byla původně odmítnuta usnesením Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2760/11 ze dne 29. 12. 2011 zčásti pro zjevnou neopodstatněnost, zčásti jako návrh podaný po lhůtě. Domnívám se, že druhý z důvodů odmítnutí není bez významu a měl být při rozhodování o věci zohledněn (*vigilantibus iura*).

2. Nynější závěry většiny pléna Ústavního soudu jsou v bodech 26 až 31 shrnuty korektně a otevřeně. Plyne z nich však, že při zastavení předmětné exekuce stíhalo procesní zavinění povinného, jenž (s)plnil vymáhanou povinnost po nařízení exekuce (§ 290 odst. 2 o. s. ř., bod 28). Je-li podle ustanovení § 271 o. s. ř. věty první kritériem pro rozhodnutí o náhradě nákladů řízení důvod, pro nějž k zastavení řízení došlo, pak se domnívám, že zjištěný důvod (ležící na straně povinného, tedy stěžovatele) měl zůstat přiřčen stěžovateli k tíži a že jiné řešení této otázky, jak se v následujících pasážích nálezu předestírá, není přiléhavé.

3. Lze zajisté akcentovat hodnotový rozměr případu uvozený (v konkrétní rovině) snížením vymáhaného plnění výživného od 7. 5. 2007 z částky 9 000 Kč měsíčně na částku 4 500 Kč měsíčně, přičemž se tak stalo několik měsíců po právní moci exekučního příkazu. Nejsm však přesvědčen, že to mělo vést ke zrušení obou již pravomocných nákladových usnesení. Nejde tu jen o již zmíněný důvod zastavení exekuce; svou roli měla sehrát i skutečnost, že se výše sporných nákladů řízení nejeví být v excesivním, resp. pro povinného tíživém nepoměru k částce, kterou stěžovatel na výživném dříve dlužil [srov. v obecné poloze náleze ze dne 2. 3. 2000 sp. zn. III. ÚS 269/99 (N 33/17 SbNU 235)].

4. I při veškerém respektu k rozsudku Evropského soudu pro lidská práva, jenž byl závazným východiskem pro další projednání věci, se i se zřetelem k měřítkům posouzení jejího ústavního rozměru, jehož naplnění bylo podmínkou meritorního přezkumu (blíže posledně citovaný náleze), domnívám, že Ústavní soud neměl ústavní stížnosti daným způsobem vyhovět.

2. Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Kůrky

I.

1. V záhlaví označenému nálezu oponuji proto, že ač většina pléna obecně vymezila správné důvody a důsledky užití ustanovení § 271 o. s. ř. (zejména v bodech 21 a 22 a zčásti 27), při jeho aplikaci v dané věci se však vlastních závěrů nepřidržela (ani těch, jež vyjádřila v bodu 28), resp. je nepřipustně kontaminovala úvahami, jež k němu „podle práva“ vztáhnout nelze (v bodech 29 a 30).

2. Ustanovení § 271 o. s. ř. slouží k tomu, aby v případě, že v rámci exekučního řízení - v němž při nařízení exekuce platí ustanovení § 270 o. s. ř., reflektující okolnost, že oprávněný měl obdobou § 142 odst. 1 o. s. ř. „plný úspěch“ - nastanou okolnosti, které předpoklad toho „úspěchu“ eliminují, byly eliminovány i náhradové důsledky, jež s ním byly při nařízení exekuce spojeny. Zjednodušeně řečeno, při zastavení exekuce lze dodatečně o nákladech exekuce rozhodnout jinak, nikoli ve prospěch oprávněného, nýbrž povinného, a to i cestou zrušení nákladových výroků původních, či dokonce uložení povinnosti oprávněnému vrátit to, co bylo na jejich základě plněno.

3. Neplatí však odtud, že by - touto cestou - mohla být napravována případná pochybení co do výše náhrady nákladů, jež byla dřívějšími rozhodnutími exekučních orgánů pravomocně přiznána.

4. To ostatně i většina pléna uznává v bodu 28 i. f., činí však odtud nepřipustnou výjimku v bodech následujících (29 a 30).

5. Nejenže s ní nelze souhlasit obecně; nelze s ní souhlasit zvláště v situaci, kdy k zastavení exekuce došlo podle ustanovení § 290 odst. 2 o. s. ř. Toto speciální ustanovení totiž umožňuje – oproti situacím předjímaným ustanovením § 271 o. s. ř. – zastavit exekuci i tehdy, když žádný obecný důvod zastavení (viz § 268 o. s. ř.) zde není, a naopak vše svědčí tomu, aby dále probíhala, leč jde již jen o běžné výživné, a v povinném lze spatřovat naději, že oproti stavu minulému již dospěl ve vztahu ke svým povinnostem k nápravě potud, že bude výživné plnit bez potřeby nuceného vymáhání.

6. Coby klíčové se odtud podává, že tento důvod zastavení exekuce ke změně předchozích nákladových výroků ani v jejich základu (o což jediné může jít – viz bod 3 výše) jakkoli nesměřuje, neboť nikterak nezpochybňuje náhradově nákladový předpoklad podle § 270 o. s. ř.

7. Z toho plyne, že ustanovení § 271 o. s. ř. se při zastavení exekuce podle § 290 odst. 2 o. s. ř. typově (až na zde nevýznamné výjimky) neuplatní, resp. se „uplatní“ tak, že dosavadní náhradově nákladová rozhodnutí zůstanou nedotčena (skutkové důvody tohoto zastavení exekuce logicky nemohou zatížit oprávněného, neboť na něm nemá „zavinění“) a že jediné, o čem může být nákladově rozhodováno, jsou eventuálně náklady – nikoli exekuce, nýbrž – řízení o jejím zastavení.

8. Jestliže právě tak rozhodly obecné soudy v nyní napadených rozhodnutích, rozhodly jediným možným způsobem (bez ohledu na jeho „praktický“ význam, jestliže nikomu zde – v této dílčí fázi exekučního řízení – náklady nevznikly).

9. Procesní prostor pro nové (odlišné) určení odměny soudního exekutora coby složky nákladů exekuce, který většina pléna sledovala otevřít, zde tedy očividně nebyl, neboť šlo (a mohlo jít) jen o náklady jiné.

10. Tento „prostor“ nelze založit ani na tom – jak většina pléna míní (bod 29) – že v průběhu exekuce došlo ke změně výše vymáhaného výživného; na zastavení exekuce podle § 290 odst. 2 o. s. ř., což zde bylo jediné rozhodné, tato okolnost totiž nemá žádný vliv.

11. Co lze napadeným rozhodnutím obecných soudů vytknout je, že do náhradově nákladového výroku zahrnuje i soudního exekutora, neboť ten účastníkem této části exekučního řízení nebyl; jak bylo výše zdůrazněno, nešlo o náklady exekuce, nýbrž o náklady řízení o jejím zastavení, což jest rozdíl. Pakliže mu však nepřiznaly žádné nároky, nic dramatického se nestalo; jen se tak stát nemuselo. Paradoxně právě tuto nadbytečnou a věcně neefektivní část rozhodnutí obecných soudů zasáhla nálezková kasace.

12. Tím, že většina pléna uvažuje (v bodu 31) i tak, že kromě opětovného přezkumu pravomocně přiznané odměny soudnímu exekutorovi by měla nastoupit i možnost exekutorovi uložit povinnost vrátit povinnému co na nákladech exekuce mu již zaplatil, ocitá se ve zjevné kolizi právě s tím

procesním základem (§ 271 o. s. ř.), jehož se dovolává, neboť jej právě v neprospěch stěžovatele jakožto povinného sama (a to správně) vymezila (bod 28, věta druhá).

II.

Jest shrnout: většina pléna se v dané věci nejen nesprávně chopila instrumentária dle § 271 o. s. ř., nýbrž jej zamířila i na zcela nevhodný (výrokový) terč.

Ústavní stížnost měla být odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

Č. 45

K placení povinného ručení u neprovozovaného vozidla vedeného v centrální evidenci

Právní závěr okresního soudu, že vozidlo stěžovatele bylo provozováno, neměl oporu v provedeném dokazování a je závěrem natolik extrémním, že má za následek zásah do práva stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces.

Již ze samotné skutečnosti, že vozidlo je vedeno v Centrálním registru vozidel, je samozřejmě možno dovozovat, že vozidlo je provozováno (zpravidla tomu tak bude), to nicméně pouze za situace, kdy nebude jeho vlastníkem (provozovatelem) dostatečně prokázán opak.

Nebylo-li vozidlo stěžovatele (vůbec) provozováno, nemohlo být provozováno bez pojištění odpovědnosti z provozu vozidla v rozporu se zákonem č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů, a stěžovatel tudíž nemůže být povinen uhradit vedlejšímu účastníkovi příspěvek podle ustanovení § 24c odst. 1 zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, neboť uložení takové povinnosti by bylo též v rozporu s čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vlasty Formánkové a Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) – ze dne 24. února 2015 sp. zn. IV. ÚS 2543/13 ve věci ústavní stížnosti Zbyňka Vyhlídala, zastoupeného Mgr. Filipem Lederem, advokátem, se sídlem Lidická 710/57, Brno, proti rozsudku Okresního soudu v Bruntále ze dne 30. května 2013 č. j. 18 C 85/2013-53, jímž byla stěžovateli uložena povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi řízení částku 2 700 Kč s příslušenstvím jako příspěvek za provoz nepojištěného vozidla, za účasti České kanceláře pojistitelů, se sídlem Na Pankráci 1724/129, Praha 4, zastoupené Mgr. Lubomírem Vdovcem, advokátem, se sídlem v Brně, Šumavská 416/15, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Okresního soudu v Bruntále č. j. 18 C 85/2013-53 ze dne 30. května 2013 bylo zasaženo do práva stěžovatele na spravedlivý

(řádný) proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Okresního soudu v Bruntále č. j. 18 C 85/2013-53 ze dne 30. května 2013 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností podanou podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel s odkazem na porušení čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí.

II.

2. Z předložené ústavní stížnosti a ze spisu Okresního soudu v Bruntále (dále též jen „soud“) sp. zn. 18 C 85/2013 Ústavní soud zjistil, že vedlejší účastník se na stěžovateli domáhal zaplacení částky 2 940 Kč s úrokem z prodlení z částky 2 870 Kč od 31. 5. 2012 do zaplacení a se zákonným úrokem z prodlení z částky 70 Kč od 12. 1. 2013 do zaplacení s tvrzením, že v souladu s ustanovením § 15 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pojištění odpovědnosti“) zjistil, že stěžovatel je vlastníkem blíže specifikovaného přípojného vozidla zn. ADAM600 (dále jen „vozidlo stěžovatele“), přičemž k vozidlu stěžovatele vedenému v Centrálním registru vozidel (dále jen „registru“) nebylo v období od 1. 1. 2010 do 31. 3. 2010 (dále též jen „rozhodné období“) uzavřeno pojištění odpovědnosti z provozu vozidla.

3. Napadeným rozsudkem bylo stěžovateli uloženo zaplatit vedlejšímu účastníkovi řízení částku 2 700 Kč s příslušenstvím jako příspěvek za provoz nepojištěného vozidla stanovený podle § 24c odst. 1 zákona o pojištění odpovědnosti za období od 1. 1. 2010 do 31. 3. 2010 a dále částku 5 119 Kč na nákladech řízení.

III.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že své vozidlo v předmětném období neprovozoval, neboť bylo odstaveno na soukromém pozemku pana Vladimíra Čaly, který je měl dlouhodobě v opravě. Dále namítá neprovedení jím navrhovaných důkazů soudem, a to především znaleckého posudku ve formě grafologického rozboru podpisu na doručence k výzvě k úhradě zákonného příspěvku nepojištěných, neboť odmítá, že by šlo o podpis jeho

nebo některého člena rodiny oprávněného výzvu převzít. Vzhledem ke skutečnosti, že v souladu s ustanovením § 24c odst. 4 zákona o pojištění odpovědnosti se splatnost příspěvku počítá od doručení výzvy, nemohl podle stěžovatele bez doručení výzvy nárok vedlejšího účastníka vůbec vzniknout. Stejně tak byl zamítnut návrh stěžovatele na provedení důkazu svědeckou výpovědí pana Vladimíra Čaly i návrh na provedení důkazu účastnickou výpovědí stěžovatele.

5. Stěžovatel dále uvádí, že přestože šlo o bagatelní spor, bylo poruše-no jeho právo na spravedlivý proces hned několika zásahy ze strany soudu. V prvé řadě se jednalo o nedostatky v dokazování, kdy soud zamítl stěžovatelem navrhované důkazy a toto své zamítavé rozhodnutí nikterak neodůvodnil, a tím zapříčinil výskyt tzv. opomenutých důkazů. Podle stěžovatele šlo o to, že i přes pochybnosti samotného soudu nedošlo k provedení zcela zásadního důkazu v dané věci, a soud tak rozhodl, aniž by byl spolehlivě zjištěn skutkový stav, ač si byl soud této skutečnosti plně vědom.

6. Co se týče zamítnutí důkazních návrhů stěžovatele bez řádného odůvodnění, šlo o návrh důkazu svědeckou výpovědí Vladimíra Čaly a účastnickou výpovědí stěžovatele jakožto účastníka řízení. Podle stěžovatele sice došlo k jejich zamítnutí v souladu se zákonem, nicméně však zákon také soudy ukládá, s ohledem na zajištění práva na spravedlivý proces, určité povinnosti. Jednou z jeho povinností, která plyne z ustanovení § 157 odst. 2 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), je povinnost veškerá rozhodnutí, být stručně, odůvodnit. Přímo ze zmíněného ustanovení pak vyplývá i povinnost odůvodnit, proč soud navrhované důkazy neprovedl.

7. Soud tedy v průběhu ústního jednání, jak vyplývá z protokolu, návrh na výše uvedené důkazy zamítl bez toho, aby tento svůj postup odůvodnil. Za zcela zásadní pochybení soudu však stěžovatel považuje skutečnost, že jakékoli odůvodnění tohoto zamítnutí chybělo i v písemném vyhotovení rozsudku. Soud se tedy se stěžovatelem navrženými důkazy řádným způsobem nevypořádal. Tímto pochybením podle stěžovatele nejenže porušil výše uvedené ustanovení o. s. ř., ale zároveň zcela zásadně zasáhl do práva stěžovatele na spravedlivý proces.

8. Skutečnost, že se v průběhu soudního řízení vyskytly opomenuté důkazy, pak podle stěžovatele patří mezi závažná porušení základních práv účastníků řízení, která zakládají protiústavnost a nepřezkoumatelnost rozhodnutí. Stěžovatel v této souvislosti odkazuje na předchozí judikaturu Ústavního soudu, která se týká zvýšených nároků na vedení řízení okresními soudy u bagatelních sporů [např. nález sp. zn. I. ÚS 3143/08 ze dne 17. 3. 2009 (N 59/52 SbNU 583)] a opomenutých důkazů [např. nálezy sp. zn. III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995 (N 10/3 SbNU 51), sp. zn. IV. ÚS

185/96 ze dne 29. 11. 1996 (N 131/6 SbNU 461) nebo sp. zn. III. ÚS 68/99 ze dne 22. 6. 2000 (N 95/18 SbNU 331)].

IV.

9. Ústavní soud si k ústavní stížnosti vyžádal vyjádření soudu a vedlejšího účastníka řízení.

10. Za okresní soud zaslala vyjádření předsedkyně senátu Mgr. Jana Tihelková, která plně odkázala na písemné odůvodnění rozsudku ve věci sp. zn. 18 C 85/2013 s tím, že podle jejího názoru odpovídá tehdy platné právní úpravě i stavu tehdy platné judikatury.

11. Vedlejší účastník ve vyjádření předně uvádí, že ji považuje za zjevně neopodstatněnou, protože napadené rozhodnutí se týká bagatelní věci a podle judikatury Ústavního soudu v takovém případě lze k přezkumu věci z ústavněprávního hlediska přikročit jen v případech zcela evidentní svévolle orgánů veřejné moci, neboť tato částka již jen pro svou výši není schopna současně představovat porušení základních práv a svobod. V této souvislosti odkazuje na usnesení sp. zn. III. ÚS 405/04 ze dne 25. 8. 2004 (U 43/34 SbNU 421).

12. Podle vyjádření vedlejšího účastníka se námitka stěžovatele spočívající v tom, že vedlejší účastník úmyslně rozděljuje nepojištěné období, aby docílil bagatelních částek, nezakládá na pravdě, neboť naopak vedlejší účastník stanovuje nepojištěné období ve svých výzvách tak, jak postupně v souladu s ustanovením § 15 odst. 1 zákona o pojištění odpovědnosti dostává od členských pojištěoven údaje o zániku a vzniku předmětného pojištění, které pak v souladu s ustanovením § 15 odst. 2 téhož zákona postupně předává registru, od něhož pak opět postupně dostává výsledky porovnání. Podle jeho vyjádření se tedy jedná o důsledné uplatňování postupu, který vedlejšímu účastníkovi přímo ukládá ustanovení § 24c odst. 3 zákona o pojištění odpovědnosti. Vedlejší účastník nemůže vystavit výzvu na celé nepojištěné období, protože jeho skutečný konec nebývá v den odeslání výzvy znám, a proto zasílá výzvy co nejrychleji po získání výsledku porovnání údajů podle ustanovení § 15 odst. 3 zákona o pojištění odpovědnosti, aby obleslaný měl možnost co nejdříve sjednat nápravu, tedy uzavřít pojištění nebo vozidlo vyřadit z registru. Vedlejší účastník nemůže vyčkávat, zda a kdy se ve výsledku porovnání podle ustanovení § 15 odst. 3 zákona o pojištění odpovědnosti objeví údaj buď o existenci nového pojištění odpovědnosti, nebo o vyřazení vozidla z registru vozidel, neboť jednak by byl napaden, že úmyslně odkládal odeslání výzvy, aby tak navýšil počet dní bez pojištění, a tedy výši příspěvku nepojištěných, jednak by se mohl dostat i do situace, že by vůči některým adresátům výzev své právo promlčel. V soudním řízení se však již vedlejší účastník podle vyjádření snaží nepojištěná období, resp. jim odpovídající nároky slučovat.

13. Podle vedlejšího účastníka je účelem zákona o pojištění odpovědnosti, aby nebyla provozována a ponechána vozidla bez pojištění odpovědnosti na veřejně přístupné pozemní komunikaci, a to bez ohledu na technický stav vozidla. Přípuštěním interpretace, že vlastník vozidla se zbaví své povinnosti uzavřít pojistnou smlouvu o odpovědnosti z provozu vozidla toliko tvrzením, že s vozidlem fakticky na veřejné komunikaci nejezdil, by zcela popřelo základní smysl platné právní úpravy, tedy chránit poškozené provozní činnosti. Navíc by podle vyjádření vedlejšího účastníka takový výklad vedl k absurdním situacím. Faktický provoz tedy závisí pouze na vůli vlastníka, ten však má vytvořeny zákonné nástroje na to, aby takovýto projev své vůle objektivizoval. Může totiž požádat o dočasné či trvalé vyřazení vozidla z evidence, což pro něj znamená minimální zátěž a náklady. Pokud by nebyl výklad aplikován tímto způsobem, nebyl by vlastník vozidla vůbec nucen vozidlo dočasně vyřadit, čímž by jemu stanovená povinnost podle ustanovení § 15 odst. 5 zákona o pojištění odpovědnosti byla zcela bezvýznamná. Požadavek na vyřazení vozidla z registru vozidel lze podle vedlejšího účastníka podřadit pod dikci čl. 11 Listiny, podle níž vlastnictví zavazuje. Provozování vozidla ve vazbě na povinné pojištění tak nelze podle vedlejšího účastníka vyložit jinak než jako možnost jej použít k jízdě v situaci, kdy jsou splněny formální předpoklady, tj. jeho zaregistrování v evidenci (je vybaveno registračními značkami, osvědčením o registraci).

14. Vedlejší účastník dále uvádí, že podle ustanovení § 6 zákona č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích a o změně zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění zákona č. 307/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je vlastník vozidla povinen vozidlo, pokud ho hodlá provozovat na území České republiky, přihlásit k registraci. Podmínkou registrace je mimo jiné uzavření pojištění odpovědnosti z provozu vozidla. Zároveň ustanovení § 15 odst. 5 zákona o pojištění odpovědnosti podle vedlejšího účastníka uvádí, že při zániku pojištění má vlastník vozidla povinnost odevzdat registrační značky a vozidlo vyřadit z registru. Podle vedlejšího účastníka je tedy evidentní, že pokud je vozidlo registrováno pro provoz, musí být pojištěno.

15. V projednávané věci podle vedlejšího účastníka bylo vozidlo stěžovatele v souladu s ustanovením § 6 zákona č. 56/2001 Sb. zaregistrováno, a proto mu byla přidělena registrační značka a osvědčení o registraci. Stěžovatel měl tedy možnost a podle ustanovení § 15 odst. 5 zákona o pojištění odpovědnosti i povinnost odevzdat registrační značky místně příslušnému registru a toto vozidlo dočasně vyřadit z registru, což však neučinil.

16. Vedlejší účastník se dále vyjádřil k doručování výzvy k úhradě zákonného příspěvku nepojištěných. Po obsáhlém vysvětlení dospěl k závěru,

že v daném případě postačuje, když je zásilka vydána vhodné fyzické osobě, zejména některému z adresátových sousedů, která souhlasí s tím, že poštovní zásilku adresátovi předá, a která převzetí poštovní zásilky potvrdí svým podpisem. Pokud by nebyl pokus o dodání poštovní zásilky některým ze zmíněných způsobů úspěšný, Česká pošta poštovní zásilku uloží. Tak se ale podle vedlejšího účastníka nestalo. Argumentace stěžovatele opřena o ustanovení § 50a odst. 1 o. s. ř. je podle vedlejšího účastníka v tomto případě bezpředmětná, neboť jde o úpravu doručování soudy. Podle vyjádření vedlejšího účastníka se výzva k úhradě zákonného příspěvku nepojištěných (zasílána doporučeně s dodejkou) stejně tak jako upomínka úhrady nedoplatku zákonného příspěvku nepojištěných řádně dostaly do dispoziční sféry stěžovatele.

17. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat vyjádření vedlejšího účastníka stěžovateli k replice, neboť neobsahovalo žádné nové závažné skutečnosti nebo argumentaci, které by měly vliv na posouzení věci. Nadto z materiálního hlediska nelze přehlížet skutečnost, že Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl.

V.

18. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil s vyžádaného spisu a písemných úkonů stěžovatele a účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

VI.

19. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], seznámil se s obsahem připojeného spisu a přezkoumal, že tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Ústavní soud opakovaně judikuje, že není vrcholem soustavy obecných soudů (čl. 81 a 91 Ústavy), a tudíž není ani další přezkumnou instancí, a že postup v soudním řízení včetně provádění a hodnocení důkazů, interpretace a aplikace právních předpisů a vyvození skutkových a právních závěrů je záležitostí ostatních soudů. Proto není v zásadě oprávněn zasahovat bez dalšího do rozhodování těchto soudů. Tato maxima je prolomena pouze tehdy, pokud by soudy na úkor stěžovatele vykročily z mezí daných rámcem ochrany ústavně zaručených základních práv či svobod. K tomu v projednávaném případě podle náhledu Ústavního soudu došlo.

21. Ze spisového materiálu především vyplývá, že okresní soud dospěl k závěru, že žaloba je důvodná, přestože bylo prokázáno, že vozidlo stěžovatele nebylo v rozhodném období fakticky provozováno. Tato skutečnost však podle soudu stěžovatele nezabavuje povinnosti platit pojistné, neboť rozhodné není, že vozidlo stěžovatele není fakticky provozováno, ale považuje se za provozované podle toho, zda je zapsané v registru či nikoliv. Samotná výzva vedlejšího účastníka totiž obsahuje poučení, že v případě, že vozidlo není užíváno, má být dočasně či trvale odhlášeno z evidence motorových vozidel. Namítal-li stěžovatel, že mu výzva nebyla doručena, pak bylo podle soudu v rámci řízení prokázáno, že výzva byla zaslána na adresu stěžovatele a že převzetí bylo stvrzeno podpisem. Namítal-li dále stěžovatel, že se nejedná o podpis jeho ani jeho rodiny, pak soud vycházel z toho, že tato písemnost se dostala do jeho dispozice, když vedlejší účastník splnil všechny zákonné podmínky pro doručení. Znalecké zkoumání podpisu stěžovatele, včetně jeho rodiny a případně sousedů, kteří byli taktéž oprávněni písemnost přijmout, by podle soudu nepřiměřeně zvýšilo náklady řízení a navíc s nejistým výsledkem.

22. Soud tedy žalobě vyhověl vzhledem ke skutečnosti, že vozidlo stěžovatele bylo (v rozhodném období) vedeno v registru, a tedy bylo podle soudu prokázáno, že bylo provozováno, stěžovatel podle soudu naopak neprokázal, že provozováno nebylo, a dále soud dospěl k závěru, že povinnost uzavřít pojištění odpovědnosti by stěžovateli zanikla [na základě ustanovení § 12 odst. 1 písm. c) zákona o pojištění odpovědnosti] v případě, že by vozidlo stěžovatele bylo dočasně vyřazeno z registru, což zároveň byla podle soudu povinnost stěžovatele, pokud toto vozidlo neprovozoval a prováděl jeho opravu, což však stěžovatel neučinil. S těmito závěry se však Ústavní soud nejenže nemůže ztotožnit, ale považuje je za natolik extrémní, že mají za důsledek zásah do ústavně zaručených práv stěžovatele. V tomto ohledu Ústavní soud též odkazuje na nálezk sp. zn. IV. ÚS 2221/13 ze dne 31. 3. 2014 (N 48/72 SbNU 543), kdy rozhodoval v obdobné věci.

23. Předně je podle náhledu Ústavního soudu zcela nelogický závěr, že by povinnost uzavřít pojištění odpovědnosti z provozu vozidla stěžovatele zanikla v případě, že by vozidlo dočasně vyřadil z registru. Nic takového z ustanovení § 12 odst. 1 písm. c) o pojištění odpovědnosti neplyne, neboť toto ustanovení se netýká povinnosti uzavřít pojištění odpovědnosti, ale zániku tohoto pojištění.

24. Přestože pak stěžovatel v řízení relevantními důkazy prokazoval, že vozidlo nebylo provozováno, soud dospěl k závěru, že provozováno bylo, a to pouze na základě toho, že vozidlo stěžovatele bylo v rozhodném období vedeno v registru. Přitom, jak správně namítá též stěžovatel, registr údaj o tom, zda je vozidlo provozováno, neobsahuje, a tento závěr není založen ani na žádném zákonném ustanovení, které by obsahovalo fikci provozování

vozidla v případě jeho vedení v registru. Je sice pravda, že podle ustanovení § 15 odst. 5 zákona o pojištění odpovědnosti platí, že pokud pojištění odpovědnosti zaniklo a nebyla-li ve lhůtě 14 dnů ode dne tohoto zániku pojištění uzavřena nová pojistná smlouva týkající se vozidla, byl stěžovatel povinen nejpozději ve stejné lhůtě vrátit registrační značku a osvědčení o registraci nebo osvědčení o technickém průkazu vozidla příslušnému orgánu evidence, což neučinil. Nicméně porušení této povinnosti zakládá pouze odpovědnost za přestupek, a opět nikoli fikci či alespoň domněnku provozování vozidla. Povinnost uzavřít smlouvu o pojištění odpovědnosti je navíc podle ustanovení § 1 odst. 2 zákona o pojištění odpovědnosti spojena s provozováním vozidla, resp. ponecháním vozidla na pozemní komunikaci, nikoli však s pouhým držením vozidla, které provozováno, resp. ponecháno na pozemní komunikaci, není.

25. Ústavní soud tak konstatuje, že za uvedených okolností právní závěr soudu o tom, že vozidlo stěžovatele bylo provozováno (na jehož základě pak bylo žalobě vyhověno), neměl oporu v provedeném dokazování a je závěrem natolik extrémním, že má za následek zásah do práva stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces.

26. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že vedlejší účastník nemá možnost zjišťovat, zda vozidlo bylo či nebylo bez pojištění odpovědnosti fakticky použito k jízdě nebo ponecháno na veřejně přístupné pozemní komunikaci, a disponuje pouze informací podle ustanovení § 15 odst. 3 zákona o pojištění odpovědnosti. Ústavní soud k tomu uvádí, že již ze samotné skutečnosti, že vozidlo je vedeno v registru, je samozřejmě možno dovodovat, že vozidlo je provozováno (zpravidla tomu tak bude), to nicméně pouze za situace, kdy nebude jeho vlastníkem (provozovatelem) dostatečně prokázán opak.

27. V projednávané věci bylo provedeno dokazování, jehož závěry svědčily o tom, že vozidlo stěžovatele nebylo provozuschopné a nebylo provozováno. Ačkoli Ústavní soud primárně není povolán k tomu, aby přehodnocoval důkazy provedené ostatními soudy a z těchto důkazů vyvozené závěry, v projednávané věci shledal takový exces, že nezbylo, než tak učinit. V této souvislosti poukazuje Ústavní soud též na rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 15 C 100/2012-122 ze dne 18. 2. 2013, v němž za prakticky shodného skutkového stavu soud dospěl k závěru, že vozidlo stěžovatele provozováno nebylo. Nebylo-li tedy vozidlo stěžovatele (vůbec) provozováno, nemohlo být provozováno bez pojištění odpovědnosti v rozporu se zákonem o pojištění odpovědnosti, a stěžovatel tudíž nemůže být povinen uhradit vedlejšímu účastníkovi příspěvek podle ustanovení § 24c odst. 1 zákona o pojištění odpovědnosti, neboť uložení takové povinnosti by bylo též v rozporu s čl. 4 odst. 1 Listiny.

28. Je pravda, že stěžovatel nereagoval na výzvu vedlejšího účastníka zaslanou podle ustanovení § 24c odst. 4 zákona o pojištění odpovědnosti, která se vztahovala k rozhodnému období, a to, že vozidlo stěžovatele nebylo v tomto období provozováno, tvrdil (a prokazoval) až v odporu proti platebnímu rozkazu, přičemž na tuto skutečnost v odůvodnění napadeného rozhodnutí též soud poukazoval, a to zřejmě v návaznosti na ustanovení § 24c odst. 1 a 4 zákona o pojištění odpovědnosti. Z těchto ustanovení však nevyplývá, byť se to tak může jevit, že by lhůta 30 dnů ode dne doručení písemné výzvy vedlejšího účastníka k úhradě příspěvku podle ustanovení § 24c odst. 4 byla nějakou „prekluzivní lhůtou“, resp. že po uplynutí této lhůty by již nebylo neprovozování vozidla možno tvrdit a prokazovat. Tak tomu nepochybně není. K samotné dikci ustanovení § 24c odst. 4 poslední věty Ústavní soud konstatuje, že jde o dosti nešťastnou formulaci, neboť vůbec není počítáno s možností, že vozidlo vedené v registru vozidel není provozováno, a navíc toto ustanovení jakoby zakládalo v případě neprokázání neprovozování vozidla v tam stanovené lhůtě povinnost hradit příspěvek (bez dalšího). Nicméně tak tomu není, neboť povinnost hradit příspěvek zakládá skutečnost, že vozidlo je provozováno, a to bez pojištění odpovědnosti v rozporu se zákonem o pojištění odpovědnosti. To, že vlastník nepojištěného vozidla nereaguje na výzvu vedlejšího účastníka podle ustanovení § 24c odst. 4 zákona o pojištění odpovědnosti, popř. ještě na pozdější upomínku k zaplacení, resp. nesdělí a nedoloží, že vozidlo neprovozoval (pokud případné doložení neprovozování vozidla nebude vedlejší účastník považovat za dostatečné, bude namíste před podáním žaloby učinit i doplňující výzvu stran skutečností, které je podle jeho názoru třeba doložit), však může být eventuálně zohledněno při rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, např. nepřiznáním nákladů jinak úspěšnému vlastníkovi vozidla podle ustanovení § 150 o. s. ř.

29. Co se týče zamítnutí důkazních návrhů stěžovatele (provedení znaleckého posudku z oboru písmoznalectví, výpověď svědka a výpověď stěžovatele jakožto účastníka řízení) bez řádného odůvodnění, podle přesvědčení Ústavního soudu jde o neústavní postup. Tzv. opomenutými důkazy se Ústavní soud ve své rozhodovací praxi zabýval mnohokrát, a to již od počátku své existence (srov. např. výše citované nálezy sp. zn. III. ÚS 61/94, IV. ÚS 185/96, III. ÚS 68/99).

30. K postupu soudů v tzv. bagatelních věcech, v nichž není opravný prostředek přípustný, Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 3143/08 (viz výše) konstatoval, že v těchto případech by soud měl „vést řízení takovým způsobem, aby účastníci nebyli překvapeni hodnocením provedených důkazů a nebyli až v době vyhlášení rozhodnutí postaveni před situací, v níž již není možné nabídnout soudu další důkazy, které by byly s to názor soudu o skutkovém základu spolehlivě změnit ... Tento specifický přístup soudu

vůči účastníkům má svůj důvod v jednoinstančnosti řízení a z něho plynoucí absenci opravných prostředků právě v oblasti, kde by jinak byly přípustné nejen řádné opravné prostředky ...“.

31. Ústavní soud dodává, že v projednávané věci sice byla předmětem řízení bagatelní částka, přesto však přistoupil k meritornímu přezkumu rozhodnutí soudu a vyslovil i obecnější závěry. Učinil tak proto, že podle skutečností známých mu z jeho úřední činnosti je rozhodovací praxe civilních soudů v řízeních o úhradu příspěvku podle ustanovení § 24c zákona o pojištění odpovědnosti rozkolísaná. S ohledem na výši částek, které jsou v jednotlivých řízeních vedlejším účastníkem vymáhány, neexistuje ani sjednocující judikatura Nejvyššího soudu. V projednávané věci rozpor v rozhodovací praxi zjistil Ústavní soud dokonce i u různých soudců téhož soudu, přičemž i s ohledem na počet napadlých ústavních stížností ke dni přijetí tohoto rozhodnutí Ústavního soudu se stejným předmětem, jako je věc projednávaná, je již zřejmé, že v těchto věcech nejde o pouhý ojedinělý exces při rozhodování soudů, ale o důsledek výkladu týkajícího se velkého množství případů.

32. Veden zásadou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti ostatních soudů se Ústavní soud nezabýval zvláště napadeným rozhodnutím soudu o náhradě nákladů řízení, protože toto rozhodnutí musí být zrušeno již pro jeho akcesoritu k výroku ve věci samé. Bude na soudu, aby se při novém projednání věci touto otázkou zabýval a posoudil ji, přičemž účastníci řízení budou mít možnost (i) v tomto směru uplatnit svoji argumentaci.

33. Ústavní soud uzavírá, že v záhlaví citovaným rozhodnutím civilního soudu bylo zasaženo do práva stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je v výroku uvedeno.

Č. 46

**K právu cestujících na náhradu za zpoždění letu způsobené technickou závadou a střetem letounu s ptákem
K povinnosti obecného soudu položit předběžnou otázku
Soudnímu dvoru Evropské unie**

I. Pomine-li obecný soud obligatorní prostředek k objasnění právního základu (výkladu unijního práva), rozhodný pro rozhodnutí ve věci samé, může dojít k porušení práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. V rámci ústavních kautel řádného procesu je povinností Ústavního soudu posoudit, zda jsou respektována kritéria pro položení předběžné otázky formulovaná nad rámec čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie zejména v rozsudku Soudního dvora Evropské unie ve věci C-283/81 (*CILFIT proti Ministero della Sanita*), což značí, že: a) otázka výkladu ustanovení unijního práva je nutná pro řešení daného případu, b) Ústavní soud není oprávněn podávat jeho obecně závazný výklad, c) ustanovení unijního práva není *acte clair*, tj. nebyly vyloučeny rozumné pochybnosti ohledně jeho výkladu, neboť Soudní dvůr Evropské unie buď ještě o dané otázce nerozhodl v jiném řízení, resp. neexistuje jeho ustálená judikatura (nejedná se o *acte éclairée*), nebo nebyl výklad jednoznačně ozřejměn ani soudy jiných členských států Evropské unie ve shodě se Soudním dvorem Evropské unie.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky - ze dne 26. února 2015 sp. zn. III. ÚS 3808/14 ve věci ústavní stížnosti Travel Service, a. s., IČO 25663135, se sídlem K Letišti 1068/30, Praha 6, zastoupené Mgr. Janou Matysovou, advokátkou, se sídlem U Prašné brány 1079/3, Praha 1, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 17. října 2014 č. j. 19 C 132/2014-52, kterým byla stěžovatelce uložena povinnost zaplatit vedlejším účastníkům náhradu za zpoždění letu, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníka řízení a 1. Marie Pavlíkové a 2. Oldřicha Pavlíka, obou zastoupených Mgr. Ladislavem Muroněm, advokátem, se sídlem Vídeňská 546/55, Brno, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 17. října 2014 č. j. 19 C 132/2014-52 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a základní právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 17. října 2014 č. j. 19 C 132/2014-52 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelka podala dne 3. 12. 2014 včasnou ústavní stížnost, kterou se domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku obvodního soudu, jímž jí byla uložena povinnost zaplatit Marii Pavlíkové a Oldřichu Pavlíkovi, jakožto žalobcům, každému 250 eur a na nákladech řízení částku 13 552 Kč. Přisouzená částka představovala náhradu za zpoždění letu ve smyslu nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/9, (dále jen „Nařízení“). Stěžovatelka tvrdí, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno její základní právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a základní právo na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny).

2. Z napadeného rozsudku se podává, že obvodní soud měl za prokázanou (stěžovatelkou zpochybnovanou) aktivní i pasivní legitimaci účastníků řízení a dále postavil najisto, že zpoždění letu žalobců přesáhlo tři hodiny (let byl na přeletu zpožděn o více než pět hodin). Každému z nich tak dle čl. 7 odst. 1 písm. a) Nařízení přiznal výše uvedenou náhradu. Soud se zabýval také otázkou, zda událost, kdy se letoun operující let žalobců na předchozím úseku rotace při mezipřistání v Brně střetl s ptákem, je možno považovat za mimořádnou okolnost, již nebylo možno zamezit, a zda stěžovatelka učinila vše, co od ní bylo možno požadovat, aby ke zpoždění letu nedošlo. Přitom dospěl k závěru, že „byť srážka s ptákem obecně vzato může být mimořádnou okolností ve smyslu čl. 5 odst. 3 Nařízení“, v daném případě nebylo prokázáno, že stěžovatelka učinila vše pro to, aby ke zpoždění letu nedošlo.

II. Argumentace stěžovatelky a vyjádření účastníků

3. V ústavní stížnosti stěžovatelka uvádí, že v řízení před obecným soudem uvedla a prokázala, že u letounu, operujícího let vedlejších účast-

níků, došlo po prvním přeletu do Burgasu ke zjištění drobné závady na reversu letounu, jejíž oprava zabrala 1 a $\frac{3}{4}$ hodiny. Následně při přistání letounu z Burgasu v Brně (na letu předcházejícím letu žalobců) došlo ke střetu tohoto letounu s ptákem, který musel být prověřen autorizovaným technikem. Má za to, že do jejího práva na spravedlivý proces a na zákonného soudce bylo zasaženo tím, že obecný soud nerespektoval judikaturu evropských soudů ani soudů tuzemských (viz rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 20. 8. 2014 sp. zn. 42 C 5/2014), z níž jasně vyplývá, že střet letounu s ptákem je hodnocen jako mimořádná okolnost ve smyslu Nařízení. Stěžovatelka se ztotožňuje se závěrem Ústavního soudu v nálezu ze dne 20. 11. 2014 sp. zn. III. ÚS 2782/14 (N 213/75 SbNU 385), v němž byl předmětem posuzování právně i věcně totožný problém.

4. K tomu dodává (též s odkazem na stanovisko generální advokátky Soudního dvora Evropské unie Eleanor Sharpston ze dne 27. 9. 2007 ve věci C-396/06), že velice striktní a přísná pravidla, upravující bezpečnost letecké dopravy a letovou způsobilost, stanovují orgány Evropské unie (dále též jen „EU“), a že není tak zcela v kompetenci stěžovatelky, jak bude řešit technické problémy po střetu letounu s ptákem. Příslušné orgány (Joint Aviation Authorities a European Aviation Safety Agency) a výrobci letadel přesně specifikují, jaké úkony je – byť i po podezření na střet letounu s ptákem – třeba provést. Provedení těchto úkonů je zaznamenáváno do předepsaných dokumentů, které jsou následně zakládány jak do dokumentace k letounu, tak dozorovému orgánu vlastníka letounu (v daném případě kanadskému úřadu pro civilní letectví). Stěžovatelka si tak nemůže dovolit jakkoli jednotlivé úkony zanedbat nebo neprovést.

5. Stěžovatelka poukazuje na skutečnost, že pochybení obecného soudu zasahuje do jejich základních práv způsobem, který je s to jí přivodit podstatnou újmu, neboť v případě, kdy bude cestujícím přiznávána náhrada škody i za zpoždění letu způsobené střetem letounu s ptákem, jemuž nelze objektivně nijak předejít, stěžovatelka odhaduje svoji povinnost k úhradě takové náhrady škody v řádech několika stovek tisíc až milionů korun ročně.

6. Obvodní soud pro Prahu 6 ve svém vyjádření v plném rozsahu odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a potvrdil, že vydané rozhodnutí se týká skutkově obdobné věci, k níž se Ústavní soud vyjadřoval v nálezu ze dne 20. 11. 2014 sp. zn. III. ÚS 2782/14; tento nálezn byl však vydán později než nyní napadené rozhodnutí.

7. Obvodní soud pro Prahu 6 poukázal na tvrzení stěžovatelky v řízení před soudem prvního stupně, že povinnost hlásit událost typu střetu letounu s ptákem kanadskému úřadu pro civilní letectví je dána pouze v případě, že dojde k závažnému poškození letadla či k přímému ohrožení cestujících. K takovému poškození nebo ohrožení v dané věci nedošlo. Dále

upřesňuje časové okolnosti řešení situace po zaznamenaném střetu letounu s ptákem, a předestírá další skutková tvrzení stěžovatelky v průběh-
nuvším řízení, jež ve vyjádření hodnotí tak, že stěžovatelka nenabídla do-
statek tvrzení, natož důkazů k tomu, aby mohl být učiněn závěr, že byla
přijata všechna přiměřená opatření pro odvrácení zpoždění.

8. Vedlejší účastníci řízení ve svém vyjádření uvedli, že Obvodní soud
pro Prahu 6 správně došel k závěru, že zpoždění předmětného letu bylo
způsobeno kombinací důvodů - jeden nastal již na letišti v Burgasu (tech-
nická závada) a vzhledem k jeho charakteru u něho nebyla možnost libera-
ce, druhý pak nastal před přistáním na letišti v Brně (srážka letounu s ptá-
kem), který za určitých podmínek liberaci ze strany leteckého dopravce
umožňuje. Při posuzování, zda je dán důvod pro liberaci stěžovatelky, je
umožno (s ohledem na rozsudek Soudního dvora EU C-549/07 *Friederike
Wallentin-Hermann proti Alitalia - Linee Aeree Italiane SpA*) posoudit, zda
letecký dopravce použil veškeré personální nebo hmotné zdroje a finanční
prostředky tak, aby okolnost v podobě srážky s ptákem, již byl vystaven,
nezpůsobila zpoždění letu. Důkazní břemeno spočívá čistě na leteckém
dopravci a je pouze na národním soudu, aby posoudil a rozhodl, zda
opatření, jejichž provedení letecký dopravce v soudním řízení prokázal,
byla vzhledem k okolnostem přiměřená a zda je možné jej zprostit odpo-
vědnosti k náhradě škody za zpožděný let. Obvodní soud pro Prahu 6 tímto
způsobem postupoval a své rozhodnutí dle vedlejších účastníků řádně, do-
statečně a logicky zdůvodnil. Nenastal zde tedy žádný důvod pro předložení
předběžné otázky Soudnímu dvoru EU, neboť rozhodující soud si o sporných
otázkách mohl udělat obrázek sám. S hodnocením a závěry
napadeného rozhodnutí se vedlejší účastníci zcela ztotožňují.

9. Vedlejší účastníci dále vyjádřili názor, že ústavní stížnost se týká
dvou pohledávek bagatelního charakteru, přičemž napadené rozhodnutí
nepředstavuje exces, který by měl prolomit zdrženlivý přístup Ústavního
soudu k jeho přezkumu. Ke stěžovatelkou tvrzenému rozporu s judikatu-
rou vedlejší účastníci uvádějí, že předmětem posouzení v této věci nebylo
to, zda srážka s ptákem je mimořádnou okolností či nikoli, nýbrž to, zda
letecký dopravce přijal taková opatření, aby ke zpoždění nedošlo. Vedlejší
účastníci navrhli, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

10. Ve své replice stěžovatelka uvedla, že skutková zjištění, na něž po-
ukazuje účastník řízení a vedlejší účastníci, nejsou předmětem řízení před
Ústavním soudem. Závěr Obvodního soudu pro Prahu 6, že do celkového
zpoždění letu je nutno počítat jak střet letounu s ptákem, tak řešení před-
chozí technické závady, a že postup zvolený v těchto případech není přimě-
řeným opatřením ve smyslu Nařízení, nemá žádnou oporu v právních před-
pisech ani v judikatuře Soudního dvora EU.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

11. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti. Ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka oprávněná k jejímu podání byla zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Proti napadenému rozhodnutí není přípustné odvolání (§ 202 odst. 2 občanského soudního řádu, § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), ústavní stížnost proto byla shledána přípustnou.

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Ústavní soud konstatuje, že není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí; jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Je tak záležitostí obecných soudů, aby zjišťovaly a hodnotily skutkový stav, prováděly výklad jiných než ústavních předpisů a aplikovaly jej při řešení konkrétních případů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je Ústavní soud oprávněn a povinen zasáhnout jen tehdy, jestliže porušením jednoduchého práva došlo současně i k porušení ústavně chráněného základního práva. V souvislosti s řízením, které předcházelo napadenému rozhodnutí, je pak Ústavní soud povinen ověřit, zda byly dodrženy ústavní limity vyplývající z hlavy páté Listiny, resp. zda v důsledku svévole nedošlo k extrémnímu vybočení z nich.

13. Stěžovatelka spatřuje v napadeném rozhodnutí a v jemu předcházejícím soudním řízení porušení svého práva na spravedlivý proces a na zákonného soudce. Při posouzení ústavní stížnosti, k němuž byl vyžádán soudní spis a vyjádření účastníků řízení, Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost byla podána důvodně, přičemž se jedná o právně i skutkově obdobný spor tomu, jenž byl již předmětem přezkumu v nálezu Ústavního soudu ze dne 20. 11. 2014 sp. zn. III. ÚS 2782/14, který je účastníkům řízení o ústavní stížnosti znám (dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>). Právní závěry obsažené v tomto nálezu, na něž se pro účely tohoto rozhodnutí v podrobnostech odkazuje, lze v plném rozsahu vztáhnout i k nyní napadenému rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6. Pro účely tohoto rozhodnutí tak bude shrnuto jen to podstatné.

14. Ústavní soud není s ohledem na své postavení v zásadě povolán k přezkumu výkladu unijních právních předpisů. Je však oprávněn (a povinen) zasáhnout, pokud by porušení unijních právních předpisů (např. v důsledku svévole či v důsledku interpretace, která je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti) mělo za následek též porušení základních práv chráněných Listinou [viz např. náleze ze dne 14. 3. 2002 sp. zn. III. ÚS 346/01 (N 30/25 SbNU 237)]. Ve vztahu k námitce nesprávného výkladu Nařízení

přítom přichází do úvahy právě otázka porušení práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny, a to s ohledem na povinnost položení předběžné otázky Soudnímu dvoru EU (viz čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie) soudem poslední instance.

15. Jak uvedl již Ústavní soud v nálezu ze dne 8. 1. 2009 sp. zn. II. ÚS 1009/08 (N 6/52 SbNU 57), „(o) porušení práva na zákonného soudce půjde v případě aplikace komunitárního práva tehdy, kdy český soud (jehož rozhodnutí již nelze napadnout dalšími opravnými prostředky, které poskytuje podústavní právo) nepoloží předběžnou otázku Soudnímu dvoru EU svévolně, tedy v rozporu s principem právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky)“. Za výkon svévole lze přitom považovat i takové jednání soudu poslední instance aplikujícího právo EU, kdy soud „zcela opomene položit si otázku, zda by měl vznést předběžnou otázku k Soudnímu dvoru EU a její nepoložení řádně neodůvodní včetně posouzení výjimek, které vypracoval ve své judikatuře Soudní dvůr EU“. Jde tedy o situaci, kdy soud nebere v potaz pro něj závaznou existenci kogentní úpravy obsažené v čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie.

16. Ústavní soud v této věci dospěl k závěru, že obvodní soud byl povinen, jakožto soud posledního stupně, v daném případě předběžnou otázku podat.

IV. a) Relevantní právní úprava

17. Při posouzení sporu je nutno vyjít z následujících ustanovení přímo aplikovatelného Nařízení:

V odůvodnění (preambuli) Nařízení se stanoví:

„(1) Činnost Společenství v oblasti letecké dopravy by měla mimo jiné směřovat k zajištění vysoké úrovně ochrany cestujících. Kromě toho by měl být obecně brán zásadní zřetel na požadavky ochrany spotřebitele.

(2) Odepření nástupu na palubu a zrušení nebo významné zpoždění letů způsobuje cestujícím závažné potíže a nepohodlí.

(...)

(12) Obtíže a nepohodlí způsobené cestujícím zrušením jejich letů by se měly rovněž zmírnit. Toho by mělo být dosaženo povinnostmi dopravců informovat cestující o zrušení letu před plánovaným časem odletu a navíc jim nabídnout přiměřené přesměrování tak, aby cestující mohli provést jiná opatření. Pokud tak neučiní, měli by letečtí dopravci cestující odškodnit s výjimkou případu, kdy ke zrušení letu dojde za mimořádných okolností, kterým by nebylo možné zabránit, i kdyby byla všechna přiměřená opatření přijata.

(...)

(14) Stejně jako podle Montrealské úmluvy by měly být povinnosti provozujících leteckých dopravců omezeny nebo vyloučeny v případech, kdy byla událost způsobena mimořádnými okolnostmi, kterým by nebylo možné zamezit i kdyby byla přijata všechna přiměřená opatření. Tyto mimořádné okolnosti se mohou vyskytnout zejména v případech politické nestability, povětrnostních podmínek neslučitelných s uskutečněním dotčeného letu, bezpečnostních rizik, neočekávaných nedostatků letové bezpečnosti a stávek, které postihují provoz provozujícího leteckého dopravce.

(15) Za vznik mimořádných okolností by se měl považovat případ, kdy dopad rozhodnutí řízení letového provozu, které se vztahuje k jednotlivému letadlu v určitý den, vyvolá velké zpoždění, zpoždění do dalšího dne nebo zrušení jednoho nebo více letů uvedeného letadla, i když byla dotčeným leteckým dopravcem přijata všechna přiměřená opatření, aby zabránil zpoždění nebo zrušení.“

V Nařízení se stanoví:

„Článek 5
Zrušení

(...)

3. Provozující letecký dopravce není povinen platit náhradu v souladu s článkem 7, jestliže může prokázat, že zrušení je způsobeno mimořádnými okolnostmi, kterým by nebylo možné zabránit, i kdyby byla všechna přiměřená opatření přijata.

(...)

Článek 7

Právo na náhradu škody

1. Odkazuje-li se na tento článek, obdrží cestující náhradu ve výši:

a) 250 EUR u všech letů o délce nejvýše 1 500 kilometrů; (...) Při určování vzdálenosti se vychází z posledního místa určení, kam cestující v důsledku odepření nástupu na palubu nebo zpoždění přiletí později než v plánovaném čase.“

IV. b) Střet letounu s ptákem – sporné (související) otázky

18. Pro danou věc je stěžejní, zda došlo k naplnění podmínek pro vznik práva cestujících (vedlejších účastníků, žalobců v iniciačním sporu) na náhradu škody za zpožděný let, resp. k povinnosti stěžovatelky tuto škodu nahradit. S ohledem na tvrzení stěžovatelky pak bylo namístež posoudit otázku, zda nejsou dány okolnosti vylučující její odpovědnost, jakožto leteckého dopravce nahradit škodu za zpožděný let.

19. Obecný soud vyšel z následujících nesporných skutkových zjištění: a) předmětný let byl operován letounem s tzv. rotací Praha – Burgas – Brno – Burgas – Ostrava, vedlejší účastníci na palubu letadla nastupovali v Burgasu před odletem do Ostravy, b) na trase Praha – Burgas byla zjištěna technická závada reversu, jejíž odstranění si vyžádalo přibližně 1 hodinu 45 minut, c) při přistání v Brně se letoun střetl s ptákem, po střetu s ptákem byla provedena kontrola s výsledkem bez nálezu, následně byly provedeny stěžovatelkou specifikované úkony spojené s kontrolou letounu, d) let na přeletu do Ostravy byl zpožděn o více než 5 hodin.

20. Ve vztahu k výkladu unijního práva, který je pro danou věc podstatný, Ústavní soud připomíná požadavek autonomního, tj. na národních výkladových postupech nezávislého výkladu Nařízení, jak byl výslovně zdůrazněn v rozsudku Soudního dvora EU ve věci C-452/13 *Germanwings* (v souvislosti s výkladem pojmu „skutečný čas přeletu“, který může mít v různých členských státech jiný význam). Další významnou okolností pro právní posouzení projednávané věci je skutečnost, že Soudní dvůr EU dosud nepodal komplexní výklad Nařízení co do povahy a odpovědnosti vzešlé ze střetu letadla s ptákem ve spojení s další událostí jiné (technické) povahy.

21. Dále Ústavní soud konstatuje, že obvodní soud v duchu rozsudku Soudního dvora EU ve spojených věcech C-402/07 a C-432/07 *Christopher Sturgeon a další proti Condor Flugdienst GmbH a Stefan Böck a Cornelia Lepuschitz proti Air France SA* správně vyložil čl. 5, 6 a 7 Nařízení tak, že pro účely uplatnění nároku na náhradu škody lze na cestující zpožděných letů nahlížet stejně jako na cestující zrušených letů, a že se tedy mohou dovolávat nároku na náhradu škody podle čl. 7 uvedeného Nařízení, jestliže z důvodu zpoždění letu utrpí ztrátu času tři nebo více hodin, tedy jestliže dosáhnou cílového místa určení za tři nebo více hodin po čase přeletu původně plánovaném leteckým dopravcem (bod 69 citovaného rozsudku).

22. Konečně je třeba uvést, že bez ohledu na bagatelní výši sporné částky 250 eur (v projednávané věci, jinak též 400, popř. 600 eur v případech dále uvedených v čl. 7 odst. 1 Nařízení), a s tím spojenou jednoinstančností soudního řízení, je projednávanou věc třeba posoudit nikoli jen z hlediska sporu „jednotlivý cestující – provozovatel“, nýbrž též „provozovatel – všichni cestující v letadle“, protože již s ohledem na povahu podnikání stěžovatelky (celkový počet dotčených cestujících v letadle, počet letů, počet destinací v jiných státech), povahu mimořádné okolnosti a ústavní aspekt ochrany podnikání, zde existuje nebezpečí závažného zásahu do podmínek pro posouzení uplatňování odpovědnosti provozovatele v rámci zmíněného Nařízení. To konečně dokazuje právě projednávaný návrh.

23. Obecný soud při právním posouzení věci vyšel ze zjištění, že „celkové zpoždění nebylo zapříčiněno toliko okolností vymykajících se účinné kontrole žalovaného (srážkou s ptákem), ale i předchozí opravou technické závady a dále časovou náročností procedury, která dle tvrzení žalovaného byla nutná po podezření na střet s ptákem při přistání v Brně“. Na základě provedeného dokazování pak z toho učinil právní závěr, že „být srážka s ptákem obecně vzato může být mimořádnou okolností ve smyslu čl. 5 odst. 3 Nařízení“, stěžovatelka v řízení neprokázala, „že učinil(a) vše pro to, aby ke zpoždění letu nedošlo“. Obdobně jako ve věci řešené nálezem Ústavního soudu ze dne 20. 11. 2014 sp. zn. III. ÚS 2782/14 (viz výše) nelze takovéto právní hodnocení, resp. odůvodnění věci z ústavněprávního hlediska akceptovat zejména s ohledem na skutečnost, že pro něj není dán dostatečně pevný podklad ani v aplikovaném Nařízení, ani v judikatuře Soudního dvora EU. Výklad aplikovaného Nařízení ze strany obecného soudu je tedy nutno kvalifikovat jako svévolný a nerespektující kritéria pro položení předběžné otázky formulované v rozsudku Soudního dvora EU ze dne 6. 10. 1982 ve věci C-283/81 *CILFIT proti Ministero della Sanita*.

24. Z odůvodnění napadeného rozsudku vyplývá, že prokázáný střet letounu s ptákem nebyl hodnocen jako mimořádná okolnost ve smyslu čl. 5 odst. 3 Nařízení, a to zejména z důvodu, že stěžovatelka „neprokázala, že učinila vše pro to, aby ke zpoždění letu nedošlo“. Ve smyslu související judikatury Soudního dvora EU (viz zejména odkazovaný rozsudek Soudního dvora EU ve věci C-549/07 *Friederike Wallentin-Hermann*) bylo však podle názoru Ústavního soudu nutno při posouzení, zda se v daném případě jednalo o mimořádnou okolnost podle uvedeného článku Nařízení, postupovat jiným způsobem.

25. Předně je třeba vyřešit, zda prokázáný střet letounu s ptákem je možné považovat za událost vytyčenou ve čtrnáctém bodě odůvodnění Nařízení, tj. událost, která „není vlastní běžnému výkonu činnosti dotčeného leteckého dopravce a z důvodu své povahy či původu se vymyká jeho účinné kontrole“ (viz bod 23 rozsudku Soudního dvora EU ve věci C-549/07 *Friederike Wallentin-Hermann*). Tato otázka dosud nebyla v judikatuře Soudního dvora EU řešena, přičemž z odůvodnění napadeného rozhodnutí nelze seznat, že by k ní obvodní soud přijal jednoznačné stanovisko, čímž učinil své rozhodnutí nepřezkoumatelným; toliko uvedl, že je možné střet s ptákem, stejně jako technickou závadu, řadit mezi „neočekávané nedostatky letové bezpečnosti“, a odkázal na znění čl. 5 odst. 3 Nařízení. V posuzovaném případě je však nutno podle názoru Ústavního soudu tyto dvě různé události – tj. střet letounu s ptákem a technickou závadu – posuzovat diferencovaně, právě ve vztahu ke zpoždění letu. Prvá událost má nahodilou povahu a její výskyt není možno za obvyklých okolností ze strany leteckého dopravce ovlivnit, naproti tomu technická závada je okolností (jako v tomto

případě) zjevně se nevztahující k události, která by nebyla vlastní běžnému výkonu činnosti leteckého dopravce.

26. Přestože se Ústavní soud přiklání ke kladné odpovědi na otázku výtčenou v předchozím bodě, tj. že střet letounu s ptákem je nutno řadit mezi události, které nejsou vlastní běžnému výkonu činnosti leteckého dopravce (srov. též rozsudek německého Spolkového soudního dvora ze dne 24. 9. 2013 – X ZR 160/12), a z důvodu své povahy se vymykají jeho účinné kontrole, má za to, že za daných okolností není v jeho kompetenci podat výklad této otázky (k tomu podrobněji viz body 29 a 30 nálezu Ústavního soudu ze dne 20. 11. 2014 sp. zn. III. ÚS 2782/14); k tomu je oprávněn Soudní dvůr EU.

27. Po vyřešení této otázky je dále třeba se ptát, zda okolnosti takové události lze kvalifikovat jako mimořádné ve smyslu čl. 5 odst. 3 Nařízení. Jak bylo výše uvedeno, obvodní soud neshledal, že by takové okolnosti po střetu letounu s ptákem nastaly, což zjevně vyvodil z toho, že opatření, prováděná ze strany stěžovatelky po tomto incidentu, si vyžádala nepřiměřené časové nároky. Pokud střet letounu s ptákem v nyní posuzovaném případě zůstal bez následků, v duchu judikatury Soudního dvora EU, zejména rozsudku ve věci C-549/07 *Friederike Wallentin-Hermann*, však bylo třeba se ptát, zda je možné za mimořádnou okolnost ve smyslu čl. 5 odst. 3 Nařízení kvalifikovat i souhrn technických a administrativních opatření, která je nutno ze strany leteckého dopravce po střetu letounu s ptákem (i přes neexistenci technických závad či škod na letadle) provést. Je totiž zřejmé, že stanoví-li příslušné bezpečnostní předpisy povinnost leteckého dopravce provést konkrétní technické a administrativní úkony v případě jakéhokoliv zaznamenaného střetu letounu s ptákem, jejich realizace si vyžádá určitý čas, který může způsobit zpoždění letu. Je-li přitom tato povinnost dána v důsledku události vymezené ve čtrnáctém bodě odůvodnění Nařízení, tj. musí-li letecký dopravce z tohoto důvodu provést některé technické a administrativní úkony nad rámec své běžné činnosti (typu pravidelné technické údržby), vzniká otázka, zda by bylo v rozporu s pravidly Nařízení, aby i doba, jež si provedení těchto činností vyžádá, byla započítána do celkové doby zpoždění letounu pro účely určení náhrady škody cestujícím. I v případě této otázky, kterou se obvodní soud v napadeném rozhodnutí prakticky nezabýval, byla podle názoru Ústavního soudu dána povinnost položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru EU.

28. Ve vztahu ke druhé otázce je zároveň s ohledem na judikaturní závěry Soudního dvora EU (viz rozsudek v spojených věcech C-402/07 a C-432/07 *Sturgeon a další*), že letecký dopravce se může dovolávat mimořádných okolností „pouze tehdy, pokud může prokázat, že zrušení či zpoždění je způsobeno mimořádnými okolnostmi, kterým by nebylo možné zabránit, i kdyby byla přijata všechna přiměřená opatření“, nutno vyjasnit,

jakým způsobem nahlížet na „přiměřená opatření“ ve smyslu čl. 5 odst. 3 Nařízení v případě, kdy dojde ke střetu letounu s ptákem se zjištěním „bez nálezu“, když v daném případě byly ze strany dozorového orgánu pro civilní letectví stanoveny, pro techniky způsobilé kontrolovat a uvolňovat letouny do provozu, určité požadavky.

29. Ústavní soud má za to, že pokud by Soudní dvůr EU nepovažoval souhrn nezbytných technických a administrativních opatření, která je nutno ze strany leteckého dopravce po střetu letounu s ptákem provést, za mimořádnou okolnost ve smyslu čl. 5 odst. 3 Nařízení, jak je navrhováno výše, je nutno se ptát, co je onou „mimořádnou okolností“ v daném případě. Pokud by totiž za tuto „mimořádnou okolnost“ byl považován již samotný střet letounu s ptákem, což z hlediska jazykového, bez ohledu na terminologii Nařízení, není vyloučeno, setřel by se tím rozdíl mezi pojmem „událost“, jenž je uveden ve čtrnáctém bodě odůvodnění Nařízení („... v případech, kdy byla událost způsobena mimořádnými okolnostmi, kterým by nebylo možné zamezit, i kdyby byla přijata všechna přiměřená opatření“), a pojmem „mimořádná okolnost“ ve smyslu čl. 5 odst. 3 Nařízení, potom by souhrn nezbytných opatření, prováděných po střetu letounu s ptákem, bylo nutno zahrnout právě pod opatření ve smyslu čl. 5 odst. 3 Nařízení. Posouzení přiměřenosti těchto opatření by pak bylo, dle skutkových okolností konkrétní věci, na rozhodujícím soudu.

30. Ústavní soud má za to, že povinnost vykonat stanovená opatření (úkony technického a administrativního charakteru) po střetu letounu s ptákem nelze klást leteckému dopravci k tíži ve smyslu započítání doby nutné ke splnění této povinnosti do celkové doby zpoždění letu. Je však již na posouzení obvodního soudu, zda postup, kterým stěžovatelka přistoupila ke splnění těchto povinností, byl postupem přiměřeným, bez nestandardních časových nároků. Jinými slovy, soud musí uvážit (a tato úvaha by měla být v příslušném rozhodnutí jasně uvedena), zda stěžovatelka postupovala při zajištění požadovaných úkonů tak, aby zpoždění letu bylo ve výsledku co nejmenší. Tato úvaha nicméně nemůže být ze strany soudu provedena bez toho, aby se zabýval právě těmi úkony, jež je letecký dopravce povinen vykonat po prokazatelné srážce s ptákem, zejména pak jejich časovou náročností – zde má ovšem letecký dopravce (jak správně uvádějí vedlejší účastníci) povinnost tvrzení i důkazní. Je přitom nutné přihlídnout i k tomu, zda tato časová náročnost odpovídá podmínkám technicky a hospodářsky únosným pro dotčeného leteckého dopravce.

V. Závěry

31. Ústavní soud konstatuje, že shledal ústavní stížnost důvodnou pro porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. práva stěžovatelky na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1

Listiny, a to s ohledem na porušení povinnosti položení předběžné otázky (otázek) Soudnímu dvoru EU. Je třeba připomenout, že přímá aplikace Nařízení je „uplatňováním“ unijního práva ve smyslu čl. 51 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie, která se na projednávaný případ vztahuje, i když se této okolnosti stěžovatelka nedovolává, takže spolu s porušením výše uvedených ustanovení ústavního pořádku České republiky dochází s ohledem na povinnost přímé aplikace Nařízení i k porušení práva na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie.

32. Je však nutno poznamenat, že zrušení napadeného rozsudku bez dalšího neznamená, že stěžovatelka bude nakonec v této věci úspěšná, resp. vedlejší účastníci neúspěšní. Bylo totiž prokázáno, že celkové zpoždění letu nebylo dáno pouze situací, jež nastala po střetu letounu s ptákem, ale též jinými skutečnostmi (technická závada na letadle, již za mimořádnou okolnost zjevně nebylo možné považovat). Zpoždění letounu způsobené těmito jinými skutečnostmi však nebylo tak výrazné (tj. přesahující tři hodiny, viz body 43 a 61 rozsudku Soudního dvora EU ve spojených věcech C-402/07 a C-432/07 *Sturgeon a další*), aby založilo odpovědnost stěžovatelky za škodu tímto zpožděním způsobenou. Bude tedy záležet na odpovědích Soudního dvora EU, a v návaznosti na ně též na novém posouzení věci obvodním soudem, zda pro účely náhrady škody cestujícím bude shledána odpovědnost stěžovatelky za celou zjištěnou dobu zpoždění, či zda dojde k jejímu snížení o dobu k provedení nezbytných technických a administrativních opatření po střetu letounu s ptákem. Skutková zjištění, na něž účastník řízení a vedlejší účastníci odkazují ve svých vyjádřeních, pak budou předmětem nového posouzení věci obecným soudem po vyjasnění sporných otázek.

33. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 zrušil. Vycházel přitom z toho, že v dané věci je tento soud soudem posledního stupně, který je ve smyslu čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie povinen předběžnou otázku položit, když Ústavní soud v duchu své judikatury může posuzovat jen dodržení ústavních kautel práva na spravedlivý a řádný proces, jak bylo výše uvedeno [zejména nálezný sp. zn. II. ÚS 1009/08 ze dne 8. 1. 2009 (N 6/52 SbNU 57)].

Č. 47

K rozvrhu práce soudů a právu na zákonného soudce

Rozvrh práce představuje jeden z nástrojů, jimiž se v praxi realizuje právo na zákonného soudce. Ústavní soud opakovaně judikuje, že základní právo na zákonného soudce (tj. příslušnost soudu a soudce) není vyčerpáno toliko zákonným vymezením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu [§ 9 až 12, § 84 až 89a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“)] ani pouhým zákonným vymezením obsazení soudu [§ 36 až 36c o. s. ř., § 9 odst. 2 a 3, § 12 odst. 2 a 3, § 15 odst. 2 o. s. ř. a § 27 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)]. Pro obecné soudy je rozvrh práce „zákonem“, základním kamenem jejich rozhodovací činnosti (jde o *lex specialis* ve vztahu k obecně stanoveným pravidlům příslušnosti soudu a soudce). I takový akt je však zapotřebí správně a adekvátně interpretovat ve smyslu posuzované problematiky – konkrétně ve věci řešené základní hmotněprávní otázky. Tak je tomu i v případě nyní projednávané věci, kdy rozvrh práce senátů 1 Co a 3 Co Vrchního soudu v Praze (autorskoprávní spory) je vymezen úžeji ve vztahu k obecněji vymezené „ochraně duševního vlastnictví“, tedy agendě patřící do působnosti senátu 3 Cmo.

Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že se správně přidělení věci podle rozvrhu práce soudu stává někdy „hraničním“ problémem, závažným na odpovídajícím použití a výkladu hmotného práva. V posuzované věci však má za to, že již vzhledem k jasně vymezenému „prvotnímu“ předmětu sporu, jímž je střet dvou licenčních smluv (což ostatně konstatoval samotný vrchní soud, viz dále bod 3), dosáhlo porušení čl. 38 odst. 1 Listiny ústavněprávní intenzity.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 27. února 2015 sp. zn. I. ÚS 1171/14 ve věci ústavní stížnosti Zdeňka Matějovského, zastoupeného JUDr. Jirím Matznerem, Ph.D., advokátem, advokátní kancelář se sídlem Anny Letenské 34/7, Praha 2, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 1. 2014 č. j. 3 Cmo 361/2013-82, kterým bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně vydané v řízení o stěžovatelově návrhu na vydání předběžného opatření ve sporu týkajícím se ochrany autorského práva, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a 1. JERRY FABRICS, s. r. o., se sídlem Topolová 485, Jesenice u Prahy,

zastoupené Mgr. Ing. Markem Švehlíkem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem Purkyňova 2, Praha, a 2. Little Mole, a. s., Pařížská 1075/5, Praha 1, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 1. 2014 č. j. 3 Cmo 361/2013-82 bylo zasaženo do práva stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Proto se toto rozhodnutí ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 27. 3. 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti podle § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jehož prostřednictvím se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedeného usnesení Vrchního soudu v Praze (dále též „vrchní soud“) na základě tvrzení, že jím došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

2. Předmětem řízení před vrchním soudem bylo odvolání JERRY FABRIC, s. r. o., (dále též jen „odpůrce“) proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 13. 8. 2013 č. j. 59 Nc 4012/2013-9, kterým bylo rozhodnuto o návrhu stěžovatele na vydání předběžného opatření tak, že odpůrci se nařizuje zdržet se dovozu, prodeje, šíření a distribuce výrobků – ložního povlečení a povlaku na polštář a ručníku s potiskem postavíček „Krték a jeho přátelé“ na území České republiky.

3. Vrchní soud usnesení soudu prvního stupně změnil tak, že odpůrci se uvedená povinnost neukládá. Rozhodnutí soudu nižší instance označil za věcně nesprávné. Konstatoval, že ve sporu jde o střet dvou licenčních smluv, resp. tvrzené licenční smlouvy stěžovatele a sublicenční smlouvy odpůrce. Soud prvního stupně pochybil, když nároku stěžovatele vyhověl, jelikož tím de facto za platnou považoval toliko licenční smlouvu, na jejímž základě vykonává svou činnost stěžovatel. Jestliže nebyla platnost smluv, na jejichž základě účastníci řízení svou činnost vykonávají, autoritativně posouzena, nelze přiznat právní ochranu pouze jedné z těchto smluv. Rovněž platí, že není-li osvědčen nárok samotný, nejsou splněny předpoklady pro nařízení předběžného opatření a je zcela nedůvodné zabývat se posuzováním splnění dalších předpokladů pro nařízení předběžného opatření a přiměřeností navržené zatímní úpravy poměrů účastníků.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že podle svého názoru osvědčil existenci výhradní licence. Již z toho vyplývá, že případná existence jiné licence není možná. Skutečnost, že soud je v řízení o předběžném opatření omezen v možnosti provádět důkazy, neznamená, že naprosto rezignuje na jakékoliv právní posouzení věci. Dále stěžovatel poukázal na jednu z klíčových zásad práva na spravedlivý proces, a to na předvídatelnost soudního rozhodování. K tomu uvedl, že v obdobném řízení se jiná společnost domáhala vydání předběžného opatření de facto ze stejných důvodů jako stěžovatel, přičemž Vrchním soudem v Praze bylo usnesením ze dne 26. 11. 2013 č. j. 1 Co 301/2013-84 potvrzeno usnesení krajského soudu o nařízení předběžného opatření. K námitce porušení práva na zákonného soudce stěžovatel uvádí, že věc k vrchnímu soudu napadla dne 12. 9. 2013 a z tehdy platného rozvrhu práce soudu vyplývá, že senát 3 Cmo, který ve věci rozhodoval, měl v dané době přidělenou agendu odvolání ve věcech duševního vlastnictví a ochrany hospodářské soutěže v dále jmenovitě uvedeném rozsahu dle § 9 odst. 3 písm. k) až o) o. s. ř. Oproti tomu senát 3 Co měl přidělenou agendu odvolání ve věcech nároků vycházejících z autorského práva. Stěžovatel je přesvědčen, že předmětný spor se týká ochrany autorského práva (z titulu držitele výhradní licence), což je podstatně užší pojem, než ochrana práv vyplývajících z duševního vlastnictví.

5. K ústavní stížnosti stěžovatele se vyjádřil Vrchní soud v Praze prostřednictvím Mgr. Jiřího Čurdy, předsedy senátu 3 Cmo. Vrchní soud neshledal žádnou z námitek stěžovatele důvodnou. Konstatoval, že odůvodnění usnesení obsahuje všechny zákonem požadované náležitosti a je v něm jasně vyloženo, jaký závěr odvolací soud učinil ve vztahu k osvědčení rozhodných (navrhovatelem tvrzených) skutečností a ve vztahu k naplnění předpokladů pro nařízení předběžného opatření. Podle soudu nemůže obstat ani tvrzení stěžovatele, že nesprávným přidělením věci byl odňat svému zákonnému soudci (senátu). Při přidělování věci je totiž přihlíženo k tvrzením obsaženým v návrhu, přičemž ta, s ohledem na postavení účastníků coby soutěžitelů v hospodářské soutěži – přímých konkurentů na trhu – dostatečně odůvodňují závěr, že vytýkané jednání může být posouzeno jako jednání zakázané nekalé soutěže. Proto byla věc přidělena senátu 3 Cmo.

6. Vedlejší účastník řízení JERRY FABRICS, s. r. o., v zaslaném vyjádření uvádí, že žádná ze vznesených námitek stěžovatele uvedených v ústavní stížnosti nemá po obsahové stránce ústavněprávní charakter. Stěžovatel všechny své výtky směřuje na procesní postup vrchního soudu v rámci občanského soudního řízení či na výklad jiných než ústavních předpisů. V dalším textu vyjádření se postupně sám vyjadřuje k jednotlivým námitkám stěžovatele obsaženým v ústavní stížnosti, přičemž se ztotožňuje se

závěry uvedenými v napadeném rozhodnutí. Na závěr navrhuje odmítnutí ústavní stížnosti pro neopodstatněnost.

II.

7. V posuzované věci jsou splněny podmínky věcného projednání návrhu. Jde o řízení o ústavní stížnosti podle ustanovení § 72 a následujících zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost byla podána v zákonné dvouměsíční lhůtě (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a k jejímu podání došlo poté, co stěžovatel vyčerpал všechny procesní prostředky poskytnuté zákonem k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 věta před středníkem zákona o Ústavním soudu). Text ústavní stížnosti splňuje náležitosti podle § 34 odst. 1 citovaného zákona. Stěžovatel je zastoupen advokátem, jak předpokládá ustanovení § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

8. Podle čl. 83 Ústavy České republiky je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Nástroji ústavněprávního přezkumu vykonávaného tímto soudem jsou vedle materiálních a institucionálních garancí fungování demokratického právního státu zakotvených v Ústavě též práva, jejichž katalogem je Listina základních práv a svobod. Ústavněprávnímu přezkumu dominuje vertikální linie: ve vztahu mezi jednotlivcem a veřejnou mocí musí být dána přednost jednotlivci, vykazuje-li působení mocenských orgánů evidentní znaky porušování práva, resp. libovůle či svévole.

9. Ústavní soud se nejprve zabýval námitkou stěžovatele stran porušení práva na zákonného soudce garantovaného čl. 38 odst. 1 Listiny. Podle stěžovatele bylo toto právo vrchním soudem porušeno, jestliže o jeho věci rozhodoval senát 3 Cmo, a nikoliv senát 3 Co, resp. 1 Co téhož soudu.

10. Ustanovení čl. 38 odst. 1 Listiny garantuje každému účastníkovi řízení zákaz odnětí jeho zákonnému soudci. Ohledně příslušnosti soudu i soudce odkazuje na zákonnou úpravu. Listina svou dikcí zakazuje svévolné určování soudce. Vady v obsazení soudu nicméně musí účastník namítnout okamžitě a „neschovávat“ si je až na dobu, kdy to bude výhodné [srov. nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2002 sp. zn. III. ÚS 711/01 (N 66/26 SbNU 193)]. Pravidla přidělování věcí zakotvuje zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, konkrétně v ustanoveních § 41 až 45 následovně:

§ 41

(1) Rozdělení jednotlivých věcí, které mají být u soudu projednány a rozhodnuty, do soudních oddělení se řídí rozvrhem práce.

(2) Rozvrh práce vydává na období kalendářního roku předseda soudu po projednání s příslušnou soudcovskou radou; (...)

§ 42

(1) V rozvrhu práce soudu se zejména

(...)

c) stanoví způsob rozdělení věcí mezi jednotlivá soudní oddělení,

(...)

(2) Věci se rozdělují mezi jednotlivá soudní oddělení podle jejich druhu, určeného předmětem řízení v jednotlivé věci, ledaže jde o věci, jejichž povaha nebo význam takové opatření nevyžadují. Způsob rozdělení věcí musí být současně stanoven tak, aby byla zajištěna specializace soudců podle zvláštních právních předpisů (...); je-li v rámci jednotlivých úseků určeno rozvrhem práce více soudních oddělení, rozdělují se mezi ně věci ve stanovených poměrech vždy postupně.

(...)

11. Právo na zákonného soudce se uplatní přiměřeně pro všechna řízení, v nichž je rozhodováno o právech a právem chráněných zájmech fyzických a právnických osob. Řízení před takovým orgánem veřejné moci podléhá čl. 38 odst. 1 Listiny a musí v něm být přiměřeně respektován zákaz přidělení soudce na základě libovůle či s přihlédnutím k tomu, či věc je projednávána (srov. Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 791). Zásada zákonného soudce představuje jednu ze základních záruk nezávislého a nestranného soudního rozhodování v právním státě a podmínku řádného výkonu té části veřejné moci, která byla soudům ústavně svěřena. Ústavní imperativ, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé pak představuje pro každého účastníka řízení stejně cennou záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců „ad hoc“ [k tomu srov. náleze Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2053/12 (N 183/67 SbNU 219) a v něm citovanou judikaturu Ústavního soudu].

12. Z výše zmíněných důvodů je proto, kromě procesních pravidel určování příslušnosti soudů a jejich obsazení jako garance proti možné svévoli, součástí základního práva na zákonného soudce i zásada přidělování soudní agendy a určení složení senátů na základě pravidel obsazených v rozvrhu práce soudů [srov. například náleze Ústavního soudu ze dne 20. 4. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1302/10 (N 77/61 SbNU 239)]. Do rámce základního práva na zákonného soudce Ústavní soud podřadil i požadavky, jež vyplývají pro rozvrh práce z čl. 38 odst. 1 Listiny, tj. předvídatelnost a transparentnost obsazení soudu pro účastníky řízení.

13. Z vyžádaného spisového materiálu k nyní posuzované věci Ústavní soud zjistil, že odvolání odpůrce proti rozhodnutí krajského soudu o návrhu stěžovatele na nařízení předběžného opatření bylo vrchnímu soudu předloženo soudem nižší instance k rozhodnutí dne 12. 9. 2013. V okamžik napadnutí věci vrchnímu soudu byl účinný rozvrh práce Vrchního soudu v Praze ve znění od 1. 9. 2013, přičemž podle něj:

Senát 3 Cmo měl v oboru působnosti mimo jiné: „Rozhodování o odvoláních ve věcech: ochrany duševního vlastnictví a ochrany hospodářské soutěže podle § 9 odst. 3 písm. k), l), m), n), o) o. s. ř.“

Senát 1 Co měl v oboru působnosti: „Rozhodování o odvoláních ve věcech uvedených v § 9 odst. 2 písm. a), f), g), h) o. s. ř., nároků vyplývajících z autorského práva (včetně práv k počítačovým programům), nespadajících do působnosti jiných senátů. K zastupování senátu byly delegovány senáty č. 2 Co, 3 Co.“

Senát 3 Co měl v oboru působnosti: „Rozhodování o odvoláních ve věcech uvedených v § 9 odst. 2 písm. a), f), g), h) o. s. ř., nároků vyplývajících z autorského práva (včetně práv k počítačovým programům), nespadajících do působnosti jiných senátů. K zastupování senátu byly delegovány senáty č. 1 Co, 2 Co.“

14. Předmětem řízení před vrchním soudem bylo, jak je výše uvedeno, odvolání proti rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření, a to zdržení se dovozu, prodeje, šíření a distribuce výrobků – ložního povlečení a povlaku na polštář a ručnίκu s potiskem postaviček „Krtek a jeho přátelé“ na území České republiky. Svůj návrh přitom stěžovatel opíral o výhradní licenční smlouvu uzavřenou dne 12. 12. 2011 se správcem dědictví veškerých práv autora (Zdeňka Milera), která jej měla opravňovat k výrobě a šíření prodejem v ní uvedených výrobků s dílem autora na území České republiky, Slovenské republiky a Polska a to v období od 1. 1. 2012 do 31. 12. 2014.

15. V nyní posuzované věci je jádrem otázka spočívající v posouzení jaký právní vztah je pro řešení sporu „prioritní“ – zda mezi soutěžiteli (jak uvádí vrchní soud ve svém vyjádření), nebo s ohledem na povahu návrhu a sporu samotného, tedy ochrany práv stěžovatele z titulu držitele předmětné výhradní licence (jak namítá stěžovatel).

16. Relevantní ustanovení:

Licenční smlouva je institut definovaný v § 46 a násl. zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění účinném před 1. 1. 2014, (dále jen „autorský zákon“). „Licenční smlouvou autor poskytuje nabyvateli oprávnění k výkonu práva dílo užít k jednotlivým způsobům nebo ke všem způsobům užití, v rozsahu omezeném či neomezeném, a nabyvatel se zavazuje poskytnout autorovi odměnu.“ Mezi majetková

práva autora podle § 14 autorského zákona patří rozšiřování originálu nebo rozmnoženiny díla. Autorské právo je jedním ze dvou celků, z nichž sestává „zastřešující“ pojem duševního vlastnictví (spolu s právy průmyslového vlastnictví).

Nekalá soutěž byla obecně definována v § 44 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, jako „jednání v hospodářské soutěži nebo v hospodářském styku, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům, spotřebitelům nebo dalším zákazníkům. Nekalá soutěž se zakazuje.“ Podle odstavce 2 téhož ustanovení je „nekalou soutěží podle odstavce 1 zejména: a) klamavá reklama, b) klamavé označování zboží a služeb, c) vyvolávání nebezpečí záměny, d) parazitování na pověsti podniku, výrobků či služeb jiného soutěžitele, e) podplácení, f) zlehčování, g) srovnávací reklama, h) porušování obchodního tajemství, i) ohrožování zdraví spotřebitelů a životního prostředí.“

Podle ustanovení § 2976 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, je nekalá soutěž definována obdobně: „Kdo se dostane v hospodářském styku do rozporu s dobrými mravy soutěže jednáním způsobilým přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo zákazníkům, dopustí se nekalé soutěže. Nekalá soutěž se zakazuje.“ Podle odstavce 2 téhož ustanovení je „nekalou soutěží podle odstavce 1 zejména a) klamavá reklama, b) klamavé označování zboží a služeb, c) vyvolání nebezpečí záměny, d) parazitování na pověsti závodu, výrobku či služeb jiného soutěžitele, e) podplácení, f) zlehčování, g) srovnávací reklama, pokud není dovolena jako přípustná, h) porušení obchodního tajemství, i) dotěrné obtěžování a j) ohrožení zdraví a životního prostředí.“

Definice hospodářské soutěže absentuje jak v obchodním zákoníku (§ 41 a násl.), tak i v novém občanském zákoníku (§ 2972 a násl.). Hospodářskou soutěž je možné popsat jako souběžnou snahu subjektů na trhu určitého druhu zboží nebo služeb, jejichž cílem je dosažení určitých výhod před ostatními v oblasti hospodářských užitků, popř. výsledků, a jež vzájemně ovlivňuje jejich hospodářskou činnost.

17. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že v konfliktu stěžovatele a odpůrce jde o situaci, která může v případě prodeje předmětných výrobků, resp. jejich uvolnění do prodeje naplnit znaky nekalé soutěže. Stěžejní je však ve věci zodpovězení předběžné (prejudiciální) otázky, tj. takové otázky, kterou musí soud vyřešit v probíhajícím řízení, aby mohl rozhodnout o věci samé. V nyní posuzované věci jde o předběžnou otázku oprávněnosti rozšiřování díla, tedy o otázku shodnou se zněním petitu návrhu stěžovatele na vydání předběžného opatření.

18. Vrchní soud pochybil, jestliže nepostupoval podle platného rozvrhu práce a přes obsah podání a petit věc přidělil senátu 3 Cmo. Agenda

„rozhodování o odvoláních ve věcech ochrany duševního vlastnictví a ochrany hospodářské soutěže podle § 9 odst. 3 písm. k), l), m), n), o) o. s. ř.“ (senát 3 Cmo) je nepochybně širším určením, než „rozhodování o odvolání ve věcech nároků vyplývajících z autorského práva, nespádajících do působnosti jiných senátů“, jež je agendou přidělenou senátu 1 Co, resp. 3 Co podle pravidel zastoupení senátu téhož soudu.

19. Jak již bylo řečeno výše, rozvrh práce představuje jeden z nástrojů, jimiž se v praxi realizuje právo na zákonného soudce. Ústavní soud opakovaně judikuje, že základní právo na zákonného soudce (tj. příslušnost soudu a soudce) není vyčerpáno toliko zákonným vymezením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu (§ 9 až 12, § 84 až 89a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů) ani pouhým zákonným vymezením obsazení soudu (§ 36 až 36c o. s. ř., § 9 odst. 2 a 3, § 12 odst. 2 a 3, § 15 odst. 2 o. s. ř. a § 27 zákona o soudech a soudcích). Pro obecné soudy je rozvrh práce „zákonem“, základním kamenem jejich rozhodovací činnosti (jde o *lex specialis* ve vztahu k obecně stanoveným pravidlům příslušnosti soudu a soudce). I takový akt je však zapotřebí správně a adekvátně interpretovat ve smyslu posuzované problematiky – konkrétně ve věci řešené základní hmotněprávní otázky. Tak je tomu i v případě nyní projednávané věci, kdy rozvrh práce senátů 1 Co a 3 Co Vrchního soudu v Praze (autorskoprávní spory) je vymezen úžeji ve vztahu k obecněji vymezené „ochraně duševního vlastnictví“, tedy agendě patřící do působnosti senátu 3 Cmo.

20. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že se správně přidělení věci podle rozvrhu práce soudu stává někdy „hraničním“ problémem, závislým na odpovídajícím použití a výkladu hmotného práva. V posuzované věci však má za to, že již vzhledem k jasně vymezenému „prvotnímu“ předmětu sporu, jímž je střet dvou licenčních smluv (což ostatně konstatoval samotný vrchní soud, viz bod 3), dosáhlo porušení čl. 38 odst. 1 Listiny ústavněprávní intenzity.

21. Ústavní soud konstatuje, že stěžovatel dodržel též podmínku včasnosti uplatnění námitky porušení práva na zákonného soudce. Z obsahu spisu plyne, že o přidělení věci senátu 3 Cmo se stěžovatel dozvěděl až v okamžiku doručení rozhodnutí vrchního soudu a efektivně brojit proti přidělení věci v rozporu s pravidly tehdy účinného rozvrhu práce soudu mohl až nyní podanou ústavní stížností.

22. Zbylými námitkami stěžovatele stran porušení práva na spravedlivý proces, též se dotýkajícími napadeného rozhodnutí vrchního soudu, se Ústavní soud dále nezabýval. Jejich zodpovězení již není v tomto řízení nezbytné. Právo na zákonného soudce garantované ustanovením čl. 38 odst. 1 Listiny je naplněním ústavní garance nezávislosti soudu a má v pořadí důležitosti Listinou chráněných základních práv přednost před vylíče-

ním důvodů rozhodnutí. Ústavní soud dospěl k závěru o porušení práva stěžovatele na zákonného soudce ze strany vrchního soudu, tedy o porušení procedury samotného přidělení věci (agendy) podle pravidel obsažených v rozvrhu práce dotyčného soudu. Podle Ústavního soudu jde navíc o doposud spíše opomíjenou problematiku, která si – zejména v relaci k nyní posuzované věci – pozornost bezesporu zaslouží.

III.

23. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud v intencích § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu konstatuje, že stěžovatelem napadeným rozhodnutím obecného soudu došlo k zásahu do práva stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení Vrchního soudu v Praze zrušil.

Č. 48

K rozvrhu práce soudů a právu na zákonného soudce

Rozvrh práce představuje jeden z nástrojů, jimiž se v praxi realizuje právo na zákonného soudce. Ústavní soud opakovaně judikuje, že základní právo na zákonného soudce (tj. příslušnost soudu a soudce) není vyčerpáno toliko zákonným vymezením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu [§ 9 až 12, § 84 až 89a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“)] ani pouhým zákonným vymezením obsazení soudu [§ 36 až 36c o. s. ř., § 9 odst. 2 a 3, § 12 odst. 2 a 3, § 15 odst. 2 o. s. ř. a § 27 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)]. Pro obecné soudy je rozvrh práce „zákonem“, základním kamenem jejich rozhodovací činnosti (jde o *lex specialis* ve vztahu k obecně stanoveným pravidlům příslušnosti soudu a soudce). I takový akt je však zapotřebí správně a adekvátně interpretovat ve smyslu posuzované problematiky – konkrétně ve věci řešené základní hmotněprávní otázky. Tak je tomu i v případě nyní projednávané věci, kdy rozvrh práce senátů 1 Co a 3 Co Vrchního soudu v Praze (autorskoprávní spory) je vymezen úžeji ve vztahu k obecněji vymezené „ochraně duševního vlastnictví“, tedy k agendě patřící do působnosti senátu 3 Cmo. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že se správné přidělení věci podle rozvrhu práce soudu stává někdy „hraničním“ problémem, závislým na odpovídajícím použití a výkladu hmotného práva. V posuzované věci však má za to, že již vzhledem k jasně vymezenému „prvotnímu“ předmětu sporu, jímž je střet dvou licenčních smluv (což ostatně konstatoval samotný vrchní soud, viz bod 3 níže), dosáhlo porušení čl. 38 odst. 1 Listiny, též s ohledem na časový rozsah potenciálního výkonu práva (od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2018), ústavněprávní intenzity.

Ústavní soud konstatuje, že stěžovatelka dodržela též podmínku včasnosti uplatnění námitky porušení práva na zákonného soudce. Z obsahu spisu plyne, že o přidělení věci senátu 3 Cmo se stěžovatelka dozvěděla až v okamžiku doručení rozhodnutí vrchního soudu a efektivně brojit proti přidělení věci v rozporu s pravidly tehdy účinného rozvrhu práce soudu mohla až nyní podanou ústavní stížností.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 27. února 2015 sp. zn. I. ÚS 1206/14 ve věci ústavní stížnosti DETOA

Albrechtice, s. r. o., se sídlem Jiřetín pod Bukovou 6, zastoupené JUDr. Jiřím Matznerem, Ph.D., advokátem, advokátní kancelář se sídlem Anny Letenské 34/7, Praha 2, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 2. 2014 č. j. 3 Cmo 371/2013-125, jímž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně vydané v řízení o stěžovatelčině návrhu na vydání předběžného opatření ve sporu týkajícím se ochrany autorského práva, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a 1. Bino Europe, k. s., se sídlem třída Václava Klementa 836, Mladá Boleslav, zastoupené JUDr. Vladislavem Bílkem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem Čs. legií 143, Klatovy, a 2. Little Mole, a. s., se sídlem Pařížská 1075/5, Praha 1, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 2. 2014 č. j. 3 Cmo 371/2013-125 bylo zasaženo do práva stěžovatelky na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Proto se toto rozhodnutí ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 31. 3. 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti podle § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jehož prostřednictvím se stěžovatelka domáhá zrušení shora uvedeného usnesení Vrchního soudu v Praze (dále též „vrchní soud“) na základě tvrzení, že jím došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

2. Předmětem řízení před vrchním soudem bylo odvolání Bino Europe, k. s., (dále jen „odpůrce“) proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 26. 7. 2013 č. j. 45 Nc 4011/2013-51, kterým bylo rozhodnuto o návrhu stěžovatelky na vydání předběžného opatření tak, že odpůrci se nařizuje zdržet se dovozu, prodeje, šíření a distribuce výrobků – dětských her ze dřeva s potiskem ilustrací postavíček „Krték a jeho přátelé“ na území České republiky (pozn.: výrobky byly ve výroku usnesení specifikovány).

3. Vrchní soud usnesení soudu prvního stupně změnil tak, že odpůrci se uvedená povinnost neukládá. Rozhodnutí soudu nižší instance označil za věcně nesprávné. Konstatoval, že ve sporu jde o střet dvou licenčních smluv, resp. tvrzené licenční smlouvy stěžovatelky a sublicenční smlouvy uzavřené mezi odpůrcem a společností Little Mole, a. s. Soud prvního stup-

ně pochybil, když nároku stěžovatelky vyhověl, jelikož tím de facto za platnou považoval toliko licenční smlouvu, na jejímž základě vykonává svou činnost stěžovatelka. Jestliže nebyla platnost smluv, na jejichž základě účastníci řízení svou činnost vykonávají, autoritativně posouzena, nelze přiznat právní ochranu pouze jedné z těchto smluv. Rovněž platí, že není-li osvědčen nárok samotný, nejsou splněny předpoklady pro nařízení předběžného opatření a je zcela nedůvodné zabývat se posuzováním splnění dalších předpokladů pro nařízení předběžného opatření a přiměřeností navržené zatímní úpravy poměrů účastníků.

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že za situace, kdy k autoritativnímu posouzení platnosti smluv dojde v horizontu několika let, je namístě vzájemné vztahy upravit. Stěžovatelka podle svého názoru osvědčila existenci výhradní smlouvy pro období 1. 1. 2011 až 1. 1. 2018. Již z toho vyplývá, že případná existence jiné licence není možná. Skutečnost, že soud je v řízení o předběžném opatření omezen v možnosti provádět důkazy, neznamená, že naprosto rezignuje na jakékoliv právní posouzení. Dále stěžovatelka poukázala na jednu z klíčových zásad práva na spravedlivý proces, a to na předvídatelnost soudního rozhodování. K tomu uvedla, že v obdobném řízení se jiná společnost (Dino Toys, s. r. o.) domáhala vydání předběžného opatření de facto ze stejných důvodů jako stěžovatelka, přičemž Vrchním soudem v Praze bylo usnesením ze dne 26. 11. 2013 č. j. 1 Co 301/2013-84 potvrzeno usnesení krajského soudu o nařízení předběžného opatření. K námitce porušení práva na zákonného soudce stěžovatelka uvádí, že věc k vrchnímu soudu napadla dne 19. 9. 2013 a z tehdy platného rozvrhu práce soudu vyplývá, že senát 3 Cmo, který ve věci rozhodoval, měl v dané době přidělenou agendu odvolání ve věcech duševního vlastnictví a ochrany hospodářské soutěže v dále jmenovitě uvedeném rozsahu dle § 9 odst. 3 písm. k) až o) o. s. ř. Oproti tomu senát 3 Co měl přidělenou agendu odvolání ve věcech nároků vycházejících z autorského práva. Stěžovatelka je přesvědčena, že předmětný spor se týká ochrany autorského práva (z titulu držitele výhradní licence), což je podstatně užší pojem, než ochrana práv vyplývajících z duševního vlastnictví.

5. K ústavní stížnosti stěžovatelky se vyjádřil Vrchní soud v Praze prostřednictvím Mgr. Jiřího Čurdy, předsedy senátu 3 Cmo. Vrchní soud neshledal žádnou z námitek stěžovatelky důvodnou. Konstatoval, že odůvodnění usnesení obsahuje všechny zákonem požadované náležitosti a je v něm jasně vyloženo, jaký závěr odvolací soud učinil ve vztahu k osvědčení rozhodných (navrhovatelkou tvrzených) skutečností a ve vztahu k naplnění předpokladů pro nařízení předběžného opatření. Podle soudu nemůže obstát ani tvrzení stěžovatelky, že nesprávným přidělením věci byla odňata svému zákonnému soudci (senátu). Při přidělování věci je totiž přihlíženo k tvrzením obsaženým v návrhu, přičemž ta, s ohledem

na postavení účastníků coby soutěžitelů v hospodářské soutěži – přímých konkurentů na trhu – dostatečně odůvodňují závěr, že vytýkané jednání může být posouzeno jako jednání zakázané nekalé soutěže. Proto byla věc přidělena senátu 3 Cmo.

6. Vedlejší účastník řízení v zaslaném vyjádření uvedl, že je názoru, že ústavní stížnost podaná stěžovatelkou, resp. argumentace v ní uvedená nemůže svědčit o porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny. Přezkum činnosti a rozhodování obecných soudů Ústavnímu soudu náleží především, jsou-li v té které věci v činnosti obecných soudů porušeny zásady ústavnosti, zejména ty, které jsou dány Listinou. V daném případě nelze porušení ústavnosti postupu Vrchního soudu v Praze shledat. Na závěr navrhl ústavní stížnost stěžovatelky odmítnout.

II.

7. V posuzované věci jsou splněny podmínky věcného projednání návrhu. Jde o řízení o ústavní stížnosti podle ustanovení § 72 a následujících zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost byla podána v zákonné dvouměsíční lhůtě (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a k jejímu podání došlo poté, co stěžovatelka vyčerpala všechny procesní prostředky poskytnuté zákonem k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 věta před středníkem zákona o Ústavním soudu). Text ústavní stížnosti splňuje náležitosti podle § 34 odst. 1 citovaného zákona. Stěžovatelka je zastoupena advokátem, jak předpokládá ustanovení § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

8. Podle čl. 83 Ústavy České republiky je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Nástroji ústavněprávního přezkumu vykonávaného tímto soudem jsou vedle materiálních a institucionálních garancí fungování demokratického právního státu zakotvených v Ústavě též práva, jejichž katalogem je Listina základních práv a svobod. Ústavněprávnímu přezkumu dominuje vertikální linie: ve vztahu mezi jednotlivcem a veřejnou mocí musí být dána přednost jednotlivci, vykazuje-li působení mocenských orgánů evidentní znaky porušování práva, resp. libovůle či svévole.

9. Ústavní soud se nejprve zabýval námitkou stěžovatelky stran porušení práva na zákonného soudce garantovaného čl. 38 odst. 1 Listiny. Podle stěžovatelky bylo toto právo vrchním soudem porušeno, jestliže o její věci rozhodoval senát 3 Cmo, a nikoliv senát 3 Co, resp. 1 Co téhož soudu.

10. Ustanovení čl. 38 odst. 1 Listiny garantuje každému účastníkovi řízení zákaz odnětí jeho zákonnému soudci. Ohledně příslušnosti soudu i soudce odkazuje na zákonnou úpravu. Listina svou dikcí zakazuje svévolné určování soudce. Vady v obsazení soudu nicméně musí účastník namítnout okamžitě a „neschovávat“ si je až na dobu, kdy to bude výhodné [srov. nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2002 sp. zn. III. ÚS 711/01 (N 66/26 SbNU 193)]. Pravidla přidělování věcí zakotvuje zákon č. 6/2002 Sb., o sou-

dech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, konkrétně v ustanoveních § 41 až 45 následovně:

§ 41

(1) Rozdělení jednotlivých věcí, které mají být u soudu projednány a rozhodnuty, do soudních oddělení se řídí rozvrhem práce.

(2) Rozvrh práce vydává na období kalendářního roku předseda soudu po projednání s příslušnou soudcovskou radou; (...)

§ 42

(1) V rozvrhu práce soudu se zejména

(...)

c) stanoví způsob rozdělení věcí mezi jednotlivá soudní oddělení,

(...)

(2) Věci se rozdělují mezi jednotlivá soudní oddělení podle jejich druhu, určeného předmětem řízení v jednotlivé věci, ledaže jde o věci, jejichž povaha nebo význam takové opatření nevyžadují. Způsob rozdělení věcí musí být současně stanoven tak, aby byla zajištěna specializace soudců podle zvláštních právních předpisů (...); je-li v rámci jednotlivých úseků určeno rozvrhem práce více soudních oddělení, rozdělují se mezi ně věci ve stanovených poměrech vždy postupně.

(...)

11. Právo na zákonného soudce se uplatní přiměřeně pro všechna řízení, v nichž je rozhodováno o právech a právem chráněných zájmech fyzických a právnických osob. Řízení před takovým orgánem veřejné moci podléhá čl. 38 odst. 1 Listiny a musí v něm být přiměřeně respektován zákaz přidělení soudce na základě libovůle či s přihlédnutím k tomu, či věc je projednávána (srov. Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 791). Zásada zákonného soudce představuje jednu ze základních záruk nezávislého a nestranného soudního rozhodování v právním státě a podmínku řádného výkonu té části veřejné moci, která byla soudům ústavně svěřena. Ústavní imperativ, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé pak představuje pro každého účastníka řízení stejně cennou záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců „ad hoc“ [k tomu srov.

nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2053/12 (N 183/67 SbNU 219) a v něm citovanou judikaturu Ústavního soudu].

12. Z výše zmíněných důvodů je proto, kromě procesních pravidel určování příslušnosti soudů a jejich obsazení jako garance proti možné svévoli, součástí základního práva na zákonného soudce i zásada přidělování soudní agendy a určení složení senátů na základě pravidel obsazených v rozvrhu práce soudů [srov. například nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 4. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1302/10 (N 77/61 SbNU 239)]. Do rámce základního práva na zákonného soudce Ústavní soud podřadil i požadavky, jež vyplývají pro rozvrh práce z čl. 38 odst. 1 Listiny, tj. předvídatelnost a transparentnost obsazení soudu pro účastníky řízení.

13. Z vyžádaného spisového materiálu k nyní posuzované věci Ústavní soud zjistil, že odvolání odpůrce proti rozhodnutí krajského soudu o návrhu stěžovatelky na nařízení předběžného opatření bylo vrchnímu soudu předloženo soudem nižší instance k rozhodnutí dne 19. 9. 2013 (č. I. 78). V okamžiku nápadu věci vrchnímu soudu byl účinný rozvrh práce Vrchního soudu v Praze ve znění od 16. 9. 2013, přičemž podle něj:

Senát 3 Cmo měl v oboru působnosti mimo jiné: Rozhodování o odvoláních ve věcech: ochrany duševního vlastnictví a ochrany hospodářské soutěže podle § 9 odst. 3 písm. k), l), m), n), o) o. s. ř.

Senát 1 Co měl v oboru působnosti: Rozhodování o odvoláních ve věcech uvedených v § 9 odst. 2 písm. a), f), g), h) o. s. ř., nároků vyplývajících z autorského práva (včetně práv k počítačovým programům), nespadajících do působnosti jiných senátů. K zastupování senátu byly delegovány senáty č. 2 Co, 3 Co.

Senát 3 Co měl v oboru působnosti: Rozhodování o odvoláních ve věcech uvedených v § 9 odst. 2 písm. a), f), g), h) o. s. ř., nároků vyplývajících z autorského práva (včetně práv k počítačovým programům), nespadajících do působnosti jiných senátů. K zastupování senátu byly delegovány senáty č. 1 Co, 2 Co.

14. Předmětem řízení před vrchním soudem bylo, jak je výše uvedeno, odvolání proti rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření, a to zdržení se dovozu, prodeje, šíření a distribuce výrobků – dětských her ze dřeva s potiskem ilustracemi postaviček „Křtek a jeho přátelé“ na území České republiky (s další specifikací druhu výrobku). Svůj návrh přitom stěžovatelka opírala o výhradní licenční smlouvu s autorem Zdeňkem Milerem, která ji měla opravňovat k výrobě a šíření prodejem v ní uvedených výrobků s dílem autora na území České republiky, Slovenské republiky a Japonska, a to v období od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2018.

15. V nyní posuzované věci je jádrem otázka spočívající v posouzení, jaký právní vztah je pro řešení sporu „prioritní“ – zda mezi soutěžiteli (jak uvádí vrchní soud ve svém vyjádření), nebo s ohledem na povahu návrhu

a sporu samotného, tedy ochrany práv stěžovatelky z titulu držitele předmětné výhradní licence (jak namítá stěžovatelka).

16. Relevantní ustanovení:

Licenční smlouva je institut definovaný v § 46 a násl. zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění účinném před 1. 1. 2014, (dále jen „autorský zákon“). „Licenční smlouvou autor poskytuje nabyvateli oprávnění k výkonu práva dílo užit k jednotlivým způsobům nebo ke všem způsobům užití, v rozsahu omezeném či neomezeném, a nabyvatel se zavazuje poskytnout autorovi odměnu.“ Mezi majetková práva autora podle § 14 autorského zákona patří rozšiřování originálu nebo rozmnožení díla. Autorské právo je jedním ze dvou celků, z nichž sestává „zastřešující“ pojem duševního vlastnictví (spolu s právy průmyslového vlastnictví).

Nekalá soutěž byla obecně definována v § 44 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, jako „jednání v hospodářské soutěži nebo v hospodářském styku, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům, spotřebitelům nebo dalším zákazníkům. Nekalá soutěž se zakazuje.“ Podle odstavce 2 téhož ustanovení je „nekalou soutěží podle odstavce 1 zejména: a) klamavá reklama, b) klamavé označování zboží a služeb, c) vyvolávání nebezpečí záměny, d) parazitování na pověsti podniku, výrobků či služeb jiného soutěžitele, e) podplácení, f) zlehčování, g) srovnávací reklama, h) porušování obchodního tajemství, i) ohrožování zdraví spotřebitelů a životního prostředí.“

Podle ustanovení § 2976 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, je nekalá soutěž definována obdobně: „Kdo se dostane v hospodářském styku do rozporu s dobrými mravy soutěže jednáním způsobilým přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo zákazníkům, dopustí se nekalé soutěže. Nekalá soutěž se zakazuje.“ Podle odstavce 2 téhož ustanovení je „nekalou soutěží podle odstavce 1 zejména a) klamavá reklama, b) klamavé označování zboží a služeb, c) vyvolání nebezpečí záměny, d) parazitování na pověsti závodu, výrobku či služeb jiného soutěžitele, e) podplácení, f) zlehčování, g) srovnávací reklama, pokud není dovolena jako přípustná, h) porušení obchodního tajemství, i) dotěrné obtěžování a j) ohrožení zdraví a životního prostředí.“

Definice hospodářské soutěže absentuje jak v obchodním zákoníku (§ 41 a násl.), tak i v novém občanském zákoníku (§ 2972 a násl.). Hospodářskou soutěž je možné popsat jako souběžnou snahu subjektů na trhu určitého druhu zboží nebo služeb, jejichž cílem je dosažení určitých výhod před ostatními v oblasti hospodářských užitků, popř. výsledků, a jež vzájemně ovlivňuje jejich hospodářskou činnost.

17. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že v konfliktu stěžovatelky a odpůrce jde o situaci, která může v případě prodeje předmětných výrobků, resp. jejich uvolnění do prodeje naplnit znaky nekalé soutěže. Stěžejní je však ve věci zodpovězení předběžné (prejudiciální) otázky, tj. takové otázky, kterou musí soud vyřešit v probíhajícím řízení, aby mohl rozhodnout o věci samé. V nyní posuzované věci jde o předběžnou otázku oprávněnosti rozšiřování díla, tedy o otázku shodnou se zněním petitu návrhu stěžovatelky na vydání předběžného opatření.

18. Vrchní soud pochybil, jestliže nepostupoval podle platného rozvrhu práce a přes obsah podání a petit věc přidělil senátu 3 Cmo. Agenda „rozhodování o odvoláních ve věcech ochrany duševního vlastnictví a ochrany hospodářské soutěže podle § 9 odst. 3 písm. k), l), m), n), o) o. s. ř.“ (senát 3 Cmo) je nepochybně širším určením, než „rozhodování o odvolání ve věcech nároků vyplývajících z autorského práva, nespádajících do působnosti jiných senátů“, jež je agendou přidělenou senátu 1 Co, resp. 3 Co podle pravidel zastoupení senátu téhož soudu.

19. Jak již bylo řečeno výše, rozvrh práce představuje jeden z nástrojů, jimiž se v praxi realizuje právo na zákonného soudce. Ústavní soud opakovaně judikuje, že základní právo na zákonného soudce (tj. příslušnost soudu a soudce) není vyčerpáno toliko zákonným vymezením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu (§ 9 až 12, § 84 až 89a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů) ani pouhým zákonným vymezením obsazení soudu (§ 36 až 36c o. s. ř., § 9 odst. 2 a 3, § 12 odst. 2 a 3, § 15 odst. 2 o. s. ř. a § 27 zákona o sudech a soudcích). Pro obecné soudy je rozvrh práce „zákonem“, základním kamenem jejich rozhodovací činnosti (jde o *lex specialis* ve vztahu k obecně stanoveným pravidlům příslušnosti soudu a soudce). I takový akt je však zapotřebí správně a adekvátně interpretovat ve smyslu posuzované problematiky – konkrétně ve věci řešené základní hmotněprávní otázky. Tak je tomu i v případě nyní projednávané věci, kdy rozvrh práce senátů 1 Co a 3 Co Vrchního soudu v Praze (autorskoprávní spory) je vymezen úžeji ve vztahu k obecněji vymezené „ochraně duševního vlastnictví“, tedy k agendě patřící do působnosti senátu 3 Cmo. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že se správně přidělení věci podle rozvrhu práce soudu stává někdy „hraničním“ problémem, závislým na odpovídajícím použití a výkladu hmotného práva. V posuzované věci však má za to, že již vzhledem k jasně vymezenému „prvotnímu“ předmětu sporu, jímž je střet dvou licenčních smluv (což ostatně konstatoval samotný vrchní soud, viz bod 3 výše), dosáhlo porušení čl. 38 odst. 1 Listiny, též s ohledem na časový rozsah potenciálního výkonu práva (od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2018), ústavněprávní intenzity.

20. Ústavní soud konstatuje, že stěžovatelka dodržela též podmínku včasnosti uplatnění námítky porušení práva na zákonného soudce. Z obsa-

hu spisu plyne, že o přidělení věci senátu 3 Cmo se stěžovatelka dozvěděla až v okamžiku doručení rozhodnutí vrchního soudu a efektivně brojit proti přidělení věci v rozporu s pravidly tehdy účinného rozvrhu práce soudu mohla až nyní podanou ústavní stížností.

21. Zbylými námitkami stěžovatelky stran porušení práva na spravedlivý proces, též se dotýkajícími napadeného rozhodnutí vrchního soudu, se Ústavní soud dále nezabýval. Jejich zodpovězení již není v tomto řízení nezbytné. Právo na zákonného soudce garantované ustanovením čl. 38 odst. 1 Listiny je naplněním ústavní garance nezávislosti soudu a má v pořadí důležitosti Listinou chráněných základních práv přednost před vylíčením důvodů rozhodnutí. Ústavní soud dospěl k závěru o porušení práva stěžovatelky na zákonného soudce ze strany vrchního soudu, tedy o porušení procedury samotného přidělení věci (agendy) podle pravidel obsažených v rozvrhu práce dotyčného soudu. Podle Ústavního soudu jde navíc o doposud spíše opomíjenou problematiku, která si – zejména v relaci k nyní posuzované věci – pozornost bezesporu zaslouží.

III.

22. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud v intencích § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu konstatuje, že stěžovatelkou napadeným rozhodnutím obecného soudu došlo k zásahu do práva stěžovatelky na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení Vrchního soudu v Praze zrušil.

Č. 49

K veřejnému vyhlášení rozsudku a zásadě veřejnosti soudního jednání

Na rozdíl od ústavní zásady veřejnosti jednání před soudem, jež může být ze zákonem stanovených důvodů omezena či vyloučena, veřejné vyhlášení rozsudku jako ústavní imperativ musí být bezpodmínečné a bezvýjimečné (čl. 96 odst. 2 Ústavy). Pokud k němu z nějakých důvodů nedojde, nelze tento nedostatek zhojit tím, že odvolací soud pouze konstatuje, že i kdyby k veřejnému vyhlášení došlo, stejně by to na obsahu rozsudku nic nezměnilo. Takový postup a chápání ústavního požadavku na veřejné vyhlášení všech rozsudků je nejen v rozporu s jeho účelem (kontrola justice prostřednictvím veřejnosti), ale je i v příkrém rozporu s chápáním spravedlnosti v našem kulturním a právním prostředí. Z hlediska materiálního chápání právního státu je uvedený imperativ základním stavebním kamenem demokratické justice, jež má zabránit „utajené“ neboli tzv. kabinetní justici.

V daném případě Ústavní soud dospěl k závěru, že předchozí (průběžné) vyloučení veřejnosti z jednání bylo dostatečně odůvodněné jak zájmy nezletilých dětí, zejména ochranou jejich soukromí, tak i zájmem na nerušeném průběhu jednání soudu.

Jinak tomu však bylo v případě vyhlášení rozsudku. Nedostatek spočívající v tom, že rozsudek nebyl vyhlášen veřejně, nelze odůvodnit ani obavou o důstojný průběh tohoto vyhlášení, ani jinou závažnou skutečností, jež by v posuzovaném případě mohla vyvstat. Postulát veřejného vyhlášení rozsudku je kategorický a je pouze na příslušném soudu a soudci, jak případné obavy o průběh jednání soudu eliminovat, např. tím, že bude posílena účast justiční stráže v soudní síni, nebo jiným vhodným opatřením.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 27. února 2015 sp. zn. I. ÚS 3046/14 ve věci ústavní stížnosti 1. T. R., 2. nezletilého T. R. a 3. nezletilého B. R., právně zastoupených Mgr. Ing. Daliborem Rakoušem, advokátem, se sídlem Wenzigova 1004, Praha, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 18. 12. 2013 č. j. 0 P 35/2012-2833 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 23. 6. 2014 č. j. 28 Co 234/2014-3551, jimiž bylo rozhodnuto o výchově a výživě nezletilých dětí stěžovatele, za účasti 1. Obvodního soudu pro Prahu 8 a 2. Městského soudu v Praze

jako účastníků řízení, J. R. jako vedlejší účastnice řízení a nezletilých dětí 1. T. R. a 2. B. R., zastoupených opatrovníkem – Městskou částí Praha 8, se sídlem Úřad městské části Praha 8, Zenklova 35/1, Praha 8.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 18. 12. 2013 č. j. 0 P 35/2012-2833 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 23. 6. 2014 č. j. 28 Co 234/2014-3551 bylo porušeno právo stěžovatele T. R. na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Postupem Obvodního soudu pro Prahu 8 při vyhlašování rozsudku ze dne 18. 12. 2013 č. j. 0 P 35/2012-2833 byl porušen čl. 96 odst. 2 Ústavy České republiky.

III. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 18. 12. 2013 č. j. 0 P 35/2012-2833 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 23. 6. 2014 č. j. 28 Co 234/2014-3551 se ruší.

IV. Ústavní stížnosti nezletilých stěžovatelů T. R. a B. R. se odmítají.

Odůvodnění

I. Obsah ústavní stížnosti a průběh řízení před obecnými soudy

1. Ústavnímu soudu byl dne 16. 9. 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelé domáhají zrušení shora uvedených rozhodnutí obecných soudů ve věci péče o nezletilé.

2. Z obsahu ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Obvodní soud pro Prahu 8 rozsudkem ze dne 18. 12. 2013 č. j. 0 P 35/2012-2833 zamítl návrh otce na změnu výchovy nezletilých dětí B. a T., o níž bylo naposledy rozhodnuto rozsudkem Okresního soudu Praha-západ č. j. 11 Nc 109/2010-45 ze dne 29. 11. 2010, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Praze č. j. 30 Co 115/2011-101 ze dne 8. 6. 2011, vyloučil k samostatnému projednání a rozhodnutí řízení o návrhu otce na snížení výživného, zamítl návrhy otce na výkon rozhodnutí, rozhodl, že obě děti budou i nadále navštěvovat Základní školu Praha 8 – Dolní Chabry, upravil styk dětí s otcem, vyloučil k samostatnému projednání a rozhodnutí řízení o návrhu na stanovení dohledu nad výchovou dětí a rozhodl o nákladech řízení a předběžné vykonatelnosti.

4. Předtím bylo o výchově a výživě dětí rozhodováno v souvislosti s rozvodem manželství rodičů, kdy byly děti svěřeny do výchovy matky a otci bylo stanoveno výživné 6 500 Kč měsíčně pro nezletilou B. a 5 500 Kč měsíčně pro nezletilého T. Soud prvního stupně nyní po obsáhlém dokazování dospěl ke skutkovým zjištěním, která podrobně popsal v odůvodnění rozsudku. Uvedl, které skutečnosti vzal za prokázané, o které důkazy opřel svá zjištění a proč neprovedl důkazy další. Proti rozsudku soudu prvního stupně podali odvolání stěžovatel a matka nezletilých. Opatrovník nezletilých nepodpořil návrh stěžovatele na změnu výchovy a navrhl potvrzení rozsudku soudu prvního stupně ve výrocích týkajících se výchovy nezletilých. Městský soud v Praze rozsudek v zamítavých výrocích potvrdil, změnil jej ve výroku o rozsahu styku otce s dětmi a ve výroku o nákladech státu.

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že soud prvního stupně nevyhlásil rozsudek veřejně, ačkoliv výjimka z tohoto pravidla není přípustná, navíc k jeho „vyhlášení“ došlo za stavu, kdy vůbec nebylo rozhodnuto o námítce podjatosti soudce, vznesené dne 5. 12. 2013 stěžovatelem. Soud ani nevyhověl návrhům stěžovatele, zejména návrhům na provedení důkazu znaleckými posudky ke zjištění kvality vztahu nezletilých dětí ke stěžovateli, aniž to soud dostatečně odůvodnil, a to ačkoliv těžištěm předmětného řízení je zájem nezletilých dětí; znalecké posudky navrhované stěžovatelem byly vypracovány znalci v oboru klinické psychologie-pedopsychologie, přičemž znalecké posudky opatřené z podnětu účastníka řízení jsou zásadně rovnocenné těm, které zpracuje znalec ustanovený soudem. Aniž tento postup soud řádně odůvodnil, při ústním jednání konaném dne 16. 12. 2013 a 23. 6. 2014 se nevypořádal s návrhy stěžovatele na provedení uvedených důkazů a následně v odůvodnění rozsudku soud předem devalvoval stěžovatelem označené znalecké posudky pomocí zástupných důvodů (znalec si nevyžádal spis ve věci, nekonzultoval věc s psychiatrem atd.). Dále soud neumožnil stěžovateli, aby se k důkazům prováděným při ústním jednání vyjádřil, v daném případě např. tím, že ačkoliv se stěžovatel z ústního jednání řádně předem omluvil a z jeho podání je zřejmá žádost, aby soud jednání odročil, soud přesto jednal a prováděl důkazy, čímž z výkonu těchto procesních práv a úkonů stěžovatele vyloučil. Soud neposkytl stěžovateli dostatečnou lhůtu, a tedy fakticky možnost přednést ve věci svůj závěrečný návrh a při ústním jednání soud vyloučil nejméně v sedmi případech přítomnost veřejnosti, ačkoliv tento postup nebyl důvodný.

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti dále namítá, že mu byla opakovaně zamítnuta žádost o přidělení bezplatného právní zastoupení a osvobození od soudních poplatků, a to soudy obou stupňů a bez řádného odůvodnění. Soud rovněž porušil zásadu rovnosti účastníků tím, že přes řádnou omluvu stěžovatele ze zdravotních důvodů se žádostí o odročení jednání nařizeného na den 16. 12. 2013 jednání přesto proběhlo. Naopak vůči matce bylo

vyhověno žádosti o odročení dne 4. 7. 2013 z důvodu dovolené právní zástupkyně matky. Dále byla stěžovateli odmítnuta jeho žádost nahlížet do spisu u Městského soudu v Praze, což je v rozporu s právy účastníků řízení. Navíc při „kontrolě“ spisu stěžovatelem dne 10. 7. 2014 chyběl nejen protokol o výsledku nezletilých dětí ze dne 18. 6. 2014, ale rovněž chyběl krátkou cestou soudu dne 23. 6. 2014 předaný rozpis styku stěžovatele s dětmi v době letních prázdnin 2014. V ústavní stížnosti pak stěžovatel namítá další procesní pochybení soudů obou stupňů při vedení řízení.

7. Stěžováním soudů obou stupňů obou stupňů zkrácen na svých základních právech, zejména že bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo rodiče na péči a výchovu vlastních dětí ve smyslu čl. 32 odst. 4 Listiny. Rovněž tak bylo zasaženo do jeho základního práva na rodinný život ve smyslu čl. 10 odst. 2 Listiny.

II. Vyjádření účastníků řízení

8. Ústavní soud si k obsahu ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníků i vedlejší účastnice řízení – matky nezletilých dětí. Obvodní soud pro Prahu 8 ve svém vyjádření uvedl, že veřejnost byla u jednání soudu přítomna, a to až do dne 16. 5. 2012, kdy se přítomné osoby chovaly velmi nepřipustným a nepřístojným způsobem, nebyly respektovány pokyny soudkyně k zachování klidu a důstojnosti jednání, veřejnost odmítla podrobit se i pokynům přítomné justiční stráže v jednacím síni a došlo k velmi vážnému incidentu, v jehož rámci byla justiční stráž nucena proti osobám přítomným v jednacím síni jako veřejnost zasahovat, čímž byl velmi hrubým způsobem narušen průběh jednání. O průběhu tohoto ústního jednání je záznam jak v protokolu z ústního jednání ze dne 16. 5. 2012, tak na videozáznamu (č. 1. 314 soudního spisu). Vzhledem k tomu, že soud byl veden snahou o rychlé a účinné ukončení řízení ve věci samé, považoval pokračování takto nepřístojného jednání veřejnosti – otcových přátel a známých – za nežádoucí. Zcela jednoznačně byly naplněny zákonné důvody k tomu, aby soud veřejnost vyloučil a mohl důstojným způsobem v řízení dále pokračovat. Pokud byla vyloučena veřejnost též při ústním jednání dne 18. 12. 2013, kdy byl vyhlášen rozsudek při vyloučení veřejnosti, jednal soud pod dojmem těchto událostí. Nejevilo se jako žádoucí, aby veřejnost rušila důstojný průběh vyhlášení rozsudku tak, jak tomu bylo ve shora uvedeném případě. Vyloučení veřejnosti dne 18. 12. 2013 nemělo žádný vliv na rozhodnutí ve věci samé, neboť toto jednání bylo odročeno pouze za účelem vyhlášení rozsudku. Skutečnost, že ani otec, ani veřejnost nerespektovali pokyny soudu, potvrzuje i sdělení otce o tom, že předkládá jako důkaz videozáznam jednání soudkyně (str. 6 ústavní stížnosti), přestože při žádném ústním jednání pořizování obrazových záznamů nebylo soudkyní povoleno.

9. K dalšímu bodu ústavní stížnosti spočívajícímu v tom, že nebyly akceptovány znalecké posudky, které předložil otec, a soud vycházel pouze ze znaleckých posudků soudních znalců doc. MUDr. Karla Hynka, CSc., a PhDr. Josefa Pavláta, uvedl soud, že se jedná o úvahu soudu, která je jednoznačně vysvětlena v odůvodnění napadeného rozsudku, a soud na ni odkazuje. Znalecké posudky, které byly soudem vypracovány, byly vypracovány se znalostí spisu, s možností vyšetřit všechny zúčastněné osoby, a to renomovanými znalci majícími v dané oblasti velké zkušenosti. Ani vyšetření všech osob, ani znalost spisu nevyplývala ze znaleckých posudků předložených otcem a žádný z těchto znalců o studium spisu nepožádal. Skutečnost, že soud neumožnil otcí, aby se k důkazům prováděným při ústním jednání vyjádřil, se nezakládá na pravdě, neboť otec byl ke všem jednáním řádně předvolán, v některých případech se však nedostavil. Otcí byla pro neustálá rušení soudního jednání uložena i pokuta. Při ústním jednání, při němž byla vyslechnuta matka, soud povolil z důvodu jejího těhotenství, aby při výslechu seděla, avšak otec trval na tom, aby stála, a to z důvodu rovnosti stran.

10. Pokud otec namítá, že soud porušil zákon tím, že mu nepřidělil právního zástupce dle § 30 o. s. ř., a to opakovaně, soud v plném rozsahu odkazuje na obsah příslušných usnesení, která byla vždy potvrzena Městským soudem v Praze jako soudem odvolacím. Otec není nemajetnou osobou, ve společném jmění manželů spoluvlastní velký rodinný dům, jakož i další majetek a k ustanovení zástupce dle § 30 o. s. ř. a osvobození od soudních poplatků soud neshledal důvody. Otec dále poukazuje na přepjatě formalistické pojetí a výklad občanského soudního řádu, které vnímá jako *denegatio iustitiae*, tedy postup odporující ústavně zaručenému právu na spravedlivý proces. Na druhé straně se ale opakovaně dovolává porušení právě formálních procesních právních předpisů.

11. Městský soud v Praze ve svém vyjádření zdůraznil, že ve věci při rozhodování přistupoval k oběma rodičům stejně. Zabýval se otcovou námitkou, že soud prvního stupně nedbal jeho práva na spravedlivý proces, když veřejnost z jednání vyloučil a neumožnil veřejnosti pořízení zvukového záznamu z jednání. Přitom vzal v úvahu, že v tomto řízení jde o právní věc týkající se nezletilých dětí, že se při jednání dne 16. 5. 2012 veřejnost dopustila incidentu, jímž hrubě narušila průběh jednání, a bylo možno očekávat, že taková situace by se mohla opakovat. Odvolací soud zvažoval rovněž otcovu námitku týkající se vyhlášení rozsudku nikoli veřejně, a to s přihlédnutím k čl. 96 odst. 2 Ústavy České republiky, se závěrem, že v tomto případě, kdy se k vyhlášení rozsudku dne 18. 12. 2013 dostavil pouze opatrovník, aniž došlo k otevření jednání, dokazování a přednesům účastníků, zkoumaná vada řízení nemohla mít vliv na věcnou správnost rozhodnutí ve věci a v odvolacím řízení byla zjednána náprava této vady. Odvolací

soud při rozhodování vycházel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně, protože tento soud postupoval při dokazování v souladu s příslušnými ustanoveními občanského soudního řádu, a dokazování doplnil zejména o pohovor s nezletilou B. a nezletilým T., jakož i dalšími listinnými důkazy. Vysvětlil, proč neprovedl důkaz listinami navrženými otcem, tj. posudky jmenovaných znalců (ani jeden z nich neměl k dispozici soudní spis, ani jeden o možnost spisu prostudovat nepožádal, ani jeden nevyšetřil matku dětí, neviděl interakci dětí s matkou, ani jeden nespolupracoval na posudku se znalcem z oboru psychiatrie).

12. Odvolací soud se domnívá, že v době rozhodování bylo v nejlepším zájmu dětí zachovat jim stávající osvědčené a stabilní výchovné prostředí u matky. Svěření dětí do strídavé výchovy nebo výchovy otce by v tomto případě nebylo vhodným uspořádáním výchovných poměrů dětí. Bylo prokázáno, že otec neakceptoval všeobecně žádané a akceptované normy chování, nerespektoval zákon a pořádek, dětem dával svým chováním nevhodný příklad a je samotné v jejich vývoji ohrožoval. Při úpravě styku vzal odvolací soud v úvahu obavy a přání nezletilé B., přihlédl i k pubertální fázi jejího vývoje a dospěl k závěru, že dočasně (na dobu jednoho roku) by měla trávit s otcem víkend jen jednou za měsíc.

13. Matka dětí se k obsahu ústavní stížnosti do skončení řízení nevyjádřila. Shora uvedená vyjádření účastníků pak zaslal Ústavní soud k replice stěžovateli 1, který svého práva využil a k věci se vyjádřil. Vyslovil přesvědčení, že při ústním jednání nebyly splněny podmínky pro vyloučení veřejnosti. Postup předsedkyně senátu, při němž vyloučí přítomnost veřejnosti při ústním jednání předem z preventivních důvodů, je dle názoru stěžovatele nejen nedůvodný, ale zejména protiústavní. Z vyjádření předsedkyně senátu vyplývá jakási její vnitřní předtucha, pro kterou vyloučila veřejnost s odůvodněním, že jde o přátele otce. Ze všech záznamů z jednání dne 16. 5. 2012 přitom zcela jasně vyplývá, že soudní jednání rušila svými výsíláčkami výhradně justiční stráž a veřejnost byla zcela v klidu, a pokud někomu zazvonil nedopatřením nevypnutý mobilní telefon, není to rozhodně důvod vyloučit veřejnost jako celek, což se dále opakovalo nejméně v dalších sedmi konaných jednáních ve věci. V další části své repliky reagoval stěžovatel na postoj soudu k otázce výchovy nezletilých dětí. V další replice pak stěžovatel poukazuje na skutečnost, že i přes urgenci nebyl Ústavnímu soudu předložen předmětný spis. Podle stěžovatele již od 19. 9. 2012 nebyla jeho zákonným soudcem JUDr. Hana Nová, neboť podala v několika případech trestní oznámení na stěžovatelova obecného zmocněnce, čímž vznikl důvod pro pochybnosti o její nepodjatosti vůči stěžovateli. Stěžovatel taktéž navrhuje sloučení řízení o všech jeho ústavních stížnostech do jednoho společného řízení.

III. Otázka aktivní legitimace stěžovatelů 2 a 3 k podání ústavní stížnosti

14. Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou formálních náležitostí ústavní stížnosti, nutných k jejímu meritornímu projednání. Stěžovatelé podali návrh na zahájení řízení před Ústavním soudem ve lhůtě stanovené zákonem o Ústavním soudu. Další formální náležitosti však bylo třeba zkontrolovat u každého ze stěžovatelů samostatně. V případě stěžovatele 1 je ústavní stížnost po formální stránce bezvadná a způsobilá dalšího přezkoumávání.

15. Odlišná situace byla zjištěna v případě nezletilých stěžovatelů 2 a 3. Ústavní soud nejprve zkontroloval, zda jsou oba nezletilí oprávněnými osobami k podání ústavní stížnosti. V řízení vedeném před Obvodním soudem pro Prahu 8 byl nezletilým ustanoven opatrovník podle § 892 odst. 3 občanského zákoníku, a to Městská část Praha 8, neboť rodič nemůže dítě zastoupit, jestliže by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi těchto rodičů. K podání ústavní stížnosti je ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu oprávněna fyzická nebo právnická osoba, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její ústavně zaručené základní právo nebo svoboda. V daném případě první stěžovatel, otec nezletilých stěžovatelů, udělil jejich jménem plnou moc advokátovi k podání ústavní stížnosti, k čemuž však nebyl oprávněn.

16. Po ustanovení kolizního opatrovníka nezletilým pro střet zájmů již nadále nevykonává rodič jejich zákonné zastoupení (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 429/2014, též i sp. zn. 25 Cdo 4562/2008), neboť kolizní opatrovník se stává svým ustanovením zákonným zástupcem nezletilého, jenž sám v řízení pro nedostatek procesní způsobilosti jednat nemůže; opatrovník ustanovený soudem „může zmocnit jinou osobu k zastupování účastníka v tom rozsahu, v jakém je oprávněn za účastníka jednat“ (stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR z 9. 10. 1986 Cpj 227/85, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 17/1987).

17. K otázce kolize zájmů mezi nezletilými stěžovateli a stěžovatelem 1 je třeba uvést, že možnost této kolize se jeví jako pravděpodobná i v případě projednávání ústavní stížnosti, v níž jsou napadena rozhodnutí obecných soudů, jimiž bylo rozhodnuto o výchově a výživě nezletilých dětí. Za situace, kdy v nyní projednávaném případě v ústavní stížnosti otec nezletilých označil oba nezletilé jako stěžovatele a kdy právní úprava řízení o ústavní stížnosti v zákoně o Ústavním soudu [§ 72 odst. 1 písm. a)] vylučuje, aby byla ústavní stížnost podána jménem či ve prospěch jiné osoby (tzv. *actio popularis*), tj. aby stěžovatel 1 podával ústavní stížnost jménem, ve prospěch či za účelem ochrany práv a zájmů stěžovatelů 2 a 3, jak je

patrné z obsahu ústavní stížnosti, byt se jedná o jeho nezletilé děti, je tímto dle Ústavního soudu naplněn předpoklad pro odmítnutí návrhu stěžovatelů 2 a 3 podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu jako návrhu podaného někým zjevně neoprávněným [shodně viz usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2004 sp. zn. I. ÚS 77/04 či ze dne 8. 12. 2011 sp. zn. III. ÚS 2634/11 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)].

18. I když byla jejich ústavní stížnost odmítnuta, nezletilým nadále náleží postavení vedlejších účastníků řízení. Proto jim byl usnesením ze dne 16. 1. 2015 sp. zn. I. ÚS 3046/14 pro řízení před Ústavním soudem ustanoven opatrovník, a to Městská část Praha 8, jenž obě děti zastupoval již v řízení před obecnými soudy. Opatrovník ve svém vyjádření k obsahu ústavní stížnosti a zejména ke vhodnosti střídavé výchovy uvedl, že zdravotní stav otce byl důvodem, proč navrhol soudu, aby bylo dokazování doplněno znaleckým posouzením jeho zdravotního stavu, tj. zda je vůbec schopen výkonu rodičovské zodpovědnosti. Do té doby se k této otázce nechte vyjadřovat.

IV. Právní posouzení Ústavním soudem

19. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

20. Ústavní soud tedy přezkoumal napadená rozhodnutí, jakož i řízení jim předcházející z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a i se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

21. Jednou ze zásadních námitek procesního charakteru je stěžovatelem popsaná situace při vyhlášení rozsudku soudem prvního stupně dne 18. 12. 2013.

22. Soud prvního stupně rozsudek vyhlásil dne 18. 12. 2013, přičemž se k jeho vyhlášení dostavil pouze opatrovník. Stalo se tak za vyloučení veřejnosti. Z obsahu spisu (dle odvolacího soudu) vyplývá, že soud prvního stupně při jednání konaném dne 16. 12. 2013 vyhlásil usnesení, že se jednání odročuje za účelem vyhlášení rozsudku na den 18. 12. 2013. Ačkoli stěžovatel uvedený postup napadal již v podaném odvolání, odvolací soud se jeho námitkou sice zabýval, avšak dospěl k závěru, že pokud došlo pouze k vyhlášení rozsudku, nikoli k otevření jednání, k dokazování, k přednesům účastníků, tak „za tohoto stavu lze spolehlivě uzavřít, že rozhodnutí ve věci by bylo stejné (obsah výroku rozsudku by byl stejný), i kdyby bylo

rozhodnutí (rozsudek) vyhlášeno veřejně, tudíž zkoumaná vada řízení nemohla mít vliv na věcnou správnost rozhodnutí ve věci (rozsudku). Za odvolacího řízení pak byla zjednána náprava této vady.“

23. S uvedeným konstatování odvolacího soudu však není možno souhlasit. Podle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) má „každý právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.“

24. Podle Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) představuje veřejné soudní jednání základní zásadu spravedlivého procesu. Veřejný charakter řízení chrání strany ve sporu před tajným výkonem spravedlnosti bez veřejného dohledu; je také jedním z prostředků k udržení důvěry v soudy (srov. Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 687 s.). Dovolené výjimky z principu veřejnosti jsou obsaženy přímo v druhé větě čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Tak např. v rozsudku *B. a P. proti Spojenému království* ze dne 24. 4. 2001 č. 36337/97 ESLP konstatoval, že i když čl. 6 odst. 1 Úmluvy zakotvuje obecné pravidlo, že jednání soudu v civilních věcech by měla být veřejná, nevylučuje to samo o sobě, aby stát označil určitý typ případů za výjimku z tohoto pravidla, jestliže to považuje za nezbytné v rámci morálky, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti, nebo jestliže to vyžadují zájmy mladistvých nebo ochrana soukromého života stran řízení, ačkoli samotná potřeba pro takovou obecnou výjimku musí podléhat kontrole ze strany ESLP. Z judikatury ESLP dále vyplývá, že při naplňování požadavku, že je ve věci nutno konat veřejné jednání dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, je nutno brát v potaz také právo na rozhodnutí v přiměřené lhůtě a z toho vyplývající potřebu rychlého vyřízení napadlých věcí (*Jan-Åke Andersson proti Švédsku*, rozsudek pléna ze dne 29. 10. 1991 č. 11274/84). Takové výjimky připustil ESLP v řízeních, v nichž jsou řešeny pouze otázky právní a vysoce technické povahy. Dalšími výjimkami pak jsou případy řízení před vyššími soudními instancemi.

25. Specifickým právem v rámci obecného požadavku na veřejné projednání věci ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy je právo na veřejné vyhlášení rozhodnutí. I zde však ESLP připustil některé výjimky (např. *Pretto a další*

proti Itálii, rozsudek pléna ze dne 8. 12. 1983 č. 7984/77). Přihlédl zejména k tomu, že mnohé členské státy mají – kromě přečtení nahlas – dlouhou tradici jiných způsobů zveřejňování rozhodnutí svých soudů, nebo některých z nich (např. kasačních), jako je třeba uložení rozsudku v kanceláři dostupné veřejnosti. Soud se domnívá, že je namísto posuzovat formu zveřejnění rozsudku předvídanou vnitrostátním právem dotyčného státu ve světle zvláštnosti řízení, o němž se jedná, a v závislosti na účelu a předmětu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Tyto výjimky však nelze vztáhnout na české soudní řízení, v tomto případě na civilní proces.

26. V našem právním řádu je princip veřejnosti, jakož i zásada veřejného vyhlášení rozsudků obsažen jak v Ústavě a v Listině, tak i v zákonech a podzákonných právních předpisech.

27. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny pak platí, že „každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu“.

28. Dle čl. 38 odst. 2 Listiny „má každý právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.“

29. Z čl. 96 odst. 2 Ústavy plyne příkaz, že „jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon. Rozsudek se vyhláší vždy veřejně“.

30. Rovněž tak procesní předpis, v daném případě občanský soudní řád, se otázkou veřejnosti jednání a vyhlášení rozsudku podrobně zaobírá. Podle § 156 odst. 1 se „rozsudek vyhláší vždy veřejně; vyhláší jej předseda senátu jménem republiky. Uvede přitom výrok rozsudku spolu s odůvodněním a poučením o odvolání a o možnosti výkonu rozhodnutí. Není-li přítomen vyhlášení rozsudku žádný z účastníků, uvede pouze výrok. Po vyhlášení předseda senátu zpravidla účastníky vyzve, aby se vyjádřili, zda se vzdávají odvolání proti vyhlášenému rozsudku“. Podle odstavce 2 téhož ustanovení se rozsudek vyhláší zpravidla hned po skončení jednání, které rozsudku předcházelo; není-li to možné, soud k vyhlášení rozsudku odročí jednání nejdéle na dobu deseti kalendářních dnů. Ustanovení § 119 odst. 2 a 3 se v tomto případě nepoužijí. Jakmile soud vyhlásí rozsudek, je jím vázán (odst. 3). Náležitosti a postup při vyhlášení rozsudku pak upravuje § 15 a 16 vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

31. Soudním procesem se upevňuje vědomí spravedlnosti. Nelze pomíjet, že veřejné projednání a veřejný výkon soudnictví jsou významným prvkem kontroly soudní moci, která jinak musí být nezávislá, což věcně vzato omezuje možnosti uplatnění kontrolních pravomocí obvykle užívaných pro jiné úseky fungování státu, označení, chápání a vnímání justice jako kabinetní je schopné napáchat obtížně napravitelné škody v důvěře

v soudy a právo, a tím podrývat jejich efektivnost (Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 792). Listina výslovně umožňuje určité odchylky od veřejnosti soudního jednání, které je nutno stanovit zákonem a mezi něž je možno zahrnout např. mravnost, obchodní tajemství, důležitý zájem účastníků. Všechny tyto pojmy však podléhají restriktivnímu výkladu a soud je vždy povinen poměřovat ústavně zakotvený princip veřejnosti soudního jednání s konkrétní povahou ohrožení, které má být naplněno, bude-li jednání veřejné.

32. Veřejností soudního řízení se Ústavní soud v minulosti zabýval v několika svých nálezech. Tak např. v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 2/10 ze dne 30. 3. 2010 (N 68/56 SbNU 761; 123/2010 Sb.) Ústavní soud konstatoval, že „není přitom pochyb o tom, že smysl ústavní podmínky veřejného vyhlášení rozsudku bez výjimky a smysl poskytnutí i nepravomocného rozsudku je obdobný; tj. umožnit účast veřejnosti jako záruky veřejné kontroly justice“. Obdobně se Ústavní soud vyjádřil rovněž v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/04 ze dne 8. 11. 2005 (N 205/39 SbNU 171; 20/2006 Sb.), v němž zejména odkázal na úvahy o veřejnosti soudního jednání vyslovené již prvorepublikovým Nejvyšším soudem.

33. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2672/07 ze dne 14. 2. 2008 (N 36/48 SbNU 449) pak Ústavní soud konstatoval, že soudní řízení je tradičně postaveno na principu veřejnosti, a ústavodárce význam tohoto principu zdůraznil tím, že jej zakotvil jak v čl. 96 odst. 2 Ústavy, tak v čl. 38 odst. 2 Listiny. Podle nauky princip veřejnosti spočívá v tom, že soudnímu projednávání věci může být v zásadě kdokoliv přítomen, i osoba na daném případě bezprostředně nezainteresovaná, a sleduje jednak prvek kontroly činnosti soudů a jednak prvek prevence (Pavlíček, V., Hřebejk, J. Ústava a ústavní řád české republiky. Svazek I. Ústava České republiky. Praha : Linde, 1994, str. 233). Jinak řečeno, veřejnost jednání má především umožňovat kontrolu řádného výkonu soudnictví, posouzení „jak ze strany státu koná se spravedlnost“, má zabraňovat „utajené“ tzv. kabinetní justici. Podle některých názorů je veřejnost jednání zároveň zárukou soudcovské nezávislosti, zřejmé proto, že veřejnost se může přesvědčit o tom, že soudce nejedná a nerozhoduje pod nějakým viditelným dohledem či nátlakem (Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 798). Ještě jinak vyjádřeno jde o všeobecný požadavek na transparentnost soudní moci (Klíma, K. a kol. Komentář k Ústavě a Listině : Aleš Čeněk, 2005, str. 498).

34. Na rozdíl od ústavní zásady veřejnosti jednání před soudem, jež může být ze zákonem stanovených důvodů omezena či vyloučena (viz výše), veřejné vyhlášení rozsudku jako ústavní imperativ musí být bezpodmínečné a bezvýjimečné, což ostatně jak Ústava, tak i Úmluva výslovně

stanoví. Pokud k němu z nějakých důvodů nedojde, nelze tento nedostatek zhojit tím, že odvolací soud pouze konstatuje, že i kdyby k veřejnému vyhlášení došlo, stejně by to na obsahu rozsudku nic nezměnilo. Takový postup a chápání ústavního požadavku na veřejné vyhlášení všech rozsudků je nejen v rozporu s jeho účelem (kontrola justice prostřednictvím veřejnosti), ale je i v příkrém rozporu s chápáním spravedlnosti v našem kulturním a právním prostředí. Z hlediska materiálního chápání právního státu je uvedený imperativ základním stavebním kamenem demokratické justice, jenž má zabránit „utajené“ neboli tzv. kabinetní justici.

35. Pravidlo o ústním veřejném vyhlášení rozsudků je třeba interpretovat v návaznosti na čl. 81 Ústavy, podle kterého soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy. Lze dovozovat, že zejména právě rozsudky se vyhláší jménem republiky, neboť rozsudek je vyvrcholením soudního řízení, závěrečným aktem výkonu soudní moci, kterým se rozhoduje o právech a povinnostech v dané věci (srov. Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 801).

36. V daném případě Ústavní soud dospěl k závěru, že předchozí (průběžně) vyloučení veřejnosti z jednání bylo dostatečně odůvodněné jak zájmy nezletilých dětí, zejména ochranou jejich soukromí, tak i zájmem na nerušeném průběhu jednání soudu, a tímto postupem soudu prvního stupně nedošlo k zásahu do práva stěžovatele na veřejné projednání věci ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

37. Jinak tomu však bylo v případě vyhlášení rozsudku dne 18. 12. 2013. Jak již bylo shora uvedeno, nedostatek spočívající v tom, že rozsudek nebyl vyhlášen veřejně, nelze odůvodnit ani obavou o důstojný průběh tohoto vyhlášení, ani jinou závažnou skutečností, jež by v posuzovaném případě mohla vyvstat. Postulát veřejného vyhlášení rozsudku je kategorický a je pouze na příslušném soudu a soudci, jak případné obavy o průběh jednání soudu eliminovat, např. tím, že bude posílána účast justiční strážže v soudní síni, nebo jiným vhodným opatřením.

38. Vzhledem k tomu, že postupem soudu prvního stupně při vyhlášení rozsudku došlo k porušení čl. 96 odst. 2 Ústavy, jakož i k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces, nezbylo Ústavnímu soudu než obě napadená rozhodnutí zrušit.

39. Závěrem Ústavní soud považuje za vhodné doplnit, že ke kasaci obou napadených rozhodnutí přistoupil na základě zhodnocení procesní námítky stěžovatele, aniž by se však zabýval ostatními námitkami, které směřují do věcné problematiky úpravy poměrů nezletilých dětí. K tomuto postupu byl veden jednak tím, že ze strany obecných soudů docházelo k určitému prodlení v reakci na dožádání Ústavního soudu, a jednak s přihlédnutím k situaci, k níž došlo v dalším průběhu řízení a kterou je vylou-

čení soudkyně JUDr. Hany Nové z jednání a rozhodování ve věci. Vzhledem k tomu, že ve věci bude nově rozhodovat jiný soudce, považoval Ústavní soud za vhodné ponechat mu prostor pro volné uvážení, jak o merituu věci rozhodnout.

40. Ze shora uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele 1 vyhověl [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 18. 12. 2013 č. j. 0 P 35/2012-2833, jakož i rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 23. 6. 2014 č. j. 28 Co 234/2014-3551 zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní stížnost nezletilých stěžovatelů 2 a 3 byl nucen odmítnout podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným a návrh nepřijatelný.

41. Závěrem Ústavní soud poznamenává, že ústní jednání v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu nenařizoval, neboť od něj nebylo možno očekávat žádné další objasnění věci. Ústavní soud také formálně nerozhodoval o žádosti stěžovatele o přednostní projednání věci ve smyslu § 39 zákona o Ústavním soudu, neboť i tak postupoval v řízení s maximálním možným urychlením, jak je to ostatně u věci, jež se týká poměrů nezletilých dětí, obvyklé.

Č. 50

K zásahu do práva na osobní svobodu nevydáním rozhodnutí o dalším trvání vazby v zákonné tříměsíční lhůtě

Periodické rozhodování o dalším trvání vazby stanovené trestním řádem je jedním z nástrojů, jehož účelem je přispět ke zrychlení vazebního řízení (srov. např. Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 829). Za okamžik, který je rozhodující pro počátek běhu tříměsíční lhůty uvedené v § 72 odst. 1 trestního řádu, je proto v posuzované věci třeba považovat moment, kdy bylo rozhodnutí o vazbě vyhlášeno při veřejném zasedání soudu, jemuž byl obviněný přítomen (viz § 135 a § 137 odst. 1 tr. řádu). Jestliže by se tato lhůta počítala až od doby, kdy takové rozhodnutí bylo v písemném vyhotovení se značným časovým odstupem doručeno státnímu zástupci, jež se veřejného zasedání neúčastnil, mohlo by to vést k umělému a nepřipustnému, třeba i několikaměsíčnímu prodlužování intervalu mezi přezkoumáváním podmínek dalšího trvání vazby, přičemž by se tím i otevíral prostor pro případné spekulativní zneužívání takového postupu ze strany orgánů činných v trestním řízení [srov. přiměřeně též nálezn. sp. zn. II. ÚS 234/08 ze dne 24. 4. 2008 (N 78/49 SbNU 147)]. Ústavní soud souhlasí se stěžovatelem v tom, že organizační problémy na straně státní moci, v tomto případě problémy s doručením usnesení soudu státnímu zástupci, nemohou jít k tíži obviněného [srov. nálezn. sp. zn. IV. ÚS 55/94 ze dne 14. 9. 1994 (N 42/2 SbNU 35)].

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 27. února 2015 sp. zn. I. ÚS 3287/14 ve věci ústavní stížnosti Do Trong Hieu, právně zastoupeného JUDr. Milanem Miškovským, advokátem, se sídlem Krajinská 224/37, České Budějovice, proti usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 15. 7. 2014 č. j. 14 To 221/2014-82, jímž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně a byla zamítnuta stěžovatelova žádost o propuštění z vazby, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 15. 7. 2014 č. j. 14 To 221/2014-82 byla porušena práva

stěžovatele zaručená čl. 8 odst. 2 a 5 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 15. 7. 2014 č. j. 14 To 221/2014-82 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Obsah ústavní stížnosti a průběh dosavadního řízení

1. Ústavnímu soudu byl dne 13. 10. 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), doplněný podáním ze dne 27. 1. 2015 (žádost o připuštění změny petitu), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedeného rozhodnutí krajského soudu, a to pro porušení svého ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práva na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny. Uvedeným rozhodnutím bylo na základě stížnosti podané státní zástupkyní rozhodnuto o zrušení usnesení Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 18. 6. 2014 č. j. 33 Nt 161/2014-29, jímž byl stěžovatel podle § 71a trestního řádu propuštěn na svobodu, bylo rozhodnuto, že se přijímá písemný slib, byl stanoven dohled probačního úředníka a uloženo omezení spočívající v zákazu vycestování do zahraničí. Krajský soud nově rozhodl tak, že se podle § 71a trestního řádu žádost o propuštění z vazby na svobodu zamítá, podle § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu se nepřijímá písemný slib a podle § 73 odst. 1 písm. c) trestního řádu se nestanovuje dohled probačního úředníka.

2. Z obsahu ústavní stížnosti jakož i z napadeného usnesení krajského soudu zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Usnesením policejního orgánu Národní protidrogové centrály, Služby kriminální policie a vyšetřování, expozitury České Budějovice, ze dne 10. 10. 2013 sp. zn. NPC-953/TČ-2012-222100 bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele pro pokračující zvláště závažný zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. b), c) trestního zákoníku, spáchaný zčásti ve stadiu pokusu dle § 21 odst. 1 trestního zákoníku a zčásti jako dokonáný trestný čin. Usnesením ze dne 10. 3. 2014 č. j. NPC-953-527/TČ-2012-222100 došlo postupem dle § 160 odst. 1, 5 trestního řádu k rozšíření trestního stíhání a tím i změně právní kvalifikace na zvláště závažný zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. c), odst. 4 písm. b) trestního zákoníku. Usnesením ze dne 13. 3. 2014 č. j. NPC-953-529/TČ-2012-222100 došlo postupem dle § 160 odst. 1, 5 trestního řádu

k rozšíření trestního stíhání pro zvlášť závažný zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. b), c) trestního zákoníku formou účastenství dle § 24 odst. 1 trestního zákoníku.

4. Stěžovatel byl vzat do vazby usnesením Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. 10. 2013 č. j. 2 Nt 7/2013-91, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 18. 11. 2013 č. j. 14 To 346/2013-236, a to z důvodů uvedených v § 67 písm. a), b) a c) trestního řádu.

5. Dne 29. 1. 2014 podala státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích k Okresnímu soudu v Českých Budějovicích návrh na ponechání obviněného ve vazbě. Ve stejné době byla k Okresnímu soudu v Českých Budějovicích podána i žádost obviněného o propuštění z vazby. O obou návrzích rozhodl Okresní soud v Českých Budějovicích usnesením ze dne 13. 2. 2014 č. j. 33 Nt 153/2014-44 tak, že se stěžovatel ponechává nadále ve vazbě z důvodu uvedeného v ustanovení § 67 písm. a) a c) trestního řádu, to vše při nepřijetí jeho písemného slibu. Vazebního zasedání se účastnil stěžovatel a jeho obhájce, státní zástupkyně nikoli. Předmětné usnesení o ponechání obviněného ve vazbě však soud v písemné formě vyhotovil až s odstupem více než čtyř měsíců, a teprve poté je doručil státnímu zástupci, obviněnému a jeho obhájci. Původně byla na usnesení vyznačena právní moc dnem 18. 2. 2014, na upozornění státní zástupkyně (dopis ze dne 30. 6. 2014) však byla opravena na den 20. 6. 2014. Usnesení Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 13. 2. 2014 č. j. 33 Nt 153/2014-44 tak dle soudu nabylo právní moci až dnem 20. 6. 2014.

6. V mezidobí, a to dne 29. 4. 2014, požádal stěžovatel prostřednictvím svého právního zástupce o propuštění z vazby. Státní zástupkyně žádosti nevyhověla a dne 7. 5. 2014 ji postoupila Okresnímu soudu v Českých Budějovicích s návrhem na její zamítnutí.

7. Dne 18. 6. 2014 rozhodl Okresní soud v Českých Budějovicích usnesením č. j. 33 Nt 161/2014-29 tak, že se stěžovatel podle § 71a trestního řádu ke své žádosti propouští z vazby na svobodu za současného přijetí písemného slibu jako náhrady vazebních důvodů podle § 67 písm. a), c) trestního řádu, za současného stanovení dohledu probačního úředníka a uložení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí, přičemž soud obviněnému uložil, aby nejpozději do pěti dnů od propuštění z vazby na svobodu vydal svůj cestovní doklad příslušnému orgánu. Toto usnesení nenabylo právní moci, neboť bylo napadeno stížností podanou dne 24. 6. 2014 státní zástupkyní krajského státního zastupitelství.

8. Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře v neveřejném zasedání konaném dne 15. 7. 2014 projednal stížnost státní zástupkyně a usnesením č. j. 14 To 221/2014-82 rozhodl tak, že se žádost obviněného

o propuštění z vazby na svobodu zamítá, písemný slib obviněného se nepřijímá a dohled probačního úředníka nad obviněným se nestanoví.

9. Stěžovatel v ústavní stížnosti napadá jak procesní postup orgánů činných v trestním řízení, tak i poslední rozhodnutí krajského soudu o vazbě. Z usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. 7. 2014 podle stěžovatele jednoznačně vyplývá, že soud rozhodoval pouze o stížnosti státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích podané proti usnesení Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 18. 6. 2014 č. j. 33 Nt 161/2014-29. Soud se při svém rozhodování nezabíral opakovaně vytýkanou nezákonností postupu Okresního soudu v Českých Budějovicích, kterou stěžovatel spatřuje zejména v tom, že Okresní soud v Českých Budějovicích ve věci nepostupoval v souladu s trestním řádem, podle něž je povinen vyřizovat vazební věci přednostně. Okresní soud v Českých Budějovicích nevyhotovil v písemné formě usnesení o ponechání obviněného ve vazbě po dobu delší než čtyři měsíce. Důsledkem tohoto nesprávného postupu je situace, kdy i přesto, že došlo k překročení tříměsíční lhůty, ve které podle ustanovení § 72 odst. 1 trestního řádu musí být rozhodnuto o ponechání obviněného ve vazbě, anebo o jeho propuštění na svobodu, je stěžovatel ponechán i nadále ve vazbě.

10. Stěžovatel v ústavní stížnosti poukazuje na nálezh Ústavního soudu České republiky ze dne 14. 9. 1994 sp. zn. IV. ÚS 55/94 (N 42/2 SbNU 35), podle něž organizační problémy na straně státní moci nemohou jít v žádném případě k tíži obviněného. Nečinnost soudu spočívající v nevyhotovení usnesení o ponechání obviněného ve vazbě je neoprávněným průtahem, který měl za následek zkrácení základních práv garantovaných obviněnému Listinou a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Vyjádření účastníků řízení

11. Ústavní soud si k obsahu ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníka i vedlejšího účastníka řízení. Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře ve svém vyjádření pouze stručně uvedl, že v předmětné věci rozhodoval nestranně a nezávisle, způsobem, jak stanoví zákon. Podle jeho názoru jsou průtahy ve věci zřejmé, avšak k porušení práv stěžovatele dojít nemohlo, neboť všechny shledávané důvody vazby byly v době rozhodování u stěžovatele objektivně dány. Krajské státní zastupitelství v Českých Budějovicích se postavení vedlejšího účastníka řízení výslovně vzdalo.

12. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat obdržené vyjádření stěžovateli k replice, neboť neobsahovalo žádné nové závažné skutečnosti nebo argumentaci, které by měly vliv na posouzení věci.

III. Právní posouzení Ústavním soudem

13. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], seznámil se s obsahem napadeného rozhodnutí a přezkoumal, zda tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech. Dospěl pak k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není další instancí v systému obecného soudnictví, a proto posuzování konkrétních okolností každého jednotlivého případu se zřetelem na učiněná skutková zjištění náleží obecným soudům, což je výrazem jejich nezávislého soudního rozhodování (čl. 82 Ústavy). Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe Ústavní soud atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností. Na druhé straně je však Ústavní soud oprávněn, ale i povinen posoudit, zda bylo řízení jako celek spravedlivé a zda v něm nebyly porušeny ústavně zaručené svobody nebo základní práva stěžovatele.

15. Ochrana osobní svobody nepochybně představuje jedno z nejvýznamnějších základních lidských práv a zásahy do něj musí být činěny citlivě a přiměřeně. Podle čl. 8 odst. 2 Listiny nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, které stanoví zákon, a podle ustanovení čl. 8 odst. 5 Listiny nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu. Ústavně garantovaná zásada spravedlivého (řádného) procesu vyjádřená v čl. 38 odst. 2 Listiny a v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod mj. vyžaduje, aby řízení bylo vedeno bez zbytečných průtahů a aby přijímaná rozhodnutí státních orgánů byla řádně odůvodněna.

16. Ustanovení § 72 odst. 1 trestního řádu stanoví, že nejpozději každé tři měsíce od právní moci rozhodnutí o vzetí do vazby nebo právní moci jiného rozhodnutí o vazbě je v přípravném řízení soudce povinen rozhodnout na návrh státního zástupce o tom, zda se obviněný nadále ponechává ve vazbě nebo zda se propouští. V opačném případě musí být obviněný neprodleně propuštěn z vazby. Státní zástupce je pak podle § 72 odst. 2 trestního řádu povinen podat návrh na vydání rozhodnutí o dalším trvání vazby tak, aby byl doručen nejpozději 15 dnů před uplynutím výše zmíněné tříměsíční lhůty.

17. Ústavní soud při projednávání věci stěžovatele zjistil, že nálezem ze dne 17. 12. 2014 sp. zn. IV. ÚS 3028/14 (N 232/75 SbNU 589) bylo vyhověno ústavní stížnosti v téměř identickém případě, a to ve věci Davida Řánka (spoluobviněný stěžovatele).

18. Ústavní soud v citovaném nálezem konstatoval, že „prodlevy s doručním písemného vyhotovení usnesení o ponechání stěžovatele ve vazbě ze

dne 14. 2. 2014 státní zástupkyni, v důsledku kterých došlo k pozdějšímu nabytí právní moci tohoto usnesení ve vztahu ke státní zástupkyni, nemohou mít vliv na posuzování dodržení tříměsíční lhůty o dalším rozhodování o vazbě vyplývající z ustanovení § 72 odst. 1 trestního řádu. Periodické rozhodování o dalším trvání vazby stanovené trestním řádem je totiž jedním z nástrojů, jehož nepochybným účelem je přispět ke zrychlení vazebního řízení (srov. např. Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 829).“ Za okamžik, který je rozhodující pro počátek běhu tříměsíční lhůty uvedené v § 72 odst. 1 trestního řádu, je proto v posuzované věci třeba považovat moment, kdy bylo rozhodnutí o vazbě vyhlášeno při veřejném zasedání soudu, jemuž byl obviněný přítomen (viz § 135 a § 137 odst. 1 tr. řádu). Jestliže by se tato lhůta počítala až od doby, kdy takové rozhodnutí bylo v písemném vyhotovení se značným časovým odstupem doručeno státnímu zástupci, jež se veřejného zasedání neúčastnil, mohlo by to vést k umělému a nepřipustnému, třeba i několika-měsíčnímu prodlužování intervalu mezi přezkoumáváním podmínek dalšího trvání vazby, přičemž by se tím i otevíral prostor pro případné spekulativní zneužívání takového postupu ze strany orgánů činných v trestním řízení [srov. přiměřeně též nálezy sp. zn. II. ÚS 234/08 ze dne 24. 4. 2008 (N 78/49 SbNU 147)]. Ústavní soud souhlasí se stěžovatelem v tom, že organizační problémy na straně státní moci, v tomto případě problémy s doručením usnesení soudou státnímu zástupci, nemohou jít k tíži obviněného (srov. výše citovaný nálezy sp. zn. IV. ÚS 55/94).

19. Shodně se závěry obsaženými ve výše citovaném nálezu Ústavního soudu pak Ústavní soud konstatuje, že závěr, že pro počátek běhu tříměsíční lhůty pro rozhodování o dalším trvání vazby ve smyslu § 72 odst. 1 trestního řádu je rozhodující okamžik, kdy předchází rozhodnutí o vazbě nabytí právní moci vůči obviněnému, je podporován i skutečností, že trestní řád před novelou provedenou zákonem č. 459/2011 Sb. svěřoval rozhodování o dalším trvání vazby státnímu zástupci (srov. § 71 odst. 3 trestního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2011). Takové rozhodnutí bylo doručováno výhradně obviněnému a jeho obhájci. Přesun pravomoci rozhodovat o dalším trvání vazby na soud, ke kterému došlo zmíněnou novelou a v jehož v důsledku je třeba oznamovat takové rozhodnutí i státnímu zástupci (srov. § 137 odst. 1 trestního řádu), nemůže mít za důsledek výše uvedené riziko prodlužování intervalu mezi jednotlivými rozhodnutí o vazbě na základě opožděného oznámení rozhodnutí o vazbě státnímu zástupci.

20. Ústavní soud připomíná, že v minulosti se již opakovaně vyslovil v tom smyslu, že zákonná lhůta, ve které musí být rozhodnuto o dalším trvání vazby, nemá charakter lhůty pořádkové. Tato lhůta má přímou návaznost na čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny a její povaha a smysl nepřipouští stav, že by její nedodržení nemělo žádný následek, tj. žádný vliv na další omezení

osobní svobody jednotlivce [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 692/02 ze dne 4. 2. 2003 (N 17/29 SbNU 131) a sp. zn. IV. ÚS 253/03 ze dne 15. 10. 2003 (N 121/31 SbNU 91)]. Z toho vychází i současné znění trestního řádu, které příkazuje propustit obviněného z vazby, pokud soud nerozhodne o tom, že se obviněný ponechává ve vazbě ve lhůtě tří měsíců od předchozího rozhodnutí o vazbě (srov. § 72 odst. 1 trestního řádu).

21. V dané věci je rovněž zřejmé, že všechny relevantní orgány činné v trestním řízení v předmětné věci zcela ignorovaly námitku stěžovatele stran překročení zákonné tříměsíční lhůty k rozhodnutí o dalším trvání vazby. Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře se sice v napadeném usnesení k otázce zachování lhůty pro další rozhodování o vazbě důrazně vymezil vůči průtahům způsobeným u Okresního soudu v Českých Budějovicích, avšak tyto průtahy se ve výsledku řízení před ním žádným způsobem neprojeví.

22. Lze tedy shrnout, že v průběhu trestního řízení vedeného proti stěžovateli se orgány činné v trestním řízení dopustily závažných chyb v souvislosti s rozhodováním o vazbě. Státní zástupkyně nepodala soudci návrh na vydání rozhodnutí o dalším trvání vazby, jak jí příkazuje ustanovení § 72 odst. 2 trestního řádu, a v důsledku toho soudce nerozhodl o tom, zda se stěžovatel ponechává ve vazbě v zákonné lhůtě tří měsíců od právní moci předchozího rozhodnutí o vazbě. Popsanými opomenutími tak došlo k nepřipustnému zásahu do stěžovatelova ústavně zaručeného práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a v důsledku toho též do stěžovatelova práva na osobní svobodu (čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny).

23. Ze shora uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 15. 7. 2014 č. j. 14 To 221/2014-82 zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

24. Závěrem Ústavní soud poznamenává, že ústní jednání v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu nenařizoval, neboť od něj nebylo možno očekávat žádné další objasnění věci.

Č. 51

**K právu na život
K povinnosti účinného vyšetřování**

I. Žádost o výkon dohledu nejbližšího vyššího státního zastupitelství podle § 12d odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, je obecně účinným opravným prostředkem pro osobu, která namítá závadný postup v šetření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byla obětí spáchaného trestného činu, a jako takovou je ji nutno vyčerpat před podáním ústavní stížnosti v souladu s § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

II. Ústavní soud je při posuzování ústavní stížnosti namítající neprovedení účinného vyšetřování zavázán přezkoumat, zda v dané věci existovala povinnost jej provést, a pokud ano, pak zda skutečně bylo provedeno účinné vyšetřování splňující všechny požadavky na něj kladené.

III. Právo na účinné vyšetřování orgány činnými v trestním řízení v kontextu poskytování zdravotní péče vznikne, pokud je vzneseno hájitelné tvrzení, že a) došlo ke smrti či k ohrožení života; b) které vzniklo v důsledku jednání zdravotnického pracovníka; c) bylo non lege artis a d) bylo zaviněno alespoň z nedbalosti. Hájitelné tvrzení neznamená, že jde o tvrzení, které je pravděpodobně pravdivé. Za hájitelné je nutno považovat tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné.

IV. Účinné vyšetřování prováděné orgány činnými v trestním řízení, včetně fáze před zahájením trestního stíhání, musí splňovat kumulativně následující samostatné požadavky vyplývající z judikatury Evropského soudu pro lidská práva: šetření musí být a) nezávislé a nestranné, b) důkladné a dostatečné, c) rychlé a d) podrobené kontrole veřejnosti, včetně práva oběti na nahlížení do spisu. Požadavek důkladnosti a dostatečnosti znamená, že orgány musí přijmout přiměřené kroky, jež mají k dispozici, pro zajištění důkazů o incidentu, včetně mimo jiné očitých svědectví a použití forenzních metod. Závěry šetření musí být založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností. Jakékoliv nedostatky ve vyšetřování, které podrývají jeho schopnost zjistit okolnosti případu nebo odpovědné osoby, povedou k rozporu s požadovanou mírou efektivnosti.

V. Oběť či pozůstalí musí být v případě zásahu do práva na život do vyšetřování zapojeni v rozsahu nezbytném k zajištění svých oprávněných zájmů. Tento požadavek zahrnuje i umožnění přístupu do spisu.

Právo přístupu však není automatické a může být odepřeno v úvodních fázích šetření, pokud spis obsahuje citlivé informace, které by mohly poškodit třetí osoby nebo ohrozit vyšetřování. Rozsah přístupu do spisu lze omezit i po skončení vyšetřování, které nevyústilo v postih pachatele, pokud pro to existují závažné důvody, jako je např. ochrana práv třetích osob. Oběť však musí mít přístup do spisu alespoň po skončení šetření a v takovém rozsahu, aby mohla posoudit, zda vyšetřování splňovalo všechny dílčí aspekty účinného vyšetřování, a to bez ohledu na to, v jaké fázi ke skončení šetření dojde.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 2. března 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 ve věci ústavní stížnosti J. J., zastoupené Mgr. Davidem Zahumenským, advokátem, se sídlem Burešova 6, Brno, proti postupu Policie České republiky a Městského státního zastupitelství v Brně spočívajícímu v nekonání účinného vyšetřování ve věci vedené Městským ředitelstvím policie Brno, 3. oddělení obecné kriminality, pod sp. zn. KRPB-13937-11/ČJ-2014-060273-HK.

Výrok

I. Postupem Městského státního zastupitelství v Brně a Policie České republiky ve věci vedené Městským ředitelstvím policie Brno, 3. oddělení obecné kriminality, pod sp. zn. KRPB-13937-11/ČJ-2014-060273-HK bylo porušeno základní právo stěžovatelky na účinné vyšetřování vyplývající z práva na život podle čl. 6 Listiny základních práv a svobod.

II. Policii České republiky se zakazuje pokračovat v porušování práva stěžovatelky podle čl. 6 Listiny základních práv a svobod spočívajícím v neprovedení účinného vyšetřování ve věci vedené Městským ředitelstvím policie Brno, 3. oddělení obecné kriminality, pod sp. zn. KRPB-13937-11/ČJ-2014-060273-HK.

III. V té části, v níž stěžovatelka namítá porušení svého práva na účinné vyšetřování ohledně zásahu do práva na nedotknutelnost osoby a zákazu špatného zacházení, se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že postup Policie České republiky a Městského státního zastupitelství v Brně porušuje její právo

na účinné vyšetřování v rozporu s čl. 3 a 13 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“) a čl. 7 odst. 1 a 2 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Dne 28. 1. 2013 stěžovatelka porodila své dítě na Gynekologicko-porodnickém oddělení Nemocnice Milosrdných bratří v Brně (dále též jen „Nemocnice“). Stěžovatelka tvrdí, že v průběhu porodu na ní byly ze strany personálu Nemocnice prováděny zdravotnické úkony bez jejího souhlasu.

3. Dne 7. 1. 2014, poté co její předchozí stížnost přímo Nemocnici byla odmítnuta jako neoprávněná, stěžovatelka podala trestní oznámení, ve kterém tvrdila, že v průběhu porodu došlo ze strany zdravotnického personálu Nemocnice vůči ní k trestným činům nelidského a krutého zacházení, ublížení na zdraví a omezení osobní svobody. V trestním oznámení stěžovatelka uváděla, že personál vůbec nerespektoval její přání, ignoroval písemně sepsaný porodní plán a neinformoval ji o prováděných úkonech. Namítala především provedení následujících úkonů, se kterými nesouhlasila: dirupce (protržení vaku blan), epiziotomie (nástřih hráze), Kristellerova exprese (tlačení na břicho v druhé fázi porodní) a vytržení placenty po porodu dítěte. Uváděla, že tyto úkony nebyly nezbytné, nebyly lege artis, a naopak jí způsobily masivní, život ohrožující krvácení.

4. Dne 11. 2. 2014 Policie České republiky, Městské ředitelství policie Brno, 3. oddělení obecné kriminality, stěžovatelce zaslala vyrozumění, že šetřením podle § 158 odst. 1 trestního řádu (vedené pod sp. zn. KRPB-13937-11/ČJ-2014-060273-HK) nebyly zjištěny skutečnosti důvodně nasvědčující tomu, že by byl spáchán trestný čin, a není tedy odůvodněno zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu. Ve vyrozumění policie uvedla následující.

„Z této dokumentace a z provedeného místního šetření v porodnici Nemocnice Milosrdných bratří v Brně (dále též jen ‚porodnice‘) bylo zjištěno, že oznamovatelka se dne 28. 1. 2013 dostavila do porodnice v 10:36 hod. na počátku II. doby porodní (vypuzovací fáze), vyšetřením byla zjištěna zašlá branka, ze které se klene vak blan. Zdravotním personálem byla provedena dirupce vaku blan (při stávajícím nálezu by praskl spontánně během několika okamžiků), odtok plodové vody v 10:40 hod. V 10:47 hod., tedy za 11 minut od příchodu na porodní sál a za 7 minut po provedení dirupce vaku blan oznamovatelka porodila zdravou dceru (4 540 g, 52 cm). Apgar skóre 8, 9, 10. Bezprostředně po porodu došlo k masivnímu krvácení z dělohy (krevní ztráta 1 200 ml) v důsledku poporodní komplikace – hypotonie dělohy (stav, kdy se děloha sama po porodu nestáhne), jedná se o stav zcela zásadně a akutně ohrožující přímo život rodičky. Tento stav byl lékařkou na místě ihned řešen podáním oxytocinu, prostinů, následně byla rodičce lékařkou provedena revize porodních cest a šití. Rovněž byla 2x hrazena krevní ztráta podáním transfuze.

Shrnutím lze konstatovat, že oznamovatelka se coby rodička na počátku II. doby porodní dostavila do porodnice, ve které za 11 minut od příchodu porodila zdravé dítě, a následně jí byl zdravotním personálem zachráněn život, neboť prodělala poporodní komplikaci provázenou značnou krevní ztrátou.

Po uvedeném zjištění policejní orgán zcela zásadně nerozumí důvodům, pro které je podáváno trestní oznámení, a co vede oznamovatelku k takovému kroku.

...

S přihlédnutím ke skutkovým zjištěním je naprosto evidentní, že rozhodně nedošlo ani v jednom případě k naplnění některého ze znaků skutkové podstaty uvedených trestných činů, toto rovněž není ani třeba blíže vysvětlovat a podrobněji rozebírat, neboť jednáním zdravotnických pracovníků porodnice nedošlo ani k ohrožení či poškození zdraví, v žádném případě nedošlo k mučení, nelidskému a krutému zacházení a nedošlo ani k omezování osobní svobody. Samotný fakt, že porod dítěte jako takový je vždy doprovázen diskomfortem a značnou bolestivostí, není možné posuzovat z pohledu trestního práva, protože se jedná o fyziologickou záležitost.

Stran námitek oznamovatelky k samotnému vedení porodu, provedení dirupce vaku blan, epiziotomie a provedení Kristellerovy exprese, která šetřením nebyla zjištěna – pouze byl lékařkou proveden tlak na děložní fundus (dle dokumentace a zjištění rodička absolutně odmítla jakoukoliv spolupráci a netlačila), policejní orgán zdůrazňuje, že všechny uvedené postupy jsou postupy lege artis. Jako takové za situace, když vedly k porodu zdravého dítěte a následně k záchraně života rodičky, není absolutně přípustné ani uvažovat o možnosti, že by těmito legálními a doporučenými postupy mohlo dojít ke spáchání trestného činu.

... i v případě, pokud by byla zdravotní péče poskytována proti vůli, tedy s nesouhlasem oznamovatelky (což je nepochopitelné, když se nejprve sama do porodnice dostavila) nebylo by v této konkrétní situaci možné péči ukončit, v opačném případě by se všichni ti, kteří v daný okamžik tuto péči poskytovali, vystavili riziku trestního stíhání, když v daný moment dle všech objektivně zjištěných okolností mohlo jít o ohrožení života a zdraví plodu a následně i života rodičky, k tomuto závěru vede následující:

– zjištěné ozvy plodu po příchodu do porodnice byly 80–90/min. za situace, kdy v této době nebyla známá délka I. doby porodní, navíc již běžela II. doba porodní, proto bylo ihned přikročeno k porodu, který byl spontánní a trval od dirupce vaku blan a odtoku plodové vody 7 minut, celkově 11 minut od příchodu do porodnice,

– masivní krvácení jako důsledek hypotonie dělohy, řešeno podáním léků, ošetřením porodních cest, následně podáním transfuzí, i když i s tím

to vlastním ošetřením oznamovatelka nejprve nesouhlasila a souhlas dala až po přemlouvání všemi přítomnými.

Policejní orgán dospěl k závěru, že i v případě, když by souhlas oznamovatelka, v tomto konkrétním případě neposkytla, péče by jí musela být stejně poskytnuta, neboť šlo o ohrožení života.

Závěrem pak policejnímu orgánu nezbyvá než zopakovat, že celé trestní oznámení je vzhledem ke skutkovým zjištěním naprosto nepochopitelným aktem, pravděpodobně se jedná o velmi zvláštní a svérázný způsob oznamovatelky a jejího právního zástupce jak vyjádřit díky za zdravé dítě a záchranu života, kdy lékařka a porodní asistentka, které svým profesionálním postupem dopomohly k porodu zdravého dítěte (v podstatě porod proti vůli oznamovatelky) a záchraně života oznamovatelky, takto čelí atakám v podobě své dehonestace učiněné jednak tímto trestním oznámením a jednak dalšími stížnostmi adresovanými nemocnici či jiným orgánům. Stejně tak nelze odhlédnout od dalších aktivit oznamovatelky, která v minulosti osočovala nevybíravým způsobem e-mailovými dopisy samotnou porodní asistentku, kdy toto je rovněž součástí spisového materiálu.“

5. Z příslušného policejního spisu vyplývá, že v porodním plánu stěžovatelka mimo jiné uváděla, že si přeje přirozený porod bez jakékoliv medicace a lékařských zásahů. Nepřeje si urychlování porodu, nástřih hráze apod.

6. Dne 7. 2. 2014 policejní komisař navštívil Nemocnici, kde hovořil s primářem oddělení a získal zdravotnickou dokumentaci.

7. Policie také obdržela kopii písemného vyjádření lékařky přítomné u porodu, které bylo vypracováno pro interní potřeby Nemocnice z důvodu podané stížnosti na vedení porodu. Podle lékařky hned u příjmu stěžovatelky bylo zjištěno zpomalení srdce plodu, což je signál, že plod je v bezprostředním ohrožení života. Porodní plán prý nebyl předložen. Stěžovatelka měla se všemi zákroky, včetně nastřížení hráze a „přidržení děložního fundu“, souhlasit a šlo o zákroky nezbytné k záchraně života plodu.

8. Podle záznamu „Průběh porodu“ ze zdravotnické dokumentace stěžovatelka nespolupracovala a z důvodu nízkého tepu dítěte jí byl přidřžen děložní fundus. Po porodu placenty došlo k silnému krvácení z dělohy, které bylo život ohrožující.

9. Dne 10. 2. 2014 policie vyslechla soukromou porodní asistentku vbranou stěžovatelkou, která byla se stěžovatelkou u porodu. Ta vypověděla, že po příjezdu do nemocnice personál chtěl stěžovatelce naměřit přiložením elektrod ozvy plodu, které „byly nějak změřeny ... na nějakých 80 nebo možná 90, [ale] křivku se nepodařilo natočit“, neboť stěžovatelka si elektrody sundala. Personál žádal stěžovatelku, aby při kontrakcích tlačila, ona nespolupracovala, a proto personál přistoupil k přidržení fundu a za 11 minut od příchodu do Nemocnice došlo k porodu dítěte. Neviděla

na stěžovatelku z pohledu vedení porodu, a proto se nemohla vyjádřit k podrobnostem ohledně následných komplikací s krvácením a porodem placenty.

10. Součástí spisu jsou i e-maily adresované stěžovatelkou jiné porodní asistentce přítomné u porodu, které vyčítá, že jí provedla nástřih hráze.

11. Dne 18. 2. 2014 stěžovatelka podala k městskému státnímu zastupitelství žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu, ve kterém namítala nedostatečně provedené dokazování. Namítala, že policie se vůbec nezabývala tím, jak komplikace prodělané stěžovatelkou vznikly. Rovněž vyjádřila své výhrady k zaujatému a místy absolutně nemístnému odůvodnění vyrozumění.

12. Dne 4. 3. 2014 Městské státní zastupitelství v Brně stěžovatelce oznámilo, že na postupu policejního orgánu neshledalo žádné vady. Podle něj zdravotní personál jednal za situace, kdy provedené vyšetřování naznačovalo, že dochází k přímému ohrožení plodu (zpomalení srdce) a stěžovatelka neumožnila hodnotu ozev plodu objektivně stanovit. Vzhledem k tomu, že zdravotnický personál neměl jak se přesvědčit o stavu plodu, musel přistoupit k zásahům, které vedly k okamžitému porodu dítěte a předešly jeho poškození. Zásahy sice způsobily újmu na zdraví matky, ale tato újma nijak nevybočuje z běžné a očekávatelné újmy na zdraví rodičky vznikající během porodu. Zda byl či nebyl vyžádán informovaný souhlas s jakýmkoli úkonem, či zda tento úkon byl proveden proti vůli oznamovatelky, je z trestního hlediska nepodstatné, neboť lékaři vedli porod s vědomím klesajících ozev plodu, a tedy s vědomím přímého ohrožení zdraví plodu. Navíc, nedostatek informovaného souhlasu se zákrokem nezakládá trestní odpovědnost osoby, která zákrok provádí.

13. Státní zástupkyně dále uvedla, že: „oznamovatelka má jako rodič matka nejen práva, ale i povinnosti. Pokud těmto není schopna dostát z důvodu složité porodní situace, pak je povinna strpět zásahy ze strany zdravotního personálu směřující k porodu ohroženého plodu.“

14. Dne 24. 3. 2014 policie na předchozí dotaz stěžovatelky oznámila, že jí neumožní nahlédnutí do spisu, neboť ve věci bylo provedeno pouze šetření podle § 158 odst. 1 trestního řádu a nebyly vůbec zahájeny úkony trestního řízení. Stěžovatelka také není poškozenou osobou ve smyslu § 43 odst. 2 trestního řádu, ale pouze oznamovatelkou podezření. Není tedy splněna ani jedna ze dvou podmínek stanovených v § 65 odst. 1 trestního řádu.

15. Toto odmítnutí bylo shledáno zákonným státní zástupkyní, o čemž byla stěžovatelka vyrozuměna dne 26. 3. 2014, neboť trestní řízení začíná až zahájením úkonů ve smyslu § 158 odst. 3 trestního řádu, k čemuž v dané věci nedošlo.

II. Argumentace stran

16. Stěžovatelka namítá, že nečinností orgánů činných v trestním řízení, které na základě jejího trestního oznámení neprovedly účinné vyšetřování, došlo k porušení jejich základních práv. Domáhá se, aby Ústavní soud zakázal orgánům činným v trestním řízení pokračovat v porušování jejich práv a přikázal jim provést účinné vyšetřování.

17. Podle stěžovatelky byly úkony zasahující do její fyzické integrity (např. protržení vaku blan nebo nástřih hráze) provedeny proti její vůli a navíc byly non lege artis a v jejich důsledku jí byly způsobeny značné zdravotní komplikace v podobě život ohrožujícího masivního krvácení a velké fyzické a psychické utrpení.

18. Tyto zásahy nelze dle ní ospravedlnit ani údajným špatným stavem plodu během porodu. Dokud je plod v těle ženy, je to žena, kdo je v souladu s platným právem oprávněn rozhodovat o svém těle, jehož součástí je do doby opuštění těla matky i plod. Právo platné v době porodu stěžovatelky nestanovilo pro tuto situaci žádnou výjimku a možnost provést nedobrovolný zákrok na jejím těle bez předchozího svobodného a informovaného souhlasu nepředpokládalo.

19. Podle stěžovatelky je silné tlačení na břicho činěné dvěma osobami zároveň v druhé době porodní, kterému byla vystavena, vysoce rizikový zákrok, který je v mnoha státech absolutně zakázán, neboť je škodlivý pro matku i dítě. Jsou doloženy případy, kdy tlačení vyústilo v prasknutí dělohy a masivní krvácení, což se patrně stalo i jí. Také dítě stěžovatelky mlo, s největší pravděpodobností v důsledku tohoto zákroku, po porodu zlomenou klíční kost, o čemž stěžovatelka nebyla ani informována a dozvěděla se to až zpětně ze zdravotnické dokumentace, kterou si vyžádala. Nástřih hráze stěžovatelka považuje za závažný zásah do své fyzické integrity, který mrzačí její pohlavní ústrojí a v Česku se provádí nadměrně a rutinně v rozporu s doporučeními Světové zdravotnické organizace. Podle jí dodaných informací v Nemocnici probíhá nástřih hráze asi u 45 % porodů, přičemž podle Světové zdravotnické organizace je nástřih opodstatněný pouze u cca 10 % porodů.

20. Stěžovatelka Ústavnímu soudu předložila odborné vyjádření lékaře z oboru gynekologie-porodnictví. Z něho vyplývá, že personál nemocnice jednal při porodu stěžovatelky v rozporu s vědeckými postupy a vystavil stěžovatelku a její dítě proti její vůli rizikům a komplikacím. Podle experta tlačení na břicho rodičky a nástřih hráze má mnoho rizik, ale žádné prokázané výhody pro rodičku či dítě. Metoda tlačení na břicho není opřena o žádné vědecké poznatky a neexistuje žádný důkaz o tom, že zlepšuje zdravotní výsledky u novorozenců. Použitím metody tlačení na břicho zdravotnický personál způsobil situaci, kdy rodička začala masivně krváčet a její stav vyžadoval transfuzi. Stejně tak je pravděpodobné, že dítěti

tímto postupem personál zlomil klíční kost. Personál ani při vyhodnocování ozev plodu nepostupoval v souladu s vědeckými poznatky a jednal unáhleně. Pokud měl podezření na nízký srdeční tep plodu, měl nejdřív použít techniky toto potvrzující jako například ultrazvuk či elektrodu na hlavu plodu. I v případě zjištěného nízkého tepu je však správným postupem v souladu s vědeckými poznatky určitá doba pozorování. Většina abnormálně nízkého tepu plodu musí trvat alespoň 60 minut, aby dítě ohrozilo, a je tedy spousta času na méně invazivní techniky, než jaké byly použity vůči stěžovatelce. Tyto závěry jsou dále podpořeny francouzskými a americkými doporučeními postupy při porodu.

21. Šetření provedené policií bylo dle stěžovatelky značně povrchní. Omezilo se toliko na zjištění informací od některých zdravotnických pracovníků přítomných u porodu a prostudování zdravotnické dokumentace a učiněné závěry o tom, že postupy personálu údajně byly lege artis, nebyly založeny na žádných nezávislých znaleckých posudcích. Policie se nezabývala dalšími důkazními návrhy, které ve svém trestním oznámení stěžovatelka uvedla (výslech poškozené, výslech jejího partnera, který byl přítomen porodu, výslech personálu nemocnice, znalecký posudek nebo odborné vyjádření) a spokojila se pouze s tendenčně vedenou zdravotnickou dokumentací a názorem osob, které v kontextu podaného trestního oznámení vystupují de facto v pozici podezřelých z naplnění skutkových podstat trestných činů, tedy osob zaujatých.

22. Namítá, že formulace obsažené ve vyrozumění policie naznačovaly nikoliv nezaujatý postoj vyšetřujícího policisty k věci, ale naopak jeho předsudky, a dokonce snahu o sekundární stigmatizaci poškozené, aniž by se s poškozenou vůbec setkal a snažil se porozumět, jakým způsobem ji jednání personálu nemocnice zasáhlo v osobní rovině.

23. Nakonec stěžovatelka nesouhlasí s tím, že jí byl orgány činnými v trestním řízení odmítnut přístup do spisu, a obsáhle argumentuje, proč je takový postup nezákonný.

24. Policie ve svém vyjádření k ústavní stížnosti opakuje při šetření zjištěné skutkové okolnosti a uvádí, že dospěla k jednoznačnému závěru, že ve věci nejde o důvodné podezření ze spáchání trestného činu. Podle ní byly ve věci provedeny všechny úkony v souladu se zákony a skutečnost, že stěžovatelka není vnitřně spokojená se závěry šetření, není porušením jejich ústavně zaručených práv.

25. Městské státní zastupitelství navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou. Podle státní zástupkyně lékaři zjistili přímé ohrožení života plodu a jejich následující zákroky byly vedeny snahou život plodu zachránit. Do práv stěžovatelky tak bylo zasazeno za účelem ochrany života a zdraví jejího dítěte. Státní zástupkyně má za to, že lékaři jednali analogicky v souladu s § 38 odst. 4 písm. b) zákona č. 372/2011 Sb.,

o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o zdravotních službách“), který stanoví, že nezletilému pacientovi lze poskytnout neodkladnou péči bez souhlasu zákonného zástupce, jde-li o zdravotní služby nezbytné k záchraně života. Jelikož bylo zjištěno, že plod se nacházel v akutní tísní, nelze v jejich chování spatřovat znaky žádného trestného činu.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Otázka vyčerpání procesních prostředků ochrany

26. Podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu“) je ústavní stížnost nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje.

27. Dosavadní judikatura Ústavního soudu k přípustnosti stížností na postup orgánů činných v trestním řízení není zcela ustálená. V případě osob, které brojí proti odložení jejich trestního oznámení, Ústavní soud standardně akceptuje ke kvazimeritornímu přezkumu (stížnosti neodmítá soudce zpravodaj jako nepřipustné) ústavní stížnosti napadající odmítnutí státním zástupcem stížnosti podané proti usnesení o odložení věci [viz např. usnesení sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013 či usnesení sp. zn. I. ÚS 4019/13 ze dne 26. 3. 2014 (v SbNU nepublikována, dostupná stejně jako ostatní zde citovaná rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>)]. V případech, kdy trestní oznámení není odloženo usnesením, pak akceptuje ústavní stížnosti proti postupu nejbližšího nadřízeného orgánu při projednávání podnětu k výkonu dohledu (viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 4621/12 ze dne 24. 7. 2014). Jindy akceptoval jako ve lhůtě podané ústavní stížnosti proti výkonu dohledu nejbližšího nadřízeného státního zastupitelství, které je ještě oprávněno posuzovat meritorně rozhodnutí nižšího státního zastupitelství (viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 2343/14 ze dne 30. 7. 2014).

28. V nyní posuzované věci stěžovatelka proti vyrozumění policie o nezahájení úkonů trestního řízení brojila žádostí zasloupanou příslušnému státnímu zastupitelství o přezkoumání postupu policejního orgánu. Po vyrozumění ze strany státního zastupitelství, že v postupu policejního orgánu nebylo shledáno nic nezákonného, stěžovatelka podala ústavní stížnost. Zvolila tedy obdobný postup, tedy obrátila se se žádostí o přezkoumání pouze na jeden stupeň státního zastupitelství, jako stěžovatelé v usnesených sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013 či sp. zn. I. ÚS 4019/13 ze dne 26. 3. 2014.

29. Nicméně vzhledem k tomu, že dosud vždy šlo o usnesení a ani tato nejsou jednotná, považuje Ústavní soud za nutné se v nyníjším nálezu k této otázce blíže vyjádřit, aby do budoucna stěžovatelé věděli jaké procesní prostředky před podáním ústavní stížnosti využít.

30. Soustava státního zastupitelství je tvořena několika články. Stěžovatelka se obrátila se svou žádostí o přezkum na nejnižší článek soustavy – Městské státní zastupitelství v Brně, které mělo k přezkumu působnost. Podle § 12d odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, je nejbližší vyšší státní zastupitelství oprávněno vykonávat dohled nad postupem nejbližší nižších státních zastupitelství ve svém obvodu při vyřizování věcí v jejich příslušnosti a dávat jim k jejich postupu písemné pokyny. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení je nejbližší nižší státní zastupitelství povinno řídit se písemnými pokyny podle odstavce 1, s výjimkou pokynu, který je v konkrétní věci v rozporu se zákonem. Toto nadřízené státní zastupitelství je oprávněno posoudit správnost postupu nižšího státního zastupitelství v plné šíři, včetně případných vad v šetření trestních oznámení. Podle § 16a odst. 6 zákona o státním zastupitelství je státní zastupitelství povinno o způsobu vyřízení podání vyrozumět toho, kdo je učinil, nejpozději do 2 měsíců od doručení podání nebo jeho vrácení vyšším státním zastupitelstvím.

31. Žádost o výkon dohledu je tedy prostředkem, který může vést k nápravě a o jehož vyřízení musí být i podatel vyrozuměn. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že žádost o výkon dohledu nejbližšího vyššího státního zastupitelství podle § 12d odst. 1 zákona o státním zastupitelství je obecně účinným opravným prostředkem pro osobu, která namítá závadný postup v šetření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byla obětí spáchaného trestného činu, a jako takovou je jí nutno propříšťe vyčerpat před podáním ústavní stížnosti v souladu s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

32. Z těchto důvodů bude Ústavní soud v budoucnu ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutím a postupu policejních orgánů a státních zastupitelství, které budou namítat, že vyšetřování bylo nedostatečné, tam kde nebyla podána žádost o dohled nejbližšímu vyššímu státnímu zastupitelství, považovat za nepřipustné pro nevyčerpání všech procesních prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje. Vzhledem k tomu, že tato otázka nebyla doposud řešena v judikatuře jednotně a obdobné ústavní stížnosti byly v minulosti akceptovány, v této věci by trvání na splnění podmínky předchozího podání podnětu k dohledu bylo zásahem do přístupu k Ústavnímu soudu dle předvídatelných pravidel. Tuto ústavní stížnost tedy nelze odmítnout jako nepřipustnou pro nevyčerpání všech procesních prostředků nápravy.

33. Podstatou ústavní stížnosti stěžovatelky je údajně neúčinné vyšetřování týkající se jí v Nemocnici provedených lékařských zákroků. Argu-

menty stěžovatelky proti těmto lékařským zákrokům, které kvalifikuje jako nelidské zacházení, jsou dvojí. Za prvé namítá, že byly činěny bez jejího souhlasu, a za druhé, že měly závažné následky ohrožující ji na životě. Ústavní soud se nejdříve musí zabývat otázkou, zda v této situaci má stěžovatelka právo na účinné vyšetřování.

B. Otázka, kdy příjemci lékařské péče mají trestněprávní ochranu a právo na účinné vyšetřování

34. Součástí pozitivních závazků státu chránit základní práva je jednak přijmout právní předpisy, které budou porušení základních práv zakazovat, a jednak vytvořit účinný justiční a administrativní systém, který zajistí, aby porušení těchto právních předpisů bylo potlačováno a trestáno [viz ustálenou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) – např. rozsudek velkého senátu ve věci *Öneriyildiz proti Turecku* ze dne 30. 11. 2004 č. 48939/99, § 91, a tam uvedené odkazy]. Pouze tak se zajistí, aby tyto předpisy byly účinné v praxi a působily preventivně. Není tedy na volné úvaze státu, zda a jakým způsobem bude postihovat porušení základních práv. Je jednoznačnou povinností státu zajistit ochranu základních práv, a to i prostřednictvím efektivního trestního řízení, resp. že v určitých situacích lze hovořit o účinné ochraně (obětí) pouze prostřednictvím trestního práva [nález pléna sp. zn. Pl. ÚS 17/10 ze dne 28. 6. 2011 (N 123/61 SbNU 767; 232/2011 Sb.), bod 61].

35. V některých případech může postačovat ochrana poskytovaná prostředky civilního práva, ať již samostatně, či ve spojení se správním právem. V situacích, ve kterých účinná ochrana základního práva vyžaduje ochranu prostřednictvím trestního práva, je poté povinností příslušných orgánů (orgánů činných v trestním řízení) provést účinné vyšetřování dané situace. Pokud účinné vyšetřování (ve smyslu judikatury Evropského soudu pro lidská práva; tento pojem nelze zaměňovat s terminologií trestního řádu, kde „vyšetřování“ je specifická fáze trestního řízení) není provedeno, trestněprávní ochrana danému základnímu právu není účinná v praxi, neboť možná porušení trestních předpisů nebudou sankcionována. Účelem povinnosti účinného vyšetřování je, aby příslušné orgány identifikovaly příčiny namítaného porušení práva, a pokud je to nutné, přivedly viníky k odpovědnosti za jejich činy. Požadavek účinného vyšetřování je procesní povinností tzv. náležitě péče, a nikoliv povinností na výsledek. Účinné vyšetřování tak negarantuje žádný konkrétní výsledek, ale pouze řádnost postupu daného orgánu (viz usnesení sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013, bod 20).

36. Právo na účinné vyšetřování vychází z judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Judikatura Ústavního soudu k právu na účinné vyšetřování prošla určitým vývojem. Právo jednotlivců na účinné vyšetřování bylo obiter dictum konstatováno v nálezu pléna sp. zn. Pl. ÚS 17/10 ze dne 28. 6.

2011 (N 123/61 SbNU 767; 232/2011 Sb.), bod 61. Na to navazovala série usnesení, kde Ústavní soud zkoumal kvazimeritorně porušení tohoto práva, avšak stížnosti za daných skutkových okolností shledal zjevně neopodstatněnými (viz například usnesení sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013, usnesení sp. zn. I. ÚS 3888/13 ze dne 26. 2. 2014, usnesení sp. zn. I. ÚS 4019/13 ze dne 26. 3. 2014, usnesení sp. zn. I. ÚS 2486/14 ze dne 22. 10. 2014). V nálezu sp. zn. I. ÚS 3196/12 ze dne 12. 8. 2014 (N 152/74 SbNU 301) poté již jasně konstatoval, že ústavní právo na účinné vyšetřování existuje (bod 17), byť stížnost za daných skutkových okolností zamítl.

37. K otázce, zda ochrana před zásahy do fyzické integrity způsobené lékařskými zákroky vyžaduje trestněprávní reakci, a vzniká tak povinnost účinného vyšetřování, se Ústavní soud dosud ve své náleзовé judikatuře nevyjádřil. Ustálená judikatura ESLP u zásahů do fyzické integrity způsobených nedbalostní lékařskou péčí nevyžaduje trestní vyšetřování a trestní postih a spokojuje se s možností domáhat se náhrady škody a imateriální újmy v civilním řízení. To platí jak u zásahů, které spadají do působnosti čl. 8 Úmluvy (viz například rozsudek ve věci *Benderskiy proti Ukrajině* ze dne 15. 11. 2007 č. 22750/02, § 62; či *Codarcea proti Rumunsku* ze dne 2. 6. 2009 č. 31675/04, § 103), tak i u zásahů, které jsou kvalifikovány jako špatné zacházení ve smyslu čl. 3 Úmluvy (rozsudek ve věci *V. C. proti Slovensku* ze dne 8. 11. 2011 č. 18968/07, § 126 až 128), či je aplikován čl. 2 Úmluvy – právo na život (rozsudek velkého senátu ve věci *Calvelli a Ciglio proti Itálii* ze dne 17. 1. 2002 č. 32967/96, § 51) nebo čl. 5 Úmluvy – právo na osobní svobodu (rozsudek ve věci *Akopyan proti Ukrajině* ze dne 5. 6. 2014 č. 12317/06, § 89 až 92: šlo o případnou trestní odpovědnost lékaře za jednání, které zapříčinilo nedobrovolnou detenci stěžovatelky v psychiatrické nemocnici). Obecně však v rámci práva na život může podle ESLP odpovědnost státu vzniknout v případě neschopnosti vnitrostátního právního systému zajistit odpovědnost za nedbalostní činy, které ohrožují život (rozsudek ve věci *Ciechońska proti Polsku* ze dne 14. 6. 2011 č. 19776/04, § 71). Ústavní soud zohledňuje, že jednou ze zásad trestního práva je i princip *ultima ratio*, který je v současném trestním zákoníku vyjádřen zásadou subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 trestního zákoníku). Princip *ultima ratio* plně reflektuje i judikatura Ústavního soudu, podle které „dle principu *ultima ratio* je trestní právo právem, jehož prostředky mají a musejí být užívány tehdy a jen tehdy, pokud užití jiných prostředků právního řádu nepřichází v úvahu, neboť již byly vyčerpány nebo jsou zjevně neúčinné či nevhodné. Užití trestněprávního postupu, aniž by prostředky jiných právních odvětví, totiž zejména prostředky soukromoprávní, a při jejich nedostatečnosti sankce správní, byly – pokud jsou dostupné – použity, by byl v rozporu se zásadou subsidiarity trestní represe, která vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, totiž jen v případech, kde jiné právní

prostředky selhávají nebo nejsou efektivní.“ [nález sp. zn. I. ÚS 3113/13 ze dne 29. 4. 2014 (N 72/73 SbNU 315), bod 17; a dále odkazy v tomto nálezu uvedené, kde Ústavní soud rovněž princip ultima ratio považoval za součást ústavního pořádku].

38. Dále je nutné zohlednit, že poskytování zdravotní péče je vysoce žádoucí a společensky prospěšnou činností. V případech, kdy zdravotničtí pracovníci v dobré víře poskytují zdravotní péči s úmyslem zlepšit zdraví či přímo zachránit životy pacientů, nelze tuto činnost v žádném případě kriminalizovat. V nyní posuzované věci se nejedná o situaci, kdy by zdravotničtí pracovníci měli úmysl stěžovatelce ublížit a poškodit její zdraví. To ani stěžovatelka netvrdí. Zdravotničtí pracovníci jednali s cílem porodit zdravé dítě. Jádrem sporu je, zda postupovali v souladu se současnými poznatky lékařské vědy, neboli v souladu s profesními standardy (lege artis), a se souhlasem pacientky. Čili případná škoda a újma způsobená stěžovatelce nebyla úmyslem zdravotnických pracovníků, avšak mohla být způsobena nedbalostně.

39. V případech zákroků v rámci poskytování zdravotních služeb, kde úmyslem není pacientovi ublížit, musí být tedy splněna vyšší míra závažnosti zásahu, aby z ústavního pořádku vyplýval požadavek ochrany prostředky trestního práva. Tato míra závažnosti je podle Ústavního soudu splněna, pokud jednání zdravotnických pracovníků vede k zásahům do práva na život.

40. Život je základní lidskou hodnotou a právo na život má mezi lidskými právy zvláštní postavení. Bývá označováno jako „nejdůležitější lidské právo“ (usnesení sp. zn. I. ÚS 3917/11 ze dne 6. 3. 2014), právo „nejzákladnější“ [Herndl, K. in Ramcharan, B. G. (ed.). *The Right to Life in International Law*. Dordrecht : Martinus Nijhoff, 1985, s. XI] nebo právo „nejvyšší“ (Obecný komentář č. 6 Výboru pro lidská práva ze dne 30. 4. 1982 o právu na život, § 1). Porušení tohoto práva vedoucí k usmrcení člověka patří k nejzávažnějším porušením lidských práv. To již z toho důvodu, že není způsobu jak jej vůči přímé oběti odčinit. Listina chrání právo na život ve svém čl. 6 a systematicky jej tak řadí na začátek výčtu katalogu základních práv, což podtrhuje jeho význam. Proto právní řád demokratického právního státu musí zájmy chráněné tímto právem chránit zvláště efektivně.

41. Ustanovení čl. 6 Listiny samo předpokládá trestněprávní ochranu tohoto práva. Podle čl. 6 odst. 4 Listiny není porušením práva na život, pouze pokud je někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné. Přítomnost trestnosti jednání stanoví trestní zákoník a trestnost činu je možno posoudit pouze procesním postupem podle trestního řádu orgány činnými v trestním řízení.

42. Ústavní soud již také ve své judikatuře dovodil, že trestněprávní ochranu, a tedy i požadavek účinného vyšetřování ve smyslu judikatury

ESLP je nutno aplikovat ve všech případech, v nichž je podezření, že k úmrtí osoby došlo cizím zaviněním. Odkazování poškozených čistě na civilní řízení oslabuje efektivitu ochrany práva na život v praxi (usnesení sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013, bod 17).

43. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud dospívá k závěru, že právo na život musí být chráněno trestním právem a hájitelná tvrzení svědčící o porušení práva na život, byť způsobená zdravotnickými pracovníky nedbalostně, musí být podrobena účinnému vyšetřování. U nižší intenzity zásahů do fyzické integrity při poskytování zdravotní péče povinnost trestněprávní ochrany z ústavního pořádku nevyplývá, resp. není porušením žádného základního práva oběti takového činu, pokud tento není trestný, za podmínky, že oběť se může nápravy (odškodnění) domoci prostředky občanského práva.

44. Tímto Ústavní soud v žádném případě nenaznačuje, že pokud není nedbalostní zdravotní péčí ohrožen život, nemůže jít o trestný čin a že by se snad orgány činné v trestním řízení neměly takovou kriminalitou zabývat. Trestnost činu se řídí platným trestním zákoníkem, který zná i nedbalostní trestné činy zasahující do integrity člověka. Státní zastupitelství má povinnost tyto trestné činy stíhat (zásada legality – § 2 odst. 3 trestního řádu). Ústavní soud zde pouze dovedil, že z ústavního pořádku nevyplývá pozitivní závazek státu takové jednání kriminalizovat.

45. Z právě řečeného také vyplývá, že tento náleze v žádném smyslu nerozšiřuje podmínky vzniku trestní odpovědnosti zdravotnických pracovníků při výkonu jejich povolání. Jejich trestní odpovědnost je již dána platným trestním zákoníkem a navazující judikaturou (viz také body 52 až 54 níže). Ústavní soud v tomto nálezu pouze fakticky definuje svou pravomoc přezkumu postupu orgánů činných v trestním řízení v kontextu poskytování zdravotní péče a vymezuje, v jakých situacích se může oběť trestného činu domoci přezkumu jejich postupu v rámci práva na účinné vyšetřování.

C. Jaká základní práva jsou dotčena v případě stěžovatelky?

46. Listina v čl. 7 odst. 1 garantuje právo na nedotknutelnost osoby, čímž se rozumí ochrana fyzické a psychické integrity. Zásahem do nedotknutelnosti osoby je porušení fyzické integrity člověka, tj. porušení či zhoršení zdraví, jímž může být způsobení zranění, způsobení či zhoršení choroby, a to i choroby, resp. poruchy psychické, ale i pouhé způsobení bolesti [náleze sp. zn. II. ÚS 2379/08 ze dne 9. 7. 2009 ve znění opravného usnesení sp. zn. II. ÚS 2379/08 ze dne 2. 9. 2009 (N 157/54 SbNU 33), bod 11; usnesení sp. zn. I. ÚS 4019/13 ze dne 26. 3. 2014, bod 29]. Obdobně, jak vyplývá z ustálené judikatury ESLP, zásah do fyzické integrity, byť i malý, je-li provedený bez souhlasu dotčené osoby, představuje zásah do práva na ochranu soukromí podle čl. 8 Úmluvy (viz v kontextu porodu rozsudek

ESLP ve věci *Konovalova proti Rusku* ze dne 9. 10. 2014 č. 37873/04, § 40, a v jiných kontextech viz například rozsudek ve věci *X. a Y. proti Nizozemsku* ze dne 26. 3. 1985 č. 8978/80, § 22; *Benderskiy proti Ukrajině* ze dne 15. 11. 2007 č. 22750/02, § 59; či *Storck proti Německu* ze dne 16. 6. 2005 č. 61603/00, § 168). V dané věci tedy není pochyb o tom, že lékařské zákroky namítané stěžovatelkou (viz bod 17 výše), byly-li činěny bez jejího svobodného a informovaného souhlasu, představovaly zásah do jejího práva na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 odst. 1 Listiny.

47. Stěžovatelka namítá, že zákroky proti ní již dosáhly intenzity špatného zacházení a šlo o zásahy do práv dle čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy. Ústavní soud však shledává, že otázka kvalifikace daného jednání není v nyní posuzovaném případě podstatná, neboť ani v případě, že by se jednalo o špatné zacházení, by totiž stěžovatelce nesvědčilo právo na účinné vyšetření takového zásahu orgány činnými v trestním řízení. To jí svědčí, jak bylo dovozeno výše, pouze pokud je dotčeno její právo na život.

48. Podle ustálené judikatury ESLP se čl. 2 Úmluvy aplikuje, nejen pokud došlo ke smrti, ale i v situacích, ve kterých byl život vážně ohrožen (viz například rozsudek velkého senátu ve věci *Makaratzis proti Řecku* ze dne 20. 12. 2004 č. 50385/99, § 51 až 52: četné zásahy oběti kulkami ze střelných zbraní; či rozsudek ve věci *Finogenov a další proti Rusku* ze dne 20. 12. 2011 č. 18299/03, § 203: použití nebezpečného plynu při osvobození rukojmích držených teroristy). Důležité je, zda byl v ohrožení život. Například ve věci *Perişan a další proti Turecku*, kde se jednalo o potlačení vzpoury ve věznicích, ESLP rozlišil stěžovatele na ty, u kterých došlo ke zranění ohrožujícímu život, a zde aplikoval čl. 2 Úmluvy, a ty, u kterých byla zranění méně závažná, a tam aplikoval čl. 3 Úmluvy (rozsudek ze dne 20. 5. 2010 č. 12336/03, § 89 až 90 oproti § 91). ESLP tyto principy používá i v oblasti zdravotnické, kde také aplikuje právo na život v případě ohrožení života (*Oyal proti Turecku*, rozsudek ze dne 23. 3. 2010 č. 4864/05, § 56 až 57: stěžovatel byl omylem při transfuzi krve nakažen virem HIV; či *G. N. a další proti Itálii*, rozsudek ze dne 1. 12. 2009 č. 43134/05: nakažení virem Hepatitis C při krevní transfuzi).

49. V dané věci je nesporné, že stěžovatelka se dostavila do Nemocnice v dobrém zdravotním stavu. Jak konstatoval policejní orgán v závěrech svého šetření, bezprostředně po porodu došlo u stěžovatelky k masivnímu, život ohrožujícímu krvácení z dělohy (viz bod 4 výše). V době, kdy stěžovatelka byla v péči zdravotnických pracovníků, byl tedy její život v ohrožení. S ohledem na právě zmíněnou judikaturu je nutno tento případ zkoumat pod právem na život garantovaným čl. 2 Úmluvy a čl. 6 Listiny a zjistit, zda stěžovatelce za daných skutkových okolností svědčilo právo na účinné vyšetřování a zda bylo porušeno.

D. Právo na život

1. Obecné principy

a) Vznik práva na účinné vyšetřování

50. Jak vyplývá z výše uvedené judikatury (viz bod 36), Ústavní soud je při posuzování ústavní stížnosti namítající neprovedení účinného vyšetřování zavázán přezkoumat, zda v dané věci existovala povinnost jej provést, a pokud ano, pak zda skutečně bylo provedeno účinné vyšetřování, splňující všechny požadavky na něj kladené.

51. Právo na účinné vyšetřování se však aplikuje, pouze pokud namítané porušení práva na život či zákazu špatného zacházení je „hájitelné“ (*G. N. a další proti Itálii*, rozsudek ze dne 1. 12. 2009 č. 43134/05, § 58; *Asenov a další proti Bulharsku* rozsudek ze dne 28. 10. 1998 č. 24760/94, § 102). V kontextu práva na život Ústavní soud judikoval, že povinnost účinného vyšetřování vzniká, dojde-li k úmrtí osoby a nelze vyloučit možnost cizího zavinění, byť i ve formě nedbalosti (usnesení sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013, bod 18).

52. Podle judikatury Nejvyššího soudu lze vznik trestněprávní odpovědnosti lékaře obecně, ve shodě s trestněprávní naukou a ustálenou rozhodovací praxí soudů, dovést, pouze pokud jeho jednání je v rozporu s povinnostmi lékaře poskytovat účelnou a hodnotnou péči, takové jednání musí být lékařem zaviněné nejméně z nedbalosti a zároveň následek v podobě těžké újmy na zdraví, popř. smrti musí být v příčinné souvislosti s tímto jednáním (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 3. 2005 sp. zn. 7 Tdo 219/2005 či ze dne 25. 4. 2012 č. j. 4 Tdo 436/2012-45).

53. Podle čl. 4 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně (publikována pod č. 96/2001 Sb. m. s.) jakýkoliv zákrok v oblasti péče o zdraví je nutno provádět v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy. Podle zákona o zdravotních službách má pacient právo na poskytování zdravotních služeb na náležitě odbornou úroveň (§ 28 odst. 2). Podle § 4 odst. 5 tohoto zákona se náležitou odbornou úroveň rozumí poskytování zdravotních služeb podle pravidel vědy a uznávaných medicínských postupů, při respektování individuality pacienta, s ohledem na konkrétní podmínky a objektivní možnosti. Tato právní definice byla shledána ústavně konformní Ústavním soudem v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/12 ze dne 27. 11. 2012 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.), body 349 až 354, kde mimo jiné konstatoval, že mezi dosavadní (zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu) i novou právní úpravou (zákon o zdravotních službách) není zásadní rozdíl (bod 352) a nová definice je i v obsahové shodě

s čl. 4 Úmluvy o lidských právech a biomedicině (bod 354). Lze proto i vycházet z dřívější judikatury vzniklé za platnosti zákona o péči o zdraví lidu.

54. Judikatura Nejvyššího soudu pojem *lex artis* vymezuje následovně jako: „takový preventivní, diagnostický nebo terapeutický postup, který odpovídá nejvyššímu dosaženému vědeckému poznání. Za zdravotní péči *lege artis* je tedy považována taková zdravotní péče, která je v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy. Naopak za zdravotní péči *non lege artis* je považována taková zdravotní péče, při jejímž poskytování lékař volí postupy zastaralé, nedostatečně účinné, neověřené nebo dokonce nebezpečné.“ (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2008 sp. zn. 8 Tdo 1421/2008; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2011 sp. zn. 8 Tdo 1254/2011; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2009 sp. zn. 8 Tdo 1048/2009; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2010 sp. zn. 8 Tdo 193/2010 a další). Ústavní soud tuto judikaturu Nejvyššího soudu respektuje a vychází z ní.

55. Z uvedeného vyplývá, že právo na účinné vyšetřování orgány činnými v trestním řízení v kontextu poskytování zdravotní péče vznikne, pokud je vzneseno hájitelné tvrzení, že a) došlo ke smrti či k ohrožení života; b) které vzniklo v důsledku jednání zdravotnického pracovníka; c) bylo *non lege artis* d) a bylo zaviněno alespoň z nedbalosti. Hájitelné tvrzení neznamená, že jde o tvrzení, které je pravděpodobně pravdivé. Za hájitelné je nutno považovat tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné. Hájitelnost tvrzení nelze zaměňovat s existencí skutečností důvodně navědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 158 odst. 3 trestního řádu). I když lze mít za to, že v naprosté většině případů bude hájitelné tvrzení zároveň splňovat tuto podmínku, Ústavní soud nepovažuje za nutné se vyjadřovat k tomu, zda tomu tak bude vždy. Posouzení splnění podmínek zahájení úkonů trestního řízení je otázkou pro orgány činné v trestním řízení. Z pohledu práva na účinné vyšetřování je pouze podstatné, zda byly splněny všechny podmínky tohoto práva, a nikoli, zda se tak dělo šetřením podle § 158 odst. 1 trestního řádu, nebo prověřováním podle § 158 odst. 3 trestního řádu, či až ve fázi vyšetřování podle § 160 trestního řádu.

b) Obsah práva na účinné vyšetřování

56. Účinné vyšetřování prováděné orgány činnými v trestním řízení, včetně fáze před zahájením trestního stíhání, musí splňovat kumulativně následující samostatné požadavky vyplývající z judikatury ESLP: šetření musí být a) nezávislé a nestranné, b) důkladné a dostatečné, c) rychlé a d) podrobené kontrole veřejností. Požadavek důkladnosti a dostatečnosti znamená, že orgány musí přijmout přiměřené kroky, jež mají k dispozici, pro zajištění důkazů o incidentu, včetně mimo jiné očitých svědectví

a použití forenzních metod. Závěry šetření musí být založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností. Jakékoliv nedostatky ve vyšetřování, které podřývají jeho schopnost zjistit okolnosti případu nebo odpovědné osoby, povedou k rozporu s požadovanou mírou efektivnosti (viz usnesení sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013, body 18 a 21 i s příslušnými odkazy na judikaturu ESLP).

57. Míra požadované kontroly ze strany veřejnosti (public scrutiny, contrôle du public) se může lišit případ od případu. Ve všech případech však oběť či pozůstalí musí být do vyšetřování zapojeni v rozsahu nezbytném k zajištění svých oprávněných zájmů. Tento požadavek zahrnuje i umožnění přístupu do spisu (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Oğur proti Turecku* ze dne 20. 5. 1999 č. 21594/93, § 92). Požadavek kontroly ze strany veřejnosti se uplatní ve všech případech, na které dopadá povinnost účinného vyšetřování, včetně situací způsobení smrti či ohrožení života z nedbalosti (například v rozsudku ve věci *Paul a Audrey Edwards proti Spojenému království* ze dne 14. 3. 2002 č. 46477/99, § 82 až 84, kde šlo o otázku odpovědnosti za smrt z nedbalosti včetně kontextu zdravotnických informací, ESLP neshledal za dostatečnou kontrolu ze strany veřejnosti, pokud pozůstalým byla zaslána detailní závěrečná zpráva z vyšetřování, avšak nemohli se zúčastnit veřejného výslechu svědků a klást jim otázky; obdobně absence přístupu do spisu byla problémem ve věci *Kats a další proti Ukrajině* ze dne 18. 12. 2008 č. 29971/04, § 122: podezření, že smrt byla způsobena nedbalostí lékařskou péčí). Právo přístupu však není automatické a může být odepřeno v úvodních fázích šetření, pokud spis obsahuje citlivé informace, které by mohly poškodit třetí osoby nebo ohrozit vyšetřování. Povinnost přístupu k dokumentům však poté musí být splněna v dalších fázích řízení (rozsudek ESLP ve věci *Kelly a další proti Spojenému království* ze dne 4. 5. 2001 č. 30054/96, § 115 a 128). Rozsah přístupu do spisu lze omezit i po skončení vyšetřování, které nevyústilo v postih pachatele, pokud pro to existují závažné důvody, jako je např. ochrana práv třetích osob. Účelem práva na nahlédnutí do spisu je, mimo jiné, aby oběť mohla sama zhodnotit, zda šetření bylo důkladné a dostatečné, a nebylo tak porušeno její právo na účinné vyšetřování. Pokud je jí přístup odepřen, toto kvalifikovaně posoudit nemůže. Proto oběť musí mít přístup do spisu alespoň po skončení šetření a v takovém rozsahu, aby mohla posoudit, zda vyšetřování splňovalo všechny dílčí aspekty účinného vyšetřování, a to bez ohledu na to, v jaké fázi ke skončení šetření dojde.

2. Aplikace těchto principů na nyní projednávaný případ

58. Stěžovatelka namítá, že prasknutí a masivní krvácení dělohy bylo způsobeno úkony zdravotnických pracovníků, zejména tlačáním na břicho. Přitom odkazuje na případy, kdy tlačení na břicho v průběhu porodu

vedlo k prasknutí dělohy, a v tomto ohledu Ústavnímu soudu předložila i odborné vyjádření lékaře. Rovněž namítá, že tlačení na břicho je postup, jehož výhody nejsou nijak vědecky ověřeny, a jde o postup non lege artis, který je v některých zemích explicitně zakázán.

59. Ústavní soud dospěl k závěru, že tvrzení stěžovatelky splňuje všechny podmínky hájitelného tvrzení definované výše (viz bod 55 výše). Stěžovatelka již od podání trestního oznámení konzistentně a konkrétně tvrdí, že život ohrožující krvácení bylo s největší pravděpodobností způsobeno zákroky zdravotnických pracovníků. Tato hypotéza je možná jak časově, tak i lékařsky, což stěžovatelka dokládá obdobnými případy, kdy k tomu došlo. Před Ústavním soudem své tvrzení dokonce podpořila již odborným vyjádřením lékaře z oboru gynekologie-porodnictví. Stěžovatelka rovněž konzistentně uvádí, že postup zdravotnických pracovníků v rámci celého vedení porodu nebyl lege artis, zejména pokud jde o tlačení na břicho, což v konečné fázi dokládá i právě zmíněným odborným vyjádřením.

60. Pro úplnost Ústavní soud podotýká, že podmínka hájitelnosti tvrzení stěžovatelky byla splněna již v době šetření orgány činnými v trestním řízení, což je relevantní moment pro posouzení hájitelnosti, a tedy toho, zda těmto orgánům vznikla povinnost účinného vyšetřování. Ústavnímu soudu předložené odborné vyjádření pouze zvyšuje míru pravděpodobnosti stěžovatelčiny verze. Zcela nedůvěryhodné, či nepravděpodobné však její tvrzení nebylo již v momentě podání trestního oznámení. Naopak bylo podloženo odkazy na standardy Světové zdravotnické organizace a odkazy na obdobné případy, kdy tlačení na břicho vedlo k masivnímu krvácení a rovněž na vyjádření lékařů považujících tlačení na břicho za postup non lege artis.

61. Po obětech chybné zdravotní péče nelze vždy požadovat předložení odborného vyjádření prokazujícího pochybení zdravotnických pracovníků. Takový požadavek by byl v některých případech nepřiměřený. Jsou to právě orgány činné v trestním řízení, které si mají odborná vyjádření zajistit (viz § 105 odst. 1 trestního řádu). Je nutno si uvědomit, že hájitelnost tvrzení se posuzuje na samém počátku, kdy ještě neproběhlo žádné oficiální šetření věci. Míra pravděpodobnosti pravdivosti tvrzení musí být tedy stanovena přiměřeně nízkou, aby neučinila právo na účinné vyšetřování iluzorní. Účelem požadavku hájitelnosti tvrzení je odfiltrovat pouze zjevně nesmyslná trestní oznámení, jejichž pečlivé vyřizování by zbytečně zabíralo čas orgánům činným v trestním řízení. Odpovídající rovnováha mezi těmito požadavky je stanovena právě standardem hájitelnosti tvrzení stanoveným výše v bodě 55, podle kterého za hájitelné je nutno považovat tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné. Takto stanovenou hájitelnost lze splnit i bez odborného vyjádření.

62. Jako hájitelné mělo být tedy tvrzení stěžovatelky podrobeno pečlivému prošetření ze strany orgánů činných v trestním řízení, jejichž úkolem je zjistit, zda k ohrožení života stěžovatelky skutečně došlo v důsledku zavinění zdravotnických pracovníků Nemocnice. Ústavní soud se proto nyní musí zabývat otázkou, zda šetřením orgánů činných v trestním řízení byly splněny všechny požadavky vyplývající z práva na účinné vyšetřování.

63. Policejní orgán zajistil zdravotnickou dokumentaci stěžovatelky, provedl výslech porodní asistentky přítomné u porodu a obdržel interní písemné vyjádření lékařky přítomné u porodu. Z uvedeného učinil závěr, že všechny úkony zdravotnických pracovníků byly lege artis a činěny s cílem zachránit život a zdraví stěžovatelky a jejího dítěte. Takové šetření však nelze považovat za důkladné a dostatečné ve smyslu práva na účinné vyšetřování a jeho závěry nejsou založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností.

64. Policejní orgán předně opomenul vyslechnout řadu očitých svědků, včetně stěžovatelky. To je zejména zarážející, pokud jde o lékařku, která porod vedla. Její písemné vyjádření, navíc neurčené pro potřeby policejního šetření, postačovat nemůže. To zvláště v situaci, kdy toto písemné vyjádření je v rozporu s dalšími důkazy a i se závěry učiněnými policejním orgánem. Podle písemného vyjádření lékařky všechny zdravotní úkony byly činěny se souhlasem stěžovatelky. Nicméně samotná zdravotnická dokumentace o stěžovatelce hovoří jako o „nespolupracující rodičce“ a vyslechnutá porodní asistentka vypověděla, že stěžovatelka namítané zdravotní úkony odmítala a souhlas k nim předem nedala.

65. Zásadní otázkou v dané věci je, čím bylo způsobeno život ohrožující krvácení stěžovatelky. Tomu se však šetření provedené policejním orgánem věnovalo naprosto nedostatečně. Policie učinila závěr, že toto bylo způsobeno hypotonií dělohy. K tomu dospěla patrně na základě vyjádření lékařky, čemuž odpovídá i stejná formulace v písemném vyjádření lékařky a ve vyznění policejního orgánu. Nicméně nijak se nevyřádala s odlišnou hypotézou uvedenou stěžovatelkou, že ke krvácení došlo v důsledku předchozího tlacení na břicho stěžovatelky. Přičemž i z jiných skutečností vyplývá, že tlacení na břicho muselo být skutečně velmi silné. Například narozené dítě mělo zlomenou klíční kost, což bylo pravděpodobně způsobeno právě silným tlacením na břicho při porodu. Je zřejmé, že při učinění závěru o původu krvácení se nelze spolehnout pouze na písemné vyjádření lékařky, která je jednou z podezřelých osob, nebyla vůbec vyslechnuta a toto písemné vyjádření ani nezpracovala pro potřeby trestního řízení. Její úsudek nemůže být v dané věci nestranný. Za tímto účelem si policejní orgán měl obstarat alespoň nezávislé odborné vyjádření, jak předpokládá § 105 odst. 1 a 2 trestního řádu.

66. Odborné vyjádření je také vhodné obecně pro posouzení, zda provedené zdravotní úkony byly lege artis. Tuto otázku zpravidla nemůže hodnotit sám vyšetřující policista, ale měl by se opírat o expertní hodnocení. Ani v této otázce se též zpravidla nelze spolehnout pouze na vyjádření podezřelých osob.

67. Aprobovat nelze ani odmítnutí přístupu stěžovatelky do spisu. V případě, že v dané situaci stěžovatelce svědčí právo na účinné vyšetřování, lze přístup do spisu odmítnout pouze ve výjimečných případech, zejména v raných fázích šetření, kdy by mohl být ohrožen jeho účel. Takové okolnosti však orgány činné v trestním řízení neuvedly. Jejich jediným argumentem bylo, že stěžovatelce právo na nahlédnutí do spisu podle trestního řádu nesvědčí, neboť není poškozenou osobou ve smyslu trestního řádu a ani nebyly ve věci zahájeny úkony trestního řízení.

68. Ústavní soud nemínil polemizovat s výkladem podústavního práva učiněným orgány činnými v trestním řízení. Tato role mu ani nepřisluší. Nicméně i kdyby tento právní názor byl správný, nic to nemění na věci, že právo stěžovatelky na nahlédnutí do spisu vyplývá přímo z jejího ústavního práva na účinné vyšetřování.

69. Pokud byl stěžovatelce přístup do spisu odepřen, nemůže ani kvalifikovaně posoudit, zda šetření bylo důkladné a dostatečné, a nebylo tak porušeno její právo na účinné vyšetřování. Přitom je stále nutno mít na paměti, že jde o věc, kde se stěžovatelka hájitelně domnívá, že se stala obětí porušení svého práva na život, a na důkladném prošetření má tedy eminentní a opodstatněný zájem.

70. Avšak ani pokud by stěžovatelka chtěla nahlédnutí do spisu využít pouze pro účely případného uplatňování nároků podle civilního práva, nelze to automaticky považovat za nelegitimní. Důkazy získané v rámci trestního řízení, případně i šetření podle § 158 odst. 1 trestního řádu, jako tomu bylo v tomto případě, mohou být relevantní i pro případné řízení občansko-právní, což uznává i Evropský soud pro lidská práva (viz např. rozsudek velkého senátu ve věci *Šilih proti Slovinsku* ze dne 9. 4. 2009 č. 71463/01, § 205).

71. Ústavnímu soudu tedy nezbyvá než uzavřít, že šetření provedené orgány činnými v trestním řízení nesplnilo požadavky účinného vyšetřování, neboť nebylo dostatečně důkladné a nebylo v dostatečné míře podrobeno kontrole veřejností, protože stěžovatelce nebylo umožněno nahlédnout do spisu.

E. Právo na nedotknutelnost osoby

72. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá i provedení dalších lékařských zákroků (např. nástřih hráze), které nemají vztah k výše zkoumanému právu na život. Přesto mohou představovat minimálně zásah do

nedotknutelnosti její osoby, pokud byly činěny bez jejího souhlasu (viz bod 46 výše). Jak Ústavní soud dovodil (body 43 a 47 výše), zde stěžovatelce nesvědčí právo na účinné vyšetřování za podmínky, že se může nápravy případného porušení tohoto práva domoci prostředky občanského práva například formou náhrady škody a nemajetkové újmy. Ústavní soud musí tedy nyní prozkoumat, zda tomu tak je.

73. Právo na nedotknutelnost osoby (fyzickou integritu) podle čl. 7 odst. 1 Listiny či čl. 8 Úmluvy není právem absolutním. Lze do něj zasáhnout na základě zákona a přiměřeně ke sledovanému legitimnímu zájmu, což musí být ochrana jiného základního práva nebo jiného, ústavním pořádkem chráněného statku.

74. V oblasti zdravotní péče, která je zásahem do fyzické nebo duševní integrity pacienta, je klíčový pojem tzv. svobodného a informovaného souhlasu, tak jak jej definuje Úmluva Rady Evropy o lidských právech a biomedicíně (č. 96/2001 Sb. m. s.) a v její návaznosti zákon o zdravotních službách. Úmluva o lidských právech a biomedicíně je součástí ústavního pořádku [nález sp. zn. III. ÚS 449/06 ze dne 3. 2. 2011 (N 10/60 SbNU 97)].

75. Podle obecného pravidla v čl. 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas. Svobodným je souhlas učiněný dobrovolně a bez nátlaku, ať již lékaře, rodiny, či jiné osoby. Informovaný znamená, že pacient musí být předem poučen o svém zdravotním stavu, o doporučené léčbě, její povaze a účelu, alternativách k ní a o možných rizicích a komplikacích s ní spojených.

76. Institut svobodného a informovaného souhlasu s každým lékařským zákrokem je založen na uznání právní subjektivity každého jedince a jeho svobody rozhodovat o svém vlastním těle a podporuje autonomii jeho morální volby. To je v protikladu k paternalistickému přístupu, kdy o jednotlivci je rozhodováno někým jiným (například lékařem), byť i z dobrých pohnutek, že to je pro jeho dobro a zdraví. V konečném důsledku je to vždy pacient jako svobodný jednatel nadaný základními právy, včetně práva na respektování své fyzické a psychické integrity, který by měl dát souhlas se zásahy do tohoto práva. Přitom je nutno akceptovat, že jiné osoby mohou i jeho rozhodnutí, například odmítně-li nezbytnou léčbu, považovat za špatné.

77. Ochrana osobní autonomie a práva na sebeurčení vyplývá i z čl. 8 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Jak podotýká Evropský soud pro lidská práva, tak schopnost vést svůj život způsobem dle vlastního výběru zahrnuje možnost vykonávat činnosti, které jsou vnímány jako fyzicky škodlivé nebo pro dotyčnou osobu nebezpečné. V oblasti lékařské péče, a to i v případě, že odmítnutí konkrétní léčby může vést

k fatálnímu konci, lékařský zákrok bez souhlasu psychicky způsobilého dospělého pacienta by byl v rozporu s jeho právem na tělesnou integritu chráněnou čl. 8 Úmluvy (viz rozsudek ve věci *Jehovah's Witnesses of Moscow proti Rusku* ze dne 10. 6. 2010 č. 302/02, § 135 až 136).

78. V souladu s čl. 8 Úmluvy o lidských právech a biomedicině lze bez souhlasu provést pouze nutný lékařský zákrok ve stavu nouze, kdy nelze získat příslušný souhlas a za podmínky, že zákrok je nezbytný pro zdraví dotčené osoby.

79. V dané věci však není relevantní čl. 8 Úmluvy o lidských právech a biomedicině, neboť prováděnými úkony neměla být chráněna stěžovatelka, ale její dosud nenarozené dítě. Podstatný je však čl. 26 Úmluvy o lidských právech a biomedicině, podle kterého nejsou práva zakotvená v této úmluvě (včetně práva podle čl. 5) absolutní a lze je omezit za podmínek, že omezení je stanoveno zákonem a je nezbytné v demokratické společnosti v zájmu bezpečnosti veřejnosti, předcházení trestné činnosti, ochrany veřejného zdraví nebo ochrany práv a svobod jiných.

80. I když zpravidla nedochází ke konfliktu mezi rodičkou a jejím dítětem, neboť jsou to právě matky, kterým nejlepší zájem jejich dítěte leží primárně na srdci, přesto ve výjimečných případech ke konfliktu docházet může (srovnej obdobný postřeh Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Dubská a Krejzová proti České republice* ze dne 11. 12. 2014 č. 28859/11, § 94). Lze stěží akceptovat, že by v těchto výjimečných situacích mělo dítě v průběhu porodu zůstat zcela bez právní ochrany. Takový závěr by byl v rozporu s čl. 6 odst. 1 Listiny, podle kterého je lidský život hoděn ochrany již před narozením. Právní řád i v jiných oblastech považuje plod před narozením za hoden ochrany. Nenarozené dítě za určitých okolností například chrání i trestní právo bez ohledu na vůli matky (viz trestné činy proti těhotenství ženy – § 160 a následující trestního zákoníku). Nutno je také reflektovat, že podle judikatury ESLP k čl. 8 Úmluvy je ochrana dosud nenarozeného dítěte legitimním zájmem, i když ne nutně pod pojmem „práva jiných“, neboť to by mohlo implikovat, že nenarozené dítě je subjektem práv v Úmluvě (viz rozsudek velkého senátu ve věci *A, B a C proti Irsku* ze dne 16. 12. 2010 č. 25579/05, § 227 až 228). Proto podle Ústavního soudu, i kdyby dosud nenarozené dítě nebylo subjektem základních práv, přesto je ochrana života a zdraví dítěte v průběhu porodu ústavním pořádkem chráněným statkem.

81. Právo na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 odst. 1 Listiny nemá taxativně vymezené legitimní zájmy, při sledování kterých jej lze omezit. Proto není nijak problematické konstatovat, že toto právo může být omezeno za účelem ochrany práv dítěte v průběhu porodu, neboť jde, jak bylo právě shledáno, o ústavním pořádkem aprobovaný legitimní zájem.

82. Ustanovení čl. 26 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně však taxativní výčet legitimních zájmů obsahuje a v úvahu v této situaci potenciálně připadá pouze ochrana práv a svobod jiných. Judikatura ESLP k čl. 8 Úmluvy však takový závěr, pokud jde obecně o plod v těle matky, jak bylo právě řečeno, odmítá. Zpravidla ESLP aplikuje legitimní zájem ochrany morálky, jejímž aspektem je ochrana života nenarozeného dítěte (rozsudek velkého senátu ve věci *A, B a C proti Irsku* ze dne 16. 12. 2010 č. 25579/05, § 227). Legitimní zájem ochrany morálky však v čl. 26 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně nenajdeme. Nicméně podstatné v nynější věci je, že nejde o ochranu práv plodu v těle matky obecně, ale pouze ve zcela specifické situaci již probíhajícího porodu. Ve věci *Dubská a Krejzová proti České republice* ESLP konstatoval, že ochrana novorozence již v průběhu porodu spadá pod legitimní zájem ochrany zdraví a práv jiných (§ 86). ESLP je přitom nadán pravomocí vykládat i Úmluvu o lidských právech a biomedicíně (viz její čl. 29). Jeho judikaturu k evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod je tak třeba vztáhnout i na identické pojmy v Úmluvě o lidských právech a biomedicíně. Podle Ústavního soudu proto lze na nynější situaci čl. 26 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně aplikovat a ochrana práv dítěte v průběhu porodu spadá pod legitimní zájem ochrany práv jiných.

83. V situaci, kdy se omezují základní práva matky z důvodu ochrany života a zdraví dítěte, je také nutno trvat na tom, aby takový zásah byl přiměřený. Jak vyplývá z ustálené judikatury Ústavního soudu, zásah bude proporcionální, pokud splní následující tři kritéria [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.), bod 41; nález sp. zn. Pl. ÚS 37/11 ze dne 30. 7. 2013 (N 136/70 SbNU 263; 299/2013 Sb.), bod 59; nález sp. zn. Pl. ÚS 24/10 ze dne 22. 3. 2011 (N 52/60 SbNU 625; 94/2011 Sb.), bod 37; a řada dalších]. Za prvé, opatření omezující základní právo bylo vůbec způsobilé dosáhnout sledovaného cíle (vhodnost). Za druhé, sledovaného cíle nebylo možno ve stejné nebo podobné míře dosáhnout jinými prostředky, které by méně zasahovaly do základního práva. Za třetí, zásah byl přiměřený, tedy závažnost zásahu do základního práva bude v dané konkrétní situaci vyvážena významem sledovaného cíle, neboli obět přinesená v podobě omezení základního práva se nesmí dostat do nepoměru s užitkem, který omezení přineslo (proporcionalita v užším smyslu).

84. V dané věci je tedy nutno vážit zájmy rodičky na ochraně její fyzické integrity a zájmy nenarozeného dítěte na životě a zdraví. Právo rodičky matky na nedotknutelnost její osoby tedy v ústavněprávní rovině omezit lze, za předpokladu, že je skutečně (alespoň s vysokou pravděpodobností) život a zdraví plodu bezprostředně ohrožen a provedené zákroky přiměřené sledovanému účelu záchraně života a zdraví nenarozeného dítěte.

85. Pokud by se tedy prokázalo, že zákroky, proti kterým stěžovatelka brojí, byly provedeny bez jejího svobodného a informovaného souhlasu a nebyly přiměřené k ochraně zdraví a života nenarozeného dítěte, došlo k porušení jejich osobnostních práv chráněných § 11 starého občanského zákoníku (k předmětným událostem došlo před účinností nového občanského zákoníku). Případné porušení práva stěžovatelky na ochranu jejího soukromí je tedy reparaovatelné pomocí civilněprávní žaloby na ochranu osobnosti. Tato možnost je tedy prima facie účinným prostředkem nápravy v případě stěžovatelky (a contrario usnesení sp. zn. I. ÚS 4019/13 ze dne 26. 3. 2014, bod 41, kde jednak šlo o úmyslný útok na fyzickou integritu a zejména nebyla stěžovateli známa totožnost pachatelů). Stěžovatelka však takovou žalobu nepodala, případně o ní Ústavní soud neinformovala.

86. Ústavní soud proto z těchto důvodů ústavní stížnost v té části, v níž stěžovatelka namítá porušení svého práva na účinné vyšetřování v kontextu čl. 7 Listiny, odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

F. Závěr

87. Ve shrnutí Ústavní soud v nyní posuzované věci z důvodů výše uvedených shledal, že v části v níž se stěžovatelka domáhá trestního postihu zdravotnických pracovníků za zákroky provedené bez jejího souhlasu, je její stížnost nedůvodná, neboť z ústavněprávního pohledu postačuje, že se zadostiučinění může domáhat v občanskoprávním řízení. Avšak v té části, kde se domáhá účinného vyšetřování údajného ohrožení svého života jedním zdravotnických pracovníků, je její ústavní stížnost důvodná.

88. Právo na účinné vyšetřování orgány činnými v trestním řízení v kontextu poskytování zdravotní péče stěžovatelce vzniklo, neboť vznesla hájitelné tvrzení, že její život byl ohrožen v důsledku jednání zdravotnických pracovníků zaviněného z nedbalosti, které nebylo lege artis. Účinné vyšetřování prováděné orgány činnými v trestním řízení, včetně fáze před zahájením trestního stíhání, mělo poté splňovat kumulativně následující samostatné požadavky: šetření mělo být a) nezávislé a nestranné, b) důkladné a dostatečné, c) rychlé a d) podrobené kontrole veřejností. Vyšetřování však nesplnilo požadavek důkladnosti a dostatečnosti a nebylo dostatečně podrobeno kontrole ze strany stěžovatelky, neboť jí bylo odepřeno nahlédnutí do spisu po skončení šetření.

89. Tímto závěrem Ústavní soud nijak neimplikuje, že snad skutečně došlo ze strany zdravotnických pracovníků ke spáchání trestného činu. Posouzení této otázky je primárně v pravomoci orgánů činných v trestním řízení. Přitom vznik trestněprávní odpovědnosti zdravotnických pracovníků se nadále řídí platným trestním zákoníkem a dosavadní judikaturou.

Orgány činné v trestním řízení však svůj odůvodněný závěr ohledně spáchání trestného činu musí učinit až poté, co provedou důkladné šetření předmětné události, které bude splňovat všechny výše zmíněné požadavky práva na účinné vyšetřování.

90. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl, neboť postupem orgánů činných v trestním řízení je porušováno právo stěžovatelky na účinné vyšetřování v rozporu s čl. 6 Listiny základních práv a svobod. Následně Ústavní soud podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu zakázal Policii České republiky pokračovat svou nečinností spočívající v neprovedení účinného vyšetřování ve věci vedené Městským ředitelstvím policie Brno, 3. oddělení obecné kriminality, pod sp. zn. KRPB-13937-11/ČJ-2014-060273-HK v porušování ústavně zaručeného práva stěžovatelky na účinné vyšetřování dle čl. 6 Listiny.

Č. 52

K posuzování protiprávního zvýhodnění nabyvatele při rozhodování o restitučním nároku

Z práva účastníků řízení na spravedlivý proces plyne povinnost obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí. Obecné soudy se proto musí v odůvodnění svých rozhodnutí vypořádat s námitkami uplatněnými účastníky řízení, které mají vztah k projednávané věci, a to způsobem, který odpovídá závažnosti těchto námitek. Tato povinnost tak samozřejmě neznamená, že soudy musí dát podrobnou odpověď na každý argument účastníků řízení; v úvahu je totiž třeba brát relevanci daného argumentu a jeho možnost ovlivnit výsledek řízení. V žádném případě ovšem nelze ignorovat argument, který je pro výsledek řízení klíčový.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Radovana Suchánka a Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) – ze dne 10. března 2015 sp. zn. I. ÚS 1895/14 ve věci ústavní stížnosti Jiřího Rábla, zastoupeného JUDr. Jaroslavem Brožem, advokátem, se sídlem Marie Steyskalové 62, Brno, proti rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 1615/2012-514 ze dne 12. 12. 2012, rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 20 Co 508/2013-610 ze dne 15. 10. 2013 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 891/2014-640 ze dne 27. 3. 2014, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelově restitučním nároku podle zákona o mimosoudních rehabilitacích, za účasti Miloty Křížové, zastoupené JUDr. Pavlem Kavinkem, advokátem, se sídlem Královská 16, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 891/2014-640 ze dne 27. 3. 2014 a rozsudkem Krajského soudu v Brně č. j. 20 Co 508/2013-610 ze dne 15. 10. 2013 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností stěžovatel napadl rozhodnutí uvedená v záhlaví. Napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu (dále též jen „rozsudek Nejvyššího soudu“) mělo být porušeno jeho právo na spravedlivý proces, zákonného soudce a pokojné užívání majetku. Napadeným usnesením Nejvyššího soudu (dále též jen „usnesení Nejvyššího soudu“) a napadeným rozsudkem Krajského soudu v Brně mělo být porušeno jeho právo na spravedlivý proces. Přitom stěžovatel odkázal na čl. 11 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel a jeho manželka byli rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 10. 6. 1981 odsouzeni pro trestný čin opuštění republiky a byl jim uložen i trest propadnutí majetku, a to včetně rodinného domu č. p. X v k. ú Kohoutovice a přilehlých pozemků (dále jen „dům“). Na základě zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, byl tento rozsudek zrušen a trestní stíhání zastaveno. Mezitím však stát (prostřednictvím Obvodního podniku bytového hospodářství Brno I) dům prodal rodičům vedlejší účastnice, která od nich později dům nabyla na základě darovací smlouvy. Stěžovatel se proto domáhal, aby mu vedlejší účastnice dům vydala jako povinná osoba dle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o mimosoudních rehabilitacích“).

3. Od té doby vydaly soudy v této věci přes deset rozhodnutí. Ústavní soud rozhoduje o třetí ústavní stížnosti.

4. Nejprve Městský soud v Brně (dále jen „městský soud“) dne 15. 4. 1994 žalobu zamítl a Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) dne 11. 12. 1995 jeho rozhodnutí potvrdil. Oba soudy totiž dospěly k závěru, že vedlejší účastnice nemůže být povinnou osobou, protože není původní nabyvatelkou domu, ale pouze osobou blízkou původních nabyvatelů (svých rodičů). Ústavní soud tento právní názor odmítl a nálezem sp. zn. II. ÚS 83/96 ze dne 20. 8. 1997 (N 100/8 SbNU 399) zrušil rozhodnutí krajského soudu. Krajský soud poté zrušil rozsudek městského soudu.

5. Následně městský soud dne 27. 4. 2001 žalobě stěžovatele vyhověl, neboť podle něj rodiče vedlejší účastnice nabyli dům v rozporu s právními předpisy. Jeho rozhodnutí však dne 25. 3. 2003 zrušil krajský soud vzhledem k nedostatkům ve skutkových zjištěních a v dokazování.

6. Dne 13. 9. 2006 městský soud žalobě opět vyhověl a krajský soud jeho rozhodnutí dne 12. 2. 2008 potvrdil. Oba soudy konstatovaly, že nabyvatelé sice nebyli protiprávně zvýhodněni, ale dům nabyli v rozporu s právními předpisy. Vycházely z toho, že nabyvatelé získali dům za cenu 71 769 Kčs. Tato cena tehdy byla stanovena znaleckým posudkem, který

místnost v suterénu domu ohodnotil jako sklep. Revizní znalecký posudek zpracovaný v rámci soudního řízení ovšem ohodnotil dům částkou 88 925 Kčs, případně 115 891 Kčs, pokud by místnost v suterénu byla ohodnocena jako garáž. Podle městského soudu byla sporná místnost užívána jako garáž, a porovnal proto kupní cenu s vyšší částkou. Zjištěný cenový rozdíl podle něj svědčí o tom, že rodiče vedlejší účastnice nabyli dům v rozporu s cenovými předpisy. Krajský soud k tomu podotkl, že i při porovnání skutečné kupní ceny s nižší částkou je rozdíl dostatečně výrazný a vypovídá o porušení právních předpisů.

7. Obě rozhodnutí byla zrušena napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud uvedl, že částka 71 769 Kčs nezahrnuje ohodnocení práva osobního užívání pozemků ve výši 8 085 Kčs; skutečná kupní cena tedy byla 79 854 Kčs. Dále podle dovolacího soudu původní znalecký posudek zdůvodnil, proč spornou místnost v suterénu posoudil jako sklep. Jelikož soudy mají posuzovat poměr cen za stejných podmínek, neměly by porovnávat cenu „bez garáže“ z původního posudku s cenou „s garáží“, určenou revizním posudkem. Nižší instance se navíc musí stejně podrobně jako s otázkou ceny vypořádat s tím, zda nebyli nabyvatelé protiprávně zvýhodněni. Rovněž mají posoudit, zda naplnění jen jedné z podmínek dle § 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích (rozpor s platnými předpisy; protiprávní zvýhodnění) bezpodmínečně vede k uložení povinnosti vydat dům. Nejvyšší soud uvedl, že podmínky pro vydání je nutné posuzovat komplexně s ohledem na okolnosti případu.

8. Ústavní stížnost stěžovatele proti tomuto rozsudku byla z důvodu předčasnosti odmítnuta pro nepřípustnost usnesením sp. zn. IV. ÚS 692/13 ze dne 13. 3. 2013 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

9. Městský soud poté žalobě vyhověl rozsudkem č. j. 46 C 23/92-583 ze dne 3. 5. 2013. Z původního spisu o prodeji domu městský soud zjistil, že žádost o jeho odkoupení podal dne 26. 6. 1981 bratr stěžovatele, dne 24. 6. 1981 Jarmila Mrňová, dne 12. 8. 1981 dědeček stěžovatele a dne 16. 2. 1982 otec vedlejší účastnice. Dědeček stěžovatele poukázal na to, že dům sám v roce 1937 postavil; spolu s bratrem stěžovatele uvedli, že jde o rodinný majetek. Bratr stěžovatele, Jarmila Mrňová a otec vedlejší účastnice dále poukázali na to, že chtějí koupí domu řešit svou nevyhovující bytovou situaci. Otec vedlejší účastnice v žádosti dále uvedl, že je 34 roků členem KSČ, pracuje na krajském národním výboru a je mnoho let politicky a plně veřejně angažován. Na jeho žádosti je doporučení závodního výboru Revolučního odborového hnutí k přednostnímu zařazení k odprodeji domu, čímž má být stabilizován jeho pracovní poměr. Dále městský soud zjistil, že ve spisu o prodeji domu se nachází dokument s tímto seznamem zájemců: „Emilie Dimterová předtím Rábllová, matka uprchlého Jiřího Rábla [stěžovatele],

bytem ...; Pavel Rábl, bratr uprchlého Jiřího Rábla, bytem ...; Josef Volejník, důchodce, dědeček Jiřího Rábla ...; Jarmila Mrňová, bytem ...; Jaroslav Musil, bytem ... - doporučen ZV ROH při JmKNV“. (Citováno dle původního dokumentu.) Na této listině je zápis „dohodnuto poradou vedení 1. 3. 1982 pro S. Musila“.

10. Městský soud v rozsudku dospěl k závěru, že rodiče vedlejší účastnice byli protiprávně zvýhodněni a dům nabyl v rozporu s cenovými předpisy (cca 10% rozdíl mezi 79 854 Kčs a 88 925 Kčs). Protiprávní zvýhodnění spatřoval městský soud ve dvou aspektech. Zaprvé nebyla veřejnost upozorněna na prodej domu. Zadruhé měla být porušena pravidla objektivního výběru mezi uchazeči. U otce vedlejší účastnice se přihlíželo k doporučení závodního výboru Revolučního odborového hnutí, členství v KSC a politické angažovanosti.

11. Krajský soud toto rozhodnutí svým napadeným rozsudkem změnil a žalobu stěžovatele zamítl. Podle krajského soudu byla nižší cena původním znaleckým posudkem stanovena dřív, než rodiče vedlejší účastnice podali žádost o odkoupení domu, a proto nebyla určena jen v jejich prospěch. Nedošlo ani k protiprávnímu zvýhodnění rodičů vedlejší účastnice. Podle krajského soudu totiž měli nejnaléhavější bytovou potřebu. Krajský soud dále poukázal na nižší postavení otce vedlejší účastnice v rámci KSC i národního výboru; zmínované doporučení závodního výboru ROH mělo být především dokladem naléhavé bytové potřeby.

12. Napadeným usnesením Nejvyššího soudu bylo odmítnuto dovolání stěžovatele. Krajský soud se podle něj neodchýlil od judikatury Nejvyššího soudu, protože postupoval v souladu s předchozím rozsudkem Nejvyššího soudu.

II. Argumentace stran

13. Podle stěžovatele se Nejvyšší soud svým rozsudkem (bod 7) odchýlil od dosavadní judikatury, aniž by věc předložil velkému senátu kolegia. Rozpor s ustálenou judikaturou spatřuje stěžovatel ve třech skutečnostech. Nejvyšší soud měl změnit dosavadní výklad § 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích a dovodit, že naplnění jen jedné z podmínek tohoto ustanovení nestačí k vydání nemovitosti. Navíc přehodnotil skutková zjištění obecných soudů, protože jednak změnil hodnocení sporné místnosti v suterénu domu z garáže na sklep a jednak uvedl, že dům byl zakoupen za částku 79 854 Kčs místo 71 769 Kčs. Jeho rozhodnutí tak bylo překvapivé, narušilo právní jistotu a zasáhlo do pokojného užívání majetku – domu, který byl stěžovateli vydán na základě pravomocného rozhodnutí zrušeného Nejvyšším soudem.

14. Rovněž krajský soud se dle stěžovatele svým napadeným rozsudkem (bod 11) bezdůvodně odchýlil od ustálené judikatury Ústavního soudu

a Nejvyššího soudu a nezabýval se námitkou ohledně protiprávního zvýhodnění nabyvatelů domu. Státní organizace měla při prodeji domu porušit směrnici Ministerstva financí č. 10 z roku 1964 – míněna směrnice Ministerstva financí ČSSR ze dne 2. 4. 1964 č. j. 314/17.756/64, publikovaná ve Věstníku Ministerstva financí č. 5/1964 (dále jen „směrnice z roku 1964“). O prodeji totiž neinformovala veřejnost. Stěžovatel má za to, že podle ustálené judikatury je takové porušení hodnoceno jako protiprávní zvýhodnění nabyvatele. Stěžovatel nesouhlasí ani s názorem krajského soudu, že rodiče vedlejší účastnice byli vybráni s ohledem na svou největší bytovou potřebu. Poukazuje naopak na zaměstnání otce vedlejší účastnice u krajského národního výboru, členství v KSČ a doporučení závodního výboru ROH a dále na to, že nedošlo k vyhodnocení bytových potřeb ostatních žadatelů. Konečně podle stěžovatele stanovení nižší ceny domu svědčí jak o nabytí domu v rozporu s právními předpisy, tak o protiprávním zvýhodnění nabyvatelů.

15. Usnesení Nejvyššího soudu (bod 12) je podle stěžovatele nepřezkoumatelné, protože Nejvyšší soud nereagoval na jeho argumenty, s možným odchýlením od judikatury (viz předchozí bod) se vypořádal jen obecně a nesprávně dovořil, že k němu nedošlo.

16. Nejvyšší soud ve svém vyjádření odkázal na napadené usnesení. Uvedl, že odmítnutí stěžovatelova dovolání bylo vzhledem k právní úpravě jediným možným závěrem. Dále podotýká, že stěžovatel opakuje argumenty přednesené již před obecnými soudy, aniž by v ústavní stížnosti uváděl, v čem spočívá porušení jeho ústavněprávně chráněných práv. Krajský soud ve svém vyjádření odkázal na svůj napadený rozsudek.

17. Podle vedlejší účastnice se s námitkami stěžovatele vypořádaly již obecné soudy. Dále uvádí, že Nejvyšší soud se svým rozsudkem neodchýlil od dosavadní judikatury, a tudíž nebylo nutné věc předkládat velkému senátu kolegia. Nejvyšší soud totiž nezasáhl do skutkových zjištění, nýbrž pouze vyslovil, že je třeba srovnávat poměr cen za stejných podmínek. Na uplatnění podmínek dle § 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích nevyjadřoval vlastní právní názor, pouze uvedl, že je třeba splnění tam uvedených podmínek posuzovat s ohledem na všechny relevantní okolnosti případu. Navíc s odkazem na závěry obecných soudů vedlejší účastnice upozornila, že v dané věci nebyla naplněna ani jedna z podmínek dle § 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích, a je tedy nerozhodné, zda se tyto podmínky uplatní alternativně, nebo kumulativně. Vedlejší účastnice zmínila, že v domě, který je předmětem sporu, nebydlí od roku 2008 a v současné době v něm bydlí stěžovatelova matka.

18. Městský soud se postavení vedlejšího účastníka vzdal. Stěžovatel k vyjádření vedlejší účastnice uvedl, že nevznesla relevantní argumenty.

III. Hodnocení Ústavního soudu

19. Ústavní soud se bude nejprve (v části IV) věnovat rozsudku krajského soudu a usnesení Nejvyššího soudu. S částí ústavní stížnosti směřující proti rozsudku Nejvyššího soudu se Ústavní soud vypořádá až následně (v části V).

IV. Rozsudek krajského soudu a usnesení Nejvyššího soudu

A. Judikatura Ústavního soudu k protiprávnímu zvýhodnění

20. Podle stěžovatele se krajský soud a Nejvyšší soud dostatečně nevypořádaly s jeho námitkou, že právní předchůdce vedlejší účastnice byl při převodu domu protiprávně zvýhodněn, jelikož státní organizace při převodu domu postupovala v rozporu se směrnicí z roku 1964 a neinformovala veřejnost o prodeji domu. Stěžovatel má za to, že podle judikatury Ústavního soudu porušení této směrnice může představovat protiprávní zvýhodnění nabyvatele.

21. Naplněním podmínky protiprávního zvýhodnění, a to i ve vztahu k porušení směrnice z roku 1964, se už Ústavní soud v řadě nálezů zabýval.

22. Z hlediska koncepce restitucí dle zákona o mimosoudních rehabilitacích je třeba připomenout, že povinnou osobou je zpravidla stát nebo právnická osoba (§ 4 odst. 1 zákona o mimosoudních rehabilitacích). Fyzické osoby staví restituční předpis do role povinných osob pouze výjimečně, a to za splnění předpokladů stanovených v § 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích.

23. Už v nálezu sp. zn. II. ÚS 561/99 ze dne 5. 11. 2002 (N 138/28 SbNU 201) přijal Ústavní soud interpretaci tohoto ustanovení zastávanou Nejvyšším soudem. Do činnosti obecných soudů následně zasahoval v případech, kdy obecné soudy dostatečně nerespektovaly práva účastníků řízení na spravedlivý proces, a také tehdy, když aplikace podústavního práva provedená obecnými soudy bránila dosažení účelu restitučních zákonů nebo poskytovala nepatřičnou ochranu osobám, které využily svého politického postavení za minulého režimu. Judikatura Ústavního soudu totiž navazuje na nález Ústavního soudu ČSFR sp. zn. I. ÚS 597/92 ze dne 21. 12. 1992 (Sbírka usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, nález č. 16). V něm bylo zdůrazněno, že restitučními zákony se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky minulých majetkových a jiných křivd spouštějících v porušování obecně uznávaných lidských práv a svobod ze strany státu. Stát a jeho orgány jsou proto povinny postupovat v řízení podle restitučních zákonů v souladu se zákonnými zájmy osob, jejichž újma na lidských právech a svobodách má být alespoň částečně kompenzována. Proto je nezbytné postupovat v restitučních věcech citlivě, se snahou o nápravu křivd vyvolaných předchozím nedemokratickým režimem [srov. ná-

lez sp. zn. I. ÚS 2214/08 ze dne 18. 8. 2009 (N 187/54 SbNU 313), bod 28; náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 10/2000 ze dne 13. 5. 2003 (N 62/30 SbNU 121)]. Z těchto předpokladů tedy vychází judikatura Ústavního soudu, kterou lze ve vztahu k projednávanému případu shrnout následovně.

24. Již zmíněný § 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích obsahuje dvě alternativní podmínky. Je-li jedna z nich splněna, je i fyzická osoba povinnou osobou [náleží sp. zn. II. ÚS 583/01 ze dne 16. 12. 2003 (N 146/31 SbNU 299)]. První podmínka spočívá v nabytí věci v rozporu s tehdy platnými právními předpisy. Jde tedy o případy, kdy mocenské složky tehdejšího režimu při převodu majetku státu na fyzické osoby porušovaly právní normy, které si stát stanovoval [náleží sp. zn. I. ÚS 555/03 ze dne 23. 6. 2004 (N 83/33 SbNU 303)]. Druhá podmínka míří na situace, kdy došlo k protiprávnímu zvýhodnění osoby nabyvatele. Týká se případů, v nichž „sice nedošlo přímo k porušení obecně závazných právních norem, níměně nabyvatel byl zvýhodněn tak, že nebyla dodržena podmínka rovnosti mezi všemi uchazeči o nabytí věci. K takové podmínce však nelze přistupovat čistě formálně, ale je vždy třeba sledovat účel, jehož má být restitucí dosaženo, tedy odčinění majetkové křivdy úkony a akty v rozporu se zásadami demokratické společnosti“ (tamtéž).

25. Podmínka protiprávního zvýhodnění nabyvatele, o kterou jde v projednávaném případě, je podle nálezu sp. zn. II. ÚS 583/01 ze dne 16. 12. 2003 (N 146/31 SbNU 299) splněna „tehdy, jestliže nebyla při prodeji věci dodržena pravidla objektivního výběru mezi uchazeči o prodávanou věc, stanovená i interním předpisem ve Sbírce zákonů, popřípadě v Úředním listě nepublikovaným či neoznámeným, jestliže cílem postupu stanoveného takovým interním předpisem byl výběr zájemce o koupi, na něhož byla věc posléze převedena ve smyslu tehdy platného právního předpisu obecně závazného“.

26. Uvedené požadavky splňuje i směrnice z roku 1964. Ta je interním předpisem, který upravuje postup státní organizace při prodeji rodinných domků z národního majetku občanům. Pro státní organizace byla závazná, a její porušení proto lze – s ohledem na okolnosti případu – považovat i za protiprávní zvýhodnění nabyvatele [viz náleží sp. zn. II. ÚS 583/01 ze dne 16. 12. 2003 (N 146/31 SbNU 299); náleží sp. zn. I. ÚS 1468/07 ze dne 13. 10. 2009 (N 214/55 SbNU 15), bod 23]. Podle směrnice z roku 1964 je státní organizace spravující rodinný domek povinna nabídnout jej ke koupi především dosavadnímu uživateli (díl I čl. 2 odst. 1). Neprojeví-li o koupi rodinného domku zájem jeho dosavadní uživatel v přiměřené lhůtě mu určené, upozorní státní organizace vhodným způsobem veřejnost na možnost koupit rodinný domek, a to za podmínek, za kterých byl nabídnut dosavadnímu uživateli. Rodinný domek se pak prodá tomu občanovi, aby prodejem byl uspokojen i společenský zájem za daných okolností nejdůležitější

(díl I čl. 2 odst. 2). Lze tedy říci, že státní organizace byly povinny při prodeji domu konat „výběrové řízení“ v souladu se směrnicí z roku 1964.

27. Co se výběrového řízení týče, podle nálezu sp. zn. II. ÚS 561/99 ze dne 5. 11. 2002 (N 138/28 SbNU 201) již „sama eliminace potenciálních uchazečů ze strany státního orgánu neprovedením předepsaného výběrového řízení může dle okolností případu představovat neoprávněné zvýhodnění nabyvatele, což platí i pro případ, že k výběru sice dojde, avšak v rámci něj nebudou zachovány rovné podmínky při výběru uchazeče ... Rozhodující je to, zda nedodržení pravidel objektivního výběru směřovalo k nemístné preferenci jednoho ze zájemců či dokonce vedlo k vyřazení ostatních občanů z možnosti zajímat se o koupi věci.“

28. Předpokladem pro provedení řádného výběrového řízení je tedy mimo jiné to, že je veřejnost o možnosti koupit dům informována. V opačném případě jsou totiž potenciální uchazeči vyřazeni ještě dříve, než výběrové řízení začne. Za neústavní byl proto v nálezu sp. zn. II. ÚS 248/04 ze dne 31. 8. 2005 (N 168/38 SbNU 343) označen postup obecných soudů, které navzdory námitkám stěžovatele nevěnovaly dostatečnou pozornost otázce, zda došlo k oznámení o prodeji domu veřejnosti, a zveřejnění této informace dovodily pouze z toho, že se výběrového řízení zúčastnilo více osob.

29. Při zkoumání samotného výběrového řízení je pak úkolem obecných soudů zjistit, podle jakých kritérií byl nabyvatel vybrán, zejména zda nebyl upřednostněn s ohledem na svou politickou angažovanost. Naopak není úkolem obecných soudů, aby nahrazovaly úvahy tehdejších orgánů svými a dokazovaly, kdo z účastníků tehdejšího řízení měl největší bytovou potřebu, a kdo tedy měl dům získat. Dle nálezu sp. zn. I. ÚS 1108/11 ze dne 27. 5. 2014 (N 106/73 SbNU 705) totiž Ústavní soud „neměl jistě na mysli [v nálezu sp. zn. II. ÚS 583/01 ze dne 16. 12. 2003 (N 146/31 SbNU 299)], že by nyní téměř po čtyřiceti letech mělo být vyhodnocování tehdejších bytových potřeb uchazečů prováděno a že by výsledky takového dokazování snad mohly mít vliv na již dříve soudy vyslovenou skutečnost, že vedlejší účastníci byli při koupi předmětné nemovitosti upřednostněni z důvodu svého postavení v zaměstnání a politické angažovanosti ... Jakkoli byla v té době bytová situace rodiny vedlejších účastníků (stejně tak jako tisíců dalších československých občanů) jistě složitá, bylo za tehdejší politické situace obvyklé, že kromě bytových potřeb bylo přihlíženo ke stranické příslušnosti žadatelů a jejich společenské angažovanosti. Ústavní soud konstatoval a konstatuje, že takovému odlišnému přístupu k občanům při požívání jejich práv, ... nemůže poskytnout ochranu, neboť angažovanost ve prospěch totalitní komunistické strany nesměřovala a nesměřuje k prosazování demokratických hodnot ...“

30. Z právě uvedené judikatury vyplývá, že argument stěžovatele, že právní předchůdce vedlejší účastnice byl při převodu domu protiprávně

zvyhodněn, jelikož státní organizace při převodu domu postupovala v rozporu se směrnicí z roku 1964 a neinformovala veřejnost o prodeji domu, má zásadní význam pro projednávaný spor.

B. Náležitosti odůvodnění rozhodnutí obecných soudů

31. Ústavní soud se již mnohokrát vyjadřoval k požadavkům, které musí naplnit odůvodnění soudních rozhodnutí. Z práva účastníků řízení na spravedlivý proces plyne povinnost obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí [nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257); obdobně např. nález sp. zn. III. ÚS 176/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 89/6 SbNU 151); nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Obecné soudy se proto musí v odůvodnění svých rozhodnutí vypořádat s námitkami uplatněnými účastníky řízení, které mají vztah k projednávané věci, a to způsobem, který odpovídá závažnosti těchto námitek [nález sp. zn. I. ÚS 1589/07 ze dne 9. 4. 2008 (N 69/49 SbNU 45), bod 11; obdobně např. nález sp. zn. IV. ÚS 563/03 ze dne 12. 5. 2004 (N 71/33 SbNU 209); nález sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565)]. Tato povinnost tak samozřejmě neznamená, že soudy musí dát podrobnou odpověď na každý argument účastníků řízení; v úvahu je totiž třeba brát relevanci daného argumentu a jeho možnost ovlivnit výsledek řízení. V žádném případě ovšem nelze ignorovat argument, který je pro výsledek řízení klíčový [nález sp. zn. I. ÚS 1534/08 ze dne 17. 12. 2008 (N 225/51 SbNU 807), bod 12; obdobně např. nález sp. zn. III. ÚS 1464/13 ze dne 22. 8. 2013 (N 152/70 SbNU 409); nález sp. zn. I. ÚS 1041/14 ze dne 4. 12. 2014 (N 217/75 SbNU 431)].

32. Obecné soudy dále musí ve své činnosti reflektovat rozhodnutí Ústavního soudu. „Rovnost v právech [totiž] ve vztahu k obecným soudům ... zakládá ... právo na stejné rozhodování ve stejných případech a zároveň vylučuje libovůli při aplikaci práva. Za porušení principu rovnosti v právech nutno zejména považovat ty případy, kdy obecný soud neposkytne účastníkům ochranu v jejich základních právech a svobodách, ač jim tato ve skutkově obdobných případech byla Ústavním soudem přiznána“ [nález sp. zn. III. ÚS 206/98 ze dne 9. 7. 1998 (N 80/11 SbNU 231)].

33. Nutnost respektovat rozhodnutí Ústavního soudu vyplývá i z čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky, který zakotvuje závaznost vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu pro všechny orgány a osoby. Tato závaznost se netýká jen výroku rozhodnutí, ale též jeho odůvodnění v části obsahující tzv. nosné důvody rozhodnutí [nález sp. zn. Pl. ÚS 2/03 ze dne 19. 3. 2003 (N 41/29 SbNU 371; 84/2003 Sb.)]. Obecný soud by tak měl ve skutkově podobných případech následovat výklad Ústavního soudu, nebo přednést seriózní důvody, proč tak nečiní [nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), bod 62].

34. Není ovšem přijatelné, když „obecný soud zcela opomene nálezy Ústavního soudu a jejich odůvodnění a tím jednoduše zanedbá ústavněprávní hledisko při rozhodování věci, která zahrnuje ústavněprávní prvek ... V právním státě si [totiž] žádný státní orgán nemůže nikdy dovolit přehlédnout ústavu ...“ [nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), bod 64]. V takovém případě dochází jak k porušení čl. 89 odst. 2 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy, tak k porušení základního práva dotčené osoby na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny (bod 60 citovaného nálezu).

C. Aplikace na projednávaný případ

35. Ze spisu Ústavní soud zjistil, že stěžovatel svou námitku ohledně protiprávního zvýhodnění nabyvatelů v důsledku porušení směrnice z roku 1964 vnesl v posledním řízení před městským soudem (č. l. 563), kde byla i předmětem dokazování (č. l. 568 a n.). Zhodnocení důkazů a řešení této právní otázky bylo jedním z nosných důvodů posledního rozsudku městského soudu (viz body 9 až 10). Podle něj k protiprávnímu zvýhodnění nabyvatelů došlo mimo jiné i proto, že státní organizace neoznámila prodej domu veřejnosti, a porušila tedy zmiňovanou směrnici (č. l. 586). Vedlejší účastnice s touto částí rozsudku městského soudu výslovně polemizovala ve svém odvolání (č. l. 600). Dále Ústavní soud zjistil, že odkazované listiny byly čteny před krajským soudem (č. l. 606 a n.). Rovněž ve svém odmítnutém dovolání stěžovatel upozornil, že podle jeho názoru se krajský soud nevypořádal s otázkou protiprávního zvýhodnění v souladu s dosavadní judikaturou (č. l. 620, 623).

36. Námitka stěžovatele tedy byla řádně uplatněna již před obecnými soudy. Vzhledem k judikatuře Ústavního soudu shrnuté výše jde o zásadní námitku se zřejmým vztahem k výsledku řízení (viz bod 30). Ústavní soud proto nejprve zkoumal, zda se krajský soud s námitkou stěžovatele dostatečným způsobem vypořádal, a zabýval se rovněž tím, zda v napadeném rozsudku reflektoval judikaturu Ústavního soudu. Shledal přitom následující.

37. Krajský soud se v napadeném rozsudku vůbec nezabýval otázkou, zda byla veřejnost informována o prodeji domu, tedy zda nedošlo k vyřazení potenciálních uchazečů z výběrového řízení ještě dříve, než začalo (srov. bod 28). Nevypořádal se tak s námitkou stěžovatele a ani nerefletoval judikaturu Ústavního soudu. Dále krajský soud sám vyhodnocoval bytové potřeby tehdejších zájemců (s. 6 rozsudku), přestože takové úvahy nemohou nic vypovědět o tom, čím se při výběru řídily tehdejší orgány. Ani tento postup nereflektuje judikaturu Ústavního soudu (srov. bod 29). Rozsudkem Krajského soudu tak bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

38. Nejvyšší soud výše uvedená pochybení nenapravit, přestože stěžovatel v dovolání namítal, že krajský soud postupoval v rozporu s ustálenou judikaturou. Rovněž usnesením Nejvyššího soudu tudíž bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

V. Rozsudek Nejvyššího soudu

39. Zbýlá část ústavní stížnosti se týká rozsudku Nejvyššího soudu. Přestože stěžovatel toto rozhodnutí obsáhle kritizuje, v rámci petitu své ústavní stížnosti nenavrhl jeho zrušení. Ústavní soud se proto nejprve zabýval otázkou, zda má tento rozsudek vůbec podrobit přezkumu.

40. Ve své judikatuře Ústavní soud zdůrazňuje, že je vázán petitem návrhu na zahájení řízení, a nikoliv jeho odůvodněním [viz např. nálezn. sp. zn. II. ÚS 182/01 ze dne 24. 6. 2003 (N 99/30 SbNU 431), analogicky nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 7/03 ze dne 18. 8. 2004 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.)]. Jak ovšem vyplývá např. z rozsudku Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) ve věci *Bulena proti České republice* ze dne 20. 4. 2004, stížnost č. 57567/00, § 30–33, nebo např. z nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3528/13 ze dne 24. 6. 2014 (N 131/73 SbNU 959), není namístě tento požadavek uplatňovat příliš formalisticky. To, čeho se stěžovatel domáhá, je třeba zhodnotit s ohledem na celkový obsah jeho ústavní stížnosti a konkrétní okolnosti případu.

41. Ačkoliv stěžovatel přímo v petitu neuvedl, že se domáhá zrušení rozsudku Nejvyššího soudu, věnoval kritice tohoto rozsudku podstatnou část (prakticky polovinu) své ústavní stížnosti a k ústavní stížnosti připojil i jeho kopii. Navíc se už dříve stěžovatel pokusil napadnout tento rozsudek ústavní stížností; ta však byla z důvodu předčasnosti odmítnuta jako nepřijatelná. Vzhledem k tomu má Ústavní soud za to, že stěžovatel napadá i rozsudek Nejvyššího soudu a domáhá se jeho zrušení. Proto Ústavní soud rozsudek Nejvyššího soudu přezkoumal.

42. Je třeba zdůraznit, že rozsudek Nejvyššího soudu předcházal jak rozsudku krajského soudu, tak usnesení Nejvyššího soudu, a netrpí tak vadami popsanými výše (část IV).

43. Stěžovatel namítá (viz bod 13), že Nejvyšší soud se napadeným rozsudkem odchýlil od své dosavadní judikatury, aniž by jeho věc předložil velkému senátu kolegia. Změnil totiž výklad § 4 odst. 2 zákona o mimo soudních rehabilitacích a v rozporu se svou ustálenou rozhodovací praxí zasahoval do skutkových zjištění nižších soudů tím, že jednak změnil hodnocení sporné místnosti v suterénu z garáže na sklep, jednak sám určoval původní cenu nemovitosti.

44. Pokud by se senát Nejvyššího soudu skutečně odchýlil od dřívější judikatury Nejvyššího soudu, aniž by věc postoupil k rozhodnutí velkému senátu kolegia, dopustil by se porušení práva účastníků řízení na spravedlivý

proces [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 738/09 ze dne 11. 9. 2009 (N 201/54 SbNU 497), body 22 až 24]. Ústavní soud ovšem v tomto ohledu dává za pravdu argumentům vedlejší účastnice, že stěžovatel vychází z nesprávného chápání rozsudku Nejvyššího soudu. Ten se od své ustálené judikatury způsobem, který namítá stěžovatel, neodchýlil.

45. Zaprvé, napadeným rozsudkem nedošlo ke změně výkladu § 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích. V rozsudku se uvádí, že soud prvního stupně „zodpoví také otázku, zda je ... namístě, aby naplnění jen jedné z podmínek zakotvených v § 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích mělo bezpodmínečně za následek uložení povinnosti nemoovitost vydat“. Z toho je zjevné, že Nejvyšší soud tuto otázku sám vůbec neřešil – její zodpovězení naopak ponechal soudu prvního stupně.

46. Zadruhé, Nejvyšší soud nezměnil hodnocení sporné místnosti v suterénu domu z garáže na sklep. Nejvyšší soud zjistil, že původní znalecký posudek zdůvodnil, proč hodnotil místnost v suterénu jako sklep. Přitom soudy nižších instancí takto určenou původní cenu porovnaly s cenou domu „s garáží“, určenou revizním znaleckým posudkem. Nejvyšší soud ovšem dospěl k závěru, že by měly být porovnávány ceny „za stejných podmínek“. Podle Ústavního soudu tak Nejvyšší soud neřešil otázku skutkovou (zda byla sporná místnost spíše sklepem, nebo garáží), ale právní (které ceny mají být porovnávány). Tuto otázku Nejvyšší soud vyřešil v rámci interpretace podústavního práva způsobem, který Ústavní soud nepovažuje za excesivní, a tudíž zde není prostor pro jeho zásah.

47. Ani třetí stěžovatelova námitka neobstojí, přestože se zakládá na pravdě. Nejvyšší soud skutečně zasáhl do skutkového hodnocení provedeného nižšími soudními instancemi, když dovodil, že dům a pozemky nebyly prodány za 71 769 Kč, ale za 79 854 Kčs. Nižší soudy totiž opomněly k částce 71 769 Kčs připočíst 8 085 Kčs za převod práva osobního užívání pozemků přilehlých k domu (jejichž vydání se stěžovatel rovněž domáhá). Přitom bylo z provedených důkazů zřejmé, jaká byla celková cena domu spolu s pozemky. Podle Ústavního soudu tak k popsánému zásahu došlo kvůli extrémnímu rozporu mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními. V takových situacích je zásah Nejvyššího soudu namístě jak podle jeho judikatury (např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4641/2008 ze dne 23. srpna 2011, bod 9), tak podle judikatury Ústavního soudu [např. nález sp. zn. I. ÚS 2030/07 ze dne 11. 9. 2007 (N 138/46 SbNU 301), body 20 až 21].

48. Jelikož se senát Nejvyššího soudu neodchýlil od dosavadní judikatury Nejvyššího soudu, neměl důvod předložit věc velkému senátu kolegiata. K porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces ani práva na zákonného soudce tedy nedošlo. Výše uvedené námitky jsou tudíž zjevně neopodstatněné.

49. Podle poslední stěžovatelovy námitky porušil Nejvyšší soud napařeným rozsudkem jeho právo na pokojné užívání majetku, přičemž stěžovatel odkázal na čl. 11 Listiny. Stěžovatel poukazuje na to, že na základě pravomocného rozhodnutí mu vedlejší účastnice dům vydala, avšak toto pravomocné rozhodnutí Nejvyšší soud zrušil.

50. Otázka vlastnictví domu však bude znovu posuzována obecnými soudy, a v tomto ohledu tedy řízení ještě není ukončeno. Za této situace není zásah Ústavního soudu namístě a tato námitka je předčasná.

VI. Závěr

51. Ústavní soud podotýká, že nepřehlédl judikaturu Evropského soudu pro lidská práva týkající se restitučních věcí. Ačkoliv restituce mají zákonný základ a sledují legitimní cíl (rozsudek ve věci *Tesař proti České republice* ze dne 9. 6. 2011, stížnost č. 37400/06, § 66–68), musí rovněž sledovat spravedlivou rovnováhu mezi obecným zájmem a základními právy jednotlivce, tedy osoby povinné vydat majetek. Zmírňování předchozích křivd totiž nesmí přinášet nové křivdy (§ 69 citovaného rozsudku). Povinná osoba proto musí za vydávaný majetek zásadně obdržet náhradu. Vydávaný majetek ostatně kdysi zabavil stát, a tak by břemeno spojené s jeho vrácením nemělo nepřiměřeně zatěžovat povinné osoby (rozsudek ve věci *Pincová a Pinc proti České republice* ze dne 5. 11. 2002, stížnost č. 36548/97, § 53 a 58).

52. U povinných osob, které byly v dobré víře a nepodílely se na protiprávním zvýhodnění, je namístě náhrada v rozumném poměru k tržní ceně majetku v době jeho vydání (rozsudek ve věci *Pincová a Pinc proti České republice* ze dne 5. 11. 2002, stížnost č. 36548/97, § 53; rozsudek ve věci *Bečvář a Bečvářová proti České republice* ze dne 14. 12. 2004, stížnost č. 58358/00, § 68 až 69). Naopak v případech, kdy povinné osoby využily svého politického postavení a přispěly k protiprávnímu zvýhodnění, je namístě pouze náhrada ve výši původní kupní ceny vydávaného majetku (rozsudek ve věci *Tesař proti České republice* ze dne 9. 6. 2011, stížnost č. 37400/06, § 69 až 70 a 73).

53. Striktně gramatický výklad § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích umožňoval přiznat povinné osobě jako náhradu za vydání věci pouze původní kupní cenu; takový výklad by požadavkům vyloženým výše nedostál. S ohledem na judikaturu ESLP byl však tento výklad vnitrostátními soudy překonán.

54. Podle rozsudků Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2202/2009 ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4935/2009 ze dne 31. 8. 2010 a sp. zn. 28 Cdo 4646/2010 ze dne 14. 9. 2011 je třeba v některých případech vyložit § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích tak, aby povinná osoba nenesla nepřiměřené břemeno. Podle Nejvyššího soudu tedy v závislostech na okolnostech

případu toto ustanovení umožňuje přiznat náhradu v rozumném poměru k tržní ceně nemovitosti v době jejího vydání. Tento výklad jako ústavně konformní akceptoval i Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/10 ze dne 23. 4. 2013 (N 62/69 SbNU 177; 154/2013 Sb.), ve kterém zamítl návrh na zrušení § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích. Ústavní soud tak v projednávaném případě vycházel z toho, že vedlejší účastnice má možnost domoci se náhrady v takové výši, aby nenesla nepřiměřené břemeno, bude-li muset dům vydat.

55. Za těchto okolností Ústavní soud uzavírá, že napadeným rozsudkem krajského soudu a usnesením Nejvyššího soudu bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) ústavní stížnosti v této části vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu tato rozhodnutí zrušil.

56. Vzhledem k tomu, že od zahájení řízení uběhlo již více než dvacet let, je třeba, aby obecné soudy při novém projednávání věci rozhodly co nejdříve. Jak totiž Ústavní soud opakovaně zdůraznil, nedílnou součástí práva na spravedlivý proces je i právo na projednání věci bez zbytečných průtahů, resp. vyřízení věci v přiměřené lhůtě [viz např. nálezu sp. zn. I. ÚS 2427/11 ze dne 15. 2. 2012 (N 33/64 SbNU 349), body 12 až 13].

57. Část ústavní stížnosti, která směřuje proti rozsudku Nejvyššího soudu, Ústavní soud odmítl. Je totiž zčásti zjevně neopodstatněná [§ 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu], zčásti nepřipustná [§ 75 odst. 1 ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu].

Č. 53

**Ke sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby
trestního řízení poskytovatelem zdravotních služeb
K právu na ochranu soukromí**

I. Podávání informací zjištěných při poskytování zdravotních služeb představuje natolik invazivní zásah do soukromí jednotlivce, že je nezbytné, aby byl posouzen nezávislým a nestranným orgánem, kterým může být pouze soud. Při podávání žádosti o souhlas soudce ke sdělení vyžadovaných informací a při jeho vydávání je proto třeba v každém konkrétním případě pečlivě zvažovat, v jakém rozsahu má být tento souhlas požadován a následně udělován. Je tedy nutno např. hodnotit, o jaký trestný čin se jedná, co je obsahem požadované dokumentace, v jakém postavení se nachází osoba, jíž se zdravotní údaje týkají (pachatel trestného činu či poškozený), atp.

II. Ustanovení § 51 odst. 2 písm. d) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), poskytovatele zdravotní péče obecně nezprošťuje mlčenlivosti pro účely trestního řízení. Toto zákonné ustanovení je proto třeba vyložit tak, že je věcí úpravy obsažené v trestním řádu, na který odkazuje, aby stanovila zákonné podmínky pro prolomení zmíněné mlčenlivosti, pokud jde o způsob, jímž k němu může dojít. Ustanovením, které tak činí, je přitom ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu, jež v těchto případech výslovně vyžaduje předchozí souhlas soudce.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 10. března 2015 sp. zn. II. ÚS 2050/14 ve věci ústavní stížnosti Fakultní nemocnice Olomouc, se sídlem I. P. Pavlova 185/6, Olomouc – Nová Ulice, zastoupené JUDr. Karlem Vítkem, advokátem, se sídlem Dobrovského 25, Olomouc, proti usnesení Okresního soudu v Olomouci ze dne 16. 4. 2014 č. j. 0 Nt 1930/2014-4, jímž byla zamítnuta stížnost proti uložení pořádkové pokuty pro neposkytnutí součinnosti, a proti usnesení Policie České republiky ze dne 3. 3. 2014 č. j. KRPM-4676-21/TČ-2014-140516 o uložení pořádkové pokuty, za účasti Okresního soudu v Olomouci a Policie České republiky jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu v Olomouci ze dne 16. 4. 2014 č. j. 0 Nt 1930/2014-4 a usnesením Policie České republiky ze dne 3. 3. 2014 č. j. KRPM-4676-21/TČ-2014-140516 bylo porušeno právo stěžovatele na ochranu vlastnictví zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 16. 6. 2014 se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí Okresního soudu v Olomouci a Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Olomouckého kraje, Územní odbor Olomouc, Obvodní oddělení v Olomouci, (dále jen „Policie“), neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho základní právo zakotvené v čl. 2 odst. 2 a 3 a čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 90 Ústavy České republiky.

2. Stěžovatel je toho názoru, že napadená rozhodnutí jsou v přímém rozporu se zásadou, podle níž každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Napadené rozhodnutí okresního soudu, kterým byla zamítnuta jeho stížnost proti uložení pořádkové pokuty pro neposkytnutí součinnosti, totiž ve své podstatě postuluje, že stěžovatel (zdravotnické zařízení) je nucen poskytnout policejnímu orgánu jako orgánu činnému v trestním řízení součinnost, ačkoliv mu zákon takovou povinnost neukládá, respektive zvláštní zákon, kterým je zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, takový postup dokonce neumožňuje.

3. V této souvislosti stěžovatel zdůrazňuje, že pro prolomení mlčenlivosti k zákonem chráněným údajům pacientů je nezbytný předchozí souhlas soudce ve smyslu ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu, a to především s ohledem na ochranu práv pacientů, zejména před neoprávněným zasahováním do jejich soukromí a před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů, zaručenou čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny. V tomto svém postoji se stěžovatel dovolává též stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva spravedlnosti či České lékařské komory, která, dle jeho názoru, potvrdila správnost jeho výkladu. Stěžovatel poukazuje rovněž na důvodovou zprávu k zákonu o zdravotních službách, která nikterak nezmiňuje, že by po jeho vstupu v účinnost měli poskytovatelé zdravotnických služeb sdělovat údaje

nebo jiné skutečnosti pro potřeby trestního řízení bez předchozího souhlasu soudu. Upozorňuje též na nález zdejšího soudu ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 1/12 [(N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.), veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná na <http://nalus.usoud.cz>], v němž Ústavní soud uvedl, že ke sdělování informací dle ustanovení § 51 odst. 2 písm. d) části před středníkem zákona o zdravotních službách musí dojít v souladu s ustanovením § 8 odst. 5 trestního řádu se souhlasem soudce. Dále stěžovatel upozorňuje, že některá jiná zdravotnická zařízení uvedeného informace nadále sdělují pouze po předchozím povolení soudu, a proto tento postup považuje za zavedenou praxi. Ostatně i policejní orgán před uložením pořádkové pokuty nejdříve požádal o předchozí souhlas soudce dle ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu a teprve poté vznesl požadavek na poskytnutí informací bez tohoto souhlasu.

4. Stěžovatel uzavírá, že když odmítl poskytnout policejnímu orgánu součinnost, postupoval zcela po právu, avšak v důsledku napadeného rozhodnutí je nucen činit, co mu zákon neukládá. Interpretaci obsaženou v rozhodnutí okresního soudu tedy považuje za překvapivou, extenzivní (neboť svým rozhodnutím soud uplatnil státní moc mimo meze zákona) a rozpornou s právními předpisy, jež by navíc ve svém důsledku měla výrazný dopad do osobnostních práv pacientů. Proto považuje za zásadní, zda Ústavní soud dá přednost veřejnému zájmu na odhalení trestné činnosti před zájmem na ochranu osobních údajů pacientů či nikoliv.

II. Splnění podmínek řízení

5. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

6. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Okresní soud v Olomouci a Policie.

7. Okresní soud shledal podanou ústavní stížnost nedůvodnou a navrhl její odmítnutí pro zjevnou neopodstatněnost. V podrobnostech odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

8. Policie ve svém obšírném vyjádření předně zpochybnila, zda Listina stěžovatelů vůbec zaručuje právo na ochranu osobní autonomie, respektive autonomie vůle soukromých osob. Dospěl totiž k závěru, že stěžovatel (jako nemocniční zařízení) je orgánem veřejné správy, jehož zřizovatelem je stát, jemuž Listina ochranu osobní autonomie nepřiznává. Proto prý

v nyní posuzované věci ani nemohla být dotčena deklarovaná základní práva stěžovatele.

9. Ve věci povinnosti mlčenlivosti při požadování informací vztahujících se k trestnímu řízení pak Policie zdůraznila, že přijetím zákona o zdravotních službách zákonodárce z povinnosti mlčenlivosti výslovně vyňal sdělování údajů pro potřeby trestního řízení, čímž podstatně odlišil současnou situaci od předchozí, a zjevně tak prolomil v těchto případech povinnost mlčenlivosti ohledně lékařského tajemství. V této souvislosti účastník řízení upozornil na to, že povolení soudu je dle ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu nezbytné, pokud zvláštní zákon, ačkoliv obsahuje svou vlastní úpravu institutu povinnosti mlčenlivosti, nestanovuje podmínky, za kterých lze chráněné informace pro účely trestního řízení poskytovat. Ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu má tedy (i dle citované judikatury Nejvyššího soudu) povahu jakéhosi „zbytkového ustanovení“, které se vztahuje na případy, kdy zákonodárce opomene stanovit (či záměrně nestanoví) podmínky pro prolamování mlčenlivosti v trestním řízení. V případě ustanovení § 51 zákona o zdravotních službách tak tomu však není, neboť to výslovně upravuje, za jakých podmínek lze chráněné informace (skutečnosti) pro účely trestního řízení poskytovat, a proto na ně ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu nedopadá, nýbrž se v těchto případech postupuje dle ustanovení § 8 odst. 1 téhož zákona.

10. Zároveň Policie zdůraznila, že v případech, kdy je předmětem trestního řízení smrt člověka, musí stát veřejný zájem na odhalování trestné činnosti, tedy zjištění, zda taková smrt nenastala cizím zaviněním, nad ochranou osobních údajů dotčené (již zemřelé) fyzické osoby. Orgán činný v trestním řízení si totiž takové informace neopatřuje proto, že by na nich měl nějaký jiný zájem, ale pouze proto, aby dostal své zákonné povinnosti, kterou orgány činné v trestním řízení ve společnosti mají, tedy odhalování a objasňování trestné činnosti, zjišťování pachatelů a jejich spravedlivé potrestání. Jde o celospolečenský a veřejný zájem, nikoliv o zájem osobní. Tyto informace jsou přítom v počáteční fázi trestního řízení zcela zásadní a odvíjí se od nich další postup, neboť bez znalosti těchto základních skutečností by Policie nebyla schopna efektivně objasnit skutečnosti důležité pro trestní řízení, zajistit důkazy a odhalit pachatele. Dále účastník řízení polemizuje, zda by takto vzniklý stav byl v zájmu i samotného poškozeného (pacienta), poněvadž považuje za nereálné, že by si měla Policie pro každou takovou informaci, kterou potřebuje znát ihned, opatřovat předchozí souhlas soudce. Navíc, přístup do trestního spisu má v těchto případech pouze omezený počet osob.

11. Ohledně konkrétního sdělování informací v nyní projednávaném případě pak účastník řízení uvedl, že poskytoval stěžovateli maximální prostor pro vyřešení kolizní situace (včetně například zrušení druhého roz-

hodnutí o udělení pořádkové pokuty autoremedurou), jenž však nadále trval na svém právním názoru.

12. Policie závěrem uvedla, že veřejný zájem na potírání trestné činnosti má ústavněprávní rozměr, protože podle čl. 1 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, je základní povinností státu „ochrana života, zdraví a majetkových hodnot“. Proto s ohledem na výše vyřčené neshledal porušení základních práv a svobod stěžovatele ani jiné osoby.

13. V replice k podaným vyjádřením stěžovatel toliko uvedl, že nadále trvá na ústavní stížnosti, přičemž odkázal na argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti.

IV. Podstatný obsah vyžádaného spisu

14. Z vyžádaných spisů Okresního soudu v Olomouci a Policie se podávají následující skutečnosti.

15. Dne 8. 1. 2014 zahájila Policie úkony trestního řízení ve věci náhlého úmrtí osoby, jejíž pitvu prováděl lékař stěžovatele. Jelikož ve výsledku zdravotní pitvy bylo mj. uvedeno, že daná osoba zemřela násilnou smrtí (i přesto, že pitevní nález pro to nesvědčil), požádala Policie dne 10. 2. 2014 soud dle ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu o zproštění mlčenlivosti stěžovatele zakotvené v ustanovení § 51 zákona o zdravotních službách.

16. Okresní soud v Olomouci tento návrh zamítl, neboť dle jeho názoru ustanovení § 51 odst. 2 písm. d) zákona o zdravotních službách stanovuje podmínky pro prolamování povinnosti mlčenlivosti v případech vyžádání informací pro účely trestního řízení, takže ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu se na tyto případy nevztahuje, a není tedy v těchto případech nezbytné žádat o zproštění mlčenlivosti soud.

17. Na základě tohoto rozhodnutí vyzvala Policie připsesem ze dne 12. 2. 2014 stěžovatele dle ustanovení § 8 odst. 1 trestního řádu k poskytnutí informací o bezprostřední příčině smrti dotčené osoby; zároveň požadovala poskytnutí ověřené kopie pitevního protokolu a listu o prohlídce zemřelého. Stěžovatel tyto informace odmítl poskytnout, neboť dle jeho názoru je mohou orgány činné v trestním řízení vyžadovat pouze po předchozím souhlasu soudu.

18. Jelikož i přes další upozornění policejního orgánu stěžovatel požadované informace neposkytl, udělila mu Policie dne 3. 3. 2014 pořádkovou pokutu ve výši 5 000 Kč (následně dne 7. 5. 2014 udělil tentýž orgán stěžovateli opětovně pořádkovou pokutu, tentokrát ve výši 15 000 Kč; usnesení o jejím uložení však po poskytnutí požadovaných informací z vlastní iniciativy zrušil).

19. Proti udělení pořádkové pokuty podal stěžovatel stížnost, v níž zopakoval již dříve vyslovené námitky proti postupu Policie, která požadovala

poskytnutí dotčených informací bez souhlasu soudu (odvolával se přitom mj. na stanovisko Ministerstva zdravotnictví ze dne 16. 5. 2012 či Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 22. 5. 2012; později též soudu zaslal stanovisko Ministerstva spravedlnosti ze dne 27. 3. 2014 dle jeho názoru rovněž svědčící jeho interpretaci).

20. Okresní soud v Olomouci shora označeným rozhodnutím stížnost stěžovatele zamítl. Výklad Ministerstva zdravotnictví, Nejvyššího státního zastupitelství či Ministerstva spravedlnosti nepovažoval pro svoji rozhodovací činnost za závazný a výklad Ministerstva spravedlnosti hodnotil jako značně ambivalentní. Okresní soud dále zdůraznil, že je třeba trvat na tom, že fyzické i právnické osoby jsou povinny v souladu s ustanoveními trestního řádu poskytovat orgánům činným v trestním řízení patřičnou součinnost. Nemohou na tuto povinnost rezignovat, případně ji relativizovat svým úhlem pohledu, obzvláště ne pak v případě násilného úmrtí, kdy je otázka bezprostřední příčiny smrti klíčová. Okresní soud tedy shledal, že pořádková pokuta byla uložena zákonným způsobem.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

21. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

22. V nyní projednávaném případě se Ústavní soud musel předně zabývat otázkou, zda napadený postup orgánů veřejné moci je vůbec způsobilý zasáhnout do tvrzených základních práv stěžovatele, jenž má povahu veřejné právnické osoby zřízené státem. Dle Policie totiž Listina chrání osobní autonomii pouze soukromých, a nikoli veřejných osob a ústavní stížnost by měla být již z tohoto důvodu odmítnuta.

23. K tomu Ústavní soud připomíná, že definičním znakem ústavní stížnosti je zásah orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod, přičemž pro aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti z toho vyplývá, že takto legitimován je pouze ten subjekt, jenž disponuje způsobilostí být nositelem základních práv a svobod. Pokud stát vystupuje v právních vztazích v pozici subjektu veřejného práva, tedy jako nositel ve-

řejné moci, z povahy věci není a ani nemůže být nositelem základních práv a svobod [usnesení sp. zn. IV. ÚS 352/03 ze dne 27. 1. 2005 (U 2/36 SbNU 751)]. Přístup opačný by znamenal popření smyslu základních práv a svobod tak, jak byly zformovány staletým vývojem evropské kontinentální a anglosaské právní kultury, neboť z pohledu teoretického by takovýto postup znamenal popření fundamentálního rozdílu mezi pojmy oprávnění (subjektivního práva) a pravomoci (kompetence), jenž je akceptován v postavení paradigmatu právního myšlení v dosahu uvedené právní kultury [srov. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 9/99 ze dne 9. 11. 1999 (ST 9/16 SbNU 372)]. Podle povahy každého konkrétního případu je tedy nutno rozlišovat, zda stát vystupuje, či nikoliv v dotčených právních vztazích jako nositel veřejné moci. Pokud ano, nemůže být s ohledem na shora řečené aktivně legitimován k podání ústavní stížnosti. Nevystupuje-li však stát ve „vrchnostenském“ postavení, tedy jako nositel veřejné moci, ale „pouze“ jako právnická osoba [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], jejíž postavení je v těchto právních vztazích rovnoprávné s jinými subjekty, je takový státní subjekt subjektem základních práv a svobod, a může tedy napadat rozhodnutí orgánu veřejné moci ústavní stížností.

24. V nyní posuzovaném případě přitom platí druhá varianta, neboť stěžovatel (který není státním orgánem, nýbrž je státní příspěvkovou organizací) nejednal ve „vrchnostenském“ postavení, tzn. nevystupoval jako nositel veřejné moci, nýbrž v postavení podřízeném. Naopak účastník řízení (orgán činný v trestním řízení) ve „vrchnostenském“ postavení vystupoval, neboť autoritativně ukládal stěžovateli povinnosti, včetně jejich sankčního vymáhání, čímž mohl z pozice subjektu veřejného práva zasáhnout do základních práv a svobod stěžovatele.

25. Stěžovatel tedy byl aktivně legitimován k podání ústavní stížnosti. Ústavní soud však musí dát za pravdu Policii v tom směru, že nemohla být dotčena základní práva stěžovatele tvrzená v ústavní stížnosti. Ta totiž charakterizují především vztah státu (resp. soudní moci) k soukromým osobám a ve své podstatě určují povahu materiálního právního státu. K tvrzenému porušení čl. 2 odst. 2 a čl. 4 Listiny již dříve Ústavní soud uvedl, že citovaná ustanovení nezakládají samostatná subjektivní veřejná základní práva či svobody, a tudíž se jich nelze domáhat samostatně [srov. též např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2394/08 ze dne 3. 12. 2008 (v SbNU nepublikováno)]. Obdobně ani čl. 90 Ústavy sám o sobě subjektivní veřejné ústavně zaručené základní právo stěžovatele nezakládá, neboť obsahuje především institucionální záruku soudní pravomoci v oblasti práva soukromého a práva trestního, dělby moci a nezávislosti soudů a soudců [viz např. náleží sp. zn. IV. ÚS 285/02 ze dne 29. 5. 2003 (N 73/30 SbNU 193)]. Stejně tak čl. 2 odst. 3 Listiny lze chápat za ústavněnormativní základ oddělení státu (veřejné

moci) a občanské společnosti, resp. jednotlivých soukromých osob s jejich základními právy.

26. K ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny přitom judikatura zdejšího soudu dodala, že je třeba je chápat ve dvojitým smyslu. Ve své první dimenzi představuje strukturální princip, podle něhož lze státní moc vůči jednotlivci a jeho autonomní sféře (včetně autonomních projevů volních) uplatňovat pouze v případech, kdy jednání jednotlivce porušuje výslovně formulovaný zákaz upravený zákonem. Takový zákaz však musí reflektovat toliko požadavek spočívající v zabránění jednotlivci v zásazích do práv třetích osob a v prosazení veřejného zájmu, je-li legitimní a proporcionální takovému omezení autonomního jednání jednotlivce. Tento princip je pak třeba chápat jako esenciální náležitost každého demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Ve své druhé dimenzi pak působí čl. 2 odst. 3 Listiny jako subjektivní právo jednotlivce na to, aby veřejná moc respektovala autonomní projevy jeho osobnosti, včetně projevů volních, které mají odraz v jeho konkrétním jednání, pokud takové jednání není zákonem výslovně zakázáno. V této druhé dimenzi, v níž působí jako základní právo jednotlivce, je pak třeba jej aplikovat bezprostředně a přímo, neboť se nejedná o pouhé uplatňování tohoto principu při výkladu podústavního práva, nýbrž o subjektivní právo, které působí bezprostředně vůči státní moci. Takové pojetí čl. 2 odst. 3 Listiny totiž vyjadřuje skutečnost, že jednotlivec a jeho svobodné jednání má v materiálním právním státě vždy prioritu před státní mocí realizovanou zákonem. Pokud by jednotlivec neměl vůbec mít možnost dovolávat se této priority přímo, byla by taková přednost pouhou formální deklarací [viz nálezn. sp. zn. I. ÚS 43/04 ze dne 13. 4. 2004 (N 54/33 SbNU 55)]. Jak ale z uvedeného vyplývá, v případě tohoto práva obzvláště platí, že stát (či jakýkoli subjekt státu) nemůže být jeho nositelem, nýbrž je vždy pouze jeho adresátem, neboť dotčené články Listiny upravují základní pravidla pro výkon veřejné moci v právním státě vůči jednotlivci.

27. Zároveň však Ústavní soud připomíná svoji ustálenou judikaturu, dle níž je při svém rozhodování vázán pouze petitem ústavní stížnosti, nikoli jejím odůvodněním, čímž nutno rozumět ústavněprávní kvalifikaci skutečnosti, které stěžovatel uvedl v ústavní stížnosti a v nichž spatřuje porušení svých Ústavou zaručených základních práv a svobod [nálezn. sp. zn. III. ÚS 1076/07 ze dne 21. 1. 2008 (N 14/48 SbNU 145)]. Ústavní soud tedy není vázán argumenty, které stěžovatel sám uvádí. Proto může zkoumat (a v nyní projednávaném případě také zkoumat), zda napadenými rozhodnutími nebyla porušena některá jiná ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele, nežli sám stěžovatel tvrdí v podané ústavní stížnosti. Zejména se zaměřil na otázku, zda napadená rozhodnutí nezasahují do základního práva stěžovatele na ochranu vlastnictví zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny. Dospěl přitom k závěru, že do tohoto základního práva stě-

žovatele zasaženo bylo. Jakkoliv se sice – z hlediska výše uložené pokuty – jednalo o záležitost bagatelní, nemohl Ústavní soud přehlédnout, že tento případ zjevně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele, a to jednak proto, že předmětná pokuta byla stěžovateli uložena z důvodu, že argumentoval ochranou soukromí fyzické osoby, a také proto, že je zjevně dána potřeba ústavněprávně vyložit (potenciální) kolizi mezi některými základními právy na straně jedné a legitimním zájmem státu na objasňování a vyšetřování, což ostatně plyne i z vyjádření účastníků řízení.

28. Stěžejní otázkou v nyní posuzovaném případě je, zdali při sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení poskytovatelem zdravotních služeb dle ustanovení § 51 odst. 2 písm. d) zákona o zdravotních službách je nezbytný předchozí souhlas soudce udělený podle § 8 odst. 5 trestního řádu. Pokud by totiž tento souhlas soudu byl k poskytnutí těchto informací nezbytný, postupoval stěžovatel správně, pokud požadované informace účastníkovi řízení nesdělil, a ten naopak neodůvodněně zasáhl do vlastnického práva stěžovatele, pokud mu udělil pořádkovou pokutu pro nevyhovění výzvě, neboť ta by nespĺňovala všechny podmínky pro její vydání a požadování předmětných informací.

29. Dožádání a poskytování informací pro účely trestního řízení (včetně ochrany utajovaných skutečností a údajů, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti), obecně upravuje ustanovení § 8 odst. 1 věty první trestního řádu, dle něhož jsou státní orgány, právnické a fyzické osoby povinny bez zbytečného odkladu, a nestanoví-li zvláštní předpis jinak, i bez úplaty vyhovovat dožádáním orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů. Ustanovení § 8 odst. 5 věty první trestního řádu pak normuje, že nestanoví-li zvláštní zákon podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, které jsou podle takového zákona utajovány, nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, lze tyto informace pro trestní řízení vyžadovat po předchozím souhlasu soudce.

30. Dotčené ustanovení bylo do trestního řádu doplněno tzv. velkou novelou, provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. Bylo tak reagováno mimo jiné na skutečnost, že právní úprava mlčenlivosti, uložená osobám nejrůznějšími právními předpisy, je velmi nejednotná, nesystematická, a zejména ve starších předpisech již neodpovídá současným organizačním a právním vztahům. Některé z těchto předpisů totiž jen obecně stanoví povinnost dodržovat nebo respektovat mlčenlivost, v jiných se lze setkat i s vymezením okruhu skutečností, jichž se mlčenlivost týká, s vymezením okruhu osob, které jsou vázány mlčenlivostí, s důvody jejich zproštění mlčenlivosti, resp. jejího prolomení, a s tím, kdo je oprávněn určitou osobu zprostit mlčenlivosti; některé z předpisů pak stanoví, že pro účely trestního řízení se osoby jinak vázané mlčenlivostí považují ze zákona za zproštěné této mlčenlivosti [viz např. § 117 odst. 1 písm. c) zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání

na kapitálovém trhu; k tomu viz také usnesení sp. zn. III. ÚS 2697/14 ze dne 19. 8. 2014 (v SbNU nepublikováno)].

31. Při poskytování informací pro účely trestního řízení ze strany poskytovatelů zdravotních služeb je tímto zvláštním zákonem zákon o zdravotních službách. Ten v ustanovení § 51 odst. 1 stanoví, že poskytovatel je povinen zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb. Za porušení povinné mlčenlivosti se však dle ustanovení § 51 odst. 2 písm. d) nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení způsobem stanoveným právními předpisy upravujícími trestní řízení; za porušení povinné mlčenlivosti se rovněž nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností při plnění zákonem uložené povinnosti překaziti nebo oznámiti spáchání trestného činu.

32. V nyní posuzovaném případě tedy došlo ke střetu práv, resp. povinností stěžovatele a oprávnění a povinností Policie. Policie jako orgán činný v trestním řízení je totiž povinna postupovat v trestním řízení z úřední povinnosti a trestní věci musí projednávat urychleně bez zbytečných průtahů (viz ustanovení § 2 odst. 4 vět první a druhé trestního řádu). Musí přitom v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v trestním řádu a za součinnosti stran postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro její rozhodnutí (viz ustanovení § 2 odst. 5 věty první trestního řádu). Jak vyslovil Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 321/06 ze dne 18. 12. 2006 (N 229/43 SbNU 595) nebo v nálezu sp. zn. III. ÚS 256/01 ze dne 21. 3. 2002 (N 37/25 SbNU 287): „Zájem na objasnění trestných činů a spravedlivém potrestání jejich pachatelů, ale též zájem na ochraně jednotlivce před neodůvodněným stíháním a odsouzením, daný možností získání informací svědčících ve prospěch podezřelého, respektive obviněného, je legitimním a nezbytným cílem demokratické společnosti. Lze nalézt i racionální spojení mezi tímto cílem a prostředky, kterými ho má být dosaženo, a není zde dána možnost jejich nahrazení alternativními způsoby, které by byly méně zasahující do základních práv garantovaných čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny. Dosahování účelu trestního řízení je v demokratickém ústavním řádu pravidelně spjata s řadou nezbytných zásahů do osobnostních práv jiných subjektů, než těch, proti nimž se řízení vede.“ Na druhé straně stěžovatel, jako poskytovatel zdravotních služeb, je povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, které se v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb dozvěděl, neboť tím ve své podstatě chrání soukromí dotčeného jednotlivce. Takto Ústavní soud zdůraznil, že právo na ochranu osobního soukromí je právem fyzické osoby rozhodnout podle vlastního uvážení zda, popř. v jakém rozsahu a jakým způsobem, mají být skutečnosti spadající do jejího osobního soukromí zpřístupněny jiným subjektům a zároveň se

bránit (vzepřít) proti neoprávněným zásahům do této sféry ze strany jiných osob [nález sp. zn. II. ÚS 517/99 ze dne 1. 3. 2000 (N 32/17 SbNU 229)].

33. Ústavní soud zároveň judikoval, že z ústavního pořádku plyne, že k omezení osobní integrity a soukromí (tj. k prolomení ochrany, včetně dovoleného zásahu do povinnosti mlčenlivosti) může ze strany veřejné moci dojít jen zcela výjimečně, a jen je-li to nezbytné a účelu sledovaného veřejným zájmem nelze dosáhnout jinak. Při nedodržení některé podmínky jde o zásah protiústavní [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 3038/07 ze dne 29. 2. 2008 (N 46/48 SbNU 549)]. Jestliže tedy ústavní pořádek připouští průlom do této ochrany, děje se tak pouze a výlučně v zájmu ochrany demokratické společnosti (čl. 7 odst. 1 věta druhá Listiny ve spojení s čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod – dále jen „Úmluva“). Přípustný je tak pouze zásah do základního práva nebo svobody člověka ze strany veřejné moci, jestliže jde o zásah nezbytný v uvedeném smyslu [nález sp. zn. II. ÚS 789/06 ze dne 27. 9. 2007 (N 150/46 SbNU 489) nebo nález sp. zn. II. ÚS 2806/08 ze dne 27. 1. 2010 (N 15/56 SbNU 143)]. V nyní posuzovaném případě, jak již bylo řečeno, do této kategorie spadá především nezbytnost daná obecným zájmem na ochraně společnosti před trestnými činy a na tom, aby takové činy byly zjištěny a potrestány. Stíhání trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů je totiž ústavně aprobovatelným veřejným zájmem, jehož podstatou je přenesení odpovědnosti za postihování nejzávažnějších porušování základních práv a svobod fyzickými a právnickými osobami na stát.

34. Zároveň však Ústavní soud ve všech shora citovaných rozhodnutích zdůrazňoval, že k tomu, aby nebyly překročeny meze nezbytnosti (a zásah do soukromí byl tedy přiměřený), musí existovat systém adekvátních a dostatečných záruk, skládající se z odpovídajících právních předpisů a účinné kontroly jejich dodržování, přičemž tyto záruky představuje především soudní kontrola. Umožňuje-li totiž trestní právo realizaci veřejného zájmu na stíhání trestné činnosti pomocí robustních a osobní integritu jednotlivce omezujících nástrojů, pak jejich použití musí respektovat ústavněprávní limity, neboť jejich použití s sebou nese vážné omezení základních práv a svobod jednotlivce. Ústavní soud v této souvislosti připomínal též zásadu vyřčenou již starší literaturou, že „trestní právo určuje hranici mezi trestní mocí státu a svobodou jednotlivcovou v tom úmyslu, aby výkon trestní moci státní nestal se proti jednotlivci nástrojem libovůle dočasných držitelů státní moci“ (srov. Kallab, J. Zločin a trest. Úvahy o základech trestního práva. Praha : J. R. Vilímek, 1916, str. 8).

35. Z hlediska imperativu ústavněprávních limitů při použití nástrojů trestního procesu je tedy zásah do soukromí jednotlivce přípustný tehdy, je-li též akceptovatelný z pohledu zákonné existence a dodržení účinných a konkrétních záruk proti libovůli. Esenciální předpoklady spravedlivého

procesu totiž vyžadují, aby byl jednotlivec vybaven dostatečnými garancemi proti možnému zneužití pravomoci ze strany veřejné moci. Tyto záruky představuje především soudní kontrola těch nejintenzivnějších zásahů do základních práv a svobod osob, neboť i v trestním řízení je povinností soudů poskytovat ochranu základním právům a svobodám jednotlivců (čl. 4 Ústavy). Ostatně i čl. 13 Úmluvy explicitně vyžaduje, aby osoba, jejíž základní práva byla dle jejího názoru porušena, měla k dispozici účinný prostředek nápravy před národním „orgánem“, který je třeba interpretovat v návaznosti na čl. 4 Ústavy [viz podrobněji náleží sp. zn. Pl. ÚS 3/09 ze dne 8. 6. 2010 (N 121/57 SbNU 495; 219/2010 Sb.)].

36. V případě užití trestněprávních nástrojů omezujících základní práva a svobody jednotlivce se požadavek soudní ochrany základních práv musí projevit ve vydání soudního příkazu a v jeho dostatečném odůvodnění. To musí odpovídat jak požadavkům zákona, tak především ústavním principům, z nichž zákonné ustanovení vychází, resp. které zpětně limitují jeho interpretaci, neboť aplikace takového ustanovení představuje zvlášť závažný zásah do základních práv a svobod každého jednotlivce. Uvedené Ústavní soud již ve výše citovaných rozhodnutích vztáhl zejména k domovním prohlídkám, prohlídkám jiných prostor a pozemků, osobním prohlídkám, zadržení a otevření zásilek či odposlechům telekomunikačního provozu. Stejně tak se uvedené vztahuje též k poskytování informací o zdravotním stavu, resp. důvěrnosti zdravotních údajů, neboť jejich sdělováním bezesporu též dochází k citlivému zásahu do soukromí dotčených osob. Zveřejnění takovéto vysoce intimní a citlivé informace totiž může dramaticky ovlivnit soukromý a rodinný život, sociální situaci, postavení v zaměstnání či vystavit dotčenou osobu ostrakizaci. Jak ostatně konstatoval též Evropský soud pro lidská práva, ochrana osobních dat, o to více lékařských dat, má pro požívání práva na respektování soukromého a rodinného života zásadní význam (viz rozsudek ze dne 25. 2. 1997 ve věci *Z. proti Finsku*, stížnost č. 22009/93), přičemž samostatným zásahem do práva na soukromí je i poskytnutí informací mezi státními úřady navzájem pro jiný účel, než jsou uchovávány (rozsudek ze dne 27. 8. 1997 ve věci *M. S. proti Švédsku*, stížnost č. 20837/92). Uvedené lze přitom vztáhnout též na osobu právě zemřelou, neboť i ta požívá ochrany svého soukromí, jelikož též informace o smrti a její příčině mohou velmi citlivě zasáhnout do dřívější pověsti této osoby.

37. Pokud Ústavní soud posoudil nyní projednávaný případ s ohledem na shora řečené, dospěl k závěru, že Policie (orgán činný v trestním řízení) mohla informace o zdravotních údajích požadovat pouze po předchozím souhlasu soudu, neboť při střetu tohoto práva na ochranu soukromí s veřejným zájmem na adekvátní vyšetřování trestné činnosti, musí být tento veřejný zájem vážen v každém konkrétním případě v rámci soudního

rozhodování o zproštění mlčenlivosti. Ke stejnému závěru navíc Ústavní soud dospěl již ve svých dřívějších rozhodnutích (viz citovaný nálezný sp. zn. I. ÚS 321/06), kdy uvedl, že je přesvědčen, že úprava v zákoně o péči o zdraví lidu [zákon č. 20/1966 Sb., v tehdy platném znění, viz konkrétně ustanovení § 55 odst. 2 písm. d)] není úpravou, podle které by bylo možno zprošťovat mlčenlivosti pro účely trestního řízení (a tedy překážkou vylučující aplikaci § 8 odst. 5 trestního řádu). Odkázal přitom na komentář k trestnímu řádu (Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, str. 90), který zastává názor, že pokud ustanovení zvláštního předpisu sice obsahuje určitou možnost zproštění mlčenlivosti, nikoliv však specificky ve vztahu k trestnímu řízení (totiž nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat předmětné skutečnosti), je postup podle § 8 odst. 5 trestního řádu možný. Zákon o péči o zdraví lidu takovou právní úpravu neobsahoval, a proto ve vztahu k mlčenlivosti založené ustanovením § 55 odst. 2 písm. d) zákona o péči o zdraví lidu bylo nutné informace pro trestní řízení vyžadovat postupem podle § 8 odst. 5 trestního řádu.

38. Přestože v nyní posuzovaném případě již nebylo postupováno dle ustanovení § 55 odst. 2 písm. d) zákona o péči o zdraví lidu, nýbrž dle platného zákona o zdravotních službách, platí podle přesvědčení Ústavního soudu shora uvedené, neboť ani ustanovení § 51 odst. 2 písm. d) zákona o zdravotních službách obecně nezprošťuje poskytovatele zdravotní péče mlčenlivosti pro účely trestního řízení. Podle tohoto ustanovení totiž platí, že „za porušení povinné mlčenlivosti se nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení způsobem stanoveným právními předpisy upravujícími trestní řízení; za porušení povinné mlčenlivosti se rovněž nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností při plnění zákonem uložené povinnosti přezkoušet nebo oznámit spáchání trestného činu“. Z citovaného ustanovení tedy výslovně plyne, že v případě trestního řízení sice může dojít k prolomení povinné mlčenlivosti, to však jen způsobem, který stanoví trestní procesní předpisy. Toto zákonné ustanovení je proto třeba vyložit tak, že obsahuje odkaz na trestní řád a že je věcí úpravy obsažené právě v trestním řádu, aby stanovila zákonné podmínky pro prolomení zmíněné mlčenlivosti, pokud jde o způsob (postup), jímž k němu může dojít. Ustanovením, které tak činí, je přitom právě ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu, jež v těchto případech výslovně vyžaduje předchozí souhlas soudce.

39. Pro toto řešení ostatně svědčí i skutečnost, že se v případě informací zjištěných při poskytování zdravotních služeb jedná o natolik invazivní zásah do soukromí jednotlivce, že je nezbytné, aby byl posouzen nezávislým a nestranným orgánem, kterým může být pouze soud. Při podávání žádosti o souhlas soudce ke sdělení vyžadovaných informací a při jeho

vydávání je třeba v každém konkrétním případě rovněž pečlivě zvažovat, v jakém rozsahu má být tento souhlas požadován a následně udělován. Je proto namístě např. hodnotit, o jaký trestný čin se jedná, co je obsahem požadované dokumentace, v jakém postavení se nachází osoba, již se zdravotní údaje týkají (pachatel trestného činu či poškozený), atp.

40. Uvedenému svědčí i záměr zákonodárce, vyložitelný z důvodové zprávy k zákonu o zdravotních službách, z něhož nevyplývá snaha o rozchod s dosavadní legislativou a judikaturou, což by v opačném případě zajisté učinil, neboť by se jednalo o masivní průlom do ochrany práva na soukromí jednotlivců. Podobně též Ústavní soud při přezkumu souladu některých ustanovení zákona o zdravotních službách s ústavním pořádkem vyřkl (nutno však podotknout, že bez hlubší argumentace), že ustanovení § 51 odst. 2 písm. d) zákona o zdravotních službách je ustanovením s jednoznačným zněním, z něhož vyplývá, že ke sdělení těchto skutečností musí dojít v souladu s § 8 odst. 5 trestního řádu se souhlasem soudce [nálezev sp. zn. Pl. ÚS 1/12 ze dne 27. 11. 2012 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.), bod 340]. Stejněmu závěru navíc přisvědčuje též odborná literatura, dle níž je také ústavně konformní ten výklad, dle kterého je možno vyžadovat skutečnosti pro potřeby trestního řízení bez souhlasu pacienta či jiné oprávněné osoby pouze na základě udělení předchozího souhlasu soudce podle ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu (viz Chromý, J., Růžička, M. K některým výkladovým problémům zákona o zdravotních službách z pohledu působnosti státního zastupitelství v trestním řízení. Státní zastupitelství, 2013, č. 6, s. 42 a násl.).

41. Ústavní soud tedy uzavírá, že Policie byla v nyní projednávaném případě povinna před výzvou ke sdělení důvěrných zdravotních informací požádat soud o souhlas k vyžádání těchto informací a soud měl povinnost rozhodnout o tom, zda tento souhlas udělí či nikoliv. Ústavní soud si je vědom, že účastník řízení (Policie) takto v nyní projednávané věci nejdříve postupoval, přičemž pochybil okresní soud, pokud jeho návrh zamítl, když dospěl k závěru, že uvedeného souhlasu soudu není třeba. Pokud přitom stěžovatel dále trval na souhlasu soudu ke sdělení požadovaných informací, uznává Ústavní soud, že Policii nezbylo, nežli přistoupit k sankčním opatřením reagujícím na situaci, kdy dožádaná osoba nevyhoví výzvě orgánu činného v trestním řízení k součinnosti. Zároveň však tímto postupem (později aprobovaným též okresním soudem) došlo k zásahu do vlastnického práva stěžovatele, neboť mu byla uložena finanční sankce, která vycházela ze stavu, který neměl oporu v ústavně konformním výkladu předmětných právních norem.

42. Jak přitom Ústavní soud již dříve judikoval, garance vlastnického práva podle čl. 11 Listiny se v prvé řadě dotýká vztahu mezi jednotlivcem a státem, když zajišťuje povinnost veřejné moci jednat tak, aby do vlastnic-

kého práva jednotlivce sama nezasahovala. Zároveň integrální součástí ochrany majetkových práv je též ochrana legitimního očekávání, které vychází především z právní úpravy a ustálené judikatury. Takto právě stěžovatel s ohledem na předchozí judikaturu i mnohá stanoviska orgánů veřejné moci legitimně očekával, že nemůže být zasaženo do jeho majetkových práv, neboť se přidržel jimi poskytnuté interpretace povinností, jež mu zákon stanoví a zároveň odůvodněně dbal na ochranu soukromí jednotlivce. Pokud mu přesto byla uložena ze strany Policie pořádková pokuta, jež neměla oporu v ústavněprávně konformním výkladu dotčených právních norm, došlo k porušení jeho základního práva vlastnit majetek zakotveného v čl. 11 odst. 1 Listiny.

43. Pro úplnost Ústavní soud považuje za vhodné dodat (stejně jako v opakovaně citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 321/06), že o obdobnou situaci z hlediska povinnosti mlčenlivosti nejde v případech, kdy tato mlčenlivost vůbec nevzniká, jako např. při pitvě podle ustanovení § 115 trestního řádu nebo při prohlídce těla podle § 114 trestního řádu, neboť lékař provádějící takovéto úkony se s informacemi o zdravotním stavu neseznamuje v souvislosti s výkonem svého povolání, nýbrž v rámci úkonů trestního řízení (srovnej Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, str. 926 I. dílu). Zdravotnický pracovník, který např. provedl prohlídku těla podle ustanovení § 114 trestního řádu, proto nepotřebuje předchozí souhlas soudce podle § 8 odst. 5 trestního řádu k tomu, aby orgánu činnému v trestním řízení sdělil výsledky této prohlídky.

VI. Závěr

44. Ústavní soud uzavírá, že Policie i okresní soud svými rozhodnutími porušily stěžovatelovo právo vlastnit majetek zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť tato rozhodnutí jednak nerespektovala princip ochrany soukromí jednotlivce a zároveň ve svém důsledku vedla k zásahu do práva na ochranu vlastnictví stěžovatele.

45. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

46. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 54

K povinnosti soudu vypořádat se s důkazními návrhy účastníků řízení**K tzv. opomenutým důkazům v občanském soudním řízení**

Nikoliv každé nedostatky v průběhu procesu dokazování v podobě „opomenutí“ či nedostatečné vypořádání se s důkazními návrhy účastníků řízení ze strany obecných soudů dosahují ústavněprávní intenzity odůvodňující kasační zásah ze strany Ústavního soudu. Pokud však účastník řízení navrhl důkaz revizním znaleckým posudkem, neboť zpochybnil odbornost a hodnověrnost provedeného znaleckého posudku, z něhož obecný soud výhradně vycházel při formulaci svých právních závěrů, a tento revizní posudek proveden nebyl, bylo tímto opomenutím porušeno právo na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 10. března 2015 sp. zn. II. ÚS 2172/14 ve věci ústavní stížnosti Ing. Milana Slavíka, zastoupeného JUDr. Pavlem Dudákem, advokátem, se sídlem Karolinská 661/4, Praha 8 – Karlín, směřující proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 3. 5. 2011 č. j. 30 C 55/2008-237, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. 11. 2011 č. j. 55 Co 365/2011-271 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2014 č. j. 29 Cdo 1654/2012-303, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba o náhradu škody způsobené mu vedlejším účastníkem v důsledku nesprávně provedeného auditu účetních závěrek obchodní společnosti coby obchodníka s cennými papíry, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 1, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Ing. Josefa Běloubka, zastoupeného JUDr. Petrem Zimou, advokátem, se sídlem Slezská 13, Praha 2, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 3. 5. 2011 č. j. 30 C 55/2008-237, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 15. 11. 2011 č. j. 55 Co 365/2011-271 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2014 č. j. 29 Cdo 1654/2012-303 bylo porušeno právo stěžovatele na

spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatel proti v záhlaví citovaným rozhodnutím obecných soudů, neboť má za to, že jimi byla porušena jeho základní práva zaručená čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Stěžovatel namítané porušení svých základních práv (konkrétně vlastnického práva a práva na spravedlivý proces) spatřuje především v procesním postupu obecných soudů v průběhu dokazování, když neprovedly „vysoce relevantní“ důkazy navrhované stěžovatelem (zejména revizní znalecký posudek či důkaz kárným spisem Komory auditorů ve věci kárného řízení vedeného proti vedlejšímu účastníkovi řízení) a dostatečně se nevypořádaly se všemi jeho námitkami a argumenty. Dle stěžovatele se ani jeden z obecných soudů při vyhotovení odůvodnění neřídil základními procesními zásadami zakotvenými jak ústavněprávně v čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 36 Listiny a čl. 6 Úmluvy, tak v zákonných ustanoveních (§ 157 občanského soudního řádu, dále jen „o. s. ř.“), a svá rozhodnutí tak soudy zatížily vadou nepřezkoumatelnosti a nejasnosti, čímž porušily jeho právo na spravedlivý proces a v důsledku odmítly poskytnout stěžovateli spravedlnost. Uvedené platí i ve vztahu k rozhodnutí Nejvyššího soudu a v jeho odůvodnění vyložené úvaze stran nenaplnění podmínky přípustnosti podaného dovolání v podobě existence otázky zásadního právního významu (otázka příčinné souvislosti vzniku škody stěžovatele). V neposlední řadě stěžovatel namítá, že Obvodní soud pro Prahu 1 porušil zásadu *iura novit curia*, když přenechal hodnocení ryze právních otázek (vznik škody v důsledku porušení právních povinností vedlejšího účastníka řízení) na znalci a jeho znaleckém posudku. Výše popsaný postup obecných soudů se tak dle názoru stěžovatele nachází i v přímém rozporu s judikaturou Ústavního soudu, konkrétně pak se závěry obsaženými v nálezech sp. zn. IV. ÚS 281/04 ze dne 25. 8. 2005 (N 165/38 SbNU 319); sp. zn. I. ÚS 343/09 ze dne 12. 5. 2009 (N 118/53 SbNU 485) či sp. zn. I. ÚS 2443/08 ze dne 29. 12. 2009 [(N 259/55 SbNU 499), všechna

rozhodnutí Ústavního soudu jsou rovněž dostupná na <http://nalus.usoud.cz/>, které stěžovatel v ústavní stížnosti obsáhle cituje.

II. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

3. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Nejvyšší soud, Městský soud v Praze, Obvodní soud pro Prahu 1 i vedlejší účastník řízení.

4. Nejvyšší soud ve svém vyjádření pouze odkázal na odůvodnění ústavní stížnosti napadeného usnesení.

5. Městský soud v Praze ve svém vyjádření předně zpochybnil ústavněprávní relevanci námitek obsažených v ústavní stížnosti, které se mu „jeví především jako polemika se závěry soudu prvního stupně a soudu odvolacího. Jde zejména o výhrady k rozsahu dokazování, k zhodnocení dokazování, k právnímu posouzení věci i k samotnému odůvodnění rozsudku odvolacího soudu.“ Následně se městský soud podrobněji vyjádřil ke stěžovatelově námítce, že „obecné soudy nepřípustně čerpaly ze znaleckého posudku závěry právní (jež náleží soudu, a nikoli znalci)“. Tento argument považoval městský soud za „obecně správný“, neboť se v odůvodnění rozsudku obou soudů uvádí, že „na základě posudku ... žalovaný postupoval v souladu se zákonem“, přičemž takový závěr „se měl opírat o výklad zákona (nikoli jen o převzetí závěru znalce)“. Na druhou stranu městský soud zdůraznil, že konkrétní metodika provádění auditů, ač je nepochybně též upravena právem, „je oblastí zjevně specializovanou a odbornou, tedy zpravidla vyžadující posouzení znalcem. Je tedy možné, že uvedený závěr soudů je spíše zjednodušující formulací, jíž bylo míněno, že audit byl v dané době proveden na základě dostatečných podkladů a odpovídajícími metodami.“ Městský soud nicméně zdůraznil, že v nyní projednávaném případě stěžovatele „soudy založily zamítavé rozhodnutí na nedostatku příčinné souvislosti mezi škodou a působením auditora. V době auditů totiž mělo hospodaření úpadkyně odpovídat výroku auditora a k poklesu kapitálu (a vzniku škody) došlo až následně v době, kdy žalobce již úpadci své prostředky svěřil.“

6. Obvodní soud pro Prahu 1 ve svém vyjádření nesouhlasil s tvrzením stěžovatele ohledně porušení práva na spravedlivý proces v souvislosti s provedením důkazu znaleckým posudkem z oboru účetnictví a naopak neprovedením revizního znaleckého posudku. „Stěžovatel účelově zaměňuje znaleckou odbornost, tedy zda žalovaný jakožto auditor získal při sporném auditu vstupní informace nezkresleného charakteru, zda zohlednil všechny potřebné informace a zda nezaměnil postup u forenzního a u účetního auditu, tedy zda postupoval při své auditorské činnosti správně a standardně, což soud (jelikož nemá potřebné ekonomické vzdělání) těžko mohl posoudit sám.“

7. Vedlejší účastník řízení Ing. Běloušek ve svém vyjádření navrhl ústavní stížnost odmítnout. Podrobněji se vyjádřil k námitce ohledně porušení zásady *iura novit curia* ze strany obecných soudů, resp. k otázce příčinné souvislosti mezi jeho jednáním a údajně vzniklou škodou. Ve vztahu k první otázce vedlejší účastník uvedl, že „povaha otázky, kterou měly obecné soudy v nyní projednávané věci meritorně rozhodnout, vyžadovala procesní uplatnění odborných znalostí z oboru účetnictví. Proto bylo ustanovení znalce k osvětlení odborných otázek případu logickým krokem.“ Ohledně možné příčinné souvislosti mezi jednáním vedlejšího účastníka coby auditora a vzniklou škodou stěžovateli vedlejší účastník argumentoval, že „i kdyby porušil své povinnosti (což popírá), tak tímto porušením škoda vůbec nemusela vzniknout. Navíc ani nemohl nijak zabránit vzniku škody, o níž není zřejmé, kdy přesně vznikla. Škodu mohla společnost AIB způsobit kdykoliv v době po skončení auditu do doby, kdy byla zjištěna ze strany Komise pro cenné papíry kapitálová nepřiměřenost. Výrok ‚s výhradou‘ nebo ‚bez výhrady‘ není pro vznik škody vůbec relevantní. Škodu způsobila stěžovateli společnost. Jednání, které by mohlo být příčinou škody, je jednáním orgánů společnosti spočívajícím v jejich porušení povinnosti řádné péče; proti těm však nároky stěžovatele nesměřovaly ani proti Komisi pro cenné papíry, která prováděla kontrolu v rozhodnou dobu. Sebelépe provedený audit nemůže zabránit zloději, aby po skončení auditu provedl krádež. Auditor také nemůže odpovídat za skutečnosti, které byly dodatečně zjištěny a které buď v době provádění auditu neexistovaly, nebo byly před ním v době zpracování auditu tajeny.“ V závěru pak vedlejší účastník vyjádřil obavu, že „přijetí této ústavní stížnosti by mohlo mít za následek, že by se otevřela stávidla podobných žalob proti auditorům v situacích, kdy následně dojde ke konkursům auditovaných společností“.

8. Stěžovatel v následné obsáhlé replice k vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení zejména zdůraznil, že se v případě hodnocení souladu postupu auditora s auditorskými směrnici jedná o otázku právního hodnocení, a nikoliv o zjišťování skutkového stavu, jak chybně učinily obecné soudy. Znaleckému posudku opakovaně vytýká jeho nezákonnost. Rovněž má za to, že obecné soudy nevyřešily otázku odpovědnosti auditora za jeho činnost při auditu účetní závěrky, když stěžovatel tvrdí, že právě porušením povinností auditora mu vznikla škoda.

III. Podstatný obsah spisového materiálu

9. Ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 30 C 55/2008 Ústavní soud podává zejména následující skutečnosti.

10. Stěžovatel podal dne 3. 3. 2008 žalobu k Obvodnímu soudu pro Prahu 1, v níž požadoval po vedlejším účastníkovi zaplacení částky 1 293 524 Kč s příslušenstvím z titulu odpovědnosti za škodu způsobenou

mu vedlejším účastníkem v důsledku nesprávně provedeného auditu účetních závěrek obchodní společnosti American International Brokers, a. s., (dále jen „AIB“) za účetní období let 2003 a 2004. S uvedenou společností jako s obchodníkem s cennými papíry stěžovatel uzavřel dne 13. 9. 2004 smlouvu o obhospodařování cenných papírů, na jejímž základě jí svěřil částku ve výši 127 347 USD za účelem nákupu cenných papírů a následného obchodování s nimi, a to k dosažení maximálního výnosu pro stěžovatele. Vedlejší účastník byl auditorem společnosti AIB a prováděl pro ni audit jejich účetních závěrek, mj. i za roky 2003 a 2004, ve vztahu k nimž vydal výrok „bez výhrad“. Dle stěžovatele tak ovšem učinil v rozporu s právními předpisy, zejména pak s ustanovením § 14 odst. 4 písm. c) či § 15 odst. 3 zákona č. 254/2000 Sb., o auditorech a o změně zákona č. 165/1998 Sb., v tehdy platném znění, (dále též jen „zákon o auditorech“) a auditorskými směrnicemi, neboť neměl dostatečný přístup k požadovaným a nezbytným podkladům k auditorské zprávě, což se projevilo v tom, že ačkoliv ve své auditorské zprávě ze dne 29. 3. 2005 vyslovil výrok „bez výhrad“, již dne 25. 5. 2005, tedy necelé dva měsíce poté, byla na společnost AIB Komisí pro cenné papíry uvalena nucená správa z důvodu nedostatečné kapitálové přiměřenosti. Nucený správce společnosti AIB následně zjistil, že existuje významný nepoměr mezi skutečnou hodnotou clientského majetku a aktivy vedenými v účetnictví společnosti AIB (podle účetních záznamů společnosti AIB měly být na majetkových účtech klientů společnosti ke dni 30. 9. 2005 cenné papíry v tržní hodnotě 6 642 626,71 USD, avšak kontrolou bylo zjištěno, že se zde ve skutečnosti nachází pouze majetek v tržní hodnotě 1 827 000 USD). Na majetek společnosti AIB byl následně dne 1. 12. 2005 Městským soudem v Praze prohlášen konkurs (řízení vedené pod sp. zn. 78 K 42/2005). Zůstatek stěžovatele na jeho clientském účtu u společnosti AIB činil ke dni prohlášení konkursu 1 883 025,01 Kč (27 560 USD), nicméně stěžovatel v konkursním řízení uplatňoval pohledávku v celkové výši 2 507 455,10 Kč (101 635,73 USD). Z této výše pohledávky se pak stěžovateli následně dostalo plnění v celkové částce 1 213 931,11 Kč (zčásti na základě rozvrhového usnesení konkursního soudu, zčásti na základě výplaty z Garančního fondu obchodníků s cennými papíry). Žalobou požadovanou částku, a tedy vzniklou škodu tak dle stěžovatele tvoří zbylá část pohledávky, přičemž příčinnou souvislost mezi jejím vznikem a jednáním vedlejšího účastníka stěžovatel spatřuje právě v zanedbání povinností vedlejšího účastníka jako auditora společnosti AIB a z toho vyplývajícím chybném výroku „bez výhrad“ v auditorských zprávách za rok 2003 a 2004, aniž by k tomu měl zajištěn přístup ke všem potřebným dokladům. Tím měl stěžovateli způsobit škodu, neboť pokud by prý vedlejší účastník býval provedl audit společnosti AIB řádně, ve své zprávě uvedl jiný výrok než „bez výhrad“ a splnil zákonnou povinnost (§ 15 odst. 3 zákona o auditorech) informovat

Komisi pro cenné papíry, a to již při vydání auditorské zprávy za rok 2003, což měl a mohl učinit, stěžovatel by své finanční prostředky do společnosti AIB vůbec neinvestoval, anebo by je ze společnosti okamžitě vybral.

11. Vedlejší účastník ve vyjádření k žalobě jednak namítal, že nárok stěžovatele byl promlčen ke dni 1. 10. 2007, a jednak, že škoda byla způsobena trestnou činností členů představenstva společnosti AIB, na které ostatně nucený správce a Komise pro cenné papíry podali trestní oznámení. Především pak zdůraznil, že pro společnost AIB neprováděl forenzní audit, ale pouze audit účetní uzávěrky, tj. ověření účetní závěrky, kdy se porovnává stav se zvoleným souborem standardů, předpisů a norem.

12. Obvodní soud pro Prahu 1 stěžovatelovu žalobu ústavní stížností napadeným rozsudkem zamítl jako nedůvodnou (výrok I), dále pak rozhodl o nákladech řízení a znalečném (výroky II a III). Obvodní soud tak učinil s odůvodněním, že na základě provedených důkazů dospěl k závěru, že vedlejší účastník jako auditor „při výkonu své činnosti neporušil právní povinnost uloženou mu ustanovením § 14 odst. 1 a 3 zákona o auditorech ani nepostupoval v rozporu s auditorskými směrnicemi“. Tuto skutečnost dle obvodního soudu „vyvrátil znalecký posudek“, tj. znalecký posudek z oboru ekonomika-účetnictví ze dne 5. 5. 2010, vypracovaný znaleckým ústavem BRÁZDA-AUDIT, a. s., (na č. l. 109 až 156 spisu), doplněný o odpovědi na otázky stěžovatele dne 11. 1. 2011 (na č. l. 196 až 207 spisu). Obvodní soud tak uzavřel, že „i kdyby shledal existenci protiprávního úkonu žalovaného a existenci škody, nedošlo by ani tak k naplnění dalšího předpokladu, tj. příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním žalovaného a vzniklou škodou, neboť případné pochybení žalovaného nemohlo jakožto jediná příčina vyvolat důsledek v podobě hospodářského stavu úpadce, jež byl způsobilý k zavedení nucené správy a k prohlášení konkursu na jeho majetek“ (str. 5 rozsudku).

13. Stěžovatel ještě v průběhu řízení před obvodním soudem opakovaně (viz „Vyjádření žalobce k zadání znaleckého posudku“ ze dne 15. 1. 2010 na č. l. 96 až 97 spisu; „Dodatečné dotazy znalci“ ze dne 4. 10. 2010 na č. l. 178 až 181 spisu a „Stanovisko žalobce k doplnění znaleckého posudku“ ze dne 3. 2. 2011 na č. l. 210 a násl. spisu) zpochybňoval jednak samotné zadání znaleckého posudku ze strany obvodního soudu a formulaci otázky: „Zda žalovaný auditor při vypracování závěrečných zpráv o ověření účetních závěrek společnosti AIB k 31. 12. 2003 a k 31. 12. 2004 postupoval v souladu se zákonem č. 254/2000 Sb. a auditorskými směrnicemi, případně jaké povinnosti jako auditor porušil?“, kterou stěžovatel považoval za ryze právní otázku, kterou je povinen zodpovědět soud, nikoliv znalec, a zpochybňoval rovněž odbornost znaleckého ústavu (bez příslušné kvalifikace a zkušenosti v oboru auditorské činnosti), dále namítal jeho podjatost a v neposlední řadě zpochybňoval i hodnověrnost samotných závěrů

znaleckého posudku. Proto požadoval vypracování revizního znaleckého posudku, vypracovaného více kvalifikovaným znalcem z oboru auditu finančních institucí a také s více specifickým zadáním, na jehož základě by znalec podrobněji soudu popsal chybný postup vedlejšího účastníka při vypracování předmětných závěrečných zpráv.

14. Uvedené námítky stěžovatel znovu předestřel i ve svém odvolání proti rozsudku obvodního soudu a zdůrazňoval, že právní závěry obvodního soudu jsou založeny na nesprávně a nedostatečně zjištěném skutkovém stavu, neboť vycházejí pouze ze závěrů předmětného znaleckého posudku, aniž by se jakkoliv vypořádal s důkazními návrhy stěžovatele. Městský soud v Praze je nicméně v ústavní stížnosti napadeném rozsudku neshledal důvodnými a napadený rozsudek obvodního soudu podle ustanovení § 219 o. s. ř. jako věcně správný potvrdil. Městský soud se v odůvodnění ztotožnil s právními závěry obvodního soudu, který „na základě znaleckého posudku vypracovaného soudem ustanoveným znaleckým ústavem BRÁZDA-AUDIT, o jehož správnosti není důvod pochybovat, opodstatněně uzavřel, že žalovaný jako auditor postupoval v souladu se zákonem a žádnou právní povinnost neporušil, avšak ani v opačném případě by odpovědnost žalovaného (stěžovatele) za vzniklou škodu nebyla dána s ohledem na nedostatek příčinné souvislosti mezi eventuálním protiprávním jednáním žalovaného a vzniklou škodou ... V daném případě, jak žalovaný v řízení důvodně namítal, byla škoda (stěžovatel) způsobena trestnou činností členů představenstva společnosti AIB, na orgány společnosti, a nikoliv na žalovaného podalí nucený správce a Komise pro cenné papíry trestní oznámení.“ (str. 5 rozsudku). Městský soud rovněž odmítl tvrzení stěžovatele, že jednání vedlejšího účastníka „představuje podstatnou příčinu vzniku škody“ nebo že by z tohoto jednání „bylo možné dovodit příčinnou souvislost případného pochybení auditora se vznikem škodlivého následku. Škoda nastala bez ohledu na audit a bez ohledu na šetření Komise pro cenné papíry“ (str. 6 rozsudku).

15. Dovolání stěžovatele, jehož přípustnost dovozoval z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. a v němž otázku zásadního právního významu spatřoval jednak v posouzení, zda lze hodnocení souladu postupu auditora s auditorskými směrnici považovat za otázku skutkovou či právní, jednak v otázce, zda auditor odpovídá za škodu vzniklou v souvislosti s výkonem jeho činnosti i ve vztahu k jiným osobám než k auditované účetní jednotce, pak Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením odmítl, neboť žádá ze stěžovatelem formulovaných otázek nezaložila přípustnost dovolání. Nejvyšší soud zdůraznil, že „jelikož závěr, podle něhož mezi jednáním žalovaného a vzniklou škodou není příčinná souvislost, obtož – v případě jeho správnosti – jako samostatný důvod zamítnutí žaloby, nežiní dovolání přípustným ani posouzení správnosti závěru odvolacího soudu,

podle něhož žalovaný neporušil žádnou právní povinnost. I kdyby totiž Nejvyšší soud uvedený závěr odvolacího soudu shledal nesprávným, nemohl by z tohoto důvodu rozhodnutí odvolacího soudu zrušit, a posouzení této otázky by se tudíž nemohlo projevit v poměrech dovolatele založených napadeným rozhodnutím“ (str. 2 usnesení). Ve vztahu ke stěžovatelem namítaným procesním vadám (spočívajícím v neprovedení jím navrhovaných důkazů a nevypořádání se s odvolacími námitkami) pak Nejvyšší soud konstatoval, že stěžovatel „uplatňuje dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř., přičemž tvrzené vady nezahrnují podmínku existence právní otázky zásadního významu, a proto jejich prostřednictvím přípustnost dovolání založit nelze.“

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

IV.a) Obecná východiska hodnocení namítaného porušení práva na spravedlivý proces

16. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonitosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení toho, zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. Jak Ústavní soud opakovaně judikoval, základní práva a svobody působí jako regulativní ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva; současně tyto ideje determinují výklad právních norem. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy), anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá porušení základního práva a svobody [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235); nálezy sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. 9. 2010 (N 206/58 SbNU 857) nebo stěžovatelem citovaný nálezy sp. zn. IV. ÚS 3042/11 ze dne 14. 11. 2012 (N 188/67 SbNU 265)].

17. Podstatu ústavní stížnosti tvoří nesouhlas stěžovatele s procesním postupem obecných soudů, zejména pak obvodního soudu, který neprovedl jím opakovaně navrhované důkazy (revizní znalecký posudek či důkaz kárným spisem Komory auditorů ve věci kárného řízení vedeného proti vedlejšímu účastníkovi řízení), a svá rozhodnutí tak soudy zatížily vadou nepřezkoumatelnosti a nejasnosti. V neposlední řadě pak stěžovatel namítá, že obvodní soud přenechal hodnocení ryze právních otázek (vznik škody v důsledku porušení právních povinností vedlejšího účastníka řízení) znalci a jeho znaleckému posudku.

18. Pokud stěžovatel namítané porušení práva na spravedlivý proces spatřuje v procesu dokazování prováděného obecnými soudy, Ústavní soud připomíná, že v minulosti opakovaně judikoval, že Listina, zaručující právo na spravedlivý proces, přímo neupravuje proces dokazování jako takový, přestože je podstatnou, ne-li nejdůležitější částí řízení. To ovšem zdaleka neznamená, že dokazování se nachází jaksi „mimo“ ústavněprávní rovinu, a jeho úprava je tak pouze zcela výlučnou záležitostí zákona [srov. např. náleze sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.) či sp. zn. II. ÚS 2154/14 ze dne 18. 11. 2014 (N 211/75 SbNU 365)]. Proto Ústavní soud setrvale ve své judikatuře zdůrazňuje, že součástí práva na spravedlivý proces je mimo jiné i vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. „Vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů“ [srov. např. náleze sp. zn. IV. ÚS 269/05 ze dne 27. 6. 2005 (N 129/37 SbNU 629) či náleze sp. zn. I. ÚS 273/06 ze dne 14. 9. 2007 (N 144/46 SbNU 409)].

19. Za situace, kdy tak obecné soudy neučiní a odmítnou akceptovat důkazy navržené účastníkem řízení, které by svědčily jeho právním závěrům, příp. se s jeho důkazními návrhy žádným způsobem nevypořádají, tak lze hovořit o tzv. opomenutých důkazech, kterými jsou takové důkazy, o nichž v řízení nebylo soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud podle zásad volného hodnocení důkazů nezabýval [srov. např. náleze sp. zn. II. ÚS 182/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 130/31 SbNU 165)]. Ustálená judikatura Ústavního soudu týkající se tzv. opomenutého důkazu [srov. např. náleze sp. zn. III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995 (N 10/3 SbNU 51); náleze sp. zn. II. ÚS 663/2000 ze dne 10. 4. 2001 (N 57/22 SbNU 19); náleze sp. zn. I. ÚS 413/02 ze dne 8. 1. 2003 (N 4/29 SbNU 25) nebo citovaný náleze sp. zn. I. ÚS 273/06] vychází z principu, že „zásadám spravedlivého procesu, vyplývajícím z Listiny (čl. 36 odst. 1), nutno rozumět tak, že ve spojení s obecným procesním předpisem v řízení před obecným soudem musí být dána jeho účastníkovi možnost vyjádřit se nejen k provedeným důkazům (čl. 38 odst. 2 Listiny) a k věci samé, ale také označit (navrhnout) důkazy, jejichž provedení pro zjištění (prokázání) svých tvrzení pokládá za potřebné; to-muto procesnímu právu účastníka odpovídá povinnost soudu nejen o vznesených návrzích (včetně návrhů důkazních) rozhodnout, ale také – pokud jim nevyhoví – ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů (zpravidla ve vztahu k hmotněprávním předpisům, které aplikoval, a k právním závěrům, k nimž na skutkovém základě věci dospěl), navržené důkazy

neprovedl (§ 157 odst. 2 o. s. ř.). Jestliže tak obecný soud neučiní, zatíží svoje rozhodnutí nejen vadami spočívajícími v porušení obecných procesních principů, ale současně postupuje i v rozporu se zásadami vyjádřenými v hlavě páté Listiny (především čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2) a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy.“ Jinými slovy, rozhodující soud tak není povinen provést všechny navržené důkazy, avšak musí o vznesených návrzích rozhodnout, a pokud účastníky řízení vzneseným důkazním návrhům nevyhoví, pak musí ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl, resp. je nepřezval pro základ svých skutkových zjištění.

IV.b) Aplikace ústavněprávních východisek na projednávaný případ

20. Výše předestřená obecná východiska jsou aplikovatelná i na nyní projednávaný případ stěžovatele, neboť samotný procesní postup obvodního soudu je s nimi ve zřetelném rozporu. Jak již bylo výše rekapitulováno, stěžovatel v průběhu řízení před obvodním soudem (a následně i v odvolacím a dovolacím řízení) setrval zpochybňoval jednak samotné zadání znaleckého posudku a formulaci otázky ze strany obvodního soudu, jednak hodnověrnost (z hlediska nedostatečné kvalifikace a odbornosti znaleckého ústavu) závěrů předmětného znaleckého posudku. V této souvislosti proto stěžovatel opakovaně vznášel důkazní návrh v podobě vypracování revizního znaleckého posudku, vypracovaného více kvalifikovaným znalcem z oboru auditu finančních institucí a také s konkrétnějším zadáním, na jehož základě by znalec soudu podrobněji popsal chybný postup vedlejšího účastníka při vypracování předmětných závěrečných zpráv. Jak ovšem vyplývá z obsahu spisu obvodního soudu i z odůvodnění ústavní stížnosti napadeného rozsudku, obvodní soud se s tímto důkazním návrhem žádným způsobem nevypořádal, když jej fakticky odmítl akceptovat, aniž by však ve svém rozhodnutí jakkoliv vyložil, z jakých důvodů navržený důkaz neprovedl, čímž ovšem ve smyslu výše předestřených závěrů judikatury Ústavního soudu zatížil své rozhodnutí nejen vadami spočívajícími v porušení obecných procesních principů a zásad vyjádřených v hlavě páté Listiny, především pak v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2.

21. Ústavní soud si je samozřejmě vědom toho, že v minulosti ve své judikatuře v rámci přezkumu dodržení principů a zásad spravedlivého procesu v řízení před obecnými soudy opakovaně zdůraznil, že právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny nelze vykládat tak, že by pokrývalo veškeré případy porušení kogentních procesních ustanovení v objektivní poloze („Samotné porušení procesních pravidel stanovených procesními právními předpisy ještě nemusí samo o sobě znamenat porušení práva na spravedlivý proces, ale teprve takové porušení objektivních procesních pravidel, které by skutečně jednotlivce omezilo v některém konkrétním subjektivním procesním právu.“) [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS

566/07 ze dne 5. 8. 2009 (N 176/54 SbNU 209) či nález sp. zn. IV. ÚS 1796/11 ze dne 18. 10. 2011 (N 178/63 SbNU 69)]. V tomto ohledu lze tedy konstatovat, že nikoliv každé nedostatky v průběhu procesu dokazování v podobě „opomenutí“ či nedostatečné vypořádání se s důkazními návrhy účastníků řízení ze strany obecných soudů dosahují ústavněprávní intenzity odůvodňující kasační zásah ze strany Ústavního soudu, obzvláště pokud se lze v praxi setkat i s důkazními návrhy účastníků řízení, které nemají k projednávání věci žádnou relevanci, nemohou vést k objasnění skutečností a otázkou podstatných pro dané řízení, resp. mohou být dokonce i výrazem „zdržovací“ procesní taktiky.

22. Tato výjimka ovšem na nyní projednávaný případ a postup obvodního soudu zdaleka nedopadá, neboť stěžovatelem navrhovaný důkaz v podobě revizního znaleckého posudku mohl dle názoru Ústavního soudu nepochybně mít relevantní význam pro jeden z klíčových aspektů předmětného sporu o náhradu škody, kterým je důkladné posouzení samotného jednání vedlejšího účastníka řízení jako auditora společnosti AIB, a to především z hlediska souladu jeho postupu s příslušnými právními předpisy (zákonem o auditorech) a auditorskými směrnicemi. Aniž by tedy Ústavní soud jakkoliv hodnotil věcnou správnost právních závěrů obvodního soudu, posléze aprobovaných i městským soudem, což mu ostatně ani nepřísluší, je ovšem toho názoru, že teprve až na základě důkladně zjištěného skutkového stavu je možné učinit tak kategorické právní závěry, jaké učinily obecné soudy v nyní projednávaném případě, tj. že vedlejší účastník řízení jako auditor „postupoval v souladu se zákonem a žádnou právní povinnost neporušil“, resp. že jeho jednání nemůže mít příčinnou souvislost se škodou stěžovatele, když pro ně nelze nalézt oporu ve skutkových zjištěních provedených obecnými soudy.

23. Proto ani Ústavní soud zdaleka nesdílí tak jednoznačné přesvědčení městského soudu, že je zcela vyloučena příčinná souvislost mezi jednáním (pochybením) vedlejšího účastníka jako auditora společnosti AIB a škodou vzniklou stěžovateli v souvislosti s obchodní činností společnosti AIB, která se mimo jiné projevila i v samotném jejím účetnictví, v němž na základě kontroly nuceného správce (provedené jen několik měsíců po vydání auditorské zprávy vedlejšího účastníka s výrokem „bez výhrad“, aniž by však měl, jak sám potvrdil, nezbytný přístup ke všem relevantním dokumentům v informačním systému TOPAS, na jejichž základě lze takovou auditorskou zprávu teprve vydat) byl odhalen významný nepoměr mezi skutečnou hodnotou klientského majetku a aktivy vedenými v účetnictví společnosti AIB, což také následně vyústilo v její úpadek. Právní závěr městského soudu, že „škoda byla (stěžovateli) způsobena trestnou činností členů představenstva společnosti AIB“ pak nemá oporu v provedeném dokazování vůbec, a za situace, kdy se městský soud nijak nezmiňuje

o výsledku trestního řízení (k podnětu nuceného správce a Komise pro ceně papíry) proti těmto subjektům, nachází se i v rozporu se zásadou presumpce neviny, ústavně zakotvenou v čl. 40 odst. 2 Listiny.

24. Nesprávnost uvedeného postupu obvodního soudu v průběhu procesu dokazování je dle Ústavního soudu nadto umocněna tím, že obvodní soud při formulaci svých právních závěrů vycházel výhradně ze závěrů předmětného znaleckého posudku, jehož hodnověrnost však stěžovatel opakovaně zpochybňoval, a to mimo jiné i z toho důvodu, že jej prováděl znalec (jak ostatně uvedl i samotný znalec) bez příslušné kvalifikace a zkušeností v oboru auditorské činnosti finančních institucí. Ústavní soud v minulosti ve své judikatuře nicméně odmítl takový postup, kdy obecné soudy zcela mechanicky a nekriticky přejaly do svých právních závěrů závěry ze znaleckých posudků, a fakticky tak nastolily situaci, že v dané věci „rozhodl znalecký ústav, a nikoli soudy, jejichž role se omezila pouze na paušální a nekritické převzetí jeho závěrů“ [srov. např. nálezn. sp. zn. IV. ÚS 581/06 ze dne 3. 6. 2008 (N 101/49 SbNU 491) či nálezn. sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41)]. Obvodním i městským soudem opakovaně zdůrazňovaná skutečnost, že se jednalo o otázky ryze odborné a ze specifické oblasti, takový postup zdaleka nemůže ospravedlnit.

25. V této souvislosti Ústavní soud vyslovuje pochybnosti i nad samotnou formulací otázky k předmětnému znaleckému posudku ze strany obvodního soudu („Zda žalovaný auditor při vypracování závěrečných zpráv o ověření účetních závěrek společnosti AIB k 31. 12. 2003 a k 31. 12. 2004 postupoval v souladu se zákonem č. 254/2000 Sb. a auditorskými směrnici, případně jaké povinnosti jako auditor porušil?“), kterou byl znalec do značné míry v podstatě nabádán k zodpovězení otázky ryze právního charakteru, jejíž hodnocení ovšem přísluší primárně rozhodujícímu soudu, nikoliv znalci, což ostatně stěžovatel rovněž v průběhu řízení před obvodním soudem namítal a zopakoval v ústavní stížnosti, resp. v následné replice k vyjádřením účastníků řízení (srov. k tomu David, L., Ištváněk, F., Javůrková, N., Kasíková, M., Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl.* Praha : Wolters Kluwer, 2009, s. 583n).

V. Závěr

26. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že Obvodní soud pro Prahu 1 i Městský soud v Praze za situace, kdy obvodní soud odmítl akceptovat stěžovatelem navržené důkazy a fakticky mu nemožnil prokázat jím tvrzené skutečnosti, aniž by však ve svém rozhodnutí jakkoliv vyložil, z jakých důvodů je neprovedl, a městský soud v odvolacím řízení v tomto postupu neshledal žádné vady, a dostatečně se tak nevypořádal se všemi odvolacími námitkami stěžovatele, svými rozhodnutími poru-

šily právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny.

27. Pokud za dané situace Nejvyšší soud v ústavní stížnosti napadeném usnesení následně odmítl stěžovatelovo dovolání s konstatováním, že „tvrzené procesní vady nezahrnují podmínku existence právní otázky zásadního významu, a proto jejich prostřednictvím přípustnost dovolání založit nelze“, pak ani Nejvyšší soud nedostal své ústavní povinnosti chránit základní práva a svobody stěžovatele (čl. 4 Ústavy), neboť i dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu, a dovolací soud je tedy za každé situace povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce, což však Nejvyšší soud v nyní posuzovaném případě stěžovatele neučinil.

28. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil. Úkolem obecných soudů tak bude posoudit daný případ znovu, přičemž jsou vázány právním názorem Ústavního v tom směru, že jsou povinny důkladně se vypořádat s důkazními návrhy stěžovatele.

29. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 55

K rozsahu sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potreby trestního řízení poskytovatelem zdravotních služeb

K právu na ochranu soukromí

1. Zdravotnická dokumentace je chráněna základním právem na ochranu soukromí. Do této sféry ochrany spadá též právo fyzické osoby rozhodnout podle vlastního uvážení, zda vůbec, a pokud ano, v jakém rozsahu a jakým způsobem mají být skutečnosti jejího osobního soukromí zpřístupněny jiným.

2. Zájem na objasnění trestných činů a spravedlivém potrestání jejich pachatelů je legitimním případem, kdy může dojít k omezení práva na ochranu soukromí i ve vztahu k informacím o svém zdraví. Při podávání žádosti státního zástupce o souhlas soudce ke sdělení vyžadovaných informací a při jeho vydávání podle ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu je však třeba v každém konkrétním případě pečlivě zvažovat, v jakém rozsahu má být tento souhlas požadován a následně udělován. Tento souhlas proto nemůže být vykládán jako neomezené prolomení zákonem stanovené povinné mlčenlivosti. Musí být vždy postaveno najisto, 1. z jakého důvodu (tzn. ve vztahu ke které trestné činnosti) je nutno poskytnout příslušné informace a dále 2. v jakém nezbytném rozsahu, a to právě s ohledem na vyšetřování konkrétní trestné činnosti. V podané žádosti státního zástupce a souhlasu soudce musí být rovněž zcela zřetelně a přesvědčivě vyloženo, v čem je spatřována potřeba sdělit požadované informace, která je způsobilá legitimizovat nezbytnost zásahu do základních práv dotčené osoby.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 10. března 2015 sp. zn. II. ÚS 2499/14 ve věci ústavní stížnosti E. V., zastoupené Mgr. Evou Kantoříkovou, advokátkou, se sídlem Šumavská 35, Brno, proti udělení předchozího souhlasu soudce Okresního soudu v Kroměříži ze dne 18. 12. 2013 č. j. 1 Nt 1340/2013 k poskytnutí veškeré stěžovatelčiny dokumentace, kterou měl poskytovatel zdravotních služeb k dispozici, pro účely trestního řízení, za účasti Okresního soudu v Kroměříži jako účastníka řízení a Okresního státního zastupitelství v Kroměříži jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Předchozím souhlasem soudce Okresního soudu v Kroměříži ze dne 18. 12. 2013 č. j. 1 Nt 1340/2013 bylo porušeno právo stěžovatelky na nedotknutelnost soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, před neoprávněným shromažďováním údajů o své osobě podle čl. 10 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu soukromí ve vztahu k informacím o svém zdraví podle čl. 10 odst. 1 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně.

II. Předchozí souhlas soudce Okresního soudu v Kroměříži ze dne 18. 12. 2013 č. j. 1 Nt 1340/2013 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Předmět řízení a podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 25. 7. 2014, stěžovatelka napadá v záhlaví označený předchozí souhlas soudce vydaný podle ustanovení § 8 odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Jeho obsahem bylo udělení souhlasu k poskytnutí informací, na které se vztahuje povinnost mlčenlivosti. Konkrétně se jednalo o poskytnutí veškeré dokumentace stěžovatelky, kterou má k dispozici poskytovatel zdravotních služeb – klinika Reprofit International, spol. s r. o. Tento souhlas byl udělen ve věci podezřelého K. J.

2. Stěžovatelka uvádí, že je občankou Ruské federace a je matkou dvou dětí, jejichž otcem je státní občan České republiky K. J., se kterým se seznámila již v Rusku, kde společně žili a usilovali o početí dítěte. Ze zdravotních důvodů však nebylo spontánní těhotenství možné, a proto se rozhodli pro umělé oplodnění. V roce 2008 přicestovali do České republiky a od té doby stěžovatelka podstoupila několik neúspěšných zákroků asistované reprodukce. S K. J. sice i nadále udržovala partnerský vztah, nicméně nežili ve společné domácnosti. K. J. byl odsouzen pro trestný čin krácení daně, poplatku a jiné povinné platby, k výkonu trestu však nenastoupil. Úspěšný zákrok asistované reprodukce byl proveden v listopadu 2011 a na jeho základě se narodila dne 23. 7. 2012 dvojčata V. a M. Z důvodu dlouhodobě neúspěšné léčby neplodnosti však byly tyto děti počaty z vajíček jiné ženy a spermií jiného muže. Tato informace je velmi citlivá, a proto si oba rodiče přáli, aby zůstala utajena. Ještě před narozením dětí učinila stěžovatelka se svým partnerem dne 15. 6. 2012 souhlasné prohlášení o určení otcovství na Honorárním konzulátu České republiky v Basileji.

3. V rámci řízení o prodloužení povolení k dlouhodobému pobytu začal správní orgán prověřovat rodinné poměry stěžovatelky a požadoval též sdělení, jak došlo k oplodnění, k čemuž stěžovatelka uvedla, že k početí došlo na klinice, a doložila písemný souhlas s asistovanou reprodukcí, kde začernila údaje ohledně darování embryí a spermií. Tuto listinu však správní orgán postoupil policii a po zjištění, že k početí došlo za použití darovaných spermií, podal správní orgán dne 17. 6. 2013 trestní oznámení pro podezření z přečinu napomáhání k neoprávněnému pobytu a ohrožování výchovy dítěte. Policie začala prověřovat rovněž podezření z přečinu paděláním veřejné listiny (zápisu o určení otcovství k nenarozenému dítěti). Z tohoto důvodu požádalo Okresní státní zastupitelství v Kroměříži o udělení souhlasu s poskytnutím informací, na které se vztahuje povinnost mlčenlivosti, a této žádosti vyhověl Okresní soud v Kroměříži rozhodnutím napadeným nyní projednávanou ústavní stížností.

4. Protiústavnost napadeného udělení souhlasu Okresním soudem v Kroměříži spatřuje stěžovatelka v porušení čl. 7 a 10 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 10 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně (č. 96/2001 Sb. m. s.). Stěžovatelka tvrdí, že ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu se uplatní pouze tehdy, pokud zákon, který obsahuje státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, současně nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat skutečnosti, na něž se tato povinnost mlčenlivosti vztahuje. V takovémto případě je nutno dbát zásad přiměřenosti, zdrženlivosti a subsidiarity obsažených v ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu. Tyto zásady však v případě stěžovatelky nebyly dodrženy, jelikož prý se okresní soud neseznámil s obsahem trestního spisu, nezkoumal nutnost poskytnutí zdravotnické dokumentace pro potřeby trestního řízení a pouze automaticky udělil neomezený souhlas k celé dokumentaci, a to zkopírováním části žádosti státního zastupitelství. Přitom již z této žádosti je zřejmé, že se týká celé dokumentace, ačkoliv odůvodněn je pouze požadavek na listinu souhlasu s asistovanou reprodukcí. Tato listina byla navíc od počátku prověřování založena v trestním spise.

II. Vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení

5. Okresní soud v Kroměříži ve vyjádření k ústavní stížnosti pouze odkázal na souhlas, který v dané věci udělil, a uvedl, že žádost státního zastupce byla jasná a logicky zdůvodněná. Proto jí bylo vyhověno a do práv stěžovatelky zasaženo nebylo.

6. Okresní státní zastupitelství ve svém vyjádření uvedlo, že trestní řízení je vedeno proti stěžovatelce i K. J. V době, kdy byla podána žádost podle ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu, byla zajištěna pouze jedna

a ještě pozměněná kopie listiny „Prohlášení příjemkyně darovaných embryí a jejího partnera ze dne 26. 11. 2011“ (dále též „prohlášení“), kterou stěžovatelka předložila během správního řízení o povolení k pobytu, a to bez identity a podpisu pracovníka reprodukční kliniky, který měl stvrdit, že k tomuto podpisu skutečně došlo. Již tehdy však existovalo podezření, že souhlas s umělým oplodněním stěžovatelky pan K. J. před zdravotníkem nepodepsal, a to proto, že se nejméně od 8. 1. 2007 skrýval v zahraničí (zřejmě ve Švýcarsku) z důvodu vyhýbání se nástupu trestu odnětí svobody. Navíc, v daném případě nelze ani určit, jak vlastně a na základě čeho ověřil lékař totožnost obou obviněných, když v textu prohlášení není uveden žádný jejich osobní doklad. Podle ustanovení § 54 odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v tehdy platném znění, (dále „zákon o rodině“) přitom platilo, že je-li dítě počato umělým oplodněním ženy z asistované reprodukce podle zvláštního právního předpisu, považuje se za otce muž, který dal k umělému oplodnění ženy souhlas, pokud by se neprokázalo, že žena otěhotněla jinak. Otcem proto není muž, který se k otcovství přihlásí jinak – třeba právě souhlasným prohlášením rodičů. Obvinění prý tedy místo toho, aby postupovali v souladu se zákonem o rodině a matrice předložili prohlášení příjemkyně darovaných embryí a jejího partnera ze dne 26. 11. 2011, který obsahuje informovaný souhlas K. J. udělený podle zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, zvolili z neznámého důvodu odlišný postup, patrně ve snaze utajit, že šlo o asistovanou reprodukci. Tato snaha je zřejmá ze začernění některých údajů v tomto prohlášení a také z protokolu o výsledku stěžovatelky ze dne 10. 5. 2013 jako žadatelky o vydání povolení k přechodnému pobytu, kdy odmítla odpovědět na otázky spojené s asistovanou reprodukcí. Přitom se nejedná o čistě soukromou věc, nýbrž o právní skutečnost, se kterou zákon o rodině spojoval zcela konkrétní právní následky.

7. Stěžovatelka v replice k uvedeným vyjádřením sdělila, že předmětné trestní řízení bylo vedeno toliko ohledně toho, jak byl vyhotoven zápis o určení otcovství k nenarozenému dítěti na Honorárním konzulátu v Bazi-leji, a že matričnímu úřadu nemělo být předkládáno souhlasné prohlášení, nýbrž listina obsahující souhlas rodičů s asistovanou reprodukcí. Pro tyto dva skutky je však zdravotní dokumentace stěžovatelky týkající se samotného umělého oplodnění zcela nevyovídající. Pokud tedy okresní státní zastupitelství ve svém vyjádření uvedlo, že zdravotnická dokumentace byla potřebná ke zjištění, zda a jak J. podepsal souhlas s umělým oplodněním, je tím porušena zásada totožnosti skutku. V době zahájení trestního stíhání totiž již bylo prokázáno, že stěžovatelka a J. nejsou biologickými rodiči narozených dětí. Okresní soud v Kroměříži pak tím, že udělil neomezený souhlas k poskytnutí celé zdravotnické dokumentace, zcela rezignoval na svoji funkci ochrany práva na soukromí a rodinného života.

III. Podstatný obsah vyžádaného spisu

8. Z obsahu vyžádaného spisu Okresního soudu v Kroměříži plyne, že státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Kroměříži v žádosti ze dne 12. 12. 2013 vymezila předmět trestního řízení, a to osobou podezřelého K. J., a dále výše zmíněnými přečiny napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky (§ 341 odst. 1 trestního zákoníku) a padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348 odst. 1 trestního zákoníku). Tuto žádost odůvodnila tím, že stěžovatelka společně s K. J. předložili Magistrátu města Brna dne 8. 8. 2012 listinu nazvanou „Zápis o určení otcovství k nenarozenému dítěti souhlasným prohlášením rodičů před honorárním konzulem České republiky ve Švýcarsku“ ze dne 15. 6. 2012, ačkoliv se prý jednalo o padělek veřejné listiny. Na základě této listiny bylo určeno otcovství K. J. k dvojčatům, narozeným dne 23. 7. 2012. Cílem tohoto jednání bylo pro tyto děti získat české státní občanství a tím i trvalý pobyt a odvozeně trvalý pobyt i pro jejich matku (stěžovatelka). Po narození dětí sepsal K. J. ještě jednostranné prohlášení ze dne 15. 3. 2013, nazvané „Zápis o potvrzení otcovství k narozeným dětem“. V daném případě nemělo být otcovství určeno podle § 52 zákona o rodině souhlasným prohlášením rodičů, nýbrž podle § 54 odst. 3 stejného zákona, neboť je-li dítě počato umělým oplodněním ženy z asistované reprodukce, považuje se za otce ten muž, který dal k tomuto umělému oplodnění ženy souhlas, pokud by se neprokázalo, že žena otěhotněla jinak. V dané věci vystupuje K. J. jako otec ve smyslu ustanovení § 52 i 54 zákona o rodině a prověřováním byla zajištěna pouze kopie prohlášení. Jelikož není nijak prokázáno tvrzení reprodukční kliniky, že souhlas s umělým oplodněním stěžovatelky skutečně před zdravotníkem K. J. podepsal, požádala státní zástupkyně o souhlas podle ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu, a to k poskytnutí veškeré dokumentace stěžovatelky, kterou má k dispozici předmětná klinika.

9. Na základě této žádosti udělil Okresní soud v Kroměříži souhlas, napadený nyní projednávanou ústavní stížností, a to „konkrétně k poskytnutí veškeré dokumentace“ stěžovatelky, „kterou má k dispozici poskytovatel zdravotních služeb“.

IV. Vlastní závěry Ústavního soudu

10. Ústavní soud se nejprve zabýval povahou napadeného „udělení předchozího souhlasu soudce“ z hlediska jeho možného přezkumu v řízení o ústavní stížnosti a v tomto směru konstatuje, že podle jeho dřívější judikatury tento předchozí souhlas je přezkoumatelný Ústavním soudem [viz nálezh sp. zn. I. ÚS 321/06 ze dne 18. 12. 2006 (N 229/43 SbNU 595)]; veškerá judikatura Ústavního soudu je též dostupná na <http://nalus.usoud.cz>. Z povahy věci je také zřejmé, že tento souhlas je třeba považovat za rozhodnutí ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky

a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Jedná se totiž o individuální právní akt vydávaný vrchnostenským způsobem orgánem veřejné moci (soudem) a způsobilý zasáhnout do ústavně zaručených základních práv stěžovatele. V případě vyhovění ústavní stížnosti pak je namísto tento právní akt zrušit [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu], jelikož by nedávalo žádný rozumný smysl pouze konstatovat porušení dotčeného základního práva a vyslovit zákaz pokračovat v jeho porušování, případně přikázat obnovení stavu před porušením, jako by tomu bylo v případě tzv. jiného zásahu orgánu veřejné moci [§ 82 odst. 3 písm. b) citovaného zákona].

11. Protože podaná ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona o Ústavním soudu), byla podána včas (§ 72 odst. 3 citovaného zákona) a splňuje též ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) citovaného zákona], mohl Ústavní soud přistoupit k jejímu věcnému projednání a rozhodnutí.

12. Jak plyne ze shora provedené narace, stěžovatelka činí sporným výklad a použití ustanovení § 8 odst. 5 věty první trestního řádu, podle něhož „nestanoví-li zvláštní zákon podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, které jsou podle takového zákona utajovány, nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, lze tyto informace pro trestní řízení vyžadovat po předchozím souhlasu soudce“. Podle ustanovení § 2 odst. 4 věty třetí stejného zákona platí, že orgány činné v trestním řízení „trestní věci projednávají s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána; při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení“.

13. Ustanovení § 8 odst. 5 bylo do trestního řádu doplněno tzv. velkou novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. Bylo tak reagováno mimo jiné na skutečnost, že právní úprava mlčenlivosti, uložená osobám nejrušnějšími právními předpisy, je velmi nejednotná, nesystematická a zejména ve starších předpisech již neodpovídá současným organizačním a právním vztahům. Některé z těchto právních předpisů totiž jen obecně stanoví povinnost dodržovat nebo respektovat mlčenlivost, v jiných se lze setkat i s vymezením okruhu skutečností, jichž se mlčenlivost týká, s vymezením okruhu osob, které jsou vázány mlčenlivostí, s důvody jejich zproštění mlčenlivosti, resp. jejího prolomení, a s tím, kdo je oprávněn určitou osobu zprostit mlčenlivosti; některé z předpisů pak stanoví, že pro účely trestního řízení se osoby jinak vázané mlčenlivostí považují ze zákona za zproštěné této mlčenlivosti [viz např. § 117 odst. 1 písm. c) zákona č. 256/2004 Sb.,

o podnikání na kapitálovém trhu]. Proto výše uvedená novelizace trestního řádu doplnila ustanovení § 8 odst. 5, které uvedenou situaci řeší, tak, že nestanoví-li zvláštní zákon podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat skutečnosti, které jsou podle takového zákona utajovány, nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, lze tyto skutečnosti pro trestní řízení vyžadovat po předchozím souhlasu soudce (k tomu viz také usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2697/14 ze dne 19. 8. 2014, v SbNU nepublikováno).

14. Jak vyslovil Ústavní soud v dříve citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 321/06 [podobně nález sp. zn. III. ÚS 256/01 ze dne 21. 3. 2002 (N 37/25 SbNU 287)], „zájem na objasnění trestných činů a spravedlivém potrestání jejich pachatelů, ale též zájem na ochraně jednotlivce před neodůvodněným stíháním a odsouzením, daný možností získání informací svědčících ve prospěch podezřelého, resp. obviněného, je legitimním a nezbytným cílem demokratické společnosti. Lze nalézt i racionální spojení mezi tímto cílem a prostředky, kterými ho má být dosaženo, a není zde dána možnost jejich nahrazení alternativními způsoby, které by byly méně zasahující do základních práv garantovaných čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny. Dosahování účelu trestního řízení je v demokratickém ústavním řádu pravidelně spojata s řadou nezbytných zásahů do osobnostních práv jiných subjektů, než těch, proti nimž se řízení vede.“

15. Ústavodárce v čl. 1 větě druhé Listiny i Ústavní soud ve své ustálené judikatuře označili základní práva za nezadatelná, a to včetně v nyní projednávané věci namítaného porušení základního práva na ochranu soukromého života a práva na ochranu osobnosti. Jak uvedl Evropský soud pro lidská práva, „ochrana osobních dat, o to více lékařských dat, má pro požívání práva na respektování soukromého a rodinného života zásadní význam“ (rozsudek ve věci *Z. proti Finsku* ze dne 25. 2. 1997 č. 22009/93). Ústavní soud ostatně nemá žádnou relevantní pochybnost v tom směru, že zdravotnická dokumentace je chráněna zmíněným právem na ochranu soukromí. Do této sféry ochrany přitom spadá, mimo jiné, i právo fyzické osoby rozhodnout podle vlastního uvážení zda vůbec, a pokud ano, v jakém rozsahu a jakým způsobem mají být skutečnosti jejího osobního soukromí zpřístupněny jiným [srovnej nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 517/99 ze dne 1. 3. 2000 (N 32/17 SbNU 229)].

16. K omezení těchto práv lze přikročit za účelem ochrany základních práv jiných osob, anebo za účelem ochrany veřejného zájmu, který je v podobě principu či hodnoty obsažen v ústavním pořádku [srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 298/05 ze dne 6. 10. 2005 (N 196/39 SbNU 91), sp. zn. IV. ÚS 412/04 ze dne 7. 12. 2005 (N 223/39 SbNU 353)]. Pokud stěžovatelka namítá rovněž porušení čl. 10 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, podle jehož odstavce 1 má každý právo na ochranu

soukromí ve vztahu k informacím o svém zdraví, je třeba poukázat na čl. 26 této Úmluvy, který připouští omezení tohoto práva v případech, kdy tak stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu bezpečnosti veřejnosti, předcházení trestné činnosti, ochrany veřejného zdraví nebo ochrany práv a svobod jiných. Nad rámec argumentace stěžovatelky Ústavní soud – vázán petitum, nikoliv však odůvodněním podaného návrhu – uvádí, že právo na respektování soukromého života je obsaženo rovněž v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Podle odstavce 2 tohoto článku platí, že „státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných“.

17. Ústavní soud proto činí dílčí závěr, že výše zmíněný zájem na objasnění trestných činů a spravedlivém potrestání jejich pachatelů je legitimním případem, kdy může dojít k omezení práva na ochranu soukromí i ve vztahu k informacím o svém zdraví.

18. Ústavní soud dále uvádí, že zasahování do rozhodování orgánů činných v trestním řízení ve fázi přípravného řízení považuje, s výjimkou situací zcela mimořádných (např. pokud je např. současně dotčena osobní svoboda jednotlivce), za nepřipustné, případně nežádoucí [srov. nález sp. zn. III. ÚS 62/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 78/4 SbNU 243), usnesení sp. zn. IV. ÚS 316/99 ze dne 6. 9. 1999, sp. zn. I. ÚS 486/01 ze dne 11. 12. 2001, sp. zn. IV. ÚS 213/03 ze dne 21. 11. 2003, sp. zn. IV. ÚS 262/03 ze dne 30. 6. 2003 (v SbNU nepublikována) a další]. Kasační intervence tak má své místo pouze v případech zjevného porušení kogentních ustanovení podústavního práva, kdy se postup orgánů činných v trestním řízení zcela vymyká ústavnímu, resp. zákonnému, procesněprávnímu rámci, a jím založené vady, případně jejich důsledky, nelze v soustavě orgánů činných v trestním řízení, zejména obecných soudů, již nikterak odstranit (srov. kupř. usnesení sp. zn. III. ÚS 674/05 ze dne 25. 1. 2006). Jinak řečeno, svůj zásah shledává Ústavní soud důvodným toliko v situaci materiálního (obsahového) a na první pohled zřejmého odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*) nalézajícího výrazu v *prima facie* nedostatečném odůvodnění rozhodnutí, jehož rozhodovací důvody jsou konstruovány obecným a povšechným způsobem [srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 554/03 ze dne 5. 2. 2004 (U 4/32 SbNU 467)].

19. Standardní metodou, jíž Ústavní soud posuzuje vzájemnou kolizi základních práv a svobod, resp. jejich střet s jinou ústavně chráněnou hodnotou (právo na soukromí stěžovatelky vs. zájem státu na objasnění a vyšetření trestné činnosti), je metoda proporcionality (analýza judikatury Evropského soudu pro lidská práva ve vztahu k principu proporcionality

při sběru a uchování osobních údajů viz např. Kmec, J., Kosář, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech – komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012). Zejména porušením principu proporcionality argumentuje stěžovatelka i v nyní projednávané věci.

20. Ústavní soud konstatuje, že právě s ohledem na zmíněný princip proporcionality ve smyslu minimalizace zásahů do základních práv jednotlivce pro některý z ústavně předvídaných důvodů (viz též shora), tedy proporcionality v užším smyslu, hodnotil napadené rozhodnutí. V tomto směru vychází ze skutečnosti, že ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu umožňuje sdělovat pro účely trestního řízení informace, na které se jinak vztahuje povinnost mlčenlivosti. Tato výjimka z povinnosti mlčenlivosti však musí být vykládána velmi restriktivním způsobem, tedy vždy jen v nezbytném rozsahu tak, aby nebyl mařen účel trestního řízení na straně jedné, nicméně současně aby bylo v co možná největší míře respektováno soukromí a osobnostní sféra osob, kterých se toto prolomení mlčenlivosti bezprostředně dotýká. Stěžovatelka proto v této souvislosti zcela správně poukazuje na zásadu přiměřenosti výslovně obsaženou v ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu, která je ostatně i jedním z nejvýznamnějších ústavních principů (viz kupř. čl. 4 odst. 4 Listiny). Proto také Ústavní soud v opakovaně citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 321/06 konstatoval, že „možnost pracovat v rámci trestního řízení s informacemi o zdravotním stavu osob bez jejich souhlasu přitom samozřejmě neznamená, že tak lze činit nepřiměřeným způsobem. Jakkoliv vzhledem k veřejnému charakteru procesu nelze rozšíření některých údajů o zdravotním stavu mezi veřejnost zabránit, je pochopitelně nutné, aby charakter těchto informací měly orgány činné v trestním řízení stále na mysli a nakládaly s nimi pouze v nezbytném rozsahu.“

21. Z této zásady podle přesvědčení Ústavního soudu – mimo jiné – plyne, že při podávání žádosti o souhlas soudce ke sdělení vyžadovaných informací a při jeho vydávání je třeba v každém konkrétním případě pečlivě zvažovat, v jakém rozsahu má být tento souhlas požadován a následně udělován. Je proto namístě např. hodnotit, o jaký trestný čin se jedná, o je obsahem požadované dokumentace, v jakém postavení se nachází osoba, o jejíž zdravotní údaje se jedná (pachatel trestného činu či poškozený), atp. V každém případě by bylo zcela chybné a ve svém důsledku protiústavní, pokud by tento souhlas byl vykládán jako jakési obecné a nijak neomezené prolomení zákonem stanovené povinné mlčenlivosti.

22. Právě takto chybně však bylo ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu interpretováno a aplikováno v nyní projednávaném případě. Jak totiž plyne z obsahu soudního spisu (viz shora citovanou žádost okresní státní zástupkyně ze dne 12. 12. 2013) a také z vyjádření vedlejšího účastníka, žádost o předmětný souhlas byla odůvodněna pouze ve vztahu k jediné listině,

tedy k „Zápisu o určení otcovství k nenarozenému dítěti souhlasným prohlášením rodičů před honorárním konzulem České republiky ve Švýcarsku“ ze dne 15. 6. 2012, která měla být údajně padělkem. Takto podané odůvodnění však s ohledem na výše uvedený princip proporcionality a nezbytnost minimalizovat zásah do ústavních práv stěžovatelky na soukromí nemohlo opodstatnit souhlas k poskytnutí veškeré zdravotní dokumentace stěžovatelky, navíc v tak citlivé oblasti, kterou nepochybně je asistovaná reprodukce. V tomto směru Ústavní soud plně přisvědčuje názoru stěžovatelky obsaženému v replice k vyjádřením účastníka a vedlejšího účastníka řízení, že zdravotní dokumentace stěžovatelky týkající se samotného umělého oplodnění je zcela nevyhovující ohledně trestního řízení, které bylo vedeno. Již v době zahájení trestního stíhání bylo ostatně i prokázáno, že stěžovatelka a J. nejsou biologickými rodiči narozených dětí. Takto široce poskytnutý předchozí souhlas soudce byl proto s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem nyní rozhodovaného případu zcela nepřiměřený, a tedy i nedůvodný.

23. Odůvodnění žádosti státního zástupce a následného souhlasu soudce podle ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu totiž musí být ve vzájemné shodě v tom smyslu, že bude vždy postaveno najisto, 1. z jakého důvodu (tzn. ve vztahu ke které trestné činnosti) je nutno poskytnout příslušné informace a dále 2. v jakém nezbytném rozsahu, a to právě s ohledem na vyšetřování konkrétní trestné činnosti. V podané žádosti státního zástupce a souhlasu soudce pak musí být zcela zřetelně a přesvědčivě vyloženo, v čem je spatřována potřeba sdělit požadované informace, která je způsobilá legitimizovat nezbytnost zásahu do základních práv dotčené osoby. Jakkoliv Ústavní soud nepovažuje za nezbytné, aby toto podrobné odůvodnění bylo samostatně obsaženo jak v žádosti státního zástupce, tak také i v následném souhlasu soudce, a lze si jistě představit i situaci, že se soudce s touto žádostí ztotožní a v podrobnostech – nikoliv však čistě mechanicky a obecně – na ni odkáže (resp. výslovně odkáže na některé její konkrétní části), je třeba důsledně trvat na obsahovém souladu obou těchto úkonů v tom smyslu, že nelze vydat předmětný předchozí souhlas ke sdělení všech informací, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, jen na základě žádosti odůvodněné toliko ve vztahu k některé z nich.

24. V nyní projednávaném případě, kdy předmětem vyšetřování a trestního řízení v rozhodné době bylo pouze zkoumání pravosti jediné označené listiny (viz odůvodnění shora citované žádosti okresní státní zástupkyně ze dne 12. 12. 2013), proto nebyl dán žádný racionální důvod, který by z ústavněprávního hlediska odůvodňoval prolomení zákonem stanovené mlčenlivosti k veškeré zdravotnické dokumentaci stěžovatelky.

25. Pokud se totiž Okresní státní zastupitelství v Kroměříži v předmětné žádosti a následně též ve vyjádření k ústavní stížnosti pouští

do úvah, na základě které domněnky otcovství měl či neměl být za otce obou dětí považován pan K. J., jedná se podle Ústavního soudu o úvahy, které nejsou relevantní z hlediska předmětu řízení o postupu podle ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu, a tedy ani pro řízení o této ústavní stížnosti. Žádost o předchozí souhlas soudce podle citovaného zákonného ustanovení totiž byla podána pouze a jedině z důvodu podezření z padělání jedné z listin, která se měla v předmětné zdravotní dokumentaci nacházet, přičemž již v okamžiku podání této žádosti však bylo zřejmé, že k otěhotnění stěžovatelky došlo v důsledku umělého oplodnění, a sporná byla pouze skutečnost, zda otcovství K. J. plyne z ustanovení § 52 či 54 zákona o rodině. Za této situace proto nemohly být splněny podmínky pro zpřístupnění celé dokumentace stěžovatelky tak, jak rozhodl soud.

V. Závěr

26. Ústavní soud uzavírá, že Okresní soud v Kroměříži napadeným rozhodnutím (předchozím souhlasem) porušil ústavně zaručená základní práva stěžovatelky na nedotknutelnost soukromí (čl. 7 odst. 1 Listiny), na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy), před neoprávněným shromažďováním údajů o své osobě (čl. 10 odst. 3 Listiny) a právo na ochranu soukromí ve vztahu k informacím o svém zdraví (čl. 10 odst. 1 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně). Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadené rozhodnutí Okresního soudu v Kroměříži zrušil. Úkolem okresního soudu bude o žádosti okresní státní zástupkyně (případně) znovu rozhodnout, a to tak, aby do zmíněných základních práv stěžovatelky zasáhl skutečně jen v nezbytně nutné míře. Protiústavně vyžádané informace musí být vráceny poskytovateli zdravotnických služeb a nesmí s nimi být orgány činnými v trestním řízení dále nakládáno.

27. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 56

K doručování stejnopisu odvolání protistraně ve věcech nákladů řízení

Domáhá-li se vedlejší účastník v odvolání změny výroku o nákladech řízení ve svúj prospěch, je třeba, aby druhá strana byla s argumenty odvolatele seznámena a mohla se k nim vyjádřit, pokud lze očekávat, že její vyjádření může přispět k náležitému posouzení věci. Tím, že soud prvního stupně odvolání vedlejšího účastníka, v němž bylo namítáno nedodržení povinnosti stěžovatele zaslat mu předžalobní výzvu, stěžovateli nedoručil, odňal stěžovateli možnost se k této námitce vyjádřit, případně realizovat svá další procesní práva. Odvolací soud, který toto pochybení nenapravit, námitce vedlejšího účastníka přisvědčil a o nákladech řízení rozhodl jinak než soud prvního stupně, zkrátit stěžovatele na jeho procesních právech tak, že porušil i právo stěžovatele na soudní ochranu a zásadu rovnosti účastníků řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1, resp. čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) – ze dne 10. března 2015 sp. zn. II. ÚS 2969/14 ve věci ústavní stížnosti Společnosti vlastníků jednotek X, zastoupeného Mgr. Gabrielou Hájkovou, advokátkou, se sídlem Velké náměstí 135/19, 500 03 Hradec Králové, směřující proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 1. července 2014 č. j. 64 Co 214/2014-69, kterým bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve výroku o nákladech řízení tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a Thomase Ignacio Tadea, zastoupeného Mgr. Peterem Teniakem, advokátem, se sídlem Pařížská 204/21, 110 00 Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 1. července 2014 č. j. 64 Co 214/2014-69 bylo porušeno právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 1. července 2014 č. j. 64 Co 214/2014-69 se zrušuje.

Odůvodnění

I. Rekapitulace dosavadního průběhu soudního řízení

1. Stěžovatel se podanou ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí s tvrzením, že jím bylo porušeno právo na soudní ochranu vyplývající z čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na nestranný a spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Napadeným rozhodnutím došlo také dle názoru stěžovatele k popření principu zákazu svévolie v rozhodování.

2. Obvodní soud pro Prahu 5 usnesením ze dne 19. července 2013 č. j. EPR 54739/2013-19 zastavil řízení o vydání elektronického platebního rozkazu, kterým se žalobce (stěžovatel) domáhal vůči žalovanému (vedlejšímu účastníkovi řízení) zaplacení částky 44 587,94 Kč s příslušenstvím jakožto dlužného nájemného. Stěžovatel vzal žalobu zpět, jelikož došlo po jejím podání k zaplacení žalované částky vedlejším účastníkem. Obvodní soud pro Prahu 5 dále rozhodl, že vedlejší účastník je povinen stěžovateli zaplatit náhradu nákladů řízení ve výši 17 288 Kč.

3. Poté podal vedlejší účastník řízení návrh na prohlášení neúčinnosti doručení tohoto usnesení a žádost o prominutí zmeškání lhůty k odvolání, jakož i odvolání proti povinnosti nahradit stěžovateli náklady soudního řízení. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 13. února 2014 č. j. EPR 54739/2013-24 bylo nejprve rozhodnuto o neúčinnosti doručení usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 19. července 2013 č. j. EPR 54739/2013-19 s odůvodněním, že vedlejšímu účastníkovi nebylo doručováno na adresu určenou v souladu s § 46b písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“).

4. Následně Městský soud v Praze usnesením ze dne 1. července 2014 č. j. 64 Co 214/2014-69 k výše zmiňovanému odvolání vedlejšího účastníka změnil usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 19. července 2013 č. j. EPR 54739/2013-19 ve výroku o nákladech řízení tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů a zároveň uložil povinnost stěžovateli, aby zaplatil vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů odvolacího řízení ve výši 4 950 Kč. Odvolací soud své rozhodnutí odůvodnil tím, že stěžovatel nesplnil svou zákonnou povinnost vyplývající z § 142a odst. 1 o. s. ř., neboť předžalobní výzvu k zaplacení dlužné částky zaslal vedlejšímu účastníkovi na adresu, která nebyla adresou pro doručování, kde je vedlejší účastník hlášen, jak vyplývá ze sdělení Ministerstva vnitra.

II. Rekapitulace obsahu ústavní stížnosti

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá porušení shora uvedených ústavně zaručených práv. Nejprve podrobně uvádí jednotlivá údajná pochy-

bení odvolacího soudu. Předně rozebírá, že odvolání vedlejšího účastníka mu nebylo doručeno, nebylo mu tedy umožněno se jakkoli k podanému odvolání vedlejšího účastníka vyjádřit. Stěžovatel se chtěl přitom vyjádřit hlavně k otázce doručování předžalobních výzev odesílaných za účelem odvrácení soudního sporu o zaplacení dlužného nájemného. Stěžovatel podotýká, že je subjektem hospodařícím s velmi omezeným finančním rozpočtem a jakákoli soudní řízení jsou pro něho velkou finanční zátěží. Z toho důvodu vždy jednotlivé dlužníky intenzivně urguje, a to jak sám, tak i prostřednictvím právního zástupce. Další pochybení spatřuje v tom, že odvolací soud rozhodl o tom, že předžalobní výzva nebyla doručena, aniž by stěžovatele vyslechl. Stěžovatel má za to, že by se svou argumentací ohledně adresy, kam měla být předžalobní výzva doručována, obstál. Taková možnost mu však nebyla dána, neboť odvolací soud rozhodl výhradně na základě tvrzení vedlejšího účastníka, k němuž se stěžovatel nemohl jakkoli vyjádřit. Stěžovatel vycházel při zjišťování adresy pro odeslání výzvy z veřejného registru, konkrétně z katastru nemovitostí, kde jedině mohl získat adresu vedlejšího účastníka, protože registr Ministerstva vnitra není běžně přístupný.

III. Zjištění obsahu spisu

4. Ústavní soud si pro náležité posouzení věci vyžádal od Obvodního soudu pro Prahu 5 příslušný spis. Z předloženého spisu Ústavní soud zjistil, že odvolání vedlejšího účastníka (viz č. l. 43 vyžádaného spisu), které bylo součástí návrhu na prohlášení neúčinnosti doručení usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 19. července 2013 č. j. EPR 54739/2013-19 a které směřovalo proti výroku o náhradě nákladů řízení, stěžovateli nebylo doručeno. Bylo mu doručeno až samotné rozhodnutí o odvolání Městského soudu v Praze ze dne 1. července 2014 č. j. 64 Co 214/2014-69 s tím, že odvolací soud rozhodoval bez nařízení jednání [§ 214 odst. 2 písm. e) o. s. ř.]. Skutečnost, že odvolání stěžovateli vůbec nebylo doručováno, se podává jednak z přípisu Obvodního soudu pro Prahu 5 o předložení věci k rozhodnutí o odvolání (viz č. l. 66), jednak ze samotného odůvodnění napadeného usnesení, v němž je uvedeno, že stěžovatel coby žalobce se k odvolání vedlejšího účastníka nevyjádřil. Tvrzení stěžovatele o nedoručení odvolání vedlejšího účastníka potvrzuje i okolnost, že ve spisu není potvrzení o dodání a doručení odvolání do datové schránky, jako v případě, kdy mu bylo doručováno již rozhodnutí o odvolání.

IV. Rekapitulace vyjádření účastníků

5. Městský soud v Praze jako účastník řízení ve vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, přičemž poukázal na smysl § 142a o. s. ř., který byl do procesního předpisu včleněn z toho

důvodu, aby měl dlužník možnost před podáním žaloby dluh uhradit. Smyslem citovaného ustanovení je, aby se předžalobní výzva dostala do sféry dispozice dlužníka, a to jakýmkoliv způsobem. Městský soud v Praze sice připouští, že stěžovatel nemohl nahlédnout do evidence obyvatel, avšak mohl v zájmu své právní jistoty výzvu zaslat na všechny jemu známé adresy. To však stěžovatel neučinil, přestože mu byla známa i další adresa, která byla i poslední známou adresou dlužníka ve smyslu § 142a odst. 1 o. s. ř. Účastník řízení uzavírá, že stěžovatel v ústavní stížnosti neuvádí relevantní skutečnosti, z nichž by bylo možné dovodit porušení jeho práva na spravedlivý proces.

6. Vedlejší účastník řízení ve vyjádření k ústavní stížnosti uvádí, že stěžovatel měl již před zahájením soudního řízení povědomí o kontaktním e-mailu na něj. Tvrzení stěžovatele, že jednotlivé dlužníky intenzivně urguje, z pohledu vedlejšího účastníka neobstojí. Vedlejší účastník řízení se o vydaném rozhodnutí dověděl až po doručení výzvy k zaplacení dlužné částky podle usnesení soudu prvního stupně včetně náhrady nákladů řízení zasláné mu prostřednictvím e-mailu. Navíc poukazuje na to, že správce objektu s vedlejším účastníkem intenzivně komunikoval i v době před podáním žaloby. Vedlejší účastník řízení uzavírá, že ústavní stížnost je nedůvodná, neboť postrádá ústavněprávní základ. Konečně se vyjadřuje k otázce doručení usnesení Městského soudu v Praze ze dne 1. července 2014 č. j. 64 Co 214/2014-69, přičemž postup soudu považuje za souladný s § 50d o. s. ř.

7. Stěžovatel se k vyjádřením účastníka a vedlejšího účastníka řízení zasláným mu následně k replice nevyjádřil.

V. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

8. Ústavní soud již mnohokrát zdůraznil, že není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy. Postavení Ústavního soudu uvnitř soudní moci vymezuje čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) tak, že jde o orgán ochrany ústavnosti. Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad práva a jeho aplikace jsou při řešení konkrétního případu záležitosti obecných soudů, které jsou součástí soudní soustavy podle čl. 91 odst. 1 Ústavy. To platí jak pro otázky vztahující se k předmětu sporu, tak i pro hodnocení otázek procesních. Pouze v případě, že by právní závěry obecných soudů byly v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývaly, bylo by takové rozhodnutí možno považovat za odporující čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 1 odst. 1 Ústavy.

9. Ústavní soud dále uvádí, že jednou z funkcí Ústavy, zvláště ústavní úpravy základních práv a svobod, je její „prostupování“ celým právním řádem. Smysl Ústavy spočívá nejen v úpravě základních práv a svobod, jakož

i institucionálního mechanismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu (resp. orgánů veřejné moci), nejen v přímé závaznosti Ústavy a v jejím postavení bezprostředního pramene práva, nýbrž i v nezbytnosti státních orgánů, resp. orgánů veřejné moci, interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod.

10. Z odůvodnění napadeného usnesení vyplývá, že stěžovatel se k podanému odvolání nevyjádřil, přičemž stěžovatel sám v ústavní stížnosti uvádí, že se o odvolání nedozvěděl, neboť mu nebylo doručeno. Otázka doručování odvolání ostatním účastníkům řízení je upravena v § 210 odst. 1 o. s. ř. Podle tohoto ustanovení platí, že „nejde-li o případy uvedené v § 208 nebo v § 209, doručí předseda senátu odvolání, které směřuje proti rozsudku nebo proti usnesení ve věci samé, ostatním účastníkům. Odvolání proti usnesení, kterým nebylo rozhodnuto ve věci samé, doručí předseda senátu těm účastníkům, jejichž práv a povinností se týká, je-li to s ohledem na okolnosti případu či povahu věci vhodné a účelné.“ Vzhledem k tomu, že v řízení nedošlo k postupu ani dle § 208 o. s. ř. ani dle § 209 o. s. ř., je nutno vyřešit otázku, zda uvedené odvolání mělo být doručeno i stěžovateli. Do 1. července 2009 zněl § 210 o. s. ř. tak, že muselo být doručováno jen v případech rozhodnutí ve věci samé. Ústavní soud však mnohokrát deklaroval, jak by se mělo toto ustanovení vykládat, aby bylo ústavně konformní. V nálezu Ústavního soudu ze dne 25. ledna 2007 sp. zn. III. ÚS 639/06 (N 15/44 SbNU 193) vyložil toto ustanovení tak, že „i když z § 210 odst. 1 občanského soudního řádu přímo nevyplývá povinnost soudu doručovat opisy odvolání směřujících proti nikoliv meritorním rozhodnutím ostatním účastníkům řízení, neznamená to, že tak soud nemůže učinit na základě úvahy (ústavně souladné) o vhodnosti a účelnosti takového opatření s ohledem na okolnosti případu či specifikum věci“. V nálezu ze dne 16. září 2010 sp. zn. III. ÚS 291/08 (N 195/58 SbNU 725) Ústavní soud vyslovil: „... Byl občanský soudní řád nestanovil povinnost soudu doručovat opis odvolání účastníka řízení směřujícího jen proti rozhodnutí o nákladech řízení protistraně, příp. za účelem jeho projednání nařizovat (ústní) jednání, daný požadavek může v konkrétním případě vyplynout z nutnosti ochrany procesních práv účastníka řízení, jež plynou z principů spravedlivého procesu.“ Dále například v nálezu Ústavního soudu ze dne 8. dubna 2010 sp. zn. II. ÚS 414/10 (N 81/57 SbNU 85) se Ústavní soud vyjádřil k povinnosti doručovat usnesení ohledně nákladů řízení následovně: „Protože je řízení o nákladech řízení svou povahou řízením kontradiktorním, z principu rovnosti účastníků vyplývá, že za situace, kdy dosavadní vývoj sporu, povaha napadeného rozhodnutí a argumenty uváděné v odvolání naznačují, že eventuální vyjádření účastníků k podanému odvolání mohou ovlivnit druhoinstanční rozhodnutí, je soud povinen doručit odvolání podané do výroku o nákladech řízení ostatním účastníkům, aby měli stejnou možnost

k uplatnění svých práv, přestože z procesního předpisu tato povinnost přímo nevyplývá.“

11. Na druhé straně, Ústavní soud v poslední době v určitých konstatacích také neshledal povinnost soudu doručovat stejnopis odvolání účastníkům. Tak např. v usnesení ze dne 23. září 2013 sp. zn. IV. ÚS 2602/13 (v SbNU nepublikováno, všechna níže citovaná rozhodnutí jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>) konstatoval: „Jestliže z předchozího průběhu řízení a z podaného odvolání je zřejmé, že případné vyjádření protistrany by s ohledem na okolnosti případu či specifikum věci nemohlo nijak přispět k objasnění věci a k rozhodování odvolacího soudu, není zapotřebí trvat na doručení stejnopisu odvolání ostatním účastníkům a na nařízení jednání odvolacího soudu. Jakékoliv závěry Ústavního soudu nelze přitom aplikovat mechanicky, nýbrž vždy v souvislosti s posouzením konkrétních okolností případu.“ Z usnesení Ústavního soudu ze dne 11. února 2014 sp. zn. IV. ÚS 2958/13 vyplývá, že „právní řád a jeho interpretace Ústavním soudem tedy zachovává soudům prostor, aby ve svých rozhodnutích zohlednily nejen okolnosti průběhu řízení, ale i případné chování účastníků a jejich poměry konstituované ještě před jeho zahájením. Jestliže z předchozího průběhu řízení a z podaného odvolání je zřejmé, že případné vyjádření protistrany by s ohledem na okolnosti případu či specifikum věci nemohlo nijak přispět k objasnění věci a k rozhodování odvolacího soudu, není zapotřebí trvat na doručení jeho stejnopisu ostatním účastníkům.“ V usnesení Ústavního soudu ze dne 26. června 2014 sp. zn. III. ÚS 3519/13 se praví: „Ve světle argumentace v ústavní stížnosti obsažené tak nutno odmítnout stěžovatelovo tvrzení, že by v odvolacím řízení mohl uplatnit námitky, které by byly způsobilé ovlivnit rozhodnutí krajského soudu. Za této situace by pak požadovaný kasační zásah Ústavního soudu neměl žádný význam a jen by vedl ke zbytečnému prodlužování soudního řízení a vzniku dalších nákladů.“ O takovou konstelaci se však v dané věci nejedná.

12. Situace, kdy se vedlejší účastník v podaném odvolání domáhá změny výroku o nákladech řízení ve svůj prospěch, vyžaduje, aby druhá strana byla s argumenty odvolatele seznámena a mohla se k nim vyjádřit, zejména pokud lze očekávat, že její vyjádření může přispět k náležitému posouzení věci. Ústavní soud ani v nyní projednávané věci nemá důvod na svých dřívějších závěrech cokoli měnit. Tím, že soud prvního stupně nedoručil odvolání vedlejšího účastníka [v němž bylo požadováno nepřiznání nákladů řízení stěžovateli s tvrzením, že stěžovatel nedodržel povinnost zaslat předžalobní výzvu vedlejšímu účastníkovi na adresu, která je adresou pro doručování ve smyslu § 46b písm. a) o. s. ř.] stěžovateli, který zaujímal k argumentům vedlejšího účastníka nesouhlasný postoj (domníval se, že zaslal předžalobní výzvu na jedinou adresu jemu známou), odňal stěžovateli možnost seznámit se s obsahem podaného odvolání, a neu-

možnil mu tak se k němu vyjádřit, případně realizovat svá další procesní práva. Pokud toto pochybení nenapravit ani odvolací soud, který navíc odvolacím námitkám vedlejšího účastníka přisvědčil a o nákladech řízení rozhodl jinak než soud prvního stupně, zkrátil stěžovatele na jeho procesních právech, čímž porušil ústavně chráněné právo stěžovatele na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť nepostupoval při ochraně práva stanoveným postupem. Porušil též ústavně chráněný princip rovnosti účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny.

13. S ohledem na výše uvedené skutečnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že Městský soud v Praze napadeným výrokem o náhradě nákladů řízení, kterým rozhodl v neprospěch stěžovatele přesto, že mu neposkytl příležitost se vyjádřit k odvolání podanému vedlejším účastníkem, porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené rozhodnutí, přičemž rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 57

**K ukládání kázeňských trestů
K rozhodování obecných soudů o přeřazení odsouzeného
do věznice jiného typu**

Ustanovení § 52 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, zakládá pro odsouzeného procesní nástroj obrany proti rozhodnutí o kázeňském trestu – umístění do uzavřeného oddělení – v podobě jeho soudního přezkumu; jestliže jej odsouzený nevyužije, obecný soud v řízení o změně způsobu výkonu trestu (přeřazení do věznice se zvýšenou ostrahou) z rozhodnutí o kázeňském trestu vychází a nelze mu – z pozic čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod – vytýkat, že znovu neotevřel otázku subjektivní stránky spáchaného přestupku.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky (soudce zpravodaj) a Jana Filipa – ze dne 12. března 2015 sp. zn. III. ÚS 857/13 ve věci ústavní stížnosti A. H., t. č. ve výkonu trestu ve Věznici Světlá nad Sázavou, zastoupené Mgr. Filipem Němcem, advokátem, se sídlem Praha 1, Václavské náměstí 66, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 13. 11. 2012 sp. zn. 13 To 610/2012, jímž byla zamítnuta stěžovatelčina stížnost proti rozhodnutí soudu prvního stupně, a proti usnesení Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze dne 1. 10. 2012 sp. zn. 0 Nt 1038/2012, kterým byla stěžovatelka v rámci výkonu trestu odnětí svobody přeřazena z věznice s ostrahou do věznice se zvýšenou ostrahou.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

V ústavní stížnosti, vycházející z ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud – pro porušení ustanovení čl. 2 odst. 2, čl. 8 odst. 2, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a ustanovení čl. 90 a čl. 96 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) –

zrušil shora označená rozhodnutí obecných soudů vydaná v její trestně-právní věci.

Okresní soud v Havlíčkově Brodě přeřadil v záhlaví označeným usnesením stěžovatelku v rámci výkonu trestu odnětí svobody z věznice s ostrahou do věznice se zvýšenou ostrahou a Krajský soud v Hradci Králové stěžovatelčinu stížnost proti tomuto rozhodnutí rovněž ústavní stížností napadeným usnesením zamítl.

Stěžovatelka v ústavní stížnosti v první řadě namítá porušení principu rovnosti účastníků řízení; zatímco důkazy předložené věznicí (jež řízení iniciovala) hodnotily oba soudy zcela nekriticky, jí navrhované buď neprovedly, anebo ve výsledku nikterak nezohlednily, aniž by takový postup jakkoli odůvodnily. Nekritické hodnocení důkazů se týká primárně jejich kárných přestupků, jejichž existenci přijaly soudy „jako fakt“, což vedlo k tomu, že nebyla nikterak zkoumána jejich subjektivní stránka, která v kontextu její psychiatrické diagnózy byla otázkou stěžejní (byla navíc vystavena značnému stresu, neboť byla dlouhodobě umístěna do uzavřeného oddělení). Podstata návrhu na přeřazení do přísnějšího typu věznice (kárné přestupky) tak stojí dle stěžovatelky na nesprávných základech, v důsledku čehož nemůže obstát ani rozhodnutí o jejím přeřazení do přísnějšího typu věznice, a je tak namístě závěr, že došlo k porušení principu *nulla poena sine lege*.

Stěžovatelka nadto připomíná, že ustanovení § 57 odst. 3 tr. zákoníku, na jehož základě byla přeřazena do jiné věznice, je formulováno značně neurčitě, protože vyžaduje, aby soud posuzoval naplnění zákonných kritérií přeřazení velmi pečlivě a své rozhodnutí náležitě odůvodnil. Obecné soudy naopak postupovaly velmi „stroze“, *de facto* neprováděly žádné dokazování a svá rozhodnutí ani dostatečně neodůvodnily.

K žádosti o vyjádření účastníka řízení Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí a navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Poukázal na to, že okresní soud se podrobně zabýval rovněž hodnocením osobnosti odsouzené, jejími povahovými rysy, důvody jejího protiprávního chování i jeho intenzitou, jakož i tím, že ani důrazně a opakovaně kázeňské tresty stěžovatelku nepřiměly k dodržování kázně a pořádku ve výkonu trestu odnětí svobody.

Jelikož krajský soud ve svém vyjádření nevybočil z obsahového rámce odůvodnění napadených rozhodnutí, nebylo jeho vyjádření zasíláno stěžovatelce k eventuelní replice.

Ústavní soud je podle ustanovení čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu ustanovení čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné

moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Jestliže ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost; Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníků a zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy. Ústavněprávním požadavkem též je, aby soudy vydaná rozhodnutí byla řádně, srozumitelně a logicky odůvodněna.

Ústavní soud sice v minulosti konstatoval, že přeřazování odsouzených v době výkonu trestu odnětí svobody má povahu rozhodování o trestu, které musí mít formu soudního rozhodnutí [a nikoli rozhodnutí orgánu exekutivy, viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 5/94 ze dne 30. 11. 1994 (N 59/2 SbNU 155; 8/1995 Sb.)], Ústavnímu soudu však v zásadě nepřísluší, aby po skutkové stránce přezkoumával, zda takové přeřazení s přihlédnutím ke všem okolnostem je vhodné k dosažení nápravy odsouzeného. Ke zrušení rozhodnutí o změně výkonu trestu vydaného dle ustanovení § 324 tr. řádu by s ohledem na výše zmíněné postavení Ústavního soudu mohlo dojít jen v případě flagrantního porušení procesních práv účastníka řízení a zřejmé hmotněprávní výkladové svévolie obecného soudu, jestliže se staly při posuzování žádosti ředitele věznice o přeřazení odsouzeného do přísnějšího typu věznice určujícími [srov. *mutatis mutandis* usnesení ze dne 26. 7. 2006 sp. zn. III. ÚS 311/06 a usnesení ze dne 8. 9. 2011 sp. zn. III. ÚS 54/09 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)].

V projednávané věci Ústavní soud takové porušení stěžovatelských práv neshledal.

Stěžovatelce by bylo – v mezích výše vymezeného ústavněprávního přezkumu – namístě přisvědčit v jejích námitkách toliko za předpokladu, že obecné soudy měly vskutku – jak požaduje – v daném řízení věcně přezkoumávat důvodnost jednotlivých jejích kárných přestupků; takový názor však Ústavní soud oproti očekávání stěžovatelky nezastává.

Podle § 52 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, lze podat proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu stížnost a podle odstavce 4 tohoto ustanovení platí, že přezkoumání rozhodnutí o uložení kázeňských trestů podle § 46 odst. 3 písm. e) až h) a rozhodnutí o zabrání věci se lze domáhat u soudu za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem ve stejném rozsahu, v jakém je takový přezkum možný v řízení o přestupku (tj. na základě žaloby proti rozhodnutí správního

orgánu); přezkumu nepodléhají jen rozhodnutí vydaná v kárném řízení, kterými byly uloženy kázeňské tresty podle § 46 odst. 3 písm. a) až d) a i).

Poněvadž kritické kázeňské tresty (v počtu osmi, tj. s jedinou nevýznamnou výjimkou), o které se opíral návrh ředitelky věznice, byly uloženy stěžovatelce podle § 46 odst. 3 písm. f) ve formě umístění do uzavřeného oddělení, měla stěžovatelka k dispozici procesní nástroj, na jehož základě by tyto kázeňské tresty byly soudně přezkoumány.

Pakliže stěžovatelka v tomto smyslu žádnou procesní aktivitu nevyvíjela, resp. tento procesní nástroj nevyužila, nelze než z příslušných kázeňských rozhodnutí vycházet a obecným soudům není případné vytýkat, že se důvodností inkriminovaných kázeňských trestů nezabývaly, včetně stěžovatelkou dovolávané „subjektivní stránky“ jí spáchaných přestupků.

Pouze nad tento rozhodný rámec je možné zaznamenat, že ostatně ani právní zástupce stěžovatelky ve své závěrečné řeči (srov. č. l. 11 soudního spisu) netvrdil, že by inkriminované slovní útoky (nutně) souvisely s její psychickou nemocí; pouze závažnost těchto útoků bagatelizoval, též poukazem na nenaplnění subjektivní stránky těchto kázeňských deliktů; zdůrazňoval-li pak verbální charakter trestaných kázeňských přestupků, stranou jeho pozornosti zůstávají dva zjevně násilné kázeňské přestupky, z nichž pouze jeden stěžovatelka posléze popírá, a to až ve své stížnosti proti napadenému rozhodnutí okresního soudu (č. l. 19). Namítá-li též stěžovatelka nevhodnost přeřazení do věznice v Opavě, stojí za připomenutí, že obecné soudy rozhodly napadenými rozhodnutími pouze o přeřazení do jiného typu věznice, nikoliv o přeřazení do jiné (konkrétní) věznice. Z ustanovení § 9 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 31/2012 se přitom podává, že v obou věznicích (Opava i Světlá nad Sázavou) vykonávají odsouzené trest odnětí svobody jak v režimu ostrahy, tak v režimu zvýšené ostrahy.

Jelikož tedy otázka důvodnosti ukládaných kázeňských trestů, tj. otázka, ke které směřují veškeré námitky předestřené v projednávané ústavní stížnosti, předmětem dalšího (nového) posouzení v dané věci být nemohla, omezuje se Ústavní soud na konstatování, že v postupu obecných soudů neshledává žádná pochybení, jež by odůvodňovala jeho kasační zásah.

Tvrzení, že obecnými soudy byla porušena shora identifikovaná ustanovení Listiny a Ústavy, se stěžovatelce doložit nepodařilo.

Ústavní soud proto její ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Č. 58

K povinnosti dovolacího soudu seznámit účastníky řízení se svým odlišným právním názorem a dát jim možnost vyjádřit se k věci

Součástí práva na spravedlivý proces je vytvoření prostoru pro to, aby účastníci mohli účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Rozhodnutí dovolacího soudu opřené o důvod, který dosud nebyl před soudy projednáván, bez poskytnutí možnosti účastníků řízení se k takovému důvodu vyjádřit, porušuje ústavně zaručená práva garantovaná v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka a Vlasty Formánkové – ze dne 18. března 2015 sp. zn. IV. ÚS 2316/13 ve věci ústavní stížnosti Lili Kladenské, zastoupené JUDr. Věrou Babíčkovou, advokátkou, se sídlem Vodičkova 709/33, Praha 1, proti usnesení Městského soudu v Brně č. j. 41 C 67/2006-70 ze dne 19. ledna 2011, usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 18 Co 177/2011-127 ze dne 29. srpna 2011 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 2061/2012-152 ze dne 8. dubna 2013, jimiž byla odmítnuta stěžovatelčina žaloba o určení vlastnictví a nahrazení rozhodnutí Ministerstva zemědělství vydaných v její restituční věci, za účasti Městského soudu v Brně, Krajského soudu v Brně a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Brně č. j. 41 C 67/2006-70 ze dne 19. ledna 2011, usnesením Krajského soudu v Brně č. j. 18 Co 177/2011-127 ze dne 29. srpna 2011 a usnesením Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 2061/2012-152 ze dne 8. dubna 2013 bylo porušeno stěžovatelčino právo na spravedlivý proces garantované v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Brně č. j. 41 C 67/2006-70 ze dne 19. ledna 2011, usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 18 Co 177/2011-127 ze dne 29. srpna 2011 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 2061/2012-152 ze dne 8. dubna 2013 se ruší.

Odůvodnění

I.

Ústavnímu soudu byl dne 29. července 2013 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jehož prostřednictvím stěžovatelka usilovala o zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů s odůvodněním, že jimi byla porušena její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 11 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

Z příloženého spisového materiálu se podává, že napadeným usnesením č. j. 18 Co 177/2011-127 ze dne 29. srpna 2011 Krajský soud v Brně potvrdil usnesení Městského soudu v Brně č. j. 41 C 67/2006-70 ze dne 19. ledna 2011, kterým byla odmítnuta žaloba stěžovatelky, jíž se domáhala jako oprávněná osoba podle § 6 odst. 1 písm. n) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“) vydání rozhodnutí o určení vlastnictví k pozemku dle PK st. p. č. X1 o výměře 909 m² s domem č. p. Y1 v k. ú. Jundrov (dle KN část st. p. č. X2 s domem č. p. Y2 v k. ú. Pisárky) a pozemku dle PK st. p. č. X3 o výměře 78 m² s domkem v k. ú. Jundrov (dle KN část p. č. X4 v k. ú. Pisárky), vše zapsáno na původní knihovní vložce č. Y1, a tím i v tomto rozsahu nahrazení rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Brno sp. zn. 105/93/3-RZN ze dne 13. října 2005 a rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Ústředního pozemkového úřadu sp. zn. 44877/05-17170/Mu ze dne 29. prosince 2005.

Odvolací soud dospěl ve shodě se soudem prvního stupně k závěru, že žaloba podle části páté zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) není v souladu s ustanovením § 247 odst. 2 o. s. ř. přípustná, neboť řádný opravný prostředek (odvolání) podaný stěžovatelkou proti rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Brno ze dne 13. října 2005 byl ze strany Ministerstva zemědělství – Ústředního pozemkového úřadu v jeho rozhodnutí ze dne 29. prosince 2005 jako opožděný zamítnut. Pro úplnost je možno dodat, že rozhodnutím Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Brno sp. zn. 105/93/3-RZN ze dne 13. října 2005 byl dříve zamítnut návrh stěžovatelky na vydání shora označených nemovitostí, a to s odkazem na rozhodnutí ministra zemědělství sp. zn. 2953/2004-11000 ze dne 26. května 2004 (přijato dle § 17 odst. 6 zákona o půdě, ve znění do 31. prosince 2012), podle něhož předmětné nemovitosti nemají zemědělský charakter, tudíž se zákon o půdě na ně nevztahuje.

Proti rozhodnutí Krajského soudu v Brně podala stěžovatelka dovolání, které Nejvyšší soud usnesením č. j. 28 Cdo 2061/2012-152 ze dne 8. dub-

na 2013 zamítl, shledávaje sice dovolání stěžovatelky přípustným podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., ve znění do 31. prosince 2012, nicméně nedůvodným. Podle názoru dovolacího soudu nebyl v posuzované věci správně aplikován § 247 odst. 2 ve spojení s § 250g odst. 1 písm. c) o. s. ř. Pozemkový úřad Brno ve svém rozhodnutí ze dne 13. října 2005 poučil účastníky řízení o možnosti podat opravný prostředek (odvolání) k Ústřednímu pozemkovému úřadu podle příslušných ustanovení zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů, chybně, protože v daném případě řešil již otázku hmotněprávní (samotný předmět restitučního řízení), a měl je tedy poučit o možném podání žaloby k soudu ve smyslu speciálního ustanovení § 9 odst. 6 zákona o půdě. Žalobu o vlastnictví ke sporným nemovitostem podle části páté o. s. ř. je pak třeba posuzovat podle hmotného práva. Nejvyšší soud proto nepřisvědčil závěru obecných soudů o nepřipustnosti žaloby pro nevyčerpání řádných opravných prostředků ve správním řízení, resp. z důvodu neprojednání odvolání stěžovatelky nadřízeným správním orgánem pro opožděnost. Maje na zřeteli zásadu hospodárnosti řízení, dovolací soud současně však nepřistoupil ke zrušení rozhodnutí soudů nižších instancí a vrátil věci k dalšímu řízení. Takovýto postup nepovažoval za účelný, přičemž přihlédl ke skutečnosti, že právním předchůdcům stěžovatelky byl předmětný majetek odebrán na podkladě rozhodnutí Finančního odboru Městského národního výboru Brno sp. zn. Fin/3-ev.č.98/61/88Eng ze dne 11. června 1962, vydaného v souladu s vládním nařízením č. 15/1959 Sb., o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru, ve spojení s prováděcí vyhláškou Ministerstva financí č. 88/1959 Ú. l., o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru. Jak dovolací soud dále uvedl, na následky majetkových křivd způsobených fyzickým a soukromým právníkem osobám odnětím vlastnického práva k nemovitým či movitým věcem podle vládního nařízení č. 15/1959 Sb. se vztahuje zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů, v jehož intencích ovšem stěžovatelka nepostupovala. Z řečeného Nejvyšší soud následně dovodil, že stěžovatelka se svou žalobou uplatněnou ve smyslu zákona o půdě nemůže být úspěšná.

S výše uvedenými rozhodnutími obecných soudů stěžovatelka nesouhlasila, což dala najevo v ústavní stížnosti. Uvedla, že svůj restituční nárok považuje za legitimní a doložila jej nesčítnými důkazy svědčícími o prokazatelně zemědělském charakteru sporných nemovitostí v době jejich přechodu na stát. Od obecných soudů stěžovatelka podle svých slov pak oprávněně očekávala, že meritorně tento nárok projednají, tj. objektivně zhodnotí všechny dostupné důkazy a přezkoumají rozhodnutí ministra zemědělství sp. zn. 2953/2004-11000 ze dne 26. května 2004, které je svým

charakterem rozhodnutím o předběžné otázce a podkladem pro konečné rozhodnutí pozemkového úřadu. Nestalo se tak, neboť nejprve soudy prvního a druhého stupně její žalobu neprávem odmítly pro nepřipustnost dle § 247 o. s. ř. a posléze dovolací soud pochybil, když jejich rozhodnutí nezrušil s odkazem na zásadu účelnosti a hospodárnosti řízení. Nejvyšší soud tímto povýšil zmíněnou zásadu nad oprávněný zájem stěžovatelky řádného projednání věci nezávislým soudem. Své rozhodnutí přitom založil na nesprávném právním závěru o nutnosti aplikace zákona č. 403/1990 Sb. na daný případ, kdy zcela pominul argumentaci stěžovatelky opírající se o pravomocné rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 49 Co 388/2008, podle níž předmětné nemovitosti přešly na stát v rozhodné době bez právního důvodu, s čímž zákon č. 403/1990 Sb. vůbec nepočítá. Přechod souvisejících nemovitostí na stát bez právního důvodu podle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě byl navíc konstatován i v pravomocném rozsudku Městského soudu v Brně č. j. 34 C 268/2005-221 ze dne 17. července 2012. Popsané skutečnosti vedly stěžovatelku k názoru, že postupem obecných soudů byla porušena její ústavně zaručená práva, jmenovitě právo na ochranu vlastnictví a právo na spravedlivý proces.

II.

Podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud účastníky řízení a vedlejší účastníky, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

Městský soud v Brně, nemaje k dispozici příslušný spisový materiál, odkázal na písemné vyhotovení svého rozhodnutí s tím, že není dán důvod pro jeho zrušení. Pro úplnost dodal, že stěžovatelka podala ve věci návrh na obnovu řízení.

Krajský soud v Brně s odkazem na judikaturu Ústavního soudu podotkl, že čl. 11 Listiny zaručuje ochranu vlastnickému právu již konstituovanému, nikoli pouze tvrzenému nároku na ně, který sám o sobě chráněn není. V daném případě se stěžovatelka u správních orgánů a u soudu domáhala právě „jen“ nároku na vznik vlastnického práva k nemovitostem podle restitučních předpisů, které nejsou koncipovány jako obnova původního stavu, ale jako nabytí vlastnictví dohodou oprávněných a povinných osob, resp. rozhodnutím příslušného státního orgánu, s účinky ex nunc. Stěžovatelka rovněž využila svého práva zakotveného v čl. 36 Listiny a soudy o její žalobě a opravných prostředcích v mezích stanovených zákonem rozhodly. Na podkladě toho krajský soud vyjádřil přesvědčení, že stěžovatelkou označená základní práva nebyla jím vydaným usnesením dotčena, protože navrhl, aby Ústavní soud stížnostní návrh odmítl, případně jej zamítl.

Nejvyšší soud konstatoval, že stěžovatelka v podstatě reprodukuje argumentaci uplatněnou již v řízení před obecnými soudy ve zřejmé snaze

docílit přezkumu správnosti jí uplatněných tvrzení ještě v řízení o individuální ústavní stížnosti před Ústavním soudem. Dovolací soud dále odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku (správně: usnesení), které podle jeho názoru stěžovatelkou namítané ústavněprávní předpisy neporušuje.

Česká republika – Státní pozemkový úřad se v podání ze dne 17. října 2014 svého postavení vedlejšího účastníka v řízení před Ústavním soudem výslovně vzdal. V dalším odkázal na svá vyjádření založená ve spise s tím, že považuje napadená rozhodnutí za správná.

Česká republika – Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových jako vedlejší účastnice sdělila, že stěžovatelka ve věci podala návrh na povolení obnovy řízení a zřejmě i žalobu pro zmatečnost. Samotnou ústavní stížnost stěžovatelky označila pak za zjevně neopodstatněnou, neboť podle jejího mínění nedošlo k porušení namítaných ústavně zaručených práv stěžovatelky. Vedlejší účastnice nepřisvědčila stěžovatelčinu tvrzení, že postup dovolacího soudu i soudů nižších stupňů byl formalistický a že odmítly její nárok meritorně projednat. Právě dovolací soud se věcí z meritorního hlediska zabýval, když zkoumal, zda vůbec bylo možné restituční nárok stěžovatelky, uplatněný dle zákona o půdě, považovat za důvodný, přičemž dospěl k závěru, že nikoliv. Vedlejší účastnice se zcela ztotožnila s jeho postupem, zastávajíc názor, že skutečně nelze považovat za hospodárné vrácení věci soudu prvního stupně k dalšímu řízení, jehož výsledek by byl stejný – nevyhovění žalobnímu návrhu pro jeho nedůvodnost. Stěžovatelka podle vedlejší účastnice nemůže oprávněně očekávat úspěch ve věci, uplatnila-li svůj nárok dle zákona o půdě, neboť sporný majetek nemá zemědělský charakter, jak o této předběžné otázce bylo rozhodnuto příslušným správním orgánem ve smyslu ustanovení § 17 odst. 6 zákona o půdě, a do režimu uvedeného zákona tudíž nespadá. V této souvislosti je potom nerozhodné, zda stát odňal předchůdcům stěžovatelky vlastnické právo k předmětným nemovitostem podle vládního nařízení č. 15/1959 Sb., tj. byl by dán restituční nárok podle zákona č. 403/1990 Sb., nebo se nemovitostí zmocnil bez právního důvodu, což by znamenalo postup podle ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, neboť ani podle jednoho z uvedených restitučních předpisů stěžovatelka svůj nárok v daném řízení neuplatnila. K poukazu stěžovatelky na řízení vedené u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 34 C 268/2005 vedlejší účastnice uvedla, že jeho předmětem byly jiné nemovitosti, které správní orgán na rozdíl od nyní řešené věci považoval za zemědělský majetek, což je ze skutkového hlediska odlišný případ. Co se týče řízení vedeného u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 49 Co 388/2008, vedlejší účastnice podotkla, že se jednalo o klasické řízení o určení vlastnictví, byť ke stejným nemovitostem, když primárně byla řešena otázka poměru restitučních předpisů k obecnému občanskému zákoníku, nicméně přesto se soud

i sama stěžovatelka (v postavení žalobkyně) vyjádřily v tom smyslu, že aplikace zákona o půdě je vyloučena, když se nejedná o zemědělský majetek ve smyslu vzpomínaného zákona.

V replice, doručené Ústavnímu soudu dne 19. prosince 2014, stěžovatelka setrvala na stanovisku, podle něhož je podaná ústavní stížnost důvodná pro porušení čl. 36 Listiny. Opakovaně zdůraznila, že rozhodnutí správního orgánu – Pozemkového úřadu Brno sp. zn. 105/93/3-RZN ze dne 13. října 2005 nebylo dosud kvalifikovaně přezkoumáno. Současně se ohradila proti tvrzení, že se Nejvyšší soud zabýval meritem věci, kteréžto rozhodování mu ostatně ani nepřísluší. Dále stěžovatelka zpochybnila právní závěry dovolacího soudu poukazem na soudní praxi, která postup podle zákona o půdě v případě zemědělského majetku, u něhož byl v minulosti uplatněn režim vládního nařízení č. 15/1959 Sb., ač tomu bránilo jeho ustanovení § 2, nevyučuje. Stěžovatelka konečně připomněla, že v řízení nabídla k prokázání svého tvrzení o zemědělském charakteru sporných nemovitostí dostatek důkazů, žádný z nich však nebyl obecnými soudy proveden.

III.

Ústavní soud se předně zabýval otázkou, zda jsou splněny všechny formální náležitosti a předpoklady ústavní stížnosti.

Podle § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu lze ústavní stížnost podat ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje; takovým prostředkem se rozumí řádný opravný prostředek, mimořádný opravný prostředek, vyjma návrhu na obnovu řízení, a jiný procesní prostředek k ochraně práva, s jehož uplatněním je spojeno zahájení soudního, správního nebo jiného právního řízení.

Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje (§ 72 odst. 3).

V projednávané věci stěžovatelka proti rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 29. srpna 2011 a rozhodnutí Městského soudu v Brně ze dne 19. ledna 2011 podala, kromě žaloby na obnovu řízení, také žalobu pro zmatečnost, což Ústavnímu soudu sdělila až v replice k vyjádření účastníků řízení ze dne 19. prosince 2014. Přestože žaloba pro zmatečnost je procesním opravným prostředkem ve smyslu ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a brání věcnému přezkumu ústavní stížnosti, shledal Ústavní soud v tomto konkrétním případě, s ohledem na hospodárnost řízení a nutnost zabránění zbytečným průtahům v jeho řízení, stížnostní návrh přípustným [obdobně Ústavní soud postupoval v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2735/11 ze dne 3. dubna 2012 (N 71/65 SbNU 9)]. Ověřil si totiž, že stěžovatelkou podaná žaloba pro zmatečnost není ze zákona přípustná.

Stěžovatelka uplatnila jednak zmatečnostní důvod vymezený v ustanovení § 229 odst. 4 o. s. ř., v souladu s nímž lze napadnout pouze rozhodnutí odvolacího soudu, kterým bylo odmítnuto odvolání nebo zastaveno odvolací řízení, případně kterým bylo potvrzeno nebo změněno usnesení soudu prvního stupně o odmítnutí odvolání nebo dovolání pro opožděnost. Druhý stěžovatelkou uváděný zmatečnostní důvod dle § 229 odst. 3 o. s. ř. lze směřovat výlučně proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu nebo jeho pravomocnému usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé. Pojem „věc sama“ je v právní teorii i v soudní praxi vykládán jednotně jako věc, která je tím předmětem, pro něž se řízení vede; v řízení, v němž má být rozhodnut spor o právo mezi účastníky, kteří stojí proti sobě v postavení žalobce a žalovaného, je za věc samu pokládán nárok uplatněný žalobou (§ 79 odst. 1 o. s. ř.), o němž má být v příslušném řízení věcně rozhodnuto (srov. například usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 484/97 ze dne 28. srpna 1997, které bylo uveřejněno pod č. 88 v časopise Soudní judikatura, roč. 1997). Usnesení krajského soudu potvrzující rozhodnutí městského soudu o odmítnutí žaloby pro nepřípustnost [§ 250g odst. 1 písm. c) o. s. ř.] není tedy zjevně způsobitelným předmětem žaloby pro zmatečnost dle § 229 odst. 3, ale ani dle § 229 odst. 4 o. s. ř.

IV.

Ústavní soud, jsa vázán hranicemi svých pravomocí dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, není soudem nadřízeným soudům obecným, a proto mu nepřísluší posuzovat celkovou zákonnost či správnost jejich rozhodnutí. Uvedená zásada však nemůže zastínit jeho oprávnění (a současně povinnost) zjišťovat, zda těmito rozhodnutími nebylo zasaženo do ústavně zaručených základních práv stěžovatele.

V mezích takto limitovaného přezkumu Ústavní soud posoudil naříkané soudní akty, přičemž dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Stěžovatelka v ní mimo jiné podrobila kritice způsob, jakým Nejvyšší soud rozhodl o jejím dovolání proti usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 18 Co 177/2011-127 ze dne 29. srpna 2011.

K přezkumné činnosti Nejvyššího soudu v řízení o dovolání se Ústavní soud vyslovil v nálezu sp. zn. IV. ÚS 560/08 ze dne 11. listopadu 2009 (N 236/55 SbNU 283). Při této příležitosti připomněl, že se jedná o činnost omezenou, a to po stránce kvantitativní i kvalitativní. „Zatímco z hlediska kvantitativního je významné, v jakém rozsahu, tj. které výroky rozhodnutí odvolacího soudu dovolatel napadne, aspekt kvalitativní se projevuje v ustanovení § 242 odst. 3 věty první o. s. ř., které omezuje přezkum v dovolání napadeného rozhodnutí odvolacího soudu také v tom směru, že jej lze přezkoumat jen z důvodů uplatněných v dovolání. Nejvyšší soud je tedy vázán dovolacím důvodem uvedeným v dovolání, přičemž tato vázanost se

projevuje nejen v tom, který z důvodů byl uplatněn, ale především v tom, jak byl tento dovolací důvod vylíčen, tj. v jakých okolnostech spatřuje dovolatel jeho naplnění (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1739/2001, či usnesení sp. zn. 33 Odo 649/2005 a sp. zn. 33 Odo 1172/2005, dostupné na www.nsoud.cz). Z uvedeného vyplývá, že v případě námitky nesprávného právního posouzení věci dle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. Nejvyšší soud není oprávněn se zabývat všemi právními otázkami, na jejichž řešení rozhodnutí odvolacího soudu spočívá, nýbrž pouze těmi, které dovolatel ve svém dovolání zpochybnil, a to i kdyby byl Nejvyšší soud přesvědčen, že některá z právních otázek, kterou dovolatel neučinil předmětem dovolání, byla odvolacím soudem posouzena nesprávně, přičemž výsledek jejího řešení má zásadní vliv na správnost jeho rozhodnutí.“

Shora vymezené principy lze bezesbytku aplikovat i na nyní souze nou věc, v níž se Nejvyšší soud kromě stěžovatelčiny námitky nesprávného právního posouzení věci spočívajícího ve vadném závěru obou obecných soudů o nenaplnění podmínek pro projednání žaloby podané dle části páté o. s. ř. zabýval i meritorním řešením věci ve smyslu určení restitučního důvodu a užití restitučních předpisů, čemuž však navrhovatelka v dovolání nijak neoponovala, neboť daná otázka nebyla předmětem řízení před obecnými soudy. Popsaným postupem dovolací soud zcela jednoznačně vykročil z rámce své přezkumné pravomoci vymezené uplatněným dovolacím důvodem.

Ingerenci Ústavního soudu do rozhodování Nejvyššího soudu si v tomto případě vyžádala skutečnost, že nerespektování ustanovení § 242 odst. 3 věty první o. s. ř. nalezlo negativní odraz v rovině ústavních záruk spravedlivého procesu. Na postup Nejvyššího soudu je totiž možno nahlížet z hlediska porušení zákazu překvapivosti rozhodnutí. V usnesení sp. zn. II. ÚS 4809/12 ze dne 5. února 2013 [na něž se odkazuje v nálezech sp. zn. I. ÚS 1312/11 ze dne 13. března 2013 (N 40/68 SbNU 413), sp. zn. I. ÚS 3844/12 ze dne 22. května 2013 (N 92/69 SbNU 435) a sp. zn. I. ÚS 3269/12 ze dne 25. července 2013 (N 133/70 SbNU 237), vše dostupné na <http://nalus.usoud.cz>] Ústavní soud prohlásil, že „postup soudu při poskytování soudní ochrany a také jeho následné rozhodnutí ve věci jako výsledek soudního řízení nesmí být pro účastníky překvapivé, pokud mají legitimní důvod očekávat určitý postup ... Předvídatelnost soudního rozhodování lze chápat v několika smyslech. Za prvé soudní rozhodnutí musí být výsledkem předvídatelného postupu soudu, kdy účastníci nemohou být s ohledem na dosavadní průběh řízení překvapeni rozhodnutím soudu ...“ Judikatura Ústavního soudu se v této souvislosti obvykle zabývá situací vzniklou v odvolacím řízení a opakovaně proto charakterizuje překvapivé rozhodnutí jako rozhodnutí, které na základě zjištěného skutkového stavu nebylo možno předvídat, a to z důvodu zásadní změny právního názoru odvolací-

ho soudu, přičemž důsledkem takového rozhodnutí může být porušení základních práv účastníka řízení. Ústavní soud např. v nálezu sp. zn. II. ÚS 1835/12 ze dne 5. září 2012 (N 152/66 SbNU 289) uvedl, že pokud „odvolací soud zaujme jiný právní názor, než na základě kterého rozhodl soud prvního stupně, měl by v zásadě na tuto změnu účastníky upozornit a umožnit jim se k němu vyjádřit, případně i navrhnout důkazy, které ve vztahu k dosavadnímu právnímu názoru nebyly významné“. V principu lze však odkázat i na nález sp. zn. I. ÚS 3271/12 ze dne 4. dubna 2013 (N 50/69 SbNU 45), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>, který shledal překvapivým rozhodnutí dovolacího soudu, neboť „neseznámil účastníky se svým odlišným právním názorem a nedal jim příležitost se k tomuto názoru vyjádřit. Stěžovatelka tak nevěděla, že dovolací soud na věc nahlíží jinak, a nemohla tomu přizpůsobit své právní a skutkové námitky, které uplatnila až v ústavní stížnosti (deklaratorní zápis údajů do obchodního rejstříku). Nutnost zpřístupnění odchylného právního názoru účastníkům přitom vyplývá mimo jiné z faktu, že dovolatel svým dovoláním brojí proti určitému skutkovému stavu a jeho právnímu posouzení, jak k němu dospěly soudy prvního a druhého stupně; druhá strana se potom vyjadřuje k argumentaci obsažené v dovolání. Argumentace dovolatele i protistrany se tedy vztahuje k napadenému odvolacímu rozhodnutí, přičemž žádný z nich v době, kdy podává dovolání či vyjádření k němu, nemůže předpokládat, zda dovolací soud zaujme jiný právní názor, jakou bude mít tento právní názor podobu a jaké skutkové a právní důvody by z hlediska tohoto odlišného právního názoru měly být relevantní.“

V posuzované věci Nejvyšší soud zamítl stěžovatelčino dovolání poté, co dospěl k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu je správné (srov. ustanovení § 243b odst. 2 o. s. ř., ve znění účinném do 31. prosince 2012), přičemž tak učinil na podkladě posouzení právní otázky soudy nižších instancí dosud neřešené. Před soudy prvního i druhého stupně byla rozhodující otázka naplnění procesních předpokladů projednání žaloby jako takové a teprve v dovolacím řízení bylo přikročeno ke zvážení merita věci, v rámci něhož za klíčovou otázku Nejvyšší soud považoval identifikaci ve věci aplikovatelného restitučního předpisu. V této konstelaci měl však – pod aspektem naznačených kautel – dovolací soud účastníky řízení se svým možným novým právním náhledem na věc minimálně seznámit a před svým rozhodnutím jim dát šanci se k tomuto názoru vyjádřit. Za daných okolností se jako vhodnější jevil i postup, který by vyústil ve vydání kasačního rozhodnutí. Meritem věci se totiž Nejvyšší soud zabýval jako jediný z obecných soudů, tedy de facto suploval funkci nalézacího soudu, kterážto role mu ovšem nepřísluší.

Excesivní povaha pochybení dovolacího soudu je navíc umocňována skutečností, že jím přijatý závěr o nutnosti aplikace zákona č. 403/1990 Sb.

se vymyká do té doby ve věci zastávanému právnímu názoru, podle něhož k přechodu sporných nemovitostí na stát došlo bez právního důvodu. Takto rozhodl Krajský soud v Brně ve stěžovatelkou zmiňovaném rozsudku č. j. 49 Co 388/2008-210 ze dne 16. prosince 2009, vydaném v řízení o určení vlastnického práva k předmětným nemovitostem, či Městský soud v Brně v rozsudku č. j. 34 C 268/2005-221 ze dne 17. července 2012, na jehož podkladě se stěžovatelka stala vlastnící zahrady obklopující sporné nemovitosti, která byla právním předchůdcům stěžovatelky odebrána ze stejného titulu jako ostatní nemovitosti. Přestože Nejvyšší soud byl na existenci odlišného právního názoru na věc stěžovatelkou v dovolání upozorněn, nijak na něj nereflektoval.

Jak již bylo shora naznačeno, Ústavní soud považuje za součást práva na spravedlivý proces vytvoření prostoru pro to, aby účastníci mohli účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Jelikož tomtu požadavku Nejvyšší soud nedostal, odepřel tím stěžovatelce její ústavně zaručená práva garantovaná v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny.

Pokud jde o rozhodování Městského soudu v Brně a Krajského soudu v Brně, postup jmenovaných soudů kritizoval již dříve Nejvyšší soud, s nímž se v tomto ohledu Ústavní soud ztotožňuje. V dané věci obecné soudy nesprávně aplikovaly § 247 odst. 2 ve spojení s § 250g odst. 1 písm. c) o. s. ř., v důsledku čehož odmítly věcně se zabývat žalobou stěžovatelky. Uvedené nelze kvalifikovat jinak, než jako porušení práva na spravedlivý proces.

Ústavní soud vyslyšel stěžovatelčin návrh na zrušení rozhodnutí soudů prvního a druhého stupně též z důvodu procesní ekonomie. Ke kasaci obou napadených usnesení by s ohledem na zjištěné vady musel nevyhnutelně v dalším řízení přistoupit i Nejvyšší soud.

Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a usnesení Městského soudu v Brně č. j. 41 C 67/2006-70 ze dne 19. ledna 2011, usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 18 Co 177/2011-127 ze dne 29. srpna 2011 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 2061/2012-152 ze dne 8. dubna 2013 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Ústavní soud závěrem dodává, že svým nálezením nikterak nepředjímá, k jakému rozhodnutí obecné soudy ve věci samé dospějí, neboť by tím v rozporu s principem subsidiarity ústavněprávního přezkumu zasahoval do jejich rozhodovací činnosti. Bude záležet výlučně na obecných soudech, jakým způsobem posoudí otázku aplikace restitučních předpisů, případně charakter sporných nemovitostí, učiní-li tak na podkladě řádně provedeného procesu a současně s respektem k právu účastníků řízení na plné uplatnění jejich námitek.

Č. 59

K právu na obhajobu a právu obviněného podat odpor proti trestnímu příkazu

K naplnění ústavně zaručeného práva na právní pomoc v oblasti trestního soudnictví je nezbytné poskytnout jedinci vystavenému trestnímu stíhání dostatek času k obhajobě a skutečný, nikoli pouze formální, přístup k právní pomoci. To platí tím spíše u osoby zbavené osobní svobody a znevýhodněné neznalostí českého jazyka a původem z jiné země či dokonce z jiného kontinentu. Zákonem příkladmo (§ 36 odst. 2 tr. ř.) vypočtené podmínky nutno chápat tak, že je-li zatčený orgány veřejné moci vyzván k takovému procesnímu vyjádření, které může pro něho mít zásadní význam, nesmí se tak stát bez předchozího řádného poučení o významu a důsledcích takového vyjádření a také o tom, že před takovým vyjádřením má právo poradit se s obhájcem, který, nevyžádá-li si jej zatčený sám, musí mu být z moci úřední ustanoven.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vlasty Formánkové a Vladimíra Sládečka – ze dne 18. března 2015 sp. zn. IV. ÚS 2443/14 ve věci ústavní stížnosti Helen Omowy, zastoupené JUDr. Marošem Matiaškem, LL.M., advokátem, se sídlem Rumunská 28, Praha 2, proti postupu Okresního soudu v Břeclavi ve věci vedené pod sp. zn. 1 T 48/2014, který neprojednal stěžovatelčin včasně podaný odpor proti trestnímu příkazu, jímž byl stěžovatelce uložen trest vyhoštění, návrhu na zrušení § 314g odst. 1 věty šesté zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a návrhu na přerušení řízení a postoupení věci Soudnímu dvoru Evropské unie k rozhodnutí o předběžné otázce, za účasti Okresního soudu v Břeclavi jako účastníka řízení.

Výrok

I. Trestní příkaz Okresního soudu v Břeclavi č. j. 1 T 48/2014-35 ze dne 20. května 2014 byl zrušen odporem stěžovatelky ze dne 26. května 2014, podaným Okresnímu soudu v Břeclavi.

II. Okresnímu soudu v Břeclavi se zakazuje pokračovat v porušování stěžovatelčiných základních práv na spravedlivý proces, na veřejné projednání věci za její přítomnosti a na obhajobu v trestním řízení,

zakotvených v čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. b) a c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, spočívajícím v nenařzení hlavního líčení ve věci vedené pod sp. zn. 1 T 48/2014.

III. Návrh na zrušení § 314g odst. 1 věty šesté zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, se odmítá.

IV. Návrh na přerušení řízení a postoupení věci Soudnímu dvoru Evropské unie k rozhodnutí o předběžné otázce se odmítá.

Odůvodnění

I.

Ústavnímu soudu byl dne 21. července 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, jehož prostřednictvím stěžovatelka napadla postup Okresního soudu v Břeclavi, který neprojednal její včasné podané odpor proti trestnímu příkazu č. j. 1 T 48/2014-35 ze dne 20. května 2014, jímž byl stěžovatelce uložen trest vyhoštění, z toho důvodu, že se ústně při výslechu práva podat odpor vzdala. Stěžovatelka vyslovila dále přesvědčení, že v jejím případě byl aplikován právní předpis, který je v rozporu s ústavním pořádkem, protože připojila k ústavní stížnosti návrh na zrušení ustanovení § 314g odst. 1 věty šesté zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, které stanoví, že osoba oprávněná podat odpor proti trestnímu příkazu se může tohoto svého práva vzdát. Protiústavnost napadeného ustanovení netkví podle názoru stěžovatelky *prima facie* v tom, že stanoví účastníkům řízení oprávnění, které mohou a nemusí využít, ale je možno ji dovodit v širším kontextu platného právního řádu a mimoprávních okolností, jež ve svém úhrnu vytvářejí prostor pro porušování ústavního pořádku, jmenovitě čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. b) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

Stěžovatelka předně poukázala na zvláštnosti procesního institutu trestního příkazu. Jedná se o zjednodušený druh rozhodnutí, k němuž vede řízení, které nemá povahu všech prvků spravedlivého trestního procesu, jako je zejména veřejné projednání věci a možnost obžalovaného před soudem se k obviněním, která jsou proti němu vznesena, přímo vyjádřit. Sám trestní příkaz pak rozhodně nesplňuje nároky kladené na rozsudek ve smyslu čl. 40 odst. 2 Listiny, neboť neobsahuje žádné odůvodnění. Výše uvedené zásadní deficity jsou zhojeny tím, že má obviněný a další osoby, které jsou oprávněny podat v jeho prospěch odvolání, právo podat odpor,

kteřý bez dalšího účinky trestního příkazu ruší. To vše za předpokladu, že se tohoto práva obviněný v souladu s napadeným ustanovením „neinformovaně“ nevzdá. Jak stěžovatelka v dané souvislosti podotkla, trestní příkaz lze vydat v řádu hodin od prvního zadržení podezřelého po spáchání domnělého trestného činu, tj. ještě před tím, než je nutno rozhodnout o vazbě. Obviněný se v této době nachází v situaci, kdy je omezen na svobodě a plně v moci státních orgánů, kterážto situace v každém jedinci zákonitě vyvolá větší či menší míru strachu a stresu, pod jejichž vlivem je nucen se rozhodovat. Trestní předpisy zde tedy navozují stav, kdy se zadržený obviněný, který není povinně zastoupen obhájcem, ve velmi stresové situaci může vzdát prakticky všech svých procesních práv, nejen práva podat odpor, a tyto své kroky už nemůže vzít později zpět, a to ani po vyhledání právní pomoci. Trestní řízení je tak v řádu několika hodin pravomocně skončeno, aniž by bylo učiněno zadost požadavkům spravedlivého procesu. Na tento stav přitom zákonodárce nijak nereagoval, tj. nepřijal žádný druh procesního opatření k ochraně obviněného, přestože se podle stěžovatelky nabízela možnost např. rozšířit institut nutné obhajoby i na řízení, které je pravomocně skončeno během prvních 48 hodin od zadržení obviněného, či zavedení opatření, které by umožňovalo vzdát se odporu jen v případě, že je obviněný na svobodě.

Napadené ustanovení v kontextu shora popsaných okolností může pak zvlášť nepříznivě dopadat na některé skupiny osob, nacházejících se ve zranitelném postavení, které mají omezenou schopnost porozumět řízení vedenému proti nim. Kromě příslušníků sociálně slabých vrstev nebo etnických minorit, jež se často hůře orientují při kontaktu s úřady obecně, se uvedené týká zejména cizinců, kteří se na území České republiky nacházejí poprvé v životě, v místních poměrech se neorientují, nemají zde vůbec žádné zázemí a nehovoří česky. V případě cizinců je navíc možno trestním příkazem uložit trest vyhoštění a tento velmi rychle vykonat, čímž je obviněnému do budoucna znemožněno domáhat se ochrany svých práv například před Ústavním soudem. Podle názoru stěžovatelky se zde mimo jiné projevuje neschopnost dostát požadavkům práva Evropské unie, zavazujícím Českou republiku ke zvláštní ochraně takovýchto osob v trestním řízení. Stěžovatelka upozornila především na směrnici Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení (dále též jen „směrnice“), která ve svém úvodu stanoví státním zvláštní povinnost brát ohled na podezřelé, kteří se nacházejí v potenciálně zranitelném postavení, a to především „na jakoukoliv potenciální zranitelnost, která ovlivňuje schopnost dotyčných osob sledovat průběh řízení a porozumět se, a přijímají vhodná opatření k zajištění toho, aby tato práva byla zaručena“. Obdobně přísná kritéria, která je však možno vnímat jako obecnou součást práva na spravedlivý proces, jsou na členské státy kladena

v čl. 3 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU o právu na informace v trestním řízení. Zmíněný rozpor právního předpisu s právem Evropské unie v kombinaci se všemi ostatními výše popsánymi aspekty rozporu s ústavním pořádkem, jakož i s ohledem na opakující se zneužívání institutu vzdání se odporu ze strany obecných soudů, jak dokládá nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1320/07 ze dne 5. listopadu 2007 (N 183/47 SbNU 411) či nyní projednávaný případ, zavdává dle stěžovatelky důvod k zásahu Ústavního soudu.

Pro případ, že Ústavní soud návrhu na zrušení příslušného ustanovení trestního řádu nevyhoví, stěžovatelka pokládá za nevyhnutelné, aby Ústavní soud přikročil k ústavně konformnímu výkladu platných právních předpisů a zakázal Okresnímu soudu v Břeclavi pokračovat v porušování stěžovatelčiných základních práv na spravedlivý proces. V ústavní stížnosti stěžovatelka argumentuje celkově vadným postupem Okresního soudu v Břeclavi, který nezohlednil její zranitelné postavení, a nenaplnil tak požadavky formulované v nálezech Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 200/2000 ze dne 14. října 2000 (N 151/20 SbNU 71) či sp. zn. IV. ÚS 1320/07. Stěžovatelka tvrdí, že během necelých dvou dní, kdy probíhalo trestní řízení, si nebyla vědoma, že je proti ní takové řízení vůbec vedeno. Stěžovatelce sice byly neregistrovanou tlumočnicí v anglickém jazyce poskytovány základní informace o řízení, avšak vzhledem k okolnostem nebylo možno očekávat, že tyto informace správně vyhodnotí. Stěžovatelka se nacházela ve zranitelném postavení, když prchala z Italské republiky před osobou, která v minulosti organizovala její převoz do Evropy v rámci obchodování s lidmi a před odjezdem po ní žádala úhradu údajných dluhů. Na území České republiky se nacházela poprvé v životě, neovládala český jazyk, neorientovala se ani základně v právním řádu a poté, co byla policejním orgánem zadržena v nočním vlaku, byla velmi rozrušená, což bylo umocněno jejím těhotenstvím. Orgány státní moci přesto vůči ní postupovaly extrémně rychle. Stěžovatelka, jsouc bez právní pomoci, neměla ani možnost rozmyslet a zvážit své procesní postavení, pročež se zcela poddala policejnímu orgánu a souhlasila se vzdáním se odporu a vzdáním se možnosti, aby jí byl trestní příkaz doručen v překlada. Práva podat odpor se navíc stěžovatelka podle svých slov vzdala za nepřipustného nátlaku v rámci vazebního zasedání, po opakovaném dotazování soudu, který nijak nereflektoval na to, že stěžovatelka chce žádat o mezinárodní ochranu.

Pokud jde o samotný trestný čin, který měla podle rozhodnutí Okresního soudu v Břeclavi spáchat, totiž přečin padělání a pozměnění veřejné listiny, stěžovatelka uvedla, že si vůbec nebyla vědoma, že cestovní doklad, kterým se prokazuje, je padělaný, kteréžto skutečnosti by byla bývala namítala i před soudem, kdyby si byla vědoma toho, že je proti ní vedeno trestní řízení. V jejím případě tedy postup orgánů státní moci, zejména Okresního

soudu v Břeclavi, vedl k tomu, že byla pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin, přestože přítomnost subjektivní stránky byla u ní přinejmenším krajně sporná. Samotné trestní řízení stěžovatelka označila za odporující principu spravedlnosti a všeobecně nepřipustné s ohledem na její postavení oběti obchodování s lidmi. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV, výslovně členským státům zakazuje trestně stíhat oběti obchodu s lidmi za takové trestné činy, ke kterým byly dohnány svou bezvýhodnou životní situací. Stěžovatelka přitom nejpozději během konání vazebního zasedání dne 20. května 2014 uváděla skutečnosti, z nichž vyplývá, že prchala před pachateli obchodu s lidmi, jehož je obětí.

V předestřenému postupu Okresního soudu v Břeclavi stěžovatelka spatřovala porušení čl. 1 Listiny, dále práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, principu rovnosti stran podle čl. 37 odst. 3 Listiny a práva podle čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. b) a c) Úmluvy, jelikož jí nebyl poskytnut dostatečný čas k přípravě obhajoby a byla jí fakticky znemožněna možnost hájit se. Za zachovanou v daném případě nepovažovala stěžovatelka ani zásadu veřejnosti a zásadu kontraktornosti řízení garantovanou v čl. 38 odst. 2 Listiny.

V závěru ústavní stížnosti stěžovatelka namítla porušení svého práva na tlumočnicka ve smyslu čl. 37 odst. 4 Listiny, konkretizovaného dále v čl. 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení. Jelikož se jedná o řešení otázky, která závisí na interpretaci sekundárního práva Evropské unie, stěžovatelka navrhla, *in eventum*, aby Ústavní soud řízení přerušil a položil Soudnímu dvoru Evropské unie (dále též „SDEU“) podle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie tuto předběžnou otázku: „Je v souladu s čl. 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení takové pravidlo vnitrostátního práva, které umožňuje obviněnému vzdát se práva na písemný překlad důležitých dokumentů, jakými je obžaloba či rozsudek, za situace, kdy není vůbec právně zastoupen a nedostává se mu ani žádná jiná právní pomoc?“ Případná kladná odpověď SDEU by podle mínění stěžovatelky znamenala důvod pro vyhovění její ústavní stížnosti, a to s přihlédnutím k tomu, že v předmětném trestním řízení nebyla dostatečně zabezpečena práva, která jsou jí směrnicí garantována. Jmenovitě práva na překlad dokumentů v trestním řízení se vzdala v situaci, kdy jí nebyla poskytnuta žádná právní pomoc, přestože to směrnice vyžaduje. Dány nebyly ani výjimečné okolnosti ve smyslu čl. 3 odst. 7 směrnice, které by odůvodňovaly upuštění od pořízení písemného překladu, když v jejím případě tím byl podle stěžovatelky jednoznačně dotčen spravedlivý průběh řízení.

II.

K ústavní stížnosti se na žádost Ústavního soudu vyjádřil Okresní soud v Břeclavi, který sdělil, že v trestní věci obviněné bylo postupováno v souladu s trestním řádem. Dále soud poznamenal, že u obviněné neexistovaly důvody nutné obhajoby, před zahájením výslechu byla obviněná dotázána, zda si chce zvolit obhájce, přičemž uvedla, že nikoliv. Celý výslech byl proveden za přítomnosti tlumočnicka z jazyka anglického, kdy obviněná hned na jeho počátku k dotazu soudu sdělila, že přítomnému tlumočnickovi rozumí. Poté, co soud rozhodl trestním příkazem, který byl obviněné řádně doručen, byl trestní příkaz ihned celý přetlumočen do jazyka anglického. Obviněná se následně vzdala práva odporu i za osoby oprávněné, čemuž však předcházelo náležité poučení, v rámci něhož jí byla podstata odporu vysvětlena. V podrobnostech okresní soud pak odkázal na obsah spisu.

Stěžovatelka práva repliky nevyužila.

Okresní státní zastupitelství v Břeclavi se podáním ze dne 7. listopadu 2014 postavení vedlejšího účastníka řízení výslovně vzdalo.

III.

Ze spisu Okresního soudu v Břeclavi sp. zn. 1 T 48/2014, který si Ústavní soud za účelem věcného přezkumu ústavní stížnosti vyžádal, se podává, že stěžovatelka byla dne 19. května 2014 v 00:15 zadržena ve vlaku R406 Chopin, neboť bylo zjištěno, že se prokázala padělaným identifikačním dokladem Italské republiky. V průběhu přípravného řízení se stěžovatelka vzdala práva na obhájce a dále práva na překlad protokolů i dalších písemností, které budou vyhotovovány státními orgány České republiky s tím, že jí postačí ústní tlumočení. Současně uvedla, že s tlumočením přítomnou tlumočnicí souhlasí (č. l. 8 a 12 příloženého spisu). Následujícího dne, tedy 20. května 2014, byla stěžovatelka předvedena k Okresnímu soudu v Břeclavi, kde jí byl nejprve tzv. krátkou cestou doručen návrh na postavení, který byl přetlumočen do anglického jazyka přítomným tlumočnickem. Kýváním hlavy dala stěžovatelka najevo, že překladu rozuměla. Po poučení dle § 33 odst. 1 a 2, § 93 odst. 1 a § 95 odst. 2 trestního řádu stěžovatelka k věci vypověděla, že spolu se svým přítelem v inkriminovanou dobu cestovala z Itálie do Německa, kde chtěla požádat o politický azyl. V Itálii pobývala 6 až 7 let. Dále uvedla, že vycestovat na falešný dokument se rozhodla na popud toho, že jí bylo ze strany osoby, která jí v minulosti umožnila přicestovat z Nigérie do Itálie, načež ji nutila k prostituci za účelem úhrady platby 25 000 euro, vyhrožováno smrtí pro případ nezaplacení údajného dluhu. Po tomto soud přerušil výslech a doručil stěžovateli trestní příkaz č. j. 1 T 48/2014-35 ze dne 20. května 2014, jímž jí shledal vinnou z přečinu padělaní a pozměnění veřejné listiny podle § 348 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a uložil trest vyhoštění ve výměře

jednoho roku. Z obsahu protokolu sepsaného u okresního soudu dne 20. května 2014 vyplývá, že uvedený trestní příkaz byl stěžovatelce přetlumočen, byla jí vysvětlena podstata trestu vyhoštění a byla poučena o právu podat odpor, jehož podstata jí byla rovněž vysvětlena. Po doručení trestního příkazu se stěžovatelka obrátila na soud s dotazem, zda jí policie pomůže s tím, kde by mohla požádat o azyl. Soud ji tedy znovu vysvětlil, že jí byl uložena trest vyhoštění a otázel se, jak se vyjádří k možnosti podat odpor. V reakci na to se stěžovatelka vzdala práva odporu i za osoby oprávněné a následně byla propuštěna ze zadržení na svobodu.

Dne 26. května 2014, tj. v zákonné osmidenní lhůtě, odeslala stěžovatelka k Okresnímu soudu v Břeclavi odpor proti trestnímu příkazu se žádostí o ustanovení právního zástupce. Dle vyjádření stěžovatelky, zaznamenaného v ústavní stížnosti, k tomuto kroku přistoupila poté, co jí bylo v Zařízení pro zajištění cizinců Bělá-Jezová, kam byla umístěna, poskytnuto právní poradenství a vysvětlen význam trestního příkazu právníkem. Přípisem ze dne 3. června 2014 (č. l. 42 spisu) byla však stěžovatelka soudem zpravěna, že předmětný trestní příkaz nabyl právní moci již dne 20. května 2014, tudíž na podaný odpor nebude brán zřetel. Pro úplnost soud stěžovatelce sdělil, že se v rámci výsledku odporu výslovně vzdala.

IV.

Ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], Ústavní soud tedy přistoupil k jejímu meritornímu projednání, přičemž dospěl k závěru, že je zčásti důvodná.

Ústavní soud v minulosti mnohokrát zdůraznil, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81, 90 Ústavy České republiky). Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy České republiky).

Z výše uvedeného vyplývá, že Ústavní soud zpravidla neposuzuje ani interpretaci a aplikaci podústavního práva provedenou obecnými soudy, pokud nemá současně za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce. Podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem tyto účinky, Ústavní soud definoval v řadě svých rozhodnutí [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 74/02 ze dne 10. října 2002 (N 126/28 SbNU 85)]. Je tomu tak tehdy, jestliže nepřipustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu

s požadavky věcně přiléhavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (viz tezi „přepjatého formalismu“).

Ústavní soud taktéž mnohokrát prohlásil, že netoleruje orgánům veřejné moci a především obecným soudům přehnaně formalistický postup za použití v podstatě sofistikovaného odůvodňování zřejmé nespravedlnosti. Zdůraznil přitom, že obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku, a že povinnost soudů nalézat právo neznamena pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. února 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 19/98 ze dne 3. února 1999 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.)].

Výše naznačená východiska jsou významná pro hodnocení postupu a rozhodnutí Okresního soudu v Břeclavi i v nyní posuzované věci, jemuž stěžovatelka vytýká provedení ústavně nekonformního výkladu trestního řádu, v návaznosti na což soud odmítl přiznat jejímu podání ze dne 26. května 2014 účinky odporu proti trestnímu příkazu s odůvodněním, že se práva na odpor vzdala. Stěžovatelka nepopírá, že tak formálně vzato učinila. Dovolává se však existence právních a mimoprávních okolností, které ve svém důsledku vedly k porušení jejich ústavně zaručených práv, mimo jiné k porušení práva na projednání věci v její přítomnosti a veřejně, jak garantuje čl. 38 odst. 2 Listiny.

Svou ustálenou judikaturu k tomuto právu Ústavní soud nedávno shrnul v nálezu sp. zn. I. ÚS 892/14 ze dne 20. srpna 2014 (N 157/74 SbNU 349). Při té příležitosti konstatoval, že právo na veřejné projednání věci a přítomnost u jednání je imanentní součástí práva na spravedlivý proces. Tohoto práva se lze vzdát, avšak pouze pokud vzdání se je vědomé a jednoznačné [např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Hakansson a Sturesson proti Švédsku* ze dne 21. února 1990 č. 11855/85, § 66]. O institutu trestního příkazu, jenž dle § 314e trestního řádu může samosoudce vydat bez projednání věci v hlavním líčení, je-li skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, pak Ústavní soud prohlásil, že není v rozporu s ústavním právem na veřejné projednání věci v přítomnosti účastníka pouze za podmínky, že obviněný má právo se domoci projednání své věci v řádném procesu splňujícím všechny záruky práva na spravedlivý proces [viz také nález sp. zn. I. ÚS 2733/13 ze dne 26. února 2014 (N 23/72 SbNU 267) a nález sp. zn. IV. ÚS 4787/12 ze dne 13. května 2013 (N 82/69 SbNU 347)]. K tomu slouží možnost podání odporu proti

trestnímu příkazu, kterým se příkaz automaticky ruší a samosoudce nařídí ve věci hlavní líčení (§ 314g odst. 2 trestního řádu). Podle § 314f odst. 1 písm. f) trestního řádu musí být obviněný poučen o právu podat odpor, včetně upozornění, že v případě, kdy obviněný odpor nepodá, vzdává se tím práva na projednání věci v hlavním líčení. Obviněný musí mít tedy reálně možnost se veřejného projednání své trestní věci domoci, a pouze pokud tak prokazatelně neučiní, lze dovodit, že se tohoto práva vzdal.

Možnost vzdát se práva na odpor ihned po doručení trestního příkazu, která je zakotvena ve stěžovatelkou napadeném ustanovení § 314g odst. 1 věty šesté trestního řádu, není sama o sobě problematická, což Ústavní soud vyslovil v nálezu sp. zn. I. ÚS 291/96 ze dne 23. září 1997 (N 105/9 SbNU 15). Zmiňovaným nálezem Ústavní soud na druhou stranu vyhověl stížnosti stěžovatelky, v jejímž případě nebylo z provedených důkazů možné najisto zjistit, zda právní úkon – vzdání se práva odporu i za osoby blízké – učinila stěžovatelka skutečně svobodně a zda jako cizinka plně pochopila, co tento právní úkon znamená a jaké vyvolá následky.

Svůj náhled na podmínky, za nichž obviněný tento procesní úkon koná, Ústavní soud dále precizoval v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1320/07 ze dne 5. listopadu 2007 (N 183/47 SbNU 411), jímž výslovně zakotvil povinnost obecných soudů bedlivě zkoumat okolnosti, za nichž se obviněný či jiná oprávněná osoba svého práva na odpor proti trestnímu příkazu vzdává. „Zda za situace, kdy je důkladně obeznámena s veškerými důsledky takového rozhodnutí, anebo za situace, kdy takové rozhodování je dotčeno okolností způsobilou omezit její jiná práva. Nepříjemné je, pokud jí takové postavení předurčí přímo soud, který je povolán, aby jako nezávislý arbitř posuzoval otázky viny a trestu.“

V nyní projednávané věci není sporu o tom, že stěžovatelka se práva na odpor proti trestnímu příkazu vzdala. Ústavní soud ve světle shora citované judikatury nicméně považuje za klíčovou otázku posouzení, zda tak stěžovatelka učinila svobodně a zejména s plným vědomím významu a procesních důsledků tohoto kroku.

Jak dokládá protokol vyhotovený u Okresního soudu v Břeclavi dne 20. května 2014, stěžovatelka se bezprostředně po doručení trestního příkazu a poskytnutí příslušného poučení zajímala o možnost požádat o azyl. Teprve po opakovaném připomenutí ze strany soudu, že jí byl uložen trest vyhoštění, a jeho dotazu na její projev stran práva odporu se stěžovatelka práva na odpor za sebe i za osoby oprávněně vzdala. Ústavnímu soudu se jeví jako nepravděpodobné, aby došlo k takové změně názoru stěžovatelky, spojené navíc s omezením jejich následných možností. Není pochyb o tom, že stěžovatelka se svou případnou žádostí o mezinárodní ochranu mínila vyhnout důsledkům uloženého trestu vyhoštění, který byl pro ni s ohledem na okolnosti jejího odjezdu z Itálie nepřijatelný. Namísto toho se však

bezdůvodně vzdala výhody spočívající v ponechání času k uplatnění žádosti o azyl, případně k promyšlení dalšího postupu. Za dané situace nelze proto vyloučit, že stěžovatelka právní úkon – vzdání se odporu proti trestnímu příkazu učinila pod tlakem okolností a aniž mu plně porozuměla. Lze také jen stěží předpokládat, že by se stěžovatelka, jako evidentní laik v právu, spontánně práva odporu proti trestnímu příkazu vzdala, pokud by nebyla k takovému kroku obecným soudem vyzvána.

Z tohoto pohledu Ústavní soud dospěl k závěru, že v průběhu řízení před Okresním soudem v Břeclavi bylo porušeno stěžovatelčino právo na projednání věci v její přítomnosti a veřejně (čl. 38 odst. 2 Listiny). Současně byl omezen řádný a efektivní výkon práva stěžovatelky na obhajobu, čímž došlo k porušení čl. 37 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. b) a c) Úmluvy, ve smyslu kterých mezi minimální práva každého, kdo je obviněn z trestného činu, patří také právo mít přiměřený čas a možnost k přípravě obhajoby a obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce.

Právo na obhajobu je vedle presumpce nevinny (čl. 40 odst. 2 Listiny, čl. 6 odst. 2 Úmluvy) jedním z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž je trestní řízení vedeno. Směřuje k dosažení spravedlivého rozhodnutí, vydaného nejen v zájmu trestně stíhané osoby, ale nepochybně také v zájmu demokratického právního státu založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy České republiky). Práva vyplývající ze shora vzpomínaných ustanovení, která jsou nutná pro přípravu a výkon obhajoby, je proto nutno vykládat nikoli omezujícím způsobem, ale ve světle obecnějšího práva na spravedlivé projednání věci zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

V čl. 6 odst. 3 písm. b) Úmluvy formulovaný požadavek mít čas nutný k přípravě obhajoby představuje záruku proti příliš kvapnému postupu řízení. Ze skutečností uvedených v reprodukční části tohoto rozhodnutí, které Ústavní soud čerpal ze spisu vedeného Okresním soudem v Břeclavi ve věci stěžovatelky, přitom vyplývá, že obecný soud vyžadoval od obviněné okamžitou odpověď na otázku, jak naloží s právem podat odpor, čímž upřednostnil rychlost (možná i snadnost) vyřízení věci a pomínil důležitost účelu odporu proti trestnímu příkazu. Přestože tedy trestní příkaz, resp. s ním spojené zkrácené řízení není v obecné rovině považováno za rozporné s Úmluvou a jejím čl. 6 odst. 3 písm. b), v tomto případě byla soudem nesprávně preferovaná rychlost řízení na újmu požadavků práva na spravedlivý proces. Dle Ústavního soudu je sporné, zda bylo vůbec vhodné provést pouze zkrácené přípravní řízení a následně rozhodnout trestním příkazem, když z výpovědi obviněné vyplývalo, že může být obětí obchodu s lidmi a k případnému spáchání trestného činu mohla být dohnána svou bezvýhodnou životní situací. Touto zásadní otázkou se státní zástup-

ce ani soud vůbec nezabývali. Ostatně ve zkráceném přípravném řízení na to prostor není a při vydání trestního příkazu už vůbec ne.

Právo na obhajobu v podobě práva na právní pomoc je pak zakotveno v čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy, které stanoví každému, kdo je obviněn z trestného činu, právo „obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují“.

V čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy jsou tedy obsažena tři dílčí práva. Prvním a základním právem obviněného je právo obhajovat se sám. Další dvě alternativy uvedené v citovaném článku zaručují právo být účinně obhajován obhájcem, je-li to třeba, ustanoveným z úřední moci. ESLP v tomto směru shledal podstatným, aby obviněný byl schopen uplatnit svoji obhajobu náležitým způsobem a v souladu s požadavky spravedlivého procesu. Rozhodnutí, zda povolit obviněnému hájit se osobně nebo mu ustanovit obhájce, ponechává vlastnímu uvážení jednotlivých států, které ze své pozice lépe než ESLP zvolí vhodné prostředky k zajištění práva obhajoby (srov. rozsudek ve věci *Correia de Matos proti Portugalsku* ze dne 15. listopadu 2001 č. 48188/99, oddíl C). Dodal, že právo na obhajobu prostřednictvím obhájce, které je právem zásadním mezi právy utvářejícími pojem spravedlivého procesu a které zabezpečuje účinnost ostatních záruk předvidaných čl. 6 Úmluvy, představuje klasický příklad takových práv, u nichž se vyžaduje zvláštní ochrana standardu „vědomého a rozumného vzdání se práva“. Před tím, než z chování účastníka může být vyvozeno, že se takového práva vzdal, musí být zřejmé, že mohl rozumně předvídat, jaké důsledky jeho jednání může mít (srov. rozsudek ve věci *Pischalnikov proti Rusku* ze dne 24. září 2009 č. 7025/04). Je třeba též zohlednit, zda se obviněný vzhledem k okolnostem nebo svým osobním charakteristikám nenacházel ve zranitelném postavení (např. z důvodu svého tělesného postižení, alkoholismu a příslušnosti k sociálně znevýhodněné skupině – rozsudek ve věci *Bortnik proti Ukrajině* ze dne 27. ledna 2011 č. 39582/04; z důvodu negramotnosti a neznalosti úředního jazyka – rozsudek ve věci *Panovits proti Kypru* ze dne 11. prosince 2008 č. 4268/04 a jiné). Jistou míru zranitelnosti ESLP spojil již se samotnou skutečností, že je obviněný zadržen (rozsudek ve věci *Yoldaş proti Turecku* ze dne 23. února 2010 č. 27503/04). V případě pochybností, které nejsou zjevně nepodložené, jsou obecné soudy dokonce povinny si ověřit, zda obviněný měl v době, kdy byl nějakým způsobem omezen na svobodě (zadržení, vazba), možnost přístupu k obhájci a zda jeho volba vzdát se práva na pomoc obhájce může být považována za svobodnou a dobrovolnou (rozsudek ve věci *Yunus Aktaş a další proti Turecku* ze dne 20. října 2009 č. 24744/03; rozsudek ve věci *Borotjuk proti Ukrajině* ze dne 16. prosince 2010 č. 33579/04). ESLP například nebyl přesvědčen o jednoznačném vzdání se práva, jestliže jeho důkazem bylo

pouhé zaškrtnutí políčka „nežádá pomoc obhájce“ na formuláři o výslechu obviněného (viz vzpomínaný rozsudek ve věci *Yunus Aktaş a další proti Turecku*).

Soudem zjištěnou „zranitelnost“ osoby, proti níž se trestní řízení vede, je pak nutno v souladu se závěry vyplývajícími z judikatury ESLP kompenzovat prostřednictvím pomoci obhájce (rozsudek velkého senátu ve věci *Salduz proti Turecku* ze dne 27. listopadu 2008 č. 36391/02). Řečené fakticky znamená, že obecné soudy jsou povinny přistoupit k ustanovení obhájce *ex offio* nikoliv toliko v závislosti na splnění podmínek nutné obhajoby podle vnitrostátního práva, nýbrž kdykoliv, vyžadují-li si pomoc obhájce zájmy spravedlnosti ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy. Otázka, zda si zájmy spravedlnosti vyžadují, aby byl obviněnému poskytnut obhájce, je posuzována s ohledem na konkrétní okolnosti každého jednotlivého případu a průběhu řízení jako celku. Mezi kritéria, která je třeba vzít v úvahu, ESLP zařadil zejména složitost věci z právního hlediska (rozsudek ve věci *Pham Hoang proti Francii* ze dne 25. září 1992 č. 13191/87), závažnost trestného činu nebo hrozícího trestu pro obviněného (rozsudek velkého senátu ve věci *Benham proti Spojenému království* ze dne 10. června 1996 č. 19380/92) a osobnost obviněného z hlediska jeho schopnosti obhajovat se sám. Je-li obviněným například cizinec, který neovládá jazyk země a jejíž právní systém je mu cizí, pomoc obhájce je podle ESLP nezbytná (rozsudek ve věci *Twalib proti Řecku* ze dne 9. června 1998 č. 24294/94).

Ve světle závěrů shora předestřené judikatury ESLP je tedy zcela evidentní, že procesní postup Okresního soudu v Břeclavi aplikovaný v trestní věci stěžovatelky není způsobilý obstát. Obecný soud zjevně nepřihlédl k postavení stěžovatelky jako potenciálně zranitelné osoby, která je cizinkou, neovládá český jazyk a u které se vzhledem k jejímu tvrzení, že se již v 15 letech svého věku stala obětí obchodu s lidmi, nedá předpokládat, že by se nějak zvláště orientovala v právním řádu evropské země. Ačkoli se tedy zdá, že stěžovatelka dobrovolně odmítla právní zastoupení v trestním řízení, nemůže být v očích Ústavního soudu tato volba vzhledem k okolnostem považována za zcela informovanou. Okresní soud v Břeclavi byl povinen se ujistit, zda tento úkon stěžovatelka neučinila v rozporu s právy obhajoby, a při kladné odpovědi přistoupit k ustanovení obhájce stěžovatelce z úřední moci. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že okresní soud v projednávané věci postupoval ve formální shodě s ustanovením § 36 trestního řádu, nicméně je namístě připomenout, že český právní řád je založen na principu aplikace obecných právních norem na konkrétní situaci s přihlédnutím k okolnostem daného případu. Úkolem soudce je ve všech případech, často i komplikovaných, nalézt řešení, které by zajišťovalo maximální realizaci základních práv účastníků soudního řízení, a není-li to možné, rozhodnout v souladu s obecnou ideou spravedlnosti, resp. dle obecného přiroze-

noprávního principu. Těmto požadavkům okresní soud v souzené věci ovšem nedostál.

Dlužno dodat, že Okresní soud v Břeclavi se dopustil v podstatě stejného pochybení, které bylo podrobena kritice ze strany Ústavního soudu v jeho nálezu sp. zn. III. ÚS 200/2000 ze dne 14. října 2000 (N 151/20 SbNU 71). Ústavní soud v něm uvedl, že „*ratio legis* ústavně zaručeného práva na právní pomoc v oblasti trestního soudnictví spočívá v záměru poskytnout jedinci vystavenému trestnímu stíhání dostatek času k obraně (obhajobě) a právem na právní pomoc mu zaručit, že co do procesního postupu orgánů činných v trestním řízení bude proti němu postupováno v intencích zákona a za šetření ústavních kautel. Tyto momenty vystoupí obzvláště do popředí tehdy, jestliže procesní úkony orgánů veřejné moci směřují vůči někomu, kdo, v době, kdy byly předsevzaty, je zbaven osobní svobody a kdy jeho rozhodovací schopnosti jsou v důsledku toho *eo ipso* sníženy či omezeny. Zákonem exemplativně (§ 36 odst. 2 tr. ř.) vypočtené podmínky nutno proto chápat tak, že je-li zatčený orgány veřejné moci vyzván k takovému procesnímu vyjádření, které může pro něho mít zásadní význam, nesmí se tak stát bez předchozího řádného poučení o významu a důsledcích takového vyjádření a také o tom, že před takovým vyjádřením má právo poradit se s obhájcem, který, nevyžádá-li si jej zatčený sám, musí mu být z moci úřední ustanoven.

Nebude patrně vážnějších pochyb o tom, že vzdání se opravných prostředků vůči rozhodnutí orgánů veřejné moci tam, kde je zákon připouští (v intencích citovaného nálezu Ústavního soudu také stran práva odporu vůči trestnímu příkazu), je takovým procesním vyjádřením (úkonem), na které plně dopadá výklad podaný v předchozím odstavci.“

S ohledem na výše uvedené Ústavní soud shledal, že Okresní soud v Břeclavi tím, že odmítl projednat její odpor proti trestnímu příkazu č. j. 1 T 48/2014-35 ze dne 20. května 2014, neposkytl stěžovatelce přiměřenou právní ochranu jejího nároku na spravedlivé projednání věci před soudem. Pro takto vyložené důvody Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti ve vztahu k napaadenému postupu Okresního soudu v Břeclavi, přičemž mu ve smyslu ustanovení § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu zakázal pokračovat v porušování stěžovatelských základních práv na spravedlivý proces, na veřejné projednání věci za její přítomnosti a na obhajobu v trestním řízení, garantovaných v čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. b) a c) Úmluvy, spočívajícím v nenařizení hlavního líčení ve věci vedené pod sp. zn. 1 T 48/2014. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Jde-li o stěžovatelsčin návrh na zrušení ustanovení § 314g odst. 1 věty šesté trestního řádu, Ústavní soud ve svých rozhodnutích opakovaně

zdůrazňuje přednost ústavně konformní interpretace právního předpisu před jeho derogací, tj. pokud se právní předpis jeví Ústavnímu soudu jako problematický, pokouší se nalézt před jeho rušením takovou výkladovou alternativu, která by byla v souladu s ústavním pořádkem [srov. nálezn. sp. zn. IV. ÚS 457/10 ze dne 18. července 2013 (N 124/70 SbNU 133)]. V tomto případě sama stěžovatelka připustila, že text uvedeného ustanovení z obecného hlediska není v rozporu s ústavním pořádkem. Stanoví jasné dispoziční právo obviněného učinit právní úkon v jeho trestní věci a Ústavní soud na něm nic protiústavního v minulosti neshledal a nadále ani neshledává. „Problematickým“ se předmětný text stává teprve v okamžiku, má-li být právní norma v něm obsažená aplikována na poměrně specifickou skupinu případů, jež spojuje možnost, že obviněný nebude daným procesním oprávněním disponovat informovaně v důsledku omezené schopnosti porozumět smyslu a terminologii trestního řízení. Ze shora uvedeného je však zřejmé, že ústavně konformní výklad dotčeného ustanovení, resp. souvisejících ustanovení trestního řádu, který nezkrátil ústavní procesní práva účastníků trestního řízení, není nedosažitelný ani v podobné situaci, ve které se ocitla stěžovatelka. Návrh stěžovatelky je tedy v této části zjevně neopodstatněným, pročež jej senát Ústavního soudu podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a), b) zákona o Ústavním soudu odmítl.

Ústavní soud současně nevyhověl návrhu na přerušení řízení a postoupení věci Soudnímu dvoru Evropské unie k rozhodnutí o stěžovatelkou formulované předběžné otázce. Jak Ústavní soud opakovaně ve svých dřívějších rozhodnutích poznamenal, účelem prejudiciálního řízení podle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie (dříve čl. 234 Smlouvy o založení Evropského společenství) je posouzení platnosti norem komunitárního práva, případně jejich interpretace, pokud je třeba tyto normy v řízení před vnitrostátním soudem aplikovat. Stěžovatelčin návrh, výslovně podmíněný tím, že Ústavní soud se neztotožní s argumentací o porušení jejich ústavně zaručených práv, tento účel zjevně nesplňuje, proto by předložení věci SDEU postrádalo jakýkoliv smysl [srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 1312/09 ze dne 16. června 2009 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

Č. 60

K rozhodování obecných soudů o právní povaze vzletové a přistávací dráhy letiště

Atributem práva na odůvodnění soudního rozhodnutí je náležitě vysvětlená, logicky konzistentní a přesvědčivá aplikace a interpretace práva, vycházející z důkazních zjištění obecného soudu. Obecné soudy dospěly ve věci letiště v Příbrami na základě hodnocení skutkového stavu k závěru o „zpracování povrchu pozemků“ s tím právním následkem, že v případě letištní dráhy jde o (pouhou) součást pozemků podle § 120 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Je otázkou interpretace, zda lze v případě zjištěného stavebního stavu (stavebně-technické parametry ranveje letiště) podřadit vzletovou a přistávací dráhu v Příbrami pod závěr o „zpracování povrchu pozemku“. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a není proto zásadně oprávněn se vyslovovat k výkladu soukromoprávního charakteru stavby letištní dráhy. Nedostatky odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu, ve kterém nebylo dostatečně přihlédnuto ke stavební konstrukci letištní dráhy i ve světle dosavadní judikatury týkající se dopravních staveb, však oprávnění Ústavního soudu k zásahu do rozhodovací činnosti obecného soudu zakládají.

Klíčovou roli sehrávají vždy konkrétní okolnosti případu, jež jsou relevantním ukazatelem pro přijetí odůvodněného závěru o tom, zda konkrétní výsledek stavební činnosti je nebo není samostatným předmětem občanskoprávních vztahů. Ústavní soud podotýká, že existují samozřejmě četná letiště, která povahu stavby jako samostatné věci v právním smyslu nemají, neboť plocha pro vzlety a přistávání letadel má přírodní, nikoli uměle vytvořený charakter. Nebo není umělá úprava povrchu pozemku takového stavebního rázu, aby ji bylo možno co do soukromoprávního významu pokládat za samostatnou věc. Nezbytností je však posuzovat každou právní věc individuálně a se zřetelem k okolnostem ji náležitým způsobem odůvodnit, aniž by vzhledem ke stavebním parametrům letištních drah došlo k nežádoucí generalizaci.

Ve smyslu argumentu *a fortiori* lze na ranvej letiště klást přinejmenším stejné nároky z hlediska provozního zatížení jako na povrch dálnice. Lze poté dospět k oprávněnému závěru, že deklaruje-li Nejvyšší soud v zásadě jako samostatnou stavbu dálniční těleso, pak *a priori* není možno vyloučit, aby takový autonomní charakter měla též vzletová a přistávací dráha letiště. Ostatně, civilistická interpretační praxe již postřehla, že mohou nastat hraniční případy, které bude nutno řešit podle jednotlivých okolností vždy řádně zdůvodněnou úvahou soudu

o charakteru sporné věci, resp. stavební úpravy – tedy zda půjde již o stavbu jako samostatný předmět občanskoprávních vztahů, nebo jen o určitým způsobem zpracovaný pozemek.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 23. března 2015 sp. zn. I. ÚS 3143/13 ve věci ústavní stížnosti České republiky – Ministerstva obrany, se sídlem Praha 6, Tychonova 1, adresa pro doručování Ministerstvo obrany, Agentura pro právní zastupování, Praha 6 – Dejvice, náměstí Svobody 471, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2013 č. j. 22 Cdo 2417/2011-295, jímž bylo zamítnuto stěžovatelčino dovolání směřující proti potvrzujícímu rozhodnutí odvolacího soudu vydanému v řízení o žalobě o určení vlastnického práva ke vzletové a přistávací dráze letiště v Příbrami, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a 1. Evžena Sosny, zastoupeného JUDr. Jaroslavou Žákovou, advokátkou, se sídlem Příbram III, Komenského náměstí 289, a 2. AIR STATION, s. r. o., se sídlem Praha 5, Žitavského 496, zastoupené Mgr. Danou Štumpovou, advokátkou, se sídlem Praha 1, Ovocný trh 12, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2013 č. j. 22 Cdo 2417/2011-295 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu řízení před obecnými soudy

1. Ústavní stížností, podanou ve lhůtě stanovené v § 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí obecného soudu s tvrzením, že jím došlo k zásahu do jejího práva na spravedlivý proces a práva na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Předmětem řízení před obecnými soudy byla žaloba o určení vlastnického práva ke vzletové a přistávací dráze letiště v Příbrami, založená na argumentaci, že tato je součástí pozemků ve vlastnictví žalobce, pana Evžena Sosny.

3. Podle zjištěného skutkového stavu tvoří Letiště Příbram vzletová a přistávací dráha, včetně dráhy pojezdové a spojovacích drah (vše se živícnými plochy), a travnatý zelený pás. Žalobce je z hlediska celkové výměry letištní plochy majoritním vlastníkem pozemků, na nichž bylo právním předchůdcem žalované (stěžovatelky) v minulosti letiště vybudováno. Dne 4. 11. 2011 uzavřela stěžovatelka s obchodní společností AIR STATION, s. r. o., kupní smlouvu, na jejímž základě mělo dojít k převodu vlastnického práva k Letišti Příbram ve prospěch této korporace.

4. Okresní soud v Příbrami jako soud prvního stupně rozsudkem ze dne 1. 7. 2010 č. j. 16 C 118/2009-163 určil, že živícné plochy na pozemcích parc. č. X1, X2, X3 a X4, nacházejících se v kat. úz. a obci Suchodol, zapsaných u Katastrálního úřadu pro Středočeský kraj, Katastrální pracoviště Příbram na LV č. Y, jsou součástí označených pozemků a jejich vlastníkem je žalobce. Krajský soud v Praze k odvolání stěžovatelky (žalované) rozsudkem ze dne 17. 2. 2011 č. j. 28 Co 646/2010-212 rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé potvrdil s tím, že živícné plochy představují část vzletové a přistávací dráhy letiště. Obecné nalézací soudy ve věci dospěly k závěru, že vybudování vzletové a přistávací dráhy pro letadla je pouze zpracováním povrchu pozemku a jeho zpevněním; není tedy stavbou jako samostatným předmětem občanskoprávních vztahů.

5. Nejvyšší soud napadeným rozsudkem ze dne 30. 7. 2013 č. j. 22 Cdo 2417/2011-295 dovolání stěžovatelky směřující proti potvrzujícímu rozhodnutí odvolacího soudu zamítl a rozhodl o náhradě nákladů dovolacího řízení.

6. Dovolací soud shodně s nižšími obecnými instancemi uzavřel, že v případě pozemku, jehož povrch byl zpracován (položením tří vrstev stavebního materiálu) tak, aby sloužil jako dráha ke vzletům a přistávání letadel, nejde o stavbu z hlediska občanskoprávního. Vzletová a přistávací dráha jako součást letiště představuje pouze zpevnění povrchu pozemku, tedy jeho určitou kvalitu. Nemůže být současně pozemkem a stavbou ve smyslu občanskoprávním, tj. dvěma rozdílnými věcmi, které by mohly mít na sobě nezávislý právní režim či osud; nelze je od sebe oddělovat, např. samostatně převádět.

7. V odůvodnění svého zamítavého rozsudku argumentoval Nejvyšší soud i tím, že podle § 36 odst. 1 písm. a) zákona č. 49/1997 Sb., o civilním letectví a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o civilním letectví“) je letištní stavbou dráha ke vzletům a přistávání letadel bez zřetele na její stavebně-technické provedení, tedy i dráha, jež nevznikla stavební činností. Pojem „letištní stavba“, jak ho upravuje zákon o civilním letectví, proto nelze zaměňovat se stavbou z pohledu občanskoprávního. Zákon o civilním letectví nedefinuje vzletovou a přistávací dráhu

jako samostatnou věc odlišnou od pozemku, na kterém leží. Stavbou v občanskoprávním smyslu se rozumí výsledek stavební činnosti, pokud jím je věc v právním smyslu, tj. způsobilý předmět občanskoprávních vztahů; nikoli součást jiné věci. Dovolací soud zde vyšel z tvrzení účastníků sporu (které nepovažoval za nezbytné podrobit odbornému posouzení), že v posuzovaném případě tvoří vzletovou a přistávací dráhu letiště vrstva štěrkopísku, vrstva makadamu a vrstva šterku polévaného živici (živičný povrch). Akcentoval rovněž skutečnost, že předmětné pozemky, na kterých se takto upravená dráha ke vzletům a přistávání letadel nachází, jsou v katastru nemovitostí označeny jako „ostatní plocha“ se způsobem využití „ostatní dopravní plocha“. Podle bodu 2 přílohy k vyhlášce č. 26/2007 Sb., kterou se provádí zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů, (katastrální vyhláška), je pozemkem s využitím jako „ostatní dopravní plocha“ i „letiště“ (pozn.: součástí posouzení věci Ústavním soudem jsou předpisy účinné v období pro věc rozhodném, i když v mezidobí došlo k jejich změně a doplňkům či vydání předpisu nového).

8. Závěrem Nejvyšší soud vyložil, že dráhu ke vzletům a přistávání letadel nelze posuzovat ani jako pozemní komunikaci ve smyslu § 2 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pozemních komunikacích“), neboť se nejedná o dopravní cestu určenou k užití silničními či jinými vozidly a chodci. Zákon o civilním letectví nerozlišuje (na rozdíl od § 17 odst. 1, 2 zákona o pozemních komunikacích) vlastnictví pozemků pod dráhou ke vzletům a přistávání letadel od vlastnictví samotné dráhy tak, aby se na vzletovou a přistávací dráhu dalo pohlížet jako na samostatný předmět právních vztahů. Takový závěr se nepodává ani z interpretace § 30a zákona o civilním letectví, kde je upravena možnost zřídit prostřednictvím soudu věcné břemeno pro provozování letiště k letištnímu pozemku, na němž se letiště nachází. Dotčené zákonné ustanovení řeší podle názoru dovolacího soudu otázku „věcného břemene funkčního využití pozemku jako letiště, nikoliv určení břemene k umístění stavby v občanskoprávním smyslu“. Na projednávaný případ tedy nelze aplikovat právní závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2006 sp. zn. 31 Cdo 691/2005, publikovaného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 76/2007 (viz dále).

II. Obsah ústavní stížnosti

9. V ústavní stížnosti stěžovatelka nejprve poukázala na skutkový stav věci. V průběhu padesátých až osmdesátých let minulého století došlo postupnými stavebními úpravami k vybudování vzletové a přistávací dráhy na vojenském záložním letišti v Dlouhé Lhotě (dnes Letiště Příbram). Drá-

hu ke vzletům a přistávání letadel zde zřídil Československý stát – Ministerstvo národní obrany (právní předchůdce stěžovatelky). Po celou dobu své existence byla vzletová a přistávací dráha Letiště Příbram všemi účastníky právních úkonů, které k ní byly vztaženy, vnímána jako samostatná věc ve vlastnictví stěžovatelky, popř. jejího právního předchůdce.

10. Nejvyšší soud v napadeném zamítavém rozsudku posuzoval otázku vlastnického práva ke vzletové a přistávací dráze letiště pouze z hlediska zákona o civilním letectví a zákona o pozemních komunikacích, aniž by se zabýval tím, zda nejsou dány obecné podmínky k jejímu hodnocení jako samostatné věci z pohledu soukromého práva. Nevypočítal se tak s námitkami stěžovatelky, jež byly obsaženy v jejím dovolání, a zcela pominul dosavadní soudní praxi.

11. Vzletová a přistávací dráha Letiště Příbram splňuje podle názoru stěžovatelky i se zřetelem k ustálené rozhodovací praxi soudů stavebně-technické parametry, na základě kterých ji lze považovat za samostatnou věc v občanskoprávním smyslu. Má charakter stavby spojené se zemí pevným základem. Před obecnými soudy bylo prokázáno, že je založena v rozmezí 40–55 cm pod úrovní terénu; její podloží tvoří 10–20 cm vysoká vrstva šterkopísku, vrstva makadamu o tloušťce 20–25 cm a 10 cm silná vrstva šterkeru prolévaného živící, která je pokryta dvouvrstvým asfaltovým betonem. Celá vzletová a přistávací dráha je pak pevně ohraničena betonovými obrubníky. Jednotlivé části konstrukce dráhy od sebe není možné oddělit, má-li být zachováno její funkční využití jako stavby sloužící k bezpečným vzletům a přistávání letadel. Vzhledem k více než padesátiletému provozu letiště se nejedná o dočasnou stavbu. Po obvodu vzletové a přistávací dráhy, pojižděcí dráhy, spojovacích drah a stanovišť letadel jsou dále vybudovány ve vzdálenosti asi 1 metr od okraje na návodní straně šterkové trativody do hloubky 30–40 cm pod úroveň kynety, na opačné straně je umístěna trubková drenáž o průměru 10–16 cm v hloubce 120 cm pod povrchem; k odvodu vody pak slouží drenáže umístěné pod letištní plochou.

12. Pokud nebyly obecné soudy z důvodu nedostatku znalostí z daného oboru schopny z předložené stavební dokumentace zjistit stavebně-technický charakter vzletové a přistávací dráhy Letiště Příbram, měly za účelem odborného posouzení ustanovit znalce. Neprovedení znaleckého dokazování bylo podstatnou vadou řízení ovlivňující rozhodnutí ve věci samé.

13. Stěžovatelka k věci rovněž zdůraznila, že zákon o civilním letectví počítá v ustanovení § 2 odst. 7 a 8 s odděleným vlastnictvím letištního pozemku a letiště jako takového.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení

14. K výzvě Ústavního soudu se k podané ústavní stížnosti vyjádřil Nejvyšší soud. Připomenul svou předcházející judikaturu, podle níž pouhé zpracování povrchu pozemku předpokládané katastrálním zákonem není stavbou z pohledu občanskoprávního, a tedy ani samostatnou věcí. Za neoprávněnou označil námitku stěžovatelky založenou na argumentaci, že dovolací soud neposoudil otázku samostatnosti věci s přihlédnutím ke všem relevantním okolnostem, a to s ohledem na obavu o uzavření letiště či o ohrožení bezpečnosti letového provozu. Nejvyšší soud k tomu ve svém vyjádření zdůraznil, že zákon o civilním letectví počítá s provozováním letiště i při zřízení věcného břemene k letištnímu pozemku. Ústavní stížnost pokládal za neopodstatněnou.

15. Ve věci se dále prostřednictvím své právní zástupkyně vyjádřil vedlejší účastník ad 1. Evžen Sosna (ve sporu žalobce), který se plně ztotožnil s právními závěry obecných soudů. Poznamenal, že současným provozovatelem Letiště Příbram je obchodní společnost Letiště Příbram, s. r. o., jejímž je sám jednatelem. Uvedl, že přestože bylo v minulosti dotčené letiště tvořeno letištními pozemky, jež byly ve vlastnictví více než 50 soukromých osob, vždy mělo svého provozovatele a nikdy nedošlo k ohrožení bezpečnosti letového provozu či k uzavření letiště, jak se obává stěžovatelka. Ústavní stížnost navrhl zamítnout.

16. Vyjádření k ústavní stížnosti podala v zastoupení i vedlejší účastnice ad 2. obchodní společnost AIR STATION, s. r. o., (vystupující v řízení na straně žalované). Vedlejší účastnice poukázala na skutečnost, že se v letech 2006 až 2008 zúčastnila v dobré víře výběrového řízení vedeného stěžovatelkou ohledně prodeje záložního vojenského letiště Dlouhá Lhota (dnes Letiště Příbram) jako nepotřebného vojenského majetku a následně dne 4. 11. 2011 se stěžovatelkou uzavřela kupní smlouva (s tím, že část majetku dotčená žalobou bude převedena podle výsledku soudního řízení). Zpochybnění vlastnictví předmětných částí vzletové a přistávací dráhy, která je nepochybně součástí letiště, a dosavadní postup soudů při posuzování věci označila vedlejší účastnice za zásah do svého práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Nejvyšší soud se podle jejího názoru v rozhodnutí nvyvořádal se všemi námitkami, podle kterých je možno považovat vzletovou a přistávací dráhu letiště Příbram za samostatnou věc. Nezhlednil ani, že zákon o civilním letectví počítá s odděleným vlastnictvím letištního pozemku a letiště.

IV. Podmínky věcného přezkumu

17. Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny zákonem stanovené náležitosti, a proto z formálního hlediska nic

nebrání meritornímu projednání a rozhodnutí věci (viz § 30, 34, 72 a 75 zákona o Ústavním soudu).

18. Postavení stěžovatele má v předmětném řízení před Ústavním soudem Česká republika – Ministerstvo obrany, tj. stát, za který vystupuje organizační složka. Na aktivní legitimaci státu k podání ústavní stížnosti podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu nelze usuzovat vždy bez dalšího [pozn.: v odborné literatuře je v obecné rovině diskutován závěr, že stát může být nositelem základních práv a svobod (viz Wagnerová, E., Dostál, M., Langášek, T., Pospíšil, I. Zákon o Ústavním soudu s komentářem. Praha : ASPI, 2007, str. 321)]. Ústavní soud akcentuje rozlišování veřejnoprávní a soukromoprávní sféry působnosti státu pro účel posouzení přípustného dovolávání se soudní ochrany u Ústavního soudu cestou podání ústavní stížnosti [k tomu srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 367/03 (U 24/33 SbNU 465) a stanovisko pléna ze dne 9. 11. 1999 sp. zn. Pl. ÚS-st. 9/99 (ST 9/16 SbNU 372)]. Při konkrétním rozhodování je třeba rozpoznat, zda jde ve věci materiálně i procesně o základní práva účastníků, tedy např. o právo vlastnické nebo právo na ochranu legitimního očekávání nabytí majetku, a těmto pak poskytovat ochranu [viz např. náleze ze dne 3. 12. 2007 sp. zn. I. ÚS 544/06 (N 217/47 SbNU 855)]. Z výše zmíněného principu dělení práva na soukromé a veřejné (*ius privatum*, *ius publicum*) se podává, že pro soukromoprávní vztahy státu (ač jinak veřejnoprávní korporace) platí stejná kritéria ochrany základních práv jako pro jiné subjekty práva, zejména jednání se o zásah do ústavně garantovaného práva na ochranu vlastnictví.

19. Ústavní stížnost směřuje v posuzované věci proti rozhodnutí soudu vydanému v občanskoprávním řízení, kde stát (skrze svou organizační složku) vystupoval jako právnická osoba bránící soukromé právo. Předmětem civilního řízení byla žaloba o určení vlastnického práva ke vzletové a přistávací dráze letiště v Příbrami, podaná proti státu jako žalované osobě vlastníkem pozemků ležících pod dotčenou letištní dráhou. Obecné soudy žalobě vyhověly, a zasáhly tak vlastnickou sférou stěžovatelky (státu), které nelze upřít oprávnění domáhat se ochrany svého vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny.

20. Ustanovení čl. 11 odst. 1 Listiny je vyjádřením principu, že vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a náleží mu stejná ochrana. Statusem vlastníka může být nepochybně nadána jak fyzická, tak právnická osoba. Také čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) přiznává právo na pokojné užívání majetku nejenom fyzickým, ale i právnickým osobám, a to dokonce výslovně. Právnické osoby jsou tak přímými a samostatnými nositeli práva na ochranu majetku, nikoli pouze „funkčním konglomerátem“ fyzických osob, v jejichž jméně jsou oprávněny se dovolávat ochrany

daného práva. Ochrana majetku nepostrádá aspekt ekonomické svobody, které se dovolávají různé typy právnických osob k obraně svých zájmů (Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 1247, bod 9). Právo vlastnit majetek náleží též státu, jak plyne mj. ze zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud připomíná, že pokud je účastníkem občanskoprávních vztahů stát, je právníckou osobou. A jako právníká osoba má proto v soukromoprávních vlastnických poměrech rovné postavení z hlediska možnosti uplatnění soudní ochrany na obecné i ústavněprávní úrovni.

21. Z ústavní ochrany vlastnického práva vyplývá zákaz vylučovat či jinak diskriminovat kterýkoli subjekt v jeho právu na vlastnictví. Pouhý spor o vlastnické právo, v němž by měla být existence vlastnického vztahu teprve konstituována, ústavně chráněn zajisté bez dalšího není [viz náleze ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)]. Pokud ale bylo rozhodnutím obecných soudů dotčeno již vzniklé a dlouhodobě existující vlastnické právo (jak tvrdí stěžovatelka), je namíste uplatnit záruky ústavní ochrany (Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 302). Vlastnické právo požívá nepromlčitelnosti i nezrušitelnosti a jako takové je hodno ústavněprávní ochrany z titulu čl. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny; obdobný závěr platí i pro potenciální zásah do práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny).

22. Ústavní stížností je tedy nastolena též otázka, zda lze stát považovat za nositele základního práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. V posuzované věci je ochrana vlastnického práva s právem na spravedlivý proces úzce a neoddělitelně spojena, a proto je nutné adekvátně vážít i dotčení stěžovatelky v tomto ústavně zaručeném právu. V daném případě byl stát obecnými soudy zbaven svého vlastnického práva k předmětu sporu a ztratil možnost s ním nakládat. Stalo se tak pro tvrzeně nesprávný výklad charakteru předmětné stavby, kterou stěžovatelka pokládá za samostatnou věc v právním smyslu. S přihlédnutím ke (tvrzenému) značnému zásahu do základního vlastnického práva a s akcentem na soukromoprávní aspekt statusu stěžovatelky proto Ústavní soud v této věci připustil ústavní stížnost k meritornímu posouzení, neboť v opačném případě by se dopustil odepření práva na přístup k soudu ve věci občanskoprávního vztahu zasahujícího obě strany sporu před obecnými soudy stejnou měrou (tím by Ústavní soud porušil i princip rovnosti účastníků řízení, jejichž vlastnická práva jsou „ve hře“). Ačkoli je stěžovatelka jako organizační složka státu orgánem veřejné moci, ve vlastnických vztazích je podle okolností oprávněna jednat obdobně jako subjekt soukromoprávní povahy,

a stává se proto nositelem základního práva. V souzené věci je tedy stěžovatelka aktivně legitimována k podání ústavní stížnosti, protože nevystupuje v pozici vrchnostenské, nýbrž v rovném procesním postavení (čl. 37 odst. 3 Listiny).

V. Právní posouzení

23. Od Okresního soudu v Příbrami byl vyžádán nalézací spis, aby mohl být proveden náležitý přezkum ústavní stížností dotčeného rozhodnutí.

24. Po zvážení stížnostních námitek i obsahu napadeného rozhodnutí a příslušného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

V.a/ Relevantní právní normy

25. Přezkum ústavní konformity napadeného rozhodnutí obecného soudu vychází z relevantních ustanovení právního řádu obsažených zejména v Ústavě České republiky a Listině a (mj.) též v právní úpravě dané zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „obč. zák.“), a přechodnými ustanoveními zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účinný od 1. 1. 2014 (dále též jen „NOZ“ nebo „nový občanský zákoník“).

Ustanovení čl. 11 odst. 1 vět první a druhé Listiny:

Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu.

Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny:

Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

Ustanovení § 119 odst. 2 obč. zák.:

Nemovitostmi jsou pozemky a stavby spojené se zemí pevným základem.

Ustanovení § 120 odst. 1 obč. zák.:

Součástí věci je vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila.

Ustanovení § 120 odst. 2 obč. zák.:

Stavba není součástí pozemku.

Ustanovení § 506 odst. 1 NOZ:

Součástí pozemku je prostor nad povrchem i pod povrchem, stavby zřízené na pozemku a jiná zařízení ... s výjimkou staveb dočasných, včetně toho, co je zapuštěno v pozemku nebo upevněno ve zdech.

Ustanovení § 3054 NOZ:

Stavba, která není podle dosavadních právních předpisů součástí pozemku, na němž je zřízena, přestává být dnem nabytí účinnosti tohoto

zákonu samostatnou věcí a stává se součástí pozemku, měla-li v den nabytí účinnosti tohoto zákona vlastnické právo k stavbě i vlastnické právo k pozemku táž osoba.

Pozn. Ústavního soudu: Z toho plyne, že pokud vlastnictví k pozemku a vlastnictví ke stavbě nenáleží stejné osobě, ponechává si stavba charakter nemovitosti, a tedy i samostatné věci v právním smyslu.

Ustanovení § 2 odst. 7 zákona o civilním letectví:

Letištěm je územně vymezená a vhodným způsobem upravená plocha včetně souboru leteckých staveb a zařízení letiště, trvale určená ke vzletům a přistávání letadel a k pohybům letadel s tím souvisejícím.

Ustanovení § 2 odst. 8 zákona o civilním letectví:

Letištním pozemkem je jakýkoli pozemek, na němž se nachází letiště, nebo jeho část.

V.b/ Právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí

26. V posuzované věci vznikl mezi účastníky řízení spor o vlastnické právo k dráze určené pro vzlety a přistávání letadel na letišti v Příbrami. Došlo tak ke střetu dvou základních ústavně zaručených práv podle čl. 11 odst. 1 Listiny: žalobcova práva na ochranu vlastnictví k pozemkům, na kterých byla letištní dráha zřízena, a tvrzeného vlastnického práva žalované (stěžovatelky) k samotné dráze. Určení vlastnictví ke vzletové a přistávací dráze letiště Příbram je primárně odvislé od vyřešení otázky, zda tato je nebo není součástí pozemků, na nichž se nachází, tedy zda je či není stavbou jako samostatnou věcí v právním smyslu a způsobilým předmětem soukromoprávních vztahů.

27. Nejvyšší soud v napadeném rozsudku vyslovil závěr, že vzletová a přistávací dráha letiště v Příbrami je zpracováním povrchu pozemků pod ní ležících. Vyšel v tomto směru ze zjištěného skutkového stavu (v nalézacím řízení), založeného nespornými tvrzeními účastníků: „V posuzovaném případě tvoří podle skutkových zjištění soudu odvolacího i soudu prvního stupně vzletovou a přistávací dráhu vrstva štěrkopísku, vrstva makadamu a vrstva štěrku polévaného živici (živičný povrch). Tato skutková zjištění učinily soudy na základě nesporných tvrzení obou účastníků a posouzení takového skutkového stavu nezáviselo nezbytně na odborných znalostech. Soudy proto nebyly povinny posoudit tyto okolnosti prostřednictvím odborného znaleckého posudku ... V případě pozemku, jehož povrch byl zpracován (položením tří vrstev stavebního materiálu) tak, aby sloužil jako dráha ke vzletům a přistávání letadel, proto nejde o stavbu z pohledu občanskoprávního. Vzletová a přistávací dráha zde jako součást letiště představuje pouze zpracování povrchu pozemku, tedy jeho určitou kvalitu. Nemůže být současně pozemkem a stavbou ve smyslu občanskoprávním jako dvě rozdílné věci, které by mohly mít rozdílný právní režim či osud;

nelze ji od pozemku oddělovat, např. samostatně (odděleně jednu od druhé) převádět ...“

28. Rozhodnutí Nejvyššího soudu však nelze pokládat za dostatečně odůvodněné, jak bude v nálezu vyloženo.

29. Právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí je vyvozováno z principu nezávislosti soudů a předvídatelnosti rozhodování (Molek, P. Právo na spravedlivý proces. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 275). „Nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, jak vyplývají z čl. 36 a násl. Listiny, jakož i z čl. 1 Ústavy. Jedním z těchto principů, představujícím součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu, a vylučujícím libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit ...“ [náleží Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257)].

30. Význam práva na řádné odůvodnění rozhodnutí soudu – ať už přímo pro účastníka řízení jakožto jeho nositele, tak pro celou společnost – je spatřován ve třech rovinách. Je korelátém práva účastníka řízení přednášet návrhy, argumenty a námítky, aby na ně dostal od obecného soudu přiměřenou odpověď. Představuje jednu ze záruk, že výkon spravedlnosti není arbitrární, neprůhledný a že rozhodování soudů je kontrolované veřejností. Vytváří rovněž předpoklad pro účinné uplatňování opravných prostředků, které má účastník řízení k dispozici (Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 757 a 758, bod 215).

31. Evropským soudem pro lidská práva (dále jen „ESLP“) byly formulovány základní principy interpretace práva na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. ESLP stanovil, že nejde o právo absolutní. Pokud čl. 6 odst. 1 Úmluvy ukládá soudům povinnost odůvodňovat svá rozhodnutí, nelze to chápat tak, že by byla vyžadována podrobná odpověď na každou námitku účastníka (rozsudek ve věci *Van de Hurk proti Nizozemsku* ze dne 19. 4. 1994 č. 16034/90). Rozsah odůvodňovací povinnosti se liší podle povahy rozhodnutí. Otázku, zda soud (ne)dostal své povinnosti odůvodnit rozhodnutí, nelze posoudit jinak než na základě konkrétních okolností daného případu (rozsudek ve věci *Ruiz Torija proti Španělsku* ze dne 9. 12. 1994 č. 18390/91). Je přitom třeba vzít v úvahu, zda argument, na který soud v odůvodnění svého rozhodnutí neodpověděl, je pro souzenou věc relevantní a zda mohl mít vliv na výsledek řízení (rozsudek ve věci *Luka proti Rumunsku* ze dne 21. 7. 2009 č. 34197/02) [teze vysloveny in Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 758, bod 216].

32. Atributem práva na odůvodnění soudního rozhodnutí je náležitě vysvětlená, logicky konzistentní a přesvědčivá aplikace a interpretace práva, vycházející z důkazních zjištění obecného soudu. Porušením práva na spravedlivý proces je, pokud v hodnocení skutkových zjištění soudu absentují určitá fakta (skutečnosti), která v řízení vyšla najevo, tím spíše, byli účastníci řízení namítána, avšak obecný soud je nezhodnotil, aniž by (dostatečným způsobem) odůvodnil jejich irelevantnost [nález Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2009 sp. zn. III. ÚS 2110/07 (N 123/53 SbNU 553)]. Obecné soudy dospěly ve věci letiště v Příbrami na základě hodnocení důkazního stavu k závěru o „zpracování povrchu pozemku“ s tím právním následkem, že letištní dráha je (pouhou) součástí pozemků [i podle právní úpravy platné v rozhodné době, považující za součást věci vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila, a deklarující stavbu jako samostatnou věc v právním smyslu (§ 120 obč. zák.)]. Je otázkou interpretace, zda lze podle zjištěného stavebního stavu (stavebně-technické parametry ranveje letiště; viz body 7 a 11 nálezu) pořadit vzletovou a přistávací dráhu v Příbrami pod závěr o „zpracování povrchu pozemku“. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a není proto zásadně oprávněn se vyslovovat k výkladu soukromoprávního charakteru stavby letištní dráhy. Nedostatky odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu, ve kterém nebylo dostatečně přihlédnuto ke stavební konstrukci letištní dráhy, i ve světle dosavadní judikatury týkající se dopravních staveb, však oprávnění Ústavního soudu k zásahu do rozhodovací činnosti obecného soudu zakládají.

V.c/ Posouzení dopravních staveb podle dosavadní judikatury

33. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 26. 10. 1999 sp. zn. 2 Cdon 1414/97 (uveřejněném v časopise Právní rozhledy pod č. 1/2000) vyjádřil právní názor, že „parkoviště představované pozemkem, jehož povrch byl zpracován zpevněním povrchu za účelem parkování automobilů, není z hlediska občanskoprávního stavbou“. Tento právní závěr se stal pro obecné soudy základem právního posouzení i nyní řešené věci. Ústavní soud nerozporuje teze citovaného judikátu, aproboval je ostatně ve svém nálezu ze dne 17. 4. 2002 sp. zn. IV. ÚS 42/01 (N 48/26 SbNU 39). Zdůrazňuje však, že klíčovou roli sehrávají vždy konkrétní okolnosti případu, jež jsou relevantním ukazatelem pro přijetí odůvodněného závěru o tom, zda konkrétní výsledek stavební činnosti je nebo není samostatným předmětem občanskoprávních vztahů. Ústavní soud podotýká, že existují samozřejmě četná letiště, která povahu stavby jako samostatné věci v právním smyslu nemají, neboť plocha pro vzlety a přistávání letadel má přírodní, nikoli uměle vytvořený charakter. Nebo není umělá úprava povrchu pozemku takového stavebního rázu, aby ji bylo možno co do soukromoprávního významu poklá-

dat za samostatnou věc. Nezbytností je ovšem hodnotit každou právní věc individuálně a se zřetelům k okolnostem ji náležitým způsobem odůvodnit, aniž by vzhledem ke stavebním parametrům letištních drah došlo k nežádoucí generalizaci.

34. Z rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2006 sp. zn. 31 Cdo 691/2005 (publikovaného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 76/2007) je rovněž zřetelně patrný důraz na zjišťování specifických okolností případu, aby mohl být učiněn závěr o existenci stavby jako samostatné věci v právním smyslu, nebo naopak o současti věci. Nejvyšší soud se v označeném rozhodnutí vyslovil k charakteru některých dopravních staveb jako staveb samostatných: „Místní komunikace by mohla být samostatnou věcí odlišnou od pozemku, na němž se nachází, v případě, že by byla stavbou ve smyslu občanského práva ... Nelze vyloučit, že místní komunikace může představovat stavbu, a tedy samostatnou věc ve smyslu občanskoprávním, a že právní vztahy k ní nemusí být totožné se vztahy k pozemku, na němž byla zřízena ... Zákon o pozemních komunikacích rozlišuje vlastnictví pozemků pod komunikacemi (s výjimkou komunikace účelové) od vlastnictví samotné komunikace, a tudíž je na tyto pozemní komunikace, tj. dálnice, silnice a místní komunikace, třeba v zásadě pohlížet jako na samostatné předměty právních vztahů.“ Sluší se podotknout, že citovaný právní závěr byl přijat s přihlédnutím k dikci § 17 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích (v tehdy platném znění), podle něhož byla-li zřízena stavba dálnice, silnice nebo místní komunikace na cizím pozemku a vlastníku této stavby se prokazatelně nepodařilo dosáhnout majetkoprávního vypořádání s vlastníkem pozemku, byl příslušný stavební úřad oprávněn na návrh vlastníka stavby zřídit věcné břemeno, nezbytné pro výkon vlastnického práva ke stavbě. Nejvyšší soud tak v rámci výkladu užil normy veřejnoprávního předpisu, i přestože se jinak civilistická interpretace věcných práv tradičně brání závislosti na veřejnoprávní úpravě a tenduje k vyvození závěrů o charakteru samostatné věci v právním smyslu z „vlastních zdrojů“.

35. V pojetí stavby ve smyslu občanskoprávním a ve smyslu veřejnoprávním je významný rozdíl. Lze odkázat na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 1998 sp. zn. 3 Cdon 1305/96 (publikovaný v časopise Soudní rozhledy pod č. 8/1998), podle něhož v případě, že občanskoprávní předpisy operují s pojmem „stavba“, nelze jeho obsah vykládat jen v intencích stavebních předpisů. Stavební předpisy chápou pojem „stavba“ dynamicky, tedy jako činnost směřující k uskutečnění díla (někdy ovšem i jako toto dílo samé), avšak pro účely občanského práva je pojem „stavba“ nutno interpretovat staticky, jako věc v právním smyslu. V rozsudku ze dne 31. 1. 2002 sp. zn. 22 Cdo 52/2002 pak dovolací soud zaujal právní názor, že stavbou z občanskoprávního pohledu je třeba rozumět výsledek stavební činnosti

(jak tuto činnost chápe stavební zákon a jeho prováděcí předpisy), pokud je tímto výsledkem věc v právním smyslu, tj. způsobilý předmět občanskoprávních vztahů (nikoli součástí jiné věci). Z obou citovaných rozsudků Nejvyššího soudu tedy plyne závěr: aby určitá stavba byla stavbou z hlediska občanského práva a nebyla pouhou součástí pozemku, na němž byla vystavěna, musí být způsobilým (samostatným) předmětem soukromoprávních vztahů.

36. Ve vztahu k napadenému rozhodnutí obecného soudu budí značnou pochybnost podobnost stavebního rázu dopravních komunikací, uznaných Nejvyšším soudem v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 691/2005 za samostatné stavby v soukromoprávním významu, s letištní dráhou. Například dálniční stavba je tělesem, jež se nachází pod povrchem (vozovkou) dálnice a tvoří ho technologicky zpracované vrstvy materiálu. Zatímco takto vystavěné dálniční těleso posoudil Nejvyšší soud v judikatuře jako samostatnou stavbu, letištní ranvej, jejíž struktura (viz body 7 a 11 nálezu) je s ním srovnatelná, nikoli. Z ustanovení § 2 odst. 7 a 8 zákona o civilním letectví přitom vyplývá rozlišování mezi letištěm a letištním pozemkem. Letištním pozemkem se podle zákona rozumí pozemek, na němž je umístěno letiště, tj. plocha (včetně souboru leteckých staveb) určená ke vzletům a přistávání letadel. Zákon o civilním letectví tedy nevylučuje oddělené vlastnictví k letištním pozemkům a k letištní dráze samotné (byť k tomuto účelu nedává vodítko shodné relevance jako zákon o pozemních komunikacích). S řečeným stavem se dovolací soud v odůvodnění rozsudku nelyžoval řádně. Nedostatečné vyrovnání se s právním a judikatorním základem v oblasti dopravních staveb považuje Ústavní soud za zásadní vadu rozhodnutí Nejvyššího soudu, zakládající zásah do práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

37. Ústavní soud poznamenává, že ve smyslu argumentu *a fortiori* lze na ranvej letiště klást přinejmenším stejné nároky z hlediska provozního zatížení jako na povrch dálnice. Lze poté dospět k oprávněnému závěru, že deklaruje-li Nejvyšší soud v zásadě jako samostatnou stavbu dálniční těleso, pak *a priori* není možno vyloučit, aby takový autonomní charakter měla též vzletová a přistávací dráha letiště. Ostatně, civilistická interpretační praxe již postřehla, že mohou nastat hraniční případy, které bude nutno řešit podle jednotlivých okolností vždy řádně zdůvodněnou úvahou soudu o charakteru sporné věci, resp. stavební úpravy – tedy zda půjde již o stavbu jako samostatný předmět občanskoprávních vztahů, nebo jen o určitým způsobem zpracovaný pozemek (viz Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, str. 595 a 596; též srov. Balák, F., Des, Z., Spáčil, J. K pojmu „stavba“ z hlediska občanskoprávního v judikatuře posledních let. Soudní rozhledy, 1998, č. 12, str. 313).

V.d/ Skutkový stav věci a nedostatky odůvodnění rozhodnutí

38. Ústavní soud považuje za nezbytné a zcela zásadní vyjádřit se ke skutkovému stavu, z něhož dovolací soud při právním posouzení věci vycházel. Stěžovatelka v průběhu řízení před obecnými soudy opakovaně a podrobně ve svých tvrzeních popsala stavební strukturu letištní dráhy v Příbrami (viz bod 11 nálezu). Vzletová a přistávací dráha, která byla vystavěna na pozemcích ve vlastnictví žalobce (vedlejšího účastníka ad 1), je založena pod úrovní terénu a její podloží tvoří 10–20 cm vysoká vrstva šterkopísku, na které je položena vrstva makadamu o tloušťce 20–25 cm, jež je pokryta další 10 cm silnou vrstvou šterku prolévaného živicí, a tvrzeně i dvouvrstvým asfaltovým betonem. Vzhledem ke stavebnímu provedení předmětné vzletové a přistávací dráhy lze tedy určit hranici mezi pozemky a stavební konstrukcí. Po obvodu letištní dráhy, pojížděcí dráhy, spojovacích drah a stanovišť letadel jsou navíc podle stěžovatelky vybudovány ve vzdálenosti asi 1 metr od okraje na návodní straně šterkové trativody do hloubky 30–40 cm pod úroveň kynety, na opačné straně je umístěna trubková drenáž o průměru 10–16 cm v hloubce 120 cm pod povrchem; k odvodu vody pak slouží drenáže pod letištní plochou. Tyto skutečnosti měly být řádně posouzeny obecnými soudy.

39. Odvolací soud označil část výše označených tvrzení jako nespornou mezi účastníky; tím měl na mysli podloží dráhy, resp. tři vrstvy ležící do hloubky až 55 cm pod úrovní terénu. Nejvyšší soud však existenci těchto vrstev pouze konstatoval bez toho, že by se zmínil o technologických detailech, a navíc, stejně jako odvolací soud, opomněl jakkoli zhodnotit či právně posoudit další tvrzení stěžovatelky, že pod povrchem dráhy jsou založeny též v hloubce 120 cm odvodní drenáže o průměru 10–16 cm a podobný odvodní systém je do hloubky až 40 cm vybudován na okraji letištní dráhy (jde o šterkové trativody). Rekapitulace všech těchto tvrzení, dílem mezi účastníky nesporných, dílem nikoli, nemůže dost dobře bez dalšího vést k závěru (skutkovému, ve svých důsledcích ovšem i právnímu), že vzletová a přistávací dráha letiště Příbram je „pozemkem, jehož povrch byl zpracován“. Nejeví se dostatečně zdůvodněným, proč by vzletová a přistávací dráha, u níž jsou technologický postup při výstavbě a provozní nároky přinejmenším na stejné úrovni jako plochy dálnic, silnic a místních komunikací (Rc 76/2007), nemohla být rovněž samostatnou věcí.

40. Některé ze stěžovatelkou tvrzených skutečností tedy lze, jak již bylo v důkazním řízení před obecnými soudy konstatováno, mít za tvrzení, která již mezi účastníky nejsou sporná. Určitá tvrzení (struktura drenážového či odvodního systému nebo existence na povrchu použitého dvouvrstvého asfaltového betonu, ohledně něhož jsou zjištěny odvolacího soudu konfúzní a Nejvyšší soud se o něm nezmínil vůbec) je žádoucí verifikovat a komplexně právně vyložit.

VI. Závěry

41. Ústavní soud si je vědom jak časového odstupu svého rozhodování od relevantních právních skutečností ve věci samé, tak zásadní změny v oblasti soukromého práva (nový občanský zákoník se vrátil ke klasické zásadě *superficies solo cedit*). Považuje však, aniž by předjímal výsledek řízení, za nezbytné (i vzhledem k rozhodnému právu), aby byl závěr o vlastnictví postaven obecnými soudy na jasných a přesvědčivých interpretačních základech o povaze sporné stavby. Bude-li vzletová a přistávací dráha letiště Příbram uznána obecnými soudy na základě důsledného právního posouzení stavbou v občanskoprávním smyslu, tedy samostatnou věcí, může ranvej letiště podléhat i smluvnímu převodu vlastnického práva bez toho, že by byl současně převeden pozemek, resp. pozemky, na nichž byla letištní stavba zřízena. Pokud by bylo přistoupeno na odlišný výklad, tedy že jde v daném případě u vzletové a přistávací dráhy o součást věci (pozemků pod ní), přecházela by tato spolu s převodem pozemků na nového nabyvatele bez zřetele k tomu, že se o vybudování letištní dráhy zasloužila jiná osoba.

42. Ústavní soud proto na výše řečeném základě ústavní stížnosti vyhověl a při konstatovaném porušení základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces, garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny, napadený rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2013 č. j. 22 Cdo 2417/2011-295 zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

43. O ústavní stížnosti bylo rozhodnuto bez nařízení jednání, neboť Ústavní soud dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 61

K rozhodování obecných soudů o přípustnosti dalšího držení v ústavu zdravotnické péče

V řízení o přípustnosti dalšího držení v ústavu se rozhoduje o zbavení osobní svobody umístěného člověka, což je závažný zásah do jeho základních práv. Tomu musí odpovídat i vysoká míra ochrany procesních práv. Rozhodnutí soudu musí obsahovat řádné a vyčerpávající odůvodnění, v čem je spatřováno naplnění hmotněprávních podmínek zákonnosti zbavení osobní svobody podle § 38 odst. 1 písm. b) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách). Soudce by měl umístěného člověka osobně zhlédnout a umožnit mu se k věci vyjádřit, a to zpravidla v rámci jiného soudního roku konaného přímo ve zdravotním ústavu. Rozsudek je nutno doručit i osobně umístěnému člověku a zároveň učinit jiná vhodná opatření, aby se umístěný člověk mohl vhodnou formou s obsahem rozhodnutí seznámit.

Výše uvedené povinnosti obecných soudů v řízeních o přípustnosti převzetí a dalším držení ve zdravotním ústavu, obdobně jako v řízení o omezení svéprávnosti, by měly zohlednit i organizační předpisy a správa justice. Jde totiž o významnou, důležitou a často náročnou rozhodovací agendu a soudcům by měly být vytvořeny náležitě podmínky pro její řádné vykonávání.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 23. března 2015 sp. zn. I. ÚS 1974/14 ve věci ústavní stížnosti Jany A. (jedná se o pseudonym), zastoupené JUDr. Jiřím Ondrouškem, advokátem, se sídlem Senovážné náměstí 23, Praha 1, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 55 Co 119/2014-43 ze dne 20. 3. 2014, jímž bylo odmítnuto stěžovatelčino odvolání podané jejím otcem coby opatrovníkem, a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. 19 L 2011/2013-23 ze dne 8. 10. 2013 o vyslovení přípustnosti dalšího držení stěžovatelky v ústavu zdravotnické péče.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. 19 L 2011/2013-23 ze dne 8. 10. 2013 a usnesením Městského soudu v Praze č. j. 55 Co

119/2014-43 ze dne 20. 3. 2014 byla porušena základní práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a její právo na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností stěžovatelka napadla v záhlaví tohoto rozhodnutí uvedená rozhodnutí a navrhla jejich zrušení pro rozpor se svým ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces. Přitom odkázala na čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelka je osoba s diagnostikovaným duševním postižením – paranoidní schizofrenií. V minulosti byla několikrát hospitalizována, mimo jiné i v Psychiatrické nemocnici Bohnice (dále též jen „Nemocnice“).

3. Rozhodnutím Okresního soudu Praha-západ ze dne 29. 3. 2011 byla stěžovatelka zbavena způsobilosti k právním úkonům. Usnesením téhož soudu ze dne 25. 4. 2012 byl opatrovníkem ustanoven otec stěžovatelky. Toto usnesení nebylo doručeno stěžovatelce.

4. Dne 25. 6. 2013 Krajský soud v Praze v usnesení č. j. 24 Co 306/2013-139 konstatoval, že usnesení o ustanovení otce stěžovatelky jejím opatrovníkem dosud nemohlo nabýt právních účinků, neboť nebylo doručeno stěžovatelce. Otce stěžovatelky tedy nebylo možno považovat za řádně ustanoveného opatrovníka. Dále okresnímu soudu uložil, aby řádně dokončil opatrovnícké řízení a usnesení o ustanovení opatrovníka doručil i stěžovatelce. Rozhodnutí o ustanovení otce stěžovatelky jejím opatrovníkem následně nabylo právní moci dne 12. 9. 2013. Listinu toto prokazující okresní soud otci stěžovatelky vydal dne 19. 11. 2013.

5. Dne 11. 8. 2013 byla stěžovatelka rychlou záchrannou službou za asistence policie převezena z domu, kde bydlela s matkou, do Všeobecné fakultní nemocnice, neboť sousedé slyšeli volání o pomoc a stěžovatelka měla na těle četné modřiny. Existovalo podezření, že byla týrána matkou. Následně z důvodu absence místa na psychiatrické klinice Všeobecné fakultní nemocnice byla stěžovatelka převezena do Psychiatrické nemocnice Bohnice. Nemocnice oznámila Obvodnímu soudu pro Prahu 8 nedobrovolnou hospitalizaci stěžovatelky, neboť měla být nebezpečná sobě a okolí pro jednání pod vlivem psychózy.

6. Usnesením ze dne 12. 8. 2013 obvodní soud ustanovil opatrovníkem stěžovatelky pro detenční řízení advokátku JUDr. Jitku Mazurovou.

7. Dne 13. 8. 2013 vyšší soudní úřednice navštívila Nemocnici, kde vylechla stěžovatelku a jejího ošetřujícího lékaře. Ten uvedl, že stěžovatelka byla do Nemocnice převezena pro výraznou dekompenzaci stavu a že momentálně je nebezpečná sobě. Stěžovatelka pouze vypověděla, že neví, proč je v Nemocnici. Její opatrovník – ustanovená advokátka výslechu přítomna nebyla a nepodařilo se ji kontaktovat ani telefonicky.

8. Usnesením ze dne 15. 8. 2013 č. j. 19L 2011/2013-4 obvodní soud rozhodl, že stěžovatelka byla převzata do ústavu zdravotnické péče v souladu se zákonnými důvody. Soud vycházel z odborného vyjádření ošetřujícího lékaře a dovodil, že stěžovatelka bezprostředně a závažně ohrožuje sebe nebo své okolí. Následně soud pokračoval v řízení o vyslovení přípustnosti dalšího držení stěžovatelky v ústavu (§ 191d odst. 1 tehdy platného znění občanského soudního řádu).

9. Dne 28. 8. 2013 otec stěžovatelky oznámil obvodnímu soudu, že byl, byť dosud nepravomocně, ustanoven opatrovníkem stěžovatelky, a že si přejde být zapojen do řízení a případně vylechnut jako svědek.

10. Podle znaleckého posudku soudem ustanoveného znalce MUDr. Miroslava Boreckého ze dne 22. 9. 2013 stěžovatelka trpěla těžkou formou paranoidní schizofrenie a byla nebezpečná pro sebe i pro okolí. Znalec považoval za nepochybné jednání pod vlivem halucinatorních imperací a doporučil její držení v uzavřeném ústavu jeden až dva roky. Účast stěžovatelky u jednání a doručení rozsudku nedoporučil, protože by to mohlo zhoršit její psychotické onemocnění a také proto, že její porozumění smyslu a účelu soudního rozhodnutí bylo velmi pochybné.

11. Na jednání dne 8. 10. 2013 stěžovatelka ani její otec nebyli přítomni. K tomuto jednání nebyli ani předvoláni. Advokátka, která byla stěžovatelce ustanovena opatrovnící, byla přítomna. Byl učiněn výslech znalce, který plně odkázal na závěry svého znaleckého posudku. Opatrovnice žádné návrhy či dotazy na znalce nevnesla.

12. Napadeným rozsudkem z téhož dne obvodní soud rozhodl, že další držení stěžovatelky v Nemocnici je přípustné, účinnost tohoto rozsudku zanikne uplynutím jednoho roku a rozsudek nebude stěžovatelce doručen. Rozsudek neobsahuje odůvodnění. Opatrovnice stěžovatelky písemné vyhotovení rozsudku obdržela dne 14. 10. 2013. Odvolání proti němu za stěžovatelku nepodala.

13. Dne 2. 12. 2013 otec stěžovatelky požádal soud o zaslání rozsudku o přípustnosti dalšího držení stěžovatelky v Nemocnici. Rozsudek obdržel dne 11. 12. 2013. Dne 23. 12. 2013 stěžovatelka prostřednictvím svého otce jako opatrovníka podala proti rozsudku ze dne 8. 10. 2013 odvolání. V odvolání namítala chyby ve znaleckém posudku a skutečnost, že psychický stav stěžovatelky se pobytem v Nemocnici zhoršuje.

14. Napadeným usnesením ze dne 20. 3. 2014 Městský soud v Praze odvolání stěžovatelky odmítl jako podané neoprávněnou osobou. Uvedl, že v řízení byla stěžovatelka zastoupena ustanoveným opatrovníkem – advokátkou. Otec stěžovatelky tedy nebyl osobou oprávněnou podat za ni v tomto řízení odvolání.

15. Dne 9. 6. 2014 podal otec stěžovatelky za ni nyní posuzovanou ústavní stížnost.

16. Dne 14. 1. 2015 byla stěžovatelka z Nemocnice propuštěna do péče rodiny.

II. Argumentace stran

17. Stěžovatelka namítá, že městský soud věcně neprojednal její odvolání, i když její procesní opatrovnice byla v řízení před soudy prakticky nečinná a důsledně nehájila zájmy stěžovatelky. Proti rozsudku nepodala odvolání a při jednání se k věci vyjádřila jen stručně bez nějakého odůvodnění. To je zvláště podstatné, neboť stěžovatelka sama při jednání přítomna nebyla a nebyl pozván ani její otec – opatrovník, ačkoliv o to předem požádal.

18. Stěžovatelka dále namítá, že po nedobrovolném umístění v Nemocnici a po aplikaci silné psychiatrické medikace byla fakticky vyloučena z realizace svého práva zvolit si pro dané řízení svého zástupce. Otec navštívil stěžovatelku dva následující dny po detenci (tedy 12. a 13. 8. 2013) a zjistil, že schopnost mezilidské komunikace se u stěžovatelky dramaticky zhoršila.

19. Obvodní soud pro Prahu 8 ve svém vyjádření uvedl, že postupoval plně v souladu se zákonem. Stěžovatelka byla u jednání zastoupena svou ustanovenou opatrovnicí. O tomto jednání nebyla na základě doporučení znalce vzhledem k možnému zhoršení zdravotního stavu vyzooměna. Při rozhodnutí vycházel ze závěrů znaleckého posudku, který jednoznačně stanovil nebezpečnost pacientky pro ni i okolí.

20. Městský soud ve svém vyjádření připustil, že odvolání podané opatrovníkem stěžovatelky mohlo být posouzeno jako jednání opatrovníka jejím jménem. Pak by ovšem šlo o odvolání opožděné.

21. Nemocnice ve svém vyjádření uvádí, že námitka pasivity ustanovené procesní opatrovnice je nepřipadná. Vzhledem ke skutkovým okolnostem předcházejícím hospitalizaci stěžovatelky bylo pochopitelné, pokud neshledala důvody pro podání odvolání. Nemocnice se také přiklání k názoru, že odvolání bylo podáno opožděně.

22. V replice stěžovatelka uvádí, že její odvolání bylo podáno včasné. Nemůže být poškozena na svých právech proto, že vinou soudů trvalo téměř sedmnáct měsíců, než ustanovení otce jejím opatrovníkem nabylo právní moci, a další dva měsíce, než soud listinu o ustanovení opatrovní-

kem otci doručil. Navíc v době napadeného rozhodnutí obvodního soudu již rozhodnutí o ustanovení opatrovníkem nabylo právní moci. Otec stěžovatelky podal odvolání ve lhůtě počítané od doby, kdy mu byl napadený rozsudek doručen.

III. Postup Ústavního soudu

23. Usnesením sp. zn. I. ÚS 1974/14 ze dne 26. 11. 2014 Ústavní soud rozhodl o konání jiného soudního roku v Nemocnici, neboť považoval za nutné zjistit vlastní názor stěžovatelky na projednávanou ústavní stížnost a dát jí možnost se k věci osobně vyjádřit. Senát Ústavního soudu vedením jiného soudního roku pověřil soudkyni zpravodajku.

24. Z důvodu možné kolize zájmů mezi stěžovatelkou a jejím opatrovníkem, který za ni podal ústavní stížnost, Ústavní soud stěžovatelce pro jiný soudní rok ustanovil opatrovníka. S ohledem na povahu sporu Ústavní soud opatrovníkem ustanovil Mgr. Maroše Matiaška, LL.M., advokáta, jehož specializací je ochrana práv osob se zdravotním postižením.

25. Jiný soudní rok se konal dne 10. 12. 2014 v Nemocnici na pokoji stěžovatelky, aby bylo zajištěno neformální a příznivé prostředí pro samotnou stěžovatelku. Jiného soudního roku vedeného soudkyní zpravodajkou se vedle kolizního opatrovníka stěžovatelky zúčastnili také zástupci dalších účastníků řízení – Obvodního soudu pro Prahu 8 a Nemocnice.

26. Stěžovatelka vypověděla, že na podmínky v Nemocnici si nestěžuje, ale chtěla by jít domů. Uvedla také, že pokud by bylo o ní vedeno nějaké řízení, chtěla by o něm vědět a vyjádřit v něm svůj názor. Otec ji v Nemocnici navštěvuje a ona se domnívá, že ji má rád a plně mu důvěřuje, že jedná v jejím zájmu.

27. Po jiném soudním výroku Mgr. Maroš Matiaško, LL.M., zaslal Ústavnímu soudu své vyjádření, ve kterém uvádí, že zásah do práva na osobní svobodu stěžovatelky je extrémní. Nedobrovolné hospitalizace na maximální možnou dobu jednoho roku jsou zcela výjimečné. Tato extrémnost zásahu by měla mít za následek i vyšší míru citlivosti soudu ve vztahu k dokazování skutečností relevantních pro rozhodnutí o zákonnosti takového zásahu a zároveň i intenzivnější zapojení soudem ustanoveného právního zástupce stěžovatelky.

28. Bylo povinností obecného soudu náležitě zjistit skutkový stav věci, protože jde o nesporné řízení ovládané vyšetřovací zásadou. Toto řízení je přitom velmi důležité, protože jde o otázku osobní svobody, která je již tradičně a historicky jednou z nejdůležitějších chráněných hodnot v demokratické společnosti. Soud měl jednoznačně vyslechnout stěžovatelku samotnou, případně se alespoň o to pokusit. Jinými slovy, měl se osobně seznámit se stěžovatelkou a její situací. Soud by měl provádět výslech zásadně vždy, ledaže osoba není vůbec výslechu schopna, například z důvodu bezvědomí.

Rovněž měl soud vyslechnout otce stěžovatelky, který dokonce o výslech požádal. S podivem je to, že soud musel mít vědomost o tom, že stěžovatelka byla zbavena způsobilosti k právním úkonům, navzdory tomu nejednal s ustanoveným opatrovníkem – otcem.

29. Dále uvádí, že souhlasí s argumentem otce stěžovatelky, že právní zastoupení soudem ustanovené opatrovnice nebylo efektivní. Soudem ustanovený opatrovník musí reálně a důsledně chránit práva umístěné osoby, nejen pouze formálně převzít zastupování. Efektivní zastupování předně předpokládá, že se opatrovník sám seznámí se situací umístěné osoby a po celou dobu řízení s ní bude udržovat aktivní kontakt, pokud je to možné. Je vhodné, aby opatrovník přizpůsobil formu komunikace umístěnému člověku tak, aby tento byl schopen porozumět průběhu řízení. S ohledem na význam práva na osobní svobodu, extrémní situaci stěžovatelky a výklad povinností soudem ustanovených zástupců lze dovodit, že soudem ustanovená zástupkyně měla za prvé zjistit názor stěžovatelky, nebo se o to alespoň pokusit, a za druhé podat řádný opravný prostředek, a to i za situace, kdy by se stěžovatelka z důvodu špatného zdravotního stavu k této otázce nevyjádřila.

IV. Hodnocení Ústavního soudu

30. Ústavní soud v prvé řadě poznamenává, že ústavní stížnost byla podána otcem stěžovatelky, který je jejím opatrovníkem, neboť tato byla zbavena způsobilosti k právním úkonům. Stížnost tak byla podána osobou oprávněnou za stěžovatelku jednat.

31. Ústavní soud se také zabýval otázkou, zda stěžovatelka neměla proti odmítavému usnesení městského soudu podat žalobu pro zmatečnost (§ 229 odst. 4 občanského soudního řádu). Dospěl však k závěru, že s ohledem na zvláštní okolnosti tohoto případu by se v této konkrétní věci o účinný prostředek nápravy nejednalo.

32. V prvé řadě je nutno vzít v potaz zvláštní povahu rozhodnutí o přípustnosti dalšího držení v ústavu, kterým se umístěný člověk zbavuje osobní svobody až na dobu jednoho roku. Tento zásah je okamžitý a zpětně již nenapravitelný. Případné pochybení soudu prvního stupně musí být napraveno v co nejkratší době odvolacím soudem, je-li odvolání podáno. Zde nelze připustit žádné průtahy, neboť tyto mají přímé negativní dopady do jednoho z nejvýznamnějších základních práv – práva na osobní svobodu. Proto již samo chybné odmítnutí odvolání dosahuje ústavněprávní dimenze. Pokud by člověk umístěný ve zdravotním ústavu měl po chybném odmítnutí odvolání zahajovat řízení o žalobě pro zmatečnost, počkat případně na právní moc usnesení, kterým se o zmatečnosti rozhodne a poté vyčkat nového rozhodnutí odvolacího soudu o svém odvolání, protáhne se

takové řízení minimálně o několik týdnů, po které je umístěný člověk stále zbaven osobní svobody.

33. Ústavní soud také s politováním konstatuje, že o možnosti podat žalobu pro zmatečnost nejsou účastníci v rozhodnutí poučováni. To je zvláště problematické v řízení o přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu, neboť v případě osob umístěných ve zdravotních ústavech z důvodu jejich duševní poruchy nelze v žádném případě předpokládat vysoký stupeň právní vzdělanosti, aby znaly všechny situace, za kterých je možno podat žalobu pro zmatečnost. To nelze předpokládat ani v případě opatrovníka stěžovatelky – jejího otce, který také nemá právní vzdělání.

34. Ústavní soud ještě dodává, že překážkou přípustnosti ústavní stížnosti není skutečnost, že napadená rozhodnutí obecných soudů již pozbyla účinnosti, neboť na základě nich byla stěžovatelka držena v Nemocnici pouze do 8. 10. 2014. Jak Ústavní soud již rozhodl v případě ústavních stížností proti vazebním rozhodnutím, nelze totiž připustit, aby ústavní stížnost ztratila opodstatněnost pouhým uplynutím času, aniž by na ústavně vadném rozhodnutí bylo cokoliv změněno [viz stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 ze dne 6. 5. 2008 (ST 25/49 SbNU 673)].

A. Kontext ústavní stížnosti – práva osob s duševním postižením

35. Podle dostupných statistických údajů zhruba jedna čtvrtina populace někdy v průběhu svého života zažije duševní poruchu, byť většina pouze relativně malou. Zhruba jedna desetina populace bude však v průběhu svého života trpět závažnými neuropsychiatrickými potížemi, jako je schizofrenie, deprese, demence apod. (Bartlett, P., Lewis, O., Thorold, O. *Mental Disability and the European Convention on Human Rights*. Leiden : Martinus Nijhoff, 2007, s. 2). Přesto práva těchto osob, které tvoří podstatnou část populace, bývala v minulosti opomíjena. Lidé s duševním postižením byli vystaveni silné stigmatizaci, ostrakizaci a předsudkům.

36. V 80. letech 20. století byl v rámci OSN vytvořen post zvláštního zpravodaje pro studium vztahu mezi porušením lidských práv a zdravotním postižením. V roce 1992 byla přijata Hospodářskou a sociální radou OSN závěrečná zpráva zpravodaje „Lidská práva a osoby s postižením“ (Rezoluce č. 1992/48 z 3. 3. 1992). Zvláštní zpravodaj v ní popsal závažnost problému: Osoby se zdravotním postižením „běžně žijí v žalostných podmínkách, v důsledku přítomnosti fyzických a sociálních bariér, které brání jejich integraci a plnému zapojení do společnosti. Výsledkem je, že miliony dětí i dospělých na celém světě jsou odděleni a zbaveni prakticky všech svých práv a vedou ubohý, marginální život“ (§ 3 citované zprávy).

37. Situace v posledních desetiletích se však mění. V roce 2001 Světová zdravotnická organizace svou roční zprávu o světovém zdraví věnovala duševnímu zdraví a nazvala ji *Duševní zdraví: Nové porozumění, nová*

naděje (The world health report 2001 – Mental Health: New Understanding, New Hope). Jejimi hlavními poselstvími bylo, že jednak otázky duševního zdraví byly dlouho zanedbávány a jednak není odůvodnění pro vyloučení osob s duševním postižením z našich společností. Tyto osoby naopak musí dostat náležitou podporu a pomoc, jak zdravotní, tak sociální. To vše za účelem rozbití existující diskriminace a stigmatizace těchto osob ještě za života nynější generace.

38. V roce 2006 byla v rámci OSN přijata Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. Česká republika ji ratifikovala v roce 2009 a od 28. 10. 2009 je v České republice účinná (č. 10/2010 Sb. m. s.). Její preambule znovu potvrdila, že lidská práva náleží všem lidem, a proto je potřebné zaručit i osobám se zdravotním postižením plné užívání práv a svobod bez diskriminace. Mezi základní zásady této mezinárodní smlouvy patří nediskriminace, respektování přirozené důstojnosti a zároveň respektování odlišnosti a přijímání osob se zdravotním postižením jako součásti lidské různorodosti a přirozenosti. Za účelem zaručení osobám se zdravotním postižením uplatnění nebo užívání všech lidských práv a základních svobod na rovnoprávném základě s ostatními musí smluvní státy úmluvy přijímat „přiměřené úpravy“ standardních postupů a opatření.

39. Tento vývoj reflektuje i judikatura, včetně Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva (dále též „ESLP“). Ústavní soud ve svých nálezech opakovaně kritizoval nedostatky v rozhodnutích omezujících svéprávnost (či v terminologii starého občanského zákoníku způsobilost k právním úkonům; Ústavní soud však v tomto nálezu bude používat aktuální pojmy nového občanského zákoníku), neboť tyto útočily již na samotnou důstojnost stěžovatelů. Například v nálezu sp. zn. IV. ÚS 412/04 ze dne 7. 12. 2005 (N 223/39 SbNU 353) Ústavní soud konstatoval, že obecný soud nepřipustně svým rozhodnutím ze stěžovatele vytvořil předmět, který je výjma majetkových dispozic bezprávný. V jiných nálezech Ústavní soud obecným soudům vytýkal nedostatek respektu k posuzovaným osobám a považoval například za nepřipustné, pokud obecné soudy posuzovanou osobu nevyšlechly [nález sp. zn. II. ÚS 194/11 ze dne 22. 11. 2012 (N 193/67 SbNU 319)] či jí nedoručily rozsudek [nález sp. zn. II. ÚS 303/05 ze dne 13. 9. 2007 (N 141/46 SbNU 361)].

40. Evropský soud pro lidská práva shledal porušení lidských práv osob s duševním postižením v mnoha rozsudcích, ať již v kontextu omezování svéprávnosti, nebo detencí v psychiatrických léčebnách. ESLP tyto osoby považuje za náležející ke zranitelné skupině (viz např. rozsudek velkého senátu ve věci *Stanev proti Bulharsku* ze dne 17. 1. 2012 č. 36760/06, § 120 a 153) a opakovaně kritizuje postupy vnitrostátních soudů, které nedostatečně respektují osoby s duševním postižením jako subjekty práv a řízení (viz například rozsudek ve věci *Shtukaturou v. Rusko* ze dne 27. 3.

2008 č. 44009/05: stěžovatel nebyl nijak zapojen do řízení, ve kterém byl zbaven svéprávnosti, a byl umístěn do psychiatrické nemocnice pouze na základě souhlasu svého opatrovníka bez soudního přezkumu; a další rozsudky citované níže).

41. Z uvedeného vyplývá, že osoby s duševním postižením byly v minulosti vystavovány hrubým porušováním svých lidských práv. Jejich marginalizace a přezírání jejich lidských práv je však již v současné době neakceptovatelné. Skutečnosti, že historicky jsou osoby s duševním postižením zranitelnou skupinou, musí odpovídat i zvlášť obezřetný výklad právních norem jich se týkajících, který musí být v plném souladu s jejich základními právy. Osoby s duševním postižením jsou nositeli všech lidských práv a ty jim garantují ochranu a respekt k jejich přirozené lidské důstojnosti. Proto tyto osoby nelze nadále ze společnosti vylučovat, jejich lidská práva bagatelizovat a zacházet s nimi jen jako s objektem právní regulace a procedur.

B. Dotčená základní práva stěžovatelky

42. Napadená rozhodnutí byla vydána v řízení o vyslovení přípustnosti dalšího držení stěžovatelky v ústavu podle tehdy platného § 191d odst. 1 občanského soudního řádu. Důsledkem napadených rozhodnutí obecných soudů bylo, že stěžovatelka byla po dobu jednoho roku držena bez svého souhlasu ve zdravotním ústavu. Zjevně tak bylo dotčeno její právo na osobní svobodu garantované čl. 8 Listiny a čl. 5 Úmluvy. Stěžovatelka v ústavní stížnosti však nebrojí proti samotnému zbavení osobní svobody jako takovému, ale proti údajným procesním pochybením, která provázela napadená rozhodnutí. Stěžovatelka tedy fakticky namítá porušení svých procesních práv, která jsou Listinou chráněna v rámci dílčích aspektů práva na spravedlivý proces, tak jak je garantován v člancích 36 až 38 Listiny.

43. Ústavní soud však nemůže ztráct ze zřetele kontext, v jakém byla napadená rozhodnutí vydána. Například v obdobné věci týkající se nařízení soudu o umístění jednotlivce na pozorování ve zdravotnickém ústavu v rámci trestního řízení Ústavní soud shledal, že porušení práva na spravedlivý proces má za důsledek také porušení práva na osobní svobodu [náleze sp. zn. I. ÚS 563/06 ze dne 1. 2. 2007 (N 22/44 SbNU 267)].

44. Podle Úmluvy jsou procesní práva v rámci řízení o zbavení osobní svobody integrální součástí práva na osobní svobodu dle čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Toto ustanovení se sice primárně vztahuje na řízení, které zahajuje sama osoba, která je zbavena osobní svobody, avšak ESLP ve své judikatuře aplikovatelnost tohoto článku vztáhl i na řízení, která jsou zahajována *ex officio*, případně z podnětu jiných osob (v kontextu vazby viz např. rozsudek ESLP ve věci *Lebedev proti Rusku* ze dne 25. 10. 2007 č. 4493/04, § 72).

45. U řízení o dalším držení ve zdravotním ústavu je také nutno zohlednit, že toto řízení je zahájeno automaticky a neexistuje žádná jiná

řízení, které by mohla zahájit sama umístěná osoba. Návrh na propuštění podle § 82 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, (či dříve podle § 191f občanského soudního řádu) je možno podat až po rozhodnutí o přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu. Taková úprava, která obsahuje soudní kontrolu detence bez ohledu na vůli umístěné osoby, je pro umístěné osoby výhodnější, neboť u těchto osob často nelze z důvodu jejich zdravotního stavu předpokládat kvalifikované zahájení řízení o svém propuštění. Nelze však akceptovat, aby na druhé straně tato řízení nepodléhala čl. 5 odst. 4 Úmluvy a umístěným osobám neposkytovala žádné procesní záruky. V takovém případě by totiž česká úprava byla v rozporu s čl. 5 odst. 4 Úmluvy, neboť umístěná osoba by neměla k dispozici žádné řízení, ve kterém by mohla zákonost svého držení v ústavu nechat přezkoumat. Nakonec z některých rozsudků ESLP lze dovodit, že čl. 5 odst. 4 Úmluvy se vztahuje i na řízení o soudním přezkumu oprávněnosti nedobrovolné hospitalizace ve zdravotním ústavu, byť by i takové řízení nebylo zahájeno samotnou umístěnou osobou, ale šlo o automatický přezkum zahájený soudem ex officio (viz rozsudek ESLP ve věci *Megyeri proti Německu* ze dne 12. 5. 1992 č. 13770/88, § 21 a následující). Ústavní soud tedy dospívá k závěru, že na řízení o vyslovení přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu podle tehdy platného § 191d odst. 1 občanského soudního řádu (a nyní podle § 80 a souvisejících zákona o zvláštních řízeních soudních) se aplikuje čl. 5 odst. 4 Úmluvy, a proto toto řízení musí splňovat i všechny požadavky tohoto ustanovení Úmluvy, samozřejmě s přihlédnutím ke specifické povaze tohoto řízení.

46. Ústavní soud je tedy toho názoru, že případná závažná procesní pochybení v řízení, ve kterém došlo k rozhodnutí o detenci ve zdravotním ústavu, mohou vyústit nejen v porušení příslušných aspektů práva na spravedlivý proces, ale i práva na osobní svobodu podle čl. 8 Listiny a čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Proto bude Ústavní soud ústavní stížnosti posuzovat jak z hlediska práva na spravedlivý proces, tak z hlediska práva na osobní svobodu.

C. Právo na osobní svobodu a spravedlivý proces

1. Obecné principy

47. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že právo na osobní svobodu je jedno z nejvýznamnějších základních práv a k použití zákonných výjimek z tohoto práva je nutno přistupovat pouze za přísného dodržení všech zákonných podmínek a tyto vykládat restriktivně [nález sp. zn. I. ÚS 563/06 ze dne 1. 2. 2007 (N 22/44 SbNU 267): v dané věci šlo o nařízené pozorování duševního stavu obviněného ve zdravotnickém zařízení]. Rovněž podle judikatury ESLP má čl. 5 Úmluvy chránit právo na osobní svobodu v demo-

kratické společnosti vrcholný význam (rozsudek ve věci *Ťupa proti České republice* ze dne 26. 5. 2011 č. 39822/07, § 45).

48. Podle čl. 8 odst. 1 Listiny je osobní svoboda zaručena. Podle čl. 8 odst. 6 Listiny zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu. Tímto zákonem je zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), který v § 38 odst. 1 písm. b) umožňuje nucenou hospitalizaci pacienta, jestliže „ohrožuje bezprostředně a závažným způsobem sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, pokud hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak“.

49. Na tyto hmotněprávní podmínky, které mají vyloučit svévoli při zbavování osobní svobody, navazují záruky procesního charakteru. Ty zaručují, že splnění hmotněprávních podmínek, a tedy opodstatněnost zbavení osobní svobody bude přezkoumána předem daným procesním postupem garantujícím práva osob, o kterých se jedná. Tyto procesní záruky byly v době předmětných událostí v nyní posuzovaném případě obsaženy v občanském soudním řádu. Jednalo se o řízení o vyslovení připustnosti dalšího držení osoby v ústavu podle tehdy platného § 191d odst. 1 občanského soudního řádu, tedy řízení v rámci kterého vznikla rozhodnutí, která stěžovatelka napadá touto ústavní stížností.

50. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva splnění hmotněprávních podmínek pro zbavení osobní svobody musí být podrobeno pečlivé kontrole příslušných orgánů. Přezkum soudů musí být důkladný, neboť jedině tehdy lze mít za to, že procesní záruky před svévolným zbavením osobní svobody jsou skutečně účinné v praxi (rozsudek ESLP ve věci *Ťupa proti České republice* ze dne 26. 5. 2011 č. 39822/07, § 51 a 61). Nutnost provádění účinného soudního přezkumu zákonnosti přijetí a držení osob ve zdravotních ústavech vyslovil ve svých závěrečných doporučeních pro Českou republiku i Výbor pro lidská práva (Závěrečná doporučení pro Českou republiku ze dne 9. 8. 2007 č. CCPR/C/CZE/CO/2, § 14).

51. Z judikatury ESLP dále vyplývá, že závažnost toho, co je pro účastníka řízení v sázce, je relevantní pro posouzení spravedlivosti procesu (viz rozsudek ESLP ve věci *D. D. proti Litvě* ze dne 14. 2. 2012 č. 13469/06, § 119). V řízení, z něhož vyšla napadená rozhodnutí, bylo pro stěžovatelku v sázce zbavení osobní svobody až v maximální možné míře dvanácti měsíců, k čemuž nakonec i napadeným rozsudkem došlo. Zásah do základních práv stěžovatelky - umožnění zbavení osobní svobody až na dvanáct měsíců - byl tedy velmi závažný a tomu musí odpovídat vysoký standard ochrany procesních práv stěžovatelky.

52. Na druhou stranu Ústavní soud uznává, že v případech osob s duševním postižením je nutno brát také ohled na ochranu zdraví a života

všech dotčených osob, což si může vyžádat různé odchylky od běžných postupů (obdobně soustavně konstatuje ESLP – viz např. rozsudek ve věci *Shtukaturou proti Rusku* ze dne 27. 3. 2008 č. 44009/05, § 68). Nicméně pokud jsou dané odchylky od standardního procesního postupu v neprospěch osob s duševním postižením, je možno je akceptovat pouze, pokud je prokázáno, že jsou proporcionální vzhledem k nějakému legitimnímu zájmu (zpravidla ochrana jejich zdraví nebo zdraví ostatních). Zároveň je třeba posoudit, zda nebylo možné daná procesní práva zajistit procesní úpravou, kterou by bylo řízení bez nadměrných těžkostí modifikováno ve prospěch zajištění plných procesních práv osob s duševním postižením.

53. Povinnost přizpůsobit řízení osobám se zdravotním postižením vyplývá i z Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (č. 10/2010 Sb. m. s.). Podle čl. 13 odst. 1 této úmluvy mají osoby se zdravotním postižením právo na účinný přístup ke spravedlnosti na rovnoprávném základě s ostatními, mimo jiné i prostřednictvím procedurálních a věku odpovídajících úprav, s cílem usnadnit jim účinné plnění jejich role jako přímých nebo nepřímých účastníků a svědků při všech soudních řízeních, a to i ve fázi vyšetřování a předběžného řízení. Podle čl. 14 odst. 2 této úmluvy mají osoby se zdravotním postižením, které byly jakýmkoli postupem zbaveny svobody, právo, na rovnoprávném základě s ostatními, na záruky uznávané mezinárodním právem v oblasti lidských práv a aby bylo s nimi zacházeno v souladu s cíli a zásadami této úmluvy, včetně poskytnutí přiměřené úpravy (*reasonable accommodation, aménagements raisonnables*).

54. S ohledem na námitky stěžovatelky a procesní záruky v řízení, jejichž předmětem je zbavení osobní svobody, Ústavní soud v postupu Obvodního soudu pro Prahu 8 spatřuje několik otázek, které mohou dosahovat ústavněprávní roviny. Jde o otázku náležitého odůvodnění rozhodnutí, vyslechnutí stěžovatelky, efektivního právního zastoupení stěžovatelky a její přístup k odvolacímu soudu. Těmito otázkami se nyní Ústavní soud bude postupně zabývat.

2. Náležité odůvodnění rozhodnutí

55. Ústavní soud již v minulosti konstatoval, že „požadavek řádného a vyčerpávajícího odůvodnění rozhodnutí orgánů veřejné moci [je] jednou ze základních podmínek ústavně souladného rozhodnutí ... přičemž tento imperativ nabývá na významu a je o to důrazněji důvodný právě ve vztahu k rozhodnutím, jimiž dochází k omezení ústavně zaručeného práva na osobní svobodu ... Proto také rozhodnutí, ve kterých absenteje řádné a vyčerpávající odůvodnění, jímž je osobní svoboda omezena, není v souladu s ústavním pořádkem“ [nález sp. zn. I. ÚS 563/06 ze dne 1. 2. 2007 (N 22/44 SbNU 267); obdobně nález sp. zn. I. ÚS 980/14 ze dne 18. 6. 2014 (N 125/73 SbNU 887)]. Nutnost řádného odůvodnění rozhodnutí o zbavení

osobní svobody zdůrazňuje také judikatura ESLP, podle které je odůvodnění jednou ze záruk před svévolným zbavením svobody (viz např. rozsudek velkého senátu ve věci *Mooren proti Německu* ze dne 9. 7. 2009 č. 11364/03, § 79; či rozsudek ve věci *Stašaitis proti Litvě* ze dne 21. 3. 2002 č. 47679/99, § 67 až 68).

56. Napadený rozsudek obvodního soudu žádně odůvodnění neobsahuje. Není tedy vůbec jasné, v čem soud spatřoval naplnění hmotněprávních podmínek [viz § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách] zbavení osobní svobody stěžovatelky. Lze se pouze domnívat, že se soud plně ztotožnil se závěrem znaleckého posudku, podle kterého je stěžovatelka nebezpečná sobě a okolí. Toto však musí být v odůvodnění postaveno najisto.

57. Nelze také zapomínat, že o přípustnosti držení ve zdravotním ústavu rozhoduje soud, a nikoliv znalec. Znalecký posudek je pouze důkazním prostředkem, jedním z podkladů pro rozhodování, který musí soud podrobit kritickému zhodnocení, jak konstatoval Ústavní soud například v nálezu sp. zn. I. ÚS 4457/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 132/70 SbNU 221) či nálezu sp. zn. I. ÚS 563/06 ze dne 1. 2. 2007 (N 22/44 SbNU 267). Soud, i když samozřejmě vychází z provedeného dokazování včetně znaleckého posudku, musí sám odůvodnit, proč spatřuje naplnění zákonných podmínek pro zbavení osobní svobody v daném konkrétním případě.

58. Rovněž z napadeného rozhodnutí není jasné, zda soud zvažoval, zda detenci sledovaného cíle – ochrany stěžovatelky a okolí – nebylo dosahnout jinými prostředky. Jak vyplývá z judikatury ESLP zbavení osobní svobody je tak závažným zásahem, že je odůvodněné pouze tehdy, pokud byla zvažována jiná, méně omezující opatření a bylo shledáno, že jsou nedostatečná k ochraně daného jednotlivce nebo veřejnosti (viz např. *Ťupa proti České republice*, citováno výše, § 48).

59. Bez ohledu na skutečnost, že absencí odůvodnění neumožňují příslušná ustanovení občanského soudního řádu (§ 157), není ani z ústavněprávního pohledu akceptovatelné, aby rozhodnutí, jímž je umožněno zbavení osobní svobody jednotlivce až na jeden rok, vůbec nevyložilo důvody takového závažného zásahu do základních práv a pečlivě nevysvětlo, proč je nezbytný. Navíc, pokud odůvodnění absentuje, lze také jen s velkými obtížemi posoudit, zda vůbec obvodní soud splnění zákonných podmínek pro zbavení osobní svobody zkoumal důkladně, jak je jeho povinnost (viz bod 50 výše).

60. Absencí odůvodnění bylo tedy porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jehož jedním aspektem je i právo na dostatečné odůvodnění rozhodnutí [viz např. nálezu sp. zn. I. ÚS 563/06 ze dne 1. 2. 2007 (N 22/44 SbNU 267)], a v důsledku tak i její právo na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 Listiny a čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

3. Vyslechnutí stěžovatelky

61. V nyní posuzované věci obvodní soud stěžovatelku k jednání nepřizval a ani ji nevyšlechl. Patrně tak soud jednal na doporučení ze znaleckého posudku, ve kterém znalec uvedl, že účast na jednání nedoporučuje, protože by to mohlo zhoršit psychotické onemocnění stěžovatelky.

62. Podle čl. 38 odst. 2 Listiny má každý právo, aby jeho věc byla projednána v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že toto právo je základní zásadou práva na spravedlivý proces [viz z nedávné doby nález sp. zn. I. ÚS 1041/14 ze dne 4. 12. 2014 (N 217/75 SbNU 431), bod 23]. Právo osoby účastnit se jednání, v němž je rozhodováno o její osobní svobodě Ústavní soud podrobně rozpracoval v kontextu vazby. Podle této judikatury právo být slyšen v kontradiktorním řízení, v němž je přezkoumávána zákonnost dalšího trvání vazby, patří mezi základní institucionální záruky spravedlnosti řízení o pokračování či skončení omezení osobní svobody. Pokud v takovém řízení není umožněno slyšení obviněného, dochází v případě následného pokračování vazby k ústavně nepřipustnému omezení svobody [nález sp. zn. I. ÚS 573/02 ze dne 23. 3. 2004 (N 41/32 SbNU 397) či nález sp. zn. I. ÚS 3326/13 ze dne 15. 1. 2014 (N 5/72 SbNU 69), bod 17].

63. Na druhou stranu právo na projednání věci v přítomnosti účastníka řízení není právo absolutní a může být přiměřeně a z legitimních důvodů omezeno. Ústavní soud akceptuje, že v některých případech by skutečně účast umístěné osoby u jednání nebyla vhodná, neboť by pro ni mohla být zatěžující s ohledem na její zdravotní stav. Je možné, že tomu tak bylo i v nyní posuzovaném případě.

64. V každém případě však je nutno ještě odlišit právo na projednání věci v přítomnosti účastníka řízení obecně a právo být vůbec slyšen a vyjádřit se k věci. I když neúčast umístěné osoby u jednání v řízení o přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu lze s ohledem na její zdravotní stav a skutečnost, že je v řízení zastoupena (ať již zvoleným zástupce nebo ustanoveným advokátem), akceptovat, nelze zpravidla již připustit, že by nebyla k věci vůbec vyslechnuta či by jí vůbec nebyla taková možnost dána.

65. Nakonec v tomto smyslu je nutno vykládat i doporučení znalce. Ten nedoporučil účast stěžovatelky u „hlavního líčení“. Z čehož je zřejmé, že není vhodné přemísťovat stěžovatelku do soudní budovy, ale nijak z toho nelze dovodit, že by soudce neměl stěžovatelku vůbec vidět a vyslechnout. Dané doporučení směřuje k ochraně člověka s duševním postižením, a nikoliv k tomu, aby takový člověk byl zkrácen na svých ústavních právech.

66. Ústavní soud považuje za nutné zdůraznit, že osoba s duševním postižením či obecně zdravotním postižením není objekt, o kterém mohou jiní rozhodovat bez její jakékoliv účasti. Osoba s duševním postižením je člověk, který je nadaný všemi základními lidskými právy, včetně práva na to

být slyšen a možnosti vyjádřit se k věci v řízení, jehož je účastníkem podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Dokonce má právo na to, aby byly přijaty odpovídající úpravy, s cílem usnadnit jí účinné plnění její role účastníka soudního řízení (viz bod 53 výše).

67. Ústavní soud již v minulosti v kontextu omezování svéprávnosti kritizoval takový postup obecných soudů, který demonstruje nedostatek respektu k osobnosti účastníka řízení, včetně absence osobního zhlédnutí posuzovaného účastníka a nedoručení rozhodnutí účastníkovi. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 412/04 ze dne 7. 12. 2005 (N 223/39 SbNU 353) Ústavní soud shledal, že nedoručením rozsudku soud porušil i základní právo stěžovatele na jeho osobnost garantované čl. 5 Listiny, neboť jeho osobnost zvoleným procesním postupem doslova ignoroval. V nálezu sp. zn. II. ÚS 194/11 ze dne 22. 11. 2012 (N 193/67 SbNU 319) k absenci osobního slyšení posuzované osoby a nedoručení rozsudku uvedl:

„Z tohoto postupu soudu je seznatelný zřejmý nedostatek respektu k osobnosti stěžovatelky, je z něj patrná snaha ulehčit věc ‚pro dobro soudu samotného‘, s nímž je zmíněný respekt k osobě stěžovatelky v kolizi. Tento cíl sledovaný obecným soudem při použití popsaného procesního postupu však nelze označit za legitimní, a tím méně šlo o sledování cíle, který by byl nezbytný pro svobodnou a demokratickou společnost, tedy ochranu základních práv jiných osob anebo ochranu veřejného zájmu. Ústavní soud je naopak přesvědčen, že postup soudu je v příkrém rozporu s ideami demokratické a svobodné společnosti, která je založena na respektu státní moci k základním právům jednotlivých osob. V tomto ohledu Okresní soud ... porušil vedle práva na spravedlivý proces i základní právo stěžovatelky na její osobnost garantované čl. 5 Listiny, neboť její osobnost zvoleným procesním postupem ignoroval.“

68. Z judikatury ESLP vyplývá, že jedním z požadavků na řízení týkající se zbavení osobní svobody osob s duševním postižením je, že jí musí být umožněno být slyšena buď osobně, nebo, kde to je nezbytné, skrze nějakou formu zastoupení (rozsudek ESLP ve věci *Winterwerp proti Nizozemsku* ze dne 24. 10. 1979 č. 6301/73, § 60; či *Megyeri proti Německu* ze dne 12. 5. 1992 č. 13770/88, § 22). V novější judikatuře se však již objevuje povinnost přímé osobní účasti dotčené osoby na řízení, což je odůvodňováno jednak povahou řízení, kde jde o tak zásadní věc jako zbavení osobní svobody, a jednak nutností posoudit duševní stav a charakter osobnosti dotčené osoby za účelem měření její nebezpečnosti (viz rozsudek ESLP ve věci *Ruiz Rivera proti Švýcarsku* ze dne 18. 2. 2014 č. 8300/06, § 75). Nutnost osobního vizuálního kontaktu soudce s duševně postiženou osobou, o jejichž záležitostech se rozhoduje, ESLP zdůrazňuje i v kontextu řízení týkajících se omezení svéprávnosti, ať již v rámci čl. 6 Úmluvy (viz rozsudek ESLP ve věci *Shtukaturov proti Rusku* ze dne 27. 3. 2008 č. 44009/05, § 73),

nebo čl. 8 Úmluvy (viz rozsudek ESLP ve věci *Sýkora proti České republice* ze dne 22. 11. 2012 č. 23419/07, § 107), a odůvodňuje to tím, že daná osoba je nejen stranou řízení, ale i hlavním předmětem zkoumání soudu.

69. Tato odůvodnění plně dopadají i na nyní projednávaný případ rozhodování o omezení osobní svobody. I v tomto řízení, ve kterém se rozhoduje o tom, zda daná osoba podle § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách „bezprostředně a závažným způsobem ohrožuje sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy“, je nutno především posoudit osobnost a duševní stav dotčeného umístěného člověka. V tomto ohledu jsou si řízení o omezení svéprávnosti a řízení o zbavení osobní svobody duševně postižených osob podobná a procesní záruky v nich musí být obdobné (tento přístup razí i judikatura ESLP – viz např. *Shtukatuurov proti Rusku* ze dne 27. 3. 2008 č. 44009/05, § 66). Pokud je osobní slyšení Evropským soudem pro lidská práva vyžadováno v řízení o omezení svéprávnosti z důvodu nutnosti osobního zhlédnutí posuzované osoby, je nutno to vyžadovat i v řízení o zbavení osobní svobody z důvodu duševní poruchy, neboť i tam je umístěná osoba hlavním předmětem zkoumání soudu. Rozhodnutí v obou typech řízení mají také stejně závažné dopady do základních práv. Řízení o zbavení osobní svobody může mít dokonce i větší, pokud je svéprávnost omezována v malé míře.

70. Z výše uvedeného vyplývá, že by soud v řízení o přípustnosti dalšího držení umístěného člověka ve zdravotním ústavu měl umístěného člověka osobně zhlédnout a umožnit mu říci svůj názor na věc. To je zároveň vhodné provést v prostředí a za podmínek, které nejsou pro danou osobu se zdravotním postižením nadměru zatěžující. Soudce musí své chování a formu komunikace přizpůsobit zdravotnímu stavu umístěného člověka. Zpravidla bude třeba způsobem komunikace nastolit neformální atmosféru setkání. S tím souvisí i potřeba vhodně zvolit místo výslechu, kde se umístěná osoba bude cítit dobře. Pokud s ohledem na zdravotní stav umístěné osoby nebude vhodné ji převážet do budovy soudu, má soud k dispozici procesní možnosti, jak této své povinnosti dostát.

71. V době rozhodování obvodního soudu bylo možno výslech stěžovatelky provést jako úkon mimo soudní budovu podle § 3 vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy. V současné době je pro tyto účely možné použít institut jiného soudního roku podle § 18 zákona o zvláštních řízeních soudních, k čemuž přistoupil i Ústavní soud při projednávání této ústavní stížnosti. Možnost konat výslech umístěného člověka přímo ve zdravotním ústavu je provedením povinnosti přijmout přiměřené úpravy pro osoby se zdravotním postižením plynoucí z Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (viz bod 53 výše).

72. V této souvislosti Ústavní soud podotýká, že nepovažuje za úplně vhodné, že k jinému soudnímu roku je vždy povinnost pozvat všechny

účastníky řízení (§ 18 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních). Tím je v řízení o zákonnosti dalšího držení v ústavu i zdravotní ústav (viz § 67 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních). V praxi však může existovat konflikt zájmů mezi umístěnými a zdravotním ústavem a hrozí, že v přítomnosti zástupce ústavu nebude umístěný svobodně vyjadřovat svůj názor. Zákon o zvláštních řízeních soudních přitom nezná obdobu § 100 odst. 3 občanského soudního řádu, podle kterého v případě dětí může soud zjišťovat jejich názor bez přítomnosti dalších osob. Ústavní soud se však ústavností této otázky v jím nařízeném jiném soudním roku nezabýval, neboť seznal, že v nyní posuzovaném případě nebylo podezření, že by stěžovatelka v jiném soudním roku nevyjadřovala svobodně své názory.

73. V nyní posuzované věci však stěžovatelka v řízení, z něhož vzešla napadená rozhodnutí, nijak osobně vyslechnuta nebyla. Argument obvodního soudu, že stěžovatelku vyslechl již v řízení o zákonnosti převzetí do zdravotního ústavu, neobstojí. Za prvé stěžovatelka nebyla v tomto řízení vyslechnuta přímo soudem, ale vyšší soudní úředníci. Ústavní soud se nebude nyní vyjadřovat k tomu, neboť to není předmětem ústavní stížnosti, zda výslech vyšším soudním úředníkem je v řízení o vyslovení přípustnosti převzetí do zdravotního ústavu dostatečný. Nicméně, i pokud by výslech provedený vyšším soudním úředníkem byl ústavně konformní v řízení o zákonnosti převzetí, které je svázáno velmi krátkou lhůtu, nepostačuje to již v řízení o přípustnosti dalšího držení. Je úkolem soudce, aby se osobně seznámil s člověkem, o jehož osobní svobodě rozhoduje.

74. Za druhé v řízení o přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu je nutno umístěného člověka zhlédnout a vyslechnout znovu. Předmět tohoto řízení je odlišný a závažnější oproti řízení o zákonnosti převzetí. V tomto řízení se rozhoduje o zbavení osobní svobody až na jeden rok, a nikoliv pouze o dočasném krátkodobém zbavení osobní svobody právě do rozhodnutí v řízení o přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu. V době případného výslechu v rámci řízení o zákonnosti převzetí také není k dispozici klíčový důkaz – znalecký posudek, ke kterému musí mít umístěný člověk možnost se osobně vyjádřit. V neposlední řadě toto řízení se vede až několik měsíců po rozhodnutí o přípustnosti převzetí a stav umístěného člověka se v mezidobí může podstatně změnit.

75. Nutnost osobního slyšení přímo soudcem je zdůrazňována i obecnými soudy v kontextu rozhodování o omezení svéprávnosti. Lze poukázat na rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 11. září 2014 č. j. 26 Co 197/2014-100, kde soud dospěl k ústavně konformnímu závěru, že v řízení o omezení svéprávnosti musí posuzovaného zhlédnout soud, což má být soudce nebo senát, a nikoliv například vyšší soudní úředník. Odůvodnění krajského soudu, se kterým se Ústavní soud plně ztotožňuje a které lze analogicky vztáhnout i na rozhodování v řízení o přípustnosti dalšího

držení ve zdravotním ústavu, bylo následovné. Výklad, že soudem je míněn soudce či senát, „je v souladu s tím, že zákonodárce s účinností od 1. 1. 2014 dává najevo, že je naprosto stěžejní nerozhodovat o tak závažném zájmu do svobody člověka, jakým je omezení svéprávnosti, ‚od stolu‘, ale slyšet názor posuzovaného, popřípadě ho alespoň vidět. Jinak se totiž o osudu člověka rozhoduje na základě osobního kontaktu s ním a jinak jen na základě informací obsažených ve spise. Před vlastním rozhodnutím musí soudce vyvinout potřebné úsilí k tomu, aby zjistil názor člověka, o jehož svéprávnosti rozhoduje. Je přitom třeba, aby použil takový způsob dorozumívání, který si vybere člověk, o jehož omezení svéprávnosti se jedná.“

76. Vyslechnutí a zhlédnutí člověka s duševním postižením při rozhodování o omezení jeho svéprávnosti či v řízení o přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu přímo soudcem též úzce souvisí s kvalitou odůvodnění konkrétního soudního rozhodnutí. Rozsáhlé studium spisového materiálu, znaleckého posudku či lékařských zpráv je časově a odborně náročné, přitom právě osobní setkání s člověkem, o němž soudce rozhoduje, někdy má pro soudce mnohem větší vypovídací hodnotu. Argumenty pro i proti dalšímu držení ve zdravotním ústavu mohou začít být jasně zřetelné právě díky tomu, že soudce uvidí dotčenou osobu „naživo“. V případě, že soudce zhlédne umístěnou osobu ve zdravotním ústavu, osobně také pozná prostředí, v němž bude podle jeho rozhodnutí konkrétní člověk trávit část svého života, a to soudci umožní i posoudit, zda umístěnému pobyt v tomto prostředí prospívá.

77. Z výše uvedeného vyplývá, že tím, že obvodní soud v řízení, kde rozhodoval o tak závažné věci jako zbavení osobní svobody stěžovatelky až na jeden rok, stěžovatelku vůbec osobně nezhlédl a nedal jí možnost vyjádřit se osobně k věci, aniž by tento postup jakkoliv odůvodnil, porušil její právo na spravedlivý proces podle čl. 38 odst. 2 Listiny a v důsledku tak i její právo na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 Listiny a čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

4. Efektivní právní zastoupení

78. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá také, že její zastoupení ustanovenou advokátkou nebylo efektivní. Ústavní soud však podotýká, že k této otázce nemá dostatek informací. Ze spisu, který má Ústavní soud k dispozici, je sice zřejmé, že se advokátka nezúčastnila jednání dne 13. 8. 2013 v Nemocnici v rámci řízení o vyslovení přípustnosti převzetí stěžovatelky do zdravotního ústavu, není však jasné, zda v tu dobu již věděla, že byla ustanovena opatrovnící, což se stalo pouhý den předtím. Obecně lze ze spisu dovodit určitou pasivitu ustanovené advokátky a absenci efektivní komunikace mezi ní a stěžovatelkou či jejím otcem. Sama ustanovená advokátka se však k ústavní stížnosti, ač k tomu byla Ústavním soudem řádně vyzvána, nevyjádřila. Zároveň Ústavní soud nepovažoval za nutné se otáz-

kou, zda skutečně došlo k nečinnosti ustanoveného opatrovníka, která byla obvodním soudem tolerována, což může způsobit porušení základních práv umístěného člověka [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 273/05 ze dne 11. 1. 2007 (N 7/44 SbNU 73), bod 14], blíže zabývat, neboť rozhodnutí obvodního soudu v ústavněprávním přezkumu neobstojí již z výše uvedených důvodů. Obecně však k otázce zastoupení soudem zvoleným opatrovníkem v řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo dalším držení ve zdravotním ústavu Ústavní soud poznamenává následující.

79. Povinnost ustanovit umístěnému člověku opatrovníka z řad advokátů byla do občanského soudního řádu vložena novelou provedenou zákonem č. 205/2005 Sb. s účinností od 1. 8. 2005. Důvodem byla potřeba posílení procesních práv umístěného a zamezení tomu, aby zastoupení bylo pouze formální. Formálnost zastupování ustanoveným opatrovníkem Ústavní soud kritizoval již v řadě svých rozhodnutí [viz zmíněný nález sp. zn. IV. ÚS 273/05 ze dne 11. 1. 2007 (N 7/44 SbNU 73), bod 14 a tam uvedené odkazy]. Ve své judikatuře také zdůraznil, že pokud opatrovníka coby zástupce účastníka řízení ustanoví soud, odpovídá za to, že opatrovník bude hájit práva a oprávněné zájmy účastníka řízení [viz například nález sp. zn. II. ÚS 194/11 ze dne 22. 11. 2012 (N 193/67 SbNU 319)]. Právní zastoupení soudem ustanoveným opatrovníkem musí být efektivní. V kontextu opatrovníka ustanoveného osobě neznámého pobytu Ústavní soud specifikoval, že úkolem ustanoveného opatrovníka je hájit zájmy zastoupeného, což „představuje mj. studium spisu, podávání vyjádření a vedení celého sporu za nepřítomného tak, jak by takovou povinnost byl nucen plnit smluvní zástupce“ [nález sp. zn. I. ÚS 559/2000 ze dne 25. 9. 2002 (N 111/27 SbNU 233)].

80. Nutnost efektivního zastoupení osob s duševním postižením zdůrazňuje ve své judikatuře i Evropský soud pro lidská práva. Podle něj je „řádné právní zastoupení včetně kontaktu mezi právním zástupcem a stěžovatelem nezbytné, ba dokonce zásadní pro zajištění skutečné kontradiktornosti řízení a ochrany legitimních zájmů stěžovatele“ (rozsudek ESLP ve věci *M. S. proti Chorvatsku* č. 2 ze dne 19. 2. 2015 č. 75450/12, § 155 a další rozhodnutí tam odkazované). Pokud ustanovený právní zástupce umístěnou osobu nenavštíví, nemůže v řízení účinně hájit její stanoviska a umístěná osoba ani nemůže mít prospěch z jeho právních rad ohledně daného řízení a nevhodnějšího dalšího postupu (tamtéž, § 151). Znepokojení nad skutečností, že v řízení o přípustnosti převzetí nebo držení ve zdravotním ústavu se někteří ustanovení opatrovníci ani s umístěným člověkem nesečkájí, vyjádřil i Výbor pro lidská práva Organizace spojených národů (Závěrečná doporučení pro Českou republiku ze dne 9. 8. 2007 č. CCPR/C/CZE/CO/2, § 14).

81. Je zřejmé, že v praxi některé osoby, které jsou drženy ve zdravotních ústavech, nejsou schopny si zvolit svého zástupce pro řízení. Tak se

tomu patrně stalo i v případě stěžovatelky. To samo o sobě není porušením práva na právní pomoc a možnost zvolit si svého zástupce. Toto omezení vychází z fakticity. Nicméně, tím spíše je poté třeba trvat na náležitě kvalitě zastoupení soudem ustanoveným opatrovníkem, které nesmí být pouze formální.

82. Ústavní soud je tedy toho názoru, že aby byla dostatečně chráněna procesní práva umístěných osob, je nutné, aby ustanovený opatrovník důsledně hájil oprávněné zájmy osoby, kterou zastupuje. Jako úplné minimum je nutné, aby měl kontakt s osobou, kterou zastupuje. Pokud zdravotní stav dané osoby vylučuje navázání kontaktu, nezbavuje to opatrovníka povinnosti tuto osobu alespoň zhlédnout. Bez toho nelze vůbec uvažovat, že by opatrovník byl seznámen se situací umístěné osoby a zastoupení by mohlo být efektivní.

83. Ústavní soud se naopak nedomnívá, že je povinností ustanoveného opatrovníka vždy podat opravné prostředky. V rozsudku ESLP ve věci *Czekalla proti Portugalsku* ze dne 10. 10. 2002 č. 38830/97, na který poukazuje kolizní opatrovník stěžovatelky, ESLP rozhodoval v situaci, kdy ustanovený obhájce opravný prostředek sice podal, ale formálně chybně. Z tohoto rozsudku nijak nelze dovodit, že by ustanovený zástupce musel vždy využívat všech opravných prostředků. Zdravotní stav umístěné osoby může objektivně být takový, že pobyt ve zdravotním ústavu bude nutný pro ochranu jejího zdraví nebo života.

5. Právo na přístup k soudu

84. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny garantuje právo každého domáhat se svého práva u soudu. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu se právo na přístup k soudu vztahuje i na přístup k vyšším instancím, tedy na podání opravných prostředků, je-li tato možnost zakotvena v právním řádu [viz např. náleží sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014 (N 18/72 SbNU 217), bod 64; náleží sp. zn. III. ÚS 938/06 ze dne 15. 1. 2009 (N 9/52 SbNU 99) či náleží sp. zn. IV. ÚS 2040/12 ze dne 12. 12. 2012 (N 203/67 SbNU 599)].

85. Stěžovatelka v dané věci skrze svého opatrovníka podala odvolání proti napadenému rozsudku obvodního soudu, avšak toto bylo odvolacím soudem odmítnuto jako podané osobou neoprávněnou.

86. Tento důvod však zjevně akceptovat nelze. V době, kdy otec stěžovatelky za ni podal odvolání, byl jejím opatrovníkem, neboť tato byla zbavena způsobilosti k právním úkonům. Přitom opatrovník je zákonný zástupce fyzické osoby, která byla rozhodnutím soudu zbavena způsobilosti k právním úkonům (§ 27 odst. 2 starého občanského zákoníku, který byl účinný v době podání odvolání), a jako takový byl způsobilý za ni jednat (§ 26 starého občanského zákoníku). Úkony opatrovníka stěžovatelky měly být tedy považovány za úkony samotné stěžovatelky.

87. Účastník řízení je sám oprávněn podávat odvolání, i když má svého zástupce, kterým v dané věci byla soudem ustanovená opatrovnice. Odvolání podané samotným účastníkem nelze tedy považovat za odvolání podané osobou neoprávněnou. Nelze také opomenout, že institut ustanovení advokáta jako zástupce v řízení o přípustnosti převzetí nebo držení ve zdravotním ústavu, pokud si umístěný člověk zástupce sám nezvolí, slouží k vyšší ochraně práv a zájmů umístěného a nelze jej interpretovat způsobem, který fakticky ochranu práv a zájmů umístěného snižuje a vylučuje jej z možnosti činit vlastní relevantní úkony v řízení.

88. Ústavní soud dodává, že v nyní posuzovaném případě nebyla opatrovnice stěžovatelce zvolena z důvodu nějaké kolize zájmů mezi stěžovatelkou a jejím otcem (opatrovníkem), což by za určitých okolností mohlo odůvodnit rozhodnutí soudu, že otec nemůže v daném řízení stěžovatelku zastupovat. Opatrovnice byla stěžovatelce ustanovena jen proto, že tato si sama zástupce pro řízení nezvolila a zákon přitom zastoupení povinně vyžaduje. Zároveň s otcem stěžovatelky obvodní soud patrně nejednal z toho důvodu, že jeho ustanovení opatrovníkem stěžovatelky dosud v době zahájení řízení o dalším držení ve zdravotním ústavu nenabýlo účinnosti. Jakmile se tak již stalo, není pochyb o tom, že otec mohl jednat jménem stěžovatelky i v tomto řízení.

89. Ve svém vyjádření k ústavní stížnosti však městský soud také argumentoval, že i kdyby odvolání nebylo odmítnuto jako podané osobou neoprávněnou, bylo beztak podáno opožděně. Pro posouzení opodstatněnosti tohoto argumentu je nezbytné se zabývat otázkou, zda napadený rozsudek mohl nabýt právní moci, pokud nebyl doručen stěžovatelce.

90. Rozhodnutí o přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu má přímé dopady na umístěného, jenž je tímto rozhodnutím zbaven osobní svobody. Ač to zákon výslovně neupravoval a ani neupravuje, praxe vychází z toho, že tento rozsudek je třeba doručit i umístěnému osobně (viz i komentářovou literaturu: Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I, II. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 1425). Tento názor zjevně sdílel i obvodní soud v napadeném rozsudku, neboť považoval za nutné výrokem rozhodnout, že rozsudek se stěžovatelce doručovat nebude. Vycházel tak patrně z analogie § 191c odst. 1 občanského soudního řádu v tehdejší znění, podle kterého se usnesení, že k převzetí došlo ze zákonných důvodů, doručí umístěnému člověku, pokud to jeho zdravotní stav dovoluje.

91. Nová právní úprava povinností doručit rozhodnutí o převzetí ze zákonných důvodů i umístěnému člověku (§ 79 zákona o zvláštních řízeních soudních) žádné výjimky z této povinnosti nepřipouští, a dokonce soudy přikazuje, aby učinil jiná vhodná opatření, aby se umístěný člověk mohl vhodnou formou s obsahem rozhodnutí seznámit a měl jej k dispozici.

Ústavní soud je toho názoru, že tuto úpravu je nutno přiměřeně aplikovat i u rozsudku, že další držení člověka v ústavu je přípustné. Toto rozhodnutí může totiž do osobní sféry člověka mít ještě vážnější dopady, neboť jej může zbavit osobní svobody až na jeden rok, jak se stalo i v nyní posuzovaném případě.

92. Otázkou však je, zda obvodní soud, který rozhodoval za účinnosti předchozí právní úpravy, byl v napadeném rozsudku oprávněn rozhodnout, že se stěžovatelce rozsudek nedoručí. V kontextu omezení svéprávnosti Ústavní soud již dovodil, že nedoručení rozsudku o omezení svéprávnosti je možné pouze výjimečně a tato zákonná možnost musí být interpretována úzce, neboť nedoručení rozsudku může být výrazem nedostatku respektu soudu k osobnosti umístěného člověka podle čl. 5 Listiny [nálezný sp. zn. IV. ÚS 412/04 ze dne 7. 12. 2005 (N 223/39 SbNU 353); nálezný sp. zn. II. ÚS 303/05 ze dne 13. 9. 2007 (N 141/46 SbNU 361) a nálezný sp. zn. II. ÚS 194/11 ze dne 22. 11. 2012 (N 193/67 SbNU 319)]. Obdobný názor o výjimečnosti nedoručení rozsudku zastává ve své judikatuře i Evropský soud pro lidská práva (viz rozsudek ESLP ve věci *Sýkora proti České republice* ze dne 22. 11. 2012 č. 23419/07, § 109 až 110). Obdobně jako v případě osobního výsledku lze tuto judikaturu analogicky vztáhnout na řízení o zbavení osobní svobody osob pro jejich duševní poruchu. I v tomto případě může být nedoručení rozsudku výrazem nedostatku respektu soudu k osobnosti umístěného člověka podle čl. 5 Listiny.

93. Ústavní soud si je vědom, že v některých případech zdravotní stav umístěného člověka bude vylučovat jeho schopnost sám pochopit význam a obsah rozhodnutí. Nelze však připustit, aby umístěné osobě nebyla vůbec dána možnost tak učinit. Není možné člověka zbavit osobní svobody až na dobu dvanácti měsíců bez toho, aby byla vynaložena potřebná snaha mu tuto informaci sdělit. To by bylo odrazem právě zmíněného nedostatku respektu k umístěnému člověku jako subjektu práv s vlastní přirozenou důstojností (čl. 1 Listiny). Nedoručením rozsudku se umístěné osobě rovněž odpírá právo podat proti rozhodnutí opravné prostředky. Bez doručení nemá umístěný člověk informace, neví, v jakém je právním postavení, a neví, jak se bránit. Navíc tato povinnost doručení není spojena s žádnou nadměrnou nebo nepřekonatelnou zátěží na straně soudu. Občanský soudní řád pamatuje i na situace, v nichž zdravotní stav umístěné osoby jí neumožní ani příjem rozsudku potvrdit (viz § 50g odst. 6 občanského soudního řádu).

94. Zároveň Ústavní soud zdůrazňuje, že povinnost doručení rozsudku o přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu nenahrazuje splnění povinnosti zajistit, aby se umístěný člověk mohl vhodnou formou s obsahem rozhodnutí seznámit, pokud mu jeho zdravotní stav neumožňuje plně pochopení samotného textu rozsudku. Umístěná osoba musí mít možnost

se efektivně seznámit s tím, že její osobní svoboda je omezena a z jakých důvodů se tak stalo. Tato povinnost je provedením závazku přijmout přiměřené úpravy pro osoby se zdravotním postižením plynoucí z Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (viz bod 53 výše).

95. V nyní posuzovaném případě k nedoručení napadeného rozsudku stěžovatelce patrně (jak je uvedeno výše, rozsudek není odůvodněn) obvodní soud vedly stejné důvody jako u nepřizvání stěžovatelky k jednání. Znalec ve znaleckém posudku doručení rozsudku stěžovatelce nedoporučil, neboť by to mohlo „zhoršit její psychotické onemocnění a také proto, že její porozumění smyslu a účelu soudního rozhodnutí je velmi pochybné“. Znalec však svůj závěr, že doručení rozsudku stěžovatelce, by „mohlo zhoršit její psychotické onemocnění“ nijak neodůvodňuje a ani neuvádí, zda jde pouze o teoretickou možnost či zda toto zhoršení skutečně reálně hrozí. Tento závěr znalce Ústavní soud nepovažuje za dostatečný podklad pro rozhodnutí, kterým bylo tak zásadně zasaženo do práv stěžovatelky. Byť tedy takové rozhodnutí mohlo sledovat legitimní cíl (ochranu zdravotního stavu, a tedy práv samotné stěžovatelky) nebylo v řízení dostatečně prokázáno, že by opatření bylo tomuto cíli přiměřené. Nebylo ani dostatečně prokázáno, že toto opatření je schopno daného cíle vůbec dosáhnout.

96. Tím, že obvodní soud rozsudek stěžovatelce nedoručil, ji fakticky zbavil možnosti se proti rozsudku bránit. Jak vyplývá ze spisového materiálu, ustanovená opatrovnice pro detenční řízení byla nečinná a se stěžovatelkou ani s jejím otcem nekomunikovala. Obvodní soud zároveň vůbec nekomunikoval ani s otcem stěžovatelky, ačkoliv věděl, že otec byl, byť dosud nepravomocně, ustanoven opatrovníkem stěžovatelky. Přitom obvodnímu soudu nic nebránilo otce stěžovatelky o jednání informovat, případně se jej nebo příslušného okresního soudu dotázat, zda jeho ustanovení opatrovníkem již nabylo účinnosti. Pokud by tak učinil, zjistil by, že se tak stalo již 12. 9. 2013, tedy téměř měsíc před konáním jednání. Přitom skutečnost, že listinu prokazující ustanovení opatrovníkem okresní soud otci stěžovatelky zaslal až s dvouměsíčním zpožděním, nelze v žádném případě interpretovat v neprospěch stěžovatelky, potažmo jejího otce.

97. Obvodní soud tedy pochybil, pokud rozsudek stěžovatelce nedoručil a jeho doručení nebylo řádné. Proto stěžovatelce lhůta k podání odvolání nepočala běžet a její odvolání podané dne 23. 12. 2013 nemohlo být podáno opožděně.

98. Všechny výše uvedené okolnosti měl městský soud vzít v potaz a pečlivě zvažovat (viz body 50 a 51 výše), zda jsou v detenčním řízení řádně hájeny zájmy stěžovatelky. To však městský soud neučinil, a naopak odvolání podané jejím otcem odmítl z čistě formálních důvodů, které byly zjevně mylné (viz bod 86 výše). Napadeným usnesením tak městský soud porušil právo stěžovatelky na přístup k odvolacímu soudu v rozporu s čl. 36

odst. 1 Listiny a s ohledem na předmět řízení i její právo na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 Listiny a čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

D. Závěr

99. Ústavní soud shrnuje, že v řízení o přípustnosti dalšího držení v ústavu se rozhoduje o zbavení osobní svobody umístěného člověka, což je závažný zásah do jeho základních práv. Tomu musí odpovídat i vysoká míra ochrany procesních práv. Rozhodnutí soudu musí obsahovat řádné a vyčerpávající odůvodnění, v čem je spatřováno naplnění hmotněprávních podmínek zákonnosti zbavení osobní svobody podle § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách. Soudce by měl umístěného člověka osobně zhlédnout a umožnit mu se k věci vyjádřit, a to zpravidla v rámci jiného soudního roku konaného přímo ve zdravotním ústavu. Rozsudek je nutno doručit i osobně umístěnému člověku a zároveň učinit jiná vhodná opatření, aby se umístěný člověk mohl vhodnou formou s obsahem rozhodnutí seznámit.

100. Těmto požadavkům napadená rozhodnutí nevyhovovala. Ústavní soud rekapituluje, že okresní soud své napadené rozhodnutí neodůvodnil a městský soud zamezil stěžovateli v přístupu k soudu tím, že nesprávně vyložil způsob doručování v posuzované věci, a to u tak závažné věci, kdy jde o zbavení osobní svobody na jeden rok a kdy je ve hře právo tak zranitelné osoby, jako je osoba s duševním postižením. Z těchto a dalších výše uvedených důvodů proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadená rozhodnutí zrušil, a to pro rozpor s ústavně zaručenými právy stěžovatelky podle čl. 8 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

101. Závěrem Ústavní soud konstatuje, že výše uvedené povinnosti obecných soudů v řízeních o přípustnosti převzetí a dalším držení ve zdravotním ústavu, obdobně jako v řízení o omezení svéprávnosti, by měly zohlednit i organizační předpisy a správa justice. Jde totiž o významnou, důležitou a často náročnou rozhodovací agendu a soudcům by měly být vytvořeny náležitě podmínky pro její řádné vykonávání.

Č. 62

K výši bezdůvodného obohacení při výkonu práva užívání cizí věci

Jednou z funkcí ústavní úpravy základních práv a svobod je její „prostupování“ celým právním řádem včetně oblastí práva soukromého, spočívající v zakotvení povinností orgánů veřejné moci, zejména soudů, interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv. Právo v rukou obecných soudů nemůže být jen souborem mechanicky a formalisticky aplikovaných právních předpisů bez ohledu na smysl a účel toho kterého jimi chráněného zájmu, ale musí být především nástrojem spravedlnosti.

Je-li rozsah vlastnického práva stěžovatelky zásadně degradován tím, že k budovám ve svém vlastnictví, stojícím na pozemku vedlejší účastnice, nemá přístup, nelze výši bezdůvodného obohacení stěžovatelky odvíjet od smluvního nájemného odpovídajícího běžnému užívání obdobných pozemků, obvyklého v daném místě a čase, bez ohledu na skutečnost, že stěžovatelka o omezení výkonu svého vlastnického práva předem věděla.

Naplnění kautel spravedlivého procesu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod proto vyžaduje, aby obecný soud řádně vyhodnotil znalecký posudek, který se při posouzení výše bezdůvodného obohacení stěžovatelky vypořádá se zamezením jejího přístupu k předmětným budovám.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) - ze dne 24. března 2015 sp. zn. II. ÚS 415/14 ve věci ústavní stížnosti REALIS-INVEST, s. r. o., Svojsíkova 2/1596, 708 00 Ostrava Poruba, zastoupené Mgr. Ing. Jirím Šimečkem, LL.M., advokátem, se sídlem Vladislava 1390/17, 110 00 Praha 1 - Nové Město, směřující proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. května 2014 č. j. 28 Cdo 1369/2014-(255)319 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2013 č. j. 28 Cdo 2020/2013-248, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 12. listopadu 2013 č. j. 21 Co 492/2012-267 a proti rozsudku Okresního soudu v Kolíně ze dne 8. září 2011 č. j. 8 C 77/2009-162 vydaným v řízení o zaplacení částky 550 680 Kč s příslušenstvím z titulu bezdůvodného obohacení, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Kolíně jako účastníků řízení a PP-Realit, s. r. o., se sídlem Spodní 1, 150 00 Praha 5, zastoupené JUDr. Ondřejem

Fabiánem, advokátem, se sídlem Andersenova 412/6, 102 00 Praha 10, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 7. května 2014 č. j. 28 Cdo 1369/2014-(255)319 a rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 12. listopadu 2013 č. j. 21 Co 492/2012-267 bylo porušeno právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. května 2014 č. j. 28 Cdo 1369/2014-(255)319 a rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 12. listopadu 2013 č. j. 21 Co 492/2012-267 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace obsahu napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se podanou ústavní stížností ze dne 30. ledna 2014, kterou doplnila podáními ze dne 28. srpna 2014, 12. září 2014 a 3. října 2014, domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno její ústavně zaručené právo na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i právo na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny.

2. Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 27. srpna 2013 č. j. 28 Cdo 2020/2013-248 zrušil předchozí rozsudek Krajského soudu v Praze (v pořadí první) ze dne 8. ledna 2013 č. j. 21 Co 492/2012-206, kterým byl v řízení o zaplacení částky 550 680 Kč s příslušenstvím změněn rozsudek Okresního soudu v Kolíně ze dne 8. září 2011 č. j. 8 C 77/2009-162, jímž bylo žalobě co do částky 540 000 Kč vyhověno a žalované (stěžovatelce) bylo uloženo uvedenou částku zaplatit, tak, že žalobu zamítl. Nejvyšší soud současně věc vrátil Krajskému soudu v Praze k dalšímu projednání a rozhodnutí. Skutkově šlo v dané věci o to, že žalovaná získala určité (v žalobě specifikované) budovy na pozemcích žalobkyně ve veřejné dražbě s vědomím, že se jedná o nemovitosti bez možnosti přístupu k nim, přičemž tato absence přístupu byla zohledněna i v ceně, za niž žalovaná budovy nabyla. Žalobkyně (vedlejší účastnice řízení) posléze vyzvala žalovanou k odstranění stavu, kdy pozemky v jejím vlastnictví užívá žalovaná bez právního důvodu, avšak žalovaná na uvedenou výzvu nereagovala a za užívání pozemku nic neuhradila. Nejvyšší soud, vycházející ze své ustálené judikatury, v odůvodnění rozhodnutí konstatoval, že pokud dojde k užívání cizího pozemku bez nájemní smlouvy či jiného titulu opravňujícího užívat cizí věc, vzniká uživateli

prospěch v podobě výkonu práva užívání cizí věci, který uživatel není schopen vrátit, a je proto povinen nahradit bezdůvodné obohacení peněžitou formou [§ 451 ve spojení s § 458 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „obč. zák.“)]. Výše náhrady se přitom odvíjí od částek vynakládaných obvykle v daném místě a čase na užívání věci i s přihlédnutím k druhu právního důvodu, kterým se právo užívání věci zakládá; nejčastěji jde o nájemní smlouvu, kdy se výše náhrady poměruje s obvyklou hladinou nájemného, které by byl nájemce za obvyklých okolností povinen plnit, užíval-li by věc na základě platné nájemní smlouvy. V dané věci pak dovolací soud dospěl k závěru, že i v případě, že žalovaná nemá přístup ke svým budovám, užívá pozemky žalobkyně již tím, že na nich jsou umístěny budovy v jejím vlastnictví. Žalobkyně svým jednáním nikterak nebrání v užívání svých pozemků žalovanou, nýbrž brání jí užívat její budovy. Pozemky jsou žalovanou užívány stejným způsobem a ve stejném rozsahu jako v případě, že by měla ke svým budovám na těchto pozemcích přístup. Jinými slovy, skutečnost, že k budovám není sjednán přístup, by se projevila na obvyklé výši nájmu za užívání těchto budov, nikoliv ve výši nájmu za pozemky pod těmito budovami. Nejvyšší soud proto uzavřel, že posouzení věci odvolacím soudem, že se žalovaná bezdůvodně neobohatila užíváním pozemků, na nichž jsou umístěny budovy v jejím vlastnictví a ke kterým nemá přístup, nebylo správné, a proto bylo namíste výše uvedený rozsudek Krajského soudu v Praze zrušit. Současně Krajskému soudu v Praze uložil, aby v dalším řízení celou situaci zkoumal z pohledu námitky výkonu práva v rozporu s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 obč. zák.), kterou vznesla žalovaná.

3. Na základě výše uvedeného závěru dovolacího soudu Krajský soud v Praze rozsudkem (v pořadí druhým) ze dne 12. listopadu 2013 č. j. 21 Co 492/2012-267 vyhovující rozsudek soudu prvního stupně v částce 540 000 Kč potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Zopakoval, že na straně žalované dochází k bezdůvodnému obohacení již tím, že stavby v jejím vlastnictví stojí na pozemcích ve vlastnictví žalobkyně, a to bez ohledu na to, že k těmto budovám nemá žalovaná přístup. Odvolací soud ve vztahu k námitce výkonu práva žalobkyně v rozporu s dobrými mravy poukázal rovněž na stanovisko vyjádřené v rozsudku dovolacího soudu a po přezkoumání věci dospěl k závěru, že v jednání žalobkyně není možné spatřovat postup v rozporu s dobrými mravy, neboť žalovaná byla dopředu (před konáním dražby) informována o tom, že vydražitel k nim nebude mít přístup, protože všechny ostatní části skladového areálu jsou ve vlastnictví žalobkyně, která přístup k vydraženým budovám neumožní.

4. Následné dovolání žalované bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 7. května 2014 č. j. 28 Cdo 1369/2014-(255)319 odmítnuto jako nepřijatelné, když žádnou z námitek nastolených dovolatelkou nepovažoval

dovolací soud za námitku zásadního právního významu. Jednalo se přitom jednak o námitku, že výše bezdůvodného obohacení má zohledňovat skutečnost, že žalovaná nemá k pozemku přístup, a která byla vyřešena předchozím rozsudkem Nejvyššího soudu ve věci (viz sp. zn. 28 Cdo 2020/2013), jednak o námitku rozporu s dobrými mravy, kde odvolací soud postupoval v souladu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu. Dovolací soud uzavřel, že ani námitka zmatečnosti řízení nemohla založit přítomnost dovolání, neboť žalovaná nenastolila v souvislosti s tvrzenou vadou žádnou otázku procesního práva, na níž napadené rozhodnutí závisí.

II. Rekapitulace obsahu ústavní stížnosti

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti i v jejích doplňcích namítá porušení shora uvedených ústavně zaručených práv. Nejprve popisuje skutkové okolnosti věci a reprodukuje jednotlivá rozhodnutí a právní názory obecných soudů. Stěžovatelka brojí zejména proti kasačnímu rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2013 č. j. 28 Cdo 2020/2013-248, z jehož závazného názoru následně vycházelo v pořadí druhé rozhodnutí Krajského soudu v Praze. V první řadě namítá obsahovou rozpornost mezi dvěma různými rozsudky Nejvyššího soudu (rozsudek sp. zn. 28 Cdo 2020/2013 a rozsudek sp. zn. 33 Odo 1405/2005), a to v otázce aplikace korektivu dobrých mravů podle § 3 odst. 1 obč. zák. Zatímco v předchozí judikatuře byla aplikace § 3 odst. 1 obč. zák. výjimečná, ve stávající věci je jeho aplikace dána jím samotným, tedy, že je ve vztahu k ostatním ustanovením občanského zákoníku zcela rovnocenné. To má dle názoru stěžovatelky dopad do právní jistoty a má vliv na předvídatelnost práva. Obecné soudy dále svými rozhodnutími zasáhly do práva na ochranu vlastnictví (čl. 11 Listiny), když stěžovatelce prakticky znemožnily užívání věci a brání užitků z věci, čímž samy nad rámec zákona omezily její vlastnické právo.

6. Stěžovatelka dále namítá, že během části řízení (v době od 25. dubna 2008 do 12. dubna 2010) neměla procesní způsobilost, neboť neměla statutární orgán a neexistovala ani žádná oprávněná osoba, která by jménem stěžovatelky platně jednala. Jestliže taková situace nastala a soud neustanovil stěžovatelce opatrovníka podle § 29 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), jedná se o zmatečnost, kterou jsou soudy povinny zkoumat z úřední povinnosti, ale v dané věci ji v podstatě přehlédly. Na podporu svého tvrzení ukázala na usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3714/10 ze dne 2. 2. 2011 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). Takový stav, který nemůže být napraven ani tím, že stěžovatelka byla ve výše uvedeném období zastoupena advokátem, nelze dle jejího názoru tolerovat.

7. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 28. srpna 2014 stěžovatelka ukázala na možné zneužití práva na zastupování advokátem protistrany,

neboť vedlejší účastnice byla na počátku řízení zastupována společníkem a jednatelem advokátem Mgr. Martinem Petříkem a teprve posléze v průběhu řízení před odvolacím soudem došlo ke změně v zastupování, když začal vedlejší účastníci zastupovat advokát, který nebyl společníkem a jednatelem a jemuž byla přiznána odměna za zastupování. V tomto spatřuje stěžovatelka zneužití práva a dokonce šikanózní jednání, neboť jediným účelem advokátního zastoupení mělo být dosažení bezdůvodného zisku. Náklady vynaložené na zastupování advokátem v situaci, kdy společníkem a jednatelem vedlejší účastnice byl rovněž advokát, nepovažuje stěžovatelka za účelně vynaložené ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř.

8. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 12. září 2014 rozšířila stěžovatelka petit stížnosti i na rozsudek Okresního soudu v Kolíně. Rozsudku soudu prvního stupně, jakož i ostatním napadeným rozhodnutím vytýká nedostatečné zdůvodnění a nevypořádání se se všemi rozhodnými skutečnostmi, což má za následek porušení práva na spravedlivý proces. V této souvislosti upozorňuje především na to, že obecné soudy vyšly ze znaleckého posudku soudního znalce Ing. Milana Kačerovského, který stanovil vyšší obvyklého nájemného na částku 540 000 Kč, avšak v situaci, kdy nevěděl, že k předmětným nemovitostem není přístup. Pokud by mu byla tato skutečnost známa, jeho závěr by byl, že obvyklé nájemné je prakticky nulové, což bylo i zaprotokolováno při jednání dne 6. září 2011 před soudem prvního stupně. Stěžovatelka zdůrazňuje, že je třeba vycházet z toho, že obvyklé nájemné se hradí za obvyklých okolností, k nimž patří i přístup majitele k jeho nemovitostem. Navíc cena obvyklého nájemného stanovená v daném posudku je několikanásobně vyšší než cena vyplývající z jiných ve věci vyhotovených znaleckých posudků. Pakliže obecné soudy tento rozpor mezi znaleckými posudky nevysvětlily, resp. nevyžádaly si doplnění revizního znaleckého posudku, dopustily se podle názoru stěžovatelky extrémního vybočení z procesních pravidel a svévole v důsledku nerespektování kogentní normy (§ 127 o. s. ř.), což představuje i z pohledu judikatury Ústavního soudu [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2399/08 ze dne 25. 2. 2009 (N 37/52 SbNU 375) nebo sp. zn. I. ÚS 1012/07 ze dne 16. 10. 2008 (N 173/51 SbNU 141)] porušení práva na spravedlivý proces. V této souvislosti brojí především proti závěru Nejvyššího soudu vyslovenému v jeho kasačním rozhodnutí ze dne 27. srpna 2013 č. j. 28 Cdo 2020/2013-248, který rozdíl mezi znaleckými posudky ospravedlnil úvahou, že na vyšší nájemného za pozemky pod budovami stěžovatelky se absence přístupu k těmto budovám neprojeví.

9. V dalším doplnění ústavní stížnosti ze dne 3. října 2014 stěžovatelka konečně namítla, že věc projednával místně nepřislušný soud (Okresní soud v Kolíně namísto správně místně příslušného Okresního soudu v Ostravě), který vydal rozsudek (rozsudek ze dne 6. září 2011 č. j. 8

C 77/2009-162), jímž byla stěžovatelce uložena povinnost zaplatit částku 540 000 Kč. Tímto postupem došlo k porušení práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny, ve spojení s právem na rovnost v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny. Toto pochybení se zvyrazňuje ve světle toho, že v obdobném sporu o vydání bezdůvodného obohacení vedeném právní nástupkyní stěžovatelky byla určena Nejvyšším soudem (viz usnesení ze dne 18. září 2014 sp. zn. 21 Nd 282/2014) místní příslušnost Okresního soudu v Ostravě, resp. věc nebyla přikázána z důvodu vhodnosti Okresnímu soudu v Kolíně.

III. Rekapitulace vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení

10. Ústavní soud si pro posouzení věci vyžádal od Okresního soudu v Kolíně příslušný spis a zaslal ústavní stížnost včetně jejich doplnění k vyjádřením účastníkům a vedlejší účastnici řízení.

11. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti rozebírá jednotlivé námitky stěžovatelky. Předně nesouhlasí s námitkou, která měla vyplynout z odůvodnění rozhodnutí o nemožnosti aplikace § 3 odst. 1 obč. zák. namísto kteréhokoliv ustanovení. Rovněž nesouhlasí s názorem, že napadené rozhodnutí vedlo k vyloučení možnosti stěžovatelky užívat své stavby (v předmětné věci se jednalo o vydání bezdůvodného obohacení, a nikoliv o otázku užívání staveb). Nejvyšší soud nepřítakal ani námitce ohledně zmatečnosti řízení. Skutečnost, že stěžovatelka po určité době řízení neměla statutární orgán, nevedla ke ztrátě způsobilosti být účastníkem řízení (§ 19 o. s. ř.), nýbrž pouze ke ztrátě procesní způsobilosti (§ 20 odst. 1 o. s. ř.). Plná moc udělená právní zástupkyní stěžovatelky tedy nezanikla, a proto nemusela mít ani ustanoveného opatrovníka. Ve vztahu k námitce, že soudy nižších stupňů při stanovení výše bezdůvodného obohacení vyšly ze znaleckého posudku, který znalec sám zpochybnil, se Nejvyšší soud nevyjádřil, neboť otázka dokazování nebyla v dovolacím řízení nastolena. K tomu podotkl, že ve svém zrušujícím rozhodnutí nemohl zpochybnit závěr znaleckého posudku, ale jen úvahu odvolacího soudu, že bezdůvodné obohacení nevzniklo. V této souvislosti však připustil, že Nejvyšším soudem vyslovený názor by mohl vést ke střetu se závěry znalce, pokud by znalec dospěl k závěru, že obvyklá výše nájmu pozemků pod stavbami je ovlivněna skutečností, že ke stavbám není sjednán přístup. Podstatné pro danou věc však je, že podle názoru Nejvyššího soudu je výše bezdůvodného obohacení za užívání pozemků tím, že jsou zastavěny stavbami stěžovatelky, stejná, a to bez ohledu na skutečnost, zda stěžovatelka má nebo nemá ke stavbám přístup. Tuto úvahu považuje Nejvyšší soud za správnou a logickou, pokud se zohlední, že na nich stojí stavby ve vlastnictví stěžovatelky a rozsah jejich užívání by nebyl jiný, pokud by měla stěžovatelka ke svým

stavbám sjednaný přístup. Z pohledu Nejvyššího soudu je pro rozhodnutí o vzniku a výši bezdůvodného obohacení podstatné, že žalobkyně byla zbavena možnosti zastavěné pozemky užívat.

12. Krajský soud v Praze ve svém účastnickém vyjádření uvedl, že ústavní stížnost nepovažuje za důvodnou s tím, že odkázal na odůvodnění svého rozsudku. Zdůraznil, že vycházel z právního názoru dovolacího soudu, který byl vyjádřen v rozsudku ze dne 27. srpna 2013 č. j. 28 Cdo 2020/2013-248, jímž byl při svém rozhodování vázán. Ve vztahu k námitkám ohledně údajně vadného znaleckého posudku odvolací soud uvádí, že v důsledku právního názoru vysloveného dovolacím soudem jsou prakticky irelevantní. Navíc jak soud prvního stupně, tak i odvolací soud se závěry předložených znaleckých posudků zabývaly a vyložily, které skutečnosti považují za důležité a které nikoliv.

13. Okresní soud v Kolíně pak zcela odkázal na skutkové a právní závěry obsažené ve svém rozsudku.

14. Vedlejší účastnice řízení nejprve zrekapitulovala skutkový stav věci, přičemž zdůraznila, že stěžovatelka nabyla předmětné nemovitosti v rámci dražby s vědomím, že stojí na cizím pozemku v areálu náležejícím jinému vlastníkovi (vedlejší účastníci řízení) bez samostatného přístupu. Pro doplnění uvádí, že v současnosti byl právní nástupkyní stěžovatelky, na niž byly předmětné nemovitosti převedeny, umožněn vstup v režimu práva vstupu na sousední pozemek (§ 127 odst. 3 obč. zák., resp. § 1021 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Vedlejší účastnice řízení se dále vyslovuje k jednotlivým námitkám stěžovatelky, s nimiž polemizuje. Nesouhlasí s tím, že se dovolací soud chybně vypořádal s námitkou týkající se jednání v rozporu s dobrými mravy. Podle názoru vedlejší účastnice to byla naopak sama stěžovatelka, která jednala v rozporu s dobrými mravy. Za důvodnou nepovažuje ani námitku, že by měl být omezen výkon jejího vlastnického práva k předmětným budovám. Podrobně rozebírá, že i vlastnictví budov bez možnosti přístupu do nich může mít ekonomický smysl. Dále nesouhlasí s námitkou ohledně zmatečnosti řízení a zneužití práva na zastupování advokátem vedlejší účastníci řízení. Závěrem se vedlejší účastnice zabývá otázkou stanovení výše bezdůvodného obohacení. Zde se ztotožňuje se závěry, které vyplynuly z rozhodnutí soudů, v tom směru, že skutečnost, že ke stavbám není sjednán přístup, by se projevila na obvyklé výši nájmu za užívání těchto staveb, nikoliv však ve výši nájmu za pozemky pod těmito stavbami. Připouští, že mezi znaleckými posudky v řízení předloženými existují rozdíly, avšak nelze v nich spatřovat extrémní rozpor.

15. Stěžovatelka následně svého práva vyjádřit se v replice k vyjádření účastníků a vedlejší účastnice nevyužila.

IV. Rozhodnutí bez nařízení jednání

16. Podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť neočekával od ústního jednání další objasnění věci.

V. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

17. Jak již Ústavní soud mnohokrát v minulosti zdůraznil, jeho základním úkolem podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je ochrana ústavnosti. Ve své činnosti musí respektovat jeden ze základních principů právního státu, dle něhož lze státní moc uplatňovat jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny). Do rozhodovací činnosti obecných soudů je v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li jejich rozhodnutím porušena základní práva a svobody. Ústavní soud totiž není vrcholem soustavy soudů (čl. 91 Ústavy), a proto mu nepřísluší přehodnocovat hodnocení dokazování provedené obecnými soudy, nejsou-li jimi porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

18. Ústavní soud dále uvádí, že jednou z funkcí Ústavy, zvláště ústavní úpravy základních práv a svobod, je její „prostupování“ celým právním řádem včetně oblastí práva soukromého. Smysl Ústavy spočívá nejen v úpravě základních práv a svobod, jakož i institucionálního mechanismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu (resp. orgánů veřejné moci), nejen v přímé závaznosti Ústavy a v jejím postavení bezprostředního pramene práva, nýbrž i v zakotvení povinnosti státních orgánů, resp. orgánů veřejné moci, zejména soudů, interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod (čl. 1 odst. 1, čl. 4 Ústavy).

19. Na základě těchto východisek Ústavní soud přezkoumal ústavní stížnosti napadená rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je z hlediska stěžovatelkou uplatněných námitek důvodná.

20. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny má každý právo domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech i u jiného orgánu. Ustanovení čl. 90 Ústavy stanovuje: „Soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům.“

21. Ustanovení čl. 11 odst. 1 Listiny stanovuje: „Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje.“ Ustanovení čl. 11 odst. 3 Listiny konstatuje: „Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí po-

škozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.“

22. Ústavní soud již v minulosti opakovaně konstatoval, že nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, vyplývající z čl. 36 a násl. Listiny, jakož i z čl. 1 odst. 1 Ústavy. Jedním z těchto principů, představujících součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 odst. 1 Ústavy) a vylučujících libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 o. s. ř.), a to způsobem zakotveným v § 157 odst. 2 o. s. ř. [srov. nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. června 1995 (N 34/3 SbNU 257), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>]. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy existují výrazné rozpory mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními nebo kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, je nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. října 2002 (N 127/28 SbNU 95) nebo nález sp. zn. III. ÚS 1604/13 ze dne 7. května 2014 (N 78/73 SbNU 387), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>].

23. Ústavní soud vychází z premisy, že obecné soudy musí nejen respektovat právo, ale jeho výklad a aplikace musí směřovat k výsledku spravedlivému. Právo musí být především nástrojem spravedlnosti, nikoliv souborem právních předpisů, které jsou mechanicky a formalisticky aplikovány bez ohledu na smysl a účel toho kterého zájmu chráněného příslušnou normou [viz nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2221/07 ze dne 19. března 2008 (N 58/48 SbNU 857)]. Vlastnické právo náleží svou povahou do kategorie základních práv a svobod jednotlivce a patří k jádru personální autonomie jednotlivce ve vztahu k veřejné moci.

24. Stěžovatelka v ústavní stížnosti přednáší celou řadu námitek, z nichž většina postrádá relevanci, avšak postačuje byt jediná, která dosáhne ústavněprávní roviny, a Ústavní soud je povinen zasáhnout.

25. Podstatou celého sporu byla otázka stanovení výše bezdůvodného obohacení, resp. určení toho, z jakých kritérií je třeba pro jeho stanovení vycházet. Není sporu o tom, že stěžovatelka užívala předmětné pozemky bez právního titulu, což znamená, že majetkovým vyjádřením jejího prospěchu by měla být peněžitá částka, která odpovídá částkám vynakládaným obvykle v daném místě a čase za užívání (nájem) obdobné věci, kterou by uživatel (nájemce) byl povinen plnit podle platné nájemní smlouvy. Ústavní soud tedy nikterak nepochybně závěr Nejvyššího soudu vyjádřený

v jeho kasačním rozsudku (sp. zn. 28 Cdo 2020/2013), že bezdůvodné obohacení vzniká již tím, že budovy ve vlastnictví stěžovatelky stojí na pozemcích vedlejší účastnice, přičemž za běžného chodu věci se výše tohoto obohacení odvíjí od obvyklého nájemného za užívání pozemků. Podstatné pro danou věc ovšem je, že v nastolené věci není možno hovořit o běžném chodu věci a obvyklých okolnostech, neboť rozsah vlastnického práva stěžovatelky je zásadně degradován tím, že k budovám ve svém vlastnictví nemá přístup. Nemůže tedy plnohodnotně své vlastnictví využívat. Tato skutečnost se pak podle názoru Ústavního soudu samozřejmě nemůže neprojevit ve stanovení výše bezdůvodného obohacení, neboť pokud je omezen obsah vlastnického práva, protože schází jeden ze základních znaků vlastnické triády – *ius utendi*, když stěžovatelka nemůže užívat budovy ve svém vlastnictví, musí být nutně omezena i výše případného bezdůvodného obohacení, o něž se jako uživatelka cizích pozemků obohacuje (analogicky by nájemce určitě platil nižší nájemné za užívání bytu, pokud by jeho nájemní právo nezahrnovalo např. využívání vody a tepla). Je třeba si navíc uvědomit, že vedlejší účastnice žalovala na vydání bezdůvodného obohacení zpětně, tedy za dobu, kdy stěžovatelka nemohla právě v důsledku vedlejší účastnicí znemožněného přístupu budovy ve svém vlastnictví řádně užívat. Jakkoliv není otázka přístupu k budovám předmětem stávajícího sporu o vydání bezdůvodného obohacení, má na jeho výši bezprostřední vliv, a to bez ohledu na skutečnost, že stěžovatelka předem věděla o postoji vedlejší účastnice k otázce přístupu k budovám ve vlastnictví stěžovatelky. Jiná situace by samozřejmě nastala, pokud by stěžovatelka svoje nemovitosti mohla užívat bez jakýchkoliv omezení.

26. Jinými slovy řečeno, proti obecnému právnímu závěru Nejvyššího soudu o nutnosti poskytnout vlastníkovu pozemků, na nichž stojí budovy ve vlastnictví jiné osoby, náhradu za jejich užívání, protože je vlastník těchto pozemků sám omezen na svém vlastnickém právu, lhotejno přitom, zda vlastník budov má či nemá k budovám přístup, nemá Ústavní soud žádné výhrady. Ovšem východiska, na jejichž základě došlo k výpočtu výše bezdůvodného obohacení, jsou vadná. Soudy totiž stanovily výši bezdůvodného obohacení na základě znaleckého posudku, který však vůbec nepočítal s tím, že stěžovatelka nemá k budovám ve svém vlastnictví přístup. Nejvyšší soud však skutková zjištění týkající se výše bezdůvodného obohacení a vycházející ze znaleckého posudku vůbec nemohl přezkoumávat, přestože následně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti připustil, že by se mohla dostat do rozporu s jeho právními závěry. Výše uvedená skutečnost má dle názoru Ústavního soudu za následek, že se právní závěry Nejvyššího soudu dostaly do extrémního rozporu se stanovením výše bezdůvodného obohacení, které vyplynulo ze znaleckého posudku, jenž měl být ovšem postaven na zcela odlišném východisku (že k budovám není umožněn přístup). Aby

byly naplněny kautely spravedlivého procesu vyplývající z čl. 36 odst. 1 Listiny, je z pohledu Ústavního soudu nezbytné, aby znalecký posudek zohlednil právě tu skutečnost, že stěžovatelka neměla umožněn přístup k budovám ve svém vlastnictví, popř., že její přístup byl omezen toliko na nutnou údržbu budov. Bylo by totiž absurdní, aby za užívání pozemku, k němuž nemá osoba, která jej užívá, žádný přístup, bylo stanoveno stejné nájemné (tedy stejná výše bezdůvodného obohacení) jako za běžně dostupný pozemek.

27. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud přistoupil ke zrušení posledního rozsudku ve věci samé, tzn. ke zrušení ve výroku uvedeného (v pořadí druhého) rozsudku Krajského soudu v Praze. Vedle rozsudku Krajského soudu v Praze zrušil Ústavní soud i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. května 2014, přestože jeho zrušení stěžovatelka výslovně nenavrhovala, avšak z kontextu a obsahu ústavní stížnosti lze jeho zrušení dovodit. Je to proto, že Nejvyšší soud v uvedeném usnesení nedostal své povinnosti, která vyplývá z čl. 4 Ústavy, chránit základní práva (viz čl. 4 Ústavy), a důvody zrušení se tedy vztahují i na toto usnesení. Ve zbytku ústavní stížnost odmítl, neboť jak již bylo řečeno výše, obecný závěr Nejvyššího soudu o nutnosti poskytnout vlastníkovvi pozemků, na nichž stojí budovy ve vlastnictví jiné osoby, náhradu za jejich užívání, shledal jako ústavně souladný. Pokud však považuje Ústavní soud právní závěr Nejvyššího soudu za správný, nemohl současně přistoupit ke zrušení rozsudku soudu prvního stupně, který rozhodnutí Nejvyššího soudu předcházal, přestože primární pochybení spočívající v rozporu závěrů ze znaleckého posudku s východiskem pro výpočet bezdůvodného obohacení nastalo již v průběhu řízení před soudem prvního stupně. Avšak s ohledem na nastalou procesní situaci (a nepřipustnost přezkumu dovolacího soudu stran skutkových zjištění), není možné toto pochybení odčinit ani v řízení před Ústavním soudem. Nyní tedy bude na Krajském soudu v Praze, aby se vypořádal zejména s otázkou vyhodnocení znaleckého posudku a případně nechal zadat (třeba i prostřednictvím soudu prvního stupně) vyhotovení nového znaleckého posudku ve věci, který by zohlednil v předchozích odstavcích vyslovené teze.

28. Vzhledem ke shora uvedeným skutečnostem Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu zčásti vyhověl a napadené rozhodnutí Krajského soudu v Praze podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 63

K povinnosti obecných soudů náležitě odůvodnit rozhodnutí o náhradě nákladů řízení

Požadavek, aby soudní rozhodnutí dostatečně uváděla důvody, na nichž jsou založena, je součástí a obecným principem základního práva na spravedlivý proces. Tento požadavek sice není v Listině základních práv a svobod či v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod výslovně formulován, vyplývá však z konstantní judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva. Jestliže z odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu nelze vůbec seznat, jaké konkrétní důvody vedly k jeho závěru v otázce náhrady nákladů řízení, je to v rozporu s elementárními požadavky, jež na odůvodňování soudních rozhodnutí klade ustálená judikatura Ústavního soudu.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka - ze dne 24. března 2015 sp. zn. II. ÚS 2434/14 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Petra Týnovského, zastoupeného JUDr. Janou Kašpárkovou, advokátkou, se sídlem Horní Lán 1328/6, 779 00 Olomouc, proti výroku III rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16. dubna 2014 č. j. 11 Co 500/2013-72, jímž bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a České republiky - Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokem pod bodem III rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16. dubna 2014 č. j. 11 Co 500/2013-72 byl porušen čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16. dubna 2014 č. j. 11 Co 500/2013-72 se ve výroku pod bodem III ruší.

Odůvodnění**I.**

Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 19. července 2014, se stěžovatel domáhal zrušení výroku pod bodem III v záhlaví

uvedeného rozsudku Městského soudu v Praze, a to pro porušení čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené pro její podání zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 10 C 151/2012.

Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 19. září 2013 č. j. 10 C 151/2012-46 byla žalovaná – České republice – Ministerstvu spravedlnosti (v řízení před Ústavním soudem „vedlejší účastník řízení“) uložena povinnost zaplatit žalobci (v řízení před Ústavním soudem „stěžovatel“) částku 89 375 Kč s příslušenstvím (výrok pod bodem I), žaloba ohledně žalované částky 90 625 Kč s příslušenstvím byla zamítnuta (výrok pod bodem II) a žalovaná byla uložena povinnost zaplatit žalobci na náhradu nákladů řízení částku 12 100 Kč (výrok pod bodem III). Uvedený rozsudek napadli žalobce i žalovaná odvoláním.

Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 16. dubna 2014 č. j. 11 Co 500/2013-72 byl změněn rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 19. září 2013 č. j. 10 C 151/2012-46 tak, že bylo konstatováno, že v řízení vedeném u Okresního soudu v Prostějově pod sp. zn. 7 C 178/98 bylo porušeno právo žalobce na vydání rozhodnutí ve věci samé v přiměřené lhůtě (výrok pod bodem I). Výrokem pod bodem II městský soud rozhodl, že ve vyhovujícím výroku o věci samé, tj. ve výroku pod bodem I, se rozsudek soudu prvního stupně mění tak, že žaloba ohledně částky 89 375 Kč s příslušenstvím se zamítá a v zamítavém výroku o věci samé, tj. ve výroku pod bodem II se rozsudek soudu prvního stupně potvrzuje. Výrokem pod bodem III rozsudku městského soudu bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů.

II.

V ústavní stížnosti stěžovatel brojí proti nákladovému výroku výše uvedeného rozsudku městského soudu a namítá, že dle průběhu řízení měla být jako úspěšná jednoznačně vyhodnocena strana žalující, když žaloba byla podána důvodně a výrok o konstatování porušení práva je dle stávající judikatury brán jako jedna z forem satisfakce, a tedy úspěchu žaloby, přičemž žaloba byla podána po marném uplynutí 6měsíční lhůty pro vyjádření Ministerstva spravedlnosti stanovené v zákoně č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozděj-

ších předpisů. Soud však podle stěžovatele žádnou úvahu v odůvodnění nečiní, úspěšnou osobu nekonstatuje, pouze odkazuje na § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“). Stěžovatel namítá absenci odůvodnění a zmatenost výroku o nákladech řízení. Stěžovatel uvádí, že pro něj jsou důležité i náklady řízení (finanční ztráta za náklady advokáta, které takto musí nést stěžovatel ze svého, ačkoliv důvodně předpokládal, že mu budou příznány proti státu). Navíc se tak děje v situaci, kdy zde byl v roli škůdce – odpovědné osoby za nepřiměřenou délku soudního řízení stát. Při stávajícím postupu by však byl z odškodňování pouhý formalismus, neboť by ze strany státu stačilo, aby na všechny žádosti o odškodné odpovídal konstatováním porušení práva, popř., aby o tomto rozhodovaly soudy v následném soudním řízení (bez nároku na jakékoliv platby za advokáty atd.). Náklady, jaké stěžovatel v předmětném řízení vznikly, stěžovatel v ústavní stížnosti nevyčíslil.

III.

Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si dále Ústavní soud vyžádal vyjádření Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a dále vyjádření vedlejšího účastníka řízení.

Městský soud v Praze ve svém vyjádření doručeném Ústavnímu soudu dne 21. října 2014 poukázal na to, že stěžovatel v podané ústavní stížnosti napadl rozsudek Městského soudu v Praze ve výroku pod bodem III, který se týká nákladů řízení státu s tím, že tento výrok je neodůvodněný, neboť soud v něm zcela opominul konstatování o tom, kdo byl v řízení jako celku úspěšný, pouze odkázal na § 142 odst. 1 o. s. ř. Městský soud konstatoval, že důvody napadeného rozsudku jsou uvedeny v odůvodnění tohoto rozhodnutí, a to právě odkazem na tam citované ustanovení občanského soudního řádu, v němž je zakomponován úspěch účastníka ve sporu, proto městský soud odkazuje na toto rozhodnutí, aniž by bylo možno je blíže rozvádět nebo je doplňovat. Z těchto důvodů Městský soud v Praze navrhl, aby ústavní stížnost byla jako nedůvodná zamítnuta.

Vyjádření Městského soudu v Praze neobsahovalo žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti, a proto je Ústavní soud nezasilal stěžovateli a vedlejšímu účastníku řízení k vyjádření.

Ministerstvo spravedlnosti se k podané ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřilo.

IV.

Ústavní soud není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti soudů je v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy Ústavní soud oprávněn

zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

Ústavní soud tedy přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

V ústavní stížnosti stěžovatel brojí proti nákladovému výroku rozsudku Městského soudu v Praze a namítá, že soud se ve svém rozhodnutí dostatečným způsobem nezabýval otázkou, která strana byla ve sporu úspěšná, a své rozhodnutí o nákladech řízení dostatečným způsobem neodůvodnil.

Ústavní soud se ve své dřívější judikatuře opakovaně zabýval rozhodováním soudů o náhradě nákladů řízení a jeho reflexí z hlediska zachování práva na spravedlivý proces a opakovaně k otázce náhrady nákladů řízení konstatoval, že tato problematika (odpovídající procesní nároky či povinnosti) zpravidla nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, obvykle nedosahuje intenzity zakládající porušení jejich základních práv a svobod [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98 ze dne 1. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 130/98 ze dne 27. 5. 1998, sp. zn. I. ÚS 30/02 ze dne 4. 2. 2003, sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (U 25/27 SbNU 307), sp. zn. III. ÚS 255/05 ze dne 13. 10. 2005, dostupná na <http://nalus.usoud.cz> stejně jako další rozhodnutí zde citovaná].

Ústavní soud ve své judikatuře rovněž opakovaně konstatoval, že rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně doménou těchto soudů; zobrazují se zde aspekty nezávislého soudního rozhodování. Ústavní soud není tudíž oprávněn v detailech přezkoumávat jednotlivá rozhodnutí těchto soudů o nákladech řízení (srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 457/05 ze dne 24. 11. 2005). Otázka náhrady nákladů řízení může nabýt ústavněprávní dimenzi v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což může nastat v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž je obsažen např. prvek svévole. Případy, kdy Ústavní soud ústavní stížnost proti pravomocným rozhodnutím obecných soudů o nákladech řízení připustil k věcnému posouzení, jsou však výjimečné [např. nálezy sp. zn. II. ÚS 598/2000 ze dne 4. 7. 2001 (N 100/23 SbNU 23), sp. zn. III. ÚS 727/2000 ze dne 17. 5. 2001 (N 75/22 SbNU 145), sp. zn. III. ÚS 619/2000 ze dne 24. 5. 2001 (N 79/22 SbNU 165)].

Ačkoli Ústavní soud ve své judikatuře dává najevo svou zdrženlivost ve vztahu k rozhodování obecných soudů v otázkách nákladů řízení (např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 426/03 ze dne 29. 9. 2003, sp. zn. III. ÚS 259/02 ze dne 13. 8. 2002 a další), v daném případě shledal důvod pro svůj zásah, a to s ohledem na níže uvedené.

V nálezu sp. zn. III. ÚS 1203/11 ze dne 16. 6. 2011 (N 117/61 SbNU 711) Ústavní soud vyslovil, že ačkoli pro ústavněprávní přezkus nákladů řízení

deklaruje Ústavní soud zvláštní zdrženlivost v případných zásazích, dává současně najevo, že rozhodnutí obecných soudů, jež trpí vadami kvalifikovanými, mají přesto potenciál zasáhnout do sféry práva účastníka na efektivní soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, a konečně i do práva vlastnit majetek dle čl. 11 Listiny. Takovou kvalifikovanou vadou je mimo jiné to, že odůvodnění nákladového výroku vůbec absentuje anebo je výrazem nedostatečného seznámení se s obsahem spisu, jestliže soud pomine v advokátním zastoupení učiněné podání účastníka a náhradu nákladů řízení mu nepřizná na základě zjevně nesprávného úsudku, že mu takové náklady nevznikly.

V nálezu sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431) Ústavní soud vyslovil, že principu práva na spravedlivý proces odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit, přičemž soudy se musejí vypořádat s námitkami uplatněnými účastníky řízení, a to způsobem odpovídajícím míře jejich závažnosti. Jestliže tak neučiní, založí tím nepřezkoumatelnost jimi vydaných rozhodnutí a zpravidla tak i jejich protiústavnost. Nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, přičemž zásada právního státu libovůli v rozhodování orgánů veřejné moci zakazuje [obdobně viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 183/03 ze dne 14. 9. 2005 (N 175/38 SbNU 399), sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17), sp. zn. I. ÚS 2568/07 ze dne 23. 1. 2008 (N 20/48 SbNU 213)].

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) pak Ústavní soud vyslovil názor, že je zcela nezbytné, aby rozhodnutí obecných soudů nejen odpovídala zákonu v meritů věci a byla vydávána za plného respektu k procesním normám, ale aby také odůvodnění vydaných rozhodnutí ve vztahu k zmíněnému účelu odpovídalo kritériím daným ustanovením § 157 odst. 2 in fine, odst. 3 o. s. ř., neboť jen věcně správná (zákonu zcela odpovídající) rozhodnutí a náležitě, tj. zákonem vyžadovaným způsobem, odůvodněná rozhodnutí, naplní – jako neoddělitelná součást „stanoveného postupu“ – ústavní kritéria plynoucí z Listiny (čl. 36 odst. 1 Listiny). Obdobně jako ve skutkové oblasti, i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale i se zásadami spravedlivého procesu, jak jim Ústavní soud rozumí [viz obdobně nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 176/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 89/6 SbNU 151), sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431), sp. zn. II. ÚS 622/10 ze dne 19. 10. 2010 (N 211/59 SbNU 85), sp. zn. IV. ÚS 1834/10 ze dne 22. 11. 2010 (N 231/59 SbNU 357), sp. zn. IV. ÚS 415/11 ze dne 27. 12. 2011 ve znění opravného usnesení sp. zn. IV. ÚS 415/11 ze dne 23. 1. 2012 (N 220/63 SbNU 539)].

Ústavní soud připomíná, že požadavek, aby soudní rozhodnutí dostatečně uváděla důvody, na nichž jsou založena, je součástí a obecným principem základního práva na spravedlivý proces. Tento požadavek sice není výslovně v Listině či Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod formulován, vyplývá však z konstantní judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva.

V souzené věci Městský soud v Praze v odůvodnění napadeného rozhodnutí ve vztahu k nákladovému výroku pod bodem III pouze uvedl, že vzhledem ke změně rozsudku soudu prvního stupně odvolací soud rovněž nově rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů, a to za použití § 142 odst. 1 o. s. ř. (pro odvolací řízení v návaznosti na § 224 odst. 1 o. s. ř.) *a contrario*, neboť žalované v řízení náklady nevznikly.

Z výše uvedeného vyplývá, že rozhodnutí Městského soudu v Praze v části, v níž se soud vyjadřuje k otázce náhrady nákladů řízení, je nepřezkoumatelné. Z odůvodnění rozhodnutí totiž nelze vůbec seznat, jaké konkrétní důvody odvolací soud k jeho závěru vedly, což je v rozporu s elementárními požadavky, jež na odůvodňování soudních rozhodnutí klade ustálená judikatura Ústavního soudu [viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 198/07 ze dne 3. 5. 2007 (N 74/45 SbNU 171), sp. zn. I. ÚS 1671/08 ze dne 5. 11. 2008 (N 191/51 SbNU 321), sp. zn. IV. ÚS 323/05 ze dne 11. 7. 2006 (N 131/42 SbNU 45), sp. zn. I. ÚS 1126/07 ze dne 22. 11. 2007 (N 206/47 SbNU 647), sp. zn. I. ÚS 653/03 ze dne 12. 5. 2004 (N 69/33 SbNU 189)].

Ústavní soud na základě podaných úvah dospěl k závěru, že napadený rozsudek Městského soudu v Praze v části, která se týká nákladů řízení, porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 a Listiny, jakož i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Na základě výše uvedených skutečností Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16. dubna 2014 č. j. 11 Co 500/2013-72 ve výroku pod bodem III zrušil.

Č. 64

K návrhu na zrušení čl. LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím re-kodifikace soukromého práva

Návrhem napadené přechodné ustanovení zákona není ústavně nepřijatelným „přílepkem“, který by bylo nutné z tohoto důvodu zrušit. Požadavek „úzkého vztahu“ legislativní předlohy a pozměňovacího návrhu byl v projednávaném případě evidentně splněn.

O pravou zpětnou účinnost (retroaktivitu) právní normy jde tehdy, jestliže se novým právním předpisem má řídit vznik právního vztahu a nároků účastníků z tohoto vztahu také v případech, kdy právní vztah nebo nároky z něj vyplývající vznikly před účinností nového právního předpisu.

Zákaz pravé retroaktivity právní normy vyplývá z principu demokratického právního státu, obsaženého v čl. 1 odst. 1 Ústavy. Ústavní soud pravou retroaktivitu obecně (s omezenými výjimkami) považuje za protiústavní.

Pravá retroaktivita napadeného přechodného ustanovení, umožňujícího aplikací ustanovení § 262a odst. 2 o. s. ř. exekučně postihnout dosud nepostižitelný majetek manžela povinného, potenciálně zakládá protiústavní zásah do základního práva manžela povinného na ochranu vlastnictví dle čl. 11 Listiny.

Retroaktivní změna ohledně použitelných způsobů exekuce a rozsahu exekučně postižitelného majetku manžela povinného ve svém důsledku může vést k vyloučení zákonné výluky ze společného jmění manželů, což potenciálně zakládá zásah do ústavně zaručeného základního práva manžela povinného vlastnit a pokojně užívat majetek dle čl. 11 Listiny.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Vlasty Formánkové, Vladimíra Kůrky, Jana Musila (soudce zpravodaj), Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 31. března 2015 sp. zn. Pl. ÚS 1/14 ve věci návrhu Okresního soudu v Karvině na zrušení čl. LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím re-kodifikace soukromého práva, za účasti Okresního soudu v Karvině, Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu

České republiky jako účastníků řízení a Mgr. Anny Šabatové, veřejné ochránčyně práv, jako vedlejšího účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 115/2015 Sb.).

Výrok

Ustanovení čl. LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva, se ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Odůvodnění

I. Rekapitulace návrhu

1. Návrhem ze dne 30. 1. 2014, doručeným Ústavnímu soudu dne 3. 2. 2014, Okresní soud v Karviné (dále též jen „exekuční soud“, případně „navrhovatel“), předsedou senátu Mgr. Jiřím Ordeltem, podle ustanovení § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) navrhl, aby Ústavní soud nálezem zrušil přechodné ustanovení čl. LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva.

2. Podstatou návrhu bylo přesvědčení navrhovatele o rozporu citovaného přechodného ustanovení s ústavním pořádkem v důsledku jím založené nepřipustné retroaktivity, která od 1. 1. 2014 zpětně umožňuje - v řízeních zahájených před 1. 1. 2013 - postih výlučného majetku manžela povinného, je-li vymáhán závazek, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů.

3. Navrhovatel svůj návrh podal v průběhu exekučního řízení vedeného u něj pod sp. zn. 46 Nc 1689/2006 na majetek povinného, včetně nemovitostí a majetku patřícího do společného jmění manželů, a to v souvislosti s rozhodováním o návrhu manželky povinného na zastavení exekučního příkazu, jímž soudní exekutor rozhodl o provedení exekuce příkázáním všech jejích peněžitých pohledávek (a to splatných i v budoucnu), které má z titulu smlouvy o penzijním připojištění.

II. Dikce napadeného ustanovení

4. Napadené přechodné ustanovení čl. LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva, zní:

„2. Exekuční příkaz vydaný po dni nabytí účinnosti zákona č. 396/2012 Sb. v řízeních zahájených před nabytím účinnosti zákona č. 396/2012 Sb.

se řídí zákonem č. 120/2001 Sb., ve znění účinném po dni nabytí účinnosti zákona č. 396/2012 Sb.“

5. Jinak řečeno, exekuční příkaz vydaný po 1. 1. 2013 v řízeních zahájených před tímto datem se řídí zákonem č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění účinném po 1. 1. 2013.

III. Okolnosti případu

6. Z návrhu a vyžádaného spisu exekučního soudu sp. zn. 46 Nc 1689/2006 vyplývají následující skutečnosti.

7. Dne 21. 9. 2005 platebním rozkazem č. j. 33 Ro 1373/2005-12 exekuční soud v právní věci žalobkyně České pojišťovny, a. s., se sídlem v Praze 1, (dále jen „oprávněná“ nebo „žalobkyně“) proti žalovanému Jiřímu Fieberovi (dále jen „žalovaný“, případně „povinný“) o zaplacení částky 6 196 Kč s příslušenstvím žalovanému uložil, aby do 15 dnů ode dne doručení platebního rozkazu zaplatil žalobkyni pohledávku ve výši 6 196 Kč s příslušenstvím [výrok a)] a náhradu nákladů řízení ve výši 600 Kč [výrok b)], nebo aby podal proti tomuto platebnímu rozkazu ve stanovené lhůtě ode dne jeho doručení u jmenovaného soudu odpor. Platební rozkaz se stal pravomocným a vykonatelným dne 17. 1. 2006. Žalovaná částka 6 196 Kč byla dluhem vzniklým žalovanému za trvání manželství.

8. Dne 21. 11. 2006 byl exekučnímu soudu doručen návrh oprávněné na nařízení exekuce proti povinnému pro částku 6 196 Kč s příslušenstvím a náklady řízení ve výši 600 Kč. Exekučním titulem byl výše zmíněný platební rozkaz jmenovaného soudu ze dne 21. 9. 2005 č. j. 33 Ro 1373/2005-12.

III/1 Nařízení exekuce exekučním soudem

9. Dne 24. 11. 2006 usnesením č. j. 46 Nc 1689/2006-3, které nabylo právní moci dne 22. 2. 2007, exekuční soud, podle vykonatelného platebního rozkazu téhož soudu ze dne 21. 9. 2005 č. j. 33 Ro 1373/2005-12, k uspokojení peněžité pohledávky oprávněné ve výši 6 196 Kč s příslušenstvím, nákladů oprávněné a nákladů exekuce nařídil exekuci na majetek povinného. Provedení exekuce byl pověřen navržený Mgr. David Koncz, soudní exekutor Exekutorského úřadu Cheb (dále jen „soudní exekutor“).

III/2 Exekuční příkazy soudního exekutora

10. Dne 25. 9. 2013 exekučním příkazem č. 1 č. j. 074 EX 08280/06-024 soudní exekutor podle § 59 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, mimo jiné rozhodl, že exekuce se provede příkázáním všech peněžitých pohledávek (a to splatných i v budoucnu) povinného vůči dlužníku povinného: AXA penzijní fond, a. s., od 1. 1. 2013

AXA penzijní společnost, a. s., se sídlem Úzká 8/488, 602 00 Brno, z právního titulu: smlouva o penzijním připojištění č. 1602029576.

11. Dne 25. 9. 2013 exekučním příkazem č. 2 č. j. 074 EX 08280/06-025 soudní exekutor podle § 59 odst. 1 exekučního řádu mimo jiné rozhodl, že exekuce se provede přikázáním všech peněžitých pohledávek (a to splatných i v budoucnu) manželky povinného vůči dlužníku ING Penzijní fond, a. s., se sídlem Nádražní 25/344, 150 00 Praha 5, z právního titulu smlouvy o penzijním připojištění č. 0070126514.

III/3 Návrhy na zastavení exekuce

12. Dne 27. 11. 2013 byla exekučnímu soudu doručena podání z téhož dne, jimiž povinný i jeho manželka navrhli zastavení exekučního příkazu č. 1, resp. č. 2 v plném rozsahu. V odůvodnění shodně uvedli, že a) společné jmění manželů netvoří dle § 143 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „obč. zák.“) důchodové připojištění náležející do vylučného vlastnictví jen jednoho manžela, b) nabytí důchodového pojištění nezakládá nabytí podílu druhému manželovi a c) důchodové připojištění není užíváno a udržováno dle § 145 obč. zák., což taktéž přímo vylučuje, že jde o společné jmění manželů ve smyslu obč. zák. a dalších právních úprav, z čehož dovodili, že penzijní připojištění nemůže být zatíženo exekucí peněžitých pohledávek manžela povinného.

13. Oprávněná ve vyjádření ze dne 14. 1. 2014 k návrhu povinného na zastavení exekuce uvedla, že trvá na provedení exekuce způsobem, který soudní exekutor zvolil jako nejvhodnější s ohledem na zjištění o povinném a jeho majetku, pokud povinný dlužnou částku neuhradil dobrovolně.

14. Jelikož pověřený exekutor s přihlédnutím ke stanovisku oprávněné nemohl návrhům povinného a jeho manželky na zastavení exekuce vyhovět, postoupil je dle § 55 odst. 2 exekučního řádu (ve znění platném a účinném do 31. 12. 2012) k rozhodnutí exekučnímu soudu.

15. Dne 31. 1. 2014 usnesením č. j. 46 Nc 1689/2006-27 exekuční soud návrh povinného, aby ve vztahu k exekučnímu příkazu pověřeného soudního exekutora ze dne 25. 9. 2013 č. j. 074 EX 08280/06-024 byla exekuce nařízená usnesením exekučního soudu ze dne 24. 11. 2006 č. j. 46 Nc 1689/2006-3 zastavena, zamítl (výrok I); ve vztahu k exekučnímu příkazu pověřeného soudního exekutora ze dne 25. 9. 2013 č. 2 č. j. 074 EX 08280/06-025, jímž rozhodl o provádění exekuce nařízené dne 24. 11. 2006 usnesením exekučního soudu ze dne 24. 11. 2006 č. j. 46 Nc 1689/2006-3 přikázáním pohledávek manželky povinného, do doby rozhodnutí Ústavního soudu o podaném návrhu exekučního soudu na zrušení článku LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb. návrh odložil (výrok II).

IV. Argumentace navrhovatele

16. Navrhovatel uvedl, že po dni 1. 1. 2013, kdy nabyla účinnosti tzv. velká exekuční novela, jako součást zákona č. 396/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, při rozhodování o obdobných návrzích v průběhu roku 2013 dospěl k závěru, že v exekučních řízeních zahájených do 31. 12. 2012 bylo nutno exekuce prováděné na základě exekučních příkazů postihujících výlučný majetek manželů povinných ve smyslu ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“) hodnotit jako nepřipustné, a proto exekuce z tohoto zákonného důvodu zastavoval nejen k návrhu účastníka řízení, nýbrž i bez takového návrhu.

17. Ke stejným právním závěrům prý dospěl i Krajský soud v Ostravě, který navíc např. již ve svém rozhodnutí č. j. 9 Co 431/2013-137 ze dne 30. 5. 2013 vyjádřil přesvědčení, že Okresním soudem v Karviné vyjádřený právní názor je v soudní praxi většinový, přičemž zcela shodně pak bylo rozhodováno Krajským soudem v Ostravě rovněž v následném období (viz např. usnesení č. j. 10 Co 371/2013-79 a č. j. 66 Co 541/2013-37, vydaná shodně dne 30. 10. 2013).

18. Navrhovatel dále konstatoval, že dne 1. 1. 2014 nabyl účinnosti zákon č. 303/2013 Sb., jímž došlo „v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva“ mimo jiné ke změně exekučního řádu a který v bodě 2 přechodných ustanovení čl. III stanovil, že exekuční příkaz vydaný po dni nabytí účinnosti zákona č. 396/2012 Sb. v řízeních zahájených před nabytím účinnosti zákona č. 396/2012 Sb. se má řídit exekučním řádem ve znění účinném po dni nabytí účinnosti zákona č. 396/2012 Sb.

19. Podle názoru navrhovatele citované přechodné ustanovení porušuje princip právní jistoty povinných a jejich manželů v exekučních řízeních zahájených před datem 31. 12. 2012, je-li jím, a to teprve po roce účinnosti zákona č. 396/2012 Sb., dodatečně stanoveno, že exekuční příkaz vydaný na základě novelizace exekučního řádu provedené tímto zákonem se má i v těch řízeních, která byla zahájena před nabytím jeho účinnosti, řídit exekučním řádem ve znění účinném po dni nabytí účinnosti zákona č. 396/2012 Sb. Tato dodatečná konstrukce by podle navrhovatele mohla otřást důvěrou v právní řád, a to zejména v případech, v nichž by pověřený exekutor po nabytí účinnosti zákona č. 303/2013 Sb. v jedné a téže věci opětovně rozhodl obsahově naprosto stejným exekučním příkazem o provádění exekuce způsobem, který byl exekučním soudem v průběhu roku 2013 shledán nepřipustným.

20. Navrhovatel poukázal na čl. 1 odst. 1 Ústavy, z něhož plyne, že Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana, a uvedl, že jedním

z jeho základních pilířů by měla být právní jistota. Poukázal na judikaturu Ústavního soudu, který již dříve ve svých nálezech dovedl, že právě pod tímto zorným úhlem musí být posuzován i obsah normativních právních aktů (včetně prováděcích předpisů) a působení právních předpisů do doby minulé, resp. jejich vliv na minulé právní skutečnosti, protože jejich nejasné a neurčité konstrukce ve svých důsledcích mohou vést též k porušení chráněného práva na spravedlivý proces [viz čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“)] a případná nepřipustná retroaktivita je též v rozporu s postuláty demokratického právního státu.

21. Z uvedeného navrhovatel dovedl, že přechodné ustanovení obsažené v bodě 2 čl. LII zákona č. 303/2013 Sb. má zpětnou účinnost a jako takové je v rozporu s principy demokratického právního státu, resp. se zásadou ochrany důvěry občana v právo a se zásadou zákazu pravé retroaktivity, tedy s čl. 1 Ústavy. Toto ustanovení totiž mění právní následky, které podle práva nastaly přede dnem účinnosti napadených ustanovení, navíc za stavu, kdy jím zákonodárce doplňuje přechodná ustanovení obsažená již v zákoně č. 396/2012 Sb. Zamýšlel-li zákonodárce skutečně tuto otázku přechodnými ustanoveními řešit, mohl tak učinit již v roce 2012, tedy v době, kdy zákon č. 396/2012 Sb. přijímal, přičemž nelze přehlížet, že od přijetí tohoto zákona již byl zákon č. 120/2001 Sb. novelizován také zákonem č. 45/2013 Sb., přičemž teprve po roce účinnosti zákona č. 396/2012 Sb. je tak zpětně zasahováno do přechodných ustanovení této novely exekutivního řádu.

22. Jinak řečeno, pravá retroaktivita dotyčného přechodného ustanovení dle navrhovatele spočívá v tom, že umožňuje od 1. 1. 2014 zpětně postihnout (dosud nepostížitelný) výlučný majetek jednoho z manželů, a to v řízeních zahájených před 1. 1. 2013.

23. Kromě již uvedeného nelze podle názoru navrhovatele ani přehlédnout, že dané přechodné ustanovení bylo přijato Parlamentem České republiky v právní normě, důvodem jejíhož přijetí měla být potřeba reagovat na základní předpisy rekodifikace civilního práva, zejména na přijetí zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), a zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, které tvořily první fázi rekodifikace soukromého práva hmotného v České republice.

24. Navrhovatel poukázal na skutečnost, že z důvodové zprávy ze dne 27. 2. 2013, podepsané tehdejšími předsedou vlády RNDr. Petrem Nečasem a ministrem spravedlnosti JUDr. Pavlem Blažkem, vyplývá, že důvodem přijetí navrhované úpravy byla potřeba reagovat na základní předpisy rekodifikace civilního práva a dopsat tak celý rekodifikační proces s tím, že jednou z oblastí přijímaných změn jsou rovněž změny v právních předpisech upravujících postavení profesních komor, tedy vedle zákona České národní

rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, rovněž změna exekučního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

25. Ve vztahu k navrhovaným změnám exekučního řádu však z důvodové zprávy (viz obsah její části nazvaný „K části čtyřicáté druhé – změna exekučního řádu“) vyplývá, že navržené přechodné ustanovení reaguje pouze na změnu pojištění soudního exekutora za škodu, které je povinen uzavřít podle platné právní úpravy, na pojištění odpovědnosti za újmu s tím, že ke změně pojištění by mělo dojít do jednoho roku ode dne nabytí účinnosti předkládaného návrhu.

26. Z uvedeného je proto dle navrhovatele patrné, že důvodová zpráva k vládnímu návrhu nikterak nepředpokládala přijetí dalšího přechodného ustanovení, na jehož základě je dodatečně zákonem upravováno, že exekuční příkazy vydané po novelizaci exekučního řádu zákonem č. 396/2012 Sb. se mají i v těch řízeních, která byla zahájena před nabytím účinnosti citovaného zákona, řídit exekučním řádem ve znění účinném po dni nabytí jeho účinnosti.

27. Navrhovatel z těchto zjištění dovodil názor, že předmětné přechodné ustanovení se do zákona č. 303/2013 Sb., měnícího některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva, mohlo, resp. muselo dostat jediné na základě pozměňovacího návrhu. Návrh zákona byl totiž rozeslán poslancům dne 5. 3. 2013, přičemž jeho první čtení proběhlo dne 19. 3. 2013 na 52. schůzi Poslanecké sněmovny Parlamentu (5. volební období), na které byl přikázán k projednání výborům. Písemný pozměňovací návrh (který by měl být součástí zápisu ze schůze výboru – viz § 43 odst. 1 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění zákona č. 265/2011 Sb.) byl zapracován do usnesení přijatého ústavně právním výborem a návrh zákona prošel obecnou rozpravou na 54. schůzi konané dne 12. 6. 2013. Závěrečné třetí čtení proběhlo na 57. schůzi konané dne 8. 8. 2013, kdy byl návrh zákona schválen.

28. Podle navrhovatele možnost podání pozměňovacího návrhu nevyplyvá z Ústavy, ale toliko z jednacího řádu Poslanecké sněmovny, který v ustanovení § 63 zákona č. 90/1995 Sb., v platném znění, umožňuje poslanci podávat (avšak pouze k projednávání věci) mj. rovněž návrhy, jimiž se vypouštějí, rozšiřují nebo mění některé části původního návrhu. Navrhovatel připomíná, že Ústavní soud v nálezu ze dne 15. 2. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 77/06 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.) dovodil, že pozměňovací návrh by měl skutečně toliko pozměňovat předkládanou právní úpravu, tedy že by ji ani neměl zásadně měnit, ani rozšiřovat, a tím méně by se měl

pohybovat mimo předmět zákonodárné iniciativy, resp. návrhu zákona. Z toho ale také vyplývá, že pozměňovací návrh se musí týkat téhož předmětu, přičemž není-li tento požadavek dodržen, může se v důsledku toho, že státní moc je uplatňována způsobem, který jí zákon (a tím spíše Ústava) neumožňuje, jednat nejen o rozpor se zásadami respektování demokratických principů v legislativním procesu, ale především o rozpor se zásadami předvídatelnosti, srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti zákona, které bezsporně patří mezi základní předpoklady právního státu.

29. Navrhovatel porovnáním obsahu a účelu původního vládního návrhu zákona podávaného v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva a jeho zněním po přijetí pozměňovacího návrhu dospěl k závěru, že obsahy i účely obou zkoumaných předmětů se v tomto směru zásadně liší, a proto je prý namístě konstatovat, že ve věci článku LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb. podaný pozměňovací návrh z omezeného prostoru vyhrazeného pozměňovacím návrhům zjevně vybočil.

30. Navrhovatel se domnívá, že pokud k přijetí čl. LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb. došlo nikoli z důvodu potřeby „reagovat na základní předpisy rekodifikace civilního práva a dovršit tak celý rekodifikační proces“, ale s přihlédnutím ke změnám provedeným v dřívější době již zákonem č. 396/2012 Sb. ze dne 19. září 2012, potom takto podaný pozměňovací návrh (pro který se v českém prostředí vžil označení „přílepek“) překročil předmět vymezený návrhem zákona. Navrhovatel poukazuje na to, že skutečný úmysl zákonodárce, který vedl k přijetí napadené úpravy, nejenže z důvodové zprávy vůbec nevyplývá, ale není možné jej zjistit ani vzhledem k již shora uvedenému účelu přijetí celého zákona.

31. Navrhovatel zdůrazňuje, že zákon je normativní právní akt, který zavazuje blíže neurčený okruh subjektů a upravuje situace, které nastanou v budoucnosti. V případě napadených ustanovení však jde o situace, které nastaly v minulosti, a o konkrétní subjekty.

32. Proto má navrhovatel za to, že napadené ustanovení zákona je v rozporu s principem dělby moci, tedy v rozporu s jedním ze základních pravidel demokratického právního státu, jakým je Česká republika definována v čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 1 a 3 Ústavy, kde je stanoveno, že lid vykonává veškerou státní moc, která slouží všem občanům, a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon, prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.

33. V této souvislosti je dle navrhovatele namístě zdůraznit a uvést, že podle zjištěných poznatků v běžné soudní praxi k žádným výkladovým problémům přechodného ustanovení obsaženého v části druhé článku IV bodu 1 zákona č. 396/2012 Sb. nedocházelo, a proto „selektivní a z časového hlediska dodatečně přijaté novelizační přechodné ustanovení“, kterým napadená úprava fakticky je, představuje z hlediska právní teorie exces.

34. Navrhovatel se domnívá, že úprava obsažená v čl. LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb. patrně vyvolá zjevné aplikační potíže, a to zejména při vědomí nedůvodně odlišného právního režimu v období od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013 na straně jedné a po 1. 1. 2014 nadále na straně druhé, což by vedlo ke zvýhodnění (a tedy nerovnosti) jedné skupiny účastníků oproti jiným.

35. Navrhovatel připomíná, že z čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny vyplývá, že stát je omezen pravidly, která si stanovil, a že zákonodárce je povinen dodržovat při přijímání zákonů určitá legislativní pravidla. Podle názoru navrhovatele Parlament České republiky svým postupem při přijetí napadeného čl. LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb. a stanovením jeho retroaktivity překročil své pravomoci (stanovené v hlavě druhé Ústavy). Aplikace napadeného ustanovení ve svých důsledcích (kromě již výše zmiňovaného porušení čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 1 a 3 Ústavy) může vést též k porušení chráněného práva povinných a jejich manželů na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i k porušení jejich vlastnických práv dle čl. 11 Listiny.

V. Posouzení přípustnosti návrhu

36. Ústavní soud konstatuje, že návrh byl podán oprávněným subjektem dle čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. Ustanovení zákona navržené ke zrušení souvisí s rozhodovací činností navrhovatele a má být bezprostředně při řešení věci použito. Návrh tak splňuje podmínky pro řízení před Ústavním soudem pro takový případ.

37. Ústavní soud kladně posoudil též otázku, zda je v posuzované věci vůbec oprávněn přezkoumat (a případně též zrušit) příslušnou část novely exekučního řádu, neboť ve své judikatuře zastává názor, že návrhem na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení zásadně nelze brojit proti novelizujícímu právnímu předpisu. Takový právní předpis nemá zpravidla samostatnou právní existenci, kterou získává až jako součást právního předpisu novelizovaného. V posuzované věci však nejde v případě napadeného ustanovení o ustanovení novelizující exekuční řád, ale o přechodné ustanovení doplněné do jeho novely provedené zákonem č. 303/2013 Sb., pročež shledal Ústavní soud podaný derogační návrh projednatelným a mohl přistoupit k přezkumu napadeného přechodného ustanovení.

VI. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

38. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, jako účastník řízení, ve vyjádření podepsaném jejím předsedou Janem Hamáčkem v částech I až III zrekapitulovala obsah návrhu a argumentaci navrhovatele a popsala způsob přijímání zákona č. 303/2013 Sb. V části IV vyjádřila stanovisko, že zákonodárny sbor jednal v přesvědčení, že přijatý zákon je

v souladu s Ústavou a naším právním řádem, a je na Ústavním soudu, aby posoudil ústavnost ke zrušení navrhovaného ustanovení.

39. Senát Parlamentu České republiky, jako účastník řízení, ve vyjádření podepsaném jeho předsedou Milanem Štěchem zrekapituloval obsah návrhu a argumentaci navrhovatele a konstatoval, že navrhované zrušení tohoto ustanovení představuje návrat k úpravě obsažené v přechodných ustanoveních zákona č. 396/2012 Sb., platné a účinné do 31. 12. 2013. Senát připustil, že ve zpravodajské zprávě k senátnímu tisku č. 173 kromě jiného zaznělo upozornění, že „v mnoha případech se tento zákon použil jako nosič pro některé věci, jež s rekodifikací nesouvisí“. V části V svého vyjádření Senát uvedl, že je na Ústavním soudu, aby posoudil ústavnost napadeného ustanovení.

40. Veřejná ochránkyně práv, jako vedlejší účastník řízení, v části I svého vyjádření k návrhu mimo jiné uvedla, že napadené přechodné ustanovení ve skutečnosti představuje výsledek snahy vyřešit spor o výklad jiného přechodného ustanovení zakotveného novelou občanského soudního řádu – zákonem č. 396/2012 Sb., dle něhož „řízení zahájená přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se dokončí podle dosavadních právních předpisů,“ a vyjádřila názor, že případné zrušení napadeného ustanovení by mohlo obnovit nejistotu a podpořit rozčarování všech účastníků exekučních řízení zahájených před 1. lednem 2013.

41. V části II veřejná ochránkyně práv uvedla, že nepochybně okamžik začátku exekučního řízení (jako celku), nepochybuje ani o tom, že každý exekuční příkaz soudního exekutora má účinky nařízení výkonu rozhodnutí podle občanského soudního řádu. Každé exekuční řízení se proto prakticky skládá z množství „řízení“ srovnatelných se soudními výkony rozhodnutí.

42. Veřejná ochránkyně práv dále poukázala na nezdůvodnitelně nerovné (horší) postavení oprávněných, kteří návrh na nařízení exekuce podali před 1. lednem 2013, a rovněž obecně nerovné (horší) postavení povinných s ohledem na množství pozitivních změn zakotvených velkou exekuční novelou. Manželé povinných však skutečně mohou o situaci uvažovat tak, že se v průběhu exekučního řízení jako celku změnila „pravidla hry“, s nimiž počítali v době, kdy se jejich manželé vystavili riziku exekuce.

43. V závěru této části svého vyjádření veřejná ochránkyně práv uvedla, že se kloní k závěru, že exekuční řízení představuje soubor jednotlivých „soudních výkonů rozhodnutí“; proto za „řízení“ podle dřívějšího přechodného ustanovení v bodu 1 čl. II části první zákona č. 396/2012 Sb. nepovažuje exekuční řízení jako celek. Z toho dovozuje možnost soudního exekutora aplikovat občanský soudní řád ve znění velké exekuční novely i v exekučních řízeních zahájených před její účinností.

44. V části III veřejná ochránkyně práv uznala, že není běžné zakotvit přechodné ustanovení k novele až po roce od nabytí účinnosti. Jako řešení sporu o výklad dřívějších přechodných ustanovení to však chápe. Rovněž si dovede představit, že zákonodárce pochybí při formulaci přechodných ustanovení a chybu pak napraví pozdějším zakotvením odlišného pravidla.

45. V části IV veřejná ochránkyně práv uvedla, že pro účely svého vyjádření se soustředila pouze na přímé dopady novely na podobu postižení majetku povinných a jejich manželů (manželek), a tím i na míru uspokojení oprávněných. Se zjednodušením lze říci, že novela zlepšila ochranu zájmů všech účastníků (povinných i oprávněných). Odstranila totiž dosavadní neospravedlnitelné překážky řádného uspokojení oprávněných, změnila dlouhodobě kritizovaná pravidla některých způsobů výkonu rozhodnutí (zejména v rozsahu zpeněžení účasti povinného v bytovém družstvu) a doplnila nové instituty podporující účelné vymáhání pohledávek (správa věcí a hodnot, elektronická dražba movitých věcí, předražek a další).

46. V části V svého vyjádření k ústavní stížnosti veřejná ochránkyně práv uzavřela, že napadené přechodné ustanovení čl. LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb. není ustanovením s nepřipustnými retroaktivními účinky, a proto nevidí důvod k jeho zrušení.

VII. Replika navrhovatele

47. Navrhovatel v replice k vyjádření veřejné ochránkyně práv mimo jiné uvedl, že na svém návrhu v celém rozsahu setrvává, neboť má za to, že byl podán důvodně; polemizoval s jednotlivými tvrzeními a názory veřejné ochránkyně práv a rozvedl svoji argumentaci v návrhu již uvedenou.

48. Podle navrhovatele lze souhlasit, že napadené ustanovení představuje výsledek snahy řešit spor o výklad dřívějšího přechodného ustanovení zakotveného již v zákoně č. 396/2012 Sb., avšak toto dřívější přechodné ustanovení není možné vykládat tak, jak to učinila ve svém vyjádření k návrhu veřejná ochránkyně práv.

49. Ve vztahu k napadenému čl. LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb. navrhovatel dodal, že toto zákonné ustanovení neříká nic o tom, že by se v exekučních řízeních zahájených do 31. 12. 2012 měla či dala použít ustanovení občanského soudního řádu ohledně postihu mzdy a účtu manžela (manželky) povinného, ve znění účinném od 1. 1. 2013. Ustanovení § 262a odst. 3 o. s. ř., umožňující výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy nebo z jiného příjmu manžela povinného (a s ohledem na ustanovení § 52 odst. 1 exekučního řádu pak i provedení exekuce uvedeným způsobem), bylo totiž zákonem č. 396/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, doplněno do občanského soudního řádu, a nikoli do exekučního řádu.

50. O tom, jak by mělo být napadené přechodné ustanovení vykládáno, nehovoří ani důvodová zpráva k zákonu č. 303/2013 Sb., neboť je tzv. přílepkem k uvedenému zákonu a s rekodifikací soukromého práva nejvýše žádnou spojitost; navíc je atypické, je-li jím doplňováno přechodné ustanovení exekučního řádu či občanského soudního řádu, uvedené již dříve v zákoně č. 396/2012 Sb. Vedle sebe tak stojí dvě přechodná ustanovení k exekučnímu řádu, avšak to novější na starším přechodném ustanovení nic nemění, pokud nestanoví, že by se i v exekučních řízeních zahájených do 31. 12. 2012 měla použít ustanovení občanského soudního řádu ohledně postihu mzdy a účtu manžela (manželky) povinného, tj. o. s. ř. ve znění účinném od 1. 1. 2013.

51. Navrhovatel se neztotožnil ani s názorem veřejné ochránčyně práv o nezdůvodnitelně nerovném (horším) postavení oprávněných, kteří návrh na nařízení exekuce podali před 1. lednem 2013, a obecně nerovném (horším) postavení povinných „s ohledem na množství pozitivních změn zakotvených velkou exekuční novelou“, pokud jak oprávnění, avšak především povinni mohli důvodně a jedině očekávat průběh nařízené exekuce dle procesních předpisů platných a účinných v době zahájení exekučního řízení. Navrhovatel je přesvědčen, že s ohledem na požadavek právní jistoty občanů nelze připustit, aby probíhající exekuce byla prováděna způsobem, který v době zahájení daného exekučního řízení právní předpisy neumožňovaly. Z týchž důvodů se zásadně neztotožňuje s právním názorem soudních exekutorů, kteří vydávání exekučních příkazů postihujících mzdu manželek povinných zdůvodňují odkazem na ustanovení § 47 odst. 2 exekučního řádu.

52. Navrhovatel dále uvedl, že podle zjištěných poznatků v běžné soudní praxi k žádným výkladovým problémům přechodného ustanovení obsaženého v části druhé čl. IV bodu 1 zákona č. 396/2012 Sb. nedocházelo, a proto „selektivní a z časového hlediska dodatečně přijaté novelizační přechodné ustanovení“ představuje z hlediska právní teorie exces. Přechodné ustanovení v čl. III bodu 2 porušuje princip právní jistoty povinných a jejich manželů v exekučních řízeních zahájených před datem 31. 12. 2012, je-li jím, a to teprve po roce účinnosti zákona č. 396/2012 Sb., dodatečně stanovováno, že exekuční příkaz vydaný na základě novelizace exekučního řádu provedené tímto zákonem se má i v těch řízeních, která byla zahájena před nabytím účinnosti novely, řídit exekučním řádem ve znění účinném po dni nabytí účinnosti zákona č. 396/2012 Sb.

53. Ve vztahu k argumentu veřejné ochránčyně práv, že oprávnění mohou navrhovatel zastavení exekuce a zahájit exekuční řízení nové, ve kterém již mzdu a účet manželky postihnout lze, navrhovatel uvedl, že oprávnění v takovém případě již nebudou mít v nově zahájeném řízení právo

na náhradu nákladů řízení, neboť by zjevně nemohlo jít o náklady, které byly vynakládány účelně.

54. Závěrem své repliky k vyjádření veřejné ochránčyně práv navrhovatel obecně konstatoval, že návrhem je reagováno též na v jisté fázi společenského vývoje velmi negativní a ve své podstatě základy právního státu ohrožující tendence, projevující se v tom, že zákonodárcem byly přijímány účelové novely právních předpisů prosazované zájmovými skupinami (např. problematika rozhodčích řízení, novelizace exekučního řádu apod.), evidentně jdoucí proti dosavadní („nepohodlné“) judikatuře soudů, kteréžto negativní tendence vnímá rovněž širší veřejnost velmi citlivě. To, že nejde o čistě subjektivní pocit nebo dojem, vyplývá v posuzované věci např. z absence zřetelně a jasně formulované vůle zákonodávce v důvodové zprávě, kterážto má být vodítkem při výskytu aplikačních potíží.

VIII. Upuštění od ústního jednání

55. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

IX. Posouzení ústavní konformity legislativního procesu

56. V řízení o kontrole norem Ústavní soud podle ustanovení § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., též zjišťuje, zda napadený zákon byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

57. Z vyjádření účastníků řízení a sněmovních tisků veřejně dostupných na <http://www.psp.cz> plyne, že vláda dne 5. 3. 2013 předložila Poslanecké sněmovně návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekonstrukce soukromého práva; téhož dne byl návrh rozeslán poslancům jako tisk 930/0.

58. Součástí vládního návrhu nebylo ke zrušení navržené přechodné ustanovení. To se objevilo jako pozměňovací návrh až v usnesení ústavně právního výboru doručeném poslancům jako tisk 930/2 (pozměňovací návrhy). Ve druhém čtení byly pozměňovací návrhy zpracovány jako tisk 930/3, který byl poslancům rozeslán dne 13. 6. 2013. Ve třetím čtení dne 8. 8. 2013 na 57. schůzi byl návrh zákona schválen Poslaneckou sněmovnou usnesením č. 1746, přičemž z přítomných 128 poslankyň a poslanců se pro jeho přijetí vyslovilo 67 poslankyň a poslanců a 43 bylo proti. Senát Parlamentu České republiky návrh zákona ve znění postoupeném Poslaneckou sněmovnou schválil usnesením č. 330 ze 13. schůze dne 12. září 2013. Zákon prezident republiky podepsal dne 17. 9. 2013. Zákon byl vyhlášen dne 30. 9. 2013 ve Sbírce zákonů v částce 116 pod číslem 303/2013 Sb. a nabyl účinnosti dne 1. 1. 2014.

59. O kompetenci Parlamentu České republiky neměl Ústavní soud pochyb, a proto přistoupil k přezkumu procedury přijímání napadeného ustanovení.

60. Navrhovatel ve svém návrhu zpochybnil způsob přijetí napadeného přechodného ustanovení a tvrdil, že je „přílepkem“, přijatým ústavně neakceptovatelným postupem.

IX/1 Obecné principy přezkumu ústavnosti legislativní procedury pozměňovacích návrhů

61. Ustanovení § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., ukládá v řízení o zrušení zákonů posoudit nejen obsah zákona z hlediska jeho souladu s ústavními zákony, a zda byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence, ale též zkoumat, zda byl přijat a vydán ústavně předepsaným způsobem. Logický výklad citovaného ustanovení vyžaduje nejprve zkoumat kompetenci, posléze proceduru a nakonec obsah napadeného ustanovení [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 77/06, bod 61 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.)]. Citované ustanovení přitom nerozlišuje mezi různými subjekty aktivně legitimovanými k podání návrhu, z čehož zřejmě plyne, že uvedené zjišťování je pravidelnou součástí každého řízení o zrušení zákona nebo jiného právního předpisu.

62. Za nežádoucí jev, nekorespondující se smyslem a zásadami legislativního procesu, Ústavní soud označil situaci, kdy jedním zákonem jsou novelizovány zákony vzájemně obsahově bezprostředně nesouvisející, k čemuž dochází např. z důvodu urychlení legislativní procedury, a to za časté formou podaných pozměňovacích návrhů. Takový postup neodpovídá základním principům právního státu, mezi které patří zásada předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a zásada jeho vnitřní bezrozpornosti. Jestliže totiž jedním zákonem (ve formálním smyslu) je zasahováno do materie upravované několika zákony jinými a tyto zákony spolu nejsou obsahově a systematicky provázány, vzniká nezřídka značně nepřehledný právní stav, který princip předvídatelnosti, srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti zákona již nerespektuje. Požadavek předvídatelnosti zákona, jako součást principu právního státu, přestává být naplňován v okamžiku, kdy novelizace zákona je součástí jiného zákona ve formálním smyslu, jehož obsah s novelizovaným zákonem nijak nesouvisí, jak Ústavní soud konstatoval v nálezu ze dne 15. 2. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 77/06, bod 39 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.).

63. V bodech 50 a násl. citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 77/06 Ústavní soud odlišil „vybočení“ z omezeného prostoru vyhrazeného pozměňovacímu návrhu (který by měl skutečně toliko pozměňovat předkládanou právní úpravu, tedy neměl by ji ani zásadně měnit, ani zásadně rozšiřovat, a tím

měně by se měl pohybovat mimo předmět zákonodárné iniciativy, resp. návrhu zákona), které je sice považováno za nežádoucí, nikoliv však za protiústavní, na straně jedné od případu, kdy se technikou pozměňovacího návrhu k návrhu zákona připojí úprava zcela jiného zákona, s legislativní předlohou nesouvisejícího. Pro posledně uvedený případ se v českém prostředí vžilo označení tzv. „přilepek“, který je předmětem „testu úzkého vztahu“, jehož aplikací se posuzuje, zda či nikoliv se technikou pozměňovacího návrhu k návrhu zákona připojila úprava zcela jiného zákona, s legislativní předlohou nesouvisejícího (bod 51 citovaného nálezu).

64. V bodě 66 téhož nálezu Ústavní soud uvedl, že při hodnocení ústavnosti legislativní procedury přijetí napadených ustanovení zákona je rozhodující posoudit otázku, zda předmětný pozměňovací návrh jím skutečně v materiálním smyslu byl, tzn. posoudit, zda předmětný pozměňovací návrh vybočil z omezeného prostoru vyhrazeného pozměňovacím návrhům, tj. zda šlo o nepřipustnou extenzi při výkladu toho, co je pozměňovací návrh, při respektování tzv. pravidla úzkého vztahu.

65. V zamítavém nálezu ze dne 31. 1. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 24/07, v části X/c (N 26/48 SbNU 303; 88/2008 Sb.), Ústavní soud s odkazem na nálezy sp. zn. Pl. ÚS 77/06 opakovaně zdůraznil „podmínku úzkého vztahu mezi předmětem návrhu, který je v legislativním procesu právě projednáván, a pozměňovacím návrhem předneseným ve druhém čtení návrhu zákona.“ Dospěl však současně k závěru, že „má-li být maxima obsahové konzistentnosti zákona, vyslovená v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 77/06, dle níž ‚zákon ve formálním smyslu nelze v materiálním právním státu chápat jako pouhý nosič nejrůznějších změn prováděných napříč právním řádem‘, chápána ve smyslu derogačního důvodu, pak toliko pro extrémní situace.“ V této otázce tedy Ústavní soud uzavřel, že „o případ takového vybočení z rámce předmětu vytyčeného původní předlohou návrhu zákona v rozhodované věci nejde“ a že „pozměňovací návrh nevybočil z rámce projednávaného původního návrhu zákona, jímž byla změna a doplnění zákona o daních z příjmů“.

IX/2 Aplikace obecných principů na projednávaný případ

66. Jak bylo konstatováno již výše, napadené přechodné ustanovení se stalo součástí zákona č. 303/2013 Sb. nikoliv jako součást vládního návrhu, ale jako akceptovaný pozměňovací návrh ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva.

67. Pokud jde o „test úzkého vztahu“ předmětného pozměňovacího návrhu k vládnímu návrhu zákona, Ústavní soud je toho názoru, že daný pozměňovací návrh lze sice označit za „vybočení“ z omezeného prostoru vyhrazeného pozměňovacím návrhům, neboť se míjí s vládou sledovaným

účelem přechodného ustanovení, avšak přechodné ustanovení nelze označit za protiústavní „přílepek“ rozporný s požadavkem úzkého vztahu k novelizované zákonné úpravě, neboť vládní návrh se – stejně jako pozměňovací návrh – týkaly stejného zákona, tj. exekučního řádu, a požadavek „úzkého vztahu“ legislativní předlohy a pozměňovacího návrhu byl v projednávaném případě evidentně splněn. Jinak řečeno, věcná vazba pozměňovacího návrhu a legislativní předlohy zde byla dána.

68. Z uvedených důvodů Ústavní soud nesdílí přesvědčení navrhovatele, že předmětné přechodné ustanovení je ústavně nepřipustným „přílepekem“, který by bylo nutné z toho důvodu zrušit.

X. K námitce nepřipustné retroaktivity

69. V podstatné části svého návrhu navrhovatel tvrdil rozpor přechodného ustanovení s ústavním pořádkem v důsledku jím založené nepřipustné pravé retroaktivity, která od 1. 1. 2014 zpětně umožňuje – v exekučních řízeních zahájených před 1. 1. 2013 – postih dosud nepostižitelného vylučného majetku manžela povinného, je-li vymáhán závazek, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů. Tato námitka je důvodná.

X/1 Obecně k retroaktivitě právních norem

70. Ústavněprávními souvislostmi pravé a nepravé retroaktivity zákonodárným sborem přijímaných norem se Ústavní soud zabýval v řadě svých rozhodnutí, což mimo jiné konstatoval i v nálezu ze dne 12. 11. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 22/13 (N 185/71 SbNU 221; 22/2014 Sb.), bod 22 a násl., a nálezu ze dne 19. 4. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 53/10, bod 144 a násl. (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.), v nichž odkázal především na náleze ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.).

71. Právní teorie rozeznává zpětnou účinnost (retroaktivitu) pravou a nepravou. O pravou zpětnou účinnost (retroaktivitu) jde tehdy, jestliže se novým právním předpisem má řídit vznik právního vztahu a nároků účastníků z tohoto vztahu také v případě, kdy právní vztah nebo nároky z něj vyplývající vznikly před účinností nového právního předpisu.

72. Nepravá zpětná účinnost (retroaktivita) znamená, že novým právním předpisem se sice mají řídit i právní vztahy vzniklé před jeho účinností, avšak až ode dne jeho účinnosti; samotný vznik těchto právních vztahů a nároky z těchto vztahů vzniklé před účinností nového právního předpisu se spravují dosavadní právní úpravou.

73. Ústavní soud ve výše citovaných nálezech při vymezení pravé a nepravé retroaktivity odkázal na definice právní doktríny, obsažené v publikaci Tilsch, E. Občanské právo. Obecná část. Praha, 1925, s. 75–78, podle které „Pravé zpětné působení nového zákona jest tu jen tehdy, když působí i pro dobu minulou ... Nepravé zpětné působení ... tu jest, když nový zá-

kon nařizuje, že ho má být užito i na staré právní poměry již založené, ale teprve od doby, kdy počíná působnost nového zákona, anebo od doby ještě pozdější.“ Ústavní soud poukázal též na článek Tichý, L. K časové působnosti novely občanského zákoníku, uveřejněný v časopise Právník č. 12, ročník 1984, str. 1104, a zdůraznil, že prává retroaktivita pak „zahrnuje v podstatě dvě odlišné situace“, a to za prvé „stav, že nová úprava dává vznik (novým právním) vztahům před její účinností za podmínek, které teprve dodatečně stanovila,“ a za druhé „novela může měnit právní vztahy vzniklé podle staré právní úpravy, a to ještě před účinností nového zákona“. Pro pravou retroaktivitu tudíž platí, že lex posterior ruší (neuznává) právní účinky existující v době účinnosti legis prioris, popřípadě vyvolává nebo spojuje práva a povinnosti subjektů s takovými skutečnostmi, jež v době účinnosti legis prioris neměly povahu právních skutečností. V případě retroaktivity nepravé „nový zákon sice nezakládá právních následků pro minulost, avšak buď povyšuje minulé skutečnosti za podmínku budoucího právního následku (prostá výlučnost), nebo modifikuje pro budoucnost právní následky podle dřívějších zákonů založené ... Nepravé zpětné působení zákona pouze znamená, že nový zákon zachycuje (právně kvalifikuje) minulé skutečnosti nebo že se dotýká (modifikuje, ruší) existujících právních následků, tj. na skutkové podstaty je založivší váže pro budoucnost jiná práva a jiné povinnosti než zákonodárství dosavadní. Jde zde tudíž o zásah nového zákona jednak do předchozích skutečností, jednak do tzv. práv nabytých.“ (Procházka, A. Retroaktivita zákonů. In Slovník veřejného práva. Sv. III, Brno, 1934, str. 800).

74. Z výše uvedených nálezů též plyne, že Ústavní soud pravou retroaktivitu obecně považuje za protiústavní, s omezenými výjimkami, a nepravou retroaktivitu obecně připouští, též s omezenými výjimkami.

X/2 Práva retroaktivita a interpretace

75. V řízení o zrušení zákona pro jeho ústavně nepřipustnou pravou retroaktivitu (v civilních věcech především pro zásah do právní jistoty, resp. do nabytých práv) Ústavní soud především zkoumá, zda lze soulad ustanovení právního předpisu s ústavním pořádkem zajistit jeho ústavně konformní interpretací, a kdy tak učinit nelze, a je tedy nutno přistoupit k jeho zrušení. Soud přitom není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku (srov. výše citovaný náleží sp. zn. Pl. ÚS 22/13, bod 22).

X/3 Aplikace obecných principů na projednávaný případ

76. V projednávaném případě Ústavní soud, shodně s návrhatelem, dospěl k závěru, že přechodné ustanovení není ústavně konformně vyložitelné, a to zejména s přihlédnutím ke skutečnosti, že vedle něj již existuje přechodné ustanovení v čl. IV bodu 1 zákona č. 396/2012 Sb.

77. Napadené přechodné ustanovení vyvolává retroaktivní účinky, jež lze označit jako účinky pravé retroaktivity, a to ve vztahu k exekucním řízením zahájeným do 31. 12. 2012, neboť (od 1. 1. 2014) na ně vztahuje právní úpravu exekučního příkazu účinnou až od 1. 1. 2013, a to navzdory výslovnému znění přechodných ustanovení k zákonu č. 396/2012 Sb., dle nichž řízení zahájena přede dnem 1. 1. 2013 se dokončí podle dosavadních právních předpisů (čl. IV bod 1 zákona č. 396/2012 Sb.).

78. Doplněním ustanovení § 262a o. s. ř. o nový odstavec 3, k čemuž došlo s účinností od 1. 1. 2013 zákonem č. 396/2012 Sb. (viz čl. I bod 14), bylo umožněno postihnout v exekuci i majetek manžela povinného, který dosud postižitelný nebyl, neboť byl vykládán jako „ještě“ nikoli společné jmění manželů, např. typicky manželovu mzdu, jakož i jeho „účet“, resp. – stejně jako v projednávaném případě – peněžitou pohledávku manželky povinného z titulu smlouvy o penzijním připojištění.

79. Přechodné ustanovení zákona č. 396/2012 Sb. v čl. II bodu 1 ovšem stanovilo: „Řízení zahájena přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se dokončí podle dosavadních právních předpisů.“ To znamená, že nové znění § 262a odst. 3 o. s. ř. se nemohlo použít v řízení o soudní výkon rozhodnutí, kde návrh na nařízení výkonu došel soudu před 1. 1. 2013 (neboť právě tím se zahajuje řízení).

80. Nové znění § 262a odst. 3 o. s. ř. se prostřednictvím obecné subsidiarity občanského soudního řádu muselo uplatnit i v režimu úpravy exekucním řádem, zejména s ohledem na jeho obecné ustanovení § 52 odst. 1 a na ustanovení speciální k jednotlivým způsobům provedení exekuce v § 58 a násl. exekučního řádu.

81. Zákonem č. 396/2012 Sb. byl novelizován i exekuční řád a podle přechodného ustanovení v čl. VI bodu 1 „Řízení zahájena přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se dokončí podle dosavadních právních předpisů ...“.

82. Podle ustanovení § 35 odst. 2 exekučního řádu platí (nyní i před účinností zákona č. 396/2012 Sb.), že exekuční řízení je zahájeno dnem, kdy exekuční návrh došel exekutorovi.

83. Jestliže exekuční návrh došel exekutorovi před účinností zákona č. 396/2012 Sb. (tj. před 1. lednem 2013), pak pro toto exekuční řízení musel být aplikován jak občanský soudní řád, tak exekuční řád ve znění účinném do 31. 12. 2013, a tudíž „nové“ instrumentárium dle § 262a odst. 3 o. s. ř. užít možné nebylo. Jinak řečeno, nemohl být vydán exekuční příkaz,

kteřý by postihl jiné majetkové právo manžela povinného, jak se v dané věci stalo. V posuzovaném případě by musel soud exekuci podle exekučního příkazu ze dne 25. 9. 2013 (bod 11) zastavit dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., kdyby se k tomu ovšem dostal včas, tj. do 31. 12. 2013, což se mu zřejmě nezdařilo.

84. Po datu 31. 12. 2013 se situace zkomplikovala, a to právě zněním napadeného přechodného ustanovení čl. LII bodu 2 v zákoně č. 303/2013 Sb. Jestliže do 31. 12. 2013 exekuční soud mohl zastavit exekuci, pak od 1. 1. 2014 to již učinit nemohl, neboť zasáhl předmětný čl. LII bod 2, jímž byl exekuční příkaz proti manželu povinného podle 262a odst. 2 o. s. ř. prohlášen – zpětně – za legální. V tom spočívá podstata právé retroaktivity napadeného článku LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb.

85. Od 1. 1. 2014, po novelizaci zákonem č. 293/2013 Sb. (viz čl. I bod 187), kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, se dosavadní třetí odstavec ustanovení § 262a o. s. ř. stal odstavcem druhým.

XI. K zásahu do základního práva na ochranu vlastnictví dle čl. 11 Listiny, resp. na pokojné užívání majetku ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

86. Prává retroaktivita napadeného přechodného ustanovení, umožňujícího aplikaci ustanovení § 262a odst. 2 o. s. ř. exekučně postihnout dosud nepostížitelný majetek manžela povinného, potenciálně zakládá protiústavní zásah do základního práva manželky povinného na ochranu vlastnictví dle čl. 11 Listiny, resp. na pokojné užívání majetku ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

87. K této otázce Nejvyšší soud v usnesení ze dne 18. 4. 2006 sp. zn. 20 Cdo 2892/2005 uvedl: „Závěr odvolacího soudu, že pro pohledávku vůči povinné nelze provést exekuci srážkami ze mzdy jejího manžela, je v souladu s ustálenou soudní praxí vycházející z toho, že mzda náleží za vykonanou práci zaměstnanci a jemu se i vyplácí (§ 111 odst. 1 a § 120 odst. 1 věta první zákoníku práce, § 4 odst. 1 zákona č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku). Právo na mzdu musí – aby mohlo být exekucí postiženo – náležet povinnému, proti němuž směřuje exekuční titul. Do společného jmění manželů náleží jen vyplacená a převzatá mzda; způsob exekuce srážkami ze mzdy ovšem vylučuje, aby k takovému vyplacení a převzetí mzdy zaměstnanci došlo (srov. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. 11. 2003 sp. zn. 17 Co 46/2003 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2005 sp. zn. 20 Cdo 1642/2004, uveřejněné v Soudní judikatuře č. 9, ročník 2005, pod č. 148).

V souladu s ustálenou soudní praxí je i závěr, že pro pohledávku vůči povinné nelze provést exekuci příkázáním pohledávky z účtu jejího manžela. Vzhledem k tomu, že tento způsob exekuce se týká pohledávky, kterou má majitel účtu na základě smlouvy o účtu vůči peněžnímu ústavu, je zcela nerozhodné, či byly peněžní prostředky, které byly na účet uloženy; podstatná je pouze skutečnost, kdo je majitelem účtu, neboť jedině on má pohledávku z účtu u peněžního ústavu, kterou lze exekucí postihnout. Pohledávka z účtu, jehož majitelem je jeden z manželů, přitom není součástí společného jmění; do něj mohou patřit jen peněžní prostředky z účtu již vybrané (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2000 sp. zn. 21 Cdo 1774/99, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 1, ročník 2001, pod č. 4, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2002 sp. zn. 20 Cdo 681/2001, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 10, ročník 2002, pod č. 75). To platí i v případě, že pohledávka z účtu byla (nesprávně) postižena příkázáním jiné peněžité pohledávky.“

88. Vzhledem k uvedené standardní judikatuře obecných soudů manželka povinného v okamžiku zahájení exekučního řízení mohla důvodně očekávat, že - v souladu s tehdy ustálenou judikaturou obecných soudů - její pohledávka vůči penzijnímu fondu nemůže být předmětem exekuce formou příkázání peněžitých pohledávek vůči svému dlužníku z titulu smlouvy o penzijním připojištění.

89. Retroaktivní změna ohledně použitelných způsobů exekuce a rozsahu exekučně postižitelného majetku manžela povinného tak ve svém důsledku může vést k vyloučení zákonné vyluky ze společného jmění manželů dle § 143 odst. 1 písm. a) občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů), resp. dle § 711 nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník), což potenciálně zakládá zásah do ústavně zaručeného základního práva manžela povinného vlastnit a pokojně užívat majetek dle čl. 11 Listiny, resp. čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, jak Ústavní soud v jiné souvislosti vyslovil v nálezu ze dne 2. 11. 2010 sp. zn. IV. ÚS 362/10 (N 217/59 SbNU 151).

90. Ústavní soud dospěl k závěru, že přechodné ustanovení obsažené v čl. LII bodu 2 zákona č. 303/2013 Sb. je v rozporu se zásadou zákazu pravé retroaktivity, vyplývající z principu demokratického právního státu, obsaženého v čl. 1 odst. 1 Ústavy. Proto vyhověl návrhu a napadené ustanovení podle § 70 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., zrušil dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů.

Č. 65

K otázce promlčitelnosti nároku na bezúplatný převod pozemků podle § 60a zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů

Nárok na bezúplatný převod pozemků podle § 60a zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů, nepodléhá promlčení podle § 100 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Přípuštění aplikace promlčení na majetkové nároky založené uvedeným ustanovením by citelně zasáhlo do vytvořeného legitimního očekávání jejich adresátů, a proto takovou interpretaci nelze jako ústavně konformní připustit.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) - ze dne 31. března 2015 sp. zn. III. ÚS 1389/13 ve věci ústavní stížnosti Bytového družstva Šmukýřka v likvidaci, IČO: 62409409, se sídlem Praha 5, Pod Šmukýřkou 2, zastoupeného JUDr. Lenkou Vančatovou, advokátkou, se sídlem Praha 2, Žitná 10, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2013 č. j. 28 Cdo 2491/2012-421, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 9. 2. 2012 č. j. 29 Co 489/2011-399 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 22. 12. 2010 č. j. 9 C 420/2005-332, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba, kterou se domáhal proti žalované České republice - Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, aby jí byla uložena povinnost podat písemně ohlášení u Katastrálního úřadu pro hlavní město Prahu osvědčující přechod práva hospodaření s pozemky, na nichž se nacházely blíže specifikované nemovitosti nebo jež tvořily s pozemky ve vlastnictví stěžovatele funkční celek, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníků řízení a České republiky - Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, se sídlem Praha 2, Rašínovo nábřeží 390/42, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2013 č. j. 28 Cdo 2491/2012-421 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 9. 2. 2012 č. j. 29 Co 489/2011-399 bylo porušeno základní právo stěžovatele

na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a jeho právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2013 č. j. 28 Cdo 2491/2012-421 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 9. 2. 2012 č. j. 29 Co 489/2011-399 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Shrnutí řízení před obecnými soudy

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 2. 5. 2013, navrhl stěžovatel zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení svých základních práv podle čl. 2 odst. 2 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve spojení s čl. 1, čl. 2 odst. 3 a čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

2. Stěžovatel je bytovým družstvem, které má v předmětu podnikání pronájem nemovitostí, bytových a nebytových prostor a poskytování základních služeb spojených s pronájmem. Jako výlučný vlastník bytového domu č. p. 1048 a objektu garáží a podílový spoluvlastník bytových domů č. p. 1049 a č. p. 1050, nacházejících se v k. ú. Košíře, obec Praha, se žalobou proti žalované České republice – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových domáhal, aby jí byla uložena povinnost podat písemně ohlášení u Katastrálního úřadu pro hlavní město Prahu osvědčující podle § 10 písm. b) zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, přechod práva hospodaření s pozemky, na nichž se výše uvedené nemovitosti nacházely, nebo jež tvořily s pozemky ve vlastnictví stěžovatele funkční celek. Konkrétně šlo o tyto pozemky: parcela č. 1528/7 – zastavěná plocha a nádvoří, parcela č. 1528/9 – zastavěná plocha a nádvoří, parcela č. 1528/13 – zastavěná plocha a nádvoří, parcela č. 1529/3 – zastavěná plocha a nádvoří a parcela č. 1529/11 – ostatní plocha, nacházející se v k. ú. Košíře, obec Praha. Zároveň jí měla být uložena povinnost uzavřít se stěžovatelem podle § 60a odst. 1 a 2 uvedeného zákona, ve znění účinném do 31. prosince 2013, dohodu o bezúplatném převodu těchto nemovitostí, resp. v případě pozemku parcelní č. 1528/9 v rozsahu spoluvlastnického podílu ve výši 974/1919 a v případě pozemku parcelní č. 1528/13 v rozsahu spoluvlastnického podílu ve výši 9333/25673.

3. Obvodní soud pro Prahu 5 (dále též „soud prvního stupně“) svým rozsudkem ze dne 22. 12. 2010 č. j. 9 C 420/2005-332 žalobu zamítl. Po zhodnocení provedených důkazů přisvědčil názoru stěžovatele, že předmětné pozemky tvoří funkční celek s bytovými domy nebo s garážemi v jeho vlast-

nictví. Vázán závazným právním názorem vysloveným v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2008 č. j. 28 Cdo 5387/2007-155, kterým byla zrušena původní rozhodnutí soudu prvního stupně a odvolacího soudu v dané věci, dále konstatoval, že na dispozici s těmito pozemky lze vztáhnout režim § 60a zákona č. 219/2000 Sb., neboť jsou ve vlastnictví státu, na které se povinnost bezúplatného převodu primárně vztahuje. Důvodem zamítnutí žaloby tak byla pouze námitka promlčení, kterou v řízení před soudem prvního stupně uplatnil státní podnik Státní statek hlavního města Prahy v likvidaci jako vedlejší účastník na straně žalované a s níž se žalovaná ztotožnila. Právo na bezúplatný převod podle § 60a zákona č. 219/2000 Sb. se podle soudu prvního stupně jeví být majetkovým právem ve smyslu § 100 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013, v důsledku čehož bylo třeba přihlédnout k promlčecí lhůtě 3 let podle § 100 odst. 1 tohoto zákona. Pro běh této lhůty bylo přitom rozhodující, že stěžovatel mohl uvedené právo uplatnit ode dne 1. 7. 2001, kdy nabyla účinností novela provedená zákonem č. 229/2001 Sb., kterou bylo do zákona č. 219/2000 Sb. vloženo ustanovení § 60a. Promlčecí lhůta proto uplynula dne 1. 7. 2004, zatímco stěžovatel podal svou žalobu až dne 22. 9. 2005. Protože není stanoveno, kdy může účastník vznést námitku promlčení, soud prvního stupně neshledal důvod, pro který by mohl považovat předmětnou námitku za uplatněnou v rozporu s dobrými mravy.

4. K odvolání stěžovatele byl uvedený rozsudek soudu prvního stupně potvrzen rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 9. 2. 2012 č. j. 29 Co 489/2011-399, v němž se tento soud ztotožnil s posouzením otázky promlčení žalobou uplatněného nároku. Dovolání stěžovatele následně odmítl Nejvyšší soud (dále též „dovolací soud“) usnesením ze dne 13. 2. 2013 č. j. 28 Cdo 2491/2012-421, když neshledal jeho přípustnost podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2012. Z jeho odůvodnění vyplývá, že soud prvního stupně i odvolací soud posoudily námitku promlčení v souladu s jeho právním názorem vysloveným v rozsudku ze dne 12. 9. 2012 sp. zn. 28 Cdo 1978/2012.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel je přesvědčen, že obecné soudy porušily jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, protože účelově nepřihledly ke všem provedeným důkazům, některé skutečnosti vyhodnotily jako důkazy, i když jimi nebyly, a nesprávně posoudily námitku promlčení vznesenou žalovanou po pěti letech trvání sporu, přestože se právo na bezúplatný převod pozemků podle § 60a zákona č. 219/2000 Sb. nepromlčuje. Pokud státní orgány obstrukcemi či nekompetentními postupy způsobí, že se nárok stěžovatele promlčí, je třeba na jejich námitku promlčení hledět jako na uplatněnou v rozporu s dobrými mravy. Ve svém

doplňujícím vyjádření ze dne 29. 1. 2014 stěžovatel poukázal na nálezn. sp. zn. II. ÚS 4754/12 ze dne 19. 11. 2013 (N 193/71 SbNU 301), kterým byl zrušen rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1978/2012, z jehož právních závěrů vycházel uvedený soud i v jeho věci.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 5 pod sp. zn. 9 C 420/2005 a vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníky k vyjádření se k ústavní stížnosti.

7. Obvodní soud pro Prahu 5, Městský soud v Praze i Nejvyšší soud ve svých vyjádřeních odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí.

8. Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových ve svém vyjádření ze dne 30. 7. 2014 stručně shrnul průběh řízení před obecnými soudy. Zároveň poukázal na průběh řízení v jiné věci, kde žalobu podal někdejší člen bytového družstva, na kterého později stěžovatel bezúplatně převedl vlastnictví k bytu, a v němž byl vydán již zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1978/2012, později zrušený nálezem sp. zn. II. ÚS 4754/12 (viz výše). Pro úplnost dodal, že v mezidobí stěžovatel bezúplatně převedl vlastnictví k bytům na své členy, v důsledku čehož již ve sporu není aktivně legitimován.

9. Ústavní soud následně již nezasílal vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení k replice stěžovatele, poněvadž v nich setrvali na své argumentaci tak, jak ji vyjádřili v napadených rozhodnutích, resp. jak ji zastávali v průběhu celého původního řízení. Replika stěžovatele by tak za daných okolností nemohla splnit svůj smysl a účel. Současně nejde o situaci, kdy by na základě podaných vyjádření Ústavní soud dospěl k závěru svědčícímu v neprospěch stěžovatele.

10. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

11. Ještě dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění podmínek řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario), neboť stěžovatel vyčerpал všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Vlastní posouzení

12. Ústavní stížnost je důvodná v rozsahu, ve kterém směřuje proti napadeným usnesením odvolacího i dovolacího soudu.

13. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutí orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Sám naopak není další přezkumnou instancí v soustavě obecných soudů, protože není oprávněn k takovémuto zásahu toliko z důvodu jejich případného pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

14. Jedním z komponentů základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je i povinnost obecných soudů volit při aplikaci podústavního práva vždy takovou z možných variant jeho výkladu, v jejímž důsledku nebude určitý ústavně chráněný účel neoprávněně upřednostněn před jiným ústavně chráněným účelem [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 114/94 ze dne 16. 2. 1995 (N 9/3 SbNU 45) nebo nálezy sp. zn. IV. ÚS 1085/14 ze dne 9. 12. 2014 (N 220/75 SbNU 475)].

15. Podle § 60a odst. 1 zákona č. 219/2000 Sb., ve znění účinném do 31. prosince 2013, příslušná organizační složka převede pozemek tvořící jeden funkční celek s bytovým domem ve vlastnictví bytového družstva bezúplatně do vlastnictví tohoto bytového družstva. Odstavec 2 písm. b) tohoto ustanovení stanoví, že obdobně se postupuje v případě pozemku, který tvoří jeden funkční celek s garáží, popřípadě garážemi ve vlastnictví bytového družstva, na financování jejichž výstavby se podílely fyzické osoby – členové bytového družstva nebo jejich právní předchůdci; to platí i v případě družstev, jejichž předmětem činnosti je výstavba a správa garáží pro jejich členy, jsou-li ostatní podmínky splněny.

16. V dané věci se musely obecné soudy vypořádat s otázkou, zda nárok na bezúplatný převod pozemků podle § 60a zákona č. 219/2000 Sb. podléhá promlčení podle § 100 a násl. občanského zákoníku. Vzhledem k tomu, že zákon na tuto otázku nedává jednoznačnou odpověď, záviselo její zodpovězení na zhodnocení střetu dvou ústavních hodnot, v němž proti sobě stojí na jedné straně legitimní očekávání stěžovatele, že se, s ohledem na vznik předmětného nároku, stane vlastníkem v žalobě specifikovaných pozemků (čl. 11 odst. 1 Listiny), a na straně druhé princip právní jistoty, k jehož naplnění v případě vlastnického práva všech vlastníků, včetně státu, slouží, byť nikoliv jako jediný prostředek, právě institut promlčení. Tento princip je normativně vyjádřen v principu demokratického právního

státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy. Je žádoucí zdůraznit, že mezi principem legitimního očekávání a principem právní jistoty není v abstraktní rovině žádného rozdílu co do jejich významu, závaznosti, přednosti či právní síly, a tedy otázku přednosti jednoho z nich je třeba poměřovat vždy v kontextu konkrétních okolností konkrétního případu. Ústavní soud proto učinil předmětem svého přezkumu řešení jejich kolize, které při výkladu a aplikaci výše uvedených zákonných ustanovení provedly ve svých rozhodnutích obecné soudy. Na rozdíl od nich ale dospěl k odlišným závěrům.

17. Pro posouzení otázky promlčitelnosti nároku na bezúplatný převod pozemků podle § 60a zákona č. 219/2000 Sb. se v plném rozsahu uplatní právní názor, který zaujal Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 4754/12 ze dne 19. 11. 2013 (N 193/71 SbNU 301). Účelem uvedeného ustanovení bylo odstranění zjevně nežádoucí nejednotnosti vlastnického práva k pozemku a stavbám na nich vybudovaným. V této souvislosti stojí za zmínku, že k jeho doplnění do zákona č. 219/2000 Sb. došlo novelou provedenou zákonem č. 229/2001 Sb., která kromě jiného zrušila s účinností ode dne 30. 6. 2001 ustanovení § 879c až 879e občanského zákoníku [jejichž aplikovatelnost byla ovšem i poté zachována v důsledku nálezu sp. zn. Pl. ÚS 2/02 ze dne 9. 3. 2004 (N 35/32 SbNU 331; 278/2004 Sb.)]. Tato ustanovení upravovala transformaci práva trvalého užívání pozemku podle § 70 zákona č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, zastavěného budovou nebo stavbou, v jejichž prospěch bylo právo trvalého užívání zřízeno, a pozemku na něj navazujícího, jestliže takový pozemek souvisí s provozem této budovy nebo stavby, na vlastnictví právnické osoby, v jejíž prospěch bylo toto právo zřízeno. Obdobně se na vlastnické právo změnilo i právo výpůjčky nebo nájmu, kterými bylo nahrazeno právo trvalého užívání pozemku, pokud bylo zřízeno ve prospěch bytového družstva nebo ve prospěch toho, komu byl převeden byt nebo nebytový prostor podle § 23 zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů). Ustanovení § 60a zákona č. 219/2000 Sb. mělo, jak vyplývá z důvodové zprávy k zákonu č. 229/2001 Sb., nahradit podle zákonodárce nedostatečné řešení výše uvedeného problému nejednotnosti vlastnického práva v § 879c až 879e občanského zákoníku, které stručně řečeno nereflektovalo všechny možné změny vlastnických vztahů, k nimž došlo před přijetím těchto ustanovení, ani jejich složitost. Problémem předchozí právní úpravy byla i existence lhůty podle § 879c odst. 4 občanského zákoníku, ve které bylo třeba o změnu práva trvalého užívání na vlastnictví požádat. Žádné takovéto omezení se již v § 60a zákona č. 219/2000 Sb. neobjevuje.

18. Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 4754/12 přihlédl k tomu, že zákonodárce se zákonem č. 229/2001 Sb., jímž byl do zákona č. 219/2000

Sb. vložen § 60a, rozhodl upustit od řešení problému nejednotnosti vlastnictví pozemků a staveb v občanském zákoníku a nově upravit její řešení přímo v zákoně o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích (a částečně též v zákoně o vlastnictví bytů), což samo o sobě značí specifickou povahu novelizací nově založených majetkových práv. Přesun úpravy z občanského zákoníku na zvláštní zákony, byť v případě zákona o vlastnictví bytů šlo o předpis úzce související s občanským zákoníkem a o jeden ze stěžejních pramenů občanského práva, tak současně signalizoval úmysl zákonodárce odpoutat se od řešení problému pomocí klasických občanskoprávních institutů a zároveň jeho snahu posunout nově nabídnuté řešení do nové dimenze. Již tato skutečnost tak sama o sobě bez dalšího snižuje prostor pro případné použití ustanovení občanského zákoníku o promlčení (bod 34 citovaného nálezu). Druhý, daleko důležitější moment těchto legislativních změn, ovšem spočívá v tom, že zákonodárce v nové úpravě opustil koncepci prekludovaného majetkového nároku, aniž by prekluzi nahradil jakýmkoliv jiným způsobem. Ani z § 60a zákona č. 219/2000 Sb., ani z jiných ustanovení tohoto zákona či zákona o vlastnictví bytů nelze v nejmenším dovést povinnost státu převést pozemky v určité lhůtě nebo povinnost oprávněných subjektů požádat v takové lhůtě stát o uzavření darovací smlouvy, resp. formálním způsobem svůj nárok uplatnit. Absencí lhůt či srovnatelného časového omezení na uplatnění majetkových nároků plynoucích z § 60a zákona č. 219/2000 Sb. v kombinaci s přesunem právní úpravy z občanského zákoníku na zvláštní zákony zákonodárce u oprávněných subjektů vzbudil dostatečně silné legitimní očekávání na vyřešení reliktu nejednotnosti vlastnictví. Toto legitimní očekávání je dnes navíc umocněné úpravou v zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konkrétně jeho § 3054 a násl.), který v otázce vlastnického práva staví na zásadě *superficies solo cedit*, tedy sám směřuje k postupnému odbourání odlišností mezi vlastnictvím k pozemku a vlastnictvím k stavbám na něm zřízeným, které jsou jejich součástí (bod 35 citovaného nálezu).

19. Zatímco na straně recipientů majetkových práv uvedených v § 60a zákona č. 219/2000 Sb. je možno k existenci a s ní související intenzitě jejich legitimního očekávání spolehlivě a bez pochybností dospět, nelze totéž prohlásit ve vztahu k druhému poměřovanému principu, požadavku na právní jistotu vlastnických vztahů. Právní úprava obsažená v uvedeném ustanovení, stejně jako v jiných ustanoveních, jež byly doplněny nebo změněny zákonem č. 229/2001 Sb., spíše než právní jistotu spočívající v relativní neměnnosti vlastnických vztahů posílila právní jistotu těch, jimž odstranění nejednotnosti vlastnictví a s ním spojených dalších problémů zákon důrazně slibuje, a sice že zmíněný deficit zasahující do soukromého vlastnictví hodlá stát nadále řešit. Již vůbec pak není možno hovořit o požadavku na právní jistotu na straně státu, když se sám a rezolutně rozhodl v právním

prostředí vytvořit stav posilující očekávání oprávněných subjektů, že problém nejednotného vlastnictví bude mechanismy nabídnutými v § 60a zákona č. 219/2000 Sb. vyřešen v jejich prospěch (bod 36 citovaného nálezu).

20. Z těchto důvodů je zřejmá jednoznačná převaha principu legitimního očekávání na straně stěžovatele jako adresáta majetkových práv založených § 60a zákona č. 219/2000 Sb. nad požadavkem na právní jistotu, jestliže by tato měla spočívat v garanci nevymahatelnosti právního nároku na bezúplatný převod příslušných pozemků vůči státu ve formě promlčení. Přípuštění aplikace promlčení na majetkové nároky založené uvedeným ustanovením by citelně zasáhlo do vytvořeného legitimního očekávání jejich adresátů, a proto takovou interpretaci nelze jako ústavně konformní připustit (bod 37 citovaného nálezu). Tím je opodstatněn závěr, že nárok na bezúplatný převod pozemků podle § 60a zákona č. 219/2000 Sb. nepodléhá promlčení podle § 100 a násl. občanského zákoníku. Ve zbytku postačí odkázat na podrobnou argumentaci obsaženou ve výše citovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 4754/12, jež se v plném rozsahu uplatní i v dané věci a od níž se Ústavní soud nemá důvod jakkoliv odchýlit.

21. Vzhledem k tomu, že napadenými rozhodnutími byla při výkladu podústavního práva nesprávně posouzena otázka kolize dvou ústavně chráněných zájmů, Ústavní soud dospěl k závěru, že jimi bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a v jeho důsledku i jeho základní právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. V rozsahu, ve kterém ústavní stížnost směřovala proti napadeným rozhodnutím odvolacího a dovolacího soudu, ji proto podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona tato rozhodnutí zrušil (výrok II). Ke zrušení rozsudku soudu prvního stupně ovšem nepřistoupil, neboť ochrany základních práv a svobod stěžovatele lze dosáhnout již tím, že věc bude znovu pojednána odvolacím soudem. Ve vztahu k tomuto rozsudku, v jehož případě tím přestala být splněna podmínka přípustnosti ústavní stížnosti ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario, mu tak nezbylo než ústavní stížnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřipustnou odmítnout (výrok III).

Č. 66

K procesním právům znalce v postavení účastníka pro určitý úsek řízení

Právo na znalečné je subjektivním právem znalce na odměnu za provedenou práci, rozhodování o němž je zákonnou úpravou svěřeno orgánu veřejné moci – obecnému soudu. Proti usnesení soudu prvního stupně o znalečném je přípustné odvolání (§ 202 občanského soudního řádu *a contrario*). Jelikož je rozhodování o zákonném právu znalce svěřeno soudu, musí mít znalec možnost svůj nárok na znalečné hájit, vyjádřit se k němu, neboť jde, řečeno slovy Listiny základních práv a svobod (čl. 38 odst. 2), o „jeho věc“, tedy o záležitost, která se ho bezprostředně dotýká, přičemž o této věci rozhoduje soud, který může do práva na znalečné často i citelně zasáhnout, což se pak může negativně projevit na samotné realizaci nároku na znalečné. Je tudíž namístě přiznat též znalci právo na odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně o znalečném, neboť jinak by šlo o porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Disponuje-li pak znalec právem na podání odvolání proti takovému rozhodnutí, musí být vybaven stejnými procesními právy, jaká zákon přiznává účastníkům, aby nebyl v odvolacím řízení oproti účastníkům znevýhodněn (čl. 96 odst. 1 Ústavy a čl. 37 odst. 3 Listiny). Jestliže odvolací soud znalce nevyzval, aby se vyjádřil k podanému odvolání proti rozhodnutí o přiznání znalečného, odepřel mu tak možnost zpochybnit argumenty odvolatele a hájit svůj nárok na znalečné. Tím odvolací soud porušil právo znalce na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i jeho právo na to, aby se ve své věci mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, zaručené v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka – ze dne 31. března 2015 sp. zn. II. ÚS 1261/14 ve věci ústavní stížnosti PhDr. Emila Sedláka, zastoupeného JUDr. Aloisem Deutschem, advokátem, se sídlem Smetanova 17, 602 00 Brno, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 20. prosince 2013 č. j. 38 Co 474/2013-321, kterým byla snížena stěžovatelova odměna za podaný znalecký posudek a náhrada hotových výdajů, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a nezletilé K. L. jako vedlejší účastnice řízení, zastoupené Městským úřadem Kyjov, odborem sociálních věcí a školství, jako kolizním opatrovníkem.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 20. prosince 2013 č. j. 38 Co 474/2013-321 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces a právo na projednání jeho věci tak, aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, zaručené v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 20. prosince 2013 č. j. 38 Co 474/2013-321 se ruší.

Odůvodnění

I.

Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 3. dubna 2014, se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, a to pro porušení čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené pro její podání zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Okresního soudu v Hodoníně pod sp. zn. 0 Nc 83/2010.

Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že usnesením Okresního soudu v Hodoníně ze dne 24. května 2013 č. j. 0 Nc 83/2010-252 bylo ve výroku pod bodem I rozhodnuto, že znalci PhDr. Emilu Sedlákoví (v řízení před Ústavním soudem „stěžovatel“) se za podaný znalecký posudek ze dne 20. dubna 2013 z oboru školství a kultura, odvětví psychologie se specializací psychologie dětí a dospělých, syndrom zavrženého rodiče, příznává odměna a náhrada hotových výdajů v celkové výši 20 102 Kč. Proti tomuto usnesení podal v zákonné lhůtě odvolání otec nezletilé.

Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 20. prosince 2013 č. j. 38 Co 474/2013-321 bylo změněno usnesení Okresního soudu v Hodoníně ze dne 24. května 2013 č. j. 0 Nc 83/2010-252 ve výroku pod bodem I tak, že stěžovateli byla za podaný znalecký posudek ze dne 20. dubna 2013 příznána odměna ve výši 11 150 Kč a náhrada hotových výdajů ve výši 152 Kč, celkem 11 302 Kč.

II.

Nezletilá K. L. je podle ustanovení § 76 odst. 2 zákona o Ústavním soudu v řízení o ústavní stížnosti vedlejší účastnicí řízení.

Usnesením Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 1261/14 byl vedlejší účastnici k zastupování v řízení před Ústavním soudem vedeném pod sp. zn. II. ÚS 1261/14 ustanoven kolizním opatrovníkem Městský úřad Kyjov, odbor sociálních věcí a školství.

Matka nezletilé A. L. se přípisem Ústavnímu soudu doručeným dne 9. února 2015 postavení vedlejší účastnice v řízení před Ústavním soudem vzdala.

Otec nezletilý R. L. se k podané ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřil a plnou moc k zastupování v řízení před Ústavním soudem Ústavnímu soudu nedoložil. S ohledem na uvedení Ústavní soud s otcem nezletilý jako s vedlejším účastníkem dále nejednal.

Ústavní soud si vyžádal vyjádření Krajského soudu v Brně k projednávané věci, jakož i vyjádření kolizního opatrovníka nezletilý.

Krajský soud v Brně ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, kde jsou vysvětleny důvody vedoucí odvolací soud ke změně usnesení Okresního soudu v Hodoníně ze dne 24. května 2013 č. j. 0 Nc 83/2010-252, jímž bylo rozhodnuto o znalečném stěžovatele. Dle názoru Krajského soudu v Brně k porušení práv obsažených v Listině napadeným usnesením nedošlo, neboť stěžovateli nic nebránilo (byť by k takovému postupu i nebyl vyzván) vyjádřit se k odvolání otce (jež mu bylo doručeno) proti usnesení soudu prvního stupně, jež s ohledem na jeho charakter, kdy se nejednalo o rozhodnutí o věci samé, podléhalo přezkumu bez ohledu na uvedení či precizaci odvolacích důvodů odvolatelem (§ 212a odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, dále jen „o. s. ř.“, *a contrario*). Krajský soud v Brně proto navrhl odmítnutí předmětné ústavní stížnosti jako neopodstatněné.

Kolizní opatrovník ve svém vyjádření navrhl, aby soud rozhodl v souladu se zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, a dle příslušných vyhlášek.

Protože zasláná vyjádření neobsahovala žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti, Ústavní soud je nezasílal stěžovateli a vedlejší účastnici řízení k vyjádření a při svém rozhodování k nim nepřihlédl.

III.

V ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že je soudním znalcem, jmenovaným rozhodnutím Krajského soudu v Brně ze dne 30. června 1997 č. j. Spr. 1841/95 pro základní obor školství a kultura, pro odvětví psychologie. Usnesením Okresního soudu v Hodoníně ze dne 18. září 2012 č. j. 0 Nc

83/2010-228 bylo stěžovateli uloženo vypracovat znalecký psychologický posudek ve věci nezletilé K. L. o změnu výchovy a výživy.

Přípisem ze dne 20. dubna 2013 předložil stěžovatel Okresnímu soudu v Hodoníně likvidaci znalečného. Za vypracování znaleckého posudku požadoval za 57 hodin práce znalce 350 Kč celkem 19 950 Kč a k tomu 152 Kč jako úhradu nákladů za kopírování, celkem 20 102 Kč. Okresní soud na podkladě tohoto stěžovatelova podání svým usnesením ze dne 24. května 2013 č. j. 0 Nc 83/2010-252 přiznal stěžovateli znalečné celkem ve výši 20 102 Kč. Proti tomuto usnesení podal otec nezletilé odvolání. Otec pouze obecně odkázal na údajnou nepřiměřenost přiznaného znalečného. Stěžovateli bylo odvolání otce doručeno Okresním soudem v Hodoníně bez průvodního dopisu i bez výzvy k vyjádření. Přitom je podle stěžovatele minimálním požadavkem spravedlivého procesu, aby si soud předtím než věc předá odvolacímu soudu, opatřil vyjádření té osoby, která může být v řízení o odvolání rozhodnutím odvolacího soudu dotčena, tedy stěžovatele, případně si takové vyjádření měl opatřit účastník řízení. Ostatně s takovým procesním postupem se stěžovatel setkal v jiných případech, kdy někdo z účastníků řízení zpochybňoval prostřednictvím řádného opravného prostředku přiměřenost výše znalečného, a stěžovateli byla dána možnost se vyjádřit na základě výzvy soudu ke všem námítkám odvolatele. Krajský soud v Brně odvolání otce částečně, nicméně zásadně, vyhověl a usnesení okresního soudu změnil svým usnesením ze dne 20. prosince 2013 č. j. 38 Co 474/2013-321 tak, že stěžovateli přiznal celkem 11 302 Kč. Dle Krajského soudu v Brně okresní soud pochybil, pokud nediferencoval jednotlivé vyúčtované úkony podle potřebné kvalifikace nutné k jejich provedení, neboť dle názoru krajského soudu úkon vyúčtovaný jako studium spisu či příprava vyšetření nelze posoudit jako úkony, jež by vyžadovaly nejvyšší odbornou kvalifikaci a rovněž délka těchto úkonů se jevila krajskému soudu jako nepřiměřená. Beze změny ponechal krajský soud ocenění psychologického vyšetření, ale jako nepřiměřené z hlediska délky trvání úkonů posoudil vyhodnocení testových metod, analýzu vyšetření a interpretaci, psychologickou rozvalu a zpracování posudku. Rozsah 36 hodin považoval účastník řízení za nepřiměřený i proto, že se mu tyto činnosti jevily jako vzájemně se překrývající a za přiměřený považoval časový rozsah 18 hodin.

Stěžovatel tvrdí, že postupem Krajského soudu v Brně a částečně i Okresního soudu v Hodoníně bylo zasaženo do jeho základních práv. Pokud jde o krajský soud, stalo se tak jeho usnesením, které bylo stěžovateli doručeno dne 6. února 2014, aniž byl stěžovatel výzván, aby se k odvolání otce předtím, než účastník řízení rozhodne, vyjádřil. Tím, že stěžovateli bylo znemožněno, aby se vyjádřil k otcovu odvolání, tím spíše, že toto odvolání bylo pouze velice obecné a málo určité, byla dotčena výše uvedená práva stěžovatele zakotvená v hlavě páté Listiny. Stěžovatel byl konfrontován

s pro něho negativním důsledkem odvolání otce až doručením napadeného usnesení krajského soudu. Proti tomuto usnesení však neměl k dispozici žádný opravný či mimořádný opravný prostředek.

Pokud jde o čl. 37 Listiny, stěžovatel uvádí, že si je vědom toho, že jeho procesní postavení je odlišné od procesního postavení účastníka nalézacího řízení, ale je osobou zúčastněnou na řízení, a jak už reflektoval ve své rozhodovací praxi Ústavní soud v takřka identické věci u Ústavního soudu vedené pod sp. zn. II. ÚS 3367/12 [nález sp. zn. II. ÚS 3367/12 ze dne 10. 1. 2013 ve znění opravného usnesení sp. zn. II. ÚS 3367/12 ze dne 31. 1. 2013 (N 11/68 SbNU 169)], nelze mu upírat právo na soudní ochranu.

Stěžovatel má proto za to, že ze samotného faktu, že mu bylo zasláno odvolání otce, nelze automaticky dovozovat, že se mohl vyjádřit. Právo na spravedlivý proces je nutno spatřovat i v tom, že poučení, kterého se dostalo např. otci v usnesení o přiznání znalečného a zaslání odvolání bez dalšího na vědomí stěžovateli, nelze považovat za spravedlivé ve vztahu ke stěžovateli. Jinými slovy, případná úvaha ve smyslu, že stěžovatel měl možnost se vyjádřit, nesplňuje nárok na spravedlivý proces ve smyslu Listiny.

IV.

Ústavní soud není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti soudů je v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

V ústavní stížnosti stěžovatel brojí proti rozhodnutí Krajského soudu v Brně, kterým bylo rozhodnuto o odvolání otce nezletilé proti rozhodnutí soudu prvního stupně o přiznání znalečného stěžovateli za vypracovaný znalecký posudek, a namítá, že neměl možnost se k podanému odvolání vyjádřit, čímž došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud tedy přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Ačkoli Ústavní soud ve své judikatuře dává najevo svou zdrženlivost ve vztahu k rozhodování obecných soudů v otázkách nákladů řízení [např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 426/03 ze dne 29. 9. 2003, sp. zn. III. ÚS 259/02 ze dne 13. 8. 2002 a další (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)], v daném případě shledal důvod pro svůj zásah, a to s ohledem na níže uvedené.

V nálezu ze dne 10. 1. 2013 sp. zn. II. ÚS 3367/12 (viz výše) Ústavní soud vyslovil, že ačkoliv znalci, podobně jako zapisovatelé či tlumočníci,

sice nejsou ani účastníky řízení, ani vedlejšími účastníky řízení, nýbrž „pouze“ osobami zúčastněnými na řízení, nelze přehlížet či dokonce upírat ta práva, jimiž jsou tyto subjekty civilního procesu nadány. Disponuje-li pak znalec právem na podání odvolání proti rozhodnutí o znalečném, musí být vybaven stejnými procesními právy, jaká zákon přiznává účastníkům, aby nebyl v odvolacím řízení oproti účastníkům znevýhodněn (čl. 96 odst. 1 Ústavy, čl. 37 odst. 3 Listiny).

Ustanovení § 139 odst. 2 věty první o. s. ř. stanoví, že byl-li podán znalecký posudek nebo proveden tlumočnický úkon, vzniká znalci nebo tlumočnickovi právo na náhradu hotových výdajů a na odměnu (znalečné a tlumočné). Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, společně s prováděcím předpisem, vyhláškou č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, pak stanoví, komu a v jaké výši se znalečné vyplácí (§ 139 odst. 2 věta druhá o. s. ř.). Zákonodárce v § 139 odst. 4 o. s. ř. dále určil, že o právu znalce na znalečné rozhoduje předseda senátu, přičemž výši odměny a náhrady nákladů určí orgán, který znalce ustanovil, a to bez zbytečného odkladu, nejpozději do 2 měsíců od podání posudku; odměnu a náhradu hotových výdajů je třeba uhradit bez zbytečného odkladu po jejich přiznání, nejpozději do 30 dnů (§ 19 odst. 1 zákona č. 36/1967 Sb.). Z nastíněného přehledu právní úpravy znalečného, jak ji zachycuje podústavní právo, jednoznačně plyne, že se jedná o subjektivní právo znalce na odměnu za provedenou práci, rozhodování o němž je svěřeno orgánu veřejné moci – obecnému soudu.

Proti usnesení soudu prvního stupně o znalečném je přípustné odvolání (§ 202 o. s. ř. a contrario), o němž rozhoduje soud vyššího stupně. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny stanoví, že každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny pak zaručuje každému právo na to, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Tyto ústavní imperativy však v posuzované věci splněny nebyly. Jelikož je rozhodování o zákonném právu znalce svěřeno soudu, musí mít znalec možnost svůj nárok na znalečné hájit, vyjádřit se k němu, neboť jde, řečeno slovy Listiny, o „jeho věc“, tedy o záležitost, která se ho bezprostředně dotýká, přičemž o této věci rozhoduje soud, který může do práva na znalečné často i citelně zasáhnout, což se pak může negativně projevit na samotné realizaci nároku na znalečné. Je tudíž namístě přiznat též znalci právo na odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně o znalečném, neboť jinak by šlo o porušení čl. 36 odst. 1 Listiny. Disponuje-li pak znalec právem na podání odvolání proti takovému rozhodnutí, musí být vybaven stejnými procesními právy, jaká zákon přiznává účastní-

kům, aby nebyl v odvolacím řízení oproti účastníkům znevýhodněn (čl. 96 odst. 1 Ústavy a čl. 37 odst. 3 Listiny).

V předmětné věci Krajský soud v Brně stěžovatele jako znalce nevyzval, aby se k podanému odvolání proti rozhodnutí o přiznání znalečného vyjádřil, a odepřel mu tak možnost zpochybnit argumenty odvolatele a hájit svůj nárok na znalečné. Tím krajský soud porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i jeho právo na to, aby se ve své věci mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, zaručené v čl. 38 odst. 2 Listiny.

Na základě výše uvedených skutečností Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 20. prosince 2013 č. j. 38 Co 474/2013-321 zrušil.

II

II. Usnesení

Č. 1

K návrhu na zrušení § 123 odst. 6 písm. e) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Ustanovení § 67 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, se použije nejen v případě, kdy před skončením řízení právní předpis nebo jeho jednotlivá ustanovení pozbyly platnosti, nýbrž i tehdy, když byla změněna jejich rozhodná a návrhem napadená část, takže se argumentace obsažená v návrhu stala irelevantní; podmínkou však je, že předmětný návrh byl podán v rámci tzv. abstraktní kontroly právních předpisů, tedy nikoli v souvislosti s probíhajícím soudním řízením (návrh podle § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) ani jako akcesorický návrh k ústavní stížnosti (§ 74 zákona o Ústavním soudu).

Usnesení

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Jana Filipa (soudce zpravodaj), Vlasty Formánkové, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 6. ledna 2015 sp. zn. Pl. ÚS 34/13 ve věci návrhu skupiny 42 poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, jejichž jménem jedná poslanec Mgr. Roman Sklenák, na zrušení § 123 odst. 6 písm. e) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení.

Výrok

Řízení se zastavuje.

Odůvodnění**I.**

1. Dne 22. 7. 2013 byl Ústavnímu soudu doručen návrh, kterým se skupina 42 poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (dále jen „navrhovatel“) domáhala zrušení ustanovení § 123 odst. 6 písm. e) zákoníku práce, a to ke dni vyhlášení nálezů ve Sbírce zákonů České republiky (dále jen „Sbírka zákonů“). Navrhovatel v tomto návrhu tvrdil, že uvedené ustanovení odporuje čl. 1 odst. 1 a čl. 78 Ústavy České republiky (dále

jen „Ústava“), jakož i čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 28 a čl. 41 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Podle navrhovatele tím, že zákonodárce formulací obecného zmocnění v § 123 odst. 6 písm. e) zákoníku práce bez jakýchkoli limitů plně delegoval na vládu určení „okruhu zaměstnanců“, jejichž platový tarif může určovat zaměstnavatel podle své úvahy ve stanoveném rozmezí, stala se tak vláda v dané oblasti primárním normotvůrcem. V rozporu s čl. 78 větou první Ústavy tak bylo na vládu napadeným zákonným zmocněním přeneseno oprávnění k prvotní normotvorbě, která má zakládat (a zakládá) nové právní vztahy nemající oporu v úpravě zákona. Z čl. 28 věty druhé Listiny ve spojení s čl. 41 odst. 1 Listiny nadto vyplývá, že podrobnosti a meze práva zaměstnanců na spravedlivou odměnu za práci musí být stanoveny zákonem, a nikoli teprve nařízením vlády. Parlament tudíž nemůže úpravu vztahů, které jsou ústavně vyhrazeny zákonné úpravě, delegovat na moc výkonnou, a tím rezignovat na svoji zákonodárnou působnost, jak se to v případě platného ustanovení § 123 odst. 6 písm. e) zákoníku práce stalo. Napadené zákonné zmocnění má tedy vytvořit a také skutečně vytváří prostor pro selektivní snižování platů ve veřejné sféře, a to nikoli jen *pro futuro*, ale i u dosavadních zaměstnanců, kteří podle ostatních kritérií stanovených zákoníkem práce a nařízením vlády č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, již získali nárok na takovou vyšší odměny za práci, která odpovídá jejich zařazení právě do určité platové třídy a stanovenému periodickému zvyšování platového stupně podle počtu let započitatelné praxe. Těchto úspor ve veřejných financích je tak dosahováno za „cenu“ destabilizace předvídatelnosti mechanismu určování výše platu, a to – jak je již shora rozvedeno – ústavně nekonformním způsobem. Napadená právní úprava tak způsobuje zásadní narušení principu právní jistoty, které spočívá v nejistotě, neurčitosti a nepředvídatelnosti toho, jak bude, resp. jak může zaměstnavatel ve veřejné sféře se svými zaměstnanci platově „manipulovat“, jakož i jednoho z fundamentálních principů uplatňovaných ve veřejné správě – principu legitimního očekávání. Ve srovnání s právním stavem do přijetí zákona č. 347/2010 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s úspornými opatřeními v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí, (do 31. 12. 2010) tak obsahuje zákoník práce v napadeném ustanovení § 123 odst. 6 písm. e) právní úpravu platových poměrů, která je podle tvrzení navrhovatele v rozporu s čl. 1 odst. 1 a čl. 78 Ústavy, jakož i čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 28 a čl. 41 odst. 1 Listiny.

3. Dále se navrhovatel pro případ, že Ústavní soud jeho návrhu vyhoví, domáhal toho, aby Ústavní soud postupem podle § 70 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rovněž vyslovil, že pozbývá platnosti ustanove-

ní § 1 písm. d) a § 6 nařízení vlády č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů, a to také dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů.

II.

4. Soudce zpravodaj se obrátil se žádostí o vyjádření na obě komory Parlamentu České republiky. Za Poslaneckou sněmovnu zaslala vyjádření její předsedkyně Miroslava Němcová, která popsala proces přijetí vládního návrhu zákona (tisk č. 411/0, Poslanecká sněmovna, VI. volební období). Ten byl následně na základě přehlasování zamítavého usnesení Senátu vyhlášen jako zákon č. 365/2011 Sb., kterým bylo vloženo do zákoníku práce nové znění § 123 odst. 6 písm. e), které se stalo předmětem návrhu skupiny poslanců. Za Senát se vyjádřil jeho předseda Milan Štěch, který uvedl, že toto zmocňovací ustanovení zákoníku práce bylo dotčeno ve třech zákonech, které Senát projednával (zákony č. 347/2010 Sb., č. 364/2011 Sb. a č. 365/2011 Sb.). Připomínky k němu byly vyjadřovány zejména na 25. schůzi Senátu dne 12. listopadu 2010 (k pozdějšímu zákonu č. 347/2010 Sb.), který byl součástí souboru úsporných opatření. Přesto byl tento návrh zákona Senátem schválen, zatímco následující dvě změny napadeného ustanovení byly součástí zákonů, které byly Senátem zamítnuty, nicméně napadené ustanovení již předmětem námitek nebylo.

5. Dále soudce zpravodaj podle § 69 odst. 2 zákona o Ústavním soudu vyzval k vyjádření vládu a podle § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu veřejného ochránce práv. Za vládu sdělil její tehdejší předseda Jiří Rusnok, že vláda nevyužije svého práva a do zahájení řízení nevstoupí. Ve stejném duchu se vyjádřil i veřejný ochránce práv.

6. Konečně v rámci přípravy podkladů pro rozhodnutí požádal soudce zpravodaj podle § 48 odst. 2 zákona o Ústavním soudu o vyjádření příslušný resort, tj. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Za toto ministerstvo se k návrhu vyjádřil tehdejší ministr Ing. František Koníček, který jednak zdůraznil účel přijaté úpravy (úspora objemu prostředků na platy zaměstnanců ve státním rozpočtu) a jednak poukázal na provázanost napadeného zmocňovacího ustanovení s dalšími ustanoveními zákoníku práce a příslušného vládního nařízení č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů. Pro případ, že by přes předestřenou argumentaci ministerstva Ústavní soud dospěl k závěru, že napadená právní úprava je v rozporu s ústavním pořádkem, ministr práce a sociálních věcí nastínil možné problémy ve stanovením platů pro okruh adresátů napadeného ustanovení zákoníku práce s ohledem na to, že zaměstnavatelé již určitou dobu postupují podle této napadené úpravy, a to pro případ, že by vykonatelnost takového vyhovujícího nálezu nebyla odložena.

7. V průběhu řízení před Ústavním soudem soudce zpravodaj zjistil, že dne 26. 6. 2014 byl předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky návrh poslanců Romana Sklenáka (zástupce navrhovatelů v tomto řízení), Jaroslava Faltýnka a Jiřího Junka na vydání zákona o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o státní službě (sněmovní tisk číslo 242/0, Poslanecká sněmovna, VII. volební období). Souhlasné stanovisko vlády bylo poslancům rozesláno dne 3. 7. 2014 jako sněmovní tisk číslo 242/1. Protože tento návrh zákona obsahoval zásadní změnu v textu napadeného ustanovení zákoníku práce, bylo Ústavním soudem vyčkáno výsledku jeho projednání.

8. Dne 17. 7. 2014 proběhlo ve věci tisku č. 242/0 první čtení, návrh zákona byl přikázán k projednání výborům. V rámci druhého čtení na 17. schůzi dne 23. 9. 2014 tento návrh prošel obecnou i podrobnou rozpravou, podané pozměňovací návrhy byly zapracovány jako sněmovní tisk číslo 242/4. Na 17. schůzi dne 26. 9. 2014 proběhlo třetí čtení a návrh zákona byl schválen. Následně byl návrh zákona předložen Senátu Parlamentu České republiky (senátní tisk číslo 342/0), který jej dne 23. 10. 2014 na 26. schůzi schválil. Prezident republiky zákon podepsal 6. 11. 2014. Zákon o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o státní službě byl vyhlášen dne 24. 11. 2014 ve Sbírce zákonů v částce 106 pod číslem 250 a nabyl účinnosti dne 1. 1. 2015.

9. V 54. části citovaného zákona bylo ustanovením čl. LV bodu 4 vloženo do zákoníku práce nové znění jeho ustanovení § 123 odst. 6 písm. e) v této podobě: „[Vláda stanoví nařízením] podmínky pro zvláštní způsob zařazení do platové třídy a určení platového tarifu pro zaměstnance, kteří vykonávají práce, jejichž úspěšné provádění závisí především na míře talentu nebo na fyzické zdatnosti, pro zaměstnance poskytovatele zdravotních služeb a pro zaměstnance vykonávající jednoduché obslužné nebo rutinní práce; výše platového tarifu určeného zvláštním způsobem pro zaměstnance poskytovatele zdravotních služeb musí být určena nejméně ve výši odpovídající platovému tarifu, který zaměstnanci jinak přísluší podle platové třídy a platového stupně, do kterých je zařazen podle odstavců 1 až 5.“

10. Návrhem napadené ustanovení § 123 odst. 6 písm. e) zákoníku práce znělo takto: „[Vláda stanoví nařízením] okruh zaměstnanců, u kterých může zaměstnavatel určit platový tarif v rámci rozpětí platových tarifů stanovených pro nejnižší až nejvyšší platový stupeň příslušné platové třídy.“

11. Pro srovnání uvádí Ústavní soud dikci ustanovení § 123 odst. 6 písm. f) zákoníku práce ve znění účinném do 31. 12. 2010, jehož znění se navrhovatelé na svou podporu dovolávají: „[Vláda stanoví nařízením] podmínky pro zvláštní způsob zařazení do platové třídy a určení platového tarifu pro zaměstnance, kteří vykonávají práce, jejichž úspěšné provádění závisí především na míře talentu nebo na fyzické zdatnosti, pro zaměst-

nance ve zdravotnických zařízeních a pro zaměstnance vykonávající jednodušné obslužné nebo rutinní práce.“

III.

12. Podle ustanovení § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, jestliže zákon, jiný právní předpis nebo jejich jednotlivá ustanovení, jejichž zrušení je navrhováno, pozbydou platnosti před skončením řízení před Ústavním soudem, řízení se zastaví.

13. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že v projednávané věci došlo k naplnění podmínek pro zastavení řízení ve smyslu § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, a to ve smyslu ustálené judikatury Ústavního soudu pro případy, kdy se napadené ustanovení neruší, nýbrž se mění jeho rozhodná a návrhem napadená část jako v nyní projednávaném případě [viz již nálezy sp. zn. Pl. ÚS 15/01 ze dne 31. 10. 2001 (N 164/24 SbNU 201; 424/2001 Sb.)]. Po podání návrhu skupiny poslanců bylo napadené ustanovení ve znění navrženém ke zrušení změněno zákonem č. 250/2014 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o státní službě, který nabyl platnosti dne 14. 11. 2014 a účinnosti dne 1. 1. 2015. Nová právní úprava je přitom podstatně obsahově odlišná od právní úpravy, jež byla navrhovatelem napadena, takže se argumentace obsažená v návrhu stala irelevantní [resp. tato nová úprava představuje ve své podstatě „návrát“ k původní právní úpravě (srov. bod 9 tohoto usnesení), jejíž změna byla právě důvodem pro podání souzeného návrhu]. Návrh na zrušení § 123 odst. 6 písm. e) zákoníku práce ve znění do 31. 12. 2014 byl podán v rámci tzv. abstraktní kontroly právních předpisů, tedy nikoli v souvislosti s probíhajícím soudním řízením (návrh podle § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) ani jako akcesorický návrh k ústavní stížnosti (§ 74 zákona o Ústavním soudu). Vzhledem k tomu, že zákonodárce již sám vyjádřil formou platného zákona svou vůli upravit otázku zmocnění vlády k vydání nařízení stanovícího podmínky pro zvláštní způsob zařazení do platové třídy a určení platového tarifu pro tam blíže určené skupiny zaměstnanců, a protože s ohledem na okolnosti případu nepřicházela do úvahy okamžitá vykonatelnost případného nálezu, Ústavní soud dal v rámci doktríny sebeomezování přednost vlastní aktivitě zákonodárce. Stalo se tak i proto, že by případný hypotetický zásah Ústavního soudu již směřoval vůči úpravě, která by již neplatila. Z toho důvodu nebylo třeba zabývat se postupem podle § 70 odst. 3 zákona o Ústavním soudu (blíže sub 3), neboť s ohledem na změnu právní úpravy a zastavení řízení pro to odpadly podmínky.

14. Za daného stavu dospěl Ústavní soud k závěru, že jsou splněny podmínky pro to, aby bylo řízení o návrhu na zrušení shora citovaného ustanovení zastaveno ve smyslu ustanovení § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Č. 2

K soudnímu přezkumu disciplinárních rozhodnutí komory Parlamentu

Z ustanovení čl. 27 odst. 3 Ústavy České republiky lze vyvodit závěr, že disciplinární pravomoc ve věcech přestupkové odpovědnosti poslanců a senátorů je výlučnou kompetencí parlamentních komor, a to bez ohledu na to, zda jde o tzv. „úřední“ činy (přestupky spáchané v Poslanecké sněmovně nebo Senátu), nebo o „neúřední“ činy („běžné“ přestupky podle zákona o přestupcích, spáchané mimo parlamentní půdu).

Rozhodnutí, jimiž parlamentní orgány rozhodují v disciplinárním řízení o přestupcích poslanců a senátorů, patří mezi ta rozhodnutí, která jsou výrazem autonomie Parlamentu jako zákonodárného sboru a jež nepodléhají kontrole Ústavního soudu. Jinými slovy řečeno, taková rozhodnutí nemohou být napadena ústavní stížností.

Orgány komor Parlamentu při výkonu disciplinární pravomoci nerozhodují v postavení orgánů veřejné správy a jejich rozhodnutí nepodléhají soudnímu přezkumu podle čl. 36 odst. 2 Listiny. V tomto úsudku se Ústavní soud ztotožňuje se závěry, vyslovenými v judikatuře správních soudů, které odmítají přezkum rozhodnutí parlamentních orgánů vydaných při výkonu jejich disciplinární pravomoci v systému správního soudnictví.

Ústavní soud, aniž by zpochybňoval obecný princip nezadatelnosti lidských práv, zastává názor, že práva na přístup k soudu je možno se v konkrétním a specifickém případě vzdát.

Parlamentní disciplinární řízení o přestupku, spáchaném senátorem nebo poslancem, má odlišnou povahu, než má „běžné“ přestupkové řízení před správními orgány, a není důvod podřazovat je pod režim čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Náročná procedura disciplinárního řízení, probíhajícího před vrcholným zákonodárným orgánem, je s to poskytnout standardní garance spravedlivého procesu na analogické úrovni, jíž je jinak dosahováno při soudním přezkumu rozhodování správních orgánů o přestupcích.

Je samozřejmě třeba uznat argument, že parlamentní orgány, rozhodující o přestupcích, postrádají atribut nezávislosti, jež je charakteristický pro soudy. Tento deficit je však do značné míry kompenzován specifickými vlastnostmi vrcholného zastupitelského orgánu, jakými jsou silná demokratická legitimita parlamentu, většinové kolektivní rozhodování, transparentnost jednání.

I Ústavní soud, jako jeden z vrcholných orgánů státní moci, musí respektovat princip presumpce ústavnosti a zákonnosti rozhodování jiných státních orgánů (není-li přesvědčivě doložen opak). Bez této základní důvěry v korektnost postupu státních orgánů by nemohl fungovat systém státní moci v jeho celostním pojetí.

Usnesení

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Vlasty Formánkové, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka, Jana Musila (soudce zpravodaj), Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 13. ledna 2015 sp. zn. Pl. ÚS 17/14 ve věci ústavní stížnosti MUDr. Vladimíra Drymla, zastoupeného doc. JUDr. Zdeňkem Koudelkou, Ph.D., advokátem, se sídlem Vlhká 14, 602 00 Brno, proti usnesení Senátu Parlamentu České republiky č. 506 ze dne 29. 5. 2014 a proti usnesení mandátového a imunitního výboru Senátu Parlamentu České republiky č. 18 ze dne 26. 3. 2014, jimiž bylo rozhodnuto, že se stěžovatel dopustil přestupku proti občanskému soužití, za což mu byla uložena pokuta ve výši 20 000 Kč, za účasti Senátu Parlamentu České republiky jako účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 11. července 2014, se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví specifikovaných usnesení Senátu Parlamentu České republiky a mandátového a imunitního výboru Senátu Parlamentu České republiky, neboť má za to, že napadenými rozhodnutími a řízením, které jejich vydání předcházelo, bylo porušeno jeho „právo na spravedlivý proces, právo na projednání věci nestranným orgánem, právo předkládat důkazy a právo na to, aby se státní orgán s předloženými důkazy zdůvodnitelným a přezkoumatelným postupem vypořádal“.

II.

2. Z obsahu ústavní stížnosti a z napadených rozhodnutí se zjišťuje:

3. Usnesením mandátového a imunitního výboru Senátu č. 18 ze dne 26. 3. 2014 bylo rozhodnuto, že senátor MUDr. Vladimír Dryml (dále též jen

„stěžovatel“) se dopustil přestupku proti občanskému soužití podle § 49 odst. 1 písm. e) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o přestupcích“). Přestupek měl být spáchán tím, že stěžovatel dne 7. června 2013 ve Vrchlabí při slovní rozepři způsobil svým slovním výrokem panu A. A. M. újmu pro jeho příslušnost k národnostní menšině nebo pro jeho etnický původ. Za tento přestupek byla stěžovateli uložena pokuta ve výši 20 000 Kč.

4. O odvolání stěžovatele proti usnesení uvedeného výboru bylo rozhodnuto na 21. schůzi Senátu dne 29. 5. 2014 usnesením č. 506 tak, že rozhodnutí mandátového a imunitního výboru bylo potvrzeno.

5. Proti oběma těmto rozhodnutím směřuje nyní projednávaná ústavní stížnost.

III.

6. Ústavní stížnost byla přidělena k projednání a rozhodnutí plénu Ústavního soudu, což vyplývá z ustanovení článku 1 odst. 1 písm. c) rozhodnutí pléna Ústavního soudu o aťahování působnosti ze dne 25. března 2014 č. Org. 24/14 (publikováno pod č. 52/2014 Sb.), vydaného podle § 11 odst. 2 písm. k) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a to z toho důvodu, že účastníkem řízení je komora Parlamentu České republiky.

IV. Stav předcházející vydání rozhodnutí napadených ústavní stížností

7. Pro komplexní posouzení věci pokládal Ústavní soud za potřebné seznámit se s chronologickým vývojem případu před vydáním rozhodnutí napadených ústavní stížností. Vyžádal si proto od Senátu listiny vztahující se k této kauze, zejména kopii spisu Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Královéhradeckého kraje, územního odboru Trutnov (č. j. KRPH-64064/TČ-2013-051071), přestupkového spisu Městského úřadu Vrchlabí (č. j. KST-PREST/39/2014) a zápisy, usnesení a další podkladové materiály orgánů Senátu. Z těchto listin se zjišťuje:

8. Písemným podáním ze dne 12. 6. 2013, zasláným Okresnímu státnímu zastupitelství v Trutnově, podal lékař Zdravotnické záchranné služby Královéhradeckého kraje A. A. M. trestní oznámení na MUDr. Vladimíra Drymla pro podezření ze spáchání trestného činu hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 trestního zákoníku. Oznamovatel se pokládal za osobu poškozenou trestným činem.

9. Ke spáchání trestného činu mělo dle oznamovatele dojít dne 7. 6. 2013 v areálu Česko-německé horské nemocnice Krkonoše, s. r. o., ve Vrchlabí. Oznamovatel byl členem posádky vrtulníku Zdravotnické záchranné služby Královéhradeckého kraje. Vrtulník na pokyn dispečera záchranné služby přistál na heliportu nemocnice ve Vrchlabí, aby převzal

a letecky transportoval do Fakultní nemocnice v Hradci Králové pacientku, přivezenou sanitním autem z města Vrchlabí na heliport s podezřením na akutní infarkt myokardu. Po přistání vrtulníku se na heliport dostavil ředitel nemocnice MUDr. Vladimír Dryml a posádce vrtulníku vytýkal, že vrtulník přistál na soukromém pozemku, aniž by byl přilet včas nemocnici oznámen, čímž mohlo podle názoru MUDr. Drymla dojít k ohrožení zaměstnance nemocnice, který poblíž heliportu kosil trávu, jakož i k ohrožení dalších občanů a pacientů nacházejících se v blízkosti přistání. Mezi A. M. a MUDr. Vladimírem Drymlem došlo za přítomnosti dalších svědků ke slovní hádce týkající se okolností přistání vrtulníku. Při hádce měl MUDr. Dryml na adresu A. M. pronést, že „pokud má takový názor, ať se vrátí, nebo ať táhne, odkud přišel“. Tímto výrokem se A. M., který pochází z Jemenu, cítil dotčen a pokládal jej za urážku spáchanou pro jeho národnost; proto podal trestní oznámení.

10. Okresní státní zastupitelství v Trutnově předalo přijaté trestní oznámení Policii České republiky, územnímu odboru Trutnov, která poté prováděla šetření postupem podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Policie vyslechla formou podání vysvětlení MUDr. Vladimíra Drymla, šest svědků nacházejících se na místě incidentu a z těchto výpovědí došla k závěru, že MUDr. Dryml sice pronesl na adresu A. M. výrok ve smyslu „ať se vrátí, nebo ať táhne, odkud přišel“, že se však nepodařilo prokázat, že by tak učinil v úmyslu veřejně hrubě znevažít jeho národnost. Policie proto uzavřela, že nebyl spáchán žádný trestný čin ani přestupek a věc založila (stalo se tak záznamem ze dne 27. 8. 2013 č. j. KRPB-64064-13/ČJ-2013-051071).

11. Oznamovatel A. M. poté dopisem ze dne 13. 9. 2013 požádal Okresní státní zastupitelství v Trutnově o přezkoumání postupu Policie České republiky. Okresní státní zastupitelství tomuto požadavku vyhovělo a připisem ze dne 22. 10. 2013 č. j. 2 ZN 106/2013-16 vrátilo věc policejnímu orgánu s pokynem, aby byly zahájeny úkony podle § 158 odst. 3 tr. řádu a aby se pokračovalo v prověřování trestního oznámení.

12. Policejní orgán Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Královéhradeckého kraje, územního odboru Trutnov, záznamem ze dne 31. 10. 2013 č. j. KRPB-64064-19/TČ-2013-051071-PP zahájil úkony trestního řízení. Znovu vyslechl již dříve vyslechnuté svědky události, dále ředitele Zdravotnické záchranné služby Královéhradeckého kraje MUDr. Jiřího Maška a obstaral písemné dokumenty Česko-německé horské nemocnice Krkonoše, s. r. o., ve Vrchlabí a Úřadu pro civilní letectví týkající se přistání vrtulníku.

13. Po ukončení přípravného řízení a po prostudování policejního spisu dalo Okresní státní zastupitelství v Trutnově připisem ze dne 10. 12. 2013 pod č. j. 2 ZN 1480/2013-4 pokyn policejnímu orgánu, aby nebylo zahajová-

no trestní stíhání, ale aby věc byla předána Městskému úřadu ve Vrchlabí pro podezření ze spáchání přestupku proti občanskému soužití podle § 49 zákona o přestupcích.

14. Městský úřad Vrchlabí věc zaevidoval pod sp. zn. KST/39/Př 2/2014 jako oznámení o přestupku proti občanskému soužití podle § 49 odst. 1 písm. e) zákona o přestupcích a dne 8. 1. 2014 vyzval MUDr. Vladimíra Drymla, aby se jako senátor vyjádřil dle § 9 odst. 3 zákona o přestupcích, zda podá žádost o projednání přestupku v disciplinárním řízení podle zvláštních právních předpisů, tj. v daném případě podle zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „jednacím řád Senátu“). Přípisem ze dne 17. 1. 2014, adresovaným Městskému úřadu Vrchlabí, požádal MUDr. Vladimír Dryml, aby věc byla projednána v disciplinárním řízení před Senátem.

15. Městský úřad Vrchlabí usnesením ze dne 21. ledna 2014 postoupil věc podle § 71 písm. d) zákona o přestupcích mandátovému a imunitnímu výboru Senátu k projednání v disciplinárním řízení. K tomuto usnesení byl připojen přestupkový policejní spis sp. zn. KRPH-64064/TČ-2013-051071, předaný předtím městskému úřadu Policií České republiky.

V. Disciplinární řízení před Senátem

16. Disciplinární řízení vedené proti stěžovateli se řídilo jednacím řádem Senátu.

17. Na 9. schůzi mandátového a imunitního výboru, konané dne 12. února 2014, oznámil předseda výboru senátor Jiří Oberfalzer členům výboru, že na program 10. schůze výboru bude zařazeno disciplinární řízení ve věci přestupku stěžovatele, informoval, že zpravodajem pro projednání věci ve výboru určil podle ustanovení § 92 odst. 1 jednacím řádu Senátu senátora Miroslava Antla, a informoval, že spis týkající se věci je k nahlédnutí v sekretariátu výboru.

18. Věc byla projednána na 10. schůzi mandátového a imunitního výboru konané dne 26. března 2014 za předsednictví senátora Jiřího Oberfalzera. Na schůzi výboru byl přítomen rovněž stěžovatel. Výbor se seznámil se zpravodajskou zprávou předloženou senátorem Miroslavem Antlem, v níž byl shrnut obsah přestupkového spisu, postoupeného Policií České republiky. K věci se v obsáhlém vystoupení vyjádřil ústně jak poškozený A. M., kterého výbor k jednání přizval, tak stěžovatel. O jednání výboru byl pořízen podrobný zápis.

19. Usnesením mandátového a imunitního výboru č. 18 ze dne 26. 3. 2014 bylo rozhodnuto, že se stěžovatel dopustil přestupku proti občanskému soužití podle § 49 odst. 1 písm. e) zákona o přestupcích, a podle § 16 odst. 2 jednacím řádu Senátu mu byla uložena pokuta ve výši 20 000 Kč.

Pro přijetí tohoto usnesení hlasovalo sedm z osmi přítomných členů výboru, nikdo nebyl proti, jeden se zdržel hlasování.

20. Proti usnesení mandátového a imunitního výboru č. 18, jehož písemné vyhotovení bylo doručeno MUDr. Vladimíru Drymlovi dne 7. dubna 2014, podal stěžovatel podle ustanovení § 17 odst. 1 jednacího řádu Senátu odvolání, které bylo doručeno Senátu dne 15. dubna 2014.

21. Dne 15. dubna 2014 byla předsedovi organizačního výboru Senátu doručena námitka podjatosti, kterou stěžovatel podal podle ustanovení § 15 odst. 4 jednacího řádu Senátu. Námitka podjatosti směřovala proti členům mandátového a imunitního výboru – senátorům Pavlu Trpákovi a Miroslavu Antlovi. Stěžovatel vyjádřil názor, že tito senátoři byli při hlasování mandátového a imunitního výboru o přestupku ve střetu zájmů, protože jsou zároveň i zastupiteli Královéhradeckého kraje, který je zřizovatelem zdravotnické záchranné služby, jejíž zaměstnanec A. A. M. byl účasten na události, jež je předmětem disciplinárního řízení. Královéhradecký kraj je i zřizovatelem několika krajských nemocnic, na jejichž nehospodárny provoz stěžovatel dříve upozorňoval. Ke svému podání stěžovatel připojil též námitky k postupu mandátového a imunitního výboru při jednání a rozhodování o přestupku v disciplinárním řízení, adresované předsedovi tohoto výboru.

22. Dne 22. dubna 2014 byl předsedovi Senátu doručen dopis, v němž stěžovatel znovu vznesl námitky k postupu mandátového a imunitního výboru při jednání a rozhodování o přestupku v disciplinárním řízení a vyjádřil názor, že jednání některých členů výboru by mohlo být kvalifikováno jako disciplinární delikt. K dopisu připojil znalecký posudek č. 36/2014 ze dne 12. dubna 2014, zpracovaný na stěžovatelovu žádost soudním znalcem JUDr. Ing. Josefem Zouharem, Dr. Znalecký posudek obsahuje závěr, že výrok stěžovatele „nemá znaky posměchu či znevážení jazyka, původu nebo rasové, národnostní, náboženské či jiné nenávisti vůči A. M.“.

23. Organizační výbor Senátu projednal námitku podjatosti vznesenou stěžovatelem podle ustanovení § 15 odst. 4 jednacího řádu Senátu proti členům mandátového a imunitního výboru – senátorům Pavlu Trpákovi a Miroslavu Antlovi a svým usnesením č. 169 z 32. schůze, konané dne 23. dubna 2014, námitku podjatosti zamítl s poukazem na skutečnost, že byla podána opožděně, tj. až po přijetí meritorního rozhodnutí mandátového a imunitního výboru ve věci přestupku stěžovatele.

24. Na 11. schůzi mandátového a imunitního výboru, konané dne 23. dubna 2014, projednal výbor odvolání stěžovatele proti usnesení mandátového a imunitního výboru č. 18 z 10. schůze, konané dne 26. března 2014. Výsledkem jednání bylo přijetí usnesení č. 19 z 11. schůze, v němž mandátový a imunitní výbor konstatoval, že odvolání stěžovatele bylo podáno v zákonné lhůtě, že stěžovatel neuplatnil před jednáním výboru o pre-

stupku ani v jeho průběhu námitku podjatosti a že žádný z členů výboru se při jednání a rozhodování o přestupku necítil podjatý ve smyslu námitky podjatosti uplatněné stěžovatelem u organizačního výboru Senátu. Současně výbor doporučil Senátu, aby disciplinární opatření uložené stěžovateli za přestupek potvrdil.

25. Odvolání stěžovatele proti usnesení č. 18 mandátového a imunitního výboru bylo zařazeno na pořad 21. schůze Senátu, konané dne 29. května 2014. V rozpravě, v níž vystoupilo pět senátorů, včetně předsedy a zpravodaje mandátového a imunitního výboru, měl stěžovatel opět možnost se k věci vyjádřit, vznést námitky, případně vysvětlit již vznesené námitky týkající se dosavadního průběhu disciplinárního řízení a usnesení mandátového a imunitního výboru o uložení disciplinárního opatření za přestupek a své jednání kvalifikované výborem jako přestupek vysvětlit a obhajovat. Svého práva stěžovatel plně využil v několika svých řečnických vystoupeních. Po ukončení rozpravy přijal Senát usnesení č. 506, jímž potvrdil disciplinární opatření uložené stěžovateli mandátovým a imunitním výborem; v hlasování č. 37 se z přítomných 48 senátorů pro přijetí usnesení vyslovilo 30 senátorů a dva senátoři byli proti.

VI. Stížnostní důvody

26. V podané ústavní stížnosti uplatňuje stěžovatel zejména tyto námitky:

27. K porušení práva na spravedlivý proces mělo dle stěžovatele dojít tím, že napadená rozhodnutí nejsou odůvodněna, což způsobuje jejich nepřezkoumatelnost a zbavuje stěžovatele práva bránit se proti zneužití moci.

28. Absence písemného odůvodnění v napadených rozhodnutích znemožnila prý stěžovateli seznat, které konkrétní důkazy vůči němu byly užity a proč nebyly užity důkazy v jeho prospěch. Stěžovatel konkrétně zmiňuje, že sám předložil jako důkaz při jednání Senátu znalecký posudek znalce v oblasti extremismu JUDr. Ing. Josefa Zouhara, Dr., avšak Senát se prý nijak s tímto důkazem ve prospěch stěžovatele nevypořádal a v odůvodnění svého rozhodnutí se o něm nezmínil.

29. Napadená rozhodnutí prý neobsahují ani zdůvodnění právní kvalifikace inkriminovaného přestupku, zejména důvody pro použití kvalifikované skutkové podstaty (rasová, resp. národnostní motivace urážlivého výroku). Odůvodněna není ani výše uložené peněžité sankce.

30. Ta skutečnost, že Senát i mandátový a imunitní výbor jsou kolektivními orgány, je podle mínění stěžovatele nezbavuje povinnosti řádně odůvodnit sankční rozhodnutí. Senát i výbor prý mohly analogicky použít řadu ustanovení procesních předpisů, kde je upraveno rozhodování kolektivních orgánů – např. § 134 správního řádu.

31. Extrémně vadné je podle stěžovatelova názoru také hodnocení důkazů a z něj vyvozená právní kvalifikace přestupku. Inkriminovaný výrok není podle stěžovatelova názoru ani rasistický či národně nesnášenlivý, ale ani obecně hanlivý. Podle stěžovatele nebyla naplněna materiální podmínka trestnosti přestupku, tj. podmínka, že dané jednání porušovalo nebo ohrožovalo zájem společnosti.

32. Stěžovatel v ústavní stížnosti opětovně namítá podjatost zpravodaje mandátového a imunitního výboru Senátu Miroslava Antla. Tu spatřuje v tom, že Miroslav Antl je členem Zastupitelstva Královéhradeckého kraje, který je zřizovatelem záchranné služby. Z toho stěžovatel dovozuje, že Miroslav Antl nemůže být objektivní při posuzování incidentu, jehož účastníkem byl zaměstnanec záchranné služby A. M. Miroslav Antl se prý vůči stěžovateli chová zaujatě též proto, že stěžovatel jej v minulosti na půdě Senátu kritizoval za způsobení dopravní nehody pod vlivem alkoholu.

VII. Vyjádření Senátu k ústavní stížnosti a replika stěžovatele k tomuto vyjádření

33. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Senát přípisem jeho předsedy Milana Štěcha ze dne 27. 8. 2014 č. j. 9375/2014.

34. Ve velmi podrobném vyjádření (10 stran textu) je rekapitulován průběh projednávání disciplinární kauzy senátora MUDr. Drymla. Senát zastává názor, že senátní disciplinární řízení ve věcech přestupků zákoncůů spadá do rámce „přestupkové procesní imunity“, mající ústavní zakotvení. Senát souhlasí s názorem vyslovaným v právní nauce, že rozhodnutí Senátu a jeho mandátového a imunitního výboru v disciplinárních věcech nepodléhají přezkumu ve správním soudnictví.

35. Ve vyjádření Senátu je popsán způsob projednávání stěžovatelem uplatněných námitek podjatosti; je prezentován názor, že vzhledem k tomu, že podané námítky podjatosti byly stěžovatelem uplatněny opožděně, tj. až po meritorním rozhodnutí mandátového a imunitního výboru, bylo rozhodnutí organizačního výboru Senátu o zamítnutí námitek oprávněné.

36. Vyjádření Senátu se zabývá také skutkovými okolnostmi inkriminovaného přestupku a jeho právní kvalifikací. Konstatuje, že jak mandátový a imunitní výbor, tak plénum Senátu si pro svá rozhodnutí opatřily dostatečný skutkový podklad. I když z provedeného dokazování vyplynulo několik možných variant výroku použitého stěžovatelem na adresu A. M., lišících se ve slovních detailech, kteroukoli z těchto variant je možno posuzovat jako způsobilou k naplnění znaků skutkové podstaty daného přestupku. Rasově motivovaný záměr výroku má Senát za prokázaný; dá se dovodit ze skutkových okolností případu a z celkového postoje stěžovatele. Vyšší vyměřené peněžní pokuty na horní hranici zákonné sazby zdůvodňuje Senát zvlášt-

ním charakterem „senátorské odpovědnosti“ a zvláštními požadavky kladebnými na senátora jako ústavního činitele, „jehož vzorce chování jsou veřejností sledovány a mohou ovlivnit rovněž dobré jméno Senátu.“

37. K vyjádření Senátu zaslal stěžovatel dne 12. 11. 2014 svou repliku. V ní setrvává na argumentaci uvedené již v ústavní stížnosti; zvláště zdůrazňuje nepřezkoumatelnost napadených rozhodnutí a absenci jejich odůvodnění, v níž spatřuje nezákonnou svévoli. V dodatečně zasláné „replíce č. 2“ ze dne 27. 12. 2014 stěžovatel reprodukuje obsah několika judikátů Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu, v nichž je zdůrazňována nutnost důkladného zdůvodňování rozhodnutí orgánů veřejné moci jako podmínka přezkoumatelnosti a přesvědčivosti těchto rozhodnutí.

VIII. Právní normy, jež jsou relevantní v posuzovaném případě

38. Ustanovení čl. 27 odst. 3 Ústavy České republiky zní: „Za přestupky poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory, jejímž je členem, pokud zákon nestanoví jinak.“ Z tohoto ustanovení lze vyvodit závěr, že disciplinární pravomoc ve věcech přestupkové odpovědnosti poslanců a senátorů je výlučnou kompetencí parlamentních komor, a to bez ohledu na to, zda jde o tzv. „úřední“ činy (přestupky spáchané v Poslanecké sněmovně nebo Senátu), nebo o „neúřední“ činy („běžné“ přestupky podle zákona o přestupcích, spáchané mimo parlamentní půdu).

39. Podle ustanovení § 71 písm. d) zákona o přestupcích správní orgán postoupí věc týkající se podezření ze spáchaní přestupku senátorem orgánu příslušnému podle zvláštního právního předpisu k projednání v disciplinárním řízení, pokud tato osoba o takové projednání požádala.

40. Podle ustanovení § 14 odst. 3 jednacího řádu Senátu „disciplinární řízení se zavede také proti senátorovi, který se dopustí přestupku a požádá orgán příslušný k projednání přestupku o projednání přestupku v disciplinárním řízení“. Citovaná zákonná ustanovení poskytují senátorům dispoziční oprávnění, aby sami svým vlastním rozhodnutím se podrobili buď „běžnému“ přestupkovému řízení před správními orgány, nebo autonomní disciplinární pravomoci parlamentních orgánů.

IX. Posouzení ústavní stížnosti z toho hlediska, zda Ústavní soud je příslušný přezkoumávat rozhodnutí parlamentních orgánů vydaná při výkonu jejich disciplinární pravomoci

41. Podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky „Ústavní soud rozhoduje ... o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod ...“.

42. Podle § 72 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) „Ústavní stížnost jsou oprávněni podat

a) fyzická nebo právnická osoba podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci ... bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem ...“.

43. Předtím, než Ústavní soud přistoupí k věcnému posouzení ústavní stížnosti, je povinen zkoumat, zda návrh splňuje všechny zákonem požadované náležitosti a zda jsou vůbec dány podmínky projednání ústavní stížnosti, stanovené zákonem o Ústavním soudu.

44. V posuzovaném případě dospěl Ústavní soud k závěru, že podaná ústavní stížnost je návrhem, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný.

45. Text shora uvedených ustanovení čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, upravujících institut ústavní stížnosti, je nutno při posuzování otázky, proti jakým rozhodnutím nebo zásahům orgánů veřejné moci je možno podat ústavní stížnost, interpretovat nejenom doslovným jazykovým výkladem, nýbrž metodou systematického výkladu, tj. v kontextu dalších relevantních ústavních a zákonných norem, především těch, které upravují kompetence jednotlivých orgánů veřejné moci, jež jsou rovněž zakotveny v Ústavě. Přitom je nezbytné vzít v potaz fundamentální ústavní princip dělby moci, zakotvený v čl. 2 odst. 1 Ústavy České republiky. Podle tohoto principu je výkon státní moci, jejímž zdrojem je lid, rozdělen mezi tři druhy státních orgánů, totiž mezi orgány moci zákonodárné, moci výkonné a moci soudní. Každá z těchto tří sfér moci je relativně autonomní, orgány veřejné moci nesmějí vzájemně překračovat jim Ústavou nebo zákonem vymezené kompetence, nesmějí nepřipustně zasahovat do pravomoci jiných státních orgánů; nesmějí tyto pravomoci ani nahrazovat nebo omezovat.

46. Imperativem respektu k dělbě moci je vázán i Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky).

47. Pro interpretaci zákonných ustanovení upravujících kompetence Ústavního soudu má zásadní význam také princip ovládací ústavní soudnictví v demokratických právních státech, totiž princip zdrženlivosti (sebeomezení) soudní moci (*judicial self restraint doctrine*). Tak je např. v konstitucionalistice všeobecně uznáváno, že soudnímu přezkumu (včetně přezkumu ze strany Ústavního soudu na základě podané ústavní stížnosti) se vymykají některé druhy speciálních rozhodnutí nebo zásahů zákonodárných nebo exekutivních orgánů, zejména taková rozhodnutí, jimiž zákonodárné nebo exekutivní orgány upravují své vnitřní poměry. Mezi další druhy rozhodnutí vymykající se kontrole ze strany ústavního soudnictví patří např. rozhodnutí, kterými zákonodárce či exekutiva rozhodují o otáz-

kách politických (tzv. *political questions*), o záležitostech organizačně-technických, rozpočtových, ekonomických.

48. Ústavní soud s přihlédnutím k principu dělby moci, a z něj vyplývajícím principu autonomie zákonodárné moci, a k principu zdrženlivosti (sebeomezení) soudní moci dospěl k závěru, že rozhodnutí, jimiž parlamentní orgány rozhodují v disciplinárním řízení o přestupcích poslanců a senátorů, patří mezi rozhodnutí, která jsou výrazem autonomie Parlamentu jako zákonodárného sboru a jež nepodléhají kontrole Ústavního soudu. Jinými slovy řečeno, taková rozhodnutí nemohou být napadena ústavní stížností.

49. Právě k takové situaci došlo v nyní posuzovaném případě, v němž senátor Vladimír Dryml zvolil cestu parlamentního disciplinárního řízení. Tímto aktem volby projevil stěžovatel nepochybně i své srozumění s tím, že parlamentní disciplinární řízení a rozhodnutí v něm vydaná se budou řídit specifickou právní úpravou spojenou s rozhodováním, v daném případě jednacím řádem Senátu. Stěžovateli jako senátorovi muselo být naprosto zřejmé, že i v rámci disciplinárního řízení se plně uplatňuje pátá a šestá část jednacího řádu Senátu o projednávání věcných návrhů ve výboru a na schůzi Senátu, tj. to, že parlamentní jednání se ubírá cestou předkládání návrhů, seznámení se se zpravodajskou zprávou, rozpravou k věci a po jejím skončení se rozhoduje hlasováním ve věci, jakož i to, že rozhodnutí se při vyhlásování neodůvodňuje. Důvody, proč rozhodnutí bylo přijato či zamítnuto, je v parlamentním prostředí třeba dovozovat z odůvodnění předloženého návrhu a té části rozpravy, která podporovala většinové rozhodnutí.

50. Disciplinární pravomoc parlamentní komory vůči jejím členům je výrazem autonomní působnosti orgánů Parlamentu. Tato působnost je garantována nejen podústavními, nýbrž i ústavními předpisy. Ústavnímu soudu nepřísluší do této autonomní sféry parlamentní kompetence vstupovat.

51. Lze tedy uzavřít, že Ústavní soud není příslušný k projednání ústavní stížnosti namířené proti rozhodnutím parlamentních orgánů vydaným při výkonu jejich disciplinární pravomoci, protože by kontrolou takových rozhodnutí porušil autonomní působnost parlamentních orgánů.

X. Posouzení přípustnosti ústavní stížnosti z hlediska základního práva na soudní ochranu základních práv a svobod

52. Ústavní soud se musel zabývat otázkou, zda odmítnutím soudního přezkumu rozhodnutí vydaného parlamentními orgány v disciplinárním řízení nebude porušeno stěžovatelovo základní právo na soudní ochranu základních práv a svobod, garantované čl. 4 Ústavy České republiky a konkretizované čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

53. Ustanovení čl. 4 Ústavy České republiky praví: „Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci.“ Ustanovení čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod zní: „Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.“

54. Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatelovo právo na soudní ochranu, vyplývající z čl. 4 Ústavy České republiky a z čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, nebylo porušeno.

55. Orgány komor Parlamentu při výkonu disciplinární pravomoci nerozhodují v postavení orgánů veřejné správy a jejich rozhodnutí nepodléhají soudnímu přezkumu podle čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

56. V tomto úsudku se Ústavní soud ztotožňuje se závěry vyslovenými v judikatuře správních soudů, které odmítají přezkum rozhodnutí parlamentních orgánů vydaných při výkonu jejich disciplinární pravomoci v systému správního soudnictví.

57. Ústavní soud poukazuje zejména na usnesení Městského soudu v Praze č. j. 3 A 196/2011-12 a na rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 3 As 11/2012-28. Městský soud v Praze v citované věci dospěl k závěru, že v případě uložení sankce v rámci disciplinární pravomoci komory Parlamentu „nejde o rozhodování v oblasti veřejné správy a správního práva, ale v oblasti práva ústavního“ a že „rozhodování o ústavním disciplinárním deliktu poslance ... nepodléhá přezkoumání ve správním soudnictví.“ Nejvyšší správní soud tyto právní názory ve shora citovaném rozsudku Městského soudu v Praze aproboval a dodal, že „disciplinární odpovědnost není institutem jediného právního odvětví, a to správního práva (...), a tudíž ani disciplinární postih nemůže být postihem výlučně správněprávním“, a že „za situace, kdy není disciplinární odpovědnost poslance upravena normami správního práva, nemůže být tato odpovědnost správněprávní, a rozhodnutí v předmetné věci potom také nemůže být podle obecných hledisek podřaditelné přezkumu ve správním soudnictví. Pokud by i takováto rozhodnutí hodlal zákonodárce podřadit soudnímu přezkumu ve správním soudnictví, musel by tak vzhledem k jejich specifickému režimu stanovit v zákoně výslovně.“

58. Ústavní soud, aniž by zpochybňoval obecný princip nezadatelnosti lidských práv, zastává názor, že práva na přístup k soudu je možno se v konkrétním a specifickém případě vzdát, jde-li o věc svobodného rozhodnutí jeho nositele. V tomto závěru se Ústavní soud shoduje s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), který rovněž připouští, že práva na přístup k soudu se lze vzdát (viz *Deweer proti Belgii*, rozsudek, 27. 2. 1980, č. 6903/75, § 49).

59. V posuzovaném případě senátor Vladimír Dryml si dobrovolně zvolil disciplinární řízení před parlamentním orgánem namísto běžného přestupkového řízení. Z toho lze logicky dovodit, že zvolením tohoto způsobu disciplinárního řízení projevil stěžovatel srozumění s vyloučením následného soudního přezkumu. Ze stěžovatelova postupu lze usuzovat, že on sám při volbě způsobu, jak bude jeho přestupek projednáván, měl za to, že varianta parlamentního disciplinárního řízení je pro něj výhodnější než „běžné“ přestupkové řízení, jemuž se vyhnul. Již zákonem poskytnutou možností této volby mezi dvěma způsoby řízení byl stěžovatel privilegován oproti jiným občanům, kteří možnost takové volby nemají. Byl to sám stěžovatel, který svým postupem eliminoval možnost soudního přezkumu ve správním soudnictví; takový přezkum by byl možný, kdyby se stěžovatel podrobil „běžnému“ přestupkovému řízení.

60. Za takového stavu nehodlá Ústavní soud akceptovat ani stěžovatelův požadavek, jehož se podáním ústavní stížnosti domáhá, totiž aby soudní ochranu proti přestupkovému sankčnímu rozhodnutí mu poskytl namísto správního soudu přímo Ústavní soud. Akceptací takového postupu by mohl být zasažen prvořadý ústavní princip rovnosti občanů v právech (čl. 1 Listiny základních práv a svobod).

XI. Posouzení přípustnosti ústavní stížnosti z toho hlediska, zda stěžovatel je v disciplinárním řízení, vedeném pro přestupek, subjektem práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod z toho důvodu, že jde o „trestní obvinění“

61. Ústavní soud se zabýval také otázkou, zda stěžovatelovo právo na soudní ochranu nelze opřít o ustanovení čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Toto ustanovení zní: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřeně lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu ...“.

62. Judikatura Ústavního soudu „běžná“ přestupková řízení, v jejichž rámci byla uložena sankce, konstantně přibližuje řízení o trestním obvinění ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy – k tomu srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 9/2000 ze dne 17. 1. 2001 (N 8/21 SbNU 55; 52/2001 Sb.), II. ÚS 82/07 ze dne 17. 1. 2008 (N 13/48 SbNU 135), III. ÚS 1076/07 ze dne 21. 1. 2008 (N 14/48 SbNU 145) – všechny judikáty Ústavního soudu jsou dostupné v internetové databázi na <http://nalus.usoud.cz>.

63. Ústavní soud však v posuzovaném případě dospěl k závěru, že parlamentní disciplinární řízení o přestupku, spáchaném senátorem nebo poslancem, má odlišnou povahu, než má „běžné“ přestupkové řízení před

správními orgány, o němž pojednává judikatura Ústavního soudu, zmíněná v předchozím odstavci, a že tudíž není důvod podřazovat je pod režim čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

64. Parlamentní disciplinární řízení o přestupcích, spáchaných poslanci a senátory, je upraveno v jednacích řádech parlamentních komor a má specifickou povahu, odlišnou od „běžného“ přestupkového řízení. Jednací řád Senátu obsahuje v ustanoveních § 14 až 19 řadu zásad disciplinárního řízení (právo dotčeného senátora na vyjádření a na obhajobu, včetně zastupování jiným senátorem nebo advokátem, právo na námítku podjatosti s důsledkem přikázání věci jinému výboru, pravidlo promlčení disciplinárního opatření do jednoho roku ode dne, kdy k přestupku došlo, a právo na podání odvolání k Senátu); tato procesní úprava disciplinárního řízení koresponduje do značné míry s procesními pravidly spravedlivého procesu obsaženými v soudních řádech.

65. Senátor, jehož přestupek je projednáván v disciplinárním řízení, má veškerá práva senátora. Je mu umožněno, aby se zúčastnil jednání mandátového a imunitního výboru, aby kdykoliv vystoupil v rozpravě, aby předkládal přípustné návrhy, aby po ukončení rozpravy pronesl závěrečné slovo. Na schůzi Senátu, na níž se projednává jím podané odvolání, má dokonce právo hlasovat o usnesení ve své vlastní věci. Při všech těchto příležitostech má senátor přístup ke všem projednávaným informacím a z průběhu jednání je nepochybně schopen seznat, o jaké argumenty se opírá konečné rozhodnutí ve věci. Disciplinární řízení před parlamentními orgány splňuje i požadavek dvojinstančnosti (proti rozhodnutí mandátového a imunitního výboru Senátu se lze odvolat k plénu Senátu). Ústavní soud nemá k dispozici žádné konkrétní signály o tom, že by při projednávání přestupků v rámci parlamentního disciplinárního řízení docházelo k systémovým pochybením, vedoucím k porušování základních práv a svobod obviněných poslanců a senátorů. Je samozřejmě třeba uznat argument, že parlamentní orgány rozhodující o přestupcích postrádají atribut nezávislosti, jenž je charakteristický pro soudy. Tento deficit je však do značné míry kompenzován specifickými vlastnostmi vrcholného zastupitelského orgánu, jakými jsou silná demokratická legitimita parlamentu, většinové kolektivní rozhodování, transparentnost jednání. I Ústavní soud, jako jeden z vrcholných orgánů státní moci, musí respektovat princip presumpce ústavnosti a zákonnosti rozhodování jiných státních orgánů (není-li přesvědčivě doložen opak). Bez této základní důvěry v korektnost postupu státních orgánů by nemohl fungovat systém státní moci v jeho celostním pojetí.

66. Závěr o tom, že na posuzovaný případ není třeba vztáhnout právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, lze opřít také o judikaturu ESLP vztahující se k aplikaci tohoto článku Úmluvy. ESLP ve své judika-

tuře dovedl, že právo na přístup k soudu není absolutní a lze je vnitrostátní legislativou omezit. ESLP však vyžaduje, aby omezení práva na přístup k soudu mělo legitimní cíl a aby existoval vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovaným legitimním cílem (viz judikáty ESLP ve věcech *Ashingdane proti Spojenému království*, § 57; *Lithgow proti Spojenému království*, rozsudek pléna, 8. 7. 1986, č. 9006/80 a další, § 194). Jiný přístup by mohl Ústavní soud zvolit v případě, pokud by příslušná parlamentní komora excesivně vykročila z mezí svých pravomocí (např. by uložila sankci mimo rámec stanovený zákonem), což však v posuzovaném případě nenastalo.

67. Tyto podmínky, požadované ESLP, jsou v posuzovaném případě splněny. Ústavní soud má za to, že respekt k autonomii Parlamentu České republiky, opírající se o ústavní princip dělby moci, představuje legitimní a přiměřený cíl omezení práva senátora na přístup k soudu v případech, že si takový postup dobrovolně zvolí.

68. ESLP sám uznává, že v oblasti imunity a právní úpravy činnosti parlamentů existuje široký prostor pro uvážení (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Kart proti Turecku* ze dne 3. 12. 2009 č. 8917/05, § 82). Nadto, jak už bylo výše v bodech 58 a 59 uvedeno, stěžovatel měl možnost volby, zda podstoupí standardní přestupkové řízení, proti jehož závěrům by mu byl soudní přezkum zajištěn, či zda zvolí „privilegovanou“ cestu exempce ze správního řízení; z této svobodné volby lze usuzovat na stěžovatelovo srovnání s vyloučením soudního přezkumu (srov. např. výše citované rozhodnutí ESLP *Deweer proti Belgii*).

69. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu, protože jde o návrh, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Kůrky

I.

Ačkoli jsem při projednávání této věci uplatňoval názor, který směřoval rovněž k odmítavému výroku, musím usnesení většiny pléna přesto oponovat, neboť je spojeno s důvodem dle ustanovení § 43 odst. 1 písm. d) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jež takovému výroku dává zcela jiný obsah. Je totiž rozdíl mezi odmítnutím ústavní stížnosti pro nedostatek příslušnosti (pravomoci) Ústavního soudu a odmítnutím pro její nepřipustnost dle § 43 odst. 1 písm. e), § 75 odst. 1 tohoto zákona, což jsem

navrhoval, a tento rozdíl – protože implikuje odlišné právní postavení stěžovatele – zakládá i odlišnost výrokovou.

Můj disent tudíž nesměřuje toliko proti odůvodnění (§ 14 zákona o Ústavním soudu).

II.

Pro posuzovanou věc mělo být určující, že stěžovatel podal proti týmž rozhodnutím (Senátu Parlamentu České republiky) současně žalobu ve správním soudnictví (projednávanou Městským soudem v Praze pod sp. zn. 1 A 35/2014), o které dosud nebylo rozhodnuto.

Ústavní soud standardně deklaruje, že ústavní stížnost dle článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je vůči ostatním prostředkům, jež jednotlivci slouží k ochraně jeho práv, ve vztahu subsidiarity. Tento princip se zjevuje v té její podmínce, jež spočívá v tom, že stěžovatel předtím vyčerpal všechny jiné prostředky, jež mu právní řád poskytuje; důvodem jsou samotné kompetence Ústavního soudu jako orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který poskytuje ochranu základním právům až tehdy, když tato práva nebyla ochráněna jinými orgány veřejné moci. Požadavek vyčerpat „všechny procesní prostředky“ ve smyslu ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu přitom není splněn již tím, že řízení o těchto prostředcích je zahájeno, ale zahrnuje logicky i povinnost „vyčerpat“ ty dispozice, které na tomto základě otevřené řízení skýtá.

Bylo-li právě takové řízení před jiným orgánem veřejné moci zahájeno a dosud probíhá, je nasnadě triviální úsudek, že stěžovatel „všechny procesní prostředky“ nevyčerpal, a jeho ústavní stížnost měla být proto posouzena jako předčasná, resp. pro nesplnění podmínky její subsidiarity odmítnuta podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jakožto nepřípustná.

Procesní situace je obdobná souběhu ústavní stížnosti a civilního či trestního dovolání, s jehož řešením – právě v uvedeném duchu – má Ústavní soud již bohaté zkušenosti, jež ústí v hodnocení ústavní stížnosti ve shodě s tím, jak jsem navrhoval i ve věci této.

Výsledek současně probíhajícího jiného řízení Ústavnímu soudu předjímat jakkoli nepřisluší, a to bez ohledu na to, zda tvrzeně obdobná věc (bod 57) byla již dříve příslušným orgánem posuzována (ostatně zde existují významné odlišnosti – viz čl. 27 odst. 2 na jedné straně a čl. 27 odst. 3 Ústavy na straně druhé).

III.

Vzhledem k tomu, čeho mělo být podle mého názoru dosaženo, opstrádá smysl, abych oponoval jednotlivostem, na nichž je závěr kvalifikovaně odlišný (protože předčasný jako sama ústavní stížnost) založen. Ome-

zím se proto jen na několik poznámek, bez ambicí na jejich argumentační rozvinutí.

Především mám za pozoruhodné, s jakou lehkostí se většina pléna dobrala k úsudku o nedostatku přezkumné pravomoci Ústavního soudu vůbec, jestliže si vystačila jen s argumentem dělbou moci, autonomie Parlamentu či vlastní zdrženlivosti (body 46 až 48), aniž vzala důsledně v potaz, že obvinění z inkriminovaného přestupku bylo bez potíží identifikovatelné s „trestním obviněním“ ve smyslu čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jež si zásadně soudní přezkum (dokonce dvojnásobně) vynucuje, důsledky čehož lze odbyt (jej nahrazující) úvahou o „náročné proceduře disciplinárního řízení ... před vrcholným zákonodárným sborem“ jen stěží (bod 65 usnesení).

Navzdory odkazům (body 66 a 68) na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (nadto nevystíženým) mělo plénum k dispozici informace o rozsudcích Demicoli proti Maltě ze dne 27. 5. 1991, stížnost č. 13057/87, či Karácsony a další proti Maďarsku ze dne 16. 9. 2014, stížnost č. 42461/13, z nichž se podává, že Evropský soud pro lidská práva oproti názorům vloženým většinou s ingerencí ústavních soudů v daných věcech počítal.

Většina pléna se rovněž neobtěžovala diferencovat mezi „vnitřními“ („úředními“) přestupky dle § 14 odst. 1, 2 zákona č. 107/1999 Sb., o jednáním řádu Senátu, a „běžnými“ přestupky dle § 14 odst. 3 téhož předpisu; ve vztahu ke druhým lze totiž opodstatněně hájit opačný názor (opět nevyvrácený), že není spolehlivý důvod negovat standardní přezkum správními soudy, jak většina pléna činí v oddílu X odůvodnění (rozhodnutí dovolávaná v bodu 57 usnesení vycházejí z jiného základu). Není ani „logicky“ samozřejmě dovozovat (viz bod 59), že senátor, který si zvolil k projednání přestupku parlamentní proceduru, se již tím vzdal i následného soudu; jisté je jen to, že využil „imunitní“ možnosti obejít moc výkonnou (nikoli též soudní).

Celý oddíl (X) odůvodnění působí nejen zjevně inkohorentně (ke zdůvodnění závěru o nedostatku příslušnosti Ústavního soudu očividně neslouží), nýbrž – což je více než na pováženou – jím většina pléna nepřipustně zasáhla do jiného řízení, které je v běhu a v němž posouzení otázek, na které zde odpovídá, náleží výsostně v něm rozhodujícímu orgánu, správnímu soudu. Ústavní soud měl přijít na pořad až pak.

IV.

Ústavní stížnost měla být proto odmítnuta pro tentokrát, nikoli pro vždy.

2. Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Sládečka

V souladu s ustanovením § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podávám toto nesouhlasné odlišné stanovisko k výroku a (převážné části) odůvodnění, a to z následujících důvodů.

I.

Nesouhlasím s výrokem, podle kterého byla ústavní stížnost odmítnuta pro nepříslušnost Ústavního soudu, ani s převážnou částí odůvodnění rozhodnutí. Mám za to, že ústavní stížnost měl Ústavní soud buď odmítnout jako návrh zjevně neopodstatněný, nebo ji měl meritorně projednat (tedy ji zamítnout nebo jí vyhovět). Odpovědí na otázku, kterou z variant by měl Ústavní soud v daném případě zvolit, jsem se nezabýval, neboť šlo v prvé řadě o odůvodnění zásadního nesouhlasu s vyslovením nepříslušnosti Ústavního soudu k posouzení návrhu.

II.

Lze souhlasit se závěry, že disciplinární pravomoc Senátu je jeho výlučnou pravomocí v tom smyslu, že vylučuje přezkum ve správním soudnictví (což ostatně připustily i správní soudy – srov. bod 57), a to též s přihlédnutím ke skutečnosti, že orgány komor Parlamentu České republiky nerozhodují v postavení orgánu veřejné správy. Přesnější by bylo asi říci, že orgán moci zákonodárné v daném případě vykonává – z hlediska materiálního – moc (quasi)soudní, což ostatně obdobně platí i pro případy, kdy orgány veřejné správy ukládají sankce, byť formálně tvoří součást moci výkonné. Přijmout můžeme i konstrukci, že pokud se stěžovatel nepodrobil běžnému přestupkovému řízení, dobrovolně se tak vzdal i práva na (běžný) soudní přezkum (ve správním soudnictví).

III.

Můžeme také připustit, že každá ze sfér dělby moci, tedy i moc zákonodárná „je relativně autonomní, orgány veřejné moci nesmějí vzájemně překračovat jim Ústavou nebo zákonem vymezené kompetence, nesmějí nepřipustně zasahovat do pravomoci jiných státních orgánů; nesmějí tyto pravomoci ani nahrazovat nebo omezovat“, jak se uvádí v odůvodnění rozhodnutí (bod 45).

Autonomie Parlamentu, resp. Senátu tedy skutečně není bezbřehá, ale jen relativní, neboť v demokratických systémech nemůže existovat dělba státní moci bez ústavně garantovaných (stanovených) kontrolních vazeb mezi orgány moci zákonodárné, výkonné a soudní. Určitá omezení se tedy běžně vyskytují a zdá se, že nejdůležitější úlohu plní právě Ústavní soud, který zaujímá v rámci dělby moci dosti specifické kontrolní a „ochra-

ňující“ postavení, resp. vykonává funkci jistého korektivu v rámci systému dělby moci. Ústavní soud by měl (především) fungovat jako efektivní součást systému „brzd a rovnovah“ v rámci dělby státní moci, tj. působit na ostatní komponenty soustavy dělby moci, a to jak na orgány moci výkonné, tak i zákonodárné, ale v případě České republiky také na ostatní orgány moci soudní.

Pokud jde o vztah k orgánům moci zákonodárné, může Ústavní soud na základě návrhu kvalifikovaného subjektu (včetně návrhu určitého počtu poslanců nebo senátorů) akt tohoto orgánu (tj. zákon nebo zákonné opatření, resp. jeho ustanovení) z důvodu neústavnosti zrušit. Nemusí však nutně jít jen o akt normativní povahy; z judikatury plyne, že na základě ústavní stížnosti lze zrušit i individuální akt orgánu moci zákonodárné. Srovnej např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 255/99 ze dne 3. 8. 1999 (N 108/15 SbNU 71), kterým bylo zrušeno usnesení Poslanecké sněmovny o odvolání ze Správní rady Všeobecné zdravotní pojišťovny, a nálezy sp. zn. II. ÚS 559/99 ze dne 12. 4. 2000 (N 57/18 SbNU 39), jímž bylo zrušeno usnesení Poslanecké sněmovny rušící usnesení zastupitelstva.

IV.

V čl. 27 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se *explicite* mluví o přestupcích, tedy o veřejnoprávních (správnětrestních) deliktech. I když by se zdálo, že skutečně platí, že poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory (pokud zákon nestanoví jinak), je třeba poukázat na čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, který podle mého názoru je k čl. 27 odst. 3 ustanovením ve vztahu speciality. Pokud se v čl. 87 odst. 1 písm. d) stanoví, že Ústavní soud rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv, znamená to, že zde neexistuje žádná výjimka – jako např. v čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Podpůrně můžeme ostatně využít i samotnou dikci ustanovení čl. 27 odst. 3 Ústavy ve slovech „pokud zákon nestanoví jinak“. Tato formulace nemusí mířit jen na zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, může totiž jít i o zákon ústavní, tedy právě přímo o čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy.

Ústavním soudem je tudíž přezkoumatelné prakticky každé rozhodnutí a jiný zásah orgánu veřejné moci (samozřejmě po vyčerpání všech prostředků k nápravě), přičemž Parlament, resp. v daném případě Senát, nepochybně vystupoval vůči stěžovateli jako orgán veřejné moci, a mohl tak zasáhnout do jeho ústavně zaručených základních práv a svobod. Definice veřejné moci, kterou Ústavní soud v podstatě recipoval z judikátu Ústavního soudu ČSFR, je ostatně notoricky známá. Lze také přihlídnout k čl. 1 odst. 1 Ústavy, podle kterého je Česká republika demokratický právní stát

založený na účtě k právům a svobodám člověka a občana. I (tehdejší) senátor je člověk a občan, jenž se může dopustit jednání, které vykazuje znaky přestupku. Ustanovení čl. 1 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy v podstatě implikuje, že není přípustná nepřezkoumatelnost nějakého rozhodnutí (či zásahu) z ústavněprávního hlediska, tj. zda nedošlo k porušení ústavně zaručených práv, zejména pak práva na spravedlivý (řádný) proces.

V.

Je třeba si také uvědomit, že v případě přestupku jde – z hlediska materiálního – o rozhodnutí o „trestním obvinění“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tak jak to vyplývá z judikatury Evropského soudu pro lidská práva i samotného Ústavního soudu. Těžko pak můžeme akceptovat blíže nijak neodůvodněný závěr, že disciplinární řízení má odlišnou povahu než „běžné“ přestupkové řízení, „a tudíž není důvod podřazovat je pod režim čl. 6 odst. 1 Úmluvy“ (bod 63). Obdobně sotva obстоjí argument, že „deficit“ atributu nezávislosti požadovaný pro orgán rozhodující o „trestním obvinění“ „je však do značné míry kompenzován specifickými vlastnostmi vrcholného zastupitelského orgánu“ (bod 65). Jen tak mimochodem, i kdybychom takový závěr připustili, ani „značná míra“ kompenzace není kompenzací úplnou...

Jen velmi přibližně srovnatelná judikatura Evropského soudu pro lidská práva, se kterou se v odůvodnění operuje, není přesvědčivá ani jednoznačná (body 66 až 68), skutečně – alespoň – obdobnou věc Evropský soud pro lidská práva doposud neřešil.

Zároveň se připojuji ke stanovisku soudce Radovana Suchánka, který ostatně mnohdy jen jinými slovy – a možná i pregnantněji – vyjadřuje totéž.

3. *Odlíšné stanovisko soudce Radovana Suchánka*

Podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) uplatňuji k usnesení ve věci sp. zn. Pl. ÚS 17/14 toto odlišné stanovisko:

1. Shodují se s usnesením v tom, když konstatuje, že orgány komor Parlamentu České republiky při výkonu disciplinární pravomoci nerozhodují v postavení orgánů veřejné správy, a když současně výslovně aprobejuje judikaturu správních soudů, která odmítá přezkum rozhodnutí parlamentních orgánů vydaných při výkonu jejich disciplinární pravomoci v systému správního soudnictví (body 55 až 57). Činí tak ostatně jak v souladu s dosavadní judikaturou zdejšího soudu [srov. implicity usnesení sp. zn. IV. ÚS 3615/11 ze dne 19. 12. 2011 (ve SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) a analogicky ve vztahu k přezkoumatelnosti rozhodnutí prezidenta republiky i nález sp. zn. II. ÚS 53/06 ze dne 12. 9. 2006 (N 159/42

SbNU 305)], tak i s názory nauky (např. Syllová, J. in Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 222–223; Bahýřlová, L. in Bahýřlová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnánek, L. Ústava České republiky. Komentář. Praha : Linde Praha, 2010, s. 397). Souhlasím tedy s tím, že komoru Parlamentu a její orgány při výkonu disciplinární pravomoci podle čl. 27 odst. 2 nebo odst. 3 Ústavy České republiky nelze považovat za „správní orgán“ ve smyslu § 4 odst. 1 písm. a) a § 65 odst. 1 soudního řádu správního, neboť v disciplinárním řízení (byť i konaném o přestupku) tyto orgány materiálně nerozhodují o právech a povinnostech fyzické osoby „v oblasti veřejné správy“, ale o uložení „disciplinárního opatření“ (srov. § 16 odst. 4, § 17 odst. 2 zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, resp. § 15 odst. 4, § 16 odst. 2 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny) v oblasti autonomní působnosti parlamentní komory, do níž její Ústavou založená disciplinární pravomoc spadá.

2. Nesouhlasím však s odmítnutím ústavní stížnosti pro nepřislušnost Ústavního soudu, pročež jsem usnesení nemohl podpořit. Jsem toho názoru, že žádnou ústavní ani zákonnou normou není vyloučena pravomoc Ústavního soudu rozhodovat o ústavní stížnosti poslance nebo senátora proti rozhodnutí orgánu, resp. komory Parlamentu přijatému v disciplinárním řízení, jímž se tomuto poslanci či senátorovi ukládá sankce (bez ohledu na to, zda jde o výkon disciplinární pravomoci ve vztahu k projevům dle čl. 27 odst. 2 Ústavy, nebo ve vztahu k přestupkům dle čl. 27 odst. 3 Ústavy).

3. Argument, o nějž plenární většina opírá nepřislušnost Ústavního soudu, spočívá v tom, že tomuto soudu údajně nepřisluší vstupovat do autonomní působnosti parlamentní komory, resp. jejích orgánů, jejímž výrazem je i jejich disciplinární pravomoc (bod 50). Tuto *absolutizaci* autonomní působnosti komor Parlamentu, resp. principu dělby státní moci, na úkor institucionální a procesní garance ochrany základních práv a svobod, nemohu přijmout. Již Deklarace práv člověka a občana z 26. 8. 1789 proklamovala, že žádná společnost, v níž nejsou zaručena práva ani zavedena dělba moci, nemá ústavu (čl. 16). Princip dělby moci a princip záruky základních práv, jež oba leží i v základech Ústavy České republiky (srov. čl. 2 odst. 1 a čl. 1 odst. 1, čl. 3 a 4), nejsou navzájem v protívě. Ba naopak: dělba moci je jednou z podstatných záruk základních práv. Je proto nutno těmto principům rozumět v jejich vzájemném souladu, tedy tak, aby oba došly co možná neúplnějšiho naplnění. Nejen dělba moci, ale samozřejmě – a především – ochrana základních práv soudní mocí patří k podstatným náležitostem demokratického právního státu, jejichž změna je podle čl. 9 odst. 2 Ústavy nepřijatelná. Označuje-li naše Ústava ve svém prvním ustanovení Českou republiku za „stát založený na úctě k právům a svobodám člověka

a občana“, nemůže v takovém státě ani „respekt k autonomii Parlamentu“ (bod 67) legitimizovat úplné odepření soudní ochrany disciplinárně sankcionovaného senátora, a to právě proto, že v tomto případě je tato ochrana kvůli oné parlamentní autonomii redukována jen na ochranu před Ústavním soudem v rovině porušení (pouze) ústavně zaručených základních práv a svobod.

Ve vztahu ke sféře autonomní působnosti Parlamentu konstatoval ostatně i Ústavní soud, že „samoregulační pravomoc parlamentu vztahující se k jeho vlastním záležitostem nesmí být ovšem bezbřehá a podléhá ústavním omezením, z nichž plynou nároky na podobu a interpretaci především jednacích řádů parlamentních komor“ [nález sp. zn. Pl. ÚS 55/10 ze dne 1. 3. 2011 (N 27/60 SbNU 279; 80/2011 Sb.), bod 64]. Platí to jistě nejen při rozhodování komory Parlamentu o své vnitřní organizaci a pravidlech jednání, ale tím spíše, vystupuje-li vůči svému členu „vrchnostensky“ při uplatňování své disciplinární pravomoci za jím spáchaný veřejnoprávní delikt.

4. Ani absence pravomoci správních soudů vůči rozhodnutím komor Parlamentu přijatým v disciplinárním řízení nepochybně *ipso iure* neznamená vyloučení kognice Ústavního soudu. Zatímco soudy rozhodující ve správním soudnictví mají svou pravomoc vymezenou v zákoně pozitivním výčtem (§ 4 soudního řádu správního), který zjevně nezahrnuje přezkum parlamentních rozhodnutí přijatých v disciplinárním řízení, je Ústavní soud oprávněn (a povinen) v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy poskytovat jednotlivci ochranu jeho ústavně zaručených základních práv a svobod v zásadě proti jakémukoli zásahu jakéhokoli orgánu veřejné moci [srov. § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Jinými slovy, pravomoc Ústavního soudu při rozhodování o ústavních stížnostech fyzických a právnických osob je koncepčně založena na přezkoumatelnosti zásadně veškerých pravomocných rozhodnutí, opatření nebo jiných zásahů orgánů veřejné moci (po vyčerpání všech zákonných procesních opravných prostředků), tedy aniž by Ústava či zákon o Ústavním soudu výslovně enumerativně vypočítávaly, v jakých věcech, resp. v jaké oblasti působnosti orgánů veřejné moci lze ústavní stížnosti podat. Je nesporné, že jak mandátový a imunitní výbor, tak komora Parlamentu jsou při výkonu disciplinární pravomoci orgány veřejné moci a jimi vydaná rozhodnutí o spáchání přestupku a o uložení sankce jsou způsobilá porušit základní práva či svobody poslance či senátora, jehož se týkají.

5. V souladu s principem subsidiarity ústavní stížnosti stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Při (i stěžovateli) zřejmé nepřipustnosti správní žaloby je v dané věci takovým prostředkem pouze odvolání proti rozhodnutí příslušného výboru Senátu k plénu této komory

dle § 17 zákona o jednacím řádu Senátu. Ani taková zákonná úprava ovšem není na překážku projednatelnosti ústavní stížnosti, neboť ve smyslu zákona o Ústavním soudu (§ 72 odst. 3 in fine) nemusí jít nutně vždy o opravné prostředky v řízení před soudy, ale může jít také „jen“ o takový prostředek, s nímž je spojeno zahájení „jiného právního řízení“.

6. V okolnostech dané věci nenalézám žádnou oporu pro paušalizující závěr, že „zvolením tohoto způsobu disciplinárního řízení projevil stěžovatel srozumění s vyloučením následného soudního přezkumu“ (bod 59 a 68). Tento závěr totiž může platit jen potud, pokud jde o přezkum ve správním soudnictví, nikoli však o ochranu jeho základních práv před Ústavním soudem. V době přijetí stěžovatelem napadených rozhodnutí byla již známa v usnesení zmíněná judikatura správních soudů, resp. shora zmíněná judikatura Ústavního soudu. Zjevně v důsledku toho také stěžovatel již v ústavní stížnosti uvedl, že „má za to, že vztahy senátora a Senátu jsou vztahy ústavními, nikoliv správními“, že „ve vztahu k senátorovi tedy nepůsobí Senát jako správní úřad v rámci moci výkonné“, a proto „má stěžovatel za to, že zde není dána příslušnost správních soudů, ale může se dovolávat ochrany Ústavního soudu“. Sotva lze tedy stěžovateli podsouvat srozumění s tím, že žádostí o projednání přestupku v disciplinárním řízení se současně vědomě zbavil i ochrany svých základních práv před Ústavním soudem.

7. Nelze souhlasit ani s tím, že přezkoumáním rozhodnutí orgánů, resp. komor Parlamentu přijatých v disciplinárním řízení přímo Ústavním soudem, „by mohl být zasažen prvořadý ústavní princip rovnosti občanů v právech (čl. 1 Listiny základních práv a svobod)“ (bod 60). Princip rovnosti občanů je tu přeci prolomen prvotně již přímo v rovině ústavní samotnou úpravou tzv. přestupkové imunity v čl. 27 odst. 3 Ústavy, resp. jejím provedením v zákonech v podobě možné „volby“ disciplinárního řízení v rámci příslušné parlamentní komory namísto „běžného“ řízení o přestupku před orgánem jinak příslušným k jeho projednání [§ 9 odst. 3, § 71 písm. d) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, a § 14 odst. 3 zákona o jednacím řádu Senátu, resp. § 13 odst. 3 zákona o jednacím řádu Poslanecké sněmovny]. Důsledkem většinou pléna nyní přijatého rozhodnutí je ovšem naopak prohloubení občanské nerovnosti: zatímco všichni občané (včetně členů Parlamentu), jejichž přestupek je projednán v „běžném“ přestupkovém řízení, mají k dispozici ochranu ve správním soudnictví a následně i ústavní stížnost k Ústavnímu soudu, nemají poslanci a senátoři, kteří se podrobili disciplinárnímu řízení v rámci komory, žádný vnitrostátní prostředek soudní ochrany proti sankčnímu rozhodnutí vydanému v tomto řízení.

8. Zásadně pochybuji o názoru vysloveném v usnesení, že parlamentní disciplinární řízení o přestupku spáchaném poslancem a senátorem není důvod podřazovat pod režim čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských

práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) – body 63 a násl. Ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je parlamentní disciplinární řízení o přestupku poslance či senátora, co do své povahy, analogické přestupkovému řízení, resp. – ve smyslu uvedeného ustanovení Úmluvy – „trestnímu obvinění“. Důvodem pro podřazení obvinění z přestupku proti občanskému soužití podle § 49 odst. 1 písm. e) zákona o přestupcích, za nějž byl stěžovatel postižen v parlamentním disciplinárním řízení, do věcné působnosti čl. 6 Úmluvy v jeho trestní větvi, je zejména obecná povaha tohoto deliktu, resp. obvinění (právní úprava tohoto přestupku je aplikovatelná vůči všem, nikoli pouze vůči vymezené skupině osob), jakož i druh a stupeň závažnosti hrozící sankce (*Engel a ostatní proti Nizozemsku*, rozsudek, 8. 6. 1976, č. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72 a 5370/72, § 82–83). Ustanovení § 49 odst. 2 zákona o přestupcích v návaznosti na ustanovení § 16 odst. 2 jednacího řádu Senátu stanoví za spáchání přestupku, jímž byl stěžovatel uznán vinným, sankci v podobě pokuty ve výši do 20 000 Kč, která mu také byla v plné výši uložena. Bez ohledu na nutnost blíže zkoumat naplnění kritéria závažnosti této sankce (*Jussila proti Finsku*, rozsudek velkého senátu, 23. 11. 2006, č. 73053/01, § 34, 35, 38; peněžitý trest ve stejné výši je ostatně možno vyměřit i při ukládání trestu za spáchání trestných činů – viz § 68 odst. 1 a 2 trestního zákoníku) lze mít za to, že jde o sankci preventivně-represivní povahy (nikoli povahy reparační), jejímž účelem je potrestání pachatele, tudíž jde nepochybně o trestní obvinění ve smyslu čl. 6 Úmluvy. Stěžovatel proto bez ohledu na to, že mu byla tato sankce za daný přestupek uložena v parlamentním disciplinárním řízení, jež si jako tehdejší senátor zvolil, je nepochybně subjektem práva na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy a má záruky, které z tohoto práva plynou. Ze skutkových i právních okolností dané věci nelze mít za to, jak dovozuje většina pléna (body 58 a 59), že by se stěžovatel práva na přístup k soudu svým svobodným rozhodnutím vědomě vzdal. Za takové situace bylo přijatým usnesením o nepříslušnosti Ústavního soudu stěžovateli odepráno právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, resp. právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (usnesení k možné relevanci této ústavní normy dokonce zcela mlčí).

9. Ustanovení čl. 6 Úmluvy předpokládá, že soud, ať už nabývá jakékoli podoby, bude „nezávislý a nestranný“, přičemž tyto kategorie od sebe nelze zcela oddělit. Nezávislost se rozumí nezávislost na exekutivě i legislativě a rovněž na stranách řízení (např. *Ninn-Hansen proti Dánsku*, rozhodnutí ze dne 18. 5. 1999, stížnost č. 28972/95). Nemohu se proto ztotožnit ani s konstatováním plenární většiny, že deficit nezávislosti parlamentních orgánů při rozhodování o přestupcích „je však do značné míry kompenzován specifickými vlastnostmi vrcholného zastupitelského orgánu, jakými jsou silná demokratická legitimita parlamentu, většinové

kolektivní rozhodování, transparentnost jednání“ (bod 65). Tato kritéria nejsou sama o sobě dostačující ke „kompenzací“ (Ize-li o ní v této souvislosti vůbec uvažovat) chybějících záruk nezávislosti a nestrannosti parlamentních těles při posuzování viny za trestní delikt (srov. *Demicoli proti Maltě*, rozsudek ze dne 27. 5. 1991, stížnost č. 13057/87). Ani práva senátora, jichž požívá v disciplinárním řízení vedeném proti němu, natožpak plenární většinou presumovaná „důvěra v korektnost postupu státních orgánů“ (výboru a komory Parlamentu) a nedostatek „systémových pochybení“ v praxi nekompensují absenci účinného právního prostředku nápravy před národním orgánem při porušení práv a svobod přiznaných Úmluvou, na něž má každý právo dle čl. 13 Úmluvy. Patrně ani možnost odvolání proti rozhodnutí výboru k plénu komory, tedy zmíněná dvojinstančnost parlamentního disciplinárního řízení, takovým prostředkem být nemusí, již proto, že v rámci odvolacího orgánu (pléna) mohou rozhodovat o odvolání i ti senátoři, kteří se účastnili rozhodování o odvolání napadeném usnesení výboru, které ukládá dotčenému členu komory sankci za přestupek. Plenární většina tu nevzala na zřetel ani relevantní judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, jenž shledal porušení čl. 13 Úmluvy vůči disciplinárně postíženým maďarským poslancům v situaci, co tamní ústavní soud v minulosti vyloučil možnost přezkumu takového rozhodnutí (i před ústavním soudem) s odůvodněním, že parlamentní disciplinární procedura dopadá spíše na vnitřní záležitosti parlamentu a postup zákonodárců než na práva a povinnosti občanů (srov. rozsudky ze dne 16. 9. 2014 *Karácsony a další proti Maďarsku*, stížnost č. 42461/13, a *Szél a další proti Maďarsku*, stížnost č. 44357/13).

10. Vzhledem k výše uvedenému mám za to, že Ústavní soud měl v dané věci provést meritorní přezkum ústavní stížnosti z hlediska tvrzeného zásahu do základních práv a svobod stěžovatele. Rezignací na tuto svou pravomoc vystavil stěžovatele odepření spravedlnosti.

11. V ostatním se souhlasně připojuji k odlišnému stanovisku soudce Vladimíra Sládečka.

4. Odlišné stanovisko soudce Vojtěcha Šimíčka

1. S usnesením pléna v této věci nesouhlasím a uplatňuji vůči němu podle ustanovení § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) odlišné stanovisko. Mám totiž za to, že ústavní stížnost neměla být odmítnuta pro nepřislušnost Ústavního soudu [§ 43 odst. 1 písm. d) citovaného zákona], nýbrž pro nepřipustnost [§ 43 odst. 1 písm. e) citovaného zákona].

I. Proč jsem hlasoval proti výroku

2. Byť rovněž zastávám názor, že ústavní stížnost měla být odmítnuta, nemohl jsem se připojit k většinově přijatému výroku, protože jej považuji za nesprávný. Tvrdím totiž, že výrok, který v projednávaném případě plénum Ústavního soudu učinilo, ve skutečnosti není „Ústavní stížnost se odmítá“, nýbrž „Ústavní stížnost se odmítá pro nepříslušnost Ústavního soudu“. Ustanovení § 43 odst. 1 zákona o Ústavním soudu totiž obsahuje několik autonomních důvodů pro odmítnutí návrhu, a jakkoliv se na první pohled může jevit, že je v případě odmítnutí návrhu vlastně lhostejno, proč se tak stane, a bližší specifikaci relevantního důvodu postačuje vymezit v odůvodnění usnesení (resp. disentující soudce bude polemizovat toliko s odůvodněním většiny, nikoliv s výrokem), není tomu tak. K tomuto názoru mne vedou především následující argumenty.

3. Předně, výrok každého rozhodnutí soudu je neoddělitelně spjat s jeho nosnými důvody (*ratio decidendi*). Považuji proto za obtížně představitelné, aby – pokud soudce (či více soudců) zásadně nesouhlasí s důvody rozhodnutí a s aplikovaným ustanovením, na jehož základě se návrh odmítá – přesto podpořil jeho výrok. Obráceně řečeno, čtenář soudního rozhodnutí má z jeho odůvodnění seznat, proč se nakonec soud přiklonil k určitému výroku. Tento výrok má být proto jakousi „koncentrací“ většinového názoru.

4. Pokud by nicméně platilo, že v případech těchto usnesení je rozhodující jen to, že se návrh odmítá, a nikoliv již, z jakého důvodu, mohly by nastat zcela absurdní situace. Příkladem: soudce zpravodaj by navrhl odmítnutí návrhu pro nepříslušnost Ústavního soudu, nicméně tento návrh by podpořila menšina třeba jen tří dalších soudců. Dalších 5 soudců by mělo za to, že návrh je nepřipustný a 6 soudců by se domnívalo, že navrhovatel není aktivně legitimován. V tomto případě by účastníci seznali, že je návrh odmítnut, nicméně ze samotného odůvodnění takového usnesení by se vlastně nedozvěděli již vůbec ničeho, jelikož toto odůvodnění by nebylo většinové, a nemohlo by proto věrně zrcadlit skutečné důvody rozhodnutí – ty totiž nemají plynout z konkurujících stanovisek, nýbrž přímo z odůvodnění rozhodnutí. Jednoduše řečeno, pokud by platilo, že hlasovat pro odmítavý výrok by měli všichni soudci, kteří mají za to, že ústavní stížnost má být odmítnuta bez ohledu na to, z jakého důvodu, mohla by nastat situace, kdy by se fakticky zaměnil dissent a většinový názor. Většinový názor by byl totiž vyjádřen v připojeném disentu a názor menšinový v samotném odůvodnění usnesení.

5. Uzavírám proto, že při odmítání návrhu musí být dána potřebná většina pro každý konkrétní důvod odmítnutí a nemůže platit velmi zjednodušující názor, že vlastně není ani důležité, proč byl návrh odmítnut – hlavně, že se tak stalo. Zákonná úprava ostatně ani nestanoví přesnou podobu

výroku odmítavého usnesení a skutečnost, že se dosavadní praxe Ústavního soudu ustálila na řešení v podobě výroku „Ústavní stížnost se odmítá“ vůbec neznamená, že by výrok nemohl stejně dobře znít „Ústavní stížnost se odmítá pro neodstranění vad (resp. opožděnost, zjevnou neoprávněnost navrhovatele, nepříslušnost nebo nepřípustnost)“.

II. Vlastní důvody odlišného stanoviska

6. Podle čl. 27 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) platí, že „za projevy učiněné v Poslanecké sněmovně nebo Senátu nebo v jejich orgánech nelze poslance nebo senátora trestně stíhat. Poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory, jejímž je členem.“ Podle odstavce 3 stejného článku „za přestupky poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory, jejímž je členem, pokud zákon nestanovi jinak“. Na tento článek navazuje ustanovení § 9 odst. 3 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, („Podle tohoto zákona se projednávají přestupky, kterých se dopustili poslanci a senátoři, pokud nepožádají orgán příslušný k projednání přestupku o projednání přestupku v disciplinárním řízení podle zvláštních právních předpisů.“).

7. V nyní projednávané věci se jedná o v pořadí druhý popsany případ (čl. 27 odst. 3 Ústavy), kdy senátor Dryml byl postižen nikoliv za projev učiněný v Senátu, nýbrž za přestupek, kterého se nedopustil v souvislosti s výkonem svého mandátu.

8. Mám za to, že citovanou právní úpravu lze vyložit v zásadě dvojnásobným způsobem: buď jako 1. úplnou soudní výlukou přezkumu rozhodnutí vydaných v rámci disciplinárního řízení, anebo jen jako 2. zvláštní režim projednání těchto přestupků s tím, že následný soudní přezkum je zachován. Prostě řečeno: buď se senátor sám svobodně rozhodne, že nechce, aby v jeho věci rozhodoval k tomu příslušný orgán v přestupkovém řízení, a má k orgánům Senátu takovou „důvěru“, že se tím implicitně vzdává i soudní ochrany; anebo se tato „výhybka“ týká toliko přestupkového řízení a poté se vrací do režimu obvyklého.

9. Názor většiny je takový, že ze skutečnosti, že senátor požádal o projednání přestupku v disciplinárním řízení (viz např. body 58 a 59 odůvodnění), lze dovodit, že se současně „svobodně“ vzdal práva na soudní ochranu. S tímto názorem nemohu souhlasit, neboť z ničeho nevyplývá. Nemluvě ani o tom, že nyní projednávaný případ je první svého druhu, takže stěžovatel nemohl vůbec předjímat, k jakému názoru se Ústavní soud v této otázce nakonec přikloní, pakliže se na něj obrátí. Jinak řečeno, rozhodnutí stěžovatele požádat o projednání své věci v disciplinárním řízení před Senátem namísto obvyklého přestupkového řízení nelze považovat

za „informovaný souhlas“ s tím, že se vzdává práva na jakoukoliv soudní ochranu.

II.1. Nezbytnost možnosti poskytnutí soudní ochrany

10. Nemyslím si totiž, že senátor (či poslanec), který si zvolí (a na tuto volbu má podle zákona plné právo!) nikoliv klasickou cestu přestupkového řízení, nýbrž prostřednictvím rozhodování orgánů komory, jejímž je členem, nutně spoléhá na to, že se bude jednat o cestu jednodušší, či dokonce prostou jakéhokoli rizika (viz bod 59 odůvodnění). Je to totiž řešení, které s sebou přináší zpravidla daleko větší skandalizaci a v konečném důsledku může vést i k vyššímu trestu (což se ostatně stalo i v daném případě, kdy stěžovatel dostal maximální možný trest). Dovozyvat, že nastavením zmíněné „výhybky“ se senátor implicitně zcela vzdává i práva na soudní ochranu, je pro mne proto obtížně přijatelné.

11. Jedná se totiž o zcela jinou situaci, než když se např. v blokovém řízení přestupce zaplacením pokuty implicitně vzdává práva na odvolání, a i následný soudní přezkum se proto bude nutně omezovat v zásadě pouze na to, zda skutečně podepsal příslušný bloček, či nikoliv. To je logické, neboť v tomto případě přestupce dobrovolně rezignoval na následný přezkum rozhodnutí s vědomím toho, jaký trest mu byl uložen a jaké důsledky z toho plynou. Jedná se tak o zcela vědomý a „informovaný souhlas“. V případě senátora však povědomost o tom, jak řízení před příslušnou komorou nakonec dopadne, samozřejmě dána být nemůže. Jde tak pouze a jediné o volbu procesních pravidel, nikoliv o akceptaci výsledku řízení.

12. Co když se pak stane, že senátorovi bude uložena značně vyšší sankce, než podle zákona uložit lze? Jistě, ustanovení § 16 odst. 2 zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů, ohledně sankce opět odkazuje na zákon o přestupcích, nicméně co když se stane, že bude uložena pokuta nikoliv v maximální zákonné výši 20 tisíc Kč (jako tomu bylo v tomto případě), nýbrž třeba 200 tisíc Kč? Co když bude vysloven zákaz činnosti poslance či senátora? Úplné vyloučení soudní ochrany nutně znamená nemožnost jakékoliv nápravy podobných excesů.

13. Názor většiny je založen prakticky na jediném argumentu: autonomii Parlamentu České republiky (resp. jeho komor) a úplné separaci moci. Mám za to, že tento argument pohříchu nesvědčí o dostatečně správném pochopení principu dělby moci.

14. Z pohledu státovédy totiž pro vymezení dělby moci není rozhodující, jak je ten který státní orgán pojmenován a kde je v Ústavě systematicky začleněn, nýbrž jakou kompetenci právě vykonává. To musí být určující, nic jiného. V opačném případě by totiž *ad absurdum* mohl senátora poslat třeba do vězení anebo mu vyměřit daň samotný Senát a soudy by musely rezignovat na ochranu jeho práv prostě jen proto, že tak rozhodl orgán zá-

konodárné moci. Tvrdím, že soudy by měly zaujímat postoj odlišný: nevstupovat do autonomního prostoru Parlamentu, avšak jen za podmínky, že se tento státní orgán bude striktně držet v rámci svých „kmenových“ kompetencí, tedy výkonu zákonodárné moci. Obecný soud proto nebude přezkoumávat a rušit zákony přijaté Parlamentem a nebude třeba ani předepisovat prezidentovi republiky, koho má jmenovat velvyslancem či kam má jet na státní návštěvu, doporučovat České národní bance, jaká míra inflace je optimální, anebo radit vládě, kam má poslat humanitární pomoc. Pokud však rozhodování těchto orgánů je způsobilé přímo zasáhnout právní sféru jedince a bude se jednat svojí povahou o individuální (a nikoliv normativní, případně nepůjde o akt ryze politický – tzv. akt vládnutí) právní akt, soudní přezkum vyloučit nelze. V tomto případě totiž není rozhodující, kdo tento individuální právní akt vydal, nýbrž do popředí vystupuje povinnost soudu poskytnout účinnou ochranu základním právům a svobodám (čl. 4 Ústavy). V daném případě, kdy Senát uložil stěžovateli pokutu, proto nelze mít sebemenší pochybnosti v tom směru, že se nejednalo o akt výkonu moci zákonodárné, nýbrž o sankční rozhodnutí přímo zasahující právní sféru stěžovatele.

15. Zcela legitimní námitka vůči zahrnutí tohoto typu rozhodnutí do přezkumu vykonávaného soudy spočívá v obavě z judicializace parlamentních procedur, a to i v kontextu toho, že imunita poslanců a senátorů je tradičně vykládána jako institut chránící funkčnost zákonodárného orgánu, a nikoliv jeho jednotlivé členy. Proto také ostatně v SRN platí koncepce tzv. práv orgánu („*Organrechte*“), aby na straně jedné soudní ochrana zaručena byla, nicméně na straně druhé aby bylo zřejmé, že primárně nejde o základní práva („*Grundrechte*“) poslanců. Výsledkem je v SRN zákonem vymezené zvláštní řízení, v němž v podobných případech skutečně rozhoduje přímo Spolkový ústavní soud, a nikoliv např. správní soudy. Zdůrazňuji však existenci výslovné zákonné úpravy. Německý zákon o Ústavním soudu totiž výslovně upravuje zvláštní typ řízení (§ 63 až 67) v těchto věcech, přičemž žalovaným nemusí být jen parlament, nýbrž i jiný ústavní orgán. Dogmatickým východiskem „práv orgánů“ jednotlivých poslanců pak je čl. 38 Základního zákona, jehož protívahou je čl. 23 odst. 3 a čl. 26 české Ústavy.

16. Pohybujeme se však v českém prostředí, kde podobná zvláštní právní úprava neexistuje, a nesouhlasím s názorem většiny, která z této absence dovozuje nemožnost jakékoliv soudní ochrany členů zákonodárného sboru. Jakkoliv totiž zájmu na autonomii parlamentních procedur a vyloučení jejich judicializace v obecné rovině plně rozumím, současně dodávám, že v případě vydávání sankčních rozhodnutí se primárně nejedná o parlamentní proceduru, kterou je třeba plně respektovat a nezasahovat do ní, aby nebyla ohrožena funkčnost Parlamentu jako celku. Tuto

hranici proto *a priori* spatřuji tam, kde by se jednalo svoji povahou primárně o organizační opatření typu odnětí slova předsedajícím (§ 60 odst. 3 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny), jehož smyslem je operativně napomáhat „racionalizovanému parlamentarismu“. Rozhodnutí vydávaná v intencích čl. 27 odst. 3 Ústavy nicméně nejsou ničím jiným než jinak označenými rozhodnutími o přestupcích.

17. Zásah do právní a majetkové sféry je totiž v případě senátora (poslance) plně srovnatelný jako v jakémkoliv jiném případě správního trestání. Jinak řečeno, jestliže dostane za spáchání přestupku proti občanskému soužití pokutu 20 tisíc Kč senátor anebo kterýkoliv jiný občan, není mezi těmito případy principiálně vůbec žádný rozdíl z hlediska zásahu do jejich práv. Rozdíl mezi oběma případy tak nespočívá v ničem jiném než v postavení orgánu, který senátora sankcionuje. A nevidím proto žádný přesvědčivý důvod, pro který by v jednom případě měl být zcela vyloučen jakýkoliv soudní přezkum, a ve druhém nikoliv (viz již jednou citovaný čl. 4 Ústavy).

18. Domnívám se proto, že otázka nespočívá v tom, zda připustit soudní přezkum pokut ukládaných v rámci parlamentní autonomie orgánem Senátu, nýbrž který soud je má přezkoumávat. Musím se proto vyjádřit i k tomu, v jakém procesním režimu by tato soudní ochrana měla probíhat. Z povahy věci se nabízí dvě řešení: (1.) standardní přezkum ve správním soudnictví (část třetí hlava II díl 1 soudního řádu správního), anebo (2.) přezkum prováděný přímo Ústavním soudem. Variantu přezkumu prováděného přímo Ústavním soudem však nepovažuji za vhodnou, a to zejména z těchto důvodů.

19. Za velmi zavádějící považuji názor většiny, obsažený v bodu 65, podle něhož „je samozřejmě třeba uznat argument, že parlamentní orgány rozhodující o přestupcích postrádají atribut nezávislosti, jenž je charakteristický pro soudy. Tento deficit je však do značné míry kompenzován specifickými vlastnostmi vrcholného zastupitelského orgánu, jakými jsou silná demokratická legitimita parlamentu, většinové kolektivní rozhodování, transparentnost jednání.“ Domnívám se totiž, že parlamentní orgány vůbec nelze zaměňovat za orgány soudní a že silná demokratická legitimita není schopna kompenzovat absenci nezávislosti těchto orgánů. Považuji za velmi nekonzistentní a osobně i za značně překvapivé, pokud toto usnesení, založené prakticky výhradně na argumentaci separací státních mocí, nakonec dospívá k závěru, že zastupitelský orgán politického typu vlastně může suplovat roli nezávislého soudu.

20. Rovněž až přehnaně etatistický dovětek stejného bodu odůvodnění [„Ústavní soud ... musí respektovat princip presumpce ústavnosti a zákonnosti rozhodování jiných státních orgánů (není-li přesvědčivě doložen opak). Bez této základní důvěry v korektnost postupu státních orgánů by nemohl fungovat systém státní moci v jeho celostním pojetí.“] považuji

za zásadní nepochopení role Ústavního soudu. Úkolem Ústavního soudu je totiž být právě naopak velmi ostražitý a nedůvěřivý vůči ostatním státním orgánům, nikoliv bdít nad celostním fungováním státního mechanismu. Jediné, co je pro Ústavní soud důležité, je totiž ochrana ústavnosti, zejména základních práv a svobod.

II.2. Nevhodnost soudní ochrany přímo Ústavním soudem

21. Vycházím z toho, že ústavní a ani zákonná úprava výslovně nestanoví, že by tato rozhodnutí měla podléhat přezkumu ve správním soudnictví, avšak ani přímo v řízení před Ústavním soudem. Pokud by proto skutečně měl Ústavní soud tuto agendu přezkoumávat, mohl by tak činit pouze v rámci obecné úpravy řízení o ústavní stížnosti [viz čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

22. Zde však vidím zásadní úskalí: celá koncepce ústavní stížnosti je totiž založena na její *subsidiaritě*, tedy na tom, že se před podáním ústavní stížnosti předpokládá existence jiných efektivních prostředků k ochraně práva. Právně dogmaticky navíc v řízení o ústavní stížnosti Ústavní soud zajímá toliko porušení ústavně zaručených práv, nikoliv „běžná protizákonnost“. To však v daném kontextu může znamenat nižší standard ochrany práv stěžovatele (Ústavní soud by např. bez dalšího vůbec nemělo zajímat porušení pouze zákona o přestupcích anebo jednacích řádů příslušné komory Parlamentu). Nemluvě ani o možnosti moderace, kterou mají správní soudy, nikoliv však Ústavní soud. Úvaha, podle níž by sankční rozhodnutí Senátu mělo podléhat hned přezkumu před Ústavním soudem, proto dle mého názoru ostře naráží na celkovou koncepci ústavní stížnosti a argument, že zákonná úprava výslovně nepřipouští přezkum správními soudy, je stejně tak použitelný vůči přezkumu v ústavním soudnictví.

23. Pravomoc Ústavního soudu je totiž v řízení o ústavní stížnosti založena čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy vůči rozhodnutím či zásahům „orgánů veřejné moci“. Ze shora uvedených důvodů nemám sebemenší pochybnost v tom, že komora Parlamentu, pakliže vydá takovéto sankční rozhodnutí, vydává rozhodnutí v postavení orgánu veřejné moci. Stejně tak ale tvrdím, že pokud podle soudního řádu správního je založena pravomoc soudů ve správním soudnictví tak, že rozhodují „o žalobách proti rozhodnutím vydaným v oblasti veřejné správy orgánem moci výkonné, orgánem územního samosprávného celku, jakož i fyzickou nebo právnickou osobou nebo jiným orgánem, pokud jim bylo svěřeno rozhodování o právech a povinnostech fyzických a právnických osob v oblasti veřejné správy“ [§ 4 odst. 1 písm. a)], není vyloučen ani přezkum správními soudy. Pokud se totiž v daném případě jednalo o přestupkové řízení a sankce byla stěžovateli uložena za spáchaný přestupek podle zákona o přestupcích (viz § 14 odst. 3 a § 16 odst. 2 zákona o jednacím řádu Senátu) a jestliže není žádných

pochybností o tom, že přestupkové řízení spadá do oblasti veřejné správy, nevidím žádný důvod, pro který by právě v tomto případě měl být dovozen závěr odlišný. Ostatně, citované zákonné ustanovení výslovně předpokládá, že takovéto rozhodnutí nemusí činit pouze orgán přímo vykonávající veřejnou správu jako svoji dominantní činnost, když přímo zmiňuje, že to může být i „jiný orgán“. Jinak řečeno, tato zákonná úprava potvrzuje předchozí tezi, že pro přezkoumatelnost rozhodnutí o právech a povinnostech jednotlivců není rozhodující označení či systematické začlenění příslušných orgánů, nýbrž jejich reálně vykonávané kompetence, tedy funkční hledisko.

III. Závěr

24. Ze všech shora vyslovených důvodů zastávám názor, že ústavní stížnost měla být odmítnuta pro nepřipustnost s výslovným odůvodněním, že v těchto případech je dána příslušnost pro soudní ochranu poskytovanou správními soudy. Přezkum Ústavním soudem je možný teprve poté, co stěžovatel marně vyčerpá procesní prostředky dané soudním řádem správním, tedy správní žalobou proti rozhodnutí a následnou kasační stížností.

25. Nad tento rámeček pro úplnost dodávám, že stejný procesní režim ochrany by měl platit i pro případy plynoucí z citovaného čl. 27 odst. 2 Ústavy. Tvrdím dokonce, že v těchto případech je soudní ochrana o to nezbytnější, jelikož poslanec či senátor, vůči kterému je vedeno disciplinární řízení a je mu uložen trest, nemá vůbec žádnou možnost vyloučení soudní ochrany zabránit. I pokud bych totiž dokázal přijmout názor, že žádost poslance či senátora o projednání přestupku příslušnou komorou v sobě implicitně obsahuje i souhlas s vyloučením soudní ochrany proti následnému sankčnímu rozhodnutí, nemůže být soudní výlučka dovozena tam, kde s tím dotčený neprojeví souhlas vůbec. Přitom např. pokuty, které zákonná úprava v těchto případech připouští uložit, jsou poměrně vysoké – až do výše měsíčního platu (viz § 15 odst. 1 jednacího řádu Poslanecké sněmovny, § 16 odst. 1 jednacího řádu Senátu).

Č. 3

K přezkumu uložení důtky vězni

Vyluka rozhodování o uložení důtky dle § 46 odst. 3 písm. a) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, (dále jen „zákon o výkonu trestu odnětí svobody“) ze soudního přezkumu (§ 52 odst. 4 citovaného zákona) je souladná s čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod [srov. bod 28 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/08 ze dne 29. 9. 2010 (N 204/58 SbNU 809; 341/2010 Sb.)].

Samotný fakt, že je určitý typ rozhodování orgánů veřejné moci vyloučen z přezkumu správních soudů, neimplikuje sám o sobě, že by byla zcela nepřijatelná i ústavní stížnost směřující proti takovému rozhodnutí; taková ústavní stížnost však musí směřovat k ochraně základních práv nebo svobod zaručených ústavním pořádkem, nikoli pouze k ochraně práv zákonných.

Řízení o uložení důtky dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody nelze podřadit pod vymezení „trestního obvinění“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Stěžovatel rovněž nemůže platně brojit proti tomu, že v řízení o uložení důtky byly porušeny čl. 36 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, neboť tyto články na řízení před orgány Vězeňské služby v této věci vůbec nedopadají.

Usnesení

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 29. ledna 2015 sp. zn. I. ÚS 3688/14 ve věci ústavní stížnosti D. D., zastoupeného advokátem Mgr. Andrejem Najmanem, se sídlem nám. Republiky 400, Neratovice, proti rozhodnutí Vězeňské služby České republiky – Věznice Rapotice ze dne 16. 9. 2014 č. j. VS 28/822/001/2014-6/OVT/300 o uložení důtky stěžovateli a proti jejímu rozhodnutí ze dne 22. 9. 2014 o zamítnutí stížnosti proti uložení důtky.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Dne 24. 11. 2014 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost stěžovatele proti rozhodnutí Vězeňské služby České republiky – Věznice Rapotice, kterým mu dne 16. 9. 2014 uložil vychovatel dle § 46 odst. 3 písm. a) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, (dále jen „zákon o výkonu trestu odnětí svobody“) kázeňský trest ve formě důtky za uskutečnění telefonického hovoru na neschválené telefonní číslo v délce 5:39 minut. Ústavní stížnost směřuje také proti rozhodnutí Vězeňské služby České republiky – Věznice Rapotice ze dne 22. 9. 2014, kterým speciální pedagog věznice zamítl stěžovatelovu stížnost proti uložení tohoto kázeňského trestu.

2. Stěžovatel brojí proti tomu, že mu byla uložena důtka, přestože osobou, které telefonoval, byl JUDr. Jindřich Pustka z Generální inspekce bezpečnostních sborů, kterému chtěl oznámit podezření o spáchání závažné trestné činnosti. Přitom zájem společnosti na odhalování závažné trestné činnosti je jistě důležitější než zájem společnosti na regulaci telefonických hovorů, které vězeň uskuteční ve výkonu trestu odnětí svobody. Opomenutím takovéto okolnosti vylučující protiprávnost při ukládání kázeňského trestu podle něj došlo k porušení práva na spravedlivý proces garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též „Evropská úmluva“). Porušení téhož práva pak spatřuje i v tom, že z rozhodnutí ze dne 22. 9. 2014 není dostatečně zřejmé, kdo je vydal; a v tom, že se mu v rozporu se zákonem nedostalo řádného poučení, když dne 12. 9. 2014 podával vysvětlení, záznam o němž byl pak použit jako jeden z podkladů napadených rozhodnutí. Porušení svého práva vyjádřit se ke všem důkazům a skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu, zaručeného v čl. 38 odst. 2 Listiny pak spatřuje v tom, že při projednání kázeňského deliktu nedostal dostatečný prostor k výpovědi a nebyl vyrozuměn o některých výsleších svědků. V tom, že Vězeňská služba vycházela ve svých rozhodnutích i z úředního záznamu o obsahu jeho rozhovoru s JUDr. Pustkou, spatřuje porušení listovního tajemství chráněného čl. 13 Listiny.

3. Ústavní soud dospěl k závěru, že podaná ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

4. Nejprve Ústavní soud konstatuje, že posuzovaná ústavní stížnost není nepřijatelná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Proti napadenému správnímu rozhodnutí totiž sice nebyla podána žaloba ve správním soudnictví podle § 65 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, je tomu tak však proto, že rozhodnutí o udělení důtky je ustanovením § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody vyloučeno ze

soudního přezkumu. Ústavní stížnost je tak jediným prostředkem ochrany, který se odsouzenému ve výkonu trestu odnětí svobody teoreticky nabízí proti uloženému kázeňskému trestu ve formě důtky.

5. Z toho ovšem jistě neplyne, že by z tohoto důvodu měla ústavní stížnost nahrazovat žalobu ve správním soudnictví, jejíž podání je v případě ukládání důtky podle § 46 odst. 3 písm. a) zákona o výkonu trestu odnětí svobody vyloučeno. Takový přístup by byl jak v rozporu s principem subsidiarity ústavní stížnosti, tak v rozporu s jejím smyslem. Tím je totiž ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu výhradně ochrana základních práv nebo svobod zaručených ústavním pořádkem, nikoli ochrana veřejných subjektivních práv garantovaných zákonem, jež je podle § 2 soudního řádu správního smyslem žalob ve správním soudnictví. Jinak řečeno, samotný fakt, že je určitý typ rozhodování orgánů veřejné moci vyloučen z přezkumu správních soudů, neimplikuje sám o sobě, že by byla zcela nepřijatelná i ústavní stížnost směřující proti takovému rozhodnutí; taková ústavní stížnost však musí směřovat k ochraně základních práv nebo svobod zaručených ústavním pořádkem, nikoli k ochraně práv zákonných.

6. Do základních práv nebo svobod zaručených ústavním pořádkem však kázeňský trest ve formě důtky podle § 46 odst. 3 písm. a) zákona o výkonu trestu odnětí svobody z povahy věci zasáhnout prakticky nikdy nemůže, a ústavní stížnost směřující proti uložení tohoto trestu tudíž nebude prakticky nikdy dosahovat ústavní úrovně a bude nutně odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

7. Ústavní úrovně nedosahuje ani ústavní stížnost nyní posuzovaná. Stěžovatel sice uvádí několik základních práv, která měla být v jeho případě porušena, Ústavní soud ovšem shledává, že do nich uložení důtky zasáhnout nemohlo.

8. Stěžovatel nejprve namítá celou řadu domnělých porušení práva na spravedlivý proces v různých jeho aspektech. K tomu je ovšem třeba připomenout, že právo na spravedlivý proces, tak jak je chráněno čl. 36 až 40 Listiny, dopadá – za situace, kdy český právní řád nezná nezávislé tribunály – toliko na řízení vedená před soudy, nikoli na řízení před správními orgány. I ony sice mají respektovat celou řadu principů spravedlivého procesu, ovšem to, které principy lze na řízení před správními orgány vztáhnout a v jaké podobě, je určeno nikoli ústavním pořádkem, ale přímo zákony. Zatímco tedy nedodržení principů spravedlivého procesu v řízení před soudy zakládá i porušení Listiny, nedodržení těchto principů před správními orgány je pouze nedodržením zákona, proti němuž lze brojit žalobou ve správním soudnictví, není-li soudní přezkum daného rozhodnutí vyloučen, nikoli však ústavní stížností. Stěžovatel tak nemůže platně brojit proti tomu, že v řízení o uložení důtky byly porušeny čl. 36 a čl. 38 odst. 2 Listiny, neboť tyto články na řízení před orgány Vězeňské služby vůbec nedopadají.

9. Jediným článkem upravujícím právo na spravedlivý proces, který by mohl na tento typ řízení dopadat, je čl. 36 odst. 2 Listiny, pokud by s ním byla v rozporu samotná vyluka rozhodování o uložení důtky ze soudního přezkumu. Jeho porušení však stěžovatel nenamítá. Ostatně právě uložení důtky bylo tím kázeňským trestem, jehož vyloučení ze soudního přezkumu označil za souladné s Listinou i Ústavní soud, a to v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/08 ze dne 29. 9. 2010 (N 204/58 SbNU 809; 341/2010 Sb.), v jehož bodě 28 výslovně uvedl důtku jako příklad kázeňského trestu mírnější povahy, jehož vyloučení ze soudního přezkumu je s čl. 36 odst. 2 Listiny souladné. Tato souladnost je dána tím, že rozhodnutí o uložení důtky nelze pokládat za „rozhodnutí týkající se základních práv a svobod podle Listiny“, neboť jím nemůže zásadně dojít k zásahu do jakéhokoli základního práva nebo svobody.

10. Potenciálně si lze představit toliko vliv, který by nezákonně uložená důtka mohla mít na posuzování toho, zda odsouzený ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal či neprokázal polepšení, což by mu podle § 88 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, mohlo umožnit naplnit podmínky pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Pokud by však při udělování důtky došlo k protizákonnosti či excesu, který by ve svém důsledku mohl mít vliv na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, a tedy zprostředkovaně i na základní právo na osobní svobodu chráněné čl. 8 Listiny, příslušelo by posouzení této situace trestnímu soudu rozhodujícímu o tomto podmíněném propuštění, nikoli Ústavnímu soudu rozhodujícímu o ústavní stížnosti proti samotnému rozhodnutí o uložení důtky.

11. Stěžovatel namítá, že ony součásti práva na spravedlivý proces, které ve svém případě označuje za porušené, jsou garantovány nejen Listinou, jejíž nepoužitelnost na rozhodování Vězeňské služby byla zdůvodněna výše, ale také Evropskou úmluvou, konkrétně jejím čl. 6. Zde je třeba přitakat, že tento článek nedopadá jen na rozhodování soudů, ale potenciálně může dopadat i na rozhodování správních orgánů o „trestním obvinění“, a to právě tehdy, kdyby proti jejich rozhodnutí nebyl připuštěn soudní přezkum, v němž by byl spravedlivý proces zaručen (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva *Bryan proti Spojenému království* ze dne 22. 11. 1995, stížnost č. 19178/91). Je to dáno tím, že pojem „trestní obvinění“ obsažený v čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy nelze vykládat pohledem českého trestního práva, nýbrž pohledem autonomního výkladu Evropské úmluvy, která do množiny „trestních obvinění“ vřazuje i obvinění z některých činů, které české právo klasifikuje jako přestupky či jiné správní či kázeňské delikty.

12. Vymezení činů, které spadají do rámce „trestního obvinění“ podle Evropské úmluvy, provedl Evropský soud pro lidská práva v rozsudku *Engel*

a ostatní proti Nizozemí ze dne 8. 6. 1976, stížnosti č. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72 a 5370/72. Zde vymezil, že při posuzování, zda jde o „trestní obvinění“, je třeba přihlédnout k těmto třem hlediskům, obvykle označovaným jako „Engelova kritéria“: (i) zařazení skutku v domácím právu; (ii) účel a povaha deliktu, zejména z hlediska toho, zda se skutková podstata vztahuje jen na specifickou skupinu osob, nebo má naopak dopad na širokou skupinu obyvatel; (iii) jak těžký trest představuje sankci za daný delikt.

13. Při aplikaci těchto kritérií na rozhodnutí napadená stěžovatelem Ústavní soud shledává, že v případě řízení o uložení důtky jde o jednání, (i) které vnitrostátní právo označuje jako kázeňské, nikoli trestní delikty. Povaha deliktu (ii) je kázeňská, neboť jejím smyslem je udržet kázeň a pořádek ve věznicích, včetně kontroly nad tím, s kým vězni telefonují, přičemž tyto delikty se týkají pouze úzké skupiny obyvatel, totiž vězňů ve výkonu trestu odnětí svobody. Co se týče (iii) závažnosti trestu, důtka sama o sobě nijak nezasahuje do stěžovatelových ústavních ani zákonných práv a nemá sama o sobě žádný vliv na jeho faktické postavení ve výkonu trestu.

14. Všechna tato tři kritéria tedy vedou k závěru, že řízení o uložení důtky nelze podřadit pod vymezení „trestního obvinění“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy. Ke stejnému závěru ostatně Ústavní soud dospěl již v usnesení sp. zn. I. ÚS 1785/08 ze dne 21. 10. 2008 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), v němž k povaze důtky udělené vězni ve výkonu trestu odnětí svobody uvedl, „že se jedná o jeden z nejmírnějších trestů, pokud (subjektivně nahlíženo) ne zcela nejmírnější, které zákon o výkonu trestu odnětí svobody zná. V tomto kontextu se Ústavní soud domnívá, že takový kázeňský přestupek a uložení takového trestu rozhodně nespadá pod pojem ‚trestní obvinění‘ (criminal charges), o kterém by musel rozhodovat orgán soudního typu, jak vyžaduje čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Pro svůj odlišný charakter a důsledky totiž nyní posuzovaný kázeňský přestupek nelze srovnávat s trestnými činy nebo správními delikty. Kázeňské přestupky vězňů i ukládané tresty dosahují nižší intenzity než trestní sankce a jejich cílem je zajistit běžný pořádek a kázeň ve věznicích. Jednou z jejich hlavních funkcí je (negativní) motivace k plnění povinností stanovených právními předpisy a vnitřními řády, a to osobám, která byly již k omezení osobní svobody pravomocně odsouzeny rádným soudem.“

15. Lze tak shrnout, že na řízení o uložení kázeňského trestu ve formě důtky nelze vztáhnout ochranu práva na spravedlivý proces ani v té podobě, v níž je garantováno čl. 36 až 40 Listiny, ani v té podobě, v níž je chráněno čl. 6 Evropské úmluvy.

16. Stěžovatel se konečně domáhá také ochrany listovního tajemství garantovaného čl. 13 Listiny. K tomu je ovšem třeba připomenout, že samotný tento článek umožňuje, aby bylo listovní tajemství omezeno

zákonem. Takové omezení pak obsahuje právě zákon o výkonu trestu odnětí svobody, a to v § 17 a 18, které stanovují, za jakých podmínek mohou vězni telefonovat, a určují, která telefonická a jiná komunikace může být správou věznice monitorována a která nikoli. Není úkolem Ústavního soudu přezkoumávat, zda byly limity obsažené v těchto ustanoveních překročeny, ať už v obsahu monitoringu či v tom, jaké volané osoby se týkal, neboť ústavní stížnost nesměřuje proti tomuto monitorování, které by potenciálně mohlo představovat jiný zásah orgánu veřejné moci ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu; nýbrž proti tomu, že rozhodnutí napadená ústavní stížností byla zčásti opřena i o výpověď svědkyně ze dne 19. 9. 2014, v níž je uvedeno, jaké osobě stěžovatel volal a na jaké telefonní číslo. Jinak řečeno, ústavní stížnost nesměřuje proti monitorování, ale proti rozhodnutí opřenému zčásti o důkaz, který byl tímto monitorováním získán, směřuje tedy opět spíše do oblastí procesní, nikoli však proti samotnému tvrzenému zásahu do práva na ochranu listovního tajemství.

17. Ústavní soud proto k této stěžovatelově námitce pouze podotýká, že z § 18 odst. 5 zákona o výkonu trestu odnětí svobody vyplývá, že nejedli o telefonáty s osobou uvedenou v § 17 odst. 3 nebo § 61 odst. 9, je Vězeňská služba oprávněna se seznamovat formou odposlechu s telefonáty odsouzených osob a pořizovat jejich záznam. Oněmi osobami uvedenými v § 17 odst. 3 jsou pak advokát, který odsouzeného zastupuje, státní orgány České republiky a diplomatická mise anebo konzulární úřad cizího státu a mezinárodní organizace, která je příslušná k projednávání podnětů týkajících se ochrany lidských práv. Osobou podle § 61 odst. 9 téhož zákona je pak zaměstnanec obce s rozšířenou působností zařazený do obecního úřadu pověřeného zajišťováním sociálněprávní ochrany. Vzhledem k tomu, že stěžovatel sám uvádí, že volal na jiné číslo, než které uvedl na žádosti o umožnění telefonního hovoru, konkrétně na číslo, které Vězeňská služba nemohla ověřit, není zjevné, jak by mohlo být případné monitorování stěžovatelova telefonátu na toto neověřené a neschválené číslo porušením uvedených zákonných ustanovení a zprostředkovaně tedy i porušením listovního tajemství. Takové monitorování by jistě bylo zásahem do listovního tajemství v případě osoby na svobodě. Nelze však přehlédnout, že ve výkonu trestu odnětí svobody jsou některá základní práva včetně listovního tajemství či práva na osobní svobodu omezena. To však vyplývá již z povahy tohoto trestu; pokud by omezena nebyla, nešlo by o trest.

18. Lze tedy shrnout, že rozhodnutí napadená ústavní stížností nemohla ze své povahy zasáhnout do ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele.

19. S ohledem na právě uvedené Ústavnímu soudu nezbylo než podanou ústavní stížnost odmítnout jako návrh zjevně neopodstatněný v souladu s § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 4

K výši odměny ustanoveného advokáta v občanském soudním řízení

Ústavní soud ve své judikatuře rozlišuje při posuzování, zda soudy při stanovení výše odměny a náhrady hotových výdajů advokátů coby soudem ustanovených zástupců dle § 30 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, postupovaly ústavně konformním způsobem, dva typy rozhodnutí. Jedná se jednak o rozhodnutí, kde soud rozhodující o odměně nezpochybnil základ nároku, ale argumentoval s přihlédnutím k výši žalované částky toliko proti legitimnímu očekávání advokátů, že tarifní hodnota sporu bude skutečně z této (často velmi vysoké) částky vypočtena, a jednak o rozhodnutí, kde soudy při stanovení odměny ustanoveného zástupce argumentují nejen absurdní výši žalobní částky, ale zpochybňují též základ samotného nároku. V případech posléze uvedených rozhodnutí pak Ústavní soud judikuje, že advokát mohl legitimně očekávat, že jeho odměna bude skutečně vypočtena s ohledem na hodnotu sporu, a soudy proto byly povinny tarifní hodnotu sporu určit z výše žalobou uplatněného nároku.

Jde-li o prvně uvedenou skupinu rozhodnutí, pak není porušením práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ani porušením legitimního očekávání nabytí majetku, pokud soudy rozhodující o výši odměny a náhrady hotových výdajů zástupce ustanoveného účastníku řízení tuto výši stanovily postupem dle § 9 odst. 1 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění účinném do 31. 12. 2012, dle něhož platilo, že nelze-li hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích nebo lze-li ji zjistit jen s nepoměrnými obtížemi a není-li dále stanoveno jinak, považuje se za tarifní hodnotu částka 5 000 Kč, namísto dle § 8 odst. 1 advokátního tarifu, dle něhož se za tarifní hodnotu považuje výše požadovaného peněžitého plnění, pokud je takový postup odůvodněn specifickými okolnostmi daného případu. Tyto okolnosti mohou spočívat např. v tom, že výše účastníkem požadovaného plnění byla tímto účastníkem stanovena jen jakýmsi volným odhadem neodvýječím se od reálného základu, jednalo se pouze o ničím nepodložené teoretické odhady, které nebyly zasazeny do reálného rámce, a žalovaná částka tak byla absurdně vysoká. Právě uvedené však platí pouze tehdy, pokud soud, který rozhodoval o ustanovení zástupce účastníku řízení, nemohl již ze samotných žalobních tvrzení učinit závěr o neexistenci základu účastníkem řízení uplatněného nároku.

Usnesení

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jiřího Zemánka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 5. března 2015 sp. zn. II. ÚS 3254/13 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Antonína Janáka, advokáta, se sídlem Praha 5, Matoušova 12, zastoupeného Mgr. Jozefem Barátem, advokátem, se sídlem Praha 5, Matoušova 12, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 9. 2013 č. j. 25 Co 325/2013-211, jímž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně tak, že stěžovateli byla přiznána odměna za zastupování žalobce ve sporu o náhradu škody a náhrada hotových výdajů v celkové výši 34 001 Kč.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 25. 10. 2013, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II.

2. Stěžovatel byl usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 19. 7. 2010 č. j. 32 Nc 1262/2009-66a ustanoven zástupcem Václava Pikala, a to v řízení, v němž se tento domáhal po České republice náhrady škody ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, ve výši 1 457 451 134 Kč a dále omluvy za porušování jeho práv v předmětném exekčním řízení.

3. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 20. 5. 2013 č. j. 18 C 298/2010-199 byla stěžovateli přiznána odměna za zastupování a náhrada hotových výdajů ve výši 14 400 Kč. Soud prvního stupně zde odkázal na ustanovení § 6 odst. 1 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní ta-

rif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „advokátní tarif“), podle něhož se výše mimosmluvní odměny stanoví podle sazby mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby, které advokát ve věci vykonal, a dále na § 7 advokátního tarifu, dle něhož se sazba mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby určuje z tarifní hodnoty. Soud však vyjádřil přesvědčení, že v tomto případě lze hodnotu práva, jehož se žalobce v řízení domáhal, zjistit jen s nepoměrnými obtížemi, neboť se jedná o duševní vlastnictví žalobce a výpočty ušlého honoráře za nevydané knihy a odhad jejich prodejnosti jsou ničím nepodložené teoretické dohady, které nebyly žádným způsobem doloženy. Soud proto při stanovení odměny vyšel z toho, že v daném případě se nejvíce jako přiměřené a adekvátní, aby sazba mimosmluvní odměny byla stanovena z tarifní hodnoty dané žalovanou částkou (jak stanoví § 8 odst. 1 advokátního tarifu), která v souzené věci dle názoru soudu prvního stupně nijak nevypovídala o složitosti a náročnosti sporu a do značné míry závisela na libovůli žalobce, nýbrž je vhodné postupovat podle ustanovení, které se vztahuje k typově obdobným sporům, tj. sporům týkajícím se osobnostních práv, jež jsou spojeny s návrhem na náhradu nemajetkové újmy. Soud proto určil tarifní hodnotu dle § 9 odst. 1 advokátního tarifu (namísto dle § 8 odst. 1 advokátního tarifu) a o výši odměny a náhrady hotových výdajů rozhodl tak, jak je uvedeno shora.

4. Proti tomuto usnesení se stěžovatel odvolal, přičemž požadoval, aby rozhodnutí soudu prvního stupně bylo změněno tak, že mu bude přiznána odměna za zastupování žalobce a náhrada hotových výdajů v celkové výši 2 388 177 Kč.

5. Rozhodnutí soudu prvního stupně bylo usnesením Městského soudu v Praze ze dne 19. 9. 2013 č. j. 25 Co 325/2013-211 změněno tak, že stěžovateli byla přiznána odměna za zastupování žalobce a náhrada hotových výdajů v celkové výši 34 001 Kč. Odvolací soud ve svém rozhodnutí odkázal na právní závěry vyslovené v usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 787/08 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), z něhož vyplývá, že úlohou obecných soudů není mechanicky aplikovat právní předpisy, ale naopak zvážit, zda mechanická aplikace zákona nemůže přinést absurdní důsledky, přičemž zdůraznit je třeba také to, že princip ochrany legitimního očekávání může chránit pouze očekávání, které je legitimní, rozumné. Smyslem příslušné zákonné úpravy pak dle názoru Ústavního soudu vyjádřeného ve výše uvedeném usnesení jistě nebylo zajistit bez ohledu na okolnosti případu odměnu ustanovenému advokátovi, jejíž výše by se odvíjela toliko od výše žalované částky bez jakékoli možnosti jejího snížení zásahem rozhodujícího soudu. S přihlédnutím k těmto závěrům Ústavního soudu a k okolnostem daného případu pak odvolací soud (stejně jako soud prvního stupně) uzavřel, že odměna stěžovatele má být stanovena dle § 9 odst. 1 advokátního tarifu. Odvolací soud

však posoudil odlišně od soudu prvního stupně, za které úkony má takto stanovená odměna stěžovateli náležet. Proto změnil rozhodnutí soudu prvního stupně tak, jak je shora uvedeno.

III.

6. Usnesení odvolacího soudu stěžovatel napadl ústavní stížností. V ní namítl, že odvolací soud nesprávně zvolil právní normu (§ 9 odst. 1 advokátního tarifu), podle níž následně určil výši odměny stěžovatele za zastupování žalobce ve sporu o náhradu škody dle zákona č. 82/1998 Sb., resp. tuto normu svévolně aplikoval. V této souvislosti stěžovatel odkázal na závěry vyplývající z nálezů Ústavního soudu ze dne 21. 4. 2011 sp. zn. II. ÚS 2388/10 (N 80/61 SbNU 261), ze dne 11. 4. 2006 sp. zn. IV. ÚS 763/05 (N 82/41 SbNU 79), ze dne 22. 11. 2007 sp. zn. I. ÚS 1126/07 (N 206/47 SbNU 647), ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. II. ÚS 2873/11 (N 67/64 SbNU 759), ze dne 27. 6. 2012 sp. zn. II. ÚS 1534/10 (N 126/65 SbNU 629) a ze dne 28. 2. 2013 sp. zn. II. ÚS 2751/11 (N 34/68 SbNU 361) a usnesení ze dne 13. 6. 2013 sp. zn. II. ÚS 4035/12, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>, které je dle jeho názoru třeba aplikovat i v nyní souzené věci. Vyslovil přesvědčení, že odvolací soud až v okamžiku, kdy mělo dojít k přiznání a vyplacení odměny stěžovatel, argumentuje spekulativností a nadsazeností žalobní částky a rozporuje samotný základ nároku. Přitom dle stěžovatele zcela pomíjí, že to byl soud prvního stupně, kdo jako první žalobu přezkoumal a takto ji nehodnotil, když žalobci přiznal plné osvobození od soudních poplatků a k ochraně jeho práv mu ustanovil právního zástupce (stěžovatele). Pokud soud prvního stupně v této fázi řízení nedostatečně zkoumal, zda předmětná žaloba nepředstavuje svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování práva, pak tato skutečnost nemůže jít dle názoru stěžovatele k tíži ustanoveného zástupce. Odvolací soud dle názoru stěžovatele svým rozhodnutím porušil jeho legitimní očekávání, že jeho odměna bude určena dle § 8 odst. 1 advokátního tarifu, tedy že bude vypočtena z hodnoty sporu.

IV.

7. K ústavní stížnosti se vyjádřil Městský soud v Praze. Ten však toliko odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, přičemž nad jeho rámec uvedl toliko to, že poukazuje též na usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 315/13 (v SbNU nepublikováno).

8. Na toto vyjádření stěžovatel reagoval svou replikou, v níž uvedl, že setrvává na podané ústavní stížnosti, protože se domnívá, že napadeným rozhodnutím byla porušena též zásada rovnosti účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny.

V.

9. Ústavní soud není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy České republiky) a nepřisluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti soudů je v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody.

10. Ústavní soud tedy přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení mu předcházející z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost představuje návrh zjevně neopodstatněný ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

11. V projednávaném případě je podstatou ústavní stížnosti nesouhlas stěžovatele s náhledem soudů na posouzení tarifní hodnoty předmětu sporu z hlediska vyúčtování nákladů advokáta (stěžovatele) za zastupování žalobce, konkrétně s názorem, že tarifní hodnotu je v nyní souzené věci s přihlédnutím k tomu, že předmětem sporu byla mj. náhrada škody ve zcela hypotetické výši (1 457 451 140 Kč), která vycházela toliko z ničím nepodložených přání žalobce, třeba určit dle § 9 odst. 1 advokátního tarifu, namísto dle § 8 odst. 1 advokátního tarifu, čehož se domáhal stěžovatel.

12. Ústavní soud zdůrazňuje, že ve své rozhodovací praxi týkající se otázky náhrady nákladů řízení opakovaně konstatoval, že tato problematika, jakkoliv se může účastníka řízení citelně dotknout, nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení nedosahuje intenzity představující porušení základních práv a svobod; z hlediska kritérií spravedlivého procesu by však mohla nabýt ústavněprávní dimenze, a to zpravidla teprve tehdy, pokud by v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení obecně závazného předpisu ze strany obecného soudu byl obsažen prvek libovůle, svévole nebo extrémní rozpor s principy spravedlnosti. Taková pochybení v projednávané věci však zjištěna nebyla.

13. Ústavnímu soudu nepřisluší podávat podrobný a autoritativní výklad relevantních podústavních předpisů, tím méně předpisů podzákonných (advokátního tarifu). V nyní souzené věci pak jak soud odvolací, jehož rozhodnutí je ústavní stížností napadáno, tak soud prvního stupně z pohledu Ústavního soudu přesvědčivě vysvětlily, z jakého důvodu mají za to, že je třeba stanovit vyšší odměny a náhrady hotových výdajů stěžovatele coby prvního zástupce ustanoveného dle § 30 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, postupem dle § 9 odst. 1 advokátního tarifu, v tehdy účinném znění, dle něhož platilo, že nelze-li hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích nebo lze-li ji zjistit jen s nepoměrnými obtížemi a není-li dále stanoveno jinak, považuje se za tarifní

hodnotu částka 5 000 Kč. Soudy přesvědčivým způsobem vysvětlily též to, proč ve věci nemůže být tarifní hodnota určena dle § 8 odst. 1 advokátního tarifu, tedy proč nemůže být za tarifní hodnotu považována výše žalobou požadovaného peněžitého plnění. Soudy v této souvislosti poukázaly na to, že žalobcem požadovaná výše náhrady škody byla stanovena jen jakýmsi volným odhadem neodvíjejícím se od reálného základu, jednalo se pouze o ničím nepodložené teoretické dohady, které nebyly zasazeny do reálného rámce, a žalovaná částka tak byla „absurdně vysoká“. S právě uvedeným závěrem se po prostudování vyžádaného spisového materiálu ztotožnil též Ústavní soud.

14. Ústavní soud má dále za to, že právní závěry učiněné soudy v nyní souzené věci jsou v souladu též s předchozí judikaturou Ústavního soudu týkající se obdobné problematiky, a to z níže uvedených důvodů.

15. Jak správně uvádí stěžovatel ve své ústavní stížnosti, Ústavní soud ve své judikatuře rozlišuje při posuzování, zda soudy při stanovení výše odměny a náhrady hotových výdajů advokátů coby soudem ustanovených zástupců postupovaly ústavně konformním způsobem, dva typy rozhodnutí. Jedná se jednak o rozhodnutí, kde soud rozhodující o odměně nepochybnil základ nároku, ale argumentoval s přihlédnutím k výši žalované částky toliko proti legitimnímu očekávání advokátů, že tarifní hodnota sporu bude skutečně z této (často velmi vysoké) částky vypočtena, a jednak o rozhodnutí, kde soudy při stanovení odměny ustanoveného zástupce argumentují nejen absurdní výší žalobní částky, ale zpochybňují též základ samotného nároku. V případech posléze uvedených rozhodnutí pak Ústavní soud judikuje, že advokát mohl legitimně očekávat, že jeho odměna bude skutečně vypočtena s ohledem na hodnotu sporu, a soudy proto byly povinny tarifní hodnotu sporu určit z výše žalobou uplatněného nároku.

16. Jedním z takových rozhodnutí Ústavního soudu je i náleze ze dne 21. 4. 2011 sp. zn. II. ÚS 2388/10 (N 80/61 SbNU 261), jehož se ve své ústavní stížnosti dovolával sám stěžovatel. V něm Ústavní soud konstatoval, že „je věcí obecného soudu, který rozhoduje o osvobození účastníka řízení od placení soudních poplatků a výloh, aby zvážil, zda jsou pro takový postup splněny podmínky dané ustanovením § 138 odst. 1 o. s. ř. Pokud by se jednalo o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva, tyto podmínky by splněny nebyly. Tím je ve své podstatě rozhodnuto o přijatelnosti žaloby a současně i o existenci podmínek pro ustanovení zástupce. Tímto rozhodnutím je totiž prejudikováno, zda jsou dány podmínky pro ustanovení opatrovníka podle § 29 o. s. ř. anebo pro ustanovení advokáta podle § 30 o. s. ř. Pokud nedojde ke změně výchozích podmínek, není tedy v souladu s principy spravedlivého procesu, aby *ex post* bylo svévolně měněno původní rozhodnutí o ustanovení zástupce, a to ani ve směru jeho odměňování.“ Takto Ústavní soud argumentoval proti názorům

obecných soudů, které při stanovení odměny ustanoveného zástupce nepovažovaly za tarifní hodnotu skutečně žalovanou částku (nýbrž částku podstatně nižší).

17. Právě citovaný nálezh však podle Ústavního soudu na nynější případ nedopadá pro skutkové odlišnosti komparovaných věcí. Obecné soudy ve věci projednávané pod sp. zn. II. ÚS 2388/10 totiž argumentovaly nejen spekulativností a přemrštěností výše žalované částky (takto argumentovaly i soudy v nyní posuzované věci), ale současně i tím, že „z žalobních tvrzení nebylo možné učinit závěr ani o existenci základu nároku“, a tedy argumentovaly v neprospěch ustanoveného zástupce způsobem, který Ústavní soud nepovažuje za souladný s principem ochrany legitimního očekávání, jak již bylo uvedeno shora. V nyní napadeném rozhodnutí však obdobný závěr, jímž by byl zpochybněn základ žalobou uplatněného nároku, absentuje. Tato diferenciace má přitom podstatný význam, jak již bylo výše naznačeno. Pokud by totiž ve věci projednávané pod sp. zn. II. ÚS 2388/10 nebylo možné z tehdy učiněných žalobních tvrzení učinit závěr ani o existenci nároku, nabízel se úsudek ze strany tehdejších soudů již před případným ustanovením zástupce, že jde o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování práva, a proto zástupce ustanoven být neměl. Ústavní soud tak měl na mysli, že tuto skutečnost, tedy to, že se v daném případě jedná o svévolné či zřejmě bezúspěšné uplatňování práva, mohly a měly vzít obecné soudy v potaz již při rozhodování o ustanovení advokáta podle ustanovení § 30 odst. 1 občanského soudního řádu. Stěžovatel coby ustanovený zástupce se proto tehdy mohl legitimně spoléhat na to, že ke změně tohoto hodnocení nedojde zpětně, a to ani ve vztahu k výši jeho odměny za již provedené úkony.

18. Nynější situace je však ve své podstatě odlišná, jak již bylo nastíněno. Obecné soudy žalobci vytkly zjevně excesivní výši jeho nároku, který již od počátku prostřednictvím své žaloby uplatňoval. Soudy však v souvislosti se stanovením výše odměny a náhrady hotových výdajů stěžovatele coby zástupce žalobce neargumentovaly tím, že by z žalobních tvrzení nebylo možné učinit ani závěr o existenci nároku. To ostatně koresponduje i s průběhem předmětného řízení, jakož i rozhodnutím soudu prvního stupně ve věci samé. V nyní souzené věci byla žaloba zamítnuta proto, že soud prvního stupně (stejně jako posléze soud odvolací) dospěl po provedeném dokazování (zejména spisem Okresního soudu Praha-východ sp. zn. 19 Nc 4799/2004 a spisem Exekutorského úřadu pro Prahu 1 sp. zn. 146 EX 66/10) k závěru, že v řízení nebylo prokázáno, že by v předmětném exekucním řízení došlo k nesprávnému úřednímu postupu, a proto není dán jeden z předpokladů odpovědnosti za škodu ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. Tato skutečnost však byla zjištěna až na podkladě provedeného dokazování, a soudy proto nemohly již na samém počátku řízení, tj. v době, kdy

stěžovatele ustanovily zástupcem žalobce, na tuto skutečnost bez dalšího usuzovat. O svévolné či zjevně bezúspěšné uplatňování práva ve smyslu § 138 občanského soudního řádu se tedy nejednalo (shodně viz usnesení ze dne 13. 6. 2013 sp. zn. II. ÚS 4035/12 a ze dne 19. 8. 2014 sp. zn. III. ÚS 879/14, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), a soudy proto nepochybilý, když stěžovatele ustanovily zástupcem žalobce.

19. Na právě uvedeném nemůže nic změnit ani odkaz stěžovatele na str. 4 rozhodnutí napadeného ústavní stížností, v němž odvolací soud uvedl, že „základ, z něhož je odvozován výpočet, je zcela hypotetický a vychází jen z nepodložených přání žalobce“. To proto, že právě citovaná část odůvodnění se vztahuje pouze ke způsobu, jakým byla vypočtena výše domnělého nároku žalobce (když tento při jejím výpočtu vycházel z ničím nepodložených odhadů, za jakou částku by mohlo být zpeněženo jeho duševní vlastnictví, o niž měl být nesprávným úředním postupem soudní exekutorky dle svých tvrzení připraven), přičemž odvolací soud v něm vyslovil toliko názor, že výše náhrady škody, která byla žalobcem požadována, se neopírala o reálný základ. Z citované části odůvodnění odvolacího soudu však nelze nikterak dovodit, že by odvolací soud tímto dával na srozuměnou, že stěžovatel měl již od počátku řízení očekávat, že spor vyústí v zamítnutí žaloby v celém jejím rozsahu.

20. Výše vysvětleným způsobem je pak namísto vykládat i další nalézací judikaturu k řešené otázce, na kterou stěžovatel ve své ústavní stížnosti odkazoval. Jde-li o odkaz stěžovatele na nálezy ze dne 28. 2. 2013 sp. zn. II. ÚS 2751/11, ze dne 27. 6. 2012 sp. zn. II. ÚS 1534/10, ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. II. ÚS 2873/11, pak tyto nelze dle názoru Ústavního soudu na nyní posuzovaný případ aplikovat již z toho důvodu, že oproti případům řešeným v těchto nálezech lze v nyní souzené věci spatřovat podstatný skutkový rozdíl spočívající v extrémní výši žalované částky (shodně viz usnesení ze dne 13. 6. 2013 sp. zn. II. ÚS 4035/12, ze dne 19. 8. 2014 sp. zn. III. ÚS 879/14 nebo ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 787/08). Ústavní soud k tomu nad rámec dodává, že stěžovateli jako advokátovi (a tedy osobě znalé práva) musela být již od počátku zřejmá naprostá nereálnost výše uplatňovaného nároku. I za situace, kdy zastupovaný na nereálné výši v žalobě trval, nemohl stěžovatel dle názoru Ústavního soudu rozumně předpokládat, že od této částky se bude odvíjet i výše jeho odměny a že tato bude stanovena ve výši několika milionů českých korun.

21. Jako nepřiléhavé je třeba odmítnout též odkazy stěžovatele na výše citované nálezy ze dne 22. 11. 2007 sp. zn. I. ÚS 1126/07 a ze dne 11. 4. 2006 sp. zn. IV. ÚS 763/05. To proto, že Ústavní soud se v těchto rozhodnutích zabýval jinými právními otázkami než v nyní souzené věci, když v prvně uvedeném nálezu jím byla řešena otázka, zda lze na odměnu ustanoveného zástupce analogicky aplikovat § 150 občanského soudního řádu

a s jeho pomocí určit výši této odměny nikoli dle advokátního tarifu, ale dle vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, a v posléze uvedeném nálezu pak otázka, zda lze za ústavně konformní považovat postup, kdy je odměna ustanoveného zástupce soudem určena dle vyhlášky č. 484/2000 Sb., aniž by soud ve svém rozhodnutí vysvětlil, z jakého důvodu se rozhodl odchýlit od právní úpravy zakotvené v advokátním tarifu. O žádnou z právě naznačených otázek se však v nyní souzené věci nejedná.

VI.

22. Protože Ústavní soud neshledal porušení ústavně zaručených práv a svobod, rozhodl o návrhu mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu tak, že návrh jako zjevně neopodstatněný odmítl.

Č. 5

K rozhodování obecných soudů o střídavé výchově nezletilého dítěte

Zájem a potřeby konkrétního dítěte je třeba posuzovat v každém jednotlivém případě zvlášť a se snahou o minimalizaci negativních důsledků pro dítě [srov. Komentář Výboru OSN pro práva dítěte, jímž interpretoval čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, „Koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte.“ [viz General comment No. 14 (2013)].

Za situace, kdy oba rodiče jsou obecně stejně způsobilí o své děti řádně pečovat, je třeba zejména zohlednit osobnost dítěte a jeho schopnost se vypořádat s enormní zátěží, kterou rozpad rodiny a eventuální nastolení střídavé péče, jež přináší i ztrátu dosavadního zázemí a bezpečí domova, bezesporu představuje. Je třeba brát ohled na citovou orientaci dítěte i hodnotu danou stálostí výchovného prostředí a na možnost zachování a rozvíjení jeho citových vazeb k blízkým osobám i v širším okolí, k jeho přátelům a zájmům. V neposlední řadě je třeba vzít v úvahu, a to zejména u malých dětí, který z rodičů o dítě dosud osobně pečoval, dbal o jeho citovou a rozumovou výchovu a v podstatě představoval pro dítě ústřední osobu, k níž je citově připoutáno a jejíž dlouhodobá nepřítomnost je pro něj frustrující. U starších dětí, které jsou již schopny formulovat svá přání a představy o dalším soužití s rodiči, je třeba přihlídnout především k jejich přáním, zvláště pokud korespondují se závěry zjištěnými dokazováním a podloženými stanoviskem opatrovníka.

Usnesení

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vlasty Formánkové a Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) – ze dne 17. března 2015 sp. zn. IV. ÚS 106/15 ve věci ústavní stížnosti P. T., zastoupeného Mgr. Viktorem Pavlíkem, advokátem, se sídlem Praha 1, Opatovická 4, proti rozsudku Okresního soudu Praha-západ č. j. 12 Nc 45/2013-217 ze dne 15. 5. 2014 a rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 28 Co 433/2014-265 ze dne 23. 10. 2014, jimiž bylo ve věci péče o stěžovatelovy

nezletilé syny rozhodnuto o úpravě poměrů pro dobu do rozvodu a po rozvodu manželství rodičů.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

Stěžovatel se s odvoláním na porušení čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 3 Úmluvy o právech dítěte a čl. 6 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, kterými bylo ve věci péče o nezletilé syny rozhodnuto o úpravě poměrů pro dobu do rozvodu a po rozvodu manželství rodičů.

Rozhodnutími soudů byly nezletilé děti svěřeny do výchovy matky, bylo stanoveno výživné na syny, stanovena výše a splatnost dlužného výživného a upraven styk s nezletilými. Podle pravomocného rozhodnutí je otec oprávněn se stýkat se syny každý týden v kalendářním roce od úterý od 15:00 hodin do středy do 8:00 hodin a každý sudý týden v kalendářním roce od pátku od 17:00 hodin do neděle do 18:00 hodin. Dále byl upraven styk v době jarních, velikonočních, letních, podzimních a vánočních prázdnin.

Stěžovatel s rozhodnutími soudů, kterými byli nezletilí svěřeni do výlučné péče matky, nesouhlasí, neboť podle něj neodpovídají nejlepšímu zájmu nezletilých, nerespektují právo nezletilých na péči obou rodičů a nenaplnují právo stěžovatele podílet se na výchově synů. Je přesvědčen, že neexistují objektivní překážky, které by bránily střídavé péči a které by odůvodňovaly vyloučení možnosti otce podílet se na výchově nezletilých ve stejné míře, jako se na ní podílí matka. Při správném posouzení všech relevantních kritérií by obecné soudy měly dospět k závěru, že nejlepším zájmem nezletilých je svěřeni do střídavé péče obou rodičů, neboť všechna relevantní kritéria naplňují oba rodiče stejnou měrou. Odmítavý postoj matky nemůže být důvodem pro vyloučení možnosti svěřit nezletilé do péče obou rodičů. Stanovisko nezletilých nemůže být zásadním vodítkem pro rozhodování o svěřeni do výchovy.

Dále vyjadřuje názor, že znalkyně, která vypracovala znalecký posudek, není dostatečně kvalifikovaná. Soudy přitom nepřihledly k závěrům vysloveným ve znaleckém posudku, který si nechal zpracovat stěžovatel, a krajský soud odmítl vypracování revizního posudku.

Stěžovatel rovněž poukazuje na závěry vyslovené v rozhodnutích Ústavního soudu, z nichž má vyplývat, že střídavá péče obou rodičů je normou a svěřením do střídavé péče by mělo být pravidlem.

Vzhledem k tomu, že obsah ústavní stížnosti i napadeného rozhodnutí, jakož i průběh řízení před civilními soudy je stěžovateli i Ústavnímu soudu znám, není třeba jej podrobněji rekapitulovat.

Ústavní soud posoudil argumentaci stěžovatele, obsah ústavní stížnosti napadených rozhodnutí i obsah vyžádaného soudního spisu Okresního soudu Praha-západ sp. zn. 12 Nc 45/2013 a dospěl k závěru, že jde o návrh zjevně neopodstatněný.

Podle ustanovení § 43 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) musí být usnesení o odmítnutí návrhu podle odstavců 1 a 2 písemně vyhotoveno, stručně odůvodněno uvedením zákonného důvodu, pro který se návrh odmítá a musí obsahovat poučení, že odvolání není přípustné.

Ústavní soud připomíná, že postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů a věcné posouzení předmětu sporu jsou záležitosti nezávislých civilních soudů. Zřetelně tak akcentuje doktrínu minimalizace zásahů do činnosti jiných orgánů veřejné moci, která je odrazem skutečnosti, že Ústavní soud není součástí soustavy ostatních soudů (čl. 83 Ústavy). Proto mu nepřísluší zasahovat do jejich ústavně vymezené pravomoci, pokud jejich rozhodnutím, příp. v průběhu procesu mu předcházejícího, nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod. Obzvláště rezervovaně pak Ústavní soud přistupuje k soudním rozhodnutím ve věcech rodinných, v některých případech dokonce považuje ústavní stížnosti za nepřipustné [např. ve věcech rozvodu manželství, srov. kupř. usnesení sp. zn. II. ÚS 465/02 ze dne 26. 7. 2002 a sp. zn. IV. ÚS 31/04 ze dne 20. 5. 2004 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)].

Ústavní soud ověřil, že ve věci bylo provedeno důkladné dokazování, včetně znaleckého posudku a pohovoru s oběma nezletilými v odvolacím řízení. Soudy své závěry, že nejsou splněny podmínky pro střídavou péči, podložily zjištěním, že rodiče nejsou schopni spolu komunikovat, jejich vztahy se setrvale zhoršují, což potvrdili i oba synové. Při rozhodování zohlednily závěry znaleckého posudku, z něž vyplynulo, že aktuálně není střídavá výchova vhodná a odpovídající výchovné opatření představuje svěřením nezletilých do výchovy matky, která převážně péči o syny zajišťovala a k níž mají děti hlubší citový vztah. Zejména pro staršího syna jako silně introvertní dítě není střídání výchovného prostředí vhodné. Nezletilí jednoznačně negovali svěřením do střídavé výchovy a požadovali zachování stávajícího stavu. Opatrovník doporučil svěřením dětí do výchovy matky.

Krajský soud v odůvodnění rozhodnutí rovněž dostatečně zdůvodnil, proč nepřihlédl k závěrům dalšího znaleckého posudku předloženého stěžovatelem (znalec nevyšetřil matku dětí) a proč shledal za nadbytečný rezizní znalecký posudek (skutkový stav byl zjištěn dostatečně).

Ústavní soud konstatuje, že v předmětné věci jde pouze o výklad a aplikaci podústavního práva, které ústavněprávní roviny nedosahují. Napadená rozhodnutí nejsou v kolizi se zájmy nezletilých a z ústavního hlediska jim podle přesvědčení Ústavního soudu není co vytknout.

Ústavní soud připomíná, že kritériem pro svěřeni dítěte do střídavé výchovy není přání konkrétního rodiče, nýbrž především zájem dětí (srov. čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), který musí být při rozhodování soudů prioritním hlediskem, přičemž soudy se současně musí snažit nalézt řešení, které nebudou omezovat ani právo rodiče zaručené v čl. 32 odst. 4 Listiny. Ústavní soud má za to, že tyto požadavky byly v napadených rozhodnutích respektovány, neboť soudy mj. vycházely z výslovného stanoviska nezletilých, které – s ohledem na jejich věk – bylo nutné vzít přednostně v úvahu. Z obsahu spisu i odůvodnění rozhodnutí přitom vyplývá, že důvodem pro nevyhovění návrhu na svěřeni dětí do střídavé péče nebyl odmítavý postoj matky dětí, jak uvádí stěžovatel.

Ústavní soud se ani neztotožňuje se závěrem stěžovatele, který by dokonce měl vyplývat z judikatury Ústavního soudu, podle nějž by střídavá výchova měla být normou. Ústavní soud opakovaně konstatuje, že posuzuje každý případ individuálně, s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem a specifikům každého projednávaného případu a tomuto pravidlu koresponduje i jeho judikatura.

Z některých předchozích nálezů Ústavního soudu sice vyplývá, že střídává péče by měla být pravidlem, ovšem jen za předpokladu, že jsou splněny veškeré zákonné podmínky, tzn. že jsou oba rodiče stejnou měrou schopní a ochotni pečovat o zdraví dětí a o jejich tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, a jestliže tyto děti mají k oběma rodičům stejně hluboký citový vztah, je tedy v nejlepším zájmu dítěte. Tyto zákonné podmínky však nutně nemusí nastat v každém zkoumaném případě, a má-li být rozhodnuto o střídavé péči, musí být jejich existence v řízení jednoznačně prokázána.

Podle ustanovení § 907 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, může soud svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Ze zákona tedy nevyplývá žádná prioritní přístup při rozhodování o tom, komu bude dítě svěřeno do péče. Je proto především na civilních soudech, aby v souladu s principem nezávislosti rozhodování soudní moci, s ohledem na zjištěný skutkový stav a s přihlédnutím k nezastupitelné osobní zkušenosti vyplývající z bezprostředního kontaktu s účastníky řízení a znalosti vývoje rodinné situace rozhodly

o svěřeni nezletilého do péče jednoho nebo obou rodičů. Základním kritériem přitom musí vždy být především zájem dítěte. Ústavní soud zde s ohledem na své postavení nemůže hrát roli konečného univerzálního „rozhodce“, ale jeho úkolem může být pouze posoudit vzniklý stav z hlediska ochrany základních práv toho účastníka, který tvrdí, že mu byla soudem upřena její ochrana.

Při posuzování nejlepšího zájmu dítěte tedy nelze postupovat podle předem daného schématu, přičemž střídavá péče nemůže být paušálně využívána jako forma „spravedlivého“ rozdělení péče o dítě mezi oba rodiče. Stejně tak pochopitelně nelze možnost střídavé výchovy automaticky a bez důkladného posouzení případu odmítnout. Zájem a potřeby konkrétního dítěte je proto třeba posuzovat v každém jednotlivém případě zvlášť a se snahou o minimalizaci negativních důsledků pro dítě. To potvrzuje i Komentář Výboru OSN pro práva dítěte, jímž interpretoval čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte: „Koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte.“ [viz General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), str. 9, dostupné na <http://www.ohchr.org>]. Dále srov. též stanovisko Výboru pro práva dítěte Rady vlády pro lidská práva ze dne 14. 10. 2014 (stanovisko ke střídavé péči o děti): „Nejlepší zájem dítěte je třeba hledat v každém jednotlivém případě zvlášť, nikoli podle jakéhokoli předem daného schématu, a snahou o minimalizaci negativních důsledků pro dítě. Tak se může stát, že u některého dítěte se nejhodnějším řešením může ukázat péče střídavá, v jiných případech však o může být svěřeni do péče jednoho z rodičů a dohoda či rozhodnutí o optimální a zároveň reálné formě o rozsahu styku druhého z rodičů s dítětem. Výbor nepovažuje paušální rozhodování preferující jedno z řešení za výraz respektu k jedinečnosti dítěte a jeho potřeb.“

Za situace, kdy oba rodiče jsou obecně stejně způsobilí o své děti řádně pečovat, je tedy třeba zejména zohlednit osobnost dítěte a jeho schopnost se vypořádat s enormní zátěží, kterou rozpad rodiny a eventuální nastolení střídavé péče, jež přináší i ztrátu dosavadního zázemí a bezpečí domova, bezesporu představuje. Je třeba brát ohled na citovou orientaci dítěte i hodnotu danou stálostí výchovného prostředí a na možnost zachování a rozvíjení jeho citových vazeb k blízkým osobám i v širším okolí, k jeho přátelům a zájmům. V neposlední řadě je třeba vzít v úvahu – a to zejména u malých dětí – který z rodičů o dítě dosud osobně pečoval, dbal o jeho citovou a rozumovou výchovu a v podstatě představoval pro dítě

ústřední osobu, k níž je citově připoutáno a jejíž dlouhodobá nepřítomnost je pro něj frustrující. U starších dětí, které jsou již schopny formulovat svá přání a představy o dalším soužití s rodiči, je třeba přihlídnout především k jejich přáním, zvláště pokud korespondují se závěry zjištěnými dokazováním a podloženými stanoviskem opatrovníka.

Ústavní soud má za to, že v projednávané věci civilní soudy nastíněným kritériím dostaly, neboť odůvodnění svých rozhodnutí založily na upřednostnění zájmu nezletilých, podloženého doporučením soudního znalce, opatrovníka a přáním nezletilých synů.

Jakkoliv lze chápat postoje rodiče, který nebyl v řízení úspěšný, nezbyvá než konstatovat, že v těchto případech je především věcí rodičů, aby po vzájemné dohodě umožnili dítěti co nejširší kontakt s oběma rodiči, neboť žádný soud nemůže svým obecným výrokem zajistit bezproblémové fungování vzájemných rodinných vztahů. Vývoji nezletilých dětí především nijak neprospívá dlouhý spor rodičů, navíc doprovázený nezbytností znaleckých posudků, do něž jsou nezletilí nesporně zataženi a který fakticky nemůže být uspokojivě vyřešen orgány státu.

Odmítnutí této ústavní stížnosti ovšem nijak nevyklučuje možnost jiného soudního rozhodnutí či uzavření jiné dohody rodičů o úpravě styku s nezletilými za předpokladu, že dojde k normalizaci rodinných vztahů.

Ústavní soud tedy neshledal porušení stěžovatelem vytýkaných základních práv. Stěžovatel měl možnost uplatnit v řízení u příslušných soudů všechny procesní prostředky k obraně svého práva. Soudy rozhodovaly v souladu s principy hlavy páté Listiny a jejich rozhodnutí nevybočila z mezí ústavnosti. Skutečnost, že svá rozhodnutí opřely o právní názor, se kterým se stěžovatel neztotožňuje, sama o sobě důvodnost ústavní stížnosti nezakládá.

Na základě výše uvedeného byla ústavní stížnost mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněněj odmítnuta.

SYSTEMATICKÝ REJSTRÍK NÁLEZŮ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu	Číslo, pod nímž byl nález publikován ve Sbírce zákonů
1.	III. ÚS 788/12	
2.	II. ÚS 2186/14	
3.	II. ÚS 2216/14	
4.	II. ÚS 3144/14	
5.	II. ÚS 3000/13	
6.	II. ÚS 2610/14	
7.	II. ÚS 2919/14	
8.	II. ÚS 3157/14	
9.	II. ÚS 1589/13	
10.	IV. ÚS 2183/13	
11.	II. ÚS 536/14	
12.	III. ÚS 403/12	
13.	III. ÚS 2012/13	
14.	III. ÚS 2516/14	
15.	Pl. ÚS 16/14	99/2015 Sb.
16.	Pl. ÚS 19/14	97/2015 Sb.
17.	III. ÚS 2588/13	
18.	II. ÚS 3330/13	
19.	II. ÚS 928/14	
20.	I. ÚS 196/14	
21.	IV. ÚS 3252/14	
22.	IV. ÚS 2722/13	
23.	II. ÚS 2051/14	
24.	IV. ÚS 3467/14	
25.	III. ÚS 3023/14	
26.	I. ÚS 3451/13	
27.	I. ÚS 3705/14	
28.	I. ÚS 3768/14	
29.	I. ÚS 2826/13	
30.	II. ÚS 3694/13	
31.	IV. ÚS 2281/14	
32.	III. ÚS 3673/14	
33.	III. ÚS 916/13	
34.	IV. ÚS 3910/13	
35.	II. ÚS 1180/14	
36.	II. ÚS 1333/14	
37.	III. ÚS 3564/14	

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK NÁLEZŮ

38.	I. ÚS	1397/14	
39.	III. ÚS	2301/14	
40.	I. ÚS	1713/13	
41.	I. ÚS	2307/13	
42.	I. ÚS	1251/14	
43.	I. ÚS	2852/14	
44.	Pl. ÚS	5/14	
45.	IV. ÚS	2543/13	
46.	III. ÚS	3808/14	
47.	I. ÚS	1171/14	
48.	I. ÚS	1206/14	
49.	I. ÚS	3046/14	
50.	I. ÚS	3287/14	
51.	I. ÚS	1565/14	
52.	I. ÚS	1895/14	
53.	II. ÚS	2050/14	
54.	II. ÚS	2172/14	
55.	II. ÚS	2499/14	
56.	II. ÚS	2969/14	
57.	III. ÚS	857/13	
58.	IV. ÚS	2316/13	
59.	IV. ÚS	2443/14	
60.	I. ÚS	3143/13	
61.	I. ÚS	1974/14	
62.	II. ÚS	415/14	
63.	II. ÚS	2434/14	
64.	Pl. ÚS	1/14	
65.	III. ÚS	1389/13	115/2015 Sb.
66.	II. ÚS	1261/14	

SYSTEMATICKÝ REJSTRÍK UVEŘEJNĚNÝCH USNESENÍ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu
1.	Pl. ÚS 34/13
2.	Pl. ÚS 17/14
3.	I. ÚS 3688/14
4.	II. ÚS 3254/13
5.	IV. ÚS 106/15

VĚCNÝ REJSTŘÍK

adhezní řízení - N. č. 38

advokát - N. č. 4, 20, 27, 28, 36, usn. č. 4

- náhrada hotových výdajů - N. č. 20, usn. č. 4

- náhrada nákladů právního zastoupení - N. č. 27, 28, 36

- odměna - N. č. 20, usn. č. 4

- plná moc - N. č. 4

- substituce - N. č. 20

- ustanovený - N. č. 20, usn. č. 4

advokátní tarif - N. č. 20, usn. č. 4

- tarifní hodnota - N. č. 20, usn. č. 4

autorské dílo - N. č. 2, 12

autorské právo - N. č. 2, 12, 47, 48

azyl - N. č. 59

bezdůvodné obohacení - N. č. 1, 2, 9, 24, 62

bezúplatný převod - N. č. 65

byt - N. č. 1, 31

- nájem bytu - N. č. 1, 31

- nájemné - N. č. 1

- regulované - N. č. 1

- nájemné - N. č. 1

- regulované - N. č. 1

- užívání v rozporu s kolaudačním rozhodnutím - N. č. 1

cenné papíry - N. č. 54

cizinec - N. č. 59

Česká lékařská komora - N. č. 30

Česká televize - N. č. 21, 27, 28, 36

daň

- druhy daní

- z přidané hodnoty - N. č. 25

- doměření daně z přidané hodnoty - N. č. 25

- stanovená podle pomůcek - N. č. 25

- související pojmy

- daňová povinnost - N. č. 3

- daňové řízení - N. č. 25

- dokazování - N. č. 25

- plátce daně - N. č. 3

- poplatník - N. č. 3

- stížnost na postup plátce daně - N. č. 3

VĚCNÝ REJSTŘÍK

dědic – N. č. 6

dělba moci

– viz (též) „moc / dělba moci“

detence – N. č. 61

diskriminace – N. č. 15

dítě – N. č. 7, 15, 16, 33, 35, 49, usn. č. 5

– právo na ochranu zdraví – N. č. 15, 16

– v kolizi s rodičovskými právy – N. č. 16

– styk rodičů s nezletilými dětmi – usn. č. 5

– svěření nezletilého do výchovy – N. č. 7, 35, usn. č. 5

– do střídavé výchovy rodičů – usn. č. 5

– výchova a péče – N. č. 7, 35, 49, usn. č. 5

– zájem dítěte – N. č. 7, 15, 16, 35, 49, usn. č. 5

dokazování – N. č. 35

– viz (též) „daň / související pojmy / daňové řízení“

– viz (též) „občanské soudní řízení / dokazování“

– viz (též) „trestní řízení / dokazování“

– zásada přímosti – N. č. 35

doprava – N. č. 46, 60

doručování – N. č. 30, 50, 56, 61

– fikce doručení – N. č. 30

– neúčinné doručení – N. č. 30

– podle občanského soudního řádu – N. č. 56

– podle správního řádu – N. č. 30

– v trestním řízení – N. č. 50

– ve správním řízení – N. č. 30

dovolání

– viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“

družstvo – N. č. 24, 65

– bytové – N. č. 24, 65

– členský podíl – N. č. 24

energetika – N. č. 3

– elektrická energie – N. č. 3

evropské právo – N. č. 46

Evropský soud pro lidská práva – N. č. 44

exekuce – N. č. 14, 17, 19, 37, 44, 64

– dobrovolné plnění povinného po nařízení exekuce – N. č. 14, 44

– exekuční titul – N. č. 17

– náklady – N. č. 14, 19, 37, 44

– výše – N. č. 14, 44

– zastavení – N. č. 19, 37, 44

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- exekuční řízení - N. č. 37
- exekutor - N. č. 14, 37
 - náhrady - N. č. 14
 - odměna - N. č. 14
- extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a právními závěry - N. č. 25

- hájitelné tvrzení - N. č. 51
- hlavní líčení - N. č. 43, 59
 - čtení výpovědi svědka u hlavního líčení - N. č. 43
- hlavní město Praha - N. č. 11
- hospodářská soutěž - N. č. 47, 48
 - nekalá soutěž - N. č. 47, 48

- insolvenční řízení - N. č. 9
- interpretace - N. č. 12, 32
 - jazyková (gramatická) - N. č. 12
- interpretace a aplikace - N. č. 6, 11, 39, 40
 - právních norem - N. č. 39
 - restitučních právních norem - N. č. 6, 11, 40
- intertemporalita - N. č. 13
- intertemporalní ustanovení - N. č. 64

- kolize zájmů - N. č. 7
- kolize základních práv a svobod - N. č. 15, 16, 23, 53, 55
- komunistický režim - N. č. 10
- komunitární právo - N. č. 46

- léčiva - N. č. 34, 42
- legitimace - N. č. 18, 34, 42
 - aktivní - N. č. 34, 42
 - k podání správní žaloby - N. č. 34, 42
 - pasivní - N. č. 18
- legitimní očekávání - N. č. 8, 41, 65, usn. č. 4
- lékařské tajemství - N. č. 53, 55
- lékařské vyšetření - N. č. 33, 51, 61
 - bez souhlasu vyšetřované osoby - N. č. 51
- letiště - N. č. 46, 60
- lhůta - N. č. 8, 30, 50
 - běh lhůty - N. č. 50
 - k podání správní žaloby - N. č. 30
 - počátek běhu - N. č. 50

VĚCNÝ REJSTRÍK

- listina – N. č. 55
 - pravost listiny – N. č. 55
- majetek – N. č. 6, 40
 - zanechaný na území Zakarpatské Ukrajiny – N. č. 6, 40
- manžel – N. č. 64
- mimosoudní rehabilitace – N. č. 52
- moc – usn. č. 2
 - dělba moci – usn. č. 2
- moderační právo – N. č. 14

- náhrada – N. č. 52
 - za nemovitosti – N. č. 52
- náhrada nemajetkové újmy v penězích – N. č. 10, 13, 26
- náklady řízení
 - viz (též) „exekuce / náklady“
 - viz (též) „občanské soudní řízení / náklady řízení“
 - viz (též) „trestní řízení / náklady řízení“
 - viz (též) „výkon rozhodnutí / náklady“
- nebytové prostory – N. č. 1
 - nájem – N. č. 1
 - nájemné – N. č. 1
 - za užívání nebytových prostor – N. č. 1
 - užívané jako byt – N. č. 1
- nedostatek podmínky řízení – N. č. 4
 - odstranitelný – N. č. 4
- nemajetková újma – N. č. 10, 13, 26
 - náhrada v penězích – N. č. 10, 13, 26
- nemovitost – N. č. 41, 52, 65
- nenastoupení služby v ozbrojených silách – N. č. 13, 26
- neplatnost – N. č. 32
 - voleb – N. č. 32
- nestátní zdravotnické zařízení – N. č. 55

- občanské soudní řízení – N. č. 2, 4, 5, 7, 8, 9, 18, 20, 21, 22, 24, 27, 28, 31, 33, 35, 36, 45, 47, 48, 49, 52, 54, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 66, usn. č. 4, 5
 - dokazování – N. č. 2, 21, 35, 45, 54, 62, 66
 - důkaz znaleckým posudkem – N. č. 54, 62, 66
 - hodnocení důkazů – N. č. 2, 35
 - neprovedení důkazů – N. č. 54
 - odlišné hodnocení důkazů odvolacím soudem – N. č. 35
 - opomenuté důkazy – N. č. 45, 54

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- dovolání - N. č. 5, 8, 9, 22, 58, 60
 - lhůta k podání - N. č. 8
 - nesprávné poučení o lhůtě k podání - N. č. 8
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 5, 22, 60
 - posuzování otázky zásadního právního významu - N. č. 5, 22
 - přípustnost - N. č. 5
 - možnost jednat před soudem - N. č. 21
 - náklady řízení - N. č. 4, 27, 28, 36, 56, 63
 - náhrada - N. č. 4, 27, 28, 36
 - náklady právního zastoupení - N. č. 27, 28, 36
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 63
 - při zpětvzetí návrhu - N. č. 4
 - odročení jednání - N. č. 21
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 7, 24, 31, 45, 52, 60, 61, 63, usn. č. 5
 - odvolací řízení - N. č. 18, 35, 56, 66
 - dokazování - N. č. 35
 - právní názor odvolacího soudu odlišný od právního názoru soudu prvního stupně - N. č. 18
 - právo vyjádřit se k odvolání - N. č. 56, 66
 - překvapivý rozsudek - N. č. 18
 - odvolání - N. č. 2, 61
 - opožděné - N. č. 61
 - vyloučení v tzv. bagatelních věcech - N. č. 2
 - omluva z jednání - N. č. 21
 - opatrovník - N. č. 61
 - podmínky řízení - N. č. 4
 - odstranění nedostatku - N. č. 4
 - povinnost soudu vypořádat se s námitkami účastníků řízení - N. č. 52
 - předběžné opatření - N. č. 33, 47, 48
 - rovnost účastníků řízení - N. č. 56
 - rozsudek - N. č. 49
 - řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče - N. č. 33, 61
 - účastník - N. č. 18
 - změna rozhodnutí soudu prvního stupně soudem odvolacím - N. č. 35
- obec - N. č. 11, 18, 22, 32
- majetek - N. č. 11
 - městská část (obvod) - N. č. 32
 - právo na samosprávu - N. č. 32
 - působnost přenesená - N. č. 18

VĚCNÝ REJSTRÍK

- veřejná zeleň - N. č. 11
- veřejné prostranství - N. č. 11
- zastupitelstvo - N. č. 32
- obhájce - N. č. 59
 - v trestním řízení - N. č. 59
 - ex offio - N. č. 59
- obhajoba - N. č. 59
 - právo na obhajobu - N. č. 59
- obchodní společnost - N. č. 22
 - akciová - N. č. 22
- obnova řízení - N. č. 29
 - trestního - N. č. 29
- obviněný - N. č. 50, 59
 - práva - N. č. 50, 59
 - právo na obhajobu - N. č. 59
- obžaloba - N. č. 10
 - zproštění obžaloby - N. č. 10
- očkování - N. č. 15, 16
 - povinné - N. č. 15, 16
- odlišné stanovisko - N. č. 15, 16, 30, 33, 39, 44
- odměna - N. č. 20, usn. č. 4
 - advokáta - N. č. 20, usn. č. 4
- odpor - N. č. 59
 - proti trestnímu příkazu - N. č. 59
- odpovědnost - N. č. 5, 10, 13, 16, 18, 26, 31, 46, 63
 - státu - N. č. 10, 13, 18, 26, 63
 - za škodu - N. č. 10, 13, 18, 26, 63
 - způsobenou nezákonným rozhodnutím - N. č. 10, 13, 26
 - za škodu - N. č. 5, 16, 31, 46
 - viz (též) „škoda / odpovědnost za škodu“
 - na zdraví - N. č. 16
- odsouzený - N. č. 57, usn. č. 3
- odstranění nedostatku podmínek řízení - N. č. 4
- odškodnění - N. č. 6, 10, 13, 26, 40
- odůvodnění
 - viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
 - viz (též) „rozhodnutí / odůvodnění“
 - viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
- odvolací řízení
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odvolací řízení“
- odvolání

VĚCNÝ REJSTRÍK

- viz (též) „občanské soudní řízení / odvolání“
- ochrana
 - autorského práva - N. č. 2, 12, 47, 48
 - osobnosti - N. č. 23
 - soukromí - N. č. 53, 55
 - vlastnického práva - N. č. 39, 41
- omezení
 - vlastnického práva - N. č. 39, 62
 - základních práv a svobod - N. č. 55
- opatrovník
 - viz (též) „občanské soudní řízení / opatrovník“
- opravný prostředek - N. č. 8
 - doplnění - N. č. 8
 - mimořádný - N. č. 8
 - lhůta k podání - N. č. 8
- orgán činný v trestním řízení - N. č. 51
- osoba
 - oprávněná - N. č. 6, 40
 - dědic - N. č. 6
 - právnická - N. č. 39, 53
 - jako subjekt ochrany základních práv - N. č. 53
- osobní svoboda - N. č. 10, 33, 61
 - omezení - N. č. 10, 33, 61
- otcovství - N. č. 55
 - určení - N. č. 55
- Parlament České republiky - usn. č. 2
- plat - usn. č. 1
- plná moc - N. č. 4, 22
 - neplatnost - N. č. 22
- podání - N. č. 21
 - elektronické - N. č. 21
- podjatost - N. č. 49
 - soudce - N. č. 49
- podmínky občanského soudního řízení - N. č. 4
 - odstranění nedostatku - N. č. 4
- pohledávka - N. č. 9
- pojištění - N. č. 45
 - odpovědnosti z provozu vozidla - N. č. 45
- pokuta - N. č. 16, 17, 53, usn. č. 2
 - pořádková - N. č. 17, 53
 - v trestním řízení - N. č. 53

VĚCNÝ REJSTRÍK

- ve správním řízení - N. č. 16
- poplatky - N. č. 21, 27, 28, 36
 - televizní - N. č. 21, 27, 28, 36
- postižená osoba - N. č. 61
- poškozený - N. č. 38, 51
 - poškozený v trestním řízení - N. č. 38, 51
- povinnost sdělovat informace orgánům činným v trestním řízení - N. č. 53, 55
- pozemek - N. č. 11, 58, 60, 62, 65
 - bezúplatný převod - N. č. 65
 - nájemné - N. č. 62
 - předpoklady pro vydání - N. č. 11, 58
 - překážka bránící vydání - N. č. 11
 - restituce - N. č. 11, 58
 - sloužící k zemědělským účelům - N. č. 58
 - vlastnictví pozemků - N. č. 65
 - zastavěný - N. č. 11
 - vydání - N. č. 11
- pozemkový úřad - N. č. 58
 - negativní rozhodnutí pozemkového úřadu ohledně vlastnictví k nemovitostem - N. č. 58
- pozemní komunikace - N. č. 45
- práva
 - rodičů a dětí - N. č. 7
- právní předpis - N. č. 16, usn. č. 1
 - prováděcí - N. č. 16, usn. č. 1
 - zákonné zmocnění k vydání - N. č. 16, usn. č. 1
- právní styk s cizínou - N. č. 43
- právní úkon - N. č. 12
 - interpretace - N. č. 12
 - neplatnost - N. č. 12
- právnícká osoba - N. č. 39
- právo na obhajobu - N. č. 59
- právo na ochranu osobnosti - N. č. 23
- právo na ochranu soukromí - N. č. 53, 55
- právo na ochranu vlastnictví - N. č. 11
- právo na ochranu zdraví - N. č. 15, 16
- právo na osobní čest a dobrou pověst - N. č. 23
- právo na osobní svobodu - N. č. 10, 33, 61
- právo na podnikání - N. č. 3
- právo na projednání věci ve své přítomnosti - N. č. 59, 61
- právo na přezkoumání správních rozhodnutí soudem - N. č. 40

VĚCNÝ REJSTRÍK

- právo na přístup k soudu – N. č. 8, 61, usn. č. 2
- právo na soudní ochranu – N. č. 34, 42
- právo na spravedlivý proces – N. č. 1, 20
- právo na svobodu projevu – N. č. 23
- právo na účinné vyšetřování – N. č. 51
- právo na veřejné projednání věci – N. č. 29, 59
- právo na vzdělání – N. č. 15
- právo na zákonného soudce – N. č. 9, 46, 47, 48
- právo na život – N. č. 51
- právo nahlížet do spisu – N. č. 51
- právo volební – N. č. 32
- právo vyjádřit se k věci – N. č. 18, 61, 66
- právo vyslyšet svědky – N. č. 43
- projev vůle – N. č. 12
 - výklad – N. č. 12
- promlčení – N. č. 26, 65
 - promlčecí doba – N. č. 26
- přečin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání – N. č. 29
 - napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky – N. č. 55
 - nebezpečného vyhrožování – N. č. 35
 - ohrožování výchovy dítěte – N. č. 55
 - padělání a pozměnění veřejné listiny – N. č. 55, 59
 - pojistného podvodu – N. č. 35
- předběžná otázka – N. č. 46, 59
 - Soudnímu dvoru – N. č. 46, 59
- předběžné opatření
 - viz (též) „občanské soudní řízení / předběžné opatření“
- přestupek – N. č. 16, usn. č. 2
 - na úseku zdravotnictví – N. č. 16
 - přezkoumávání rozhodnutí o uložení pokuty za přestupek – usn. č. 2
- převod – N. č. 65
 - bezúplatný – N. č. 65
 - nemovitostí – N. č. 65
- rehabilitace – N. č. 10
- restituce – N. č. 6, 11, 40, 52, 58
 - dědic jako oprávněná osoba – N. č. 6
 - finanční náhrada – N. č. 6, 40, 52

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- osoba oprávněná - N. č. 40
- osoba povinná - N. č. 52
- podmínky nároku - N. č. 6
- pozemku - N. č. 11, 58
- protiprávní zvýhodnění osoby nabyvatele - N. č. 52
- restituční zákonodárství - N. č. 6, 11, 40
 - interpretace a aplikace restitučních právních norem - N. č. 6, 11, 40
 - vztah restitučních předpisů - N. č. 6, 40
- uplatnění nároků - N. č. 40
- užívání věci vrácené v restituci - N. č. 11
- zákonná překážka - N. č. 11
- retroaktivita - N. č. 64
 - nepravá - N. č. 64
 - pravá - N. č. 64
- rodiče - N. č. 7, 16, 33, 49, usn. č. 5
 - práva - N. č. 7, 16
 - v kolizi s právem dítěte na ochranu zdraví - N. č. 16
- rovnost - N. č. 56
 - účastníků řízení - N. č. 56
 - v občanském soudním řízení - N. č. 56
- rozhodce - N. č. 17
- Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky - N. č. 17
- rozhodnutí - N. č. 7, 14, 19, 22, 24, 25, 31, 38, 39, 45, 50, 52, 60, 61, 63, usn. č. 5
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
 - viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
 - nepřezkoumatelnost - N. č. 25, 63
 - o propuštění z vazby - N. č. 50
 - odůvodnění - N. č. 14, 19, 22, 24, 25, 31, 38, 39, 45, 52, 60, 61, 63, usn. č. 5
 - překvapivé - N. č. 22
 - zásadního právního významu - N. č. 22
- rozsudek - N. č. 49
 - veřejné vyhlášení - N. č. 49
- rozvrh práce - N. č. 9, 47, 48
- rybník - N. č. 5
- řízení - usn. č. 2
 - disciplinární - usn. č. 2
 - o přestupku - usn. č. 2

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- sankce – N. č. 16
- senátor – usn. č. 2
- smlouva
 - náležitosti – N. č. 12
 - neplatnost – N. č. 12
- součást věci – N. č. 60
- soudce – N. č. 9, 47, 48, 49
 - podjatost – N. č. 49
 - právo na zákonného soudce – N. č. 9, 47, 48
- soudní jednání – N. č. 49
 - veřejnost soudního jednání – N. č. 49
- soudní rehabilitace – N. č. 10, 26
 - odškodnění – N. č. 10, 26
- soudní řízení správní – N. č. 3, 25, 30, 32, 34, 42, 58, usn. č. 2, 3
 - účast v řízení – N. č. 34, 42
- soudy – N. č. 9, 46, 47, 48, 49, 52, 58, 60, 61
 - jiný soudní rok – N. č. 61
 - Nejvyšší soud – N. č. 9, 52, 58, 60
 - změna judikatury – N. č. 9, 52
 - právo na zákonného soudce – N. č. 9, 46, 47, 48
 - přidělování soudní agendy – N. č. 9, 47, 48
 - příslušnost – N. č. 47, 48
 - rozvrh práce – N. č. 9, 47, 48
- spis – N. č. 17
- společné jmění manželů – N. č. 64
- správní řízení – N. č. 30, 58
 - doručování – N. č. 30
- správní soudnictví – N. č. 3, 25, 30, 32, 34, 42, 58, usn. č. 2, 3
 - kasační stížnost – N. č. 34, 42
 - legitimace – N. č. 34, 42
 - Nejvyšší správní soud – N. č. 3, 34, 42
 - změna judikatury – N. č. 3
 - přezkoumávání rozhodnutí finančních (daňových) orgánů – N. č. 3, 25
 - přezkoumávání rozhodnutí o uložení pokuty za přešůpek – usn. č. 2
 - rozsah přezkumu správních rozhodnutí – N. č. 42
 - vyloučení rozhodnutí z přezkoumávání soudem – usn. č. 3
- správní žaloba – viz „žaloba / ve správním soudnictví“
- státní zastupitelství – N. č. 51
- stavba – N. č. 60, 62, 65
 - na cizím pozemku – N. č. 62, 65

VĚCNÝ REJSTRÍK

- stavebně-technický charakter (původní) - N. č. 60
- stížnost na postup plátce daně - N. č. 3
- svědecká výpověď - N. č. 43
- svéprávnost - N. č. 61
- svoboda
 - osobní - N. č. 10, 33, 61
 - projevu - N. č. 23
- škoda - N. č. 5, 16, 18, 31, 46, 54, 63, usn. č. 4
 - náhrada škody - N. č. 5, 31, 46, 54, 63, usn. č. 4
 - odpovědnost za škodu - N. č. 5, 16, 18, 31, 54, 63
 - způsobenou při výkonu veřejné moci - N. č. 18
- školská soustava - viz „školy“
- školy - N. č. 15
- tlumočník - N. č. 59
- trest
 - druhy trestů
 - kázeňský - N. č. 57, usn. č. 3
 - odnětí svobody - N. č. 57, usn. č. 3
 - přeřazení odsouzeného do věznice s přísnějším režimem - N. č. 57
 - přeřazování odsouzených během výkonu trestu odnětí svobody - N. č. 57
 - výkon trestu odnětí svobody - usn. č. 3
 - vyhoštění - N. č. 59
- trestní řízení - N. č. 29, 33, 38, 39, 41, 43, 50, 51, 53, 55, 59
 - adhezní řízení - N. č. 38
 - dokazování - N. č. 29, 43, 51
 - čtení výpovědi svědka u hlavního líčení - N. č. 43
 - neúčinnost důkazu - N. č. 43
 - právo klást svědkům otázky - N. č. 43
 - rekognice - N. č. 43
 - fotografiemi - N. č. 43
 - volné hodnocení důkazů - N. č. 29
 - znaleckým posudkem - N. č. 51
 - hlavní líčení - N. č. 59
 - náklady řízení - N. č. 38
 - náhrada - N. č. 38
 - nařízení pozorování ve zdravotnickém ústavu - N. č. 33
 - neodkladný úkon - N. č. 43
 - neopakovatelný úkon - N. č. 43

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- obnova řízení - N. č. 29
- poškozený - N. č. 38, 51
- práva obviněného - viz „obviněný / práva“
- právo na obhajobu - N. č. 59
- právo nahlížet do spisu - N. č. 51
- přípravné řízení - N. č. 43
- rozhodnutí - N. č. 38, 39
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 38, 39
- svědek - N. č. 43
 - právo na přítomnost advokáta u výslechu - N. č. 43
- trestní příkaz - N. č. 59
- zajištění nemovitosti - N. č. 41
- trestný čin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - nenastoupení služby v ozbrojených silách - N. č. 13, 26
 - podvodu - N. č. 38
 - úvěrového podvodu - N. č. 35
- účastník řízení - N. č. 14, 18, 56
 - občanského soudního - N. č. 18, 56
 - rovnost - N. č. 56
 - právo vyjádřit se k právnímu posouzení věci odvolacím soudem - N. č. 18
- účetnictví - N. č. 54
- Ústavní soud - N. č. 10, 13, 15, 16, 26, 27, 32, 33, 36, 44, 64, usn. č. 1, 2
 - náhrada nákladů zastoupení v řízení před Ústavním soudem - N. č. 33
 - nepřipustnost ústavní stížnosti - usn. č. 2
 - nepříslušnost - usn. č. 2
 - obnova řízení vedeného před Ústavním soudem - N. č. 44
 - řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů - N. č. 15, 16, 64, usn. č. 1
 - stanovisko pléna Ústavního soudu - N. č. 10, 13, 26
 - zastavení řízení před Ústavním soudem - usn. č. 1
 - závaznost rozhodnutí Ústavního soudu - N. č. 13, 26, 27, 36
 - zrušení zákona - N. č. 64
- ústavní stížnost - N. č. 2, 32, 51, 59, usn. č. 2, 3
 - aktivní legitimace - N. č. 32
 - nepřipustnost - usn. č. 2, 3
 - odmítnutí ústavní stížnosti - usn. č. 2, 3
 - spojená s návrhem na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu - N. č. 2, 59

VĚCNÝ REJSTRÍK

- subsidiarita - usn. č. 3
- vyčerpání všech procesních prostředků - N. č. 51

- valná hromada - N. č. 22
- vazba - N. č. 50
 - lhůta - N. č. 50
 - nahrazení vazby zárukou - N. č. 50
 - prodloužení - N. č. 50
 - propuštění z vazby - N. č. 50
 - rozhodování soudu o propuštění z vazby - N. č. 50
- věc důležitá pro trestní řízení - N. č. 41
 - vrácení věci - N. č. 41
- veřejná zeleň - N. č. 11
- veřejné hodnoty - N. č. 11
- veřejné prostranství - N. č. 11
- veřejné zasedání - N. č. 29
- veřejné zdravotní pojištění - N. č. 34, 42
- veřejný statek - N. č. 11
- veřejný zájem - N. č. 11, 15, 16
- vláda České republiky - usn. č. 1
 - nařízení vlády - usn. č. 1
- vlastnické právo - N. č. 39, 41, 60, 62
 - nabytí - N. č. 41
 - ochrana - N. č. 39, 41
 - omezení - N. č. 39, 62
- vodní tok - N. č. 5
- vojenská služba - N. č. 13, 26
 - nenastoupení - N. č. 13, 26
- volby - N. č. 32
 - do zastupitelstev v obcích - N. č. 32
 - neplatnost voleb - N. č. 32
 - volební soudnictví - N. č. 32
- volební právo - N. č. 32
 - platnost voleb - N. č. 32
- vrácení věci - N. č. 41
 - důležitá pro trestní řízení - N. č. 41
- vydání věci - N. č. 41
- výklad (interpretace) - N. č. 12, 32, 39
 - extenzivní - N. č. 39
 - jazykový - N. č. 12
- výkon rozhodnutí - N. č. 14, 19, 37, 44, 64
 - náklady - N. č. 14, 19, 37, 44

VĚCNÝ REJSTRÍK

- výše - N. č. 14, 44
- zastavení - N. č. 19, 37, 44
- výslech svědka - N. č. 43
 - v cizině - N. č. 43
- výživné - N. č. 4, 44, 49
 - pro nezletilé dítě - N. č. 4, 44, 49
 - změna - N. č. 44

- zabrání věci podle trestního zákona - N. č. 39
- zadostiučinění - N. č. 10, 13, 26
- Zakarpatská Ukrajina - N. č. 6, 40
- základní práva a svobody - N. č. 15, 16, 23, 53, 55
 - kolize - N. č. 15, 16, 23, 53, 55
 - omezení - N. č. 15, 16, 55
 - přiměřenost - N. č. 55
 - poměrování - N. č. 23
- zákonný soudce - N. č. 9, 46, 47, 48
- zaměstnanec - usn. č. 1
- zaměstnavatel - N. č. 9
- zásada (princip)
 - bezprostřednosti, ústnosti a veřejnosti - N. č. 29, 43
 - kontradiktornosti řízení - N. č. 29
 - přímosti - N. č. 35
 - soudního řízení - N. č. 49
 - veřejnosti - N. č. 49
- zastavěný pozemek - N. č. 11
- zastoupení - N. č. 4, 27, 28, 36
 - advokátem - N. č. 4, 27, 28, 36
 - pochybnosti - N. č. 4
- zatčení - N. č. 59
- zdravotní péče - N. č. 15, 16, 51, 53, 55, 61
- zločin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy - N. č. 43, 50
 - podplacení - N. č. 39
 - těžkého ublížení na zdraví - N. č. 33
 - zpronevěry - N. č. 41
 - jiné aspekty
 - návod - N. č. 41
- zmírnění následků majetkových křivd - N. č. 40
- znalec - N. č. 66

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- znalečné – N. č. 66
 - povaha rozhodnutí o znalečném – N. č. 66
- znalecký posudek – N. č. 51, 54, 62
 - hodnocení soudem – N. č. 62
- zproštění povinnosti mlčenlivosti – N. č. 17, 53, 55
- způsobilost k právním úkonům – N. č. 61
 - zbavení – N. č. 61

- žaloba – N. č. 30, 34, 42, 58, 60
 - na určení – N. č. 58, 60
 - proti rozhodnutí správního orgánu – N. č. 42
 - ve správním soudnictví – N. č. 30, 34, 42
 - aktivní legitimace k podání žaloby – N. č. 34, 42

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

ÚSTAVNÍ
SOUD

ISBN 978-80-7400-609-8

9 788074 006098